

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ'NİN *TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ*

NU'MÂNİYYE'Sİ

(İnceleme-Metin-Dizin)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Gökhan ALP

Danışman

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

2020

KIRIKKALE

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ'NİN *TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ*
*NU'MÂNİYYE'Sİ***

(İnceleme-Metin-Dizin)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Gökhan ALP

Danışman

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

2020

KIRIKKALE

Kişisel Kabul Sayfası

Doktora tezi olarak sunduğum “İbrahim b. Ahmed el-Amâsî’nin *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye’si*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Tarih

Gökhan ALP

İmza

ÖN SÖZ

İnsan hayatını tarihsel süreçte belirli usuller çerçevesinde bir araya getiren biyografi disiplini, Osmanlı döneminde de gelişimine devam ederek Türk-İslam medeniyeti dairesinde şekillenen büyük bir külliyata vücut vermiştir. XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar süren bu periyotta biyografi yazıcılığı, çok çeşitli alanlara uzanmış; hükümdarlardan sadrazamlara, şeyhülislam ve reisülküttaplardan nakibüleşraflara, kadı ve müderrislerden hattat, musikişinas ve şairlere kadar çok çeşitli tabakalardan isimler mezkûr bilincin sürekliliğini sağlayan bir yaklaşımla tahrir kılınmıştır.

Biyografik sahada modern ve bilimsel bir anlayışla gerçekleştirilen uğraşlar ile günümüz okuyucusuna uzanması mümkün olan bu çalışmalar, klâsik Türk edebiyatı sahasında özellikle tezkireler ile sınırlı kalmış, araştırmacılar kendi uzmanlık alanlarında yer alan tezkirelere yönelerek birçok ilmî çalışmayı kaleme almışlardır. Tezkire sahasında hemen hemen tüm şuara tezkirelerinin bilimsel metotlarla yayınlanmasıyla bu sahada ulaşılan doygunluk başka zümreleri de konu edinen biyografik eserlere kapı aralamıştır.

Klâsik Türk edebiyatında şuara tezkirelerinden sonra *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercüme ve zeyilleri araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Silsile halinde devam ederek yaklaşık altı asır süren bu eserler; ilmiye ve meşayih sınıfına mensup kadı, müderris, şeyh ve mutasavvıfların hâl tercümeleri ile ilmî muhiti, şuara sınıfına yönelik biyografik bilgilerle edebî muhiti kapsamıştır. İçerikleri ile sadece Türk edebiyatı için değil, sosyoloji, tasavvuf tarihi; Osmanlı tarihi, hukuku ve eğitim sistemi hakkında da önemli bilgiler içeren bu eserler sadece bu alanın araştırmacıları tarafından değil İslam medeniyetini idrak etmeye yönelik yaklaşımlar için de temel teşkil etmiştir.

Bu silsilede ilk dikkat çeken girişim, Abdülkadir Özcan tarafından 1989 yılında yayınlanan *Şakâi'ku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri* adlı beş ciltlik bir çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Bu eserlerin akabinde doktora düzeyinde yapılan çalışmalar ile yeni harflere aktarılmaya başlanan bu külliyyat, daha ziyade *eş-Şakâi'ku'n-Nu'mâniyye* 'ye yazılan zeyilleri esas alan bir yaklaşımla yayınlanmıştır.

Tercüme niteliğinin yanında mütercimin çeşitli tasarruflarıyla genişletilip edebî bir hüviyet kazanan *Şakâ'ik* tercümeleri ise şu ana kadar yayınlanmamıştır. Geleneğin önemli bir halkasını teşkil eden ve yayınlanmayan bu tercümelerden biri olan *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* ilmî metotlar çerçevesinde tarafımızca hazırlanmıştır. Çağdaş bilimsel yöntemlerle ele aldığımız bu eser İbrahim b. Ahmed el-Amâsî tarafından kaleme alınmış olup *Şakâ'ik*'in mukaddime ve hatime bölümleri hariç aslına sadık kalınarak tercüme edilmiştir.

Çalışmamız giriş ve dört bölümü ihtiva etmektedir. Giriş bölümünde *Şakâ'ik* mütercimi Taşköprîzâde Ebü'l-Hayr İsâmeddîn Ahmed'in biyografisine yer verilmekte ve *Şakâ'ik* ile ilgili kısa bir tanıtım yapılmaktadır. Akabinde eş-*Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ile diğer biyografik eserler arasında çeşitli münasebetler, temalar ve farklar ortaya konulmaktadır.

Birinci bölümde eş-*Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercümelerinde eser tertibi ve biyografik tanzimi öncelikli olarak yer almaktadır. Akabinde konu ile ilgili literatürde yer almayan bilgiler ve tespit olunan eksiklikler beyan edilmektedir. Türk edebiyatı kaynaklarında yer almayan bazı *Şakâ'ik* mütercimlerinin biyografileri ise bu alandaki boşluğun telafisine yönelik bir adım oluşturmaktadır.

İkinci bölüm ise tenkitli metnini oluşturduğumuz *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* hakkında incelemelerden meydana gelmektedir. Harun TOLASA'nın 16. *Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi* adlı eserinin metodolojisinden büyük bir ölçüde yararlanarak oluşturduğumuz bu bölüm, daha önce bu konuda yapılan çalışmalardan farklı olarak *Şakâ'ik*'in tamamını merkeze alan sistematik bir bakış açısı ile tertip olunmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü kısmı *Şakâ'ik* mütercimi İbrahim b. Ahmed el-Amâsî ve *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'ye yönelik tanıtımlardan oluşmaktadır. Bu bölümde öncelikle *Şakâ'ik* mütercimi İbrahim b. Ahmed el-Amâsî'nin biyografisine yer verilmektedir. Bu bilgilerin akabinde *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* şekil ve muhteva hususiyetleri bakımından ele alınmaktadır.

Son bölümde ise *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin iki nüshadan hareketle tenkitli neşri yapılmıştır. Bu bölümün öncesinde metin teşkilinde esas alınan hususlar ve transkripsiyon harflerine yer verilmiştir.

Sadece tenkitli metni 110.000 bine yakın kelimedenden oluşan bir çalışmada elbette eksiklik ve noksanlıklar bulunacaktır. Ancak eksik bırakmamak ve yanlış yapmamak için büyük emek sarf edilen bu eserde; gözden kaçan kısımlar, eksiklik ve hatalara dair öneriler için tarafıma ulaşılması rica olunur.

Tanıdığım günden itibaren tecrübesiyle bizlere yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Ekrem Bektaş'a öncelikle teşekkür ederim. Bu süreçte özellikle Arapça kısımlarda desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Kadri Önemli, Dr. Öğr. Üyesi Halef Nas hocalarıma, meslektaşım Mehmet Yunus Yazıcıya, tez izleme komitesinde yer alan ve bizlere rehberlik eden Doç. Dr. Abdüssamed Yeşildağ'a ve değerli hocalarım Prof. Dr. Aysun Sungurhan, Doç. Dr. Ramazan Ekinci'ye aynı zamanda süreç boyunca bana eşlik eden öğrencim Salih Çetin'e teşekkürü bir borç bilirim.

Üniversitenin ilk yıllarından itibaren değerli vaktini ayıran ve güzel bir çalışmanın ortaya çıkmasına gayret eden danışman hocam Prof. Dr. Muhittin Eliaçık'a şükranlarımı sunarım.

Gökhan ALP

Kırıkkale/2020

ÖZ

Alp, Gökhan, “İbrahim b. Ahmed el-Amâsî’nin *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*’si”, Doktora Tezi, Kırıkkale, 2020.

Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye isimli eser Taşköprîzâde İsmâmeddin Ahmed Efendi tarafından Arapça kaleme alınan *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye* adlı eserin Türkçe tercümesidir. Mukaddime ve hatime bölümleri dışında aslına sadık kalınarak tercüme edilen bu eser, İbrahim b. Ahmed el-Amâsî (ö.998/1590 sonrası) tarafından 998 Cemâziyelâhir sonlarında (1590 Mayıs) tamamlanmıştır. Osmanlı ilmî hayatı ve muhiti hakkında özgün bilgiler içeren bu eser 10 tabakadan oluşmakta, Osmanlı Devleti’ne mensup 520 ulema ve meşayihin biyografisini içermektedir. Bu isimlerin 367’si ulema 153’ü ise meşayih olarak takdim olunmaktadır.

Bu çalışmada giriş bölümünde *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye* ve müellifi hakkında genel bir malumat verilmiş, diğer kaynaklardan farklı olarak mütercimnin tercümesinde yer verdiği şekilde Taşköprîzâde biyografisi ele alınmıştır.

Birinci bölümde *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye*’ye yazılan tercümelere temas olunmuş son çalışmalar ışığında bu bölüm tasnif edilmiştir. Literatürde yer almayan Muhtesibzâde Mehmed Hâkî’nin farklı tercümeleri ve en son ulaşılan nüshaları toplu olarak ele alınmıştır. Ayrıca eski Türk edebiyatı kaynaklarında ulaşılmayan mütercimlerin biyografileri verilerek yeni bilgiler ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.

Bir sonraki bölümde bu alanda hazırlanan ve genel hatları ile *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye* geleneği, eserler tertibi ve biyografik tanzimi ile şekil ve muhteva hususiyetlerini ele alan çalışmalardan öteye gidilmiştir. Eserin tamamını merkeze alan sistematik bir bakış açısı ile bu bölümde günümüzde modern biyografilerde de aranan biyografik bilgi ve değerlendirmeler ışığında öncelikle ulema ve meşayihin kimliği akabinde sosyal, kültürel ekonomik durum ve ilişkileri ve son olarak kişilik yapılarına dair ayrıntılar ele alınmıştır.

Bu bölümün hemen akabinde eserin mütercimi İbrahim b. Ahmed el-Amâsî hakkında bilgi verilmiştir. Tercümeden hareketle ortaya konulan bu bilgiler, eski Türk edebiyatı literatüründe yer almayan malumatları ihtiva etmektedir. Bu bölüm

içerisinde aynı zamanda *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin* şekil ve muhteva hususiyetleri ele alınmıştır. Akabinde biyografisi ele alınan isimlerin yer aldıkları tabakalar ve tercümeden hareketle ulema ve meşayih sınıfına göre tanzimi bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

Son bölümde *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin* el yazması nüshalarının tetkiki neticesinde müellif nüshasını muhteva, imla ve gramer kuralları bakımından en iyi yansıtan iki nüsha esas alınmış ve *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin* tenkitli metni sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Biyografi, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*.

ABSTRACT

Alp, Gökhan, “İbrahim b. Ahmed el-Amâsî’s *Tarjama Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*”, Doctoral Thesis, Kırıkkale, 2020

Translation of titled work “*al-Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*” is a literal Turkish translation of Arabic titled work “*al-Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*” written by Tâshkubrî’zâdah Îsâmeddin Ahmed Efendi. This work was translated as faithful to the original, except the introduction and the conclusion sections by Ahmed al-Amâsî (after 998/1590) at the end of 998 Jumâdâ al-‘Awwal (1590 A.D).

This work contains original information about the Ottoman scientific life and neighborhood, it consists of 10 layers and includes 520 biography of the Ottoman State. 367 names of these scientists and 153 shiekhs “senators” are presented in this work.

In this study, a general educational tutorial on “*al-Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*” and its author was presented in the introductory chapter, and, unlike other sources, Tâshkubrî’zâdah's biography was addressed in the translator's translation.

In the first section, the translations written on “*al-Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*” were contacted and in the light of the recent studies in order to classify this chapter. Different translations and most recent copies of Muhtesibzâde Mehmed Hâkî which are not included in the literature are discussed collectively. In addition, an evaluation has been made in the light of new studies by giving biographies of translators who are not reached in the sources of old Turkish literature.

In the next section, we have gone beyond the studies prepared in this field and dealing with the “*al-Shaqâ’iq al-Nu‘mânîyah*” tradition, works arrangement, biographical arrangement, and shape and content features. With a systematic perspective that focuses on the entire work, in this section, in the light of the biographical information and evaluations sought in modern biographies today, firstly the details of the social and cultural economic situation and relations and finally the personality structures are discussed.

Subsequently, the translator of the work made an introduction about Ibrahim bin Ahmad al-Amasi. This information which is based on the translation contains information that is not included in the literature of old Turkish literature.

In this section, the shape and content characteristics of translation of “*al-Shaqâ’iq al-Nu’mânîyah*” are also discussed. Subsequently, the names of biography are discussed, and the composition of this section, according to the scholars and interpretation classes, constitute the content of this section.

In the last section, as a result of the examination of the manuscript copies of translation of “*al-Shaqâ’iq al-Nu’mânîyah*” two copies that reflect the author's copy in terms of content, spelling and grammar rules are based on and the text of translation of “*al-Shaqâ’iq al-Nu’mânîyah*” were cloned.

Key Words: Biography, “*al-Shaqâ’iq al-Nu’mânîyah*” Ibrahim bin Ahmad al-Amasi, *Tarjama Shaqâ’iq al-Nu’mânîyah*

KISALTMALAR

age	: Adı Geçen Eser
agm	: Adı Geçen Makale
agmd	: Adı Geçen Madde
agt	: Adı Geçen Tez
agy	: Adı Geçen Yazar
AY.	: Arapça Yazmalar
Bak.	: Bakanlığı
bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Fak.	: Fakültesi
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret-i
HK	: Halk Kütüphânesi
Ktp.	: Kütüphâne
İA	: İslâm Ansiklopedisi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Nr.	: Numara
ö.	: Ölüm Tarihi

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

S. : Sayı

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

TY. : Türkçe Yazmalar

t.y. : Tarihi Yok

Üni. : Üniversite

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZ.....	IV
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VIII
İÇİNDEKİLER	X
GİRİŞ.....	1
I. TAŞKÖPRİZÂDE VE EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MANİYYE'Sİ.....	1
A. Taşkoprîzâde Ebü'l-Hayr İsâmeddin Ahmed Efendi	1
B. Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye	3
1. Eserin Adı.....	3
2. Eseri Doğuran Sebepler:.....	4
3. Eserin Yazım Tarihi.....	5
4. Eserin Muhtevası.....	5
5. Eserin Osmanlı İlim-Kültür Hayatındaki Yeri ve Önemi	6
6. Eserin Tesirleri	6
7. Eserin Nüshaları.....	8
II. EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MANİYYE'DEN DİĞER BİYOGRAFİK ESERLERE: ÇEŞİTLİ MÜNASEBETLER, TEMASLAR VE FARKLAR.....	9

I. BÖLÜM

EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MÂNİYYE TERCÜMELERİ

A. NÜSHASI BULUNAN TERCÜMELER.....	14
1. Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye; Hadâ'iku'r-Reyhân; Mecma'ü'l-Eşrâf- Muhtesibzâde Belgradlı Mehmed Hâkî.....	14
2. Hakâ'iku'l-Beyân fî Tercümeti Şakâ'iku'n-Nu'mân – Seyyid Mustafa.....	18
3. Hadâ'iku's-Şakâ'ik – Edirneli Mehmed Mecdî Efendi	20
4. Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye – Amasyalı İbrahim b. Ahmed	27
5. ed-Devhatü'l-'İrfâniyye fî Ravzati 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye – Ahmed b. Derviş / Derviş Ahmed	27

B. KAYNAKLARDA İFADE EDİLEN ANCAK NÜSHASI BULUNMAYAN TERCÜMELER:	29
1. <i>Terceme-i Şakâ'ıku'n-Nu'mâniyye - Âşık Çelebi Tercümesi</i>	29
2. <i>Terceme-i Şakâ'ıku'n-Nu'mâniyye - Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes Tercümesi</i>	30
3. <i>Menâkıbu'l-Ulemâ – Mehmed b. Sinâneddîn Yûsuf</i>	31

II. BÖLÜM

TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE (İNCELEME)

A. ŞAHISLARIN KİMLİĞİ	34
1. İsim, Unvan, Lakap	34
2. Mekân	37
3. Zaman	41
4. Aile, Soy ve Akrabalık	45
5. Evlilik ve Çocuk Durumu	51
6. Şahısların Son Durumu ve Ölümü	54
B. SOSYAL, KÜLTÜREL DURUM VE İLİŞKİLER	60
1. Öğrenim ve Yetişme	60
2. İlmî Durum ve Seviye	71
C. MESLEK, MEVKİ, GEÇİM DURUMU VE İMKÂNLARI	78
1. Özel Hizmet, Yakınlık ve Destekler	78
1.1. Saray ve Çevresi	78
1.2. Devlet Hizmetleri (En Üst Basamaklar)	92
1.2.1. Muallim, Hâce	94
1.2.2. Müderrislik	101
1.2.3. Kadılık	109
1.2.4. Müftü	114
1.2.5. Kadiaskerlik	119
1.2.6. Vezir- Veziriazam	123
1.2.7. Diğer Meslek ve Geçim Yolları	127
D. KİŞİLİK YAPISI VE ÖZELLİKLERİ	133
1. Zihin, Zekâ, Düşünce Gücü ve Özellikleri	133

2. Mizaç ve Ahlak	136
2.1. Âşıklık, Cinsel Zevk, İçki, Esrar vb. Alışkanlıklar	136
2.2. Güleç, Şen, Açık Hâl ve Mizaçlılık	141
2.3. Sohbet Zevki, Sohbet Adamlığı, Dostluk ve Arkadaşlık	141
2.4. Şaka, Takılma ve Alay Düşkünlüğü	142
2.5. Kayıtsızlık, Pervasızlık	144
2.6. Ruhî Coşkunsuluk, Taşkınlık	145
2.7. Hercâi, Kararsız Ve Gezgin Mizaçlılık	147
2.8. Göz Tokluğu, Menfaat İçin Baş Eğmeme ve Fakr	149
2.9. Sabretme ve Hâlimden Kimseye Şikâyet Etmeme	149
2.10. Kanaat, Feragat ve İnziva	150
2.11. Güzel Huy ve Ahlak	151
2.12. Cömertlik, Eli Açıklık	152
2.13. Büyükleme, Başkalarını İncitme	154
2.14. Doğruluk, Hakkaniyet, Haramdan Çekinme, Edep, Hayâ, İffet	155
2.15. Bazı Hâller, Zevk ve Alışkanlıklar	158
E. İNANÇ DÜNYASI	160
1. Dinî-Tasavvufî Düşünce ve Yaşayışlar	160
2. Derinlik ve Olgunluk	165

III. BÖLÜM

İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ VE *TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE*

A. İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ	169
B. <i>TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE</i>	171
1. <i>Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mânîyye</i> 'nin Şekil Husûsiyetleri	171
1.1. Eserin Adı:	171
1.2. Yazılış Yeri ve Tarihi:	171
1.3. Yazılışında / Tercümede Kullanılan Yöntem ve Dikkat Edilen Hususlar:	173
1.4. Tabakaların Tertip ve Tanzimi	173
1.5. Biyografi Yazım Metodu	175
1.6. Kaynakları	177
1.6.1. Sözlü Kaynaklar:	177

1.6.1.1. Hususî Kaynaklar:	177
1.6.1.2. Umumî Kaynaklar:	181
1.7. Eserin Nüshaları:	184
2. <i>Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye</i> 'nin Muhteva Hususiyetleri	187
2.1. Mukaddimesi	187
2.2. Sebeb-i Telifi	191
2.3. Tabakaları	193
2.3.1. <i>Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye</i> 'de Tabakalara Göre Biyografi Sayıları	196
2.4. Hatimesi	197
2.5. Eserin Dil, Üslup ve İfade Özellikleri:	199
2.6. <i>Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye</i> 'de Biyografisi Yazılan Zevat.....	202
SONUÇ.....	212

IV. BÖLÜM

4.1. Nüshaların Değerlendirilmesi ve Şeceresi	216
4.2. Metin Tesisi İle İlgili Açıklamalar	218
4.3. Tenkitli Metinde Nüsha Farklarının Gösterilmesi İle İlgili Açıklamalar	221
4.4. Transkripsiyon Alfabesi.....	223
METİN.....	224
<i>TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE</i>	225
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ	616
ESERLER DİZİNİ.....	642
ÜLKE, ŞEHİR, KÖY, MAHALLE ADLARI DİZİNİ	648
DİNİ MEKÂNLAR VE BİNA OLUNAN YERLER DİZİNİ	653
KAYNAKÇA	658

GİRİŞ

I. TAŞKÖPRİZÂDE VE EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MÂNİYYE'Sİ¹

A. Taşkoprîzâde Ebü'l-Hayr İsmâmeddin Ahmed Efendi²

Taşkoprîzâde Ebü'l-Hayr İsmâmeddin Ahmed Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adlı eserinde³ kendi ifadesiyle 14 Rebîü'l-evvel 901 (2 Aralık 1495) tarihinde

¹ *Eş-Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin biyografik bir eser olması, giriş bölümünde biyografi geleneğine dair birtakım açıklamaları gerekli kılmaktadır. Ancak Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki biyografi geleneği, *Şakâ'ik* ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu açıdan bu bölümünde ele aldığımız konu başlığı sınırlandırılmış ve tekrara düşülmemeye özen gösterilmiştir.

² Taşkoprîzâde'nin hayatı hakkında yararlandığımız kaynaklar için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Taşkoprî-zâde Ahmed Efendi”, *DİA*, İstanbul 2011, XL. Cilt, s. 151-152; Münir Aktepe, “Ebü'l-Hayr İsmâmeddin Ahmed Efendi”, *MEB İA*, XII/I. Cilt, 1997, s. 42-43.

Ayrıca bu başlık altında yapılan incelemelerde esas alınan diğer kaynaklar için bakınız: Ahmet Suphi Furat (haz), *Eş-şekâiku'n-nu'mâniyye fî Ulemâ'i-devleti'l Osmâniyye- Taşkoprülü-zâde*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985; Taşkoprîzâde Ahmed İsmâmeddin Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâ'id-devleti'l-Osmâniyye*, Dârü'l-kitâbü'l-Arabîyye, Beyrut 1975; Muharrem Tan (çev.) *Taşkoprülü-zâde- Osmanlı Bilginleri (eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî ulemâ'id-Devleti'l Osmâniyye)*, İz Yay. İstanbul 2007; Muhammet Hekimoğlu, (çev.), “*Taşkoprülü-zâde Ahmed Efendi- Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'id-Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*” Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.; Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu No. 5312 ve 964.

³ İbrahim b. Ahmed el-Amâsî *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'de Taşkoprîzâde'nin kendi terceme-i hâlini ahval-i sahib-i kitab bölümünde şöyle ifade etmektedir: “**Ahvâl-i sâhib-i kitâb:** Ahmed İbn Mustafâ bin Halîl ‘affi ‘anhümü’l-kerîmü’l-celîl “Taşkoprîzâde” dimekle ma‘rûfdur. Sâdât öninde hâdim ve sâdât hizmetine kâ'im ve lâzım olup anların zikr-i cemîllerine muttasıl olmak için bunların dahı ahvâlî zikr olındı ki sâhib-i kitâbun vâlidî Burûsa'da sâhib-i kitâb Monlâ Ahmed'ün vilâdetinden mukaddem Ankara'ya sefer eyledükde ol leyle-i seferde vâkı'asında bir pîr-i vecîh görür, vâlidine eydür ki “An-karîb senün bir oğlun olur, anun adını Ahmed koyasın.” dir. Bu hikâyeti vâlidî vâlidesine eydür. Tokuz yüz bir târihinün on dördüncü şehri Rebi'ü'l-evvelinde vilâdet müyesser olup “Adını Ahmed kodum.” didi. Hem didüğü üzere vâkı' olup sinni temyîze vâsıl olduktan sonra Ankara'ya göçdük. Ankara'da kırâ'at-i Kur'ân'a meşğûl olup vâlidüm bana “İsmü'ddîn” diyü lakab virüp “Ebü'l-Hayr” dimekle künyet eyledi. Benden iki yaş büyük karındaşım Muhammed'e vâlidüm “Nizâmü'd-dîn” ile lakab virüp “Ebü Sa'id” demek ile künyet eyledi. Kur'ân'ı hatm eyledüğünde Burûsa'ya göçdük. Lüğât-ı 'Arabîyye'den ba'zı lüğât ta'lîm eyledi dahı vâlidüm beni Monlâ 'Alâ'ü'ddîn ki “Yetîm” diyü mülakkabdur, ana virdi, kendüsi İstanbul'a gitdi. Ve sarfı mezbûrdan okıdum ve nahvden dahı Şeyh 'Abdu'lkâhîr'ün Mi'e'sini ve İmâm Mutarrîzî'nün Misbâh'ını ve Hâcibî'nün Kâfiye'sini bu cümleyi karındaşım ile şerîk okıdum ve Mutavassıt'ı merfu'ât bahsine dek okıduk. İttifâk 'ammüm Kıvâmü'ddîn Kâsım Burûsa'da Monlâ Hüsrev Medresesi'ne müderris olup Burûsa'ya geldükde Mutavassıt'ı merfu'âtdan mecrûrâta degin 'ammümden okıduk. Ol esnâda karındaşım marîz olup bana “Te'hîr eyle.” didi, hâtırı için husûsî dersümi terk eyledüm. Bu mâ-beynde 'ammümden sarfdan Hârûniyye'yi ve İbn Mâlik'ün Elfiyye'sini okıdum ve hıfz eyledüm. Bi-emri'llâh karındaşım tokuz yüz on dört târihinde vefât eyledi. Ba'dehu Dav'ı bi't-tamâm 'ammümden okıdum ve yazdum ve tashîh eyledüm ve mantıkdan İşâgücî ile Şerh-i Hüsâm Kâtib'i bir mikdâr Kutbu'ddîn'den okıdum. Babam Burûsa'ya geldi, Amâsiyye'de Hüseyin Ağâ Medresesi'ne müderris olmuş, Amâsiyye'ye varduk. Tamâm Kutbu'ddîn'i Kûçek Hâşiye ile ve Şerh-i 'Akâ'id'i Hayâlî ile ve Monlâzâde Hâcîzâde'si ile ve Mes'ûd Rûmî ve İsfahânî'(y)i Mutavvel'i bi't-tamâm Seyyid Şerîf Hâşiyesi ile ve Hâşiye-i Metâlî'ı ittifâk ile okıduktan sonra vâlidüm “Hakk-ı übüvveti yerine kodum, şimden sonra ikdâm sende kaldı.” didi ayruk babamdan okumadum. Tayumdan Hâşiye-i Tecrîd'i

Bursa’da doğmuştur. Babası Taşköprüzâde nisbesiyle anılan Muslihiddîn Mustafa Efendi’dir. Çocukluk yıllarını Bursa’da geçiren Taşköprüzâde Ebû’l-Hayr İsmâmeddin Ahmed Efendi daha sonra Ankara’da Akmedrese müderrisi olan babasının yanına gidip Kur’ân’ı ezberlemiştir. Babasının Üsküp’e tayin edilmesi sebebiyle Bursa’ya geri dönmüştür. Bursa’da sarf ve nahiv derslerini kardeşi ile birlikte “Yetîm” lakabıyla tanınan Alâeddîn Efendi’den almıştır. Daha sonra Bursa Mollâ Hüsrev Medresesi’nde müderrislik yapan amcası Kıvâmüddîn Kâsım Efendi’nin yanında eğitimini sürdürmüş, kardeşiyle birlikte tahsiline devam ederken kardeşi burada vefat etmiştir. Babasının Amasya Hüseyniye Medresesi’ne tayin edilmesi üzerine yeniden babasının yanında eğitime başlayan Ahmed Efendi; Şeyhzâde Muhyiddîn Mehmed Kocевî, Mahmûd b. Kadızâde-i Rûmî, Muhammed et-Tûnisî gibi âlimlerden de ders alarak tahsilini tamamlamıştır.

Tahsilin ardından 931 Receb’inde (Mayıs 1525) Dimetoka’daki Oruç Paşa Medresesi’ne tayin edilen Ahmed Efendi sonrasında İstanbul’da Hacı Hasan Medresesi, Üsküp Medresesi, Alaca İshak Bey, İstanbul Kalenderhâne medreselerinde müderrislik yapmıştır. Bu meslekte yükselerek Koca Mustafa Paşa, Sahn-ı Semân, Edirne Üçşerefli, Edirne Sultan Bayezid gibi önemli medreselerde müderrislik faaliyetlerini sürdürmüştür. 952’de (1545) Bursa kadılığıyla

okıdum ve Monlâ Muhyi’ddîn-i Fenârî’den Seyyid’ün Şerh-i Miftâh’ını okıdum ve Monlâ Kocavî Seyyidi Muhammed’den Şerh-i Mevâkıf’ı okıdum ve Monlâ Bedre’ddîn Mahmûd bin Muhammed bin Kâdîzâde ki “Mîrim Çelebi” dirler, bundan ‘Alî Kuşcı’nun Hey’et-i Fethiyye’sini okıdum. Ben okurken şerh yazdı ve Sultân Selîm hazretlerine ithâf eyledi, Sultân Selîm Anadolu’ya kâdî-’asker eyledi. Ve Monlâ Mağûşî’den Buhârî ve Şifâ-yı Kâdî ‘İyâz’dan dahı okıdum ve ‘ilm-i cedel ve ‘ilm-i hilâfdan dahı okıdum ve çok bahs eyledüm. Bana hadîs ü tefsîr ve sâ’ir ‘ulûm rivâyetine hattı ile icâzet-i tâmm virdi. İcâzeti ol dahı şeyhi Şihâbü’ddîn’den ki Ahmed el-Bekkî Mağribî’dür, ol dahı Ahmed bin Hacer el-‘Askalânî’den aldı. Ve rivâyet-i hadîs ü tefsîr ile vâlidüm dahı icâzet virdi. Ol dahı vâlidinden, ol dahı Monlâ Yegân’dan ol dahı Şemsü’ddîn-i Fenârî’den, ol dahı Cemâlü’ddîn-i Aksarâyî’den mucâzdur ve bunlardan mâ-’adâ şüyûhdan mucâzum. Ba’dehu tokuz yüz otuz bir târîhinde Dimetoka Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz otuz üçde İstanbul’da Hâcî Hasanzâde Medresesi’ne müderris oldum. Tokuz yüz otuz beşde vâlidüm merhûm vefât eyledi. Ve tokuz yüz otuz altıda Üsküb’de İshâkiyye Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz kırk iki de İstanbul’da Kalender-hâne Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz kırk dörtde Mustafâ Paşa Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz kırk beşde Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz kırk altıda Semâniyye’den birine müderris oldum ve tokuz yüz elli birde Edrine’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris oldum ve tokuz yüz elli ikide Burûsa’ya kâdî oldum ve tokuz yüz elli dörtde yine Semâniyye’den birine müderris oldum ve tokuz yüz elli sekizde İstanbul’a kâdî oldum ve tokuz yüz altmış birde gözûme remed ‘ârız olmak ile zarar yitişdi dahı kûşe-i humûlde tekâ’üd ihtiyâr eyledüm ve bu kitâbun tahrîrinden yevm-i sebtde ferâğat eyledüm ki şeh-r-i Ramazân’un âhiri idi ve tokuz yüz altmış beş târîhinde idi, Kostantiniyye’de itmâm oldı. Elhamdülîllâh evvelen ve âhiren ve bâtinen ve zâhiren.”

görevlendirilen Ahmed Efendi iki yıl sonra yeniden müderrislik görevine dönerek Sahn-ı Semân Medresesi'nde görevini sürdürmüştür. 958'de (1551) İstanbul kadısı olmuştur. Ancak yakalandığı bir hastalık neticesinde görme duyusunu kaybedince bu görevden ayrılmak zorunda kalmış ve 30 Receb 968 (16 Nisan 1561) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazı Fâtih Camii'nde kılındıktan sonra Fâtih'te Âşık Paşa Camii'nin hazîresinde bulunan Seyyid Velâyet Türbesi yakınında defnedilmiştir.

Başta kelâm, fıkıh, tefsir, ahlak, mantık, biyografi, Arap dili ve edebiyatı olmak üzere ilimler tarihi ve tıp gibi farklı alanlarda çeşitli kitaplar yazan ve otuza yakın risale telif eden Taşköprizâde Ahmed Efendi eserlerini Arapça kaleme almıştır. Bu eserlerinde şerh ve haşiye geleneğini sürdüren müellif İslam ilimleri tarihi niteliğindeki *Miftâhü's-Sa'âde* adlı eseri ve Osmanlı ilim ve kültür hayatını yansıtan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye* isimli çalışmalarıyla ayrı bir önem kazanmıştır.

B. *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye*

1. Eserin Adı

Eserin tam adı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye* dir. Müellif eserin mukaddimesinde kitabının adını bu şekilde açıklamış ancak bu ismi neden tercih ettiğine dair herhangi bir malumat vermemiştir. Esere *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adının verilmesinde farklı rivayetler vardır.⁴ Bu rivayetlerin hepsi de eserin adı ile bağlantılı olup ilki, Hîre hükümdarı Nu'mân bin Munzır'ın bir gün etrafındakilerle çevrede gezinirken bir çayıra geldiği, orasının sarı ve kırmızı çiçeklerle dolu olduğu, aralarında şakâ'iki de gören hükümdarın bundan çok haz duyarak çiçeğin korunmasını emrettiği, bu sebepten çiçeğe hâmisine izâfeten *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adının verildiğidir. İkincisi, eserin içinde mümtaz Hanefî ulemasının bulunması nedeniyle Hanefîlik mezhebinin kurucusu İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe'nin ismi olan Nu'mân bin Sâbit'e dayandırılmasıdır. Bir diğer rivayet ise

⁴ Bu konuda rivayetler için bkz. Ahmed Suphi Furat, *age*, s. 7; Abdülkadir Özcan, (haz.): *Mecdî Mehmed Efendi, Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 9; Muharrem Tan, *age*, s. 15-6.

gelincik çiçeğinin simgesel anlamından yola çıkılarak şu şekilde dile getirilmektedir: “Gelincik çiçeğinin simgesel anlamı ölümsüzlük uykusudur. Müellif bu latif ve manidar seçimiyle biyografilerini yazdığı bilginlerin, kırlarda açılan gelincik tarlası misali, her yıl yeniden doğarak ölümsüz bir uykuya yattıklarına işaret etmektedir”.⁵

2. Eseri Doğuran Sebepler

Müellif eserin yazılma gayesini, nasıl bir ortamda teşekkül ettiğini bizzat kendisi sebeb-i telifte izah etmektedir. Dolayısıyla bu açıklamaların bizzat müellifin kaleminden çıkması, bizleri en maslahatlı bilgilere ulaştıracaktır. Bu yöndeki açıklamalar şu şekildedir:

“Sağı soldan, doğruyu eğriden ayırmaya başladığım günden beri ulema menkıbeleri ve onların haberlerini öğrenmeye çok meraklıydım. Yaşadıkları ilginç olayları ve sözlerini ezberlemeye bayılırdım. Bu sayede onlarla ilgili kitaplar ve defterler dolusu bilgi zihnimde birikmişti. Sonraki dönemde yaşayan âlimler geçmiş büyük âlimler ve hakkında nakil yoluyla veya bizzat görerek öğrendikleri bilgileri kitaplaştırmışlar, fakat hiç kimse şu memleketin âlimlerinin hayatları hakkında bilgi toplamaya iltifat etmemişti. Neredeyse gelip giden nesillerin dillerinde ne isimleri ne resimleri kalmayacaktı. Bu durumu fark eden bir fazilet ve kemal sahibi benden Anadolu ve Rumeli ulemasının menkıbelerini toplamamı istirham etti. Ben de Melikü Hayyu Kayyum Allah’ın yardımını dileyerek bu istirham sahibine olumlu cevap verdim. Yalnız din âlimlerinin tarihçelerine, tarikat şeyhlerinin hâllerini de eklemeyi uygun gördüm. Allah nurlarını arttırsın ve sırlarını mukaddes kılsın.

Bu kitapta, ilim ve fazilet bakımından farklı seviyelerde olsalar da yüksek makam ve mevkilere gelenleri zikrettiğim gibi söz konusu makamları hak ettikleri hâlde oralara gelemeyen zevâtı da zikrettim. Ama her hâlükârda zikretmediklerimin sayısı, zikrettiklerimden daha fazladır. Birçok âlimin vefat tarihlerini bilemediğim için kitabı, Osmanlı sultanlarının tertibine göre

⁵ Muharrem Tan, *age*, s. 15-6.

sıralayıp düzenleyerek “eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye fî ‘Ulemâ’i’ d-Devleti’l-‘Osmâniyye” adını verdim.”⁶

3. Eserin Yazım Tarihi

Eser 23 yıllık bir tedris hayatının akabinde - 931/1525-26 yılında Dimetoka’da Oruç Paşa Medresesi’nden başlar ve 954/1547-1548’de İstanbul’da Sahn-ı Semâniyye medreselerinden birinde neticelenir - Bursa ve İstanbul’daki beş yıllık kadılık sürecinin sonunda kaleme alınır. Müellifin 63 yaşlarında kaleme aldığı bu eser gözlerinden rahatsız olduğu bir zamanda teşekkül etmektedir ki bu tarih, 30 Ramazan 965 (16 Temmuz 1558)’tir. Eserin mukabelesinin tamamlanma tarihi ise 26 Şevval (11 Ağustos)’dir.⁷

4. Eserin Muhtevası

Eser klâsik mensur eserlere nazaran kısa diyebileceğimiz bir mukaddime bölümü ile başlar. Allah’a şükürlerini sunan müellif, Hz. Peygamber’e, âline ve ashabına salat eder. Sebeb-i telifi ifade ettikten sonra kitabın ismini verir. Dönemin hükümdarı Kanûnî Sultan Süleyman’a dua ederek mukaddime bölümünü tamamlar. Mukaddime bölümünün ardından her padişah dönemi “tabaka” başlığı altında ele alınır. On tabakadan oluşan eserde 371’i âlim, 150’si şeyh olmak üzere toplam 521 kişinin hayatı anlatılır.⁸ Hatime bölümünde ise yazar klâsik geleneğimizde sık rastlanılmayan bir uygulama ile kendi otobiyografisini kaleme alır. Bu bölümün akabinde eseri tamamlanmasına imkân tanıdığı için Allah’a şükreder ve eserini tamamlar.

⁶ Muharrem Tan, *age*, s. 14-5.

⁷ Behcet Gönül, “İstanbul Kütüphânelerinde Al-Şakâ’ik Al-Nu‘mâniya Tercüme ve Zeyilleri”, *Türkiyat Mecmuası*, S. VII-VIII/2, 1945, s. 141.

⁸ Franz Babinger’e eserde 522, Ahmed Suphi Furat neşrinde 521, Muharrem Tan çevirisinde ise 502 ismin biyografilerine yer verilmiştir. Bkz. Ahmed Suphi Furat, *age*, s. V; Coşkun Üçok, (çev.), Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1992, s. 95; Muharrem Tan, *age*, s. 14.

5. Eserin Osmanlı İlim-Kültür Hayatındaki Yeri ve Önemi

Osmanlı biyografi literatüründe ulema biyografilerinin ilk toplu derlemesi olması münasebetiyle büyük bir önem arz eden *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, içerdiği bilgiler ile de Osmanlı ilmî hayatı ve muhiti hakkında temel bir kaynak hüviyetine haizdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu'daki Türk fikir hayatını gerek medrese ve ilim yönüyle gerekse tekke ve tarikat cephesi ile aydınlatan bu eser, temel ilimler tasnifine dair naklî/aklî ilimler bütünlüğünü veren yaklaşımları ile dikkat çekmektedir.

Klâsik Osmanlı entelektüel hayatını doğrudan yansıtan bu eserin öncelikle “Osmanlı entelektüel hayatında kim kimdir?” sorusuna verdiği cevap ile yaşanan hayata ayna tutuyor olması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte âlim ve meşayihlerin hayatlarına dair çok yönlü tasvirler, biyografik bilgilerin ötesinde arka plana ait birçok tarihî bilgiye erişmemizi sağlamakta, bu yönüyle bir tabakat kitabı olmanın çok ötesine taşınmaktadır. Eserde anlatılan bu bilgiler özelde âlim ve meşayihin sosyo-kültürel arka planını aktarırken genelde Osmanlı kültür dünyasını yansıtmaktadır.

Eserin en önemli yönlerinden biri, müellifin tanıtımını yaptığı tabaka ile aynı düzlemi paylaşması ve içeriden bir bakış açısıyla eserini kaleme almasıdır. Dolayısıyla ele alınan âlim ve meşayih ile kurulan çeşitli münasebetler- hoca-öğrenci ilişkisi, aynı şehirde görev yapma, âlim ve meşayih ile doğrudan olmasa dahi birinci dereceden akrabalarla tanışma vb.- müellifin tanıtımını yapacağı âlim ya da meşayih doğrudan tanınmasına imkân sağlamakta eser bu yönüyle gözlem ve tanıklara dayalı bir bakış açısıyla özgün bir aktarım oluşturmaktadır.

Müellifin kendi biyografisine yer vermesi de eseri ilgi çekici kılmaktadır. Sık rastlanılmayan bu uygulama ile okuyucunun doğrudan müellife uzanması sağlanmaktadır.

6. Eserin Tesirleri

Anadolu Türk edebiyatında kaleme alınan çeşitli biyografik eserler ile birlikte - nazire mecmuaları, mutasavvıf ve veliler için yazılmış monografik menakıpnameler ve ilk örnekleri verilmeye başlanan şüara tezkireleri- *Şakâ'ik*'in kaleme alınması

ulema ve meşayih tabakatçılığını başlatmış, böylece Anadolu Türk biyografi edebiyatı muhim bir kolun eklenmesiyle zenginliğini arttırmıştır.

Şakâ'ik'ten önce Arapça kaleme alınan ilimler tarihi ve tasnifiyle alakalı *Miftâhü's-Sa'âde ve Misbâhü's-Siyâde fî-Mevzu'ati'l-Ulûm* ile bu sahadaki mahiyetini ortaya koyan Taşköprîzâde, *Nevâdirü'l-ahbâr fî Menâkıbi'l-ahyâr* isimli eseriyle de Hz. Peygamber, sahabe, tâbiîn ve İslam âlimlerinin hayat hikâyelerini ve menkıbelerini anlatarak farklı sahalarda salahiyetini ortaya koymuş, sonrasında ise mevcut tecrübe ve birikimlerinin neticesinde *Şakâ'ik*'e vücut vermiştir.

Yayınlanır yayınlanmaz tahsil muhitlerinde alaka ile karşılanan ve şöhrete mazhar olan bu eserin Arapça olması, bu dili bilmeyen sınıflar arasında da bir ilgi ve merak uyandırmış, bu sebeple neşredilişinin daha ilk yıllarında Türkçeye tercüme ihtiyacı baş göstermiştir. Âşık Çelebi tarafından ilk defa Türkçeye çevrilerek müellife takdim edilen bu eserin sonraki tercümesi, İstanbul'a gelerek Taşköprîzâde'nin müsaade ve duasını alan Belgradlı Hâkî tarafından gerçekleştirilmiştir. Ele alınan birçok tercüme ile yarım asırlık bir zaman zarfını kapsayan tercümeler dönemi, XVII. yüzyıldan itibaren yerini zeyillere bırakmıştır.

Taşköprîzâde'nin sağlığında *Şakâ'ik*'in muhtelif yerlerine küçük notlar, ilhakât, haşiyeler vb. ilave edilerek temelleri atılmaya başlanan bu zeyl geleneği, akabinde Taşköprîzâde'nin verdiği bilgilere yapılan ilaveler, düzenlenmeler ve yeni bilgilerin eklenmesiyle gelişimini sürdürmüştür; Âşık Çelebi'nin Taşköprülüzâde'den on yıl sonra yazdığı zeylden XX. yüzyılın başında ölen Fındıklı İsmet Efendi'ye kadar, birinin bıraktığı yerden ötekini devam ettirmesi suretiyle süregelmiştir. Bu zaman içerisinde gerek eserin bizzat kendisine gerekse tercüme ve zeyillerine yazılan yüzlerce istinsah ve bu istinsahların çok geniş bir coğrafyaya uzanan yolculuğu, nasıl bir kabule mazhar olduğunu ortaya koymuştur. Asırlar süren bu süreçte Türk edebiyatı ve kültür tarihinin geniş kapsamlı bir biyografik halkası meydana gelmiştir.

7. Eserin Nüshaları

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin yurt içi, yurt dışı kütüphanelerde, hususî ellerde ve özel kütüphanelerde yüz elli civarında yazma nüshası bulunmaktadır.⁹ Bu nüshaların altmıştan fazlası sadece İstanbul kütüphanelerinde yer almaktadır. Yurt dışı kütüphanelerindeki nüshaların sayıları da bu rakama ulaşmaktadır.¹⁰ Eser ayrıca şimdiye kadar dört defa basılmıştır:

- Kahire Bulak (1299/1881): İbn Hallikan'ın *Vefeyâtü'l-a'yân* isimli eserinin sayfaları kenarlarında.
- Kahire (1310/1892): el-Matbaatü'l-meymenetü'l-Mısriyya baskısı.
- Beyrut (1975): Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, Alî b. Bâlî'nin *el-'Ikdu'l-manzûm fi Zikri Efâzılı'r-Rûm* isimli eseriyle birlikte.
- Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, (haz.) Ahmet Suphi Furat.

Söz konusu eserin Almancaya çevrimi ise Oskar (Osman) Rescher tarafından , “*es-Saqaiq en-no'maniyye*” adı ile yayınlanmıştır.¹¹ Muharrem Tan tarafından eser 2007 yılında Türkçeye çevrilmiştir.¹² 2019 yılında Muhammet Hekimoğlu¹³ tarafından yapılan tercüme ise *Şakâ'ik*'in en güncel Türkçe çevirisidir.¹⁴

⁹ Bazı nüshalar için bkz. Süleymaniye Yazma Eserler Ktp. Pertev Paşa nr. 493, Râgıp Paşa nr. 976-1027-1028, Şehzâde nr. 361, Âtuf Efendi nr. 1898-1899-1900, Âşir Efendi nr. 666, Veliyyüddin Efendi nr. 2435-2436-2437, Yahyâ Efendi nr. 2461-4451, Lala İsmail nr. 358, Carullah Efendi nr. 1613, Bağdadlı Vehbinr. 1066, Çelebi Abdullah nr. 264, Nazif Efendi nr. 44, Fâtih nr. 4414-4415-4416, Mihrişâh nr. 315, Amca Hüseyin nr. 362, Hüsrev Paşa nr. 420; Nuruosmaniye Ktp. nr. 3378-3380-3382; Köprülü Ktp. nr. 236-1098; İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. nr. 402-403-404; Millet Ktp. Ali Emîrî-AY. nr. 2503; İstanbul Üni. Nadir Eserler Ktp. AY. nr. 1228-1627; Ankara Millî Ktp. AY. nr. 5312-964; Berlin Devlet Ktp. nr. 9881/2; Leipzig Üni. nr. 716; Viyana Millî Ktp. nr. 1182-311; Paris Millî Ktp. nr. 2157/62-5945-5981-5991-6644; Leiden Üni. Ktp. nr. 874/5.

¹⁰ Behçet Gönül [Necatigil], İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakâ'ik al- Nu'maniya Tercüme ve Zeyilleri, *Türkiyat Mecmuası*, S. VII-VIII / 2, 1945, s. 152.

¹¹ Oskar (Osman) Rescher, *es-Saqaiq en-no'maniyye*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1978.

¹² Muharrem Tan, (çev.), *Taşköprülü-zâde – Osmanlı Bilginleri (eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fi 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye)*, İz Yay., İstanbul, 2007.

¹³ Muhammet Hekimoğlu, (çev.), “*Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi- Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fi 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*” Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

¹⁴ Suat Donuk (haz.), *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017, s. 30.

II. EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MÂNİYYE'DEN DİĞER BİYOGRAFİK ESERLERE:¹⁵ ÇEŞİTLİ MÜNASEBETLER, TEMASLAR VE FARKLAR¹⁶

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de yaşam bilgileri ihtiva edilen isimlerin mensubu bulundukları saha ilimdir. Dolayısıyla ilim sahasında tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı bu eserin ve geleneğin teşekkülündeki diğer eserlerin temel unsurunun ilmiye sınıfına intisap eden kadı ve müderrislerin hâl tercümeleri olduğu görülmektedir. Kadı ve müderrisler ile birlikte şeyh ve dervişlerin tercüme-i hâlleri de eserin muhteviyatını oluşturmaktadır. Mecdî Mehmed Efendi'nin "İlim, zâhir ve bâtın olmak üzere iki çeşide ayrılır. İlm-i zâhir ehli olanlar kadı ve müderrislerdir, ilm-i bâtın mensupları ise şeyh ve dervişlerdir."¹⁷ dediği noktada ilmin iki sınıfındaki meşhurları takdim eden *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* odak noktasını ilm-i zahir ve bâtın tabakasındaki ulema ve meşayih'e dayandırır.

Belirli bir meslekte tanınmış kişilerden özellikle şairlerin hayat hikâyelerinden ve eserlerinden örnekler veren tezkireler ise Anadolu'da gelişen edebiyatın kendi tarihine duyulan ihtiyaç sonucunda ortaya çıkarak şairler hakkında bilgilere, sanat ve şairlerin eserlerine dayalı tanıtım ve değerlendirmelere yer veren bir tür olarak gelişir.

Vefeyât-nâmeler ise önemli şahsiyetler hakkında kısa bir tanıtımın mukabilinde kimi zaman sadece ölüm tarihlerini kimi zaman ise nasp, nakil ve azil tarihlerini bildiren ve tanıtılan şahısların defin yerleri hakkında malumatlara yer veren eserler olarak edebiyat tarihçilerinin temel başvuru kaynakları arasında yer alır.

Birbirinden farklı muhteva rutininde farklı türler ile biyografilerin tesis edildiği bu eserler, yukarıda zikredilen hususiyetleri ile ayrı kulvarların biyografik sahada yansımaları olarak yer alır. Bununla birlikte şairlik ile ilmiye sınıfının münasebetleri meslekî konumlarına göre yapılan bir tespit¹⁸ birbirinden farklı görünen kulvarların

¹⁵ Bu kısımda Ramazan Ekinci'nin *Zeyl-i Şakâ'ik* adlı eserinden istifade edilmiştir. Bkz. Ramazan Ekinci, (haz.), *Zeyl-i Şakâ'ik*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017, s.81-3.

¹⁶ Bu bölümde Tezkireler, Vefeyât-nâmeler ve Şakâ'ik üzerinde bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Yapılan yorumlamalar eser bazlı değerlendirmelerden ziyade bu türlerin genel çerçevelerini yansıtan bir düzleme sahiptir.

¹⁷ Abdülkadir Özcan, *age*, s.5-8.

¹⁸ Osmanlı kültür hayatını ayakta tutan edip ve şairleri tezkirelerden hareketle meslekî konumlarına göre sınıflandıran Mustafa İsen, bunları kendi içerisinde gruplandırdığında bu edip ve şairlerin ağırlıklı olarak ilmiye sınıfına dâhil olduğunu tespit eder. Bu tespitlere göre tezkirelerde yer alan 3182

çeşitli temaslarına işaret eder ki ilmiye sınıfına dâhil binlerce bilgin ve şeyhin tercüme-i hâllerini ihtiva eden *Şakâ'ik* adeta doğal olarak bir tezkireye dönüşür. Yüzlerce klâsik edebiyat mümessilinin hayatı ve telifatı eserin muhtevasında önemli bir oranı yansıtır. Ancak bu tarz bilgiler özellikle geleneğin olgunluk safhasındaki çalışmalarda - zeyillerde - görülür.¹⁹ Buradaki mukayesemizin tercümeler ile sınırlandırılması hasebiyle bu yöndeki uygulamaların ulema ve meşayih hakkındaki tanıtımlarda ikinci planda kaldığı görülür. Zira *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* müellifi eserde tanıtımını yaptığı âlim ve meşayihin şairlik vasfına dair ifadeleri ayrı ve müstakil bir mahiyet arz edecek şekilde genel olarak takdim etmez. Bu durum gerek eserin bir ulema ve meşayih tabakatı olması yönüyle gerekse ele alınan isimlerin şairlik yönünden birinci derecede bulunmaması ile izah olunabilir.

Burada tanımı yapılan ulema ve meşayih şiir ya da inşa yazmalarından daha çok genel bir şiir ve sanat zevkine, bilgi ve kültürüne sahip olmaları ile ifade edilir.²⁰ Tezkireler ile *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* arasındaki bu mukayese zemininden sonra

şair 108 farklı mesleğe sahiptir. Bunlar kendi içerisinde tasnif olunduğunda ilmiye sınıfının 1147 (% 36), bürokratların 892 (%28), askerlerin 117 (%3,7), esnaf ve serbest meslek sahiplerinin 117 (%3,7), şeyh ve dervişlerin 182 (%5,7), saray mensuplarının 60(%1,8), din adamlarının 26 (% 0,8) oranında olduğu ifade edilir. Bkz. Mustafa İsen, “Divan Şairlerinin Meslekî Konumları”, *Millî Eğitim*, S.83 (Mart 1989), s. 35-41.

¹⁹ Bu zeyillerden *Vekâyi'ul-Fuzalâ* tabakaların sonunda yer alan “ Sınıfı'ş-şuara” başlığı altında şairlerin yaşam bilgileri ve şiir örnekleri ile adeta bir şuara tezkiresi mahiyeti arz eder. Bu anlamda sadece şairler faslında ifade edilen toplam 330 şahsın biyografik bilgileri ile bu eser; Sehî, Garîbî, Yümnî, Rızâ, Seyrekzâde Âsım, Mücîb ve Esrâr Dede tezkireleri başta olmak üzere pek çok şuara tezkiresinden daha fazla şairin hayat hikâyesini ve şiir örneklerini ihtiva eder. Burada *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*'da şahısların öne çıktıkları özelliklere göre tasnif edilmeleri göz önünde bulundurulduğunda müderris, mutasavvıf ve devlet adamları kısmında hâl tercümeleri yazılıp şairlik özellikleri ifade edilen ve şiirleri sunulan isimler de düşünüldüğünde bu sayı 576 ya ulaşır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ramazan Ekinci, (haz.), *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2018 s.82-117.

Bu anlamda Nev'îzâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletî's-Şakâ'ik* adlı eserindeki uygulamalarda dikkat çekicidir. Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Bâkî hakkındaki malumatın 29 satırlı 3 buçuk varaklık bir bilgi ile verilmesi hacim bakımından özellikle XVII. yüzyılda kaleme alınan antolojik tipi tezkirelerle mukayese bile edilemeyecek bir mahiyet arz eder. Aynı zamanda *Zeyl-i Atâyî'de* biyografisi bulunan pek çok şairin yıl yıl hangi şehirlerde bulunduğu hangi görevleri ifa ettiği hakkındaki bilgiler bir eserin yazılış yerini mekânın, coğrafyanın iklimin şair ve eser üzerindeki etkisini tespiti çalışan edebiyatı tarihçileri için tezkirelerden öte bir kaynak olarak dikkat çeker. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Suat Donuk, *age*, s. 225-227.

²⁰ Kabul etmek gerekir ki *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* 'nin kaleme alındığı dönem klâsik Türk edebiyatının gelişme evresidir. Dolayısıyla ele alınan zevatın sanat yeteneği özellikle şairlikleri dolayısıyla göze çarpmaları, geleneğin devam ettirildiği zeyillerde daha belirgin olarak görülür. Zira bu dönem şairlerin kendi kudretlerini ve yeteneklerini çok daha ileri seviyelere taşıdığı bir döneme işaret etmektedir. Öğrenimi tam ve yüksek olan zaten kadı ve müderrislik gibi görevleri ifa eden ilmiye sınıfının meslek ve mevki yönlerinin şairlikleriyle değil de daha çok diğer değer ve meziyetlerle söz konusu edilmesi, ele alınan zevatın şairlikleri söz konusu edilince bu konuda pek bir ayrıntıya inilmemesi bu yöndeki birtakım genel takdir ve tavsiflerin yer alması *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* 'nin geleneğin devamı olan ve tekâmülün teşekkül ettiği zeyillerden farklı yönü olarak görülebilir.

vefeyâtları da dâhil ederek gerek muhteva gerekse şekil ve hacim yönünden bu eserler arasındaki farklara geçelim:

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de tanıtımı yapılan ulema ve meşayihin öncelikle isimleri akabinde nisbe yahut lakapları verilir. Ardından halk arasında meşhur olan mahlasları ya da unvanları zikredilir. Genel tanıtım bu yönde olmakla birlikte tanıtımı yapılan şahısların isimleri bilinmiyorsa doğrudan unvan, lakap, nisbe ya da mahlasları madde başı olarak yer alır. Burada malumatların sınırlı olduğu ve ismin bilinmediği bizzat müellif tarafından ifade olunur. Birkaç örnekte ise ismin yerine unvan, lakap ya da mahlas madde başında yer alır. Sınırlı olan bu tarz tanıtımlarda madde başından sonra isim müstakil olarak beyan edilir. Şuara tezkirelerinde ise mahlas umumiyetle madde başında yer alır. Mahlas ile madde başı oluşturulduktan sonra hâl tercümesi yazılan kişinin ismi verilerek biyografik tanıtıma geçilir. Vefeyâtnâmelerde ise daha ziyade nisbe yahut lakaplar madde başlarını oluşturur.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de hayatı anlatılan âlim ve meşayihin doğum tarihleri belirtilmeye çalışılır. Bu durum eserin müellifinin bu yöndeki bir bilgiye ulaşması söz konusu ise gerçekleşir. Aynı durum tezkirelerde de söz konudur. Tezkire yazarı bu konuda bir malumatı bulunuyorsa bu hususu belirtir. Ancak vefeyâtnâmelerde aynı durum söz konusu değildir. Zira ölüm tarihleri eserin esasını oluşturmakta ve bu yöndeki bir çabanın neticesi olarak vefeyâtnâmeler kaleme alınmaktadır.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de ele alınan isimlerin öğrenim ve yetişme durumları - gerek normal eğitim devresinde elde edilen gerekse öğrenim sonrasında, çeşitli yollarla sahip olunan ilmî ve fikrî birikim, öğrenim ve yetişme durumları- açıkça ortaya konulur. Vefeyâtnâmeler ve tezkirelerde ise bu konudaki değerlendirmeler daha sınırlı kalır.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de âlim ve meşayihin mevkisi, mesleği, hayatında buna dayanan olaylar, çevresi ile gerçekleşen temas ve münasebetler ayrıntılı olarak ortaya konulur. Eserde meslek hayatına yönelik kronolojik ayrıntıya atama ve azle muhakkak surette temas edilir. Bu tanıtım çeşitli ölçü, kapsam ve şekillerde tezkirelerde ve vefeyâtnâmelerde de yer alır. -Bu yöndeki tanıtımlar tezkireciden tezkireciye değişir ve farklı vefeyâtnâmelerde uzar ya da kısalabilir- ancak bu

yöndeki açıklamalar *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ile mukayese edildiğinde bu eserlerdeki kapsamın *Şakâ'ik'e* göre daha dar bir çerçevede yer aldığı görülür.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de tanıtımı yapılan âlim ya da meşayihle ait ilmî ve - varsa- edebî eserlere muhakkak surette temas olunur. İlmî eserler mahiyeti itibarıyla mensur olarak kaleme alınır. Bu eserlere yazılan şerhler ve haşiyeler eser tanıtımlarının merkezinde yer alır. Tezkireler ve vefeyâtnâmelerde ise söz konusu edilen eserler çoğu zaman manzum olarak kaleme alınan edebî eserlerdir. İlmî ve mensur eserler daha az görülür.

Şuara tezkirelerde özellikle dikkat çeken bir husus vardır ki *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de ve vefeyâtnâmelerde hemen hemen yok denecek kadar azdır. Bu fark edebî tenkittir. Bu yönüyle tanıtımı yapılan zevatın sanatı, eserleri ve şiirlerine yönelik kapsamlı değerlendirmeler şuara tezkirelerinin ayrı ve önemli bir yönünü ortaya koyar.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de tanıtımı yapılan isimlerin verilmeye çalışılan ölüm yerleri ve tarihleri hakkında malumatlar vefeyâtnâmelerde eserin mahiyeti itibarıyla temel bir hususiyet arz eder. Eserin merkezinde yer alır. Şuara tezkirelerinde ise bu yöndeki tanıtımlar tezkirecilere göre değişmekle birlikte ölüm tarihi ve yeri hakkında bir bilgiye ulaşılmışsa verilmeye çalışılır.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de tanıtımı yapılan âlim ya da meşayihin ilmî şahsiyeti ve karakterine yönelik gerek doğrudan tanıtım cümleleri ve gerek bu durumu aktarıma yönelik ortaya konulan hayattan kesitler müellifin üzerinde önemle durduğu, belirttiği, uzun bir aktarım ve takdirle ortaya koyduğu bir tanıtım uygulaması şeklindedir. Özellikle ilim yönüyle ortaya konulan bu tanıtım ve değerlendirmeler sahip olunan mevki, meslek ve meşguliyet itibarıyla gösterilen hüner, kabiliyet, maharet, ehliyet, beceriklilik ve tecrübenin ifadesidir. Tüm bu aktarımlar söz konusu edilen kişinin öne çıkan özelliklerine vurgu yapmaktadır. Şuara tezkirelerinde bu yöndeki tanıtım ve değerlendirmeler ise daha ziyade tanıtımı yapılan şairin sanatsal ve edebî boyutuna yönelikken vefeyâtnâmelerde ise bu tür değerlendirmeler gerek muhteva gerekse mahiyet itibarıyla oldukça azdır.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye ile şuara tezkirelerinde ortak bir tasarruf vardır ki bahis konusu edilen şahsın biyografisi anlatılırken onunla alakalı latife, garibe, keramet vb.

anekdotların şahsın biyografisi ile müstakil bir başlık açılmadan verilmesidir. Bu yöndeki uygulamaların gerek biyografi içerisinde gerekse müstakil bir başlık altında vefeyâtnâmelerde yer alması ise söz konusu değildir. Bu yöndeki uygulama ve tanıtımlar vefeyâtnâmelerde neredeyse hiç görülmez.

Hem vefeyâtnâmeler hem şüara tezkireleri hem de *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de görülen müşterek bir uygulama ise belirli bir kronolojik sıra ya da tabakaya konu edilen padişah dönemlerinde yaşanan tarihî hadiselerle genel olarak yer verilmemesidir.²¹

Vefeyâtnâmelerde mühim şahısların hâl tercümeleri tanıtımda yer almaktadır. Tezkilerin kapsamı ise şairlerdir. Çok çeşitli tanıtımların yer aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ise kadılık ve müderrislik müessesesi başta olmak üzere vezirler, beğler, emîrlar, şeyhülislam, kadıaskerler, müftiler, padişah ve vezir hocaları, nişancılar, defterdarlar, şiir ve sanat erbabı vb. olmak üzere çok çeşitli mevki ve meslekleriyle oldukça geniş bir tabanı ihtiva eden çok yönlü biyografik bir mahiyet arz etmektedir.

Vefeyâtnâmeler mahiyeti itibarıyla tanıtımı yapılan zevatın ölüm tarihlerini esas alır. Dolayısıyla bu şahısların eserin yazımından önce vefat etmiş olmaları eserin temel dayanak noktasını oluşturur. *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de de biyografisi yazılan kişilerin vefat tarihleri eserin yazımından önce gerçekleşir. Ancak *Şakâ'ik*'de müellifin kendi biyografisini kaleme alması ve bu geleneğin mütercimler tarafından da devam ettirilmesi bu konuda bir istisna teşkil eder. Şüara tezkirelerinde ise böyle bir zorunluluk görülmez.

²¹ Bu yöndeki uygulamaların *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'den ziyade zeyillerinde görülen bir tanıtım stratejisi olduğu; çalışmamızın tercümeler olması dolayısıyla doğrudan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'ye yönelik bir değerlendirme içerisinde yer aldığımız göz önünde bulundurulmalıdır.

I. BÖLÜM

EŞ-ŞAKÂ'İKU'N-NU'MÂNİYYE TERCÜMELERİ: ²²

A. NÜSHASI BULUNAN TERCÜMELER

1. *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye; Hadâ'iku'r-Reyhân; Mecma'ü'l-Eşrâf*- Muhtesibzâde Belgradlı Mehmed Hâkî²³

Yayınlanır yayınlanmaz ilim muhitlerinde alaka ile karşılanan ve şöhrete mazhar olan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin dilinin Arapça olması bu dili bilmeyen sınıflar arasında da bir ilgi, merak uyandırmış ve neşredilişinin daha ilk yıllarında Türkçeye tercüme ihtiyacı baş göstermiştir. Âşık Çelebi tarafından ilk defa Türkçeye çevrilerek müellife takdim edilen bu eserin sonraki tercümesi, İstanbul'a gelerek Taşköprizâde'nin müsaade ve duasını alan Belgradlı Hâkî (ö. 975/1567'den sonra) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hayatı hakkında oldukça sınırlı bilgiler bulunan Muhtesibzâde Mehmed Hâkî ile ilgili bilgilere tercümelerinde rastlamaktayız. Üç ayrı tercümeyle vücut veren Hâkî'nin ilk tercümesi *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'dir. Bu tercümesinin sonunda Taşköprizâde'nin hayatı hakkında bilgi veren mütercim, hemen akabinde kendi biyografisine yer vermiştir.

Taşköprizâde'nin hayatı hakkında kısa bir takdim ile zikrolunan bu bölüm bir cümle ile özetlenmiştir:

“Müşârun ileyh -rahmetu'llâhi ‘aleyh- ‘asrında vâki‘ olan fuzalâdan ekser kendü akrabâsından tahsîl-i ma‘ârif idüp kimlerden tahsîl-i fazl u kemâl itmişdür ‘ale’t-tertib kendü tafsîli ile hâtime-i kitâbda yazmışlardır.”²⁴

²² *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* geleneği içerisinde tercümeler dışında yer alan telhis ve zeyiller hakkında verilecek bilgiler bu konuda yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Dolayısıyla verilecek bilgiler malumatın tekrarı olacaktır. Ele aldığımız konu başlığı sadece tercümelerle sınırlandırılmış ve tekrara düşülmemeye özen gösterilmiştir.

²³ Bu bölüm Mehmed Yunus Yazıcı tarafından hazırlanan *Belgradlı Mehmed Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümeleri* adlı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Bilgileri bizlerle paylaşan Mehmed Yunus Yazıcı'ya teşekkür ederim.

Bu takdimden sonra isminin Mehmed Hâkî olduğunu ve Muhtesibzâde ismiyle meşhur olduğunu bildiren mütercim, akabinde bugün Sırbistan'ın başkenti olan Belgrad'da doğduğunu beyan etmiştir. H. 948/ M. 1541-42 yılında öğrenim için ilk olarak İçil'e giden Hâkî, aynı yıl Edirne'ye geçmiş ve burada Hüsâmiye Medresesi'nde dânişmend olmuştur. H. 968 yılının Receb'inde/ M. 1561 yılında ise İstanbul'a giden Hâkî, *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercümesini müellifin duası ve müsadesini alarak burada gerçekleştirmiştir:

“Bu ‘abd-i hakîr-i kesîrû’t-taksîr a’nî Mehmed Hâkî ki bende vü âzâde mâ-beyninde “Muhtesib-zâde” dimekle meşhûr olup kılâ’-ı Rum’dan Belgrâd-ı cinân-âbâd ki beyne’s-sevâd lem-yuhlak misluhâ fi’l-bilâd mefhûmına mazhar ve mâ-sadak vâki’ olmuştur. Anda neşv ü nemâ bulup bu dâ’iden mukaddem kimesne tarîk-i ‘ilme kadem basmayup târîh-i hicretün tokuz yüz kırk sekizinde İçil’e tahsile çıkup sene-i mezkûrede Edrine’de Hüsâmiyye Medresesi’nün evvel-i cem’iyyetinde dânişmend olup mâ-beyninde müddet-i medîd ve âmed-i ba’îd mürûr u ‘ubûr idüp hicret-i nebeviyyenün tokuz yüz altmış sekizinde Dârü’s-saltana’ya gelinüp sene-i sâlifenün Receb’i evâ’ilinde tercemeye şürû’ sadrında mevlânâ-yı müşârün ileyh henüz hayâtta olup tercemeye istîzân yârân-ı safâ ve hullân-ı vefâ meşveretiyle münâsib görüldükde sa’âdet-hânelerine varılup hezâr tevkîr ü tebcîl ile takbîl-i yed idüp izn-i şerîflerden taleb itdükde bu ‘abd-i zelîlün keyfiyyet-i hâlin ve kemiyyet-i ahvâlinden merreten ba’de uhrâ sorduklarından sonra İnşâ’a’llâhu’l-meliki’l-‘allâm hayr ile ihtitâm müyesser ola diyü du’â idüp ba’dehu buyurdılar ki:”²⁵

Taşköprüzâde ile Hâkî’nin bu buluşmasının hemen akabinde müellif vefat etmiş Sultan Mehmed Han Camii’nde kılınan cenaze namazında Hâkî de hazır bulunmuştur:

“İttifâk bunun üzre çok geçmeyüp hemân yine şehir-i mezbûrun evâhirinde fevt olup Sultân Mehmed Hân –‘aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân- Câmi’i haremindedir

²⁴ Hâkî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih No: 728, vr. 159b.

²⁵ Hâkî, *agy*, vr. 159b.

bilece namâzına hâzır olduk. Hakk Celle ve ‘Alâ yerin bâg-ı cinân ve kâbr-i müteberriklerin ravza-i rıdvân eyleye...”²⁶

Eski Türk edebiyatı kaynaklarında Mehmed Hâkî’ye atfedilen tek eser *Hadâ’iku’r-Reyhân*’dır. Ancak Hâkî tarafından müstakil olarak üç ayrı tercüme kaleme alınmıştır. Bu tercümelerden ilki *Terceme-i Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*²⁷’dir. Müstakil bir adı bulunmayan bu tercüme zahiredeki kayıtlardan hareketle bu isimle adlandırılmıştır. Tercüme H. 968/ M. 1561 yılında başlamaya karar veren müellifin, tercümeyi ne zaman tamamladığı hakkında kesin bir kayıt mevcut değildir. Ancak mukaddimede yer alan bilgilerden hareketle Kanûnî Sultan Süleyman (ö. H. 974/ M. 1566-67) hayatta iken yapıldığı anlaşılan bu tercüme muhtemelen H. 972/ M. 1564-65 tarihinden önce tamamlanmış olmalıdır. Eserde yer alan biyografi sayısı 313’tür.

Mütercim tarafından kaleme alınan bir diğer tercüme *Hadâ’iku’r-Reyhân*²⁸’dır. H. 972/ M. 1564-65 tarihinde telif edilen bu eser mütercimin ikinci tercümesidir. Bu tercümede yer alan biyografi sayısı ise 422’dir. Eserin sonunda mesnevi formunda aşağıdaki ibareler yer almaktadır:

²⁶ Hâkî, *agy*, vr. 159b.

²⁷ Bu tercümenin tespit edilen nüshaları şunlardır: 1.Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1307; 2. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1545; 3. Ankara Millî Kütüphanesi, 06 Mil Yz A 5539; 4. Ankara Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 8967; 5. Ankara Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 9317; 6. Ankara Millî Kütüphane/ Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi, 50 Ür 374; 7. BNF, Suppl. Turc. 1159; 8. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 15; 9. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 470; 10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 557; 11. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 1349; 12. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2487; 13. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 3790; 14. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 6200; 15. Kayseri Raşit Yazma Eserler Kütüphanesi, Raşit Efendi Eki 7984; 16. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi/ Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 794; 17. Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi, No: 13206; 18. Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 1368; 19. Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 5068; 20. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîri Tarih 728; 21. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîri Tarih 729; 22. Selimiye Kütüphanesi, 22.Sel 546; 23. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 3153; 24. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2220; 25. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4518; 26. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir 456; 27. Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed Efendi 355; 28. Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli 2022; 29. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3234; 30. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3379; 31.Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik 266; 32.Süleymaniye Kütüphanesi/ Mollâ Murâd Kütüphanesi, Hâmidîye 924; 33.Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1263; 34. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1436; 35. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1437; 36. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 63.

²⁸ Süleymaniye Kütüphanesi/ Köprülü Kütüphanesi, Hâfız Ahmed Paşa 230.

“Aslıdır çün Şakâ’iku’n-Nu’mân
Buna dindi Hadâ’iku’r-Reyhân²⁹

Yetmiş ikide idi pes hengâm
Terceme emri olmuş idi tamâm”³⁰

*Mecma’ü’l-Eşrâf*³¹ ise son kaleme alınan tercümedir. Eserin yazım tarihi H. 975 /M. 1567-68’dir. Bu tercümede yer alan biyografi sayısı ise 385’tir. Bu eserde dikkat edilmesi gereken bir husus *Hadâ’iku’r-Reyhân*’ın sonundaki şiirin aynen burada da tekrar olunmasıdır. Ancak *Mecma’ü’l-Eşrâf*’ın mukaddimesinde Hâkî’nin eserin ismini ve telif tarihini vermesi bu yönde bir karışıklığa engel olmaktadır:

“Evsâfın tahrîr itdügüm nukabâ-yı ‘izâmün ve fuzalâ-yı fihâmün
rûhâniyyetlerinden istimdâd iderüm ki bu tarîk-i dakîkde tevîk-i refik olup bu
kâr-ı nîk-encâm hayr ile ihtimâm bula ve bu dürer-i şehvârla pür-kulzüm
ma’ârif ve bahr-i letâ’if eslâfdan sâbıkîn-i menâkıb-ı eşrâf olmanın Mecma’ü’l-
Eşrâf ile nâmîde kılındığı târîh hicretün tokuz yüz yetmiş beşi idi ki...”³²

Aynı eseri üç farklı tercüme ile kaleme alan Hâkî, her bir tercümede ayrı mukaddimeler tertip etmiş, biyografik düzeyde gerçekleştirdiği birtakım ekleme ve çıkarmalar ile eserlere ayrı bir tertip ve tanzim hususiyeti kazandırmıştır. Mensur kısımlarda görülen bu değişiklikler, mütercimmin kendi tasarrufu ile esere ilave olunan şiirlerde de görülmüş; şiir eklerinde de birtakım değişikliklere gidilmiştir.

Bu eserleri her ne kadar tercüme olarak zikretsek de burada temas edilmesi gereken önemli bir nokta, çevirilerde yer alan biyografi sayılarıdır. *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye*’de yer alan biyografi sayısı 313’tür. Bu sayı *Hadâ’iku’r-Reyhân*’da 422, *Mecma’ü’l-Eşrâf*’ta ise 385’tir. Şakâ’ik’in aslında yer alan çok sayıda biyografinin *Terceme-i Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*, *Hadâ’iku’r-Reyhân* ve *Mecma’ü’l-Eşrâf*’da yer almaması bu eserlerin *Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’ye nispetle muhtasar bir görünüm arz etmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu eserler muhtasar birer çalışma olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte *eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’nin telifinden

²⁹ Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Mecma’ü’l-Eşrâf*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, No: Y 506, vr. 205a.

³⁰ Hâkî, **agy**, vr.204b.

³¹ Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1308; 2.Türk Tarih Kurumu, Y 506.

³² Hâkî, **agy**, vr. 2b.

tercümelerin yapıldığı tarihlere kadar vefat eden ulema ve meşayihin esere dâhil kılınması ise eserlere bir zeyil özelliği kazandırmaktadır. Kimi isimlerde görülen aslına sadık tercümeler ise bu eserlerin hem muhtasar hem zeyil hem de tercüme olarak adlandırılacak bir stratejiyle Hâkî tarafından kaleme alındığını göstermektedir.

2. *Hakâ'iku'l-Beyân fî Tercümeti Şakâ'iku'n-Nu'mân* – Seyyid Mustafa

Hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Seyyid Mustafa'nın varlığını, kaleme almış olduğu *Hakâ'iku'l-Beyân fî Tercümeti Şakâ'ikü'n-Nu'mân* adlı *Şakâ'ik* tercümesinden öğreniyoruz. Bu tercümenin zeylinde tespit edilen en geç vefat tarihinden hareketle ölüm tarihi H. 998 / M. 1580-81 yılından sonra olmalıdır.

Bu eser hakkında bilgi veren Behçet Gönül, Seyyid Mustafa isimli müellifin *Hakâ'iku'l-Beyân fî Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân* adında bir *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercümesi olduğunu beyan eder. Gönül, bu bilgileri ise Davud Zeki'nin *Bursa Vefeyâtı* ve Süheyl Şemşeddîn'in *Nev'îzâde Atâyî* adlı Türkoloji tezine dayandırır. Ancak eseri görmediğini ifade eden Gönül, eserin kütüphane ve katalog kaydını ise Yıldız-Teracimiahval 12 olarak verir.³³ Bu konu hakkında bilgi veren Agâh Sırrı Levend ise İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 6192 numarada kayıtlı aynı adlı bir tercümeden bahseder. Adının nüshada bulunmadığını ifade ederek yazmanın yeni şahıs biyografileri ve ek bilgiler ile hem tercüme hem de zeyil olduğunu belirtir.³⁴

Bu bilgilerden hareketle bu eserin iki farklı nüshasının olduğu görülür. Ancak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi no. 6192'de kayıtlı nüsha ile Yıldız-Teracimiahval 12 nüshası aynı olmalıdır. Zira İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi kurulurken Yıldız Sarayı'nda yer alan yazma eserler de bu kütüphaneye taşınmış ve bu aktarım sırasında eski kayıtlar kullanılmamıştır. Ayrıca Agâh Sırrı Levend'in belirttiğinin aksine eserin ismi *Hakâ'iku'l-Beyân fî-Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân* şeklinde geçmekte³⁵ ve eserin müellifi Seyyid Mustafa olarak yer almaktadır.³⁶

³³ Behçet Gönül, *agm*, s. 150.

³⁴ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s. 355.

³⁵ Seyyid Mustafa, *Hakâ'iku'l-Beyân fî-Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY6192, vr. 4a.

³⁶ Seyyid Mustafa, *agy*, vr. 302b.

Eserin 1b-303a varakları arasında *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin tercümesi yer almaktadır.³⁷ Bu bölümde mütercim bazı tasarruflarda bulunarak kendisinin elde ettiği bilgileri ve bazı yeni hâl tercümelerini çevirisine eklemiştir. Tercümenin sonunda, mütercim bu hususa değinerek eserinin *Şakâ'ik* tercümesi olduğunu ve kendi imkânları nispetinde bazı tasarruflarda bulunduğunu belirtmiştir.³⁸ Genişlettiği biyografilerde ise kendi tasarrufunu “Bu hakîr” ifadesi ile dile getirmiştir. Bu bölümde yer alan toplam biyografi sayısı 505'tir.

Eserin 303b-340b varakları arasında ise *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'ye ilave kılınan bölüm bulunmaktadır. *Zamîme-i Şakâ'iku'n-Nu'mân* başlığı ile isimlendirilen bu bölümde ilave olunan hâl tercümelerinin sayısı 51'dir. Tezyil bölümünde yer alan biyografiler şunlardır:

Zamîme-i Şakâ'iku'n-Nu'mân [303b]

1-Müftî Ebû es-Su'ûd Efendi {Mevlânâ Ebû es-Su'ûd bin Şeyh Yavsî} [303b], 2-Samsunlîzâde {Samsunlîzâde Mehmed Çelebi} [305b], 3-Monlâ Nîksârî {Nîksârî Muslihü'ddîn} [306a], 4-Hâmid Çelebi {Şeyh Dâvûd oğlu Karamanî Hâmid Çelebi} [307a], 5-Monlâ Pervîz [308a], 6-Bostân Çelebi {Mustafâ Çelebi} [309a], 7-Sinân Çelebi [310], 8-Ca'fer Çelebi [311a], 9-Abdu'rrahmân Çelebi [311b], 10-Abdu'lkerîmzâde {Abdu'lkerîmzâde Mehmed Çelebi} [312b], 11-Emîr Hasan Efendi {Monlâ Emîr Hasan İbn Seyyid Sinân} [313a], 12-Alâü'ddîn, 13-Tacü'ddîn [314b], 14-Mollâ Tacü'ddîn {Hamîdî Mollâ Tacü'ddîn} [315a], 15-Mu'ammâzâde {Monlâ Mustafâ Çelebi} [315b], 16-Dülgerzâde {Üskübî Mehmed Çelebi} [316a], 17-Arabzâde {Monlâ Mehmed Çelebi} [316b], 18-Mehmed Çelebi Müftîzâde {Ebü's-Su'ûd Efendi'nin oğlu Mehmed Çelebi} [317a], 19-Ahmed Çelebi bin Şeyhü'lislâm Ebî es-Su'ûd {Müftî Ebü's-Su'ûd Efendi'nin oğlu Ahmed Çelebi} [317b], 20-Sultân Süleymân Hâcesi oğlu Kurd Çelebi [318a], 21-Hâcî Hasanzâde Mehmed Çelebi, 22-Abdu'lcabbâr Karabâğî [318b], 23-Abdu'lbâkî Çelebi [319a], 24-Hekîm Kaysûnîzâde {Hekîm Başî Bedrü'ddîn Mahmûd bin Muhammed-i Mîsrî} [319b], 25-Şeyh Ahmed İbn Hacer [320b], 26-Abdu'lazîz Zemzemî, 27-Alî Müttakî-i Hanefî [321a]

³⁷ Bu tespitlerde yararlandığımız kaynak için bkz. Mehmet Yunus Yazıcı, *Seyyid Mustafa'nın Hakâiku'l-Beyân fî-Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân Tercümesi ve Zamîme-i Şakâ'iku'n-Nu'mân Adlı Şakâ'ik Zeyli*” *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 6. Cilt, S.12. s. 157-159.

³⁸ Seyyid Mustafa, *agy*, vr. 302a.

Zikrû devletü's-Sultân Süleymân Hân Aleyhi'l-Gufrân [322a]

28-Müftî Kâdîzâde {Kâdîzâde Ahmed Çelebi} [326a], 29-Şâh Çelebi {Sıddîkî Şâh Mehmed Çelebi} [327b], 30-Kınaluzâde {Kınaluzâde Hamîdî Alî Çelebi} [328a], 31-Ümmüveledzâde Alî Çelebi [329b], 32-Bağdâdîzâde Emîr Ahmed Çelebi, 33-Nakîbü'l-eşrâf {Bağdâdîzâde Seyyid Hasan} [330a], 34-İmâmzâde {İmâmzâde Mehmed Çelebi}, 35-Monlâ Zeyne'libâd [331a], 36-İskilibî Mahmûd Çelebi [331b], 37-Yahyâ Efendi {Yahyâ Efendi Trabzonî} [332b], 38-Samsunîzâde {Samsunîzâde Mahmûd Çelebi} [333b], 39-Hâce Abdullâh Efendi {Birgilü Atâu'llâh} [334a], 40-Mu'allimzâde {Mu'allimzâde Ahmed Çelebi} [334b], 41-Hasan Big {Hasan Beg} [335a], 42-Mu'îdzâde [335b], 43-Kara Dâvûdzâde Mustafa Çelebi [337a], 44-Rûmî Mehmed Çelebi, 45-Hâce İbrâhîm Çelebi [337b], 46-Nakîbü'l-eşrâf Emîr Muhterem [338a], 47-Hekîm Çelebi, 48- Nûrû'ddînzâde Mustafâ Çelebi [338b], 49-Vâ'iz Muharrem {Şeyh Muharrem}, 50-Nakşbendîzâde Mustafâ Çelebi [339a], 51-Birgili Mahmûd Çelebi {Birgilizâde Mehmed Çelebi} [339b]

3. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik* – Edirneli Mehmed Mecdî Efendi

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Mecdî, Edirne'de doğmuştur. Asıl adı Mehmed'dir. Baba mesleği olan tüccarlıktan önce Edirne'de eğitimi tamamlayan Mecdî, sonrasında bu mesleği bırakarak dönemin âlimlerinden Kaf Ahmed Çelebi'nin yanında yetişmiş ve kısa sürede temayüz etmiştir. Karamanî Ahaveyn Mehmed Çelebi'nin bir rivayetine göre Sultan Bayezid Medresesi müderrisliğinden diğer bir rivayete göre Sahn Medresesi müderrisliğinden mülâzım olmuştur. Bu medreseler devrinin en önemli şairleri olarak anılan Bakî, Nev'î, Cevrî ve Valihî gibi isimlerin yetiştiği medreselerdir. Mülâzım olduktan sonra kadılık görevini tercih eden Mecdî, Rumeli kazaskerliğine bağlı Ösek'te ve bazı kazalarda kadılık yaptıktan sonra 150 akçe yevmiyeli kadılığa kadar yükselmiştir. Bu görevlerinin akabinde İstanbul'a gelen Mecdî H. 999/ M. 1590-91 yılında vefat etmiştir. Mezarı İstanbul'da Edirnekapı dışındaki Emîr Buhârî Tekkesi civarındadır.³⁹

³⁹ Abdülkadir Özcan, "Mehmed Mecdî", *DİA*, XXVIII. Cilt, 2003 s. 228-229.

Edirneli Mehmed Mecdî'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, *Terceme-i Şakâ'ik* isimleri altında geçen tercümesi eserin aslı kadar ün kazanmıştır. Çok sayıda yazması⁴⁰ günümüze intikal eden bu eser, hem nüshaların yaygınlığı hem de mütercim tarafından yapılan eklemeler cihetinden önem arz eder.⁴¹

Hadâ'iku's-Şakâ'ik mukaddimesini sanatsal değeri yüksek bir metne dönüştüren Mecdî, bu yönüyle daha hacimli ve klâsik divan nesri standarlarında bir mukaddime kaleme alır. Mukaddime bölümünde “Ma‘şer-i Âdem meşîme-i ‘ademden tevellüd idüp ahşicân-ı muhtelif mü’telif olduğudur”⁴² başlığı altında insanlık yaratılışı hakkında bilgi verir.⁴³ “Hazret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâm inbâ’-i ebnâ-yi âdemi inbâ’ itdügiçün mazhar-ı tafdîl olduğunun tahsîlidür” başlığı altında Hz. Âdem’in diğer mahlûkattan üstün kılınması⁴⁴; “Nüsha-i vücûd-ı insân mazhar-ı esmâ’ olan ekvânun hakâ’ik ü dekâ’ikına vukûf u şu‘ûrı olup mazhar-ı ‘ilm ü ‘irfân olduğunı beyândur”⁴⁵ başlığında ise O’nun güzel isimlerini bilmeleri için Allah tarafından ilim ve irfana mazhar kılınmaları; “Efrâd-ı insânun kemâlât-ı nefsâniyyeleri ihtilâfât-ı melekât-ı ezeliyye üzere mütefâvit olup derecât-ı mütehâlife üzere mecbûl u meftûr olduklarıdır”⁴⁶ başlığı altında meşreben farklı yaratılan insanların kiminin ilm-i zahire kimisinin ise ilm-i batına mail olması anlatılır. “Ashâb-ı kemâlât-ı nefsâniyye ihtilâf-ı meşârib iktizâsıyla iki tarîka mütetarrik olup ba‘zısı ‘ilm-i zâhire ta‘alluk ve ba‘zısı ‘ilm-i bâtına te‘ammuk itdügi tasvîrdür”⁴⁷ başlığı altında ilmin ilm-i zahir ve ilm-i bâtın olmak üzere iki koluna işaret eden mütercim bunun akabinde “Takdim-i bi’z-zikr olunan nev‘-i evvelün esnâfını beyân ider”⁴⁸ başlığı altında ilm-i zahiri sarf,

⁴⁰ İstanbul Üni. Nadir Eserler Ktp. TY. nr. 1551; Süleymâniye Yazma Eserler Ktp. Yahyâ Tevfik nr. 4158-4526, Es‘ad Efendi nr. 2220, Hamidiye nr. 924, Râgıp Paşa nr. 1000-1002, Hacı Mahmud Efendi nr. 4526; Nuruosmaniye Ktp. nr. 3379/82; Viyana Millî Ktp. nr. 1225; Paris Millî Ktp.nr. 138; Kahire Hidiv Ktp. nr. 8908, Mısır Millî Ktp. Târîhî Türkî nr. 111-112-155; Pertev Niyâl Vâlîde Câmîi nr. 740-741.

⁴¹ *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de bulunmayıp *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'a eklenen biyografiler şunlardır: Baba İlyâs-ı Acemî, Şerîf-i Cürcânî, Ahmed b. Mehmed b. Arabşah, Şeyh Abdulmu‘tî, Şeyh Zeynüddîn Ebû Bekir Mehmed b. Mehmed Hafî, Hasan b. Emîr Alî, Mehmed Çelebi b. Sinan Paşa, Veliyyüddîn b. İlyâs Hüsnî, Mustafa b. Zekerîyya b. Aydoğmuş, Mustafa b. Mehmed, Mehmed b. Bayezid, Şeyh Abdülmü‘min, Tabîb Kemal, Baba Haydar-ı Semerkandî, Şeyh Ahmed b. Şeyh Merkez, Şeyh Sâlih Muslihiddîn Mustafa. Bkz. Suat Donuk, *age*, s. 255-1891.

⁴² Bu bölümde Abdülkadir Özcan tarafından tıpkıbasımı gerçekleştirilen Mehmed Mecdî Efendi'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik adlı eseri* esas alınmıştır. Bkz. Abdülkadir Özcan (haz.), *Mecdî Mehmed Efendi Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

⁴³ Mecdî, *age*, s. 3.

⁴⁴ Mecdî, *age*, s. 3.

⁴⁵ Mecdî, *age*, s. 3.

⁴⁶ Mecdî, *age*, s. 4.

⁴⁷ Mecdî, *age*, s. 4.

⁴⁸ Mecdî, *age*, s. 4.

nahiv, mantık vb. gibi dokuz farklı ilim dalına ayırır ve bu dallara mensup olan bazı isimleri dile getirir. Bu bölümün ardından “Nev‘-i sâni iki tarîka tetarruk idüp bunların tahtında aksâm-ı kesîre olduğunu beyândur”⁴⁹ başlığını iki alt başlığa ayıran Mecdî birinci kısımda ilm-i bâtının zikr-i cehrî dalına ikinci kısımda ise zikr-i hafî kısmına işaret eder. Bunlara dâhil olan tarikatları sıralayarak Halvetiyye, Bayramiyye, Nakş-bendiyye gibi tarikatların isimlerine dair açıklamada bulunur.

Bu bilgilerin sonunda “Zikr olunan esnâfdan etrâf u eknâfdan selâtîn-i mâziye zemânında zuhûr eyleyen gürûhun ahvâli cerâ‘id-i sâlîfede sebt ü imlâ olduğunu i‘lâmdur”⁵⁰ başlığını açan mütercim daha önce Arap ve Acem ülkelerinde ulema ve meşayihin kayıt altına alındığını beyan eder. Bu bölümde aynı zamanda eserde yer verilen ilm-i zahir mensubu kadî ve müderrisler ile ilm-i bâtın ehli şeyhlerin hangi tercüme stratejisiyle ele alındığına dair bilgi verir:

“Sevâd-ı bilâd-ı ‘Arab u ‘Acem ve makâmât-ı şâmâtun sanâdîd-i kâmile sinün ve Mâverâ‘ü’n-nehr’ün ratbü’l-lisân ‘azbü’l-beyân yenâbî‘-i fâcîre-i şâmilesinün ve maşrık-ı zemînde ve magrib vilâyetinde togup büyüyüp mâh-ı nev gibi yevmen fe-yevmen terakkî eyleyenlerin ya‘ni etrâf u eknâf-ı cihânda peydâ vü hüveydâ olanların esâmisî ve elkâbı ve ehsâbı ve ensâbı ve ‘aded-i i‘mâr ve sinnîn-i vefeyâtı ve tesânif ü te‘lîf ü kemâlâtı ve bi’l-cümle kâffe-i ahvâl-i sa‘âdet-âyâtı etbâk u evrâk-ı evvelîn ve safahât ü levâhât-ı akdamînde tahrîr ü tastîr olındı. Tekaddüm-i ezmîne ve ta‘ahhur-ı âvane hasebiyle ve ihtilâf-ı mevâtın ve ihtilâf-ı emkine sebebiyle devlet-i ‘Osmâniyye’ye degin her devlette karn karn batn batn vücûda gelen zümre-i ‘ulemâ vü fuzalânun ve fırka-i meşâyih u nukabâ vü nücebânun her birinün ism ü resmi tasvîr olup tâk-ı etbâk ve revâk-ı evrâkda ve menâzır-ı mahâzır ve ebvâb-ı kitâbda ke’n-nakşi fi’l-hacer⁵¹ mersûm u musavver oldı. Derûn-ı butûn-ı kütüb-ı tevârîh-i e‘âreb ü e‘âcem-i mezkûrların ahbârıyla toldı.”⁵²

“ Devlet-i ‘Osmâniyye’de zuhûr eyleyen ahbâr-ı ‘ulemâ ve ahyâr-ı sulehânun ahvâlleri safha-i beyânda mersûm olmuş iken mü‘ellif-i Şakâ‘ik muvaffak olup bu

⁴⁹ Mecdî, **age**, s. 6.

⁵⁰ Mecdî, **age**, s. 8.

⁵¹ *Taşta ki nakış gibi*

⁵² Mecdî, **age**, s. 8.

husûs ana cümleden mukaddem müyesser olduğudur”⁵³ başlığı ile mukaddime diyebileceğimiz bir bölüm tertip olunur. Burada Osmanlı ülkesinde ulema ve meşayihin hâl tercümelerini yazmanın ilk olarak Taşköprîzâde’ye nasip olduğu belirtilir. Daha sonra Osmanlı ülkesinde yaşayan âlim ve salih insanların unutulmaktan kurtarıldığı ve *Şakâ’ik-i Nu’mâniyye*’nin nasıl kaleme alındığı izah bulur:

“...Ashab-ı ‘ulûm-ı zâhire-i lâzımü’t-tevkîrün ve mutasavvîfân-ı mütesaddirân-ı sudûr-ı takdîs ü tezkîrün nâm ü nişânları mensî vü metrûk olmasun diyü esâmî-i sâmiyelerini ve menâkıb-ı nâmiyelerini zebûr-ı süfûr-ı belâgat-mevfûr ve sudûr-ı sûtûr-ı berâ’at-meksûrda mestûr eyledi. Memâlik-i ‘Osmâniyye’nün kendüde peydâ vü hüveydâ olan efâzılun ve bûm-ı Rûm’a etrâf ü eknâfdan gelen emâsilün ahvâllerinden gördüklerini ve bildüklerini ve sikât-ı ruvât ve tukât-ı hukâtdan istimâ’ eyledüklerini dürc-i beyânda derc eyledi. Âsârdan mü’essire istidlâl mes’elesi üzere her bir fâzılun nümûdar-ı zâtı ve nakd-i fezâ’il ü kemâlâtı olan musannefât ü mü’ellefâtından ve şâhid-i hâl ve nâtik-ı hakk-ı makâl olan aklâm-ı berâ’at-şi’ârının ya’ni hâme vü perkârının yazup çizdüğü kelimâtından hasb-i hâlini kemâ hüve hakkahu iz’ân idüp tabakât-ı mezkûreden tabakasını ta’yîn eyledi. Her birinün zât-ı mühezzebe-i mezehhebesinün ‘ayârını bilüp nukûd-ı fezâ’il-i kemâlâtının kadr ü mikdârını tebyîn eyledi.”⁵⁴

“Mü’ellif-i Şakâ’ik hazretleri kitâbına Şakâ’ik-i Nu’mâniyye diyü tesmiye itdüğünün beyânındadır”⁵⁵ başlığında Hanefilik mezhebinin kurucusu Ebû Hanîfe’nin (ö. H. 150/ M. 767-68) Nu’mân adına telmihen Hanefî mezhebine mensup âlimlerin biyografisini toplamasına işaret olunarak bu ismin verildiği belirtilir:

“Hüdâyiğân-ı dûdman-ı Osmâniyyân müttekâ-yı saltanata cülûs idüp mesned-i müşeyyed-i devlet ü iclâli kudûm-ı behcet-rüsûmlarıyla teşrîf eyledükleri ecille-i evkâtun mebâdîsinden hicret-i nebeviyyenün tokuz yüz altmış beş senesinde bu kitâbun imlâ’ vü inşâsından ferâgat idinceye degin çeşme-i âb-ı hayâtla neşv ü nemâ bulan ser-fîrâzân-ı gülistân-ı fezâ’ilün medâiyih ü menâkıbını ve gülşen-i millet-i hanefiyye-i Nu’mâniyye’de kopan ezhâr-ı

⁵³ Mecdî, **age**, s. 8.

⁵⁴ Mecdî, **age**, s. 9.

⁵⁵ Mecdî, **age**, s. 9.

envâr-ı gülzâr-ı ma‘ârifün ahvâl-i şeref-nisâbını ol nahl-bend-i ercümend bertahallüde bend ü peyvend eylemegin kendü kitâb-ı müstetâbına Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye diye tesmiye eyledi.”⁵⁶

“Mebâdî’-i a‘mârumdan berü vâkı’ olan ahvâl-i perîşân-âmâlimün tefâsîlidür”⁵⁷ başlığı altında kendisi hakkında bilgi veren Mecdî; önemli isimlerin meclislerinde bulunduğunu, değerli isimlerin bilgilerinden yararlanarak görüşlerini mütalaa eylediğini, böylece kendi döneminde faik-i akran olduğunu beyan eder. Eserin sebebi telifi olarak da adlandırabileceğimiz “Kitâb-ı mestûr varak-ı menşûrî bir ehl-i dil-i kâmil Türkî zebânla terceme eyle diyü ilhâh ü ibrâm itmegin telakkî bi’l-kabûl idüp itmâm-ı merâm itdügimi i‘lâmdur”⁵⁸ başlığı ile klâsik Osmanlı nesrinde birçok eserde görüldüğü üzere bir arkadaşının ısrarı sebep kılınır.

Bu bölümlerin akabinde “Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye’den ziyâde bulunanların ilhâk u tezyîl olındugıdur”⁵⁹ başlığı ile esas metinde yer almayan bazı şahısları ve kendisinin edindiği bazı bilgileri eserine dâhil kıldığını ifade eder:

“Etbâk-ı evrâk-ı nüzhet efzâ-yı riyâz-ı ‘âlleme-i zîvere bahş olan Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye nâm kitâbda mestûr u muharrer olan ‘ulemâ vü meşâ’ihden gayrı tabakât-ı mezkûrede el-hâk olınmaga kâbul ashâb-ı fezâ’il belki zikr olunması lâzım ekârim bulup her birisini tabakasına göre kitâbumda tahrîr eyledüm ve dahı ol kitâb-ı müstetâbda mezkûr u müdric olan ‘ulemâ vü sülehânun tahrîr ü tastîr olunan ahvâlinde gayrı bu kemîne ba‘zı hâllerine vâkıf olup îrâd itmesini muhassenât-ı lâzımeden fehm eylemegin ol makûle sonradan zafer bulduklarımızı sâhiblerinün ahvâline tezyîl eyledüm. Bu iki tarîkle tâ’ir-i hâtırum per ü bâl tetbi’ ile geşt ü güzâr eyledüğü mü’ellif-i Şakâ’ikun ‘andelîb-i hâme-i sühân-sâzı pervâz itdügine el-hâk eyledüm.”⁶⁰

⁵⁶ Mecdî, **age**, s. 9.

⁵⁷ Mecdî, **age**, s. 9.

⁵⁸ Mecdî, **age**, s. 10.

⁵⁹ Mecdî, **age**, s. 11.

⁶⁰ Mecdî, **age**, s. 11.

“Kendü kitâbuma Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik diyü tesmiye itdügümün sebebini beyândur”⁶¹ başlığında ise *Şakâ'ik*'te yer almayan birçok eklemeleri ihtiva ettiği için eserine bu adı verdiğini şu sözlerle ifade eder:

“Nahl-bendân-ı imlâ vü inşâ vü çemen-ârâyan ibdâ' vü ihtirâ'un 'anâdil-i dil-i destân-serâlarına pûşide olmaya ki bülbül-i tab'-ı sühan-sâz u tûtî-i gül-i hoş-âvâzum pervâz itdügimi kitâb-ı Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nün tercemesi ve nümûdarı olup anun hâvî olduğu ser-bülendân-ı gülistân-ı ma'ârifün ve ser-firâzân-ı bâg-ı zarâ'ifün ahvâl u menâkıbını müstemil olduğu münâsebetle belki Şakâ'ik'den mâ'ada nice nice mülhekâtı muhît olduğu takrîble Hadâ'ikü'ş-Şakâ'ik diyü tesmîye eyledüm.”⁶²

Kendi eserinin Türkçe tercüme edilen diğer eserlerden üstün olduğuna dair malumatlar “Türkî lisânla mütercem ba'zı kitâb-ı hümayûn-ı berâ'at-nümûndan benüm kitâbımın rüchânını ve kemâl-i mertebe 'ulüvv-i şânını isbât u izhârdur”⁶³ başlıklı paragrafta yer alır. Bu sözüne isnat kıldığı *Hümayûn-nâme* adlı eser *Envâr-ı Süheylî* isimli eser tercüme edilmek suretiyle kaleme alınmıştır. Mecdî'ye göre bu tercümeyi yapan Alâeddîn Ali Çelebi (ö. H. 950/ M.1543-44) *Envâr-ı Süheylî* isimli eserdeki şiirleri, makaleleri, hayalleri kendi eserine farklı kelimelerle müteselsilen almıştır. Çevirisindeki letafet ve zarafet ise tamamen kendisine aittir.

“Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ile Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik'ün münâsebetini tebyîn ü ta'yîndür”⁶⁴ başlığı ise adeta bir girizgâhtır. Bu bölümde gülün rengi ve kokusuna eş olan her iki eserin de ehli olanlara açılacağını bildiren Mecdî, *Gülistân*'ın *Şakâ'ik*'e *Bahâristan*'ın ise *Hadâ'ik*'e denk olamayacağını iddia eder. Akabinde eserinin kabule mazhar olmasını ve kendisinin hayır ile zikredilmesine vesile olmasını Allah'tan temenni eder.

“Kitâb-ı merkûm-ı mersûm semt-i iltifâtla mevsûm olmak recâsına cenâb-ı saltanat-nisâbına terfî' olduğu beyânıdır”⁶⁵ başlığı ile bir eserin başarılı olsa dahi hükümdarın beğenisi ile kıymet kazanacağını ifade eder ve bu yüzden eserini dönemin padişahına sunduğunu ve beğenilmesini umduğunu dile getirir.

⁶¹ Mecdî, *age*, s. 11.

⁶² Mecdî, *age*, s. 11-2.

⁶³ Mecdî, *age*, s. 12.

⁶⁴ Mecdî, *age*, s. 12.

⁶⁵ Mecdî, *age*, s. 13.

Mukaddimenin son başlığı olan “Ol sultân-ı ‘aliyyü’s-sultânun medâiyih ü menâkıbının binde birine şurû‘ olındı”⁶⁶ başlıklı paragrafta ise dönemin hükümdarı olan Sultan III. Murad (ö. H.1003/ M.1595) övgüsü ve akabinde bu devre ait hadiseler zikrolunur. Oldukça ağır bir dilin kullanıldığı bu bölüm dil ve üslup yönüyle dikkat çekmektedir.

Mukaddime bölümünden sonra kitabın esasını oluşturan tabakalara geçilir.⁶⁷ Mütercim, hakkında bilgi vereceği ulema ve meşayih sınıfına geçmeden önce tabakaya adını veren hükümdar hakkında çeşitli bilgiler sunar. Bu bilgiler ilk sekiz tabakaya kadar herhangi bir alt başlık verilmeden biyografilere bağlanır. Bu kısımda tanıtımı yapılacak isimler hangi hükümdar döneminde yaşamışsa o hükümdarın ismi, akabinde tahta geçiş yılı, Osmanlı tarihi için arz ettiği önem, bu dönemde gerçekleşen önemli hadiseler ve sahip olduğu üstün vasıflar zikredilerek verilir. Bu uygulama Yavuz Sultan Selâm (ö. H. 926/ M. 1520) ve Kanûnî Sultan Süleyman (ö. H.974/ M. 1566) dönemini esas alan tabakalarda ise farklılaşır. Mütercim bu isimler hakkında bilgi vermeden önce “İcmâl-i Ahvâl-i Sultân...” alt başlığı ile eserin iskeletini daha belirgin hale getirir. Anlatılan malzemenin hacminin genişliği bu başlıklarda biraz daha fazlalaşır.

Tabakaların tamamlanmasının ardından hatime bölümüne geçilir. Burada müstakil bir başlık yer almaz. Taşköprîzâde’nin biyografisinin hemen ardında yer alan bu bölüm “Bu hâkir terceme-i kitâbı itmâm itdüğüm seneyi beyândır”⁶⁸ başlığı ile ifade olunur. Bu bölüme göre mütercim kendini ilimle donatmış ve akabinde eserine başlamıştır. Bazı engeller yüzünden eserine ara verse de Allah’ın yardımı ile H. 995/ M. 1586-87 yılında eseri tamamlanmıştır. Bu takdimden sonra eser Hz. Muhammed’den rivayet olunan bir dua ile tamamlanmaktadır.

⁶⁶ Mecdî, **age**, s. 13.

⁶⁷ Birinci bölümde Sultan Osman Han hakkında genel bilgiler sunulur. Eserin giriş kısmı olması münasebetiyle bir kısmını aldığımız bu bölüm şu şekilde başlar: “Bismi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm Mebde-i ibdâ-yı mebdâ-i saltanat ve menşâ-yı inşâ-yı münşî’ât hılâfet şehriyâr-ı sâhib-magâzi ya’nî Sultân ‘Osmân Hân Gâzi’nün zemân-ı saltanatında bast-ı bisât-ı ‘ilm ü fazl u kemâl ve ferş-i ferş-i dâniş ü câh u celâl eyleyen i’lâm-ı ‘ulemâ-yı şâmihatü’l-erkânî ve binâ-yı me’âlî ibtinâ-yı kerâmât-ı ‘âliyye-i ‘ibret dest-gâhı kemâ-hîye ref’ ü nasb eyleyen evliyâ’u’llâhı beyân ider.” Mecdî, **age**, s. 17.

⁶⁸ Mecdî, **age**, s. 526.

4. *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye – Amasyalı İbrahim b. Ahmed*

Amasyalı İbrahim b. Ahmed tercümesi hakkındaki bilgi çalışmamızın ana konusunu teşkil ettiğinden dolayı ileriki bölümlerde verilecektir.

5. *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati 'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye – Ahmed b. Dervîş / Dervîş Ahmed*

Hayatı hakkında oldukça sınırlı bilgiler bulunan Ahmed b. Dervîş/ Dervîş Ahmed hakkında bilgilere tercümesinde rastlamaktayız. Ahmed b. Dervîş *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati 'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserinde kendi verdiği bilgiye göre ilk eğitimini babasından ve bazı faziletli kimselerden almış, ardından tasavvuf yoluna girerek Ramazân Halîfe ve Erdebil[i] Sinân Halîfe'nin hizmetinde bulunmuştur. İlk olarak Erdebil[i] Sinân Halîfe'den akabinde Merkez Muslihüddîn'den icazet alan Dervîş Ahmed, icazet aldığı yıl olan H. 951/ M. 1544-45 tarihinde babasını kaybetmiştir. H.952/ M. 1545-46 yılında ise küçük kardeşi Dervîş doğmuştur. Babasının vefatı akabinde İstanbul'da Ali Paşa Medresesi'nde Îsâ Paşazâde Halîl Çelebi hizmetinde bulunan abisi Kemal Çelebi buradan ayrılarak babasının makamına geçmiştir. Bu sürede imamlık yapan mütercim akabinde Tercemân Câmii'nde on bir yıl vaiz olarak görev yapmıştır. Bu esnada şeyhlik vazifesine devam eden Dervîş Ahmed akabinde tekkeden ayrılarak tercümesine başlamış, Nişânî Beğ'in hizmetinde bulunduğu H. 18 Muharrem 972/ M. 26 Ağustos 1564 tarihinde tercümesini tamamlamıştır:

“Ve bu hakîr ü fakîr-i dâ'i Ahmed b. Dervîş Halîfe el-Akşehrî peder-i merhûm hıdmetlerinde tahsîl-i ma'rifet ve ba'zı fuzalâdan dahı meh-mâ-emken tekmîl ü dikkat idüp ba'dehu tarîk-i tasavvufa ragbet idüp merhûm Ramazân Halîfe dahı merhûm Erdebîl[i] Sinân Halîfe hazretlerinün hıdmetlerinde olup vüs'-i tâkatce tekmîl-i tarîkata sa'y idüp badehu Erdebîl[i] Sinân Halîfe hazretlerinden sonra merhûm Merkez Muslihü'd-dîn Efendi'den mücâz olup hicretün tokuz yüz elli bir Rebî'ü'l-evvel'inde te'ehhül idüp girü ol ayda peder-i merhûm vefât idüp tokuz yüz elli ikisinde küçük birâderimüz Dervîş vücûda gelip büyük birâderimüz Kemâl Çelebi Kostantiniyye'de 'Ali Paşa Medresesi'nde 'Îsâ Paşa-zâde Halîl Çelebi'nün muzâfı iken ferâgat idüp peder sadrına geçdiler.

Ba‘dehu fakîr dahî dörd yıl imâm olduktan sonra Tercemân Câmi‘i’ne vâ‘iz ü şeyh olup on bir yıl anda karâr itdüm. Ba‘dehu hânkâhdan munfasıl olup ol esnâda bu kitâb-ı şerîfün tercemesine şürû‘ idüp âhir itmâmı bi-‘avni’llâhi te‘âlâ emîr-i ekrem-i menba‘ u cûd ve’l-kerem sultân-ı şu‘arâ ve bürhân-ı üdebâ münşî-i resâil-i selâtin-i zemân ve münbî-i kavânin-i havâkin-i devrân hazret-i Nişânî Beg edâma’llâhu eyyâhume ‘irfâna hıdmet-i şerîflerinde hicretün tokuz yüz yetmiş iki Muharrem’inün on sekizinde vakt-i dahvede temâm oldı.”⁶⁹

Eserin sebep-i telif bölümünde ise Ahmed b. Dervîş *Şakâ’ik*’i neden tercüme ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Sebeb-i te’lif-i kitâb oldur ki bu kemîne-i dil-rîş Ahmed bin Dervîş eslahu’llâhu şânehu ve hânehu imâşanehu kim erbâb-ı fazl u kemâlün bendesi ve ashâb-ı fakr u hâlün çâker-i kemîne-efgendesidür. Zaya’ân-ı ömr-i civânîden sonra vücûd bulan âlem-i temkînde kütüb-i fuzalâ-yı müteberrîne mütâla’a esnâsında merhûm ve mağfûr Taşköbrî-zâde Mevlânâ Ahmed bin Mustafâ hazretlerinin Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye fî-‘Ulemâ-i Devleti’l-‘Osmâniyye nâm kitâb-ı şerîflerine dahî vüsûl müyesser oldı ise diledüm kim bir sâhib-vakâra yâdigâr ve ‘ucûbe-i rûzgâr olsun için lisân-ı Arabî’den Türkî’ye terceme eyledüm. Lâkin her ehl-i fazl ve kemâl-i pür-esrâr kim bu âleme bir yâdigâr komışdur. Elbette bir nâmdâr nâmına komışdur.”⁷⁰

Dervîş Ahmed Efendi tarafından H. 972/M. 1564-1565 yılında kaleme alınan bu eser Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda iki nüsha olarak ifade edilmektedir. Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 148’de kayıtlı bulunan nüshanın müellif nüshası olduğu ve yazarının Ahmed b. Dervîş olduğu ifade edilir. İkinci nüshası ise Mısır Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 8944’te kayıtlı olarak yer alır. Müellifin Dervîş Ahmed şeklinde kaydedildiği bu eserin varak sayısının 338 olup satır sayısının 10 olduğu bilgisi verilir. Ancak Mısır Milli Kütüphanesi ve Hidiv Kütüphanesi olarak iki farklı kütüphanede farklı iki nüsha ve farklı iki kayıt yer alsa da Hidiv Kütüphanesi Türkçe yazmaları koleksiyonunun Mısır Milli Kütüphanesi

⁶⁹ Dervîş b. Ahmed, *Ravza*, vr. 340b-341a. / Bu kısmı tarafımıza tevdi eden Ramazan Ekinci’ye teşekkür ederim.

⁷⁰ Dervîş b. Ahmed, *Ravza*, vr.5b-6a.

bünyesine dâhil edildiği malumatı⁷¹ mevcut nüshaların ayrı değil aynı nüshalar olduğunu ortaya koymaktadır. Her iki kütüphane kaydı incelendiğinde nüshaların 29 satırdan oluştuğu ve eserin tamamının 107 varak olduğu müşterek olarak ifade olunmuştur. Kayıtlarda farklı olarak izah olunan yazı çeşididir ki bu durum kanaatimizce kataloglarda eksik veya yanlış bir yazım neticesinde oluşmuştur.

B. KAYNAKLARDA İFADE EDİLEN ANCAK NÜSHASI BULUNMAYAN TERCÜMELER:

1. Terceme-i Şakâ'ıku'n-Nu'mâniyye - Âşık Çelebi Tercümesi

H. 926/ M. 1519-20 tarihinde doğan Âşık Çelebi'nin asıl adı Pîr Mehmed'dir. Dedesinin babası olan Mehmed Nattâ seyyid bir soya dayanmaktadır. XIV. yüzyılın sonlarında Emîr Sultan ile Bursa'ya yerleşen Mehmed Nattâ ilk olarak Ebû İshak Zâviyesi'ne şeyh ve müteveli olmuştur. Akabinde kendisine nakîbüleşraflık görevi verilmiş daha sonra bu göreve oğlu Zeynelâbidîn tayin edilmiştir. Bu isim Âşık Çelebi'nin dedesidir. Âşık Çelebi'nin babası Seyyid Ali babası Zeynelâbidîn hayatta iken onun hizmetinde bulunmuş; babasının ölümünden sonra çeşitli yerlerde kadılık yapmıştır. Son görev yeri olan Filibe kadılığı sırasında H. 941/ M. 1534-35 tarihinde vefat etmiştir.

Sürûrî, Taşköbrizâde, Arabzâde, Abdülbâki Efendi, Ebüssuûd, Emîr Gîsû Efendi ve Muhyiddin Fenârî gibi devrin en önemli âlimlerinden ders alan Âşık Çelebi, bu eğitimin ardından ilk olarak Bursa Mahkemesi'ne kâtip, akabinde Sultan Vakfı'na müteveli tayin edilmiştir. Buradan azledilmesi sonucu eski hocası Emîr Gîsû sayesinde İstanbul'da mahkeme kâtibi olmuştur. Sonrasında Ebû's-Suûd'a kâtiplik yapan Âşık Çelebi, hocası Muhyiddîn'in ölmesinden dolayı 1547 tarihinde güçlkle icazetnamesini almıştır. İcazetnamesini almasından sonra yine eski hocası Emîr Gîsû'nun desteğiyle Kazasker Bostânzâde tarafından mülazımlığa kaydedilen Âşık Çelebi, ilk kadılık görevine 1550 yılında Silivri'de başlamıştır. Bu görevinin ardından Priştine, Narda (Bugünkü Arta), Alanya, Nigbolu, Çernovi (Ruscuk'a bağlı), Karatova (Köstendil'de bir kaza, şimdi Bulgaristan'da)'da kadılık

⁷¹ Bkz. Ramazan Ekinci, (haz.), *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2018, 1. Cilt, s. 21-2.

görevlerinde bulunan Âşık Çelebi Karatova kadılığı görevinde *Meşâ'irü's-Su'arâ*'yı tamamlayarak II. Selim'e sunmuş ve akabinde Tetimmetü's-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'yi tamamlamıştır. Bütün bu çabaları neticesinde kendisine Üsküp kadılığı verilen Çelebi, bu görevi sırasında zâtülcenp denilen hastalığa yakalanarak H. 979 Şa'bân sonlarında/ M. Ocak 1572 yılında vefat etmiştir.⁷²

Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye Taşköprîzâde tarafından telif edilen Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin Türkçe tercümesidir. Nev'îzâde Atâyî, Âşık Çelebi'nin eserleri hakkında bilgi verirken: “Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'yi terceme eyleyüp Taşköprîzâde Efendi merhûma arz eyledükde ‘Mevlânâ Âşık, biz bunu Türkî yazmışıduk. Tercemede bîhûde zahmet ihtiyâr itmişsüz.’ diyü latîfe idüp kitâb-ı mezbûrun sehlü'l-ahz olduğına işâret iderler.”⁷³ şeklinde bir anekdot aktarmıştır. Kâtip Çelebi tarafından da anlatılan bu anekdota göre⁷⁴ müellif hayatta iken Âşık Çelebi *Şakâ'ik*'i tercüme edip müellife takdim etmiştir. Yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere Taşköprîzâde hayatta iken ona sunulan bu eser en geç H.968/ M. 1560-61 yılında tercüme edilmiş olmalıdır. Kaynaklarda adı zikredilmekle birlikte bu eserin nüshasına yurt içi ve yurt dışı kütüphane kayıtlarında henüz rastlanılamamıştır.

2. *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* - Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes Tercümesi

Beyrut kalesi dizdarı Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Mütercimnin nereli olduğuna dair bir bilgi Ali Emirî'den naklen Bursalı Mehmed Tâhir tarafından dile getirilir ve Diyarbakırlı olduğu kaydedilir.⁷⁵ Bununla birlikte kaynaklarda⁷⁶ Mehmed bin Yûsuf el-Çerkes'in İmâm Sa'lebî'nin (ö. 427/ 1035-36) *Kısas-ı Enbiyâ*'sını, Vâkıdî'nin (ö. 207/ 822-23) *Fütûhu's-Şâm*'ını ve Taşköprîzâde'nin *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'sini Türkçeye tercüme ettiği bilgisi yer alır. Ancak bugün Mehmed el-Çerkes'in *Terceme-i Kısas-ı Enbiyâ*'sı ve *Terceme-i*

⁷² Bu bölüm Âşık Çelebi maddelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Bkz. Günay Kut, “Âşık Çelebi”, *DİA*, III. Cilt, 1991, s.549-550; M. Fuad Köprülü, “Âşık Çelebi”, *MEB İA*, Eskişehir 1997, I. Cilt, s. 695-701.

⁷³ Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'ik*, s. 595.

⁷⁴ Rüştü Balcı, (çev), *Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zunûn*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015, s. 845

⁷⁵ Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, age, s.148

⁷⁶ Ârif, “Devlet-i Osmaniyye'nin Teessüs ve Tekarrürü Devrinde İlim ve Ulema” *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1332, Sayı 2, s. 137; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, *Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342, III. Cilt, s.148*; Behcet Gönül, *agm*, s.153

Fütûhu’ş-Şâm’ı mevcut olmasına rağmen *Şakâ’ik Tercümesi*’ne kütüphane kayıtlarında ve kataloglarda yapılan incelemelere rağmen henüz rastlanılamamıştır. Mehmed Arif Bey’e göre harfiyyen yapılmış bir tercümedir.⁷⁷ Ölümü hakkında bilgiler mütercim *Fütûhu’ş-Şâm* tercümesinden hareketle ifade olunmaktadır. Bu bilgilere göre Trablusgarb Valisi Mîrmîrân Halil Paşa’nın isteği üzerine Vâkidî’nin *Fütûhu’ş-Şâm* tercümesine H. 1081/ M. 1670 tarihinde başlayan Mehmed b. Yûsuf el-Çerkes H.1098 Muharremi sonunda M. 1686 Kasım/Aralık ayında bu eseri tamamlamıştır. Dolayısıyla mütercim *ölümü* bu tarihten sonradır.

3. *Menâkıbu’l-‘Ulemâ* – Mehmed b. Sinâneddîn Yûsuf

Mehmed b. Sinâneddîn Yûsuf, “Muhaşşî” unvanıyla meşhur Amasyalı âlim Sinâneddîn Yûsuf Efendi (ö. H. 986/ M. 1578)’nin küçük oğludur. İlk eğitimini babasından alan Yûsuf Efendi, daha sonra Şâh ve Kadızâde Efendi gibi devrinin önemli hocalarından ders almıştır. Akabinde Bostân Efendi’den mülazım olan Sinâneddîn Yûsuf H. 971 Receb’inde / M. 1564 Şubat-Mart ayında Dâvûd Paşa Medresesi’ne müderris tayin edilmiştir:

“Tahrîri sebk iden ‘allâme-i nihrîr Muhaşşî Sinân Efendi’nün mahdûm-ı kihteri ve ser-rişte-bend-i rûste-i sâfi-gevheridür. Ravza-i ‘ilm ü ‘irfândan demîde ve hengâm-ı cüvânîde mertebe-i kemâle resîde bir nahl-i kerîmü’l-asl, tayyibü’l-a‘râk ve şâbb-ı fâzıl-ı pesendîde-ahlâk idi ki sinîn-i ‘ömri ‘akd-ı sâniye dâhil olmadın ‘ukûdu’l-cevâhîr- i fezâ’il ile muhallâ ve sinn-i vukûfa nâ’il olmadın nihâl-i sidre-i istihâli vâsıl-ı rûtbe-i müntehâ olmuş idi. Evvelâ feyz-i nazar-ı iksîr-eser-i pederle vâsıl-ı cevher-i fazl ü kemâl ve i‘mâl-i dârü’d-darb-ı tahsîl ile sermâye-i isti‘dâd-ı âric-i ma‘âric-i ‘âlû’l-‘âl oldukda tarîk-ı pür-tevfika sülûk ve ibrîz-i zât-ı hâlisü’l-‘ayârın sikke-i sultânü’l-ulemâ ile meskûk eyleyüp fuzalâ-yı kirâmdan Şâh Efendi’nün nat-ı ifâdesinde esb-i fikreti cilve-sâz ve Kâdî-zâde Efendi’nün mahkeme-i tahkîk u icâdesinde ihrâz-ı takrîr-i şühûd-i medihâ-perdâz itdükden sonra Bostân Efendi’nün şâh-sâr-ı himmetinden ictinâ-yı nev-bâve-i merâm ve mâtde-i mülâzemetle tahsîl-i kâm itmiş idi. Tokuz yüz yetmiş bir Receb’inde Emîr Şâh Birâderi yerine kırk akçe

⁷⁷ Ârif, agm, s. ; Osman Özkul, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş ve Gelişme Döneminde İlim ve Ulema’nın Önemi Hakkında Osmanlıca Bir Makale”, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Yıl: 2018, s. 230.

ile Dâvud Paşa Medresesi'ne revnak-bahşâ olup ba'dehu terakkî ile vâsıl-ı hamsîn olmuş idi...”

Akabinde bu görevden azlolunan Sinâneddîn Yûsuf daha sonraları sırasıyla Hankah, Hâseki, Sahn-ı Semâniyye ve Süleymâniyye medreselerine müderris olmuştur. H. 989 Rebîülâhir'inde / M.1581 Mayıs-Haziran ayında vefat etmiş ve Sarı Gürz Mescidi civarında babasının kabri yanına defnolunmuştur.

“... Yetmiş beş Cemâdiye'l-âhire'sinde 'azl olup medresesi Mu'allim-zâde Mahmûd Çelebi'ye virildi. Yetmiş altı Cemâdiye'l-âhire'sinde Hâce-zâde Şems Efendi yirine Medrese-i Hânkâhı câygâh idüp yetmiş sekiz Muharrem'inde Hâsekî pâyesinde yine anları ta'kîb eyledi. Seksân Safer'inde Zekerîyyâ Efendi yirine Sahn-ı Semâniyye'ye kadem-i himmet koyup seksan iki Zi'l-ka'de'sinde ortanca birâderi 'Alî Efendi 'azl olup medâris-i Süleymâniyye'den terfî' olunmuş idi. Seksan tokuz Rebî'u'l-âhir'inde rebî'-i hayâtı âhir ve çeşm-i zahm-ı eyyâm ile dem-beste-i menâfiz ü menâhir olup sâha-i medrese-i mahlûlede 'Azmî Efendi cerr-i züyûl-i mefâhir itmiş idi. Cedd-i mâderîsi Sarı Gürz Mescidi sahasında pederleri cenbinde medfûndur.”

78

Taşköprüzâde Mehmed b. Sinâneddîn Yûsuf hakkında bilgi veren kaynaklar⁷⁹ bu isim tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-'Ulemâ* isminde bir Şakâ'ik tercümesinden bahsetmişlerdir. Bu bilgilerin isnadı Blochet kataloğunda yer alan bilgilerdir. Edgar Blochet, *Bibliothèque Nationale Catalogue Des Manuscrits Turcs*'de Schefer yazmaları no 1159'da *Menâkıbü'l-'Ulemâ* adında, Muhammed b. Sinâneddîn Yûsuf'a ait bir eser olduğu bilgisini verir. Blochet kataloğunda yer alan bilgiye göre 18 Aralık 1595 tarihinde istinsah edilmiş olan bu eser Taşköprüzâde'nin *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercümesidir.

Paris Milli Kütüphanesi 1159 numarada kayıtlı bu çalışma Mehmed Hâkî'nin *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* adlı tercümesinin bir nüshasıdır. Eser H. 15 Rebîülâhir 1004/ M. 18 Aralık 1595 tarihinde Mehmed b. Süleyman isimli bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Eserin zahriyesinde yer alan bilgilere göre *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin kelime kelime yapılmış bir tercümesidir. Ancak Mehmed

⁷⁸ Suat Donuk, *age*, s. 790-91.

⁷⁹ Behçet Gönül, *agm*, s. 149; Ramazan Ekinci, *age*, s. 61-62.

Hâkî tarafından kaleme alınan *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'de toplam biyografi sayısı 313'tür. Dolayısıyla muhtasar bir tercümedir. Ayrıca esas metinde bulunmamasına rağmen bazı bölümlerde kaside, rubai ve kıtalar yer almaktadır. Metinde gerçekleştirilen bazı ilave ve eksiltmeler aynı zamanda ilave olunan biyografiler eseri aslına sadık bir tercüme kılmamaktadır.

Nev'îzâde Atâyî *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik* adlı eserinde Mehmed b. Sinâneddîn Yûsuf hakkında aşağıdaki eser bilgisini verir:

“...Şerh-i Miftâh'a hâşiye-i turfe-nikâtı ve şürûh-ı Hikâye'ye ta'lîkâtı ve Şerh-i Ferâ'iz'e kelimâtı vardır. Menakıb-ı 'ulemâyı Türkî inşâ ve ol vâdîde dahı mahâretin ifşâ itmiş idi.”⁸⁰

Bu kısımda yer alan “Menakıb-ı 'ulemâyı Türkî inşâ ve ol vâdîde dahı mahâretin ifşâ itmiş idi” şeklinde kayıt muhtemelen bir karışıklığa yol açmıştır.

⁸⁰Suat Donuk, *age*, s.791.

II. BÖLÜM

II. TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE (İNCELEME)⁸¹

A. ŞAHISLARIN KİMLİĞİ

1. İsim, Unvan, Lakap

Osmanlı kültür hayatını yansıtan önemli kaynaklardan biri olan eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye silsile hâlinde devam eden ve yaklaşık altı asır süren bir dönem içerisinde, ilmiye ve meşayih sınıfına mensup kadı, şeyh, müderris ve mutasavvıfın

⁸¹ Eserin tasnifinde ve yorumlanmasında en temel başvuru kaynağımız Harun Tolasa'nın "16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi" adlı çalışmasıdır. Bu ve yararlandığımız kaynaklardan bazıları için bkz. Harun Tolasa, "Sehî, Lâtîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi", Akçağ Yay. Ankara 2002; Harun Tolasa, "Şair Tezkirelerinde Örnek Verme İşlemi" Ege Ün. Sos. Bil. Fak. Derg. C. I, S.I, İzmir 1983; Nihat Çetin "Anadolu Sahasında Yazılan İlk Dört Şuara Tezkiresinin Terkibi Üzerine Bir Araştırma", İstanbul Ün. Ed. Fak. Bitirme Tezi [Türkiyat Ens. T. 281]; Pervin Çapan, "18. yy. Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi", Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Elazığ 1993; Filiz Kılıç, "XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şâir ve Eser Üzerine Değerlendirmeler", Akçağ Yay. Ankara 1998; Filiz Kılıç, "Klâsik Türk Edebiyatının Peşinden" Grafiker Yayınları, Ankara 2013; Süleyman Solmaz, "Onaltıncı Yüzyıl Tezkirelerinde (Ahdî, Gelibolulu Âlî, Kınalızâde, Beyânî) Şâirin Dünyası" Akçağ Yay., Ankara 2012.

Bu bölümde yararlandığımız diğer kaynaklar için bkz: Ârif, "Devlet-i Osmâniye'nin Teessüs ve Takarrürü Devrinde İlim ve Ulemâ", Edebiyat Fakültesi Mecmuası, S. 2, İstanbul, 1332; Abdullah Aydın "Asude Bahar Ülkesine Yolculuk Olan Ölümün Şair Biyografilerinde İfade Edilmesi", *Turkish Studies*, Volume 8/8, Summer 2013, s. 161-188; Cahit Baltacı, *XV-XVI Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yay. İstanbul 2005; Cahit İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997; Filiz Kılıç, (haz.), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-su'arâ*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul, 2010; Hasan Yüksel, - M. Fatih Köksal, (haz.), *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşraflar, Ahmed Rıf'at Devhatü'n-Nukabâ*, Sivas, 1998; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014; Mahmut Kaplan, "Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'da Vefatlara Düşülen Notlar", *Turkish Studies*, Volume 7/1, Winter 2012, s. 57-80; Mehmet Arslan, (haz.), *Hadîkatü'l-Vüzerâ ve Zeyilleri*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013; Mustafa Durmuş, "Ölümü Güzelleştiren Eda: Türkçe Şair Tezkireleri İle Şairnâmelerde Ölümüne Bakış Ve Ölümün İfade Biçimleri Üzerine", *Millî Folklor*, Sayı: 94, 2012, s. 105-122; Mustafa İsen vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara, 2011; Mustafa İsen, (haz.), *Gelibolulu Âlî, Kühnü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKMB Yay., Ankara, 2005; Müjgan Cunbur, (haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî, Menâkıb-ı Hünerverân*, Büyüyen Ay Yay., İstanbul, 2012; Nihal Yazar, (haz.), *Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, Mas Matbaacılık, Ankara, 1985; Niyazi Adıgüzel, *Edirneli Ahmed Bâdî'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne Eserinin Tezkire Kısmı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üni., SBE, Edirne, 2008; Osman Türer, (haz.), *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat (Hediyetü'l-ihvân)*, İnsan Yay., İstanbul, 2006; Süleyman Uludağ - Mustafa Kara, (haz.), *Evlîyâ Menkubeleri*, Pinhan Yay., İstanbul, 2011; *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, AKMB Yay., Ankara, 2005; İlyas Yazar, "Şair Tezkirelerinde Ölüm Bağlamında Dil ve Üslup Üzerine Bir İnceleme", *CBU Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, 2013, s. 457-466.

hâl tercümelerini ihtiva etmektedir. Dönemin önemli isimleri hakkında bilgi vererek onların tanınması ve hatırlanmasını sağlamak amacıyla kaleme alınan bu eserin asıl amacı “unutturmamaktır” denilebilir. Dolayısıyla bu amaca yönelik olarak tertip olunan eserde yapılacak ilk iş ilmiye ve meşayih sınıfına mensup bu önemli isimlerin adı, sanı, lakabı vs. hakkında kullanılan metoda yönelik tespitler olacaktır.

Eserde ele alınan kişilerin tanıtma biçimleri genel olarak birbirine benzer ifadeler ile gerçekleşmektedir. Bu tanıtım şahısların isim, unvan ve lakabının ya doğrudan doğruya ya da başka ilgiler kullanılarak verilmesi şeklindedir. Bu ilgi kimi tanıtımlarda eserin biyografik bir kaynak olması hasebiyle: “Monlâ Salâhu’d-dîn Mûsâ Çelebi İbn el-Mevlâ el-fâzıl Hamîdü’d-dîn İbn Efdalü’d-dîn el-Hüseynî; “Mevlânâ ‘Abdu’r-rahman İbn ‘Alî İbn Ahmed el-Bistâmî ”; “Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemmed İbn el-Hâcî Hasan ”; “Şeyh ‘Âşık Paşa İbn Şeyh Muhlis Baba”; “Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü’d-dîn el-Fenârî ” şeklinde hakkında bilgi verilen ismin, nesep ve şeceresi ön plana çıkarılarak gerçekleşmektedir. Kimi örneklerde şahısların doğduğu yer “Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî ”; “Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî” kimi örneklerde ise mensubu bulunduğu bir kavim ya da coğrafya, ismi ile yer almaktadır: “Monlâ Seyyidî ‘Alî el-‘Acemî ”; “Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî ”; “Monlâ ‘Alî el-‘Arabî”

Ulema ve meşayihin “Şeyh” ya da “Monlâ” sıfatıyla tanıtımı ise âlim ve meşayih hakkında bilgi veren asıl kısımla organik bağı yani isim, unvan ve lakabı verilen isimlerin ilmiye ve meşayih zümresine dâhil olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bölüm eserin tabakaları içerisinde genel bir belirleme, bölüm veya madde başı olarak tasnif fonksiyonu da taşımaktadır.

Biyografik tanıtımlarda özellikle unvan veya lakaplarda görülen yaygın kullanımlardan biri “... demek ile meşhûr”, “... demek ile ma’rûf”, “ ... demek ile ma’rûf u meşhûr” gibi ibarelerle ifadesini bulan anlatım kalıplarıdır. “Meşhûr”, “ma’rûf” kelimeleri ile ifade bulan bu kullanımlarda dikkat çeken husus, bu tarz uygulamaların madde başlarında “eş-şehîr”⁸² ifadesiyle kendisinden sonra gelen unvan ya da lakapları ifade eden kullanımlardan farklı olmasıdır. Zira bu tarz tanıtımlar, madde başlarından hemen sonra müstakil bir bölüm hâlinde

⁸² “Monlâ Muslihi’d-dîn eş-şehîr Birgi-zâde”; “Şeyh Yûsuf eş-şehîr Şeyh Sinân” ; “Monlâ Şücâ‘ eş-şehîr Usûlî”

zikredilmektedir: “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved:** ‘Ulemâ-yı Rûm katında Kara H’âce demek ile meşhûrdur. {3b}”; “**Monlâ Muhammed Hâfızü’ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kerderî:** Beyne’n-nâs İbn Bezzâzî demekle meşhûrdur. {9a}”; “**eş-Şeyh Mehemed:** Ahî Şûrâ demekle ma’rûfdur. {135b}”

Bazı maddelerde ise şahısların lakap veya unvanıyla tanıtımına gidilmektedir. Bu tanıtımlarda isim sonradan zikredilebilmektedir: “**Şeyh Hâcî Halîfe:** Adı ‘Abdu’llâh’dur, Hâcî Halîfe demek ile meşhûrdur. {74b}” Bu tarz kullanımlarda şahısların isminin bilinmemesi de kullanımın bir gerekçesi olarak müellif tarafından ifade olunmaktadır: “**Geyiklü Baba:** İsmi gayr-ı meşhûrdur, gazâle nisbet olunur. {4a}”; “**Monlâ Zamîrî:** İsmi gayr-ı ma’lûmdur, Zamîrî demekle ma’rûfdur. {106b}”; “**Monlâ Sa’yî:** İsmi gayr-ı ma’lûm ve bu lakab ile meşhûrdur. {157b}”; “**Monlâ Deli Birâder:** İsmi gayr-ı ma’lûmdur lâkin Deli Birâder demekle meşhûrdur. {146a}”

Özel ismin bir unvanın parçası olarak lakap ve unvan ile birlikte kullanımı da görülmektedir. Bu tür tanıtımlarda gerek isimlerin yakın çevresinden gelen kullanımlar gerek birtakım bedensel, ruhsal özellik ve alışkanlıklar etkili olmaktadır. Bununla birlikte uğraşılan meslek ve meşguliyetler de bu kullanıma örnek oluşturmaktadır ki bu tarz tanıtımlar kişinin toplumda en fazla tanınan yönüne işaret olarak görülebilir:

“**Monlâ Muhyî’ddîn el-Hekîm:** Kocaili’nden idi. Kendü ‘asrında olan ‘ulemâdan okıyup sonra ‘ilm-i tıbbâ râgıb olmak ile ta’lîm-i ‘ilm-i tıbb eyleyüp ‘ilm-i tıbbâ mâhir ve hazâkatda akrânı nâdir oldu. {107a}”; “**Monlâ Hekîm Hâcî Halîfe:** Evvel-i ‘ömrinde ‘ilme meşgûl olup sonra ‘ilm-i tıbbâ râgıb olup tahsîl-i ‘ilm-i tıbb eyledi. {107a}”; “**Monlâ ‘Âlem Yûsuf eş-şehîr bi-Kâdî-i Bagdâd:** Merhûm bilâd-ı ‘Acem’de Şîrâz’dan idi. Nice müddet Bagdâd’da kâdî oldu. {99a}”

İsim, unvan ve lakaba dair bazı tanıtımlar ise genel çerçevenin dışında, bu bilgilere dair ayrıntılar ile ifade edilmektedir. Şahsiyetlerin nasıl ve ne şekilde bilindiklerine dair bu ayrıntılar daha geniş bir tanıtım çerçevesi oluşturmaktadır:

“**Monlâ ‘Alî el-mülakkab bi-Yetîm:** Yetîm ile lakabun vechi budur ki merhûm Sultân Murâd zamânında ‘azîm tâ’ûn vâkî’ olup cemî’-i akrabâsı fevt olup hemân ‘ammetesi kalup ol terbiyet eylemiş {106a}”; “**Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin bin**

Hasan bin Hâmid et-Tebrîzî el-müştehir bi-Ümmüveled: Mevlânâ Fahrü'ddîn-i 'Acemî'nün ümmüveledini tezevvüc itdüğinden ötüri Ümmüveled diyü mülakkab oldu. {59a}"

Müellif bazı şahıslar için isim veya lakaptan önce saygılı, yükseltici ve yüceltici ifadeler kullanır. Yüceltici ifadelerin tüm isimler için kullanımı söz konusu olmakla birlikte bu durumun isim, unvan ve lakaptan önce kullanılması ise pek görülmez. Bu durum müellifin özel ilgi ve tutumunu öncelikli olarak göstermesi olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda farklı ifade kalıplarını kullanmaya yönelik bir tasarruf olarak da düşünülebilir: “**Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî:** ‘Âlim ü fâzıl Monlâ Kirmâstî’dür. {63a}”; “**Monlâ Hasan es-Samsunî:** ‘Âlim ü fâzıl ve kâmil Hasan bin ‘Abdu’s-samed’dür. {48a}”

Bununla birlikte olumlu yönden ele alınan şahısların ismi ile mevkisi, mizacı, ilmî ve kültürel değerleri arasında “ismiyle müsemmâ” deyiimiyle izah olunan tanıtımlar da yer alır: “**Monlâ Sâlih:** ...Merhûm ‘âlim ü fâzıl, ismi müsemmâsına mutâbık, zâhiri vü bâtını sâlih idi. {150a}”

2. Mekân

Eserde önemle üzerinde durulan konulardan biri de coğrafi mekândır. Çoğu zaman kısa bir tanıtımla belirtilen mekânların, bazen belirsiz genel bir yer ismi ile bazen doğrudan daha belirgin şekillerde zikredildiği görülür.

Eserde doğum ve yerleşim yeri coğrafi mekânın önemli unsurlarından biridir. Bu konudaki bilgiler genel olarak isim, unvan veya lakaplarla birlikte madde başlarında yer alır: “**Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin el-Mevlâ Hasan es-Samsunî**”; “**Monlâ Seyyidî el-Karamanî**”; “**Monlâ Bâlî el-Aydinî**” Sıfat tamlamaları hâlinde olan bu kullanımlar doğum ve yerleşim yerinin hangisi olduğu belirtilmeden yapılır. Bu tamlamalar şahısların tanınan adı veya lakabı da olabilir.

Hem madde başlarında hem de müstakil bölüm hâlinde doğum ve yerleşim yerlerinin daha ayrıntıya inilerek verildiği tanıtımlar da yer alır: “**Şeyh Habîb ‘Ömerî el-Karamanî:** ...**Karaman**’da **Nigde**’ye karîb **Ortaköy**’dendür. {83b}”; “**Monlâ**

‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Amâsiyyevî: Amâsiyye’ye karîb **Çorum** nâm kasabadan idi. {97b}”

Bununla birlikte müstakil bir bölüm hâlinde madde başlarından sonra da bu bilgiler ya “**Monlâ ‘Abdu’lhalîm İbn ‘Alî: Kastamonî**’da dünyâyâ geldi. {121a}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn bin Halîl**: Sâhib-i kitâbun vâlididür. Sekiz yüz elli yedi târîhinde **Taşköpri** kasabasında togdı ki... {123a}”; “**eş-Şeyh Bâyezîd Halîfe**: Merhûm **Edrine**’de mutavattın idi. {117b}” örneklerinde olduğu gibi açıkça doğum ve yerleşim yerleri belirtilerek ya da doğum ve yerleşim yerinin hangisinin olduğu açıkça belirtilmeden her iki ihtimali de akla getirecek bir biçimde ifade edilir, açıklayıcı ve belirleyici bilgiler verilmez: “**Monlâ Şücâ’ü’ddîn İlyâs-ı Rûmî: Edrine**’ye karîb **Dimetoka** kasabasından idi. {100a}”; “**Monlâ İlyâs ‘Âlim Şücâ’**: Nevâhî-i **Kastamonî**’dandur. {100a}”

Bazı şahıslar için ise coğrafi yer olarak madde başlarında “**Arabî**”, “**Acemî**”, “**Rûmî**” şeklinde bir terkip içerisinde genel bölge ve yer isimleri verilir: “**Monlâ ‘Abdu’r-rahîm bin el-Mevlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-‘Arabî**”; “**Monlâ Muhyî’ddîn el-‘Acemî**” Bu durum çeşitli zorunluluk veya tercihler dolayısıyla şahısların bilinen köyü yerine kasabası, kasabası yerine şehri, şehri yerine bölgesi verilerek tanıtılması olarak değerlendirilebilir ya da bir etnik tanıtım amaçlanabilir.

Eserde coğrafi mekân ayrıca doğum ve yerleşim yerleri dışında özellikle öğrenim, yetişme, seyahat vb. amaçlarının bir neticesi olarak verilir ve eserde müstakil olarak yer alır. Genel olarak süreklilik ve düzen gösteren bu uygulamalar şahısların hayatının bir başka safhası olarak yer alır. Bunlar başta öğrenim olmak üzere bir görev, dost ve akraba ziyareti, hac vb. nedenlerle şahıslarda görülen çeşitli mekân tanıtımlarıdır:

“**Monlâ ‘Alî İbn Yûsuf el-Mevlâ Şemsü’ddîn-i Fenârî**: Tahsîl-i ‘ilm için diyâr-ı ‘**Acem**’e gitdi. {13b}”; “**Monlâ Şemsü’ddîn: Aydın** vilâyetinden idi. ‘Ulemâ-yı Rûm’dan okıyup sonra bilâd-ı ‘**Acem**’e varup ‘ulemâsından okıyup sonra ‘**Arabistân**’a varup ‘ulemâsından okıyup ‘ilm-i belâgatda mâhir olup ve ‘ilm-i edvâr ve fenn-i mûsikarda fâ’ik-ı akrân nâdire-i zamân oldı. {65b}”; “**Ebü’l-fezâ’î’l ve’l-kemâlât Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî**: ...Ba’dehu yigirmi dördüncü senede yine hacc eyleyüp Sultân Mü’eyyed talebi ile

Mısır'a varup yine fuzalâ-yı **Mısır** ile cem' oldu. Ba'dehu **Kuds-i Şerîf**'i ziyâret eyleyüp yine vilâyetine vardı. Ba'dehu otuz üçüncü senede **Antâkiyye** yolundan yine hacc eyleyüp vilâyetine geldükde vefât eyledi. {7a}"

Görev yerleri, mekân tespitinde en sık karşılaşılan tanıtımlardır. Oldukça uzun ve kronolojik bir tertibe göre ifade edilen bu hususlar eserin en kapsamlı bölümlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu tanıtımlarda genel olarak şahıs-mekân bağlamında bir tanıtım ve tasnif yer almamaktadır:

“**Monlâ Hüsâmü'ddîn Hüseyin bin 'Abdu'r-rahman**: 'Ulemâ-yı 'asrından okıyup sonra Efdalzâde hidmetine vâsıl olup sonra Monlâ 'Abdu'r-rahman bin Mü'eyyed hidmetine vâsıl olup sonra H'âcezâde hidmetine vâsıl oldu sonra **Kütâhiyye**'de Vâcid Medresesi'ne müderris olup sonra **Burûsa**'da Kapluca Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu **Burûsa**'da Sultân Bâyezîd Hân Medresesi'ne müderris olup sonra **Amâsiyye**'de Sultân Bâyezîd Hân Medresesi'ne müderris oldu sonra Semâniyye'den birine müderris oldu sonra **Edrine**'ye kâdî olup sonra **Burûsa**'da kâdî oldu sonra Semâniyye'den birine yine müderris olup seksen akçe vazîfe ta'yîn olındı. {122b-123a}"

Bazı isimlerin önemli devlet büyükleri ile bir sefere katılması veya bir âlim ile farklı yerlerde yer alması da belirtilen mekân durumları arasındadır:

“**Monlâ 'Abdu'r-rahmân İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-Amâsiyyevî**: ... Çok geçmedi, Sultân Selîm Hân cülûs eyleyüp yüz elli akçe vazîfe eyledi ve hem **Karaferiye** kazâsını vazîfesine zamm eyledi. Sonra tokuz yüz on tokuz Receb'inde yine **Rûmîli**'ne kâdî-'asker eyleyüp Sultân Selîm ile **'Acem** seferine bile gidüp Şâh İsmâ'il-i Erdebîlî Muhârebesi'nde bile hâzır oldu. Seferden dönüp Çoban Köprisi'ne geldükde kâdî-'askerlikden tokuz yüz yigirmi Şa'bân'ında ma'zûl oldu. {92a-92b}";

“**Şeyh 'Abdu'llâh el-İlâhî**: Mevlidi **Simav** kasabasından idi. Anadolu'da evvelâ 'ilme meşgûl oldu ba'dehu **İstanbul**'a gelüp Zeyrek Medresesi'nde sâkin oldu. Monlâ 'Alî-i Tûsî bilâd-ı **'Acem**'e gitdüğü zamânda bu da vilâyet-i **'Acem**'e gitdi. Monlâ Tûsî'ye **Kirmân** şehrinde vâsıl olup yanında 'ulûm-ı zâhireye meşgûl oldu. {77a}"

Mizaçları dolayısıyla bir yerde uzun süre duramayan isimlerin belli bir yerde bir süre kalıp daha sonra farklı yerlere göç etmeleri de söz konusudur: “**Şeyh Dede 'Ömer el-Aydî**: ... 'Ârif-i bi'llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'ye mülâkî olup yanında

riyâzâta ve mücâhedâta meşgûl olup ahvâli mütebeddil ve ‘ışk-ı mecâzîsi ‘ışk-ı hakîkîye mübeddil olup gâh **Berda‘a**’da ve gâh **Gence**’de ve gâh **Karaagaç**’da sâkin olurdu. {82a}”

Bununla birlikte genellikle geçim durumundan ziyade terbiye veya kanaat hâli olarak bir tekke, hücre, hankahda yaşam da eserde mekân tespitine yansıyan uygulamalar olarak görülür: “**Monlâ İbrâhîm Halebi el-Hanefî**: Takî vü nakî ve zâhid ü müteverri‘, halkdan münkatî‘ olup yâ evinde veyâ mescidde bulunurdu. {151b-152a}”; “**eş-Şeyh Tâcü’ddîn**: Saru Şeyh ‘Üryân demek ile ma‘rûfdur, ‘ârif-i bi’llâh’dur. Makâmât-ı ‘aliyye ve kerâmât-ı seniyye sâhibi idi. Halâ’ikdan münkatî‘ olup **Magnisa**’da karîb bir yirde ‘ibâdete ve tâ‘ate meşgûl idi. {162b}”

Şahısların kendi istekleri dışında bir mecburiyet ile gerçekleşen mekân değişiklikleri de eserde görülmektedir: “**Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî**: ...Yedi yüz toksan üçde Şâm’a kâdî oldu ve yedi yüz toksan sekizde **Mısır**’da ba‘z-ı nehb u gâret mâl ü menâlde hasâret olmak ile **Rûm**’a **Burûsa**’ya geldi... Timurleng’ün fitnesinde sekiz yüz beşde Timur, mezbûrî **Mâverâü’n-nehr**’e iledüp **Keş** şehrinde ve **Semer kand**’da cemâ‘at-ı kesîre kırâ‘at ahz eylediler. ...Ve **Şîrâz** pâdişâhı Pîr Muhammed Hân, kazâ-yı **Şîrâz**’ı teklîf eyledükde kerhen kabûl eyleyüp ba‘dehu **Basra**’ya geldi. {11b}”; “**Monlâ Hayrû’ddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ**: Sâhib-i kitâbun babası dedesidür. Cedd-i a‘lâsı Cengiz Hân fitnesinden kaçup ‘**Acem**’den **Rûm**’a gelüp **Kastamonı** nâhiyesinde tavattun eyledi. {34a}”

Burada belirtilmelidir ki doğum ve yerleşim yeri olarak anılan şehir ve kasabaların genel görünümü bir mekân tespiti çerçevesindedir. Müellifin asıl amacı isimlere yönelik kimlik tespiti çerçevesinde yer isimlerini kısaca ve genel bir ifade ile ortaya koymaktır. Şehirler hakkında tanıtımlar sosyo-kültürel zenginliği, coğrafi güzelliği ihtiva etmemektedir. İsimlerin tanıtılması ve kimliğini tespiti amacıyla gördüğümüz coğrafi mekânlar günümüzde ise ayrı bir önem arz etmektedir. Bu önem Osmanlı ilim hayatı ve muhiti hakkında özgün bilgiler içermesinden, kıymetli bilgi ve ipuçları vermesinden kaynaklanmaktadır. Âlimlerin hayatlarına ilişkin çok yönlü tasvirler biyografik malumatın ötesinde tarihî ve coğrafi arka plana ulaşmamızı mümkün kılmaktadır.

3. Zaman

Şakâ'ik'te zamanın belirlenmesi, öncelikle şahısların biyografik varlığına yönelik olup zaman, daha çok bir bilgi ve tanıtmaya aracı olarak kullanılır. Eserin tabaka sistemine göre tertip edilmiş olması münasebetiyle önemli olaylar ya da isimlerin çevresinde vuku bulan hadiseler, zaman tayininde esas kılınmaz. Bununla birlikte isimler hakkında herhangi bir tarih verilmemesi münasebetiyle zaman kavramının tespitinin saltanat yıllarına göre tayini, ay ve yıllara göre tayin edilen zaman anlayışının dışında kalır. Bu durum çağın kendine özgü bazı şartları ve dar imkânları olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda şahısların biyolojik kimliklerinin ötesinde ilmî, kültürel bir tanıtım da bu yönde bir tasarrufu doğurabilir.

Zaman tespitinde en sağlam, geçerli ve belirgin olan muhakkak ki takvime dayalı zaman tespittir. Bu yönde bilinen takvim ay ve yıllarına göre yapılan zaman belirlemelerinde şahısların doğum tarihlerine dair örnekler eserde yer almaktadır:

“Monlâ Şemsü'ddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî: ...Şeyh İbn Hacer rivâyet ider ki “Fenârî sene yedi yüz elli bir Safer’inde togdı.” {7a}”;
“Mevlânâ Kara Ya’kûb İbn İdrîs bin ‘Abdu’llâh el-Nigdevî el-Hanefî: Karaman’dan Nigde’ye mensûbdur. Yedi yüz seksen tokuz târîhinde togdı. {18b}”

Eserde ölüm hadisesinine yönelik tanıtım ve tasvirler de zaman tayininde sıklıkla konu edilen olaylardan biridir. Bu yönde tanıtımlara bakıldığında takvime dayalı zaman biçimi genel olarak kullanılmaktadır:

“Monlâ Muhyi’ddîn el-Mevlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Cemâlî: ...Sonra Edrine’ye kâdî olup sâniyen yine Semâniyye’ye müderris olup ba’dehu seksen akçe vazîfesi olup ba’dehu tekâ’üd ihtiyâr eyleyüp yüz akçe tekâ’üd vazîfesi olup tokuz yüz elli yedi târîhinde vefât eyledi. {122a}”;
“Monlâ ‘Abdü’lvâsi’ İbn Hızır: ...Ba’de’l-hacc âhir-i ‘ömrine degin mücâvir olup tokuz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. {124b}”

Saltanat devrine dayandırılarak yapılan zaman tespitine gelince çağın kendine özgü koşulları münasebetiyle bu yöntemin müellifin başvurduğu bir diğer yol olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönde kullanımlarda da ölüm olayı zaman tayininde yer almaktadır:

“**Monlâ Kâsım:** ...Merhûm, Sultân Süleymân Hân zamânında vefât eyledi. {158a}”;
“**Monlâ ‘Abdu’lkerîm:** ...Sultân Mehemed ‘azl eyleyüp sonra müftî eyledi. Sultân Bâyezîd zamânında fevt oldı. {47b}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn el-Hekîm:** ...Sultân Selîm Hân’un saltanatı zamânında âhirete intikâl ve ﴿إِزْجَعِي إِلَى رَبِّكَ﴾ emrine imtisâl eyledi. {107a}”

Bu yönde sayısı az olmakla birlikte görülen zaman kullanımlardan biri de ölüm hadisesinin bir tarih şiiiriyle ifade edilmesidir. Amaç ve içerik bakımından edebî bir faaliyet olarak görülebilecek bu kullanımlar sık ve düzenli değildir. Birkaç örnek ile sınırlıdır:

“**Şeyh Tâcü’ddîn İbrâhîm bin Yahşî:** ...Sekiz yüz yetmiş iki saferinde fevt olup şeyhi ‘Abdu’llatîfyânında defn olındı ve müverrih bu târîhi didi. Târîh:

انتقل الشيخ وتاريخه

قدسك الله بسر رفيع

“**Monlâ Bahâ’ü’ddîn İbn Şeyh Lutfu’llâh:** ... Monlâ Bahâ’ü’ddîn’e viridi. Fevt olunca anda müderris oldı. Sekiz yüz toksan beş târîhinde fevt oldı. Ba’zılar fevtine bu târîhi dimişlerdür, diyü rivâyet ider. Târîh:

فقدنا بهاء الدين فاضل عصره

فقلنا لتاريخ ترحم له ربي

Saltanat devirlerine dayalı zaman tespitlerinde şahısların belirli olay ve dönemlerine de inildiği görülmektedir ki bu örnekler çeşitli seyahatler, yer değiştirme, eğitim ve öğretim, görev vb. durumlar şeklinde ifade bulmaktadır:

“**Monlâ Hâce Atâu’llâh el-Hekîm:** Aslı Kirmân zemîndendür. Bilâd-ı ‘Acem’de ‘ulemâsından okıdı. Sultân Mehemed zamânında Rûm’a geldi, Sultân Bâyezîd zamânında fevt oldı. {67a}”; “**Monlâ Sirâcü’ddîn Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî:** ...Orada ‘ulemâsından okudı sonra Rûm’a geldi. Sultân Murâd Hân zamânında Sultân Murâd buna ta’zîm eyleyüp oğlu Sultân Mehemed’e bunu hâce eyledi. {51a}”; “**Monlâ ‘Âlim Nûrü’ddîn:** Leys Çelebi demek ile meşhûrdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Hâcezâde hıdmetine vâsıl oldı sonra ba’z-ı menâsıbdâ olup sonra beytü’l-mâl emîni oldı. Defe’ât ile Sultân Mehemed

zamânında defterdâr oldı. {99b-100a}”; “**Monlâ ‘Abdu’levvel bin Hüseyin eş-şehîr bi-Ümmüveledzâde:** Evvelâ vâlidinden okıdı sonra Monlâ Hüsrev’den okıdı ve kızını aldı. Sultân Mehmed zamânında Silivri’ye kâdî oldı. {105b}”; “**Mevlânâ Bedrû’ddîn Mahmûd bin İsrâ’il bin ‘Abdu’l‘azîz:** ...Kal‘a-i mezbûrenün fethi ve Şeyh Bedrû’ddîn’ün velâdeti Sultân Murâd Gâzî Hünkâr zamânındadır. {15a}”

Eserde görülen en sık zaman uygulamalarından biri de alınan eğitimin ilk yıllarını ifade eden “ulemâ-yı asrından okıyup” cümle kalıbıdır. Genel olarak tanıtımın başlarında yer alan bu ifade müphem ve belirsizdir. Belirli bir zaman yerine bir zaman periyodunu ihtiva eder. Adeta bu durum doğum, çocukluk ve yetişme döneminin bir cümle ile ifade edilmesidir ki bu kalıptan sonra genel olarak tanıtımı yapılan isimler görev aldığı mevkide karşımıza çıkar:

“**Monlâ Pîr Ahmed:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Müftî Ahmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg hıdmetine vâsıl oldı ba‘dehu İstanbul’da Re’îsü’l-kurrâ’in Medresesi’ne sonra Kastamonı’da Atabeg Gâzî Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa’da Manastır ve Murâdiyye medreselerine müderris oldı. {147b-148a}”; “**Monlâ Muhammed eş-Şeyh Mahmûd el-Muglavî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Karamanî Monlâ Kara Seyyidî hıdmetine vâsıl oldı ba‘dehu Kütâhiyye’de müderris olup sonra Burûsa’da Ferhâdiyye Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Kütâhiyye yanında Vezîr Kâsım Paşa Medresesi’ne müderris olup... {148a}”

Bu ifade kalıbının kimliğe yönelik bir zaman tespitinden ziyade içinde bulunan zamana aitlik anlamı da ihtiva edebilecek mahiyeti göz ardı edilmemelidir.

Zamana dayalı olarak yapılan farklı tanıtımlardan biri de eserin kaleme alındığı dönemi yansıtan, hâlen ne yaptığı ve ne durumda bulunduğu sorusunun cevabını oluşturan ifadelerdir. Eserde “şimdi” ve “el-ân” kelimeleri ile sıklıkla zikredilmekte olan bu ifadeler daha ziyade bir mekân tarifinde kullanılmaktadır:

“**Şeyh Akşemsü’ddîn:** ...İbn Kuttâr mâ-cerâyı hikâyet eyledükde Sultân Mehmed ta‘accüb eyleyüp ol meczûb-ı sagîre çok ‘akâr vakf eyledi. El-ân dahî şeyhün evlâdı elindedür dirler. {71b}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ el-Kastalânî:** ...Musannifek fevt oldukda ‘ulemâ-yı şehr götüri defnine hâzır olup -Ol zamânda Kestellî İstanbul kâdîsi idi. El-ân Sultân Selîm Câmî’i yeri anun evi idi.- {43a}”;

“Mevlânâ ‘Abdu’lîlâtîf bin Melek: Aydınoglu Emîr Mehemmed’ün mu‘allimi idi. Tire’de müderris idi, şimdi ol medrese ana nisbet olunur. {14a}”

İsimlerin zamanını nasıl bir tasarrufla şekillendirdiğine dair ifadeler de çeşitli tespit ve tanıtımlar çerçevesinde yer almaktadır: **“Şeyh Muslihu’ddîn el-İpsalavî:** Merhûm ‘âlim ü fâzıl ve zâhid u müteverri’ idi. Nâsdan münkatı’ u mütebettil ve cânib-i âhirete müştegil ü mütevekkil... {77a}”; **“eş-Şeyh İsmâ‘îl eş-Şirvânî:** Ahvâl-i nâs ile mukayyed degül idi hemân kendü nefisine müştegil idi. {113a}”; **“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed eş-şehîr bi-Şeyh [Şâzelî] Paşa:** ... Evkâtını ‘ilm ü ‘ibâdete müştegil idi. {128a}”

Eserde en dikkat çeken kullanımlardan biri hayatın çeşitli evrelerine ait olayların bir kronolojik sıra içerisinde “sonra” “ba‘dehu” gibi müphem ifadelerle açık bir tarih belirtilmeden verilmesidir. Eserin tamamında bir çerçeve mahiyeti arz eden bu kullanım daha ziyade bilgi ve tanıtma aracı olarak şahısların hayatının çeşitli evrelerinin takdimini oluşturmaktadır:

“Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrû’ddîn Hamza: Leyszâde demek ile meşhûrdur. Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne sonra Vezîr Mustafâ Paşa’nun İstanbul’daki medresesine müderris oldu sonra Üsküb’e kâdî oldu ba‘dehu Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne ve Dârü’l-Hadîs Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu ba‘dehu Mısır’a kâdî oldu. {128b}”; **“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed eş-şehîr bi-Şeyh [Şâzelî] Paşa:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Amâsiyye’de Meydân Medresesi’nde müderris oldu ba‘dehu Burûsa’da Veliyyü’ddîn Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Kastamonı’da Ata Beg Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne müderris oldu. Anda müderris iken tokuz yüz on tokuz târîhinde vefât eyledi. {128a}”

Eserde bazı kullanımlarda ise belirsiz ve müphem zaman kalıplarının yerini belirli bir zaman alır. Kronolojik zaman diliminin görüldüğü bu örnekler bazen “ve” bağlacı ile ifadeler arasında bir öncelik-sonralık ilişkisine dâhil olsa da genel olarak yapılan olaylar takvim içerisinde bir sıra takip edilerek zikredilir:

“Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî: Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin ‘Alî bin Yûsuf el-Cezerî: Künyeti “Ebü’l-Hayr” idi, kendü tahkîki

üzereydi. Yedi yüz elli iki Ramazân'ının yigirmi beşinci sebt gicesi dünyâya gelüp yedi yüz altmış birinde Kur'ân-ı 'Azîm'i hıfz eyleyüp altmış beşde hatmle namâz kılup bir cemâ'atden hadîs-i şerîf istimâ' eyledi. Yedi yüz altmış sekizde kırâ'at-ı seb'a cem' eyleyüp ol sene hacc-ı şerîfe gitdi. Altmış tokuzda Mısır'a vardı, kırâ'at-i 'aşereyi ve isnâ 'aşereyi ve selâse 'aşereyi cem' eyledi. Şâm'a vardı, Dimyâtî ve Eberkuş ashâbından hadîs istimâ' eyledi. Ve dahı İsnevî ve gayrıdan fıkıh ahz eyledi ve yine Mısır'a vardı, usûlî ve 'ilm-i belâgatı tahsîl eyledi ve İskenderiyye'ye vardı, İbni 'Abdu's-selâm ashâbından ve gayrıdan hadîs istimâ' eyledi ve şeyhü'l-İslâm Ebü'l-Fidâ İsmâ'îl bin Kesîr idi, yetmiş dördte iftâya ve Şeyh Ziyâü'ddîn yetmiş sekizde ve şeyhü'l-İslâm el-Bulkînî seksen beşde iftâya izn virdiler. Sonra kırâ'at içün oturdı, cemâ'at-i kesîre bundan kırâ'at okudılar. Yedi yüz toksan üçde Şâm'a kâdî oldı ve yedi yüz toksan sekizde Mısır'da ba'z-ı nehb u gâret mâl ü menâlde hasâret olmak ile Rûm'a Burûsa'ya geldi... {11a-11b}"

Zaman kavramının kullanıldığı bir diğer durum da bazı zevatın yaşam biçimlerinin karakter ve mizaç değişikliklerinin tespiti meselesidir. Bu durum örneklerinden biri de Şeyh İshak'ındır: "Evvel-i 'ömrinde tabîb-i Nasrânî idi... 'İlm-i tıbb ve hikmeti terk idüp İmâm-ı Gazzâlî ve İmâm Fahrü'l-İslâm Pezdevî tesânîfine müştegil olup kitâb u sünnet ile 'amele müdâvemet idüp İmâm-ı 'Azam'un Fıkıh-ı Ekber'ini şerh eyledi. Resâ'ili çokdur illâ bu kadar var ki tarîkat-ı sûfîyyeye münkir idi zîrâ zevk eylememiş idi. Âhir-i 'ömrinde inkârından rücû'ı ashâbından mervîdür. {161b-162a}"

4. Aile, Soy ve Akrabalık

Aile, soy ve akrabalık ile ilgili tanımlar daha ziyade genel olarak ailenin en temel unsurlarından biri olan babanın tanıtılması ile ifade bulur. Aynı zamanda aile kökeninin bazı isimler ve şahsiyetler hatta uzak akrabalıklar da eserde çeşitli vesilelerle zikredilir. Hem aile hem soy ve hem de akrabalık açısından bir şahsın tanıtılması ise bir nesep ve şecere mahiyeti arz eder ki kimi örneklerde bu yönde kullanımlar da yer alır. Burada belirtmek istediğimiz husus şahısların ailesine yönelik aktarımların onların biyolojik varlığını, kökenini tespiti yönelik olmakla birlikte kimi zaman onların sosyal ve kültürel varlığını hedef almasıdır.

Bu bilgilerden sonra mevcut kullanımlara dönecek olursak aileye yönelik tanıtımların en önemli unsuru olarak görülen baba en fazla meslek ve mevkisiyle karşımıza çıkmaktadır: “**Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlî’ddîn**: Rûm’da Seferihisâr’dandır. Babası Seferihisâr kâdîsi idi. Mebânî-i ‘ulûmı babasından okıdı. {27a}”; “**Monlâ Tâcü’ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd**: Zîrâ babası üstâd-ı debbâg idi. Vilâyet-i Rûm’da çini sahtiyânî evvel-be-evvel bu boyadı dirler. {100b}”

Bu yöndeki tanıtımlarda kimi zaman uzun sayılabilecek bilgilerle babanın sosyal ve kültürel özellikleri eserde yer almaktadır: “**Mevlânâ Bedrî’ddîn Mahmûd bin İsrâ’il bin ‘Abdü’l‘azîz**: Kâdî Simavnoglu demek ile meşhûrdur. Simavna Kal’ası’nda togdı. Babası anda kâdî idi ve hem evvelde emîr-i ‘asker idi. Ol kal’a anun elinde feth oldu. Rivâyet olunur ki ecdâdı Âl-i Selçuk’a vezîr idi, kendü de Sultân ‘Alâ’ü’ddîn Selçukî’nün karındaşı oğlu idi. {15a}”

Bazı tanıtımlarda ise babanın varlığına işaret olunmakta ancak ismi yer almamaktadır. Bu durum kimi zaman eğitim sürecinin iptidai aşamasında babanın evladına verdiği eğitim dolayısıyla kimi zaman baba ile evlat arasında kurulan çeşitli münâsebetler dolayısıyla yer almaktadır: “**Monlâ Hasan Paşa İbn el-Mevlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved**: Evvelâ vâlidinden ba’dehu Şeyh Cemâlü’ddîn-i Aksarâyî’den okıyup... {10a}”; “**Monlâ Mehmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî**: ‘Âlim ü fâzıl, vâlidî muttali’ olduğu ‘ulûmun cemî’sine muttali’ idi, zekâda babasına gâlib idi. {10b}”

Bazı tanıtımlar ise kimlik tayini dışına taşan bir özellik arz etmektedir. Özellikle bu tanıtımlardan Monlâ Seydî İbrâhîm’in anlatıldığı maddede bu ismin babası hakkında verilen malumat oldukça kapsamlıdır. Bazı şahısların birkaç satırı geçmeyen bilgilerle ifade edildiği bir eserde verilen bilginin kapsamının bu denli geniş olması dikkat çekmektedir:

“Seyyid İbrâhîm’ün vâlidî, sâdât-ı ‘Acem’den idi. Rihlet eyleyüp Rûm’da Amâsiyye’ye karîb Yenice nâm karyede tavattun eyledi. Ammâ evliyâ-yı kibârdan ve kerâmât-ı seniyye sâhibi idi. Havârik-i ‘âdâtdan çok nesne menkûldür, tafsîli itnâba mü’eddî olmasun diyü terk olındı. Hele o cümleden birisi budur ki Seyyid İbrâhîm’ün vâlidî evâhir-i ‘ömrinde a’mâ olup bir gün veledi Seyyid İbrâhîm bunun yanında başını açdı. Vâlidî oğluna “Yâ veledî! Başın açma, sovak geçer.” didi.

Seyyid İbrâhîm bu söze ‘acebe kalup eyitdi: “Yâ ebî! Benüm başum açuk olduğını neden bildün, sen hod a‘mâsın?” didi. Vâlidî eyitdi: “Ben Allâh’a tazarru‘ eyledüm ki senün yüzünü bana göstermekden beni men‘ eylemeye. Du‘âm makbûl oldu, yüzüne bakdugumda başunı açık gördüm.” didi. Ve birisi dahı budur ki... {96a}”

Aile üzerine yapılan tanıtımlarda ailenin diğer temel üyelerine göz atıldığında beş on örnek ile sınırlı olsa da annenin varlığı görülmektedir. Annenin yüksek tabakadan olması bu örnekler içerisinde en sık kullanımlardan biri olarak yer almaktadır:

“**Monlâ Haydar:** Merhûm Hayâlî Çelebi’nün karındaşı oğludur, vâlidesi dahı Âl-i Fenârî’dendür. Mehemed bin Mehemed Şâh’un kızıdır. {134b}”; “**Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî:** ...Tebriş vâlisi Uzun Hasan buna ‘azîm mahabbet eyledi. Hâtûnı Selçuk Hâtûn ki Sultân Ya‘kûb vâlidesidür, ol dahı ‘azîm mahabbet eyledi. Kızı ki Tebrîz begi Cihânşâh Mîrzâ’nun zevcesidür, anun zâviyesinde oturtdı. {83a}”; “**Monlâ Edebâlî:** ... Ve bir aydan sonra şeyhün kızı ki ‘Osmân Gâzî’nün hâtûnı ve Sultân Orhân vâlidesidür, ol dahı vefât eyledi. {2b}” Bu örneklerden Şeyh Habîb ‘Ömerî’nin tanıtıldığı örnek ise gerek annenin gerekse babanın uzandığı silsile bakımından ayrı bir önem arz etmektedir: “**Şeyh Habîb ‘Ömerî el-Karamanî:** Babası tarafından ‘Ömerî, vâlidesi tarafından Bekrî idi. Karaman’da Nigde’ye karîb Ortaköy’dendür. {83b}”

Verilen kimi örnekler bakıldığında ise şahısların hayatındaki önemi dolayısıyla annenin zikredildiği görülmektedir. Bu örneklerde annenin yaşantı üzerindeki birtakım etkileri söz konusu edilmektedir:

“**Monlâ Ebü’s-Su‘ûd:** Bedrü’ddînoglı dimekle meşhûrdur. Burûsa’da togdı. Babası vefât eyledükden sonra vâlidesini Monlâ Seyyidî el-Hamîdî tezevvüc eyledi. Mebânî-i ‘ilmi üvegi babası yanında tahsîl idüp ve ba‘z-ı ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Monlâ Rûknü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu. {146a}”; “**Şeyh ‘Abdu’llatîf el-Makdisî:** ...Zeynü’ddîn Hicâz’a müteveccih oldukda Şeyh ‘Abdu’llatîf bile gitmek diledi. Zeynü’ddîn, ‘Abdu’llatîf’i Hicâz seferinden men‘ eyledi. Zîrâ ‘Abdu’llatîf’ün vâlidesi sâliha idi. Ol zamânda marîza olup ‘Abdu’llatîf’e “Bunun hıdmetinde tur inşâ’allâh rücû‘da murâdun ne ise hâsıl ola.” didi. {19b}”

Şahısların aile yoluyla tanıtım ve tavsifinde görülen bir diğer uygulama ise kardeşler arasında gerçekleşen çeşitli münâsebetler çerçevesindedir. Bu yöndeki tanıtımların çoğunda öğrenim ve yetişme belirleyici bir unsur olarak görülmektedir:

“**Monlâ Hayrû’ddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ:** ...Edrine’ye varup Monlâ Hüsrev ve karındaşıdan okıdı. {34a}”; “**Monlâ Musannifek:** ...Ba’dehu Monlâ Musannifek sekiz yüz on altı târîhinde karındaşı ile Herât’a tahsîl-i ‘ilm için gitdi. {50a}”; “**Monlâ İbrâhîm bin İbrâhîm Hatîb:** Hatîbzâde demek ile meşhûrdür. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıdı ve karındaşı Hatîbzâde’den dahı tahsîl eyledi. {104b}”

Öğrenim ve yetişmede özellikle aile üyeleri arasında eğitim ve öğretime dönük münâsebetler bu konuda oldukça dikkat çekicidir. Eğitimin çeşitli aşamaları olarak ifade edilen bu tanıtımlarda aile üyelerinden birçoğunun zikredilmesi söz konusudur:

“**Monlâ Kâsım bin Halîl:** Fâzıl u ‘âmil Kıvâmü’ddîn Kâsım bin Halîl ki sâhib-i kitâbun ‘ammişidür. Merhûm hâlet-i sagîrinde vâlidî Monlâ Halîl’den okıyup sonra karındaşı Muslihu’ddîn’den okıyup ba’dehu tayısı Monlâ Muhammed-i Nîksârî’den sonra H’âcezâde merhûm oğlu Şeyh Muhammed’den okıdı. {123b}”

Çeşitli görevlerin kardeşler arasında devam ettirilmesi de bu konuda görülen aile yollu tanıtım ve tasvirlerin örneklerindendir: “**Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Bu da ‘âlim ü fâzıl ve her fende kâmil idi. Karındaşı Mehemmed Şâh vefât eyledükde Sultân Medresesi’ni Yûsuf Bâlî’ye virdiler. {10b}”; “**Monlâ Hüsrev:** ...Monlâ Hüsrev’ün karındaşı fevt oldukdan sonra Edrine’de karındaşı yirine Halebiyye müderrisi oldı. {33a}”

Kardeşlerin bir kimlik tespiti çerçevesinde tanıtım ve tasviri de dikkat çeken bir diğer kullanımdır. Bu kullanımlardan bazıları şunlardır:

“**Monlâ Haydar:** Merhûm Hayâlî Çelebi’nün karındaşı oğludur. {134b}”; “**Monlâ Kâsım eş-şehîr bi-‘Îzârî:** Hüsrev ü Şîrîn nazmının sâhibi şâ’ir Şeyhî’nün kız karındaşı oğludur. {89a}”; “**Monlâ Sa’dî İbn Tâcî:** Merhûm Ca’fer Çelebi’nün karındaşıdır. {102b}”; “**eş-Şeyh Şücâ’ü’ddîn İlyâs eş-şehîr bi’ş-Şeyh Niyâzî:** Monlâ Niyâzî-i mezbûr, Monlâ Vildân’un karındaşıdır. {110b}”

Bu anlamda göze çarpan bir diğer uygulama, aile üyelerinden kız kardeşlerin bir şecere mahiyeti arz edecek şekilde evlilik münasebetiyle eserde yer almasıdır:

“Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn el-meşhûr bi-İbn Küpelü: ...İki kız karındaşı var idi. Birisini Fâzıl Sinân Paşa tezevvüc eyledi. Andan bir oğlu oldu ki adı Mehmed Çelebi’dür. İstanbul’da Mahmûd Paşa Medresesi’ne müderris oldu sonra ba’z-ı şehrlere kâdî olup ba’dehu mansıbdan tekâ’üd eyleyüp dahı yigit iken fevt oldu. Ve bir kız karındaşını dahı Kemâl Paşa oğlu Süleymân Çelebi tezevvüc eyledi. Andan bir oğlu oldu. Adı Ahmed Paşa’dur ki âfâkda Kemâl Paşazâde demekle meşhûrdur. {60b}”

Şahısların; oğlu, kızı, torunu, amcası, amcazâdesi, dayısı, dayızâdesi, damat, kayınpeder vb. yakınlık ve akrabalıkları da bu yönde yapılan tanıtımların bir diğer belirgin şekilleridir. Bu unsurlardan bazen biri bazen birden fazlası tanıtımlarda yer almaktadır:

“Monlâ İbn ‘Ömer: Monlâ ‘Ömer-i mezbûr oğludur. Babası şâgirdi Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn-i mezbûrdan okudu. {106b}”; **“Monlâ ‘Abdu’l‘azîz İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin eş-şehîr bi-Âbid Çelebi:** Sâhib-i kitâbun tayısıdır. Evvelâ Muhyi’ddîn Muhammed-i Samsunî’den okıyup ba’dehu Kâdîzâde-i Rûmî’nün oğlu Kutbü’ddîn’den okudu. {124b}”; **“Monlâ Zeynü’ddîn İbn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî:** ‘Ammisi oğlu Monlâ ‘Alî-i Fenârî’den okıdı. {126b}”; **“Monlâ Hüsrev:** Asl adı Mehmed bin Ferâmerz’dür. Vâlidî ümerâ-yı Ferâsiha’dan idi. Asl Rûmî’dür sonra Müslimân oldu. Vâlidinün bir kızı var idi, bir bege tezvîc eyledi ki adı Hüsrev idi. Oğlu mezbûr Monlâ Mehmed ki Hüsrev demek ile meşhûrdur. {33a}”

Aile tanıtımında ailenin temel üyelerinin yer aldığı tanıtımlar bir yana bırakılırsa yaşayan akrabalar ya da ailenin soyu veya sülalesi de çeşitli şekillerde yer alır. Eserde üç unsurun aile, soy ve akrabalığın müşterek olarak tanıtıldığı örneklerden ziyade bu üç unsurdan biri veya ikisiyle tanıtım yaygınlık kazanır. Bu durum haberleşme ve bilgi imkânlarının yetersizliği olarak yorumlanabilir. Dönemin imkânları nispetinde ya da tanınırlığı nispetinde bazen ailenin içerisinde bazen geçmişten çeşitli isimler verilebilir:

“Şeyh Lutfu’llâh: Emîr İsfendiyâr neslinden ve cümle-i ümerâsındandır. {22b}”; **“Şeyh Akşemsü’ddîn:** Akşemsü’ddîn demek ile meşhûrdur. Şeyh Şihâbü’ddîn-i Suhreverdî hazretleri neslindendir. Şâm-ı şerîfde toğmuşdur. {68b-69a}”; **“Şeyh**

Mehemmed el-Cemâlî: Çelebi Halîfe demek ile meşhûrdur. Şeyh Cemâlû'ddîn-i Aksarâyî neslindendir. {84a}"

Sülale ve ecdat zikredilerek yapılan kimi tanıtımlar vardır ki kurulan bağ yönüyle dikkat çekmektedir. Bu yöndeki tanıtımlardan Hz. Muhammed ve ashabına dair olanlar en önemlileridir:

“Şeyh Habîb ‘Ömerî el-Karamanî: Babası tarafından ‘Ömerî, vâlidresi tarafından Bekrî idi. {83b}” ; **Monlâ Musannifek:** “...Bu rivâyet Monlâ Musannifek’ün rivâyetidir. İmâm Fahr’ün nisbeti Hazret-i ‘Ömer bin Hattâb’a ve Hazret-i Ebî Bekr-i Sıddîk’a radiya’llâhü te’âlâ anhumâya muttasıldır. Zîrâ İmâm Fahr musannefâtında ‘Ömer bin el-Hattâb evlâdından idüğünü tasrîh ider ammâ ehl-i târîh ‘Ebî Bekr-i Sıddîk evlâdından’ diyü tasrîh ider. {50a}”

Bu tür tanımlar daha ziyade ifade edilen kişinin bizzat şahsının sahip olduğu değeri ve seviyeyi tespiti yöneliktir. Aileye ya da mensubiyeti bulunduğu soya dayalı olarak isimlere bir ayrıcalık tanınması ya da üstün tutulması söz konusu değildir. Onun sosyal ve kültürel varlığını içeren hatta bazen hedef tutan bu tarz tanıtımlar da şahsın ilim, kültür vb. seviye bakımından ailesine layık; onların isimlerini taşıyan ve meziyetlerini sürdüren bir yaklaşım söz konusu olabilmektedir:

Şeyh Sa‘du’llâh İbn Akşemsü’ddîn: Akşemsü’ddîn oğludur, evlâdının kebîridür. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup Monlâ ‘Alî-i Tûsî hıdmetine yitişdi. Talebesi beyninde zî-şân ve müşârün-ileyh bi’l-benân oldu, monlâsı ziyâde medh iderdi. Sonra babası tarîkine sâlik ve ‘alâ’ik-i dünyeviyyeden mücerred olup ‘ilm ile takvâ beynini cem’ eyledi. Babası yirine oturdu, orada fevt oldu. {72b}”

Aile ile ilgili tespitler kimi zaman bir nesep veya şecere bilgisi arz edecek şekilde yer almaktadır. Bu tür tanıtımlarda iki ayrı uygulama görülmektedir. Bunlardan ilki babadan başlayıp kökene doğru uzanmaktadır:

“eş-Şeyh Seyyid Velâyet: Sahîhü’n-neseb Seyyid idi. es-Seyyid Velâyet İbn es-Seyyid Ahmed İbn es-Seyyid İshâk İbn es-Seyyid ‘Alâmü’ddîn İbn es-Seyyid Halîl İbn es-Seyyid Cihângîr İbn es-Seyyid Muhammed İbn es-Seyyid Hayatü’ddîn İbn es-Seyyid Rızâ İbn es-Seyyid Halîl İbn es-Seyyid Mûsâ İbn es-Seyyid Yahyâ İbn es-Seyyid Süleymân İbn es-Seyyid Fadl İbn es-Seyyid Muhammed İbn es-Seyyid

Hüseyin İbn es-Seyyid el-İmâm Muhammed el-Bâkır İbn el-İmâm Zeyne'l-âbidîn el-İmâm 'Alî İbn el-İmâm Hazret-i Hüseyin eş-Şehîd İbn el-İmâm 'Alî el-Murtazâ İbn Ebî Tâlib kerrama'llâhu vechehu. {108b}"

Bu anlamda bir diğer uygulama ise kökene dair ayrıntılardan ziyade tanıtımı verilen şahıstan başlanarak kendisinden sonraki neslin birbiriyle bağlantılı olarak zikredilmesine dayanmaktadır. Aşağıda yer alan tanıtım hem bu tarz bir uygulama içermesi hem de aileye dayalı tanıtımın mahiyetini yansıtmaları bakımından dikkat çekmektedir:

“Monlâ Musannifek Şeyh ‘Alî bin Muhammed bin Mes‘ûd bin Mahmûd bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin ‘Ömer eş-Şâhrûdî el-Bistâmî el-Herevî er-Râzî el-‘Ömerî: Musannifek demek ile meşhûrdur. Küçükden tasnîfe meşgûl olduğ için Musannifek didiler. Kâf lûgat-ı ‘Acem’de tasgîr için gelür. İmâm Fahr-ı Râzî evlâdındandır. Ba‘zı tasnîfinde nisbeti İmâm Fahr-ı Râzî’ye ulaştırur. Dirler ki “İmâm Fahr-ı Râzî’nün Muhammed adlı bir oğlu vardı. İmâm Râzî severdi ve ekser musannefâtı anuñın idi. Yigitligi zamânında fevt oldu. Andan sonra bir oğlu dahı oldu, anun da adını Muhammed kodı. ‘İlmde babası mertebesine vardı. Hikmet-i Hudâ ol dahı fevt oldu. Anun bir oğlu kaldı, adı Mahmûd idi. Mahmûd dahı kâmil-i fi'l-‘ilm oldu. Herât’dan Mekke niyyetine çıkdı, Bistâm’a geldi. Bistâm ehli ‘ulemâ muhibbi idi. Husûsan evlâd-ı Fahr-i Râzî’yi ziyâde severlerdi. Ol cihetden Mahmûd Bistâm’da ikâmet eyledi, ‘âkıbet anda fevt oldu. Bunun da bir veledi kaldı, adı Mes‘ûd idi. Tahsîl-i ‘ilmde sa‘y eyledi lâkin babası mertebesine irişmedi, va‘z mertebesi ile kanâ‘at eyledi. Bunun da bir veledi kaldı, adı Muhammed. Ol diyârun ehline muktedî olıcak ‘ilm tahsîl eyledi. Bu da bir veled terk eyledi, adı Mecdü’ddîn Muhammed. Ol da ‘ilmde muktedâ-yı nâs oldu. Bu benüm vâlidümdür.” dir. {49b-50a}"

5. Evlilik ve Çocuk Durumu

Eserde evlilik ve çocuk durumuna dair tanıtımlar oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum konunun İslam’da aile müessesesine, ailenin mahremiyetine uzanan hassas bir çizgide yer alması ile izah olunabilir. Aynı zamanda dönemin kısıtlı imkânlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu konu hakkında yapılan tanıtlara bakıldığında doğrudan evlilik ve çocuk çerçevesi içerisinde yapılan açıklamalar nicelikleri bakımından olduğu kadar nitelikleri bakımından da sınırlıdır. Bu konuyu doğrudan ele alan yaklaşımlardan ziyade dolaylı olarak bu durumun yansıtılması söz konusudur.

Eserde baba-evlat tanıtımı çok sayıda örnekte yer almaktadır. Ancak müellif tarafından bu konuya yaklaşım eserde evlilik ve çocuk durumunun tespitinden ziyade hakkında bilgi verilen isimler ile bu isimlerin çocuklarının tanıtılmasına yöneliktir.

Bu tespitlerden sonra uygulamalara göz atılacak olunursa evliliğin ifade edilişi daha ziyade tanıtılan isimlerin kızlarını evlendirmeleri münasebetiyledir. Bu yöndeki ifadeler evliliğin kiminle gerçekleştirildiğine dair birkaç cümleden ibarettir: “Mollâ Edebâlî’nin kızını Osman Gazi’ye vermesi: “...senden ve evlâdundan nâs müntefî‘ olsa gerekdür ve kızum sana tezvîc eyledüm.” didi ve hem tezvîc itdi ve şeyhün kızından evlâdı oldu. {2b}” Şeyh Ebü’l-Hayr’ın kızını Fenârî ile evlendirmelerini istemesi “...tahsîl-i ‘ilm için diyâr-ı ‘Acem’e gitdi. Şeyh Ebü’l-Hayr Monlâ ‘Alî-i Fenârî’nün diyâr-ı Rûm’a teveccühünü istimâ‘ eyledükde vasiyyet eyledi ki kızını Monlâ ‘Alî’ye tezvîc eyleyeler. Şeyh Ebü’l-Hayr vefât eyledi. Monlâ ‘Alî-i Fenârî, Rûm’a geldükde Şeyh Ebü’l-Hayr’un kızını tezvîc eyleyüp... {13b}” Monlâ Muslihuddîn’in aynı şekilde kızını “Muîdi” ile evlendirmesi “...Monlâ Muslihu’ddîn ol vakt Burûsa’da Sultâniyye Medresesi’nde müderris idi. Monlâ Muslihu’ddîn yanında ‘ulûm-ı ‘akliyye vü şer‘iyyeyi okudı sonra mu‘îdi oldu kızını tezvîc eyledi. {89b}” bu yönde verilen örnekler olarak sıralanabilir.

Yıldırım Bâyezîd’in kızının tezvicini içeren bölüm de bir sultanın kızını kimlerle evlendirdiğine dair bir örnek ihtiva etmesi bakımından dikkat çekebilir: “**Şeyh Şemsü’ddîn Muhammed bin ‘Alî el-Hüseynî:** Cümle-i ehîbbâsından birisi Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân’un kızı idi. Hattâ Sultân Bâyezîd şeyhe tezvîc idüp şeyhün andan evlâdı zuhûr eyledi. {16b}”

Bununla birlikte evliliğin kiminle gerçekleştirildiğine yönelik tanıtlar da bu konuda belirgin olan kullanımlardandır: “**Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî:** Egridir’de mutavattın olan şeyhü’l-İslâmın kızını tezvîc eyledi. {32a}”; “**Monlâ ‘Abdu’r-rahmân İbn ‘Alî bin Mü’eyyed el-Amâsiyyevî:** ... Monlâ Muslihu’ddîn Kastalânî’nün kızını tezvîc eyledi. {92a}”; “**eş-Şeyh Seyyid Velâyet:** ...Ba‘dehu

İstanbul'da 'Âşık Paşa-i merhûm evlâdından Şeyh Ahmed'ün kızını sekiz yüz yetmiş dört târîhinde tezevvüc eyledi. {108b}"

Evlilik ile ilgili tanıtılardan birisi de Monlâ Abdü'l-vâsi'nin kendi cariyesini evlendirmesi sebebiyle ifade bulur: "Ve Edrine'de cemî'-i kitâblarını 'ulemâyâ vakf eyledi. Yanında bir câriyesi var idi. Bir sâlih kimesneye tezvîc idüp sonra mâl u mansıb ve câhı 'ibâdât-ı İlâh'a tebdîl eyleyüp Ka'be-i Şerîf'de... {124b}" Bir diğer örnek ise Monlâ Hüsrev'in kardeşinin evlendirilmesi ile ilgili verilen bilgilerdir: "**Monlâ Hüsrev:** Asl adı Mehemmed bin Ferâmerz'dür. Vâlidî ümerâ-yı Ferâsiha'dan idi. Asl Rûmî'dür sonra Müslimân oldu. Vâlidinün bir kızı var idi, bir bege tezvîc eyledi ki adı Hüsrev idi. {33a}"

Burada sözünü edeceğimiz tanıtılardan biri ise bir evliliğin neden gerçekleşmediğine dairdir: "**Mevlânâ Yegân Mehemmed bin Ramazân:** Sebeb-i ta'assub Monlâ Fenârî Monlâ Yegân'a kızın tezvîc itmek diledi, Monlâ Yegân almadı. Zîrâ üstâd-ı sâbıkanun kızını almaga 'ahd eylemiş idi, nakz-ı 'ahde rızâ virmedi. {23b}"

Evlilik bakımından söz konusu edilen şahısların bazılarında hiç evlenmemişlik hâli "mücerred" kelimesi ile beyan olunmaktadır. Daha ziyade dünyadan elini ve eteğini çekme olarak görülen bu durum bir inziva hâlidir: "**Monlâ Yûsuf el-Hamîdî:** ...Ve 'alâ'ik-i dünyeviyyeden mücerred ve tezvîc ü veleden berî idi. {102a}"; "**Monlâ Salâhu'ddîn Mûsâ Çelebi:** ...Zâ'irîn ile dünyâ kelimâtı eylemez idi. Ve mücerred idi, ehli vü 'iyâli yok idi. {95a}"; "**Monlâ Işık Kâsım:** ...Ve ehl ü 'iyâlden mücerred, 'ömri mâ'iyeye karîb idi. {146b}"

Burada zikredeceğimiz son örnek aile mahremiyetine uzanan hassas bir çizgide yer almasına rağmen müellif tarafından zikredilmiştir. Yaşantı hâlinin cinsel bir eğilim bakımından aktarıldığı bu tanıtımda evlilik ve çocuk hususunda birkaç cümleyi geçmeyen bilgilerin ötesinde bir uygulama söz konusu olmaktadır:

"Monlâ 'Alî el-'Arabî: ...Merhûm uzun boylu, etlü ve canlu, kavî-mizâc idi. Kış günlerinde baş açık otururdu. Zikr-i kalbisi vardı, işidilürdü. Gâhî ders dirken zikr-i kalbi ders savtına galebe idüp kalb savtı sâkit olunca sabr iderdi sonra derse şurû' iderdi. Her gice câriyeleri ile cimâ' idüp evde gusl iderdi. Ve her gice yüzer rek'at namâz kılup sehl uyurdu yine teheccüde kalkardı ba'dehu sabâha degin mütâla'a

iderdi. Toksan tokuz veledi zâhir oldu, beş ve altı ancak sonına kaldı. Kesret-i cimâ‘dan hammâma girmeden hicâb iderdi. Marîz oldu, dört vezîr göregeldi bile tabîb getürdiler. Hammâma gir diyü ibrâm eylediler, râzî olmadı. Güçle vüzerâ Monlâ ‘Arab’ı bir serîr üzerine oturttdılar. Her bir tarafını bir vezîr tutdı dahı cebr ile hammâma koydılar. {47a}”

6. Şahısların Son Durumu ve Ölümü

Eserde üzerinde durulan konulardan biri de şahısların ölümleri hakkındaki çeşitli tanıtım ve tasvirlerdir. Bu tanıtımlar eser genelinde bahse konu edilir. Ancak bu yöndeki tanıtımlar eserin tamamında süreklilik arz eden uygulamalar olarak yer almaz. Şahısların ölümü genellikle takvimsel bir zaman ile aktarılır. Ölüm tarihi ile birlikte ölümden önceki mevcut yaşantı, meşguliyet, son meslekî durum vb. bilgiler verilmeye çalışılır. Ölümün şekli ve nedeni ile ilgili bilgiler ise birkaç örnek dışında yer almaz.

Şahısların ölüm zamanı, ölüm anındaki meşguliyeti ve mezarının bulunduğu yer ile ilgili bilgiler kimi örneklerde tek tek yer alırken kimi örneklerde ikisinin ya da her üçünün verildiği bilgiler ile izah olunur. Bu anlamda bu unsurların tek tek zikredildiği kimi örnekler şunlardır:

“**Monlâ ‘Alî el-Yegânî:** ...Merhûm selîmü’l-‘akl ve kaviyyü’l-karîha ve şedîdü’z-zekâ idi. Derse ziyâde ihtimâmı var idi ve çok kimesne müntefî‘ oldu. İllâ tasnîf ile mukayyed degül idi. Tokuz yüz tokuz târîhinde fevt oldu. {87b}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn:** ...Sonra Sultân Bâyezîd kâdî-‘asker eyledi. Kâdî-‘askerliği hâlinde fevt oldu. {58b}”

Ölüm anındaki meşguliyet, ölüm zamanı ve mezarının bulunduğu yerin tek tek zikredilmesinden ziyade bu unsurların ikisinin ya da üçünün birlikte verilerek ifade edilmesi eserde daha sık görülür:

“**Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî:** ...sekiz yüz otuz üç Rebî‘ü’l-evvel’inün beşinci günü Şîrâz’da vefât eyledi ve kendü Dârü’l-kurrâsı’nda defn olındı. {12a}”; “**Monlâ Hüsrev:** ... Sekiz yüz seksen beş târîhinde İstanbul’da fevt olup cenâzesi Burûsa’da medresesinde defn olındı. {34a}”; “**Şeyh Muslihu’ddîn el-Kocavî:** ...

Sekiz yüz toksan altı târîhinde İstanbul'da fevt olup kabri mescidi yanındadır. {76b}”

Taşköprülü tarafından dikkatle belirtilen bir diğer ölüm şekli erken ve zamansız ölümlerdir. Bu örneklerde ölüm hadisesinin dile getirilişi vefat eden şahsın üstün meziyet, fazilet ya da kabiliyetleri ile ifade bulmaktadır:

“**Monlâ Mehmed Paşa:** ...Merhûm tab‘-ı vakkâd ve zihn-i nekkâd sâhibi idi. Ve hüsn-i tedbîre kâdir olmak ile merhûm Sultân Selîm vezîr eyledi dahı tâze iken vezâretde vefât eyledi. {134a}”; “**Monlâ İlyâs ‘Âlim Şücâ’:** ...Ve bir oğlu var idi Sinânü’ddîn Yûsuf nâmında. Fazl ile meşhûr idi. Tâze iken fevt oldu. {100a}”

Erken ve zamansız ölüm münasebetiyle kurulan bir ilişki de çeşitli eserlerin kaleme alınamaması ya da temyize çekilememesi sebebiyle zikredilir. Bu eserlerin bazıları kaybolmuş bazıları ise tamamlanamamıştır:

“**Monlâ H‘âcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Bursâvî:** ...Ve dahı Tavâlî‘ Şerhi vardur ve Telvîh’e hâşiyesi vardur, müsevvedede kalmışdur. Ve dahı gayrı müsevvedâtı çok idi lâkin fevt oldukdan sonra tagıldı. {41b}”; “**Monlâ Kutbü’ddîn Mehmed bin Kâdîzâde er-Rûmî:** ...Resâ’il ü fevâ’idden musannefâtı çok idi lâkin itmâmı müyesser olmadı. Zîrâ tâze iken medrese-i mezbûrda fevt oldu. {103a}”

Bu anlamda zikredilen bir örnek vardır ki ani ve zamansız bir ölümün doğurduğu üzüntü ve kederin ifadesi olması bakımından dikkat çekmektedir:

Monlâ Velîyyü’ddîn el-Karamanî: ... Veledi tâze iken fevt olmağı ile haylî mahzûn olup veledi ba‘z-ı ebyât inşâd eylemiş idi. Esnâ-yı va‘zında zikr idüp aglardı, hâzırlar bile aglaşurlardı. {64a}”

Ölümü bildirilen isimlerin gerek kendilerinin gerekse başkalarının ölümlerini sezmeleri bu konuda dikkat çeken ayrıntılardan biridir. Burada ifade edilen zaman genel ve belirsiz bir zaman dilimidir. Bu zaman dilimi çeşitli devir ya da evreleri içermektedir:

“**eş-Şeyh Seyyid Velâyet:** ...Bunların hayâtında Şeyh Sünbül Sinân marîz oldu dahı Şeyh Velâyet’e “Sünbül Sinân vefât eyledi.” diyü ahbâr eyledüklerinde Şeyh Seyyid

Velâyet eyitdi: “Sünbül Sinân fevt olmadı ammâ benden sonra fevt olsa gerekdür. İnşa’llâhu te’âlâ benüm namâzumı kılıcaktır.” didi. Hem Şeyh Seyyid Velâyet haber virdüğü üzere olup Şeyh Velâyet vefât eyledükde namâzını Sünbül Sinân kılıvirdi. {110a}”

Bununla birlikte ölüm hakkında çeşitli anlatımların da burada zikredilmesi önem arz edebilir. Bu tarz tanıtımlar da ölüme dair ayrıntılar, ölümün şekli ve ölüm anında yaşanan olayları yansıtmaları bakımından dikkat çekmektedir:

“Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî: ...Ve dahı evâhir-i ‘ömrinde eyitdi: “Üç nesneye hâcet diledüm, ikisinün kabûllugında şübhem kalmadı. Hakk Te’âlâ’dan recâ iderem ki üçüncisini de kabûl eyleye. Birisi bu ki evümde fevt olanun ben evveli olam. İkincisi bu ki marazum mümtedd olmaya. Üçüncüsü îmân ile hatm olam.” didi. Fi’l-hakîka evinde evvel fevt olan kendüsi idi ve öyle namâzında haste oldu, ikindü ezânında fevt oldu. Râvî eydür: “Bu ikisinin de du’âsı makbûl olduğundan üçüncü du’âsı dahı makbûl olduğu fehm olunur.” {56b-57a}”

Bu anlamda rüyada cereyan eden bir olayın nasıl bir hadiseye dönüştüğüne işaret eden şu tanıtım da eserde ölüm hadisesinin birbirinden farklı tezahürlerinden biri olarak yer alır:

“Monlâ Sirâcü’ddîn: ...Sâhib-i kitâbun vâlidî H’âcezâde’den hikâyet ider ki “Düşümde gördüm, elüm kesildi. Çok zamân geçmedi, Sirâcü’ddîn’ün fevti haberi geldi. Bunun mevti rü’yâmün ta’bîrî vâkî’ oldu.” didi, diyü rivâyet ider. {60b}”

Bunun dışında siyasî ve dinî bir sebebe dayandırılan ölümler de olmaktadır. Bu münâsebetle zikredilen örneklerden ilki siyasî bir sebebe ikincisi dinî bir sebebe dayanmaktadır:

“Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl İbn İbrâhîm İbn Halîl: Sâbıkda zikr olındı ki cedd-i a’lâsı Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmışdur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldu. Sultân Mehmed cülûs eyledükde İstanbul fethinden sonra Halîl Paşa’yı bir husûsdan ötürî habs idüp cemî’-i mâlın aldı ve habsde fevt oldu. {61b-62a}” ; “Mevlânâ Fahrü’ddîn-i ‘Acemî: ...Monlâ minbere çıkup “Hurûfîler’ün mezhepleri bâtıldur, kendüler kâfir u zindîkdür.” diyü hükm

idüp ve “Katleri vâcibdür.” diyü hükm idüp ve “Bunların katline mübâşeret idenlerin şu kadar sevâbları vardır.” diyü beyân idüp ve re’îslerini ashâbı ile ahz idüp re’îslerini ihrâk-ı bi’n-nâr eyledi. {18a}”

Şahısların ölümü münasebetiyle sıklıkla temas edilen bir husus vardır ki, ölüm hadisesi hakkında kısa bir tanıtımdan sonra ölen kişinin kabrinin meşhur olduğu ve burada yapılan duaların makbul olduğudur:

“**Şeyh ‘Âşık Paşa İbn Şeyh Muhlis Baba:** Kırşehrî nâm mevzi’de tavattun idüp anda vefât eyledi. Kabri meşhûr ve du’âsı müstecâbdur. {3a}”; “**Şeyh Karaca Ahmed:** ...Akhisâr’a karîb yirde tavattun eyledi ve kabri dahı andadur. Kabrinde du’â müstecâbdur ve merzâ şifâ bulur. {4b}”; “**Monlâ Şeyh Şihâbü’ddîn:** ...Âyâslug’da tavattun eyledi. Sene sekiz yüz seksen hudûdında vefât idüp anda defn olındı. Kabrinde du’â müstecâb olmak ile ma’rûfdur. {10a}”

Ölüm tarihinin kesin olarak bilinmediği durumlarda bu duruma yönelik farklı rivayetler dile getirilir: “**Şeyh Şemsü’ddîn Muhammed bin ‘Alî el-Hüseynî:** ...Şeyh-i merhûm sekiz yüz otuz üçde Burûsa’da fevt oldu. Ba’zılar “Sekiz yüz otuz ikide fevt oldu.” didiler. Kabri Burûsa’da meşhûrdur... {16b}”

Tüm bu kullanımlarla birlikte bir durum tespitine dayalı olarak vefata dair malumatların çoğu zaman birkaç kelimeyi geçmeyen örneklerle sınırlı kalmasının bu dönemin anlayışını da yansıttığı kanaatindeyiz. Bu durum “âkıbet” kavramı ile ölümün hakikatine ve nihayetin ölüm ile vuku bulacağına işaret eden anlayışın bir tezâhürü olarak yorumlanabilir:

“**Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî:** ...‘Âkıbeti Engüri’de fevt oldu. Kabri meşhûrdur... {17a}”; “**Şeyh Pîr İlyâs el-Amâsî:** ...‘Âkıbet anda fevt olup Amâsiyye’de olan bâğçesinde defn olınmışdır. {22a}”; “**Monlâ Seyyid Ahmed ‘Abdu’llâh el-Kırımî:** ...‘Âkıbeti İstanbul’da fevt oldu ve anda medfûndur... {24a}”; “**Monlâ Hayrû’ddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ:** ...‘Âkıbet anda fevt olup sekiz yüz yetmiş tokuz târîhinde câmi‘ yanında defn olındı. {34b}”; “**Monlâ Ahmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlû’ddîn:** ...‘Âkıbet tokuz yüz yigirmi yedi târîhinde fevt oldu. {54b}”

Bazen ölüm haberini oluşturan bilgi, tarihî bir hadiseye uzanır. Bu durum tabaka sistemine göre tanzim edilen bir eserde kronolojik bir sıranın padişahların değişimi münasebetiyle farklılaşmasına işarettir. Aynı zamanda çeşitli sosyal statü değişiminin de bir izahını oluşturmaktadır:

“Monlâ Hâcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî: ...Sonra Hâcezâde’ye İznîk’e gitmege izn virdi. Az zamân geçdi Sultân Mehemed fevt olup Sultân Bâyezîd pâdişâh oldı. Hâcezâde’ye Burûsa’da Sultân Medresesi’ni virdi günde yüz akçe ile ve hem Burûsa fetvâsını virdi. {38b}”; **“Monlâ Sinân Paşa:** ...Kaçan Sultân Mehemed fevt olup Sultân Bâyezîd pâdişâh oldukda Edrine’de Dârü’l-Hadîs Medresesi’ni virüp günde yüz akçe ‘ulûfe ta’yîn eyledi. {53b}”

Şahısların ölüm sebebini ve şeklini belirten tanıtımlara bakıldığında ise bu konuda verilen örnekler sınırlı kalmaktadır:

“Monlâ Muhyi’ddîn Dervîş Mehemed bin Hızır Şâh: ...Merhûm tamdan düşüp fevt olmışdur. {51b}”; **Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî:** ...Şeyh eydür: “Ben Rûm’a geldüm oğlum mezbûr Muhammed benüm ders vazîfelerümü cemî’an edâ eyledi vefât idince. Ve sekiz yüz on dördinde maraz-ı tâ’ûndan vefât eyledi. {12a}”

Ölüm haberini oluşturan bilgilerin ve bununla ilgili tafsilatın değişmesi bazen müellifin bizzat olayları birebir müşahade etmesi ya da yakın birinin ağzından duyması münasebetiyle değişebilir. Bu tarz tanıtımlarda ölüm hadisesi hakkında verilen malumatlar ve sonrasında gelişen olaylar uzun uzadıya takdim edilir:

“Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ el-Kastalânî: ...Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider ki “Musannifek fevt oldukda ‘ulemâ-yı şehir götüri defnine hâzır olup -Ol zamânda Kestellî İstanbul kâdîsi idi. El-ân Sultân Selîm Câmi’i yeri anun evi idi- mezârdan döndükde Monlâ Kestellî, Magnisazâde ile Kâdîzâde’ye “Bu gice bizde yatalum, irta inşâ’allâh Monlâ Musannifek’ün mezârına bile gelem.” didükde Kâdîzâde’nün evi yakın idi, Monlâ Kestellî’ye “Ben eve varayın da geleyüm.” didi, vardı ve geldi. Monlâ Kestellî’nün evinde cem’ oldılar. Gice meclise bir hokka getürdi içinde ma’cûn var. Merhûm haşîş yimek ile töhmetli idi.” Sâhib-i kitâbun vâlidî eydür: “Kâdîzâde didi ki “Ol gice tahkîk eyledüm ki haşîş ekline müdâvim idi.” Merhûm hokkayı evvelâ kendü aldı, çok ekl eyledi.” Dahî Kâdîzâde eydür: “Bana teklîf eyledi, ben dahî kizbi ihtiyâr eyledüm, didüm ki “Ben mukaddemce eve vardugımun

hikmeti bu idi. Ben evde çok yidüm buyurun.” didi.” Magnisazâde’ye ibrâm eyledi, ol sehlce ekl eyledi. Bir zamândan sonra Kestellî’nün otı yitişdi dahı lübb-i ma‘ârife başlayup gâh ‘ulûm-ı hikemiyyeden ol kadar dakâ’ik nakl eyledi ki ‘ömrümde işitmedüm idi. Kezâlik ‘ulûm-ı şer‘iyyede böyle hakâ’ik u dakâ’ik bast eyledi. Ve gâh tevârîhden ve gâh kasâ’id-i ‘Arabiyye’den ve bi’l-cümle zamâne kulagina degmemiş hakâ’ik u dakâ’ik bast eyledi. {43a-43b}”

B. SOSYAL, KÜLTÜREL DURUM VE İLİŞKİLER

1. Öğrenim ve Yetişme

Şahısların tanıtılmasında önemle üzerinde durulan konuların başında onların öğrenim ve yetişmeleri gelir. İlk eğitiminin nerede ve kim tarafından verildiği, ders alınan hocalar, hangi ilim dallarında mütehassıs olunduğu ve akabinde bulunulan görevler eserde genellikle bir sıra içerisinde temel hatları ile yer alır. Ancak bu bilgilerin her isimde aynı oranda ve eksiksiz olması tabii olarak düşünülemez.

Eserde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin genel çerçevesi ilk olarak eğitim sürecinin kısaca tanıtılması ile başlar. Daha sonraki süreçte eğitimin nasıl bir tekâmül izlediği ortaya koyulur. Eğitim ve öğretim ile ilgili bu açıklamalarda genellikle “ulemâ-yı ‘asrından okıdı” kalıp ifadesi ile tanıtım yapılır ve bu tanıtımın ileriki aşamalarında “sonra” ya da “badehu” bağlacı ile hangi hocalardan ders alındığı, hangi ilim dallarında mütehassıs olunduğu, hangi görevlerde bulunduğu izah edilir. Bu ifade incelendiğinde bir üslup çabası, içi boş bir sözden ziyade çağın şartlarına göre isimler hakkında birtakım bilgiler içeren ve devrinde rahatlıkla anlaşılabilir bir tanıtım olduğu görülür. Bununla birlikte meşayih ve ulemâ hakkında benzer bilgilerde tekrara düşmemek adına bu ve buna benzer bazı ifade kalıplarının biyografik eser terminolojisi içerisinde aktarımı da göz önünde bulundurulabilir. Bu çerçevenin genel bir görünüm arz etmesi hasebiyle bazı örneklerle bakalım:

“**Monlâ Yûsuf el-Hamîdî**: Şeyh Sinân demek ile meşhûrdur. Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Kâdîzâde’ye mu‘îd oldu sonra H‘âcezâde hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu ba‘zı medârise müderris olup ba‘dehu Burûsa’da Ahmed Paşa İbn Veliyyü’ddîn Medresesi’ne müderris oldu. {101b-102a}”; “**Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî**: ‘Âlim ü fâzıl Monlâ Kirmâstî’dür. Evâ’il-i hâlinde ‘ulemâ-yı ‘asrından okıdı ba‘dehu H‘âcezâde’den tahsîl-i ‘ulûm eyleyüp ba‘zı medârise müderris olup Semâniyye’ye vâsıl oldu. Sonra Burûsa’ya dahı sonra İstanbul’a kâdî oldu. {63a-63b}”; “**Monlâ Seyyidî el-Karamanî**: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıdı sonra Monlâ ‘Alî el-‘Arabî hıdmetine yitişüp mu‘îd oldu sonra Tokat’da müderris oldu sonra İstanbul’da Kalender-hâne’ye müderris olup ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu sonra Burûsa’da Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris oldu sonra

İstanbul'a kâdî oldu ba'dehu Anadolu kâdî-'askeri oldu sonra Rûmîli kâdî-'askeri oldu. {93b}"; "**Monlâ Hüsâmü'ddîn Hüseyin bin 'Abdu'r-rahman:** 'Ulemâ-yı 'asrından okuyup sonra Efdalzâde hizmetine vâsıl olup sonra Monlâ 'Abdu'r-rahman bin Mü'eyyed hizmetine vâsıl olup sonra Hâcezâde hizmetine vâsıl oldu sonra Kütâhiyye'de Vâcid Medresesi'ne müderris olup sonra Burûsa'da Kapluca Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu Burûsa'da Sultân Bâyezîd Hân Medresesi'ne müderris olup sonra Amâsiyye'de Sultân Bâyezîd Hân Medresesi'ne müderris oldu sonra Semâniyye'den birine müderris oldu sonra Edrine'ye kâdî olup sonra Burûsa'da kâdî oldu sonra Semâniyye'den birine yine müderris olup seksen akçe vazîfe ta'yîn olındı. {122b-123a}"; "**Mevlânâ Fahrü'ddîn-i 'Acemî:** Vilâyetinde 'ulemâ-yı 'asrından okudu. Rivâyet olunur ki evvelâ Seyyid Şerîf'den okuyup sonra Rûm'a gelüp Mehmed Şâh-ı Fenârî'nün dersi mu'îdi oldu sonra ba'z-ı medreselere müderris olup sonra Sultân Murâd zamânında müftî olup Sultân Murâd günde otuz akçe ta'yîn eyledi. {17b}"

Bu çerçevede değerlendirilebilecek ifadelerden biri de “evvelâ ba'dehu ... ” şeklindeki ortaya konulan kronolojik bir sıra içerisindeki ifade kalıplarındır. Müellif bu kullanımlarda kimi zaman eğitimin ilk olarak kimden ve nereden alındığına dair bilgileri verir, kimi zaman ise eğitimin hangi dalda gerçekleştiğini aktarır. Bu yapı özellikle tanıtımın başında bir giriş cümlesi olarak yer alır:

“Monlâ Hasan Paşa İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'ddîn el-Esved: Evvelâ vâlidinden ba'dehu Şeyh Cemâlü'ddîn Aksarâyî'den okuyup Şemsü'ddîn-i Fenârî ile bile cem' oldu. {10a}"; **“Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin İbrâhîm bin Hasan en-Niksârî:** Evvelâ Hüsâmü'ddîn-i Tokatî'den okudu sonra Yûsuf Bâlî İbn Monlâ Mehmed Şâh-ı Fenârî'den okudu sonra Monlâ Yegân'dan okuyup sonra Kastamonu'da İsmâ'îl Beg Medresesi'ne müderris oldu. {86a}"; **“Mevlânâ Fahrü'ddîn-i 'Acemî:** ...Rivâyet olunur ki evvelâ Seyyid Şerîf'den okuyup sonra Rûm'a gelüp Mehmed Şâh-ı Fenârî'nün dersi mu'îdi oldu. {17b}"; **“Şeyh Hâcî Halîfe:** ...Evvelâ 'ulûm-ı zâhireyi tekmîl eyledi ba'dehu Yahşî Fakîh oğlu Şeyh Tâcü'ddîn hizmetinde tasavvufî tekmîl eyledi. {74b}"; **“Şeyh 'Abdu'llatîf el-Makdisî:** ...Evvelâ 'ilm-i şerîfe meşgûl olup sonra tarîk-i tasavvufa meyl eyleyüp Şeyh 'Abdü'l'azîz hizmetine yitişüp Şeyh 'Abdu'l'azîz buna irşâda icâzet virdi. {19b}"; **“Mevlânâ Şemsü'l-mille ve'd-dîn İsmâ'îl el-Gürânî:** ...Evvelâ vilâyetinde

‘ulemâ-yı ‘asrından okıdı sonra Mısır’a vardı. Anda da fıkıh okıdı ve kırâ’at-ı ‘aşereyi tekmi’l eyleyüp hadîs ü tefsîr okıdı. {24a}”;

“Monlâ Muslihu’ddîn Mustâfâ bin Monlâ Hüsâm: ...Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıdı. Sonra ba’z-ı medârise müderris olup sonra Burûsa’da Çelebi Sultân Mehmed Medresesi’ne müderris oldı. {57b}”

Kimi örneklerde ise eğitim ve öğretim faaliyetlerinin “musahib” ve “terbiyyet” kavramı ile izahı söz konusu olur. Bu kavramlar çeşitli eğitim süreçlerine işaret eden bir mahiyet arz eder:

“Şeyh Muzafferü’ddîn el-Lârendevî: Bu dahı Şeyh Hâmid’e “musâhib olup” makâmât-ı ‘aliyyeye ve kerâmât-ı seniyyeye vâsıl oldı. {22b}”;

“Şeyh Fazlu’llâh İbn Akşemsü’ddîn: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup tahsîl-i ‘ulûm eyledi sonra tarîk-i tasavvufa sâlik olup babasının halîfesi Şeyh Şâmî “terbiyyet” eyledi. Yanında merâtib-i ‘aliyye ve makâmât-ı seniyyeye vâsıl oldı. {73a}”;

“Şeyh Yûsuf eş-şehîr bi-Şeyh Sinân: İstanbul’a karîb bir karyede sâkin idi, şimdi yine karye-i Şeyh Sinân dirler. Musâhibinden mesmû’ olınan budur ki “Şeyh Sinân ‘âlim u zâhid ve irşâd-ı tâlibîne sâ’î ‘âbid idi. “Terbiyesi” ile çok kimesne kâmil ve murâdât-ı uhreviyyeye vâsıl oldı. {85a}”

Kimi zaman ise eğitim ve öğretim faaliyetinin izah edilmesi “mülâzemet”, “müdâvemet” kavramları ile ifade bulur. Bu kavramlar farklı anlam ve nüansları ile genel olarak bir stajyerlik, ilim yolunda bir arkadaşlık, süreklilik arz eden bir eğitim-öğretim faaliyeti, ilme duyulan iştîyak ve bunun neticesinde oluşan bir meşgûliyet gibi çeşitli süreçlerinin tanıtımını oluşturur:

“Monlâ Muhyi’ddîn el-Kâfiyeci: ...Suyûtî eydür: “Muhyi’ddîn-i mezbûra on dört yıl mülâzemet eyledüm. Her buluşdukda tahkîkât ü ‘acâ’ibden istimâ’ eylemedüğüm fâ’ide istimâ’ iderdüm. Fazîleti işte bu mertebede idi. {19a}”;

“Monlâ ‘Alî Kuşcı: Rivâyet olunur ki Monlâ ‘Alî Kuşcı kaçan Rûm’a teveccüh eyledükde diyâr-ı ‘Acem’de Monlâ ‘Alî-i Tûsî’ye mülâkî olup “Kande gidersin.” didi... {49b}”;

“Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî:...Sonra Şîrvân’a varup ‘Ârif-i bi’llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî’ye mülâkî olup yanında riyâzâta ve mücâhedâta meşgûl olup ahvâlî mütebeddil ve ‘ışk-ı mecâzîsi ‘ışk-ı hakîkîye mübeddil olup... {83a}” ;

“Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî:...Kaçan Sultân Mehmed gazâyâ gitdükde İstanbul’da tâ’ûn-ı ‘azîm vâkî’ olmagı ile ba’zı kurâyâ çıkup her gün

köyden İstanbul'a derse müdâvemet idüp günde dört kitâbdan dikkat ü ihtimâm ile ders virürdi. {52b}” ; “**eş-Şeyh Muslihu'ddîn et-Tavîl**: ...Meşâyih-i ‘asrı deverân idüp âhir Şeyh İlâhî yanında karar idüp hıdmetine müdâvemet eyledi. Vefât idince merhûm yanında tarîkat-ı sûfiyyeyi tekmîl ve gâyetine varınca tahsîl eyledi. {115b}”

Bu çerçevenin dışına çıkan tanıtımlar da eserde yer alır. Verilen bilgilere ek olarak çeşitli tafsilat ve ayrıntılar ifade edilir. Bu tafsilat ve ayrıntılar eğitim ve öğretimin nerede ve nasıl gerçekleştiğine dair bir malumattan ziyade bir yola intisabın bir gönül bağının izahını oluşturur, anlatım menkıbevî bir mahiyet arz eder:

“**eş-Şeyh Lutfu'llâh el-Üskübî**: ...Ol vakt İstanbul'da Şeyh İlâhî hazretleri Zeyrek Câmi'i'nde idi, anun ahvâlini istimâ' idüp ana müteveccih oldı. Merhûm hikâyet ider ki “Tâlib-i ‘ilm şeklinde Zeyrek Câmi'i'ne vardum. Mescidün bir gûşesinde oturdum ve kalbûme Şeyh İlâhî'yi imtihân eylemek halecân eyledi. Şeyh tarafına müteveccih oldum. Kible tarafından bana bir el görindi, ben eli görürem lâkin sâhibini görmezem. Bu hâlet beni cezb eyledi, üç saffa degin ilerü vardum. Salât-ı zuhrda ikâmet olındukda Şeyh çıkdı, namâzı edâ eyledi. Ba'de'l-ferâg şeyhün elin öpmege ilerü vardum. Gördüm ki evvel gördüğüm eldür, öpdüm. Dahı Şeyh bana “Sen şedîdü'l-imtihânsın ya'nî sen âdemi pek imtihân idersin, bir imtihân yetmez mi idi?” didi. Ben dahı i'tizâr eyledüm ve hıdmetinde olmağı taleb eyledüm. {116a-116b}”

Eğitim ve öğretimin tasavvufî bir yolda gerçekleşmesine dair pek çok örnek eserde yer alır. Bu örnekler ulemanın tanıtımından ziyade meşayihin tanıtımında bulunur. Eğitimdeki metot farklılaşır. Zira intisap olunan yol farklılaşır. Burada devrin ilim ve kültür hayatı farklı açılardan çeşitli yelpazelerde canlanır:

“**Şeyh 'Abdu'r-rahîm İbn el-Emîr 'Azîz el-Merzifonî**:...Şeyh Zeynü'ddîn Hâfî'ye buluşdı, musâhib oldı. Zeynü'ddîn buna mahabbet eyleyüp bununla Hâf'a vardı. Zeynü'ddîn yanında çok halvet eyledi. Zeynü'ddîn buna lâ ilâhe illa'llâh kelimesini telkîn eyleyüp Zeynü'ddîn'den hırka giydi. Yanından makâmât-ı âliyyeye vâsıl oldı, ahz ideceğini ahz eyledi. {20a-20b}”; “**Şeyh 'Abdu'llâh el-İlâhî**: ...Sonra Semerkand'a vardı, Şeyh 'Ârif-i bi'llâh H'âce 'Ubeydu'llâh-ı Semerkandî hıdmetine vâsıl olup yanında tarîkatı tahsîl eyledi. İşâreti ile Buhârâ'ya varup H'âce Bahâ'ü'ddîn-i Nakşibendî âsitânesinde i'tikâf eyleyüp rûhından mürebbâ oldı. Hattâ

gâhî kabri yarı olup Hâce Bahâ'ü'ddîn mütemessil olup vâkı'asını ta'bîr iderdi. {77b}”

Bu tanıtımlarda öğrenim hayatının özel yönlerine girildiği ve ayrıntılarına inildiği özellikle meşayihin ilmî, fikrî gelişimi ile bu durum arasındaki ilişkilere doğrudan yer verildiği de görülür. Tahsil durumu “ma‘rifet, ma‘ârif, kemâl” vb. kavramlar ile izah olunur. Burada zikredilen isimler daha çok manevi bir eğitimin temsilcileri olarak yer alır.

Unutulmamalıdır ki bu süreçler, eserin kaleme alındığı dönemde resmî ve düzenli öğrenim faaliyetleri dışında öğrenim ve bilgi edinme yolları olarak söz konusu edilir. Bir ismin yetişmesinde rol oynayan veya oynayabilecek olan durumlar ortaya konur. Bunların hepsi bilinen düzenli eğitimin yanında -izlenmesi gereken bir yol veya alternatif olarak ele alınmazlar- bir çeşit tahsil ve yetiştirme tarzı olarak bazı isimlerin eğitim ve öğretim süreçlerinin temelini teşkil eder.

Şahısların yetişmesinde rolü olan isimlerin zikredilmesi de eserin en belirgin tanıtım uygulamalarından birini oluşturur. Öğrenimin önemli bir unsuru olan hocaların isimleri eserde dikkatle ifade olunur. Bu isimler bazen maddi bir eğitim dolayısıyla bazen manevi bir eğitim dolayısıyla zikrolunur:

“**Monlâ Musannifek:** ...‘ulûm-ı edebiyeyi Celâlü'ddîn Yûsuf el-Evbihî ki Taftâzânî şâgirdlerindendir andan okudı. Ve dahı mezbûr Yûsuf’un şâgirdlerinden Ahmed bin Muhammed bin Mahmûd el-İmânî el-Herevî’den okudı ki mezbûr Celâlü'ddîn Yûsuf şâgirdi idi. Ve dahı fikh-ı Şâfi‘î, ‘Abdu’l‘azîz bin Ahmed el-Ebherî’den okudı ve fikh-ı Hanefiyye’yi İmâm Fasîhu'ddîn Muhammed bin Muhammed ‘Alâ’dan okudı. Ba‘dehu bilâd-ı Rûm’a gelüp Konya’da müderris oldı. {50b}”; “**Monlâ Muslihu'ddîn bin Halîl:** Sâhib-i kitâbun vâlididür. Sekiz yüz elli yedi târîhinde Taşköpri kasabasında togdı ki ol yıl İstanbul’un fethi yılı idi. Merhûm hâlet-i sagîrinde vâlidinden okıyup sonra tayısı Monlâ Muhammed-i Nîksârî’den okudı sonra Sultân Medresesi müderrisi Hızır Şâh oğlu Monlâ Dervîş Mehemmed’den okudı sonra Semâniyye müderrisi Monlâ Bahâ'ü'ddîn’den okıyup sonra Magnisazâde’den okıyup sonra Monlâ ‘Alâ’ü'ddîn ‘Alî el-‘Arabîden okudı sonra sultânü’l-‘ulemâ ve burhanü’l-fuzalâ Mevlânâ Hâcezâde hıdmetine vâsıl olup yanında tahsîl-i fezâ’il ile fâ’ik-ı akrân ve müşârün-ileyh bi’l-benân oldı. {123a}”;

“Mevlânâ Bedrû'ddîn Mahmûd bin İsrâ'il bin ‘Abdü'l‘azîz: ...Mevlânâ Feyzu'llâh fevt oldukdan sonra diyâr-ı Mısır'a göçüp Mısır'da Seyyid Şerîf Cürcânî ile Mübârek Şâh Mantıkî'den okıyup Mübârek Şâh ile hacca varup Mekke'de Şeyh Zeyla'î'den okıyup sonra yine Mısır'a gelüp Seyyid Şerîf ile Şeyh Ekmel'den okıyup cemî'-i 'ulûmı andan tahsîl eyledi. {15a}”

Aynı zamanda bu tanıtımlarda zikrolunan hocaların devrin en önemli ve yetkin âlimleri oldukları gerek bu isimler hakkında gerçekleştirilen tanıtım ve tasvirlerden gerek bu isimlerin çokça zikredilmesinden anlaşılabilir.

Tüm bu aktarımlarla birlikte eğitim ve öğrenime yönelik tanıtımı yapılan isimlerin ilgisi ve gayreti, bu yönde kabiliyeti, diğer akranları ile mukayesesi, ilim çerçevesinde nasıl bir değer gördüğü, hocalarının kendisi hakkındaki tutum, davranış ve değerlendirmeleri, bu hocaların ilmî ve şahsî durumları kimi zaman müstakil bir bölüm hâlinde kimi zaman ise tamamlayıcı bir bilgi şeklinde ifade edilir. Bu örneklerden birini burada aynen verelim:

“Monlâ Muhyi'ddîn: Magnisazâde demekle meşhûrdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Monlâ Hüsrev hıdmetine yitişüp Ayasofıyya'da müderris iken -Hattâ İbn Magnisa'nun hücre-i tabaka-i ‘ulyâda idi, sabâha degin çerâğı yanardı. Sultân Mehmed dârü's-sa‘âdesinden görürdi, kim idüğini bilmezdi.- bir gün Sultân Mehmed, Monlâ Hüsrev'e talebesinin efâzılını sordu. Monlâ Hüsrev “İbn Magnisa.” didi. “Andan sonra kim?” didükde yine “İbn Magnisa” didi. Sultân Mehmed “İki midür?” didükde Monlâ Hüsrev “Yok vâhid ke-elf mesâbesinde birdür, bine mu‘âdildür.” didi. Sultân Mehmed “Fülân hücrede mi sâkindür?” didi. Monlâ Hüsrev “Ne‘am oldur.” didi. Ol vakt Mahmûd Paşa İstanbul'daki medresesini binâ eylemiş idi. Sultân Mehmed Magnisa'ya viridi. Ol sene dersine üstâdı Monlâ Hüsrev ve Hatîbzâde ve sâ'ir ‘ulemâ-yı beled hâzırûn olup İbn Magnisa bunlar mahzarında ders viridi. Ders tamâm oldukda Monlâ Hüsrev eyitdi: “Ben Rûm'da iki ders gördüm. Birisi Mehmed Şâh-ı Fenârî'nün evvel dersine hâzır oldum. İkincisi bu ders ki el-ân hâzır olduk.” didi. {58a}”

Öğrenimle ilgili malumatların verildiği kimi örneklerde ise belirli bir merhaleye erişen, sosyal statü kazanan ya da öğrenimini yarıda bırakan şahısların çeşitli kazanım ve edinimlerini terk etmesine, bırakmasına dair bilgiler yer alır. Bu

örneklerde neden terk ettikleri, yarıda bıraktıkları veya tamamlayamadıkları birkaç kelime ile beyan edilir, ayrıntıya girilmez. Bazen bir gerekçe beyan edilmez ancak yarıda kalan öğrenimin akabinde tutulan yol tahsilin tamamlanmamasına dair bize birtakım ipuçları verir. Bu durum genel olarak dervişlik, kanaat ve inziva yolunun seçilmesi ile gerçekleşir:

“**Monlâ Ayâs:** Monlâ Âyâslug’dan okıdı. H’âcezâde ile şerîk idi. Sonra Sultâniyye’de müderris olan Hızır Beg’den dahı okudı. Sultân Mehemed sagîr iken h’âcesi olup sonra cezbe-i İlâhiyye yitişüp Şeyh Tâcü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu ki Şeyh ‘Abdu’llatîf el-Kudsî hulefâsından idi. Tarîkat-ı sûfiyyeyi yanında tekmîl eyledi, irşâda icâzet virdi. {51b-52a}”; “**Şeyh ‘Abdu’llatîf el-Makdisî:** ...Evvelâ ‘ilm-i şerîfe meşgûl olup sonra tarîk-i tasavvufa meyl eyleyüp Şeyh ‘Abdu’l’azîz hıdmetine yitişüp Şeyh ‘Abdu’l’azîz buna irşâda icâzet virdi. {19b}”; “**Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî:** ...Sonra medreseden ferâgat eyleyüp Şeyh Hâmid musâhabetini ihtiyâr idüp makâmât-ı sülûke ‘ârif oldu. {17a}”

Kimi zaman tasavvufi yolun kapısı bir musahabe ile gerçekleşir ve bu kapıya intisap doğar: **Monlâ ‘Alî el-‘Arabî:** ... Sonra tâ’ife-i Halvetî rü’esâsından Şeyh ‘Ala’ü’ddîn-i Halvetî Burûsa’ya geldi. Bir gün Monlâ ‘Arab’un evine vardı, dakk-ı bâb eyledi. Monlâ çıkdı, şeyh selâm virdi, kitâb-hânesine girdiler. Monlâ ta’âm getürdi, yidiler, bir mikdâr tasavvufdan söyleşdiler. Monlâ tamâm mertebe şeyhe meyl eyledi. Dersden artuk şeyh sohbetini ihtiyâr eyleyüp şeyhün yanında tarîk-i tasavvufi tekmîl eyledi. {46a}”

Eğitimin yarıda bırakılması kimi örneklerde zahir ve bâtının bir arada edinimidir. Terk edilen ya da yarıda bırakılan bir yol değil farklı kolları içine alan şer’î ve aklî ilimler ile tasavvufu cem eden bir tekâmül halkasının zinciridir:

“**Monlâ Mehemed İznîkî:** ‘Ulûm-ı şer’iyye vü ‘akliyyeyi Monlâ Fenârî’den okıyup mâhir ve fâ’ik-i akrân olup sonra sûfî olup tasavvufi tahsîl idüp şer’at ü tarîkat ü hakikat beynin cem’ eyledi. {30b}”

Bu çerçevede değerlendirilebilecek ifadelerden biri de “evvelâ ... ba’dehu/sonra ... ” şeklindeki cümle kalıpları ile ortaya konulan farklı eğitim ve öğretim safhalarına uzanan ifadelerdir. Bu ifadeler gerek ilmî gerekse tasavvufi eğitim ve terbiyenin bir kopuş hâminden ziyade uzantısal düzlemde tezahürüdür:

“Şeyh ‘Abdu’lâtîf el-Makdisî:...Evvelâ ‘ilm-i şerîfe meşgûl olup sonra tarîk-i tasavvufa meyl eyleyüp Şeyh ‘Abdu’l‘azîz hıdmetine yitişüp... {19b}”; “Şeyh Hâcî Halîfe: ...Evvelâ ‘ulûm-ı zâhireyi tekmîl eyledi ba‘dehu Yahşî Fakîh oğlu Şeyh Tâcü’ddîn hıdmetinde tasavvufî tekmîl eyledi. {74b}”; “Şeyh ‘Abdu’r-rahman bin Ahmed el-Câmî:...Evvelâ ‘ilm-i şerîfe meşgûl olup efâzıl-ı dehrden oldu. ‘İlmden sonra meşâyih-i sûfiyyeye musâhib olup kelime-i tevhîdi buna Şeyh Sa’dü’ddîn-i Kaşgarî telkîn eyledi. {82a}”; “Şeyh Mes‘ûd: Evvelâ müderris idi sonra tarîk-i tasavvufa râgıb olup Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn hıdmetine yitişdi. {83b}”; “eş-Şeyh Muslihu’ddîn: ...Evvelâ talebe-i ‘ilmden olup Monlâ Hızır Beg’den okımış idi ba‘dehu tasavvufa meşgûl olup Şeyh Sünbül Sinân yanında tasavvufî tekmîl eyledi. {160b}”

Böyle bir sebep ve sonuç çerçevesinde mevcut öğrenimini bırakan kimi zevatın öğrenimlerinde başarılı oldukları hatta bu aşamada tekâmüle erişmek üzere oldukları da görülür: “Seyyid ‘Alâ’ü’ddîn-i mesfûr kendü vilâyetinde ‘ilme meşgûl olup mertebe-i fazla yitişdükde tarîk-i tasavvufa sâlik olup mertebe-i ‘azîmeye vâsıl oldu. {24a}”

Çok çeşitli tezahürleri görülen bu durumun bir ilahî cezbe hâlinin galip gelmesi ile ifade edildiği bir örnek ise Şeyh Karaca Ahmed’de görülür. Bu durum bir makam ve mansıbın terki ile gerçekleşir: “Şeyh Karaca Ahmed: ‘Acem pâdişâhlarından birinün oğlu idi. Cezbeye tüşüp diyârını terk idüp... {4b}”

Öğrenimin çeşitli şekillerde yarıda bırakılmasının bir diğer örneği de farklı bir tanıtımda görülür. Şemse’d-dîn-i Fenârî’nin tedrisini terk etmesinin, yarıda bırakılmasının sebebi hocası ile “mâbeynlerinde muhâlefet olmanın” beyanı ile izah bulur. “Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved: ...Monlâ Şemsü’ddîn-i Fenârî, ‘Alâ’ü’ddîn’den okudı lâkin mâ-beynlerinde muhâlefet olmanın ‘Alâ’ü’ddîn’i terk idüp Cemâlü’ddîn-i Aksarâyî hıdmetine yitişdi. {3b}”

İfade edilen sebeplere müracaat edildiğinde bu sebeplerin bir başarısızlık ya da zevk, safa, eğlence vb. durumları içermemesi eser boyunca dikkat çeken bir ayrıntı olarak görülür. Bununla birlikte öğrenime belirli bir dönem ara verip yeniden dönmek, öğrenim sırasında beyan edilmeyen bir güçlük ya da zorluk, öğrenimin terkinin doğuran sebebin bir meslek ya da görev dolayısıyla gerçekleşmesi pek görülmez.

Tahsilini tamamlayanlar, yarıda bırakanlar dışında öğrenim görmeyen bir üçüncü grup yer alır ki bu tarz isimler birkaç örnek ile sınırlıdır. Bu isimlerin öğrenme ve bilgi edinme yolları farklı vasıtalar ile gerçekleşir:

“eş-Şeyh İskender: Şeyh Muhyi’ddîn-i İskilibî yanında tarîk-i tasavvufî tekmîl eyledi ve irşâdı ile icâzet virdi. Ümmî idi lâkin tasavvuf zevki ile ma’ârif-i zevkiyyeye kâdir oldu ki ‘ukûl mütehayyir olurdu. Ve mürîd terbiyetinde kuvvet-i ‘azîmi var idi. {160a}”;

“eş-Şeyh Sinân Halîfe: Şeyh Süleymân Halîfe hulefâsından idi. Makâmına kâ’im olup İstanbul’da zâviyesine şeyh oldu. Gerçi ümmî idi lâkin cezbe-i ‘azîmesi var idi. Nâsdan münkatı‘ ve nefesine müştegil idi. {160b}”;

“Şeyh Mehmed el-Cemâlî: ...İbn Tâhir, tâ’ife-i Terâkime’den idi ve ümmî idi lâkin bâtınında kuvvet-i ‘azîmesi var idi. Ol eyyâmda Şeyh Mehmed keşf-i hâl vâki‘ olup şeyhe hikâyet eyledükde ba’dehu lutf ile mu’âmele eyledi. {84a}”

İsimlerin eğitim ve öğretimi ile ilgili olarak siyasî otorite ile bağlantılı aktarımlar ise genel olarak yukarıda izahı verilen bir eğitim ve öğretim anlayışının dışında genel bir yetiştirme, destekleme, koruyup kollama şeklinde ifade edilir. Bu faaliyetler eser boyunca daha ziyade “Terbiyet” ve “Musahabet” kavramları ile ifade bulur. Bunun dışında gerek padişah ve devlet adamları gerekse çeşitli isimler tarafından yetiştirilen bazı ulema ya da meşayihin küçükken ya da yetiştirme çağlarında sunulan imkanlar ile yüksek tahsil ve gelişime imkân buldukları da görülür:

“Monlâ Zamîrî: İsmi gayr-ı ma’lûmdur. Zamîrî demekle ma’rûfdur. Sultân Bâyezîd kullarındandır. Merhûm Sultân Bâyezîd mezbûrî severdi. Ba’z-ı medârisi virdi ba’dehu Semâniyye’ye müderris oldu. Sâlih ü halîm ve tab’-ı selîm huzû‘ u huşû‘ üzere idi. {106b}”;

“Monlâ Seyyid Mahmûd: Babası merhûm Sultân Bâyezîd’ün mu’allimi idi. Kendüsi yetîm kalup ba’z-ı sulehâ terbiye eyleyüp zamânı ‘ulemâsından -Monlâ Lutfî gibi ve Birgizâde gibi- ‘ulûm tahsîl eyledi. {104a}”;

“Monlâ Şücâ‘ el-Gulâm: Monlâ İlyâs ‘ulemâdan birisinün kulu idi. Küçükden terbiye ve ta’lîm-i ‘ulûm eyleyüp kâmil oldu. {87a-87b}”;

“Monlâ ‘Abdu’lkerîm: ‘Âlim ü fâzıl idi. Monlâ ‘Abdu’lkerîm ve Vezîr Mahmûd Paşa ve Monlâ Ayâs bu üçü Sultân Murâd merhûmun ümerâsından Mehmed Aga’nun kulları idi. Küçükden bunları Rûm’a getürdi. {47a}”

Müellifin eğitim ve öğretimle ilgili olarak bazen şahısların yakın çevresinden birtakım isimleri zikretmesi de söz konusudur. Bu bölümde özellikle aile üyeleri arasında eğitim ve öğretime dönük münasebetler çeşitli aşamalarda karşımıza çıkar. Bu tanıtımlarda aile üyelerinden birçoğunun zikredilmesi söz konusudur (Bkz. Aile, Soy, Akrabalık).

Tüm bu örneklerle birlikte belirli isim ve şahsiyetler dışında birtakım tarikat ve tasavvuf çevrelerinin de şahısların yetişmesinde rol oynadığı görülür. Bu örnekler düzenli ve resmi bir eğitim faaliyetinin ötesinde çeşitli tahsil ve yetişme şekillerini ortaya koyması bakımından önem arz eder:

“Bu tarîkat meşâyihinden birisi Hâce Muhammed Pârsâ hazretleridür. Hâce Bahâ’ü’ddîn-i Nakşbendî ashâbındandır. Bir gün mürîdleri mahzarında Hâce Bahâ’ü’ddîn, Hâce Muhammed’e eyitdi: “Şol emânet ki bu tarîkat meşâyihinden bendedür ve cemî‘ ben bu tarîkde kesb eyledüğüm her ne kadar var ise sana teslîm eyledüm.” didi. Hâce Muhammed dahı “Kabûl eyledüm.” didi. Ve dahı Hâce Bahâ’ü’ddîn, Hâce Muhammed gaybetinde “Âhir hayâtında benüm zuhûrumdan maksûd Hâce Muhammed’ün vücûdidur.” didi ve “Ben Hâce Muhammed’i cezbe ve sülûk tarîki ile terbiyet eyledüm.” didi. “Eger Hâce Muhammed de cezbe ve sülûk tarîkine meşgûl olursa ‘âlem münevver olur.” didi ve Hâce Muhammed’e şeyhi, sıfat-ı Berh’i hibe eyledi, kıssası meşhûrdur. Bir vakt dahı Bereket-i Nefs’i hibe eyledi. Ve Resûlu’llâh salla’llâhu ‘aleyh-i ve sellemün إن من عباد الله من لو أقسم على kavline mazhar oldu. Ve şeyhi buna zikr-i hafîyi telkîn eyledi ve âdâb-ı tarîkatı tâliblere ta‘allüme izn virdi. {79b}”

Burada son olarak zikredeceğimiz husus öğrenimin nerede gerçekleştirildiğine dair malumatlardır. Bu bilgiler kimi tanıtımlarda açık ve doğrudan yer alırken kimi tanıtımlarda bu tarz bir bilgiye doğrudan ulaşılmaz. Eserde yer alan medrese isimleri, zikredilen hocalar, birtakım olaylar ve ifadeler bu konuda yer tespitini mümkün kılan ipuçları olarak yer alır.

Eserde yer tanıtımı müstakil bir bölüm hâlinde zikredilmekten ziyade çeşitli vesilelere dayanır. Farklı şekillerde bilgisine ulaştığımız bu şehirlerin başında hiç şüphesiz İstanbul gelir. Burada dikkat çeken bir husus eğitim ve öğretim faaliyetlerinin Anadolu sahasında olduğu kadar bu saha dışında da faaliyet alanı

bulmasıdır. Anadolu sahası dışına taşan bu yerler genel olarak Arap coğrafyasıdır. Bunun dışında Acem diyarı da bu yönde ilim ve edebiyat meraklılarının uğrak mekânları arasındadır. Bu coğrafyalara uzanan faaliyetlerin âlim ve meşayihlerin hayatında görülebilecek seyahat uygulamalarının en yaygın kısmı olduğu da görülmektedir. Bu yerlerde geçen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin şekli, içeriği ve eğitim alınan hocalar hakkındaki örneklerden bazıları şunlardır:

“Monlâ Edebâli: Karamanî’dür. Kendü vilâyetlerinde ba‘z-ı ‘ulûmı tahsîl idüp sonra Şâm’a varup ‘ulemâsından tefsîr ü hadîs ü usûl okıyup ba‘dehu diyârına gelüp... {2b}”;

“Monlâ Hattâb İbn Ebi’l-Kâsım: Karahisârî idi, diyârı ‘ulemâsından bir mikdâr okıyup ba‘dehu Şâm-ı şerîfe varup ‘ulemâ-yı Şâm’dan fıkıh u hadîs ü tefsîr tahsîl idüp yine diyârına gelüp vefât eyledi. {2b}”;

“Monlâ Cemâlü’ddîn Mehmed bin Mehmed el-Aksarâyî: ...Seyyid Şerîf anda Monlâ Fenârî’ye buluşdı, Mısır’a bile gitdiler ve Mısır’da Şeyh Ekmel hazretlerinden kırâ’at eylediler. {6a}”;

“Mevlânâ Şemsü’lmille ve’ddîn İsmâ’il el-Gürânî: ‘İlm-i usûle ve fıkıh ‘âlim idi. Evvelâ vilâyetinde ‘ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra Mısır’a vardı. Anda da fıkıh okudı ve kırâ’at-i ‘aşereyi tekmiîl eyleyüp hadîs ü tefsîr okudı. ‘Ulemâ-yı ‘asrı zikr olan ‘ulûmda icâzet virdiler. {24a}”;

“Monlâ ‘Alî el-Koçhisârî: ‘Ulemâsından okıyup diyâr-ı ‘Acem’e gitdi. ‘Allâme-i Taftâzânî ve Seyyid Şerîf’den okıdı. {30b}”;

“Monlâ Muhyi’ddîn el-Kâfiyeci: ...‘İlme meşgûl olup sonra ‘Acem’e sonra Tatar’a varup ulu ‘âlimlere yitişüp Şemsü’ddîn-i Fenârî’ye yitişdi, andan okudı. {18b-19a}”;

“Monlâ Musannifek: Mesfûr Monlâ Musannifek sekiz yüz üç târîhinde Şâhrûd nâm karyede togdı. Şâhrûd, Bistâm’a karîb bir karyedür. Bistâm, Horâsân şehirlerinden bir şehrdür. Ba‘dehu Monlâ Musannifek sekiz yüz on altı târîhinde karındaşı ile Herât’a tahsîl-i ‘ilm için gitdi. {50a}”

Bu çerçevede yer hakkında tanıtımların verildiği örneklerde dikkat çeken bir husus müellifin bu yerler hakkındaki malumatları ders görülen veya arkadaşlık edilen bazı âlim, şeyh, bilgin vb. isimler dolayısıyla zikretmesidir. Bunun dışında bu yerlerin ifade edilmesi kimi zaman bir doğum ve yerleşim yeri kimi zaman siyasi vb. sebeplerle gerçekleşmektedir. Bu konu hakkında malumatlar ilgili bölümde zikredilmiştir.

2. İlmî Durum ve Seviye

Zevatin ilmî durum ve seviyesini belirten hâl ve vasıfların tanıtılma ve değerlendirilme şekilleri bu konunun önemine işaret eder. İlim yolundaki merak, gayret bu yöndeki kabiliyet, bu konularda kullanılan saygı ve takdir dolu ifadeler vb. eylemlerin nasıl değerlendirildiğine dair açık birer işaret oluşturur.

Bu konudaki tanıtım ve değerlendirmeler çeşitlilik arz etmekle birlikte birtakım çerçeveler çizilebilir. Şahısların devrindeki ilme haiz olduğuna dair genel ve müphem ifadeler bu durumun belirli bir uygulama şeklini teşkil eder. Kimi zaman birkaç kelime ya da cümle ile ifade edilen tanım ve değerlendirmeler kimi zaman nispeten uzun ifadeleri içeren çeşitli mukayese ve dereceleme şekilleri ile eserde yer alır.

Âlim ve meşayihin ilim, bilgi ve ihtisas sahibi olduğuna dair genel ve soyut çerçevede örnek vermek gerekirse aşağıdaki ifadeler bu konuda fikir verebilir:

“**Monlâ Safer Şâh:** Merhûm cemî‘-i ‘ulûmda kâmil ve ‘ilmi cemî‘-i fûnûna şâmil ve ‘ilmi ile ‘âmil bir recül-i fâzıl idi. {10a}”; “**Mevlânâ Tâcü’ddîn İbrâhîm eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb:** Monlâ Yegân’dan okudı, her ‘ulûmda mâhir oldu... {28a}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ bin Evhadü’ddîn el-Yârhîsârî:** Merhûm her ‘ulûmda mâhir idi ve ‘ulemâ-yı ‘asrı fazlına şehâdet iderdi. {63a}”; “**Monlâ Mahmûd bin Mehemmed bin Kâdîzâde er-Rûmî:** Merhûm her ‘ulûmun eger menkûl ve eger ma‘kûl usûline vusûl ile beyne’l-‘ulemâ ma‘rûf u makbûl idi. {103a}”; “**Monlâ Şeyh Şihâbü’ddîn:** ...‘Ulemâ-yı ‘asrından ahz-ı ‘ulûm idüp her fende mâhir oldukdan sonra... {10a}”; “**Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Bu da ‘âlim ü fâzıl ve her fende kâmil idi. {10b}”; “**Monlâ Kâsım:** ‘Ulemâ-yı ‘asrında okıyup sonra Hızır Beg hıdmetine yitişdi. Yanında ‘ulûm-ı kesîre tahsîl eyleyüp... {58a}”

Eğitimin kim tarafından hangi alanda ve yönde verildiğine dair müphem ifadelerin yer aldığı tanıtımlarda zikredilmesi gereken önemli bir husus “cemî‘ ‘ulûmda kâmil ü ‘allâme, cemî‘ fûnûna şâmil, her fende kâmil, her ‘ulûmda mâhir” gibi ibarelerle bir alandaki ilim ve bilgi derinliğinden ziyade zevatin çok yönlülüğüne dair ifade tarzlarıdır. Bu şekilde çok sayıda örnek, eserde tanıtımın bir ifadesi olmaktadır:

“**Monlâ Safer Şâh:** Merhûm cemî‘-i ‘ulûmda kâmil ve ‘ilmi cemî‘-i fûnûna şâmil ve ‘ilmi ile ‘âmil bir recûl-i fâzıl idi. {10a}”; “**Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Bu da ‘âlim ü fâzıl ve her fende kâmil idi. {10b}”; “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved:** ...Diyâr-ı ‘Acem’e varup ‘ulemâsından okıyup Rûm’a geldükde İznik Medresesi Tâcü’ddîn’den sonra ‘Alâ’ü’ddîn’e virildi. {3b}”; “**Monlâ Şeyh Şihâbü’ddîn:** Hâlet-i sıgarında mebânî-i ‘ulûmı tahsîl eyleyüp ‘ulemâ-yı ‘asrından ahz-ı ‘ulûm idüp her fende mâhir oldukdan sonra... {10a}”

Bu kavramların genel ve ayrıntı içermeyen bir mahiyet arz ettiği görülmektedir. Ancak çağın koşulları göz önünde bulundurulduğunda bu tanıtım ve tasvirlerin devrinde rahatlıkla anlaşılabilir ifade kalıpları olduğu göz ardı edilmemelidir. Zira çağının yükseköğretiminin tamamlanmasını zaruri kılan medrese müderrisliği bu tanıtımı yapılan isimlerin sosyal statülerinin başında yer alan mesleklerden biridir. Ayrıca bu tanıtımlardan sonra yer alan ifadeler, alınan görevler bu ifademizin isnadını oluşturan kısımlardır.

Burada ifade edilmesi gereken bir diğer husus da bazı ifadeler ile isimlerin öğrenim seviyeleri hakkında bir tanıtım ve tespit mahiyeti arz eden kullanımların bulunmasıdır. “Kâmil, âlim, şâmil, mâhir, beyne’l-‘ulemâ ma’rûf u makbûl, ‘ulemâ-yı ‘asrı fazlına şehâdet ider vb.” ifadelerle ortaya konulan bu tanıtım ve tasvirler çağın belirli bir düzeyde eğitim aşamalarıdır ki elde edilen, ulaşılan ve bunun neticesinde çeşitli ilmi makamlara ulaşımı sağlayan edinimlerin ifadesini oluşturur. (Bkz. Derinlik ve Olgunluk)

Bu tarz müphem görülen ifadelerle tanıtımın yapıldığı örnekler çoğaltılabilir. Çok çeşitli varyasyonların olduğu bu örneklerden bazıları daha dikkat çekicidir. Bu örneklerden biri Monlâ Mehemmed Şâh’ın tanıtımında görülmektedir. Burada bu ismin haiz olduğu ilim babasından hareketle ifade edilir: “**Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** ‘Âlim ü fâzıl, vâlidî muttali‘ olduğu ‘ulûmun cemî‘sine muttali‘ idi. {10b}”

Burada temas edilmesi gereken bir diğer nokta, dile getirilen eğitim ve öğretimin hangi ilimleri kapsadığıdır. Bu yönde görülen bazı uygulamalar genel ve müphem ifadelerin ötesinde öğrenimin hangi yön ve dalda yapıldığının biraz daha belirgin kılındığı tanıtımları içerir. Sınırların daha belirgin olduğu bu tanıtımlar aynı zamanda

nispeten belirgin bir öğrenimin ifadesi olarak yer alır. Eğitim ve öğretimin ifade edildiği bu alanlar genel olarak “ ‘ulûm-ı zâhire, ‘ulûm-ı bâtine, ‘ulûm-ı ‘akliyye, ‘ulûm-ı nakliyye, ilm-i zâhir, ‘ulûm-ı âliye, ‘ulûm-ı külliye, ulûm-ı cüziyye vb. gibi geniş kapsamlı ilimler olarak yer alır:

“**Monlâ Hasan es-Samsunî:** ...Sonra Monlâ Hüsrev hıdmetine varup ba‘z-ı ‘ulûm-ı ‘akliyye ve ‘ulûm-ı nakliyyeyi Monlâ Hüsrev’den tekmîl eyledi. {48a}”; “**Monlâ İlyâs el-Hanefî:** ‘Ulûm-ı ‘akliyye vü nakliyyede mâhir idi, ‘ilm ile tasavvuf beynini câmi‘ idi. {31a}”; “**Monlâ Mehmed-i İznîkî:** ‘Ulûm-ı şer‘iyye vü ‘akliyyeyi Monlâ Fenârî’den okıyup mâhir ve fâ‘ik-i akrân olup sonra sûfî olup tasavvufi tahsîl idüp şer‘at ü tarîkat ü hakikat beynin cem‘ eyledi. {30b}”; “**Mevlânâ Şerefü’ddîn el-Kırîmî:** Kendü şehrinde cem‘-i ‘ulûmı husûsan ‘ulûm-ı şer‘iyyeyi okudı. {23b}”; “**Şeyh Zeynü’ddîn-i Hâfî:** ...‘Ulûm-ı zâhir ü bâtineyi cem‘ idüp tasavvufi Şeyh Nûrî’ddîn ‘Abdu’r-rahman-ı Mısırî’den ahz itmişdür. {21a}”

Burada ifade edilmesi gereken önemli bir durum da şahısların çok yönlülüğüne işaret eden ve bir meziyet olarak zikredilen ifade kalıplarındır: “ Her fenne dühûlu var; ekser-i fûnûna şümûli var, fûnûnun ekserisine kâdir idi; zû-fûnûn her fende yedi var vb.” Bu ifade kalıplarının bir ilim ve bilgide derinleşmek anlamından öte çeşitli sahalarda belirli seviyelere ulaşma, belirli bir keyfiyet arz etme manalarında kullanımı eserin tanıtım uygulamalarından biri olarak yer alır. Bu yöndeki uygulamaların ilimde çok yönlülüğe işaret eden bir düzlemde şahısların tabiatına, fitratına kimi zaman tercihlerine dayalı bir tasarrufun beyanı olması söz konusudur. Aynı zamanda bu durum müellifçe izlenen bir tanıtım ve tasvir stratejisi olarak da görülebilir. Ancak bu durumun ilimde genişlik ve derinliğin ifadesi olması kanaatimizce daha uygundur.

İlim, bilgi ve ihtisas sahibi olunduğuna dair genel ve belirli bir çerçevenin akabinde daha belirli alanlardaki ilimlere yer verildiği de görülür. Bu örneklerde dikkat çeken husus isimlerin aldığı eğitimin, hangi dalda ihtisasının bulunduğu genel bir bilgi birikiminin belirtilmesinden sonra ele alınmasıdır. Nitekim bu durum müellifçe izlenen bir tanıtım stratejisi olabilir. Aynı zamanda çok yönlülük, etraflılık içerisinde daha fazla uzmanlaşılan veya tercih edilen bir alanın zikredilmesi de bu yönde bir kullanımın sebebi olarak düşünülebilir:

“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî: Merhûm ‘âlim ü fâzıl ve ‘ulûmun cemî’sinde mâhir idi. Sâhibü’l-beyân ve fasîhu’l-lisân, vâsi’u’t-takrîr ve kâmilü’t-tahrîr idi. ‘Arabî inşâda mâhir idi. {94b}”;

“Monlâ ‘Abdu’levvel bin Hüseyin eş-şehîr bi-Ümmüveledzâde: Çok ‘ulûmda yedi vardır, ale’l-husûs fikh u hadîs ü kırâ’atde tamâm rüsûhı var idi. {105b}”;

“Monlâ Bedrû’ddîn Mahmûd: Merhûmun çok ‘ulûmda müşâreketi vardır ammâ ‘ulûm-ı ‘akliyyeye nisbeti ziyâdece idi. {127a}”;

“Monlâ Muhammed Beg: ‘Ulûmun cemî’sinde mâhir idi ve ‘ulûm-ı ‘akliyyede ve ‘ulûm-ı riyâziyyede misli nâdir idi. {151b}”;

“Monlâ ‘Îsâ Halîfe: Cemî’-i ‘ulûmda nâs ile müşâreketi var idi lâkin hadîs ü tefsîr ve va‘z u tezkîrde yed-i tûlâsı var idi. {132a}”;

“Monlâ Pîr Muhammed Şâh el-Cemâlî: ‘Ulûm-ı mütedâvileden hattı olduğundan mâ-‘adâ ‘ulûm-ı riyâziyyeden dahı behresi var idi. {143a}”

Tanıtım ve değerlendirmelerde yukarıda verilen çerçeve dışında kimi tanıtımlarda ilmî durum ve seviyenin çeşitli ıstılahlar etrafında verildiği görülür. Aktarılan bu faaliyetler bu ıstılahların hangi ilim, bilgi ve hüneri kapsadığını açıkça belirten bir tanıtım içerir:

“eş-Şeyh Ahmed İbnü’s-Şeyh Merkez Muslihu’ddîn: Evvelâ vâlidinden hadîs ü tefsîr okıyup fâ’ik olduktan sonra tasavvufa râgıb olup ve tahsîl eyleyüp nakl-i hadîs ü tefsîr ve va‘z u tezkîre müştégil, nâsdan münkatı’ oldılar. {162b}”;

“Monlâ Hamza el-Karamanî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından ‘ulûm-ı şer’iyye ve hadîs ü tefsîr okıyup her birinde mâhir oldu. Derse ve fetvâya meşgûl olup Tefsîr-i Kâdî’ye hâşiye yazdı. {29b}”

Çeşitli ilim dallarında varlık ya da ihtisas sahibi olmanın soyut ve genel çerçevesinin ötesinde, bu ilim ve bilgi ediniminin somut bir biçimde sosyo-kültürel anlamda neler kazandırdığı da bazı örneklerde açıkça görülür:

“Monlâ Edebâlî: Kendü vilâyetlerinde ba‘z-ı ‘ulûmı tahsîl idüp sonra Şâm’a varup ‘ulemâsından tefsîr ü hadîs ü usûl okıyup ba‘dehu diyârına gelüp ‘Osmân Gâzî yanında kurb-ı tâm tahsîl eyleyüp umûr-ı fetvâda ve umûr-ı saltanatda müsteşâr ü mü’temen idi. {2b}”

Unutulmamalıdır ki ele alınan isimler, ilmi kendisine meslek edinen ve gerçek ilim ve ihtisas sahibi kimselerdir. İlmî durum ve seviyelerine dair ayrıntılı tavsif ve

değerlendirmelerin belirli bir oranda yoğunluk, belirginlik, tafsîlât ve kuvvet kazanması ve bu nisbette tanıtım ve değerlendirmelerin daha ayrıntılı bir hâl arz etmesi de tabii bir durumdur:

“Şeyh Muslihu’ddîn: Zâhir u bâtın ‘ulûm beynini cem’ eylemiş idi. ‘Ulûm-ı zâhirenün küllisinde mâhir idi. Bir yire nazar eylese tasarrufât-ı fâ’ikası zuhûr iderdi ve ‘ilm-i fikhda dahı ‘âlim idi. ‘Ale’l-husûs ‘ilm-i vefkde mahâretleri ziyâde idi. Vefk bereketinde tasarrufât-ı ‘azîme zâhir olurdu. Ve ‘ilm-i mûsikîde kemâl ma’rifeti var idi ve şi’r u inşâda belîg idi. {73b}”

Nispeten uzun, mübalağalı çeşitli mukayese ve derecelemeler ile oluşturulan tanıtımlar da önem arz etmektedir. Eser genelinde sıklıkla yer verilen bu tanıtımlarda âlim ve meşayihin ilmî durum ve seviyesine yönelik bir tanıtım stratejisi husule getirilmektedir:

“Monlâ Muslihu’ddîn eş-şehîr bi-Bağl el-Ahmer: Ve yanında fûnûn-ı edebiyeden ve ‘ulûm-ı ‘akliyyeden bir nesne nakl olunmazdı illâ o mes’eleyi bi-‘ibâretihi nakl iderdi. Hattâ ihtilâf-ı nüsahı bile beyân iderdi.” diyü rivâyet ider. {65a}”; **“Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî:** ...‘Ulûm-ı şer’iyye vü ‘akliyyeden bir mes’ele bulmadum ki onı hıfz itmiş olmaya.” didi. {53a}”; **“Mevlânâ Ya’kûb el-Asfar el-Karamanî:** Telvîh’i bundan okıyup kaçan bir mes’ele-i usûl okınsa fûru’dan ana ne kadar mes’ele müteferri’ ise cümlesini orada takrîr ü beyân iderdi. {18a}”; **“Monlâ Cemâlü’ddîn Mehemed bin Mehemed el-Aksarâyî:** ...‘Ulûm-ı ‘akliyye vü şer’iyyede mâhir ve misli nâdir ve îcâd u tasnife kâdir bir monlâ idi. {6a}”; **“Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn ‘Alî bin Mü’eyyed el-Amâsiyyevî:** Merhûm ‘ulûm-ı ‘akliyyede emed-i aksâya ve ‘ulûm-ı nakliyyede gâyet-i kusvâya yitişüp ‘ilm-i ‘Arabîyye’de şeyh ve hadîs ü tefsîrde ferîd ve ‘ilm-i belâgatda vahîd idi. {91b}”

Bu tanıtımlarla kişilerin hangi ilim ya da bilgi dallarında ihtisaslarının bulunduğu kimi zaman soyut bir mukayese ile kimi zaman ise somut bir biçimde, eser vb. zikredilerek gerçekleştirilmektedir:

“Monlâ Muhyi’ddîn el-Kâfiyeci: Kelâmda, usûl-i fikhda ve nahv u sarfda ve i’râbda ve me’ânî u beyânda ve cedel u mantık ve hey’etde ve dahı fikhda ve hadîs u tefsîrde kâmil ve te’lifâtı çok idi.” Suyûtî eydür: “Ben su’âl eyledüm, tesânîfüni di

yazayum.” didüm. Muhyi’ddîn “Saymaga kâdir degülüm.” didi ve “Hem çok te’lîfüm vardır, unuttum, el-ân adlarını dahı bilmezem.” didi. Ekseri muhtasarâtdur ve enfa’ı Kavâ’id-i İ’râb Şerhi’dür ve Kelime-i Şehâdet Şerhi’dür. ‘Ulûm-ı tefsîrde muhtasarı vardır, adı Teysîr’dür, üç cüz’ kadar vardır. “Bu ‘ilmi ben ihtirâ’ eyledüm.” dir. {19a}”; “**Monlâ H’âce Atau’llâh el-Hekîm:** ‘Ulûm-ı ‘akliyye ve fûnûn-ı şer’iyyede ‘âlim olduğundan mâ-‘adâ ‘ilm-i tıbda ve ‘ulûm-ı riyâziyyede ve zîc ü takvîmde mâhir idi. Sâhib-i kitâb eydür: ‘Ulûm-ı riyâziyyede çok risâlesini gördüm. Hall-i Usturlab gibi ve Rub’-ı Muceyyeb ve Mukantarât gibi. Ve evzân ma’rifetinde bir risâle-i latîfesini dahı gördüm. Ve ba’zı üstâdlarumdan istimâ’ eyledüm, didiler ki “Hiçbir ‘ulûm görmedük ki bunun ol ‘ulûmda mahâreti olmaya.” diyü rivâyet ider. {67a}”

Çeşitli uygulamalarla kapsamın genişletildiği bazı tanıtımlarda ise ilme olan bir rağbetin, bu konudaki bir kabiliyetin vb. ele alındığı görülür: “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** ‘Âlim ü fâzıl, muhakkik u müdakkik, ‘ulûm-ı şer’iyyeye iştigâle harîs idi. Yigitligi zamânında diyâr-ı ‘Acem’de Herât’a vardı, ‘ulemâsından okudı. Sonra Semerkand’a ve Buhârâ’ya vardı, ‘ulemâsından okudı. ‘Ulûmda mâhir olup medrese virdiler. {55a}”; “**Monlâ ‘Abdu’llâh el-Amâsî:** ...‘Ulûm-ı edebiyyeyi ve usûl ü furû’ı ve hadîs ü tefsîri ‘âlim idi. Talebesi metn-i Sekkâkî okurdı, şerha mürâca‘at eylemezdi. ‘İlm-i belâgat nasb-i ‘ayni idi. Çok kimesne müntefi‘ oldı. Evkâtını ‘ilme ve ‘ibâdete sarf iderdi. {64a}”

Tüm bu tespitlerden sonra ilmî durumun belirli bir şekilde tavsif ve takdirinde tespit edilen ilim dallarına son olarak bakalım. İlmî durum ve seviyeyi aktaran tanıtımlarda eserde sıkça zikredilen ilmî alan veya dallar şunlardır: “‘Ulûm-ı zâhire vü bâtına, ‘ulûm-ı makûle vü menkûle, ‘ulûm-ı ‘akliyye, ‘ulûm-ı nakliyye, ‘ulûm-ı şer’iyye, ‘ulûm-ı hikemiyye, ‘ulûm-ı ‘Arabiyye, ‘ulûm-ı tevârîh, ‘ulûm-ı edebiyye, ilm-i ‘Arabiyye vü Farisiyye, ‘ilm-i hadîs ü tefsîr, ‘ulûm-ı riyâziyye, ‘ilm-i usûl u furû’, ‘ilm-i kırâ’at, ‘ilm-i fikh u tefsîr, ‘ilm-i hey’et, ‘ilm-i hendese, kelâm, mantık, hikmet, muhâsarât, kavâ’id, sanâ‘at-ı inşâ, ‘ilm-i belâgat, hüsn-i hat, nahv, sarf, i‘rab, ‘ilm-i me‘ânî, ‘ilm-i beyân, cedel, mantık, hey’et...”

Bunlardan bazı örnekler ise şu şekildedir:

“Şeyh Muslihu’ddîn: ...Zâhir u bâtin ‘ulûm beynini cem’ eylemiş idi. ‘Ulûm-ı zâhirenün küllîsinde mâhir idi. Bir yire nazar eylese tasarrufât-ı fâ’ikası zuhûr iderdi ve ‘ilm-i fıkhdâ dahı ‘âlim idi. ‘Ale’l-husûs ‘ilm-i vefkde mahâretleri ziyâde idi. Vefk bereketinde tasarrufât-ı ‘azîme zâhir olurdu. Ve ‘ilm-i mûsikîde kemâl-i ma’rifeti var idi ve şi’r u inşâda belîg idi. {73b}”;

“Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ bin Monlâ Hüsâm: ‘Ulûm-ı edebîyyeye ve ‘ulûm-ı şer’iyyeye ‘âlim idi. Usûli ve fûru’ı ve hadîsi ve tefâsîri ve tarîkat-ı sûfiyyeyi severdi. {57b}”;

“Monlâ Mahmûd bin Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî: Merhûm her ‘ulûmun eger menkûl ve eger ma’kûl usûline vusûl ile beyne’l-‘ulemâ ma’rûf u makbûl idi. ‘Ulûm-ı ‘Arabîyye ve ‘ulûm-ı tevârîh ve muhâzarât ve kavâ’id ve kasâ’id-i ‘Arabîyye vü Fârsîyye’de yed-i tûlâsı var idi. {103a}”;

“Monlâ Şeyh el-Muzafferü’ddîn ‘Alî eş-Şîrâzî: ‘İlm-i hesâbda ve hendese ve hey’etde ve ‘ilm-i kelâm ve ‘ilm-i mantıkda ‘ulûmun küllîsinde ‘âlim idi. {103b-104a}”;

“Monlâ Muhyî’ddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım: Mahmûdü’s-sîret ve marziyyü’t-tarîka kimesne idi. Ve cemî’-i evkâtını ‘ilm ü ‘îbadete sarf idüp ‘ulûm-ı ‘Arabîyye’ye ittîlâ’-ı ‘azîmi var idi. Meselâ vefk gibi ve iksîr gibi cifr ü mûsikî ve sâ’ir ‘ulûm-ı ri’yâziyyede tamâm mâhir idi. Husûsan ‘ilm-i kırâ’at ve hadîs ü tefsîr ve tevârîhde yed-i tûlâsı var idi ve muhâzarât u tevârîh ve iş’âr-ı ‘Arabîyye’de ihâtâsı var idi ve kasâ’id-i ‘Arabîyye ve Tûrkiyye’de âsârı var idi ve nakl-i hadîs ü tefsîr ve va’z u tezkîrde mâhir idi. {126a-126b}”;

“Monlâ ‘Abdu’r-rahîm el-‘Abbâsî: Merhûm ‘ulûm-ı edebîyye ve ‘ilm-i hadîs ü tefsîrde mâhir idi. Husûsan ‘ilm-i hadîsde yed-i tûlâ ve sened-i ‘âlî sâhibi idi. Ve tevârîh ü muhâzarât ve kasâ’id ve münşe’at-ı ‘Arabîyye ve inşâ-yı belîg ve hatt-ı melîhi var idi. {130a}”;

“Monlâ Hayrî’ddîn Hızır el-ma’rûf bi-‘Atûfî: Ve bi’l-cümle ‘ulûm-ı edebîyyede ve ‘ilm-i me’ânî vü beyânda ve tefsîrde tamâm mahâret üzere idi. Ve Keşşâf’a hâşiyesi ve Meşârik’a şerhi ve tıbdan dahı kitâbı vardır ve ‘ilm-i kelâma müte’allik resâ’ili vardır. {132a}”

C. MESLEK, MEVKİ, GEÇİM DURUMU VE İMKÂNLARI

Eserin Osmanlı ilim hayatı ve muhiti hakkında bilgi veren bir kaynak olması özellikle belirli çevrelerde yoğunlaşan bir meslek ve mevki edinimini ortaya çıkarır. Bu meslek ve mevkilerin elde edilme aşamaları, belirli bir meslek ve mevkide bulunan isimlerin çevresi ile gelişen temas ve münasebetleri, meslek ve mevkide düşüşler ve yükselişler, azil, ayrılma, emekli olma vb. konular bu çerçevede bu konunun içeriğini oluşturur.

1. Özel Hizmet, Yakınlık ve Destekler

1.1. Saray ve Çevresi

Çağın sosyal, siyasal, kültürel yapısı tanıtımı yapılan şahısların çeşitli münasebetlerle saray ve çevresiyle yakın ilişkiler kurmasını sağlayacak bir zemin doğurur. Bu zemin dolayısıyla padişah etkisi, ağırlığı nisbetinde bu ilişki ağının temelinde yer alan bir unsuriyet arz eder. Bu unsuriyet saray ve tebaası ile çeşitli meslek ve görevlerin doğal ve zorunlu birlikteliklerinin birer yansıması ile eserde zikrolunur. Şahısların hayatında önem arz eden bu durum kimi zaman bir destek ve yardımın, takdir ve tasvibin ifadesi olur kimi zaman ise mutlak bir egemenliğin karşısında ayrı bir güç mekanizmasının varlığına işaret eder, bir denge unsuru olarak güç odağını çevreler.

Sunulan sosyal ve ekonomik imkânların elbette şahısların hayat standartlarını yükseltmesi söz konusudur. Bu imkânların ötesinde âlim veya meşayihin yeteneklerinin gün yüzüne çıkartılması, değer ve kıymetlerinin tefrik edilip layık oldukları kıymetin verilmesi, aynı zamanda çeşitli vesilelerle onların geliştirilmesi ve olgunlaşması da bu konunun çeşitli varyasyonlarını oluşturur.

Yapılan tanıtımlar incelendiğinde âlim ve meşayihin daha ziyade eserde saray ve tebaası ile kurulan dostluk, arkadaşlık, özel hizmet, özel tanışıklık ve destek ilişkileri ile ele alındığı görülür. Bu ilişkiler kimi zaman devamlı, uzun süreli, kalıcı kimi zaman ise çeşitli vesileler çerçevesinde geçici ve kısa sürelidir. Bu durumlardan ilki sohbet, arkadaşlık ve yakınlığın daha sağlam, kalıcı ve samimi bir mahiyet taşıması

aynı zamanda devamlı ve uzun süreli olması hasebiyle ilişkilerin en yüksek, ileri ve cazip şeklini oluşturur.

Padişah ve tebaasının âlim ve meşayih ile ilgili münasebeti daha ziyade ilim yönüyle ortaya konur. Şahısların ilmî seviyeleri, çeşitli meziyet ve kabiliyetleri bu münasebetin kaynağını oluşturur. Bu durum son derece önemlidir. Kimi zaman bir mihenk taşıdır. Bir meclis veya bir sohbet esnasında vb. gerçekleşir. Bu tanışıklıklar çeşitli hüner ve yeteneklerin sergisi hâline gelir. Kimi zaman takdim edilen bir eser vesilesiyle -ki bu konu hakkında Padişah'ın buyruğunu hükümsüz bırakacak bir örnek Timur ile Sa'de'ddîn Taftazanî arasında- gerçekleşir:

“Emîr Timur bir gün bir maslahata peyk gönderdi. “Eger yolda ata muhtâc olursan her kimi bulursan atını al eger benüm oğlum Şâhrûh ise dahı.” didi. Peyk gitdi, yolda Sa'dü'ddîn-i Taftâzânî bir yirde konmuş çadırı öninde atları baglu turur. Peyk bir atını alup monlâ tuyup atı peykün elinden alup peyke bir ‘alâ kötek çaldı. Peyk dahı dönüp Emîr Timur’a gelüp Sa'dü'ddîn’ün itdüğü işi haber virdükde Timur gazab-ı şedîd ile gazab eyledi hattâ eyitdi: “Eger oğlum Şâhrûh olsa katl iderdüm lâkin nice katl ideyüm, bir kişi ki bir şehre benüm kılıcum girmeden anun tasnîfi girdi.” didi.” Monlâ Gürânî “Benüm te’lifâtum el-ân Mekke’de okınur, senün kılıcun Mekke’ye yitişmedi.” didi. Sultân Mehemed eyitdi: “Ne’am yâ Monlâ nâs tasnîfâtını gezdürürler sen tasnîfâtını yazarsın Mekke’ye gönderürsin. فضحك المولى الكوراني يا’nî güldi ve bu sözi begendi. {26a}”

Kimi zaman ise padişahın bizzat huzurunda gerçekleşen bir münazarada ortaya konulan üstün vasıflar önem arz eder. Bu konuda bir örnek Hocaazâde’nin tanıtımında yer alır:

“Ol zamânda vardılar ki Sultân Mehemed İstanbul’dan çıkmış Edrine’ye gidiyordu. Mahmûd Paşa gördükde “Eyü vardun geldün, ben seni pâdişâha andum. Şimdi pâdişâh yanında bahs vardur, sen de hâzır ol.” didi. H’âcezâde vardı, pâdişâha selâm virdi. Sultân Mehemed “Bu kimdür?” didükde Mahmûd Paşa “Bu H’âcezâde dâ’ileridür.” didi. Sultân Mehemed “Merhabâ.” didi. Ol zamânda Sultân Mehemed’ün bir cânibinde Monlâ Zeyrek ve bir cânibinde Monlâ Seyyidî ‘Alî idi. H’âcezâde, Seyyidî ‘Alî tarafına teveccüh idüp Seyyidî ‘Alî yanında oturduktan sonra esnâ-yı mübâhasede H’âcezâde, Monlâ Zeyrek’e i’tirâz eyledi. Mâ-beynlerinde

çok kelimât olup Seyyidî ‘Alî kalkup bir cânibinde H’âcezâde kaldı. Yine mâ-beynlerinde çok kelimât u bahs cârî olup Monlâ Zeyrek gerildi. Hattâ Sultân Mehemed, Monlâ Zeyrek’e “Monlâ senün sözün söz degüldür.” didi dahı Monlâ Zeyrek gitdi. Sultân Mehemed yanında H’âcezâde kaldı sarâya dek söyleşürek gitdiler. {36b}”

Bu ve buna benzer pek çok durum hüner ve yeteneklerin tefrik edilmesini ve çeşitli iltifat şekillerini doğurur. Hocazâde’nin padişah hocalığına terfi’ini mümkün kılan aşağıdaki hadise aynı zamanda verilen taltifin maddi boyutuna da işaret etmesi bakımından dikkat çeker:

“...Ve “Sultân Mehemed seni kendüsine h’âce eyledi.” didiler. H’âcezâde eyitdi: “Beni masharalığa alurlar zann eyledüm.” didi. Hemân çadırlar kurdılar, tavîle ile atlu ve mülebbes kullar ve on bin akçe nakd gönderdi. Gelen atlardan bir at ayırdılar, “Buyurun pâdişâh sizi ister.” didiler. {37a}”

Bununla birlikte kimi zaman sunulan bir hediye bu imkânları sağlar ki bu hediye bir müfessir ve hadis âlimi olan Monlâ Gûranî’nin sultana takdim edilmesiyle farklı bir boyut kazanır:

“Monlâ Yegân kaçan Sultân Murâd’a buluşdukda Sultân Murâd Hân Monlâ Yegân’e “Monlâ hiç bize armaganun var mı?” didükde monlâ dahı “Ne’am benümle bir recül vardur, müfessir ü muhaddisdür.” diyü Sultân Murâd, monlâ “Kandedür?” didükde monlâ “Dahı yakındadur.” diyüp kapuda hâzır olmagı ile içerüye da’vet eyledi. Bir mikdâr söyleşüp fazlını bildükde Burûsa’da cedit Sultân Murâd Medresesi’ni virdi ba’dehu cedit Sultân Bâyezîd’ün Burûsa’daki medresesini virdi. {24b}”

Devrin şartları göz önünde bulundurulduğunda ilmî münazaraların özellikle meziyet ve kabiliyetlerin tefrik edilmesinde bir dönüm noktası olduğu sıkça görülür. Sergilenen hüner ve yetenekler müşahade edilir, çeşitli iltifat ve lütuflara mazhariyete vesile olur. Bu konunun dikkat çeken bir yönü ilmî münazaraların bir isbat-ı vücut bulma, o ilme mütehasıs kişiler arasında faik-i akran olma münasebetine dönüşmesidir ki bu durumun bir beldedeki tüm âlim ve meşayihe meydan okuma hâlinde ifadesi Hızır Beg’in tanıtımında yer alır. Bu konuda verilen malumat şu şekildedir:

“Sultân Mehmed’ün evâ’il-i saltanatında bilâd-ı garbdan ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muttali’ bir harîf geldi. ‘Ulemâ-yı Rûm ile Sultân Mehmed yanında cem’ olup ‘ulemâ-yı Rûm’a birkaç mes’eleden su’âl eyledi ki birisinün itlâ’ı yok idi, bunlar cevâbda ‘âciz oldılar. Sultân Mehmed ziyâde muztarib olup küllî ‘âr geldükde “ ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muttali’ kim vardır?” diyü su’âl idüp Hızır Beg’e haber verdiler ki şehrinde müderris idi ve hem tâze idi, otuza varmamış idi, sipâhî şeklinde yürürdü. Hızır Beg pâdişâh yanında harîf ile cem’ oldukda harîf استحقار لشبابه وزيه güldi. Hızır Beg eyitdi: “Bildüğün söyle.” didi. Harîf dahı ‘ulûm-ı şettâden su’âllerini îrâd eyledi. Hızır Beg cemî’ne ‘âlim idi, gökçek cevâblar virdi. Sonra Hızır Beg harîfe on altı fenden su’âl eyledi, harîf birisine muttâlî’ olmayup mebhût oldu. Sultân Mehmed ferah-ı şedîd ile ferahlanup şevkinden kalkdı yine oturdu. Hızır Beg’e senâ-yı cemîl eyleyüp Burûsa’da ceddî Sultân Mehmed Medresesi’ni virdi. {27a}”

Kimi zaman zevata mevcut durumun üstünde ve ötesinde gösterilen ilgi ve desteklerde bu faaliyetlerin temelini oluşturur. Bu durum zaman zaman bir davranış, ilme duyulan bir hürmet, bazen gösterilen bir keramet, kimi zaman ise üstün bir vasıf vb. ile gerçekleşir. Para, mal (çeşitli eşya ve mülk) veya farklı memuriyetler anında bir bağış olarak tezahür eder. Güzel, takdir dolu bir söz, saygı ve sevgiye dayalı tavır ve davranış (izzet hürmet, ihtirâm, ri’âyet, hayır dua vb.) buna eklenir. Bu münasebetler “in’âm, ihsân, ‘atâ, lutf, bahşış, câ’ize vb.” ile ifade edilen maddi yardımları kapsadığı gibi “iltifat, riâyet, teveccüh, rağbet vb.” tabirler de bu münasebetin diğer yönünü oluşturur.

İlişkilerin çok çeşitli boyutlarından bazıları padişah ve tebaasının bir zevatın ilmine ait bir malumat edinmesi, onun eserini çeşitli vesileler ile müşahade etmesi, etrafındaki tebaa tarafından zevatın kendilerine tanıtılması, tavsiye edilmesi veya hâlinin arz edilmesi ile de gerçekleşebilir. Burada padişah tebaasının, bir köprü olma durumu söz konusudur ki daha geniş imkân ve kaynaklara ulaşma olanak tanımaktadır:

“**Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra Gelibolu’ya kâdî oldu. Mahmûd Paşa, Sultân Mehmed’e medh eyleyüp Sultân Mehmed İstanbul’a da’vet eyledi. Ol zamânda geldi ki ol zamânda kâdî-‘asker haste olup ‘arza kâdir olmamak ile kâdî-‘askere nâ’ib itdiler.

‘Arz-ı kazâ ile meclis-i refi‘-i Sultânî’ye duhûl şerefiyle müstes‘id oldukda hüsn-i sîret ve kuvvet-i basîreti pâdişâh-ı dakîka-şinâs nazarında zâhir olıcak Burûsa’da vâlidleri Sultân Murâd Hân Medresesi’ni virdi sonra Burûsa’ya kâdî eyledi ba‘dehu kâdî-‘asker eyledi. {60b}”

Unutulmamalıdır ki ilimde gösterilen bir nitelik her zaman övgüye ve iltifata gebe bir durumdur. Padişah tarafından sevilme, takdir edilmek, onunla irtibat, intisap ve münasebet hâlinde bulunmak büyük bir değer ve meziyet hâlidir. Kimi zaman elde edilen bir nüfuzun ifadesidir ki ulema ve meşayih için bir iftihar kaynağıdır. Bu anlayışın her âlim ve meşayih katında geçerli bir beyan olmadığı Şeyh Ebü’l-Vefa örneğinde görülür. Adeta saray ve çevresinde bulunmanın bir hicap sebebi sayılması bu bağlamda farklı bir anlayışın tezahürü olarak zikredilebilir:

“Şeyh Ebü’l-Vefâ, Monlâ Hüsrev’i ziyâret ider, seni ziyâret itmez.” didiler. Monlâ Gürânî “İsâbet ider.” diyü cevâb virdi. “Zîrâ Monlâ Hüsrev ‘âlim ü fâzıl u ‘âmildür, ziyâreti vâcibdür. Ben dahı ‘âlimüm lâkin selâtın ile muhtelit oldum, benüm ziyâretüm câ’iz degüldür.” diyü cevâb virdi. {26a}”

Verilen bir görevde başarı, bir işte gösterilen ehliyet-liyakat, kimi zaman ispat edilen bir kabiliyet, çeşitli konulardaki üstünlük padişah ve tebaasının özel ilgi ve desteğine ulaşmada en geçerli olan yoldur. Kimi zaman devlet büyükleri ile o makama ulaşmadan kurulan bir ilişki, yakınlık ve onun için yapılan bir eylemin unutulmaması da bu anlamda beyan olunan hususiyetlerdendir. Bu anlamda bir örnek Sultan Mehmed’in tahttan indirilmesi akabinde tebaasının kendisini terk etmesine rağmen Monlâ Hüsrev’in Sultan’ın yanından ayrılmaması münasebetiyle zikrolunmaktadır:

“... Monlâ Hüsrev “Gitmezem, mürüvvet budur ki kişi müsâhibinün devletde ve ‘izzetde ve nekbet ü zilletde şerîki olmak gerek.” didi. Sultân Mehmed bu sözinden ziyâde mahabbet eyledi. Sânînci saltanatında ikrâm-ı ‘azîm ile ikrâm eyleyüp menâsıb-ı gâliye ve merâtib-i ‘âliyyede mu‘azzez ü mükerrerem eyledi. {32b-33a}”

İstîğna, tok gözlü bir davranış, yaşam tarzı kimi zaman çeşitli vesilelerle ile gerçekleşen olayların hoşâ gidecek bir mahiyet arz etmesi vb. durumlarda bunlara

ilave edilebilir. Bu konuda güzel bir örnek Sultan Mehmed ile Mollâ Ümmüveled arasında gerçekleşir:

“Ve dahı rivâyet olunur ki bir gün el öpmeye Sultân Mehemed’e varup Sultân Mehemed’ün elinün ayasını öpdı, mu’tâd yirini öpmeydi. Zîrâ mu’tâd elinün arkasını öpmek idi dahı Sultân Mehemed “Monlâ hilâf-ı mu’tâd aya öpmek ile işâret neyedür?” didi. Monlâ Ümmüveled eyitdi: “Ayasofiyya’yı diledüm.” didi. Lügât-ı Yûnânî’de Ayasofiyya hâliyen medrese olan yirün adıdur ve Türkî’de aya el ayasına dirler. Sultân Mehemed bu latîfeyi istihsân idüp Ayasofiyya Medresesi’ni virdi. {59b}”

Hüner sahiplerine erişen ilgi, yardım ve desteğin kimi zaman zevatı ulaştırdığı refah, bolluk ve kimi zamanda bu refah ve bolluğun reddedilmesi müellifin dikkat ve hassasiyet gösterdiği bir durum olarak karşımızda durur. Bu reddediş ile ilgili bir örnek Monlâ Halîl’in verilen bir görevi kabul etmemesi dolayısıyla eserde şu şekilde ifade bulur: “Sultân Mehemed emr göndermiş ki “Gelüp Semâniyye’nün birinde müderris ol.” diyü emre imtisâl eylemeyüp gelmedükde Sultân Mehemed monlâ-yı mezbûrı medresesinden ma’zûl eylemiş ki “Mansıb talebine İstanbul’a gelse dahı güçle İstanbul’da alıkosam.” Dimiş, anunçün Monlâ Halîl İstanbul’a gitmemiş. Hattâ ba’z-ı ganî-i ehl-i belde “Monlâ Halîl’ün İstanbul’a sefer itmege kudreti ve mâlî yokdur ve istemekden de hicâb ider.” diyü Monlâ Halîl’e yol harçlığı on bin akçe ‘arz eylemiş, kabûl eylememiş “Allâhu Te’âlâ kapusından gayrı kapuya ilticânun aslı yokdur.” dimiş. Sâhib-i kitâbun babası “Ba’de’l-‘azl ‘ayşumuz dahı ziyâde oldı.” diyü rivâyet ider. {34a-34b}”

Burada dikkat çeken bazı örnekler vardır ki bu iltifat ve refahın tebdiline işaret eder. Bu durum kimi örneklerde had bildirme, hoşnut olunmayan bir durumun izale edilmesi şeklinde gerçekleşirken:

“Rivâyet olunur ki bir gün monlâ-yı mezkûr, Sultân Mehemed yanında öginüp “Eger Seyyid ve Sa’dü’ddîn sag olalar idi, önümce gâşiyedârum olalar idi.” diyü söyledükde Sultân Mehemed’e gazab müstevlî olup H’âcezâde ile bahs emr eyledi. Çünkim H’âcezâde ile pâdişâh yanında cem’ oldılar, H’âcezâde Monlâ ‘Abdu’lkâdir’i ilzâm ve eyledügi ikdâmdan ihcâm eyledi. {55a}” kimi örneklerde bir gazaba muhatap olma ve cezalandırılma ve bunun akabinde bir sıkıntı ve zorluğun

ifadesi olarak yer alır. Bu durum esef, üzüntü ve yakınma ile ifade edilir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise padişahın maddi bir ilgisinden ziyade manevi bir ilginin, bir dostluğun, arkadaşlığın yitirilmesidir ki kanaat ile bir hayat süren zevat için daha önemli olan bir olguya işaret eder. Zira padişah ile temas ve münasebet içinde bulunmanın zevat için önemli bir hâli ifade etmesi söz konusudur. Bu önemi arz eden örneklerden biri şu şekildedir:

“Monlâ ‘Alî yanında on yıl ders okıdum. Ekser hâli samt u sükût üzere idi illâ meger ki pâdişâh ile musâhabetin zıkr olınsa ol vakt nikât-ı garîbe rivâyet ve letâyif-i ‘acîbe hikâyet iderdi. Bir gün pâdişâh mukârenetinde a‘zam-ı lezâ’izinden su’âl ve her ne ise keşf-i hâl murâd eyledüm. ‘Île’l-ân hiçbir ahad bundan su’âl ve istihbâr u mâ-fî’l-bâl eylemedi. Bu emr-i garîb ve hâl-i dil-firîbdür.” Hikâyeti budur ki “Eyyâm-ı şitâda Sultân Mehmed ile sefer idüp konakda otak kurulınca oturmak için bir seccâde döşerlerdi. Çizmesini bir gulâm çekerken bir gulâma dahı tayanur idi, her zamânda ‘âdeti bu idi. Bir menzilde dahı tayanacağı gulâm bulunmayup Sultân Mehmed bana tayandı. Sohbet-i selâtinde bundan lezîz nesneye vâsıl olmadum.” didi... {56a}”

A‘yân ve erkânın zevatla olan münasebetleri de tıpkı padişahınkine benzer. Bu durum daha ziyade bir musahiplik, dostluk, arkadaşlığa dayanır hâmîlik, efendilik-bendelik ve sığınma şeklinde değil; gönül, mizaç ve zevk birliğine dayalı bir ilişkinin neticesi olarak tezahür bulur. Bu durum aynı zamanda tanıtımı yapılan zevatın sosyal ilişkilerine ve kültürel varlığına işaret ettiği gibi önemli devlet erkânının da sosyal yaşamlarına, ilme karşı duruşlarına ve âlime yaklaşımlarına örnek oluşturur. Bu ilişkilerin yansıtıldığı bir örnek şu şekilde yer alır:

“Rivâyet olunur ki Monlâ Vildân bir gün Mahmûd Paşa’ya eyitdi: “Ben seni ziyâde severem, ‘acebdür ki sen Monlâ ‘Abdu’lkerîm’i benden artuk seversin.” didi. Mahmûd Paşa eyitdi: “Gerçek dirsın.” didi. Monlâ Vildân eyitdi: “Monlâ ‘Abdu’lkerîm elün alur da seni cennete mi sokar?” didi. Mahmûd Paşa eyitdi: “Umaram ki ide.” didi. Monlâ Vildân eyitdi: “Bu sözi neden didün?” didi. Mahmûd Paşa eyitdi: “Aslı budur ki ben Sultân Mehmed’ün kapucıbaşısı iken şurb-ı hamra mübtelâ idüm. Bir gice çokça göverdüm idi. ‘Ale’s-seher Monlâ ‘Abdu’lkerîm geldi. Tîzye odamı tathîr eyledüm, evânî-i hamrdan ve buhûr ile râyiha-i hamrı izâle eyledüm ki hâricden kimesne gelse bilmezdi. Monlâ ‘Abdu’lkerîm ile bir mikdâr musâhabet eyledüm. Çünkü Monlâ ‘Abdu’lkerîm kalkdı, kapuya vardı da turdı,

eyitdi: “Sana bir söz söyleyüm, lâıyk mıdur ki sen ehl-i ‘ilm olasın ve pâdişâh yanında bu kadar merteben ola ve ‘an-karîb vezîr olmak dahı mukarrer ola dahı hamr gibi bir murdârı bâtınına dökessin.” didükde hicâbumdan derledüm. Sovuk gün idi, der kaftânımdan taşra çıkdı, orada tevbe eyledüm. Monlâ ‘Abdul’lkerîm benüm tevbeme sebep oldı. Mahabbet ideyin mi itmeyeyin mi didükde... {47b}”

Bu tür ilişkilerin muhakkak ki çeşitli yollarla elde edilmesi, elde edilen imkânların derecesi, yapılan hizmetlerin nasıl bir mahiyet arz ettiğı, tüm bunların sonucunda zevatın sosyal kültürel yaşantısına etkisi vb. olacaktır. Bu durumu değışik şekil ve nispetlerde bulmak mümkündür.

Yüksek bir mevki ve itibarın doğurduğu birtakım sonuçlar da kaçınılmazdır. Takdir olunan mevki ve itibar takdire değıer bir durum olduğu gibi kıskanılmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla birtakım hâkimiyet çevrelerinin kendi makam ve mevkilerini ve itibarlarını devam ettirme çabaları neticesinde çeşitli sebeplere dayanan çekememezlikler ve anlaşmazlıklar farklı olayların tezahür bulmasını ve eserde zikredilmesini kaçınılmaz kılar. Bu durumun örneklerinden biri Monlâ Abdu’lkâdir’in makamdan azledimesine yol açan olay dolayısıyla ifade bulur:

“...sonra Sultân Mehemmed’e mu’allim olup yanında mukarrib oldı. Hattâ vezîri Mahmûd Paşa hased eyledi. Ba’z-ı eyyâmda Sultân Mehemmed musâhabete da’vet eyleyüp mizâcında fütûr olmak ile ta’allül eyledi. Ba’z-ı ashâbı eyitdi: “Fülân bâğçede zurefâ cem’iyyeti var. Hâtırınız tefrîhi için varalum, kelâm-ı ferah-encâmılarından hâtır-ı deryâ-mekâtırunuza tefrîh hâsıl ola.” didiler. Tergîblerine mâ’il ve da’vet-i Sultân hâ’il olmayup vardukda Mahmûd Paşa bu hâli Sultân Mehemmed’e i’lâm u ifşâ idüp “Pâdişâh’um! Monlâ ‘Abdu’lkâdir pâdişâh müsâhabetinden firâr idüp hadâ’ikden zurefâ sohbetini ihtiyâr eyledi.” didükde Sultân Mehemmed tecessüs ve vâki’-i hâli tefâhhus eyledükde vâkıf olup Monlâ ‘Abdu’lkâdir’i ‘azl idüp mansıbdan dūr ve musâhabetden mehcūr eyledükde Monlâ ‘Abdu’lkâdir dahı vatanına rücû’ idüp hüzn ü melâl ve sū’-i hâl ile çok zamân geçmedi, marîz olup dâr-ı ‘ukbâya rihlet eyledi. {54b-55a}”

Bir diğıer olayda ise Sultan Mehmed’in veziri Karamanî Mehmed Paşa’nın Monlâ Kestellî’den çekinmesi sebebiyle yaşanır. Hadiseye şu şekilde temas edilir:

“...İstanbul ve Edrine ve Burûsa’dan her birine üçer def’a kâdî oldu sonra Sultân Mehmed saltanatı evâhirinde kâdî-‘asker eyledi. Ol zamâna dek kâdî-‘asker bir olurdu. Ol zamânda vezîr Karamanî Mehmed Paşa idi. Monlâ Kestellî’den korkardı zîrâ müdârât bilmezdi, her mertebede kelime-i hakkı söylerdi. Vezîr, Sultân Mehmed’e ‘arz eyledi ki “Vüzerâ dördür, kâdî-‘askerden iki olup biri Rûmili’ne ve biri Anadolu’ya olsa mesâlîh-i Müslimîn itmâmında eshel olup Dîvân-ı ‘Âlî’ye zeyn olurdu.” didükde Sultân Mehmed meyl eyledi. Monlâ Kestellî’yi Rûmili kâdî-‘askeri ve Hâcîzâde Hasan oğlını Anadolu kâdî-‘askeri eyledi. {42b-43a}”

Bu konu hakkında bir diğer hadisede ise taassubun devlet erkânının tutum ve davranışına nasıl yansıdığı izah edilir: “Kaçan Sultân Mehmed, Karamanî Mehmed Paşa’yı vezîr eyledi, Mehmed Paşa Monlâ Tûsî şâgirdi olması ile Hâcîzâde’ye ta’assub üzerine idi. Mehmed Paşa bir gün Sultân Mehmed’e “Hâcîzâde İstanbul hevâsından şikâyet ider, okudugumu unuttum dir, İznik hevâsını medh ider.” didükde Sultân Mehmed “İznik kazâsını medresesi ile ma’an virdüm.” diyüp imtisâl ile’l-emr İznik’e vardı. {38a}”

Bu gibi çok sayıda örnek, eser genelinde izah olunmaktadır. Bu örneklerden biri de Hocaîzâde ile Mahmud Paşa arasındaki cereyan eden bir hadise çerçevesinde zikrolunur:

“Pâdişâh Hâcîzâde’den Zencânî sarfda te’lîf eylediği ‘İzzî’yi okuyup Hâcîzâde ‘İzzî’ye şerh yazdı. Sultân Mehmed yanında ol mertebede i’tibârı ve takarrubı oldu ki Mahmûd Paşa hased eyledi. Hâcîzâde’yi pâdişâhdan dûr ve nazarından mehcûr etmek için pâdişâha “Hâcîzâde kâdî-‘askerlik ister.” diyüp pâdişâh “Niçün benüm musâhabetümi terk ider?” didükde vezîr “İster ancak.” diyü cevâb virdi. Bir gün Hâcîzâde’ye “Pâdişâh sana kâdî-‘askerlik virdi.” didükde Hâcîzâde “İstemezem.” didi. Vezîr “Emr-i pâdişâhî böyle cârî oldu.” didükde emre imtisâl idüp kâdî-‘asker oldu. {37a}”

Bu durum âlim ya da meşayihin hayatında olumsuz vukua gelen hadiselerle yol açmakla birlikte kimi zaman ise ulema ve meşayihin bu hadiselerdeki kerameti olayın farklı tezahürlerini doğurabilir. Nitekim böyle bir örnek İvaz Paşa ile Monlâ Fenârî arasında cereyan eder:

“Rivâyet olunur ki Sultân Yıldırım Bâyezîd Hân’un vüzerâsından ‘İvaz Paşa, Monlâ Fenârî’yi sevmezdi. Monlânun gözinde ‘illet ‘ârız olmak ile vezîr-i mesfûr eyitdi: “Umaram Allâhu Te‘âlâ’dan ki ol kör şeyhün namâzını kılam.” diyüp haber monlâya vâsıl oldu. Monlâ eyitdi: “Ol câhildür, namâz ma’nâsını bilmez ammâ ben Allâhu Te‘âlâ hazretlerinden tazarru‘ iderem ki bana şifâ ve ana ‘amâ vire ve meyyitün namâzını ben kılam didi.” Hem öyle oldu, monlâya Allâhu Te‘âlâ şifâ virdi. Sultân Bâyezîd Hân bir sebebdan hışm idüp ‘İvaz Paşa’nun gözine mil çekdi, kör oldu sonra vefât itdi. Cenâzesi namâzını Monlâ Şemsü’ddîn Fenârî kıldı. {8b-9a}”

Padişah ve zevat arasında kurulan ve kısa süren yakınlıklara, arkadaşlıklara ve sohbet ilişkilerine gelince daha çok bir rastlantı sonucu ortaya çıkan veya çeşitli vesileler etrafında bir araya gelinen bir mahiyet arz eder. Bu durumda tanıtımı yapılan zevatın çeşitli üstün vasıflarına, yetenek ve meziyetlerine işaret olunur:

“Sultân Mehemed-i merhûm, Uzun Hasan muhârebesi kasdına Burûsa’ya gelüp giderken Dervîş Mehemed hımâra binüp karşıladı. Yol kenârında hımâr üstinde kaçan Sultân Mehemed geldükde Sultân Mehemed’e “Es-selâmü ‘aleyküm.” didi dahı döndi, gitdi. Sultân Mehemed Hân kaba âvâzlu idi. “Şu bize selâm viren Dervîş Mehemed degül midür?” didükde Vezîr Mahmûd Paşa “Belî odur.” diyüp Sultân Mehemed, Mahmûd Paşa’ya “Yitiş ardından bize du‘â eylesün di.” didi. Müstecâbü’-d-da‘vet olmak ile meşhûr idi. {51b}”

Kimi zaman gerçekleşen bir rastlantı, bilinen yetenek ve meziyetin takdirine işaret eder ki muhatap bir taltif ile ödüllendirilebilir: “İstanbul’a geldükde bir gün yolda Sultân Mehemed’e rast gelüp atından inüp turdukda Sultân Mehemed gelüp selâm virüp “Sen Efdalzâde degül misin?” diyüp ol dahı “Ne‘am.” diyüp eyitdi: “İrte dîvâna hâzır ol.” didi. Monlâ Efdalzâde sabâh dîvâna hâzır olup vüzerâ ‘arza girdükde “Efdalzâde geldi mi?” diyüp “Belî pâdişâhum geldi.” didüklerinde “Babam Sultân Murâd’un medresesini virdüm elli akçe ile.” didi. {52b}”

Padişah ve tebaası ile kurulan ilişkilerin muhakkak ki pek çok yolu ve çeşidi vardır. Bunların eserde en çok zikredilenlerinden biri de hocalık ve musahipliktir. İlk ve en çok akla gelen padişah ve şehzâde medhediciliği ise bu eserde hemen hemen hiç yer almamaktadır. Hatta birçok tanıtımda padişah karşısında ulemanın ve meşayihin tepkilerini ortaya koyan birçok örnek vardır. Mollâ Sinan Paşa’nın padişah tarafından

cezalandırılması üzerine bu konuda ortaya konulan tavır ve tepkinin vuku buluş şekli dikkat çeker:

“Sonra Sinân Paşa ile Sultân Mehemed mâ-beyninde bir kıssa vâki’ olup ‘azl eyledi ve habs eyledi. ‘Ulemâ Dîvân-ı ‘Âlî’ye cem’ olup “Elbette habsden ıtlâk eyle yoksa kitâblarumuzu yakup memleketünü terk iderüz.” didiler. Sultân Mehemed dahı habsden çıkardı, bunlara teslim eyledi. Sâkin olduklarından sonra Seferihisâr kazâsını medresesiyle virüp İstanbul’dan çıkardı. İznik’e vardukda ardınca tabîb gönderüp “‘Îlâc eyle.” didi. “‘Aklı muhtell olmuşdur.” didi. Tabîb şerbet virüp her gün elli dâne ‘asâ ile darb iderdi. İbn Hüsâmü’ddîn işidüp Sultân Mehemed’e mektûb gönderüp “Yâ bu zulmi def’ eyle yâhûd memleketünden çıkup giderem.” didi. Bu sebeb ile zulm-i mezbûrdan kurtulup Seferihisâr’a vardı. Anda ikâmet eyledi, hüzn ü melâli ile turdı. {53b}”

Unutulmamalıdır ki tüm bu örnekler hâkimiyetin hangi ellerde törpülediğinin verilen yanlış kararlara karşı nasıl tepkiler verildiğinin aynı zamanda sosyal yaşama birçok yönden taalluk eden olayların bir panoramasıdır. Bu konuda Monlâ Vildân’ın bir gencin -bu genç daha sonra Sultan II. Beyâzîd’e vezir olacak olan Davud Paşadır- katline hükmeden Sultan Mehemed karşıısındaki tutumudur ki dikkat çekmektedir:

“Hikâyet olunur ki Sultân Mehemed Hân ‘ahdinde Monlâ Vildân kâdî-‘asker iken Edrine’de nâ’ibü’ş-şer’ olan efendi, Dâvûd Paşa’yı henüz mansıb tasarruf idüp vezîr olmamış iken fıskdan men’ içün muhızır göndermiş. İmtinâ’ idecek nâ’ib gazab idüp bi’z-zât varmış. Dâvûd Paşa dahı nâ’ibi döğüp başın yarmış. Bu hâdis Sultân Mehemed Hân hazretlerine ma’rûz olıcak “Tahkîr-i şer’ idenün katli vâcibdür.” diyü siyâsetine fermân-ı cihân-mutâ’ları müte‘allik olmuş. Vüzerâ her çend ki şefâ’at itmişler, mümkün olmamış. Monlâ Vildân’dan iltimâs itmişler ki bu husûsa bir çâre ide ki nâ’ire-i gazab-ı pâdişâhî sükûn bula. Ol dahı taleb-i ‘afv idicek kelâmı sem’-i rızâ ile mesmû’ olmayup “Elbette siyâset olunmak gerekdür.” diyü buyurdılar. Mevlânâ dahı eyitdi ki “Nâ’ib meclis-i kazâdan kuvvet-i gazabiyye tahrîki ile kalkup ‘ırz-ı kazâyâ mürâ’at itmemekle mesned-i kazâdan sâkıt olmuşdur. Mazrûb olduğu hinde kâdî degüldür ki tahkîr-i şer’ lâzım gele ve hall-i katline fetvâ virile. Eger mücerred siyâset için katl buyurulursa emr pâdişâhundur.” didi. Pâdişâh hazretleri dahı bu mertebeden sonra sükût eylediler. {61a}”

Yukarıda ifade edilen çeşitli olaylarla birlikte zikrolunan bazı hususlar, âlim ve meşayihin makam ve mevki algılarını ve bu konudaki tavırlarını yansıtmaları bakımından da önem arz etmektedir. Bu anlamda aşağıdaki örnekte Hatîbzâde'nin devlet erkânına karşı tutumunun nasıl olması gerektiğine dair sözleri dikkat çekmektedir:

“Ol zamânda Efdalzâde yevmî toksan akçe vazîfe ile müftî idi. Hatîbzâde tekaddüm eyledi. Dîvâna vardılar, vüzerâ oturmuşlar idi. Efdalzâde bunlara selâm virdükde Hatîbzâde eli arkası ile Efdalzâde'nün gögsine urdı “İlmün ‘ırzını yıkdun, bunlara selâm virdün. Sen mahdûmsın, bunlar huddâmdur. Husûsan sen bir şerîf kimesnesin.” didi. Sonra pâdişâha dâhil oldu, biz dahı bile girdük. Sultân Bâyezîd yedi adım istikbâl eyledükden sonra selâm virdi, eğilmedi. Musâfaha eyledi, elin öpmeydi ve bizi terbiyet eyledi ve biz de Sultân Bâyezîd'ün elin öpdük. Bize “Şugl eylen.” didi. Sonra Hatîbzâde selâmlayup biz dahı bile selâmladuk, döndük Hatîbzâde'ye didük ki “Bu sultân-ı Rûm'dur, lâıyk olan eğilüp elin öpmek degül midür?” didük. Bize “Siz bilmezsünüz ana fahr yetmez mi ki Hatîbzâde gibi bir ‘âlim ayagina gele, ol bu kadara râzîdür.” didi. {44b}”

Bu dönemin adeta bir panoraması olan aşağıdaki örnek ise Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa biyografisinde yer almaktadır. Bu ismin ilme müteveccih olması dairesinde ortaya konulan bu tanıtım ilmin izzetine işaret eden bir mahiyet arz etmektedir:

“Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa: ‘Âlim ü fâzıl Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşazâde'dür. Ceddi Devlet-i ‘Osmâniyye ümerâsından idi. Kendüsi ‘izz ü nâz ile büyüdi. Hubb-ı kemâl galebe idüp tâzelikte ‘ilm-i şerîfe meşgûl olup sonra ‘askere mülhak olup Halîl Paşa oğlu İbrâhîm Paşa ki Sultân Bâyezîd'ün vezîri idi ve Evrenosoglu Ahmed Beg ‘azîmü’ş-şân beg idi, üzerine bir sancak begi dahı geçmez idi. Mevlânâ Kemâl Paşazâde hikâyet iderler ki “Bir seferde bunlar ile bile idüm. Bir vakit vezîr-i mezbûr yanında mezkûr Ahmed Beg oturur idi. ‘Ulemâdan bir kimesne gelüp mezkûr Ahmed Beg'ün üzerine oturdu, kimesne kaldurmadı. Ta‘accüb eyledüm, sordum ki “Ahmed Beg'ün üstine geçüp oturan kimdür? Ne haysiyyetle Beg'e tasaddür ider ve vazîfesi nedür?” Eyitdiler “Otuz akçe vazîfe ile Filibe Medresesi'nde müderrrisdür.” didiler. Ben didüm ki “Otuz akçe vazîfe-i tadrîs ile böyle bir ‘âzîmü’ş-şân begün üstine nice geçer?” diyü

su'âl eyledüm, yoldaşum bana eyitdi: “Bunlar ‘ulemâdur ve ‘ulemâ-yı mu‘azzezler ve mu‘azzamlardur.” didi. {120a-120b}”

Padişah ve şehzâde ile kurulan ilişkilerin “mülâzemet”, “hıdmet”, “kul-bende”, “intisab etmek” terimleriyle bir çeşit meslek tayinini ya da “mâdih”lik kavramını ihtiva eden bir fonksiyonu düşünmek ise kanaatimizce doğru değildir. Bu kavramların daha ziyade bir çeşit hizmet ve yakınlığın ifadesi olarak görülmesi, kapsamlarının ilme dayalı faaliyet ve fonksiyonları içermesi, geçici bazı görev ve fonksiyonları içine alması kuvvetle muhtemeldir.

Padişaha dayalı geçim ve imkân tarzına gelecek olursak bu konudaki bilgilerin en geniş ve yaygın şekli çeşitli ücretler mukabilinde verilen görevlerdir. Bu anlamda verilen vazifeler ilgili bölümde etraflıca ele alınmaktadır (Bkz. Devlet Hizmetleri). Bununla birlikte çeşitli vesilelerle yapılan bağış ve ihsanlar da eserde belli aralıklarla zikredilmektedir. Bu konudaki örneklerden biri de takdir edilen bir faaliyet dolayısıyla Monlâ Hamidüddîn ile Sultan Mehmed arasında gerçekleşmektedir. Bu olayın vuku bulması şu şekildedir:

“...İstanbul’da tâ’ûn-ı ‘azîm vâki’ olmağı ile ba‘z-ı kurâya çıkup her gün köyden İstanbul’a derse müdâvemet idüp günde dört kitâbdan dikkat ü ihtimâm ile ders virürdi. Kaçan Sultân Mehmed gazâdan geldükde karşılayup yanaşdukda Sultân Mehmed eyitdi: “Monlâ işitdüm her gün köyden şehre derse müdâvemet idüp dört kitâbdan ders virmişsin, inşâ’allâh sen eyledün bize kaldı.” diyüp ‘ulemâdan her birine bir esîr virüp Monlâ Efdalzâde’ye iki esîr virdi sonra İstanbul kazâsını virdi. {52b-53a}”

Bir diğer örnekte ise padişah tarafından makul karşılanan ve takdir olunan bir cevap, bir taltifin gerekçesini oluşturur: “...Hâcezâde ile bahs eylemek da‘vâsını eyledi. Sultân Mehmed eyitdi: “Hâcezâde ile sen bahse kâdir misin?” didi. Hatîbzâde “Kâdirem, husûsan ki pâdişâh katında bu kadar hayyiz ü i‘tibârım var.” didi. Bu sözden ötüri Sultân Mehmed mu‘allimlikden ‘azl eyledi dahı müderris eyledi. {44a}”

Eserin en fazla dikkat çeken bölümlerinden biri de padişah ile ulema ve meşayih arasında gerçekleşen ve sosyal yaşamda tezahür bulan çok sayıda anlatılardır. Çeşitli münasebetlerle gerçekleşen bu olaylar adeta padişah ile ulema ve meşayihin

yaşantılarına dayalı bir belge niteliği arz etmektedir ki tarihsel olayların sosyal ve psikolojik açıdan yorumlanmasında da bir vesika kabul edilebilir. Bu durum kimi zaman bir arkadaşlık ve dostluğun ifadesi olarak yorumlanacak bir ikramın: “Sâhib-i kitâba Ümmüveled’ün ba‘z-ı evlâdı hikâyet idüp “Ba‘zı zamânda Sultân Mehemmed, Ebî Eyyûb-ı Ensârî ziyâretine giderken evümüz önüne ugrayup vâlid şerbet çıkarup eli ile Sultân Mehemmed’e virüp içüp selâm virüp gidüp ihsân-ı ‘azîm eylerdi.” diyü rivâyet eyledi. {59a}” kimi zaman sefere çıkarken gerçekleşen bir hadisenin izahını oluşturur:

“Ve dahı rivâyet olunur ki “Sultân Mehemmed İstanbul’dan gazâ niyyetine çıkup cemî‘-i ‘ulemâ bile tabl-hâne ise dögilür. ‘Ulemâ müşâyâ‘a rusûmın edâ idüp rikâb-ı sa‘âdet-intisâb-ı mülâzemeti ile behre-yâb olmuşlar idi. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ âyet-i kerîmesine müte‘allik musâhabet idüp mü‘minîne îmânla emrün nüktesin beyâna tasaddî itmişler idi. Pâdişâh hazretleri “Mevlânâ Ümmüveled sen ne dirsın?” diyü hitâb buyurmuşlar. Mevlânâ dahı eyitmiş ki “Bu su’âlün cevâbını mehterân şâhı elinden sîne-kûb olan tablâr erfa‘-ı savtla cevâb viriyorlar.” Pâdişâh hazretleri dahı “Ne vechle cevâb virürler?” didükde eyitmiş “Dum dum didüklerinde cevâb-ı şâfi hâsıl olur. Zîrâ âminû kelimesinin ma’nâsı ve hüve ‘ale’l-imân dimekdür.” didi. {59a}”

Bu örneklerden biri de Monlâ Gürânî ile Sultan Mehmed arasında şu şekilde vuku bulur: “Merhûm monlâ Sultân Mehemmed Hân’a nasîhat idüp “Dâ’imâ yidüğün harâm giydüğün harâmdur, ihtiyât eyle.” diyü söylerdi. Bir gün Sultân Mehemmed ile ta‘âm yidükde Sultân Mehemmed “Hele sen de harâm yidün.” diyüp Monlâ Gürânî “Ta‘âmun benüm önümde olanı helâl, senün öninde olanı harâmdur.” diyüp Sultân Mehemmed ta‘âmı dönderüp Monlâ Gürânî ekl eyledükde pâdişâh Monlâ’ya “Sen de harâm yidün ola.” didükde monlâ yine ‘ale’l-fevrî cevâb virüp “Senün öninden küllî ta‘âm harâmdan helâl nakl olinup benüm önümden giden ta‘âm helâlden harâma nakl olındı anuçün sen ta‘âmı döndürdün.” diyü cevâb virdi. {25b-26a}”

Eserde üzerinde durulan konulardan biri de saltanat çevrelerinde vuku bulan birtakım olağanüstü olaylardır. Bu olaylar âlim ve meşayihin kerametinin izhar bulmuş şeklidir. Kimi zaman bir kapıyı açar ve fethi, zaferi mümkün kılar kimi zaman ise bir

hükümdar zulmetini engeller. Bu konuda Orhan Gazi ile Lala Orhan arasında vuku bulan bir hadisenin izharı şudur:

“Sikâtdan mervîdür ki “Orhân Gâzî İznîk Hisârî’nı muhâsara eyledükde bir taraftan küffâr ‘askeri zuhûr eyledi. Orhân kulu Lala Şâhîn ile müşâvere eyleyüp Lala, Orhân Gâzî’ye “Siz hisârdan ayrılmaz eger ganîmeti bana bağışlarsan ben kâfire karşı varayum.” diyüp Orhân kabûl eyleyüp Lala küffârı münhezim idüp bî-had ve lâ-yu’add mâl-ı ganîmet hâsıl olıcak Orhân nâdim olup monlâ-yı mesfûra istiftâ olındukda “Eger Lala mu’tak ise ganîmet anundur, pâdişâhun dahli yokdur.” diyü fetvâ virüp Lala Şâhîn bu mâl-ı ganîmet ile Burûsa’da bir medrese binâ eyledi. {3b}”

Bu anlamda Timur fitnesinin def edilmesinin sebebi ise şu şekildedir: “Rivâyet olunur ki Emîr Timur Burûsa’ya dâhil oldukda Tatar şehri fesâda virüp Burûsa halkı şeyhden meded taleb idüp tazarru’ eylediler. “Bu zulmetün elinden bizi halâs eyle.” didüklerinde şeyh ““Askere varun bir na’l-bend vardur turfe-i hey’etdür şu şekilde ve şu hey’etde bir âdem vardur kaçan bulduğunuz vakt benden selâm idüp şeyh şimden sonra sizden umar ki varup gidesüz diyün.” diyüp bunlar dahı ‘aynı ile ol şahsı bulup şeyhün haberini îsâl eyledüklerinde “N’ola baş üstine, ırte göçelüm gidelüm.” diyüp hemân irtesi Emîr Timur göçüp şöyle gitdi ki ‘askerün öni ardına katlanmadı. {16b}”

Eserde farklı saltanat çevrelerinde vuku bulan çeşitli hadiselerin de bu konuya uzanan yönleriyle dile getirildiği görülmektedir. Ulema ve meşayihin kıymet ve değer takdiminde farklı saltanat çevrelerinin hâl ve tutumları bu anlamda dikkat çekicidir. Kimi saltanat çevreleri ile ulema ve meşayih arasında cereyan eden olayların bu konuya daha geniş bir yelpaze kazandırdığı görülmektedir.

1.2. Devlet Hizmetleri (En Üst Basamaklar)

Şahısların meslek ve mevkisi eserde muhakkak surette temas edilen konulardan biri olarak yer alır. Bu yönde tanıtımlar müstakil bir bölüm hâlinde görülür. Bununla birlikte doğrudan bir tanıtım olmamakla birlikte birtakım münasebetlerle çeşitli mevki ve görevlerin belirtildiği çok sayıda örnek de yer alır.

Eserde tanıtımı yapılan isimler; sahip oldukları ilmî, kültürel, sanatsal kabiliyetleri yönetimdeki bilgi ve hünerleri ile devletin en üst mevki ve memuriyetlerinde

karşımıza çıkar. Bunlar sadrazamlık, vezirlik, kadıaskerlik, kadılık, müderrislik, padişah hocalığı gibi devletin en üst mevki ve memuriyetlerini oluşturan görevlerdir. Bu görevler kimi örneklerde tanıtımı yapılan isimlerin yegane mesleği olarak zikredilir. Ancak çok sayıda isim birden fazla mevkide karşımıza çıkar. Bu durum çeşitli zamanlarda farklı görevlerin ifa edilmesini yansıtır.

Bu mevki ve meslekler ile ilgili olarak özellikle anlatılan hususlar yukarıda da zikrolunduğu üzere (Bkz. Saray ve Çevresi) padişah ile çeşitli münasebetler çerçevesinde kurulan ilişkiler, yakınlık, farklı şekillerde kanıtlanan kıymetlilik, saygınlığın kazanılması, erişilen maddi ve manevi iltifatlar vb. üzerinedir. Bu durum farklı sahalarda gösterilen liyakat, ehliyet, hayat tecrübesi; her türlü yeterlilik, kabiliyet ve niteliğinin bir sonucudur. Çok sayıda örnek yukarıda zikrolunmuştur (Bkz. Saray ve Çevresi).

Çeşitli meslek ve mevkilerde gördüğümüz zevatin tanıtımında sıkça görülen olaylardan biri “azl” kavramı etrafında teşekkül eden olaylardır. Bu kavram ile ifade bulan çok sayıda örnekte çeşitli makam ve mevkiler arasında gidiş-gelişler, geri dönüşler sıkça söz konusu edilmektedir: “**Monlâ Seyyidî el-Karamanî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra Monlâ ‘Alî el-‘Arabî hıdmetine yitişüp sonra mu‘îdi oldı sonra Tokat’da müderris oldı sonra İstanbul’da Kalender-hâne’ye müderris olup ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldı sonra Burûsa’da Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris oldı sonra İstanbul’a kâdî oldı ba‘dehu Anadolu kâdî-‘askeri oldı sonra Rûmili kâdî-‘askeri oldı. Sultân Selîm’ün evâ’il-i saltanatında ma‘zûl olup yüz yigirmi akçe vazîfe ile Semâniyye Medresesi virildi. Semâniyye’de müderris iken tokuz yüz yigirmi üç târîhinde fevt olup İstanbul’da binâ eyledüğü mekteb yanında defn olındı. {93b}”

Sözlüklerde görevden alma, yol verme, bir şeyi yerinden veya işinden ayırmak gibi anlamlarda takdim edilen azl kavramının manasının tetkik edilmesi zaruridir. Bu anlamı doğuran örnekler olmakla birlikte görevden el çektirme, görevine son verme manasının dışında bir görevin bırakılması, bir emeklilik hâlinin ifade edilmesi de bu terminoloji etrafında sıklıkla yer almaktadır: “**Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed el-Yegânî:** Eyyühüm demek ile mülakkab idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra nice şehre kâdî oldı sonra Amâsiyye’ye kâdî oldı sonra Sultân Bâyezîd Burûsa kazâsını viridi sonra ma‘zûl oldı ba‘dehu yine Burûsa’ya kâdî oldı sonra Sultân Selîm

Burûsa'dan ma'zûl eyleyüp Gelibolı kazâsını virdi sonra kazâyı terk idüp elli akçe tekâ'üd vazîfesini eylediler, ol hâlde fevt oldu. {101a}"

Âlim ve meşayihin meslek, mevki ve sosyal statülerini belirten kimi örnekler vardır ki birçok meslek ve görevin ifa edilmesi ile çok yönlü bir kişilik ve devlet adamlığı tecessüm etmektedir: “**Monlâ Pîr Mehemed Cemâli eş-şehîr bi-Zeyrek:** Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra ba‘z-ı şehrlere kâdî oldu Filibe ve Sofya ve Galata gibi. Sonra Sultân Mehemed mütevellîsi oldu ba‘dehu Sultân Bâyezîd evâhîrinde defterdâr oldu. Sultân Selîm bunu vezîr eyledi, Pîrî Paşa diyü lakab virdi. Sultân Süleymân cülûsında vezîr-i a‘zam idi. Ba‘dehu vezâretten ma‘zûl olup ve Dimetoka’ya karîb yirde tekâ'üd eyleyüp ‘ömrini ‘ibâdet ile ve salâh u ‘iffet ile hatm eyledi. {98b}”

Burada tüm bu görevlerin elde edilmesinde çeşitli edebî birikimler de söz konusu edilmektedir. Ancak burada zikredilen çoğu isimler meziyetleri ve edinimleri ile önemli bir din, ilim, devlet ve idare adamlarıdır. Bu isimlerden edebî vasıfları ile zikredilenlerden çoğu birinci dereceden bir sanatkâr değildir. Bunlar tanıtıma daha ziyade genel bir şiir ve sanat zevkine bilgi ve kültür düzeyine sahip olmaları ile dâhil edilmiştir. Burada dikkat çeken bir husus yüksek mevkilere dinî, ilmî değer ve meziyetleri ulaşmış kimselerin sanatkârlıkları söz konusu edilince, müellifin bu konuya çok temas etmemesi, pek bir değerlendirme içerisinde bulunmamasıdır. Yapılan izahlar genel nitelikte birtakım takdir ve tavsif ifadeleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu durumun tanıtımda verilen diğer bilgiler ile mukayesesi söz konusu edilirse hem şekil hem muhteva hem de hacim bakımından fark açık bir şekilde görülecektir.

1.2.1. Muallim, Hâce

Söz konusu edilen meslek ve mevkilerden biri vardır ki çok ayrı bir önem arz etmektedir. Bir meslek ve mevkiden öte bir durum arz eden bu konum padişah ya da şehzâdelerle kurulan özel bir dostluk, kalıcı, daimi bir hizmet ve yakınlığın ifadesi olan sultan ya da şehzâde hocalığıdır. Böyle bir hizmet ve yakınlığın değeri tabiatıyla diğer meslek ve mevkilerden çok ayrı bir mahiyet arz etmektedir. Bu mahiyet bu görevi ifa eden isimlerin nitelik ve meziyetlerinin yüksekliği ve çeşitliliği kadar bu

mesleğin muhatabı olan kişilerin padişah ya da şehzâde olmaları münasebetiyle elde edilen maddi ve manevi kazanımlar nispetinde de gerçekleşmektedir

Bu meslek ve mevki ile ilgili tanıtımlara gelecek olursak bu yöndeki tanıtımlar çok çeşitlilik arz eder. Kimi örnekler bir durum betimlemesinden öteye gitmez ve bu durumda verilen malumat birkaç kelimedenden öteye varmaz:

“Monlâ Muhyi’ddîn Mehemed bin Monlâ Hayrû’ddîn: Babası Monlâ Hayrû’ddîn, Sultân Süleymân h’âcesidür. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup İstanbul’da Mustafâ Paşa Medresesi’nde müderris iken ‘âlem-i şebâbda tokuz yüz kırk üç târîhinde vefât eyledi. Merhûm selîmü’t-tab‘, kerîmü’n-nefs, kendü nefesine meşgûl idi. Rahmetu’llâhi ‘aleyh. {153b-154a}”;

“Monlâ Ayâs: Monlâ Âyâslug’dan okıdı. H’âcezâde ile şerîk idi. Sonra Sultâniyye’de müderris olan Hızır Beg’den dahı okıdı. Sultân Mehemed sagîr iken h’âcesi olup sonra cezbe-i İlâhiyye yitişüp Şeyh Tâcü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu ki Şeyh ‘Abdu’llatîf el-Kudsî hulefâsından idi. {51b-52a}”;

“Monlâ H’âce Hayrû’ddîn: Sultân Mehemed ki h’âcesi idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra Hızır Beg İbn Celâlû’ddîn hıdmetine vardı sonra ba’z-ı medârise müderris olup sonra Sultân Mehemed h’âcesi olup İstanbul’da bir câmi‘ ve bir medrese binâ eyledi. {52a}”;

“Monlâ Salâhu’ddîn: Ba’z-ı medârisde müderris idi. Sonra Sultân Mehemed oğlu Sultân Bâyezîd’e mu’allim eyledi. {54b}”;

“Monlâ Mu’arrifzâde-i Balıkesrî: Vilâyetinde ‘ulemâsından okıyup sonra Hızır Beg hıdmetine vâsıl oldu. Sonra ba’z-ı medreselere müderris olup sonra Sultân Bâyezîd’e h’âce olup yanında tamâm makbûl oldu. {59b}”;

“Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü’ddîn el-Hüseynî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup tahsîl-i fazl eyledi. Sonra Burûsa’da Murâdiyye müderrisi oldu sonra Edrine’de kâdî oldu sonra Sultân Mehemed Hân kâdî-‘asker eyledi sonra kendüsine h’âce eyledi. {61a}”;

“Monlâ Muslihu’ddîn eş-şehîr bi-Birgizâde: Kâdîoglu idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudı. Monlâ Kâsım ki Kâdîzâde demek ile meşhûrdur, anun hıdmetine yitişdi sonra mu’îdi oldu sonra ba’z-ı medreseye müderris olup sonra Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de oğlu Şehzâde Sultân Ahmed’e h’âce eyledi.” {92b}”;

“Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin ‘Ömer bin Emru’llâh İbn Akşemsü’ddîn: ‘Ulemâ-yı ‘asrından -İsrâfilzâde gibi ve Taşköprîzâde gibi ve Muhyi’ddîn Fenârî gibi ve Kâdî-‘asker Kâdirî Çelebi gibi fuzalâdan- okıdı ba’dehu ba’z-ı medârise müderris olarak Burûsa’da Hançerlû’ye müderris oldu sonra Şehzâde Sultân Selîm’e h’âce oldu ba’dehu tokuz yüz elli tokuz

târîhinde vefât eyledi. {156a}”; **“Monlâ Bahşî:** Aslı Küre-i Nühâs’dandur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Boyâbâdî Monlâ Şücâ’dan okudı sonra ba‘z-ı medârise müderris olup ba‘dehu Şehzâde Sultân Selîm’e hâce oldu. Ol hâlde iken tokuz yüz elli bir târîhinde vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü sâlih, mustakîmü’t-tab‘, ceyyidü’l-karîha idi. Cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi, ehl-i salâh idi. {156b}”; **“Monlâ Ca‘fer el-Menteşevî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Kâdirî Çelebi hıdmetine vâsıl olup ba‘dehu ba‘z-ı medârise müderris olarak Şehzâde Sultân Bâyezîd’e hâce oldu. {156b}”

Durum betimlemesinden öteye gitmeyen kimi tanıtımlarda da hocalık yerine muallimlik kavramı aynı unvanın müteradifi olarak zikrolunur. Bu anlamda kimi örnekler “muallim” ifadesiyle aynı meslek ve mevkiyi belirten bir mahiyet arz edebilir:

“Monlâ Hızır Hayrû’ddîn: Tanagözzâde demek ile ma‘rufdur. Kasaba-i Merzifon’dan idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup akrânı mâ-beyninde fazl ile meşhûr idi. Sonra ba‘z-ı medârise müderris olarak mezbûr Sultân Mustafâ’ya mu‘allim olup mu‘allim iken ke’l-evvel tokuz yüz elli üç târîhinde vefât eyledi. {152a-152b}”; **“Monlâ Muhyi’ddîn-i el-Kocavî:** Kara Muhyi’ddîn demek ile ma‘rûfdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Hamîdü’ddîn bin Efdalü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu ba‘z-ı medârise müderris olup sonra merhûm Sultân Süleymân Hân oğlu Sultân Mustafâ’ya mu‘allim olup mu‘allim iken tokuz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. {152a}”; **“Monlâ Tâcü’ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd:** ...Monlâ İbrâhîm dahı evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okudı sonra Sinân Paşa hıdmetine vâsıl oldu sonra Engüri’de Ak Medrese’ye müderris oldu sonra Sultân ‘Abdu’llâh’a mu‘allim oldu. {100b}”; **“Monlâ ‘Abdu’lkâdir:** Livâ-yı Hamîd’de kasaba-i Isparta’dan idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Monlâ ‘Alî-i Tûsî hıdmetine yitişdi. Rivâyet olunur ki Hayâlî ile şerîk olmuş idi. Ba‘z-ı medreselere müderris olup sonra Sultân Mehmed’e mu‘allim olup yanında mukarrib oldu. {54b}”; **“Monlâ Salâhu’ddîn:** Ba‘z-ı medârisde müderris idi. Sonra Sultân Mehmed oğlu Sultân Bâyezîd’e mu‘allim eyledi. {54b}”; **“Monlâ Bâyezîd es-Sûfî:** ‘Âlim ü fâzıl ve müdebbir-i umûr idi. Yıldırım Bâyezîd oğlu Sultân Mehmed’e mu‘allim eyledi. {18b}”; **Monlâ İbn Temcîd:** Sâhib-i kitâb “Babamdan işitdüm Sultân Mehmed’ün mu‘allimi idi, sâlih kimesne idi. {29b}”; **“Monlâ Bedrû’ddîn Mahmûd bin eş-Şeyh**

Muhammed: Sultân Bâyezîd Hân imâmı idi. {98a}”; **“Monlâ Sinân Paşa:** ...Sonra Edrine’de Dârü’l-Hadîs Medresesi’ni virdi sonra kendü nefesine mu‘allim eyleyüp müsâhabetine mâ’il oldu. Müsâhabetinden ayrılmazdı. {53a}”

Muallimlik ve hocalığın birlikte kullanıldığı kimi örnekler ise şu şekilde yer alır: **“Monlâ Seyyid İbrâhîm:** Sonra Vezîr Mehemed Paşa-yı Karamanî bunı oğluna hâce eyledi. Çok zamân Seyyid İbrâhîm, Mehemed Paşa oğluna ta’lim eyledi. Sonra Sultân Mehemed hayâtında Sultân Bâyezîd oğlu Sultân Korkud’a mu‘allim eylediler sonra Merzifon Medresesi’ne müderris oldu sonra Karahisâr-ı Sâhib Medresesi’ne müderris olup sonra İstanbul’da Mustafâ Paşa Medresesi’ne müderris olup sonra Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup hem müftî oldu seksen akçe vazîfe ile. Sonra tadrîs ü fetvâyı terk eyleyüp Sultân Bâyezîd evâhir-i ‘ömrinde yüz akçe tekâ’üd vazîfesi eyledi. {97a}”

Padişah ve şehzâde hocalığının yanında bir emire ya da beye yapılan hocalık da isimlerin tanıtımında zikredilen hususlardan biri olarak görülür. Ancak bu örnekler sınırlı kalır: **“Mevlânâ ‘Abdu’llatîf bin Melek:** Aydınoglu Emîr Mehemed’ün mu‘allimi idi. Tire’de müderris idi, şimdi ol medrese ana nisbet olunur. Cemî’-i ‘ulûmda mâhir idi. {14a}”; **“Mevlânâ Ahmedî:** Monlâ Ahmedî bilâd-ı Rûm’a geldi, Germiyânoglu emîre mu‘allim oldu. Emîr-i mezbûr ise şî’re tâlib idi sonra Yıldırım Bâyezîd oğlu Süleymân Şâh ile musâhib olup yanında mertebe-i ‘azîme sâhibi oldu. {14b}”; **“Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya’kûb el-Amâsiyyevî:** Amâsiyyeli Hatîb demekle meşhûrdur. Evvelâ Seyyid Ahmed Kırımî’den okudu sonra Amâsiyye’de müderris oldu. Sultân Bâyezîd Amâsiyye’ye emîr oldukda mu‘allimi oldu. Pâdişâh oldukda Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ni virdi. Sonra Sultân Ahmed Amâsiyye’ye beg oldukda ana mu‘allim olup Amâsiyye’de fevt oldu. {87a}”

Hocalığın ve muallimliğin dile getirildiği farklı bir örnek ise aşağıda yer alır. İsmi bilinmeyen ve lakabı ile tanınan bu isim serâ-yı amiredeki oğlanların hocası olan Monlâ Sa’yîdir: **“Monlâ Sa’yî:** İsmi gayr-ı ma’lûm ve bu lakab ile meşhûrdur. ...Merhûm edîb ü lebîb, halîm ü kerîm idi ve Sarây-ı ‘Âmirede oğlanlar hâcesî idi. {157b}”

Bu isim dışında sarayda olan oğlanlara hocalık yapan bir diğer isim Monlâ Kâsım’dır: **“Monlâ Kâsım:** Sultân Mehemed Hân kullarından idi. ‘Ulemâ-yı

‘asrından okıyup tahsîl-i ‘ulûm eyledi ba‘dehu Şeyh Vefâ hazretleri hıdmetine vâsıl oldu. Sultân Bâyezîd Hân yanında ahvâli mezkûr oldukda sarâyda olan oğlanlara h‘âce eyledi. {158a}”

Saray hocalığı şeklinde bir diğer aktarım ise Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Muhammed el-Berda‘î’nin tanıtımında yer almaktadır: “Evlâd-ı ‘ulemâdan idi. Babasından okıyup sonra Şîrâz’a ve Herât’a varup ‘ulemâsından okıyup ‘ulûm-ı kesîre tahsîlinden sonra Rûm’a geldi. Burûsa’da Ahmed Paşa Medresesi’ne müderris oldu ki Veliyyü’ddîn Medresesi dirler. Sonra Filibe Medresesi’ne müderris oldu sonra Sultân Selîm sarây h‘âcesi eyledi ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldu. {127b}”

Tüm bu tanıtımlardan başka padişah veya şehzâde hocalığı yapmış kimi isimler vardır ki bu isimler müellif tarafından doğrudan, müstakil bir bölüm içerisinde zikredilmemektedir. Bu tür tanıtımlarda çeşitli varyasyonlar söz konusu olabilmektedir. Bu varyasyonlar içerisinde en yaygın uygulama bu mesleği ifa eden isimlerin tanıtımı yapılan âlim ya da meşayihin hocalığını yapmalarıdır: “**Monlâ Muhyi’ddîn**: Merhabâ Çelebi demekle ma‘rûfdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudı ki Zeyrekzâde Rûknü’ddîn gibi ve Mîrim Çelebi gibi. Ba‘dehu mu‘allim-i Sultân Süleymân H‘âce Hayrü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu. {149a-149b}”; “**Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin Çelebi İbn Hasan Çelebi**: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra mu‘allim-i Sultân Süleymân H‘âce Hayrü’ddîn hıdmetine vâsıl oldu. {153b}”; “**Monlâ Zeynü’ddîn İbn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî**: ‘Ammisi oğlu Monlâ ‘Alî-i Fenârî’den okudı ba‘dehu Sultân Bâyezîd h‘âcesi Mu‘arrifzâde hıdmetine vâsıl oldu. {126b}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin ‘Abdu’lkâdir eş-şehîr bi-Ma‘lûl**: ‘Ulemâ-yı ‘asrından -Muhyi’ddîn-i Fenârî ve İbn Kemâl Paşa ve Hüsâm Çelebi ve el-Mevlâ Bedrü’ddîn gibi fuzalâdan- okudı ba‘dehu Sultân Süleymân H‘âcesi Monlâ Hayrü’ddîn hıdmetine vardı. {149a}”

Kimi tanıtımlarda ise çeşitli olaylar etrafında gelişen hadiseler ve bu hadiselerin tasviri bu meslek ve mevkinin zikredilmesine imkân tanımaktadır: “**Monlâ H‘âcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî**: Ve dahı merhûm H‘âcezâde’den hikâyet olunur ki “Bir gün Vezîr Mehmed Paşa-yı Karamanî yanına vardum. Gördüm bir yanından Arık Hayrü’ddîn oturur ya’nî Sultân Mehmed’ün h‘âcesidür. Sonra Efdalzâde geldi, H‘âce Hayrü’ddîn’ün altına

oturdu. Benüm altuma oturmakdan kaçdı, bana da keder geldi. {39b}”; **“Monlâ Mehemed Muhyi’ddîn eş-şehîr İbn el-Hatîb:** Monlâ Mehemed, Hatîbzâde demek ile meşhûrdur. Tâze iken vâlidî Tâcû’ddîn’den okudı -yukarıda mezkûrdur- ba‘dehu Monlâ Tûsî’den ve Hızır Beg’den okudı. Sonra İznîk’de Kûçek Medrese’ye müderris oldu sonra Semâniyye’ye müderris oldu. Semâniyye’ye evvel müderris olanların birisidir. Sonra Sultân Mehemed bir husûsdan ötürî ma‘zûl eyledükde Monlâ Gürânî, Sultân Mehemed’e nasîhat eyledi, medresesini yine virdi sonra kendüye h’âce eyledi. {44a}”

Bazı tanıtımlarda ise ifade edilen isimlerin padişah ve şehzâde katındaki durumu daha açık ve ayrıntılı olarak verilmekte, değerlilik ve takdir çeşitli münasebetlerle dile getirilmektedir: **“Monlâ ‘Abdu’lhalîm İbn ‘Alî:** ...Ba‘dehu Rûm’a gelüp yine Kastamonı’da sâkin oldu. Sultân Selîm serîr-i saltanatına cûlûsından mukaddem bunu taleb eyledi ve kendüye imâm eyledi ve musâhibi oldu. Zîrâ ma‘ârif-i İlâhîyye’si var idi, lezîzü’s-sohbet idi. Cûlûsdan sonra Sultân Selîm kendüye mu‘allim eyleyüp iki yüz akçe vazîfe eyledi. {121a}”

Tüm bu örnekler incelendiğinde padişah ya da şehzâde hocalığının akabinde yer alan mesleğin genellikle medrese hocalığı olduğu da görülmektedir. Bu manada medrese hocalığı her ne kadar zikrolunan birçok makam ve mevkinin ilk basamağı olarak tanıtımlarda yer alsa da padişah hocalığı akabinde icra edilmesi bakımından çok ayrı bir önem ve mahiyet arz etmektedir:

“Monlâ Seyyid İbrâhîm: Sonra Vezîr Mehemed Paşa-yı Karamanî bunu oğluna h’âce eyledi. Çok zamân Seyyid İbrâhîm, Mehemed Paşa oğluna ta‘lîm eyledi. Sonra Sultân Mehemed hayâtında Sultân Bâyezîd oğlu Sultân Korkud’a mu‘allim eylediler sonra Merzifon Medresesi’ne müderris oldu sonra Karahisâr-ı Sâhib Medresesi’ne müderris olup sonra İstanbul’da Mustafâ Paşa Medresesi’ne müderris olup sonra Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup hem müftî oldu seksen akçe vazîfe ile. Sonra tadrîs ü fetvâyı terk eyleyüp Sultân Bâyezîd evâhir-i ‘ömrinde yüz akçe tekâ‘üd vazîfesi eyledi. {97a}”

Verilen kimi müderrisliğin en üst makamlarla mümasil bir konum arz ettiği de görülmektedir. Özellikle büyük medrese müderrislerinin yüksek kademede yer alan

makam ve mevkiler için birinci derecede bir adaylık arz etmesinin söz konusu olduğu görülmektedir:

“Monlâ Hasan es-Samsunî: ‘Âlim ü fâzıl ve kâmil Hasan bin ‘Abdu’ssamed’dür. ‘Ulemâ-yı Rûm’dan okudı. Sonra Monlâ Hüsrev hıdmetine varup ba‘z-ı ‘ulûm-ı ‘akliyye ve ‘ulûm-ı nakliyyeyi Monlâ Hüsrev’den tekmîl eyledi. Ba‘z-ı medârisde müderris oldı sonra Semâniyye’den birine müderris oldı sonra Sultân Mehemmed’e mu‘allim oldı sonra kâdî-‘asker oldı sonra yine Semâniyye’ye müderris oldı sonra İstanbul kâdîsi oldı. Marziyyü’s-sîret, kazâsında mahmûdü’l-haslet idi. {48a}”

Bu mesleğe girmiş ya da bu meslekte bulunmuş kişileri isim olarak belirleme yoluna gidersek, ismi geçen zevatın büyük bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:

1. Hâce

a. Doğrudan⁸³: Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved {Kara Hâce}, Monlâ Hâcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî, Hâce Muhammed Pârsâ, Şeyh Hasan Hâce, Monlâ Hâce Hayrû’ddîn, Monlâ Gürânî, Monlâ Sirâcü’ddîn Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî, Monlâ Ayâs, Monlâ Mu‘arrifzâde-i Balıkesrî, Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü’ddîn el-Hüseynî, Monlâ Hâce ‘Atâ’u’llâh el-Hekîm, Hâce Bahâ’ü’ddîn-i Nakş-bendî, Hâce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerkandî, Monlâ Muslihu’ddîn eş-şehîr bi-Birgizâde, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ Mahmûd bin Mehemmed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Muhammed el-Berda’î, Monlâ Hayrû’ddîn Hızır el-ma‘rûf bi-‘Atûfî, Monlâ Şu‘ayb, Monlâ ‘Abdu’llâh Hâce, eş-Şeyh Muslihu’ddîn {Hâcezâde Muslihu’ddîn}, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed el-Hüseynî, Monlâ Sa’dî Çelebi, Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin ‘Ömer bin Emru’llâh İbn Akşemsü’ddîn, Monlâ Hayrû’ddîn, Monlâ Bahşî, Monlâ Ca‘fer el-Menteşevî, Monlâ Sa’yî, Monlâ Kâsım.

b. Dolaylı: Şeyh Hâce ‘Alî-i Erdebîlî, Hâce ‘Alî Üveysî, Hâce Rüstem, Hâce Bahşâyîş, Hâce Muhammed Kâsım, Hâce ‘Abdu’lhâdî, Monlâ Salâhu’ddîn.

2. Muallim

⁸³ İsimlere yönelik bu tasnif yapılırken, doğrudan mesleğe yönelik tanıtımlar ile çeşitli vesilelerle bir mesleğinin zikredilmesinde ayırım gözetilmiş ve bu yönde bir sınıflandırma gerçekleştirilmiştir.

a. Doğrudan: Mevlânâ ‘Abdu’lîlatîf bin Melek, Mevlânâ Ahmedî, Monlâ Bâyezîd es-Sûfî, Monlâ İbn Temcîd, Monlâ Hasan es-Samsûnî, Monlâ Salâhu’ddîn, Monlâ ‘Abdu’lkâdir, Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya’kûb el-Amâsiyyevî, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ Tâcü’ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd, Monlâ ‘Abdu’lhalîm İbn ‘Alî, eş-Şeyh Muslihu’ddîn Mustafâ {Mu‘allimzâde}, Monlâ Hayrû’ddîn, Monlâ Muhyi’ddîn el-Kocavî, Monlâ Hızır Hayrû’ddîn, Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb.

b. Dolaylı: Monlâ Gürânî, Monlâ Hayrû’ddîn, Hâcezâde, Kara Mu‘allim, Mu‘allimzâde Ahmed Çelebi.

1.2.2. Müderrislik

Eserde en fazla icra edilen görevlerden biri hiç şüphesiz müderrisliktir. Bu mesleğin verilen kimi örneklerde tanıtımı yapılan isimlerin belirtilen tek mesleği olduğu görülürken -bu örneklerin sayısı oldukça fazladır- kimi şahıslarda ise bu mesleğin ilerleyen zamanlarda farklı mevki ve mesleğe tebdili söz konusu edilmektedir. Aşağıda verilen örnekler bu anlamda tanıtımı yapılan isimlerin yegane meslekleridir:

“**Monlâ Pîr Ahmed Monlâ Kâdîzâde:** Merhûm vâlidesini tezvîc eyleyüp bundan okudı, Kâdîzâde ölince ayrılmadı. Ba‘dehu Tire’de İbn Melek Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu İstanbul’da el-Hâcî Hasan Medresesi’ne müderris olup sonra Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Dârü’l-Hadîs’e müderris olup sonra Semâniyye’den birine müderris olup müddet-i kesîre Semâniyye’de müderris olmak ile vazîfesi seksene dek terakkî buldı ve Semâniyye’de müderris iken tokuz yüz otuz iki târîhinde vefât eyledi. {125b-126a}”;

“**Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım:** Amâsiyye’de togdı. Vâlidî Monlâ Kâsım’dan okıyup ba‘dehu Monlâ Ahaveyn’den okıdı ba‘dehu Sinân Paşa’dan okıyup sonra Amâsiyye’de müderris olup ba‘dehu Burûsa’da Çendik Medresesi’nde müderris olup sonra yine Burûsa’da Veliyyü’ddîn Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu İstanbul’da Mustafâ Paşa Medresesi’ne müderris oldu sonra Sultân Bâyezîd oğlu Sultân Ahmed’e hâce oldu. Sultân Ahmed vefâtından sonra Burûsa’da Sultân Mehmed Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldu ve ba‘dehu

Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne ba’dehu Ayasofıyya Medresesi’ne müderris oldu. Merhûm Sultân Süleymân medrese binâ eyledükde evvelâ monlâ-yı mezbûra virdi ba’dehu Semâniyye’den birine müderris oldu ba’dehu Edrine’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris oldu ve ba’dehu yevmî seksen akçe vazîfe ile Semâniyye’den birine müderris oldu. Ol medresede müderris iken tokuz yüz kırk târîhinde vefât eyledi. {126a}”

Bu örneklere bakıldığı zaman dikkat çeken bir husus “Müderris iken --- tarihinde vefât eyledi”; “(bir meslek ya da görev tanıtımı).... O halde vefât eyledi.” cümle kalıplarındır. Özellikle meslek ve mevki tanıtımlarından sonra yer alan bu kullanım isimlerin ölmeden önce en son hangi makam ve mevkide yer aldığına dair bilgiler ihtiva etmesi bakımından önem arz etmektedir:

“Monlâ Muhammed Şâh İbn el-Mevlâ Şemse’ddîn el-Yegânî: ...Ba’dehu İstanbul’da Murâd Paşa Medresesi’ne ve ba’dehu Dâvûd Paşa Medresesi’ne sonra Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne ba’dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris olup anda müderris iken tokuz yüz kırk bir târîhinde vefât eyledi. {147b}”; **“Monlâ Kutbu’ddîn el-Merzifonî:** ...Sonra ba’z-ı medreselere müderris olarak İznik Medresesi’ne müderris oldu ba’dehu Vezîr Dâvûd Paşa’nun İstanbul’daki medresesine müderris olup sonra Tırabozın Medresesi’ne müderris oldu. Anda müderris iken tokuz yüz otuz beş târîhinde vefât eyledi. {147b}”; **“Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî:** ...Sonra ba’z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne müderris oldu sonra Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd Hân Medresesi’ne müderris olup ba’dehu Tırabozın Medresesi’ne sonra Semâniyye’den birine müderris olup ve ba’dehu Burûsa’ya ve Edrine’ye ve İstanbul’a bilâd-ı selâse kâdî olup ba’dehu yüz akçe ile Semâniyye’den birine müderris olup müderris iken tokuz yüz elli yedi târîhinde vefât eyledi. {147a}”

Eserde müderrislik ile ilgili tanıtımlarda önem arz eden bir diğer husus, eğitim ve öğretimin bulunduğu medresenin maaş derecesinin de ifade olunmasıdır: **“Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî:** ...didüklerinde “Babam Sultân Murâd’un medresesini virdüm elli akçe ile.” dedi. {52b}”; **“Monlâ Lutfî et-Tokatî:** ...Sonra yevmî kırk akçe vazîfe ile Edrine’de Dârü’l-Hadîs’i virüp sonra Semâniyye’den birini virdi sonra yevmî altmış akçe ile Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ni virdi. {87b}”

Bununla birlikte öğrenimin veya mülâzemetin tamamlandığı hocanın ismi, müderrislik görevinden varsa önceki ve sonraki meslekler bu meslekteki nitelik, ilmî durum, çeşitli devlet büyükleri ile ilgili müspet ve menfî yönde temaslar ve bu çerçevede vuku bulan bazı hadiseler, meslekten farklı bir mesleğe geçiş ya da yeniden mesleğe dönüş bu ve buna benzer durumlar genel olarak bu başlık altında müellif tarafından tanıtımın birer parçası olarak zikredilen hususlardır. Bu hususlar kimi zaman açık ve ayrıntılı bir tanıtımla kimi zaman kısa bir tasvirle yer almaktadır.

Unutulmamalıdır ki özellikle derecesi yüksek medreselerde hocalık yapmak gerek ilim çevrelerinde gerekse saray ve çevresinde tanınmak, sevilmek ve takdir görmeye imkân tanımaktadır. Dolayısıyla çeşitli imkân ve ihtimalleri barındıran bu meslek daha yüksek mevkilere erişim olanağı da barındırmaktadır: “**Monlâ Seyyidî el-Karamanî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıdı sonra Monlâ ‘Alî el-‘Arabî hıdmetine yitişüp sonra mu‘îdi oldı sonra Tokat’da müderris oldı sonra İstanbul’da Kalender-hâne’ye müderris olup ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldı sonra Burûsa’da Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris oldı sonra İstanbul’a kâdî oldı ba‘dehu Anadolu kâdî-‘askeri oldı sonra Rûmili kâdî-‘askeri oldı. {93b}”

Medrese hocalığından çeşitli makam ve mevkilere geçişin görüldüğü birçok örnekte farklı makam ve mevkilerden sonra medrese hocalığına, müderrisliğe dönüşün olması dikkat çekmektedir. Birçok örnekte rastladığımız bu durum hakkında müellifin sebep beyan ettiği bir örnek şu şekildedir:

“**Monlâ Muslihu’ddîn bin Halîl:** ...Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de merhûm Hüseyin Aga Medresesi’ni virüp sonra Burûsa’da Sultân Medresesi’ni virdi. Ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris olup sonra Sultân Selîm Hân emri ile Haleb’e kâdî oldı. Lâkin vâlidî kazâyâ rızâ virmeyüp terk-i kazâ ile vasiyyet eylemiş idi. Sultân Selîm’ün emrine imtisâl idüp muhâlefet idemedi sonra ‘afv taleb idüp Semâniyye Medresesi’nden eski medresesini virdi sonra Burûsa’da Sultânîyye Medresesi’ni virdi, yevmî yetmiş akçe vazîfe eyledi. Hüsâm Çelebi’[ye] medresesini virdi. Hüsâm Çelebi vefât eyledükde Mevlânâ-yı mezbûr medrese-i mezbûreye i‘âde olunup yevmî seksen akçe vazîfe ta‘yîn olındı sonra on dahı ziyâde olunup vazîfesi toksan oldı. Bu medresede müderris iken tokuz yüz otuz beş târihinde vefât eyledi. {123b}”

Medrese hocalığına dönüşün ele alındığı kimi örnekler ise bir sebep beyanı içermemektedir. Olay aktarımı sadece bir durumun tasviri şeklindedir. Ancak çeşitli üst düzey mevkilerden sonra dönülen müderrislik görevinin yüksek dereceli medreseler olması göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum verilen görevlerde bir cezalandırma söz konusu olmadığı takdirde birtakım kriterlerin -her ne kadar beyan edilmese de- varlığına işaretir:

“Monlâ Sinânü’ddîn Yûsuf bin ‘Alî el-Yegânî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından ba‘dehu babasından okıyup sonra Burûsa’da İnebeg Medresesi’ne ba‘dehu İnegöl Medresesi’ne müderris oldu sonra Burûsa’da Yıldırım Hân Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu İznik Medresesi’ne müderris oldu sonra Amâsiyye kâdîsi olup sonra Sultân Selîm Hân beytü’l-mâl defteri emîni eyleyüp sonra Şâm kâdîsi eyledi ba‘dehu Burûsa’da Murâdiyye’ye ve ba‘dehu Semâniyye medreselerinden birine müderris eyleyüp yetmiş akçe vazîfe ta’yîn eyledi ve ba‘dehu ‘azl eyleyüp seksen akçe tekâ’üd vazîfesini eyledi. Mütekâ’id iken tokuz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. {128a}”

Çeşitli makam ve mevkiler arasında geçişin hangi gerekçelere dayandığının çoğu örnekte zikredilmemekle birlikte meslekler arası geçişlerin tamamen pozitif ya da tamamen negatif bir seyir takip etmemesi de dikkat çekmektedir. Zira alt kademelerden üst kademelere uzanan kimi meslek ve mevki edinimlerinin kimi zaman tersi bir duruma işaret eden atamalar hâlinde seyretmesi ve bu konuda müellifin durum betimlemesinden öteye gitmeyen tasvirleri, bu konunun çerçevesinin net bir şekilde çizilmesini mümkün kılmamaktadır. Ancak bu durumun birbirine yakın atfedebileceğimiz konum ve mevkiler arasında gerçekleşmesi alt ve üst sınırın belirli olduğu çeşitli kademelerde bir çeşit görev değişimini yansıtmayı muhtemeldir:

“Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrû’ddîn Hamza: Leyszâde demek ile meşhûrdur. Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne sonra Vezîr Mustafâ Paşa’nun İstanbul’daki medresesine müderris oldu sonra Üsküb’e kâdî oldu ba‘dehu Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne ve Dârü’l-Hadîs Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu ba‘dehu Mısır’a kâdî oldu, ma’zûl oldu. Yine kâdî oldu, yine ma’zûl olup yüz akçe tekâ’üd vazîfesi oldu. Ol hâlde iken tokuz yüz elli iki târîhinde vefât eyledi. {128b}”

Medrese hocalığı ile sıklıkla bir arada zikredilen bir meslek vardır ki medrese hocalığının akabinde ulaşılan bir mahiyet arz etmektedir. Birçok tanıtımda yer alan kadılık mesleği, adeta müderrislik mesleğinden sonra akla ilk gelen bir mahiyet arz etmektedir:

“Monlâ Bedrû’ddîn Mahmûd bin ‘Abdu’llâh: ...Ba‘dehu Burûsa’da Çendik Medresesi’ne ba‘dehu Yıldırım Bâyezîd Hân Medresesi’ne müderris oldu. Kendüsü Vezîr ‘Alî Paşa ‘utekâsından idi. Ba‘dehu Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne müderris oldu sonra Edrine’de Çifte Medrese’den birine müderris olup ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu sonra Haleb’e kâdî olup ba‘dehu Edrine’ye kâdî oldu. Anda kâdî iken tokuz yüz otuz yedi târîhinde vefât eyledi. {145b-146a}”

Bu mesleğin tanıtımında görülen bazı örnekler ise çok ayrı bir mahiyet arz etmektedir. Bu örneklerden biri Hocazâde Muslihuddîn’in tanıtımında yer almaktadır. Bu mesleğin icra edilen diğer mesleklerden üstün tutulması münasebetiyle zikrolunan örnek mesleğe nasıl bir önem atfedildiğinin ifadesidir:

“Monlâ Hâcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî: Sonra Sultân Mehmed Burûsa’da ceddî Sultân Mehmed Medresesi’ni virdi, yevmî elli akçe vazîfe eyledi. Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider Hâcezâde’den ki “Ben Sultân Medresesi’ne müderris olduğumda otuz üç yaşında idüm ve ‘ilm mahabbetinden gayrı bir nesneye mahabbetüm yok idi.” diyüp ve Sultân Medresesi’ni kâdî-‘askerlikden ve hâcelikden tercîh iderdi ve “Yüz bin akçeye mâliküm.” dirdi. Sonra Sultân Mehmed, Hâcezâde’ye Monlâ Zeyrek ile mübâhaseye emr idüp İstanbul’da medrese virdükde ol medresede ziyâde şugl eyledi ve orada Kitâb-ı Tehâfût’i pâdişâh emri ile te’lîf eyledi. Sonra Edrine kâdîsi oldu ba‘dehu İstanbul kâdîsi oldu. Sâhib-i kitâbun vâlidî Monlâ ‘Îzârî’den nakl ider ki “Hâcezâde’nün kazâ kabûlî büyük musîbetdür. Eger şugl üzerine olsa âsâr-ı ‘azîmesi zâhir olurdu, didi.” dir. {37b-38a}”

Burada son olarak ifade edeceğimiz önemli bir husus medreselerin derecelerinin farklı olmasına rağmen derecesi düşük medreselerin herhangi bir mukayese çerçevesinde verilmemesidir. Bu durum mesleğe karşı müellifin takındığı bir tavidir ki müderrisin sahip olduğu ilme, şahsi kabiliyet ve meziyetlere, buna dayalı olarak ulaştığı mevki ve saygınlığa dayanır. Dolayısıyla meslek hakkında yer alan olumlu

ifadeler, mesleğe yönelik bir tanıtımdan ziyade icra eden zevatın nitelik ve saygınlığına yönelik gerçekleşir.

Bu mevkide tespit ettiğimiz kimseleri isim olarak belirleme yoluna gidersek şöylece sıralayabiliriz:

a. Doğrudan⁸⁴: Monlâ Cemâlü'ddîn Mehemmed bin Mehemmed el-Aksarâyî, Monlâ Fenârî, Mevlânâ 'Abdu'lvâcid İbn Muhammed, Mevlânâ 'Abdu'llatîf bin Melek, Şeyh Hâcî Bayrâm Sultân el-Ankaravî, Mevlânâ Fahrü'ddîn-i 'Acemî, Mevlânâ Yegân Mehemmed bin Ramazân, Mevlânâ Mehemmed Şâh, Mevlânâ Yûsuf Bâlî, Mevlânâ Muhammed İbn Beşîr, Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlü'ddîn, Mevlânâ Hızır Şâh, Monlâ Âyâsluglı Çelebi, Monlâ İlyâs İbn İbrâhîm es-Sinâbî, Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî, Monlâ Muhammed İbn Kâdî Manyas, Monlâ 'Alî el-Koçhisârî, Mevlânâ İlyâs eş-şehîr bi-Müfred Şücâ', Monlâ Hüsrev, Monlâ Hayrû'ddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ, Monlâ Mehemmed Zeyrek, Monlâ Hayâlî Çelebi, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ el-Kastalânî, Monlâ Mehemmed Muhyi'ddîn eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb, Monlâ 'Alî el-'Arabî, Monlâ 'Abdu'lkerîm, Monlâ Hasan es-Samsûnî, Monlâ Mehemmed bin Mustafâ bin el-Hâcî Hasan, Monlâ Musannifek, Monlâ Muhyi'ddîn Dervîş Mehemmed bin Hızır Şâh, Monlâ Ayâs, Monlâ H'âce Hayrû'ddîn, Monlâ Hamîdü'ddîn İbn Efdalü'ddîn el-Hüseynî, Monlâ Ya'kûb Paşa, Monlâ Salâhu'ddîn, Monlâ 'Abdu'lkâdir, Monlâ Hasan Çelebi bin Mehemmed Şâh el-Fenârî, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ bin Monlâ Hüsâm, Monlâ Muhyi'ddîn {Ahaveyn}, Monlâ Kâsım (Kâdîzâde), Monlâ Muhyi'ddîn {Magnisazâde}, Monlâ Hüsâmü'ddîn Hüseyin bin Hasan bin Hâmid et-Tebrîzî el-müştehir bi-Ümmüveled, Monlâ Mu'arrifzâde-i Balıkesrî, Monlâ Muhyi'ddîn {Yaraluca Muhyi'ddîn}, Monlâ Bahâ'ü'ddîn İbn Şeyh Lutfu'llâh, Monlâ Sirâcü'ddîn, Monlâ Mehemmed Muhyi'ddîn el-meşhûr bi-İbn Küpelü, Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü'ddîn el-Hüseynî, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ bin Evhadü'ddîn el-Yârhîsârî, Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî, Monlâ 'Abdu'llâh el-Amâsî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn, Monlâ Kara Sinân, Monlâ Muslihu'ddîn, Monlâ Karaca Ahmed Şemsü'ddîn, Monlâ Şemsü'ddîn el-meşhûr bi-Dinkoz, Monlâ Muslihu'ddîn eş-şehîr bi-Bağl el-Ahmer, Şeyh Akşemsü'ddîn, Şeyh İbrâhîm bin Hüseyin es-Sarrâf, Şeyh Mes'ûd, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin İbrâhîm bin Hasan en-Niksârî, Monlâ Ahî Yûsuf bin

⁸⁴ İsimlere yönelik bu tasnif yapılırken, doğrudan mesleğe yönelik tanıtımlar ile çeşitli vesilelerle bir mesleğinin zikredilmesinde ayırım gözetilmiş ve bu yönde bir sınıflandırma gerçekleştirilmiştir.

Cüneyd et-Tokatî, Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya'kûb el-Amâsiyyevî, Monlâ Sinânü'ddîn Yûsuf, Monlâ Şücâ' eş-şehîr bi-Uslı, Monlâ Şücâ' el-Gulâm, Monlâ 'Alî el-Yegânî, Monlâ Lutfî et-Tokatî, Monlâ Kâsım eş-şehîr bi-İzârî, Monlâ Kâsım Çelebi İbn Ahmed bin Mehemed el-Cemâlî, Monlâ Muslihu'ddîn eş-şehîr bi-Birgizâde, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin el-Mevlâ Hasan es-Samsûnî, Monlâ Seyyidî el-Hamîdî, Monlâ Seyyidî el-Karamanî, Monlâ Nûrü'ddîn el-Karasuyî, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî, Monlâ Bâlî el-Aydınî, Monlâ 'Abdu'r-rahîm bin el-Mevlâ 'Alâ'ü'ddîn el-'Arabî, Monlâ Salâhu'ddîn Mûsâ Çelebi İbn el-Mevlâ el-fâzıl Hamîdü'ddîn İbn Efdalü'ddîn el-Hüseynî, Monlâ Muhyi'ddîn el-'Acemî, Monlâ Sinânü'ddîn Yûsuf el-'Acemî, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ 'Âlim Halîl, Monlâ Rûknü'ddîn İbn Mevlâ el-Fâzıl Pîr Mehemed eş-şehîr bi-Zeyrek, Monlâ Ya'kûb İbn Seyyidî 'Alî, Monlâ 'Âlim Nûrü'ddîn, Monlâ İlyâs 'Âlim Şücâ', Monlâ Şücâ'ü'ddîn İlyâs-ı Rûmî, Monlâ Tâcü'ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd, Monlâ İbn el-Mu'îd, Monlâ 'Abdu'lvehhâb İbn Mevlâ 'Abdu'lkerîm, Monlâ Yûsuf el-Hamîdî, Monlâ Sa'dî İbn Tâcî, Monlâ Kutbü'ddîn Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ Mahmûd bin Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ Gıyâsü'ddîn Paşa Çelebi, Monlâ Şeyh el-Muzafferü'ddîn 'Alî eş-Şîrâzî, Monlâ Tablbâz Muhyi'ddîn, Monlâ İbrâhîm bin İbrâhîm Hatîb, Monlâ Yahyâ Fakîh, Monlâ Kemâlü'ddîn İsmâ'îl İbn Süleymân el-Karamanî, Monlâ İsmâ'îl-i Karamanî, Monlâ Ahmed Mâşî, Monlâ Muhyi'ddîn Mehemed el-Karamanî, Monlâ 'Alî el-mülakkab bi-Yetîm, Monlâ Şeyh, Monlâ Zamîrî, eş-Şeyh Bolılı Çelebi Muhyi'ddîn, eş-Şeyh 'Ulvân-ı Hamevî, eş-Şeyh 'Abdur-rahman, Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa, Monlâ Mehemed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü'ddîn el-Fenârî, Monlâ Muhyi'ddîn el-Mevlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî el-Cemâlî, Monlâ Mehemed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Hüsâmü'ddîn Hüseyin bin 'Abdu'r-rahman, Monlâ Muslihu'ddîn bin Halîl, Monlâ Kâsım bin Halîl, Monlâ 'Abdu'l-'azîz İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin eş-şehîr bi-Âbid Çelebi, Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseynî, Monlâ Pîr Ahmed Monlâ Kâdîzâde, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım, Monlâ Dâvûd İbn Kemâl el-Kocavî, Monlâ Bedrü'ddîn Mahmûd, Monlâ Nûrü'ddîn Hamza, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Muhammed el-Berda'î, Monlâ Seyyidî bin Mahmûd, Monlâ Muhyi'ddîn Mehemed bin Ya'kûb eş-şehîr bi-Ecezâde, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed eş-şehîr bi-Şeyh [Şâzelî] Paşa, Monlâ Sinânü'ddîn Yûsuf bin 'Alî el-Yegânî, Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrü'ddîn Hamza, Monlâ Paşa Çelebi el-

Yegânî, Monlâ Paşa Çelebi İbn el-Mevlâ Zeyrek, Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz, Monlâ Muhyi’ddîn Şeyh Muslihu’ddîn el-Kocavî, Monlâ Şu‘ayb, Monlâ Tokatî, Monlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Mehemed Paşa, Monlâ ‘Îsâ Paşa, Monlâ Nihânî, Monlâ Hızır Şâh İbn el-fâzıl Monlâ Mehemed bin el-Hâcî Hasan, eş-Şeyh Emîr ‘Alî İbn Emîr Hasan, eş-Şeyh Monlâ Hızır Beg, Monlâ ‘Abdu’lkâdir, Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘Îsâ, Monlâ Muhyi’ddîn {Çivizâde}, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Kutbü’ddîn Muhammed, Monlâ Hâfız Muhammed bin Ahmed bin ‘Âdil Paşa, Monlâ ‘Abdu’lfettâh bin Ahmed bin ‘Âdil Paşa, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-İsfahânî, Monlâ Muslihu’ddîn {Çâk Muslihu’ddîn}, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed el-Karamanî, Monlâ Şerîf-i ‘Acemî, Monlâ Âşcızâde Hasan Çelebi, Monlâ Pîr Muhammed Şâh el-Cemâlî, Monlâ ‘Abdu’lîlatîf, Monlâ Nakîzî Bâyezîd, Monlâ Ya‘kûb, Monlâ Muhyi’ddîn {Mi‘mârzâde}, Monlâ Ahmed, Monlâ ‘Alî, Monlâ Seyyidî, Monlâ Haydar, Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin eş-şehîr Gedik Hüsâm, Monlâ Muhyi’ddîn {Kirtâsoglu}, Monlâ Sinânü’ddîn Yûsuf İbn Ahî, Monlâ Celâlü’ddîn el-Kâdî, Monlâ Muhammed bin ‘Abdu’r-rahman bin Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî, Monlâ Kethudâzâde el-Germiyânî, Monlâ Bedrü’ddîn Mahmûd, Monlâ Bedrü’ddîn Mahmûd bin ‘Abdu’llâh, Monlâ İshâk el-Üskübî, Monlâ Deli Birâder, Monlâ Ca‘fer el-Burûsavî, Monlâ Işık Kâsım, Monlâ Fahrü’ddîn İbn İsrâfîl, Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed bin ‘Abdu’llâh, Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî, Monlâ Emîr Hasan el-Rûmî, Monlâ Mehemed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Yegânî, Monlâ Süleymân er-Rûmî, Monlâ Kutbü’ddîn el-Merzifonî, Monlâ Pîr Ahmed, Monlâ Muhammed eş-Şeyh Mahmûd el-Muglavî, Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin ‘Abdu’lkâdir eş-şehîr bi-Ma‘lûl, Monlâ Muhyi’ddîn {Merhabâ Çelebi}, Monlâ Muhyi’ddîn Pîr Muhammed İbn Monlâ ‘Alî el-Fenârî, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Sâlih, Monlâ Sâlih, Monlâ Ebü’l-Leys, Monlâ Fahrü’ddîn İbn Muhammed İbn Ya‘kûb, Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ, Monlâ Şeyh Muhammed Çelebi, Monlâ Sinânü’ddîn Yûsuf, Monlâ ‘Alî İbn eş-Şeyh Hâcî Çelebi, Monlâ Muhammed Beg, Monlâ Manastırlu Çelebi, Monlâ İbrâhîm Halebi el-Hanefî, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed el-Hüseyinî, Monlâ Muhyi’ddîn el-Kocavî, Monlâ Hızır Hayrî’ddîn, Monlâ Hidâyetü’llâh, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Hüsâmü’ddîn, Monlâ Muhyi’ddîn {Ehlice}, Monlâ ‘Abdu’lkâdir {Monlâ ‘Abdî}, Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin Çelebi İbn Hasan Çelebi, Monlâ Kemâl, Monlâ Emîr Hasan Çelebi İbn es-Seyyid ‘Alî Çelebi, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed İbn Vezîr Mustafâ Paşa, Monlâ Muhyi’ddîn Mehemed bin Monlâ Hayrî’ddîn, Monlâ Ferah,

Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed el-Germiyânî, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed el-Burûsavî, Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn Yûnus el-İmâm, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ el-Kastalânî, Mevlânâ Şemsü'l-mille ve'd-dîn İsmâ'il el-Gürânî, Monlâ 'Abdu'lkerîm, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed, Monlâ Sa'dî Çelebi, Monlâ Hayrû'ddîn Hızır, Monlâ 'Abdu'llâh İbnü's-Şeyh Kemâl, Monlâ Hasan el-Karamanî, Monlâ 'Abdu'lhay İbn 'Abdu'lkerîm İbn 'Alî İbn el-Mü'eyyed, Monlâ Bedrû'ddîn Mahmûd el-Aydînî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Şemsü'ddîn Muhammed bin 'Ömer bin Emru'llâh İbn Akşemsü'ddîn, Monlâ Hayrû'ddîn, Monlâ Bahşî, Monlâ Ca'fer el-Menteşevî, Monlâ Dervîş Mehmed, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ bin Monlâ Seyyidî el-Menteşevî, Monlâ Sa'du'llâh, Monlâ Hüsâmü'ddîn Hasan et-Tâliş el-'Acemî, Monlâ Şerîf Mehdî eş-Şirâzî, Monlâ Pîr Mehmed, İbrâhîm bin Ahmed Amasî.

b. Dolaylı: Seyyid Şerîf, Mübârek Şâh, Monlâ 'Alî 'Arabî, Monlâ Celâlü'ddîn-i Devvânî, Şeyh Muhammed, Kıvâmu'ddîn Kâsım.

1.2.3. Kadılık

Kadılık, tanıtımı yapılan isimlerin en fazla icra ettikleri diğer bir meslek ve mevkilerden biridir. Devrinde ancak yükseköğretim neticesinde elde edilebilen bu meslek bazı isimlerin -tıpkı müderrislik gibi- bazen icra ettiği yegane meslek olarak ifade bulurken, bazen icra edilen birkaç görevden bir tanesi olarak yer almaktadır. Yegane meslek olarak ifade edildiği örneklerde bu meslek ve mevkiye yönelik kısa ve genel hatlar ile çizilen çerçeve genel olarak “Ba'zı diyâra kâdî oldı.” şeklinde bir ifade kalıbı ile gerçekleşmektedir. Bu tarz tanıtımlarda mesleğin icra alanını belirten bir mekân unsuruna da yer verilmemektedir. Bununla birlikte müphem bir zaman diliminin bulunduğu bu örnekler, belirsiz çizgilerle ortaya konulan bir tasvirden öteye gitmemektedir: **“Monlâ Muhyî'ddîn Mehmed bin el-Mevlâ Zeyrek:** 'Ulemâ-yı 'asrından okıyup tahsîl-i 'ilm eyledi ve ba'z-ı diyâra kâdî oldı. Kazâsında sîret-i hasene üzere idi. Tokuz yüz yigirmi altı târîhinde vefât eyledi. {128b-129a}”; **“Monlâ Ebü's-Su'ûd:** ...Mebânî-i 'ilmi üvegi babası yanında tahsîl idüp ve ba'z-ı 'ulemâ-yı 'asrından okıyup sonra Monlâ Rüknu'ddîn hıdmetine vâsıl oldı ba'dehu ba'z-ı şehrlere kâdî oldı sonra tokuz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. {146a}”

Ancak eser genelinde bu konu hakkındaki malumatlar daha ziyade yer unsuru ile bulunmaktadır. Zaman unsuru ise çoğu zaman çeşitli münasebetler çerçevesinde beyan olunmaktadır. Kadılık mesleğinin icra edildiği zamanın müstakil olarak belirtilmesinden ziyade mesleğin icra edildiği vakitte gerçekleşen ölüm hadisesi zaman tayininin esasını oluşturmaktadır. Özellikle vefât tarihlerinin beyan edildiği “... kâdîsi iken vefât eyledi.” ifadesi müellifin kendine özgü bir tanıtım stratejisi olarak sık kullanım alanı bulmaktadır:

“**Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Ba‘dehu Yûsuf Bâlî Burûsa’ya kâdî oldu. Sene sekiz yüz kırk altıda kâdî iken vefât eyledi. {10b}”; “**Monlâ Muhammed bin ‘Abdu’r-rahman bin Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Birgîzâde Mevlânâ Muslihu’ddîn hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu müftî Şemsü’ddîn Ahmed Paşa ibn el-Mevlâ Hızır Beg hıdmetine yitişdi ba‘dehu Dimetoka Medresesi’ne müderris olup sonra ba‘z-ı vilâyete kâdî olup Kefe kâdîsi iken vefât eyledi. {145a}”; “**Ya’kûb bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî:** Sinn-i şerîfî seksen sekizinde Yemen’de Zebîd’de kâdî iken vefât idüp... {9b}”

Bu mesleğin icra edilmesi sırasında özellikle birtakım nitelik ve vasıfların müellifçe zikredilmesi de dikkat çekmektedir. Bu durum kadılık mesleğinin adil, ehliyetli, doğru bir şekilde yürütülmesine yöneliktir. Bu anlamda üzerinde önemle durulan ve en çok temas edilen hususlar dürüstlük, kanaatkârlık bununla birlikte adaletli, bilgili ve tecrübeli olma nitelikleri ile ilgilidir. Burada “Kazâsında sîret-i hasene üzerine idi.” ifade kalıbı geniş bir dairede izah olunabilecek birden çok vasfın adeta bir cümle ile özetlenmesidir: “**Monlâ Muslihu’ddîn eş-şehîr bi-Birgizâde:** Sonra Semâniyye’den birine müderris oldu sonra Edrine kâdîsi oldu. Kazâsında sîret-i hasene ve tarîkat-ı müstahsene üzere idi. {92b-93a}”; “**Monlâ Muhyî’ddîn Mehemmed bin el-Mevlâ Zeyrek:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup tahsîl-i ‘ilm eyledi ve ba‘z-ı diyâra kâdî oldu. Kazâsında sîret-i hasene üzere idi. {128b}”; “**Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘Îsâ:** ...Bundan sonra İstanbul kâdîsi oldu ba‘dehu ma‘zûl olup yine Semâniyye’den birine müderris olup yüz akçe vazîfe eylediler. ...Merhûm tadrîsinde fâ’ik-ı akrân ve kazâsında sîret-i hasene ve hayrât ü ihsân sâhibi idi. {139b}”

Satır arasına gizlenen kimi ifadelerde ise- “nice zemân kazâda oldu. Amma sîret-i hasene üzere idi”- bu mesleğe pek cazip bir iş veya meslek olarak bakılmadığı sezilmektedir. Bu konuda yer alan övücü ifadelerin mesleğe değil daha ziyade onu

taşıyan kişiye yönelik olduğu görülmektedir: “**Monlâ Kethudâzâde el-Germiyânî:** ...Sonra Kethudâzâde Kütâhiyye’de müderris oldu ba‘dehu kâdî olup nice zamân kazâda oldu ammâ sîret-i hasene üzere idi. {145b}”

Tanıtımı yapılan isimlerin kadılık mesleğine ulaşmadan önce genel olarak farklı makam ve mevkilerde yer alması da söz konusu edilmektedir: “**Monlâ Zeynü’ddîn İbn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî:** ‘Ammisi oğlu Monlâ ‘Alî-i Fenârî’den okıdı ba‘dehu Sultân Bâyezîd h‘âcesi Mu‘arrifzâde hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd Hân evkâfına mütevellî olup ba‘dehu Orhân Gâzî mütevellisi oldu sonra Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd mütevellisi oldu sonra Tire’ye kâdî oldu ve ba‘dehu Şâm kâdîsi oldu sonra Haleb’e kâdî olup Haleb’de kâdî iken tokuz yüz yigirmi altı Rebî‘ü’l-evvel’i guresinde vefât eyledi. {126b}”

Bu konuda verilen tanıtımlar incelendiğinde müderrisliğin adeta kadılığa geçiş arz eden bir mevki olduğu görülmektedir: “**Monlâ Muhyi’ddîn Mehemed bin Ya‘kûb eş-şehîr bi-Ecezâde:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Hatîbzâde hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu İznik Medresesi’ne müderris olup sonra çok şehre kâdî oldu. Sultân Selîm Hân serîr-i saltanatda cülûs eyledükde Selânik kâdîlığını virüp sonra Burûsa kâdîlığını viridi sonra ma‘zûl eyleyüp hâlet-i ‘azlinde tokuz yüz yigirmi üç târihinde vefât eyledi. {128a}”

Kadılık mesleğinin bir şekilde müderrislik vazifesi ile zikredildiği çok sayıda örnekten hareketle bu makam ve mevkiler arasında geçişkenliğin diğer mesleklere oranla daha saydam bir mahiyette olduğu ifade olunabilir. Bununla birlikte kadılığın çeşitli sebeplerle terki, bırakılması ya da azil durumlarında müderrisliğin yeniden dönülen, icra edilen bir meslek olması söz konusudur:

“**Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrî’ddîn Hamza:** Leyszâde dimek ile meşhûrdur. Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne sonra Vezîr Mustafâ Paşa’nun İstanbul’daki medresesine müderris oldu sonra Üsküb’e kâdî oldu ba‘dehu Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne ve Dârü’l-Hadîs Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu ba‘dehu Mısır’a kâdî oldu, ma‘zûl oldu. Yine kâdî oldu, yine ma‘zûl olup yüz akçe tekâ‘üd vazîfesi oldu. Ol hâlde iken tokuz yüz elli iki târihinde vefât eyledi. {128b}”;

“**Yûsuf bin ‘Alî el-Yegânî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından ba‘dehu babasından okıyup sonra

Burûsa’da İnebeg Medresesi’ne ba’dehu İnegöl Medresesi’ne müderris oldu sonra Burûsa’da Yıldırım Hân Medresesi’ne müderris olup ba’dehu İznik Medresesi’ne müderris oldu sonra Amâsiyye kâdîsi olup sonra Sultân Selîm Hân beytû’l-mâl defteri emîni eyleyüp sonra Şâm kâdîsi eyledi ba’dehu Burûsa’da Murâdiyye’ye ve ba’dehu Semâniyye medreselerinden birine müderris eyleyüp yetmiş akçe vazîfe ta’yîn eyledi. {128a}”; **“Monlâ Bâlî el-Aydmî: ...Ba’dehu ba’z-ı medârise müderris olarak İstanbul’da Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne müderris oldu sonra Edrine’de Çifte Medrese’ye müderris olup ba’dehu Semâniyye’den birine müderris oldu sonra seksen akçe vazîfe ile mütekâ’id oldu ba’dehu Burûsa’ya kâdî oldu ba’dehu ma’zûl olup seksen akçe vazîfe ile Semâniyye’den birine müderris oldu. {94b}”**

Farklı mesleklerin icra edildiği tanıtımlarda ise genel olarak daha alt kademede yer alan medrese hocalığının akabinde yapılan bir meslek olarak kadılığın daha yüksek makam ve mevkiye geçişe olanak sağladığı görülmektedir. Bu yönüyle bu meslek barındırdığı birtakım imkân ve olasılıklar ile daha üst mevkilere ulaşmak için kimi zaman bir basamak mahiyeti de arz etmektedir.

Bu mesleğin kimi zaman yapılan bir tercih dolayısıyla icra edilmesi ifade edilen nedenlerden birini oluşturmaktadır ki bu durum daha üst düzey mevkilerin elde edilmesi söz konusu iken bu mesleğe kanaat etmek şeklinde yer alması dikkat çekmektedir: **“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin ‘Abdu’levvel eş-şehîr bi-Saçlu Emîr: ...Merhûm Saçlu Emîr vâlidî hayâtında Rûm’a gelüp Mevlânâ Mü’eyyedzâde’nün vâlidî ile mahabbet-i sâbıkası olmanın bir medrese ‘arz eyledi. Lâkin mansıb-ı kazâyı ihtiyâr idüp nice bilâda kâdî oldukdan sonra... {148b}”**

Bu mesleğin icra edilmesine yönelik farklı sebepler bulunmakla birlikte burada zikredeceğimiz son örnek bu mesleğin icra edilmesinin bir isteğe, ısrara hatta zorlamaya dayanmasıdır. Bu anlamda Sultan Bayezid’in bu mesleğin icra edilmesine yönelik Monlâ Kâsım’a talebi dikkat çeken örneklerden biridir: **“Sultân Bâyezîd Hân tahta cülûs eyledükde Burûsa kazâsını girü virdi, kabûl eylemedi. ‘Âkıbet ibrâm itdüklerinde kerhen kabûl eyledi. Burûsa’da kâdî iken sekiz yüz toksan tokuz Ramazân’ınun üçüncü günü fevt oldu. {58a}”**

Bu mevkide tespit ettiğimiz kimseleri isim olarak belirleme yoluna gidersek şöyle sıralayabiliriz:

a. Doğrudan: Monlâ Halîl el-Cenderî el-müştehir beyne'n-nâs Cenderlü Kara Halîl, Monlâ Mahmûd, Ebû'l-fezâ'i'l-ve'l-kemâlât Monlâ Şemsü'ddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî, Monlâ Muhammed sâhibü'l-Kâmûs Mecdü'ddîn Ebû Tâhir Muhammed bin Ya'kûb bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî, Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü'ddîn el-Fenârî, Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî, Monlâ Fazlu'llâh, Mevlânâ Yegân Mehemmed bin Ramazân, Mevlânâ Mehemmed Şâh, Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlû'ddîn, Mevlânâ Hızır Şâh, Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî, Monlâ Kâdî-i Balat, Monlâ Hâcezâde Muslihu'ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ el-Kastalânî, Monlâ Hasan es-Samsunî, Monlâ Mehemmed bin Mustafâ bin el-Hâcî Hasan, Monlâ Ya'kûb Paşa, Monlâ Kâsım {Kâdîzâde}, Monlâ Muhyi'ddîn {Magnisazâde}, Monlâ Muhyi'ddîn {Yaraluca Muhyi'ddîn}, Monlâ Mehemmed Muhyi'ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân, Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü'ddîn el-Hüseynî, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ bin Evhadü'ddîn el-Yârhisârî, Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn, Monlâ Kâsım Çelebi İbn Ahmed bin Mehemmed el-Cemâlî, Monlâ Muslihu'ddîn eş-şehîr bi-Birgizâde, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin el-Mevlâ Hasan es-Samsunî, Monlâ Seyyidî el-Hamîdî, Monlâ Seyyidî el-Karamanî, Monlâ Nûrû'ddîn el-Karasuyî, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî, Monlâ Bâlî el-Aydınî, Monlâ 'Abdu'r-rahîm bin el-Mevlâ 'Alâ'ü'ddîn el-'Arabî, Monlâ Muhyi'ddîn el-'Acemî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Bedrû'ddîn Mahmûd bin eş-Şeyh Muhammed, Monlâ Pîr Mehemmed Cemâlî eş-şehîr bi-Zeyrek, Monlâ 'Alem Yûsuf eş-şehîr bi-Kâdî-i Bagdâd, Monlâ Şücâ'ü'ddîn İlyâs-ı Rûmî, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed el-Yegânî, Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn Muhammed bin 'Ömer el-Çelebi, Monlâ 'Abdu'lvehhâb İbn Mevlâ 'Abdu'lkerîm, Monlâ Ca'fer bin Tâcî Beg, Monlâ Kemâlû'ddîn İsmâ'il İbn Süleymân el-Karamanî, Monlâ 'Abdu'levvel bin Hüseyin eş-şehîr bi-Ümmüveledzâde, eş-Şeyh 'Âbid Çelebi, Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa, Monlâ Mehemmed Şâh, Monlâ Mehemmed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü'ddîn el-Fenârî, Monlâ Muhyi'ddîn el-Mevlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî el-Cemâlî, Monlâ Hüsâmü'ddîn Hüseyin bin 'Abdu'r-rahman, Monlâ Muslihu'ddîn bin Halîl, Monlâ 'Abdu'lvâsi' İbn Hızır, Monlâ 'Abdu'l-'azîz İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin eş-şehîr bi-Âbid Çelebi, Monlâ Zeynû'ddîn İbn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî, Monlâ Dâvûd İbn Kemâl el-Kocavî, Monlâ Muhyi'ddîn Mehemmed bin Ya'kûb eş-şehîr bi-Ecezâde, Monlâ Sinânü'ddîn Yûsuf bin 'Alî el-Yegânî, Monlâ Pîr

Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrû'ddîn Hamza, Monlâ Muhyi'ddîn Mehemmed bin el-Mevlâ Zeyrek, Monlâ 'Abdu'l-'azîz, Monlâ Muhyi'ddîn Şeyh Muslihu'ddîn el-Kocavî, Monlâ Mehemmed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Hızır Şâh İbn el-fâzıl Monlâ Mehemmed bin el-Hâcî Hasan, Monlâ 'Abdu'lkâdir {Kâdirî Çelebi}, Monlâ Sa'du'llâh İbn 'Îsâ, Monlâ Muhyi'ddîn {Çivizâde}, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Kutbü'ddîn Muhammed, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn el-İsfahânî, Monlâ Âşcızâde Hasan Çelebi, Monlâ Pîr Muhammed Şâh el-Cemâlî, Monlâ 'Abdu'llatîf, Monlâ Muhyi'ddîn {Mi'mârzâde}, Monlâ Ahmed, Monlâ Haydar, Monlâ 'Ubeydu'llâh İbn Ya'kûb el-Fenârî, Monlâ Muhyi'ddîn {Kirtâsoglu}, Monlâ Celâlü'ddîn el-Kâdî, Monlâ Muhammed bin 'Abdu'r-rahmân bin Muhammed bin 'Ömer el-Halebî, Monlâ Kethudâzâde el-Germiyânî, Monlâ Bedrû'ddîn Mahmûd bin 'Abdu'llâh, Monlâ İshâk el-Üskübî, Monlâ Ebü's-Su'ûd, Monlâ Ca'fer el-Burûsavî, Monlâ Fahrû'ddîn İbn İsrâfîl, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed bin 'Abdu'llâh, Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî, Monlâ Pîr Ahmed, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin 'Abdu'levvel eş-şehîr bi-Saçlu Emîr, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin 'Abdu'lkâdir eş-şehîr bi-Ma'lûl, Monlâ Muhyi'ddîn {Merhabâ Çelebi}, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî bin Sâlih, Monlâ Ebü'l-Leys, Monlâ Muslihu'ddîn Mustafâ, Monlâ Muhammed Beg, Monlâ Hidâyetu'llâh, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Hüsâmü'ddîn, Monlâ 'Abdu'lkâdir {Monlâ 'Abdî}, Monlâ Kemâl, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed, Monlâ Hasan el-Karamanî, Monlâ Muhyi'ddîn {Hakîmzâde}, Monlâ 'Abdu'lhay İbn 'Abdu'lkerîm İbn 'Alî İbn el-Mü'eyyed, Monlâ Mûkehhalzâde.

b. Dolaylı: Hayrû'ddîn Paşa, Mehemmed Çelebi, İbrâhîm Paşa, Vahiyü'ddîn Kâdî 'Ömer el-Bekrî, Sa'dî Çelebi.

1.2.4. Müftü

Eserde zikredilen meslek ve mevkiler arasında müderrislik ve kadılık mesleğinin yanı sıra müftülük mesleği de sıklıkla görülür. Düzenli bir eğitim neticesinde elde edilen bu meslek ile ilgili tanıtımlarda dikkat çeken husus bu mesleğin genellikle müderrislik veya kadılık mesleğinin akabinde icra edilmesidir. Bu anlamda medrese hocalığı akabinde bu görevin icra edilmesine dair bazı örnekler şunlardır:

“**Mevlânâ Fahrü’ddîn-i ‘Acemî:** ...Sonra ba‘z-ı medreselere müderris olup sonra Sultân Murâd zamânında müftî olup Sultân Murâd günde otuz akçe ta‘yîn eyledi. {17b}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ bin Monlâ Hüsâm:** ...Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okudu. Sonra ba‘z-ı medârise müderris olup sonra Burûsa’da Çelebi Sultân Mehmed Medresesi’ne müderris oldu. Ba‘dehu Burûsa’ya müftî olup müftî iken fevt oldu. {57b}”; “**Monlâ ‘Alî el-Yegânî:** ‘Ulemâ-yı ‘asrından okuyup sonra Burûsa’da Sultân Medresesi’ne ba‘dehu Semâniyye’den birine müderris oldu. Seksen akçe vazîfe-i mu‘ayyenesi var idi. Ba‘dehu Burûsa’ya müftî oldu. {87b}”; “**Monlâ Nûrî’ddîn Hamza:** Evvelâ Magnisa Medresesi’ne, sâniyen İznik Medresesi’ne, sâlisin Ebî Eyyûb-ı Ensârî Medresesi’ne, râbi‘an Semâniyye’den birine, hâmisin Amâsiyye’de Merhûm Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Amâsiyye’ye müftî oldu ba‘dehu ma‘zûl olup yetmiş akçe oturak ‘ulûfesi aldı. {127a}”

Bu mesleğin kadılık mesleği akabinde gerçekleştirilmesine dair tanıtımlar da sık görülmektedir. Bu tanıtımlardan bazıları ise şunlardır:

“**Mevlânâ Şemsü’l-mille ve’d-dîn İsmâ‘îl el-Gürânî:** ...Monlâ Gürânî geldükde Sultân Mehmed yine Burûsa kazâsını virdi. Bu kıssa sekiz yüz altmış iki târîhinde vâki‘ oldu. Bunun üzerine zamân mürûr eyledi dahı iki yüz akçe vazîfe ile müftî eyledi ve her ayda yigirmi bin akçe ve her yılda elli bin akçe ta‘yîn eyledi. {25a-25b}”; “**Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî:** Monlâ Efdalzâde’ye iki esîr virdi sonra İstanbul kazâsını virdi. Sultân Bâyezîd devrinde İstanbul’a müftî oldu. Müftî iken tokuz yüz sekiz târîhinde fevt oldu. {53a}”

Medrese hocalığı, kadılık ve müftülüğün icra edilmesine dair kimi örnekler vardır ki bu örnekler incelendiğinde bu meslek ve mevkilerden hangisinin ilk olarak icra edildiğine yönelik bir malumat, öncelik-sonralık ilişkisi yer almamaktadır. Verilen bilgiler bir meslek tespitinden öteye gitmemektedir:

“**Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî:** Merzifon’da müderris hem kâdî ve hem müftî idi. {30a}”; “**Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî:** ... rivâyet ider ki “Monlâ Fenârî Manastır Medresesi’nde müderris ve Burûsa’da kâdî ve memâlik-i ‘Osmâniyye’ye müftî idi ve ‘azîm mâl ü hıdmet-kâr ve şevket-i ‘azîme sâhibi, refî‘ü’l-câh ve’l-menzile idi. {7b}”

Kimi örneklerde ise bu mesleğin bir azl sonucu daha alt kademede bir mevki ve görev olarak yer alması söz konusu edilmektedir ki bu örnek Monlâ Abdülkerim'in tanıtımında yer almaktadır: "Tahsîl-i 'ulûm itdükden sonra ba'z-ı medreselere müderris olarak Sultân Mehemmed İstanbul'ı feth eyledükde ihdâs eyledüğü sekiz medreseden birine müderris oldu sonra kâdî-'asker oldu. Ba'dehu Sultân Mehemmed 'azl eyleyüp sonra müftî eyledi. Sultân Bâyezîd zamânında fevt oldu. {47b}"

Birçok tanıtımda görüldüğü gibi bu makam ve mevkiyle ilgili de herhangi bir değerlendirme ya da yorumun yapılmaması dikkat çekmektedir. Ancak bazı örneklerde görülen kimi ifadeler bu tanıtımın farklı bir mahiyet arz etmesine yol açmaktadır. Bu mesleğin cebren ifa edilmesine dair örnek bu mahiyettir. "**Monlâ Müftî 'Alî Çelebi bin Ahmed bin Mehemmed el-Cemâlî:** Sultân Bâyezîd cülûs eyledükde Monlâ 'Alî Çelebi'yi vâkı'asında görüp vezîrleri ile da'vet eyledi, varmadı. Sonra cebr eyleyüp Amâsiyye'ye müftî eyledi. {89b}"

Tanıtımlarda verilen meslek ve mevkilerin bir sebep ya da sonuç belirtilmeden sadece bir tanıtım mahiyeti taşıması, bir alt-üst ilişkisi verilmemesi, bu görev değişimlerinin neye dayandığı ve nasıl gerçekleştiğine dair müphem bir durum oluşturmaktadır. Zira birçok örnekte bir müderrislik ya da kadılık mesleği akabinde görülen müftülük mesleğinin yeniden bu makam ve mevkilere tebdili bu meslekler arası geçişkenliğin izahatına dair belirsizlik doğurmaktadır:

"**Monlâ Sinânü'ddîn Yûsuf:** Ba'dehu Burûsa'da Murâdiyye Medresesi'ne sonra İstanbul'da Ayasofıyya Medresesi'ne müderris oldu. Bundan sonra Amâsiyye'ye müftî ve Sultân Bâyezîd Medresesi'ne müderris olup ba'dehu yetmiş akçe ile mütekâ'id olup ba'dehu yine Amâsiyye'ye müftî olup anda iken tokuz yüz elli iki târîhinde rahmet-i Rahmân'a ve dâr-ı cinâna vâsıl oldu. {150b}"; "**Monlâ 'Abdu'l-'azîz:** Monlâ Ümmüveled'ün torunu idi. 'Ulemâ-yı 'asrından okıyup sonra Mü'eyyedzâde hıdmetine vâsıl olup tahsîl-i 'ulûm eyledükden sonra İstanbul'da Dâvûd Paşa Medresesi'ne ba'dehu Burûsa'da Manastır Medresesi'ne ba'dehu Edrine'de Dârü'l-Hadîs Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu ba'z-ı kasâbâta kâdî olup ve ba'dehu Tırabozın Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Haleb'e kâdî olup ba'dehu Magnisa'ya müftî ve müderris olup sonra tadrîsi terk idüp yetmiş akçe vazîfe eylediler. {129a}"

Mesleğin doğrudan değil de çeşitli sebeplerle zikredilmesi değinilen isimlerin meslek ve mevkilerine dair bilgi vermesi bakımından önem arz eder. Özellikle bu tanıtımlarda müftülük konumu, ders hocalarının bir mesleği olarak yer alır ki bu örneklerin sayısı hayli fazladır:

“Monlâ ‘Abdu’lkerîm İbn ‘Abdu’lvehhâb: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Müftî Sa‘dî Çelebi hizmetine vâsıl oldu -Ol zamânda Sa‘dî Çelebi İstanbul kâdîsi idi sonra müftî oldu.- Merhûm Monlâ ‘Abdu’lkerîm anun hizmetinde olup ‘ulûma iştigâli ve tahsîl-i ‘ilm ve ma‘ârifeye ziyâde ihtimâm[1] var idi. {157a}”;

“Monlâ ‘Abdu’lkerîm: Rûmili’nde Vize’den idi. Ba‘z-ı ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Müftî Kemâl Paşazâde hizmetine vâsıl oldu. {154b}”;

“Monlâ Muhammed bin ‘Abdu’r-rahman bin Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Birgizâde Mevlânâ Muslihu’ddîn hizmetine vâsıl oldu ba‘dehu Müftî Şemsü’ddîn Ahmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg hizmetine yitişdi. {145a}”;

“Monlâ Mehemed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Yegânî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup Müftî ‘Alî Çelebi el-Cemâlî’nün mu‘îdi olup... {147b}”;

“Monlâ Kutbü’ddîn el-Merzifonî: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Müftî ‘Alî Çelebi el-Cemâlî hizmetine vâsıl oldu. {147b}”;

“Monlâ Pîr Ahmed: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Müftî Ahmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg hizmetine vâsıl oldu. {147b-148a}”

Müftülük mesleğinin çeşitli olaylar münasebetiyle zikredildiği diğer örneklerle bakacak olursak birbirinden farklılık arz eden bu aktarımlarda müftülük makamı farklı şekillerde tanıtım içerisinde yer almaktadır:

“eş-Şeyh Sevindük: Kogacı Dede demek ile ma‘rûf u meşhûr idi ve cezbe-i ‘azîme sâhibi idi. Rivâyet olunur ki bir gün İstanbul kâdîsi Monlâ Kirmâstî ile Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn yanında cem‘ olup -Hamîdü’ddîn ol vakt müftî idi.- Monlâ Kirmâstî sûfîlerden müftîye şekvâ eyledi ki “Sûfîler saf saf olurlar, raks ile zikru’llâh iderler. Bu hod şer‘-i şerîfe muhâlifdür.” didükde Müftî Efdalzâde eyitdi: “Re’îsleri işte budur.” diyü Kogacı Dede’ye işâret eyledi... {117a-117b}”;

“Monlâ Mehemed Muhyi’ddîn eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb: ...Sultân Bâyezîd’e bizi terbiyet eyleye. Ol zamânda Efdalzâde yevmî toksan akçe vazîfe ile müftî idi. Hatîbzâde tekaddüm eyledi. Dîvâna vardılar, vüzerâ oturmuşlar idi. Efdalzâde bunlara selâm virdükde Hatîbzâde eli arkası ile Efdalzâde’nün gögsine urdı “İlmün ‘ırzını yıkdun, bunlara

selâm virdün. Sen mahdûmsın, bunlar huddâmdur. Husûsan sen bir şerîf kimesnesin.” didi. {44b}”; “**Monlâ Sinân Paşa:** Hikâyet olunur ki Şeyh Vefâ hazretleri Hanefiyyü’l- mezheb iken namâzda besmeleyi cehrle okurdu. Ol ‘asrda Monlâ Gürânî İstanbul müftîsi olup cemî‘ İstanbul ‘ulemâsını bir câmi‘de cem‘ eyledi tâ ki Şeyh İbn Vefâ’yı ihzâr idüp hilâf-ı mezheb ile ‘amelden men‘ ideler. {54a}”

Kimi örneklerde görülen “ emr-i fetva, umûr-ı fetvâ ” şeklinde bir ifade vardır ki müftülük makamını, belirli bir meslek ve mevki tayinini oluşturmaktadır. Şimdi bu örneklere bakalım:

“**Monlâ Mehmed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Sonra Semâniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Edrine kâdîsi olup ba‘de zemânin İstanbul’a kâdî oldu sonra Anadolu’ya ve ba‘dehu Rûmili’ne kâdî-‘asker olup on beş yıl muttasılan kâdî-‘asker oldu sonra ma‘zûl olup yevmî yüz elli akçe tekâ‘üd vazîfesi oldu sonra elli dahı ziyâde olup vazîfesi yevmî iki yüz oldu sonra İstanbul müftîsi olup وعين له كل يوم مائتا درهم ثم ترك الفتوى, ya’nî sonra fetvâyı dahı terk idüp yevmî iki yüz akçe vazîfe ile tekâ‘üd ihtiyâr eyledi. {122a}”; “**Monlâ Edebâlî:** Karamanî’dür. Kendü vilâyetlerinde ba‘z-ı ‘ulûmı tahsîl idüp sonra Şâm’a varup ‘ulemâsından tefsîr ü hadîs ü usûl okıyup ba‘dehu diyârına gelüp ‘Osmân Gâzî yanında kurb-ı tâm tahsîl eyleyüp umûr-ı fetvâda ve umûr-ı saltanatda müsteşâr ü mü’temen idi. {2b}”; “**Monlâ Tursun Fakîh:** Edebâlî güyegüsîdür. Karamanî’dür. Kayın atası yine merhûm Edebâlî’den tahsîl-i ‘ulûm idüp ba‘de vefâtihi tedbîr-i umûr-ı saltanat ve emr-i fetvâ vü tadrîsde makâmına kâ’im oldu. {2b}”; “**Monlâ Ahmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlü’ddîn:** Âlim ü fâzıl u selîmü’n-nefs idi, muhibb-i fukarâ vü mesâkîn idi. Sultân Mehmed Semâniyye’yi binâ eyledükde birisini buna virdi. O târîhde dahı yigirmi yaşına vâsıl olmamış idi. Kırk akçe vazîfe ile Sinân Paşa vezerâtdan ‘azl olındukda bunu dahı tadrîsden ‘azl eyleyüp Üsküb kazâsı ile medresesi virildi. Sultân Bâyezîd tahta cülûs eyledükde Edrine’de Çifte Medrese’nün birisini virdi sonra yine Semâniyye’den birisini virdi. Sonra yüz akçe ile Burûsa fetvâsını virüp yevmî yüz akçe ‘ulûfe ve Burûsa’ya karîb bir karye dahı virdi. Nice müddet anda geçinüp hattâ sinni toksandan mütecâviz oldu. ‘Âkıbet tokuz yüz yigirmi yedi târîhinde fevt oldu. {54b}”

Burada son olarak vereceğimiz örnek müftülük mesleğinin niçin verildiğine dair bir sebep beyanı dolayısıyladır. Zira sebep-sonuç ilişkisi içerisinde bir meslek ve mevki tayini eser genelinde çoğunlukla görülmemektedir. Aşağıdaki örnek bu durumun istisnalarından birini oluşturmaktadır:

“eş-Şeyh ‘Abdu’lkerîm el-Kâdirî: Müftî Şeyh demekle ma‘rûfdur. Kirmâstî kasabasında togdı. Burûsa’da ‘ilme meşgûl iken cum‘a günlerinde Emîr Sultân Câmi‘i’nde ‘aşr okurdu. Ba‘dehu Monlâ Kara Bâlî’ye dânişmend olup sonra tasavvufa râgıb olup Şeyh İmâmzâde’ye mukârin olup ba‘dehu Kûçek Ayasofiyya Zâviyesi’ne şeyh oldu. Kaviyyü’l-hıfz, fakîh idi. Fıkhta mâhir olduğün Sultân Süleymân günde yüz akçe vazîfe ile İstanbul’a müftî eyledi. Fetvâ virürdi ve va‘z iderdi. {158b}”

Bu mevkide tespit ettiğimiz kimseleri isim olarak belirleme yoluna gidersek şöylece sıralayabiliriz:

a. Doğrudan: Ebû’l-fezâ’î’l-ve’l-kemâlât Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî, Mevlânâ Fahrü’ddîn-i ‘Acemî, Mevlânâ Şemsü’l-mille ve’d-dîn İsmâ’îl el-Gürânî, Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî, Monlâ H’âcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî, Monlâ ‘Alî el-‘Arabî, Monlâ ‘Abdu’lkerîm, Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî, Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ bin Monlâ Hüsâm, Monlâ ‘Alî el-Yegânî, Monlâ Müftî ‘Alî Çelebi bin Ahmed bin Mehemed el-Cemâlî, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa, Monlâ Mehemed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî, Monlâ Nûrü’ddîn Hamza, Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz, Monlâ ‘Abdu’lkâdir {Kâdirî Çelebi}, Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘Îsâ, Monlâ Muhyi’ddîn {Çivizâde}, Monlâ Nakîzî Bâyezîd, Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin eş-şehîr bi-Gedik Hüsâm, Monlâ Sinânü’ddîn Yûsuf İbn Ahî, Monlâ Sinânü’ddîn Yûsuf, Monlâ Sa’dî Çelebi, eş-Şeyh ‘Abdu’lkerîm el-Kâdirî.

b. Dolaylı: Burhânü’ddîn Haydar el-Herevî, Efdalzâde, Hamîdü’ddîn, Müftî Ahmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg, Müftî Kemâl Paşazâde, Köprücükzâde.

1.2.5. Kadıaskerlik

Eserde çeşitli münasebetlerle sıklıkla zikredilen mesleklerden biri de kadiaskerliktir. Bu mesleğe yönelik tanıtımlara bakıldığında yapılan açıklamalar çoğunlukla bu vazifede bulunan isimlerin kadiaskerlikten önce ve sonra yapmış oldukları meslekler münasebetiyledir. Bu anlamda bu vazifenin öncesinde icra edilen meslekler sıralanacak olursa burada daha ziyade kadılık ve müderrisliğin yer aldığı görülmektedir. Bu tanıtımlarda bu mesleğin öncesinde icra edilen müderrislik ve kadılık mesleğinin birbirinin akabinde olması aynı zamanda bu mesleklerin hemen sonrasında kadiaskerlik makamının verilmesi belirli bir merhaleye ulaşmada bir üstlük ve altlık olarak ifade edilebilecek bir görev değişimi olarak görülebilir:

“Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn: Fenârî’ye mensûbdur ammâ evlâd-ı Fenârî’den degüldür. Merhûm ‘âlim ü fâzıl idi. Monlâ Tûsî’den okıyup sonra ba‘z-ı medârise müderris olup sonra Semâniyye’ye vâsıl olup sonra Burûsa’ya kâdî oldu. Sonra Anadolu’ya kâdî-‘asker olup sonra ma‘zûl olup tekâ’üd tarîki ile seksen akçe ta’yîn olındı. Sultân Bâyezîd devrinde fevt olmuştur. {64a-64b}”

Bununla birlikte kimi tanıtımlarda yer alan meslek ve mevki edinimlerinin nasıl gerçekleştiğine dair fikir beyan etmek ise bu anlamda zordur. Herhangi bir izahata yer verilmeyen bu tanıtımlarda bu mevkiler arası geçişkenliğin çok çeşitlilik arz etmesi dikkat çekicidir:

“Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudu sonra Gelibolı’ya kâdî oldu. Mahmûd Paşa, Sultân Mehmed’e medh eyleyüp Sultân Mehmed İstanbul’a da’vet eyledi. Ol zamânda geldi ki ol zamânda kâdî-‘asker haste olup ‘arza kâdir olmamak ile kâdî-‘askere nâ’ib itdiler. ‘Arz-ı kazâ ile meclis-i refî’-i Sultânî’ye duhûl şerefiyle müstes’id oldukda hüsn-i sîret ve kuvvet-i basîreti pâdişâh-ı dakîka-şinâs nazarında zâhir olıcak Burûsa’da vâlidleri Sultân Murâd Hân Medresesi’ni virdi sonra Burûsa’ya kâdî eyledi ba’dehu kâdî-‘asker eyledi sonra ‘azl itdiler. Sultân Bâyezîd ‘asrında Anadolu kâdî-‘askeri olup müteveffâ oldu. {60b-61a}”

Kimi tanıtımlarda ise uzun süre bu mesleğin icra edilmesine yönelik ayrıntılar yer almaktadır. Saltanat değişikliklerinin de görüldüğü bu tanıtımlarda bu mevkinin isimlerin yegane mesleği olarak ifade bulması da söz konusudur:

“Monlâ Mehemed bin Mustafâ bin el-Hâcî Hasan: Sonra Sultân Mehemed fevt olduğu yıl Anadolu kâdî-‘askeri oldu. Ol yıl sene sekiz yüz seksen altı idi. Kaçan Sultân Mehemed fevt olup Sultân Bâyezîd pâdişâh oldukda yirinde ibkâ eyledi. Sonra Rûmili’ne kâdî-‘asker oldu, ölince kâdî-‘asker idi. Tokuz yüz on bir târîhinde fevt oldu. {48a}”;

“Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn ‘Alî bin Mü’eyyed el-Amâsiyyevî: Rebi’ü’l-evvelinde Anadolu kâdî-‘askeri eyledi sonra tokuz yüz on bir târîhinde Hâcî Hasanzâde fevt olup bunu yerine Rûmili kâdî-‘askeri eyledi sonra bir hâdiseden ötürü evi gâret olunup dahı tokuz yüz on yedi Receb’inde kâdî-‘askerlikden ‘azl olındı. Günde yüz elli akçe tekâ’üd vazîfesini eyledi, kabûl eylemedi. Çok geçmedi, Sultân Selîm Hân cülûs eyleyüp yüz elli akçe vazîfe eyledi ve hem Karaferiye kazâsını vazîfesine zamm eyledi. Sonra tokuz yüz on tokuz Receb’inde yine Rûmili’ne kâdî-‘asker eyleyüp Sultân Selîm ile ‘Acem seferine bile gidüp Şâh İsmâ’îl-i Erdebîlî Muhârebesi’nde bile hâzır oldu. Seferden dönüp Çoban Köprüsi’ne geldükde kâdî-‘askerlikden tokuz yüz yigirmi Şa‘bân’ında ma‘zûl oldu zîrâ ‘aklına ihtilâl gelmiş idi. {92a-92b}”

Bir durum tasvirinden öteye gitmeyen bazı tanıtlarda ise bu mesleğin nasıl elde edildiğine dair malumatlardan ziyade bu mesleğe ulaşılması söz konusu edilmektedir. Ancak bu mesleği icra eden isimlerin tanıtlarında görülen nitelikler başarı, kabiliyet, bu konularda başkalarına gösterdiği üstünlük ve ilerilik padişah ve zevatın nezdinde gördüğü takdir ve teşvikler- bu anlamda bu mesleğin ediniminde çeşitli niteliklerin ve koşulların varlığına işaret etmektedir:

“Monlâ Mehemed Muhyi’ddîn el-meşhûr bi-İbn Küpelü: ‘Ulemâ-yı ‘asrından okudu, zamânında fazl ile meşhûr oldu. Sonra ba‘z-ı menâsıba vâsıl olup sonra Sultân Mehemed kâdî-‘asker eyledi. {60b}”;

“Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa: Vâlidî Sultân Murâd Hân’a vezîr idi. Kendü vâlidî zamânında kâdî-‘asker idi. ‘Âlim ü fâzıl ve menâkıb-ı celîle vü hasâ’il-i hamîde sâhibi idi. {31a}”

Aşağıda yer alan örnek ise birçok açıdan dikkat çekmektedir. Ancak burada zikredeceğimiz husus konunun bağlamı münasebetiyle Anadolu ve Rumeli kadıaskerliğinin ayırımına dairdir. Bu hadisenin sebebine dair beyanat ise tarihî bir hadisenin arka planını yansıtmaması bakımından çok ayrı bir önem arz etmektedir:

“Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ el-Kastalânî: İstanbul ve Edrine ve Burûsa’dan her birine üçer def’a kâdî oldu sonra Sultân Mehemed saltanatı evâhîrinde kâdî-‘asker

eyledi. Ol zamâna dek kâdî-‘asker bir olurdu. Ol zamânda vezîr Karamanî Mehmed Paşa idi. Monlâ Kestellî’den korkardı zîrâ müdârât bilmezdi, her mertebede kelime-i hakkı söylerdi. Vezîr, Sultân Mehmed’e ‘arz eyledi ki “Vüzerâ dördür, kâdî-‘askerden iki olup biri Rûmili’ne ve biri Anadolu’ya olsa mesâlîh-i Müslimîn itmâmında eshel olup Dîvân-ı ‘Âlî’ye zeyn olurdu.” didükde Sultân Mehmed meyl eyledi. Monlâ Kestellî’yi Rûmili kâdî-‘askeri ve Hâcîzâde Hasan oğlını Anadolu kâdî-‘askeri eyledi. Hâcî Hasanzâde ol târîhde İstanbul kâdîsi idi. Monlâ Kestellî kabûl eylemeyüp Hâcî Hasanzâde ile müşârekete rızâ virmedi. {42b-43a}”

Bu mesleğe temas edilen kimi örnekler vardır ki bu örneklerle bakıldığında tanıtımların doğrudan değil de çeşitli münasebetler dolayısıyla zikrolunduğu görülmektedir:

“Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl: Sâbıkda zikr olındı ki cedd-i a‘lâsı Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmışdur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldu. Sultân Mehmed cülûs eyledükde İstanbul fethinden sonra Halîl Paşa’yı bir husûsdan ötüri habs idüp cemî‘-i mâlın aldı ve habsde fevt oldu. {61b-62a}”; **“Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed:** Bolı’dan idi. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup ba‘dehu Kâdî-‘asker Kâdirî Efendi hıdmetine vâsıl olup... {154b}”; **“Şeyh ‘Abdu’r-rahmân bin Ahmed el-Câmî:** ...Muhyi’ddîn Çelebi babası Monlâ ‘Alî Fenârî’den rivâyet ider ki Sultân Mehmed’ün kâdî-‘askeri idi. {81a}”

Bu mesleğe girmiş ya da bu meslekte bulunmuş kimseleri isim olarak belirleme yoluna gidersek şunları görürüz.

a. Doğrudan: Monlâ Halîl el-Cenderî el-müştehir beyne’n-nâs Cenderlü Kara Halîl, Mevlânâ Şeyh Ramazân, Mevlânâ Şemsü’l-mille ve’d-dîn İsmâ‘îl el-Gürânî, Mevlânâ Mecdü’ddîn, Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa, Monlâ Hüsrev, Monlâ Hâcîzâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî, Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ el-Kastalânî, Monlâ ‘Abdu’lkerîm, Monlâ Hasan es-Samsunî, Monlâ Mehmed bin Mustafâ bin el-Hâcî Hasan, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî, Monlâ Muhyi’ddîn {Magnisazâde}, Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn el-meşhûr bi-İbn Küpelü, Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân, Monlâ Ahmed Paşa bin

Veliyyü'ddîn el-Hüseynî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn, Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-Amâsiyyevî, Monlâ Seyyidî el-Karamanî, Monlâ Nûrû'ddîn el-Karasuyî, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî, Monlâ 'Alâ'ü'ddîn 'Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Bedrû'ddîn Mahmûd bin eş-Şeyh Muhammed, Monlâ 'Âlim Halîl, Monlâ Rûknü'ddîn İbn Mevlâ el-Fâzıl Pîr Mehemed eş-şehîr bi-Zeyrek, Monlâ Ya'kûb İbn Seyyidî 'Alî, Monlâ Ca'fer bin Tâcî Beg, Monlâ Mahmûd bin Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî, eş-Şeyh Muhyi'ddîn el-İskilibî, Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa, Monlâ Mehemed Şâh, Monlâ Mehemed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü'ddîn el-Fenârî, Monlâ 'Abdu'lvâsî' İbn Hızır, Monlâ 'Abdu'l-kâdir {Kâdirî Çelebi}, Monlâ Muhyi'ddîn {Çivizâde}, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin Kutbü'ddîn Muhammed, Monlâ Muhyi'ddîn Muhammed bin 'Abdu'l-kâdir eş-şehîr bi-Ma'lûl.

b. Dolaylı: Süleymân Çelebi, 'Alâ'ü'ddîn-i Fenârî, 'Abdu'rrahmân, Şeyh Mahmûd, Kâdî-'asker Kâdirî Efendi.

1.2.6. Vezir- Veziriazam

Sıklıkla tanıtımlarda geçen makam ve mevkilerden biri de vezirlik ya da veziriazamlıktır. Eserde genel olarak kısaca söylenip geçilen bu makam ve mevkiler ile ilgili tanıtımlar çoğu örnekte bir durum betimlenmesinden öteye geçememektedir. Tanıtımlar bu meslek ve mevkinin elde edilmesine dair açık bir malumat içermemekle birlikte isimlerin şahsiyet ve davranışları, ilmî seviyeleri, bulundukları hizmetler bu yönde önemli ipuçlarıdır:

“Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa: Vâlidî Sultân Murâd Hân'a vezîr idi. Kendü vâlidî zamânında kâdî-'asker idi. 'Âlim ü fâzıl ve menâkıb-ı celîle vü hasâ'il-i hamîde sâhibi idi. Vâlidî hayâtta iken fevt oldu. {31a}”;

“Cenderlü Kara Halîl: Orhân Gâzî İznîk'i feth eyledükde İznîk'e kâdî oldu ba'dehu Burûsa'ya kâdî olup Sultân Murâd pâdişâh oldukda kâdî-'asker eyleyüp ba'dehu vezîr eyledi. {4a}”;

“Monlâ Sinân Paşa: Sinân Paşa'ya haber virürdi. Bu üslûb üzere 'ulûm-ı riâyâziyyeyi tekmîl eyledi. Ve dahî Sultân Mehemed emri ile Kâdîzâde-i Rûmî'nün Çagmînî Şerhi'ne hâşiye yazdı. Sonra Sultân Mehemed Sinân Paşa'yı vezîr eyleyüp ziyâde takarrüb buldı. {53b}”

Tanıtımının aile, soy ve akrabadan birinin bu mesleği icra etmesi münasebetiyle kısa bir bilgi veya işarete dayanması ise ayrı bir tanıtım stratejisi olarak görülebilir. Bu örneklerde gerek isimlerin dayandığı kökene dair malumatlar gerekse kültürel ve sosyal varlığı hedef alan yaklaşımlar önem arz etmektedir:

“Mevlânâ Bedrû’ddîn Mahmûd bin İsrâ’il bin ‘Abdu’l-‘azîz: Kâdî Simavnoglu demek ile meşhûrdur. Simavna Kal’ası’nda togdı. Babası anda kâdî idi ve hem evvelde emîr-i ‘asker idi. Ol kal’a anun elinde feth oldu. Rivâyet olunur ki ecdâdî Âl-i Selçuk’a vezîr idi. {15a}”; **“Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa:** Vâlidî Sultân Murâd Hân’a vezîr idi. Kendü vâlidî zamânında kâdî-‘asker idi. ‘Âlim ü fâzıl ve menâkıb-ı celîle vü hasâ’il-i hamîde sâhibi idi. Vâlidî hayâtta iken fevt oldu. {31a}”; **“Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl:** Sâbıkda zikr olındı ki cedd-i a’lâsı Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmışdur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldu. {61b-62a}”

Vezirlik ya da veziriazamlık makamının kimi örneklerde içinde bulunulan birden fazla mevki, meslek şeklinde yer aldığı görülür. Bu örneklerde zikrolunan bu makam ve mevkiler arasında düşüşler ve yükselişler çeşitli şekil ve ayrıntılar içerisinde dile getirilir:

“Monlâ Pîr Mehmed Cemâlî eş-şehîr bi-Zeyrek: Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okudu sonra ba’z-ı şehrlere kâdî oldu Filibe ve Sofya ve Galata gibi. Sonra Sultân Mehmed mütevellîsi oldu ba’dehu Sultân Bâyezîd evâhirinde defterdâr oldu. Sultân Selîm bunu vezîr eyledi, Pîrî Paşa diyü lakab virdi. Sultân Süleymân cülûsında vezîr-i a’zam idi. Ba’dehu vezâretten ma’zûl olup ve Dimetoka’ya karîb yirde tekâ’üd eyleyüp ‘ömrini ‘ibâdet ile ve salâh u ‘iffet ile hatm eyledi. {98b}”

Bu yönde yapılan tanıtımların en yaygın şekillerinden biri de bu meslek ve mevki çerçevesinde meydana gelen olaylardır. Doğrudan bir meslek ya da mevki tanıtımını içermeyen bu örnekler birtakım olaylar çerçevesinde makam ve mevkinin zikredilmesi ya da bu makam ve mevki ile ilgili çeşitli anlatımların söz konusu edilmesi ile husule gelmektedir:

“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Hüsâmü’ddîn: Ebnâ-yı Rûm’dan idi ve ebnâ-yı Rûm’dan olan Vezîr Mehmed Paşa’nun kullarından idi. Sultân Mehmed ol vezîri bir husûsdan ötüri katl eylemiş idi. {152b}”

Ulema ve meşayihin bu mevkide bulunanlarla ilişkileri de bir şekilde bu görevlerin anlatıma konu edilmesini doğurmaktadır. Bu temas ve münasebetler çerçevesinde kimi zaman sağlam, samimi bir yakınlık ve dostluk bu nisbette ulaşılan imkânlar kimi zaman bir mevki ve makamın kaybedilmesi söz konusu olabilmektedir: “**Monlâ Lutfî et-Tokatî:** Evvelâ Sinân Paşa’dan tahsîl-i ‘ilm eyledi ba‘dehu Monlâ ‘Alî Kuşcı Rûm’a geldükde Sinân Paşa, Monlâ Lutfî’yi ‘Alî Kuşcı’ya gönderüp vâsıtası ile ‘ulûm-ı riyyâziyyeyi Sinân Paşa’ya ta‘lîm eyledi. Kaçan Sinân Paşa vezîr oldukda Sultân Mehmed yanında Monlâ Lutfî’yi terbiye eyleyüp kitâb hazînesine emîn nasb eyledi. Monlâ Lutfî ol vâsita ile garâ’ib nüshaya muttali’ oldu. Sultân Mehmed, Sinân Paşa’yı bir husûsdan ötürü ‘azl idüp Seferihisâr’a nefy-i beled itdükde Monlâ Lutfî dahı bile gitdi. {87b}”

Özellikle bu meslek ve mevkide görülen bir durum vardır ki tanıtımı yapılan diğer meslek ve mevkilerden bu yönüyle bir hayli farklılaşmaktadır. Çeşitli güç mücadeleleri çevresinde sıklıkla görülen bu tutum ve davranışlar bu mesleğe karşı takınılan tavrı ortaya koymaktadır ki bu tavır pek de olumlu görünmemektedir:

“**Monlâ Hâcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî:** Sultân Mehmed yanında ol mertebede i’tibârı ve takarrubı oldu ki Mahmûd Paşa hased eyledi. Hâcezâde’yi pâdişâhdan dûr ve nazarından mehcûr itmek için pâdişâha “Hâcezâde kâdî-‘askerlik ister.” diyüp pâdişâh “Niçün benüm musâhabetümi terk ider?” didükde vezîr “İster ancak.” diyü cevâb virdi. Bir gün Hâcezâde’ye “Pâdişâh sana kâdî-‘askerlik virdi.” didükde Hâcezâde “İstemezem.” didi. Vezîr “Emr-i pâdişâhî böyle cârî oldu.” didükde emre imtisâl idüp kâdî-‘asker oldu. {37a}”; “**Monlâ ‘Abdu’lkâdir:** Hattâ vezîri Mahmûd Paşa hased eyledi. Ba‘z-ı eyyâmda Sultân Mehmed musâhabete da‘vet eyleyüp mizâcında fûtûr olmak ile ta‘allül eyledi. {54b}”; “**Monlâ Müftî ‘Alî Çelebi bin Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî:** Ba‘de zemânin Sultân Mehmed Edrine’de Taşlık Medresesi’ni otuz akçe vazîfe ile virdi ve beş bin akçe ve ba‘z-ı libâs dahı virdi zîrâ fakrını işidürdi. Mehmed Paşa-yı Karamanî ki Sultân Mehmed’e vezîr oldu. Sinân Paşa’yı sevmezdi ve ‘Alî Çelebi’nün Sinân Paşa ile kesret musâhabeti olduğuçün buna da garaz eyleyüp medresesini tebdîl idüp vazîfesinden yevmî beş akçesini kesdi. Yine Monlâ ‘Alî Çelebi, Sinân Paşa’dan münkâtı’ olmadı zîrâ çok ihsânını görmüş idi. Vazîfesi kesildüğine râzî oldu, dûstdan kesilmedi. Mevlânâ-yı mezbûr bu hâlden

ziyâde munkabız ve bî-huzûr olup tadrîsi dahı terk idüp Şeyh Vefâ hazretlerinin hıdmetine vâsıl oldu. {89b}”

Bu tutum ve davranışların tebdili de bizlere anlatılmaktadır. Kimi olaylar münasebetiyle bir gerçeğin farkedilmesi, bu manada bir durumun izahatını oluşturabilmektedir:

“Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl: Ammâ İbrâhîm Paşa yüzinden hareket idüp şol mertebe ikrâm eyledi ki Monlâ Kirmâstî itdügine nâdim olup havfı hayâya mübeddel oldu. {62b-63a}”;

“Monlâ H’âcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî: Kaçan Sultân Mehemed, Karamanî Mehemed Paşa’yı vezîr eyledi. Mehemed Paşa, Monlâ Tûsî şâgirdi olması ile H’âcezâde’ye ta’assub üzerine idi. Mehemed Paşa bir gün Sultân Mehemed’e “H’âcezâde İstanbul hevâsından şikâyet ider, okıdugımı unuttum dir. ...düşüp Mehemed Paşa’ya geldükde vezîr-i mezbûr bu ta’zîm ü tekrîmi görüp kapuya degin karşı gelüp getürüp yirine oturtdı, şâkirdleri ayak üzere turdılar. Bir sâ’at söyleşdükdən sonra H’âcezâde kalkup bu ekâbir üzengüsüne gelüp öni sıra evine dek götürdiler. Vezîr-i mezbûr âh eyledi “Bunun ‘arzınun kesrine biz kâdir degülmüşüz bilmedük ki bunun ‘arızı... {38a-38b}”

Kimi örneklerde ise bu meslekler bir yakınlık, arkadaşlık ve dostluğun ifadesine dönüşmektedir. Bu anlamda daha ziyade olumsuz olarak karşımıza çıkan mesleğe dair olumlu bir bakış açısının yansıtılması söz konusu olabilmektedir: **“Monlâ ‘Alî el-‘Arabî:** ...Her bir tarafını bir vezîr tutdı dahı cebr ile hammâma koydılar. Mukaddimât-ı Erba’a ki Tavzîh kitâbında Sadrü’s-şerî’a yazmışdur, ana hâşiyesi vardır. Sâhib-i kitâb eydür: “Vâlidüm hâşiye-i mezbûreyi Monlâ ‘Arab’dan okudı, ba’zı yirini çizdi, tagyîr eyledi. {47a}”

Burada son olarak zikredeceğimiz tanıtım ise Vezîr İbrâhîm Paşa ile Hatîbzâde arasında cereyan etmektedir. İşaret olunan hususiyet bir vezir tarafından ulemaya gösterilen olumlu bir tavrı yansıtmaktadır. Padişah’ın gazabı ve bu gazap karşısında vezir tarafından gösterilen özveri dikkat çekmektedir: “Vezîr İbrâhîm Paşa risâleyi eli ile Sultân Bâyezîd’e irsâl-i risâle eyledi. Sultân Bâyezîd’e İbrâhîm Paşa risâleyi ‘arz eyledükde Sultân Bâyezîd eyitdi: “Ol kelâmı lisânı ile zikr eyledi, iktifâ eylemedi dahı evrâka dahı yazdı. Var risâlesini suratına çal ve di ki elbette benüm

memleketünden çıksun gitsün.” Vezîr mütehayyir olup bu kelâmı Hatîbzâde’den ketm eyledi ammâ Hatîbzâde pâdişâhdan câ’ize recâ idüp ve te’hîrinde müte’ellim olup vezîre eyitdi: “Pâdişâhdan izn alıvir. Ben bu memleketden giderem, Mekke-i Mükerrreme’de mücâvir oluram.” didi. Vezîr cevâb vormeyüp sonra kendü mâlından pâdişâh nâmına on bin akçe gönderdi, pâdişâh emr itdüğünü unutturdu. Bunun birle Hatîbzâde câ’izenün te’hîrini ve killetini vezîrden bilürdi. Anunçün vezîr ile beyenlerinde vahşet-i ‘azîme vâki’ olmuşdı. {44b-45a}”

Bu mesleğe girmiş ya da bu meslekte bulunmuş kimseleri isim olarak belirleme yoluna gidersek şunları görürüz.

Vezirlik

a. Doğrudan: Monlâ Halîl el-Cenderî el-müştehir beyne’n-nâs Cenderlü Kara Halîl, Monlâ Muhyi’ddîn (Magnisazâde), Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü’ddîn el-Hüseynî, Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl, Monlâ Kutbü’ddîn el-Hekîm el-‘Acemî, Monlâ Hekîm Ya’kûb, Monlâ Pîr Mehemmed Cemâlî eş-şehîr bi-Zeyrek, Monlâ Mehemmed Paşa.

b. Dolaylı: Hayrî’ddîn Paşa, ‘İvaz Paşa, Vezîr Mahmûd Paşa, Mehemmed Paşa-yı Karamanî, Sinân Paşa, İbrâhîm Paşa, Efendi Dâvud Paşa, Halîl Paşa, Vezîr ‘Alî Paşa, Vezîr Mustafâ Paşa, Vezîr Kâsım Paşa, Vezîr Sûfî Mehemmed Paşa.

1.2.7. Diğer Meslek ve Geçim Yolları

Eserde sıklıkla zikredilen sadrazamlık, vezirlik, kadılık, müderrislik, hocalık vb. meslek, mevki ve memuriyetten başka bu çerçevede zikretmemiz gereken bazı meslek ve mevkilere de rastlamaktayız. Şimdi bu mesleklere bakalım:

Eserde tanıtımı yapılan iki ismin tanıtımında görülen **mütevellîlik** farklı iki yorumlamayı da beraberinde getirmektedir. Bu tanıtımların ilki Monlâ Zeyne’ddîn ibn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî’de görülmektedir ki mahiyetinin daha iyi anlaşılması maksadıyla metni aynen aktaralım: “...‘Ammisi oğlu Monlâ ‘Alî-i Fenârî’den okıdı ba’dehu Sultân Bâyezîd hâcesi Mu‘arrifzâde hıdmetine vâsıl oldu ba’dehu Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd Hân evkâfına mütevellî olup ba’dehu Orhân

Gâzî mütevellîsi oldu sonra Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd mütevellîsi oldu sonra Tire’ye kâdî oldu ve ba’dehu Şâm kâdîsi oldu sonra Haleb’e kâdî olup Haleb’de kâdî iken tokuz yüz yigirmi altı Rebî’ü’l-evvel’i guresinde vefât eyledi. {126b}” Burada mütevellîlik mesleğinin daha üst makamlara tebdili söz konusu edilmektedir. Meslek hakkında herhangi bir değerlendirmenin görülmediği bu örnek, tasvirden öteye gitmemektedir.

Mütevellîğin arzu edilmeyen, aranılmayan, yetinilmeye çalışılan bir meslek olarak takdiminin görüldüğü diğer örnek ise bir hadise dolayısıyla ifade olunmaktadır. Dolaylı olarak meslek hakkında yorum ve değerlendirmenin görüldüğü bu tanıtımda, başka meslek ve mevkilerden ümidin kesilmesi, kişinin hayattan elini ve eteğini çekmesi söz konusu edilmektedir:

“Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl: Sâbıkda zikr olındı ki cedd-i a’lâsı Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmuştur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldu. Sultân Mehmed cülûs eyledükde İstanbul fethinden sonra Halîl Paşa’yı bir husûsdan ötürü habs idüp cemî-i mâlın aldı ve habsde fevt oldu. Ol târîhde merhûm İbrâhîm Paşa Edrine kâdîsi idi. İbrâhîm Paşa’yı dahı kazâdan ‘azl eyleyüp ‘ulûfe ta’yîn eylemedi. İbrâhîm Paşa beyne’n-nâs hor ve hakîr olup dânişmend olmak istedi. Sultân Mehmed havfindan kimesne kabûl eylemedi. Ve bi’l-cümle ahvâlî mütegayyir olup hattâ Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd mütevellîsi oldu. Monlâ Kirmâstî Burûsa kâdîsi idi. Tefîş idüp muhâsebesinde küllî münâkaşa ve elem virdi ve itâle-i lisân eyledi ve ‘arz idüp tevliyetden de ma’zûl eyledi. Sonra rûzgâr-ı bed-kirdâr u nâ-hemvâr bunı Burûsa’ya muhtesib eyledi ki andan kötü bir mansıb yok idi. Hattâ atını kendüsi eyerlerdi. Bir gün melûl u mahzûn ve mahrûm u magbûn bu hâlimden müte’essir ve ‘âkıbet-i emrinde mütefekkir olup küllîsini terk idüp Şeyh ‘Ârif-i bi’llâh Şeyh Hâcî Halîfe hıdmetine varup müridleri silkine münselik olup fakr ilbâsına girdi. {61b-62a}”

Bu örnekte yer alan bir ifade müellifin doğrudan bir meslek ve mevki hakkında yorum ve değerlendirme ihtiva etmesi sebebiyle çok ayrı bir önem arz etmektedir. Bu meslek **muhtesiplikdir**. **“Monlâ İbrâhîm Paşa:** ...Sonra rûzgâr-ı bed-kirdâr u nâ-hemvâr bunı Burûsa’ya muhtesib eyledi ki andan kötü bir mansıb yok idi. {62a}”

Zikredilen bir diğer meslek de **kâtiplik** mesleğidir. Doğrudan bu mesleğe yönelik bir tanıtım tespit edilememiştir. Bu mesleğin zikredildiği birkaç örnekte bu konu hakkındaki tespitlerimiz sadece bu mesleğin bir unvan çerçevesinde tanıtımda yer almasından ibarettir: “**Monlâ Hâcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî:** ...Ve dahı sâhib-i kitâb Burûsa’da mahkeme kâtibi Mehemmed bin Eflâtûn’dan rivâyet ider ki “Hâcezâde Burûsa’da müftî iken Sultân Bâyezîd tarafından Hâcezâde’ye bir emr geldi. {40b}”

Doğrudan tanıtımın yer almadığı bir diğer örnekte ise kâtiplik mesleği, güzel yazı (hüsn-i hat) bakımından bir maharet ve yetenek bakımından söz konusu edilmektedir: “**Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn ‘Alî bin Mü’eyyed el-Amâsiyyevî:** ...Husûsan envâ’ı hüsn ü hattı kâtib ve ‘ulemâ içinde mertebesi a’le’l-merâtib idi. Ba’z-ı ‘ulemânun risâlesi medhinde nazmındandır. {91b}”

Buraya kadar verilenlerin dışında bir veya birkaç kişi için söz konusu edilen bir diğer meslek ise **nişancılıktır**. Bu mevki ve memuriyetin doğrudan ele alındığı bir örnek Monlâ Şeyh Muhammed Cezerî’nin tanıtımında oğlu Mehemmed Ebü’l-Hayr hakkında malumatların verildiği bölümde yer almaktadır. Bu tanıtımda dikkat çeken birkaç husus vardır ki bunlardan ilki verilen bir görevin niçin verildiğine dair yer alan beyandır. Dikkat çeken diğer husus ise önemli bir mevkinin elde edilememesinin izahatıdır. Tasvirden öteye gitmeyen birçok tanıtımdan farklılık arz eden bu örneğe bakalım: “Sultân Mehemmed Hân nişâncı eyledi ve ziyâde ikrâm eyledi. Zîrâ fazlı bî-nihâye ve ahlâkı bî-gâye idi lâkin tiryâkî olmak ile muhtelû’l-mizâc idi. Sultân Mehemmed “Eger tiryâkî olmayaydı elbette vezîr iderdüm.” didi. {13a}”

Bir diğer örnek ise daha önce icra edilen nişancılık mesleğine yeniden dönüşün ifadesi olarak dile getirilmektedir: “**Monlâ Ca’fer bin Tâcî Beg:** ...Bir hâdiseden ötüri evâhir-i saltanat-ı Sultân Bâyezîd’de ‘azl olunup yüz akçe tekâ’üd vazîfesi olındı ammâ kabûl eylemeyüp kaçan Sultân Selîm pâdişâh oldukda ba’z-ı şehrlere kâdî idüp tekrâr nişâncı eyledi sonra Anadolu kâdî-‘askerliğini virdi. {102a-102b}”

Müstakil bir tanıtımın dışındaki örneklere baktığımızda bu tanıtımlardan biri nişancılık mesleğinin Anadolu sınırları dışında icra edilmiş olması münasebetiyle söz konusu edildiği görülmektedir: “**Monlâ İdris bin Hüsâmü’ddîn el-Bitlisî:** Merhûm

ümerâ-yı ‘Acem’de nişâncı idi. Erdebîloglı fitnesinde bilâd-ı Rûm’a rihlet eyledi. {99a-99b}”

Bir diğer örnekte ise Sultan Mehmed ile gerçekleşen bir münasebet dolayısıyla bu mesleğin takdiminden doğmaktadır: “**Monlâ Muhyi’ddîn**: ...Sultân Mehmed bir ‘Arabî beytten su’âl eyledi. İbn Magnisa “Hâtırumda yokdur, evde fikr ideyüm dahi cevâb vireyüm.” didi. Sultân Mehmed “Bir beytde fikre mi muhtâcsın?” didükde İbn Magnisa sâkit oldu. Ol zamânda Monlâ Sirâcü’ddîn nişâncı idi. Sultân Mehmed da‘vet eyleyüp ol beyti su’âl eyledükde “Bu beyt fülân şâ‘iründür ve fülân kasîdedendür ve evveli budur ve âhiri budur.” diyü tahkîk eyledükde Sultân Mehmed, İbn Magnisa’ya “İlmde ve ma‘rifetde ve şi‘rde ‘âlim işte böyle olur.” didi. {58b}”

Doğrudan olmayıp çeşitli münasebetler çerçevesinde zikredilen bir diğer meslek ise **naiplik**dir. Birkaç tanıtımda yer alan bu mevki ile ilgili malumatlar bir tasvirden öteye gitmemektedir. Tanıtımlarda ifade edilen naiplikten biri kadıasker naipliği diğeri ise mahkeme naipliğidir: “**Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân**: “Ulemâ-yı ‘asrından okıdı sonra Gelibolı’ya kâdî oldu. Mahmûd Paşa, Sultân Mehmed’e medh eyleyüp Sultân Mehmed İstanbul’a da‘vet eyledi. Ol zamânda geldi ki ol zamânda kâdî-‘asker haste olup ‘arza kâdir olmamak ile kâdî-‘askere nâ‘ib itdiler. {61a}”

Üst düzey makam ve mevkilerden biri olan **beglik** ise daha ziyade “beg iken” şeklinde bir döneme işaret etmektedir: “**Monlâ Ca‘fer bin Tâcî Beg**: Sultân Bâyezîd Hân Amâsiyye’de beg iken babası müdebbir-i umûr-ı saltanat ve mütemmim-i mesâlih-i ra‘iyyet bir sâhib-i basîret olmak ile makbûl-i hazret idi. {102a}”; “**Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya‘kûb el-Amâsiyyevî**: ...Sultân Bâyezîd Amâsiyye’ye emîr oldukda mu‘allimi oldu. {87a}”

Bunun dışında çeşitli münasebetler ile temas olunan bu meslek, herhangi bir ismin makam ve mevkiine işaret eden bir unvan olarak kullanılmaktadır: “**H‘âce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerkandî**: ...Sultân Ahmed ‘askeri ile Semerkand kapusından çıkdukda kapulardan yeller çıkup ‘adûnun cem‘ini tefrîk idüp ekserini ihlâk eyleyüp Sultân Mahmûd münhezim olup kaçup ümerâ-yı Terâkime’den Mîr Beyrek adlu beg ki Sultân Mahmûd’a mu‘âvenet içün hâzır olmuş idi, esîr olup Sultân Ahmed yanında

götürdiler. {81a}”; “**Monlâ Hüsrev:** Asl adı Mehemmed bin Ferâmerz’dür. Vâlidî ümerâ-yı Ferâsiha’dan idi. Asl Rûmî’dür sonra Müslimân oldu. Vâlidinün bir kızı var idi, bir bege tezvîc eyledi ki adı Hüsrev idi. {33a}”; “**Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî:** ...Kızı ki Tebrîz begi Cihânşâh Mirzâ’nun zevcesidür, anun zâviyesinde oturtdı. {83a}”

Bir meslek ve mevki olarak doğrudan takdiminin yapıldığı tek örnek ise şudur: “**Monlâ Burhânü’ddîn Ahmed el-Kâdî:** Erzincânî, ‘âlim ü fâzıl, vera‘ u takvâ sâhibi idi. Ümerâ fetreti zamânında Erzincân’a beg oldu. ...Ba‘dehu Haleb’e meşgûl oldu sonra şehrine geldi beg oldu ba‘dehu katl olındı. {6b}”

Son olarak aşağıda verilen bir örnek vardır ki meslek, mevki ve geçim durumu özel hizmet, yakınlık ve devlet hizmetlerini birçok yönden içeren bir mahiyet arz etmektedir. Bu örnek günümüzde devrin sosyal, kültürel, ekonomik durum ve ilişkilerine açılan bir penceredir. Devrin penceresinden adeta bir panorama özelliği arz eden bu tanıtımı doğrudan sunuyoruz:

“**Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl:** Sâbıkda zikr olındı ki cedd-i a‘lâsı Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmışdur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldu. Sultân Mehemmed cülûs eyledükde İstanbul fethinden sonra Halîl Paşa’yı bir husûsdan ötüri habs idüp cemî‘-i mâlın aldı ve habsde fevt oldu. Ol târîhde merhûm İbrâhîm Paşa Edrine kâdîsi idi. İbrâhîm Paşa’yı dahı kazâdan ‘azl eyleyüp ‘ulûfe ta‘yîn eylemedi. İbrâhîm Paşa beyne’n-nâs hor ve hakîr olup dânişmend olmak istedi. Sultân Mehemmed havfindan kimesne kabûl eylemedi. Ve bi’l-cümle ahvâli mütegayyir olup hattâ Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd mütevellîsi oldu. Monlâ Kirmâstî Burûsa kâdîsi idi. Teftîş idüp muhâsebesinde küllî münâkaşa ve elem virdi ve itâle-i lisân eyledi ve ‘arz idüp tevliyetden de ma‘zûl eyledi. Sonra rûzgâr-ı bed-kirdâr u nâ-hemvâr bunı Burûsa’ya muhtesib eyledi ki andan kötü bir mansıb yok idi. Hattâ atını kendüsi eyerlerdi. Bir gün melûl u mahzûn ve mahrûm u magbûn bu hâlimden müte’essir ve ‘âkıbet-i emrinde mütefekkir olup küllîsini terk idüp Şeyh ‘Ârif-i bi’llâh Şeyh Hâcî Halîfe hıdmetine varup mürîdleri silkine münselik olup fakr ilbâsına girdi. Ba‘zı a‘dâsı pâdişâha “İbrâhîm Paşa mecnûn oldu, Burûsa timâr-hânesinde ‘ilâc olunur.” demiş. Bu esnâda şeyh Burûsa yaylakına mürîdleri ile çıkup -Şeyhün bir atı var idi. Ormanda yitmesün diyü bogazına ceres takılmış idi.- şeyh ba‘z-ı hüddâmına “Bu atı İbrâhîm’e îsâl idin.

Binsün, benüm yanuma gelsün, ceres çıkarmasun.” didi. Mürîdleri dahı atı İbrâhîm Paşa’ya alup gidüp orman içinde bindi. Arkasında libâs-ı fakr şeyh nidâ eyledi ki “Yâ İbrâhîm! Atdan benüm yanuma gelmeyince inme.” didi. İbrâhîm Paşa “Nola Sultân’um.” diyüp şeyh yanına gelince inmedi. Şeyh altına koyun postı bıraktı “Otur.” diyü emr eyledi. Oturdu, eyitdi: “Yâ Şeyh! Ol beni imtihân itdüğün ceresün sadâsı maşrıka ve magribe yitişse gerekdür.” didi. Şeyh “Ben dahı böyle umaram.” didi. Ve dahı şeyh eyitdi: “İrte var, İstanbul’a git, andan Amâsiyye’de Şehzâde Sultân Bâyezîd’den gâfil olma.” didi. İbrâhîm Paşa şeyhün elin öpdı, vedâ’ eyledi. Şeyh dahı hayr u bereket ile du’â eyledi. Râvî, İbrâhîm Paşa’dan rivâyet ider ki “İstanbul’a geldüm. Yolda Sultân Mehmed’e dört hıdmetkâr ile gezerken râst geldüm. Böyle gezmek ‘âdeti idi. Atumdan indüm, yolun bir tarafında turdum. Selâmladum, bana bakdı “Sen Halîl Paşa oğlu degül misin?” didi. Ben de “Belî.” didüm, eyitdi: “Elhamdüli’llâh cünûnun zâ’il olmuş, irtedivâna hâzır ol.” didi, gitdi. İrte divâna vardum. Pâdişâh hazretleri vüzerâyâ “Halîl Paşa oğlu geldi mi?” dimiş. “Ne’am.” dimişler. “İmdi sorun ne makûle mansıb ister?” dimiş. Bana sordılar, ben de “Amâsiyye kazâsını isterem.” didüm şeyhüm vasiyyetini ri’âyeten. Tekrâr su’âl eylediler, yine Amâsiyye kazâsını didüm. ‘Arz eyledüklerinde “El-ân bildüm ki cünûndan kurtulmamış dahı büyük mansıb isterse virürdüm.” diyüp Amâsiyye kazâsını virmiş. Amâsiyye’ye geldigümde bir vakı’a gördüm. Sultân Bâyezîd bir file binmiş ve beni ardına bile almış. Sultân Bâyezîd’e buluşdugumda “Monlâ bu mansıbı sen benümçün kabûl eyledün. İnşâ’llâh bana saltanat müyesser olursa bile göreyüz.” didi. Çok zamân geçmedi, Sultân Mehmed fevt olup Sultân Bâyezîd Hân cülûs eyledükde Amâsiyye’ye emr gönderdi ki “İbrâhîm Paşa ehl ü ‘ıyâli ve ecmâl u eskâli ile bile gelsün.” diyü. İstanbul’a geldükde Sultân Bâyezîd, Monlâ Kestellî’yi Rûmili kâdî-‘askerliginden ‘azl idüp İbrâhîm Paşa’ya virdi. Kâdî-‘asker olıcak kendüyi teftîş idüp tevliyetden ‘azl itdüren Monlâ Kirmâstî İstanbul’da idi. Gerçi mübârek-bâde geldi ammâ ihânet ü hakâret ide diyü havfindan mütehayyir idi. Ammâ İbrâhîm Paşa yüzinden hareket idüp şol mertebe ikrâm eyledi ki Monlâ Kirmâstî itdügine nâdim olup havfı hayâyâ mübeddel oldu. Sonra Sultân Bâyezîd vezîr-i a’zâm eyledi ba’dehu vezîr-i a’zam iken fevt oldu. Kazâ vü vezâretde sîret-i hasene ve tarîkat-ı müstahsene üzere idi. İstanbul’da yevmî altı yüz fukarâ ta’âmından intifâ’ iderlerdi. Fevt oldukda sekiz bin akçeden mâ-‘adâ akçesi bulunmadı. {62b-63a}”

D. KİŞİLİK YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

1. Zihin, Zekâ, Düşünce Gücü ve Özellikleri

Ulema ve meşayihin tanıtım ve değerlendirilmesinde müracaat edilen unsurlardan biri de zihin, zekâ, düşünce, anlayış, kavrayış ve yetenekleri ile ilgili bilgilerdir. Bu bilgiler “zihin, zekâ, zekâvet, akl, fehm, iz‘ân, fıkır, re‘y” gibi farklı tabirler ile ifade bulunmaktadır.

Yapılan tanıtım ve değerlendirmeler incelendiğinde bu kavramların genel olarak bir arada kullanıldığı görülmektedir. Çoğu örnekte kısa ve genel çerçevede bir durumun tavsifi ya da bir hâlin bildirimi dolayısıyla ortaya konan bu bilgiler, kimi örneklerde ise daha ayrıntılı bir tanıtım ve tavsif ile ele alınmaktadır.

Yapılan tanıtımlar incelendiğinde -birbirinden farklı sosyal durum ve seviyelere sahip olmakla birlikte- hemen hemen bütün isimlerin zihin, zekâ düşünce gücü ve özellikleri bakımından bir tavsif ve tanıtıma tabi tutulduğu görülmektedir. Bu tanıtımlar çoğunlukla kısa birkaç kelimeyi geçmeyen ibarelerdir. Ancak az da olsa bazı isimlerin tanıtımında bu yönde daha bir ısrar, dikkat ve önem göze çarpmaktadır.

Eserdeki uygulamalara geçecek olursak zihin ve düşünme gücüyle ilgili verilen örnekler çoğunlukla genel ve soyut bir çerçeve içerisinde bulunmaktadır. Bu anlamda “tab‘-ı vakkâd ve zihn-i nakkâd” ifadesi müellifin bu konudaki tanıtımlarda sıklıkla kullandığı bir ifade kalıbı olarak yer almaktadır:

“**Monlâ ‘Alî İbn eş-Şeyh Hâcî Çelebi:** Merhûm ‘âlim ü fâzıl, tab‘-ı nakkâd ve zihn-i vakkâd sâhibi idi. {151a}”; “**Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn Muhammed bin ‘Ömer el-Çelebi:** Merhûm tab‘-ı vakkâd ve zihn-i nakkâd sâhibi idi. {101b}”

Bu bağlamda özellikle “zekî” tabirinin “tab‘” kavramıyla kullanılışı ulema ve meşayihin, insanın yaratılışı ile -yani doğuştan verilen birtakım özellikler ile- tavsif ve takdire tabi tutulduğu örnekler olarak yer almaktadır:

“**Monlâ Mehemmed Şâh:** Merhûm tab‘-ı zekî ve vech-i behî ve kerem-i vefî sâhibi idi. ‘Aşeret-i hasene ve vakar-ı ‘azîm üzere idi. {121b}”; “**Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz İbn**

es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin eş-Şehîr bi-Âbid Çelebi: Merhûm zekiyyü't-tab' ve kerîmü'n-nefes, sâhib-i muhâvere idi. Musâhabet-i yârân ile mukayyed idi. {124b}"; **"Monlâ Muhyi'ddîn Mehemmed bin Ya'kûb eş-Şehîr bi-Ecezâde:** Merhûm 'âlim ü fâzıl, zekiyyü't-tab', mübârekü'n-nefes kimesne idi. {128a}"; **"Monlâ Paşa Çelebi İbn el-Mevlâ Zeyrek:** Zekiyyü't-tab', sâhib-i muhâvere idi. {128b}"; **"Monlâ Işık Kâsım:** Merhûm zekiyyü't-tab', latîfü'l-muhâveret, hüsnü'l-muhâzarat idi. {146b}"; **"Monlâ Fahrü'ddîn İbn Muhammed İbn Ya'kûb:** Merhûm fâzıl ve zekiyyü't-tab' idi. {150a}"

Bu bağlamda "zekâ" kavramı etrafında da çok sayıda tanıtımın yapıldığı görülür. Tanıtımlarda bu kavram, çoğunlukla genel ve soyut bir çerçevede yer alır: **"Monlâ Tâcü'ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd:** Kendü 'iffet ü salâh ve zekâ vü fitnat üzere idi. {100b}"; **"Monlâ Abdu'lkâdir:** Merhûm 'âmil ü fâzıl ve sâhib-i zekâ vü fitnat ve latîfü'l-muhâvere idi. {139b}"; **"Monlâ Muhammed bin 'Abdu'r-rahmân bin Muhammed bin 'Ömer el-Halebî:** Merhûm fazl u zekâ ve tedkîk ü tahkîk sâhibi idi. {145a}"

Kimi örneklerde ise bu yönde tavsif ve tanıtımlar ileri ve üstünlük dereceleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilir. Bu yöndeki örneklerde kullanılan "azîm, kavî, şedîd, kuvvet vb." kavramlar nasıl bir zihin ve zekâ gücünün arandığının işareti olarak yorumlanabilir: **"Monlâ Bahâ'ü'ddîn İbn Şeyh Lutfu'llâh:** Şeyh Hâcî Bayram Sultân hulefâsındandır. 'Âlim ü fâzıl, şedîdü'z-zekâ ve kaviyyü't-tab' idi. Evkâtını 'ilm ile 'amele taksîm eylemiş idi. {59b-60a}"; **"Monlâ 'Alî el-Yegânî:** Merhûm selîmü'l-'akl ve kaviyyü'l-karîha ve şedîdü'z-zekâ idi. {87b}"

Bu bağlamda "fıkr" kavramının "kuvvet, sâkıb, sâ'ib, kesîr" kavramlarıyla belirli bir derece ve seviye ile ifade edildiği örnekler ise şu şekildedir: **"Monlâ H'âcezâde Muslihu'ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî:** Merhûm muhakkik u müdakkik idi. Kuvvet-i fikri ile müşkil mes'eleleri hall iderdi. {41b}"; **"Monlâ Vildân:** Fıkr-i sâkıb ve re'y-i sâ'ib ile hakkı bâtıldan fark iderdi. {61a}"; **"Monlâ Kâsım eş-şehîr bi-'İzârî:** Merhûm fıkr-i sâ'ib ve zihn-i sâkıb sâhibi idi. {89a}"; **"Monlâ 'Abdu'lhamîd bin el-Eşref:** Ve tavîlü's-samt ve kesîrü'l-fıkr idi. {132a}"

“Hiddet-i zihn, hadîdü’-d-tab‘, kesîrû’l-hıfz, serî’ü’l-fehm, kuvvet-i hâfıza vb.” kavramları ile ifade bulan diğer örnekler ve bu örneklerin tavsif ve değerlendirmeye nasıl tabi tutulduğuna dair ifadeler ise şu şekildedir:

“**Monlâ Sinân Paşa:** Hiddet-i zihninden ötüri tab‘ına şehâdet-i irâdî galebe idüp tahkîk-i mesâ’ile çok mültefit olmazdı. {53a}”; “**Monlâ İlyâs İbn İbrâhîm es-Sinâbî:** Recül-i fâzıl idi, hadîdü’t-tab‘ idi. {30a}”; “**Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlî’ddîn:** Müstakîmü’t-tab‘, kesîrû’l-hıfz, serî’ü’l-fehm idi. Kendüden okıyana küllî terbiyet iderdi. {27b}”; “**Monlâ Kâsım Çelebi İbn Ahmed bin Mehemed el-Cemâlî:** Kemâl-i iştigâl ile ‘ilme meşgûl olup kuvvet-i hâfızası ziyâde idi. Kütüb-i mutavveli hıfz eylemiş idi illâ tasnîf ile mukayyed degül idi. {89b}”

Kimi örneklerde ise soyut beyanların biraz daha somut kılınması söz konusudur. Bu anlamda bizzat müellifin kendi gözünden daha ziyade bir eser verilerek gerçekleştirilen tanıtımlar farklı münasebetler çerçevesinde dile getirilmektedir. Kimi zaman bir mukayese çerçevesinde bir üstünlük durumu söz konusu olabilmektedir: “**Monlâ Muhammed Zeyrek:** Sâhib-i kitâb bahs-ı ‘ilmde bir risâlesine muttali’ olmuş ki fart-ı zekâsı ta’yîn-i hakkâ mâni’ olup “Himmeti i’tirâz semtine idi.” dir. {35b}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn:** Sâhib-i kitâb “Ben bir risâlesini gördüm. ‘Ulûm-ı ‘akliyyeye müte‘allik zekâ vü fitnatı andan nakl olunur.” didi. Ve dahı “Ol risâleyi vâlidüm okıyup fâzıldur diyü şehâdet eyledi.” didi. {58b-59a}”; “**Monlâ ‘Abdu’rrahman İbn Muhammed bin ‘Ömer el-Çelebi:** Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘asrından okıyup sonra Monlâ Sinân Paşa hıdmetine vâsıl olup akrânı mâ-beyninde fazl u zekâ ile meşhûr oldu. {101b}”

Zihin, zekâ ve düşünce gücüyle ilgili olarak şu ana kadar üzerinde durulan ve daha ziyade üstünlük durumunu ifade eden beyanların yanı sıra olumsuz olarak bu yönden tanıtımların da yer aldığını görmek mümkündür. Bu yönde gerçekleşen tanıtımlar birkaç örnek ile sınırlıdır: “**Mevlânâ Yegân Mehemed bin Ramazân:** Fâzıl u zekî ve sâhib-i tab‘-ı kavî idi lâkin kuvvet-i hâfızası az idi. {23a}”; “**Monlâ Karaca Ahmed Şemsü’ddîn:** Cemî’-i evkâtını ‘ilme ve şugle sarf itmiş idi. Lâkin iştigâli kesîr tahsîli kalîl idi zîrâ kü[n]d-tab‘ idi. Bunun birle cedd u cehd ile merâtib-i ‘âliyyeye vâsıl oldu. {64b}”; “**Monlâ Yûsuf el-Hamîdî:** Merhûm ‘ilme ziyâde meşgûl idi. Zekî degül idi ammâ tab‘ı müstakîm ve zevki selîm idi ve ‘alâ’ik-i dünyeviyyeden mücerred ve tezvîc ü veleden berî idi. {102a}”

2. Mizaç ve Ahlak

Âlim ve meşayihin hâl ve vasıflarının tanıtımında kimi zaman objektif bir değerlendirme içerisinde, kimi zaman ise çeşitli yorum ve değerlendirmeler ile devrin değer sistemine ve anlayışına dayalı bir tutumun yansıtıldığı görülmektedir. Bu değerler toplumun çeşitli dinamiklerinin ifadesidir. Beklenen, sahip olanı yükselten, yücelten, insanî değer ve meziyetleri ihtiva eden hâl ve vasıfların bir bütünüdür. Kimi zaman ise toplum dinamiklerinin eleştirdiği ve karşı çıktığı birtakım niteliklerdir.

Bu konudaki yorumlarının elbette müellifin gözüyle olduğu açıktır. Buradaki kıstasın nasıl ve ne ölçüde olduğunu kestirmek pek de mümkün olmamaktadır. Ancak bu değerlendirmelerin, esası değiştirecek gerçeği ters yüz edecek derecede tasarruflar olmadığı açıktır. Zira tanıtımı yapılan şahıslarda, olmayan bir niteliği yakıştırmak veya kötü olanı güzel göstermek gibi bir tutumun olması muhtemel görünmemektedir.

Yapılan tanıtım ve değerlendirmelerin günümüz bilimsel usul ve anlayışları yansıtmaması pek tabiidir. Zira günümüzden yüzyıllar öncesine ait vuku bulan hadiseler bu yaklaşımı sunmak abestir. Müellifin tanıtımını ve değerlendirmelerini oluşturan kriterler devrin şartlarına göre önem arz eden ve dikkate alınmaya değer yönlerdir. Nitekim kullanılan üslup bile dikkat çekmektedir. Âlim ve meşayihin tek tek ve somut olarak rastlanılan olaylarından, en çok uygulama alanı bulan tavsif ve takdirlerine kadar birçok yönden manevi bir portre çizildiği görülmektedir. Öyle ki bu portre ile nasıl bir insan tipinin resmedileceğini az çok hissedilebilmek mümkündür.

Bütün bu unsurları ve bu unsurlar ile ilgili pek çok hususu aşağıda verilen başlıklar altında örnekleriyle birlikte ayrıntılı bir şekilde göreceğiz.

2.1. Âşıklık, Cinsel Zevk, İçki, Esrar vb. Alışkanlıklar

Bu yönde örneklere birkaç noktada temas söz konusudur. Ancak bu örneklerde ortaya konulan basit geçici bir arzu ve meyilden, çeşitli derecelere varan alışkanlık

ya da bir durumdan ziyade bu konu hakkında tasvir mahiyetinde yer alan ibarelerdir. Bu durumu birkaç kelime ile ifade eden müellif bu konuda az konuşan bir tavır içerisinde ve herhangi bir tafsilata yer vermemektedir.

Dünyevi zevklere tutkulu olma ya da maddi bir aşk olarak dile getirilebilecek bir örnek Monlâ ‘Alî el-‘Arabî’nin tanıtımında “Her gice câriyeleri ile cimâ‘ idüp...” ifadesi ile yer almaktadır. Ancak bu hususa temas bir evlilik hâlinin tezahürü olarak söz konusudur ve bu bilgilerin hemen akabinde verilen bilgiler dikkat çekmektedir. Bu aktarım da daha ziyade iffet ve ahlakî güzelliğin bir yansıması olarak ifade bulmaktadır:

Monlâ ‘Alî el-‘Arabî: Merhûm uzun boylu, etlü ve canlu, kavî-mizâc idi. Kış günlerinde baş açık otururdu. Zikr-i kalbisi vardı, işidilürdü. Gâhî ders dirken zikr-i kalbi ders savtına galebe idüp kalb savtı sâkit olunca sabr iderdi sonra derse şurû‘ iderdi. Her gice câriyeleri ile cimâ‘ idüp evde gusl iderdi. Ve her gice yüzer rek‘at namâz kılup sehl uyurdu yine teheccüde kalkardı ba‘dehu sabâha degin mütâla‘a iderdi. Toksan tokuz veledi zâhir oldu, beş ve altı ancak sonına kaldı. Kesret-i cimâ‘dan hammâma girmeden hicâb iderdi. Marîz oldu, dört vezîr göregeldi bile tabîb getürdiler. Hammâma gir diyü ibrâm eylediler, râzî olmadı. Güçle vüzerâ Monlâ ‘Arab’ı bir serîr üzerine oturdılar. Her bir tarafını bir vezîr tutdı dahı cebr ile hammâma koydılar. {47a}”

Beşerî bir aşk hâlinin manevi bir hâle tebdiline işaret eden diğer bir örnek ise dünyevi zevklere tutkusu olan sonra bu yoldan vazgeçen dinî, tasavvufî bir yaşayış içerisine giren Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî’nin tanıtımında dile getirilmektedir. Bu durumun müellif tarafından ifadesi şu şekildedir: “**Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî:** Rûşenî demek ile meşhûrdur. Tâzeliginde ‘ilm-i zâhir talebesinden idi. Sûhte iken Burûsa’da şugl üzere idi ve hem melâhî vü hicvde meşgûl idi. Sonra ‘ilm tahsîli için bilâd-ı ‘Acem’e gidüp Karaman’da büyük karındaşı ‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî’ye buluşup evvelâ elinde tevbe eyledi. Sonra Şîrvân’a varup ‘Ârif-i bi’llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî’ye mülâkî olup yanında riyâzâta ve mücâhedâta meşgûl olup ahvâlî mütebeddil ve ‘ışk-ı mecâzîsi ‘ışk-ı hakîkîye mübeddil olup gâh Berda‘a’da ve gâh Gence’de ve gâh Karaagaç’da sâkin olurdu. {83a}”

Doğrudan doğruya esrara düşkünlükten ziyade sohbeta dayalı bir durum içerisinde anlatılan bir diğer olay “Mustafa Kestelli” tanıtımında yer almaktadır. Bu tanıtımda esrarın kullanılması ile birlikte ilmin yüksek derecelerden gayr-ı ihtiyarî ifade edilmesi söz konusudur:

“Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider ki “Musannifek fevt oldukda ‘ulemâ-yı şehîr götüri defnine hâzır olup -Ol zamânda Kestellî İstanbul kâdîsi idi. El-ân Sultân Selîm Câmî’i yeri anun evi idi.- mezârdan döndükde Monlâ Kestellî, Magnisazâde ile Kâdîzâde’ye “Bu gice bizde yatalum, irtâ inşâ’allâh Monlâ Musannifek’ün mezârına bile gelem.” didükde Kâdîzâde’nün evi ya’kîn idi, Monlâ Kestellî’ye “Ben eve varayın da geleyüm.” didi, vardı ve geldi. Monlâ Kestellî’nün evinde cem‘ oldılar. Gice meclise bir hokka getürdi içinde ma‘cûn var. Merhûm haşîş yimek ile töhmetli idi.” Sâhib-i kitâbun vâlidî eydür: “Kâdîzâde didi ki “Ol gice tahkîk eyledüm ki haşîş ekline müdâvim idi.” Merhûm hokkayı evvelâ kendü aldı, çok ekl eyledi.” Dahî Kâdîzâde eydür: “Bana teklîf eyledi, ben dahî kizbi ihtiyâr eyledüm, didüm ki “Ben mukaddemce eve vardugımun hikmeti bu idi. Ben evde çok yidüm buyurun.” didi.” Magnisazâde’ye ibrâm eyledi, ol sehlce ekl eyledi. Bir zamândan sonra Kestellî’nün otı yitişdi dahî lübb-i ma‘ârife başlayup gâh ‘ulûm-ı hikemiyyeden ol kadar dakâ’ik nakl eyledi ki ‘ömrümde işitmedüm idi. Kezâlik ‘ulûm-ı şer‘iyyede böyle hakâ’ik u dakâ’ik bast eyledi. Ve gâh tevârîhden ve gâh kasâ’id-i ‘Arabiyye’den ve bi’l-cümle zamâne kulagina degmemiş hakâ’ik u dakâ’ik bast eyledi. Ve gâh tevârîhden ve gâh kasâ’id-i ‘Arabiyye’den ve bi’l-cümle zamâne kulagina degmemiş hakâ’ik u dakâ’ik bast eyledi. Kâdîzâde eydür: “Kestellî’nün her ‘ulûmda tebahhurını müşâhede eyledüğümde ol hokkaya işâret idüp “Bu hokka içindeki benümle ma‘lûmâtum ortasında hâ’il oldı.” Kâdîzâde eydür: “Ben de didüm “Şimdi hâlün ve fazlun kâbil-i ta’bîr degül yâ evvel hâlün ne idi?” didüm” didi. {43a-43b}”

İçkiye dayanan zevk ve alışkanlıklara gelince bu hususun dile getirildiği örnekler de sınırlı olup bu bilgilerin verildiği isimlerde alışkanlığın şekli ve dereceleri farklılaşmaktadır. Bu konunun dile getirilişi birbirinden farklı münasebetler çerçevesindedir.

Bu kapsamda söz konusu edilen isimlere baktığımızda bu isimlerden biri “Monlâ Abdülkerim” tanıtımında yer almaktadır. Bu tanıtımda yer alan -Sultan Mehmed’in veziri olacak olan- Mahmûd Paşa’dır ki kendi ifadesi ile içkiye

müpteladır. Monlâ Abdülkerîm'in himmeti ile içkiden kurtulmuş ve kendisine vezirlik kapısı açılmıştır:

“Mahmûd Paşa eyitdi: “Aslı budur ki ben Sultân Mehemed'ün kapucıbaşı iken şurb-ı hamra mübtelâ idüm. Bir gice çokça göverdüm idi. ‘Ale’s-seher Monlâ ‘Abdu’lkerîm geldi. Tîzye odamı tathîr eyledüm, evânî-i hamrdan ve buhûr ile râyiha-i hamrı izâle eyledüm ki hâricden kimesne gelse bilmezdi. Monlâ ‘Abdu’lkerîm ile bir mikdâr musâhabet eyledüm. Çünkü Monlâ ‘Abdu’lkerîm kalkdı, kapuya vardı da turdı, eyitdi: “Sana bir söz söyleyüm, lâıyk mıdur ki sen ehl-i ‘ilm olasin ve pâdişâh yanında bu kadar merteben ola ve ‘an-karîb vezîr olmak dahı mukarrer ola dahı hamr gibi bir murdârı bâtınına dökessin.” didükde hicâbumdan derledüm. Sovuk gün idi, der kaftânımdan taşra çıkdı, orada tevbe eyledüm. Monlâ ‘Abdu’lkerîm benüm tevbeme sebep oldı. {47b}”

Burada bu durumun tezahürünün aksine bir seyir takip ettiğı bir diğerk örnek ise Şeyh Cezerî'nin oğlu “Muhammed Ebü'l-Hayr” tanıtımında yer almaktadır.

“Şeyh Cezerî'nün Muhammed Ebü'l-Hayr oğlu, fâtihi-i İstanbul Sultân Mehemed Hân zamânında Rûm'a geldi. ‘Âlim ü fâzıl ve san‘at-ı inşâda misli nazîri yok idi. Sultân Mehemed Hân nişâncı eyledi ve ziyâde ikrâm eyledi. Zîrâ fazlı bî-nihâye ve ahlâkı bî-gâye idi lâkin tiryâkî olmak ile muhtelü'l-mizâc idi. Sultân Mehemed “Eger tiryâkî olmayaydı elbette vezîr iderdüm.” didi. {13a}”

Bu anlamda temas edilen diğerk örnek ise bir keramet çerçevesinde vuku bulmaktadır. Burada anlatım tasavvufî bir yolda çeşitli şekillerde tecessüm eden olaylar zinciri içerisinde: “**Şeyh Zeynü'ddîn-i Hâfî:** Ve dahı hikâyet olunur ki şeyh didi ki “Benüm şeyhümün bir tâcı var idi, fukarâsından çok kimesneye giydürmiş idi. Ben Bagdâd'a girdüğümde tâcı bana ehl-i tarîkat yanında şurût-ı ma'hûdesi üzerine giydürdi. Mezbûr tâcı Bagdâd'da Pîr-i Tâcü'l-Geylânî adlu kimesne şurût-ı ma'hûdesi üzerine istedi. Ben dahı şurût-ı ma'hûdesi üzerine virdüm. Vâkı'amda tâc “Meded beni bu tarîkûn ekâbiri giye gelmiş idi.” didi ve adlarını cem'ân 'add eyledi. “Şimdi beni bir şârib-i hamrâ virdün, beni halâs eyle.” didi. Ben dahı harîfî aradum, mey-hânede ser-hoş buldum. Yoldaşum tâcı başından alup döndük.” Zeynü'ddîn-i Hâfî, sekiz yüz otuz sekiz Şevvâl'inün ikinci ahad gicesinde fevt oldı. Müddet-i ‘ömri seksen bir senedür. {21b}”

Müellif kişiyi felakete götüren, ona sorumluluklarını unutturan şeklin karşısındadır. Bu durumda olanlara karşı takınılan tavır olumlu değildir. Özellikle bu kişi, ilim ve kültür açısından değer gören biri ise anlatımın sesi ve tonu farklılaşmaktadır.

Burada son olarak dile getireceğimiz bir örnek vardır ki ayrı bir önem arz etmektedir. Bu isim “Monlâ Melihî”dir. Özellikle tanıtımın bu ismin içkiye müptela olması çerçevesinde şekillenmesi eserde benzerine tesadüf edilmeyen bir mahiyet arz etmektedir:

“**Monlâ Melihî:** Vilâyet-i Aydın’dandur. ‘Ulemâsından okıyup ‘ulûmda mâhir oldu. Ba‘dehu bilâd-ı ‘Acem’e varup ‘ulemâsından okudu, Mevlânâ ‘Abdu’r-rahman-ı Câmî ile şerîk oldu. Sonra Rûm’a gelüp evvel-i feth zamânında İstanbul’da tavattun eyledi. Sonra şurb-ı hamra mübtelâ olup bekrî oldu, ölince bu hâl üzere göçti. Sâhib-i kitâbun vâlidî rivâyet ider ki “Sihâh-ı Cevherî Monlâ Melihî’nün hıfzında idi.” dir. “Kaçan bir lûgatde şübhemüz olsa Monlâ Melihî’ye sorarduk. Ol kelimeye müte‘allik nesne hıfzından takrîr iderdi.” diyü rivâyet ider. Sulehâdan birisi rivâyet ider ki “‘Acem’de Monlâ ‘Abdu’r-rahman-ı Câmî’yi ziyâret eyledüm. Ben Rûm’a müteveccih idüm. Monlâ Câmî bana bir risâle virüp eyitdi kim “Rûm’da benüm bir şerîküm vardur, şimdi İstanbul’da işitdüm. Bu risâlemi ana îsâl eyle.” didi. Çünkim İstanbul’a geldüm, ben bunu Monlâ Câmî ile şerîk ü musâhib olduğundan ‘ulemâ vü sulehâdan zann iderdüm meger mey-hânede yatur kalkar imiş. Hele buldum, Monlâ Câmî’nün selâmını îsâl eyledüm, risâleyi virdüm ve ferâgladı “Kader beni fücûre onı salâha sevk eyledi ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾ risâleyi kabûl eyleyüp “Ben bu televvüs ü tedennüs ile bu risâle-i latîfe-i nazîfeye nazar eylemek münâsib degül.” diyü risâleyi yine bana virdi. Ben selâm virdüm, döndüm, ol zâr u zâr ağlayu kaldı.” Rivâyet olunur ki Sultân Mehmed istimâ‘ eyledi ki “Monlâ Melihî şurb-ı hamr idüp bezzâzlar çarşusunda şarâb saçar.” didiler. Mey-hâneçilere “Monlâ Melihî’ye hamr virmen.” diyü muhkem tenbîh u tehdîd ve katl ile va‘îd eyleyüp kendüye on beş akçe vazîfe ta’yîn eyledi. Bir zamân salâh-ı nefis üzere olup bir gün yine ser-hoş görüp Sultân Mehmed’e haber virdüklerinde getürdüp kokladılar. Agzından râ’ihâ-yı hamr bulunmayıcak Sultân Mehmed “Togrı söyle bu sekr sana nedendür?” didükde cevâb virdi ki “Hamr ile hukne eyledüm.” didi. Sultân Mehmed gülüp koyıvirdi. Monlâ Melihî eyitdi: “‘Acebdür bu halk benümçün halk üzerine hamr

saçar dirler imiş. Ben hamr bulsam katresini zâyî‘ mi iderdüm?” didi. Çok zamân geçmedi fevt oldu. {66a-66b}”

2.2. Güleç, Şen, Açık Hâl ve Mizaçlılık

Açık, neşeli, şen ve hareketli bir mizacın ifadesinin bir iki örnek dışında yer almadığı görülmektedir. Bu duruma dair ibarelerde daha ziyade bir olay karşısında yapılan bir hareket, tavır söz konusudur. Bu anlamda birçok terim ile ifade edilebilecek bu durumun sadece durum tasvirinden öte gitmediği aşağıdaki örneğe bakalım:

Şeyh Akşemsüddîn tanıtımında: “Merhûm Akşemsü’ddîn’ün bir sagîr oğlu var idi. Adı Nûrî’l-hüdâ idi, meczûb idi. Şeyhün zamânında bir beg var idi. Adına Kuttâroğlu dirlerdi, köse idi, hîç sakalı yok idi. İstanbul’a Sultân Mehemed’e giderken şeyhe mülâkî oldu. Ol mahalde şeyhün meczûb oğlu babası yanına gelmiş idi. İbn Kuttâr’ı gördi, güldü “Bu ‘avrat nedür?” didi. Şeyh gazab idicek Emîr İbn Kuttâr tazarru‘ idüp “Men‘ eylemen.” didi. {71a-71b}”

Böylesi bir mizaca sahip olduğunu söyleyebileceğimiz tek tespit ise aşağıdaki tanıtımda yer almaktadır: “**Monlâ Şu‘ayb**: Gâhî latîfe-gûyluk iderdi, hâzırîni güldürürdi gâhî aglardı, hâzırîni agladurdu. {132b}”

2.3. Sohbet Zevki, Sohbet Adamlığı, Dostluk ve Arkadaşlık

Ulema ve meşayihin bu konudaki zevk ve alışkanlıkları daha ziyade sohbe karşı duyulan sevgi, hoşlanma, arkadaş canlılığı ve dostluğa yatkın bir mizaç olarak ifade bulur. Bu anlamda “lezîzü’s-sohbet hüsnü’l-muhâveret hüsnü’l-muhâzarat, latîfü’l-muhâvere vb.” gibi tabir ve ifadeler müellifin bu duruma yönelik en tipik kullanımlarını oluşturur. Bu tabir ve ifadeler ile üzerinde durulan başlıca isimler: Mevlânâ Yegân Mehemed bin Ramazân, Hâce Hayrû’ddîn, Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyü’ddîn el-Hüseynî, Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn Muhammed bin ‘Ömer el-Çelebi, Monlâ Seyyid Mahmûd, Monlâ ‘Abdu’lhalîm İbn ‘Alî, Monlâ Mehemed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Muhammed el-Berda‘î, Monlâ Haydar, Monlâ Deli Birâder, Monlâ Ca‘fer el-

Burûsavî, Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî, Monlâ Emîr Hasan Çelebi İbn es-Seyyid ‘Alî Çelebi, Monlâ Ferah, Monlâ Hayrû’ddîn Hızır, Monlâ Şemsü’ddîn Muhammed bin ‘Ömer bin Emru’llâh İbn Akşemsü’ddîn’dir.

Sohbet adamlığı ayrıca arkadaş canlısı olduğu, mizaç olarak dostluğa yatkın bir yaratılış içinde bulunduğu söylenen bu kimseler, genel olarak hem sohbeti seven hem de sohbeti zevkli, değerli ve dostluğu bilen insanlardır. Bu anlamda burada birkaç örneğini vermekle yetineceğimiz bu hususun müellifin dilinden ifadesi aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

Mevlânâ Yegân Mehemed bin Ramazân: Ashâbı ile ‘işret severdi, ashâbına et‘ime-i nefîse ihzâr iderdi...{23a}”; **“Monlâ Seyyid Mahmûd:** Lezîzü’s-sohbet, hüsnu’t-tarîkat, latîfü’l-muhâvere, lezîzü’l-muhâzara kimesne idi. {104a-104b}”; **“Monlâ Haydar:** Merhûm cemîlü’s-sûret ve mahmûdü’t-tarîkat ve lezîzü’s-sohbet ve nâşirü’l-ma‘rife idi. {134b}”; **“Monlâ Deli Birâder:** Ve yârân ile bî-tekellûf lezîzü’s-sohbet idi. {146b}”; **“Monlâ Ferah:** Lezîzü’s-sohbet hüsnu’l-muhâzarat idi. {154a}”; **“Monlâ Hayrû’ddîn Hızır:** Lezîzü’s-sohbet hüsnu’l-muhâveret idi. {155a}”; **“Monlâ ‘Alî:** Lezîzü’l-muhâvere ve kerîmü’t-tab‘, sahiyyü’n-nefs idi. {144a}”

2.4. Şaka, Takılma ve Alay Düşkünlüğü

Bu yöndeki tanıtımlar, yapılmaktan zevk alınan, alışkanlık hâline getirilen bir hâl ve vasıfıdan ziyade takdire değer bir durum, hatta bir vasıf olarak ele alınmaktadır. Bu durumun bir mizaç hâlinin yanı sıra bir kabiliyet olarak yansıtılması bu anlamda tasvibi doğuran, takdire değer, hoşlanılan bir hâl hatta bir meziyet olarak takdim olunmaktadır. Bu anlamda birkaç örnek ile sınırlı olan tanıtımlara geçelim.

Bu tanıtımlardan ilki “Mevlânâ Ahmedî” ile “Timur” arasında geçmektedir. Hamamda geçen bir diyaloga dayanan olay şu şekilde ifade bulunmaktadır:

“Mevlânâ Ahmedî: ...Kaçan Emîr Timur ol diyâra geldükde Ahmedî anunla musâhib olup bir gün bile hammâma girdiler. Timur, Ahmedî’ye “Benümle hammâma girenleri kıymete tut.” diyü teklîf eyleyüp her birini kıymete tutup Timur “Beni dahı kıymete tut.” didi. Ahmedî eyitdi: “Sen seksen akçeden artuk

degmezsin.” Timur eyitdi: “ ‘Adlle hükm eylemedün, benüm futam hod seksen akçeyedür.” didükde Ahmedî eyitdi: “Benüm de kıymete tutduğum futadur, sen bir akçe degmezsin.” didi. Timur ziyâde hazz eyledi, hammâmıda olan âlâtı hep Ahmedî’ye bağışladı, çok nesne var idi. {15a}”

Bu yönde tanım ve ifadelerle ortaya konulan bir diğer örnek ise “Sultan Mehmed” ile “Monlâ Ümmüveled” arasında gerçekleşmektedir. Bu tanıtımda latif bir biçimde temennisini dile getiren Ümmüveled’in “Sultan Mehmed” ile diyalogu şu şekilde takdim olunmaktadır:

“...Ve dahı rivâyet olunur ki bir gün el öpmege Sultân Mehmed’e varup Sultân Mehmed’ün elinün ayasını öpdi, mu’tâd yirini öpmedi. Zîrâ mu’tâd elinün arkasını öpmek idi dahı Sultân Mehmed “Monlâ hilâf-ı mu’tâd aya öpmek ile işâret neyedür?” didi. Monlâ Ümmüveled eyitdi: “Ayasofiyya’yı diledüm.” didi. Lügat-ı Yûnânî’de Ayasofiyya hâliyen medrese olan yirün adıdır ve Türkîde aya el ayasına dirler. Sultân Mehmed bu latîfeyi istihsân idüp Ayasofiyya Medresesi’ni virdi. {59b}”

Sultan Mehmed’in bir latifesine dayanan diğer örnek ise Monlâ Zeyrek ile Hocazâde arasında gerçekleşen bir münazara münasebetiyle söz konusu edilmektedir:

“...Mâ-beynlerinde yedi güne dek bahs müstemirr oldu. Altıncı günde Sultân Mehmed “Biri birisinün tahrîrine mütâla’a eylesünler.” didi. Monlâ Zeyrek “Benüm bu nüshamdan gayrı nüsham yokdur.” diyü virmeyicek Hâcezâde “Benüm bir âhir nüsham dahı vardır.” diyüp kendü nüshasını Monlâ Zeyrek’e virdi. Monlâ Zeyrek tahrîrini alup kendüde olan nüshasının zahrine Monlâ Zeyrek tahrîrini yazmaga ‘azîmet eyleyüp Mahmûd Paşa belinden devâtını Hâcezâde’ye virüp Hâcezâde yazmaga başladukda latîfe ile Sultân Mehmed “Hâcezâde sakın Monlâ Zeyrek’ün kelâmını galat yazma.” didükde Hâcezâde cevâb virüp “Ben her ne kadar galat yazsam Monlâ Zeyrek’ün galatından artuk galat yazmayum.” didükde Sultân Mehmed bu sözden güldi ve ferah oldu. {35a-35b}”

Bu anlamda bir diğer örnek ise Şeyhî’nin tanıtımında yer almaktadır. Burada gözleri iyi görmeyen Şeyhî’nin göz otu satması münasebetiyle başından geçen bir olay dile getirilmektedir:

“Ehl-i lisân hakkında kemâl mertebe makbûldür. “Gözi agrıklı hakîrce hilkat idi.” Sâhib-i kitâbun üstâdı ‘Alâ’ü’ddîn böyle nakl eyledi ve hem nakl ider ki “Kehhâl idi, göz otı satardı. Bir gün bir harîf bir akçelik göz otı almış da iki akçe virmiş, eyitmiş “Birisî kehhâl akçesidür, bir akçeye de sen de kühl al dahî gözine ko bolay ki safâlasun.” demiş. Şeyhî bu latîfeye haylî istihsân idüp gâhî anar da güler imiş. {31b}”

Bir diğer örnek ise “Monlâ Abdülkerîm”, “Vezîr Mahmûd Paşa” ve “Monlâ Ayâs’ın” kendi aralarındaki bir latîfeye dayanmaktadır: “...Monlâ ‘Abdu’lkerîm ve Vezîr Mahmûd Paşa ve Monlâ Ayâs bu üçü Sultân Murâd merhûmun ümerâsından Mehmed Aga’nun kulları idi. Küçükden bunları Rûm’a getürdi. Monlâ ‘Abdu’lkerîm ile Mahmûd Paşa birbirine hacmen ve kâmeten uyardı. Monlâ Ayâs bunlardan büyük, ikisi kadar var idi. Gâhî bir latîfe iderdi ki “At üzerinde iken ikinüz kadar idüm, şimdi fazlda ve ‘ilmde dahî öyleyüm.” dirdi. {47a}”

Burada vereceğimiz son örnek ise “Monlâ Hayâlî Çelebi”nin tanıtımında yer almaktadır. Bu tanıtımı diğer örneklerden ayıran bu tavır ve davranışın bu isimde hiç görülmemesi münasebetiyledir: “**Monlâ Hayâlî Çelebi:** Monlâ Gıyâsü’ddîn rivâyet ider ki “İki yıl İznîk’de dersine müdâvemet eyledüm, bir kerre latîfe eyledüğünü ve güldüğünü görmedüm.” didi. Dâ’imü’s-samt idi, mübâhase-i ‘ilmiyye olmayınca söylemez idi. {42a}”

2.5. Kayıtsızlık, Pervasızlık

Yapılan tavsif ve değerlendirmelerden bu durumların şekli ve mahiyeti hakkında bir bilgi edinmek nispeten mümkündür. Bu kavram etrafında en esaslı kanaat yine birlikte veya içinde kullanıldığı diğer hâl ve yaşayışlara dayanmaktadır.

Bu anlamda yaşanan her duruma kayıtsızlık, bir umursamazlık hatta bunları tanımama, önemsememe şeklinde özetleyeceğimiz bir mizaç ve yaşayış hâli zenginlik ve maddî güce yukarıdan bakma (istiğna), azla yetinme (kanaat) vb. birçok hâl ve yaşayış içinde yerini bulmaktadır. Yapılan tanıtımlara bakıldığında içinde yaşanan her çeşit duruma kayıtsızlık, bir umursamazlık hatta bunları tanımama ve önemsememe; pervasız, disiplinsiz bir yaşama hâlinden ziyade, dünyevî bağlara karşı rahat ve serbest olma şeklinde bir mizaç ve yaşayış hâlinin tezahürüdür. Bu mizaç ve

yaşayış hâlinin en temel ve belirgin yönünü tasavvufun teşkil ettiği muhakkaktır. Zira bu durum bir kayda girmemenin, kurallara uymamanın, disiplinsiz yaşamının ifadesinden çok, manevi bir yaşantının kendisini hissettirdiği durumlarda görülmektedir.

Çeşitli kelime ve tabirlerle ifadesini bulan bu durumun ele alınan isimlerin hâl ve etvârını yansıtmaması, bu hususta tanıtımların en belirgin yönünü teşkil ettiği muhakkaktır: “**Monlâ Yûsuf el-Hamîdî**: Ve ‘alâ’ik-i dünyeviyyeden mücerred ve tezvîc ü veleden berî idi. {102a}”; “**eş-Şeyh Muhammed el-Bedahşî**: ‘Alâ’ik-i dünyeviyyeden ‘arî ve lezzâtından berî idi. {113a}”; “**Monlâ ‘Abdu’llâh İbn eş-Şeyh Kemâl**: Meşâyih ile mu‘âşeret eyleyüp ehl-i dünyâdan münkatı‘ olup...{155a}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn bin Halîl**: Merhûm sâlih ü zâhid ve ehl-i vakâr ve kendü nefsine müştegil olup mâ-lâ-ya’nîden firâr iderdi. {123b}”

2.6. Ruhî Çoşkunluk, Taşkınlık

Müellif tarafından ifade olunan çeşitli hâl ve vasıflar vardır ki farklı şekil, ölçü ve nispetlerde duygusal taşkınlıkları, çoşkunlukları ifade eder. Duygusal taşkınlıkları ifade eden bu durum, ruhî ve aklî bir dengesizlik hâlinden ziyade içinde bulunulan metafizik (manevi, ilahi) bir aşkın neticesidir. Daha ziyade tasavvufî bir tarikata yönelişin veya böyle bir yolda ilerleyişin sebebi, sonucu ya da tezahürü olarak kendini göstermektedir. Pek çoğunda herhangi bir sebep beyan edilmeden sadece bir mizaç ve ruh hâli olarak ifade edilen bu durum çoğunlukla süreklilik arz eden bir mahiyettedir.

Müellif tarafından ifade edilen ve bizim taşkınlık, çoşkunluk başlığı altında ele almayı uygun gördüğümüz bu hâl ve tavırlar şu tabirlerle ifade olunmaktadır: “Dîvâne, meczûb, vecd, vecd ü hâl, ehl-i hâl, cünûn, cezbe, cezbe-i ‘azîme vb.”

Bu durumun yansıtıldığı örneklerle geçmeden önce bu hâl ve vasıflar içerisinde bulunan isimlerin bazılarını sıralayalım: “Şeyh Karaca Ahmed, Şeyh Abdâl Mûsâ, Şeyh Abdâl Murâd, Şeyh Dûglu Baba, Mevlânâ Bedrû’ddîn Mahmûd bin İsrâ’il bin ‘Abdu’l-‘azîz, Şeyh Yûnus Emre, Monlâ ‘Alî et-Tûsî, Monlâ ‘Alî el-‘Arabî, Monlâ Veliyyü’ddîn el-Karamanî, Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî, Şeyh Mes’ûd, eş-Şeyh Bolılı Çelebi Muhyi’ddîn, eş-Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn Halîfe, eş-Şeyh Süleymân Halîfe, eş-Şeyh

Sevindük, eş-Şeyh Cemâlü'ddîn İshâk el-Karamanî, Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseyinî, Monlâ Şu'ayb, eş-Şeyh 'Abdu'llatîf, Monlâ Muslihu'ddîn, eş-Şeyh Sinân Halîfe, eş-Şeyh 'Alî Kâzvânî, eş-Şeyh Şücâ'ü'ddîn İlyâs."

Bu hâl ve davranışların büyük bir kısmı yukarıda verilen tabir ve ifadelerle kısaca tanıtılmaktadır. Bu anlamda ifade bulan bazı örneklere bakalım: "**Şeyh Elvan Çelebi:** Merhûm 'âbid ü zâhid ve cezbe-i 'azîme sâhibi idi. {3a}"; "**Şeyh Karaca Ahmed:** 'Acem pâdişâhlarından birinün oğlu idi. Cezbe yitişüp diyârını terk idüp Rûm'a gelüp Akhisâr'a karîb yirde tavattun eyledi. {4b}"; "**Şeyh Postin-pûş:** Diyâr-ı 'Acem'den Rûm'a gelüp Burûsa'da tavattun eyledi. Cezbe-i 'azîme ve kerâmât-ı seniyye sâhibi, müstecâbü'd-da'vet idi. {6b}"; "**Monlâ Ayâs:** Cezbe-i İlâhiyye yitişüp Şeyh Tâcü'ddîn hıdmetine vâsıl oldu ki Şeyh 'Abdu'llatîf el-Kudsî hulefâsından idi. {52a}"

Tasavvuf ve dervişlik yolunda görülen bu vasıflar aklî bozukluğun ifadesi olarak yorumlanmamalıdır. Hâsıl olan birçok davranış coşkunculuk anında "bî-ihitiyâr" ortaya çıkmaktadır: "**eş-Şeyh Cemâlü'ddîn İshâk el-Karamanî:** Mâhir, cezbe-i 'azîme sâhibi idi. Nâsa nakl-i hadîs ü tefsîr ve va'z u tezkîr iderdi. Gâhî va'zda vecd ü hâl galebe idüp bükâ-yı şedîd ve sayhâ ile savt-ı medîd idüp gâh kendüsini minberden aşağı atardı. Herkes ki kelimât-ı şerîfesini istimâ' iderdi, vecd ü hâl galebe idüp semâ' iderdi. {118b}"; "**Monlâ 'Abdu'r-rahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseyinî:** Avân-ı sabâsında cezbe lâhik olup nice aylar bilâ-zâd velâ-râhile taglarda gezerdi. {125a}"; "**eş-Şeyh 'Abdu'llatîf:** Merhûm meczûb idi. Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr yanında bir idi. Gâhî galebe-i cezbe eyledükde sayha-i 'azîme ile sayha idüp muztarib olurdu. {138b-139a}"

Cezbe anında hâsıl olan olağanüstülükler de bu tanıtımların ayrı bir vechini beyan etmektedir ki bu durum esere menkibevî bir mahiyet katmaktadır:

"**Monlâ 'Alî el-'Arabî:** Zikr-i kalbisi vardı işidilürdi. {47a}"; "**H'âce Bahâ'ü'ddîn-i Nakşbendî:** "Ben cezebât-ı Hakk'dan bir cezbe ile müşerref oldum ki ins u cinnün 'ilmine muvâzî olur." didi. {79a}"; "**Monlâ Müftî 'Alî Çelebi:** Ve bu esnâda müftî 'Alî Çelebi eyitdi: "Ben 'arefeden geldükde bana cezbe-i 'azîme hâsıl oldu ki benümle Rabbü'l-'izzet mâ-beyninde kat'an hicâb kalmadı. {90a}"; "**Şeyh**

‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî: Tarîkat-ı Halvetiyye meşâyihinden Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî Seyyid Yahyâ hulefâsındandır. Cezbe-i ‘azîme sâhibidür, bir kimesneye nazar eylese veyahûd kulagina söylese meczûb iderdi. {82a}”;**Şeyh Dûglu Baba:** Meczûb idi, Burûsa fethinde bile hâzır olup gâzîlere su ile karışmış süd üleşdirürdi ve bi’l-cümle su ile süd demekden murâd ayran üleşdirürdi. {4b}”

Genel bir tanıtım ve tasvir ile bu yönde gerçekleştirilen çok sayıda aktarım eser boyunca özellikle meşâyih tabakasında kendini gösterir. Bu tanıtımlarda çok çeşitli olaylar ve durumlar etrafında cezbe ve keramet hâli ifade bulur: **“Monlâ Veliyyü’ddîn el-Karamanî:** Esnâ-yı va‘zda ba‘zı hâl ‘ârız olup minberden düşerdi. {64a}”, **“Monlâ Muslihu’ddîn:** Salâtda iken hâl galebe iderdi. {141b}”; **“Monlâ ‘Abdu’lvâsi’ İbn Hızır:** Yanında bir câriyesi var idi. Bir sâlih kimesneye tezvîc idüp sonra mâl u mansıb ve câhı ‘ibâdât-ı İlâh’a tebdîl eyleyüp Ka‘be-i Şerîf’de dîvâne oldu. {124b}”; **“Şeyh İbrâhîm bin Hüseyin es-Sarrâf :** Mahabbetu’llâh galebe eyleyüp ve cezbe-i İlâhiyye ile meczûb olup Erdebîl meşâyihine gitmek kasd eyledi. Sonra Akşemsü’ddîn’ün evsâfını işitdi, ana teveccüh eyledi. {71b-72a}”; **“eş-Şeyh ‘Abdu’llatîf:** Şeyh Muslihu’ddîn İbn el-Vefâ tarîkinden idi. Şeyh ‘Alî Dede Şeyh Vefâ Zâviyesi’nde vefât eyledükden sonra Şeyh ‘Abdu’llatîf Vefâ’ya şeyh oldu. Merhûm meczûb idi. Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr yanında bir idi. Gâhî galebe-i cezbe eyledükde sayha-i ‘azîme ile sayha idüp muztarib olurdu. {138b-139a}”; **“Şeyh Abdâl Mûsâ:** Meczûb idi. Orhân Gâzî ile Burûsa fethinde hâzır ve nice kerâmâtı zâhir olup cümleden bir kızıl közi bir kurı atılmış pamuk içine sardı Geyiklü Baba’ya gönderdi... {4b}”; **“Şeyh Abdâl Murâd:** Meczûb, abdâldur. Orhân Gâzî ile Burûsa fethinde bile hâzır oldu. Kerâmâtı elsinede mezkûr ve kendüsi dahı kerâmât ile meşhûrdur. {4b}”

Bu hâl ve tavırlar tasavvuf ve dervişlik yolunda olduğunda ya da öyle bir yolda sonuçlandığı takdirde olumlu karşılanır. Pek çoğunda herhangi bir tavır ve kanaat belirtilmez. Çoşkunkluk, taşkınlıktan öte aklî bir bozukluğun ifadesi ise yer almaz.

2.7. Hercâi, Kararsız Ve Gezgin Mizaçlılık

Belli bir yerde, bir işte, bir düzende uzun süre duramamak devamlı ordan oraya geçmek, dolaşmak, gelmek, gitmek anlamında tezahür bulan bu kullanım taşkınlık ve

denge-sizlikten ziyade kayıtsız, tasasız, özgür bir mizaç hâli olarak göze çarpmaktadır. Bu anlamda “Monlâ Deli Birâder” tanıtımını aynen aktaralım: “**Monlâ Deli Birâder:** İsmi gayr-ı ma’lûmdur lâkin Deli Birâder demekle meşhûrdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından Muhyi’ddîn-i ‘Acemî’den okıyup sonra sûfiyye meslegine sâlik olup anda da karâr eylemedi ba’dehu Burûsa’da Bâyezîd Paşa Medresesi’ne müderris oldu sonra Seferihisâr Medresesi’ne ba’dehu Akşehir Medresesi’ne sonra Amâsiyye’de Hüseyin Âgâ Medresesi’ne müderris oldu sonra medreseyi terk idüp yevmî otuz akçe tekâ’üd vazîfesi olup İstanbul’a karîb yirde leb-i deryâda hücre ve câmi‘ ve hammâm binâ idüp hammâmı câmi’e vakf eyledi. Evkât-ı hamseyi câmi’inde kılurdu. Sonra Mekke-i Mükerre-me’ye göçüp anda vefât idince mücâvir oldu. Merhûm güşâde-tab‘ idi ve yârân ile bî-tekellûf lezîzû’s-sohbet idi. Anunçün Deli Birâder dirlerdi. Ve inşâ vü eş‘âr-ı Türkîde mahâreti var idi. Mütelevvinü’t-tab‘ olmak ile beyne’n-nâs vakâr tahsîl idemedi. {146a-146b}”

Seyahat hâline gelince bu anlamda bir tasvir “Monlâ Eşrefzâde” tanıtımında yer almaktadır. Daha ziyade cebren icra edilen bir durumu ifade eden bu örnek şu şekildedir: “**Monlâ Eşrefzâde:** ...zümre-i sûfiyyeye mülhak olup sonra seyyâh olup tâ’ife-i Kalenderiyye’nün re’îsi oldu. Tâ’ife-i mezbûre bunu cebren ve kahren ahz eylediler. Onlar ile bilâdı deverân eyledi, ölince onlarla geçindi. {64a}”

Bir diğer örnek ise “Şeyh Dede ‘Ömer el-Aydînî” tanıtımında yer almaktadır. Gezgîn bir mizaç hâlinin ifade edildiği bu tanıtımda “hakikî bir aşk” ile farklı beldeler arasında gidiş-gelişler ifade edilmektedir: Rûşenî demek ile meşhûrdur. Tâzeliginde ‘ilm-i zâhir talebesinden idi. Sûhte iken Burûsa’da şugl üzere idi ve hem melâhî vü hicvde meşgûl idi. Sonra ‘ilm tahsîli için bilâd-ı ‘Acem’e gidüp Karaman’da büyük karındaşı ‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî’ye buluşup evvelâ elinde tevbe eyledi. Sonra Şîrvân’a varup ‘Ârif-i bi’llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî’ye mülâkî olup yanında riyâzâta ve mücâhedâta meşgûl olup ahvâli mütebeddil ve ‘ışk-ı mecâzîsi ‘ışk-ı hakîkiye mübeddil olup gâh Berda’a’da ve gâh Gence’de ve gâh Karaagaç’da sâkin olurdu. {82a}”

2.8. Göz Tokluğu, Menfaat İçin Baş Eğmeme ve Fakr

Para ve mevkiye verilmeyen önem, dünyalık bir menfaat uğruna boyun eğmeme, kendini hor ve hakir kılmamak, maddi yoksulluklara sabretmek hatta bunları özellikle tercih etmek gibi bazı hâl ve vasıflarda rastlanılan bu durum genel olarak dervişlik hâli ile ifade bulur. Bu anlamda bir mizaç ve yaşayış hâlini ifade eden bu vasıflar sebep, sonuç ve tezahür şekilleri ile iç içe yer alır.

Baş eğmemenin, belirli bir kişi ya da olay etrafında değil de tüm menfaat hâline ve dünya zevklerine boyun eğmeme şeklinde en ideal şekliyle ifade bulduğu tanıtımlarda tasvire ve takdire uğrayan bir mahiyet arz ettiği görülür. Ahlakî ve tasavvufî yönleri ile tezahür bulan bu durumun idealleştirilen mizaç ve yaşayış hâline ve birbirinden farklı görünümüne bakalım: “**Monlâ Şeyh el-Muzafferü’ddîn ‘Alî eş-Şîrâzî**: Fakrı gınâ üzerine, bâkîyi fenâ üzerine tercîh idüp mâlını fukarâya bezl iderdi. {104a}”; “**eş-Şeyh Baba Ni‘metu’llâh**: Mezkûr Baba Ni‘metu’llâh ‘ârif-i bi’llâh idi. Fukarâyı agniyâdan ve fakrı gınâdan tercîh iderdi. {113a}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn Şeyh Muslihu’ddîn el-Kocavî**: Ba’dehu dâ’iyyeyi terk gâlib olup ‘uzlet u ferâgat ihtiyâr eyledi. {129a}”; “**Monlâ H’âcezâde Muslihu’ddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî**: Altı yıl anda fakr u fâka ile ders didi. Hattâ evinde kendü bi-nefsihi hıdmet iderdi. {36a-36b}”

2.9. Sabretme ve Hâlinden Kimseye Şikâyet Etmeme

Çeşitli isimlerde görülen bu hâl kimi zaman çeşitli yokluk ve sıkıntılara karşı gösterilen bir tavır, kimi zaman ise bazı durumlarda ortaya konulan bir davranış olarak görülür. Her şekilde bir meziyet ve olgunluk eseri olan bu durum kendi nefesine ve dünyaya tamah etmeyen gına ve istiğnası olan kişilerin etvârı olarak izah bulur: “**Monlâ Muhyi’ddîn el-Kâfiyeci**: Ezâyâ sâbir idi. {19a}”; **Monlâ Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî**: Belâyâ sâbir idi. ...Recül-i sabûr idi. {53a}”; “**Monlâ Muhammed bin ‘Abdu’r-rahman bin Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî**: Halîmü’n-nefs, sabûr u vakûr kimesne idi. {145a}”; “**Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî**: ...Kerîmü’n-nefs, halîm u sabûr... {147a}”

2.10. Kanaat, Feragat ve İnziva

Eserin ulema ve meşayih biyografisi olması münasebetiyle tanıtımı yapılan isimlerin önemli bir kısmında çeşitli mevki ve maddi imkânların terkedildiği, aza kanaat edilerek münzevi bir hayatın tercih edildiği görülmektedir.

Dinî, ahlakî ve tasavvufî sebeplerle izah bulan bu durumlar “kanâ‘at, tevekkül, teveccüh, ferâgat, kat‘-ı alaka, dünyâ ve mâ-fihâ’dan istignâ, vahdet, ‘uzlet, terk-i örf ü izâfet, fakr u fenâ vb.” tabirler etrafında ifade bulmaktadır. Yan yana zikrettiğimiz bu kavramlar gerçi birbirinin aynı değildir. Ancak sebep sonuç ve tezahür şekilleri itibarıyla birbirlerine sıkıca bağlıdır.

Ahlakî ve tasavvufî bir yönü olan ve açıkça tasvibe uğrayan hatta bazen idealleştirilen bu mizaç ve yaşayış hâline, farklı görünümüleri ile şu isimlerde rastlanılır: “Mevlânâ Fahrü’ddîn er-Rûmî, Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî, Şeyh Tabduk Emre, Mevlânâ Fahrü’ddîn-i ‘Acemî, Şeyh ‘Abdu’lmu‘tî, Mevlânâ Hızır Şâh, Monlâ Ayâsluglı Çelebi, Şeyh Akbıyık, Monlâ Hayrü’ddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ, Monlâ Ayâs, Monlâ Bahâ‘ü’ddîn İbn Şeyh Lutfu’llâh, Monlâ Şemsü’ddîn, Şeyh Sa‘du’llâh İbn Akşemsü’ddîn, Şeyh Muslihu’ddîn, Şeyh Muslihu’ddîn el-İpsalavî, Süleymân Halîfe, Şeyh Yûsuf eş-şehîr bi-Şeyh Sinân, Monlâ Salâhu’ddîn Mûsâ Çelebi İbn el-Mevlâ el-fâzıl Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseynî, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ İlyâs ‘Âlim Şücâ‘, Monlâ Yahyâ Fakîh, Monlâ İsmâ‘îl-i Karamanî, Monlâ ‘Abdu’levvel bin Hüseyin eş-şehîr bi-Ümmüveledzâde, eş-Şeyh ‘Alâ‘ü’ddîn el-Esved, Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseynî, Monlâ Seyyidî bin Mahmûd, Monlâ Muhyi’ddîn Şeyh Muslihu’ddîn el-Kocavî, Monlâ Mu‘îdzâde el-Amâsiyyevî, eş-Şeyh Muhyi’ddîn Mehemed, eş-Şeyh Muslihu’ddîn, eş-Şeyh Sinân, Monlâ Muhammed bin ‘Abdu’r-rahman bin Muhammed bin ‘Ömer el-Halebî, Monlâ İshâk el-Üskübî, Monlâ İbrâhîm Halebî el-Hanefî, Monlâ ‘Alâ‘ü’ddîn ‘Alî el-Amâsiyyevî, eş-Şeyh Pirî Halîfe el-Hamîdî, eş-Şeyh Hâcî Halîfe el-Menteşevî, eş-Şeyh Bekr Halîfe, eş-Şeyh Muslihu’ddîn, eş-Şeyh Muhyi’ddîn Mehemed, eş-Şeyh Ramazân, eş-Şeyh Sinân Halîfe, eş-Şeyh Baba Haydar Semerkandî, eş-Şeyh Ahmed İbnü’s-Şeyh Merkez Muslihu’ddîn, eş-Şeyh Tâcü’ddîn, eş-Şeyh Muslihu’ddîn Mustafâ.”

Zikredilen bu isimlerde dikkat çeken bir husus bu örneklerin birçoğunda halktan inkita ve uzlet hâlinin yani insanlardan ya da toplumdan bir tür kaçış hâlinin ifade edilmesidir. Tasvip ve takdire uğrayan hatta idealize edilen bu durumlara bakalım: “**Şeyh Sa‘du’llâh İbn Akşemsü’ddîn**: ...‘Alâ’ik-i dünyeviyyeden mücerred olup ‘ilm ile takvâ beynini cem’ eyledi. {72b}”; “**Şeyh Akbıyık**: Esnâ-yı halvetde ebvâb-ı dünyâ feth oldı, anunla kanâ‘at eyledi. {31a}”; “**Mevlânâ Hızır Şâh**: Sultân Murâd Hân Burûsa’da binâ eylediği medreseyi elli akçe ile virdükde kabûl eylemedi. “On beş akçe masârifüme kifâyet ider ziyâdesi teşvîş virür.” diyü cevâb virdi. {28a}”; “**Monlâ İlyâs ‘Âlim Şücâ**: Halvet ü ‘uzlet ihtiyâr eyleyüp kendü nefsi islâhına meşgûl idi. {100a}”; “**Monlâ İsmâ‘îl-i Karamanî**: Monlâ İsmâ‘îl dahı tadrîsden ‘azl ve halkdan ‘uzlet idüp menâsıb-ı uhreviyyeye, menâsıb-ı ‘ibâdete mülâzemet eyledi. {105b}”; “**Monlâ İshâk el-Üskübî**: Ehl ü evlâddan berî ve zehârif-i dünyâ-yı denîden ‘arî idi. {146a}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn Şeyh Muslihu’ddîn el-Kocavî**: Ba‘dehu dâ‘iyyeyi terk gâlib olup ‘uzlet u ferâgat ihtiyâr eyledi. {129a}”; “**eş-Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn el-Esved**: Sonra nâsdan münkatı‘ olup teveccühü ile’llâh ve tevekkülü ‘ale’llâh eyledi. {111b}”; “**eş-Şeyh Sinân**: Halkdan münkatı‘ olup tekmîl-i nefis ve terbiyet-i mürîdine müştegil idi. {139a}”; “**eş-Şeyh Muslihu’ddîn**: Merhûm nâsdan münkatı‘ [olup] savma‘asından çıkmazdı illâ vakt-i salâtda ve zâviyesinden çıkmazdı illâ yevm-i cum‘ada. {160a}”; “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Amâsiyyevî**: Merhûm ‘ilm ü ‘ibâdete ve tadrîs ü ifâdeye müştegil, nâsdan mu‘arrız u münkatı‘ idi. {156a}”; “**eş-Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî**: ‘Âbid ü zâhid, münkatı‘ ‘ani’n-nâs ve müteveccihün ile’llâh idi. {159b}”

2.11. Güzel Huy ve Ahlak

Eserin mahiyeti itibarıyla tasvip ve takdirle karşılanacağı anlaşılan bu konuda çok sayıda tanıtım yer alır. Yapılan tanıtımlarda bu isimlerin “huy, haslet, hulk” itibarıyla “latif, letâfet, hasen, hûb, hoş, hüsn, kemâl, makbûl, güzide, ferhunde, pesendîde, hâmîde vb.” hâl ve vasıflar içinde bulundukları görülür.

Açıkça tasvip edilen hatta bazen idealleştirilen bu mizaç ve yaşayış hâline farklı görünüşleri ile şu isimlerde tesadüf olunur: “Monlâ Hüsrev, Monlâ Ya‘kûb Paşa, Monlâ Salâhu’ddîn, Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya‘kûb el-Amâsiyyevî, Monlâ Bedrî’ddîn Mahmûd bin eş-Şeyh Muhammed, Monlâ Sa‘dî İbn Tâcî, eş-Şeyh

Salâhu'ddîn el-İznîkî, Monlâ 'Abdu'lhalîm İbn 'Alî, Monlâ İbnü's-Şeyh Şebüsterî, Monlâ 'Alî, Monlâ Seyyidî, Monlâ Kutbü'ddîn el-Merzifonî, Monlâ Muhyî'ddîn Pîr Muhammed İbn Monlâ 'Alî el-Fenârî, Monlâ Hızır Hayrû'ddîn, Monlâ Şemsü'ddîn Ahmed, Monlâ Hayrû'ddîn, Monlâ Muhyî'ddîn Mehemed, Monlâ Hekîm 'Îsâ et-Tabîb."

Tanıtlarda çeşitli kavramlar etrafında ifade olunan "güzel ahlak ve huy" özel ya da somut tespitleri içeren örneklerden ziyade belirli hâl ve vasıflar etrafında genel ve soyut bir biçimde şekillenir. Her şekilde tasvip ve takdire uğrayan "ahlak ve huy" güzelliğinden ne kastedildiği bir dereceye kadar kestirilebilir. Burada bazı isimleri örnek vermek gerekirse şu tanıtlar verilebilir:

"Monlâ Hekîm 'Îsâ et-Tabîb: Kerîmü'l-ahlâk, hayr ile memlû idi. {158b}"; **"Monlâ Muhyî'ddîn Mehemed:** Merhûm selîmü'n-nefs ve ahlâk-ı hamîde sâhibi idi. {158a}"; **"Monlâ Hayrû'ddîn:** ...Kerîmü'l-ahlâk, tâhirü'l-lisân idi. {156b}"; **"Monlâ Sa'dî İbn Tâcî:** ...Kerîmü'n-nefs, hamîdü'l-hisâl ve makbûlü'l-fi'âl ve sâdiku'l-akvâl idi. {102b}"; **"Monlâ Salâhu'ddîn:** Gâyetde sâlih ve ahlâk-ı hamîde ve ef'âl-i pesendîde sâhibi idi. {54b}"; **"Monlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan:** Merhûm sahî ve hulk-ı hasen sâhibi idi. {134a}"; **"Monlâ 'Abdu'lhalîm İbn 'Alî:** Merhûm ma'ârif-i cezîle ve ahlâk-ı hamîde sâhibi idi. {121a}"

2.12. Cömertlik, Eli Açıklık

Çeşitli şekil ve dereceleriyle üzerinde durulan bu hâl, daha ziyade sosyal bir değer ve meziyet olarak karşımıza çıkar. Kişiye ait mizaç hâlinin, taşıdığı önem ve değer bakımından sosyal yönüyle ifade edildiği bu örneklerle, çeşitli vesilelerle temas olunur.

Cömertlik ve el açıklığı diğer kişilik yapısı ve özelliklerinde de görüldüğü üzere kısa ve genel tavsifler ile ifade olunur. Uzun uzadıya bir anlatım söz konusu olmaz. Bu hâl ve tavırlar başlıca "kerîm, hayr, sahî, kerem, kerem-i vefî, hayrât, ihsân, kesirü'l-hayr" gibi kavramlar etrafında ifadelerini bulurlar.

Açıkça tasvibe uğrayan hatta bazen idealleştirilen bu mizaç ve yaşayış hâline farklı görünüşleri ile şu isimlerde tesadûf olunur: "Monlâ Paşa Çelebi el-Yegânî, Monlâ

Mehemmed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Mehemmed Şâh, Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz, Monlâ ‘Ubeydu’llâh İbn Ya‘kûb el-Fenârî, Monlâ Sinân Paşa, Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘Îsâ, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed el-Yegânî, Monlâ ‘Ömer el-Kastamonî, Monlâ ‘Abdu’lvâsi’ İbn Hızır, Monlâ Sa’yî, Monlâ Ahmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlü’ddîn, eş-Şeyh Emîr ‘Alî İbn Emîr Hasan, Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Kastamonî, Monlâ Ebü’l-Leys, Monlâ Mehemmed Zeyrek, Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl, Monlâ Hekîm ‘Arab, Monlâ Hekîm Sinân, Monlâ Hekîm ‘Îsâ et-Tabîb, eş-Şeyh Bekr Halîfe.”

Cömertlik, eli açıklık, lutf ve ihsanın sözü edilen şekillerine genellikle İslamî sosyal açıdan bakılır. Bu anlamda “muhibb-i fukarâ vü mesâkîn, muhibb-i hayrât vb.” ifade kalıpları, cömertlik ve el açıklığının ifadesi olur. Bu ve benzeri kavramlarla ortaya, İslamî bir perspektiften yorumlanabilecek sosyal bir meziyet ve değer çıkar:

“**Monlâ Ahmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlü’ddîn:** ‘Âlim ü fâzıl u selîmü’n-nefs idi, muhibb-i fukarâ vü mesâkîn idi. {54b}”; “**Monlâ ‘Ömer el-Kastamonî:** Muhibb-i hayrât, tâlib-i müberrât, marziyü’s-sîret, mahmûdü’t-tarîkat kimesne idi. {106b}”; “**Monlâ Muslihu’ddîn Mustafâ:** Merhûm ‘âlim ü sâlih, sahîhü’l-‘akide, muhibb-i hayr idi. {150b}”; “**eş-Şeyh Emîr ‘Alî İbn Emîr Hasan:** Muhibb-i fukarâ vü sulehâ ve fi’s-sabâh ve’l-mesâ mülâzım-i cemâ‘at idi. {138a}”; “**Monlâ Hekîm ‘Arab:** Fukarâyı râ‘î tatyib-i hâtır-ı mesâkîne sâ‘î idi. {68b}”; “**Monlâ ‘Âlim Halîl:** Merhûm kerîmü’n-nefs, mühibb-i hayrât idi. İllâ bu kadar var ki ekser ahvâlinde gaflet üzere idi. {98b}”; “**eş-Şeyh Bekr Halîfe:** Nâsdan münkatı’, cenâb-ı Hakk’a müteveccih, vakûr u sabûr, halîm ü kerîm, hayr-ı kesir ve ehl-i hayra muhibb idi. {160a}”; “**Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl:** İstanbul’da yevmî altı yüz fukarâ ta‘âmından intifâ‘ iderlerdi. Fevt oldukda sekiz bin akçeden mâ-‘adâ akçesi bulunmadı. {63a}”; “**Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘Îsâ:** Merhûm tedrîsinde fâ‘ik-ı akrân ve kazâsında sîret-i hasene ve hayrât ü ihsân sâhibi idi. {139b}”; “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Amâsiyyevî:** Merhûm talîku’l-lisân ve ceriyyü’l-cenân idi, hayrâta tâlib ve meberrâta râgıb idi. {98a}”

Bu hâl ve mizacın kimi zaman israf boyutuna varan uygulamalarına da temas olunur: “**Monlâ ‘Ubeydu’llâh İbn Ya‘kûb el-Fenârî:** Kerem ü sehâda gâyetine ve bezl-i isrâfda nihâyetine irişüp isrâf eyledi. {144b}”; “**Monlâ Sinân Paşa:** Sekiz yüz

toksan bir târîhinde Edrine’de fevt oldu. Suyını ısıdıcak odun bulunmadı zîrâ sehâda müfrit müsrif idi. {54a}”

2.13. Büyüklenme, Başkalarını İncitme

Eserde herhangi bir fiiliyatıyla başkalarına zarar vermeyi, onları kötü duruma düşürmeyi amaç edinen bir anlayışın dile getirilmesi ve tasvip görmesi söz konusu değildir. Bu konu üzerinde birkaç cümle ile belirtilen husus, tanıtılan kişinin bir olay münasebetiyle ortaya konulan tavır ve davranışları hasebiyledir.

Bu anlamda bir örnek “Monlâ Abdu’lkâdir’in” tanıtımında yer almaktadır. Büyüklenme olarak yorumlanabilecek bu davranış herhangi bir şekilde tasvip görmemiş ve açıkça tenkide uğramıştır:

“**Monlâ ‘Abdu’lkâdir:** Rivâyet olunur ki bir gün Monlâ-yı mezkûr, Sultân Mehemed yanında öginüp “Eger Seyyid ve Sa’dü’ddîn sag olalar idi, önümce gâşiyedârum olalar idi.” diyü söyledükde Sultân Mehemed’e gazab müstevlî olup Hâcezâde ile bahs emr eyledi. Çünkim Hâcezâde ile pâdişâh yanında cem‘ oldılar, Hâcezâde Monlâ ‘Abdu’lkâdir’e ilzâm ve eyledügi ikdâmdan ihcâm eyledi. {55a}”

Hiçbir şekilde tasvip olunmayan bu davranışın etraflıca tetkik edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda bir örnek Hatîbzâde’nin padişah huzurunda onun elini öpmemesi münasebetiyledir. Bu durum farklı yorumlamaları beraberinde getirebilir. Ancak ilmin izzetine ve âlimin değerine işaret eden bu davranışın doğru anlaşılması gerekmektedir:

“...Sonra pâdişâha dâhil oldu, biz dahı bile girdük. Sultân Bâyezîd yedi adım istikbâl eyledükden sonra selâm virdi, egilmedi. Musâfaha eyledi, elin öpmeyi ve bizi terbiyet eyledi ve biz de Sultân Bâyezîd’ün elin öpdük. Bize “Şugl eylen.” didi. Sonra Hatîbzâde selâmlayup biz dahı bile selâmladuk, döndük. Hatîbzâde’ye didük ki “Bu sultân-ı Rûm’dur, lââyık olan egilüp elin öpmek degül midür?” didük. Bize “Siz bilmezsinüz ana fahr yitmez mi ki Hatîbzâde gibi bir ‘âlim ayagina gele, ol bu kadara râzîdür.” didi.”Bu zikr olunan Muhyi’ddîn-i Fenârî’nün rivâyetidür. {44b}”

Bu konuda yapılan tanıtlara bakıldığında, bu tanıtların kimseyi hiçbir şekilde incitmeme ve rahatsız etmeme, başkaları hakkında edep dışı ve kötü söz sarfetmeme şeklinde tezahürlerini görmekteyiz. Bu anlamda aşağıda yer alan ibareler, tanıtımı yapılan âlim ve meşayihin kişiliğini olumlu anlamda hedef alan tavsif ve değerlendirmelerdir: “**Monlâ Sa‘du’llâh İbn ‘İsâ**: Bir ahadî şerr ile zikr eylemezdi illâ bi’l-hayr. {139b}”; “**Monlâ Süleymân er-Rûmî**: Kendü nefesine meşgûl idi ve her ahadî hayr ile yâd iderdi. {147b}”; “**Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed bin el-Mevlâ Hamza el-Kâdî eş-şehîr bi-‘Arab Çelebi**: Merhûm ‘âlim ü ‘âbid ve sâlih ü müttakî, kerîmü’n-nefes, sahîhü’l-‘akîde, vakûr u sabûr ve her ferde hayrî degerdi. {148b}”; “**Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed**: Merhûm ‘âlim ü fâzıl, selîmü’t-tab‘ idi. Her ahadî hayr ile yâd iderdi. {148b}”; “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn el-Kastamonî**: Sâlih ü ‘âbid, mülâzim ü mu‘âbid, hayr-taleb kimesne idi. {106b}”; “**Monlâ İbrâhîm Halebî el-Hanefî**: Bir ahadî zikr eylemezdi illâ bi’l-hayr. {152a}”

2.14. Doğruluk, Hakkaniyet, Haramdan Çekinme, Edep, Hayâ, İffet

Bu hâl ve tavırlar “hakikat, edeb, edeb ü vakâr, iffet, fikr-i sâ’ib, sadıku’l-kavl, edib ü lebib vb.” kavramlar etrafında ifadelerini bulur. Yan yana zikrettiğimiz bu kavramlar gerçi birbirinin aynı değildir. Ancak sebep, sonuç ve tezahür şekilleri ile birbirine sıkıca bağlıdır ve bu kavramlar ile ilgili çok sayıda tanıtım yer almaktadır.

Bu anlamda açıkça tasvibe uğrayan ve idealleştirilen “hakikat, edeb, edeb ü vakar, iffet, fikr-i sâ’ib, sâdiku’l-kavl, sadıku’l-akvâl vb.” hâl ve vasıflar farklı görünümeleri ile şu isimlerde yer almaktadır: “eş-Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî, eş-Şeyh Kâsım Çelebi, eş-Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisârî, Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin bin ‘Abdu’r-rahman, eş-Şeyh Nebî Halîfe, eş-Şeyh Monlâ Hızır Beg, Monlâ Pîr Muhammed Şâh el-Cemâlî, Monlâ Kâsım, Monlâ Hüsrev, Monlâ Muslihu’ddîn bin Halîl, Monlâ Zahîrî’ddîn el-Erdebîlî, Monlâ Pîr Mehmed Cemâlî eş-şehîr bi-Zeyrek, Monlâ Tâcü’ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd, Monlâ Kutbü’ddîn Mehmed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ Sa‘dî Çelebi, Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik el-meşhûr bi-Monlâ Vildân, Monlâ Muhyi’ddîn el-Mevlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Cemâlî, Monlâ Sa‘dî İbn Tâcî.”

Bu isimlerin yukarıda zikredilen kavramlarla tanıtımına bakacak olursak ahlakî temizlik, doğruluk, sağlamlık, hak ve hukuku gözetme gibi hâllerin ifade bulması söz konusudur. Şimdi bu örneklerle bakalım:

“eş-Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî: Ve ‘âlim ü fâzıl, fâsıl-ı beyne’l-hakk ve’l-bâtıl ve ahlâk-ı ‘azîmeye mâlik ve ebrâr meslegine sâlik idi. {112a}”;

“eş-Şeyh Kâsım Çelebi: Tamâm edeb ü vakâr ile leyl ü nehâr bi’s-sırri ve’l-cihâr zikr-i istigfâr üzere idi. {119a}”;

“eş-Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisâr: Sâhib-i edeb ü vakâr üzere, süm‘a vü riyâdan ‘ârî, âdâb-ı şer‘ati ve hudûd-ı tarîkatı râ‘î idi. {119b}”;

“eş-Şeyh Nebî Halîfe: Sâhib-i kitâb eydür: “Ben çok musâhabet eyledüm, edebe muhâlif bir vasfını görmedüm. ‘Adûsi dahı olsa zikr-i bi’l-hayr iderdi. {137b}”;

“Monlâ Kâsım: Sultân Bâyezîd Hân yanında ahvâli mezkûr oldukda sarâyda olan oğlanlara h‘âce eyledi. ‘İlm ü edeb ü salâhdan ötüri terbiyeti ile çok oğlan hâsıl oldu. {158a}”;

“Monlâ Pîr Mehmed Cemâlî eş-şehîr bi-Zeyrek: Ba‘dehu vezâretten ma‘zûl olup ve Dimetoka’ya karîb yirde tekâ‘üd eyleyüp ‘ömrini ‘ibâdet ile ve salâh u ‘iffet ile hatm eyledi. {98b}”;

“Monlâ Tâcü’ddîn İbrâhîm bin el-Üstâd: Kendü ‘iffet ü salâh ve zekâ vü fitnat üzere idi ve çok ‘ulûmda eli var idi. {101a}”;

“Monlâ Kutbü’ddîn Mehmed bin Kâdîzâde er-Rûmî: Salâh u ‘iffet ve sıdk u diyânet sâhibi idi. {102b}”;

“Monlâ Sa‘dî Çelebi: Merhûm ‘âlim-i muhakkik, ‘iffet ü salâh ve diyânet sâhibi idi. Sahîhü’l-‘akîde ve müstakîmü’t-tarîkat kimesne idi. {155a}”;

“Monlâ Mehmed Muhyi’ddîn bin Beglik eş-şehîr bi-Monlâ Vildân: Fikr-i sâkıb ve re’y-i sâ‘ib ile hakkı bâtıldan fark iderdi. {61a}”;

“Monlâ Muhyi’ddîn el-Mevlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî el-Cemâlî: ...Sâdiku’l-kavl idi. {122b}”;

“Monlâ Sa‘dî İbn Tâcî: Ve kerîmü’n-nefs, hamîdü’l-hisâl ve makbûlü’l-fi‘âl ve sâdiku’l-akvâl idi. {102b}”

Tasvibe uğrayan bu mizaç ve yaşayış hâlinin çok sayıda isimde görülen bir diğer aktarımı ise “edib ü lebib” sözleriyle ifade bulmaktadır. Bu yöndeki tanıtımlara, benzer görünüşleri ile şu isimlerde tesadüf olunmaktadır: “Monlâ Kutbü’ddîn Mehmed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ İbrâhîm bin İbrâhîm Hatîb, Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz, eş-Şeyh Muslihu’ddîn, eş-Şeyh Muslihu’ddîn Mustafâ, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed el-Karamanî, Monlâ Şerîf-i ‘Acemî, Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed bin ‘Abdu’llâh, Monlâ Ebü’l-Leys, Monlâ Fahrü’ddîn İbn Muhammed İbn Ya‘kûb, Monlâ Muhammed Beg, Monlâ Hidâyetu’llâh, Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed İbn Vezîr Mustafâ Paşa, Monlâ Mîr ‘Âlim el-Buhârî, Monlâ Şerîf Mehdi

eş-Şirâzî, Monlâ Sa'yî, Monlâ Kâsım, eş-Şeyh Mahmûd Çelebi, eş-Şeyh Hâcî Halîfe el-Menteşevî.”

Bu hâl ve tavır etrafında ifade olunan örnekler ise genel hatları ile şu şekildedir: **“Monlâ Kutbü’ddîn Mehemmed bin Kâdîzâde er-Rûmî:** Mütevâzî‘ ü edîb ve mütehaşşî‘ ü lebîb idi. {102b}”; **“Monlâ İbrâhîm bin İbrâhîm Hatîb:** Merhûm edîb ü lebîb ve nesîb ü necîb kimesne idi. {104b}”; **“Monlâ ‘Abdu’l-‘azîz:** Merhûm edîb ü lebîb, kerem ü mürüvvet sâhibi idi. {129a}”; **“eş-Şeyh Muslihu’ddîn:** Merhûm huzû‘ u huşû‘ üzere edîb ü muhîbb ve vakûr u sabûr ‘azîz idi. {137b}”; **“eş-Şeyh Muslihu’ddîn Mustafâ:** Merhûm edîb ü lebîb ve vakûr u sabûr, bâtını ve zâhiri tâhir ve mücâhede ve riyâzetde mâhir bir ‘azîz idi. {137b}”; **“Monlâ Muhyî’ddîn Muhammed el-Karamanî:** Selîmü’t-tab‘, halîmü’n-nefs, edîb ü lebîb idi. {142a}”; **“Monlâ Şerîf-i ‘Acemî:** Merhûm ‘âlim u fâzıl idi. Edîb ü lebîb ve vakûr u sabûr, şîme-i hasene sâhibi idi. {142b}”; **“Monlâ Şemsü’ddîn Ahmed bin ‘Abdu’llâh:** Merhûm ‘âlim ü sâlih ve takî vü nakî, makbûlü’s-sîret, mahmûdü’t-tarîka, edîb ü lebîb, şîme-i ‘azîme sâhibi idi. {147a}”; **“Monlâ Ebü’l-Leys:** Merhûm ‘âlim ü nâsih ü sâlih, kesîrû’l-hayr, hüsnü’l-‘âkîde, edîb ü vakûr kimesne idi. {150a}”; **“Monlâ Fahrü’ddîn İbn Muhammed İbn Ya’kûb:** Ve halîmü’n-nefs, edîb ü lebîb ve vakûr u sabûr idi. ‘Unfuvân-ı şebâbda dâr-ı na’îmü’l-me’âba dâhil oldu. {150a-150b}”

Burada son olarak üzerinde duracağımız aktarımlar ise “Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr yanında cümle bir idi. ” ifade kalıbı ile ortaya koyulan tanıtımlardır. Bir durum tasviri, genel ve soyut bir ibare şeklinde yer alan örnekler eserde aşağıdaki şekillerde görülmektedir:

“Şeyh ‘Abdu’llâh el-İlâhî: Hulk-ı ‘azîme sâhibi idi. Sagîr u kebîr, ganî vü fakîr gelse yanında bir idi, kalkardı. {78a}”; **“eş-Şeyh İsmâ’îl eş-Şirvânî:** Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr yanında cümle bir idi. {113a}”; **“Monlâ Mehemmed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Ve ceriyyü’l-cenân, talîku’l-lisân ve mehâbete şân ve sagîr ü kebîr yanında yeksân idi. {122a}”; **“eş-Şeyh ‘Abdu’llatîf:** Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr yanında bir idi. {138b-139a}”; **“eş-Şeyh ‘Abdu’lkerîm el-Kâdirî:** Nevâdir-i ahebâra ve garâ’ib-i mesâ’ile ıtlâ’ı var idi. Sagîr ü kebîr ve ganî vü fakîr cümlesi yanında bir idi. {159a}”

2.15. Bazı Hâller, Zevk ve Alışkanlıklar

Yukarıda yer alan ve çeşitli başlıklar hâlinde sıraladığımız mizaç ve yaşayış hâlleri dışında birkaç isimde görülen bazı tavsif ve tasvirler söz konusudur ki bu tanıtımlar daha özel ve somut durumları içermektedir. Bu tanıtımlar az sayıda isimde görülmeleri dolayısıyla ayrı başlıklar hâlinde incelemekten ziyade bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Burada “Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî, Monlâ ‘Abdu’lhamîd bin el-Eşref, Monlâ Hayâlî Çelebi, Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî”de gördüğümüz az konuşma ve sukût hâli daha ziyade mizaca dayalı hâller olarak ifade bulur.

Bu isimlerin bu hâllerini ifade eden tanıtımlar aşağıda yer almaktadır. Tanıtımlara bakıldığında bu hâl ve tavrın daha ziyade “samt ve sukût” kavramları ile ifade bulması söz konusudur: “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** ...Ekser hâli samt u sükût üzere idi... {56a}”; “**Monlâ ‘Abdu’lhamîd bin el-Eşref:** Zâhid [ü] mu’tezil idi ve tavîlü’s-samt ve kesîri’l-fikr idi. {132a}”; “**Monlâ Hayâlî Çelebi:** Dâ’imü’s-samt idi, mübâhase-i ‘ilmiyye olmayınca söylemez idi. {42a}”; “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn ‘Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ddîn el-Fenârî:** Sâhib-i kitâb hâlinde rivâyet ider: “Monlâ ‘Alî yanında on yıl ders okıdum. Ekser hâli samt u sükût üzere idi illâ meger ki pâdişâh ile musâhabetin zikr olinsa ol vakt nikât-ı garîbe rivâyet ve letâyif-i ‘acîbe hikâyet iderdi. {56a}”

Bu anlamda **Ümmüveled**’de görülen dalgınlık hâli, **Şücâ’ el-Gulâm**’ın inadı, **Monlâ Bedreddîn Mahmûd**’da görülen hırs tamamen mizaca dayalı durumlardan başka bir şey değildir. Burada **Monlâ Salâhaddîn Mûsâ Çelebi**’nin abdest almasındaki vesvese hâli ve en nihayetinde bu vesvese hâlinin ölümüne sebep olması farklı bir kişiliği ifade eden satırlar olmaktadır: “**Monlâ Hüsâmü’ddîn Hüseyin bin Hasan bin Hâmid et-Tebrîzî el-müştehir bi-Ümmüveled:** ...Umûr-ı dünyâ’da gafleti var idi hattâ Semâniyye’de kendü medresesini bulmazdı bir delîl olmayınca. {59a}”; “**Monlâ Şücâ’ el-Gulâm:** ...‘Înâdı eclinden medhûl idi. {87b}”; “**Monlâ Nûrü’ddîn Hamza:** Mâl cem’ine harîs idi. {127a}”; “**Monlâ Salâhu’ddîn Mûsâ Çelebi İbn el-Mevlâ el-fâzıl Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn el-Hüseyinî:** Ve vuzûda vesvesesi var

idi. Âb-destini gören kimesne kışda şiddetde ayagına yigirmi koga su dökdüğünü rivâyet eyledi. Hem sebab-i mevti dahı ol vesvesesi olmışdur. {95a}”

E. İNANÇ DÜNYASI

1. Dinî-Tasavvufî Düşünce ve Yaşayışlar

Eserin çerçevesi ve muhtevası itibarıyla tanıtım ve değerlendirmelerde oldukça kapsamlı bir biçimde ele alınan konuların başında dinî-tasavvufî düşünce ve yaşayış gelir. Bu faaliyetler her Müslümanın yerine getirmesi gereken esaslardan çok yapılması ve yaşanılması bireysel arzu ve isteğe dayalı bir faaliyet alanı içerisinde tezahür bulur. Ele alınan âlim ve meşayihin hem uğraş, meslek, nitelik hem de düşünce ve yaşayışıyla tanınan, sivrilen ve çeşitli şekillerde dikkate alınan kişiler olduğu görülür. Bu şahıslar üzerindeki anlatımlar bir değerlendirmeden çok bir tavsif ve tasvir ile gerçekleştirilir.

Tanıtım ve değerlendirmelerde ele alınan kişilerin bir şeyh ya da mürşit olarak sosyal statü içerisinde yer aldıkları görülür. Belirli usul ve esaslar çerçevesinde çeşitli merhalelere ulaşan ve irşada izin verilen bu kişiler, kimi zaman bir tarikat kurucusu olarak karşımıza çıkar kimi zaman ise bu yola intisap bir tanıtım ve değerlendirmeyi oluşturur. Tasavvufî düşünce ve esaslar çerçevesinde yürüyen yaşayış, genel olarak belirli bir isim, şekil, statü ve durumlarla kayıtlı ve ilişkili olarak ortaya konur.

Gerek bir tarikat usul ve dairesinde gerekse bu yolun genel ve ortak esasları içerisinde tanıtımı yapılan meşayihin çeşitli noktalarda ele alındıkları ve dikkat çektikleri görülür. Bu noktalar: “Zevatin tasavvufî yola karşı duydukları iştihak, bu yaşayıştaki ruhî yatkınlıkları, bu yola giriş, girişin şekli, sebebi, gayesi, bu yolda müracaat edilen kişiler, bu hayatın yaşama uzanan hâl ve etvârı, ulaşılan merhaleler, bu yaşayışın toplumsal ve kendileri açısından elde edilen ya da ulaşılan sonuçları vb.” bakımlarından sıralanabilir.

Bütün bu durumlar yani tasavvufî yola gösterilen eğilim, yatkınlık, tasavvufî yoldaki cezbe hâlleri, bu hâllerin ruhen yansımaları, günlük yaşam içerisinde tasavvufun usul ve esaslarına bağlılık, kimi zaman maddi ve manevi hayatı birlikte yürütmek ya da hayatın maddi yönünü terk edip uzlet hâlinde yaşamak, bu yola giriş şekli-gayesi, bu yolda erişilen menziller, rehberliğine iltica edilen mürşitler, mürit ile mürşit arasında geçen birtakım olaylar böyle bir yaşantının tezahürleri içinde çok çeşitli açılardan

kimi zaman kısa ve genel olarak kimi zaman ise uzun ve ayrıntılı bir anlatımla yer alır.

Tüm bu durumlardan tasavvufa meyletmeden önceki yaşantı ile bizzat bu yaşantı arasındaki hâl ve etvâr farkı bu yola girerken içinde bulunulan sosyal statü ve girildikten sonraki yaşayış, bu yaşayışın kanaat, fakr, feragat, ruhî coşkunluk, kurallara kayıtsızlık, gezgin mizaçlılık, göz tokluğu, baş eğmeme, sabretme, hâlerinden kimseye şikâyet etmeme, iç temizliği ve saflık, güzel huy ve ahlaklılık, cömertlik, mütevazılık, doğruluk, hakkaniyet, haramdan çekinme, edep, hayâ, iffet vb. hâlleri açıkça ifade edilen ve ayrıntıları belirtilen bir mahiyette zikrolunur. Çoğu zaman bu hâller bir durumun tasvirini oluşturur. Bu konu hakkında bir sebep beyan edilmez.

Tanıtım ve değerlendirmede sıkça kullanılan “âbid, zâhid, zühd, salâh, sâlih, müteşerri’ müteverri’ vb. kavramlarına temas etmek gerekir. Belirli bir yolda belirli usul ve esaslar çerçevesinde yaşantısını sürdüren zevatın tanıtımında sıkça rastlanılan bu tabirler dinî bir yaşantının tezahürüdür. Bu dinî yaşantı tasavvufî bir yaşamın kural ve kaidelerinin belirli bir düşünce ve inanç çerçevesinde hayata daha yoğun tatbik edilmesidir.

Hac ve hacılık hâline de çoğu zevatta yer verilmesi münasebetiyle kısaca temas edelim. Kimi zaman kısa bir biçimde anlatımı yapılan zevatın hayat hikâyesinin bir parçası olarak aktarımı yapılan bu kavramın özel bir tavır, yaşayış ve düşünüşe uzandığı kimi örnekler vardır ki bu hâlin en dikkat çeken ve tanıtıma esas olan şeklidir. Bu anlamda “mücâvir” olunma durumu eserde sıklıkla izahat bulur: “**eş-Şeyh ‘Alî Kâzvânî:** ‘Arefezâde’nün mektûbını Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî kabûl eyleyüp yanında terbiyet eyledi. Merâtib-i âliye vâsıl olup ba’dehu Rûm’a geldi sonra hacca gitdi. Mekke-i Mükerrreme’de mucâvir olup anda vefât eyledi ve anda defn olındı. {161a}”; “**eş-Şeyh Muhammed bin el-‘Irâk:** Merhûm ‘âlim ü zâhid ve fi-sebîli’llâh nefsi emmâresi ile mucâhid idi. Ve şeyhi fevt olduktan sonra Medîne-i Münevvere’ye geçüp anda mucâvir olup müddet-i ömrini anda geçürdi. {112a}”

Dinî yaşantının bazen bir tevbenin akabinde özellikle dinî, tasavvufî bir yola evrilmesine de işaret etmeliyiz. Bu konuda “Şeyh Dede Ömer el-Aydînî” hakkında yapılan tanıtım bu minvaldedir: “Rûşenî demek ile meşhûrdur. Tâzeliginde ‘ilm-i zâhir talebesinden idi. Sûhte iken Burûsa’da şugl üzere idi ve hem melâhî vü hicvde

meşgûl idi. Sonra ‘ilm tahsili için bilâd-ı ‘Acem’e gidüp Karaman’da büyük karındaşı ‘Alâ’ü’ddîn-i Halvetî’ye buluşup evvelâ elinde tevbe eyledi sonra Şîrvân’a varup ‘ârif-i bi’llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî’ye mülâkî olup yanında riyâzâta ve mücâhedâta meşgûl olup ahvâli mütebeddil ve ‘ışk-ı mecâzîsi ‘ışk-ı hakîkîye mübeddil olup gâh Berda’a’da ve gâh Gence’de ve gâh Karaagaç’da sâkin olurdı. {83a}”

Ele alınan zevatın özellikle tasavvuf yolunda ulaştığı mertebeler, keramet durumları, manevi güçleri de sıkça dile getirilir. Bunların tasavvufî sohbet ve nasihatları birtakım cereyan eden olaylar etrafında, kimi zaman ise bir sohbet içerisinde dile getirilir:

“eş-Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn Halîfe: Ve merhûm sâhib-i hâl ve cezbe-i ‘azîme sâhibi idi. Kerâmâtından rivâyet olunur ki sikâtdan birisi tâlib-i iksîr olup mâl-ı ‘azîm itlâf eyleyüp yüz bin akçe deyne girdi. Bunun ahvâli Şeyh ‘Alâ’ü’ddîn’e ma’lûm olup ahvâlini su’âl eyledükde deynini haber virdi. Şeyh eyitdi: “Ey ogul! Deyni iksîr için tahsîl idersin. Asl iksîri deyn için tahsîl gerek idi. Ve iksîr san’at ile tahsîl olunmaz, işte iksîr budur.” didi. Hemân avucı ile bir avuc topragı aldı dahı bir mikdâr tutdı ve yire kodı. Hâlis bir altun olmuş ki nazîri yok. Ba’dehu kuyumcılara nidâ itdürüp altunı bey’ eyledi ve deyn-i mezbûrı bununla edâ eyledi. Bunun kerâmâtı lâ-yu’add ve lâ-yuhsâdur. {117a}”

“eş-Şeyh Sevindük: Kogacı Dede demek ile ma’rûf u meşhûr idi ve cezbe-i ‘azîme sâhibi idi. Rivâyet olunur ki bir gün İstanbul kâdisi Monlâ Kirmâstî ile Hamîdü’ddîn İbn Efdalü’ddîn yanında cem’ olup -Hamîdü’ddîn ol vakt müftî idi.- Monlâ Kirmâstî sûfîlerden müftîye şekvâ eyledi ki “Sûfîler saf saf olurlar, raks ile zikru’llâh iderler. Bu hod şer’-i şerîfe muhâlifdür.” didükde Müftî Efdalzâde eyitdi: “Re’îsleri işte budur.” diyü Kogacı Dede’ye işâret eyledi eyitdi: “Bunı ıslâh idersen küllisi sâlih olur.” didi. Monlâ Kirmâstî şeyhi kaldurup kendü evine götürüp mürîdleri ile ta’âm ihzâr eyledi, ba’de’t-ta’âm zikru’llâh oldu. Monlâ Kirmâstî “Edeb ü vakar ile zikru’llâh eylen.” diyü tenbîh idüp zikru’llâh iderken Şeyh Kogacı Dede, Kirmâstî’nün kulagina bir kerre nice haykırdı ise hemân Monlâ Kirmâstî kalkdı, deverâna başladı. Dûlbendi başından düşdi ve ridâsı boynından düşdi. Sûlûs-i nehâra varınca devrândan sâkin olmadı. Şol mertebe ki muztarib oldu, şeyh eyitdi: “Ey

monlâ! Nedür ıztırâbun sen hod bunı münkir idün, şimdi sen mi idersin?” didi. Monlâ Kirmâstî eyitdi: استغفر الله تبت ورجعت didi. {117a-117b}”

Ayrıca eğitim ve öğretimin terk edilerek tasavvufa yönelme durumunun da birçok tanıtım içerisinde yer aldığını belirtmiştik (Bkz. Eğitim ve Öğretim). Çok sayıda tanıtımın yer aldığı örneklerden bazıları şunlardır: “**Monlâ ‘Alâ’ü’ddîn-i Semerkandî:** Seyyid ‘Alâ’ü’ddîn-i mesfûr kendü vilâyetinde ‘ilme meşgûl olup mertebe-i fazla yitişdükte tarîk-i tasavvufa sâlik olup mertebe-i ‘azîmeye vâsıl oldu. Ba‘dehu Lârende şehrine gelüp anda tavattun idüp tefsîr yazdı. {24a}”; “**eş-Şeyh Monlâ Hızır Beg:** Merhûm Hızır Beg oğlu Ahmed Paşa’nun oğludur. Babası yanında terbiyet ve tahsîl-i fazîlet eyledükden sonra Burûsa’da otuz akçe ile Murâdiyye müderrisi olup efâzıl-ı talebe yanında fazîlet-i ‘ilmiyye tahsîl eylediler. Sonra tarîk-i tasavvufa sülûk idüp İstanbul’da medfûn olan Şeyh Ahmed-i Buhârî hıdmetine vâsıl oldu. {138a}”; “**Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî:** Engûrî’ye karîb Solfasol adlu karyede togdı ki Çubuk Suyı demek ile ma‘rûf ırmak kenârındadır. ‘Ulûm-ı ‘akliyye vü nakliyyeye meşgûl olup ikisinde de mâhir oldu sonra Engûrî Medresesi’ne müderris oldu sonra medreseden ferâgat eyleyüp Şeyh Hâmid musâhabetini ihtiyâr idüp makâmât-ı sülûke ‘ârif oldu. {16b-17a}”; “**eş-Şeyh Şücâ’u’ddîn İlyâs eş-şehîr bi’ş-Şeyh Niyâzî:** Monlâ Niyâzi-i mezbûr, Monlâ Vildân’un karındaşıdır. Merhûm ‘âlim ü sâlih kimesne idi. Evvelâ mansıb-ı kazâyâ vâsıl olup ba‘dehu terk eyledi. Dahı Şeyh Hâcî Halîfe hıdmetine vâsıl olup tarîkat-ı tasavvufî andan tahsîl eyledi ve irşâd ile icâzet dahı virdi. {110b}”

Zevatin dinî-tasavvufî duyuş, düşünüş ve yaşayışlarıyla, şiirleri ve şairlikleri arasında herhangi bir bağlantının kurulup kurulmadığına gelince meselenin bu yönü ile bir bağlantının açıkça kurulduğunu ifade etmek pek mümkün değildir. Bu meselenin önemli bir yönü var ki o da tasavvufî yolda ululuğa, yüceliğe ulaştığı kabul edilen bazı kimselerin müellifçe şairlik hâl ve vasfının yakıştırılmadığı ve bu kimseler tarafından yazılan şiirlere daha farklı yorum ve farklı bir değer düzeyi oluşturulduğudur. Bu yönde bir örnek Monlâ Fenârî’nin tanıtımında ayrı bir münasebet dairesinde izah bulur:

“Rivâyet olunur ki Tevârih-i İskenderiyye nâzımı Mevlânâ Ahmedî ve ‘ilm-i tıbdan Şifâ sâhibi Hâcî Paşa ve Monlâ Fenârî şirket üzere Şeyh Ekmel’den okurlar idi. Bu üçü bir gün evliyâ’u’llâhdan bir şahsa buluşdılar. Ol şahs-ı velî bunlara nâzır olup

Ahmedî'ye "Sen vaktini şî'rde zâyî' idersin." didi ve Hâcî Paşa'ya "Sen tıbda zâyî' idersin." didi. Monlâ Fenârî'ye nazar eyleyüp "Sen dîn ü dünyâ ve 'ilm ü kazâ ve fetvâ riyâsetini cem' idersin." didi, hem didügi gibi oldu. Zîrâ Ahmedî Germiyânoglu'na musâhib olup anunçün şî're meşgûl oldu. Hâcî 'İvaz Paşa marîz oldu, anunçün tıbba meşgûl oldu. {9a}"

Ele alınan yaşayışların genellikle dinî-tasavvufî bir nitelikte, tasvip ve takdir gören bir yaşayış ve inanış çerçevesinde ele alındığı görülür. Olumsuz bulunan ve tasvip edilmeyen, karşı çıkılan ve bu yönüyle eserde yer alan unsurların ise birkaç yerde bir olay münasebetiyle ele alınması söz konusudur. Yaşayış ve inanışlarında sapıklık ve dalalet görülen isimlere yönelik bu duruma nasıl geldikleri, bunu nasıl açığa vurduklarına dair sorular nispeten cevap bulmaktadır:

"Mevlânâ Fahrü'ddîn-i 'Acemî: Fahrü'ddîn'ün Sultân Mehemmed bin Murâd Hân ile bir garîb kıssası vardır. Hikâyeti budur ki tâ'ife-i Hurûfiyye ve dâllenün re'îsi olan Fazlu'llâh-ı Tebrîzî'nün etbâ'ından ba'zısı Sultân Mehemmed Hân'a musâhib oldukda Vezîr Mahmûd Paşa bundan ziyâde müte'ellim oldu. Pâdişâhdan havfindan aslâ kimesneye söylemeyüp Fahrü'ddîn-i mezbûra haber virdükde Fahrü'ddîn bunların kelimât-ı bâtılalarını bi'z-zât istimâ' murâd eyledükde Mahmûd Paşa, Fahrü'ddîn'i sarâyında bir yirde gizleyüp ol mülhidi da'vet eyledi ve kendü ol bâtıl mezheb tarafına meyl ider gibi oldu tâ cemî'-i kavâ'id-i bâtılalarını izhâr idüp Fahrü'ddîn istimâ' eylesün diyü. Mülhid-i mezbûr dahı kavâ'id-i bâtılalarını beyân u 'ıyâna başlayup kelâmını hulûle ve ittihâda yitişdürdükde monlânun sabrı kalmayup çıkup mülhid-i mezbûre gazab u şiddet ile sebb idüp mülhid-i mezbûr dârü's-sa'âdeye togrı kaçup monlâ ardınca kovup pâdişâh öninde mülhidi tutup pâdişâh hicâbından sâkıt oldu. Monlâ, mülhidi Edrine'de Yeni Câmi'e getirüp nâsa nidâ olup cem' oldukda monlâ minbere çıkup "Hurûfiler'ün mezhepleri bâtıldur, kendüler kâfir u zindîkdür." diyü hükm idüp ve "Katlleri vâcibdür." diyü hükm idüp ve "Bunların katline mübâşeret idenlerün şu kadar sevâbları vardır." diyü beyân idüp ve re'îslerini ashâbı ile ahz idüp re'îslerini ihrâk bi'n-nâr eyledi. Rivâyet olunur ki odı monlâ kendü üfürdi hattâ sakalı yandı. Zîrâ monlânun sakalı çok idi. Sonra nâs odun cem' idüp mülhid-i mezbûrı ihrâk idüp cemî'-i ashâbını katl eylediler dahı nârü'l-hârrı söndürdiler, ehl-i sünneti sevindürdiler. Rivâyet olunur ki monlâ-yı mezbûr marîz oldukda Mevlânâ 'Alî-i Tûsî göre gelüp bundan vasiyyet talep

eyledükde böyle vasiyyet eyledi ki *لا يخلي ظهر العوام من عصا الشريعة* ya'nî “Avâmun arkasını şerî'at degneginden hâlî eyleme.” diyü vasiyyet eyledi, gayrı söylemedi. Edrine'de medfûndur. {17b-18a}”

Eserde ele alınan durumlar karşısında müellifin bizzat kendi düşüncelerini belirterek bir durumu tasvip etmeme, reddetme faaliyetine girişmesi yerine daha ziyade sadece mevcut durumu yansıtması söz konusudur. Burada açıkça dile getirilen değerlendirmelerden ziyade eserin genelinde kullanılan üsluptan birtakım çıkarımlar bu konuda daha aydınlatıcı bir pencere açmaktadır. Eserin genelinde hissedilen ve tanıtımının esasını oluşturan kriterlerin hemen hemen hepsinin bu anlamda belirli bir çizgide olması söz konusudur.

Bütün buraya kadar tespit edilen durumlar ve verilen örneklerden şariat ve ehl-i sünnet akidesini esas alan, İslamî kaideleri benimseyen, hoşgörü hudutları içerisinde kalan propagandaya dayanan bir anlayıştan ziyade samimiyet, derinlik ve temizlik ölçüsünde tasavvufî yaşayışı tasvip ve takdir eden gerek kişinin kendi iç huzuru ve tekâmülü gerekse toplum düzenini esas alan yaklaşımlar, bu yaklaşımların sahibine ve topluma kazandırdığı değerler üzerinden söz konusu olmaktadır.

2. Derinlik ve Olgunluk

Genel olarak “kemâl, kâmil, kemâlât, fazl, fazîlet, fâzıl, fezâyil, ma‘rifet, ârif, irfân vb.” gibi kavramlar ile ifade edilen bu hâl ve vasıfların kapsamı oldukça geniştir. Hemen hemen tüm isimlerde çeşitli tezahürleri ile gördüğümüz bu durum, takdir ve tasvip olunan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrenim durumuna, seviyesine, sahip olunan ahlak ve mizaca, ilimde ulaşılan merhaleye, dinî-tasavvufî yaşayışa, meslekî kültürel ve sanatsal alanlarda nasıl bir yeteneğe sahip olunduğuna, kabiliyet, ihtisas ve hünere dair birçok hususun değerlendirilmesinde gördüğümüz bu kavramlar, kullanımlarındaki müstakillik ve ısrar ile dikkat çekmektedir.

Kapsamı ve çeşitli kullanımları üzerinde çok sayıda örneğini sıralayacağımız bu duruma çeşitli düşünce ve faaliyetler içerisinde temas edelim. Öncelikle

uygulamanın genel görünümünü yansıtmaları bakımından aşağıdaki örneklerle bakalım: “**Monlâ Şücâ‘ eş-şehîr bi-Uslî:** ‘Ulûm-ı şer‘iyye vü ‘akliyyede kâmil idi. {87a}”; “**Monlâ ‘Abdu’lvehhâb İbn Mevlâ ‘Abdu’lkerîm:** ‘Ulûm-ı ‘akliyye vü şer‘iyyede kâmil ve sâ‘ir ‘ulûmda şâmil idi. {101b}”; “**Monlâ Sa‘dî İbn Tâcî:** Merhûm ‘âlim ü fâzıl idi. Husûsan ‘ulûm-ı ‘Arabiyye ve fûnûn-ı edebiyyede efdal idi. {102b}”; “**eş-Şeyh Bâyezîd Halîfe:** Merhûm Edrine’de mutavattın idi. ‘Ulûm-ı zâhire vü bâtînede kâmil ü mükemmil oldu. {117b}”

Bu örneklerin yukarıda zikrolunan kavramlar ile daha ziyade bir veya birden çok konuda sahip olunan bilgi, ihtisas ve mütehassıs olma durumunu yansıttığı görülmektedir. Bu anlamda çeşitli bilimlerde bilgi, hüner, tecrübe ve ihtisas sahibi olma durumu, tanıtımlarda ağırlık kazanmaktadır. İlim tahsisine dayanan bir bilgi birikimi, birçok konuda edinilen tecrübe, belirli bir alanda mütehassıs ve mümtaz olma durumu birçok örnekte kendini açıkça hissettirmektedir: “**Monlâ Muhyî’ddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım:** Ve cemî‘-i evkâtını ‘ilm ü ‘ibadete sarf idüp ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye ıttılâ‘-ı ‘azîmi var idi. Meselâ vefk gibi ve iksîr gibi cifr ü mûsikî ve sâ‘ir ‘ulûm-ı riyâziyyede tamâm mâhir idi. {126a}”; “**Mevlânâ ‘Abdu’lvâcid İbn Muhammed:** ‘Ulûm-ı edebiyyede ve fûnûn-ı ‘akliyye vü nakliyyede ve hadîs ü tefsîrde kâmil idi. {14a}”; “**Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî:** Sonra ‘ulûm-ı ‘akliyye vü nakliyyeye meşgûl olup ikisinde de mâhir oldu. {17a}”; “**Monlâ Muhammed İbn Kâdî Manyas:** İbn Manyas demekle meşhûrdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından okıyup cemî‘-i ‘ulûmda kâmil oldu. Edrine’de ba‘z-ı medreseye müderris oldu. Garâ‘ib [ü] ‘acâ‘ib ‘ulûma muttali‘ idi. {30b}”

Tüm bu örneklerin birbirine yakın minvallerde bir tanıtım uygulaması hâli söz konusudur. Bununla birlikte “kâmil, makbûl, mükemmel” olma hâlinin belirli bir koldan ziyade pek çok yönde sahip olunan ihtisas, kabiliyet ve hüner hâlinde aktarımını ele alalım. Bu örneklerde kapsamın çok daha geniş, müphem ve çok yönlü olması söz konusudur. Bu münasebetle yukarıda verdiğimiz tanıtımlardan bazı uygulamalarda nispeten bir farklılık söz konusudur: “**Monlâ Mahmûd bin Mehmed bin Kâdîzâde er-Rûmî:** Merhûm her ‘ulûmun eger menkûl ve eger ma‘kûl usûline vusûl ile beyne’l-‘ulemâ ma‘rûf u makbûl idi. ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye ve ‘ulûm-ı tevârîh ve muhâzarât ve kavâ‘id ve kasâ‘id-i ‘Arabiyye vü Fârsiyye’de yed-i tûlâsı var idi. {103a}”; “**Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin**

el-Hüseynî: Merhûmun ‘ilmde hâli budur ki cemî‘-i ‘ulûmda fâ‘ik, ‘ulemâda misli ve ‘adîli yok dimege lâyük kimesne idi. {125b}”; **“Mevlânâ Tâcü’ddîn İbrâhîm eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb:** Monlâ Yegân’dan okıdı. Her ‘ulûmda mâhir oldu. {28a}”; **“Mevlânâ ‘Abdu’llatîf bin Melek:** Aydınoglu Emîr Mehemmed’ün mu‘allimi idi. Tire’de müderris idi, şimdi ol medrese ana nisbet olunur. Cemî‘-i ‘ulûmda mâhir idi. {14a}”, **“Monlâ ‘Abdu’levvel bin Hüseyin eş-şehîr bi-Ümmü Veledzâde:** Sinni yüze karîb idi. ‘Ateh ü i‘tikâlde intikâl eyledi.” Çok ‘ulûmda yedi vardur. {105b}”; **“Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî:** ‘Ulûmda fazl ile ma‘rûf idi ve tarîk-i sûfiyyede mükemmel ü mürşid idi. {32a}”; **“Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî:** Merhûm ‘âlim ü fâzıl ve ‘ulûmun cemî‘isinde mâhir idi. Sâhibü’l-beyân ve fasîhu’l-lisân, vâsi‘u’t-takrîr ve kâmilü’t-tahrîr idi. {94b}”

Çeşitli derecelendirme ifadeleri ile oluşturulan tanıtlara baktığımızda tüm tanıtların aynı kelime ve terminoloji ile ifade edilmesi elbette mümkün görülmemektedir. Bu tarz tanıtlar her ne kadar yukarıda zikredilen kavramlar ile izah bulmasa da aynı kapsam içerisinde farklı kullanışlar da söz konusudur. Bu anlamda farklı bir tanım stratejisi ile ortaya konulan bazı örneklerle bakalım: **“Monlâ ‘Abdu’r-rahman İbn ‘Alî bin Mü’eyyed el-Amâsiyyevî:** Merhûm ‘ulûm-ı ‘akliyyede emed-i aksâya ve ‘ulûm-ı nakliyyede gâyet-i kusvâya yitişüp ‘ilm-i ‘Arabiyye’de şeyh ve hadîs ü tefsîrde ferîd ve ‘ilm-i belâgatda vahîd idi. {91b}”; **“Monlâ Lutfî et-Tokatî:** Bir risâlesi dahı vardur. Aksâm-ı ‘ulûmı beyân eylemişdür, yüz ‘ilme dek çıkarmışdür ve zamâne kulagı işitmedügi ‘acâ‘ib vardur. {88b-89a}”; **“Monlâ Cemâlü’ddîn Mehemmed bin Mehemmed el-Aksarâyî:** Merhûm ‘âlim u ‘âmil ve kâmil u fâzıl ve takî vü nakî ve ‘ulûm-ı ‘akliyye vü şer‘iyyede mâhir ve misli nâdir ve îcâd u tasnîfe kâdir bir monlâ idi. {6a}”; **“Şeyh Muslihu’ddîn:** Edrine’de Debbâglar İmâmı demek ile ma‘rûfdur. ‘Ârif-i bi’llâh idi ve ‘ulûm-ı zâhireye ‘âlim idi. Cibâl-i şer‘atden bir cebel ve bihâr-i hakikatden bir bahr idi. Şeyh ‘Abdu’llatîf el-Makdisî bunun için “Bihâr-ı hakikatden bir bahr idi.” diyü... {31b}”; **“Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlü’ddîn:** ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’de şöyle mâhir oldu ki “Monlâ Fenârî’den sonra ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muttali‘ böyle kimesne gelmedi.” diyü rivâyet olunur. {27a}”

Buraya kadar verdiğimiz örneklerde “yed-i tûlâ, mâhir, mükemmel vb.” ifadelerleriyle farklı bilimlerde ulaşılan tecrübe, bilgi, beceri, ihtisas sahibi olma hâli

söz konusudur. Buraya faydalı dersler vermek ve kitaplar yazmak, halli müşkil meseleleri çözmeye dair bilgi, hüner ve ihtisas sahibi olmayı da ekleyelim: “**Monlâ ‘Alî et-Tûsî**: Monlâ, pâdişâh hâzır olduğuçün inbisât gösterüp müşkilât ve dakâ’iki hall idüp işidilmedük ‘ulûm u ma’ârif izhâr eyleyüp Sultân Mehemmed sürûrından kalkdı ve oturdı. {28b}”; “**Mevlânâ Fahrü’ddîn er-Rûmî**: ‘Ulûm-ı şer’iyyede kâmil idi. Da’vât-ı me’sûrede bir kitâb te’lif idüp mebâhis-i dakîka tazmîn eyledi. Onı görenler ‘ulûmda hazâkatını anlarlar. {14b}”; “**Monlâ Yâr ‘Alî eş-Şirâzî**: Usûl ü fîrû’ı ve mâ’kûl ü meşrû’ı câmi’ bir ‘âlim-i nâfi’, müşkilât-ı ‘ulûmda merci’un ileyh zamânında emr-i fetvâ ana râci’ idi. {11a}”; “**Monlâ Muhyi’ddîn Muhammed bin el-Mevlâ Hasan es-Samsunî**: Merhûmun ‘ilme kemâl iştigâli var idi, gice ve gündüz hall-i müşkilâtdan hâlî olmazdı. {93a}”; “**Monlâ Bâlî el-Aydînî**: Cemî’-i ulûmda eli var idi ve hall-i müşkilâta kâdir idi. Hıfzı kavî ve kitâbı çok [idi.]” {95a}; “**Monlâ Seyyidî bin Mahmûd**: Ve a’lâ hatt yazardı. Kendü hattı ile kitâbı çokdur, mevâzı’-ı müşkilâtı hall eylemişdür. {127b}”

Tüm bu hususlara etraflı ve çok yönlü olmak Farsça’da ‘ilm-i ma’anide fesahat ve belagatte hüsn-i hat ve musikide bilgi, ihtisas ve hüner sahibi olmak gibi çok çeşitli durumları da ekleyebiliriz.

Burada temas edilmesi gereken bir husus, bu tanıtım ve değerlendirmelerin ne kadar objektif kriterler taşıdığıdır. Bu duruma yönelik tasvir ve değerlendirmelerin elbette müellifin takdiri olduğu malumdur ve bu anlayış ve takdirlerin ne derece doğru olup olmadığı elbette tartışılabilir. Ancak bu durum konumuzun dışındadır. Zira bu hâl ve durumların yansıtılması müellifin anlayış ve takdiridir. Bu tanıtımlarda esas olan değerli ve takdire layık olan bir duruma işaret etmektir.

İlgili başlıklarda yeri geldikçe temas olunan bu hususta tanıtımlara baktığımız zaman tabir ve ifadelerin anlam ve kapsamalarını ne derecede yakalayabileceğimizi kestirmek güçtür. Burada ifade edilen hususların çoğunlukla doğrudan yapılan tanımlama ve açıklamalar olmadığı açıktır. Bu kullanımlar, çeşitli hâl ve vasıfların sahip olunan dereceleri ile ortaya konulmasıdır. Sınırlı bazı tafsilatlar ve dolaylı yapılan birtakım tespit ve açıklamalar ile tespiti nispeten mümkündür. Tabir ve ifadelerde esas olanın, değerli ve takdire layık olanı ya doğrudan ya da çeşitli dereceleme ifadeleri ile ortaya koyduğu sarih bir durumdur.

III. BÖLÜM

İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ VE *TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU'MÂNİYYE*

A. İBRAHİM B. AHMED EL-AMÂSÎ⁸⁵

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-İ Nu'mâniyye* adlı eserinde kendi verdiği bilgiye göre Amasya'da doğmuştur: “Bu ‘abd-i za‘îf müvelliden Amâsiyye’denüm.” Doğum tarihi hakkında bilgi vermeyen İbrahim b. Ahmed, ailesi hakkında da doğrudan bir açıklamada bulunmamıştır. Bu konu hakkında verilen bilgiler Şeyh Muhyiddin el-Amâsiyyevî⁸⁶ tanıtımında yer almıştır. Sınırlı bilgilerden müteşekkil olan bu bölümde mütercim bu ismin -annesî tarafından- dedesi olduğunu beyan etmiştir. Akabinde ilme müteveccih olmasını bir keramet çerçevesinde izah eden mütercim daha sonra yakın çevresinden bazı isimleri ve onların meslek, mevki durumlarını dar bir çerçevede izah etmiştir:

“Bu ‘abd-i mütercim ki İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî el-Kâdî bi-Amâsiyye’dür. Şeyh-i mezbûr bana cedd-i fâsiddür ki ebb-i ümmdür. Vâlidüm hikâyet ider “Şeyh-i mezbûrun sığâr iki oğlu Mustafâ ve ‘Abdu’lfettah ve kızı oğlu ben hakîr ikişer yaşında üçümüz bile bir yirde iken şeyh-i mezbûr üçümüzün dahı agzına rîkini kodukda ben hakîrden mâ-‘adâsı kabûl eylemeyüp taşra bıragup ben hakîr su gibi yutmuşam. Şeyh-i mezbûr ‘İnşâ’ allâh buna ‘ilm nasîb olur ammâ bunlar mahrûmdur.’ demiş.” Fi’l-hakîka şeyhün kerâmâtı ‘iyân oldu ki ol ikisi câhil ü ‘âmî oldu, ben hakîrün ‘alâ kadri’t-tâkati ‘ilm ile

⁸⁵ İbrahim b. Ahmed el-Amâsî hakkında çok sayıda tarama yapmamıza rağmen bu isim hakkında daha ayrıntılı bir malumata ulaşamadık. Bu isim hakkındaki tüm bilgiler *Terceme-i Şakâ'ik-İ Nu'mâniyye* adlı eserde mütercimin kendisi hakkında verdiği malumatlardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁸⁶ Eserde bu isim hakkında tanıtım şu şekildedir: “Monlâ Şeyh Muhyi’ddin el-Amâsiyyevî: Merhûm ‘âlim ü fâzıl muhaddis ü müfessir idi. Hulefâ-yı Erdebiliyye’den idi. Yıldırım Bâyezîd Hân devrinde mezkûr olan meşâyihden Şeyh ‘Abdu’r-rahman Erzincânî ki meşâyih-i Erdebiliyye’den Şeyh Safiyyü’ddîn’den mücâzdur. Merhûm Şeyh Muhyi’ddîn dahı mezbûr Şeyh ‘Abdu’r-rahman hulefâsındandır. Kerâmât-ı ‘aliyye sâhibidür. Evâ’il-i Sultân Süleymân’da merhûm bir gazâyâ varmış. Yine Amâsiyye sipâhîlerinden birisi yevm-i harbde Şeyh Muhyi’ddîn’i ricâl ile gazâda görür. Seferden döndükde gelür şeyhün elin öper “Sultânüm gazâ kutlu olsun.” dir. Bu şahs hod Şeyh-i mezbûra eşedd-i inkârla münkir olanlardan idi. Şeyh buna sûret-i inkârda görünür. Sipâhiye “Sen ebleh kimesne imişsin senün didüğün mekân buraya iki aylık yoldur. Ben hod bundan bir gün gâ’ib olmadum sen yanlış görmüşsin.” didükde sipâhî “Ben gördüğümü bilürdüm kim kimdür.” didi. Bunun emsâli kerâmâtı lâ-yu’ad velâ-yuhsâdur.” İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-İ Nu'mâniyye* Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Tarih 727, vr. 123b-124a.

nâmı oldu. Ve cümle-i kerâmâtındandır. Şeyhün dört oğlu var idi. Kebîri Şeyh ‘Alî ve vasatı Şeyh ‘Abdu’r-rahîm ve ednâsı Nûh Çelebi ve Mimî Çelebi. ‘Alî; şeyh ü vâ‘iz, muhaddis ü müfessir oldu. ‘Abdu’r-rahîm; müfessir, muhaddis, ‘âbid ü sâlih oldu. Nûh Çelebi kırk yıl nâsdan münkatı‘ murtazdur, ehl-i ‘ilm ve ehl-i fazldur. Ve Mimî Çelebi evâ‘ilinde gerçi hevâ üzere idi, evâhirinde zühd ü takvâda cümleye galebe eyledi. *Rahmetu’llâhi ‘aleyh ve ‘aleyhim ecma’in.*”⁸⁷

Doğum yerinin ardından doğrudan aldığı eğitim hakkında bilgi veren İbrahim b. Ahmed, ilk olarak büyük müfessir Şeyh Abdu’rrahîm’den okumuş ardından fazilet sahibi Cüneydzâde Abdu’rrahman’dan ders almıştır:

“Bir mikdâr Amâsiyye’de hâlüm olan kıdvetü’l-müfessirîn Şeyh ‘Abdu’rrahîm’den okıdum ve ba‘dehu ‘umdetü’l-fuzalâ merhûm Cüneydzâde ‘Abdu’rrahman’dan okıdum.”⁸⁸

Ardından Mehmed Paşa Medresesi’nde Mevlânâ Sinân, Hüseyin Ağa Medresesi’nde Mevlânâ Fahreddîn ve Amasya Müftüsü Köprücükzâde⁸⁹ yanında danışmend/stajyer olarak eğitime devam eden İbrahim b. Ahmed, sonrasında Bursa’da Manastır Medresesi’nde Niksârî Emîr Hasan Efendi, Muallimzâde Ahmed Çelebi ve Arabzâde olarak tanınan Monlâ Mehmed’den eğitimini tamamlayıp akabinde Amasya ve Sonisa’da müderrislik görevlerine getirilmiştir. Ardından Amasya kadılığı görevinde

⁸⁷ Amâsî, **agy**, 133a.

⁸⁸ Amâsî, **agy**, 164b.

⁸⁹ Monlâ Sinâneddîn Yûsuf ile İbrahim bin Ahmed el-Amâsî arasında gerçekleşen eğitim sürecine işaret eden bir tanıtım Monlâ Sinâneddîn Yûsuf ile ilgili tanıtımın hemen akabinde eserde bizzat mütercimnin ifadesiyle yer almaktadır. Bu bölüme kendi adını zikrederek bir geçiş sağlayan İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, burada hocası ile gerçekleşen bir sürece işaret etmiş ve sonrasında hocası hakkında sınırlı da olsa bazı bilgiler vermiştir:

Monlâ Sinâne’ddîn Yûsuf: “Köprücükzâde” demek ile ma’rûfdur. ‘Ulemâ-yı ‘asrından Monlâ Kara Seyyidî ve Monlâ Mehmed Samsunî gibi fuzalâdan okudı. Ba‘dehu Kefe’de tavattun idüp fetvâ virdi nâs bundan müntefî‘ oldılar. Ba‘dehu Kastamonî’da Atabeg Medresesi’ne ve ba‘zı medârise dahi müderris olup sonra Semâniyye’ye dâhil oldu. Ba‘dehu Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ne sonra İstanbul’da Ayasofiyâ Medresesi’ne müderris oldu. Bundan sonra Amâsiyye’ye müftî ve Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu yetmiş akçe ile mütekâ‘id olup ba‘dehu yine Amâsiyye’ye müftî olup anda iken tokuz yüz elli iki târihinde rahmet-i Rahmân’a ve dâr-ı cinâna vâsıl oldu. Merhûm ‘âlim ü fâzıl müdakkik ü muhakkik ‘ulûm-ı ‘Arabiyyede mâhir ve ‘ulûm-ı şer‘iyyede misli nâdir [yk. 151a] idi. **El-hâkk** bu ‘abd-ı za‘îf-i nâsî efkaru’n-nâs **İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî ki** bu terceme ile mukayyeddür. ‘Unfuvân-ı şebâbda Amâsiyye’de merhûm-ı Köprücükzâde’ye danışmend olup Seyyid Şerîf’ün kısm-ı sâlis şerhinden ‘ilm-i beyânı merhûmdan okıdum. Bi’t-temâm merhûm tenâfur-ı hurûf bahsinde bu kelimâtı fakîre kırâ‘at eyledi. **Lenâ bakaretun ve fî rekabetihâ kabretu ve kabretu rakabetu bakaratînâ hayru min kabreti rakabeti bakaretikum** ya’nî “Bizüm bir sığırımız vardır. Ve bu yanında alaca ipi vardır bizüm sığırımızın bu yanındaki alaca ip sizin sığırınızın bu yanındaki alaca ipden eyyüdüdür.” diyü ta‘birden sonra işde bu Türki’de “hâ Sûfi Şa‘bân hâ Şa‘bân Sûfi” diyü edâ eyledi. Çün Sekkâki ve Seyyid Şerîf bi‘ibâretihe merhûmun hâtırında idi. Satır satır kırâ‘at iderdi. Rahmetu’llâhi ‘aleyh.”

bulunan İbrahim b. Ahmed *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* adlı eseri de bu görevinde tamamlamıştır:

“Ve ba‘dehu Mehmed Paşa Medresesi’nde Müftî-kulı Mevlânâ Sinân’a ve ba‘dehu Hüseyin Ağa Medresesi’nde Mevlânâ Fahrü’ddîn’e ve ba‘dehu Amâsiyye müftîsi Köprücükzâde merhûma dânişmend olup ba‘dehu Burûsa’da Manastır Medresesi’nde Niksârî Emîr Hasan Efendiye ve ba‘dehu Mu‘allimzâde Ahmed Çelebi’ye ve ba‘dehu Üsküdar’da merhûm -Monlâ Mehmed bin ‘Arabzâde demekle ma‘rûfdur.- bi’l-âhire merhûmdan mülâzım olmak müyesser olup -Mısır kâdîsi oldukda bile kadirga ile deryâdan gidüp yolda mevc-i bahrdan halâs müyesser olmayup ilâ-rahmeti’llâha garîk oldu.- ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu tercüme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu.”⁹⁰

B. *TERCEME-İ ŞAKÂ’İK-İ NU’MÂNİYYE*

1. *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye*’nin Şekil Husûsiyetleri

1.1. Eserin Adı

Taşköprüzâde Ebü’l-Hayr İsmâeddin Ahmed Efendi’nin *eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’sine sadık kalınarak yapılan bu tercümenin müstakil bir adı bulunmamaktadır. Kütüphanelerde *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye* adıyla kayıtlı bulunan bu eserin nüshaları üzerine yaptığımız incelemelerde herhangi bir isim kaydı yer almamaktadır. Dolayısıyla eser doğrudan *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye* olarak adlandırılmaktadır.

1.2. Yazılış Yeri ve Tarihi

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye* adlı eserindeki otobiyografisinin sonunda eserin kaleme alındığı yer hakkında şu bilgileri aktarır: “Ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı

⁹⁰ Amâsî, *agy*, 164b-165a.

müeyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında temâm olmak müeyesser oldu.”⁹¹ Eser mütercimin kadılık mesleğinde bulunduğu Amasya’da kaleme alınmıştır. Kaynaklarda eserin kaleme alındığı tarihle ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Mütercimin otobiyografisini kaleme aldığı bölümde eserin kaleme alındığı tarih hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bununla birlikte eserin kaleme alınma tarihi ile ilgili temel kaynağımız Londra Millî Kütüphane Or. 5966 numaralı müstensih kayıdır. Bu nüshanın sonunda yer alan kayıt şu şekildedir: “Temme’l-kitâb bi’avni’llâhil-meliki’l-Vehhâb fî evâhir-i şehri Cemâziye’l-âhir sene semaniyye ve tis’in ve tis’ami’e (998)” Bu nüshanın dışında diğer üç nüshada yer alan temmet kayıtlarının eserin kaleme alınma tarihini değil istinsah tarihini belirtmesi söz konusudur.

Eserin kaleme alınma tarihi hakkında bilgi veren bu kaydın dışında bu konuda bilgi veren birkaç muhtasar kaynak da bulunmaktadır. Bu kaynaklardan Behçet Gönül’ün çalışmasında mütercimin hayatı hakkında verdiği bilgilerin İbrahim b. Ahmed el-Amâsî’nin otobiyografisiyle neredeyse bire bir aynı olması⁹² yukarıda belirttiğimiz kaydın doğru olduğu sonucuna bizleri ulaştırmakta ve tarihin doğru tespitine imkân tanımaktadır. Bu makalede eserin kaleme alındığı tarih hakkında bilgiler şu şekildedir: “İbrahim b. Ahmed, Amasya kadılığında bulunduğu sırada, Şakâ’ik’ı Türkçeye çevirdi ve tercümesini 998 cemâziyelâhir sonlarında (1590 Mayıs) tamamladı.”⁹³ Behçet Gönül’ün makalesinde kaynaklar arasında belirtilen Babinger’e ait *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı eser ise Gönül’ün ifade ettiği bilgilerin, dolayısıyla bu konu hakkındaki malumatın kaynağını bize göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Burada yer alan bilgi ise şu şekildedir: “... Amasya Kadısı İbrâhim b. Ahmed tarafından (Bitiş. Cüm. II. 998 sonu/ Mayıs 1590)”⁹⁴

⁹¹ Amâsî, **agy**, 165a.

⁹² “...Annesi Şakâ’ik’ ta IX tabaka ulemâsından Şeyh Muhiddîn Amâsî’nin kızı ve babası Ahmed isminde bir zattır. Amasya’da doğan İbrâhim, bir müddet, dayısı Şeyh Abdürrahim’den okıdı. Amasya müftüsü Köprücük-zâde [öl. 901= 1544-45]’nin dânişmendliğinde bulunduktan sonra, Burusaya geldi. Niksârî-zâde Emîr Hasan Efendi’den Muallim-zâde Ahmed Çelebi’den okıdı; İstanbul’da Arab-zâde Mehmed [ölm. 969=1561]’den mülâzim oldu. Amasya’da, Sonisa’da müderrislik etti. Hayatının sonlarına doğru, doğduğu şehrin kadısı oldu. Ölümü, 998 [1560]’den sonradır.”; Behçet Gönül [Necatigil], **agm**, s.152.

⁹³ Behçet Gönül [Necatigil], **agm**, s.152.

⁹⁴ Çoşkun Üçok, **age**, s. 96

1.3. Yazılışında / Tercümede Kullanılan Yöntem ve Dikkat Edilen Hususlar

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin hatime bölümünde kitabın müellifi Taşköprizâde Ebü'l-Hayr İsâmeddin Ahmed Efendi'nin biyografisinin takdiminden hemen sonra kendi biyografisine “Ahvâl-i sâhib-i terceme” bölümünde yer vermiştir. Bu bölümün girişinde “Bu ‘abd-ı hakîr-ı nâs İbrâhîm bin Ahmed Amâsî ki bu kitâbun tercemesi ile mukayyeddür.” kaydını düşen mütercim, akabinde tercüme hususiyetini arz eden muhtasar bir bilgi sunmuştur. Burada tercümede kullanılan yöntem hakkında birkaç söz ile eserin tercüme metodunu takdim eden mütercim ardından eseri tercüme etme sebebine yönelik kısa bir malumat vermiş ve son olarak kendi biyografisini takdim etmiştir. Bu bölümde mütercimin kendi ifadesiyle tercümede kullanılan yönteme dair ifadeler şu şekildedir:

“Ahvâl-i sâhib-i terceme

Bu ‘abd-ı hakîr-i nâsî İbrâhîm bin Ahmed Amâsî ki bu kitâbun tercemesi ile mukayyeddür, ‘ala vüs‘a’t-tâka itmâm müyesser oldu. Ve bu tercemede inşâ vü tasnî‘ ile mukayyed olmadum ki dinilmedük ve işidilmedük dünyâda bir nesne yokdur. Belki her lafzun ma’nâsını terk ile edâ itmek ile mukayyed oldum. Bu ma‘lûmdur ki ‘Arabî’nün bir harfi, Türkî’nün iki harfi ile edâ olunmaz. Ehline ma‘lûmdur, hele aslından ziyâde olmadı. Bu tekellüfden garaz ‘arz-ı ihtiyâcdur. Zîrâ bu mücrim-i nâsî kesîrû’l-evzâr ve’l-me‘âsîdür.”⁹⁵

1.4. Tabakaların Tertip ve Tanzimi

Tabakalar *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin ana bölümleri olup eserin dolayısıyla tercümenin esasını oluşturur. Biyografileri verilen isimler, eser içerisinde saltanat yıllarına göre tayin olunan bir tasnif ile yer alır. Âlim ve meşayihler tanıtılacağı hükümdar dönemi içerisinde, o hükümdarın ismi ve tahta geçiş yılı esas alınarak sıralanır. Her bir tabaka “et-tabakatü’l-ulâ fi ‘ûlemâi devletü’s-Sultân ‘Osmân Gâzî cülûs-ı taht-ı sa‘âdet-bahtları sene tis‘a ve tis‘în ve tis‘ami’e de vâki‘ olmuşdur.” örneğinde olduğu gibi meydana getirilir. Bu tabakaların hemen ardından bilgi verilecek şahsiyetin ismi ile madde başları oluşturulur. Tabakanın başlığı ile

⁹⁵ Amâsî, *agy*, 164 b.

hakkında bilgi verilecek isimler arasında herhangi bir bilgi ya da dibace şeklinde bir geçiş görülmez.⁹⁶ *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de bir şahsın biyografisi bitince görülen “min-hüm (onlardan)” ifadesiyle başka bir kişinin hâl tercümelerine geçilir. Böylelikle biyografiler tabakaya “ve onlardan (başka) bir monla...” gibi bir ifadeyle bağlanır, başlıklar yalnızca tabaka isimleri olur, alt başlıkları olmayan bir eser tertibatı çıkar. Ancak *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin aslında görülen bu uygulama *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de farklılaşır. Biyografileri verilen zevatın yaşadığı hükümdar dönemi o hükümdarın ismi ve tahta geçiş yılı verilerek tabakalar meydana getirilir. Hemen akabinde bir alt başlık verilerek tanıtımları yapılacak isimlere bir geçiş sağlanır. “Ve min ‘ulemâi fî zemânihi” alt başlığı ile o tabakada âlim sınıfı içerisindeki isimler sıralanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu durum tanıtımları müstakil bir başlığı olan belirli bir bölüm haline getirir. Padişah dönemlerine göre oluşturulan üst başlık, böylelikle alt başlıklarla (yan başlıklarla) tertip olunarak yazım tekniği açısından önem taşıyan bir kullanım ortaya konulur. Böylelikle anlatı malzemesinin hacminin genişliği, eserin iskeleti daha belirgin hale getirilerek düzenlenir. Yukarda zikrolunan şekilde bir bağlama ifadesiyle şahısların tabakaya bağlanması sağlanmakla birlikte bölüm düzenlemelerinde ince ayrıntıya girilerek “Monlâ” ya da “Şeyh” ile başlayan müstakil başlık verme uygulamaları da görülür. Böylelikle eserin başlık, alt başlık ve yan başlıklarla bir düzen içerisinde kompozisyonu sağlanır. *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de yukarıda izah olunan bu metin tertibi eser boyunca devam eder, tabakalara önce padişah ismi akabinde cülûs tarihleri verilerek tabakalar oluşturulur, ardından ulema ve meşayih sınıfını belirten bir ibare yer alır. Akabinde ulema ve meşayih bu alt başlıklar altında sıralanarak tabakalara bağlanır.

⁹⁶ Unutulmamalıdır ki *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* geleneğin ilk örneğidir. Bu eserden sonra metni belirli bir yazım formatına dönüştürme çabaları, müelliflerin birbirlerinin yaptıkları çalışmaları dikkate alarak daha iyi bir tertip ve tasnif ile eserlerini vücuda getirmeleri söz konusudur. Bu anlamda *Şakâ'ik*'te metin tertibinde birbirinden farklı uygulamaların olması doğaldır. Bu bağlamda değerlendirilecek uygulamalardan biri de Monlâ Hüsrev'in tanıtımında yer almaktadır. Bu bölümde tabaka başlığının akabinde bu başlık ile ilgili tarihi bilgilerin Monlâ Hüsrev'in Sultan Mehmed ile münasebeti çerçevesinde verilmesi eser boyunca diğer tabakalarda görülmeyen bir uygulama olarak göze çarpmaktadır. *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* geleneğinde İlk kez Âşık Çelebi'nin “*Tetimmütü's-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*”sinde görülen genel tarihi bilgilerin tabakaların akabinde verilmesi uygulamasının ilk prototipi sayılacak bu uygulamanın daha sonra ayrı başlıklar halinde klâsikleşen metin tertip yöntemine dâhil olması söz konusudur.

1.5. Biyografi Yazım Metodu

Taşköprüzâde eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de ilk olarak şahısların isimlerini ardından nisbelerini vererek biyografileri tanzim eder. Dolayısıyla müellifin ortaya koyduğu bu uygulama mütercim tarafından da devam ettirilir. Bu nispetelerde genel olarak bir akrabalık bağı, bilinen bir unvan ya da lakap, müellifin doğum-yaşam yeri yer alır. “Fılan kişinin oğludur, filan şahsın damadıdır” şeklinde ifadeler ile hangi unvan ya da lakaplarla tanındığı ifade edilerek tanıtımı yapılan isim belirgin bir kimlik çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılır. Nispeten sonra biyografisi verilen kişinin doğum ya da yaşam yeri, ardından biliniyorsa doğum tarihi verilmeye çalışılır. Eserin biyografi tertibinde müellifin üzerinde önemle durduğu konulardan biri olan öğrenim ve yetişme durumu, bu bölümlerin akabinde yer alır. Burada özellikle tanıtımı yapılan şahısların eğitimine yön veren hocaların ismi zikredilir. Eğer bu isimler bilinmiyorsa “ulemâ-yı ‘asrından okıyup” cümle kalıbıyla aldığı eğitime işaret olunur. Kimi zaman ise devrinin bilginlerinden aldığı derslere işaret olunarak tanıtımı yapılan isimlerin tahsil durumları belirtilmeye çalışılır. Eserin ulema ve meşayih tabakatı olması münasebetiyle özellikle medrese hocalığı ve kadılık başta olmak üzere çok çeşitli makam ve mevkiler çoğu zaman görev yerleri de belirtilerek sıralanır. İsimler kimi zaman ise sadece önemli görevleri belirtilerek takdim edilir.

Tercüme-i hâli verilen şahısların sahip oldukları birtakım şahsî özellikler de biyografi kompozisyonu içerisinde yer alır. Bu konuda tanıtı yapılan şahısların ahlakı, zekâsı, fazileti vb. verilmeye gayret edilir. Bu bölüme kimi zaman şahsın fiziksel özellikleri de eklenir. Fiziksel ve ruhsal portrenin çizildiği bu bölüm biyografi kompozisyonu içerisinde net olarak sıralanmaz. Bu yöndeki tanıtımlar bazı biyografilerde tanıtımın başında yer alırken kimi örneklerde ise tanıtımın ortalarında ya da sonlarında yer alır. Kimi tanıtımlarda fiziksel ve ruhî portre, birbirinin akabinde yer alırken kimi örneklerde ise farklı bir biyografi kompozisyonu içerisinde görülür.

Osmanlı sahası içinde tanıtımı yapılan isimlere ait özellikle şerh, haşiye, talikat şeklinde görülen eser yazım süreçlerine yer veren müellif, bu eserler hakkında kimi zaman -bir malumatı varsa- kısa bazı değerlendirmeler yapar. Ancak bu eserler

hakkında malumatlar muhtasar kalır ve bu eserlere dair örnek metinler yer almaz. Birkaç şahsın şiirinden alıntılanan parçalar haricinde bu yöndeki uygulamalara rastlanılmaz.

Biyografilerin sonunda ise müellif tanıtımı yaptığı şahısların eğer biliyorsa ölüm tarihlerini, defnolundukları yerleri verir. Daha çok zeyillerde görülen, bir olay ya da ölüm tarihini bildiren ebcet hesabına dayalı mısra ya da beyit *Şakâ'ik*'te pek görülmez. Bu yöndeki uygulamalar sadece birkaç örnekle sınırlı kalır. Bu çerçeveden sonra kısa bir dua cümlesi ile biyografik tanıtım tamamlanır.

Çerçevesi çizilmeye çalışılan bu kompozisyon dışında tanıtımı yapılan kişi hakkında genellikle râvisi verilerek ya da duyulan geçmiş zaman kipiyle çekimlenen bir anlatımla dile getirilen hayattan kesitler- genellikle padişah ve çevresi ile çeşitli münasebetler dolayısıyla gerçekleşen birtakım olaylar- hikâyeler, kerametler de müellif tarafından verilmeye çalışılan bir uygulama olarak görülür. Burada özellikle bu anlatımlarda kendisinden en fazla istifade edilen kişi müellifin babası Mustafa bin Halil'dir.

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız kompozisyon eserin genelinde görülen bir uygulama hâlidir. Tanıtımı yapılan şahıslar hakkında verilen malumatlara göre bu sıralamanın birebir uygulama bulması söz konusu değildir. Zira kimi tanıtımların birkaç satırı geçmeyen bilgiler ihtiva ettiği görülmektedir ki bu tanıtımların bu kompozisyonu taşıması söz konusu değildir. Ayrıca bazı tanıtımlarda görülen sıralama yukarıda çizmeye çalıştığımız şablonun dışındadır. Dolayısıyla bu uygulamalar söz konusu eserde tasnif ve tertip bakımından müşterek kuralların yer almadığını ve metin kurulumunda bir yazım birliğine varılmadığını göstermektedir ki *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* geleneği olarak aktaracağımız tertip kurallarının daha standart ve belirgin hâle geldiği ve edebî bir geleneğe işaret eden bir yazım birliğini sağladığı eserler zeyillerdir.

1.6. Kaynakları

1.6.1. Sözlü Kaynaklar

1.6.1.1. Hususî Kaynaklar

Araştırmalar, gözlemler ve şahıslar ile gerçekleşen görüşmeler ya da şahit olunan olaylar çerçevesinde kaleme alınan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* yazılı kaynaklar ya da belge hüviyeti taşıyan metinlere yer vermemesi bakımından dikkat çekmektedir. Taşköprülü'nün birtakım araştırmalar ve gözlemler neticesinde elde ettiği birikimler, ulema ve meşayih sınıfından isimler ya da birinci dereceden akrabalar ile gerçekleşen görüşmeler ve şahit olunan olaylar *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin muhteviyatını oluşturmuştur. Bu anlamda tabakat kitaplarının ya da yazılı diğer metinlerin -ki bu metinler padişah emirlerini içeren hatt-ı hümayunlar, icazetnameler, fetvalar çeşitli muhteviyata haiz tezkereler vb.-eserde bulunmaması müellifin sözlü kaynaklardan ulaştığı bilgiler ışığında bir anlatımı doğurmuştur. Bu bağlamda müellif tarafından bilgilerin aktarımında farklı metotlar tatbik olunmuştur. Bu metotların ilki bu bölümde değerlendirebileceğimiz müellifin başkalarından ulaştığı ve kaynağı belirli olan rivayetlerdir. *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin râvileri diyeceğimiz bu isimler hikâye, menkıbe, latife ve kerametlerin anlatımından hemen önce naklin kim tarafından aktarıldığına dair kısa bir malumat ile tanıtılmaktadır. Bu tanıtımlarda rivayetlerine yer verilen isimlerin toplum nazarında makbul ve meşhur kimselerden müteşekkil olması, hem kaynağın mahiyetinin belirtilmesi hem de verilen bilgilere itimat edilmesi noktasında müellifin bilinçli bir tercihini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de naklin gerçekleştirildiği kişiler ile ilgili hadisatın takdim cümlelerini şu şekilde vermek mümkündür:

- *'Allâme Suyûtî'den mervîdür ki "Benüm şeyhüm 'Allâme Muhyi'ddîn Kâfiyeci'dür, Fenârî nisbeti san'ata fenâredür." diyü rivâyet ider.*
- *Ve Hekîm Ya'kûb'un cümle-i ihbârından birisi budur kim...*
- *Bu rivâyet Mîr Şerîf Mu'ammâyî'den nakl olunur ki Mîr Şerîf sâlih kimesne idi.*

- Oglu Muhyi'ddîn hikâyet ider ki “Kaçan Monlâ Yegân Hicâz niyyetine İznik'e geldi, vâlidüm karşılayup getirüp bir 'âlî eve kondurdu ve ziyâfet-i 'azîm eyledi. Ben sağır idüm...”
- Monlâ Lutfî-i Tokatî'den hikâyet olunur. Monlâ Lutfî didi ki “Ben Sinân Paşa talebesinden idüm, Sinân Paşa vezîr idi. Ol vakt 'âdeti ta'tîl gicelerinde et'ime-i nefîse bişürürdi, 'ulemâyı da'vet iderdi...”
- Mevlânâ Mahmûd-ı Sindî'den menkûldür ki “Sinni yüz yigirmi yaşına irişmiş idi dahı sakâlında beyâz zâhir olmamış idi.” Mahmûd-ı Sindî Zeynü'ddîn-i Hâfî'ye musâhib oldu ve H'âce 'Abdu'llâh-ı Semerkandî'ye ve Seyyid Kâsım-ı Envârî'ye musâhib olmuş idi. Ol Mahmûd-ı Sindî eydür:
- Mevlânâ Ayâs'dan menkûldür ki “Ekser meşâyihe zillet vâki' olup eski mertebesini yitürürdi. Şeyh Hâmid'e kat'an vakî' olmadı...”
- Ve eş-Şeyh 'Ârif-i bi'llâh eş-Şeyh 'Abdu'r-rahîm el-Mü'eyyedî rivâyet ider bu Şeyh 'Abdu'r-rahîm eydür. Mevzû'-ı kıssa olan Şeyh Muhyi'ddîn'ün hulefâsından idi. Şeyh 'Abdu'r-rahîm eydür “Karındaşum 'Abdu'r-rahman, Sultân Selîm saltanatında Rûmili kâdî-'askerliginden ma'zûl idi.”
- Şeyh İbn Hacer rivâyet ider ki “Fenârî sene yedi yüz elli bir Safer'inde togdı. 'İlm-i belâgatda ve 'ilm-i 'Arabîyye'de ve 'ilm-i Kur'ân'da mâhir, misli nâdir kimesnedür...”
- Monlâ Gıyâse'ddîn rivâyet ider ki iki yıl İznik'de dersine müdâvemet eyledüm, bir kerre latîfe eyledüğünü ve güldüğünü görmedüm.” didi. Dâ'imü's-samî idi, mübâhase-i 'ilmiyye olmayınca söylemez idi.
- Bu rivâyet Muhyi'ddîn-i Fenârî'nün babasından rivâyetidür
- Ve dahı H'âce 'Ubeydu'llâh'dan nakl olındı ki...
- Hâcî Halîfe şeyhi Şeyh Tâcü'ddîn'den rivâyet ider ki Şeyh Tâcü'ddîn didi ki “Ben bir yıl Allâhu Te'âlâ'ya du'âya kâdir olmadum.” didi.
- ...Bize siz bilmezsiniz ana fahr yitmez mi ki Hatîbzâde gibi bir 'âlim ayagina gele, ol bu kadara râzîdür.” didi. Bu zikr olunan Muhyi'ddîn-i Fenârî'nün rivâyetidür.

Kimi zaman biyografik tanıtımlarda, hakkında bilgi verilen isimlerin doğrudan kendilerine dayandırılan alıntılar da söz konusu olabilmektedir. Burada tanıtılan

isimlerin, hayatlarından bir kesit ya da başlarından geçen bir olayın bizzat kendileri tarafından takdimi söz konusu olmaktadır:

- *Şeyh Hâcî Halîfe: Kendüden hikâyet olunur ki “Hâcezâde oğlu Şeyh Mehmed bana geldi didi ki “Düşümde gördüm ki bir Frenk oğlu mahbûs idi bir kal‘ada yigirmi yedi yıl...”*
- *Monlâ ‘Abdu’r-rahman: Merhûm rivâyet ider ki “Edrine’de marîz idüm yalnız bir odada sâkin idüm. Gâh gâh bir dîvâr yarılıp bir kimesne bana ta‘âm u şarâb ihzâr iderdi. Bunun kim idüğünü bilmedüm...”*

Mütercim tarafından müellifin beyanını esas alan aktarımlarda ise aktarımların “sâhib-i kitâb eydür”; “sâhib-i kitâbun üstâdı hikâyet ider ki”; “sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider ki” vs. ifade kalıpları ile metne müdahil kılınması söz konusudur. Bu aktarımlar birçok yönden önem arz etmektedir ki bu önem:

1. Birinci dereceden gözlem, müşahade ve kaynakların muhteviyatı ne ölçüde şekillendirdiğini
2. Müellifin ve çevresindeki isimlerin doğrudan aktarımlarla olayların merkezinde nasıl konumlandıklarını
3. Müellifin tercümede hangi tercüme stratejisi ile metne müdahil kıldığını
4. Müelliften hareketle doğrudan aktarımların kimler tarafından sıklıkla gerçekleştirildiğinin vb. yansıtılmasından kaynaklanmaktadır.

Eserin hususi kaynaklarından olan müellif ekseninde naklin gerçekleştiği kişiler ile ilgili hadisatın takdim cümlelerini ise şu şekilde vermek mümkündür:

- *Sâhib-i kitâb eydür “Merhûm Muhyi’ddîn-i Niksârî babamun hem tayısı hem üstâdı idi. Ve vâlidüm hikâyet ider ki ‘Merhûm ma‘den-i salâh u takvâ ve mekârim-i ahlâkda âyet-i kübrâ idi...”*
- *Sâhib-i kitâb eydür “Ben merhûmdan sarf u nahv okıdum. Bir kerre işitdüm ki bâlig olandan ilâ hazel-ân bir vakt namâz fevt itmedüm ve harâma mübâşeret eylemedüm.” didi.*
- *Sâhib-i kitâb eydür: “Bir mecmû‘asını gördüm. Letâ’if-i Kur’ân’ı ve dakâ’ik-ı ehl-i ‘irfânı bî-hadd u bî-kıyâs cemî‘-i ‘ulûm ile istînâs eyledüğine şâhiddür.” didi.*

- *Buraya gelince Hatîb Kâsım oğlunun sâhib-i kitâbâ rivâyetidür.*
- *Sâhib-i kitâb “Ol şerhi ben gördüm.” dir. Ve dahı dir ki “İşitdüm ki Ferâ’iz-i Sirâciyye şerhi var imiş.”*
- *Sâhib-i kitâb eydür ben şeyhden şöyle işitdüm...*
- *Sâhib-i kitâb eydür: “Ba’zı kitâb kenârında hâşiye ve tahrîrini gördüm ziyâde ‘azametini bildüm.” didi.*
- *Sâhib-i kitâbun babası tayısı Muhammed bin İbrâhîm el-Niksârî, Monlâ Hüsâm’dan okıyup ve sâhib-i kitâb eydür: “Babam dahı ol kitâbı tayısından okıyup ben dahı babamdan okıdum, sabî iken çok müntefî‘ oldum.” didi.*

Bu anlamda özellikle müellifin babası tarafından gerçekleştirilen çok sayıda aktarım, bu ismi eserin adeta en önemli râvisi haline dönüştürmektedir. Kimi örneklerde ise müellifin babası olayların aktarımında dolaylı olarak yer almakta çeşitli râvilerden duyduğu bilgileri aktarmaktadır. Bu bağlamda doğrudan değil dolaylı olarak aktarım söz konusu olabilmektedir. Burada gösterebileceğimiz örneklerden bazıları şunlardır:

- *Sâhib-i kitâb eydür: “Babam hikâyet ider ki “Seyyidî ‘Alî hattı ile Hâşiye-i Keşşâf gördüm, sıhhatda ve hüsn-i hatda kemâlde idi.” dir.*
- *Sâhib-i kitâb vâlidinden istimâ‘ eyledi ki*
- *Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider Monlâ ‘Arab sonra Hızır Beg hidmetine vâsıl olup çok ‘ulûm tahsîl eyledi. Sonra Edrine’de Dârü’lhadîs Medresesi’nde mu’îd oldu.*
- *Sâhib-i kitâb “Babamdan işitdüm Sultân Mehemed’ün mu’allimi idi, sâlih kimesne idi.” didi.*
- *Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider ki “Akıtyık’un başı açık saçlı bir oğlu var idi. Monlâ ‘Alî el-‘Arabî’den bu hâl ile okudu.” Fevti ve refti Burûsa’dadur, kabri meşhûrdur.*
- *Sâhib-i kitâbun vâlidî rivâyet idüp dir ki “Benüm babam merhûm Taşköprü Medresesi’nde kırk yıl müderris oldu. Merhûm fesâhat u belâğat ile ‘ârif ve fazîlet ile meşhûr idi.*

- *Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider Monlâ Gürânî vâlidine “Sen benüm yanumda Mübârek Şâh Mantikî yanında Seyyid Şerîf nice ise sen de öylesin.” didi v’e kıssasını nakl eyledi. Vâlidî hikâyeti budur ki...*
- *Sâhib-i kitâbun vâlidî hikâyet ider “H’âcezâde’den ki “Ben Sultân Medresesi’ne müderris olduğumda otuz üç yaşında idüm ve ‘ilm muhabbetinden gayrı bir nesneye muhabbetüm yok idi.” diyüp ve Sultân Medresesi’ni kâdî- ‘askerlikden ve h’âcelikden tercîh iderdi.”*
- *Sâhib-i kitâbun vâlidî Monlâ ‘Alî’nün ensârından rivâyet ider “Bir gün Monlâ ‘Alî ba’de’l- ‘azl kille-it mâlını söyledükde yanında olanlar eyitdiler...”*
- *... Hattâ ba’zı nâs mahbûb-ı dostluk töhmetin iderlerdi. Sâhib-i kitâbun vâlidî üstâdî H’âcezâde’den rivâyet ider.*

Müellifin babası dışında birinci dereceden akrabalık ve yakınlık münasebetiyle özellikle Taşköprülüzâde’nin dayısı ve üstadlarından gelen aktarımlar da eserde sıklıkla yer almaktadır:

- *Sâhib-i kitâb hâlinde rivâyet ider “Monlâ ‘Alî yanında on yıl ders okıdum. Ekser hâli samt u sükût üzere idi.”*
- *Sâhib-i kitâbun üstâdî Seyyid Çelebi ki mu’îdi idi. Ba’zı ahvâl-i şerîfesinden rivâyet ider ki*
- *Sâhib-i kitâbun üstâdî Muhyi’ddîn-i Fenârî hikâyet ider ki “Ben Hatîbzâde’den karındaşum Şâh Efendi ile okurdum. Ol zemânda Hatîbzâde yevmî yüz akçe ile mütekâ’id idi.”*

1.6.1.2. Umumî Kaynaklar

Bu hacimli eserde müellif tarafından kaynağı belli olmayan hikâye, menkıbe, latife ve kerametlerin anlatımında görülen “ Nakl olunur ki”; “ Menkûldur ki”; “Rivâyet olunur ki”; “Ve cümle-i ahbârındandır.” biçiminde genel ifade kalıpları ile çeşitli rivayetler sıklıkla dile getirilir. Bu anlamda kaynağı belli olmayan hikâye ve benzeri olaylar aşağıdaki şekillerde umumî kaynaklara dayandırılır:

- *Hikâyet olunur ki Sultân Bâyezîd bir gün bir da'vâda hâzır oldu ve şehâdet eyledükde monlâ "târikü'l-cemâ'atsun" diyü Sultân Bâyezîd'ün şehâdetini redd eyledi.*
- *Kerâmâtından rivâyet olunur ki tâlib-i iksîr olup mâl-ı 'âzîm itlâf eyleyüp yüz bin akçe deyne girdi.*
- *Nakl olunur ki tarîkatı Şeyh Hâmid evvelâ Şâm'da Bâyezîdiyye Zâviyesi'nde sâkin olan meşâyihden ahz idüp sonra andan Hâce 'Alî-i Erdebîlî'ye nakl eyledi.*
- *Ve cümle-i ahhârındandır. Vezîr Halîl Paşa oğlu Süleymân Çelebi, Sultân Murâd Hân zamânında kâdî-'asker idi.*
- *Cümle-i menâkıbındandır. Şeyh Muslihü'ddîn-i Kocavî İstanbul'a geldükde Şeyh İbn Vefâ ba'z-ı mürîdlerini gönderdi ki ziyâret ideler.*
- *Rivâyet olunur ki Monlâ Şeyh Hâcî Bayram oğlu Şeyh Hamîd'e mukârin olup andan tasavvufî ahz eyledi.*
- *Rivâyet olunur ki ecdâdı Âl-i Selçuk'a vezîr idi, kendü de Sultân 'Alâ'ü'ddîn Selçukî'nün karındaşı oğlu idi. Kal'a-i mezbûrenün fethi ve Şeyh Bedrî'ddîn'ün velâdeti Sultân Murâd Gâzî Hünkâr zamânındadır.*
- *Rivâyet olunur ki Monlâ Kestellî uzun boylu, ârîk tenli, saru sakallu, ezraku'l-'ayn recül idi.*
- *Bu cümledendür ki bir gün İbn 'Arabî'nün Fir'avn hakkında "Zâhir ü mutahhar fevt oldu dimiş." didiler. Cevâb virdi.*
- *Hattâ Sultân Mehmed'e hattı ile Cevherî Lügatı'nı yazdı diyü rivâyet olunur.*

Kaynağı açıkça belli olmayan bu genel ifadeler ile birlikte hikâye, latife ve kerametleri bir anlatıcıya bağlama gayreti de yer alır. Bu çaba doğrultusunda yazarın ifadesini dayandırdığı anlatıcılar şunlardır: Büyüklerin meclisleri, şeyhin halifeleri ya da âlimlerin talebeleri, bilgili-salih-sadık bir şahs, tanıtımı yapılan isimlerin arkadaşları, inanılır-güvenilir kimseler vb.

Bir anlatıcıya bağlama gayreti içerisinde kendilerinden bilgi, hikâye, menkıbe, latife veya keramet nakledilen örneklerden bazıları şunlardır:

- *Ve dahı kelâm-ı şerîfindendür ki mürîdlerinden birisi eyitdi:*

- *Musâhibinden mesmû‘ olunan budur ki “Şeyh Sinân ‘âlim u zâhid ve irşâd-ı tâlibîne sâ‘î, ‘âbid idi.*
- *Ve ba‘z-ı talebesinden istimâ‘ olunur ki “Dersde hâll olmayan müşkilâtı hîn-i mübâhasede hall olurdu.” diyü ...*
- *Ve yine ba‘zılar hikâyet ider ki Teke vilâyetinden Kızılbaş talî‘ası hurûc idüp Anadolu vilâyetinde ‘azîm fesâdlar idicek...*
- *Şâgirdlerinden birisi hikâyet ider ki “Bir gice yanına geldüm, salât-ı ‘işâyı kıldı, kırâ‘at-i Kur‘ân’a başladı. Uyudum uyandum okur gördüm ve gene uyudum uyandum Tebâreke Sûresi‘ni okur. Sabâh namâzı vaktinde hatmi tamâm eyledi.*
- *Ashâbından birisi rivâyet ider ki Şeyh anunla degirmene bir yük buğday göndermiş...*
- *Râvî rivâyet ider ki “Dilümde lûknet-i i‘tikâl var idi. Vâlidem beni şeyhe iletti.*
- *Ve ba‘z-ı üstâdларumdan istimâ‘ eyledüm didiler ki “Hiçbir ‘ulûm görmedük ki bunun ol ‘ulûmda mahâreti olmaya.” diyü rivâyet ider.*
- *Sâhib-i kitâbun ba‘z-ı üstâdı rivâyet ider ki...*
- *Bu hikâyet Mahmûd Paşa meclisinde zikr olunup ol meclisde hâzır olandan rivâyet olunur.*
- *Ve ba‘z-ı ‘ulemâdan rivâyet olunur ki bir gün şeyh-i mezbûr hidmetine vardum ben tarîk-i ‘ilmden ferâğat eylemek isterem didükde...*
- *Sâhib-i kitâba Ümmü Veled‘ün ba‘z-ı evlâdı hikâyet idüp...*

Bu örnekler içerisinde yer alan bazı aktarımlar vardır ki herhangi bir kimlik tespiti yer almamakla birlikte yukarıdaki örneklerden farklılaşmaktadır. Bu farklılık aktarımları gerçekleştiren kişilere yönelik beyanlardır. Müellifin râvilerin isimlerini bildirmeden gerçekleştirdiği bu aktarımlarda bu isimlerin güvenilir kimseler olduklarına dair beyanlar önem arz etmektedir. “Sikâtdan birisi”; Mu‘temed-i aliyye kimesne” şeklindeki bu ifadelerde okuyucuyu ikna gayreti dikkat çekmektedir.

- *Ve ba‘zı sikâtdan mervîdür ki “Mahmûd Paşa Medresesi‘nde ders okıdurken ezân okunup mü‘ezzin Allâhu ekber didükde Monlâ-yı mezbûr “Te‘âlâ ve Tekaddes” didi dahı eyitti:*

- *Sulehâdan birisi rivâyet ider ki “‘Acem’de Monlâ ‘Abdu’r-rahman-ı Câmî’yi ziyâret eyledüm. Ben Rûm’a müteveccih idüm.*
- *Bir sikadan nakl olunur ki “Ol sika monlâya varmış ‘arefe günü yağmurlu gün imiş...*

1.7- Eserin Nüshaları

Bugün itibarıyla ülkemizde ve yurt dışındaki kütüphanelerde *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*’nin tespit edilen beş nüshası bulunmaktadır.

Ankara Millî Kütüphane, 06 Hk 3260

2000x140mm (140x90 mm) ölçülerindeki bu yazmanın her sayfası 17 satır olmak üzere tamamı 211 (199) varaktır. Nestalik yazı ile kaleme alınmış olup söz başları kırmızı mürekkeple oluşturulmuştur. Taç filigranlı bir kâğıda yazılmıştır. Miklepli kahverengi bir meşin cildi vardır. Eserin sonunda “Şakaik-i Nu‘mâniyye Bekrîzâde tercemesi” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi 1095 /1683 tarihidir.

Kitabın 4-9 varakları arasında fihrist yer almakta ve eser 10. varaktan itibaren başlamaktadır. Eserde çalışmanın ismine dair herhangi bir kayıt yer almamakta fihrist kısmında “hazâ kitâb-ı fihrist” başlığı yer almakta, fihristten sonra 9. varakta “hazâ Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye” şeklinde bir sahh kaydı bulunmaktadır.

Başı: “Hamd-i nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma’dûd ol mâlik-i mülk-i ‘atâ vü cûd ve râzıku men fî-dâ’iretü’l-vücûdun zât-ı bî-çûnı üzerine olsun ki iki harf ile ‘âlemi mevcûd ve ‘âlem içre Âdem’i cemî’-i melâ’ikeye mescûd eyledi.”

Sonu: “...Ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu. Temme’l-kitâb bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Vehhâb fî-evâsıtı Rebî‘i’l-âhire sene 1095.”

Londra Millî Kütüphane, Or. 5966

203x152 mm ölçülerindeki bu yazmanın her sayfası 15 satır olup tamamı 249 varaktır. Nestalik yazı ile kaleme alınmış olup başlıklar kırmızı mürekkeptir. Meşin bir cildi vardır. Metnin sonunda temmet kaydı yer almaktadır. Bu kayıta diğer nüshalardan farklı olarak istinsah tarihi değil eserin kaleme alınma tarihi beyan edilmiştir. Bu kaydın hemen akabinde eserin istinsah tarihi farklı bir temmet kaydı ile açıkça belirtilmiştir. Eserin istinsah tarihi 1051/1641 tarihidir. Burada ayrıca “Nûrî’nün bu kitâbı yazmakdan temennası bir du‘adır hemân ki bir ehl-i dilün dua’sı ile umârum rahmet ide Mevlâm” ibaresi yer almaktadır.

Başı

“Hamd-i nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma’dûd ol mâlik-i mülk-i ‘atâ vü cûd ve râzıku men fî-dâ’iretü’l-vücûdun zât-ı bî-çûnı üzerine olsun ki iki harf ile ‘âlemi mevcûd ve ‘âlem içre Âdem’i cemî‘-i melâ’ikeye mescûd eyledi.”

Sonu

“...Ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu. Temme’l-kitâb bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Vehhâb fî-evâhiri şehri Cemâziye’l-âhir sene semâniyye ve tis‘în ve tis‘ami’e (998).”

“Temmet kad vaka‘a tesvîd hazihi’l-kutübü’s-şerîfe bi-‘inâyeti’llâhi’l-Melîkü’l-a‘lâ ‘an yedi abdi’z-za‘îf el-Hâcî Muhammed bin Veli kâtibü’l-Kefevî ‘afâ ‘anhumâ fî’d-dünyâ ve’l-‘ukbâ fî’l-yevmi’s-sâni şehri Cemâziye’l-âhir min-şuhûr sene ehad ve hamsîn ve elf (1051).”

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Sâliha Hatun (Murad Mollâ Kütüphanesi) No. 158

210x150 mm ölçülerindeki bu yazmanın her sayfası 19 satır olup tamamı 180 varaktır. Nesih yazı türü ile kaleme alınmış olup başlıklar kırmızı mürekkeptir. Meşin bir cildi vardır. Cetveller kırmızı renktedir. İlk varağında temellük kaydı yer almaktadır. Vakıf mührü bulunmaktadır.

Hüseyin b. Mehmed b. Mimî tarafından 1124 /1712 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı: “Hamd-i nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma’dûd ol mâlik-i mülk-i ‘atâ vü cûd ve râzıku men fî-dâ’iretü’l-vücûdun zât-ı bî-çûnı üzerine olsun ki iki harf ile ‘âlemi mevcûd ve ‘âlem içre Âdem’i cemî‘-i melâ’ikeye mescûd eyledi.”

Sonu: “...Ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu. Temme’l-kitâb bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Vehhâb fî-evâhiri şehri Zi’l-hicce el-mübârek el-meymûn min-şühûr sene elf ve mi’eti ve râbi‘a ve ‘işrîn fî’l-medreseti’l-Haliliyye esâbenallahâhu ‘ani’l-belâ ve’l-kadiyye

‘Ala yedi’l-fakîr el-hakîr Hüseyin İbn Muhammed İbn Yahyâ rahmetu’llâhi tilmiz eş-Şeyh Süleymân gafarallâhu lehu ve valideyhi ve ahsin ileyhimâ ve ileyhi. Âmîn.”

Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih 727

285x185-189x107 mm ölçülerindeki bu yazmanın her sayfası 21 satır olmak üzere tamamı 165 varaktır. Nesih yazı ile kaleme alınmış olup başlıklar kırmızı mürekkepledir. Abadî kâğıt türüne yazılmıştır. Cetveller bakır yıldız, başlık bakır yıldız ve kenarları yaldızlıdır. Cildi meşindir. Vakıf mührü vardır.

Müstensihi bilinmeyen eserin istinsah tarihi 1128 /1716’tır.

Başı: “Hamd-i nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma’dûd ol mâlik-i mülk-i ‘atâ vü cûd ve râzıku men fî-dâ’ireti’l-vücûdun zât-ı bî-çûnı üzerine olsun ki iki harf ile ‘âlemi mevcûd ve ‘âlem içre Âdem’i cemî‘-i melâ’ikeye mescûd eyledi.”

Sonu: “...Ba‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser [oldı.] Temme’l-kitâb bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Vehhâb fî-evâhiri Muharremi’l-mübârek min-şuhûr sene elf ve mi’e ve semâniye ve ‘işrîn fî Bagdâd Darü’s-selâm 1128.”

Mısır Milli Kütüphanesi Tarihî Türkî 162⁹⁷ [Kahire Hidiv Kütüphanesi 8925]

180x265mm ölçülerindeki bu yazmanın her sayfası 29 satırdan oluşmakta olup nüshanın tamamı 107 varaktır. Nesih [nasih] yazı ile kaleme alınmıştır.

2. Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin Muhteva Hususiyetleri

2.1. Mukaddimesi

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin mukaddime ve hatime bölümleri, ihtiva ettiği bilgiler bakımından okuyucunun ihtiyaç duyacağı tam bir tafsilatı haiz değildir. Dolayısıyla yeterli donanımda bir mukaddime ve hatimeden yoksun olan bu eserin geleneğin ilerleyen safhalarında tekâmüle ulaşması söz konusu olmakla birlikte zeyillerde görülen bu tekâmül silsilesinin eserin Türkçe tercümelerinde de - Mecdî'nin *Hadaiku's-Şakaik* adlı eseri hariç- yer almadığı görülmektedir. Bu bağlamda incelememize esas olan *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin* mukaddimesine geçelim.

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî tercümesini kaleme alırken *eş-Şakâ'ik'ün-Nu'mâniyye*'yi mukaddime ve hatime bölümleri hariç olduğu gibi Türkçeye çevirmiştir. Bu durum tercüme ile eser arasındaki farkın daha net çizgilerle ortaya konulması adına bu iki çalışmanın mukaddimeleri arasında bir mukayeseyi gerekli kılmıştır. Bu mukayese zemininde öncelikle *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin

⁹⁷ Tüm çabalarımıza rağmen bu nüshayı getiremedik. Zira doktora tez aşamasında uzun uğraşlar sonucunda ilk olarak müellif nüshası ve daha erken bir tarihli terceme olması nedeniyle Ahmed b. Derviş'in *ed-Devhatü'l-İrfaniyye fî Ravzati Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserini doktora tezimiz olarak belirledik. Eserin yurtiçinde herhangi bir nüshasına ulaşamadık. Sadece Mısır'da gösterilen nüshalarını edinmeye çalıştık. Ancak bir yıl süren uğraşlarımız neticesinde ulaşabildiğimiz sadece eserin belirli bir bölümüydü. Tamamını edinemedik ve çalışmamızı değiştirmek mecburiyetinde kaldık.

Mevcut çalışmamızda Mısır'da bulunan nüshanın müellif nüshası olmaması, elimizde bulunan 4 nüshanın sağlam bir metnin inşasını mümkün kılması eserin tenkitli metnini dört nüsha üzerinde değerlendirmemizin sebebidir. Ayrıca www.yazmalar.gov.tr adresinde yer alan katalog kayıtlarında Mısır Milli Kütüphanesi ve Hidiv Kütüphanesi olarak iki farklı kütüphanede iki kayıt yer alsa da Hidiv Kütüphanesi Türkçe yazmaları koleksiyonunun Mısır Milli Kütüphanesi bünyesine dâhil edildiği malumatı mevcut nüshaların ayrı değil aynı nüshalar olduğuna bizleri sevk etmiştir. Her iki kütüphane kaydı incelendiğinde nüshaların 29 satırdan oluştuğu ve eserin tamamının 107 varak olduğu müşterek olarak ifade olunmuştur. Kayıtlarda farklı olarak izah olunan yazı çeşididir ki bu durum kanaatimizce kataloglarda eksik veya yanlış bir yazım neticesinde oluşmuştur.

mukaddimesine yer verilmiş akabinde tercüme olan çalışmamızın mukaddimesi ortaya konularak mevcut uygulamaların farkları tespiti çalışılmıştır.

Mukaddime-i Şakâ'iku'n- Nu'mâniyye

Taşköprüzâde eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'de klâsik mensur eserlere nazaran kısa diyebileceğimiz bir mukaddime ile esere giriş yapar. Bu bölümde Allah'a şükrünü sunan müellif daha sonra Hz. Muhammed'e, âline ve ashabına salat eder. Küçüklüğünden beri ulema menkıbelerine ve onlar hakkında bilgiler edinmeye meraklı olduğunu dile getirir. İlginç olayları ve sözleri ezberlemeyi seven müellif, âlim ve meşayihler hakkında kitaplar ve defterler dolduracak bilgileri zihninde biriktirdiğini ifade eder. Bu ifadelerden sonra klâsik eserlerde genel olarak görülen ve sebep-i telif olarak adlandırılan müstakil bir bölüme yer vermeden Taşköprüzâde eseri kaleme alış sebebini doğrudan zikreder. Muhtasar biçimde ifade edilen bu bölümde şu beyanda bulunur:

“Sonraki dönemde yaşayan âlimler geçmiş büyük âlimler hakkında nakil yoluyla veya bizzat görerek öğrendikleri bilgileri kitaplaştırmışlardır, fakat hiç kimse şu memleketin âlimlerinin hayatları hakkında bilgi toplamaya iltifat etmemişti. Neredeyse gelip giden nesillerin dillerinde ne isimleri ne de resimleri kalacaktı. Bu durumu fark eden bir fazilet ve kemâl sahibi benden Anadolu ve Rumeli ulemâsının menkıbelerini toplamamı istirham etti. Ben de Melik-i Hayy-i Kayyum Allah'ın yardımını dileyerek bu istirham sahibine olumlu cevap verdim. Yalnız din âlimlerinin tarihçelerine, tarikat şeyhlerinin hallerini de eklemeyi uygun gördüm. Allah nurlarını arttırsın ve sırlarını mukaddes kılsın.”⁹⁸

Bu ifadelerden sonra Taşköprüzâde eserin tertibi ile birkaç hususa işaret eder ve sonrasında eserin ismini vererek dönemin hükümdarı Kanûnî Sultan Süleyman övgüsünde bulunur ve devrin padişahı Kanûnî Sultan Süleyman'a dua eder, akabinde Allah'a tevekkül ederek kitabına başlar:

“Bu kitapta, ilim ve fazilet bakımından farklı seviyelerde olsalar da yüksek makam ve mevkilere gelenleri zikrettiğim gibi, söz konusu makamları hak ettikleri halde onlara gelemeyen zevâtı da zikrettim. Ama her halükârda,

⁹⁸ Muharrem Tan, *age*, s. 19.

zikretmediklerimin sayısı, zikrettiklerimden daha fazladır. Birçok büyük âlimin vefat tarihlerini bilemediğim için kitabı, Osmanlı sultanlarının tertibine göre sıralayıp düzenleyerek eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye adını verdim.

Bu derleme ve telif çalışması, Yüce Allah'ın ilahi lütuflarını mahsus kıldığı Osmanlı Devleti sultanlarından, kudreti karşısında sarayların yıkıldığı, azameti karşısında şanlı kralların boyun eğdiği, iktidar güçlerinin teslim olduğu, halkın günlerinin intizama girdiği, halifelerin özü, İslam'ın şerefli ve Müslümanların sığınağı, büyük hakanların en özeli, değerli sultanların kutbu, kralllar ve sultanların itaatine mazhar olmuş, şariat ve dine itaatkâr, sultan oğlu sultan, hakan oğlu hakan, fütihat ve zaferler sahibi, Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han devleti vaktinde gerçekleşti. Allah onun aydınlık saltanatını kıyamete kadar daim, büyük devletlerin yıllarını devranın sonuna kadar ebedî kılsın ve müebbet devleti Rahmanî ilgilerle kuşatılmaya devam etsin; sonsuz izzeti, Rabbanî lütufların birlikteliğinden uzak kalmasın.

Samed ve Mabûd olan Allah'a tevekkül ederek kitaba başlıyorum. Başarım yalnız Allah'tandır. Ben O'na tevekkül ettim ve O'na yöneldim. O, her şeyi işiten ve kullarına en yakın ve dualarına icabet edendir.”⁹⁹

Mukaddime-i Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, tercümesinde *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'de de görüldüğü üzere klâsik mensur eserlere nazaran kısa diyebileceğimiz bir mukaddime ile giriş yapar. Allah'a şükrünü sunan mütercim daha sonra Hz. Muhammed'e, âline ve ashabına salat eder. Bu kısım tercüme olunan eser ile müşterek ibare ve ifadelerin aynen aktarımı ile vücut bulmaz. Mütercim kendi tasarrufunu yansıtan bir takdim ile bu bölümü oluşturur:

“Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd-i nâ-mahdûd ve şükr-i nâ-ma'dûd ol mâlik-i mülk-i 'atâ vü cûd ve râzıku men fî-dâ'ireti'l-vücûdun zât-ı bî-çûnı üzerine olsun ki iki harf ile 'âlemi mevcûd ve 'âlem içre Âdem'i cemî'-i melâ'ikeye mescûd eyledi. Ve sılat-ı salavât-ı nâmiyyât ve tuhaf-ı tahiyyât-ı sâmiyyât ol mukîm-i makâm-ı Mahmûd

⁹⁹ Muharrem Tan, *age*, s. 19-20.

ve mün‘amü’ş-şefâ‘ati’l-‘uzmâ fi’l-yevmî’l-mev‘ûd ser-hayl-i ashâb-ı safâ
ya‘nî Hazret-i Muhammed Mustafâ salla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem mâ-
dâmeti’l-arzu ve dâreti’s-semânun üzerine olsun ki iftîhâr-ı efâzıl-ı beşer ve
şefi‘ü’l-‘usât fi’l-mahşerdür. Ve sad hezâr tahiyyât-ı semiyât ve teslîmât-ı
seniyyât âl u âshâb ve etbâ‘ u ahhâbları üzerlerine olsun ki nücûm-ı hüdâ vü
rücûm-ı ‘idâ ve men iktefâ eserehum fekad ihtedâ’dür.¹⁰⁰

Bu ifadelerden sonra eserin müellifi hakkında birkaç cümleyi geçmeyen bir tanıtım
yapan mütercim sonrasında *Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye*’ye dair bazı bilgiler aktarır,
eserde tanıtımı yapılacak sınıfları takdim eder, eserin tertibi hakkında kısa bir bilgi
vererek eserin adını belirtir:

“...İlâ rahmeti Rabbi’l-‘âlemîn şemsü’l-milleti ve’d-dîn mevlânâ ve bi’t-tevfîr
fi’t-tevkîr evlânâ el-Mevlâ Ahmed bin Mustafâ İbn Halîl ‘aleyhi’r-rahmetu’r-
Rabbi’l-celîl ki Taşköprüzâde demek ile ma‘rûf ve beyne’l-‘ulemâ fazl ile
mevsûfdur. Bu bâbda bir kitâb-ı müstetâb-ı nâ-yâb ve bir mecmû‘a-i fasl-ı
hitâb te’lîf ü tasnîf ve tertîb ü tarsîf idüp ve ‘ulemâ-yı Rûm’ı kemâ huve
hakkuhum tavsîf ve ba‘dehüm meşâyih-i kirâm-ı zevî’l-ihtirâmı ta’zîm u tanzîf
eyleyüp sülâle-i Âl-i ‘Osmân eyyeda’llâhu saltanatehüm îlâ intihâ’i’z-zamân
hazâratının her birinün zamân-ı saltanatında olan vüzerâ-yı ‘izâm ve ‘ulemâ-yı
zevî’l-ihtirâm ve meşâyih-i kirâmdan mevcûd olanları beyân ve vâki‘ olan
fütûhâtı ve te’lîfât u tasnîfâtı ve zâhir olan kerâmâtı ‘iyân idüp zikr-i cemîle
mazhar ve ecr-i cezîle mü’esser oldı. Beyt:

“Rahmetu’llâhu ‘aleyhi ve alâ ‘itretihi
Ve ‘alâ men ahaze’l-fazle ‘an sohbetihi”

Vech-i hüsn üzere tahrîr ve üslûb-ı müstahsen üzere takrîr idüp müşârün-ileyh
bi’l-benân olan hadâ’ik-i musennefât-ı zevî’ş-şân mâbeyninde Şakâ’ik-i
Nu‘mân diyü ad virüp fevâ’idi ‘azîz ve mevâ’idi lezîzdür.”¹⁰¹

Mütercim klâsik eserlerde genel olarak müstakil bir bölüm halinde ifade edilen
sebeb-i telif bölümüne ayrı bir başlık açmadan geçer ve eseri tercüme etmesinin
sebebini beyan eder ardından kendi ismini belirtir. Sonrasında bir beyit ile “hatâ vü
habtdan” emin olmayı Allah’tan niyaz eden mütercim eserin tercümesine başlar:

¹⁰⁰ Amâsî, *agy*, 1b

¹⁰¹ Amâsî, *agy*, 2a.

“...Lisân-ı ‘Arab’da olmak ile her şahs temyîz idemeyüp diyâr-ı Rûm’da nef’i ancak ‘ulemâyâ mahsûs olup cehele gayr-ı mahzûz olmuşlardır. Eyle olsa bu ‘abd-ı hakîr-i nâsî efkaru’n-nâs sâhib-i kalb-i kâsî ya’nî İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî -e’âzehu ilahu’n-nâs- ‘ulemâ ve cühelâyâ nef’i ‘âmm u şâmil olmaga mütezâmin ve mütekâfil olup lisân-ı Türkî ile tercemeye himmet ve nef’inün ‘umûm u şumûline ‘azîmet eyledi.

Beyt: Eyleye Hakk hatâ vü habtdan emîn
Rahmet ol şahsa kim diye âmîn

Âmîn âmîn yâ Rabbe’l-âlemîn bi-hürmeti Muhammedi’l-emîn ve âlihi’t-tayyibîn et-tâhirîn bi-hürmeti sûreti Tâhâ ve Yâsîn.¹⁰²

2.2. Sebeb-i Telifi ¹⁰³

Tahsil muhitlerinde kaleme alınır alınmaz büyük bir ilgi ve alakaya mazhar olan *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye*’nin Arapça bilmeyen sınıflar arasında da uyandırdığı ilgi ve merak, neşr ile birlikte Türkçeye tercüme ihtiyacını doğurmuştur. Türkçe tercüme yazma eylemini tetikleyen bu ve aşağıda açıklayacağımız sâikler ile eseri Türkçeye aktaran İbrahim b. Ahmed el-Amâsî *eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye*’yi Türkçeye aktarma niyet ve hedeflerini tercümesinin başında yani eserin mukaddimesinde, ayrıca hatime bölümünde izah etmiştir. Yazılan eserin tesir alanını genişleterek halka ulaştırmak amacını dile getiren mütercim, tercümenin mukaddimesinde eserin müellifi ve eser hakkında birtakım bilgiler verdikten sonra eserin kaleme alınma sebebini şu sözlerle ifade etmiştir:

“...Şakâ’ik-i Nu‘mân diyü ad virüp fevâ’idi ‘azîz ve mevâ’idi lezîzdür lâkin lisân-ı ‘Arab’da olmak ile her şahs temyîz idemeyüp diyâr-ı Rûm’da nef’i ancak ‘ulemâyâ mahsûs olup cehele gayr-ı mahzûz olmuşlardır. Eyle olsa bu ‘abd-ı hakîr-i nâsî efkaru’n-nâs sâhib-i kalb-i kâsî ya’nî İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî -e’âzehu ilahu’n-nâs- ‘ulemâ ve cühelâyâ nef’i ‘âmm u şâmil olmaga

¹⁰² Amâsî, *agy*, 2a-2b.

¹⁰³ İbrahim b. Ahmed el Amasi mukaddime ve hatime bölümlerinde herhangi bir başlık kullanmadan eseri terceme etme sebebi izah etmektedir. Bu kısmı “sebeb-i telif” biçiminde isimlendirmemizin sebebi budur.

mütezâmin ve mütekâfil olup lisân-ı Türkî ile tercemeye himmet ve nef'inüñ 'umûm u şumûline 'azîmet eyledi.”¹⁰⁴

Tercümede eserin tesir alanını genişleterek belirli bir kesimden daha büyük bir kitleye ulaştırılması, izah olunan nedenidir. Eserde bu amacı ifade etmek için kullanılan “‘ulemâ ve cühelâya nef'i 'âmm ve şâmil olmag; nef'inin 'umûm ve şumûlüne 'azîmet eylemek” sözü muhatabın Türkçe konuşan tabaka olması münasebetiyledir. Burada eserin tercüme edilmesinin amacı “genel fayda”dır.

Eserin içerdiği bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını hedefleyen bu yaklaşımda çalışmanın Türkçe olması, hem aktarımın yaygın hem de faydasının genel olmasını sağlayacaktır. Burada eserin tercüme edilerek kolaylaştırılması ya da anlaşılır kılınması eserin içeriği ile değil çalışmanın muhatabı ile ilgili olarak düşünülmelidir. Farklı bir tabirle muhatap kitlenin ana dilinin Türkçe olması hasebiyle eserin de Türkçe tercüme edilmesi bir kolaylık ve anlaşılabilirlik zemini doğuracaktır.

Türkçe eser vermekle mensubu bulunulan millete ilim yönünden hizmet, hayır dua ile anılma ve unutulmama düşüncesi de eserin sebep-i telifinin bir diğer izahatını oluşturmaktadır. Mütercim tarafından ifadesini bulan bu maksat, eserin hatimesinde *ahvâl-i sâhib-i terceme* bölümünde şu sözlerle takdim olunmaktadır:

“...Ve bende yokdur 'ilm-i nâfi' ki anı şefi' eyleyüm ve bende yokdur veled-i sâlih ki ben öldükden sonra bana du'â ider diyü anunla gönlüm egleyüm, tehî-destüm ve bî-hestüm. Âhirü'l-emr bu tercemenün herkese 'umûm u şumûlinden hayr du'âya sebep olmak ile bu tercemeye ikdâm ve bu ümniyye ile itmâm olındı. Allâhu Te'âlâ hazretlerinün rahmeti ve Resûlu'llâh salla'llâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerinün şefâ'ati ol müslim karındaşa karîn olsun ki bu ben za'îf u bî-kesi hayr du'âdan ferâmûş eylemeyüp bari Allâhu Te'âlâ rahmet eyleye diye. Ola ki bir sâ'at-i mübâreke de Allâhu Te'âlâ yanında kavli makbûl bir kavî lisânından sudûr bulup rahmet-i Hakk'a mazhar olmak müyesser ola.”¹⁰⁵

¹⁰⁴ Amâsî, *agy*, 2a.

¹⁰⁵ Amâsî, *agy*, 164b.

2.3. Tabakaları

On tabakadan oluşan bu bölüm Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan eserin telif tarihi olan H. 965/ M. 1558 yılına kadar yetişmiş ulema ve meşayihin hâl tercümelerini ihtiva eder. 367'si âlim, 153'ü şeyh olmak üzere toplam 520 kişinin hayat hikâyelerinin anlatıldığı bu bölümün mahiyeti kısaca şöyledir:

Birinci Tabaka, Osman Gazi (1299-1326) Devri

Biyografileri verilen zevatın yaşadığı hükümdar dönemi o hükümdarın ismi ve tahta geçiş yılı verilerek ilk olarak tabakalar meydana getirilir. Hemen akabinde bir alt başlık verilerek tanıtımları yapılacak isimlere bir geçiş sağlanır. “Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı ile o tabakada âlim sınıfı içerisindeki isimler sıralanır. Bu bölümde toplam 3 isim yer alır ve bu kısım Osman Gazi'nin kayınpederi olan Şeyh Edebâlî biyografisi ile başlar Monlâ Hattâb İbn Ebül Kâsım biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu bölümde yer alan biyografi sayısı 4'tür. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Şeyh Muhlis Baba sonuncusu ise Şeyh Hasan {Ahî Hasan}'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 7'dir.

İkinci Tabaka, Orhan Gazi (1326-1362) Devri

Bu tabakada “Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı altında toplam 5 ulemâ biyografisi verilir. Bu kısım Monlâ Dâvûd-ı Kayserî biyografisi ile başlar ve Monlâ Muhsin-i Kayserî biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu bölümde yer alan biyografi sayısı 6'dır. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Geyiklü Baba sonuncusu ise Şeyh Duglu Baba'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 11'dir.

Üçüncü Tabaka, I. Murad (1362-1389) Devri

Bu tabakada “Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı ile 4 isim tanıtılır. Bu bölüm Monlâ Mahmûd {Koca Efendi} biyografisi ile başlar, Monlâ Burhâneddîn Ahmed el-Kâdî biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu bölümde

yer alan biyografi sayısı 3'tür. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Şeyh Hâcî Bektâş-ı Velî sonuncusu ise Şeyh Postin-pûş'dur. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 7'dir.

Dördüncü Tabaka, Yıldırım Bayezid (1389-1402) Devri

“Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı ile bu bölümde verilen ulema biyografilerinin sayısı 24'tür. Bu kısım Monlâ Şemseddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî biyografisi ile başlar, Mevlânâ Hâcî Paşa biyografisi ile tamamlanır. “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığında yer alan biyografi sayısı ise 6'dır. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî sonuncusu ise Şeyh Yûnus Emre'dir. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 30'dur.

Beşinci Tabaka, I. Mehmed (1413-1421) Devri

“Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı ile bu tabakada tanıtılan ulema sayısı 7'dir. Mevlânâ Haydar bin Muhammed bin el-Hâfî el-Herevî biyografisi ile başlayan bu bölüm Monlâ Muhyiddîn el-Kâfiyeci {Kâfiyeci} biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığında yer alan biyografi sayısı ise 16'dır. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Şeyh Abdullatîf el-Makdisî sonuncusu ise Şeyh Lutfullâh'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 23'tür.

Altıncı Tabaka, II. Murad (1421-1451) Devri

Bu tabakada “Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığında tanıtımı yapılan ulema sayısı 31'dir. Bu kısım Mevlânâ Yegân Mehmed bin Ramazân {Monlâ Yegân}, biyografisi ile başlar, Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa biyografisi ile tamamlanır. “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığında takdim edilen meşayih sayısı ise 9'dur. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki Şeyh Akbıyık sonuncusu ise Şeyh Şemseddîn'dir. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 40'tır.

Yedinci Tabaka, II. Mehmed (1451-1481) Devri

“Ve min ‘ulemâ’i fî zemânihi” alt başlığı ile bu tabakada 62 ulema biyografisi yer alır. Bu kısım Monlâ Hüsrev {Mehmed bin Ferâmerz} biyografisi ile başlar, Monlâ Altuncızâde {Altuncıoglu} biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu bölümde yer alan toplam biyografi sayısı 28'dir. Burada dikkat çeken bir uygulama Nakşibendiye ve Halvetiye koluna bağlı isimlerin belirtilerek alt alta sıralanmasıdır. “Tarikat-ı Nakşibendiyye” alt başlığı ile bu tarikata intisabı olan

meşayih sayısı 4'tür. "Tarikat-ı Halvetiyye" başlığı altında sıralan isimler ise 7'dir. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 90'dır.

Sekizinci Tabaka, II. Bayezid (1481-1512) Devri

Bu tabakada "Ve min 'ulemâ'i fî zemânihi" alt başlığında 68 ulemanın tanıtımı yapılır. Bu kısım Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin İbrâhîm bin Hasan en-Niksârî biyografisi ile başlar, Monlâ Hekîm Hâcî Halîfe biyografisi ile tamamlanır. Bu bilgilerin akabinde "Ve min meşâyihî fî zemânihi" alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu bölümde yer alan biyografi sayısı 33'tür. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki eş-Şeyh Muhyiddîn el-İskilibî {Şeyh Yavısı}, sonuncusu ise eş-Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisâr'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 101'dir.

Dokuzuncu Tabaka, I. Selim (1512-1520) Devri

"Ve min 'ulemâ'i fî zemânihi" alt başlığı ile bu bölümde verilen biyografi sayısı 53'tür. Bu kısım Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa {Monlâ Şemseddîn Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşazâde} ile başlamakta, Monlâ Mahmûd Bedreddîn et-Tabîb {Hüdhüd} biyografisi ile tamamlanmaktadır. Bu bilgilerin akabinde "Ve min meşâyihî fî zemânihi" alt başlığı ile meşayih sınıfı takdim edilmektedir. Bu bölümde yer alan biyografi sayısı 17'dir. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki eş-Şeyh Nasûh et-Tosyavî sonuncusu ise eş-Şeyh Sinân{Sohta Sinân}'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 70'tir.

Onuncu Tabaka, Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1558 [Eserin telif tarihi]) Devri

Bu tabakada "Ve min 'ulemâ'i fî zemânihi" alt başlığı ile tanıtımı yapılan âlim sayısı ise 111'dir. Bu kısım Monlâ Hayreddîn ile başlamakta, Monlâ Osmân et-Tabîb biyografisi ile tamamlanmaktadır. Bu bilgilerin akabinde "Ve min meşâyihî fî zemânihi" alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim olunmaktadır. Bu bölümde yer alan biyografi sayısı 31'dir. Bu kısımda yer alan şeyhlerden ilki eş-Şeyh Abdulkerîm el-Kâdirî {Müftî Şeyh}, sonuncusu ise eş-Şeyh Muslihiddîn Mustafâ'dır. Bu tabakada toplam biyografi sayısı 142'dir.

2.3.1. Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'maniyye'de Tabakalara Göre Biyografi Sayıları

Tabakalar	Ulema / Meşayih
1. Tabaka Osman Gazi	Ulema: 3
	Meşayih: 4
2. Tabaka Orhan Gazi	Ulema: 5
	Meşayih: 6
3. Tabaka Sultan I. Murad	Ulema: 4
	Meşayih: 3
4. Tabaka Yıldırım Bayezid	Ulema: 24
	Meşayih: 6
5. Tabaka Çelebi Mehmed	Ulema: 7
	Meşayih: 16
6. Tabaka Sultan II. Murad	Ulema: 31
	Meşayih: 9
	Ulema: 62

7. Tabaka Fatih Sultan Mehmed	Meşayih: 28
8. Tabaka II. Bayezid	Ulema: 68
	Meşayih: 33
9. Tabaka Yavuz Sultan Selim	Ulema: 52
	Meşayih: 17
10. Tabaka Kanûnî Sultan Süleyman	Ulema: 111
	Meşayih: 31
TOPLAM	Ulema: 367
	Meşayih: 153
	Toplam: 520

2.4. Hatimesi

Taşköprüzâde *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin bitiminde kendi biyografisine hatime bölümünde yer vererek eserin yazılış şekli ve tarihini belirtir. Allah'a şükreden müellif Hz. Muhammed'e salat ve selam eder. Ardından âlim ve şeyhlere duada bulunur. Sonrasında eserin tamamlanmasında katkısı olanlara dua edip eseri Hz. Muhammed'in hadislerinden derlenen bazı özlü dualarla tamama erdirir.

Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye'nin hatimesinde görülen bu tertip İbrahim b. Ahmed el-Amâsî'de ise müellifin kendi kaleminden çıkan otobiyografinin daha sade bir takdimiyle ifade bulur. Hatime bölümüne doğrudan bu aktarım ile girilir. Ardından müellif tercümesini yaptığı eserde müellifin kendi biyografisini vermesini örnek olarak Taşköprü'nin takdiminden sonra kendi biyografisini verir. Otobiyografiden önce sebep-i telif olarak adlandıracak şekilde eseri neden tercüme ettiğine dair bilgi veren mütercim sonrasında kendi hayat hikâyesini muhtasar bir şekilde ortaya koyar. Taşköprüzâde *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'sinde görülen Allah'a şükür, Hz.

Muhammed'e selam ve dönemin padişahına dua tercümenin hatimesinde görülmez. Sahib-i ahval-i kitap bölümünden sonra eser tamamlanır:

“Ahvâl-i sâhib-i terceme

Bu ‘abd-ı hakîr-ı nâsî **İbrâhîm bin Ahmed Amâsî** ki bu kitâbun tercemesi ile mukayyeddür, ‘alâ vüs‘a’t-tâka itmâm müyesser oldu. Ve bu tercemede inşâ vü tasnî‘ ile mukayyed olmadum ki dinilmedük ve işidilmedük dünyâda bir nesne yokdur. Belki her lafzun ma‘nâsını terk ile edâ itmek ile mukayyed oldum. Bu ma‘lûmdur ki ‘Arabî’nün bir harfî, Türkî’nün iki harfî ile edâ olunmaz. Ehline ma‘lûmdur, hele aslından ziyâde olmadı. Bu tekellüfden garaz ‘arz-ı ihtiyâcdur. Zîrâ bu mücrim-i nâsî kesîrû’l-evzâr ve’l-me‘âsîdür. Bende yokdur mâl ki sadaka-i câriyeye sa‘y eyleyüm ve bende yokdur ‘ilm-i nâfi‘ ki anı şefî‘ eyleyüm ve bende yokdur veled-i sâlih ki ben öldükden sonra bana du‘â ider diyü anunla gönlüm egleyüm, tehî-destüm ve bî-hestüm. Âhirü’l-emr bu tercemenün herkese ‘umûm u şumûlinden hayr du‘âya sebep olmak ile bu tercemeye ikdâm ve bu ümniyye ile itmâm olındı. Allâhu Te‘âlâ hazretlerinin rahmeti ve Resûlu’llâh salla’llâhu ‘aleyhi ve sellem hazretlerinin şefâ‘ati ol müslim karındaşa karîn olsun ki bu ben za‘îf u bî-kesi hayr du‘âdan ferâmûş eylemeyüp bari Allâhu Te‘âlâ rahmet eyleye diye. Ola ki bir sâ‘at-i mübâreke de Allâhu Te‘âlâ yanında kavli makbûl bir kavî lisânından sudûr bulup rahmet-i Hakk’a mazhar olmak müyesser ola. Âmîn. Yâ mücîbe’s-sa‘ilîn bi-hürmeti Seyyidü’l-mürselîn ve âle’t-tayyibîn et-tâhirîn. Ve bu ‘abd-i za‘îf mevliden Amâsiyye’denum. Bir mikdâr Amâsiyye’de hâlüm olan kıdvetü’l-müfessirîn Şeyh ‘Abdu’r-rahîm’den okıdum ve bâ‘dehu ‘umdetü’l-fuzalâ merhûm Cüneyd-zâde ‘Abdu’r-rahman’dan okıdum ve bâ‘dehu Mehmed Paşa Medresesi’nde Müftî-kulî Mevlânâ Sinân’a ve bâ‘dehu Hüseyin Aga Medresesi’nde Mevlânâ Fahrü’d-dîn’e ve bâ‘dehu Amâsiyye müftîsi Köprücükzâde merhûma dânişmend olup bâ‘dehu Burûsa’da Manastır Medresesi’nde Niksârî Emîr Hasan Efendi’ye ve bâ‘dehu Mu‘allimzâde Ahmed Çelebi’ye ve bâ‘dehu Üsküdâr’da merhûm Monlâ Muhammed bin ‘Arabzâde dimekle ma‘rûfdur, bi’l-âhire merhûmdan mülâzım olmak müyesser olup -Mısır kâdîsi oldukda bile kadirga ile deryâdan gidüp yolda mevc-i bahrdan halâs müyesser olmayup ilâ-rahmeti’llâha garîk oldu.- bâ‘de’l-mülâzemet Amâsiyye ve Sonisa’da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser

olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu. Temme'l-
kitâb bi'avni'llâhi'l-Meliki'l-Vehhâb fi evâsıtı Rebî'i'l-âhire sene 1095.”

2.5 Eserin Dil, Üslup ve İfade Özellikleri

Şakâ'ik tercümelerinden biri olan *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin dil ve üslup özelliklerine geçmeden, öncelikle muhatap kavramı çerçevesinde bir değerlendirme yapmak bu konuyu daha net çizgilerle tayin etmemizi sağlayacaktır. Osmanlı sahasında çok çeşitli bilim sahalarında yazılan ya da tercüme edilen eserlerin özellikle “ön sözleri” (dibâce yahut mukaddime) ya da son sözleri (hatime), eserin telif ya da tercüme edilme gerekçelerini içermekle kalmamakta; aynı zamanda müellifin veya mütercimmin Türkçe ile olan münasebetlerine, dil tasarruflarına ışık tutmaktadır.

Eserde sebep-i telif uzanan çizgide eserin tesir alanını genişleterek belirli bir kesimden daha büyük bir kitleye ulaştırılması izah olunan nedendir. Bu amacı ifade etmek için kullanılan “ulemâ ve cühelâyâ nef'i 'âmm ve şâmil olmag; nef'inün 'umûm ve şumûline 'azîmet eylemek” sözü muhatabın Türkçe konuşan tabaka olması münasebetiyledir. Burada eserin tercüme edilmesinin amacı “genel fayda”dır.

Eserin içerdiği bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını hedefleyen bu yaklaşımda çalışmanın Türkçe olması hem aktarımın yaygın hem de faydanın genel olmasını sağlayacaktır. Eserin tercüme edilerek kolaylaştırılması ya da anlaşılır kılınması çalışmanın içeriği ile değil eserin muhatabı ile ilgili olarak görülmektedir. Farklı bir tabirle muhatap kitlenin ana dilinin Türkçe olması hasebiyle eserin de Türkçe tercüme edilmesi bir kolaylık ve anlaşılabilirlik zemini doğuracaktır. Bu açıdan mütercimmin dil bilincini gösteren bu yaklaşım aslında Türkçe konuşan halkın gözetilerek kaleme alınması ve faydanın yaygınlaştırılması amacına istinaden tatbik olunan bir dil tasarrufuna işaret etmektedir. Bu durumda tabi olarak halkın okuması, anlaması ve faydalanması için yazılan bir eserin, dil ve ifade hususiyetlerinin ağır ve ağıdalı dillere nispeten daha anlaşılır bir yapıda takdimini doğurmaktadır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Burada dikkat edilmesi gereken bir husus “faidesi amm” olması için telif ya da terceme edilen her eserin tamamıyla belirli niteliklere haiz olmayan bir kitleyi hedeflememesidir. Zira özel bir bilgi birikimini gerektiren bazı bilim dallarında oluşturulan eserler her ne kadar genel için yazıldığı ifade-yi meram olarak beyan edilse de dar bir kitlenin bu faydaya haiz olmasını sağlamaya

Tercümede dil konusundaki tasarruflar çok sade olmamakla birlikte nispeten lügatlara müracaat etmeden anlayabileceğimiz bir dil ve ifade hususiyeti arz etmektedir. Mütercimin ağır, anlaşılması güç terkiplerle uzayıp giden bir anlatımı söz konusu değildir. Cümleler yer yer kısa, kullanılan dil ağır metinlere nispeten sadedir. Şahıs hakkında bilgilerin takdir ve övgülerle mübalağalı bir anlatıma dönüşmesi söz konusu değildir.

Eserin mukaddime bölümü hariç farklı bölümleri arasında kullanılan dilin kimi zaman ağır ve ağdalı kimi zaman basit ve anlaşılır bir mahiyet arz etmesi şeklinde bir uygulama eserde genel olarak görülmemektedir. Eserin diğer bölümlerine göre nispeten ağır diyeceğimiz mukaddime bölümü hariç dil konusunda ortaya konulan tavır nettir.

Eserlerin daha geniş bir kitleyi bilgilendirmek maksadıyla kaleme alınması biyografilerin yer yer sade ve kısa cümlelerle ifade edilmesini dolayısıyla çok fazla uzun cümleler kurulmamasını, Arapça ve Farsça unsurların çok fazla yer almamasını, terkipli ve süslü bir nesrin kullanılmamasını doğurmuştur.

Kişilerin gerek eğitim ve öğretimlerinde gerekse çeşitli beceri ve kabiliyetlerinin ifadesinde karakteristik yönlerin ortaya konulması pek görülmemektedir. Dolayısıyla eserde bazı bölümlerde kullanılan ifadeler birbirine benzer bir durum arz etmektedir. Bununla birlikte eserin biyografik bir mahiyet arz etmesi, isim, mekân ve esere yönelik tanıtımlar anlatıma nispeten bir ağırlık kazandırmaktadır. Tercüme stratejisinin eserin aslına sadık kalınarak oluşturulmasına rağmen bir dilden farklı bir dile aktarımındaki sıkıntı da kimi bölümlerde kendini hissettirmektedir. Eserde bir yükleme çok sayıda ifadeyi bağlama gayreti kimi zaman devrik cümleleri, kimi zaman ise ifadenin tam anlaşılmasını doğurmakta, eserin olumsuz olarak değerlendirebileceğimiz bir anlatım ve dil hususiyetine zemin hazırlamaktadır.

Eserin ifade özelliklerine baktığımızda ise birçok kaynaktan yararlanılarak elde edilen bilgilerin herhangi bir kaynak belirtilmeden müellifin kendi şahsi bilgi ve görüşü gibi yansıtma alışkanlıkları eski müelliflerimizde sıklıkla görülen ifade

yöneliktir. Dolayısıyla matematik alanında yazılan ya da terceme edilen bir eserdeki genel faydaya yönelik ifadelerin daha dar bir kitleye hitap edeceği göz önünde bulundurularak yorum yapılmalıdır. Burada eserin dili, bu ilme haiz olmayan bir kitle için elbette anlaşılmalıdır. Bu çerçevede eserin mahiyetinin incelenerek muhatap kitlenin dikkate alınması bir eserin dil ve ifade hususiyetlerinin mahiyetinde daha doğru bir tespate kapı aralayacaktır.

özelliklerinden biridir. Bu tutum *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* müellifinde de dolayısıyla eserin tercümesi olan çalışmamızda da görülen bir ifade özelliği olarak yer almaktadır. Bu anlamda eserin ilk biyografisinin takdimine bakalım:

“Monlâ Edebâlî: Karamanî'dür. Kendü vilâyetlerinde ba'z-ı ulûmı tahsîl idüp sonra Şâm'a varup ulemâsından tefsîr ü hadîs ü usûl okıyup badehu diyârına gelüp Osmân Gâzî yanında kurb-ı tâmm tahsîl eyleyüp umûr-ı fetvâda ve umûr-ı saltanatda müsteşâr u mütemen idi.”

Burada müellifin kendinden yüzyıllar önce yaşamış bir isme yönelik tanıtımı söz konusudur. Bu ifadede dikkat çeken husus müellifin bu bilgiyi kendi şahsî bilgisi gibi takdim etmesidir.

Eserde görülen ifade özelliklerinden biri de herhangi bir kaynak belirtmeden takdim edilen bilgilerin anlatılan geçmiş zaman kipiyle çekimlenerek verilmesidir. Bu yönde Şeyh Abdullatîf el-Makdisî'den bahsederken “Ba'z-ı kitâbında kendü hattı ile ‘Abdu'llatîf bin ‘Abdu'r-rahman bin Ahmed bin ‘Alî bin Gânim el-Kudsî el-Ensârî diyü yazmış.” ya da Şeyh Zeynüddîn-i Hâfî'den bahsederken ““Ulûm-ı zâhir ü bâtineyi cem' idüp tasavvufi Şeyh Nûr'üddîn ‘Abdu'r-rahman-ı Mısırî'den ahz itmişdür.” şeklinde geçen ifadeler, duyulan geçmiş zamanla verilerek bir kaynağa dayandırılmamaktadır.

Eser boyunca genel olarak bu ve buna benzer tanıtımlarda yer alan bilgiler, müellifin elde ettiği bilginin aktarımı şeklindedir. Ancak bu tanıtımların tamamının müellifin doğrudan herhangi bir kaynağa müracaat etmeden elde ettiği bir bilginin ifadesi olması mümkün görülmemektedir. Zira bu yönde müellifin eserin mukaddimesinde beyan ettiği aşağıdaki ifadeler her ne kadar somut olarak adlandırılmasa da bu yönde birtakım kaynakların varlığına işaretir:

“ Sağı soldan doğruyu eğriden ayırmaya başladığım günden beri ulema menkıbeleri ve onların haberlerini öğrenmeye çok meraklıydım. Yaşadıkları ilginç olayları ve sözlerini ezberlemeye bayılırdım. Bu sayede onlarla ilgili kitaplar ve defterler dolusu bilgi zihnimde birikmişti. Sonraki dönemde

yaşayan âlimler geçmiş büyük âlimler hakkında nakil yoluyla veya bizzat görerek öğrendikleri bilgileri kitaplaştırmışlar...”¹⁰⁷

Bu ifade ile dikkat çekmek istediğimiz iki nokta vardır. Bunlardan ilki “ Sağı soldan doğruyu eğriden ayırmaya başladığım günden beri ulema menkıbeleri ve onların haberlerini öğrenmeye çok meraklıydım. Yaşadıkları ilginç olayları ve sözlerini ezberlemeye bayılırdım.” ifadesidir. Burada müellifin kendi beyanı ile isimleri ifade olunmasa bile birtakım kaynakların varlığı doğrudan dile getirilmektedir. Bu kaynakların eserin muhteviyatına şekil veren bilgiler taşıdığı muhakkaktır. Ancak kaynakları belli eden bir yaklaşım söz konusu değildir. Dikkat çeken diğer nokta ise: “Sonraki dönemde yaşayan âlimler geçmiş büyük âlimler hakkında nakil yoluyla veya bizzat görerek öğrendikleri bilgileri kitaplaştırmışlar.” ifadesidir. Bu ifade hususi kaynaklarla örülü eserin yazılı kaynaklar dışında eserin râvileri olarak adlandıracağımız tanıklarına ve birebir müşahade edilen birtakım olaylar çerçevesinde edinilen bilgilere işaret etmektedir.

2.6. Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye’de Biyografisi Yazılan Zevat

Birinci Tabaka, Osmân Gâzî Dönemi

Ulemâ: Monlâ Edebâlî, Monlâ Tursun Fakîh, Monlâ Hattâb İbn Ebil-Kâsım

Meşayih: Şeyh Muhlis Baba, Şeyh Âşık Paşa İbn Şeyh Muhlis Baba, Şeyh Ulvân [Elvan] Çelebi, Şeyh Hasan {Ahî Hasan}

İkinci Tabaka, Orhân Gâzî Dönemi

Ulemâ: Monlâ Dâvud-ı Kayserî, Monlâ Tâcüddîn el-Kürdî, Monlâ Alâüddîn el-Esved {Kara Hâce}, Monlâ Halîl el-Cenderî Cenderlü Kara Halîl, Monlâ Muhsin-i Kayserî

Meşayih: Geyiklü Baba, Şeyh Karaca Ahmed, Şeyh Ahî Evrân, Şeyh Abdâl Mûsâ, Şeyh Abdâl Murâd, Şeyh Dûglu Baba

¹⁰⁷ Muharrem Tan, *age*, s.19

Üçüncü Tabaka, Sultan I. Murâd Dönemi

Ulemâ: Monlâ Mahmûd {Koca Efendi}, Monlâ Kâdîzâde-i Rûmî, Monlâ Cemâlüddîn Mehemmed bin Mehemmed el-Aksarâyî, Monlâ Burhânüddîn Ahmed el-Kâdî

Meşayih: Şeyh Hâcî Bektaş-ı Velî, Şeyh Muhammed-i Kûşterî, Şeyh Postin-pûş

Dördüncü Tabaka, Yıldırım Bâyezîd Dönemi

Ulemâ: Monlâ Şemsüddîn Muhammed bin Hamza bin Muhammed el-Fenârî, Monlâ Muhammed Hâfîzüddîn Muhammed bin Muhammed el-Kerderî {İbn Bezzâzî}, Monlâ Muhammed Mecduddîn Ebû Tâhir Muhammed bin Ya'kûb bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî, Monlâ Şeyh Şihâbüddîn, Monlâ Hasan Paşa İbn el-Mevlâ Alâüddîn el-Esved, Monlâ Safer Şâh, Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Kutbüddîn el-İznîkî, Monlâ Bahâüddîn Ömer bin Monlâ Kutbüddîn el-Hanefî, Monlâ İbrâhîm el-Hanefî, Monlâ Necmüddîn el-Hanefî, Monlâ Yâr Alî eş-Şîrâzî, Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî {Ebü'l-Hayr}, Monlâ Abdulvâcid İbn Muhammed, Mevlânâ Abdullatîf bin Melek, Mevlânâ Muhammed bin Abdullatîf İbn Melek, Mevlânâ Abdurrahman İbn Alî İbn Ahmed el-Bistâmî, Mevlânâ Alâüddîn er-Rûmî, Monlâ Fahrüddîn er-Rûmî, Mevlânâ Şeyh Ramazân, Mevlânâ Ahmedî, Mevlânâ Bedrüddîn Mahmûd bin İsrâîl bin Abdulazîz {Kâdî Simâvnoglu}, Mevlânâ Hâcî Paşa

Meşayih: Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî, Şeyh Şemsüddîn Muhammed bin Alî el-Hüseynî, Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî, Şeyh Abdurrahman el-Erzincânî, Şeyh Tabduk Emre, Şeyh Yûnus Emre

Beşinci Tabaka, Çelebi Mehmed Dönemi

Ulemâ: Mevlânâ Haydar bin Muhammed bin el-Hâfî el-Herevî, Mevlânâ Fahrüddîn-i Acemî, Mevlânâ Ya'kûb el-Asfar el-Karamanî {Saru Ya'kûb}, Mevlânâ Kara Ya'kûb İbn İdrîs Abdullâh el-Nigdevî el-Hanefî, Monlâ Bâyezîd es-Sûfî, Monlâ Fazlullâh, Monlâ Muhyiddîn el-Kâfiyeci {Kâfiyeci}

Meşayih: Şeyh Abdullatîf el-Makdisî, Şeyh Abdurrahîm İbn el-Emîr Azîz el-Merzifonî, Şeyh Abdulmutî {Şeyh-i Harem}, Şeyh Zeynüddîn-i Hâfî, Şeyh Pîr İlyâs el-Amâsî, Şeyh Zekerîyyâ el-Halvetî, Şeyh Abdurrahman Çelebi İbn el-Mevlâ Hüsâmüddîn {Gümüşlüoğlu}, Şeyh Şücâüddîn el-Karamanî, Şeyh Muzafferüddîn el-Lârendevî, Şeyh Bedrüddîn ed-Dakîk, Şeyh Bedrüddîn el-Ahmer, Şeyh Baba Nehhâsî el-Ankaravî, Şeyh Salâhuddîn el-Bolevî, Şeyh Muslihuddîn Halîfe el-Burûsavî, Şeyh Ömer Dede el-Burûsavî, Şeyh Lutfullâh

Altıncı Tabaka, Sultan II. Murâd Dönemi

Ulemâ: Mevlânâ Yegân Mehmed bin Ramazân {Monlâ Yegân}, Mevlânâ Mehmed Şâh, Mevlânâ Yûsuf Bâlî, Mevlânâ Muhammed İbn Beşîr, Mevlânâ Şerefüddîn el-Kırımî {İbn Kemâl}, Monlâ Seyyid Ahmed Abdullâh el-Kırımî, Monlâ Alâüddîn-i Semerkandî, Mevlânâ İsmâ'îl el-Gürânî, Mevlânâ Mecdüddîn, Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlüddîn, Mevlânâ Şükrullâh, Mevlânâ Tâcüddîn İbrâhîm {İbn el-Hatîb}, Mevlânâ Hızır Şâh, Monlâ Ayâsluglı Çelebi {Mehmed bin Kâdî Ayâslug}, Monlâ Alî et-Tûsî, Monlâ Hamza el-Karamanî, Monlâ İbn Temcîd, Monlâ Seyyidî Alî el-Acemî, Monlâ Seyyidî Alî el-Komenâtî, Monlâ Hüsâmüddîn et-Tokatî {Müderrişoğlu}, Monlâ İlyâs İbn İbrâhîm es-Sinâbî, Mevlânâ İlyâs İbn Hamza er-Rûmî, Monlâ Muhammed İbn Kâdî Manyas {İbn Manyas}, Monlâ Alî el-Koçhisârî, Monlâ Kâdî-i Balat, Monlâ Bahşâyîş, Monlâ Mehmed-i İznîkî, Monlâ Fethullâh eş-Şîrvânî, Mevlânâ İlyâs {Müfred Şücâ', Üsküb Şeyhi}, Monlâ İlyâs el-Hanefî, Monlâ Süleymân Çelebi İbn Halîl Paşa

Meşayih: Şeyh Akbıyık, Şeyh Mehmed {İbn el-Kâtib}, Şeyh Ahmed bin el-Kâtib Ahî eş-Şeyh Mehmed {Ahmed Bîcân}, Şeyh Şeyhî eş-Şâ'ir, Şeyh Muslihuddîn {Debbâglar İmâmı}, Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî, Şeyh Tâcüddîn İbrâhîm bin Yahşî, Şeyh Hasan Hâce, Şeyh Şemsüddîn

Yedinci Tabaka, Fâtih Sultan Mehmed Dönemi

Ulemâ: Monlâ Hüsrev {Mehmed bin Ferâmerz}, Monlâ Hayrüddîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Safâ, Monlâ Mehmed Zeyrek {Zeyrek}, Monlâ Hâcezâde

Muslihuddîn Mustafâ bin Yûsuf bin Sâlih el-Burûsavî {Hâcezâde}, Monlâ Hayâlî Çelebi {Mevlâ Şems Ahmed bin Mûsâ}, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ el-Kastalânî {Monlâ Kestelli}, Monlâ Mehemed Muhyiddîn {İbn el-Hatîb, Monlâ Mehemed Hatîbzâde}, Monlâ Alî el-Arabî, Monlâ Abdulkerîm, Monlâ Hasan es-Samsunî {Hasan bin Abdussamed}, Monlâ Mehemed bin Mustafâ bin el-Hâcî Hasan, Monlâ Alî Kuşçî {Alâüddîn Alî bin Muhammed el-Kuşçî}, Monlâ Musannifek Şeyh Alî bin Muhammed bin Mes'ûd bin Mahmûd bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ömer eş-Şâhrûdî el-Bistâmî el-Herevî er-Râzî el-Ömerî {Musannifek}, Monlâ Sirâcüddîn Muhammed bin Ömer el-Halebî, Monlâ Muhyiddîn Dervîş Mehemed bin Hızır Şâh, Monlâ Ayâs, Monlâ Hâce Hayrüddîn, Monlâ Hamîdüddîn İbn Efdalüddîn el-Hüseynî, Monlâ Sinân Paşa {Sinânüddîn Yûsuf bin Mevlâ Hızır Beg İbn Celâlüddîn}, Monlâ Ya'kûb Paşa {Ya'kûb Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlüddîn}, Monlâ Ahmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlüddîn, Monlâ Salâhuddîn, Monlâ Abdulkâdir, Monlâ Alâüddîn Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Hasan Çelebi bin Mehemed Şâh el-Fenârî, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ bin Monlâ Hüsâm, Monlâ Muhyiddîn {Ahaveyn}, Monlâ Kâsım {Kâdîzâde}, Monlâ Muhyiddîn {Magnisazâde}, Monlâ Hüsâmüddîn Hüseyin bin Hasan bin Hâmid et-Tebrîzî {Ümmüveled}, Monlâ Muarrifzâde-i Balıkesrî, Monlâ Muhyiddîn {Yaraluca Muhyiddîn}, Monlâ Bahâüddîn İbn Şeyh Lutfullâh, Monlâ Sirâcüddîn, Monlâ Mehemed Muhyiddîn {İbn Küpelü}, Monlâ Mehemed Muhyiddîn bin Beglik {Monlâ Vildân}, Monlâ Ahmed Paşa bin Veliyyüddîn el-Hüseynî, Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa İbn İbrâhîm İbn Halîl, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ bin Evhadüddîn el-Yârhisârî, Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî {Monlâ Kirmâstî}, Monlâ Eşrefzâde, Monlâ Abdullâh el-Amâsî, Monlâ Hâcî Baba et-Tosyavî, Monlâ Veliyyüddîn el-Karamanî, Monlâ Alâüddîn, Monlâ Kara Sinân, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ bin Zekerîyyâ bin Aytogmuş el-Karamanî, Monlâ Muslihuddîn, Monlâ Karaca Ahmed Şemsüddîn {Karaca Ahmed}, Monlâ Şemsüddîn {Dinkoz}, Monlâ Taşkun Sûfî, Monlâ Muslihuddîn {Bağl el-Ahmer, Kızıl Katır}, Monlâ Şemsüddîn, Monlâ Melîhî, Monlâ Sirâc, Monlâ Kutbuddîn el-Hekîm el-Acemî, Monlâ Hekîm Şükrullâh eş-Şîrvânî, Monlâ Hâce Atâullâh el-Hekîm el-Acemî, Monlâ Hekîm Ya'kûb, Monlâ Hekîm Lârî, Monlâ Hekîm-i Arab, Monlâ Altuncîzâde {Altuncioğlu}

Meşayih: Şeyh Akşemsüddîn, Şeyh Abdurrahîm {İbn Mısırî}, Şeyh İbrâhîm bin Hüseyinî es-Sarrâf, Şeyh Hamza {Şeyh Şâmî}, Şeyh Muslihuddîn {Attârzâde}, Şeyh Sadullâh İbn Akşemsüddîn, Şeyh Fazlullâh İbn Akşemsüddîn, Şeyh Emrullâh İbn Akşemsüddîn, Şeyh Hamdullâh İbn Akşemsüddîn {Hamdî Çelebi}, Şeyh Muslihuddîn {İbn Vefâ}, Şeyh Hâcî Halîfe {Abdullâh}, Şeyh Sinânüddîn el-Ferevî, Şeyh Muslihuddîn el-Kocavî, Şeyh Muslihuddîn el-İpsalavî, Şeyh Muhyiddîn el-Kocavî, Şeyh Süleymân Halîfe, Şeyh Abdullâh el-İlâhî

Tarikat-ı Nakşibendiyye: Hâce Bahâüddîn-i Nakş-bendî {Muhammed bin Muhammed el-Buhârî}, Hâce Muhammed Pârsâ, Hâce ‘Ubeydullâh-ı Semerkandî {Hâce Muhammed Kâsım bin Hâce Abdulhâdî İbn Hâce Muhammed Abdullâh bin Hâce Ubeydullâh}, Şeyh Abdurrahman bin Ahmed el-Câmî {Monlâ Câmî}

Tarikat-ı Halvetiyye: Şeyh ‘Alâüddîn-i Halvetî, Şeyh Dede Ömer el-Aydinî {Rûşenî}, Şeyh Habîb Ömerî el-Karamanî, Şeyh Mes‘ûd, Şeyh Mehmed el-Cemâlî {Çelebi Halîfe}, Şeyh Yûsuf {Şeyh Sinân} Seyyid Yahyâ İbn es-Seyyid Bahâüddîn-i Şîrvânî

Sekizinci Tabaka, II. Bâyezîd Dönemi

Ulemâ: Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin İbrâhîm bin Hasan en-Niksârî, Monlâ Ahî Yûsuf Cüneyd et-Tokatî, Monlâ Hatîb Kâsım bin Ya‘kûb el-Amâsiyyevî {Amâsiyyeli Hatîb}, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf, Monlâ Yûsuf {Şâ‘ir Sinân}, Monlâ Şücâ {Uslî}, Monlâ Şücâ el-Gulâm, Monlâ Alî el-Yegânî, Monlâ Lütîfî et-Tokatî, Monlâ Kâsım {İzârî}, Monlâ Kâsım Çelebi İbn Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî, Monlâ Müftî Alî Çelebi bin Ahmed bin Mehmed el-Cemâlî, Monlâ Abdurrahman İbn Alî bin Müeyyed el-Amâsiyyevî, Monlâ Muslihuddîn {Birgizâde}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin el-Mevlâ Hasan es-Samsunî, Monlâ Seyyidî el-Hamîdî, Monlâ Seyyidî el-Karamanî, Monlâ Nûrüddîn el-Karasuyî, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Muhammed el-Kocavî, Monlâ Bâlî el-Aydinî, Monlâ Abdurrahîm bin Alâüddîn el-Arabî {Bâbek Çelebi}, Monlâ Salâhuddîn Mûsâ Çelebi İbn Hamîdüddîn İbn Efdalüddîn el-Hüseyinî, Monlâ Muhyiddîn el-Acemî, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf el-Acemî, Monlâ Seyyid İbrâhîm, Monlâ Alâüddîn Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Bedrüddîn Mahmûd bin eş-Şeyh Muhammed, Monlâ Âlim Halîl

{Monlâ Halîlî}, Monlâ Pîr Mehemed Cemâlî {Zeyrek}, Monlâ Rûknüddîn İbn Pîr Mehemed {Zeyrek}, Monlâ Alem Yûsuf {Kâdî-i Bagdâd}, Monlâ İdrîs bin Hüsâmüddîn el-Bitlisî, Monlâ Ya'kûb İbn Seyyidî Alî, Monlâ Âlim Nûrüddîn {Leys Çelebi}, Monlâ İlyâs Âlim Şücâ, Monlâ Şücâüddîn İlyâs-ı Rûmî, Monlâ Tâcüddîn İbrâhîm bin el-Üstâd, Monlâ İbn el-Mu'îd, Monlâ İbn el-İbrî, Monlâ Şemsüddîn Ahmed el-Yegânî {Eyyühüm}, Monlâ Abdurrahman İbn Muhammed bin Ömer el-Çelebi, Monlâ Abdulvehhâb İbn Abdulkerîm, Monlâ Yûsuf el-Hamîdî {Şeyh Sinân}, Monlâ Ca'fer bin Tâcî Beg, Monlâ Sa'dî İbn Tâcî, Monlâ Kutbuddîn Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî, Monlâ Mahmûd bin Mehemed bin Kâdîzâde er-Rûmî {Mîrim Çelebi}, Monlâ Gıyâsüddîn Paşa Çelebi {Paşa Çelebi}, Monlâ Şeyh el-Muzafferüddîn Alî eş-Şîrâzî, Monlâ Hekîm Mahmûd Şâh el-Kazvînî, Monlâ Seyyid Mahmûd, Monlâ Tablbâz Muhyiddîn, Monlâ İbrâhîm bin İbrâhîm Hatîb {Hatîbzâde}, Monlâ Yahyâ Fakîh {İbn Bahşî}, Monlâ Kemâlüddîn İsmâ'îl İbn Süleymân el-Karamanî, Monlâ İsmâ'îl-i Karamanî, Monlâ Abdülevvel bin Hüseyin {Ümmüveledzâde}, Monlâ Ahmed Mâşî, Monlâ Muhyiddîn Mehemed el-Karamanî {Hevâizâde}, Monlâ Alî {Yetîm}, Monlâ Şeyh {Şeyh}, Monlâ Zamîrî, Monlâ Ömer el-Kastamonî, Monlâ Alâüddîn el-Kastamonî, Monlâ İbn Ömer, Monlâ Hüsâm Dellâkzâde, Monlâ Muhyiddîn el-Hekîm, Monlâ Hekîm Hâcî Halîfe

Meşayih: eş-Şeyh Muhyiddîn el-İskilibî {Şeyh Yavsı}, eş-Şeyh Muslihuddîn es-Sirozî, eş-Şeyh Seyyid Velâyet, eş-Şeyh Bolılı Çelebi Muhyiddîn, eş-Şeyh Şücâüddîn İlyâs {Şeyh Niyâzî}, eş-Şeyh Safiyyüddîn Mustafâ, eş-Şeyh Rûstem Halîfe, eş-Şeyh Alî Dede, eş-Şeyh Alâüddîn el-Esved {Şeyh Kara Alî}, eş-Şeyh Seyyid Alî İbn Meymûn el-Magribî el-Endelüsî, eş-Şeyh Ulvân-ı Hamevî, eş-Şeyh Muhammed bin el-İrâk {İbn Irâk}, eş-Şeyh Abdurrahman {Sûfîzâde}, eş-Şeyh İsmâ'îl eş-Şîrvânî, eş-Şeyh Baba Nimetullâh, eş-Şeyh Muhammed el-Bedahşî {Monlâ Otrârîoglu}, eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed el-Buhârî el-Hüseyinî, eş-Şeyh Muslihuddîn et-Tavîl, eş-Şeyh Âbid Çelebi, eş-Şeyh Lutfullâh el-Üskübî, eş-Şeyh Bedrüddîn {Bedrüddîn Baba}, eş-Şeyh Alâüddîn Halîfe, eş-Şeyh Süleymân Halîfe, eş-Şeyh Sevindük {Kogacı Dede}, eş-Şeyh İmâmzâde, eş-Şeyh Salâhuddîn el-İznîkî, eş-Şeyh Bâyezîd Halîfe, eş-Şeyh Sünbül Sinân, eş-Şeyh Cemâlüddîn İshâk el-Karamanî {Cemâl Halîfe}, eş-Şeyh Dâvud, eş-Şeyh Kâsım Çelebi, eş-Şeyh Ramazân, eş-Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihisârî

Dokuzuncu Tabaka Yavuz Sultan Selim Dönemi

Ulemâ: Monlâ Ahmed İbn Kemâl Paşa {Monlâ Şemsüddîn Ahmed bin Süleymân bin Kemâl Paşazâde}, Monlâ Abdülhalîm İbn Alî, Monlâ Mehemed Şâh {Mevlânâ Muhyiddîn Şemsüddîn-i Fenârî oğlu Yûsuf Bâlî oğlu Mehemed Şâh}, Monlâ Mehemed bin Yûsuf Bâlî İbn Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Muhyiddîn el-Mevlâ Alâüddîn Alî el-Cemâlî, Monlâ Mehemed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Hüsâmüddîn Hüseyin bin Abdurrahman, Monlâ Muslihuddîn bin Halîl, Monlâ Kâsım bin Halîl, Monlâ Abdülvâsi İbn Hızır, Monlâ Abdulazîz İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin {Âbid Çelebi}, Monlâ Abdurrahman İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyin el-Hüseyinî, Monlâ Pîr Ahmed Monlâ Kâdîzâde, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin el-Hatîb Kâsım, Monlâ Zeynüddîn İbn Muhammed bin Muhammed Şâh el-Fenârî, Monlâ Dâvud İbn Kemâl el-Kocavî, Monlâ Bedrüddîn Mahmûd {Saru Bedrüddîn}, Monlâ Nûrüddîn Hamza {Üçbaş}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Muhammed el-Berda'î, Monlâ Seyyidî bin Mahmûd {Mücellidzâde}, Monlâ Muhyiddîn Mehemed bin Ya'kûb {Ecezâde}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed {Şeyh [Şâzelî] Paşa}, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf bin Alî el-Yegânî, Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nûrüddîn Hamza {Leyszâde}, Monlâ Paşa Çelebi el-Yegânî, Monlâ Paşa Çelebi İbn el-Mevlâ Zeyrek, Monlâ Muhyiddîn Mehemed bin el-Mevlâ Zeyrek, Monlâ Abdulazîz, Monlâ Muhyiddîn Şeyh Muslihuddîn el-Kocavî, Monlâ Abdurrahîm el-Abbâsî, Monlâ Bahşî el-Amâsiyyevî, Monlâ Mehemed bin Ömer bin Hamza, Monlâ Hayrüddîn Hızır el-Ma'rûf Atûfî, Monlâ Abdulhamîd bin el-Eşref, Monlâ Îsâ Halîfe, Monlâ Şu'ayb {Turâbî}, Monlâ Şeyh Muhyiddîn el-Amâsiyyevî, **Bu abd-i mütercim ki İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî el-Kâdî bi-Amâsiyye**, Monlâ Tokatî {Tokatlı Çelebi}, Monlâ Muslihuddîn Mûsâ İbn Mûsâ el-Amâsiyyevî, Monlâ Mu'îdzâde el-Amâsiyyevî, Monlâ Abdullâh Hâce, Monlâ Dedecikzâde, Monlâ İbn el-Kaffâl {Kilitcioglu}, Monlâ Sâdık Halîfe el-Magnisâvî, Monlâ Mehemed İbn el-Hâcî Hasan, Monlâ Mehemed Paşa, Monlâ Îsâ Paşa, Monlâ Nihânî, Monlâ Haydar, Monlâ Hızır Şâh İbn Monlâ Mehemed bin el-Hâcî Hasan, Monlâ Mahmûd İbn Kemâl {Ahîcân, Ahî Çelebi}, Monlâ Mahmûd Bedrüddîn et-Tabîb {Hüdhüd}

Meşayih: Şeyh Nasûh et-Tosyavî, eş-Şeyh Mehemed {Ahî Şûrâ}, eş-Şeyh Muhyiddîn Mehemed {Ebû Şâme}, eş-Şeyh Abdurrahîm {Hâcî Çelebi}, eş-Şeyh Muhyiddîn Muhammed bin el-Mevlâ Bahâüddîn {Bahâüddînzâde}, eş-Şeyh

Muslihuddîn {Hâcezâde Muslihuddîn}, eş-Şeyh Muslihuddîn Mustafâ {Mu'allimzâde}, eş-Şeyh Nebî Halîfe, eş-Şeyh Muhyiddîn el-Esved {Kara Muhyiddîn}, eş-Şeyh Lutfullâh, eş-Şeyh Emîr Alî İbn Emîr Hasan, eş-Şeyh Monlâ Hızır Beg, eş-Şeyh Mahmûd İbn Alî en-Nakkâş {Lâmi'î Çelebi}, eş-Şeyh Seyyidî Halîfe el-Amâsiyyevî, eş-Şeyh Abdullatîf, eş-Şeyh Hâcî Ramazân, eş-Şeyh Sinân {Sûhte Sinân}

Onuncu Tabaka Kanûnî Sultan Süleyman Dönemi

Ulemâ: Monlâ Hayrüddîn, Monlâ Abdulkâdir {Kâdirî Çelebi}, Monlâ Sadullâh İbn Îsâ, Monlâ Muhyiddîn {Çivizâde}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Kutbuddîn Muhammed, Monlâ Hâfız Muhammed bin Ahmed bin Âdil Paşa, Monlâ Şeyh Muhammed {Magûş}, Monlâ Abdülfettâh bin Ahmed bin Âdil Paşa, Monlâ Alâüddîn el-Isfehânî, Monlâ Muslihuddîn {Çâk Muslihuddîn}, Monlâ Şâh Kâsım İbnü's-Şeyh el-Mahdûmî, Monlâ Zahîrüddîn el-Erdebîlî {Kâdîzâde}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed el-Karamanî, Monlâ İbnü's-Şeyh Şebüsterî, Monlâ Şerîf-i Acemî, Monlâ Âşcîzâde Hasan Çelebi, Monlâ Pîr Muhammed Şâh el-Cemâlî, Monlâ Abdullatîf, Monlâ Nakîzî Bâyezîd, Monlâ Ya'kûb {Ece Halîfe}, Monlâ Muhyiddîn {Mi'mârzâde}, Monlâ Ahmed {Kireçcizâde}, Monlâ Alî {Çerçin} Monlâ Seyyidî {ed-Dübb}, Monlâ Haydar {Kara Haydar}, Monlâ Ubeydullâh İbn Ya'kûb el-Fenârî, Monlâ Hüsâmüddîn Hüseyin {Gedik Hüsâm}, Monlâ Muhyiddîn {Kırtâsoglu}, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf İbn Ahî {Ahîzâde}, Monlâ Celâlüddîn el-Kâdî, Monlâ Muhammed İbn Abdurrahman bin Muhammed bin Ömer el-Halebî, Monlâ Kethudâzâde el-Germiyânî, Monlâ Bedrüddîn Mahmûd, Monlâ Bedrüddîn Mahmûd bin Abdullâh, Monlâ İshâk el-Üskübî, Monlâ Ebü's-Su'ûd {Bedrüddînoglu}, Monlâ Deli Birâder, Monlâ Ca'fer el-Burûsavî {Nihâlî}, Monlâ Işık Kâsım, Monlâ Fahrüddîn İbn İsrâfîl, Monlâ Şemsüddîn Ahmed bin Abdullâh, Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karasuyî, Monlâ Emîr Hasan er-Rûmî, Monlâ Mehmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsüddîn el-Yegânî, Monlâ Süleymân er-Rûmî, Monlâ Kutbuddîn el-Merzifonî, Monlâ Pîr Ahmed, Monlâ Muhammed eş-Şeyh Mahmûd el-Muglavî, Monlâ Şemsüddîn Ahmed bin el-Mevlâ Hamza el-Kâdî {Arab Çelebi}, Monlâ Şemsüddîn Ahmed, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Abdülevvel {Saçlu Emîr}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Abdulkâdir {Ma'lûl}, Monlâ Muhyiddîn

{Merhabâ Çelebi}, Monlâ Muhyiddîn Pîr Muhammed İbn Monlâ Alî el-Fenârî, Monlâ Alâüddîn Alî bin Sâlih, Monlâ Sâlih {Kara Sâlih}, Monlâ Ebü'l-Leys, Monlâ Fahrüddîn İbn Muhammed İbn Ya'kûb, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ {Masdar}, Monlâ Şeyh Muhammed Çelebi {Bâmî Muhammed Çelebi}, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf {Köprücükzâde}, **İbrâhîm bin Ahmed el-Amâsî**, Monlâ Alî İbnü's-Şeyh Hâcî Çelebi, Monlâ Muhammed Beg, Monlâ Manastırlu Çelebi, Monlâ İbrâhîm Halebî el-Hanefî, Monlâ Muhyiddîn Muhammed el-Hüseynî {Seyrek Muhyiddîn}, Monlâ Muhyiddîn el-Kocavî {Kara Muhyiddîn}, Monlâ Hızır Hayrüddîn {Tanagözzâde}, Monlâ Hidâyetullâh, Monlâ Muhyiddîn Muhammed bin Hüsâmüddîn, Monlâ Muhyiddîn {Ehlice}, Monlâ Abdulkâdir {Monlâ Abdî}, Monlâ Hüsâmüddîn Hüseyin Çelebi İbn Hasan Çelebi, Monlâ Kemâl, Monlâ Emîr Hasan Çelebi İbn es-Seyyid Alî Çelebi, Monlâ Muhyiddîn Muhammed İbn Vezîr Mustafâ Paşa, Monlâ Muhyiddîn Mehmed bin Monlâ Hayrüddîn, Monlâ Ferah, Monlâ Şemsüddîn Ahmed el-Germiyânî {Saru Şemsüddîn}, Monlâ Şemsüddîn Ahmed el-Burûsavî, Monlâ Abdurrahman İbn Yûnus el-İmâm, Monlâ Abdülkerîm, Monlâ Şemsüddîn Ahmed, Monlâ Sa'dî Çelebi, Monlâ Hayrüddîn Hızır {Saru Hızır}, Monlâ Abdullâh İbnü's-Şeyh Kemâl {Şeyhzâde}, Monlâ Hasan el-Karamanî, Monlâ Muhyiddîn {Hakîmzâde}, Monlâ Abdulhay İbn Abdülkerîm İbn Alî İbn el-Müeyyed, Monlâ Sinânüddîn Yûsuf, Monlâ Bedrüddîn Mahmûd el-Aydînî, Monlâ Alâüddîn Alî el-Amâsiyyevî, Monlâ Şemsüddîn Muhammed bin Ömer bin Emrullâh İbn Akşemsüddîn, Monlâ Hayrüddîn, Monlâ Bahşî, Monlâ Ca'fer el-Menteşevî, Monlâ Dervîş Mehmed, Monlâ Muslihuddîn Mustafâ bin Monlâ Seyyidî el-Menteşevî, Monlâ Sadullâh {Şeyh Şâzelîoglu}, Monlâ Abdülkerîm İbn Abdulvehhâb, Monlâ Mîr Âlim el-Buhârî, Monlâ Hüsâmüddîn Hasan et-Tâliş el-Acemî, Monlâ Şerîf Mehdî eş-Şîrâzî {Fikârî}, Monlâ Sa'yî, Monlâ Kâsım, Monlâ Mûkehhâlzâde {Sürmelüzâde}, Monlâ Muhyiddîn Muhammed {Arcunzâde}, Monlâ Pîr Mehmed, Monlâ Hekîm Sinân, Monlâ Hekîm Îsâ et-Tabîb, Monlâ Osmân et-Tabîb

Meşayih: eş-Şeyh Abdülkerîm el-Kâdirî {Müftî Şeyh}, eş-Şeyh Mahmûd Çelebi, eş-Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî, eş-Şeyh Hâcî Halîfe el-Menteşevî, eş-Şeyh Bekr Halîfe, eş-Şeyh Muslihuddîn {Gündüz Muslihuddîn}, eş-Şeyh Muhyiddîn el-İznîkî, eş-Şeyh İskender, eş-Şeyh Sinân-ı Erdebîlî, eş-Şeyh Muhyiddîn Muhammed, eş-Şeyh Ramazân, eş-Şeyh Bâlî Halîfe es-Sofyevî, eş-Şeyh Muslihuddîn {Merkez Muslihuddîn}, eş-Şeyh Sinân Halîfe, eş-Şeyh Alî Kâzvânî, eş-Şeyh Üveys, Şeyh

Dâvud, eş-Şeyh Baba Haydar-ı Semerkandî, eş-Şeyh Safiyyüddîn {Saraçlar Şeyhi}, eş-Şeyh Muhyiddîn, eş-Şeyh Abdulgaffâr, eş-Şeyh İshâk, eş-Şeyh Ahmed Çelebi, eş-Şeyh Abdullatîf İbn es-Seyyid Murtazâ, eş-Şeyh Abdülmümin, eş-Şeyh Şücâüddîn İlyâs, eş-Şeyh Ahmed İbnü's-Şeyh Merkez Muslihuddîn, eş-Şeyh Nûrüddîn Hamza el-Germiyânî, eş-Şeyh Tâcüddîn {Saru Şeyh Üryân}, eş-Şeyh Muhyiddîn Muhammed, eş-Şeyh Muslihuddîn Mustafâ

SONUÇ

“Nizâm-ı âlem” ve “devlet-i ebed-müddet” fikriyle gelişerek küçük bir beylikten imparatorluğa uzanan Osmanlı Devleti’nde bu gelişime paralel olarak tarih bilinci de gelişmiştir. Geçmişî kayıt altına almak sadece siyasî, askerî, malî vb. alanlarda kalmamış; ilim, kültür, sanat ve edebiyat sahalarında da çok çeşitli eserler kaleme alınarak büyük bir külliyyat oluşturulmuştur. Devletin çeşitli kademelerinde yer alan bürokratlar, bir şehrin tanınmış kişileri, tasavvuf ve sanat erbabı bu külliyyatta geçmişî günümüze taşıyan bir biyografi disiplini içerisinde yer almıştır.

Biyografik özellikler taşıyan eserlerden biri de Taşköprizâde Ahmed İsâmeddin Efendi’nin *eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye fî ‘Ulemâi’d-Devleti’l-‘Osmâniyye* adlı eseridir. H. 965/ M. 1557-58 yılında telif olunan bu eser, Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey’den Kanûnî Sultan Süleyman dönemine kadar yaşamış olan ulema ve meşayihin hâl tercümelerini içermektedir. Yazılır yazılmaz büyük bir ilgiye mazhar olan bu esere çeşitli tercüme, telhis ve zeyiller yazılmış; her zeyil yazarı kendinden önce bırakılan yerden kendi zamanına getirmek suretiyle 1299-1755 yıllarını kapsayan ve binlerce önemli şahsın biyografisini içeren büyük bir külliyyata vücut vermiştir. İlmiye sınıfına mensup kadı ve müderrislerin hâl tercümelerini konu edinerek başlayan bu gelenek zamanla şeyh, mutasavvıf, şair ve devlet adamlarının biyografileri ile tarihî olayları da aslî konusu hâline getirmiştir.

Eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye ve zeyilleri günümüzde yeni harflere çevrilerek yayınlanmıştır. Tercüme niteliğinin yanında mütercimnin çeşitli tasarruflarıyla genişletilip edebî bir hüviyet kazanan *Şakâ’ik* tercümeleri ise henüz yayınlanmamıştır. Bu tercümelerden biri olan *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu’mâniyye* İbrahim b. Ahmed el-Amâsî tarafından kaleme alınmıştır. Mukaddime ve hatime bölümleri hariç aslına sadık kalınarak yapılan bu tercümenin müstakil bir adı bulunmamaktadır. Mütercim tarafından H. 998 Cemâziyelâhir sonlarında /M. 1590 Mayıs tarihinde Amasya kadılığı döneminde kaleme alınmıştır.

Terceme-i Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye’nin mukaddime ve hatime bölümleri, ihtiva ettiği bilgiler bakımından okuyucunun ihtiyaç duyacağı tam bir tafsilata haiz değildir. Dolayısıyla yeterli donanımda bir mukaddime ve hatimedenden yoksun olan bu eser, mütercimnin kendi tasarrufunu yansıtan bir takdim içermektedir.

Tabakalar *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin ana bölümleri olup eserin, dolayısıyla tercümenin esasını oluşturur. *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de biyografileri verilen isimler, eser içerisinde saltanat yıllarına göre tayin olunan bir tasnif ile yer alır. Âlim ve meşayihler tanıtılacağı hükümdar dönemi içerisinde, o hükümdarın ismi ve tahta geçiş yılı esas alınarak sıralanır. Bu tabakaların hemen ardından bilgi verilecek şahsiyetin ismi ile madde başları oluşturulur. Tabakanın başlığı ile hakkında bilgi verilecek isimler arasında herhangi bir bilgi ya da dibace şeklinde bir geçiş görülmez. Unutulmamalıdır ki *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* geleneğin ilk örneğidir. Bu eserden sonra metni belirli bir yazım formatına dönüştürme çabaları, müelliflerin birbirlerinin yaptıkları çalışmaları dikkate alarak daha iyi bir tertip ve tasnif ile eserlerini vücuda getirmeleri söz konusudur. Bu anlamda daha ziyade zeyillerde görülen uygulamaların prototipi sayılabilecek tasarruflar *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'de görülür. Biyografileri verilen zevatın yaşadığı hükümdar dönemi o hükümdarın ismi ve tahta geçiş yılı verilerek tabakalar meydana getirilir. Hemen akabinde bir alt başlık verilerek tanıtımları yapılacak isimlere bir geçiş sağlanır. “Ve min ‘ulemâi fî zemânihi” alt başlığı ile o tabakada âlim sınıfı içerisindeki isimler sıralanır. Bu bilgilerin akabinde “Ve min meşâyihî fî zemânihi” alt başlığı ile meşayih sınıfının biyografileri takdim edilir. Bu durum tanıtımları, müstakil bir başlığı olan belirli bir bölüm hâline getirir. Padişah dönemlerine göre oluşturulan üst başlık böylelikle alt başlıklarla (yan başlıklarla) tertip olunarak yazım tekniği açısından önem taşıyan bir uygulama ortaya konulur. Böylelikle anlatı malzemesinin hacminin genişliği, eserin iskeleti daha belirgin hâle getirilerek düzenlenir. Yukarıda zikrolunan şekilde şahısların tabakaya bağlanması sağlanmakla birlikte bölüm düzenlemelerinde ince ayrıntıya girilerek “Monlâ” ya da “Şeyh” ile başlayan müstakil başlık verme kullanımları da görülür. Böylelikle eserin başlık, alt başlık ve yan başlıklarla bir düzen içerisinde kompozisyonu sağlanır. Bu kompozisyon içerisinde mütercimın tasnifi ile ulema sınıfından 367, meşayih sınıfından 153 olmak üzere toplam 520 ismin biyografileri tercümede yer alır.

Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye tercüme ve zeyillerinde görülen münşiyâne bir üslup ve ağır bir dil *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'de görülmez. Tercümede dil konusundaki tasarruflar çok sade olmamakla birlikte nispeten lügatlara müracaat etmeden anlayabileceğimiz bir dil ve ifade hususiyeti arz eder. Mütercimın ağır,

anlaşılması güç terkiplerle uzayıp giden bir anlatımı söz konusu olmaz. Cümleler yer yer kısa, kullanılan dil ağır, ağdalı kullanımlara nispeten sadedir.

Sebeb-i telife baktığımızda ise eserin tesir alanını genişleterek belirli bir kesimden daha büyük bir kitleye ulaştırılması izah olunmaktadır. Bu amacı ifade etmek için kullanılan “‘ulemâ ve cühelâya nef’i ‘âmm ve şâmil olmag; nef’inin ‘umûm ve şumûlüne ‘azîmet eylemek” sözü muhatabın Türkçe konuşan tabaka olması münasebetiyledir. Çalışmanın içerdiği bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını hedefleyen bu yaklaşımda eserin Türkçe olması hem aktarımın yaygın hem de faydanın genel olmasını sağlamaktadır. Farklı bir tabirle muhatap kitlenin ana dilinin Türkçe olması hasebiyle eserin Türkçeye tercüme edilmesi bir kolaylık ve anlaşılabilirlik zemini doğurmaktadır.

Taşköprüzâde *Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’nin bitiminde kendi biyografisine hatime bölümünde yer vererek eserin yazılış şekli ve tarihini belirtir. Allah’a şükreden müellif ardından Hz. Muhammed’e salat ve selam eder. Ardından âlim ve şeyhlerin duasında bulunan müellif, sonrasında eserin tamamlanmasında katkısı olanlara dua edip eseri Hz. Peygamber’in hadislerinden derlenen bazı özlü dualarla tamama erdirir. *Eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’nin hatimesinde görülen bu tertip İbrahim b. Ahmed el-Amâsî’de ise müellifin kendi kaleminden çıkan otobiyografisinin daha sade bir takdimiyle ifade bulur. Hatime bölümüne doğrudan bu aktarım ile girilir. Ardından mütercim tercümesini yaptığı eserde müellifin kendi biyografisini vermesini örnek alarak Taşköprü’nin takdiminden sonra kendi biyografisini takdim eder. Otobiyografiden önce sebeb-i telif olarak adlandırılacak şekilde eseri neden tercüme ettiğine dair bilgi veren mütercim, sonrasında kendi hayat hikâyesini muhtasar bir şekilde ortaya koyar. Taşköprüzâde *eş-Şakâ’iku’n-Nu’mâniyye*’sinde görülen Allah’a şükür, Hz. Muhammed’e selam ve dönemin padişahına dua bölümleri tercümenin hatimesinde görülmez. Sahib-i ahval-i kitab bölümünden sonra eser tamamlanır.

Sonuç olarak tercümenin tenkitli metninin hazırlanması, tercümelere yönelik eksik ve hatalı bilgilerin yeni çıkan ve tespit ettiğimiz kaynaklarla yeniden yorumlanarak değerlendirme ve tasnife tabii tutulması, çalışmamızın diğer tercümelere kıyaslanmasına ve geleneğin daha doğru bilgiler ışığında izahat bulmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca eserin tamamını merkeze alan bir yaklaşımla ilk defa bu

geleneğe yönelik ulema ve meşayihin kimlik, zanaat, sanat, meslek bilgileri, öğrenim serüvenleri, fiziksel görünüm ve sosyal ilişkileri, kurdukları entelektüel ağlar bu çerçevede oluşan tasavvufi menkıbelere yönelik ayrıntılı tasvir ve değerlendirmeler hem Osmanlı entelektüel hayatına ışık tutacak hem de dönemin dünyasını ve mütercimin, müellif özelinde tanıtım stratejisini anlamamıza katkı sunacaktır.

IV. BÖLÜM

TERCEME-İ ŞAKÂ'İK-İ NU 'MÂNİYYE'NİN

TENKİTLİ METNİ

4.1 Nüshaların Değerlendirilmesi ve Şeceresi

Klâsik filolojide metin tenkidi ve tenkitli neşrin esaslarını ortaya koyan Ateş'e göre: "Metnin doğru olarak tespit (constitution) ve neşrinin gâyesi, okuyucuya mümkün olduğu kadar müellif kaleminden çıkmış (original) metnin aynı olan bir metin vermektir."¹⁰⁸ Yazılan bir eserin nüshalarını tespit ve temin edip bu nüshalar içerisinde müellif hattı nüshasının bulunup bulunmadığını araştırmak bu anlamda metin tenkidinin aslî gayesidir. Bu gayeye yönelik kütüphane kayıtları ya da yazma eserin üzerindeki müellif hattı olduğuna dair ibareler birer ölçüttür. Ancak müstensih tarafından müellif nüshası esas alınarak yazılabilecek bu ibareler müellif hattına yönelik tespiti güç kılmaktadır. Bununla birlikte müellif hattı olduğuna dair tespitlerin ötesinde, eserin yazım aşamasından sonra yapılan ekleme ve çıkarmalar - metnin müellif nüshası olsa dahi- diğer nüshalara müracaat etmeyi, tenkitli metin kurmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle:

Yapılan katalog taramaları neticesinde *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu 'mâniyye'* nin Türkiye ve yurt dışı kütüphanelerinde kayıtlı beş nüshası tespit edildi. Tespit edilen bu nüshalar; Ankara Millî Kütüphane, 06 Hk 3260; Londra Millî Kütüphane, Or. 5966; Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Sâliha Hatun (Murad Mollâ Kütüphanesi) No. 158; Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih 727; Mısır Milli Kütüphanesi Tarihî Türkî 162'de kayıtlıdır. Bu nüshalardan Mısır Milli Kütüphane Tarihî Türkî 162 numarada kayıtlı müstensih nüshası daha önce belirtilen gerekçelerle temin edilemedi ve diğer dört nüsha içerisinde de müellif nüshasına ulaşamadı.

Nüshalar arasında müşterek benzerlik ve farklılıklar, ilave ve çıkarmalar, derkenârlar vb. hususlar değerlendirildiğinde Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Sâliha Hatun (Murad Mollâ Kütüphanesi) No. 158 numarada kayıtlı yazma eser ile Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih 727 numarada yer alan nüshanın aynı koldan

¹⁰⁸ Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s.255.

geldiği; Ankara Millî Kütüphane, 06 Hk 3260 numaralı yazma ile Londra Millî Kütüphane, Or. 5966 numarada kayıtlı nüshanın ise ayrı bir koldan geldiği tespit edildi.

Ali Emirî nüshası ile aynı koldan gelen Sâliha Hatun (Murad Mollâ Kütüphanesi) nüshası eksik olması hasebiyle tenkitli metne dâhil edilmedi. Diğer nüshalarla karşılaştırıldığında toplam 484 ismin¹⁰⁹ tercüme-i hâlinin yer aldığı bu nüshada 36 ismin¹¹⁰ biyografisinin eksik olduğu tespit olundu.

Diğer koldan gelen Ankara Millî Kütüphane ve Londra Millî Kütüphanesinde kayıtlı nüshalar incelendiğinde ise Ankara Millî Kütüphane 06 Hk 3260 numaralı yazma eser; başında yer alan fihrist, biyografik bilgilerin sıralanması, bağlı bulunduğu tabakadaki biyografilerin tamamını içermesi, satır atlamanın asgari seviyede olması, varaklarda kopukluk olmaması gibi muhtelif vecheleri ile tenkitli metin tesisinde kullanıldı. Böylelikle nüshalar arasında yukarıda sıralanan çeşitli yönlerden benzerlik ve farklılıkların tespiti çerçevesinde Ali Emirî nüshası¹¹¹ ile Ankara Millî Kütüphane¹¹² nüshası kullanılarak tenkitli metin oluşturuldu.

¹⁰⁹ Haliliye Medresesi'nde Hasan b. Muhammed tarafından istinsah edilen bu nüshanın I. Tabakasından 7 biyografiye, II. Tabakasından 11 biyografiye, III. Tabakasından 7 biyografiye, IV. Tabakasından 2 biyografiye, V. Tabakasından 18 biyografiye, VI. Tabakasından 38 biyografiye, VII. Tabakasından 89 biyografiye, VIII. Tabakasından 99 biyografiye, IX. Tabakasından 71 biyografiye, X. Tabakasından ise 142 biyografiye yer verilerek toplam 484 şahsın tercüme-i hâli kaleme alınmıştır.

¹¹⁰ Bu nüshada yer almayan Şeyh/ Monlâ künyeleri şunlardır: **Dördüncü Tabaka**, Yıldırım Bâyezîd Dönemi: Monlâ Muhammed Hâfızüddîn Muhammed bin Muhammed el-Kerderî {İbn Bezzâzî}, Monlâ Muhammed Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed bin Ya'kûb bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî, Monlâ Şeyh Şahâbüddîn, Monlâ Hasan Paşa İbn el-Mevlâ Alâüddîn el-Esved, Monlâ Safer Şâh, Monlâ Mehmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsüddîn el-Fenârî, Monlâ Kutbüddîn el-İznîkî, Monlâ Bahâüddîn Ömer bin Monlâ Kutbüddîn el-Hanefî, Monlâ İbrâhîm el-Hanefî, Monlâ Necmüddîn el-Hanefî, Monlâ Yâr Ali eş-Şîrâzî, Monlâ Şeyh Muhammed-i Cezerî {Ebû'l-Hayr}, Mevlânâ Abdullatîf bin Melek, Mevlânâ Muhammed bin Abdullatîf İbn Melek, Mevlânâ Abdurrahman İbn Ali İbn Ahmed el-Bistâmî, Mevlânâ Alâüddîn er-Rûmî, Monlâ Fahrüddîn er-Rûmî, Monlâ Şeyh Ramazân, Mevlânâ Ahmedî, Mevlânâ Bedrüddîn Mahmûd bin İsrâîl bin Abdulazîz {Kâdî Simâvnoglu}, Mevlânâ Hâcî Paşa, Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî, Şeyh Şemsüddîn Muhammed bin Ali el-Hüseynî, Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî, Şeyh Abdurrahman el-Erzincânî, Şeyh Tabduk Emre, Şeyh Yûnus Emre. **Beşinci Tabaka**, Çelebi Mehmed Dönemi: Mevlânâ Haydar bin Muhammed bin el-Hâfî el-Herevî, Mevlânâ Fahrüddîn-i Acemî, Mevlânâ Ya'kûb el-Asfar el-Karamanî {Saru Ya'kûb}, Şeyh Abdulmutî {Şeyh-i Harem}, Şeyh Zeynüddîn Hâfî. **Altıncı Tabaka**, Sultan II. Murâd Dönemi: Tâcüddîn İbrâhîm {İbn el-Hatîb}, Mevlânâ Hızır Şâh. **Yedinci Tabaka**, Fâtih Sultân Mehmed Dönemi: Hâce Bahâüddîn-i Nakş-bendî {Muhammed bin Muhammed el-Buhârî}. **Sekizinci Tabaka**, II. Bâyezîd Dönemi: Monlâ Şemsüddîn Ahmed el-Yegânî {Eyyühüm}, Monlâ Abdurrahman İbn Muhammed bin Ömer el-Çelebi.

¹¹¹ Bu nüsha metin tenkitinde AE olarak adlandırılmıştır.

¹¹² Bu nüsha metin tenkitinde MK olarak adlandırılmıştır.

4.2 Metin Tesisi İle İlgili Açıklamalar

Arap harfli metinlerin neşrinde kullanılan transkripsiyon ya da çeviriyazının hangi usul ve esaslara göre nasıl yapılması gerektiğine dair çeşitli görüşler yer almaktadır.¹¹³ Bu görüşler arasında İsmail Ünver'in transkripsiyonla alakalı görüş ve uygulamaları birçok araştırmacı tarafından tatbik kılınmakta farklı görüşler arasında en fazla kabul gören uygulamalardan biri olmaktadır. Bu bağlamda:

- Çalışmamızda Arapça ve Farsça ek, Arapça ve Farsça birleşik kelime, ön ek ve son eklerde İsmail Ünver'in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* isimli makalesinde belirtilen hususlar dikkate alındı.
- Metinde geçen Arapça ve Farsça ibare ve şiirler metin içerisinde italik olarak çeviriyazıyla yazıldı, Türkçeye tercümeleleri dipnotlarda verildi.
- Metinde yer alan âyetlerin Arapça hallerine sadık kalındı. Dipnot ile bulundukları sûrenin adları, sıraları, âyet numaraları ve mealleri bildirildi.

¹¹³ Transkripsiyonlu metin neşrinin nasıl yapılması gerektiği konusunda görüşler için bkz. İsmail Ünver, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89; İsmail Ünver, “Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollojyumu’nda 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur.); İsmail Ünver, “Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız”, *Türk Dili*, S. 500, s. 118-126; Tunca Kortantamer, “Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üni. Fen-Edebiyat Fak. Yayını, İstanbul 1993, C. VII, s. 253-267; Ahmet Ateş, “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267; Osman Horata, “Klâsik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ ile İlgili Bazı Problemler”, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollojyumu’nda - 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara - tebliğ olarak sunulmuştur.); Adnan İnce, “Tenkitli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri”, (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kollojyumu’nda - 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara - tebliğ olarak sunulmuştur.); Ziya Avşar, “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 75-111; Zeynep Korkmaz, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, 1979, s. 67-78; Mertol Tulum, “Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık 1983, s. 175-228; Mehmet Çavuşoğlu, “Bir Divan Neşri Üzerine Notlar”, *Erdem*, C. I, S. 3, Eylül 1985, 801-824; Atabey Kılıç, “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler”, *GÜ Kırşehir Eğitim Fak. Dergisi*, Nu: 1, Kırşehir 2004, s. 331-345; Ahmet Tanyıldız, “Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları”, *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 526-534; Yusuf Ziya Kavakçı, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Emel Matbaacılık, Ankara 1976; Mertol Tulum, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usûl (Menâkıbü’l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme)*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000; M. Ali Tanyeri, *Divanlar Üstüne Eleştiriler*, Turkuaz Yay., İstanbul 2005; Gotthelf Bergstrasser, *Metin Tenkidi ve Yazma Metinleri Yayınlama İlkeleri*, (hızl. Muhammed Hamdî el-Bekri), (Çev. Eyyüp Tanrıverdi), Kitabevi Yay., İstanbul 2011; Salâhattin Polat, *Metin Tenkidi*, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul 2010. vb. Ayrıca Erciyes Üni.’nde düzenlenen II. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu’nda (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına, Kayseri, 15-16 Mayıs 2008) imlâ ve metin neşri konularında pek çok tebliğ sunulmuş ve bu tebliğler yayımlanmıştır: *Turkish Studies* (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına), Volume 3/6, Fall 2008.

- Hadis-i şerifler italik olarak transkripte edildi. Anlamları dipnotlarda verildi. Geçtikleri kaynak belirtildi.
- Metnin imlâsında zaman zaman problemler gözlemlendi. Bu gibi durumlarda metne müdahale edildi, Arapça ve Farsça kelimeler mümkün olduğunca asıllarına uygun yazılmaya çalışıldı.
- Yer isimlerinin Arapça - Farsça kökenli olduğu kesin olarak saptandıysa uzun ünlüler gösterildi.
- Metinde müellifçe başlıklarda kullanılan sürh mürekkep dikkate alınarak bu kısımlar “bold” ile yazıldı.
- Mensur kısımlarda anlam doğrultusunda metin göz önünde bulundurularak noktalama işareti kullanıldı. Şiir örneklerinde herhangi bir noktalama işareti uygulanmadı.
- Metinde biyografik anlatılarda yer alan diyalog cümleleri tırnak “ ” içerisinde yazıldı.
- Ebced hesabı ile oluşturulan bölümlerin yan tarafına parantez açılarak ifadenin tarihi yazıldı.
- Farsça vasıf terkeblerinde eş, yakın ve zıt anlamlı kelimeleri birbirine bağlayan vâv (و) harfi “u, ü, vu, vü” şeklinde okundu. Türkçe ibarelerde ise vâv (و) harfi “ve” biçiminde okundu.
- Farsça kelimelerde yer alan vâv-ı ma’dûle “hâce, hîş” örneklerinde olduğu gibi (ه) işareti ile gösterildi.
- Esasında orta hecelerinde hemze olan (ء) bulunan ama nüshalarda hemzeleri ye (ي) olarak yazılıp Türkçe söyleyişe yaklaştırılan kelimeler aslî imlaları dikkate alınarak metne dâhil edildi. Dakâ’ik (dakâyık), hakâ’ik (hakâyık), şakâ’ik (şakâyık) gibi.
- İl, İlçe ve diğer yer isimleri eserin kaleme alındığı çağın söyleyişine uygun olarak yazıldı. Tırabozın (Trabzon), Ayasofıyya (Ayasofya), Edrine (Edirne), Balıkesrî (Balıkesir), Burûsa (Bursa)
- “Muhammed” ismi, Anadolu’da yaşayan şahıslar için “Mehammed”, Anadolu dışındaki isimler için “Muhammed” biçiminde okundu.

- Şahıs isimlerinden önce ve sonra gelen unvanlar çeviriyazıda olduğu gibi yazıldı. Beg, Aga vb.
- Bir yerleşim yerine mensubiyet bildiren nispet î'sini almış özel isimler terkip haline getirilerek Farsça kurallar çerçevesinde yazıldı. Monlâ Kâdîzâde-i Rûmî (Monlâ Kâdîzâde Rûmî), Monlâ Muhsin-i Kayserî (Monlâ Muhsin Kayserî) vb.
- Elif-i maksûre ile biten kelimelerde herhangi bir ayrıma gidilmedi “â” şeklinde gösterildi.
- Ramazân: Ramadân, kâdî: kâzî örneklerinde olduğu gibi hem “d”li hem de “z” li okunabilen (ض) harfinin imlasında yaygın olarak kullanılan ilk şekiller tercih edildi.
- Metin boyunca yazar tarafından aynı yer isimlerinin farklı yazıldığı görülmüştür. Bu tarz yazımlarda metne müdahil olunmamıştır. İstanbul: İslambol, Ankara: Engüri. Bununla birlikte farklı harflerle yazıldığı halde aslında aynı olan Ebî Eyyûb: Ebû Eyyûb, Burûsavî: Bursâvî gibi kelimelerde de tek tip kullanım esas alındı.
- Aynı çift ünsüzle biten Arapça kelimelere ünsüz bir harfle başlayan bir ek geldiğinde bu ünsüzlerden biri düşürüldü. Ancak kelime herhangi bir ek almıyorsa çift ünsüzlerin yazımı muhafaza edildi.
- Metin içerisinde yer alan Arapça ibarelerden yaygın olarak kullanılan “rahmetullâhi aleyh”, “radiyallâhu anhu” vb. kısa dua cümleleri transkribe edilip italik hâle getirildi. Bu ibarelerin ilk geçtikleri yerlerde anlamları verildi.

4.3. Tenkitli Metinde Nüsha Farklarının Gösterilmesi İle İlgili Açıklamalar

- Tenkitli metnin kurulmasında ve nüsha farklarının gösterilmesinde Ahmed Ateş'in *Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman Münasebeti ile)* adlı makalesinde belirtilen usul ve esaslara uyuldu.¹¹⁴
- Tenkitli metin tesisinde müellif nüshasının içeriği ile dil hususiyetlerini iyi yansıtan ve fiziksel açıdan iyi durumda olan iki nüshadan istifade edildi. Her iki nüshadan herhangi bir nüsha esas alınmayarak anlam, söz dizimi, ses, ahenk ve tarih bilgisi ölçütleri göz önünde bulundurularak nüsha farkları değerlendirildi. Müellif nüshasına uyduğu düşünülen varyant metne, farklar ise aparata alındı.
- Aparatta yer alan açıklama ve nüsha farklarında yazmalara verilen AE (Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih 727), MK (Ankara Millî Kütüphane, 06 Hk 3260) kısaltmaları kullanıldı.
- Nüsha varyantlarının olduğu yere dipnotlar konuldu.
- Aparatta nüsha farkı bulunan ifade yazılıp iki nokta (:) işareti konuldu. Varyantlar işaretten sonra verildi.
- Sıralı birden fazla kelimede yazma farkı olduğunda ilk ve son kelimeler yazıldı, araya “/” işareti konuldu. Bu kelimeler içerisinde aynı ibarelerin yer alması durumunda ilk kelimede sonrasında yer alan kelime, son kelimede ise kendisinden önceki kelime yazıldı. Nüsha farklılığının fazla olduğu sıralı cümlelerde ise her iki nüsha farklılığı kısaltılmadan gösterildi.
- Anlam ve yapı gereği metinde olması gereken ancak müstensih tarafından nüshaya alınmayan kısımlar için aparatta tire (-) işareti konuldu. Mesela “ ayıtdı: - AE” ibaresi, “ayıtdı” kelimesinin AE nüshasında bulunmadığı anlamına gelmektedir.
- Tek sözcükten oluşan varyantlarda metinde geçen kelime aparatta yazılmadı. İlgili dipnotta sadece metne alınmayan farklı kelime ve bulunduğu nüsha yazıldı. Bu uygulamanın nedeni dipnotların metnin önüne geçmesine engel olmaktır.

¹¹⁴ Ahmet Ateş, *Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle, Türkiyat Mecmuası, C. VII-VIII, 1942, s.253-267.*

- Anlamı ya da metnin tesisini herhangi bir şekilde etkilemeyen müstensih kaynaklı kelime farklılıkları aparatta gösterilmedi: (ve) ba‘dehu/sonra; idüp/eyleyüp; olup/oldı; oldu/eyledi; ahz itmiştir/ahz idüp; ittüklerinde/eyledüklerinde; olmagıyla/olmuş vb.
- Kim/ki, ol/o, Rûm/ Rûm’a gibi dil bilgisi birliklerindeki küçük değişikliklere yer verilmedi.
- Aynı kelime ve anlamlara sahip olup tek farkları Arapça ve Farsça esaslara göre kurulmak olan tamlamalarda nüsha farkları gösterilmedi: Ebî Bekr es-Sıddık: Ebî Bekr-i Sıddık gibi
- Özellikle tarih kısımlarında müstensih dâhiliyle yapılan farklarda MK nüshası esas alınarak nüsha farkları gösterilmedi: “ Dokuz yüz on bir tarihinde fevt oldu: Sene dokuz yüz on birde fevt oldu”; “Yediyüz seksen altı Receb’inün yigirminci Cum’a gicesi: Sene yedi seksen altı Receb’inin yigirmisinde Cum’a Gicesi” vb.
- Sürh mürekkep ile yazılan madde başlarında MK nüshası esas alınarak başlıklar oluşturuldu. AE nüshasındaki farklılıklar belirtilmedi: **Mevlânâ Abdurrahmân İbn Alî İbn Ahmed el-Bistâmî; Mevlânâ Abdurrahmân:** Abdurrahmân bin Alî İbn Ahmed el-Bistâmî
- “... sakın oldu. Onda defn olundu; ... sakın olup onda defn olundu” şeklinde müstensih dâhiliyle yapılan cümle kısaltmalarında bir nüshaya uyulup farklar bildirilmedi.
- “İle” vb. edatların birleşik veya ayrı yazımından kaynaklanan farklar aparata alınmadı.
- Saygı anlamı taşıyan “lar, ler” ekinin kullanılıp kullanılmamasından dolayı ortaya çıkan varyantlar aparata konulmadı.
- Mücerret isim yapılırken Farsça (-î) veya Arapça (-iyye) eklerinden hangisinin tercih edildiğinden kaynaklanan yazma farkları gösterilmedi.
- Big/Beg/Bey, onun/anun, hizmed/hidmed gibi farklı yazımlarda tek tip kullanıma gidildi.

4.4. Transkripsiyon Alfabeti

ء	ش ş
ا a, ā, e	ص ś
ب b, p	ض đ, ž
پ p	ط t
ت t	ظ ž
ث š	ع Ǿ
ج c, ç	غ ğ
چ ç	ف f
ح ĥ	ق q
خ ħ	ك/ك k, g, ñ
د d	ل l
ذ ź	م m
ر r	ن n
ز z	ه h, a, e
ژ j	و v, o, ö, u, ü, ū
س s	ی y, ı, i, ĭ

METİN

TERCEME-İ ŞAKĀ'İK-İ NU'MĀNİYYE

Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

[1b] Ḥamd-i nā-maḥdūd ve şükr-i nā-ma' dūd ol mālīk-i mülk-i 'aṭā vü cūd ve rāzıķu men fī-dā'ireti'l-vücūdun¹¹⁵ zāt-ı bī-çūnı üzerine olsun ki iki ḥarf ile 'ālemi mevcūd ve 'ālem içre Ādem'i cemī' -i melā'ikeye mescūd eyledi. Ve şılat-ı şalavāt-ı nāmıyāt ve tuḥaf-ı taḥıyyāt-ı sāmıyāt ol muķīm-i maķām-ı Maḥmūd ve mün' amü's-şefā'atı'l- 'uzmā fī'l-yevmī'l-mev'ūd ser-ḥayl-i aşḥāb-ı şafā ya'nī Ḥazret-i¹¹⁶ Muḥammed Muşṭafā *şalla'llāhu te'ālā*¹¹⁷ 'aleyhi ve sellem mā-dāmeti'l-arzu ve dāreti's-semā'nuñ üzerine olsun ki iftiḥār-ı efāzıl-ı beşer ve şefi'ü'l-'uşāt fī'l-maḥşerdür. Ve şad hezār taḥıyyāt-ı semiyyāt ve teslīmāt-ı seniyyāt āl u aşḥāb ve etbā' u aḥbābları üzerlerine olsun ki nücūm-ı hüdā vü rücūm-ı 'idā ve¹¹⁸ من افتقى أثرهم فقد اهتدى'dür. Ammā ba'd her 'āķil-i ḥabīre¹¹⁹ ḥafī ve nāķid-i başīre ḥabī degüldür ki dār-ı dünyānuñ fenāsından fenāsı şüreti 'iyān ve ğınāsı ile 'anāsı hem-'inān dirhemi hemm ile mütevālī [AE 2a] ve dīnārı nār ile mütetālīdür. Pes nāzire-i 'ayn-ı i'tibār ve dīde-i iḥtibār¹²⁰ ile nazar idüp bu dünyāda fakīr ü ğanī bī-ķarār u ķaşı vü denī nā-pāydār ve metā'ı maḥz-ı iķtirār [MK 2a] idüğini bildükden soñra 'āķıbet-endīş ve tedbīr-i umūr-ı 'āķıbet-i ḥıṣṣe şarf-ı himmet ve taḥşıl-ı zād-ı yevmü'l-mī'āda 'azīmet eyleye. Binā'en 'alā zālīk 'umdetü'l-'ulemā'i'l-müte'aḥḥırın ve zübdetü'l-fużalā'i'l-müteverri'in yenbū'u'l-fazlı ve'l-yakīn ed-dāric ilā raḥmeti Rabbi'l-'ālemin şemsü'l-milleti ve'd-dīn mevlānā ve bi't-tevfīr fī't-tevkīr¹²¹ evlānā el-Mevlā Aḥmed bin Muşṭafā İbn Ḥalāl 'aleyhi'r-raḥmetu'r-Rabbi'l-celīl ki Taşķöprü-zāde dimek ile ma'rūf ve beyne'l-'ulemā faẓl ile mevşūfdur. Bu bābda bir kitāb-ı müsteṭāb-ı nā-yāb ve bir mecmū'a-i

¹¹⁵ vücūd ki AE

¹¹⁶ - AE

¹¹⁷ - AE

¹¹⁸“Onların izlerinin peşinden gidenler hidayete ermişlerdir.”

¹¹⁹ başīre AE

¹²⁰ iḥtiyār MK

¹²¹ bi't-tevkīr fī't-tevfīr MK

faşl-ı hıṭāb te'līf ü taşnīf ve tertīb ü tarşīf¹²² idüp ve 'ulemā-yı Rūm'ı كما هو حقهم tavşīf ve ba' dehüm meşāyih-i kirām-ı zevī'l-ihtirāmı ta' zīm ü tanzīf eyleyüp sülāle-i¹²³ Āl-i 'Oşmān *eyyeda'llāhu*¹²⁴ *salṭanatehüm ilā intihā'i'z-zamān hazāratınū*¹²⁵ her birinūn zamān-ı salṭanātında olan vūzerā-yı 'izām ve 'ulemā-yı zevī'l-ihtirām ve meşāyih-i kirāmdan mevcūd olanları beyān ve vāqı' olan fütūhātı ve te'līfāt u taşnīfātı ve zāhir olan kerāmātı 'iyān idüp zıkr-i cemīle mazhar ve ecr-i cezīle mü'eşşer oldu. **Beyt:**¹²⁶

رحمة الله عليه وعلى عترته

وعلى من اخذ الفضل عن الصحبة¹²⁷

Vech-i ḥüsn üzere taḥrīr ve üslūb-ı müstaḥsen üzere taḥrīr idüp müşārün-ileyh bi'l-benān olan ḥadā'ik-i muşannefāt-ı zevī's-şān mā-beyninde *Şakā'ik-i Nu'mān* diyü ad virüp fevā'idi 'azīz ve mevā'idi lezīzdir lākin lisān-ı 'Arab'da olmaḡ ile her şahş temyīz idemeyüp diyār-ı Rūm'da nef' i ancak 'ulemāya¹²⁸ maḡşuş olup cehele ġayr-ı maḡzūz olmışlardır. Eyle olsa bu 'abd-ı ḥaḡīr-i nāsī efḡaru'n-nās [MK 2b] şāhib-i ḡalb-i ḡasī ya'nī İbrāhīm bin Aḡmed el-Amāsī -e'āzehu ilāhu'n-nās-¹²⁹ 'ulemā ve cūhelāya nef' i 'āmm u şāmil olmaḡa mütezāmin ve mütekāfil olup lisān-ı Türkī ile tercemeye himmet ve nef' inūn 'umūm u şumūline 'azīmet eyledi. **Beyt:**¹³⁰

Eyleye Ḥaḡḡ ḡaṭā vū ḡabṭdan emīn

Raḡmet ol şahşa kim diye āmīn

Āmīn āmīn¹³¹ yā Rabbe'l-'ālemīn bi-ḡurmeti Muḡammedi'l-emīn [AE 2b] ve ālihi't-ṭayyibīn eṭ-ṭāhirīn bi-ḡurmeti sūreti Ṭāhā ve Yāsīn.¹³²

¹²² tavşīf MK

¹²³ - AE

¹²⁴ ebbeda'llāhu MK

¹²⁵ - AE

¹²⁶ - AE

¹²⁷ “Allah ona yakınlarına ve sohbetinin faziletiyle şereflenmişlere rahmet eylesin.”

¹²⁸ nef' i // 'ulemāya - AE

¹²⁹ e'āzehu ilāhu'n-nās, der-kenār AE

¹³⁰ - AE

¹³¹ - MK

¹³² bi-ḡurmeti // Yāsīn -MK

ET-ṬABAḲATÜ'L-ÜLÂ Fİ'-'ÜLEMÂİ DEVLETİ'S-SULTÂN 'OŞMÂN ĠÂZÎ
Cülûs-ı taht-ı sa'âdet-bahtları sene tis'a ve tis'in ve sitte mi'ede vâkı' olmuşdur.¹³³

VE MİN-'ULEMÂ'İ Fİ-ZEMÂNİHİ

Monlâ Edebâlî

Ḳaramanî'dür. Kendü vilâyetlerinde¹³⁴ ba'z-ı 'ulûmı taḥşîl idüp soñra Şâm'a varup 'ulemâsından tefsîr ü hadîş ü uşûl okıyup ba' dehu diyârına gelüp 'Oşmân Ġâzî yanında ḳurb-ı tām taḥşîl eyleyüp umûr-ı fetvâda ve umûr-ı saltanatda müsteşâr u mü'temen idi. Şûfiyye tarîḳine sülûk idüp müsâfirîne bir zâviye binâ eyledi. Bir gice 'Oşmân Ġâzî zâviyeye gelüp gice anda yatdı. Ol gice vâkı'asında¹³⁵ şöyle gördi ki ay şeyḥüñ ḳoynından çıkdı daḥı 'Oşmân Ġâzî ḳoynına girdi ve hemân¹³⁶ 'Oşmân Ġâzî'nüñ göbeginden bir 'azîm ağac zâhir oldı. Bir 'âlî ağacdur ki budaḳları altında taḡlar var ve ol taḡlardan ırmaḳlar akar,¹³⁷ nâs kendülerine ve tavarlarına ve ekinlerine şalup intifâ' iderler. Bu kıssa-i¹³⁸ vâkı'ayı şeyḥe rivâyet eyledükde şeyḥ eyitdi:¹³⁹ “Beşâret olsun saña ki mertebe-i emâretde iken mertebe-i saltanata¹⁴⁰ vâşıl olduñ. Senden ve evlâduñdan nâs [MK 3a] müntefi' olsa gerekdür ve kızum saña tezviç eyledüm.” didi ve hem tezviç itdi ve şeyḥüñ kıızından evlâdı oldı. Ve şeyḥüñ sinn-i şerîfi yüz yigirmi sene oldı, diyü rivâyet iderler. Ve sene sitte ve 'ışrîn [ve] seb'a mi'ede şeyḥ-i merḥûm vefât eyledi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*¹⁴¹ Ve bir aydan soñra şeyḥüñ kıızı ki 'Oşmân Ġâzî'nüñ ḥâtûnı ve Sultân Orḡân vâlidesidür, ol daḥı

¹³³ tis'a // olmuşdur: yedi yüz AE

¹³⁴ yirinde AE

¹³⁵ Ol // vâkı'asında: bir vâkı'a AE

¹³⁶ hem MK

¹³⁷ budaḳları // akar: Budaḳları altında taḡlar bulunup budaḳları altında bu taḡlardan ırmaḳlar akar AE

¹³⁸ - MK

¹³⁹ - AE

¹⁴⁰ sultâniyye AE

¹⁴¹ “Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.”

vefât eyledi ve üç aydan şoñra ‘Oşmān Ġāzī vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn.*¹⁴²

Monlā Tursun Faḳīh

Edebālī güyegüsidür. Ḳaramanī’dür. Ḳayın atası yine merḥūm Edebālī’den taḥşīl-i ‘ulūm idüp ba‘de vefātihi tedbīr-i umūr-ı salṭanat ve emr-i fetvā vü tedrisde maḳāmına ḳā’im oldı. Müstecābü’d-da‘vet idi.

Monlā Ḥaṭṭāb İbn Ebi’l-Ḳāsım

Ḳaraḥişārī idi, diyārı ‘ulemāsından bir miḳdār okıyup ba‘dehu Şām-ı şerīfe¹⁴³ varup ‘ulemā-yı Şām’dan¹⁴⁴ fıkḥ u ḥadīş ü tefsīr taḥşīl idüp yine diyārına gelüp vefāt [AE 3a] eyledi. *Manẓūme-i ‘Ömer-i Nesefī*’ye tamāmī¹⁴⁵ şerḥi vardır. Sene seb‘a ve ‘aşer ve seb‘a mi’ede vefāt itmişdür.¹⁴⁶

¹⁴² “Allah’ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.”

¹⁴³ - AE

¹⁴⁴ ‘ulemā-yı Şām’dan: ‘ulemāsından AE

¹⁴⁵ “tamāmī” kelimesi AE’de “vardur” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁴⁶ seb‘a // etmişdür: yedi yüz on yedide vāḳi‘ oldı. AE

VE MİN-MEŞĀYİHİ Fİ-ZEMĀNİHİ¹⁴⁷

Şeyh Muḥliş Baba

Bilād-ı Karaman'da tavaṭṭun idüp 'Osmān Ġāzī'nün ba'z-ı fütūḥātında bile ḥāzır¹⁴⁸ olup müstecābü'd-da' vet idi ve kerāmātı zāhir 'azīz kimesne¹⁴⁹ idi.

Şeyh 'Āşık Paşa İbn Şeyh Muḥliş Baba

Qırşehir nām mevzī' de tavaṭṭun idüp anda vefāt eyledi. Qabri meşhūr ve du'ā sı müstecābdur. Eṭvār-ı sülūkde [MK 3b] manzūm kitāb te'lif eylemişdür.

Şeyh 'Ulvān [Elvān] Çelebi

'Āşık Paşa oğlıdır. Amāsiyye kazāsına tābi' Zü'n-nün-ābād nām nāhiyede Elvān Çelebi demek ile ma'rūf kıyede medfūndur. Merḥūm 'ābid ü zāhid ve cezbe-i 'azīme şāhibi idi. Eṭvār-ı sülūkde bunuñ da nazmı vardır.

Şeyh Hasan

'Ābid ü zāhid, müstecābü'd-da' vet, pīr-i pīrān-ı 'azīzdür.¹⁵⁰ Burūsa'da Dārü's-sa'adet kırbında bir zāviyesi vardır. Aḥī Hasan demek ile meşhūr u ma'rūfdur.¹⁵¹

¹⁴⁷ Ve // zemānihi: Meşāyiḥ-i zemānī AE

¹⁴⁸ Ġāzī'nün // ḥāzır: Ġāzī ile fütūḥātına ḥāzır AE

¹⁴⁹ - MK

¹⁵⁰ pīr-i // 'azīzdür: bir pīr-i 'azīzdür. AE

¹⁵¹ meşhūr u ma'rūfdur: meşhūrdur. AE

ET-ṬABAḲATÜ'Ş-ŞĀNİYE Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN ORḤÂN ĠĀZÎ¹⁵² Taht-ı

Sa' âdet-bahta¹⁵³ sene sitte ve 'ısrîn ve seb'a mi'ede¹⁵⁴ cülûs eyledi.

[VE MİN-'ULEMÂ'İ Fİ-ZEMÂNİHİ]¹⁵⁵

Monlâ Dāvūd-ı Kayşerî

Ḳaramanî'dür. Diyârında 'ilme meşgûl oldu ba'dehu Mısr'a vardı. 'Ulemâsından ḥadîş ü tefsîr ü uşûl ve 'ulûm-ı 'aqliyye taḥşîl eyledükden soñra 'ilm-i taşavvufî daḥı taḥşîl eyleyüp Şeyḥ Muḥyi'd-dîn-i 'Arabî'nün *Fuṣûş*'ına şerḥ yazdı ve ol şerḥe bir muḳaddime vaż' eyleyüp anda uşûl-i 'ilm-i taşavvufî beyân eyledi. *Maṭla'* ismiyle mevsûm bir muḳaddime-i nefîsedür.¹⁵⁶ 'İlm-i taşavvufda¹⁵⁷ ve 'ulûm-ı 'aqliyyede mahâreti andan ma'lûmdur. Ve Sulṭân Orḥân bunuñ içün İznîk'de bir medrese binâ eyledi. Şikâtdan mesmû' olan "Devlet-i 'Osmâniyye'de evvel binâ olınan medrese budur." diyü rivâyet olındı.

Monlâ Tâcü'd-dîn el-Kürdî

Diyârı 'ulemâsından Sirâcü'd-dîn-i Urmevî ki *Meṭâli'* ve *Beyânü'l-Hikme* şâhibidür, andan çok 'ulûm taḥşîl eyledi, feẓâ'ili meşhûr oldu. Dāvūd-ı Kayşerî vefât eyledükde Orḥân Ġâzî¹⁵⁸ İznîk Medresesi'ni Tâcü'd-dîn'e virdi. Ḥaylî zamân İznîk'de tâlibîne ders ifâde eyledi. Bir kızını merḥûm Edebâlî'ye ve bir kızını Ḥayrû'd-dîn'e [MK4a] virdi ki evvel kâḍî soñra vezîr oldu. [AE 3b] Ḥayrû'd-dîn Paşa dimek¹⁵⁹ ile mülâkḳab oldu. Şikâtdan mervîdür ki "Orḥân Ġâzî¹⁶⁰ İznîk Hışârı'nı muḥâşara eyledükde bir taraftan küffâr 'askeri zuhûr eyledi. Orḥân kulu Lala Şâhîn

¹⁵² - AE

¹⁵³ tahtına AE

¹⁵⁴ sitte // mi'ede: yedi yüz yigirmi altı AE

¹⁵⁵ [Ve Min // Zemânihi]: 'Ulemâ-yı zemânî AE

¹⁵⁶ Muṭṭalî' // nefîsedür - AE

¹⁵⁷ 'İlm-i taşavvufda: bu 'ilmde AE

¹⁵⁸ - AE

¹⁵⁹ - AE

¹⁶⁰ - AE

ile müşāvere eyleyüp Lala, Orhān Ġāzī'ye 'Siz¹⁶¹ hışārdan ayrılmañ eger ġanīmeti baña bağıslarsañ ben kāfire karşı varayın.'¹⁶² diyüp¹⁶³ Orhān kabūl eyleyüp Lala, küffarı münhezim idüp bī-hadd ve lā-yu' add māl-ı ġanīmet hāşıl olıcağ Orhān nādım olup monlā-yı mesfūra¹⁶⁴ istiftā olındukda 'Eger Lala mu' tağ ise ġanīmet anuñdur; pādīşahuñ dahli yokdur.' diyü fetvā virüp Lala Şāhīn bu māl-ı ġanīmet ile Burūsa'da bir medrese binā eyledi."

Monlā 'Alā'ü'd-dīn el-Esved

'Ulemā-yı Rūm katında Kāra H'āce demek ile meşhūrdur. Diyār-ı 'Acem'e varup 'ulemāsından okıyup Rūm'a geldükde İzniğ Medresesi Tācū'd-dīn'den soñra 'Alā'ü'd-dīn'e virildi. Eşnā-yı dersinde *Vikāye*'ye şerh yazdı. Şāhib-i kitāb eydür: "İki cildde gördüm ve müṭāla'a eyledüm ve küllī muntefi' oldum." diyü rivāyet eyledi. Monlā Şemsü'd-dīn-i Fenārī, 'Alā'ü'd-dīn'den okıdı lākin mā-beynlerinde muhālefet olmağın 'Alā'ü'd-dīn'i terk idüp Cemālū'd-dīn-i Aḡsarāyī hıdmetine yitişdi.

Monlā Ḥalīl el-Cenderī el-müştehir beyne'n-nās Cenderlü Kāra Ḥalīl

[Cenderlü Kāra Ḥalīl] demekle meşhūrdur.¹⁶⁵ 'Alā'ü'd-dīn-i Esved şāgirdlerindendür. Evvel kādī-'asker Devlet-i 'Oşmāniyye'de budur. Kışşası budur ki bir ġün Orhān Ġāzī, 'Alā'ü'd-dīn-i Esved'i ziyārete gelüp 'Alā'ü'd-dīn'i namāzda bulup su'āl [MK 4b] eyledi ki niçün eglendi.¹⁶⁶ "Monlā namāzdadur." diyü cevāb virdüklerinde Orhān "Ben dahı namāzı kılmadum,¹⁶⁷ edā idelüm." diyü namāza şurū' eyleyüp Kāra Ḥalīl, Orhān'a imāmet eyledi. Monlā 'Alā'ü'd-dīn dahı ba'de'ş-şalāt ṭaşra çıkup Orhān ile buluşdukda Orhān Ġāzī,¹⁶⁸ Monlā 'Alā'ü'd-dīn'e "Seferlerde benüm yanumca bir kādī lāzımdur ki vāḡi' olan meşālīh-i 'askeriyyeye göre şāgirdlerüñüzden birisini ta'yīn eyle." didükde monlā hāzır telāmīzine işāret idüp

¹⁶¹ Orhān Ġāzī'ye siz: Orhān'a sen AE

¹⁶² varayum AE

¹⁶³ - AE

¹⁶⁴ monlā-yı mesfūra: monlā-yı mezbūrdan AE

¹⁶⁵ demekle meşhūrdur. - MK

¹⁶⁶ eglendi: eglendi diyü AE

¹⁶⁷ kılmadum: kılmadum namāzı AE

¹⁶⁸ - AE

“Şunlardan birini al git.” [AE 4a] diyüp telāmīze mā-beynlerinde ihtilāf düşüp rızası ile birisi qabūl eylemedi. Bi’l-āhire Orhān, monlāya “Hemān siz birisini ta’yīn eyleñ, ben cebren alur giderem.” diyüp Monlā Qara Halīl’i ta’yīn eyledi ve cebr ü ikrāh ile aldı gitdi. Merhūm Sultān Murād ve Sultān Mehemmed’ün vezīri olan Halīl Paşa bunun neslindendir. Ve bir rivāyetde Cenderlü Qara Halīl, ‘Osmān Gāzī saltanatının āhırinde Bilecik kādīsī idi. Orhān Gāzī¹⁶⁹ İznīk’i fetḥ eyledükde İznīk’e kādī oldu ba’dehu Burūsa’ya kādī olup Sultān Murād pādīşāh oldukda kādī-asker eyleyüp ba’dehu vezīr eyledi ve beglerbegi eyledi.¹⁷⁰ Şeyḥ Edebālī akrabāsından idi.

Monlā Muḥsin-i Qayşerī

Mecdū’d-dīn-i Qayşerī’den okıyup aḳsām-ı fūnūn-ı edebiyeyi ve eşnāf-ı ‘ulūm-ı şer‘iyyeyi tekmīl idüp ba’dehu Şām’a varup Şām¹⁷¹ ‘ulemāsından ḥadīş ü tefsīr okıyup soñra Qayşeriyye’[ye] gelüp anda vefāt eyledi.¹⁷² ‘İlm-i fıkhdan bir ḡāyet eyü kitābı nazm eyledi ve ‘ilm-i ferā’izi daḥı gökçek nazm eyledi ve bī-naẓīr¹⁷³ şerḥ eyledi. [MK 5a] Ve ‘ilm-i ‘arūzdan Şeyḥ Endülīsī’nün *Muḥtaşar*’ını şerḥ eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.¹⁷⁴

¹⁶⁹ - AE

¹⁷⁰ Ve // eyledi. - MK

¹⁷¹ - AE

¹⁷² Qayşeriyye’[ye] // eyledi: Qayşeriyye’de vefāt eyledi. AE

¹⁷³ bī-naẓīr - AE

¹⁷⁴ Ve ‘ilm // ‘aleyh - MK

Geyiklü Baba

İsmi ğayr-ı meşhûrdur, ğazâle nisbet olunur. Zîrâ ğazâli teşhîr eyleyüp ğazâle binerdi.¹⁷⁶ Diyâr-ı ‘Acem’de Hıoy nâm kaşabadandur, vilâdet-i sa‘âdeti Hıoy’dadur. Ba‘dehu Rûm’a gelüp ğazâle binüp Orhân ile Burûsa fethine bile hâzır oldı. Burûsa’ya qarîb İnegöl Ovası’nun Keşiş Tağı eteginde tavaṭṭun eyledi ve anda vefât itdi. Şeyhinden su‘âl olındukda “Baba İlyâs müridlerindenüm ve Şeyh Ebü’l-Vefâ-yı Bağdâdî tarîkındanüm.” diyü cevâb virürdi. Şâhib-i kitâb eydür: “Şeyhün kabri yanında bir kabir daḡı gördüm¹⁷⁷ ve kabrdârına¹⁷⁸ şordum. ‘Emîr-i Germiyân evlâdından idi,¹⁷⁹ şeyhün hıdmetine yitişüp yanında merâtib-i ‘âliyeye vâsıl oldı.’ diyü cevâb virdi.” didi. ‘Oşmân Ğâzî ümerâsından Turgud Alp şeyhün eḡibbâsından idi. Pîr olup şaġîr ü kebîr yanında bir olup Geyiklü Baba’ya qarîb yirde tavaṭṭun eyledi ki şimdi aña Turgudili dirler. Vefât idince şeyhün [AE 4b] hıdmetine müdâvemet ve nice şiddetine muḡâvemet eyledi. Sultân Orhân şeyhi ġâyet severdi, İnegöl tevâbi‘i ile şeyhe virdi. Şeyh kabûl eylemedi, ibrâm idicek “Fülân yirden fülân yire gelince fuḡarâya odunluk vir.” didi. Orhân şeyhden du‘â istimdâd idicek şeyh “Ben ġâfil degülüm, vaḡt-i hâcetde du‘â iderem.” diyüp birkaç günden soñra şeyh bir kavaḡ ağacını ḡoparup Burûsa’ya götürüp Orhân’uñ sarây [MK 5b] ḡapusınuñ iç yüzine diküp gitdi. Orhân işitdi, tamâm hazz eyledi ve ağacı terbiyet eyledi. “El-ân daḡı ṭurur.” diyü rivâyet olunur.

Şeyh Ḳaraca Aḡmed

‘Acem pâdişâhlarından birinün oġlı idi. Cezbe yitişüp diyârını terk idüp Rûm’a gelüp Akḡişâr’a qarîb yirde tavaṭṭun eyledi ve kabri daḡı andadur. Ḳabrinde du‘â müstecâbdur ve merzâ şifâ bulur.

¹⁷⁵ Ve // zemânihi: Meşâyih-i zemânî AE

¹⁷⁶ Zîrâ // binerdi.: Zîrâ ğazâle binerdi ğazâli teşhîr eylemiş idi. AE

¹⁷⁷ gördüm: gördüm diyü AE

¹⁷⁸ türbedâr AE

¹⁷⁹ evlâdından idi: evlâdındandur MK

Şeyh Aḥī Evrān

‘Ārif-i bi’llāh ‘azīzdür. Da‘vāt-ı müstecābe ve enfās-ı müsteṭābe ve kerāmāt-ı ‘aliyyesi zāhir ü bāhir kimesne idi.

Şeyh Abdāl Mūsā

Meczūb idi, Orḡān Ġāzī¹⁸⁰ ile Burūsa fethinde ḡāzır ve nice kerāmātı zāhir olup cümleden¹⁸¹ bir kıızıl közi bir qurı atılmış pamuḡ içine şardı, Geyiklü Baba’ya gönderdi. Geyiklü Baba daḡı bir çanaḡ ile Abdāl Mūsā’ya süd gönderdi. Abdāl Mūsā ta‘accüb eyledüḡin [gören] kimesne “Süd ‘ālemde çok, bunı göndermekden murād ne ola?” didükde eyitdi:¹⁸² “Baba baña ḡalebe eyledi, bu süd geyik südidür. Teshīr-i ḡayvān müşkildür, teshīr-i ḡubūbatdan.” didi.

Şeyh Abdāl Murād

Meczūb, abdāldur. Orḡān Ġāzī¹⁸³ ile Burūsa fethinde bile ḡāzır oldı. Kerāmātı elsinede mezkūr ve kendüsi daḡı kerāmāt ile meşhūrdur.

Şeyh Dūḡlu Baba

Meczūb idi, Burūsa fethinde bile ḡāzır olup ḡāzılere şı ile qarışmış süd üleşdirürdi ve bi’l-cümle şı ile süd demekden murād ayran üleşdirürdi. Tatar lisānında ayrana dūḡ dirler. Ve mezār-ı şerīfı Burūsa’ya qarīb yirde [AE 5a] ṭaḡdadur. *Raḡmetu’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn.* [MK 6a]

¹⁸⁰ - AE

¹⁸¹ cümlesinden AE

¹⁸² didükde eyitdi: diyü fikr iderken AE

¹⁸³ - AE

ET-ṬABAḲATÜ'Ş-ŞÂLİŞE Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN MURÂD HÂN İBN
ORḤÂN ĞÂZÎ Ğâzî Hudâvendigâr¹⁸⁴ demek ile ma' rûfdur. Saltanatda sene 760'da
bî' at olındı.¹⁸⁵

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ

Monlâ Maḥmūd

Sultânöni nâm mevzi’de toğdı ve zamâni ‘ulemâsından okıyup ‘ulûm-ı
‘Arabiyye vü şer‘iyye ve ḥadiş okıyup her birinden mâhir oldı. Sultân Murâd
Burûsa’ya kâdî eyledi. Müddet-i medîd Burûsa’da kâdî oldı. Pîr¹⁸⁶ olduğün Koca
Efendi dirlerdi. Sultân Murâd Germiyanoglınuñ kızını oğlu Yıldırım Bâyezîd
Hân’a¹⁸⁷ alduğda götüri ümerâya mevlânâ-yı mezbûrı re’îs idüp gönderdi. Mevlânâ-
yı mezbûruñ bir oğlu var idi, adı Muḥammed idi. Ol daḥı ‘âlim ü fâzıl idi lâkin sinn-i
şebâbda vefât eyledi. Kendüden soñra olan oğlu Mûsâ Paşa idi ki Kâdî-zâde-i Rûmî
dirler.

Monlâ Kâdî-zâde-i Rûmî

Vilâyetinde bir miqdâr taḥşîl-i ‘ilm idüp diyâr-ı ‘Acem’de ‘ilm şadâsını işidüp
akrabâsından ihfâ¹⁸⁸ idüp sefere ‘azm eyledükde hemşîresi kitâbları içine kendü
hulîsinden bir miqdâr altun ve incü koyup diyâr-ı ‘Acem’e varduğda Horâsân
meşâyihinden okıyup soñra Mâverâü’n-nehr’e varup ‘ulemâsından okıyup ‘ulûm-ı
keşîre taḥşîl eyleyüp Kâdî-zâde-i Rûmî demek ile şöhret buldı. Soñra Semerkand
pâdişâhı -Uluğ Beg bin Şâhruḥ bin Timurleng’dür- anuñ yanına varup Uluğ Beg,
Kâdî-zâde’ye ziyâde ta‘zîm eyleyüp ba‘z-ı ‘ilm okıdı ve ‘ulûm-ı riyâziyyeyi [MK
6b] sevmek ile ‘ilm-i riyâziyyeden daḥı okıdı.¹⁸⁹ Kâdî-zâde ‘ulûm-ı riyâziyyede
akrânından degül belki ḳudemânuñ ekşerinden daḥı tafzîl iderlerdi. ‘İlm-i

¹⁸⁴ Hünkâr AE

¹⁸⁵ Saltanatda // olındı: Cülûs-ı sa‘âdetleri sene 761 vâkı‘ olmuşdur. MK

¹⁸⁶ pîr: pîr-i fânî MK

¹⁸⁷ - AE

¹⁸⁸ ihtifâ MK

¹⁸⁹ ve ‘ulûm-ı // okıdı: ‘ulûm-ı riyâziyyeden daḥı okıdı ‘ulûm-ı riyâziyyeyi severdi. AE

hendeseden sene hams ve ‘aşere semâne mi’e¹⁹⁰de *Eşkâl-i Te’sîs* kitabını¹⁹¹ ve ‘ilm-i hey’etden *Çağmîni* kitabını şerh eyledi. Hıfbesinde vatanını terk idüp Semerkand’da tavaṭṭun eyledüğine sekiz yüz on dört târihinde¹⁹² i’ tizâr idüp ‘Arabiyye:¹⁹³

ولا عيب فيهم غير أن ضيوفهم

تلام بنسيان الأحبة والوطن¹⁹⁴

beytini inşâd itmişdür.¹⁹⁵

Şâhib-i kitâb eydür: “Bu iki şerhi Mevlânâ Vâlid’den okıdum, Vâlid daḥı tayısı Monlâ Muḥammed-i Niksârî’den okıdı. Monlâ Muḥammed daḥı [AE 5b] bu iki kitâbı¹⁹⁶ Monlâ Fetḥu’llâh-ı Şirvânî’den okıdı. Monlâ¹⁹⁷ Fetḥu’llâh daḥı bu ikisini¹⁹⁸ Kâḍî-zâde’den okıdı.” diyü rivâyet eyledi.

Kâḍî-zâde, Seyyid Şerîf’den okıdı, mâ-beynlerinde muḥâlefet vâkı‘ olup Seyyid Şerîf, Kâḍî-zâde için “Tab‘ına riyâzât galebe eylemiş.” diyüp Kâḍî-zâde, Seyyid hakkında “Baña ifâdeye kâdir olmadı.” diyü söyledi ve bi’l-cümle Seyyid Şerîf ile mâ-beynlerinde nev‘an münâfere vâkı‘ oldu. Seyyid Şerîf’ün *Şerḥ-i Mevâkıf*’ını müṭâla‘a eyleyüp mevâkı‘-i redde bir ḥalka resm eyledi, gayrı nesne yazmadı. Diyâr-ı ‘Acem’de bunun ile talebe zihnlere imtiḥân iderlerdi, murâd ne idüğü ma‘lûm olunca nice baḥş olurdu.

Hikâyet¹⁹⁹ olunur ki Semerkand’da murabba‘ bir medrese var idi ki her güşede bir medrese binâ olup adına Medrese-i Murabba‘a dirlerdi. Bu dört medresenün dört müderrisinün Kâḍî-zâde-i Rûmî re’îsleri idi. Evvelâ dört müderris Kâḍî-zâde dersine ḥâzır olurlar idi, ba‘dehu her birisi [MK 7a] gelüp dânişmendlerine ders virürler idi

¹⁹⁰ hams // semâne mi’e: sekiz yüz on beş AE

¹⁹¹ kitâbeti MK

¹⁹² sekiz // târihinde - MK

¹⁹³ ‘Arabiyye: beyt AE

¹⁹⁴ “Onların bir kusuru yok. Tek kusurları şudur ki dostları ve vatani unutmalarından dolayı misafirlerine sitem edilir.”

¹⁹⁵ beytini // itmişdür. - AE

¹⁹⁶ bu // kitâbı -MK

¹⁹⁷ - AE

¹⁹⁸ bu ikisini - MK

¹⁹⁹ Rivâyet AE

ve her medresenün hücreleri çok idi ve Uluğ Beg dahı derse ba‘z-ı zamānda hāzır olurdu.

İttifāk bir gün Uluğ Beg müderrisün birisini ma‘zül eyledükde Kāḍī-zāde bī-huẓūr olup birkaç gün derse hāzır olmayıcağ Uluğ Beg “Bir ‘ārıza mı oldu ola?”²⁰⁰ diyü Kāḍī-zāde’ye gelüp ders terkinün vechini şordı. Kāḍī-zāde cevāb virüp “Ben ba‘z-ı meşāyihe hıdmet eyledüm baña ‘Dünyā menāşıbından ‘azl olıcağ manşıb ihtiyār eyleme.’ diyü²⁰¹ vaşıyyet eylemişler idi. Ben manşıb-ı tadrīsün ‘azli yok şanurdum çünkü bunuñ da ‘azli vardır, ferāğat eyledüm.” didükde Uluğ Beg i‘tizār idüp “Tadrīsi qabūl eyle.” diyü tazarru‘ eyledi ve yine ol müderris-i ma‘züle yirini muqarrer eyleyüp ve min ba‘d müderris ma‘zül eylememege ġalīz yemīn eyledi, Kāḍī-zāde dahı qabūl eyledi. Ve ba‘dehu Uluğ Beg müteḳaddimīn raşadlarında ihtilāl müşāhede eylemenin kendüsi bir raşad-ı kevākib ihdāş eyledi. Maḥallini tertīb eyleyüp Ġıyāşü’d-dīn Cemşīd şürü‘ eyledi. Çok zamān geçmedi vefāt eyledi. Şoñra²⁰² [AE 6a] Kāḍī-zāde-i Rūmī mübāşeret eyledi, qable’l-itmām anlar²⁰³ dahı intikāl eyledi. Ba‘dehu Mevlānā ‘Alī İbn Meḥammed el-Ḳuşcı itmām u ikmāl eyledi.

Monlā Cemālū’d-dīn Meḥammed bin Meḥammed el-Aḳsarāyī

Merḥūm ‘ālim u ‘āmil ve kāmīl u fāzıl ve taḳī vü naḳī ve ‘ulūm-ı ‘aḳliyye vü şer‘iyyede māhir ve mişli nādir ve icād u taşnīfe ḳādir bir monlā idi. Ve İmām Faḥrū’d-dīn Rāzī’nün dördüncü ṭabaḳada [MK 7b] evlādındandır. Cemālū’d-dīn Meḥammed bin Meḥammed el-İmām Faḥrū’d-dīn Meḥammed er-Rāzī’dür. Ḳaraman’da Medrese-i Müselsele’de müderris oldu. Binā iden kimesne medrese-i mezbūreyi *Şihāḥ-ı Cevherī*’yi her kim hıfz iderse aña şart idüp ittifāk ol tārīḥde ḥāfız-ı *Cevherī* Cemālū’d-dīn ve aña maḥşuş olmak ile Cemālū’d-dīn’e virildi.

Ṭalebesi üç kısım idi; bir kısmı derse giderken yolda ders alurlardı ki aña meşşā’iyyūn dirler ve bir kısmı dahı revāḳ-ı medresede ya‘nī ḥāric-i ḥücerātda medrese ḥavlisinde ve yāḥūd şuffesinde ders alurlardı, aña revāḳiyyūn dirlerdi ve bir

²⁰⁰ - AE

²⁰¹ diyü: diyü baña AE

²⁰² - AE

²⁰³ bu AE

kısmı dağı ağı ders-hānede ders alurlardı. Mevlānā-yı mezbūruñ tertibi²⁰⁴ hukemā-yı aqdemīn tertibi üzere idi. Monlā Fenārī ol tārīhde tāze olmak ile revāk-ı medresede sākin olurdı.

Monlā Cemālū'd-dīn'ūñ řīt u řadāsı Monlā Seyyid řerīf hāzetlerine vāşıl olduqda ol cānibe 'āzim oldu. Okımaq içün Rūm'a ta'yīn olduqda Cemālū'd-dīn'ūñ *İzāh*'a řerhini gördi ve çokluk pesend eylemedi. Hattā *قالذباب وقع على لحم البقر* diyü edā²⁰⁵ eyledi. Ya' nī siñek gibi ki şıgır etine kōnmiş ola. Zīrā metn vāzılı olup çokluk řerhe muhtāc olmayup metni keşir²⁰⁶ ve řerhi kalīl olmak ile *قالذباب وقع على لحم البقر* siñek kōnmiş gibi.” didi. Seyyid řerīf bu teşbīhi eyledükde ba'z-ı talebe “Merhūmuñ takriri tahririnden ahsen idi.” didi. Seyyid řerīf Karaman'a Aqsaray'a geldükde ittifaq Cemālū'd-dīn'ūñ dağı cenāzesi řehrden çıkdı. Seyyid řerīf anda Monlā Fenārī'ye buluşdı, [MK 8a] Mısr'a bile gitdiler ve Mısr'da řeyh Ekmel hāzetlerinden kırā'at eylediler. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhimā*.

Monlā Burhānū'd-dīn [AE 6b] Aḥmed el-Kāḏī

Erzincānī,²⁰⁷ 'ālim ü fāzıl, vera' u takvā²⁰⁸ řāhibi idi. Ümerā fetreti zamānında Erzincān'a beg oldu. *Telvīh'e Tercīh* adlu bir hāşıye yazdı, 'inde'l-'ulemā maqbūldür. řeyh řihābū'd-dīn İbn Hacer'ūñ *Dürer-i Kāmine* adlu kitābından Burhānū'd-dīn tercemesinde “Bir miqdār fikh taşşıl eyledi ba' dehu Haleb'de meşgūl oldu²⁰⁹ şoñra řehrine geldi, beg oldu ba' dehu²¹⁰ katlı olındı. Yirine āher kimesne beg oldu. Merhūm 'ārif u fāzıl u zāhid idi ve dağı²¹¹ hem nazm ve hem řecā'at řāhibi idi. Sene yedi yüz seksen tokuzda ' asker-i Mısr Erzincān'a nāzil olup ve ba' dehu sene yedi yüz toksan tokuzda Tatar ile mülākī olup Mısr hākimi Zāhir Berkūk bir mektūb

²⁰⁴ Mevlānā-yı // tertibi - AE

²⁰⁵ ad MK

²⁰⁶ keşir: hem sürh ile hem keşir AE

²⁰⁷ - MK

²⁰⁸ takī AE

²⁰⁹ meşgūl oldu: vardı AE

²¹⁰ ba' dehu: ba' dehu beg AE

²¹¹ u zāhid // dağı - MK

gönderüp Tatar münhezim olup gitdi. Burhānū'd-dīn ol ma'rekede sene şemāne mi'e²¹² āhırinde vefāt eyledi." *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

VE MİN-MEŞĀYİHİ Fİ-ZEMĀNİHİ²¹³

Şeyh Hācī Bektaş-ı Velī

Kerāmātı zāhir kimesnelerdendür. Qabri Türkman içindedür. Qabri üstinde bir kûbbe vardur ve yanında bir 'ālī zāviyesi vardur. Qabrinde du'ā müstecāb[dur]. Ba'z-ı melāhıde uşaklar²¹⁴ Hācī Bektaş müridleri geçinürler lākin kizb u iftirādur ve şeyh onlardan beridür. *Raḥimehu'llāh.*²¹⁵

Şeyh Muḥammed-i Kūşterī

Diyār-ı 'Acem'den Rūm'a gelüp Burūsa'da tavaṭṭun eyledi. Maḳberesi ma' rûfdur, cezbe-i 'azîm ve kerāmāt-ı seniyye şāhibi idi.

Şeyh Postin-pūş

Diyār-ı 'Acem'den Rūm'a gelüp Burūsa'da tavaṭṭun eyledi. Cezbe-i 'azîme ve kerāmāt-ı seniyye şāhibi, [MK 8b] müstecābü'd-da' vet idi. Sulṭān Murād Yeñişehr'de buña bir²¹⁶ zāviye yapıdı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhim ecma'in.*²¹⁷

²¹² şemāne mi'e: sekiz yüz AE

²¹³ Ve min // Velī: Zamān-ı Sulṭān Murād'da zamānında olan meşāyih Hācī Bektaş AE

²¹⁴ Şakiler AE

²¹⁵ "Allah ona rahmet/merhamet etsin."

²¹⁶ buña bir - AE

²¹⁷ *Raḥmetu'llāhi // ecma'in: Raḥmetu'llāhi 'aleyh. AE*

ET-ṬABAḲATÜ'R-RÂBİ' A Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN YILDIRIM BÂYEZİD
ḤÂN BİN MURÂD ḤÂN Sene ihdâ ve tis'în ve seb'a mi'e²¹⁸ Ramazân'ı dördüncü
günü cülûs eylediler.

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ²¹⁹

Ebü'l-fezâ'i'l-ve'l-kemâlât Monlâ Şemsü'd-dîn Muḥammed bin Ḥamza bin

Muḥammed el-Fenârî

‘Allāme Suyûṭî'den mervîdür ki “Benüm şeyḥüm ‘Allāme Muḥyi'd-dîn Kâfiyeci'dür,²²⁰ Fenârî nisbeti şan'ata fenâredür.” diyü rivâyet ider. Şâhib-i kitâb-ı Şakâ'ik ceddinden²²¹ rivâyet ider ki “Fenârî, Fenâr adlu bir kıyeye mensûbdur.” Suyûṭî rivâyet ider ki “Şeyḥüm [AE 7a] Muḥyi'd-dîn Kâfiyeci Şemsü'd-dîn-i Fenârî'ye mülâzemet ü müşâḥabet eylemişdür bir mertebede şenâ ider ki ta'bir olunmaz.”²²²

Şeyḥ İbn Ḥacer rivâyet ider ki “Fenârî sene yedi yüz elli bir Şafer'inde toğdı. ‘İlm-i belâgatda ve ‘ilm-i ‘Arabiyye’de ve ‘ilm-i Kur’ân’da mâhir, mişli nâdir kimesnedür. ‘Alâ’ü'd-dîn-i Esved’den okıdı lâkin mâ-beynlerinde münâfere vâki’ olmak ile Cemâlü'd-dîn-i Aḳsarâyî hıdmetine vardı, andan²²³ taḥşîl eyledi. Ba’dehu²²⁴ Mısr’a varup Şeyḥ Ekmel’den ve ğayrı mevâliden aḥz u taḥşîl eyledi. Soñra²²⁵ Rûm’a geldükde Burûsa kızâsı virildi. Âl-i ‘Oşmân yanında kıdri ve vâkı yevmen fe yevmen mütezâ'id olup ḥattâ vezîr-i a’zam mertebesinde müsteşâr u mu’temen olup fażlı iştiḥârda²²⁶ كالشمس فی وسط النهار mertebesinde oldı.”

²¹⁸ fî-devleti's // mi'e: fî-‘ulemâ-yı devlet-i Yıldırım Bâyezîd Ḥân bin Murâd yedi yüz toḳsan bir târiḥinde AE

²¹⁹ ‘ulemâ-yı zamândan AE

²²⁰ benüm // Kâfiyeci'dür -MK

²²¹ ceddinden: Ben babamdan ve babam daḥı AE

²²² Suyûṭî // olunmaz. -MK

²²³ - AE

²²⁴ - AE

²²⁵ - AE

²²⁶ “Gündüzün ortasında Güneş gibi.”

Ba‘dehu hacc-ı şerîf niyyetine Mısr’a vardukda ‘ulemâ vü fużalâ-yı Mısr ile müşâhabet-i ‘ilmiyye ve mübâhase-i kavîyye idüp fużalâ-yı Mısr, fażl-ı ‘azîme ile şehâdet eylediler. Haccdan rücû‘ eyledükde “Küllî kudret u kuvvet mâl u ni‘am ve hayl u hadem ile gelüp yanında [MK 9a] elli sekiz biñ kırmızı filorisi var idi.” diyü rivâyet olındı. Ba‘dehu yigirmi dördünci senede yine hacc eyleyüp Sultân Mü‘eyyed talebi ile Mısr’a varup yine fużalâ-yı Mısr ile cem‘ oldı. Ba‘dehu Kuds-i Şerîf’i ziyâret eyleyüp yine vilâyetine vardı. Ba‘dehu otuz üçünci²²⁷ senede Anţâkiyye yolından yine hacc eyleyüp vilâyetine geldükde vefât eyledi. Şehr-i Receb’de gözleri ağrıdı şöyle ki a‘mâ²²⁸ olayazdı yine Allâhu Te‘âlâ şıhhat virdi. Şoñraki haccı anuñ şükrânesi içün eyledi.

Uşûl-i fıkhdâ bir bî-naẓîr kitâbı²²⁹ ‘ulemâ mâ-beyninde maķbûl ve şâyî‘ nâmı *Fuşûl-i Bedâ’i‘ fî-‘İlmi’ş-Şerâ’i‘* idi. Bu kitâbında *Menâr’ı* ve *Pezdevî’yi* ve *Maḥşûl-i İmâm Râzî’yi* ve *Muḥtaşar-ı İbn Hâcib’i* ve bi’l-cümle bu dört mütûn-ı maķbûleyi cem‘ eyledi. Ve nice fevâ’id-i keşîrû’l-‘avâ’id daḥı zamm eyledi ve bunuñ ‘amelinde otuz yıl iķâmet eyledi. Ve *Fâtîḥa-i Şerîfe*²³⁰ *Tefsîri* daḥı vardır. Ve bir risâle daḥı te’lîf eyledi ki ol risâlede yüz fenden mes’ele vardır. Buña nice su’âller daḥı îrâd eyledi. Bu risâleye *Unmûzec-i ‘İlm* diyü ad virdi. İbn Hâcer eydür: “Baña ḥaṭṭı ile icâzet virdi.” dir. Tercemesi taḥrîrinden²³¹ buraya gelince İbn Hâcer kelâmındandır.

Şâḥib-i kitâb [AE 7b] eydür: “Ben ba‘ż-ı evlâdından şöyle istimâ‘ eyledüm ki ol yüz fenden te’lîf ü taşnîf itdügi risâleyi oğlu Muḥammed Şâḥ içün yazdı.” Ve daḥı Monlâ Fenârî’nüñ yigirmi manẓûm kıṭ‘ası vardır ki her kıṭ‘a müstaķbel bir fenden bir mes’eledür. Ve ol fûnunuñ isimlerini bi-ṭarîķi’l- [MK 9b] elgâz ta‘yîn eyledi fużalâ-yı dehrî imtiḥân içün. Fużalâ-yı dehr, bir fennini ta‘yîne ķâdir olmadılar. Bu ķande ķaldı ki mesâ’ilini ḥall eyleyeler.

²²⁷ üç MK

²²⁸ kör AE

²²⁹ - MK

²³⁰ - AE

²³¹ Tercemesi taḥrîrinden: diger şâḥife olınan AE

Huṣūṣan ol risālenüñ dībācesinde ²³² وذلك عجلة يوم مما تبصرون didi. Oğlu Muḥammed Şāh ol risāleyi şerḥ eyledi ve esāmī-i fūnūnı ta'yīn eyledi. Ve daḥı münāsebetini elḡāzātuñ beyān eyledi ve müşkilâtı ḥall eyledi ve her bir kıṭ'anuñ 'aķībinden bir kıṭ'a-i āḥiri daḥı nazm eyledi. Ba'zında "Ben bunı te'kiden didüm." diyüp ve ba'zında "Cevāb içün didüm." didi ve hem laṭīf cevāblar virdi.

Ve daḥı Monlā Şemsü'd-dīn-i Fenārī 'ilm-i mīzānda *Eşirü'd-dīn-i Ebherī Risālesi*'ni şerḥ eyleyüp dībācesinde شرعت فيه غدوة يوم من أقصر الأيام وختمت مع أذان مغربه ²³³ بعون الملك العلام didi. Ya'nī bir kıṣa günde şabāḥ başladım, aḥşam ezānından muḥaddem tamām eyledüm, didi. Zihī ḳudret zihī faẓīlet. Ve daḥı *Ferā'iz-i Sirāciyye*'ye dāḥi laṭīf şerḥi vardır ki aḥsen-i şurūḥıdır. Vaḳtā ki Seyyid Şerīf'ün *Şerḥ-i Mevāķıf*'ını gördi ise nice mevzū'a ta'likātı ve nice mu'aḥezātı vardır ki 'ulemā yanında maḳbūldur. Ve daḥı nice ²³⁴ risāleleri ve ta'likātı vardır ki fetvā vü tedris ü ḳazā beyāza māni' oldı.

Ve ba'z-ı şikātdan mesmū'dur ki Monlā Fenārī'nüñ babası Monlā Ḥamza, Şeyḥ Şadrü'd-dīn-i Ḳonevī ḥulefāsından idi. Teşānīfden *Miftāḥü'l-Ġayb* adlu kitābını Monlā Ḥamza Şadrü'd-dīn'den okıdı ve oğlu Monlā Fenārī'ye okıtdı ve Monlā Fenārī aña şerḥ ile şerḥ eyledi. Şāhib-i kitābuñ vālidı, ceddinden rivāyet [MK 10a] ider ki "Monlā Fenārī Manastır Medresesi'nde müderris ve Burūsa'da ḳāḏı ve memālik-i 'Osmāniyye'ye müftī idi ve 'azīm māl ü ḥıdmet-kār ve şevket-i 'azīme şāhibi, refī'ü'l-cāḥ ve'l-menzile idi. Cāmi'e çıksa nās izdiḥāmı bir mertebede olurdı ki ṭurıcaḳ yirler bulunmazdı." Hikāyet [AE 8a] olunur ki Ḥaṭīb-zāde, Sulṭān Meḥemmed'e "Monlā Fenārī'nüñ aḥsen-i muşannefātı *Fuṣūlü'l-Bedā'i*'dür, ednā ²³⁵ müṭāla'a ile anı tezyīf iderem." demiş. Ḥaṭīb-zāde o günde pādişāḥ öninde ḥaylī ögündi.

²³² "Bu da gördüklerimizden bir gün(kü) aceledir."

²³³ "Bu risālenin şerhine kısa günlerden birinde kuşluk vakti başladım. Allāh'ın izniyle aynı günün akşam ezanı okunurken de bitirdim."

²³⁴ Nice - AE

²³⁵ ednā: ednā ben AE

Ve Monlā Fenārī'nün²³⁶ on iki a' lā libāslu müşekkel²³⁷ kulu ve dāhil beyinde cāriyesi bī-ḥadd idi. Hele kırk cāriyesi altunlu taḳiyyeler giyerdi. Rivāyet olunur ki kendüsi bu ' azāmet ü celālet ile denī libāslarını giyerdi, şūfīler gibi başında küçücek dülbendi var idi. "Benüm libāsum ve ta'āmum kesb-i yedümdendür, bundan ziyāde vefā eylemez." dirdi. Zīrā kendüsi üstād-ı kazzāz idi. Evi medrese ile Sultān Bāyezīd Sarāyı mā-beyninde idi. Ve Burūsa'da cāmi' i ve medresesi vardır. Mezār-ı şerīfī ol cāmi' i öñindedür. Vefāt eyledükde "On bin mücelled kītābı kaldı." diyü rivāyet olındı.

Hikāyet²³⁸ olunur ki Sultān Bāyezīd bir gün bir da' vāda ḥāzır oldu ve şehādet eyledükde monlā "Tārikü'l-cemā' atsun."²³⁹ diyü Sultān Bāyezīd'ün şehādetini redd eyledi daḥı Sultān Bāyezīd²⁴⁰ sarāyı öñinde bir cāmi' binā eyledi ve cāmi' de²⁴¹ kendüye maḥşuş yir eyledi daḥı kaṭ' an cemā' ati terk eylemedi.

İttifāk Sultān Bāyezīd²⁴² ile mā-beynlerinde ihtilāf vāki' oldu daḥı monlā, Sultān Bāyezīd'ün vilāyetini terk eyleyüp [MK 10b] Karamanoğlu yanına vardı. Karamanoğlu kendüye günde biñ aḳçe ve talebesine beş yüz aḳçe vazīfe eyledi. Şoñra Sultān Bāyezīd²⁴³ nādīm olup Karamanoğlu'ndan monlāyı recā eyledi. Monlā daḥı da' vete icābet eyleyüp eski menāşıyı yine muḳarrer kılındı.

Rivāyet olunur ki monlā, Şeyḫ Hācī Bayram oğlu Şeyḫ Ḥamīd'e muḳārin olup andan taşavvufı aḥz eyledi. Şāhib-i kitāb eydür: "Ben Monlā Şemsü'd-dīn-i Fenārī'nün Şeyḫ 'Abdu'l-laṭīf İbn Gānim el-Ḳudsi'ye -ki Şeyḫ Zeyn-i Ḥāfī ḥazretlerinin maḳbūl ḥalīfesidür- bir ḳaşıde gönderdi ki işte ḳaşıde budur:

قدمت بلاد الروم يا خير قادم

بخير طريق جل عن كل نائم

²³⁶ Monlā Fenārī'nün - AE

²³⁷ eşkel MK

²³⁸ hikāyet: rivāyet AE

²³⁹ tārikü'l-cemā' atsun: tārik-i şalātsuñ AE

²⁴⁰ - AE

²⁴¹ cāmi' ün AE

²⁴² - AE

²⁴³ - AE

فمنذ قنوح الروم لم يأت مثله

إلى ملكه يهدي به كل عالم

على مسلك المختار من سائر الورى

إلى حضرة الغفار من كل عالم

يلقب زين الدين قد صح كاملا

[AE 8b] ويسمي إذا عبد اللطيف بن غانم

لعمرك إن ابن الفناري طالب

ولكن تقصيري لملزوم لازم

وقد حثني شوق شديد لأرضه

لأقصى بقايا العمر هذا عزائم

وانتظر المخدوم في القدس راجيا

لجمعي بجمع السر عن كل هائم

فقم واستلم خبرا يعز بعصرنا

وسلم له ما دمت حيا بقائم

ورض واغتنم واخدم سيلا لعارف

تنل بغية تعلو على كل خادم²⁴⁴

²⁴⁴ “Rum eline geldin sen ey en hayırlı gelen. En iyi yoldan geldin uyuyanları (geride bırakarak) / Rum’un fethinden beri onun gibisi gelmiş değil. Onunla Anadolu mülküne yol bulur her ilim sahibi. / Zeynüddîn kâmil olarak sahih olmuştur. Bu durumda kendisine Ganim oğlu Abdullatif denir. / Her bir âlim-i muhtarın (seçilmiş kimsenin) gittiği yola. Her bir alemde hazret-i Gaffar’a. / And olsun ki

Ve Şeyh ‘Abdu’l-laṭīf el-Ḳudsī nazmına cevāben yazdı.

ألا يا إمام العصر يا خير قائم

بشرع رسول الله يا خير حاكم

لأنت فريد العصر في العلم والنهى

وأنت وحيد الدهر أكرم جازم

وأنت ضياء الدين بل أنت شمس

بعلمك ساد الناس يا خير عالم

ركبت محيط العلم في سفن التقى

ففقت على الأقران جاث وقائم

فأنت إذا ما كنت في بلدة آضت

وأيقظ يقظان بها كل نائم

فأن غبت لا يخفي ضياك وإنما

حضرت فأنت الشمس في أفق عالم

سألت إلهي ان يديم بقاءكم

يفيض على طلاب جن وآدم

لعمرك شعري في جوابك عاجز

كنظم لحسان وكف لحاتم

Fenâri'nin oğlu tâlîptir. Ömrün şu kalan çağında azimetlerin en ağırına. / Ama kusur yakamı bırakmaz, ben de onu bırakmam. Oysa karşı konulmaz bir özlem beni zorluyor. / Mahdum Kudüs'te bekler ümit ederek. Her gizlinin ardındaki sırrı cem etmemi. / Kalkıver de selam dur asrımızın şerefli âlimine. Hayatta ve ayakta oldukça ona selâm ver. / Memnun ol, ganimet bil ve ârifin yoluna hizmet et ki tüm hizmet edenlerin üzerinde bir gayeye ulaşasın."

قريضي إذا ما فاز منك بنظرة

فلا بد أن تخفوه عن كل ناظم

فإني لأستحيي إذا قيل إنه

أجاب مديح ابن الفناري ابن غانم²⁴⁵

Rivāyet olunur ki evvel ta‘ṭīl eyyām-ı cum‘a ile yevmü’s-şelāse idi. Zamānında ‘Allāme-i Taftāzānī’nün taṣnīfatı zāhir olup nüsaḥ daḥı ḳalīl olup talebe yazmağa muḥtāc oldılar. Bu iki ta‘ṭīl kifāyet eylemedi, düşenbe günü daḥı zamm olunup üç oldu.

Rivāyet olunur ki Sulṭān Yıldırım Bāyezīd Ḥān’uñ²⁴⁶ vüzerāsından ‘İvāz Paşa, Monlā Fenārī’yi sevmezdi. Monlānuñ gözinde [AE 9a] ‘illet ‘arız olmaḥ ile vezīr-i mesfūr²⁴⁷ eyitdi: “Umaram Allāhu Te‘ālā’dan ki ol kör²⁴⁸ şeyḥüñ namāzını ḳılam.” diyüp ḥaber monlāya vāşıl oldu. Monlā eyitdi: “Ol cāhildür, namāz ma‘nāsını bilmez ammā ben Allāhu Te‘ālā ḥazretlerinden tazarru‘ iderem ki baña şifa ve aña ‘amā vire ve meyyitüñ namāzını ben ḳılam didi.” Hem öyle oldu, monlāya Allāhu Te‘ālā şifa virdi. Sulṭān Bāyezīd Ḥān bir sebebdan ḥışm idüp²⁴⁹ ‘İvāz Paşa’nuñ gözine mīl çekdi, kör oldu şoñra vefāt itdi. Cenāzesi namāzını Monlā Şemsü’d-dīn-i Fenārī ḳıldı.

Rivāyet olunur ki monlānuñ kör olmasına²⁵⁰ sebep bu idi ki ‘ulemā-yı ‘āmilinüñ laḥmini arz²⁵¹ yimez, diyü rivāyet olunup bu rivāyet şaḥīḥ midür diyü

²⁴⁵ “Sen ey asrın imamı, ey en üstün kaim! Allāh resûlünün şeriatı ile en iyi hükmeden kimse! / Hiç kuşkusuz sen asrın ilim ve nehiy açısından eşine az rastlanır kimsesisin. Sen ki zamanın yegânesisin üstün ve azimlisin. / Hatta sen dinin ışığının hatta güneşisin. İnsanlar senin ilmin ile yücelir ey âlemin hayırlısı! / Sen ilim okyanusuna takva gemileriyle yol alırsın. Sen oturan ve ayakta duran tüm akranlarından ilerisin. / Sen ki bir beldeye vardın mı artırırısın ve orada uyuyan herkesi uyandırırısın. / Eğer kaybolursan ışığın kaybolmaz Varlığında sen güneş olursun ilmin ufkunda. / Allāh’ımdan diledim bekanı sürdürmesini. İster cin ister insan olsun talipleri aydınlatmanı. / Ant olsun ki şiirim sana cevap vermede acizdir. Hassan (b. Sâbit)in şiiri ve Hâtem-i (Tâi)nin eli gibi. / Eğer dense ki Fenārī’nin oğlunun övgüsü Ganim oğluna cevaptır denirse gerçekten utanırım.” Şaḥīb-i kitāb eydür: // Ecābe medīḥa İbni’l-Fenārīyyi İbni Gānimin - MK

²⁴⁶ - AE

²⁴⁷ - AE

²⁴⁸ - MK

²⁴⁹ Ḥān // idüp - AE

²⁵⁰ monlānuñ // olmasına: kör olmağa AE

²⁵¹ yir AE

üstâdı ‘Alâ’ü’ d-dîn-i Esved’ün mezârını nice zamândan sonra açdı. [MK 11a] Gördi ki nice kodılar ise öyle turur. Bu hâlde hâtifden bir şadâ geldi ve aña iltifât eyledi. Böyledür ki “İnanduñ mı Allâhu Te‘âlâ gözünü kör eylesün!” didi. Gözi kör olup nice müddetden sonra Allâhu Te‘âlâ’nun ‘inâyetiyle yine²⁵² ifâkat buldı.

Rivâyet olunur ki *Tevârih*²⁵³-i *İskenderiyye* nâzımı Mevlânâ Aḥmedî ve ‘ilm-i tıbdan *Şifâ* şâhibi Hâcî Paşa ve Monlâ Fenârî şirket üzere²⁵⁴ Şeyḥ Ekmel’den okurlar idi. Bu üçü bir gün evliyâ’u’llâhdan bir şahşa buluşdılar. Ol²⁵⁵ şahş-ı velî bunlara nâzır olup Aḥmedî’ye “Sen vaktini şî’rde zâyî’ idersin.” didi ve Hâcî Paşa’ya “Sen tıbdâ zâyî’ idersin.” didi. Monlâ Fenârî’ye nâzar eyleyüp “Sen dîn ü dünyâ ve ‘ilm ü kazâ ve fetvâ riyâsetini cem’ idersin.” didi, hem didügi gibi oldu. Zîrâ Aḥmedî Germiyanoglı’na muşâhib olup anuñçün şî’re²⁵⁶ meşgûl oldu.²⁵⁷ Hâcî ‘İvâz²⁵⁸ Paşa marîz oldu, anuñçün tıbbâ meşgûl oldu.

Monlâ Muḥammed Ḥâfîzü’ d-dîn Muḥammed bin Muḥammed el-Kerderî

Beyne’n-nâs İbn Bezzâzî demekle meşhûrdur. Fetâvâda bir laṭîf ü nazîf kitâbı vardır, *Fetâvâ-yı Bezzâziyye* demekle meşhûrdur ve *Menâkıb-ı İmâm-ı A‘zam*’da daḥı bir laṭîf ü nâfi‘ kitâbı vardır. Merḥûm bilâd-ı Rûm’a dâhil olduğda Monlâ Fenârî ile mübâhâse eyledi, fûrû‘da Fenârî’ye ğâlib oldu²⁵⁹ ve uşûl ve ‘ulûm-ı ve sâ’irede²⁶⁰ Fenârî [AE 9b] aña ğâlib oldu. Sene sekiz yüz yigirmi yedi evâsıt-ı Ramazân’ında²⁶¹ vefât eyledi. *Raḥimehu’llâh*.

²⁵² nice // yine: ba‘ dehu AE

²⁵³ Târiḥ AE

²⁵⁴ ile AE

²⁵⁵ ve AE

²⁵⁶ nazma AE

²⁵⁷ - AE

²⁵⁸ - MK

²⁵⁹ ğâlib oldu -MK

²⁶⁰ sâ’irede AE

²⁶¹ yedi // Ramazân’ında: yedide AE

**Monlā Muḥammed şāhibü'l-Ḳāmūs Mecdü'd-dīn Ebū Ṭāhir Muḥammed bin Ya'ḳūb
bin Muḥammed eş-Şirāzī [MK 11b] el-Firūzābādī**

Şeyḥ Ebū İshāḳ-i Şirāzī ki *Tenbīhü'l-Gāfilīn* şāhibidür, aña mensūbdur.²⁶² Nisbeti Ḥazret-i Ebū Bekr raḍiya'llāhü 'anh'[a] müntehidür. Kendü ḥattı ile Şiddīḳī diyü yazardı. Bilād-ı Rūm'a dāḥil olup Sultān Bāyezīd Ḥān²⁶³ ḥıdmetine yitişdi ve yanında mertebe-i 'azīmeye vāşıl oldu ve çok māl bağışladı ve Timur daḥı beş biñ altun bağışladı. Şoñra şark u ğarba Timur ile bile deverān eyleyüp 'ulemāsından aḥz eyleyüp cemī'-i 'ulūmda māhir oldu. Ḥuşuşān ḥadīş ü tefsīr ü lügatda tamām mahāret taḥşil eyledi.

Muşannefātı kırk 'adede yitişür. Ecell-i muşannefātı *el-Lāmi'u'l-Mu'lemu'l-Ucāb el-Cāmi' Beyne'l-Muḥkem ve'l-Ubāb* didükleri kitābdur. Altmış mücelleddür şoñra iki cildde telḥiş eyledi. Bir cilde daḥı şığar, bunuñ adı *Ḳāmūs-ı Muḥit*'dür. Ḳāmūs, vasaṭ-ı baḥre daḥı²⁶⁴ dirler. Ve [*Ḳur'ān*] tefsīri, *Buḥārī* ve *Meşārīḳ*'a şerḥleri vardur.

Bir şehre dāḥil olmazdı illā ol şehriñ vālisi Mevlānā-yı mezbūra küllī ri'āyet iderdi. Ve seri'ü'l-ḥıfz idi “Ben her gice yüz satr ḥıfz eylemeyince nā'im olmazum.” dirdi.²⁶⁵ Keşīrü'l-'ilm, ma'ārif-i 'acībeye itṭilā'ı var idi ve bi'l-cümle ḥıfzda ve ğarā'ibe itṭilā' da ve taşnīfde bir āyet ve bir 'alāmet idi. Velādeti Kāzrin'de sene yedi yüz yigirmi toḳuzda idi. Vefātı sene sekiz yüz on yedi Şevvāl'inüñ yigirmisinde idi. Sinn-i şerīfi seksen sekizinde²⁶⁶ Yemen'de Zebīd'de ḳādī iken vefāt idüp Şeyḥ İsmā'īl-i Cebertī ḳaryesinde²⁶⁷ defn olındı.

Ve her birisi bir fende fā'ıḳ-ı aḳrān ve müşārün-ileyh bi'l-benān olan muşannifinden sekizincinüñ [MK 12a] āḥir vefāt eyleyen Firūzābādī Muḥammed bin Ya'ḳūb'dur. Evveli Şeyḥ Sirācü'd-dīn-i Bulḳinī fıkḥ-ı Şāfi'ide, ikincisi Şeyḥ Zeynü'd-dīn el-'Irāḳī ḥadīşde, üçüncüsü Şeyḥ Sirācü'd-dīn el-Mulaḳḳan keşret-i

²⁶² aña mensūbdur: aña ulaşur. MK

²⁶³ - AE

²⁶⁴ - AE

²⁶⁵ olmazum dirdi: olmazdı AE

²⁶⁶ Sinn-i // sekizinde: yaşı sinni seksen yedi AE

²⁶⁷ ḳaryesinde: türbesinde AE

teşânîfde fıkhdā ve ḥadîşde,²⁶⁸ dördüncü Şemsü'd-dîn-i Fenârî'dür 'ulûm-ı 'aqliyye vü naqliyyede ve 'Arabiyyede, beşincisi 'Abdu'llāh İbn 'Arefe'dür fıkhd-ı Mâlikiyye'de ve sâ'ir 'ulûm-ı âḥirîde, altıncısı Mecdü'd-dîn-i Şîrâzî'dür [AE 10a] lügatde, yedincisi Muşannifek'dür teşânîfde, sekizincisi müşârün-ileyh Muḥammed bin Ya'kûb'dur.²⁶⁹ *Raḥimehu'llāh*.

Monlā Şeyḫ Şihâbü'd-dîn

Evvelâ Sivaslı şoñra Âyâşluġlı, Sivas'da²⁷⁰ bir kimesnenüñ mu'taķı idi. Ḥâlet-i şîğarında mebanî-i 'ulûmı taḥşîl eyleyüp 'ulemâ-yı 'aşrından aḥz-ı 'ulûm idüp her fende mâhir olduķdan şoñra Zeynü'd-dîn-i Ḥâfî ḥulefâsından Şeyḫ Muḥammed ḥıdmetine vâşıl olup 'ilm-i taşavvufi taḥşîl ü tekmîl eyleyüp şeyḫi ile Âyâşluġ'a geldükdē 'Âbidînoġlı Emîr tamâm ikrâm idüp Âyâşluġ'da tavaṭṭun eyledi. Sene sekiz yüz seksen ḥudûdında vefât idüp anda defn olındı. Ḳabrinde du'â müstecâb olmak ile ma'rûfdur. Maḳbûl tefsîri vardır, nâmı 'Uyûnû't-Tefâsîr'dür ammâ beyne'n-nâs *Tefsîr-i Şeyḫ* demek ile ma'rûfdur. Şâḫib-i kitâb eydür.²⁷¹ “Taşavvufda bir risâlesini gördüm *Risâletü'n-Necât min-Şerri's-Şifât* diyü nâmı vardır. Ol risâleyi mütâla'a iden merḥûmuñ taşavvufda ḳadem-i râsiḫi olduġına şehâdet ider ve bir risâlesi daḫı vardır taşavvufda ammâ nâmı nâ-ma'lûmdur.” diyü rivâyet eyledi. *Raḥimehu'llāh*.²⁷²

Monlā Ḥasan Paşa İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn el-Esved

Evvelâ vâlidinden ba'dehu [MK 12b] Şeyḫ Cemâlü'd-dîn-i Aḳsarâyî'den okıyup Şemsü'd-dîn-i Fenârî ile bile cem' oldı. Rivâyet olunur ki bir gün Şeyḫ Cemâlü'd-dîn ḥafıyyeten talebesi aḫvâlini tefahḫuş u tecessüs eyleyüp Ḥasan Paşa'yı gördi ki kitâba baķar ve cenbi üzere ittikâ eylemiş²⁷³ ve Monlâ Fenârî'yi gördi ki dizi üstine egilmiş²⁷⁴ kitâba baķar ve hem kenârına ḥâşiye yazar. Didi ki “Ḥasan Paşa

²⁶⁸ el-Mûlaḳḳan // ḥadîşde: Sirâcü'd-dîn-i Şânî' fıkhdā MK

²⁶⁹ yedincisi // Ya'kûb'dur: hele sekizincisi Muḥammed bin Ya'kûb'dur. AE

²⁷⁰ - MK

²⁷¹ - AE

²⁷² - MK

²⁷³ ve // eylemiş - MK

²⁷⁴ gelmiş MK

derece-i fazla vâsıl olmaz.” ve Fenārī hakkında “Fazīlet taḥṣīl ider ve ‘ilmde şān-ı ‘aẓīm şāḥibi olur.” didi ve hem şeyḥ didüğü gibi oldu. ²⁷⁵ ﴿أَنْطَقْنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾
Ve Ḥasan Paşa *Merāḥ*’a şerḥ yazdı²⁷⁶ ve *Miṣbāḥ*’a şerḥ yazdı adına “*İftitāḥ*” diyu ad virdi.

Monlā Şafer Şāh

Merḥūm²⁷⁷ cemī‘-i ‘ulūmda kāmīl ve ‘ilmi cemī‘-i fūnūna şāmil ve ‘ilmi ile ‘āmil bir recūl-i fāzıl idi. Monlā Fenārī ḥall için ba‘z-ı müşkilāt irsāl iderdi. Cevābını yazup Monlā Fenārī’ye irsāl iderdi [AE 10b] ve te’eddūben cevāba ta‘arrūzına i‘tizār iderdi ve cevābında ²⁷⁸ ما قيل الأمور معذور dirdi. Ve şāḥib-i kitāb “Ben belīḡ ḥutbelerini gördüm, şāḥiḥü’l-terkīb ve maḳbūlü’t-tertib.” dirdi.²⁷⁹

Monlā Meḥemmed Şāh İbn el-Mevlā Şemsü’l-dīn el-Fenārī

‘Ālim ü fāzıl, vālidī muṭṭalī‘ olduğu ‘ulūmuñ cemī‘ sine muṭṭalī‘ idi, zekāda²⁸⁰ babasına ḡālib idi. Babası ḥayātda iken Burūsa’da Sultāniyye Medresesi’ni oğlu Meḥemmed Şāh’a tefvīz eyledi. Ol tārīḥde Meḥemmed Şāh on sekiz yaşında idi. Evvel dersinde Burūsa’nuñ ‘ulemā vü fuṣalāsı cem‘ olup fūnūn-ı müteferriḳ su’aller īrād eylediler, her birine ḳavī cevāblar virdi. Cemī‘-i ‘ulūma ittīlā‘ına cemī‘ an i‘tirāf eylediler. Faḥrū’d-dīn-i ‘Acemī [MK 13a] mu‘īd-i dersi idi -Bunuñ da tercemesi yakında gelür.- ol ders-i ‘āmda bir ferdūñ cevābından ‘āciz olmadı. İllā talebesinden bir bekrī vardı, aña cevāb ü ilzāmda küllī elem çekdi. İlzām eyledüğü zamānda ol bekrī ḡayretinden ağladı. Rivāyet olunur ki dersden soñra Şemsü’l-dīn oğlu Meḥemmed Şāh yanına geldükde “Ey vālid! Sen baña fāsīḳ ‘ālim olmaz dırsın ammā ol fāsīḳuñ yedinden ben²⁸¹ bugün güçle dāmen-i baḥṣi²⁸² ḥalāş eyledüm.” didi. Monlā eyitdi: “Eger fāsīḳ olmayaydı daḥı ziyāde olurdu.” Merḥūm sene sekiz yüz otuz

²⁷⁵ Kur’ân-ı Kerīm, Fussilet Sûresi, 41/21, “Onlar da her şeyi söyleten Allāh derler.”

²⁷⁶ - MK

²⁷⁷ - AE

²⁷⁸ “Cevapların yazılmaya başlaması emir altındakinin mazur görülmesi gereğidir.”

²⁷⁹ - AE

²⁸⁰ zekāvet AE

²⁸¹ - MK

²⁸² “dāmen-i baḥṣi” terkibi AE’de “eyledüm” kelimesinden sonra gelmektedir.

toğuzda vefât eyledi. Allâhu Te‘âlâ rûhını şâd ve bedenini ‘azâb-ı dūzahdan âzâd eyleye.

Monlâ Yūsuf Bālī İbn Şemsü’ d-dīn el-Fenārī

Bu da ‘âlim ü fâzıl ve her fende kâmil idi. Karındaşı Mehemmed Şâh vefât eyledükde Sultân Medresesi’ni Yūsuf Bālī’ye virdiler. Şâhib-i kitâbuñ cediti Yūsuf Bālī’den okıdı ba‘dehu Yūsuf Bālī Burûsa’ya kâdî oldı. Sene sekiz yüz kırk altıda kâdî iken vefât eyledi.

Monlâ Kûtbü’ d-dīn el-İznîkî

Müşârün-ileyh²⁸³ Şeyh Kûtbü’ d-dīn ‘âlim ü fâzıl ve zâhid ü müteverri‘ kimesne idi, taşavvufdan behredâr idi. İznîk’de toğdı ve ‘ulemâsından tahşîl-i ‘ilm idüp her ‘ilmde mâhir oldı ve yine İznîk’de vefât eyledi.²⁸⁴ Kitâb-ı şalâtda bir muğaddime te’lîf eyledi ki cemî‘-i mesâ’i-i şalâtı câmi‘ bir kitâb-ı nâfi‘ idi. Hikâyet²⁸⁵ [AE 11a] olunur ki Timur ile Rûm’da cem‘ olduğda “Bi-ğayri hâkkin katli i nefis idüp kan dökmek ‘âdetini terk [MK 13b] eyle.” didi.²⁸⁶ Timur eyitdi: “Yâ şeyh kaçan bir yire konup çadırımuñ kapusını cânib-i şarka idüp girü dönmek kaçdın eylesem²⁸⁷ şabâhın çadırıñ kapusını yine cânib-i garba müteveccih olmış buluram ve ata binsem ricâl-i gâ’ibden elli nefer kimesne baña pîş-rev bulur.²⁸⁸ Ben anlaruñ işrine giderem, benden ğayr onları kimesne görmez ancağ ben görürem ve emrlerine imtişâl iderem.” didi. Şeyh eyitdi: “Ben seni recül-i ‘âkil işidürdüm, şimdi şahîh bildüm ki câhilmışsün.” didükde Timur “Yâ şeyh! Bu sözi niçün söylersin ve bu sözi nerden nağl idersin?” didükde Şeyh Kûtbü’ d-dīn-i İznîkî cevâb virüp didi ki “Zîrâ sen şeytân vaşfı ile iftihâr idersin ki Allâhu Te‘âlâ hâzretlerinüñ kahrına mazhar olmışsun.” didi ve ayrıldı.

²⁸³ Müşârün-ileyh - AE

²⁸⁴ ve yine // eyledi: ‘âkıbeti Bağdâd şehrinde vefât eyledi. MK

²⁸⁵ Rivâyet AE

²⁸⁶ - AE

²⁸⁷ kaçdın eylesem: kaçdına AE

²⁸⁸ olur AE

Monlā Bahā'ü'd-dīn 'Ömer bin Monlā Kūtbü'd-dīn el-Ḥanefī

‘Ālim ü fāzıl ve faḳīh ü müteşerri‘ ve emr-i fetvāda merci‘ idi. *Raḥimehu'llāh*.

Monlā İbrāhīm el-Ḥanefī

‘Ālim ü fāzıl ve faḳīh ü ‘āmil,²⁸⁹ emr-i fetvāda merci‘un ileyh idi. *Raḥmetu'llāhi ‘aleyh*.

Monlā Necmü'd-dīn el-Ḥanefī

‘Ālim ü ‘āmil ve fāzıl u kāmıl, rivāyet ile dirāyet beynini cāmī‘, Müslimīn’e nāfi‘, zamānında emr-i fetvā aña rāci‘ idi. *Raḥmetu'llāhi ‘aleyhi raḥmeten vāsī‘aten*.²⁹⁰

Monlā Yār ‘Alī eş-Şirāzī

Uşul ü fūrū‘ı ve ma‘kūl ü meşrū‘ı cāmī‘ bir ‘ālim-i nāfi‘, müşkilāt-ı ‘ulūmda merci‘un ileyh, zamānında emr-i fetvā aña rāci‘ idi. *Raḥimehu'llāh*.

Monlā Şeyḫ Muḥammed-i Cezerī

Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin²⁹¹ ‘Alī bin Yūsuf el-Cezerī. Künyeti “Ebü'l-Ḥayr” idi, kendü taḥḳīki üzereydi. [MK 14a] Yedi yüz elli iki Ramazān’ınıñ yigirmi beşinci sebt gicesi dünyāya gelüp yedi yüz altmış birinde *Kur’ān-ı ‘Azīm*’ i ḥıfz eyleyüp altmış beşde ḥatmle namāz kılup bir cemā‘atden ḥadiş-i şerīf istimā‘ eyledi. Yedi yüz altmış sekizde kırā‘at-i seb‘a cem‘ eyleyüp ol sene ḥacc-ı şerīfe gitdi. Altmış toḳuzda Mısr’a vardı, kırā‘at-i ‘aşereyi ve işnā ‘aşereyi ve şelāşe ‘aşereyi cem‘ eyledi. [AE 11b] Şām’a vardı, Dimyāṭī ve Eberḳuş aşḫābından ḥadiş istimā‘ eyledi. Ve daḥı İsnevī ve ğayrıdan fıḳh aḥz eyledi ve yine Mısr’a vardı, uşulī ve ‘ilm-i belāğatı taḥşīl eyledi ve İskenderiyye’ye vardı, İbn ‘Abdu’s-selām aşḫābından ve ğayrıdan ḥadiş istimā‘ eyledi ve şeyḫü'l-İslām Ebü'l-Fidā İsmā‘īl bin Keşīr idi, yetmiş dörtde iftāya ve Şeyḫ Ziyā’ü'd-dīn yetmiş sekizde ve şeyḫü'l-İslām el-Bulḳīnī seksen beşde iftāya ızın virdiler. Şoñra kırā‘at için

²⁸⁹ ‘ālim // ‘āmil: ‘ālim u ‘āmil ve faḳīh u fāzıl AE

²⁹⁰ *Raḥmetu'llāhi // vāsī‘aten: Raḥmetu'llāhi ‘aleyh*. MK

²⁹¹ Muḥammed bin - AE

oturdu, cemā‘at-i keşīre bundan kıra‘at okıdılar. Yedi yüz toksan üçde Şām’a kâdî oldu ve yedi yüz toksan sekizde Mısr‘da ba‘z-ı nehb u gâret māl ü menâlde hasâret olmak ile Rûm’a Burûsa’ya geldi. Cemā‘at-i keşīre bundan kıra‘at-i ‘aşereyi tekmîl eyledi.

Timurleng’ün fitnesinde sekiz yüz beşde Timur, mezbûr²⁹² Mâverâü’n-nehr’e iledüp Keş şehrinde ve Semerkand’da cemā‘at-ı keşīre kıra‘at ahz eylediler. Timur sekiz yüz yedi târihinde vefât idicek monlâ-yı mezbûr²⁹³ Mâverâü’n-nehr’dan Horāsân’a vardı. Herât’a ve Yezd’e [MK 14b] ve İsfahân’a ve Şîrâz’a dâhil olup her birinde cemā‘at-ı keşīre kıra‘at ahz eylediler, kimi seb‘a kimi ‘aşere. Ve Şîrâz pâdişâhı Pîr Muhammed Hân,²⁹⁴ kazâ-yı Şîrâz’ı teklîf eyledükde kerhen kabûl eyleyüp ba‘dehu Başra’ya geldi ba‘dehu Mekke-i Mükerrreme ve Medîne-i Münevvere’de mücâvir oldu. Sekiz yüz yigirmi üçinde Medîne’de ikâmet eyledükde şeyh-i Harem²⁹⁵ kıra‘at okıdığı zamânda *Kitâbü’n-Neşr fi’l-Kıra‘âti’l-‘Aşr*’ı iki cildde te’lîf ve muhtaşar *Takrîb’i ve Tahbîru’t-Teysîr fi’l-Kıra‘âti’l-‘Aşere* ve *Tabakâtü’l-Kıra‘at*’ı ve *Suğrâ* ve *Kübrâ* târihlerini te’lîf eyledi.

Kitâb şâhibi²⁹⁶ bu terceme(yi) *Târîh-i Suğrâ*’dan nakl ider “Kaçan Timur Cezerî’yi Mâverâü’n-nehr’e iletdükde *Meşâbih* şerhini üç cildde te’lîf eyledi ve tefsîr ü hadîs ü fıkhdan dağı çok kitâb te’lîf eyledi. Ve kadîmen *Gâyetü’l-Mehere fi’z-Ziyâdeti* [AE 12a] ‘ale’l-‘Aşere ve dağı *Tayyibetü’n-Neşr fi’l-Kıra‘âti’l-‘Aşr* ve dağı naıvden *Cevhere’yi*. Ve bi’l-cümle fûnûn-ı şettâdan te’lîfâtı çokdur.” Ve bu mekâna gelince Şeyh Cezerî’nün *Târîh-i Suğrâ*’sından şâhib-i kitâbuñ bi-‘ibâretihi naklidür.

Ve Şeyh Cezerî’nün ba‘z-ı tilmîzlerinden mervîdür ki “Şeyh Cezerî²⁹⁷ sekiz yüz otuz üç Rebî‘ü’l-evvel’inün beşinci günü Şîrâz’da vefât eyledi ve kendü Dârü’l-kurrâsı’nda defn olındı. Merhûmuñ cenâzesi meşhûde idi. Ya‘nî melâ’ike hâzır olup cenâzesinde havâşş u ‘avâm ve haķîr u humâm tamâm izdiĥâm üzere idi. Cenâzesine

²⁹² Cezerî’yi AE

²⁹³ Timur // mezbûr: Timur vefât eyledi sekiz yüz yedide AE

²⁹⁴ - AE

²⁹⁵ Cezer MK

²⁹⁶ Kitâb şâhibi: şâhib-i kitâb AE

²⁹⁷ - AE

yitişen mess u takbîl ve yitişemeyen muḳabbili takbîl iderdi. Mevti ile İslâm mühimmâtlarından çok nesne mûnderis ü zâyî‘ oldı.” [MK 15a] Ed‘ iye-i me’sûrede *Hısnü’l-Ḥaşîn* adlu kitâb daḥı Cezerî’nüñdür, telhîş eyledi.

Rivâyet olunur ki şeyḥüñ iki oḡlı var idi. Kebîri Ebü’l-Feth Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin el-Cezerî eş-Şâfi‘î, yedi yüz yetmiş yedi Rebi‘ ü’l-evvel’inüñ ikinci²⁹⁸ erba‘ â günü Şâm’da dünyâya gelüp ve sekiz yaşında *Kur’ân*’ı ḥıfz eyledi ve daḥı *Şâtıbiyye* ve *Râ’iyye’yi* ve *Manzûme-i Hidâye*’i ḥıfz eyledi ve kıra‘at-i ‘aşereyi cem‘ eylemeye şürû‘ eyledi, şeyḥ ile Mısr’a vardı. Kıra‘atı şuyûḥından aḥz idüp ḡayrı fûnûna meşḡul olup ve her fenden bir kitâb ḥıfz eyledi. Ebü İshâk’uñ *Tenbîh*’i gibi ve İbn Mâlik’uñ *Elfıyye*’si gibi. Ve Beyzâvî’nüñ *Minhâc*’i ve *Miftâḥ*’uñ telhîşi ve *Uşûlü’l-dîn*’den *Minhâc* ve *Elfıyye* -i Şeyḥ ‘Irâkî ‘ulûm-ı ḥadîşden ve ḡayrıdan ḥıfz eyleyüp şuyûḥ-ı ‘aşr öninde kıra‘at idüp icâzet virdiler ve şeyḥi Burhânü’l-dîn Enbâşî iftâ vü tadrîs ile izn virdi. Şeyḥ eydür: “Ben Rûm’a geldüm, oḡlum mezbûr Muḥammed benüm ders vazîfelerümi cemî‘an edâ eyledi vefât idince. Ve sekiz yüz on dördinde marâz-ı tã‘ûndan vefât eyledi.” اَنَا لِلّٰهِ

²⁹⁹ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Ve şaḡîr oḡlı Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin el-Cezerî Ebü’l-Ḥayr’dur. Şeyḥ Cezerî eydür şaḡîr oḡlı içün “Yedi yüz [AE 12b] seksen toḡuz Cumâde’l-ülâsı’nda dünyâya geldi ki ol târiḥ bizüm Mısr’dan ‘avdet idüp ve ḡarındaşı Ebü’l-Feth kıra‘atı itmâm ve meşâyiḥüñ Ebü’l-Feth’e icâzeti târiḥidür. Ba‘dehu mezbûr Ebü’l-Ḥayr ile ve ḡarındaşları ile Mısr’a vardum. [MK 15b] Ebü’l-Ḥayr, meşâyiḥ-i Mısr’dan³⁰⁰ *Şâtıbiyye’yi* istimâ‘ eyledi ḡarındaşı Ebü Bekr Aḥmed kıra‘atı ile. Şâm’a geldük, *Buḡârî*’yi istimâ‘ eyledi. Sekiz yüz birinde Rûm’a dâḥil olduk, ḥatm ile namâz kılup *Cevhere’yi* ve *Muḳaddime’yi* ḥıfz eyledi ve sekiz yüz üçünde kıra‘at-i ‘aşereyi tekmiḻ eyledi ve sekiz yüz dördünde Zî’l-ḥicce’nüñ toḡuzuncı yevm-i vaḳfe³⁰¹ günü bir ḥatmeye daḥı şurû‘ u itmâm eyledi. Ve eyyâm-ı

²⁹⁸ ikinci: ikinci günü AE

²⁹⁹ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 2/156, “Şüphesiz biz Allah içiniz ve şüphesiz biz O’na döneceğiz.”

³⁰⁰ Mısr’dan - MK

³⁰¹ “yevm-i vaḳfe” terkibi AE’de “dördünde”kelimesinden sonra gelmektedir.

Timur'da cemî' an Keş şehrinde sekiz yüz yedide cem' olduk. Andan sonra benümle Şîrâz'a dek müşâhabet eyledi, anda dağı kırâ'at-i 'aşeri tekmi' eyledi." Bu rivâyet cemî' an Şeyh Cezerî ağzındandır.

Bunlardan mâ-'adâ Şeyh Muhammed-i Cezerî'nün bir oğlu dağı vardır, nâmı Ahmed'dür. "Yedi yüz seksen Ramazân'ının on altıncı günü Şâm'da toğdı. On yaşına varduğda³⁰² yedi yüz toksan târihinde³⁰³ *Kur'ân-ı 'Azîm*'i hıfz eyledi ve *Şâtıbyye*'yi ve *Râ'yye*'yi dağı hıfz eyledi ve benüm te'lifâtımı hıfz eyledi,³⁰⁴ meşâyih icâzet virdiler. Ben Rûm'a dâhil olduğda benümle mülâkî oldu, ifâde vü istifâdeye meşğul oldu ve Yıldırım Bâyezîd Hân'ın evlâdı Mehemmed ve Sa'id ve Muştâfâ ve Eşref bundan müntefi' oldılar ve Burûsa'da Yıldırım Bâyezîd'ün câmi' i evkâfına mütevellî olup Timurleng'ün fitnesinde Timur bunu Nâşır Ferec bin Berkûk'a elçi gönderdükde şeyhden ayrıldı. Yigirmi yıl miqdârı Ahmed Rûm'da, şeyh diyâr-ı 'Acem'de Timur ile olup³⁰⁵ sekiz yüz yigirmi yedide şeyhe yine hacc eylemek müyesser olup oğlu³⁰⁶ Ahmed'e mektûb gönderüp Mısr'da on altı gün müşâhabet eyleyüp şeyh giru hacca müteveccih olup Ahmed Mısr'da³⁰⁷ şevvâlden ol bir şevvâle dek ikâmet idüp sekiz yüz yigirmi sekizde şeyh ile³⁰⁸ hacc eyleyüp cemî' an yine³⁰⁹ Mısr'a gelüp [MK 16a] Ahmed Rûm'a müteveccih olup [AE 13a] toğuzda şeyhden müfârekat eyleyüp şeyh Şâm'a varup şeyh Mekke'de iken Ahmed Mısr'da *Tayyibetü'n-Neşr*'i kitâbını³¹⁰ laîf şerh eyledi. Hâlbuki yanında nüshası yok idi ve andan muḳaddem *Muḳaddime-i Tecvîd* 'i ve *Muḳaddime-i 'İlm-i Hadîs* 'i a' lâ³¹¹ şerh eyledi. Ve sultân-ı Mısr, melik-i eşref Barsbây mezbûr Ahmed'i karındaşı Ebû'l-Feth yirine kırâ'at u tedris ü meşîhate kâ'im-maḳâm idüp Ebû'l-Feth Rûm'dan ehlini Mısr'a götürmege gitdi ve şeyh dağı diyâr-ı 'Acem'e müteveccih oldu. Bu

³⁰² Yaşına varduğda: yaşında AE

³⁰³ yedi // târihinde -MK

³⁰⁴ *Şâtıbyye*'yi // eyledi - MK

³⁰⁵ - AE

³⁰⁶ - AE

³⁰⁷ Mısr'da // Mısr'da - MK

³⁰⁸ bile MK

³⁰⁹ - AE

³¹⁰ - AE

³¹¹ - MK

kışsa sekiz yüz yigirmi toktuzda idi.” Buraya gelince Ŗeyh Muᖫammed-i Cezerī takrīridür.

Ve mezbür Ŗeyh Muᖫammed-i Cezerī’nün bu oğullarından ğayrı iki oğlu vardır. Birisi Ebü’l-Beᖫā İsmā‘îl ve birisi Ebü’l-Fazl İŖhâᖫ ve benât(ı) Fâtıma ve ‘Â’iŖe ve Selmâ³¹² ve bunların cemi‘i³¹³ ᖫurrâ-yı mücevvidi ve mürettılindendür. Allāhu Te‘âlâ bunlardan râzi ve bunları irzâ eylesün. Ve Monlâ Hızır Beg İbn Celâl Monlâ Cezerī’ye bir rubā‘î gönderdi, ol rubā‘î budur.³¹⁴ Rubā‘î:

لو كان في بابه للنظم مفخرة

الفت في مدحه ألفا من الكتب

لكنه البحر في كل الفنون فما

إهداء در إلى بحر من الأدب

Ŗeyh Cezerī bu nazma cevāb gönderdi. Rubā‘î:

في در نظمك بحر الفضل ذو لجب

ودر نظمك عقد في طلي الأدب

الدر في البحر معهود تكونه

والبحر في الدر يبدي غاية العجب³¹⁵

Ve ba‘dehu merᖫüm Ŗeyh Cezerī’nün Muᖫammed Ebü’l-ᖫayr oğlu, fātıᖫ-i İstanbul Sulᖫān Meᖫemmed ᖫān³¹⁶ zamānında Rūm’a geldi. ‘Âlim ü fāzıl ve Ŗan‘at-ı inŖāda miŖli nazīri yok idi. Sulᖫān Meᖫemmed ᖫān,³¹⁷ [MK 16b] niŖāncı eyledi ve ziyāde ikrām eyledi. Zīrā fazlı bī-nihāye ve aᖫlāᖫı bī-ğāye idi lâkin tiryāᖫı olmaᖫ ile

³¹² ve benât(ı) // Selmâ: Ve iki benâtı daᖫı vardır Fâtıma ve ‘Â’iŖe MK

³¹³ cümlesi MK

³¹⁴ ol // budur. -AE

³¹⁵ “Ŗiirinin incisinde coŖkun bir fazilet deryası var. Ŗiirinin incisi edep gerdanında bir gerdanlıktır. / İncinin deryada varlığı herkesçe malûmdur. Lakin deryanın incide varlığı hayretin zirvesini gösterir.”

³¹⁶ Sulᖫān // ᖫān: Sulᖫān Meᖫemmed İbn Murād AE

³¹⁷ Sulᖫān // ᖫān: Sulᖫān Meᖫemmed İbn Murād AE

³¹⁷ - AE

muhtelü'l-mizâc idi. Sultân Mehemmed “Eger tiryâkî olmayaydı elbette vezîr iderdüm.” didi. Marîz olduğda on yaşında bir kıızı var idi, aña otuz biñ altun ta’yîn eyledi ve bir şağîr oğlu var idi, aña dağı otuz biñ altun ta’yîn [AE 13b] eyledi.

Monlâ ‘Alî İbn Yūsuf el-Mevlâ Şemsü’ d-dîn-i Fenârî, taḥşîl-i ‘ilm içün diyâr-ı ‘Acem’e gitdi. Şeyḥ Ebü’l-Ḥayr, Monlâ ‘Alî-i Fenârî’nün diyâr-ı Rûm’a teveccühini istimâ‘ eyledükde vaşîyyet eyledi ki kızını Monlâ ‘Alî’ye tezvîc eyleyeler. Şeyḥ Ebü’l-Ḥayr vefât eyledi. Monlâ ‘Alî-i Fenârî, Rûm’a geldükde Şeyḥ Ebü’l-Ḥayr’uñ kızını tezvîc eyleyüp otuz biñ altunı ḳabz eyledi. Şeyḥün kızından iki fâzıl oğlu oldu, tercemesi gelse gerekdür.

Ve Şeyḥ Cezerî’yi Timurleng Mâverâü’n-nehr’e iletdüğinde bir ‘azîm düğün eyleyüp Ḥazret-i Seyyid Şerîf müderris idi. Semerkand’da Timur sağ cānibini ‘ulemāya ve şol cānibini ümerāya ta’yîn eyledi.³¹⁸ Ol meclisde Cezerî’yi Seyyid Şerîf üzerine taḳdîm eyledi. Su’âl eyledüklerinde³¹⁹ “Nice taḳdîm eylemeyeyüm ki bir recül-i ‘ārif, kitābı ve sünneti bu ikisinde müşkil olanı Ḥazret-i Risālet *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*³²⁰ ile bi’z-zāt müşāvere ider dağı ḥall ider.” Bu ḥikāyetün naḳīridür ki ‘Allāme-i Taftāzānî ile Seyyid Şerîf Cürċānî mâ-beyninde cārî olan. Ḳaçan bu ikisi Timur yanında cem‘ oldılar; Timur, Seyyid Şerîf’i ‘Allāme-i Taftāzānî’nün üzerine taḳdîm eyledi ve didi ki “Teslîm idelüm ki ikisi fazlda berāber idi lâkin Seyyid Şerîf’uñ şeref-i nesebi vardır.” didi. [MK 17a] ‘Allāme-i Taftāzānî gāyetde mağmûm u maḥzûn oldu, çok zamān geçmedi Monlâ Sa’dü’ d-dîn vefât eyledi. Bu taḳdîm Seyyid ile Sa’dü’ d-dîn’uñ Timur yanında baḥşlerinden şoñra idi. Mâ-beynlerinde ḥakem, Nu’mānü’ d-dîn el-Ḥārezmî el-Mu‘tezilî idi. Seyyid Şerîf’uñ kelāmını ‘Allāme-i Taftāzānî kelāmından terciḥ eyledi.

Ve Seyyid Şerîf’uñ Şîrāz’dan Mâverâü’n-nehr’e sebep-i irtihālî budur ki Timur Şîrāz’a geldükde nehb u ġāret ile emr eyledi. Ba’z-ı vüzerāsı Seyyid Şerîf içün emān ṭaleb eyleyüp Timur dağı emān virüp Seyyid’uñ ḳapusına Timur oḳlarından bir oḳ aşıdılar, ‘ādetleri emāna bu behāne idi. Şîrāz’uñ cemî‘ an kızları ve ḥātūnları Seyyid

³¹⁸ - AE

³¹⁹ eyledüklerine AE

³²⁰ - AE

Şerîf'ün evine cem' oldılar. Vezîr'ün Seyyid Şerîf üzerinde olan haqq-ı emân için Seyyid'i Mâverâü'n-nehr'e bile alup³²¹ gitmege recâ [AE 14a] eyledi, Seyyid Şerîf dağı tâbi' oldı. *Şerh-i Miftâh* evvelinde hattâ ابتليت في آخر العمر بالارتحال إلى ما وراء³²² didügi budur. *Rahmetu'llâhi 'aleyh*.

Mevlânâ 'Abdu'l-vâcid İbn Muḥammed

Diyâr-ı 'Acem'den gelüp Kütâhiyye Medresesi'ne müderris oldı. El-ân ol medrese Vâcid Medresesi demek ile ma'rûfdur. 'Ulûm-ı edebiyede ve fûnûn-ı 'aqliyye vü nakliyyede ve ḥadiṣ ü tefsîrde kâmil idi. Ve *Nikāye*'yi şerḥ eyledi ve şerḥde mesâ'il-i keṣîre getürüp sekiz yüz altı târiḥinde tamâm eyledi. Şâhib-i kitâb eydür: “Bir manẓûme kitâbını gördüm, 'ilm-i uşṭurlâbda Mevlânâ Fenârî oğlu Meḥammed Şâh'a ḥıfẓ eylesün diyü te'lîf eyledi, nazmı belîğ ve ğâyet ḥasen idi.” [MK 17b]

Mevlânâ 'Abdu'l-laṭîf bin Melek

Aydınoğlu Emîr Meḥammed'ün mu'allimi idi. Tire'de müderris idi, şimdi ol medrese aña nisbet olunur. Cemî'-i 'ulûmda mâhir idi, ḥuşûşan 'ulûm-ı şer'iyyede. *Mecma'u'l-Baḥreyn*'i şerḥ eyledi ve *Meşâriḳ*'ı dağı şerḥ eyledi ve uşûlde *Menâr*'ı şerḥ eyledi. Ve taşavvufda bir risâlesi vardır ki 'ilm-i taşavvufda mahâretine delâlet ider. Bir qarındaşı var idi, Fazlu'llâh-ı Tebrîzî aşḥâbından idi, ḥurûfî-i ḍâlle tâ'ifesi'nün re'îsi idi.

Mevlânâ Muḥammed bin 'Abdu'l-laṭîf İbn Melek

Vikāye'yi laṭîf şerḥ eyledi. *Ravzatü'l-Muttaḳîn* adlu bir kitâbı vardır. *Raḥimehu'llâh*.

³²¹ - AE

³²² “Ahir ömrümde Mâverâü'n-nehr'e gitmeye mecbur oldum.”

**Mevlānā ‘Abdu’r-raḥmān İbn ‘Alī İbn Aḥmed el-Biṣṭāmī meşreben ve el-Ḥanefī
mezheben ve el-Anṭākī mevliden**

Fıkh u ḥadīṣ ü tefsīre ‘ālim idi, ḥavāṣṣ-ı ḥurūfa ve ‘ilm-i vefḳe ‘ārif idi ve ‘ilm-i cifrde māhir idi, tevārīḥe ‘ālim idi. ‘Ulūm-ı ‘Arabiyye’ye ṭalib olup Şām vilāyetini gezdi, Mıṣr’a vardı ve Mağrib vilāyetini devr eyleyüp maṭlūbına vāṣıl oldu. Muḥaṣṣal-ı kelām, ḥavāṣṣ-ı ḥurūfda ‘azīm taṣarrufı var idi. Esmā’u’llāh’a iştigālde te’şīr-i ‘azīmi var idi. Hikāyāt-ı ġarībesi vardır. Burūsa’ya geldi, Monlā Fenārī’ye buluşdı, Fenārī’den çok ‘ilm taḥṣīl eyledi. ‘İlm-i cifrde, ‘ilm-i vefḳde ve ḥavāṣṣ-ı Esmā’u’llāh’dan ve ‘ilm-i tevārīḥde bī-nihāye taṣnīfātı vardır. [AE 14b] Şāhib-i kitāb eydür: “Ekşerini kendü ḥaṭṭı ile gördüm, ḥaṭṭı ġāyet muḥkem idi.” dir. Muşannefātınun ġāyet eyüsi *Fevā’iḥu Miskiyye fi’l-Fevātiḥi’l-Mekkiyye*’dür. Bunda yüzden ziyāde ‘ilm cem’ eyledi. Ve *Şemsü’l-Āfāk fi’l-İlmi’l-Hurūf* [MK 18a] ve *’l-Evfāk* kitābı bunuñdur. Burūsa’ya gelüp tavaṭṭun eyledi, ḳabri daḥı Burūsa’dadur. Bu beyt anuñdur. ‘Arabiyye:³²³

فقير غريب أتى روم زائرا

³²⁴ دعي عبد الرحمن المقيم بروسه

Mevlānā ‘Alā’ü’d-dīn er-Rūmī

‘Ālim ü fāzıl, ḥadīdü’ṭ-ṭab’, ḳaviyyü’z-zekā idi. ‘Allāme-i Taftāzānī’nün ve Seyyid Şerīf’ün derslerine ve bahşlerine ḥāzır olup onlardan çok su’āl ve cevāb ḥıfz idüp ḥāzırları bahşden ‘āciz ḳordı. Mıṣr’a geldi, ‘ulemāsını ‘āciz ḳodı. Bir risālesi vardır. Anda nice fenden su’āller cem’ eylemiş idi. Şāhib-i kitāb eydür: “Ceddüm ḥaṭṭı ile bende vardır.”

Mevlānā Faḥrū’d-dīn er-Rūmī

‘Ārif u zāhid kimesne idi. Ḥalā’ıḳden münḳaṭı’ olup kendü nefsine meşġul olup taḳvā üzerine idi ve Mudurnı ḳaşabasında sākin idi. Vazīfelü imāma iḳtidā eylemezdi, ḳudemā ‘ibādetde ücreti kerīḥ gördüklerinden ötürü. ‘Ulūm-ı şer’iyyede

³²³ - AE

³²⁴ “Bir fakir ve garip ziyaret için Anadolu’ya geldi. Sonra da Bursa’da mukim Abdurrahman diye anıldı.”

kāmil idi. Da‘vāt-ı me‘şūrede bir kitāb te‘līf idüp mebāhiş-i daķīķa tazmīn eyledi. Onı görenler ‘ulūmda hazāķatını añlarlar.

Mevlānā Şeyh Ramazān

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup faķih oldı şoñra Sultān Bāyezīd ķādī-‘asker eyledi.

Mevlānā Aħmedī

Vilāyet-i Germiyān’dan idi. ‘Ulemāsından okıdı şoñra Mışr’a vardı. Monlā Fenārī ile ve Hācī Paşa ile bir şeyhe vardılar. Hemān şeyh bunlara baķduķda Aħmedī’ye baķdı³²⁵ “Yazık saña şı‘rde ‘ömrüñi zāyi‘ itseñ gerek.” didi. Hācī Paşa’ya eyitdi: “Yazık saña ‘ömrüñi tıbda zāyi‘ itseñ gerek.” [MK 18b] didi. Mevlānā Fenārī’ye “Sen ‘ālim-i Rabbānī olsañ gerek.” didi, hem didügi gibi oldı. Monlā Aħmedī bilād-ı Rūm’a geldi, Germiyānoğlı emīre mu‘allim oldı. Emīr-i mezbūr³²⁶ ise şı‘re tālīb idi şoñra Yıldırım Bāyezīd oğlı Süleymān Şāh ile muşāhib olup yanında mertebe-i ‘azīme şāhibi oldı. Anuñçün [AE 15a] *İskender-nāme*’yi nazm eyledi daķı çok ķaşā’id ü eş‘ār nazm eyledi. Kaķan³²⁷ Emīr³²⁸ Timur ol diyāra geldükde Aħmedī, anuñla muşāhib olup bir gün³²⁹ bile hāmmāma girdiler. Timur, Aħmedī’ye “Benümle hāmmāma girenleri kıymete tūt.” diyü teklīf eyleyüp her birini kıymete tūtup Timur “Beni daķı kıymete³³⁰ tūt.” didi. Aħmedī eyitdi: “Sen seksen aķçeden artuķ degmezsin.” Timur eyitdi: “Adlle hūkm eylemedüñ, benüm futam hod seksen aķçeyedür.” didükde Aħmedī eyitdi: “Benüm de kıymete tūtduğum futadur, sen bir aķçe degmezsin.” didi. Timur ziyāde hāzz eyledi, hāmmāmda olan ālātı hep Aħmedī’ye bağışladı, çok nesne var idi.

³²⁵ - MK

³²⁶ - AE

³²⁷ - AE

³²⁸ - MK

³²⁹ - MK

³³⁰ tūtup // kıymete - MK

Mevlânâ Bedrû'd-dîn Maḥmûd bin İsrâ'il bin 'Abdu'l-'azîz

Ḳāḍî Simavnoğlu demek ile meşhûrdur. Simavna Ḳal'ası'nda toğdı. Babası anda ḳāḍî idi ve hem evvelde³³¹ emîr-i 'asker idi. Ol kal'a anuñ elinde feth oldu. Rivâyet olunur ki ecdâdı Âl-i Selçuḳ'a vezîr idi, kendü de Sulṭân 'Alâ'ü'd-dîn Selçûḳî'nüñ ḳarındaşı oğlu idi. Kal'a-i mezbûrenüñ fethi ve Şeyḥ Bedrû'd-dîn'ün velâdeti Sulṭân Murâd Ğâzî Hünkâr zamânındadır.

Şeyḥ Bedrû'd-dîn³³² şabî iken vâlidinden okıyup ḳırâ'ati hıfz eyledi. Monlâ Şâhidî'den okıyup³³³ naḥv u şarfı Mevlânâ Yûsuf'dan okıdı. Şoñra babası 'ammisi oğlu Mü'eyyed bin 'Abdu'l-mü'min [MK 19a] ile Mısr'a geḳüp -lâkin evvelâ ba'z-ı 'ilmi Ḳonya'da okıyup 'ilm-i naḥvî³³⁴ Fazlu'llâh şâgirdi Feyzu'llâh'dan okıdı- dört ay yanında tırdı. Mevlânâ Feyzu'llâh fevt olduḳdan şoñra diyâr-ı Mısr'a göḳüp Mısr'da³³⁵ Seyyid Şerîf Cürcânî ile Mübârek Şâh Mantıḳî'den okıyup Mübârek Şâh ile ḥacca varup Mekke'de Şeyḥ Zeyla'î'den okıyup şoñra yine Mısr'a gelüp Seyyid Şerîf ile Şeyḥ Ekmel'den okıyup cemi'-i 'ulûmı andan taḥşîl eyledi.

Şeyḥ Bedrû'd-dîn'den Sulṭân Ferec bin Berḳûḳ-ı melik-i Mısr okıdı şoñra Şeyḥ Bedrû'd-dîn'e cezbe-i İlâhiyye yitişüp Mısr'da eş-Şeyḥ Seyyid Hüseyn³³⁶ Ahlâṭî'ye varup³³⁷ anuñ yanında taḥşîl-i merâtib eyleyüp şeyḥ bunı irşâd içün Tebrîz'e gönderdi. Rivâyet olunur ki Emîr Timur Tebrîz'e varduḳda 'ulemâ Timur yanında [AE 15b] münâza'a-i keşîre eyleyüp mümeyyiz olmağın baḥş faşl olunmaduḳda Cezerî, Şeyḥ Bedrû'd-dîn'i Timur yanında mümeyyiz olmasını zıkr idüp ve tervîc ü terḡîb eyleyüp “Şeyḥ Bedrû'd-dîn mümeyyiz olmayıcaḳ bunlaruñ baḥşı tamâm olmaz.” dimegin Timur, Bedrû'd-dîn'i ḥakem eyleyüp ḥaşmlaruñ her birisi ḥûkmine râzî oldılar. 'Ulemâ fazlında ittifâḳ idüp Emîr Timur çok mâl virüp nihâyet mertebede ikrâm eyledi. Şoñra Şeyḥ Bedrû'd-dîn külliyyesini terk idüp Bidlis'e

³³¹ anda AE

³³² - AE

³³³ Monlâ // okıyup - MK

³³⁴ me'ânî MK

³³⁵ - AE

³³⁶ - MK

³³⁷ yitişüp AE

geldi. Şöñra Mışr'a gelüp yine³³⁸ Şeyh Ahlâti'ye buluşup şöñra Ahlâti fevt olduķda Şeyh Bedrü'd-dîn'i yirine oturtdı. Altı ay oturduķdan şöñra Bedrü'd-dîn Haleb'e geldi şöñra Konya'ya geldi şöñra Rüm'a Tire'ye geldi.³³⁹ Saķız Ataş'ınuñ re'isi şeyhi da'vet eyleyüp şeyhüñ öñinde İslâm'a gelüp [MK 19b] şeyhüñ ehibbâsından oldı. Şöñra Edrine'ye gelüp vâlidini hayy buldı.

Ol vaķt ki Āl-i 'Osmân'dan Mūsā Çelebi tasalluť eyledi, şeyhi kâdî-asker eyledi. Mūsā Çelebi'nüñ karındaşı Çelebi Sultân Mehemmed, kaçan kim³⁴⁰ Mūsā Çelebi'yi katl eyledükde şeyhi ehli ile ve 'ıyâli ile İznik'de ģabs idüp ayda biñ aķçe ta'yin eyledi. Şöñra Şeyh Bedrü'd-dîn Emîr İsfendiyâr'a kaçdı, vardı. Kaşdı Tatar'a varmak idi. İsfendiyâr, Āl-i 'Osmân ģavfindan şeyhe izn virmedi şöñra vilâyet-i Rüm'dan³⁴¹ Zağra'ya gönderdi. Ehibbâsı yanında cem' olduķda ba'zı kimesne şeyh için "Dimâğında saltanat fikri vardır." diyü Sultân Mehemmed'e³⁴² ģamz eylediler, emr gönderüp aĥz eyledi.³⁴³ Mevlânâ Haydar-ı 'Acemî fetvâsı ile katl eyledi.

Çok teşânîfi vardır; birisi *Leťa'ifu'l-İşārât* ve şerhi, *Teshîl*'dür. İznik'de maĥbûs iken te'lîf eyledi. Ve birisi daĥı *Câmi'ü'l-Fuşûleyn*'dür. Ve birisi daĥı *'Unķüdü'l-Cevâhîr*'dür. Şarfda *Maķşûd* şerhidür.³⁴⁴ Ve birisi daĥı taşavvufda *Meserretü'l-Fuķûb*'dür. Ve biri daĥı *Vâridât*'dur. Vefâtı tahmînen sekiz yüz on sekizdedür. "Seyyid Şerîf fażl ile medĥ iderdi." diyü rivâyet olunur.

Mevlânâ Ħacî Paşa

Aydın vilâyetinde idi. Mışr'a göçdi, anda Şeyh Ekmel'den ve 'ulûm-ı aķliyyeyi, Mübârek Şâh Mantıķî'den okıdı. Şöñra marîz olup zârûrî 'ilm-i tıbbâ meşĥûl [AE 16a] oldı. Ħattâ anda mâhir olup Bîmâristân-ı Mışr'a re'is oldı. *Kitâb-ı Şifâ*'yı³⁴⁶ te'lîf eyledi ve tıbbda Tûrķî *Teshîl* adlı bir kitâb daĥı³⁴⁷ te'lîf eyledi. Ve

³³⁸ - AE

³³⁹ şöñra // geldi: şöñra Konya'ya çıkup andan Tire'ye geldi. MK

³⁴⁰ karındaşı // kim -AE

³⁴¹ Rümili'nde MK

³⁴² Sultân Mehemmed'e -AE

³⁴³ emr // eyledi: daĥı aĥz eyledi. AE

³⁴⁴ şarfda // şerhidür: şarfda da ve maķşûda da şerhi vardır MK

³⁴⁵ *Ħasretü'l MK*

³⁴⁶ *Kitâb-ı Şifâ*'yı: Kitâb MK

tıbbı meşğul olmazdan muqaddem ‘Allāme Rāzī’nün *Şerh-i [MK 20a] Meṭālī’i*’ne ḥāşıye yazdı ki “taşavvurâtına ve taşdîkâtına” bir ḥāşıyedür. Seyyid Şerîf ḥāşıyesinden evvel didi. Hattâ ba‘z-ı mevâzı’da Seyyid Şerîf bunuñ üzerine redd ider. Beyzâvî’nün *Ṭavālī’i*’ni dahı şerḥ eyledi. “Seyyid Şerîf Şeyḫ Bedrû’d-dîn gibi buña da fazîlet-i tâmmе ile şehâdet eyledi.” diyü rivâyet olunur.³⁴⁸

³⁴⁷ - AE

³⁴⁸ diyü // olunur - AE

VE MİN-MEŞÂYİHİ Fİ-ZEMÂNİHİ³⁴⁹

Şeyh Hâmid bin Mūsā el-Ḳayserî

Ḳayseriyye'dendür. Meşâyih-i müte'ahhîrînüñ evvelisidür. 'Ulûm-ı zâhire vü bâtineyi cem' eylemiş idi. Kerâmât-ı 'aliyye ve maḳâmât-ı seniyye şâhibi idi. Evvellerinde Burûsa'da tavâtṭun idüp arḳası ile etmek şatardı. Nâs teberrüken etmegi bundan almağa sa'y iderlerdi. Şeyh Şemsü'd-dîn-i Fenârî buña muşâhib olup bundan istifâde idüp fazlına i'tirâf iderdi. Sulṭân Bâyezîd Burûsa'da Câmî'-i Kebîr'i binâ idüp şeyhi taleb eyledi ki câmî'de³⁵⁰ vâ'ız ola. Birḳaç meclis vâ'ız eyleyüp nâsuñ teveccühini görüp Aḳsarây'a göçdi.

Zâhir-i ṭarîḳatı Şeyh H'âce 'Alî-i Erdebîlî'den ahz eyledi. İllâ bu ḳadar var ki H'âce 'Alî, Üveysî idi. Bâṭınen, Bâyezîd-i Bisṭâmî rûḥından ahz eyledi. Rivâyet olunur ki Ḥazret-i Hızır 'aleyhi's-selâm³⁵¹ ile muşâhib idi. Mevlânâ Ayâs'dan menḳûldür ki "Ekşer meşâyih'e zillet vâḳi' olup eski mertebesini yitürürdi, Şeyh Hâmid'e ḳaṭ'an vâḳi' olmadı." Naḳl olunur ki ṭarîḳatı Şeyh Hâmid evvelâ Şâm'da Bâyezîdiyye Zâviyesi'nde sâkin olan [MK 20b] meşâyihden ahz idüp soñra andan H'âce 'Alî-i Erdebîlî'ye naḳl eyledi.

Naḳl olunur ki mürîdlerinden birisi bir ḳıṭ'a yir kendü içün bir ḳıṭ'a yir şeyhi içün eküp mürîdüñ yiri ḥâşıl oldı, şeyhüñ yirinde aşlâ nesne ḥâşıl olmadı. Bir gün şeyh mezra'aya vardı, mürîde eyitdi: "Benüm ḥaṣatum ḳanḳıdır?" didi. Mürîd de utanup ekin biten yire işâret idüp "Bu sizüñdür." didükde şeyh ḡamlanup mürîd sebeb-i ḡamından su'âl eyledükde şeyh eydür: [AE 16b] "Benüm yirüm ekin bitürmiş yir degüldür illâ benden bir günâh-ı 'azîm şâdır olduḡındandır." didi. Şeyh Hâmid Aḳsarây'da fevt oldı. Ḳabri meşhûrdur, ziyâret olunur. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

³⁴⁹ Ve // zemânihi: Sulṭân Yıldırım Bâyezîd ki zamân-ı meşâyihinden AE

³⁵⁰ bunda AE

³⁵¹ Ḥazret-i // 'aleyhi's-selâm: Hızır AE

Şeyh Şemsü'd-dīn Muḥammed bin 'Alī el-Hüseynī

Kitābu'llāh ve sünneti 'ālim idi, 'ārif-i bi'llāh idi. Zāhid ü müteverri' ve cezbe-i 'azīme şāhibi idi. Taşavvufda³⁵² ḳadem-i rāsihi var idi. Buḥārā'da toğdı, şabī iken kerāmātı zāhir olup meşāyih-i 'izām ile muḳārin olup nice menāzil ḳaṭ' eyledi soñra Rūm'a gelüp Burūsa'da tavattun eyleyüp Şemsü'd-dīn-i Fenārī'den oḳıdı.

Şāhib-i kitāb eydür: “Ben ḥattı ile Şadrü'd-dīn-i Ḳonevī'nün *Miftāḥü'l-Ġayb* adlu kitābını gördüm.” Fenārī'den oḳıyup Fenārī ḥattı ile icāzet yazmış. Soñra ahālī-i Burūsa ziyāde sevdiler, beynlerinde Emīr Sultān dimek ile meşhūr oldu. Cümle-i eḥibbāsından birisi Sultān Yıldırım Bāyezīd Ḥān'ın³⁵³ kızı idi. Ḥattā Sultān Bāyezīd şeyḥe tezvīc idüp şeyḥün andan evlādı zuhūr eyledi. Selāṭin-i 'Osmāniyye bundan kerāmāt müşāhede eylediler daḥı³⁵⁴ ziyāde ta'zīm idüp sefere gitdüklerinde şeyḥden [MK 21a] du'ā alup kılıçların şeyḥden taḳınurlardı.

Rivāyet olunur ki Emīr³⁵⁵ Timur Burūsa'ya dāḥil olduğda Tatar şehri fesāda virüp Burūsa ḥalkı şeyḥden meded taleb idüp tazarru' eylediler. “Bu zulmetün elinden bizi ḥalāş eyle.” didüklerinde şeyḥ ““ Askere varuñ bir na'l-bend vardur ṭurfe hey'etdür³⁵⁶ şu şekilde ve şu hey'etde bir ādem vardur ḳaçan³⁵⁷ bulduḡunuz vaḳt benden selām idüp şeyḥ şimden soñra sizden umar ḳi varup gidesüz diyüñ.” diyüp bunlar daḥı 'aynı ile ol şahşı bulup şeyḥün haberini iṣāl eyledüklerinde “N'ola baş üstine, irt e göçelüm gidelüm.” diyüp hemān irtesi Emīr³⁵⁸ Timur göçüp şöyle gitdi ki 'askerün öñi ardına ḳatlanmadı. Şeyḥ-i merḥūm sekiz yüz otuz üçde Burūsa'da fevt oldu.³⁵⁹ Ba'zılar “Sekiz yüz otuz ikide fevt oldu.” didiler. Ḳabri Burūsa'da meşhūrdur, ziyāret iderler. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.

³⁵² - AE

³⁵³ - AE

³⁵⁴ eylediler daḥı: eylemegin ziyāde MK

³⁵⁵ - MK

³⁵⁶ bir // hey'etdir - AE

³⁵⁷ - MK

³⁵⁸ - MK

³⁵⁹ Şeyḥ // oldu: Burūsa'da sene sekiz yüz otuz üçde fevt oldılar. AE

Şeyh Hâcî Bayram Sultân el-Ankaravî

Engüri'ye qarîb [AE 17a] Şolfaşol adlu kıaryede toğdı ki Çubuk Şuyu dimek ile ma' rûf ırmağ kenârındadır. 'Ulûm-ı 'aqliyye vü naqliyyeye meşğûl olup ikisinde de mâhir oldu şonra Engüri Medresesi'ne müderris oldu şonra medreseden ferâğat eyleyüp Şeyh Hâmid muşâhabetini ihtiyâr idüp mağâmât-ı sülûke 'ârif oldu. Kerâmât-ı 'ıyâniyye vü ma'neviyye şâhibi idi. Şoğbeti ziyâde mü'essir idi. Şoğbeti berekâtında nice kimesne merâtib-i 'âliyye vâşıl oldu. 'Âkıbeti³⁶⁰ Engüri'de fevt oldu. Kıabri meşhûrdur, ziyâret olunur, du'â mezârında müstecâb olunur. *Rahmetu 'İlâhi 'aleyh.*

Şeyh 'Abdu'r-rahmân el-Erzincânî

Şeyh Şâfiyyü'd-dîn-i Erdebîlî halîfelerinden idi. Rûm'a [MK 21b] gelüp Amâsiyye'ye qarîb Tağ semtinde tavaţtun eyledi. Bir gün ba'z-ı müridlerine “Bir cemâ'at konuk gelse gerek, ta'âm hâzır idüñ.” diyüp “Yanumuzda nesne yokdur, ne ihzâr idelüm?” didüklerinde şeyh şavma'asından çıkup hemen bir alay âhû gelüp şeyh ol âhûlara³⁶¹ “Konuk içün kağıñuz nefsinı fedâ ider?” didükde hemân içinden birisi ilerü gelüp müridler zebh eylediler, hemân konuklar gelüp bişürdiler. Bir gün şeyh-i müşârün-ileyh³⁶² maḥzûn şabâḥa dâhil olup sebeb-i ḥüzninden su'âl eylediler, eyitdi: “Erdebîl tâ'ifesi takvâ ve ḥüsn-i 'aḳîde üzerlerine idi, bugün içlerine şeytân girüp dedeleri tarîķinden azdurdı.” didi. Birkaç gün geçdi geđmedi³⁶³ ḥaber geldi ki “Şeyh Ḥaydar tarîķ-i ḍalâle sülûk idüp³⁶⁴ ecdâdı ve eslâfı tarîķini tağyîr ve i'tikâdlarını tebdîl eyledi.” didiler.

Şeyh Tabduk Emre

Şakarya kenârında bir kıaryede tavaţtun idüp nâsdan 'uzlet eylemiş idi. İrşâd şâhibi idi³⁶⁵ ve kerâmâtı zuhûr eylemiş idi.

³⁶⁰ - AE

³⁶¹ ol âhûlara: bunlara AE

³⁶² - AE

³⁶³ - AE

³⁶⁴ - AE

³⁶⁵ - MK

Şeyh Yūnus Emre

Tabduķ Emre dervīřlerinden idi. Şeyhūñ zāviyesinde odun çekerdi, getürdügi odunda bir egri odun yok idi. Şeyh su ’āl eyledükde “Bu kapuya egri yaraşmaz.” diyü cevāb virdi. Kerāmet-i zāhiresi vardur, vecd ü hāl şāhibidür. Türki taşavvufda çok nazmı vardur. Tevhīdde maķāmı ‘ālī idügi [AE 17b] andan añlanur. *Raķmetu ’llāhi ‘aleyh.*³⁶⁶

ET-ṬABAḲATÜ'L-ḤAMİSETÜ Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN MEḤEMMED ḤÂN
İBN YILDIRIM BÂYEZİD ḤÂN Târîḥ-i [MK 22a] hicretüñ sekiz yüz on altısında
tahta geçüp pâdişâh oldu.

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ

Mevlânâ Ḥaydar bin Muḥammed bin el-Ḥâfî el-Herevî

Sa‘dû’d-dîn-i Taftâzânî şâgirdlerindendir. ‘Âlim ü fâzıldur ve muḥakḳık u müdaḳḳıkdür. Taftâzânî’nün *Şerḥ-i Keşşâf*ına ḥâşiyesi vardır. Anda fâzıl-ı Şîrâzî’nün üstadı Taftâzânî’ye eylediği i‘tirâzâta cevâbı vardır. Ve daḥı *İzâḥ-ı Me‘ân*’ye şerḥi vardır. Şâhib-i kitâb “Ol şerḥi ben gördüm.” dir. Ve daḥı dir ki “İşitdüm ki *Ferâ’îz-i Sirâciyye* şerḥi var imiş.” Merḥûm şâhib-i mürüvvat ve vera‘ u taḳvâ şâhibi idi. Sekiz yüz otuz târîḥinün onında fevt olmış. *Raḥmetu ‘İllâhi ‘aleyh*.

Mevlânâ Faḥrû’d-dîn-i ‘Acemî

Vilâyetinde ‘ulemâ-yı ‘aşrıdan okıdı. Rivâyet olunur ki evvelâ³⁶⁷ Seyyid Şerîf’den okıyup soñra Rûm’a gelüp Meḥammed Şâh-ı Fenârî’nün dersi mu‘îdi oldu soñra ba‘z-ı medreselere müderris olup soñra Sultân Murâd zamânında müftî olup³⁶⁸ Sultân Murâd günde otuz akçe ta‘yîn eyledi. Sultân vazîfesini arturmak isterdi, ol ḳabûl eylemezdi. “Benüm beytül-mâlden ḥaḳḳum kifâyetüm ḳadardur, ziyâdesi ḥelâl degüldür.” dirdi. ‘Âlim-i müteşerri‘³⁶⁹ idi.

Ḥâce-zâde *Buḥârî*’yi bundan okıdı, ḥadîse icâzet virdi. Şâhib-i kitâb eydür: “Vâlidüm daḥı Ḥâce-zâde’den okıdı, mücâz oldu. Ben daḥı vâlidümden okıdum, mücâz oldum.” Faḥrû’d-dîn ḥadîse icâzeti [MK 22b] Mevlânâ Ḥaydar el-Herevî’den alup ol daḥı Sa‘d-ı Taftâzânî’den aldı.

Faḥrû’d-dîn’ün Sultân Meḥammed bin Murâd Ḥân ile bir ḡarîb kışşası vardır. Hikâyeti budur ki tâ‘ife-i Ḥurûfiyye ve dâllenün re‘îsi olan Fazlu’llâh-ı Tebrizî’nün

³⁶⁷ - AE

³⁶⁸ soñra // olup -AE

³⁶⁹ meşrû‘ MK

etbâ'ından ba' zısı Sultân Mehemmed Hân'a müşâhib olduğda Vezîr Maḥmūd Paşa bundan ziyâde müte'ellim oldu. Pâdişâhdan ḥavfından aślâ kimesneye söylemeyüp Faḥrû'd-dîn-i mezbûra ḥaber virdükde Faḥrû'd-dîn bunların kelimât-ı bâtılalarını bi'z-zât istimâ' murâd eyledükde Maḥmūd Paşa, Faḥrû'd-dîn'i sarâyında bir yirde [AE 18a] gizleyüp ol mülhidi da' vet eyledi ve kendü ol bâtıl mezheb tarafına meyl ider gibi oldu tâ cemî' -i ḳavâ' id-i bâtılalarını izhâr idüp Faḥrû'd-dîn istimâ' eylesün diyü. Mülhid-i mezbûr daḥı ḳavâ' id-i bâtılalarını beyân u 'ıyâna başlayup kelâmını ḥulûle ve ittiḥâda yitişdürdükde monlânun şabrı ḳalmayup çıḳup mülhid-i mezbûre ḡazab u şiddet ile sebb idüp mülhid-i mezbûr dârü's-sa' âdeye toḡrı ḳaçup monlâ ardınca ḳovup pâdişâh öninde mülhidi tutup pâdişâh ḥicâbından sâkit oldu.

Monlâ, mülhidi Edrine'de Yeñi Câmî'e getürüp nâsa nidâ olunup cem' olduğda monlâ minbere çıḳup "Ḥurûfîler'ün mezhepleri bâtıldur, kendüler kâfir u zindîḳdür." diyü ḥükm idüp ve³⁷⁰ "Ḳatleri vâcibdür." diyü ḥükm idüp ve "Bunların ḳatline mübâşeret idenlerin şu ḳadar şevâbları vardır." diyü beyân idüp ve re'îslerini aşḡabı ile aḡz idüp re'îslerini iḥrâḳ bi'n-nâr eyledi. [MK 23a] Rivâyet olunur ki odı monlâ kendü üfürdi ḥattâ şaḳalı yandı. Zîrâ monlânun³⁷¹ şaḳalı çok idi. Şoñra nâs odun cem' idüp mülhid-i mezbûrı iḥrâḳ idüp cemî' -i aşḡabını ḳatlı eylediler daḥı nârü'l-ḥârı söndürdiler, ehl-i sünneti sevindürdiler.

Rivâyet olunur ki monlâ-yı mezbûr³⁷² marîz olduğda Mevlânâ 'Alî-i Tûsî göre gelüp bundan vaşîyyet taleb eyledükde böyle vaşîyyet eyledi ki لا يخلي ظهر العوام من عصا الشريعة ya' nî "Avâmun arḳasını şerî' at degneginden ḥâlî eyleme." diyü vaşîyyet eyledi, ḡayrı söylemedi. Edrine'de medfundur. *Raḥimehu 'llâh.*

Mevlânâ Ya' ḳûb el-Aşfar el-Ḳaramanî

Şaru Ya' ḳûb demekle meşhûr,³⁷³ 'âlim ü fâzıl idi. Cemî' -i 'ulûmda müşâreketi var idi. Şâḥib-i kitâbun cedd-i ümmisi *Televîḥ* 1 bundan okıyup ḳaçan bir mes'ele-i uşûl okınsa fûrû'dan aña ne kadar mes'ele müteferri' ise cümlesini orada taḳrîr ü

³⁷⁰ diyü // ve - MK

³⁷¹ zîrâ monlânun - AE

³⁷² - AE

³⁷³ demekle meşhûr -AE

beyân iderdi. Mütevâzî³⁷⁴ ü mütehaşşî³⁷⁵ idi. Burûsa'ya gelüp Monlâ Yegân'e buluşup ba'z-ı su'allerini Monlâ Yegân'e 'arz eyleyüp Monlâ Yegân begendi, cevâba mu'teriz olmayup gâyet ikrâm eyledi.

Âyetün beyninde te'ârûza bir risâlesi vardır, [AE 18b] beyti budur. وَيَقْتُلُونَ ﴿١٨﴾

³⁷⁴ «النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ» ³⁷⁵ «إِنَّا لَنَنْتَظِرُ رُسُلَنَا» Sebeb-i taşnîfi³⁷⁶ bunun ile 'ulemâ-yı Mısr beyninde bu def'-i ta'arruzda cârî olandır. Şâhib-i kitâb eydür: “Ben o risâleyi gördüm, ol risâle 'ulûmda tebahhurına delâlet ider.

Ve işitdüm ki menâsik-i hacda dahı taşnîfi vardır. Ve ba'z-ı ulularuñ mecmû'alarında yazmış ki buni³⁷⁷ ba'z-ı müderrislerden [MK 23b] işitdüm. Ol dahı babasından işitmiş, babası rivâyet ider Monlâ Şaru Ya'kûb'dan. Şaru Ya'kûb³⁷⁸ dir ki 'Ben düşümde Hâzret-i Risâlet'i şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem gördüm, didüm ki 'Yâ Resûla'llâh! Sizden naql olunur ki لحم العلماء مسمومة فمن شمها مرض ومن أكلها مات 'Ulemânun eti ağuludur, çoğulayan marîz olur, ekl eyleyen fevt olur.' 'Yâ Resûla'llâh! Sen böyle didün mi?' didükde Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem buyurdi ki³⁷⁹ 'Yâ Ya'kûb! Ne'am لحم العلماء مسموم ya'ni 'ulemânun etleri ağuludur.'

Mevlânâ Kâra Ya'kûb İbn İdrîs bin 'Abdu'llâh el-Nigdevî el-Ḥanefî

Ḳaraman'dan Nigde'ye mensûbdur. Yedi yüz seksen tokuz târihinde toğdı. Kendü diyârında şugl eyledi, 'Arabiyye'de ve uşul ü me'ânide mâhir oldu. Meşâbih'e şerh yazdı ve Hidâye'ye hâşiye yazdı. Şoñra Şâm'a ve Mısr'a varup şoñra gelüp Lârende'de fevt olunca ikâmet eyledi. Sene sekiz yüz otuz üç Rebî'ü'l-evvel'inde fevt oldu. Raḥmetu'llâhi 'aleyh.³⁸⁰

³⁷⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/21, “Nebileri haksız yere öldürürler.”

³⁷⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Mü'min Sûresi, 40/51, “Hiç kuşkusuz peygamberlerimize yardım eder zafere erdiririz.”

³⁷⁶ taşnî³⁷⁷ MK

³⁷⁷ - AE

³⁷⁸ Şaru Ya'kûb: mevlânâ-yı mezbûr MK

³⁷⁹ buyurdi ki: didi ki AE

³⁸⁰ Sene / / 'aleyh - MK

Monlā Bāyezīd eş-Şūfī

‘Ālim ü fāzıl ve müdebbir-i umūr idi. Yıldırım Bāyezīd oğlu Sultān Meḥemmed’e mu‘allim eyledi.

Monlā Fazlu’llāh

‘Ālim ü ‘āmil kimesne idi. Yıldırım Bāyezīd oğlu Sultān Meḥemmed³⁸¹ zamānında Gekbūze’de kādī idi

Monlā Muḥyi’d-dīn el-Kāfiyeci

Meḥemmed bin Süleymān bin Sa‘d bin Mes‘ūd er-Rūmī el-Berda‘ī’dür. *Kitāb-ı Kāfiye*’ye çok meşğul olduğuçün Kāfiyeci dirler. Suyūṭī eydür: “Bizüm şeyḥümüz ‘allāme, üstādlar üstādı Ebū ‘Abdu’llāh el-Kāfiyeci, sene³⁸² yedi yüz seksen sekizde toğdı. ‘İlme meşğul olup şoñra ‘Acem’e şoñra Tatar’a varup ulu ‘ālimlere yitişüp [AE 19a] Şemsü’d-dīn-i Fenārī’ye yitişdi, andan okıdı. [MK 24a] Burhānū’d-dīn Ḥaydar’dan, Şeyḥ Vācid’dan, *Mecma‘* şārihi İbn Melek’dan ve Bezzāzī’dan okıdı ba‘dehu³⁸³ Mısr’a varup fuṣalā vü ‘ıyān bundan aḥz idüp Şeyḥūniyye şeyḥi oldı. Zīrā İbn Hümām ol meşīḥatden i‘rāz eylemiş idi ve bi’l-cümle imām-ı kebīr idi. Kelāmda, uşul-i fıkhdā ve naḥv u şarfda ve i‘rābda ve me‘ānī u beyānda ve cedel u mantıḳ ve hey’etde ve daḥı fıkhdā³⁸⁴ ve hadīş u tefsīrde kāmıl ve te’līfātı çok idi.” Suyūṭī eydür: “Ben su’āl eyledüm, teşānīfūñi di yazayum.” didüm. Muḥyi’d-dīn “Şaymağa kādır degülüm.” didi ve “Hem çok te’līfüm vardır, unuttum, el-ān adlarını daḥı bilmezem.” didi. Ekşeri muḥtaşarātdur ve enfa‘ı *Ḳavā‘id-i İ‘rāb Şerḥi*’dür ve *Kelime-i Şehādet Şerḥi*’dür. ‘Ulūm-ı tefsīrde muḥtaşarı vardır, adı *Teysīr*’dür,³⁸⁵ üç cüz’ kadar vardır. “Bu ‘ilmi ben iḥtirā‘ eyledüm.” dir.

Muḥibb-i ehl-i sünnet ve mübgiz-i ehl-i bid‘at idi. Pīr idi, ibādeti çok iderdi, ezāya şābir idi. Suyūṭī eydür: “Muḥyi’d-dīn-i mezbūra on dört yıl mülāzemet eyledüm. Her buluşdukda taḥkīkāt ü ‘acā’ibden istimā‘ eylemedüğüm fā’ide istimā‘

³⁸¹ Yıldırım // Meḥemmed: Çelebi Sultān Meḥemmed MK

³⁸² bizüm // sene: üstādumuzdur MK

³⁸³ - AE

³⁸⁴ - AE

³⁸⁵ Tefsīr MK

iderdüm. Fazîleti işte bu mertebede idi. Bir gün baña ‘Zeydün kâ’imünüñ i‘râbı nedür?’ diyü su’âl eyledi. Ben dağı ‘Bunı şabâ ‘âleminde iken su’âl idene cevâbını virdüm.’ diyicek Muhyi’d-dîn ‘Zeydün kâ’imün’de yüz on üç bahş vardır.’ didi. Ben de didüm ki ‘Ben bunı öğrenmeyince buradan gitmezem.’ didüm. Baña tezkeresini çıkardı, ben dağı andan yazdum. Şeyh Muhyi’d-dîn-i müşârün-ileyh sekiz yüz yetmiş toğuz Cumâde’l-ülâ’sınıñ dördüncü³⁸⁶ Cum‘a gicesi fevt oldu.” [MK 24b] Buraya gelince ‘Allâme Suyûti kavlidür.

Şâhib-i kitâb eydür: “Ben istiṣnâ meselesinde³⁸⁷ Muhyi’d-dîn’ün bir risâlesini³⁸⁸ gördüm. Cemi‘-i mesâ’il-i istiṣnâyı anda derc eylemiş ve dağı nice leṭâ’if derc eylemiş ki zamân kulağına degmemişdür.”

³⁸⁶ Muhyi’d-dîn-i // dördüncü - AE

³⁸⁷ meselesini MK

³⁸⁸ risâlesinde MK

Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf el-Maḳdisî

Ba‘z-ı kitâbında kendü ḥaṭṭı ile ‘Abdu’l-laṭîf bin ‘Abdu’r-raḥmân bin Aḥmed bin ‘Alî [AE 19b] bin Ġānim el-Maḳdisî el-Enşârî diyü yazmış. Yedi yüz seksen altı Receb’inüñ yigirminci Cum‘a gicesi dünyâya geldi. Evvelâ ‘ilm-i şerîfe meşğûl olup soñra ṭarîḳ-i taşavvufa meyl eyleyüp Şeyh ‘Abdu’l-‘azîz ḥıdmetine yitişüp Şeyh ‘Abdu’l-‘azîz buña irşâda icâzet virdi. Kaçan Şeyh Zeynü’d-dîn-i Hâfî Ḳuds-i Şerîf’e geldükde Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf, Zeynü’d-dîn’i evine ḳondurup ziyâde i‘zâz u ikrâm eyledi ve Zeynü’d-dîn ile şoḥbet eyledi,³⁹⁰ Zeynü’d-dîn’e ‘aẓîm meyl eyledi. Zeynü’d-dîn, Hicâz’a müteveccih olduğda Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf bile gitmek diledi. Zeynü’d-dîn, ‘Abdu’l-laṭîf’i Hicâz seferinden men‘ eyledi. Zîrâ ‘Abdu’l-laṭîf’ün vâlidesi şâliḥa idi. Ol zamânda marîza olup ‘Abdu’l-laṭîf’e “Bunuñ ḥıdmetinde ṭur inşâ‘allâh rücû‘da murâduñ ne ise ḥâşıl ola.” didi.

Zeynü’d-dîn ḥacdan Ḳuds’e geldükde ‘Abdu’l-laṭîf, Zeynü’d-dîn ile Ḥorâsân’a gidüp³⁹¹ anuñ emri ile ḥalvete girüp riyâzâta ve mücâhedâta meşğûl oldu. Soñra Zeynü’d-dîn emri ile ‘Abdu’l-laṭîf,³⁹² Câm şehrine varup ḥalvet-i erba‘în için Şeyh Aḥmed-i Nâmıķî ve Mevlânâ³⁹³ Câmî türbesinde erba‘în için³⁹⁴ oturup [MK 25a] kendüye ‘âriz olan³⁹⁵ aḥvâli mürâsele ile Zeynü’d-dîn’e ‘arz iderdi. Âḥirü’l-emr âyet-i naşr vârid olıcak şeyḥe ‘arz eyledi. Şeyh irşâda icâzet kitâbını gönderdi daḥı ‘Abdu’l-laṭîf diyâr-ı Şâm’a riḥlet eylemiş idi.³⁹⁶ Soñra Rûm’a gelüp Ḳonya’ya dâḥil oldu.

Rivâyetdür ki Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf eydür: “Ḳonya’ya dâḥil oldum, Şeyh Celâlü’d-dîn-i Belḥî ḳabrini ziyâret eyledüm, bedenümi ‘uryân gördüm. Soñra Şeyh

³⁸⁹ Ve // zemânihi: Sulṭân Meḥammed bin Yıldırım Bâyezîd ki zamân-ı meşâyihinden AE

³⁹⁰ ve Zeynü’d-dîn // eyledi -MK

³⁹¹ - AE

³⁹² - MK

³⁹³ - AE

³⁹⁴ erba‘în için - MK

³⁹⁵ - AE

³⁹⁶ daḥı // idi. - MK

Şadrü'd-dīn-i Konevî'yi ziyâret eyledüm, mezârında ağacdan şibâk var idi, etegümden beni çekdi. Şeyh Şemsü'd-dīn-i Tebrizî mezârını ziyâret eyledüm, benden üzerinde namâz kılmak taleb eyledi. Namâz kıldum sonra Burûsa'ya teveccüh eyledüm. Seferümün evvel güninde at üstinde uyurken işitdüm 'Ehl-i ma'rifet saña muntazırdur, tîz yûri.' didi, kâ'ilini görmedüm. Evvel-i Şa'bân'da Burûsa'ya geldüm, 'ulemâdan bir cemâ'at ile Şa'bân'ın 'aşr-ı evvelinden³⁹⁷ Ramazân [AE 20 a] âhîrine varınca halvet eyledüm. Müddetün evvel gününde işitdüm bir kâ'il eydür ki 'Bu cem'iyet cennetden bir cem'iyetdür, dünyâda mişli yokdur.' didi."

Şeyhün iki beyti vardır. Her kelimenün evvel harfi ile silsile-i ricâlinün isimlerinün evvel harfine işâret eylemişdür. Ol beytler bunlardır:

علا زين عزي يا حبايب مهجعا
نجيا عل نهج غلا نوع كونه

عفا كل رسم جاز سري متى عنى
كفاه جري بحر زها حين عون³⁹⁸

Ve esmâ-yı ricâl-i silsile ya'nî silsile³⁹⁹ âdemlerinün isimleri bunlardır: 'Abdu'l-laṭîf, Zeynü'd-dīn-i Hâfî, 'Abdu'r-raḥmân eş-Şüreysî, Yûsuf el-'Acemî, Ḥasan eş-Şimşîr, Maḥmûd el-Işfahânî, [MK 25b] Nûrû'd-dīn el-Naṭanzî, 'Ömer-i Suhreverdî, Necîb-i Suhreverdî, Aḥmed-i Ġazzâlî, Nessâc Ebî 'Alî, Kerkân Ebî 'Alî, Ebû 'Osmân-ı Mağribî, Ebû 'Alî Kâtib, Ebû 'Alî er-Rûdbârî, Cüneyd el-Bağdâdî, Seriyî-i Saḳaṭî, Ma'rûf-ı Kerhî, 'Alî bin Mûsâ er-Rızâ, Mûsâ Kâzım, İmâm Ca'fer-i Şâdık, Muḥammed Bâkır, Zeyne'l-'Âbidîn, İmâm Hüseyn, 'Alî İbn Ebî Tâlib *raḍiya' llâhü te'âlâ 'anhüm*.⁴⁰⁰

³⁹⁷ âhîrlere AE

³⁹⁸ "Ey güven içerisinde uyuyan dostlar! Zeyn izzetimi yüceltti, varlık şekli kıymet biçilemez yola vâsıl olmuş. / Bütün izler yok olduğunda sırrımı açıklamak câiz oldu. Zaten korunması gerektiğinde onu korumuş olmak şeref olarak ona yeterlidir."

³⁹⁹ ya'nî silsile - MK

⁴⁰⁰ "Allahu Te'âla ondan razı olsun."

Rivāyet olunur ki bu ʿarīḳ ehlinüñ defʿ-i zarr ve cerr-i nefʿ ve muʿāvenet-i ihvān ve muḳābele-i aʿdā içün iştiḡāl Şeyḫ ʿAbdu'l-laṭīf'den zāhir oldu. Şeyḫ ʿAbdu'l-ʿazīz ʿarīḳinden mürtedd oldu. Zīrā ʿarīḳ-i Zeyniyye'de buña icāzet yokdur daḫı maḳāmāt beyānında şeyḫüñ *Tuḥfe* adlu bir kitābı vardır. Sekiz yüz elli⁴⁰¹ altı Rebiʿü'l-evvel'ün ğurresinde pencşenbe ğünü fevt oldu. Burūsa'da zāviyesi yanında medfūndur.

Şeyḫ ʿAbdu'r-raḫīm İbn el-Emīr ʿAzīz el-Merzifonī

Merzifon'da toğdı, Mısr'a vardı, Şeyḫ Zeynü'd-dīn-i Ḥāfī'ye buluşdı, muşāhib oldu. Zeynü'd-dīn buña maḥabbet eyleyüp bunuñla Ḥāf'a vardı. Zeynü'd-dīn yanında çok ḫalvet eyledi. Zeynü'd-dīn buña *lā ilāhe illa 'llāh* kelimesini telḳin eyleyüp Zeynü'd-dīn'den ḫırḳa giydi. Yanından [AE 20 b] maḳāmāt-ı ʿāliyye vāşıl oldu, aḫḫ idecegini aḫḫ eyledi. Zeynü'd-dīn buña irşāda icāzet virdi ve ʿAvārifü'l-Maʿārif kitābını ve Şeyḫ Şihābü'd-dīn-i Suhreverdī'nüñ *Aʿlāmü'l-Hüdā* adlu kitābını rivāyete icāzet virdi. Ve daḫı *Veşāyā-yı Ḳudsiyye* kitābını ve sā'ir mü'ellefātını ve merviiyyātını rivāyete icāzet virüp Merzifon'a gönderdi. Ardınca “Bilād-ı Rūm'a ışḳ āteşini gönderdüm.” [MK 26a] didi. Merzifon'a vardukda Sulṭān Murād Ḥān⁴⁰² Merzifon'daki ʿimāreti evḳāfindan ğünde beş aḳçe vazīfe eyledi soñra üç aḳçe daḫı ziyāde eyledi ve her yıl on müdd ğalle ta'yin eyledi. Vaḳtā ki bu vazīfe ḳabūlinden şeyḫe su'al olındukda şeyḫ “Nesne yokdur حصرنا الأيادي المختلفة في اليد الواحدة, وسددنا” diyü cevāb virdi. Merzifon'da fevt olup anda defn olındı. Ḳabri meşhūrdur ziyāret olunur.

Şeyḫ ʿAbdu'l-muʿṭī

Zeynü'd-dīn-i Ḥāfī ḫulefāsındandır. ʿAbdu'l-laṭīf ve ʿAbdu'r-raḫīm ve ʿAbdu'l-muʿṭī bu üçine ʿAbādān⁴⁰⁴ dirler. Mezkūr ʿAbdu'l-muʿṭī⁴⁰⁵ Mağrib'de

⁴⁰¹ altmış MK

⁴⁰² - AE

⁴⁰³ “Bizce bunda bir mahzur yoktur. Farklı elleri tek bir elle sınırladık, bu lokma ile nefsin ağzını tıkadık.”

⁴⁰⁴ ʿAbādile AE

⁴⁰⁵ Mezkūr ʿAbdu'l-muʿṭī - AE

dünyāya geldi sonra Zeynü'd-dīn hıdmetine yitişüp anuñ yanında tarīkatı tekmīl eyledi. Şeyh buña irşād ile icāzet viridi. Şoñra Mekke-i Mükەرreme'de⁴⁰⁶ tavaṭṭun idüp Şeyh-i Harem diyü mülakḳabdur. Kerāmāt-i zāhire vü ma' neviyye şāhibidür.

Mevlānā Maḥmūd-ı Sindī'den menḳıldür ki “Sinni yüz yigirmi yaşına irişmiş idi daḥı şaḳalında beyāz zāhir olmamış idi.” Maḥmūd-ı Sindī, Zeynü'd-dīn-i Hāfī'ye muşāhib oldı ve Ḥāce ‘Abdu'llāh-ı Semerḳandī'ye ve Seyyid Kāsım-ı Envārī'ye muşāhib olmuş idi. Ol Maḥmūd-ı Sindī eydür: “Ben ḥacc eyledüm, Mekke'de Şeyh ‘Abdu'l-mu'ṭī'yi gördüm. Riyāzet-ı ḳaviyye üzere nāsdan münḳaṭı' idi. Baña bir gün ‘Seni Ḥāce ‘Abdu'llāh-ı Semerḳandī gördi diyü işitdüm, göricek bilür misin?’ didi. Ben daḥı ‘Ne'am’ didüm. Şeyh ‘Abdu'l-mu'ṭī ‘El-ān ṭavāfdadır.’ didi. Ṭavāfa⁴⁰⁷ vardum, gördüm, Ka'be'yi ṭavāf [AE 21a] ider. Ben daḥı ṭavāfa meşḡul [MK 26b] oldum. Ben ferāḡat itmedin ol maḳām-ı İbrāhīm'e varup şalāḥa meşḡul oldı. Ben daḥı ṭavāfı tamām eyledüm maḳām-ı İbrāhīm'e vardum, namāza şurū' eyledüm, selām virdüm, Ḥāce ‘Abdu'llāh'ı göremedüm. Şeyh ‘Abdu'l-mu'ṭī'ye vardum, baña didi ki ‘Şāḥiḥ bildüm ki sen Ḥāce ‘Abdu'llāh'ı bilürmişün.’ didi.

Bir müddetden şoñra Semerḳand'a sefer eyledüm, Ḥāce ‘Abdu'llāh hıdmetine vardum, baña ‘Mā-cerāyı keşf eyleme.’ didi. Şoñra yine Mekke-i Mükەرreme'ye⁴⁰⁸ vardum, Şeyh ‘Abdu'l-mu'ṭī'yi gördüm. Nās beyninde meşḡur üzerine ḥalḳ cem' olmuş hıdmetine vardum, baña eyitdi: ‘Ben Ḥāce ‘Abdu'llāh'ı senüñ yanuñda teşḥir eyledüm, Ḥāce ‘Abdu'llāh beni nās yanında teşḥir eyledi.’ didi.”⁴⁰⁹ Bu Şeyh ‘Abdu'l-mu'ṭī ve Şeyh ‘Abdu'r-raḥīm ve Şeyh ‘Abdu'l-laṭīf, Zeynü'd-dīn-i Hāfī'nüñ ḥulefāsındandır.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Şerīfe'de AE

⁴⁰⁷ - AE

⁴⁰⁸ - AE

⁴⁰⁹ - AE

⁴¹⁰ Bu // ḥulefāsındandır.: Bu meşāyiḥ Zeynü'd-dīn-i Hāfī'nüñ ḥulefāsıdır. AE

Şeyh Zeynü'd-dîn-i Hâfî

Gerçi Şeyh Zeynü'd-dîn-i Hâfî⁴¹¹ Rûm'a gelmedi lâkin teberrüken zıkr olunur. Şeyh Ebû Bekr Muhammed bin Muhammed el-meşhûr bi-Zeynü'd-dîn el-Hâfî, Hâf kaşabasında bilâd-ı Horāsân'dandur. Yedi yüz elli yedi⁴¹² Rebi'ü'l-evvel'inüñ on beşinde toğdı. 'Ulûm-ı zâhir ü bâtıneyi cem' idüp taşavvufî Şeyh Nûrû'd-dîn 'Abdu'r-raḥmân-ı Mısrî'den ahz itmişdür.

İcâzeti kitâbında eydür:⁴¹³ “Zeynü'd-dîn vaqtâ ki ḥalvete ve vâridât-ı gaybiyyeye müsteḥakḳ oldu ise Allâhu Te'âlâ'dan istiḥâre eyledüm. Ma'ḥûd ḥalvetüm ki yedi günde ḥalvetlendürdüm. Allâhu Te'âlâ leyle-i râbi'ada, ebvâb-ı mevâhibi feth eyledi. Derecât-ı maḳâmda, maḳâm-ı ḥaḳîḳat-ı tevḥîde vâsıl olup yedi gün tamâm olmazsınız şuhûr-ı cem'de kuyûd-ı teferruḳa maḥall olup yedi gün tamâm olduḳda⁴¹⁴ levâmi'-i [MK 27a] tevḥîd-i ḥaḳîḳî, zâtına -lisân-ı ehl-i ḥaḳîḳatde cem'ü'l-cem' dirler, ol levâmi'-i zâhir oldu. Ḳuvvet-i isti'dâdı taşavvur olanndan ziyâde vü a'lâ, derecât-ı teraḳḳîsi⁴¹⁵ fevḳa'l-âde idi.” Şeyhi şebât u devâm ve müttakîlere imâm olmaḳ içün du'â eyledi.

Hikâyet olındı ki Zeynü'd-dîn'den “Vaqtâ ki kitâb-ı icâzeti şeyḥden aldum ve Horāsân'a sefer eyledüm, kitâbı Bağdâd'da unuttum. Zamândan şoñra Mısr'a geldüm, şeyhi Mısr'da fevt olmuş buldum.⁴¹⁶ Ḥalvetine girdüm, icâzet [AE 21b] kitâbını baña yazmış idi. Bi-'aynihi buldum, hemân birkaç ḥarfde tefâvüt buldum. Bilmezem ki mâ-cerâyı bildi daḥı icâzet kitâbını yazdı benümçün ḥalvetinden ḳodı yoksa bu kitâb ol kitâbdan nüsha idi. 'Alâ kile't-taḳdîreyn şeyḥüñ kerâmât-i

⁴¹¹ Zeynü'd-dîn-i Hâfî - AE

⁴¹² MK'de bu tarih “yedi yüz seksen yedi” olarak yer almakta olup AE nüshasında tarih yer almamaktadır. Ayrıca bu tarih Tan'da: “Zeyneddin-i Hâfî ismiyle şöḥret bulan Merhum Şeyh Zeyneddin Ebû Bekr b. Muhammed, Horasan diyarının Haf kasabasında H. 751 yılı Rebîü'l-evvel ayının Onbeşinci günü dünyaya gelmiştir.” şeklinde yer almaktadır. Bk. Muharrem Tan (age, s. 84); Hekimoğlu'nda ise “...Merhum Horasan beldelerinden Hâf kasabasında 15 Rebîü'l-evvel 757 tarihinde dünyaya geldi.” şeklinde yer almaktadır. Bk. Muhammed Hekimoğlu (age, s. 130); İslâm Ansiklopedisi'nde ise “15 Rebîü'l-evvel 757 (18 Mart 1356) tarihinde Horasan'ın Hâf şehrinde doğdu.” Bk. Reşat Öngören, “Zeynüddin el-Hâfî”, DİA, C. XLIV, s. 375. şeklinde belirtilmektedir. Dolayısıyla metinde yer alan yanlış bilgi tashih edilmiştir.

⁴¹³ - AE

⁴¹⁴ olmazsınız // olduḳda - AE

⁴¹⁵ teraḳḳîsi - AE

⁴¹⁶ - MK

zāhiresindendir. Zīrā ḥalvet açuḳ, her kişi girer çıkar, kitāb ḥālī üzerine tırmak şeyḫüñ kerāmetinden idüġinde şübhe yokdur.”

Ve daḫı ḫikāyet olunur ki şeyḫ didi ki “Benüm şeyḫümün bir tācı var idi, fuḳarāsından çok kimesneye giydürmiş idi. Ben Bağdād’a girdüğümde⁴¹⁷ tācı baña ehl-i ṭarīḳat yanında şurūṭ-ı ma’ḥüdesi üzerine giydürdi. Mezbūr tācı Bağdād’da Pīr-i Tācū’l-Geylānī adlu kimesne şurūṭ-ı ma’ḥüdesi üzerine istedi. Ben daḫı şurūṭ-ı ma’ḥüdesi üzerine virdüm. Vāḳı’anda tāc ‘Meded beni bu ṭarīḳün ekābiri giye gelmiş idi.’ didi ve adlarını cemī’an ‘add⁴¹⁸ eyledi. ‘Şimdi beni bir şārib-i ḥamrā virdün, beni ḥalāş eyle.’ didi. Ben daḫı ḫarīfī aradum, mey-ḥānede ser-ḥoř buldum. Yoldaşum tācı başından alup döndük.” [MK 27b] Zeynü’d-dīn-i Ḥāfī, sekiz yüz otuz sekiz Şevvāl’inün ikinci aḫad gicesinde fevt oldu. Müddet-i ‘ömri seksen bir senedir.

Şeyḫ Pīr İlyās el-Amāsī

Zamānında faẓl ile ma’rūf ‘ulemādan idi. Amāsiyye nevāḫīsinde sākin idi. Emīr Timur Rūm’a geldükde şeyḫ-i mesfūri⁴¹⁹ Şīrvān’a gönderüp Şīrvān’da ma’āşına kifāyet miḳdārı nesne ta’yīn eyledi. Zārūrī anda sākin olup talebeye ders diyüp Şeyḫ Pīr Şadrü’d-dīn-i Şīrvānī’ye muḳārin oldu ve yanında erba‘in çıkarup riyāzāta meřgöl oldu.

Şeyḫ⁴²⁰ Şadrü’d-dīn ümmī idi, anuñçün ba’z-ı zamānda Pīr İlyās’a fetret vāḳı’ olurdu. Āḫiri Şīrvān’da tırmayup Rūm’a vaṭanına gelüp on iki yıl [AE 22a] riyāzāta meşgöl oldu. Ḥorāsān’da Zeynü’d-dīn-i Ḥāfī’nün şadāsını işidüp aña müteveccih olmaḳ diledi. Resūlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’i vāḳı’asında gördi. “Yā İlyās! Şadrü’d-dīn ṭarafına müteveccih ol.” didi. Resūlu’llāh emri ile Şadrü’d-dīn ṭarafına müteveccih oldu. Yakın geldükde Şadrü’d-dīn dervīşlerine “Monlā İlyās geliyor, istiḳbāl eyleñ” didi. Vāḳtā ki ḥāzır oldu ise Şadrü’d-dīn’ün elini öpdü. Şeyḫ⁴²¹ eyitdi:

⁴¹⁷ Bağdād’a girdüğümde: Bağdād’da gezerken MK

⁴¹⁸ ‘aded MK

⁴¹⁹ - AE

⁴²⁰ - AE

⁴²¹ - AE

“Yâ Monlâ⁴²² İlyâs! Bu kânde olur ki her kişiye Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*⁴²³ irşâd eyleye.” didi. Çok zamân hıdmetinde oldu, mücâhedâta ve riyâzâta meşgûl olup sonra sılası tarafına teveccüh eyledi.

Şadrü’-d-dîn’ün vefâtı haberin işitdikden sonra irşâda meşgûl oldu. ‘Âkıbet anda fevt olup Amâsiyye’de olan bāğçesinde [MK 28a] defn olınmışdır.⁴²⁴ Bu meşhûrdur ki ğassâl serîri şuffe koyup şuffenün bir cânibi yıkıldukda Şeyh Pîr İlyâs serîrünün bir tarafını düşmesün diyü tutdı.⁴²⁵ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*⁴²⁶

Şeyh Zekerıyyâ el-Ḥalvetî

Pîr İlyâs aşhâbından idi, Pîr İlyâs⁴²⁷ fevt olduĸda aşhâbı ḥalvet eylediler ki şeyhün maḳâmına cânib-i Ḥaḳ’dan kime işâret ola diyü. İşâret Şeyh Zekerıyyâ’ya oldu, sâ’irleri buña bî’at eylediler. Şâhib-i mücâhede ve ma’ârif şâhibi idi. Amâsiyye’de Saraçlar Mescidi civârında medfûndur.

Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân Çelebi İbn el-Mevlâ Ḥüsâmü’-d-dîn

Vâlideşi Pîr İlyâs kıızıdır. Tarîḳ-i taşavvufî Şeyh Zekerıyyâ’dan aḥz eyleyüp ba’dehu⁴²⁸ maḳâmına ḳâ’im oldu. Laḳabı Gümüşlüoĸlı idi, vâlideşi ḳaşaba-i Gümüş’den idi. ‘Âşık ve semâ’a muḥibb idi, ta’bîr-i rû’yâda mâhir idi. ‘İşḳa ve vecd ü ḥâle müte’allik Türḳî nazmı çokdur. Şi’rinde Ḥüsâmî diyü taḥalluş idüp babasına nisbet iderdi. Ḳabri Amâsiyye’de Sevâdiyye’de Ya’ḳûb Paşa Zâviyesi’ndedür ki aña Çile-ḥâne dirler.

Şeyh Şücâ’ü’-d-dîn el-Ḳaramanî

Şeyh Ḥâmid-i Ḳayserî’ye muşâhib [AE 22b] olup şöḥbeti berekâtında ḥazîz-i nefsâniyyetden zirve-i ruḥâniyyeye ‘urûc eyleyüp çok terâḳḳî buldı. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*⁴²⁹

⁴²² - MK

⁴²³ *şalla’llâhu // sellem* - AE

⁴²⁴ ‘Âkıbet // olınmışdır: Amâsiyye’de bāğçesinde fevt oldu. AE

⁴²⁵ Bu // tutdı. -MK

⁴²⁶ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* - AE

⁴²⁷ - AE

⁴²⁸ - MK

⁴²⁹ - AE

Şeyh Muzafferü'd-dîn el-Lârendevî

Bu dağı⁴³⁰ Şeyh Hâmid'e muşâhib olup maķâmât-ı 'aliyyeye ve kerâmât-ı seniyyeye vâşıl oldu.

Şeyh Bedrû'd-dîn ed-Daķık

Şeyh Hâcî Bayram'a muķârin olup merâtib-i 'aliyyeye⁴³¹ vâşıl oldu.

Şeyh Bedrû'd-dîn el-Aķmer

Bu dağı⁴³² Şeyh Hâcî Bayram'a mûķârin olup merâtib-i 'âliyyeye vâşıl oldu.

Şeyh Baba Neķķâsî el-Anķaravî⁴³³

Şeyh Hâcî Bayram aşķâbındandır.

Şeyh Şalâķu'd-dîn el-Bolevî⁴³⁴

Bu dağı Şeyh Hâcî Bayram aşķâbındandır.

Şeyh Muşliķu'd-dîn Hâlîfe el-Burûsavî⁴³⁵

Bu dağı⁴³⁶ Şeyh Hâcî Bayram aşķâbındandır, mertebe-i irşâda vâşıldır⁴³⁷

Şeyh 'Ömer Dede el-Burûsavî

Evvelâ tarîķatı Şeyh Hâmid'den aķz idüp Hâcî Bayram yanında [MK 28b] itmâm eyledi. Şeyh Hâcî Bayram irşâda icâzet virdi.

Şeyh Luţfu'llâh

Emîr İsfendiyâr neslinden ve cümle-i ümerâsındandır. Balıkesrî'de tavatţun idüp ekâbirden birisinüñ Engüri'de binâ eyledüķi ģammâmuñ binâsına nâzır oldu ve Şeyh Hâcî Bayram'a varup Balıkesrî'yi vaşf eyledi. Şeyh Balıkesrî'ye varmaķa râķıb olup "Ne zamânda gidelüm?" didükde şeyķ "İsterseñ hemân şimdi gidelüm biz bî-

⁴³⁰ Bu dağı - AE

⁴³¹ merâtib-i 'aliyyeye: kerâmâta MK

⁴³² Bu dağı - AE

⁴³³ - MK [Bu isim hakkında tanıtım MK nüshasında bulunmamaktadır.]

⁴³⁴ el-Bolevî - MK

⁴³⁵ el-Burûsavî -MK

⁴³⁶ Bu dağı -AE

⁴³⁷ Şeyh Muşliķu'd-dîn Hâlîfe biyografisi MK'de der-kenârda yer almaktadır.

ķayd olan fuķarādanuz.” diyüp⁴³⁸ Şeyh Luţfu’llāh, Balıkesrî’ye Şeyh Hâcî Bayram ile gidüp yolda şeyh ilerü giderken dervîşleri Luţfu’llāh’a “Şeyhüñ saña ‘azîm himmeti vardur, erba‘îne girseñ murāduña yitişürdün.” didükde şeyh “Tevakķuf idüp murādına bir nazarda dahı yitişür.” diyicek Luţfu’llāh şeyhüñ ayağını öpdı. Çünkim⁴³⁹ Balıkesrî’ye vardılar, şeyh Balıkesrî’de bir ev yaptı, bir müddet anda sâkin olup Luţfu’llāh şeyh yanında çok hâle vâsıl oldu. Kaçan⁴⁴⁰ Şeyh Hâcî Bayram Engürı’ye gitdükde Luţfu’llāh’ı yirine ħalîfe nâ’ib⁴⁴¹ eyleyüp [AE 23a] ölince anda sâkin olup anda defn olındı.⁴⁴²

⁴³⁸ Şeyh // diyüp, der-kenâr MK

⁴³⁹ - AE

⁴⁴⁰ - AE

⁴⁴¹ Naşb AE

⁴⁴² Anda // olındı. - MK

ET-ṬABAḲATÜ'S-SÂDİSETU Fİ-DEVLETİ'S-SULṬÂN MURÂD ḤÂN İBN
MEḤEMMED ḤÂN Taḥt-ı sa'âdet-baḥta sekiz yüz yigirmi beşde cülûsları vâkı'
olmuşdur.⁴⁴³

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ⁴⁴⁴

Mevlânâ Yegân Meḥemmed bin Ramazân⁴⁴⁵

Monlâ⁴⁴⁶ Yegân demekle meşhûr oldu. Aydın vilâyetinde⁴⁴⁷ bir recül-i fâzıldan
‘ilm taḥşîl itmişdür.⁴⁴⁸ -Şâhib-i kitâb ismini vâlidinden istimâ‘ eylemiş lâkin ḥîn-i
taḥrîrde tezekkür ü tezkîr mümkün olmamağın ism kıabil olmadı.⁴⁴⁹ Şoñra Şemsü’d-
dîn-i Fenârî’den okıdı şoñra Burûsa’da ba‘z-ı medârise müderris oldu. Şoñra riyâset
ders ü fetvâ bundan nihâyet bulup Şemsü’d-dîn-i Fenârî’den şoñra manşib-ı kazâ
dahı [MK 29a] bunda nihâyet buldı.

Pâdişâh yanında mükerrrem, ḥavâşş u ‘avâm yanında mu‘azzam olup bunun
üzerine zamân geçdi şoñra küllisini terk eyleyüp⁴⁵⁰ Mekke’ye gitdi. Geldükden şoñra
manşib kabûl eylemedi. Fâzıl u zekî ve şâhib-i ṭab‘-ı kavî idi lâkin kuvvet-i ḥâfızası
az idi. Ve ak⁴⁵¹ beñizlü çok şakallu uzun boylu idi. Aşḥâbı ile ‘işret severdi, aşḥâbına
eṭ‘ime-i nefîse iḥzâr iderdi. Ve şâhib-i kitâbuñ ceddî Ḥayrû’d-dîn bundan okımış idi.

Rivâyet olunur ki Burûsa’da kâdî iken bir mes’ele ḥükm eylemiş, evlâd-ı
Fenârî bir ḥuşûşda Monlâ Yegân’a ta‘aşşub üzerlerine imiş. Bunun ḥükmini taḥtî’e
idüp bu ḥuşûş içün ‘akd-ı meclis olmağa ‘azîmet itdüklerinde Burûsa
müderrislerinden birkaç müderris evlâd-ı Fenârî’ye naşîḥat itmişler. “Monlâ Yegân
fâzıl kimesnedür, bir maḥlaş bulur şoñra maḥcûb olursunuz.” didüklerinde iltifât

⁴⁴³ Eṭ-ṭabaḳatü’s-sâdiseti // olmuşdur: Eṭ-ṭabaḳatü’s-sâdiseti fî-‘ulemâ-yı devletü’s-Sulṭân Murâd Ḥân
İbn Sulṭân Meḥemmed Ḥân sene sekiz yüz yigirmi beşde pâdişâh oldu. AE

⁴⁴⁴ Ve min // zemânihi: ‘ulemâ-yı zamândandır. AE

⁴⁴⁵ Armağan AE

⁴⁴⁶ - AE

⁴⁴⁷ vilâyetinde: vilâyetinde bir recülden AE

⁴⁴⁸ ‘ilm // itmişdür: taḥşîl eyledi. AE

⁴⁴⁹ Şâhib-i kitâb // olmadı. - MK

⁴⁵⁰ idüp AE

⁴⁵¹ beyâz - AE

itmeyüp ‘aḳd-ı meclis olup Mevlānā Yegān ḥāzır olduğda “Senūñ ḥūkmūñ kütüb naḳline muḥālifdür.” diyü birkaç naḳl îrād eyledüklerinde Monlā Yegān “İmām Züfer müctehid midür?” diyüp onlar da “Ne‘am” didüklerinde “İmdi [AE 23b] ben bu ḳāziyyede bir maşlaḥatdan ötüri⁴⁵² İmām Züfer ḳavli ile ḥūkm eyledüm eger ḳādir iseñüz ḥūkmi naḳz eyleñ.” diyicek küllisi mebhūt u müteḥayyir oldılar. Zîrā mezheb-i za‘îf, ḥūkm-i ḳāḍî ile ḳavî olduğına ‘ālimler idi. Sebeb-i ta‘aşşub Monlā Fenārî Monlā Yegān’a ḳızın tezvi‘ itmek diledi, Monlā Yegān almadı. Zîrā üstād-ı sâbıḳanuñ ḳızını almağa⁴⁵³ ‘ahd eylemiş idi, naḳz-ı ‘ahde rızā virmedi.

Mevlānā Meḥmed Şāh

Monlā Yegān oğlıdur. [MK 29b] Burūsa’da Sultān müderrisi olup şoñra Burūsa’da ḳāḍî iken fevt oldu.

Mevlānā Yūsuf Bālî⁴⁵⁴

Bu daḥı⁴⁵⁵ Monlā Yegān oğlıdur. Vālidinden oḳıdı şoñra Burūsa’da ba‘z-ı medreselere müderris oldu, müderris iken fevt oldu.⁴⁵⁶ *Teḥvîḥ*’ün evā’iline ḥāşiyesi vardur.

Mevlānā Muḥammed İbn Beşîr

Kendü vilāyetinden gidüp Burūsa’ya gelüp Sultān Bāyezîd Medresesi’ne sākin olup sūhte oldu şoñra dānişmend oldu şoñra mu‘îd oldu şoñra ol medreseye müderris oldu.⁴⁵⁷ Mu‘îd iken Seyyid’ün *Ḥāşiyeye-i Meṭālî*’ini otuz altı kerre ders virmiş.⁴⁵⁸ Otuz yedincisi şāḥib-i kitābuñ ceddine ders virmiş.⁴⁵⁹ Cum‘a ile ‘iydlerden ḡayrı eyyāmı ta‘îl eylemezdi.

⁴⁵² maşlaḥatdan ötüri - MK

⁴⁵³ - AE

⁴⁵⁴ - MK

⁴⁵⁵ bu daḥı - AE

⁴⁵⁶ şoñra // oldu. - MK

⁴⁵⁷ şoñra dānişmend // oldu, der-kenâr MK

⁴⁵⁸ ders virmiş: oḳıdı. AE

⁴⁵⁹ Otuz // virmiş: Otuz yedinciye şāḥib-i kitābuñ ceddini oḳıdı. AE

Mevlânâ⁴⁶⁰ Şerefü'd-dîn el-Ğırımı

İbn Kemâl dimekle meşhûrdur. Kendü şehrinde cemî' -i 'ulûmı huşûşan 'ulûm-ı şer' iyyeyi okıdı.⁴⁶¹ Rivâyet olunur ki aşl⁴⁶² Hâfızü'd-dîn Bezzâzî'den okıdı. Kendü şehrinde ders didi, taşnîf eyledi. Kaçan Ğırım şehri harâba müşrif olup 'ulemâsı müteferriğ olduğda Mevlânâ Şerefü'd-dîn⁴⁶³ Rûm'a geldi. Sultân Murâd Hân⁴⁶⁴ buña ikrâm eyleyüp vazîfe ta'yîn eyledi, ölince vü'at-i ni' metde oldı. *Menâr*'e bir şerhi vardur dirler ammâ şâhib-i kitâb "Ben muţtali' olmadum." didi.

Monlâ Seyyid Aĥmed 'Abdu'llâh el-Ğırımı

Şerefü'd-dîn-i mezkûrdan okıdı. Rûm'a geldükde Sultân Meĥammed Merzifon'daki medresesini virüp ba' dehu İstanbul'a geldükde günde elli akçe vazîfe eyledi.⁴⁶⁵ Şoñra İstanbul'dan Edrine'ye müteveccih [AE 24a] olduğda monlâ-yı mesfûrı bile götürüp ekşeri muşâĥabet iderlerdi. Bir gün eşnâ-yı muşâĥabetde Sultân Meĥammed, monlâya Ğırım şehrinüñ aĥvâlini şorup eyitdi.⁴⁶⁶ "Şöyle işitdük ki Ğırım'uß altı yüz müftîsi ve üç yüz muşannifi var imiş, 'ilm ü şalâĥ ile ma'mûr bir mu'azzam şehr imiş." didükde Monlâ Ğırımı "Şaĥîĥ ben daĥı böylece istimâ' [MK 30a] eyledüm lâkin ben de âĥirlerine irişdüm." didi. Sultân Meĥammed "Sebeb-i harâbı nedür?" didi. Monlâ⁴⁶⁷ Ğırımı eyitdi: "Pâdişâhınuß bir vezîri ĥadiş olmış, muttaşıl 'ulemâya ihânet üzere olmaĥı ile 'ulemâ daĥı müteferriğ olmış. 'Ulemâ şehrüñ ĥalbidür, ĥalbe âfet 'ârız olıcağ sâ'irinde sirâyet ider." diyicek Sultân Meĥammed vezîri olan⁴⁶⁸ Maĥmûd Paşa'yı da'vet idüp Monlâ Ğırımı'nuß ĥavlini ĥikâyet eyleyüp "Ma'lûm oldı ki vilâyetüñ harâbı vüzerâdan imiş." didi. Maĥmûd

⁴⁶⁰ Monlâ AE

⁴⁶¹ İbn Kemâl // okıdı: İbn Kemâl kendü şehrinde cemî' -i 'ulûmı okıdı, huşûşan 'ulûm-ı şer' iyyeyi daĥı AE

⁴⁶² - AE

⁴⁶³ Mevlânâ Şerefü'd-dîn - AE

⁴⁶⁴ - AE

⁴⁶⁵ ba' dehu // eyledi: İstanbul'a geldi, Sultân Meĥammed günde elli akçe vazîfe eyledi. AE

⁴⁶⁶ monlâ-yı mesfûrı // eyitdi.: Monlâ Ğırımı, Sultân Meĥammed'e mülâķi olduğda Sultân Meĥammed Ğırım şehrinüñ aĥvâlini şordı, didi ki AE

⁴⁶⁷ - AE

⁴⁶⁸ vezîri olan - AE

Paşa “Ḥayır pādīṣāhum aṣl pādīṣāhlardandır.” dedi. Sultān Meḥemmed⁴⁶⁹ “Neden dirsın?” diyicek Maḥmūd Paşa eyitdi: “Ol aṣl vezīri pādīṣāh niçün vezīr ider?” dedi. Pādīṣāh eyitdi: “Eyü dirsın.” dedi. Mevlānā-yı mezbūruñ *Lübb*⁴⁷⁰ *Şerḥi*, Seyyid ‘Abdu’llāh’a ḥāṣiyesi vardır ve Sa‘dü’d-dīn’ün *Telvīḥ*’ine ve *Şerḥ-i ‘Aḳā’id*’ine ḥāṣiyesi vardır. ‘Āḳıbeti⁴⁷¹ İstanbul’da fevt oldu ve anda medfūndur, ḳabri mezārdur.⁴⁷²

Monlā ‘Alā’ü’d-dīn-i Semerḳandī

Seyyid ‘Alā’ü’d-dīn-i mesfūr⁴⁷³ kendü vilāyetinde ‘ilme meşḡul olup mer-tebe-i faẓla yitişdükdē ṭarīḳ-i taṣavvufa sālīk olup mer-tebe-i ‘azīmeye vāṣıl oldu. Ba‘dehu Lārende şehrine gelüp anda tavaṭṭun idüp⁴⁷⁴ tefsīr yazdı, dört cildde *Sūre-i Mucādile*’ye indürdi. Nice fevā’id-i cezīle ve daḳā’iḳ-i celīle ki kütüb-i tefāsīrdē intihāb eylemişdür, anda derc eyledi ve kendüden daḳı nice fevā’id ilḥāḳ eyledi.⁴⁷⁵ Mu‘ammer idi,⁴⁷⁶ sinni ba‘zılar “Yüz elli” dir ve ba‘zılar “İki yüz geçmişdür.” dir. *Allāhu Te‘ālā*⁴⁷⁷ a‘lem⁴⁷⁸

Mevlānā Şemsü’l-mille ve’-d-dīn İsmā‘īl el-Gürānī

‘İlm-i uşūle ve fıḳḥa ‘ālim idi. Evvelā vilāyetinde ‘ulemā-yı ‘aşrından oḳıdı⁴⁷⁹ soñra Mıṣr’a vardı. Anda da fıḳḥ oḳıdı ve ḳırā’at-i [MK 30b] ‘aşereyi tek-mīl eyleyüp⁴⁸⁰ ḥadīṣ ü tefsīr oḳıdı. ‘Ulemā-yı ‘aşrı zıkr olan ‘ulūmda icāzet virdiler. İbn Ḥacer ḥadīṣde icāzet [AE 24b] virdi. “Ḳāri’-i ḥadīṣdür, rivāyet ü dirāyet ḥuṣūṣan *Buḥārī* daḳı ḳırā’at eyledi.” dedi. Mıṣr’da ders-i ‘āmm eyledi, fuḥūle ders-i ḥāṣṣ eyledi.

⁴⁶⁹ Sultān Meḥemmed: pādīṣāh AE

⁴⁷⁰ - AE

⁴⁷¹ - AE

⁴⁷² ve // mezārdur. - MK

⁴⁷³ Mesfūr - AE

⁴⁷⁴ ba‘dehu // idüp: Lārende şehrinde tavaṭṭun idüp AE

⁴⁷⁵ nice // eyledi - AE

⁴⁷⁶ - MK

⁴⁷⁷ - AE

⁴⁷⁸ “En iyi bilen Allah’tır.”

⁴⁷⁹ evvelā // oḳıdı: ‘ulemā-yı ‘aşrından vilāyetinde oḳıdı. AE

⁴⁸⁰ ḳırā’at-i // eyleyüp: on ḳırā’atı tek-mīl eyledi AE

Monlā Yegān Hicāz’a giderken Mısr’a varup Mısr’da Monlā Gürānī, Monlā Yegān’e buluşup fazīletine şehādet itdükleri ecilden fazīleti bi’z-zāt müşāhede eyledüğü ecilden Monlā Yegān, Monlā Gürānī’yi alup Rūm’a getürdi. Monlā Yegān kaçan⁴⁸¹ Sultān Murād’a buluşduğda Sultān Murād Hān⁴⁸² Monlā Yegān’e “Monlā hīç bize armağanuñ var mı?” didükde monlā dağı⁴⁸³ “Ne‘am benümle bir recül vardır, müfessir ü muḥaddisdür.” diyü Sultān Murād, monlā “Kandedür?” didükde monlā “Dağı yakındadır.” diyüp kapuda ḥāzır olmağı ile içerüye da‘vet eyledi. Bir miqdār şöleşüp fazlını bildükde⁴⁸⁴ Burūsa’da cedit Sultān Murād Medresesi’ni virdi ba‘dehu cedit Sultān Bāyezīd’ün Burūsa’daki medresesini virdi.

Ol zamānda⁴⁸⁵ Sultān Murād’uñ oğlu Sultān Meḥemmed-i Şeh-zāde Mağnisa’da beg⁴⁸⁶ idi. Babası birkaç mu‘allim gönderdi, emrlerine imtişāl eylemedi, okımadı hattā *Kur’ān-ı ‘Azīm*’i ḥatm eylemedi. Babası kızdı, mehābete ḥiddetlü mu‘allim taleb eyledükde Monlā Gürānī’yi zıkr eylediler. Hemān oğluna mu‘allim idüp kendü eliyle bir yaş ḥurma ‘aşasını virdi ki “Saña muḥālefet iderse bunuñ ile ḍarb eyle.” diyü. Çünkim monlā, Mağnisa’ya vardı şeh-zāde’nüñ yanına⁴⁸⁷, içerü girdi elinde ‘aşā eyitdi: “Babañ beni saña mu‘allim virdi ve hem muḥālefet iderse ḍarb eyle bu ‘aşā ile didi.” diyicek Sultān Meḥemmed güldükde Monlā Gürānī ḍarb-ı şedīd ile ḍarb eyledi hattā Sultān Meḥemmed kórkdı, [MK 31a] az zamānda *Kur’ān-ı ‘Azīm*’i ḥatm eyledi. Sultān Meḥemmed’uñ okıduğunu işidicek⁴⁸⁸ Sultān Murād ḥaylī ḥazḡ eyleyüp Monlā⁴⁸⁹ Gürānī’ye çok māl gönderdi.

Kaçan⁴⁹⁰ Sultān Meḥemmed pādīşāh olduğda Monlā Gürānī’ye vezāret ‘arz eyledi. Kābül eylemedi, eyitdi: “Senüñ kapuñda olan ‘abīd ü ḥademe āḥir-i emrde

⁴⁸¹ - AE

⁴⁸² - AE

⁴⁸³ Monlā dağı - AE

⁴⁸⁴ Müfessir // bildükde: müfessir ve muḥaddis vardır.” diyüp monlā “Yakındadır?” didükde Monlā Yegān “Yakındadır.” didi, “Kapuda” didi, içerü da‘vet eyledi. Bir miqdār söyledi, fazlını bildi. AE

⁴⁸⁵ Ol zamānda - AE

⁴⁸⁶ - MK

⁴⁸⁷ Çünkim // yanına: Monlā vardı. AE

⁴⁸⁸ Sultān // işidicek - AE

⁴⁸⁹ - AE

⁴⁹⁰ - AE

vezîr olalum diyü hıdmet iderler, vezîr âherden olıcağ albleri [AE 25a] senden döner dağı umûr-ı salanat⁴⁹¹ muhtell olur.” dedi. Sultan Meemmed bu sözi haylî begenûp monlaya kadî- askerlik virdi. Padîaha ‘arz itmezden ehline kaza vü tedrîs virdükde padîah bî-huzûr oldu lâkin hicabından izhar eylemedi. Vûzera ile müşavere idûp bunu re’y eylediler ki Burûsa’da olan selatîni- ‘Osmaniyye evkafınun ihtilalinde ıztırab şûretini göstere. Ve hem öyle eyledi, monlaya eyitdi: “Burûsa’da ceddüm evkafınun ihtilalini işitdüm, tedarûki lâzımdur.” diyicek monla eyitdi: “Emr idersen ben ıslah iderem.” Padîah eyitdi:⁴⁹² “Bu çok zaman ister, sana Burûsa kazasını tevliyet-i evkafı ile virdüm.” diyü Monla Güranî dağı kabûl eyleyûp Burûsa’ya gitdi.

Bir⁴⁹³ müddetden şonra Sultan Meemmed⁴⁹⁴ bir emrle bir kulını Monla Güranî’ye gönderdi. Emrûn⁴⁹⁵ içinde şere muhalif kazıyye var idi. Emri oıdı ve yırtıdı⁴⁹⁶ ve gelen kulı dögdi ve kovdı. Sultan Meemmed bundan şöyle azaba geldiği dem nefsi bağılandı, Monla Güranî’yi ‘azl eyledi. Bu sebebden⁴⁹⁷ ma-beynlerinde mûnazara vü muhalefet vakî olup⁴⁹⁸ monla Burûsa’dan kalkûp⁴⁹⁹ Mıır’a vardı. Sultan Kayıtbay ayetle ikram eyleyûp anda ‘izzet-i ‘azime ile⁵⁰⁰ bir [MK 31b] zaman geindi. Şonra Sultan Meemmed eyitdûğıne⁵⁰¹ nadim olup dağı⁵⁰² Sultan Kayıtbay’a mektûb gönderûp Monla Güranî’yi taleb eyledi. Kayıtbay-ı Mıırî monlaya⁵⁰³ Sultan Meemmed’ûn mektûbını gösterûp gitmege çokluğ rıza göstermedi “Ben andan ziyade⁵⁰⁴ sana ri ‘yet ideyüm.” dedi. Monla Güranî eyitdi: “Ne am ri ‘yetûn ziyadedûr⁵⁰⁵ lâkin benüm anunla ma-beynümüzde valid ü veled

⁴⁹¹ umûr-ı salanat: emr AE

⁴⁹² Monla // eyitdi: Monla Güranî “Emr idersen ben ıslah iderem.” diyûp padîah AE

⁴⁹³ - AE

⁴⁹⁴ Sultan Meemmed - AE

⁴⁹⁵ - AE

⁴⁹⁶ Emri // yırtıdı: Oıduğda emri yırtıdı MK

⁴⁹⁷ bu sebebden - AE

⁴⁹⁸ mûnazara // olup: mûnafere vü muhalefet olup AE

⁴⁹⁹ Monla Burûsa’dan kalkûp -AE

⁵⁰⁰ “‘izzet-i ‘azime ile” ifadesi AE’de “geindi” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁵⁰¹ - AE

⁵⁰² - MK

⁵⁰³ Mıırî monlaya - AE

⁵⁰⁴ - AE

⁵⁰⁵ ri ‘yetûn ziyadedûr - AE

maḥabbeti vardır. Benüm kendüye bi't-tab' mā'il olduğum bilür ve varmazsam men'i senden bilüp daḥı mā-beynüñüzde 'adāvet vāki' olur." didükde Sultān Kayıtbay bu kelāmı begendi, monlāya çok māl viridi ve ḥavā'ic-i seferini ikmāl idüp Sultān Meḥammed'e bile hedāyā-yı 'azīme gönderdi.

Monlā Gūrānī geldükde Sultān Meḥammed yine Burūsa kazāsını viridi. Bu kışsa sekiz yüz altmış iki tārīḥinde vāki' oldı. Bunuñ üzerine zamān mürūr [AE 25b] eyledi daḥı iki yüz akçe vaḥīfe ile müfti eyledi ve her ayda yigirmi biñ akçe ve her yılda elli biñ akçe ta'yīn eyledi. Gönderdüğü hedāyā-yı tuḥaf ve ḳul ve cāriyeden ḡayırdur. Bu eşnāda *Ḳur'ān-ı 'Azīm*'i tefsīr eyledi, *Ġāyetü'l-Emānī fī-Seb'i'l-Meşānī* diyü ad viridi. Zemaḥşerī'ye ve Beyzāvi'ye redler vardır. Ve *Buḥārī*'yi şerḥ eyledi, *Kevşer-i Cārī fī-Riyāzi'l-Buḥārī* diyü ad viridi. Kirmānī ve İbn Ḥacer'e redleri vardır ve *Şāṭibī Şerḥ-i Ca'berī*'ye ḥāşiyesi vardır. Tefsīr ü ḥadīṣ ü kırā'at ta'līm iderdi, talebeden çok kimesne yanında māhir oldı. Evḳātını ders ü fetvāya ve taşnīfe ve 'ibādete şarf eylemiş idi.

Şāgirdlerinden birisi ḥikāyet ider ki "Bir gice yanına geldüm, şalāt-ı⁵⁰⁶ 'işāyı kıldı, kırā'at-i *Ḳur'ān*'a başladı. Uyudum uyandum oḡur gördüm ve gene uyudum uyandum Tebāreke Sūresi'ni oḡur. Şabāḥ namāzı vaktinde ḥatmi tamām eyledi. Ḥuddāmınıñ birine şordum 'Bu 'ādet-i müstemirresidür.' [MK 32a] didi."

Merḥūm meḥibü'l-vech ve ṭavīlül-kāme ve kebirü'l-liḥye idi,⁵⁰⁷ liḥyesini boyardı. Ḳā'il bi'l-ḥaḳḳ idi. Vezīre adı ile çağırurdu, pādişāha selām virdüğü zamānda münhanī olmazdı ve elin öpmezdi. Da'vet itmeyince pādişāha⁵⁰⁸ bayramda da varmazdı. Bir şikādan naḳl olunur ki "Ol şika monlāya varmış, 'arefe günü yağmurlu gün imiş. Sultān Bāyezīd-i Velī⁵⁰⁹ zamānında Sultān Bāyezīd'den bir ḳul gelmiş. Monlāya 'İrte pādişāh sizi da'vet eyledi.' didükde monlā 'Yol balçıklıdır, edegüm balçık olur varmazam.' didi. Ḳul varup girü gelmiş. Pādişāh buyurdu 'Benüm atdan indüğüm yirde insün tā ki edegi balçık olmasun didi.' diyü ḡaber getürmüş."

⁵⁰⁶ - AE

⁵⁰⁷ Merḥūm // idi.: Merḥūm meḥib idi, ṭavīl idi, kebirü'l-liḥye idi. AE

⁵⁰⁸ - AE

⁵⁰⁹ - AE

Merhûm monlâ⁵¹⁰ Sultân Mehemmed Hân'a naşîhat idüp "Dâ'imâ yidigün harâm giydüğün harâmdur, ihtiyâţ eyle." diyü söylerdi. Bir gün Sultân Mehemmed ile ta'âm yidükde Sultân Mehemmed "Hele sen de harâm yidün." diyüp Monlâ Gürânî "Ta'âmuñ benüm önümde olanı helâl, senün öninde olanı harâmdur." diyüp [AE 26a] Sultân Mehemmed ta'âmı dönderüp Monlâ Gürânî ekl eyledükde pâdişâh monlâya "Sen de⁵¹¹ harâm yidün ola." didükde monlâ yine 'ale'l-fevrî cevâb virüp "Senün önünden küllî ta'âm⁵¹² harâmdan helâl naql olunup benüm önümden giden ta'âm helâlden harâma naql olındı anuñçün sen ta'âmı döndürdün." diyü cevâb virdi.

Bir gün Monlâ Gürânî'ye eyitdiler: "Şeyh Ebü'l-Vefâ, Monlâ Hüsrev'i ziyâret ider, seni ziyâret itmez." didiler. Monlâ Gürânî "İşâbet ider." diyü cevâb virdi. "Zîrâ Monlâ Hüsrev 'âlim ü fâzıl u 'âmildür, ziyâreti vâcibdür. Ben dahı 'âlimüm lâkin selâtin ile muhteliţ oldum, benüm ziyâretüm [MK 32b] câ'iz⁵¹³ degüldür." diyü cevâb virdi. Hiç bir ahada hased itmezdi. Kendüyi manşıb dahı geçse söylendügi zamânda "Kişi kendü 'aybını görmez eger ol kimesnenün benden fazîleti ziyâde olmasa Allâhu Te'âlâ aña ziyâde virmezdi." diyü cevâb virürdi.

Bir gün Monlâ Gürânî, Sultân Mehemmed'e kendüden şikâyeti muţazammın bir hikâyet idüp⁵¹⁴ "Emîr Timur bir gün bir maşlahata peyk gönderdi. 'Eger yolda ata muhtâc olursañ her kimi bulursañ atını al eger benüm oğlum Şâhrûh ise dahı.' didi. Peyk gitdi, yolda Sa'dü'd-dîn-i Taftâzânî bir yirde konmuş çadırı⁵¹⁵ öninde atları bağılu тұrur. Peyk bir atını alup monlâ tıyup atı peykün elinden alup⁵¹⁶ peyke bir 'alâ kötek çaldı. Peyk dahı dönüp Emîr Timur'a gelüp Sa'dü'd-dîn'ün itdügi işi haber virdükde Timur⁵¹⁷ ğazab-ı şedîd ile ğazab eyledi hattâ eyitdi:⁵¹⁸ 'Eger oğlum Şâhrûh olsa qatl iderdüm lâkin nice qatl ideyüm, bir kişi ki bir şehre benüm kılıcum

⁵¹⁰ - AE

⁵¹¹ - AE

⁵¹² ola // ta'âm: ola didükde pâdişâh, monlâya "Harâm yidün." diyüp monlâ "Senün önünden gelen ta'âm AE

⁵¹³ vâcib AE

⁵¹⁴ - MK

⁵¹⁵ - MK

⁵¹⁶ peykün // alup - AE

⁵¹⁷ - AE

⁵¹⁸ hattâ eyitdi - AE

girmeden anuñ taşnîfî girdi.’ didi.” Monlâ Gûrânî “Benüm te’lîfâtum el-ân Mekke’de okınur, senüñ⁵¹⁹ kılıcuñ Mekke’ye yitişmedi.” didi. Sultân Mehemmed eyitdi: “Ne’am yâ monlâ nâs taşnîfâtını gezdürürler sen taşnîfâtını yazarsın Mekke’ye gönderürsin. يا فضحك المولى الكوراني واستحسن هذا الكلام غاية الاستحسان ya’ nî güldi ve bu sözi begendi. Kemâl mertebede bunuñ menâkıbı çokdur.

İstanbul’da sekiz yüz toksan üç târîhinde fevt oldu ve anda defn olındı. [AE 26b] Kışsa-i vefâtı budur ki evvel-i behârda İstanbul’dan taşrada bir çadır kurdurup yaz geçince anda sâkin oldı, güz geldükde bir bāğçe aldı. Güzüñ evvel faşlında anda sâkin olup her hafta vüzerâ bir kerre ziyâret iderlerdi. Bir [MK 33a] gün şabâh namâzı kıldı. İstanbul’daki evinüñ bir güşesinde bir serîr yapdurdı, işrâk namâzını bāğçede kıldı andan⁵²⁰ evine geldi. Serîr üstinde sağ yanı üzerine kıbleye karşı söykendi “Dağı şehrde her ne kadar *Kur’ân* okur varsa gelsün, benüm üzerüme *Kur’ân* okısunlar.” didi. Haber itdiler, küllîsi hâzır oldı. Monlâ Gûrânî eyitdi: “Benüm sizüñ üzerüñüzde haqqum vardur, bugün anuñ kazâsı günidür. Vaqt-i ‘aşra degin üzerüme *Kur’ân* okuñ.” didi. Vüzerâ tıydı, ‘iyâdete geldi. Dâvûd Paşa ağladı zîrâ mâ-beynlerinde maḥabbet-i zâ’ide var idi. Monlâ Gûrânî “Yâ Dâvûd! Niçün ağlarsın?” didi. Dâvûd Paşa “Sizde za’f aḡladum, anuñçün ağlarum.”⁵²¹ didükde Monlâ eyitdi: “Yâ Dâvûd! Nefsüñ[e]⁵²² ağla.” didi. “Ben dünyâda selâmet ile ‘ayş eyledüm, inşâ’llâh selâmet ile ḡatm oluram.” didi. Andan şoñra vüzerâya “Benden Bâyezîd’e selâm idüñ, benüm namâzuma bi-nefsihi hâzır oluñ, benüm deynümi beytü’l-mâlden edâ eylesün beni ḡabre ḡomazsızın.” diyü vaşıyyet eyledi. “Bundan şoñra vaşıyyetüm budur ki beni ḡabrum yanına ḡoduḡda beni⁵²³ ayaḡumdan ḡabr ḡarafına sürüñ dağı beni andan şoñra ḡoñ.” didi. İmâ ile şalât-ı zuhrı kıldı şoñra ezân-ı ‘aşrdan su’âl eyledi “Yâḡın mıdur?” didi. Ezân-ı ‘aşrda mü’ezzîn “Allâhu ekber” didükde Monlâ Gûrânî “*Lâ ilâhe illa’llâh*.”⁵²⁴ didi ve rûhı teslîm eyledi. Şoñra Sultân

⁵¹⁹ - AE

⁵²⁰ - AE

⁵²¹ anuñçün ağlarum - AE

⁵²² Nefsüñ[e]: Başıñı MK

⁵²³ - MK

⁵²⁴ “Allah’tan başka ilah yoktur.”

Bāyezīd şalâtına hâzır olup düyûnını kazâ eyledi. Şâhidsüz düyûnı seksen biñ akçe ile⁵²⁵ yüz akçe idi. Vaqtâ ki kabri yanında kodılar, kimesne ayağına yapışmağa ikdâm idemeyüp bir haşîr üzerine kodılar [MK 33b] dahı haşîri çekdiler kabır tarafına. Andan şoñra kabre indürüp Allāhu Te‘ālā rahmetine [AE 27a] teslîm eylediler. İstanbul ceza‘ u feza‘ ile töldi ve sedd-i İslām’dan bir gedük açıldı.

Mevlānā Mecdü’ d-dîn

‘Ālim ü fāzıl ve sîret-i maḥmûde şâhibi idi. Sulţān Meḥemmed, Monlā Gūrānî’dan şoñra kâdî-‘ asker eyledi.

Mevlānā Hızır Beg İbn Celālü’ d-dîn

Rûm’da Seferihîşâr’dandur. Babası Seferihîşâr kâdîsi idi. Mebānî-i ‘ulûmı babasından okıdı. Şoñra Monlā Yegân’a varup ‘ulûm-ı ‘aqliyye vü nakliyyeyi andan taḥşîl idüp⁵²⁶ anuñ yanında zuhûr buldı ve kızını Hızır Beg’e tezvîc idüp evlâdı hâşıl oldı. Seferihîşâr’a müderris oldı. ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’de şöyle mâhir oldı ki “Monlā Fenārî’dan şoñra ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muṭṭali‘ böyle kimesne gelmedi.” diyü rivâyet olunur.

Ve dahı rivâyet olunur ki Sulţān Meḥemmed’üñ evâ’il-i salţanatında bilād-ı ğarbdan ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muṭṭali‘ bir ḥarîf geldi. ‘Ulemâ-yı Rûm ile Sulţān Meḥemmed yanında cem‘ olup ‘ulemâ-yı Rûm’a birkaç mes’eleden su’âl eyledi ki birisinüñ ıttılâ‘ı yok idi, bunlar cevâbda ‘âciz oldılar. Sulţān Meḥemmed ziyâde muṭṭarib olup küllî ‘âr geldükde “‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’ye muṭṭali‘ kim vardır?” diyü su’âl idüp Hızır Beg’e ḥaber virdiler ki şehrinde müderris idi ve hem tâze idi, otuza varmamış idi, sipāhî şeklinde yürürdi. Hızır Beg pâdişâh yanında ḥarîf ile cem‘ olduğda ḥarîf⁵²⁷ استحقار لشبابه وزيه güldi. Hızır Beg eyitdi: “Bildügün söyle.” didi. Ḥarîf dahı ‘ulûm-ı şettâdan su’âllerini îrâd eyledi. Hızır Beg cemi‘ine ‘âlim idi, gökçek cevâblar virdi. [MK 34a] Şoñra Hızır Beg ḥarîfe on altı fenden su’âl eyledi, ḥarîf

⁵²⁵ akçe ile - MK

⁵²⁶ - AE

⁵²⁷ ziyiyi: ziyiyi mefhûmı üzere AE “Yürüyüş ve şeklini hor görerek”

birisine muṭṭālī⁵²⁸ olmayup mebhūt oldu. Sultān Meḥemmed feraḥ-ı şedīd ile feraḥlanup şevkından ƙalkdı yine oturdı. Hızır Beg'e⁵²⁹ senā-yı cemīl eyleyüp Burūsa'da ceddī Sultān Meḥemmed Medresesi'ni virdi. Çünkim Hızır Beg⁵²⁹ Burūsa'da müderris olup fuṣalā-yı talebe yanına cem⁵³⁰ oldu Monlā Kestellī gibi, Monlā 'Alī el-Mağribī [AE 27b] gibi.⁵³⁰

İki mu'īdi var idi; birisi Monlā Muşliḥu'd-dīn eş-şehīr bi-H̱āce-zāde, birisi Monlā⁵³¹ Şemsü'd-dīn eş-şehīr bi-H̱ayālī. Evḳātını 'ilme iştigāle ve 'ibādete şarf eyledi. Müstaḳīmü't-tab⁵³², keşirü'l-hıfz, serī'ü'l-fehm idi. Kendüden okıyana küllī terbiyet iderdi. Kaşirü'l-kāme idi,⁵³² Cerāb-ı 'İlm laḳabı idi.⁵³³ Sultān Meḥemmed Koşantiniyye'yi feth eyledükde ḳāḏī eyledi. -Koşantiniyye'nün⁵³⁴ evvel ḳāḏisi budur.- Ḳāḏī iken sekiz yüz altmış üç tāriḥinde fevt oldu, yine Koşantiniyye'de medfūndur.

Merḥūm nazımda māhir idi. 'Aḳā'idde *Nūniyye* bir ḳaşıde inşā idüp Monlā H̱ayālī anı şerḥ eyledi. Ve müstezādda bir nazmı daḥı vardur ki evveli:

يا من ملك الأنس بلطف الملكات
في حسن صفات

حرکت جنوني بفنون الحركات
يا جنة ذاتي⁵³⁵

Ve *Nūniyye* bir ḳaşıde daḥı inşā eyledi ki evveli budur. 'Arabiyye:

لقد زاد الهوى في البعد بيني
وبين البين بعد المشرقين⁵³⁶

⁵²⁸ Hızır Beg'e - AE

⁵²⁹ Çünkim Hızır Beg - AE

⁵³⁰ Monlā // gibi -MK

⁵³¹ - AE

⁵³² "Kaşirü'l-kāme idi." ifadesi MK'de "serī'ü'l-fehm" ifadesinden sonra gelmektedir.

⁵³³ Cerāb-ı // idi. -MK

⁵³⁴ ḳāḏī // Koşantiniyye'nün: Koşantiniyye'ye ḳāḏī eyledi. AE

⁵³⁵ ki evveli // zātī - MK Ey güzel vasıflarla melekeler lutfeden, insanlara malik olan! Sanatkârane hareketlerle deliliğimi tahrik ettin, ey zâtımın cenneti!

Buña ‘*Ucāletu Leyleteyn*’ diyü ad virdi. Kaşîde-i mezbûreyi⁵³⁷ Sultân Mehemmed’e gönderdükde Sultân Mehemmed Monlâ Gürânî’ye ‘arz eyledi. Monlâ⁵³⁸ matla‘ına nazar eyledügi gibi “Zâde lâzımdur, müte‘addî degüldür.” diyü i‘tirâz eyledi. Sultân Mehemmed monlânun⁵³⁹ i‘tirâzını zahr-ı kaşîdeye yazup cevâb talebi için Hızır Beg’e göndermeye emr eyledi. Hızır Beg i‘tirâzun altına cevâb ﴿فِي 540﴾⁵⁴⁰ âyetini yazdı. Hem “Zâde”nüñ ta‘diyesini izhâr ve hem kalbinde marâz-ı hased var idüğini [MK 34b] iş‘âr eyledi.

Rivâyet olunur ki Mehemmed bin el-Hâcî Hasan, Hızır Beg şâgirdlerinden idi. Didi ki “Vaqtâ ki üstâdum bu kışşayı zıkr eyledi. Ben didüm ki ‘Eger وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ 541﴾⁵⁴¹ âyetini yazsañuz bu da hasen olurdu.’ didüm, sözümi begendi.” Kaşîdeye ‘*ucāletu* vech-i tesmiyesi âhir kaşîdeden zâhirdür. ‘Arabiyye.⁵⁴²

ألا يا أيها السلطان نظمي

عجالة ليلة أو ليلتين

مع الاشغال في أيام درسي

وما فارقت شغلي ساعتين⁵⁴³

Mevlânâ Şükru’llâh

‘Âlim ü fâzıl, beyne’l-havâşş [AE 28a] ve’l-‘avâm idi. Sultân⁵⁴⁴ Murâd Hân bunı Karaman Begi’ne resûl gönderdi. Karaman Begi dahı Mevlânâ Hamza’yı resûl

⁵³⁶ “Ayrılıktan dolayı sevgiliye olan hasretim doğu ile batı arasındaki mesafe kadar artmıştır.”

⁵³⁷ - AE

⁵³⁸ eyledi. Monlâ - AE

⁵³⁹ - AE

⁵⁴⁰ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 2/10, “Onların kalplerinde (nifâk) hastalığı (yerleşmiştir.) Allah da hastalıklarını ziyadeleştirmiştir.”

⁵⁴¹ Kur’ân-ı Kerîm, Enfâl Sûresi, 8/2, “O’nun ayetleri kendilerine okunduğunda (bu) onların imanlarını arttırır.”

⁵⁴² - AE

⁵⁴³ “Ey sultan! Bu şiirim bir ya da iki gecenin apar topar işidir. Ders günlerinde meşgul olmama rağmen işimi iki saat bile bırakmış değilim.”

⁵⁴⁴ - AE

gönderüp vâki⁵⁴⁵ olan sū'-i edebden i'tizâr eyledi idi. Sultân⁵⁴⁵ Murâd Hân dahı anuñçün bunı gönderdi ki bir dahı itmesün diyü and vire. Sultân Mehemmed'ün monlâ-yı mesfûre⁵⁴⁶ ziyâde i'timâdı var idi.

Mevlânâ Tâcü'd-dîn İbrâhîm eş-şehîr bi-İbn el-Hatîb

Monlâ Yegân'dan okıdı, her 'ulûmda mâhir oldı. Sultân Murâd⁵⁴⁷ ba'z-ı medreseler virdi şoñra İznîk Medresesi'ni virdi, yevmî yüz otuz akçe vazîfe eyledi. Fâzıl ve şîme-i 'azîme ve mehâbet-i cesîme şâhibi idi. Oğlı Muhyî'd-dîn hikâyet ider ki “Kaçan Monlâ Yegân Hicâz niyyetine İznîk'e geldi, vâlidüm karşılayup götürüp bir 'âlî eve kondurdi ve ziyâfet-i 'azîm eyledi. Ben şağîr idüm, vâlidüm monlâyı hâmmâma iletdi. Monlâ hâmmâmdan çıķduķda vâlidüm ayağına şu döküp egilüp ayağını öpdükde Monlâ Yegân⁵⁴⁸ ‘*Bâreka'llâhu leke*’⁵⁴⁹ Mevlânâ Tâcü'd-dîn’ didi. Monlânuñ bu sözi [MK 35a] dahı kulağumdadır.” didi. Sultân Mehemmed Hân'ın evâ'il-i salţanatında İznîk'de fevt oldı ve anda defn oldı.

Mevlânâ Hızır Şâh

Aşlı Menteşe vilâyetindendir. Şehrlerinde bir miķdâr okıyup şoñra Mısr'a varup on beş yıl Mısr'da şuğl eyledi. Monlâ Tûsî Rûm'a geldükde Rûm'a gelüp ba'z-ı mecâlisde cem' oldı.⁵⁵⁰ On beş akçe vazîfe ile Balat Medresesi'ne müderris oldı. Şoñra Sultân Murâd Hân⁵⁵¹ Burûsa'da binâ eyledügi medreseyi elli akçe ile virdükde kabûl eylemedi. “On beş akçe maşârifüme kifâyet ider, ziyâdesi teşvîş virür.” diyü cevâb virdi. Kendü yirinde bâğçesi var idi. Dersden şoñra hımârına binüp öñine kaftânını koyup üzerine kitâbını ķordı. Gidüp geldükde yolda müţâla'adan hâlî olmazdı. ‘İlme ve ‘ibâdete meşğûl, ķâni' ü mütevâzî' idi. Balat'da sekiz yüz elli üç târiķinde fevt oldı. İki oğlı var idi; kebîri Dervîş Mehemmed'dür,

⁵⁴⁵ - AE

⁵⁴⁶ monlâ-yı mesfûre - AE

⁵⁴⁷ -AE

⁵⁴⁸ -AE

⁵⁴⁹ “Allâh mübarek kılsın.”

⁵⁵⁰ Monlâ // oldı. -MK

⁵⁵¹ - AE

[AE 28b] zıkr olınsa gerekdür. Şağîri Zeynü'd-dîn'dür, recül-i fâzıl idi. Bilād-ı Rûm'da kâdî iken fevt oldu.

Monlā⁵⁵² Āyāşluğlı Çelebi

Meḥemmed bin Kādî Āyāşluğ dirler.⁵⁵³ Faẓl u zekā ve kuvvet-i ṭabî'at ve cevdet-i karîḥa şāḥibi idi. 'İlm ü 'ibādet meşğul idi ve ḥalā'ıḳden münkaṭı' idi ve tekmi'l nefse müteveccih idi. Monlā Yegān'dan okıdı, Ağrus Medresesi'ne müderris olup medresede⁵⁵⁴ iken Ḥāce-zāde ve Monlā Ayās bundan okıdılar. İbn Sā'atî *Mecma'* ını şerḥ eyleyüp şurūḥ-ı *Hidāye*'ye su'ālleri vardır. Her kitābuñ āḫırinde ol kitāba müte'alliḳ olan mesā'ilden kendüden zāhir olanı zıkr iderdi.

Monlā 'Alî et-Ṭūsî

'Allāme-i zamān ve üstād-ı āvān idi. Bilād-ı 'Acem'de taḥşîl-i [MK 35b] 'ulūm eyleyüp fā'ıḳ-i aḳrān olduḳdan sonra Rûm'a geldi. Sultān Murād buña küllî ikrām eyleyüp babası Sultān Meḥemmed'ün Burûsa'da medresesini yevmî elli aḳçe vazîfe eyledi. Ve kaçan⁵⁵⁵ Sultān Meḥemmed İstanbul'ı feth eyledükde sekiz kilîsâyı medrese idüp birisini Monlā 'Alî-i⁵⁵⁶ Ṭūsî'ye viridi ve günde yüz aḳçe vazîfe ta'yîn eyledi. Ve İstanbul'a qarîb bir ḳarye temlik eyledi ki el-ân Müderris Köyi dirler ve birisini Ḥāce-zāde'ye viridi ve birisini 'Abdu'l-kerîm'e viridi ve bâḳî⁵⁵⁷ her birisini fuẓalādan birine viridi. Ḥālā Medrese-i Şemāniyye didükleri ol medreselerdür.⁵⁵⁸ Monlā Ṭūsî'ye ta'yîn olınan şimdi Zeyrek Cāmi'i demekle meşhûrdur. Ol zamānda etrāfında kırḳ hücre si var idi, talebesi sākin olurdu.

Bir vaḳt⁵⁵⁹ Sultān Meḥemmed binā eyledüğü medresesine⁵⁶⁰ gelüp talebeden birini Monlā Ṭūsî'ye gönderdi. Geldükde ders ile emr eyledi, monlā yirinde oturdu.

⁵⁵² - AE

⁵⁵³ - AE

⁵⁵⁴ Anda MK

⁵⁵⁵ eyledi // kaçan: ile viridi AE

⁵⁵⁶ Monlā 'Alî -AE

⁵⁵⁷ -AE

⁵⁵⁸ ḥālā // medreselerdür: Sultān Meḥemmed Şemāniyye'yi binā eyledükde her birine bir medrese viridi. AE

⁵⁵⁹ bir vaḳt: gāhî AE

⁵⁶⁰ binā // medresesine -AE

Sultân Mehemmed, Maḥmūd Paşa ile sağ tarafına oturdu. Talebe Seyyid Şerîf'ün *Şerḥ-i 'Aḍud Ḥāşiyesi*'ni okıdı. Monlâ pâdişâh ḥâzır olduğıçün inbisât gösterüp müşkilât ve daḳā'ik[i] ḥall idüp işidilmedük 'ulûm u ma'ârif izhâr eyleyüp Sultân Mehemmed sürûrından kalkdı ve oturdu. [AE 29a] Bir 'azîm ḥil'at ile on biñ aḳçe virdi ve talebesinden her birine beşer yüz aḳçe virdi. Şoñra Sultân Mehemmed ile 'Abdu'l-kerîm Medresesi'ne vardı. Monlâ Tûsî yanında 'Abdu'l-kerîm derse iḳdâm eylemedi, Sultân Mehemmed 'aybladı. Şoñra bir gün Sultân Mehemmed Ḥ'âce-zâde Medresesi'ne vardı. Ḥ'âce-zâde derse ḥâzır oldu ammâ⁵⁶¹ Sultân Mehemmed oturmadı “Şuḡl eyleñ.” didi. Ba'dehu⁵⁶² Sultân Mehemmed, Monlâ Tûsî'ye Edrine'de babası Sultân Murâd'ũñ medresesini [MK 36a] yevmî yüz aḳçe vazîfe ile virdi. Şoñra Monlâ Tûsî 'Acem'e gitdükde Sultân Mehemmed ol Murâdiyye Medresesi'nün⁵⁶³ yanında bir medrese daḡı yapup yüz aḳçeyi iki medreseye tevzî' idüp ellişer aḳçe eyledi.

Sultân Mehemmed, Monlâ Tûsî ile Ḥ'âce-zâde'ye İmâm-ı Ğazzâlî ile ḥükemânuñ *Tehâfüt*¹ mâ-beyninde muḥâkeme içün kitâb yazmaḡa emr eyledi. Ḥ'âce-zâde dört ayda tamâm eyledi, Monlâ Tûsî altı ayda tamâm eyledi. Ḥ'âce-zâde kitâbını terciḥ eylediler. Sultân Mehemmed her birine on biñ aḳçe virdi,⁵⁶⁴ Ḥ'âce-zâde'ye ziyâde bir a' lâ katır virdi. Monlâ Tûsî'nün diyâr-ı 'Acem'e gitmesine sebep budur. Çünkim⁵⁶⁵ Monlâ Tûsî Tebrîz'e varup Şeyḡ İlähî'yi gördi. Şeyḡ, monlâ şâgirdlerinden idi. Şeyḡ, monlâyı⁵⁶⁶ ziyâfet içün bağçeye aldı gitdi. Monlâ⁵⁶⁷ bir aḳarşu kenârında baş aşaḡı mütefekkir turup şeyḡ “Mevlânâ ne fîkr idersin?” didi. Monlâ eyitdi: “Burada baña ḥuzûr-ı ḡaṭır ḡaşıl olup bilâd-ı Rûm'ı ve menâşıbını terkden gelen teşvîş-i ḡaṭır mündefî' oldu.” didi, şeyḡ bir beyt-i Fârsî didi. Mazmûnı,⁵⁶⁸ ferâḡ-ı ḡaṭır cemî'-i murâddan evlâdur, dimek idi. Monlâ hemân

⁵⁶¹ - AE

⁵⁶² - AE

⁵⁶³ ol // Medresesi'nün - AE

⁵⁶⁴ Ḥ'âce-zâde // virdi, der-kenâr MK

⁵⁶⁵ - AE

⁵⁶⁶ - AE

⁵⁶⁷ Şeyḡ AE

⁵⁶⁸ - AE

haykırup düşdi soñra âh eyleyüp Allâh’a hamd eyledi soñra Mâverâü’n-nehr’e varup Seyh ‘Ârif-i bi’llâh H’âce ‘Ubeydu’llâh hıdmetine varup çok merâtib kat‘ eyledi.

Seyyid Şerîf’ün *Şerhü’l-Mevâkıf*’ına hâşiyesi vardır ve dağı Seyyid’ün *Şerh-i ‘Ağud Hâşiyesi’ne* hâşiyesi vardır.⁵⁶⁹ Dağı Seyyid’ün *Keşşâf Hâşiyesi’ne* hâşiyesi vardır ve *Hâşiyeye-i Meţâli’e* hâşiyesi vardır [AE 29b] ve *Telvîh’e* hâşiyesi vardır. Küllî te’lifâtı müstahsen ü maqbûldür.

Ba‘z-ı ‘ulemâdan mervîdür ki hikâyet ider “Ben şağır iken Monlâ Tûsî talebesinün birisinden okıdum. Ekâbir evlâdından idi, nefis döşekleri ve yaşdıkları var idi. [MK 36b] Bir gün Tûsî hüccresine dâhil olup döşeklerini ve yaşdıklarını istihsân⁵⁷⁰ idüp ol dağı ‘Mirâslardan kalmadır.’ diyüp monlâ ‘Bu devlet-i kadîmeye delâlet ider.’ diyü cevâb virdi. Râvî eydür: ⁵⁷¹ هذا أول ما شعرت به من اعتبار المزاي في الكلام

Monlâ Hamza el-Karamanî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından ‘ulûm-ı şer‘iyye ve hadîs ü tefsîr okıyup her birinde mâhir oldı. Derse ve fetvâya meşğûl olup *Tefsîr-i Kâdî*’ye hâşiyeye yazdı ve toköz yüz târîhinün⁵⁷² evvelinde fevt oldı.

Monlâ İbn Temcîd

Şâhib-i kitâb “Babamdan işitdüm ‘Sultân Mehemmed’ün mu‘allimi idi, şâlih kimesne idi.’ didi.” *Tefsîr-i Kâdî*’ye hâşiyeye yazup havâşî-i *Keşşâf*’dan telhîş eyledi. Şâhib-i kitâb “Bir ‘Arabî ve Fârsî hasen⁵⁷³ nazmı gördüm.” didi.

Monlâ Seyyidî ‘Alî el-‘Acemî

‘Ulûmı ‘Acem’de tahşîl eyledi. “Seyyid Şerîf”den okıdı” diyü rivâyet olunur. Rûm’a çıķduķda⁵⁷⁴ Kaşamoni’ya geldi -Ol zamân Kaşamoni⁵⁷⁵ emîri İsmâ‘îl Beg idi, nihâyetde ikrâm eyledi.- soñra Edrine’ye geldi. Sultân Murâd Burûsa’da dedesi

⁵⁶⁹ ve // vardır. -MK

⁵⁷⁰ imtiḥân AE

⁵⁷¹ “Bu onun söz sanatındaki meziyetlere nasıl itibar ettiğine dair fark ettiğim ilk olaydı.”

⁵⁷² - AE

⁵⁷³ - MK

⁵⁷⁴ - AE

⁵⁷⁵ Ol // Kaşamoni -AE

Sultân Yıldırım Bâyezîd'ün medresesini virdi. Sultân Mehemmed zamânına degin sağ idi. ‘Ulemâ-yı zamânı ile bahş⁵⁷⁶ eyleyüp mâ-beynlerinde fazîleti zâhir oldı. *Şemsiyye Şerhi Hâşiyesi Kûçek Hâşiyeye*’ye hâşiyesi vardır ve dahı *Hâşiyeye-i Şerh-i Meţâlî’e* hâşiyesi vardır ve Seyyid’ün *Şerh-i Mevâkıf*’ına hâşiyesi vardır. Güzel hattı var idi. Şâhib-i kitâb eydür:⁵⁷⁷ “Babam hikâyet ider ki ‘Seyyidî ‘Alî hattı ile *Hâşiyeye-i Keşşâf* gördüm, şihhatda ve hüsn-i hatda kemâlde idi.’ dir.” Sekiz yüz altmış târihinde fevt oldı.

Monlâ Seyyidî⁵⁷⁸ ‘Alî el-Çomenâtî

Toğat’a qarîb Gümenek demek ile meşhûr kıyeddendir. Her ‘ilmde fazîlet şâhibi, âlim ü ‘âbid [MK 37a] idi. [AE 30a] ‘*İnâye* adlı *Viķāye Şerhi* vardır.⁵⁷⁹ *Zîc-i Şâmil’e* şerhi vardır. *Viķāye Şerhi* fazlına şâhiddür. Dilinde lûknet vardır. Sekiz yüz târihi âhirlisinde fevt oldı.

Monlâ Hüsâmü’l-dîn et-Toğatî

Müderrişoğlu demekle meşhûrdur. ‘Âlim ü şâlih, derse ve ‘ibâdete müdâvim idi. ‘Abdu’l-kâhîr’ün *Mi’â’*’sini şerh eyledi. Şâhib-i kitâbuñ babası tayısı Muhammed bin İbrâhîm el-Niksârî, Monlâ Hüsâm’dan okıyup ve şâhib-i kitâb eydür: “Babam dahı ol kitâbı tayısından okıyup ben dahı babamdan okıdum, şabî iken çok müntefî‘ oldum.” didi. Seyyid Şerîf’ün *Şerh-i Tecrid Hâşiyesi*’ni yazmışdır. *Çavs-ı Çuzah Esbâbı*’na dahı yazmışdır. Âhîrinde “Bu hükemâ kıavli üzerinedür, olası bundan a‘ râzdur, huşuşan kıuzah şeytânun ismidür.” didi.

Monlâ İlyâs İbn İbrâhîm es-Sinâbî

Recül-i fâzıl idi, hadîdü’t-tab‘ idi, her ‘ilmde müşâreketi var idi, meşğûl idi. *Fıķh-ı Ekber’e* şerh yazdı. Tefsîre müte‘allik risâleleri vardır. ‘İlm-i tefsîrde hazâkatına delâlet ider. Hattı hasen ve serî‘ü’l-kitâbet idi. Şâhib-i kitâb, vâlidinden

⁵⁷⁶ maħabbet MK

⁵⁷⁷ - AE

⁵⁷⁸ - MK

⁵⁷⁹ ‘*İnâye* // vardır.: ‘*İnâye*’ye ve *Viķāye*’ye şerhleri vardır. MK

istimā' eylemiş ki "Monlā İlyās bir günde Kudūrî'yi ve bir gicede *Kūçek Hāşīye*'yi yazmış." Burūsa'da Sultān müderrisi olup müderris iken fevt olmuş.

Mevlānā İlyās İbn Ḥamza er-Rūmī

Merzifon'da müderris hem kādī ve hem müftī idi. Fıkhı -Şeyh-i kebīr, sālīk-i mesālīk-i ehli'l-haḳīkat, şāhib-i *Faşlū'l-Hitāb ve'l-Fuṣūlū's-Sitte* ve ḡayruhümā Mevlānā Muḥammed bin Muḥammed bin Maḥmūd el-Hāfızī el-Buḥārī [MK 37b] ki Ḥāce Muḥammed Pārsā demekle meşhūrdur.- ol Ḥāce Muḥammed Pārsā'dan aḥz idüp Ḥāce Muḥammed Pārsā daḥı⁵⁸⁰ kıdvetü'l-verā, baḳīyye-i a' lāmü'l-hüdā, eş-şeyh, ḥāfızü'l-haḳḳ ve'd-dīn ile zāhir Ebū Ṭāhir⁵⁸¹ Muḥammed bin Muḥammed bin el-Ḥasan bin 'Alī eṭ-Ṭāhiri'den aḥz idüp ol daḥı Şeyh⁵⁸² İmām Şadrü's-şerī'a 'Ubeydu'llāh bin Maḥmūd bin Muḥammed el-Burhānī'den aḥz eyledi. Şadrü's-şerī'a'nun Şeyh Ebū Ṭāhir'den icāzeti yedi yüz kırk beş Zī'l-ka'de'sinde [AE 30b] Buḥārī'de vāḳi' oldı. Şeyh Ebū Ṭāhir'den Ḥāce Muḥammed'e icāzet Buḥārī'de yedi yüz yetmiş altı Şa'bān'ı āḥirinde vāḳi' oldı. Ḥāce Muḥammed⁵⁸³ "Bu yılda 'aşereyi tekmi'l eyledüm." didi. Ḥāce Muḥammed'den⁵⁸⁴ Monlā İlyās'a icāzet, sekiz yüz yigirmi bir Şa'bān'ınun yigirmi yedisinde Buḥārī'den vāḳi' oldı.

Monlā Muḥammed İbn Kādī Manyas

İbn Manyas demekle meşhūrdur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup cemī'i 'ulūmda kāmīl oldı. Edrine'de ba'z-ı medreseye müderris oldı. Ġarā'ib [ü] 'acā'ib 'ulūma muṭṭalī' idi. Faḳīh ü uşulī, müfessir ü muḥaddis idi. Taftāzānī'nun *Şerḥ-i Aḳā'id*'ine ḥāşīyesi vardır ve 'Acebü'l-Uccāb nām bir kitābı daḥı vardır.⁵⁸⁵ Ġayrı kitābda bulunmayan Ġarā'ib ü 'acā'ibi yazmış idi.

⁵⁸⁰ - AE

⁵⁸¹ - MK

⁵⁸² - AE

⁵⁸³ - AE

⁵⁸⁴ - AE

⁵⁸⁵ 'Acebü'l-Uccāb // vardır: Ġarā'ib u 'Acā'ib kitābı vardır. AE

Monlā ‘Alī el-Ḳoçhişārī

‘Ulemāsından okıyup diyār-ı ‘Acem’e gitdi. ‘Allāme-i Taftāzānī ve Seyyid Şerīf’den okıdı şoñra Rūm’a geldi ba‘z-ı medreseye müderris olup *Şerḥ-i Miftāḥ*’a ḥāşiye yazdı. ‘İlm-i ‘Arabiyye’de māhir idi ki kitābından fehm olunur.

Monlā Ḳāḍī-i Balat

‘Ālim ü fāzıl u müteverri‘ idi. *Ḍav’a*⁵⁸⁶ ḥāşiyesi vardır, *Ḳāḍicık Ḥāşiyesi* dirler, beyne’l-enām maḳbūldür.

Monlā Baḥşāyiş

‘Ālim [MK 38a] ü şāliḥ, nefesi mübārek kimesne idi. Şāḥib-i kitāb ba‘z-ı risālesini görmüş ki Sulṭān Murād için dimiş.

Monlā Meḥemmed-i⁵⁸⁷ İzniki

‘Ulūm-ı şer‘iyye vü ‘aḳliyyeyi Monlā Fenārī’den okıyup māhir ve fā’ik-i aḳrān olup şoñra şūfī olup taşavvufi taḥşīl idüp şerī‘at ü ṭarīḳat ü ḥaḳīḳat beynin cem‘ eyledi. Şāḥib-i kitāb eydür: “Ba‘z-ı kitāb kenārında ḥāşiye ve taḥrīrini gördüm, ziyāde ‘aḳametini bildüm.” didi. Şeyḥ Şadrü’-d-dīn-i Ḳonevī’nün *Miftāḥü’l-Ġayb* adlu kitābını şerḥ eyledi. ‘Alā-vechi’l-iḥtişār nice fevā’id zikr eyledi ki mübtedīye nāfi‘dür ve Monlā Fenārī ki üstādıdur ḡāyet mufaşşal şerḥ eyledi ki ancak müntehī müntefi‘ olur. Ve Şeyḥ Şadrü’-d-dīn’ün *Fuṣūş*’ını daḡı Meḥemmed-i İzniki üstādı Monlā Fenārī’nün icāzeti ile şerḥ eyledi.⁵⁸⁸ Sekiz yüz seksen beş tārīḥinde fevt oldu.

Mevlānā Fethü’l-lāḥ eş-Şirvānī

‘Ulūm-ı ‘aḳliyye vü şer‘iyyeyi Seyyid Şerīf’den [AE 31a] okıdı ve ‘ulūm-ı riyāziyyeyi Semerḳand’a varup Ḳāḍī-zāde-i Rūmī’den okıdı. Ba‘dehu Rūm’a teveccüh idüp⁵⁸⁹ İsmā‘il Beg zamānında Ḳaştamonı’ya geldi. Şāḥib-i kitābuñ

⁵⁸⁶ *Żev’-i Muşāḥib* adlı eserdir

⁵⁸⁷ Meḥemmed: Mahmūd MK

⁵⁸⁸ ve Monlā // eyledi: ve Şeyḥ Şadrü’-d-dīn’ün *Fuṣūş*’ı daḡı şerḥ eyledi. Monlā Fenārī Meḥemmed-i İzniki’nün üstādı ol *Miftāḥü’l-Ġayb*’ı ḡāyet mufaşşal şerḥ eyledi ki ancak müntehī müntefi‘ olur. AE

⁵⁸⁹ Semerḳand’a // idüp: Ḳāḍī-zāde-i Rūmī’den Semerḳand’da okıdı, Rūm’a geldi. AE

babasının tayısı Monlā⁵⁹⁰ Mehemmed-i Niksārī *Telvīh*’ i ve *Şerh-i Mevākıf*’ı ve Kāḍī-zāde-i Rūmī’nün *Eşkāl-i Te’sīs Şerhi*’ ni ve *Çağmīnī Şerhi*’ ni Fethu’llāh’dan okıdı, istifādesi gibi ifāde eyledi. Şāhib-i kitābuñ⁵⁹¹ babası dağı tayısı Monlā⁵⁹² Mehemmed’den öyle okıdı. Ve şāhib-i kitāb dağı vālidinden “Bu ikisi öyle okıdı.”⁵⁹³ diyü rivāyet ider. Fethu’llāh’uñ *Şerh-i Mevākıf*’ı ilāhiyyātına hāşiye yazup Kāḍī-zāde’nün şerhine *Çağmīnī*’nün ve *Şerh-i Mevākıf* evā’iline risālesi vardur. Sultān [MK 38b] Mehemmed Hān saltanatında Kaşamoni’da fevt olup anda defn olındı.

Mevlānā İlyās eş-şehīr bi-Müfred Şücā

Üsküb Şeyhi diyü dağı⁵⁹⁴ lağab iderler. Üsküb’de İshākiyye Medresesi’ne kırk yıl müderris oldı. ‘Ālim ü fāzıl, müstecābü’ d-da’ vet idi. Şāhib-i kitāb, Zeyrek-zāde Mevlānā Rūknü’ d-dīn’den istimā’ eyledi ki “Vālidī Monlā İlyās’dan okıdı. Mücābü’ d-da’ vet idi ve ḥasen libāslar giyerdi, şūfīler libāsı üzere idi.” didi.

Monlā İlyās el-Ḥanefī

‘Ulūm-ı ‘aqliyye vü naqliyyede māhir idi, ‘ilm ile taşavvuf beynini cāmī’ idi.

Monlā Süleymān Çelebi İbn Ḥalīl Paşa

Vālidī Sultān Murād Hān’a vezīr idi. Kendü vālidī zamānında kāḍī-‘ asker idi. ‘Ālim ü fāzıl ve menākıb-ı celīle vü ḥaşā’il-i ḥamīde şāhibi idi. Vālidī ḥayātda iken fevt oldı. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

⁵⁹⁰ - AE

⁵⁹¹ Şāhib-i kitābuñ - AE

⁵⁹² - AE

⁵⁹³ okıdı // okıdı. - AE

⁵⁹⁴ - MK

VE MİN-MEŞÂYİHİ Fİ-ZEMÂNİHİ⁵⁹⁵

Şeyh Akbıyık

Hâcî Bayram Sultân⁵⁹⁶ dervişlerinden idi. Eşnâ-yı halvetde ebvâb-ı dünyâ feth oldu, anuñla kanâ‘at eyledi. Şeyh naşihat eyledi “Dünyâ⁵⁹⁷ fânîdür, bâkî talebi gerek.” diyü⁵⁹⁸ Akbıyık “Dünyâ âhîret mezra‘asıdır, dünyâ ile cennet kapısı feth olur.” didi, şeyhden döndi. Şeyh “Şimden sonra benden saña nesne yitişmez.” didi. Akbıyık⁵⁹⁹ zâviyeden çıkmak diledükde başından tâc düşdi, bildi ki şeyh tarafındandır. Âhîr-i ‘ömrine gelince başı açık gezdi, saçını şalıvirmiş idi. Ve [AE 31b] dünyâ kapısı kendüye⁶⁰⁰ açıldı. Hıfzına muqayyed olmayup erbâb-ı ihtiyâca bezl [MK 39a] iderdi. Burûsa’da bir büyük ev aldı. Keşf ü kerâmât şâhibi idi. Ayıklığından serhoşlığı çok idi. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider ki “Akbıyık’uñ başı açuk saçlı bir oğlu var idi. Monlâ ‘Alî el-‘Arabî’den bu hâl ile okıdı.” Fevti ve refti Burûsa’dadur, kabri meşhûrdur.

Şeyh Mehemmed eş-şehîr bi-İbn el-Kâtib

Hâcî Bayram Sultân⁶⁰¹ hulefâsından idi. Gelibolı’da tavattun eyleyüp *Muhammediyye* nâm kitâbı te’lîf eyledi ve İbn ‘Arabî’nüñ *Fuşûş*’ını şerh eyledi. Kabri de Gelibolı’dadur.

Şeyh Ahmed bin el-Kâtib Ahî eş-Şeyh Mehemmed el-Mezbûr

Ahmed Bîcân demek ile meşhûrdur. *Envârü’l-‘Aşîkîn* adlu bir kitâbı vardır. Ol dañı⁶⁰² Gelibolı’da medfûndur.

⁵⁹⁵ Ve // zemânihi: Sultân Murâd’un zamânı meşâyihindür AE

⁵⁹⁶ - AE

⁵⁹⁷ Şeyh // “Dünyâ, der-kenâr AE

⁵⁹⁸ - AE

⁵⁹⁹ - AE

⁶⁰⁰ - AE

⁶⁰¹ - AE

⁶⁰² - AE

Şeyh Şeyhî eş-Şâ‘ir

Germiyân’dan idi. Şâ‘ir Aḥmedî yanında ta‘allüm idüp ‘ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Ḥacî Bayram ḥıdmetine yitişüp tarîḳ-i şūfiyyeyi taḥşîl idüp soñra Kütâhiyye’ye ḳarîb Tumnıpınar nām mevzî‘de oturup anda fevt oldı. Ḳabri Kütâhiyye’den Burûsa’ya gelicek tarîḳ-i ‘ām⁶⁰³ üzerindedür. Türki *Ḥüsrev ü Şîrîn* kıssasını manzûm yazmışdur. Ehl-i lisân ḥaḳḳında kemâl mertebe maḳbûldür. “Gözi aḡrıklı ḥaḳırce ḥılḳat idi.” Şāhib-i kitābuñ üstādı ‘Alā’ü’-d-dîn böyle naḳl eyledi ve hem naḳl ider ki “Keḥḥāl idi, göz otı şatardı. Bir gün bir ḥarîf bir aḳçelîḳ göz otı almış da iki aḳçe virmiş, eyitmiş “Birisi keḥḥāl aḳçesidür, bir aḳçeye de sen de kühl al daḡı gözine ko bolay ki şafālasun.” demiş. Şeyhî bu laṭîfeye ḥaylî istiḥsân [MK 39b] idüp gāhî añar da güler imiş.

Şeyh Muşliḥü’-d-dîn

Edrine’de Debbāḡlar İmāmı dimek ile ma‘rûfdur. ‘Ārif-i bi’llāh idi ve ‘ulûm-ı zāhireye ‘ālim idi. Cibāl-i şerî‘atden bir cevel ve biḥār-i ḥaḳîḳatden bir baḥr idi. Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf el-Maḳdisî bunun için “Biḥār-ı ḥaḳîḳatden bir baḥr idi.” diyü⁶⁰⁴ şehâdet iderdi. Mehîbü’l-vech⁶⁰⁵ ve dā’imü’l-istiḡrāk idi. Rivāyet olunur ki “Gicede [AE 32a] yüz rek‘at namāz ḳılup her iki rek‘atde bir tecdîd-i vuzû’ iderdi.” dirler. Edrine’de fevt oldı, ḳabri meşhûrdur.

Şeyh Pîrî Ḥalîfe el-Ḥamîdî

Egridir’de mutavattın olan şeyḥü’l-islāmuñ kızını tezvîc eyledi. Talebeye kütüb-i mu‘tebereden ders virürdi. Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf Ḳonya’ya geldükde ziyārete geldi ve yanında inābet eyleyüp ḥıdmetine ḳā’im oldı soñra izni ile vaṭanına rücū‘ eyledi. ‘Ulûmda faẓl ile ma‘rûf idi ve tarîḳ-i şūfiyyede mükemmel ü mürşid idi.

Şeyh Tâcü’-d-dîn İbrāhîm bin Yahşî

Manavḡat’dan idi. Pîrî Ḥalîfe’nün ‘ulûm-ı zāhireye meşḡûl talebesinden idi. Pîrî Ḥalîfe ile Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf’i bile ziyāret idüp Pîrî Ḥalîfe vaṭanına döndükde

⁶⁰³ - MK

⁶⁰⁴ - MK

⁶⁰⁵ - AE

Şeyh ‘Abdu’l-laṭīf,⁶⁰⁶ Pīrī Ḥalīfe’ye “Şeyh Tācū’d-dīn’i bizümle қо.” didi. Şeyh ‘Abdu’l-laṭīf Burūsa’ya geldükde Şeyh Tācū’d-dīn bile idi. Ṭarīḳ-i taşavvufi ve irşādı tekmiḷ eyledi. Burūsa’da Şeyh ‘Abdu’l-laṭīf fevt olduğda şeyhün maḳāmına ḳā’im olup irşādda ziyāde iḳdāmı vardı. Yanına çok talebe cem‘ olup her birisi maṭlūbına vāşıl oldu. Ba‘z-ı huddāmından rivāyetdür ki “Yanında olan ṭalibine yüz yigirmi çanak taḳsīm eyledüm.” didi. Ba‘z-ı aşhābından rivāyetdür ki “Bir gün şeyhi yitürdük, arayarak Burūsa [MK 40a] ṭağında bir yirde riyāzet üzerine bulduk.” Ol bir zāviye ehlinün yaylaḳı idi. Ḥāce Rüstem adlu bir şāhib-i ḥayr binā eylemiş idi ammā şeyhün zāviyesini ve mescidini tüccār-ı ‘Acem’den Şeyh ‘Abdu’l-laṭīf eḥibbāsından Ḥāce Baḥşāyiş binā eylemişdür. Sekiz yüz yetmiş iki şaferinde fevt olup şeyhi ‘Abdu’l-laṭīf yanında defn olındı ve müverriḥ bu tāriḥi didi. Tāriḥ:

انتقل الشيخ وتاريخه

⁶⁰⁷ قدسك الله بسر رفيع

Şeyh Ḥasan Ḥāce

Ḳaresi’dendür. Şeyh ‘Ārif-i bi’llāh es-Seyyid Muḥammed bin ‘Alī el-Ḥüseynī’ye ki Seyyid Buḥārī demek ile meşhūrdur ve Burūsa’da medfūndur. Müşārün-ileyh Seyyid Buḥārī ḳaçan⁶⁰⁸ marīz oldılar aşhābından birisini yirine⁶⁰⁹ irşād içün ta’yīn ṭaleb olındukda şeyh “Ben fevt olduğdan soñra Burūsa’da sākin fülān meczūba varuñ [AE 32b] ol ta’yīn eylesün.” didi. Fevt olduğda ol meczūba varduḳlarında ḡaḳab idüp bunları redd eyledi. Tekrār vardılar, Seyyid Buḥārī’nün vaşiiyetini bildürdiler, meczūb vaşiiyeti ḳabūl eyledi. Bunlara eyitdi: “Arşa nazar eyleñ.” didi. Baḳdılar, Seyyid Buḥārī’yi ‘arşda oturur, yanında Ḥasan Ḥāce oturur. Bildiler ki Ḥasan Ḥāce,⁶¹⁰ Seyyid’ün ḥalīfesidür. Merḥūm ‘ālim ve ‘ārif-i bi’llāh,⁶¹¹ mürşid-i kāmīl ve ‘ilmi ile ‘āmil idi.

⁶⁰⁶ - AE

⁶⁰⁷ “Şeyh intikal eyledi ve tarihi “Allāh kutsasın seni yüce bir sır ile 872” ifadesidir.”

⁶⁰⁸ demek // ḳaçan - AE

⁶⁰⁹ - MK

⁶¹⁰ Ḥasan Ḥāce - MK

⁶¹¹ bi’llāh - MK

Şeyh Şemsü'd-dîn

Merhûm, mezbûr⁶¹² Hâce Hasan hulefâsından ‘âlim-i takî ve zâhid-i naķî idi. Şâhib-i kitâb eydür: “Bir mecmû‘asını gördüm. Leṭâ’if-i *Ḳur’ân*’ı ve daḳâ’ik-ı ehl-i ‘irfânı bî-ḥadd u bî-ḳıyâs cemî‘-i ‘ulûm ile istinâs eyledüğine şâhiddür.” didi.

⁶¹² mezbûr - MK

EṬ-ṬABAḲATÜ'S-SÂBİ' ATÜ Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN FÂTİḤ MEḤEMMED
ḤÂN İBN ES-SULTÂN MURÂD ḤÂN [MK 40b]⁶¹³

Babası merhûm⁶¹⁴ Sultân Murâd ⁶¹⁵﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ cür' asını nûş ve ﴿وَكُلُّ﴾
⁶¹⁶﴿إِذْجَعِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾ nidâsını cübbesini ber-düş idüp ⁶¹⁷﴿فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾⁶¹⁸, istimâ', şevkî ile semâ idüp ﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ﴾
⁶¹⁹﴿مُقْتَدِرٍ﴾ de maḳarr eyledükde taht-ı sa' âdet-baḥta fâtiḥ-i Ḳayşer ü Engürüs Sultân
MeḤemmed cülûs eyledi. Merhûm Sultân Murâd ḳable vefâtihi saltanatı terk idüp
oğlu⁶²⁰ Sultân MeḤemmed'i yerine oturtdı. Kendü Mağnisa'ya gitdi soñra bir
ḥuşûşdan öturi nâdim olup oğlını Mağnisa'ya gönderüp kendü yine saltanat tahtına
oturup ölince saltanat sürdi.⁶²¹ Sultân MeḤemmed muḳaddemâ⁶²² pâdişâh olduğı gibi
Monlâ Hüsrev'i⁶²³ ḳâdî -'asker eylemiş idi. Ḳaçan⁶²⁴ saltanatdan ma'zûl olduḳda
erkân-ı saltanatuñ cemî'si Sultân MeḤemmed'i terk eyledi, Monlâ Hüsrev terk
eylemedi. Sultân MeḤemmed “Sen de var git onlar ile.” didükde Monlâ Hüsrev
“Gitmezem, mürüvvet budur ki kişi müşâhibinüñ devletde ve 'izzetde ve nekbet ü
zilletde şerîki olmaḳ gerek.” didi. Sultân MeḤemmed bu sözinden ziyâde maḥabbet
eyledi. Sânininci saltanatında [AE 33a] ikrâm-ı 'azîm ile ikrâm eyleyüp menâşıb-ı
ġâliye ve merâtib-i 'âliyede mu'azzez ü mükerrerrem eyledi.

⁶¹³ Eṭ-ṭabaḳatü's-sâbi' atü fî-'ulemâ-yı devleti's-Sultân MeḤemmed Ḥân İbn es-Sultân Murâd AE

⁶¹⁴ Merhûm - MK

⁶¹⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Ankebut Sûresi, 29/57, “Her nefis ölümü tadacaktır.”

⁶¹⁶ Kur'ân-ı Kerîm, Kasas Sûresi, 28/ 88, “O'nun yüzünden (Zatından) başka her şey helak olucudur.”

⁶¹⁷ Kur'ân-ı Kerîm, Fecr Sûresi, 89/28, “(Haydi, Allah'ı) Razı etmiş, (kendisi de)hoşnut ve memnun edilmiş olarak Rabbine dön!”

⁶¹⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Fecr Sûresi, 89/29-30, “(Sadık ve makbul) Kullarımın arasına katıl. Ve (sonsuz, kusursuz saadete ulaşmak üzere) cennetime gir!”

⁶¹⁹ Kur'ân-ı Kerîm, Kamer Sûresi, 54/55, “Doğruluğun hâkim olduğu bir ortamda, gücüne sınır olmayan bir hükümdarın huzurundadırlar.”

⁶²⁰ - AE

⁶²¹ soñra // sürdi: soñra nâdim oldu bir ḥuşûşdan öturi daḥı oğlını Mağnisa'ya gönderdi, ölince kendüsi yerine oturtdı. AE

⁶²² - AE

⁶²³ AE nüshasında Monlâ Hüsrev bir başlık olarak buradan itibaren yer almaktadır.

⁶²⁴ - AE

Monlā Hüsrev⁶²⁶

Aşl adı Mehemmed bin Ferāmerz’dür. Vālidī ümerā-yı Ferāsiha’dan idi. Aşl Rūmī’dür şoñra Müslimān oldı. Vālidinüñ bir kıızı var idi, bir bege tezvīc eyledi ki adı Hüsrev idi. Oğlı mezbūr Monlā Mehemmed ki Hüsrev demek ile meşhūrdur. Babası Ferāmerz fevt olduğdan şoñra [MK 41a] eniştesi mezbūr Hüsrev⁶²⁷ terbiyetinde olup Hüsrev Beg’ün⁶²⁸ zevcesi qarındaşı demek ile ma‘rūf olarak şoñra hemān Hüsrev demek ile meşhūr oldı.

‘Ulūmı bilād-ı Rūm müftisi Burhānū’d-dīn Haydar el-Herevī’den ahz idüp Edrine’de Şāh Melek Medresesi’ne müderris oldı. Monlā Hüsrev’ün bir qarındaşı Edrine’de Halebiyye Medresesi’nde müderris olup şāhib-i kitābuñ ceddī dānişmendi idi. Qarındaşı fevt olduğda Monlā Hüsrev ceddini Burūsa’da Sultān müderrisi Yūsuf Bālī İbn Şemsü’d-dīn-i Fenārī’ye gönderdi.⁶²⁹ Monlā Hüsrev ol Şāh Melek Medresesi’nde⁶³⁰ Muṭavvel’e hāşiye yazdı. İttifāk Seyyid Aḥmed Kırımı Edrine’ye geldi. Monlā Hüsrev görsün diyü hāşiyesini gönderdükde Monlā Kırımı kenārına⁶³¹ redler yazdı, gönderdi. Şoñra Monlā Hüsrev ziyāfet idüp ‘ulemā-yı beledi cem‘ idüp Monlā Hüsrev,⁶³² Monlā Kırımı’yi da‘vet idüp cem‘ iyyetde hāşiyesini çıkarup Monlā Kırımı’nün kelimātını ve kendünün aña cevāblarını takrīr eyledükde Monlā Kırımı, Monlā Hüsrev’ün cevāblarını teslīm⁶³³ وما شيء مضى به i‘tizār eyledi.

Monlā Hüsrev’ün qarındaşı fevt olduğdan şoñra Edrine’de qarındaşı yirine Halebiyye müderrisi oldı.⁶³⁴ Sultān Mehemmed’ün evvelki⁶³⁵ saltanatında kādī-‘ asker

⁶²⁵ Ve // zemānihi - AE

⁶²⁶ Monlā Hüsrev -AE

⁶²⁷ Beglik MK

⁶²⁸ Hüsrev Beg’ün: Hüsrev’ün AE

⁶²⁹ Qarındaşı // gönderdi - MK

⁶³⁰ ol Şāh // yazdı: kaçan Şāh Melek Medresesi’nde müderris iken MK

⁶³¹ Edrine’ye // kenārına - AE

⁶³² Monlā Hüsrev - MK

⁶³³ وما بقي AE

⁶³⁴ Edrine’de // oldı: Edrine’de qarındaşı Halebiyye’de yirine müderris oldı. AE

⁶³⁵ -MK

oldı. Şāniyen saltanatında günde yüz akçe vazīfe ta'yīn eyledi. İstanbul feth olındukda Hızır Beg'i kādī eyledi. Hızır Beg fevt olukda Sultān Mehemmed İstanbul'ı ve havāşşını ve Ġalaṭa ve Üsküdār'ı Monlā Hüsrev'e virüp⁶³⁶ Ayaşofıyya Medresesi'ni zamm eyledi. Cemī'-i talebesi seherī vaḳt daḥvede evine gelüp ta'āmlandukdan şoñra Monlā Hüsrev katırına binüp talebesi yayan öñine [AE 33b] düşüp medreseye götürüp ders [MK 41b] okıduḳdan şoñra yine öñine düşüp evine götürürlerdi.

Merḥūm merbū'ü'l-kāme ya'nī vasaṭü'l-kāme ya'nī orta boylu idi ve çok şakallu idi. Alçaḳ libās giyerdi, küçük dülbend şarınurdu. Cum'a gün Ayaşofıyya Cāmi'i'ne girdükde mihrāba dek ḥalḳ iki taraf olurlardı, geçüp mihrāb yanında namāz kılırdı.⁶³⁷ Sultān Mehemmed kendü yirinden bakup iftiḥār idüp vüzerāsına “Görün zamānenün Ebū Ḥanīfe'sini.” dirdi. Mütevāzī' ve aḥlāk-ı ḥamīde şāḥibi idi⁶³⁸ ve sükūn-ı vaḳār şāḥibi idi. Mütāla'ası evinde kendü ḥıdmet iderdi ve ḳazā vü tediṣe iştiḡāl ile kütüb-i selefdan günde iki kāḡıd yazardı. Kendü ḥaṭṭı ile çok kitabı ḳaldı ve Seyyid'ün⁶³⁹ iki *Şerḥ-i Mevākıf* ı ḳaldı şoñra⁶⁴⁰ altı biñ akçeye şatıldı.

Ḳaçan⁶⁴¹ Sultān Mehemmed düḡün idüp Monlā Gürānī'ye “Nerede oturur?” diyü istizān eyledükde “Gürānī'ye lāyık budur ki oturmayup bu düḡüne ḥıdmet eyleye.” diyü ḥaber gönderüp Sultān Mehemmed ḥazṣ idüp sağ tarafını ta'yīn idüp Monlā Hüsrev'e şol tarafını ta'yīn eyledükde Monlā Hüsrev rāzī olmayup Sultān Mehemmed'e⁶⁴² mektüb gönderdi ki “Ġayret-i 'ilmiyye vü dīniyye iḳtizā eyledi ki ben ol meclise ḥāzır olmayum.” didi ve gemiye bindi, Burūsa'ya gitdi. Burūsa'da bir medrese yapup anda derse meşḡūl oldu. Ve ba'de zemānin Sultān Mehemmed işledüḡine nādim olup Monlā Hüsrev'i İstanbul'a da'vet eyledi. Monlā daḥı⁶⁴³ imtişāl

⁶³⁶ - AE

⁶³⁷ mihrāba // kılırdı.: ḥalḳ iki taraf olur idi, mihrāba dek mihrāb yanında kılırdı. AE

⁶³⁸ şāḥibi idi - MK

⁶³⁹ “Seyyid'ün” kelimesi AE'de “ḳaldı” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁶⁴⁰ - MK

⁶⁴¹ Şoñra AE

⁶⁴² “Sultān Mehemmed'e” ifadesi AE “gönderdi” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁶⁴³ Monlā daḥı - AE

eyleyüp İstanbul'a geldükde fetvâ manşibını virdi, nihâyetde ikrâm eyledi. İstanbul'da [MK 42a] bir nice yirde mescidi vardır.

Te'lîfatından *Muṭavvel Hâşiyesi* ve *Telvîh Hâşiyesi* ve *Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî Hâşiyesi* evâ'ilinden⁶⁴⁴ ve uşûlden *Mirkâtü'l-Vuṣûl* metni ve *Şerḥ-i Mir'âtü'l-Uṣûl* ve fıkhdan *Dürer* metni ve *Şerḥ-i Ğurer* ve *Velâ*'dan bir risâlesi ve Sûre-i En'âm ve tefsîrine bir risâlesi vardır daḥı bunun emşâli ne [AE 34a] var ise ta'likâtı ma'rûf u meşhûrdur. Sekiz yüz seksen beş târîhinde İstanbul'da fevt olup cenâzesi Burûsa'da medresesinde defn olındı.

Monlâ Hayrû'd-dîn Halîl bin Kâsım İbn Hâcî Şafâ

Şâhib-i kitâbuñ babası dedesidür. Cedd-i a'lâsı Cengiz Hân fitnesinden kaçup 'Acem'den Rûm'a gelüp⁶⁴⁵ Kaşamonı nâhiyesinde tavattun eyledi. Şâhib-i kerâmât ve mücâbü'd-da'vet idi. Kabri ol diyârda ma'rûfdur. Bir oğlu oldı Maḥmûd adlı. Bir miḳdâr fıkḥ u 'Arabîyye okıdı, mertebe-i fâzilete varmadı. Bir oğlu oldı Aḥmed adlı, ol daḥı babası Maḥmûd gibi idi. Aḥmed'ün Hâcî Şafâ adlı bir oğlu oldı, ehl-i 'ilm idi babası gibi. Hâcî⁶⁴⁶ Şafâ'nun bir oğlu oldı -adı Kâsım- ol daḥı taleb-i 'ilmde fevt oldı. Kâsım'ın Hâlîl adlı bir oğlu oldı ki şâhib-i kitâbuñ ceddî idi, mertebe-i fazla vâsıl oldı.⁶⁴⁷

Diyârında mebânî-i 'ilmi taḥşîl idüp Burûsa'ya geldi. İbn Beşîr'den okıdı, andan⁶⁴⁸ Edrine'ye varup Monlâ Hüsrev ve qarındaşıñdan okıdı ve ḥadîş ü tefsîri Fahrû'd-dîn-i 'Acemî'den okıyup yine Burûsa'ya gelüp Sultân Medresesi müderrisi İbn Fenârî Yûsuf Bâlî'den⁶⁴⁹ okıyup andan⁶⁵⁰ monlâ iken hıdmetine gelüp yanında fazîlet-i [MK 42b] tāmme ile şöhret buldı. Ol vaḳt emîr-i Kaşamonı İsmâ'îl Beg idi. Ol târîhde Taşköpri'de Muzafferû'd-dîn Medresesi maḥlûl oldı. İsmâ'îl Beg, Monlâ Yegân'a ḥaber gönderdi ki "Bu medreseye talebenden birisini gönder." diyü. Monlâ

⁶⁴⁴ - MK

⁶⁴⁵ 'Acem'den // gelüp: 'Acem'den Rûm'da AE

⁶⁴⁶ - AE

⁶⁴⁷ ki şâhib-i // oldı. - AE

⁶⁴⁸ - AE

⁶⁴⁹ İbn // Bâlî'den: Yûsuf bin Fenârî Bâlî'den AE

⁶⁵⁰ - AE

Yegān, Monlā Ḥalīl'i gönderdi. Otuz akçe vazīfe medreseden ve elli akçe vazīfe Baḳırküresi'nden ta' yīn eyledi.⁶⁵¹

Zamān mürūr idüp Sulṭān Meḥemmed ol vilāyeti İsmā'īl Beg elinden alduḳda Monlā Ḥalīl Küre maḥşūlinden ba' z-ı bid' at ḳarışduḡından ötüri ferāḡat eyleyüp Sulṭān Meḥemmed Şemāniyye'yi binā eyledükde mu' allimi Monlā Ḥayrū'd-dīn, Monlā Ḥalīl'i terbiyet⁶⁵² eylemiş ki bu medreselerden birisini virsün diyü. Zīrā Monlā Ḥalīl'den okımış imiş. Sulṭān Meḥemmed emr göndermiş ki “Gelüp Şemāniyye'nün birinde müderris ol.” diyü emre imtişāl eylemeyüp gelmedükde⁶⁵³ Sulṭān Meḥemmed monlā-yı mezbūri medresesinden⁶⁵⁴ ma' zül eylemiş ki “Manşib [AE 34b] talebine İstanbul'a gelse daḡı güçle İstanbul'da alıḳosam.” demiş, anuñçün Monlā Ḥalīl İstanbul'a gitmemiş. Ḥattā ba' z-ı ḡanī-i ehl-i belde “Monlā Ḥalīl'ün İstanbul'a sefer itmege⁶⁵⁵ ḳudreti ve mālī yokdur ve istemekden de ḥicāb ider.” diyü Monlā Ḥalīl'e⁶⁵⁶ yol ḥarçlıḡı⁶⁵⁷ on biñ akçe 'arz eylemiş, ḳabūl eylememiş “Allāhu Te'ālā ḳapısından ḡayrı ḳapuya ilticānuñ aşlı yokdur.” demiş. Şāḥib-i kitābuñ babası “Ba' de'l- 'azl 'ayşumuz daḡı ziyāde oldı.” diyü rivāyet ider. Şoñra Küre ḡalkı ibrām u tazarru' ile Küre'ye iledüp anda va' z u naşīḡat üzere idi. 'Āḳıbet⁶⁵⁸ anda fevt olup sekiz yüz yetmiş ṡokuz [MK 43a] tārīḡinde cāmi' yanında defn olındı.

Şāḥib-i kitābuñ vālidı rivāyet idüp dir ki “Benüm babam merḡūm Ṳaşköpri Medresesi'nde ḳırḡ yıl müderris oldı. Merḡūm feşāḡat u belāḡat ile 'ārif ve faẓīlet ile meşḡūr idi. Uşūlde ve fıḡhda ve ḡadīş ü tefsīrde māḡir idi. İ'tikāfı ve tilāvet-i *Ḳur'ān*'ı ve şalāt-ı nāfileyi ḡok iderdi.”

Ḥaṡib Ḳāsım oḡlı Monlā Meḥemmed, şāḥib-i kitāba 'Alī adlu bir şūfiden ḡikāyet ider ki Merzifonlu Şeyḡ 'Abdu'r-raḡīm ḡulefāsından idi. “Şeyḡ 'Abdu'r-raḡīm ḡable'l-feth İstanbul'a ḡimār üstinde gelüp ben yayan önince İstanbul'a

⁶⁵¹ elli // eyledi. : elli akçe Baḳırküresi'nden eyledi. AE

⁶⁵² tertīb AE

⁶⁵³ - AE

⁶⁵⁴ monlā-yı // medresesinden -AE

⁶⁵⁵ İstanbul'a // itmege: sefere AE

⁶⁵⁶ Monlā Ḥalīl'e - MK

⁶⁵⁷ ḡarçlıḡı: ḡarçlıḡı diyü AE

⁶⁵⁸ - AE

girdük. Ayaşofıyya’da sākin ba‘z-ı keşîşler ile bahş eyledi. Hattâ kırk kadar keşîş İslâm’a gelüp İslâmlarını kefereden havflerinden gizlediler. Rivâyet olunur ki yevm-i fethde anlaruñ altısı hayâtda idi. Şeyh Kostañiniyye’den Taşköpri’ye gelüp hâdimine eyitdi: ‘Bunda bir müteşerri‘ müderris vardır, bize anuñ ziyâreti vâcibdür.’ didi. Kâpusına varduķ ‘Mesciddedür.’ didiler. Mescid kâpusına varduķda hâdimine eyitdi: ‘Şu barmağumda olan hatemi hıfz eyle, câ’iz ki hatemden ötüri bize dahl eyleye.’ didi. Ba‘dehu⁶⁵⁹ şeyh mescide girdi ta‘zîm ü tevķîr ile Monlâ Halîl’e buluşup bir zamân muşâhabet idüp soñra vedâ‘ eyleyüp ayrıldı.” Buraya gelince Haţîb Kâsım oğlunuñ şâhib-i kitâba rivâyetidür.

Ve şâhib-i kitâbuñ vâlidî H‘âce-zâde’den rivâyet ider ki “Monlâ Halîl Burûsa Sulţâniyyesi’nde [AE 35a] sākin idi. Ba‘z-ı müte‘eddibîn Monlâ Halîl’den okurđı, dersini istimâ‘ iderdük. [MK 43b] Hüsnu’t-takrîr ve şâhibü’t-tahķik ve’t-tedķik idi. Dersi vaķtine muntazır olup istimâ‘ ile mütelezziz olurduķ lâkin hadâset-i sinn beni kırâ’atden men‘ iderdi.” didi.

Monlâ Mehemmed Zeyrek

Şabî iken Sulţân Hâcî Bayram’dan okıyup Zeyrek diyü lakab didi. Ba‘dehu⁶⁶⁰ Monlâ Hızır Şâh’dan ahz-i ‘ulûm⁶⁶¹ eyledi. Soñra Burûsa’da Sulţân Murâd Medresesi’ne müderris olup soñra Sulţân Mehemmed Şemâniyye’yi binâ eylemezden muķaddem ‘inde’l-feth sekiz medreseden birini virđi -şimdi ol medreseye Zeyrek Câmî‘i dirler- yevmî elli akçe vazîfe ta‘yîn eyledi. Yigirmisini beyti meşârifine şarf idüp bâķisini Hâcî Bayram fuķarâsına şarf iderdi. ‘İlme şuglinden ‘ibâdete iştiğâli ziyâde idi.

Bir gün Sulţân Mehemmed yanında Seyyid Şerîf üzerine fazîlet da‘vâ idüp “Ben Seyyid Şerîf’den artuķum.” didi. Sulţân Mehemmed’e bu söz şaķıl gelüp -Ol zamânda⁶⁶² H‘âce-zâde Burûsa’da Sulţân Murâd⁶⁶³ Medresesi’nde müderris idi.- Sulţân Mehemmed, H‘âce-zâde’yi da‘vet eyleyüp Monlâ Zeyrek ile bahş emr

⁶⁵⁹ - AE

⁶⁶⁰ - AE

⁶⁶¹ - AE

⁶⁶² Sulţân // zamânda - AE

⁶⁶³ - AE

eyledi. H̱āce-zāde'nün burhān-ı tevḥīde bir su 'ālī vardı. Monlā Zeyrek cevāb yazsun diyü gönderdi. Cevāb yazduktan sonra Sultān Meḥemmed yanında cem' oldılar. Sultān Meḥemmed, Monlā Hüsrev'i mümeyyiz naşb idüp Maḥmūd Paşa ol⁶⁶⁴ meclisde ayağ üzere ḥāzır⁶⁶⁵ idi. Evvelā H̱āce-zāde söyleyüp eyitdi: "Pādişāh bilsün ki delīle inkārdan müdde' āya inkār lāzım gelmez. H̱āce-zāde tevḥīdi inkār eyledi dimesünler." didi, su 'ālīni taḥrīr eyledi. Monlā Zeyrek cevāb virdi. Mā-beynlerinde yedi güne dek baḥş müstemirr oldı. [MK 44a] Altıncı günde Sultān Meḥemmed "Biri birisinin taḥrīrine müṭāla'a eylesünler." didi. Monlā Zeyrek "Benüm bu nüṣḥamdan ḡayrı nüṣḥam⁶⁶⁶ yokdur." diyü vormeyicek H̱āce-zāde "Benüm bir āḥer nüṣḥam daḡı vardır." diyüp kendü nüṣḥasını Monlā Zeyrek'e virdi. Monlā Zeyrek taḥrīrini alup kendüde olan nüṣḥasının ḡahrına Monlā Zeyrek taḥrīrini yazmaḡa 'azīmet eyleyüp Maḥmūd Paşa belinden [AE 35b] devātını H̱āce-zāde'ye virüp H̱āce-zāde yazmaḡa başladuḡda laṭīfe ile Sultān Meḥemmed "H̱āce-zāde ṣaḡın Monlā Zeyrek'ün kelāmını ḡalaṭ yazma." didükde H̱āce-zāde cevāb virüp "Ben her ne ḡadar ḡalaṭ yazsam Monlā Zeyrek'ün ḡalaṭından artuḡ ḡalaṭ yazmayum." didükde Sultān Meḥemmed bu sözden güldi ve feraḡ oldı. Ba' dehu yedinci günde H̱āce-zāde'nün faḡlı ḡāḥir oldı ve Monlā Hüsrev faḡlına ḡükm eyleyicek Sultān Meḥemmed H̱āce-zāde'ye eyitdi: "Ey Monlā! Ḥadiṣ-i ṣerīfde vardır⁶⁶⁷ ki من قتل قتيلاً وله بينة فله سلبه ya' nī ḡazāda bir müsliḡ ḡasḡını ḡatl eylese ṣoyḡunu anuñdur. Ben ṣāḡidüm ki sen bu recüli ḡatl eyledün, imdi medresesini saña virdüm." didi. Monlā Zeyrek ol zamānda Ṣemāniyye binā olınmazdan muḡaddem vaḡ' olınan kilīsālaruñ birinde müderris idi. Sultān Meḥemmed yanından çıḡduktan sonra Monlā Zeyrek'ün eḡibbāsı üzerine cem' olup "Ḥāl nice oldı?" didüklerinde Monlā Zeyrek eyitdi: "H̱āce-zāde tevḥīdi inkār eyledi. Ben tevḥīdi iḡrār eyle diyü başına urduḡça Monlā Hüsrev def' iden ḡālī olmadı."

⁶⁶⁴ - AE

⁶⁶⁵ - AE

⁶⁶⁶ - AE

⁶⁶⁷ vardır: vardır olmuştur MK

Şoñra Monlā [MK 44b] Zeyrek Burūsa'ya varup tavaṭṭun eyledi. Bir koñşısı var idi, adına H̱āce Ḥasan dirlerdi. Monlā Zeyrek'e "Günde ḥarcuñ nedür?" didi. Monlā Zeyrek "Yigirmi aqçedür." didi. H̱āce Ḥasan "İmdi günde yigirmi aqçe ḥarcuña ben kefīl[em]." diyüp Monlā Zeyrek fevt olunca günde yigirmi aqçeyi virdi. Ba' de zemān⁶⁶⁸ Sultān Meḥemmed, Monlā Zeyrek'e itdügine nādim olup manşib 'arz eyledükde Monlā Zeyrek⁶⁶⁹ kabūl eylemeyüp "Benüm sultānum H̱āce Ḥasan'dur." didi. Merḥūm çokluk⁶⁷⁰ tašnīf-i kütübe meşgūl olmadı lākin ba' z-ı kitāb kenārında taşarrufını kayd iderdi. Şāhib-i kitāb baḥş-ı 'ilmde bir risālesine muṭṭali' olmuş ki farṭ-ı zekāsı ta' yīn-i ḥaḳḳa māni' olup "Himmeti i' tirāz semtine idi." dir.

Monlā H̱āce-zāde Muşliḥu'd-dīn Muştafā bin Yūsuf bin Şālih el-Burūsavī

Beyne'n-nās H̱āce-zāde demekle meşhūrdur.⁶⁷¹ [AE 36a] Babası tācir idi, mālī çok idi. Evlādı⁶⁷² refāhiyyet üzere idi libāsda ve kılta lākin H̱āce-zāde kendü ṭarīḳini koyup 'ilme meşgūl olduğıçün H̱āce-zāde'ye⁶⁷³ babası⁶⁷⁴ ancak yevmī bir aqçe ta' yīn idüp artuḳ nesne virmezdi. Bir gün babası Emīr Sultān ḥalīfelerinden Velī Şems ile cem' olup Şeyḥ H̱āce-zāde'yi sū'-i ḥāl ile şaff-ı ni'ālde görüp sā'ir ḳarındaşlarını libās-ı fāhire ile gördükde babasına "Bunlar kimlerdür?" diyüp babası "Oğullarumdur." didükde H̱āce-zāde içün "Yā bu kimdür?" didükde "Bu daḥı oğlumdur." diyicek şeyḥ "Bu sū'-i ḥāl üzere, onlar sürūr-ı bāl üzere olduğınuñ vechi [MK 45a] nedür?" didükde babası "Bunı gözümde biraḳdum benüm ṭarīḳatım terk eylediği ecilden." didi. Şeyḥ naşīḥat eyledi, te'sīr eylemedi. Meclisden ḳalkduḳlarında H̱āce-zāde'ye şeyḥ "Baña yaḳın gel." diyüp yanına geldükde "Sū'-i ḥālinden müte'eşşir olma şaḳın, ṭarīḳ senüñ ṭarīḳüñdür. İnşā'allāhu te'ālā⁶⁷⁵ sen şān-ı 'aẓīm şāhibi olursun, ḳarındaşların saña ḥıdmet iderler." diyü naşīḥat eyledi.

⁶⁶⁸ Ba' de zemān: ol zamānda AE

⁶⁶⁹ Monlā Zeyrek - AE

⁶⁷⁰ - AE

⁶⁷¹ ma' rūfdur AE

⁶⁷² - MK

⁶⁷³ - MK

⁶⁷⁴ - AE

⁶⁷⁵ - AE

Merhûm fakîr idi ancak bir gömlegi var idi. Kitâb almağa kâdir olmadığı ecilden ucuz behâlu alçak kâğıda kitâbını kendüsi yazardı.

Vilâyetinde bir miqdâr⁶⁷⁶ tahşîl-i ‘ilm idüp andan⁶⁷⁷ Âyâşluğ Kâdîsi-oğlu yanına varup uşûl ü me‘ânî vü beyânı Ağrus Medresesi’nde anuñ yanında tahşîl eyledi. Ba‘dehu⁶⁷⁸ Burûsa’da Sulţân müderrisi Hızır Beg hıdmetine varup yigitligi zamânında anuñ yanında çok ‘ulûm tahşîl eyledi. Hızır Beg, Hâce-zâde’ye çok ikrâm iderdi hattâ bir müşkil mes‘ele olsa “Ben hâll idemesem ‘aql-ı selîme ‘arz iderem.” dirdi, ‘aql-ı selîmden⁶⁷⁹ murâdı Hâce-zâde idi. Ba‘dehu⁶⁸⁰ Hızır Beg, Hâce-zâde’yi Sulţân Murâd’a gönderdi “Yeñi medreseye müsteħakdur bir medrese vir.” diyü. Sulţân Murâd şehâdetini kabûl eyledi lâkin sefere müteveccih idi. Hâce-zâde’ye Kestel kazâsını virdi. Seferden geldükde Burûsa’da Arslaniyye Medresesi’ni on akçe ile virdi. Altı yıl anda fakr u fâka ile ders didi [AE 36b] -Hattâ evinde kendü bi-nefsihi hıdmet iderdi.- ol medresede *Şerh-i Mevâkıf*’ı hıfz eyledi.

Sulţân Mehemmed pâdişâh olıcağ ‘ulemâ Sulţân Mehemmed’üñ [MK 45b] ‘ilme ragbetini müşâhede eyleyicek Sulţân Mehemmed’e müteveccih oldılar. Hâce-zâde de kaçd eyledi lâkin fakrından kâdir olmadı. Bir Türk oğlu hıdmet-kârı var idi, karz sekiz yüz akçe virdi. Hıdmet-kârı ile iki at aldılar, Sulţân Mehemmed’e vardılar. Ol zamânda vardılar ki Sulţân Mehemmed İstanbul’dan çıkmış Edrine’ye gidiyordu.⁶⁸¹ Maḥmûd Paşa gördükde “Eyü varduñ geldüñ, ben seni pâdişâha aındum. Şimdi pâdişâh yanında bahş vardur, sen de hâzır ol.” didi. Hâce-zâde vardı, pâdişâha selâm virdi. Sulţân Mehemmed “Bu kimdür?” didükde Maḥmûd Paşa “Bu Hâce-zâde dâ‘îleridür.” didi.⁶⁸² Sulţân Mehemmed “Merhabâ.” didi. Ol zamânda Sulţân Mehemmed’üñ bir cânibinde Monlâ Zeyrek ve bir cânibinde Monlâ Seyyidî ‘Alî idi. Hâce-zâde, Seyyidî ‘Alî tarafına teveccüh idüp Seyyidî ‘Alî⁶⁸³ yanında oturdukdan

⁶⁷⁶ Vilâyetinde // miqdâr - AE

⁶⁷⁷ - AE

⁶⁷⁸ - AE

⁶⁷⁹ ‘Aql-ı selîmden - AE

⁶⁸⁰ - AE

⁶⁸¹ gideyorurdu MK

⁶⁸² Sulţân // dâ‘îleridür.” didi. - AE

⁶⁸³ Seyyidî ‘Alî - MK

şoñra eşnā-yı mübāḥaşede Ḥ̣āce-zāde, Monlā Zeyrek'e i'tirāz eyledi. Mā-beynlerinde çok kelimāt olup Seyyidī 'Alī kılķup bir cānibinde Ḥ̣āce-zāde kıldı. Yine⁶⁸⁴ mā-beynlerinde çok kelimāt u baḥş cārī olup Monlā Zeyrek gerildi. Ḥattā Sulṭān Meḥemmed, Monlā Zeyrek'e "Monlā⁶⁸⁵ senüñ sözüñ söz degüldür." didi daḥı Monlā Zeyrek gitdi.

Sulṭān Meḥemmed yanında Ḥ̣āce-zāde kıldı, sarāya dek söyleşürek gitdiler. Andañ şoñra Sulṭān Meḥemmed, Seyyidī 'Alī'ye ve Monlā Zeyrek'e iḥsān idüp Ḥ̣āce-zāde kendüye iḥsān olmaduğundan mağmūm u maḥzūn olup ḥıdmet-kārı daḥı ḥıdmetinden ictināb idüp⁶⁸⁶ "Eger sen ehl-i 'ilm olaydın saña da⁶⁸⁷ ikrām iderlerdi [MK 46a] ve anlara olman iḥsānlar gibi saña da iḥsān olınurdu." didi.⁶⁸⁸ Ḥattā ba'zı konağda ḥıdmet-kārı nā'im olup ata kendüsi ḥıdmet iderdi. Bu ḥālde bir ağac gölgesinde maḥzūn otururken pādīşāḥ ḳapucılarından üç ḳapucı "Ḥ̣āce-zāde'nüñ çādırı ḳanķısıdur?" diyü şorarlardı, çādır var şanurlardı. "İşte şu ağac gölgesinde iki [AE 37a] ādem vardur, birisi nā'im ve birisi hā'im anlardır."⁶⁸⁹ diyü ḥaber virdüklerinde inanmayup geldiler, selām virdiler "Sen Ḥ̣āce-zāde misin?" didiler "Ne'am" didi. "Gerçek söyle sen o mısın?" didiler "Ne'am" didi. "Burūsa'da Arslaniyye müderrisi olup Monlā Zeyrek'e pādīşāḥ yanında ğalebe-i ilzām iden sen misin?" didiler "Belī benüm." didi. Elin öpdiler ve "Sulṭān Meḥemmed seni kendüsine ḥ̣āce eyledi." didiler. Ḥ̣āce-zāde eyitdi: "Beni maşḥaralığa alurlar zann eyledüm." didi. Hemān çādırlar ḳurdılar, ṭavīle ile atlu ve mülebbes ḳullar ve on biñ aḳçe naḳd gönderdi. Gelen atlardan bir at ayırdılar, "Buyuruñ pādīşāḥ sizi ister." didiler. Bu zamāna degin ol ḥıdmet-kār-i dil-āzār ve ol bed-baḥt-ı sitize-kār-ı⁶⁹⁰ bed-ḥ̣āḥ uyḥuda idi. Ḥ̣āce-zāde bi'z-zāt "Ḳalk." diyü tenbīḥ eyledükde "Ḳoy beni ben uyuram." didi. Tekrār "Ḳalk ve işbu ḥāle baḳ." didükde yatduğı yirden "Ne

⁶⁸⁴ - AE

⁶⁸⁵ Monlā // Monlā - AE

⁶⁸⁶ Ḥ̣āce-zāde // idüp: Ḥ̣āce-zāde'ye mağmūm u maḥzūn olup ḥattā kendüye iḥsān olmaduğundan ḥıdmet-kārı ḥıdmetinden ictināb idüp AE

⁶⁸⁷ saña da - MK

⁶⁸⁸ ve anlara // didi: anlara ikrām etdükleri gibi didi. AE

⁶⁸⁹ anlardır: ki vardur odur AE

⁶⁹⁰ sitize-kār: sitize-dil-azār AE

bağışcağ⁶⁹¹ hālūñ var, hālūñi bilürem.” diyü kalkmadı. Ba‘de’l-ibrām kalkdı ve bu hayme ve hargāha āgāh olıcak “Bu ne hāldür?” didükde H̡āce-zāde “Ben fā’ik-i akṛān ya‘nī mu‘allim-i Sultān oldum.” diyicek elin [MK 46b] öpüp hıdmetde itdüğü ğaddārılıkdan istiğfār ve taḫşirinden i‘tizār eyledi. H̡āce-zāde daḥı hıdmet-kārına olan⁶⁹² sekiz yüz akçe deynini edā eyledi ve ata bindi ve cānib-i sultāna teveccüh eyledi.

Pādişāh H̡āce-zāde’den Zencānī şarfda te’līf eyledüğü ‘İzzī’yi okıyup H̡āce-zāde ‘İzzī’ye şerḥ yazdı. Sultān Meḥammed yanında ol mertebede i‘tibārı ve taḫarrubı oldu ki Maḥmūd Paşa ḥased eyledi. H̡āce-zāde’yi pādişāhdan dūr ve nazarından mehcūr itmek için pādişāha “H̡āce-zāde kādī-‘ askerlik ister.” diyüp⁶⁹³ pādişāh “Niçün benüm muşāḥabetümi terk ider?” didükde vezīr “İster ancak.” diyü cevāb virdi. Bir gün H̡āce-zāde’ye “Pādişāh saña kādī-‘ askerlik virdi.” didükde H̡āce-zāde “İstemezem.” didi. Vezīr “Emr-i pādişāhī böyle cārī oldu.” didükde emre imtişāl idüp kādī-‘ asker oldu. H̡āce-zāde’nün [AE 37b] vālidı sağ idi. Oğlu kādī-‘ asker olduğunu işidüp inanmadı. Şāyi‘ olduğda Burūsa’dan oğluñ ziyāret için Edrine’ye teveccüh idüp yakın geldükde H̡āce-zāde Edrine ‘ulemāsı ve eşrāfı ile karşı çıkdı. Babası bu heybet u şalābeti gördükde ḥayret alup “Bunlar kimlerdür?” diyü şorduğda “Oğluñdur.” didiler. “Benüm oğlum⁶⁹⁴ çāk bu⁶⁹⁵ mertebeye mi ‘urūc eyledi?” didi “Ne‘am.” didiler. Monlā hemān babasını gördükde atından inüp babası daḥı inüp koca koca oğlu ile görüşüp babasınıñ elin öpdükde babası terk-i i‘tibār-ı sābık için i‘tizār eyleyicek H̡āce-zāde eyitdi.⁶⁹⁶ “Ey baba! Eger ol zamānda baña [MK 47a] māl virseñ ben bu mertebeye vāşıl olmazdum.” didi. Şoñra vālidini sultāna ‘arz eyledükde el öpmege izn virüp hedāyā-yı bī-kerān-ı⁶⁹⁷ lā-yu‘add ile taḫbīl-i yed-i sultān eyledi. Şoñra babasına ‘aẓīm ziyāfet idüp ekābir ü ‘ulemāyı cem‘ idüp kendüsi şadra oturdu. Babası yanına oturup sâ’iri mertebeleri miḫdārı cülūs eylediler.

⁶⁹¹ bilinmicek: MK

⁶⁹² - MK

⁶⁹³ “H̡āce-zāde // diyüp: bir gün didi. “H̡āce-zāde kādī-‘ askerlik manşıbını istiyor.” AE der-kenār

⁶⁹⁴ “Benüm” kelimesi AE’de “oğlum” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁶⁹⁵ - AE

⁶⁹⁶ - AE

⁶⁹⁷ bī-kerān-ı - AE

Ekābir müzāhamesinden karındaşları oturacak yir bulmayup ayağ üzere maḳām-ı hıdmetde tırduklarında H̱āce-zāde “Bu vāḳı‘a Şeyḥ⁶⁹⁸ Velī Şemsü’d-dīn’ün haberinün eşeridür.” diyü fikr eyledi ve Allāhu Te‘ālā’ya şükr eyledi. Şoñra Sultān Meḥemmed Burūsa’da ceddī Sultān Meḥemmed Medresesi’ni virdi, yevmī elli aḳçe vazīfe eyledi.

Şāhib-i kitābuñ vālidī ḥikāyet ider H̱āce-zāde’den ki “Ben Sultān Medresesi’ne müderris olduḡumda otuz üç yaşımda idüm ve ‘ilm maḥabbetinden ḡayrı bir nesneye maḥabbetüm yok idi.” diyüp ve Sultān Medresesi’ni ḳāḏī-‘ askerlikden ve ḥācelikden terciḥ iderdi ve “Yüz biñ aḳçeye mālīküm.” dirdi. Şoñra Sultān Meḥemmed, H̱āce-zāde’ye Monlā Zeyrek ile mübāḥaḣeye emr idüp İstanbul’da medrese virdükde ol medresede ziyāde şuḡl eyledi ve orada *Kitāb-ı Tehāfūt*’i pādīşāh emri ile te’līf eyledi. Şoñra Edrine ḳāḏīsī oldı ba‘dehu İstanbul ḳāḏīsī oldı. Şāhib-i kitābuñ vālidī Monlā ‘İzārī’den [AE 38a] naḳl ider ki “H̱āce-zāde’nün ḳazā ḳabūlī büyük muşībetdür. Eger şuḡl üzerine olsa āḣār-ı ‘azīmesi zāhir olurdı, didi.” dir.

Ḳaçan⁶⁹⁹ Sultān Meḥemmed, Ḳaramanī Meḥemmed Paşa’yı vezīr eyledi, Meḥemmed Paşa,⁷⁰⁰ Monlā Tūsī şāgirdi olmaḡı ile H̱āce-zāde’ye ta‘aḣsub üzerine idi.⁷⁰¹ [MK 47b] Meḥemmed Paşa bir gün Sultān Meḥemmed’e “H̱āce-zāde İstanbul hevāsından şikāyet ider, oḳıduḡımı unutdum dir, İznīḳ hevāsını medḥ ider.” didükde Sultān Meḥemmed “İznīḳ ḳazāsını medresesi ile ma‘an virdüm.” diyüp imtişāl ile’l-emr İznīḳ’e vardı. “Şuḡle mānī‘dür.” diyü ḳazāyı daḡı terk idüp Sultān Meḥemmed ölince ol medresede müderris oldı. Bu ḥuşūḣda şāgirdlerinden Sirācū’d-dīn bu rubā‘īyi didi. Rubā‘ī:

وجوه اعتراف قد عنت لك سيدي

ويرجى عنايات ويظهر تعنيت

⁶⁹⁸ - MK

⁶⁹⁹ - AE

⁷⁰⁰ - AE

⁷⁰¹ Monlā // idi: Monlā Tūsī şāgirdi idi, anuñçün H̱āce-zāde’ye ta‘aḣsub üzerine idi. AE

وتعطس عن أنف من الفضل شامخ

وليس يرى غير الشماتة تشميت⁷⁰²

Bu rubā'î H̱āce-zāde ḥaṭṭı ile *Kitāb-ı Tavzīḥ* zahrında yazılmış ve yanında H̱āce-zāde yazmış ki “Bu rubā'î Sirācü'd-dīn'üñdür. في حق الفقير الحائر عند معاداة الوزير. الجائر diyü ya'nî Sirācü'd-dīn bu rubā'îyi ḥasb-i ḥālüm içün didi. Bu faḳīr-i müteḥayyir ḥaḳḳında cevri idici vezīr'ün cevri vaḳtinde dimekdür.”

Şoñra H̱āce-zāde İznik'den İstanbul'a Meḥemmed Paşa zamānında gelüp katırına binüp şāgirdlerinden Monlā⁷⁰³ Sirācü'd-dīn ve daḥı Monlā⁷⁰⁴ Bahā'ü'd-dīn - Bu ikisi Şemāniyye'de müderrisler idi ve daḥı Muşliḥu'd-dīn el-Yārḥişārī Murād Paşa'da müderris idi.- bunlar piyāde⁷⁰⁵ öñine düşüp Meḥemmed Paşa'ya geldükde vezīr-i mezbūr⁷⁰⁶ bu ta'zīm ü tekrīmi görüp ḳapuya deḡin karṣu gelüp getürüp yirine oturtdı, şāgirdleri ayak üzere ṭurdılar. Bir sā'at söyleşdükdēn şoñra H̱āce-zāde ḳalkup bu ekābir üzengüsine gelüp⁷⁰⁷ öñi şıra evine dek göturdiler. Vezīr-i mezbūr⁷⁰⁸ āh [AE 38b] eyledi “Bunuñ ‘arzınuñ kesrine biz ḳādir degülmişüz. Bilmedük ki [MK 48a] bunuñ ‘arżı ‘ilm ile imiş yohsa manşib ile degülmiş.” didi.

H̱āce-zāde'nüñ⁷⁰⁹ İstanbul'a gelmesine sebep bu idi ki Meḥemmed Paşa-yı mezbūr⁷¹⁰ Ḥaṭīb-zāde'yi H̱āce ile baḥşe taḥrīk eyledi. Ḥattā H̱āce-zāde'yi⁷¹¹ baḥşe ṭaleb eyledükde H̱āce-zāde “Benüm şāgirdlerüm ile baḥş eylesün evvelā. Eger onlara ḡālīb olursa şoñra⁷¹² benümle baḥş eylesün.” didi. Ḥaṭīb-zāde bu sözi işidicek baḥşden ḳaçdı, töhmetini eyledi. H̱āce-zāde işidicek İznik'e kitāblarını getürmege

⁷⁰² “Türlü ikrarlar arz oldı size efendim Umula inayetler, hatalar açığa çıka. / Maḡrur olan üstünlüğüyle hapsirir da “Yerhamukallāh” diyenden başkasını görmez.”

⁷⁰³ - AE

⁷⁰⁴ - AE

⁷⁰⁵ - AE

⁷⁰⁶ - AE

⁷⁰⁷ bu // gelüp: bu üç ekābir mevālī üzengüsine gelüp MK

⁷⁰⁸ - AE

⁷⁰⁹ - AE

⁷¹⁰ - AE

⁷¹¹ H̱āce // H̱āce-zāde'yi - MK

⁷¹² - AE

âdem gönderdükde merhûm Sinân Paşa vezîr-i mezbûr Mehemmed Paşa'ya⁷¹³ varup “Haṭīb-zāde'nün ‘arzını kesr itmek mi murād idersin?” didi. Vezîr “Yok.” didükde Sinân Paşa eyitdi: “İmdi H̱āce-zāde bir yire tamām müṭāla‘a eyledükden şoñra anuñla kimesne söyleşemez.” didi. Vezîr eyitdi: “Şaḥīḥ söylersin.” didi. Şoñra H̱āce-zāde'ye İznîk'e gitmege izn virdi.

Az zamān geçdi Sultān Mehemmed fevt olup Sultān Bāyezīd pādīşāh oldu. H̱āce-zāde'ye Burūsa'da Sultān Medresesi'ni virdi günde yüz akçe ile ve hem Burūsa fetvāsını virdi. Şoñra iki ayakları ile sağ eli meflūc olup şol eli ile yazardı. Fetvāya nazar itmeyince fetvā virmezdi. Bir mes'e ele iki kerre gelse iki kerre nazar itmeyince virmezdi.⁷¹⁴ Dirdi ki “Eger bundan ihmāl eylesem sâ'irinde de ihmāl mü'eddī olur.” dirdi. Fetvāda ‘aynı ile mes'eleyi bulmasa re'ye sâlik olurdu. Gāhī vücuḥ zāhir olup birini terciḥ eylese kütüb-ı⁷¹⁵ fūrū'da ‘aynı ile bulurdu. Terciḥine zāhib olduğı vechi ba‘z-ı kütübde ve⁷¹⁶ وعليه الفتوى وبه يفتى وهو الأصح diyü muḳayyed ve meşṭūr bulunurdu.

Şāhib-i kitābuñ vālidī eydür: “Bu ḥikāyeti işitdüm [MK 48b] daḥı kendüye büyük mertebededür bu.” didüm, eyitdi: “Benüm de sâ'ir ‘ulemā üzerine fazlum bunuñladur.” didi. Daḥı eydür ki “Seyyid Şerīf'ün *Muḥtaşar Şerḥi* ḥāşiyesini H̱āce-zāde'den oқıdum. Ḥavāşş-ı [AE 39a] Zāt'ı baḥşe geldükde Seyyid Şerīf'e i‘tirāzlarını taḳrīr eyledi. Sābıḳan işidürdüm ol maḥalde⁷¹⁷ Seyyid Şerīf'e i‘tirāzları var idüğünü. Aşlā söylemege ḳādir olmaduḳ ziyāde ḳuvvetinden.” didi. Ve daḥı H̱āce-zāde didi ki “Bu i‘tirāz ol i‘tirāzlardandır ki Seyyid Şerīf ḥayātda olsa da bu su‘ālī ‘arz eylesem ol daḥı⁷¹⁸ ḳabūl iderdi.” didi ve didi ki “Böyle⁷¹⁹ fehmi eylemeñ ki ben Seyyid Şerīf⁷²⁰ üzerine fazl-ı da‘vā⁷²¹ ve tesvīd-i da‘vā idem ḥāşā sūmme ḥāşā

⁷¹³ vezîr-i // Paşa'ya: vezîre AE

⁷¹⁴ Bir // virmezdi.: Bir mes'eleye iki kerre nazar itmeyince yazmazdı. MK

⁷¹⁵ kütüb - AE

⁷¹⁶ “Verdiği fetvada kararlıdır ve bu en doğrusudur.”

⁷¹⁷ Seyyid Şerīf'e // maḥalde - AE

⁷¹⁸ ol daḥı: evvelā AE

⁷¹⁹ - MK

⁷²⁰ - AE

⁷²¹ da‘vā: da‘vā idüm MK

ol benüm ‘ulūmda üstādumdur, anuñ teşânîfinden istifāde eyledüm lâkin Seyyid Şerîf⁷²² ki taḥşîl-i ‘ilmde himmet-i şâdıķası var idi, sū’-i mizâc ve menâşib-ı ecnebîye taḥallül eylemedi. Benüm de himmet-i şâdıķam var idi lâkin sū’-i mizâc ve menâşib-ı ecnebîye qazâ gibi taḥallül eyledi. Böyle olmayaydı benüm de ‘ilmde şānum olurdu.” didi.

Şāhib-i kitābuñ vālidî “Bu zıkr olan H̱āce-zāde’nüñ ‘ibāretidür.” didi ve daḥı eyitdi: “Merḥūm H̱āce-zāde, Seyyid Şerîf’üñ teşânîfinden şoñra ben bir kitāba istifāde niyyeti ile naẓar eylemedüm.” Ve daḥı vālidî⁷²³ didi ki “Merḥūm H̱āce-zāde hem iḳdām şāhibi idi ve hem iḥcām şāhibi idi.” didi. Şāhib-i kitāb eydür: “Didüm ki iḳdām ile iḥcām ya‘nî dönmek birbirine muḥālifdür, vechi nedür?” didükde vālidî didi ki “Merḥūm dirdi ki ‘Ben müṭāla‘amı fî-ikmāl eylesem bir aḥaddan ḥavf eylemezem ikmāl eylemesem her aḥaddan ḥavf iderem.’ dirdi [MK 49a] ve bilā-⁷²⁴müṭāla‘a söz söylemezdi.”

Ve daḥı H̱āce-zāde dirdi ki “‘Ulūm üç kısmdur; bir kısım budur ki taḥrîri ve taḥrîri ya‘nî dil ile söylemesi ve qalem ile yazması mümkün ola. İkinci kısmı budur ki taḥrîri mümkün ola ammā taḥrîri mümkün olmaya, ol ḥîn-i mübāḥaşede cārî olandur. Üçüncü kısmı budur ki ne taḥrîri⁷²⁵ ne taḥrîri mümkün ola.” dirdi. Vālid daḥı “Bu ne ‘ilmdür ki ne taḥrîre ve ne taḥrîre qābil ola, qābil-i ta‘bîr olmaya.” Cevāb virdi ki “Bu kısmdan ta‘bîr mümkün degüldür [AE 39b] diḳqatinden ötüri. İllā kaçan bu ḥālet-i zevḳiyye bir kimesneye ḥāşıl olsa îmā vü işāret ile ta‘bîr eyleye. Yoḥsa şarîḥ ‘ibāret ile qābil degüldür.” didi.

Ve daḥı merḥūm H̱āce-zāde’den ḥikāyet olunur ki “Bir gün Vezîr Meḥemmed Paşa-yı Karamanî yanına vardum. Gördüm bir yanından Arıķ Ḥayrū’d-dîn oturur ya‘nî Sulṭān Meḥemmed’üñ ḥācesidür. Şoñra Efḍal-zāde geldi, H̱āce Ḥayrū’d-dîn’üñ altına oturdu. Benüm altuma oturmaḳdan kaçdı, baña da keder geldi. Hele

⁷²² - AE

⁷²³ - MK

⁷²⁴ - MK

⁷²⁵ ne taḥrîri: ne taḥrîri mümkün ola AE

meclisde Seyyid Şerîf ‘ün⁷²⁶ fazîletinden müzâkere olındı. İttifâk eylediler ki kimesne Seyyid Şerîf üzerine i‘tirâz idemeye. Ben dahı didüm ki ‘Seyyid Şerîf beşerdür, beşere haṭâ ‘aceb midür?’⁷²⁷ أول الناس أول الناسي dür lâkin haṭâsı ḳalîldür.’ didüm. Bu sözümi H̱āce⁷²⁸ Ḥayrû’d-dîn ile Efḍal-zāde inkâr eylediler. Ben dahı didüm ki ‘Seyyid Şerîf *Şerḥ-i Mevâkıf*’da ‘Allāme-i Taftāzānî üzerine i‘tirâz ider “İlm-i kelām, mantıḳa muḥtācdur.’ didügi yirde dir ki ‘Bu ḳavle iḳdām ve cür’et eylemez illā şol felâsifeden ola ve yâḥūd felâsifeden geçine dahı felâsifenün mühmelâtını yalayan eydür.’ diyü bu maḳûle iṭâle-i [MK 49b] lisân ider dahı Seyyid Şerîf yine kendüsi *Muḥtaşar Şerḥi*’nün ḥâşiyesinde ‘Allāme-i Taftāzānî’nün bu sözini naḳl ider dahı ‘Ḥaḳḳ budur.’ dir. ‘Bu ḥod şarîḥ ḥaṭâdur.’ didüm dahı benüm *Şerḥ-i Mevâkıf*’dan naḳlümü iḳrâr u taşḍîḳ eylediler ammâ *Şerḥ-i Muḥtaşar* ḥâşiyesinden naḳlümü⁷²⁹ inkâr eylediler. Ben de didüm ki ‘Benüm nüṣhamuñ sağ tarafında dört satırdan aşağı yazılmışdur, el-ân nazār itmek üzereyüm.’ didüm. Vezîr eyitdi: ‘Ol ḥâşiyeye bende vardur.’ didi iḥzâr eyledi. Vezîrün bu iḥzârdan ğaraḳı ‘Benüm didüğüm ḥâşiyede bulunmaya dahı iftirām zâhir ola.’ bu idi. ‘Aynı ile didüğüm söz *Muḥtaşar Şerḥi* ḥâşiyesinde bulunup nazār eyledüklerinde H̱āce Ḥayrû’d-dîn sâkit [AE 40a] olup Efḍal-zāde eyitdi: ‘Ḥâşiyede olan nefsü’l-emri beyāndur ve *Şerḥ-i Mevâkıf*’da olan i‘tirâzdur.’ didi. Ben didüm ki ‘Sen nefsü’l-emr didün, nefsü’l-emrün ma‘nâsı nedür?’ Efḍal-zāde eyitdi: ‘Nefsü’l-emrün iki ma‘nâsı vardur.’ H̱āce-zāde eyitdi: ‘Ḥaṭâ eyledün, bilmedün ki nefsü’l-emrün bir ma‘nâsı ve iki mâ-şadaḳı vardur. Mefhûm ile mâ-şadaḳ beynini fark eylemedün, bunuñla ‘ilm da‘vâsını da idersin didüm.’ didi, Efḍal-zāde dahı⁷³⁰ sâkit oldı. Vezîr eyitdi: ‘Monlâ sende ḥiddet vardur.’ didi. ⁷³¹ H̱āce-zāde eyitdi: ⁷³² ‘Ne‘am, bende ḥiddet vardur bâṭıl söyleyene.’ didi. Vezîr eyitdi: ‘Monlâ kendü ṭalebeñ ile böyle mi mu‘āmele idersin?’ didi. H̱āce-zāde

⁷²⁶ Şerîf’ün: Şerîf üzerine: MK

⁷²⁷ “İlk insan ilk unutandı.”

⁷²⁸ Bu // H̱āce: ikisi ya‘nî AE

⁷²⁹ Naḳlümü: naḳlümü iḳrârAE

⁷³⁰ - AE

⁷³¹ - MK

⁷³² - AE

eyitdi: ‘Eger talebemden birisi bu maķūle söz söyleyeydi kitābla başına ururdum.’ didi. Vezīr güldi şoñra Ḥ̣āce-zāde ‘Kalkdum gitdüm.’ didi.”

Şāhib-i kitābuñ vālidı rivāyet ider “Sultān Ḥ̣useyn Bayķara kim melik-i Ḥ̣orāsān idi, tehniyet-i saltanat için Sultān [MK 50a] Bāyezīd’e hedāyā-yı seniyye gönderdi ve Ḥ̣orāsān talebe-i ‘ilmden bir şahş gönderdi ki Ḥ̣āce-zāde’den okımağa. Ḥ̣āce-zāde’den⁷³³ izn almak iltimās eyledi ve Ḥ̣āce-zāde’ye daķı hediye gönderdi. Ḥ̣āce-zāde daķı ziyāfet eyleyüp ol gelen şahşa emr eyledi ki Seyyid Şerīf’uñ *Muhtaşar Ḥ̣aşıyesi*’ni baķı-i ‘ilmden okıya.” Rāvī eydür: “Ben ol dersde hāzır idüm.⁷³⁴ Ol recül ile monlā meclisine bile varduķ. Monlā baña kırā’at ile emr eyledi. Ben kırā’at eyledüm fe-ammā ol recüliden mā-‘adā ne ben söyledüm ve ne sā’ir şürekā söyledi, hemān ol recül söyledi ancak ammā ikinci dersde ol recül bir su’āl eyledi. Cevāb virdüm, monlā kabül eyledi. Bir i’tirāz daķı eyledi. Aña da cevāb virdüm, monlā kabül eyledi.⁷³⁵ Üçüncü i’tirāz eyledi. Cevāb virdüm, monlā cevābum beğenmedi. Ḥ̣aşıyeden iki satır okıduķdan şoñra baña ‘Üçüncü cevābıñı tekrār söyle.’ didi. Tekrār söyledüm, onu daķı kabül eyledi. ‘Seyyid’uñ bu kelāmı bu cevābı mü’eyyeddür.’ didi.” Şāhib-i [AE 40b] kitāb “Ben vālidümden işitdüm ki ‘Ḥ̣āce-zāde müṭāla‘ası müṭāla‘ama muvāfıķdur didi.’ dirdi.” Merhūm vālidüm bu kelāmıla iftiķār idüp “Müddet-i ‘ömrümde baña bu faķr yeter.” didi.

Ve daķı şāhib-i kitāb Burūsa’da maķkeme kātibi Meħmed bin Eflātūn’dan rivāyet ider⁷³⁶ ki “Ḥ̣āce-zāde Burūsa’da müftī iken Sultān Bāyezīd tarafından Ḥ̣āce-zāde’ye bir emr geldi.⁷³⁷ Bir da‘vā istimā‘ı için müteķāşımın’uñ birine hükm eyledi. Ḥ̣üccet yazılmaķ için beni da‘vet eyleyüp ‘Şu ķāziyyeye ḥ̣üccet yaz.’ didi, müteķayyir oldum. Zīrā monlā, meşhūr-ı āfāķ [MK 50b] ben ise ol zamānda şan‘at-ı kitābetde rācil idüm lākin iķdām [ile] bir ḥ̣üccet yazdum. Bolay ki içinden ba‘zı⁷³⁸ redd eyleye, cümlesini redd eylemeye diyü recā iderek ḥ̣ücceti iletdüm. Eline aldı,

⁷³³ - MK

⁷³⁴ Rāvī // idüm: Rāvī “Ben hāzır idüm ol dersde. AE

⁷³⁵ Bir // eyledi - AE

⁷³⁶ rivāyet ider: işitdüm AE

⁷³⁷ Ḥ̣āce-zāde // geldi: bir gün Burūsa’ya Sultān Bāyezīd tarafından Ḥ̣āce-zāde’ye bir emr geldi, Ḥ̣āce-zāde Burūsa’da müftī idi. AE

⁷³⁸ kitābetde // ba‘zı, der-kenār MK

evvelinden āhirine degin okıdı şoñra tekrār okıdı. Devāt u qalem istedi, ben eyitdüm: ‘Hücceti bozmağ için ister ola.’ didüm. Qalemi eline aldı, bir sâ‘at tefekkür eyledi. ‘Bilür misin niçün fikr iderem?’ didi. Ben ‘Yok.’ didüm. Eyitdi: ‘Hücceti⁷³⁹ eyü inşā eylemişsün, ben dağı buña münāsib bir ‘unvān fikr iderem.’ didi. Eflātūn-zāde eydür: ‘Baña İslām’dan şoñra böyle ferağ gelmedi.’ didi, şoñra ‘unvān-ı hücceti yazdı.” Nazm:⁷⁴⁰

ما هو المسطور في طي الكتاب

صح عندي خاليا عن ارتياب

مصطفى بن يوسف قد حرره

راجيا من ربه حسن الثواب

المولى فيه ممن أمره

نافذ والله أعلم بالصواب⁷⁴¹

Şāhib-i kitāb vālidinden hikāyet ider “Ḥaṭīb-zāde’nün *Ḥāşiye-i Tecrīd Ḥāşiyesi* şāyi‘ oldukda getürtdi, gördi, ‘aceblemedi. Şoñra Celālū’d-dīn-i Devvānī’nün *Şerḥ-i Ḥāşiyesi* şāyi‘ oldu. Getürtdi, gördi, ‘acebledi.” didi. Şāhib-i kitāb ben bir mu‘temed-i ‘aliyye kimesneden işitdüm ki Monlā Mü’eyyed-zāde, ‘Allāme-i Devvānī ḥıdmetine yitişdükde Celālū’d-dīn-i Devvānī, Mü’eyyed-zāde’ye “Baña ne tuḥfe ile geldün?” [AE 41a] diyüp Mü’eyyed-zāde “Ḥ‘āce-zāde’nün *Tehāfüt*’i ile geldüm.” didi. Celālū’d-dīn “Ol bir recül-i mebrüşdur.” didi. Ben “Ol mebrüş degüldür.” didüm. Celālū’d-dīn “Ol bu diyārda böyle meşhürdur.” didi. Mü’eyyed-zāde eydür: “*Tehāfüt*’i virdüm, bir zamān müṭāla‘a eyledi, eyitdi: ‘Allāhu Te‘ālā senden ve bunun mü’ellifinden rāzī olsun. Niyyetümde var idi ki bu bābda bir kitāb yazam. Eger bu kitābı [MK 51a] görmedin yazaydum rüsvāy olurdum.’ didi.” Şoñra merḥūm

⁷³⁹ - MK

⁷⁴⁰ - AE

⁷⁴¹ “Bu sayfada yazılmış olan sahihdir. Bana göre kuşkudan beridir. / Mustafa b. Yûsuf, Rabbi’nden umarak sevabın en güzelini onu yazdı. / Ona emir verenin yerine iş gördü. Doğrusunu da sadece Allah bilir.”

müftî olup iki ayağı ile sağ eli meflûc oldu. Sultân Bâyezîd *Şerh-i Mevâkıf*'a hâşiye yazmağa emr eyledi. Hâce-zâde i'tizâr eyleyüp “Benüm *Şerh-i Mevâkıf*'a olan sözlerümi Hasan Çelebi almış, hâşiyesine zamm eylemiş lâkin *Telvîh*'e müsevvedem vardır. Sultân emr iderse onı beyâz ideyüm.” didi. Sultân Bâyezîd tekrâr “*Şerh-i Mevâkıf*'a yazsun.” diyü emr eyledi. Emre imtişâl eyleyüp *Şerh-i Mevâkıf*'ı yaşadıklar ile öñine korlar idi. Nazar iderdi, âhîr kitâba nazar itmege kâdir degüldi. Zâc f-ı bedenden ötürî bir varak döndürmelü olsa kendü döndüremezdi çâk bir hâdim gelüp döndürmeyince. Hâşiye-i mezbûrî⁷⁴² şol eli ile yazdı vücûd bahşine degin. Orada fevt oldu, hâşiye müsevvedede kaldı. Şoñra Monlâ Bahâ'ü'd-dîn - Telâmîzesinden idi. -⁷⁴³ ol beyâza çıkardı. Beyâza çıkardığı gibi Monlâ Bahâ'ü'd-dîn dağı fevt oldu. Ğarâ'ib-i ittifakâtındandır ki ol hâşiyenüñ âhîr kelimesi⁷⁴⁴ لا يتم المطلوب vâkı' oldu. Merhûm Hâce-zâde Burûsa'da müftî iken sekiz yüz toksan üç târîhinde fevt olup Seyyid Buhârî civârında defn olındı. Muşannefâtından *Tehâfüt* ve *Hâşiye-i Şerh-i Mevâkıf* ve *Hidâyetü'l-Hikmet Şerhi*'ne hâşiyesi vardır.

Şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider “Hâce-zâde'den merhûm dirdi ki ‘Ben bu kitâba hâşiye yazmağa kaşd eylemedüm. *Şerh-i Hidâyetü'l-Hikmet*'i benden Aḥmed Paşa İbn Veliyyü'd-dîn'üñ qarındaşı Ebû Bekr Çelebi okıdı. Mütâla'ada lâ'ih olanı varakda [AE 41b] yazdum, virdüm. Ebû Bekr⁷⁴⁵ Çelebi bu evrâkı tesbîhe nazm ider gibi nazm eylemiş.’ didi.” diyü ‘ibâret ile naql eyledi. Ve dağı *Tavâli'* *Şerhi* vardır ve *Telvîh*'e hâşiyesi vardır, [MK 51b] müsevvedede kalmışdur. Ve dağı ğayrı müsevvedâtı çok idi lâkin fevt olduğdan şoñra tağıldı.

Merhûm Hâce-zâde'nüñ iki oğlu kaldı.⁷⁴⁶ Kebîri Şeyḫ Meḥemmed idi. Babası ḥayâtında Burûsa'da Çendik'de⁷⁴⁷ müderris ve kazâ-yı Kete aña zamm olınmış idi. Tedrîsi ve kazâyı terk idüp babası ḥayâtında taşavvuf tarîkine sâlik olup tarîk-i

⁷⁴² mezkûrî AE

⁷⁴³ olmağıla MK

⁷⁴⁴ “İstenen tamam bulmuyor.”

⁷⁴⁵ okıdı // Ebû Bekr der-kenâr MK

⁷⁴⁶ Hâce-zâde'nüñ // kaldı.: Hâce-zâde iki oğlu terk eyledi. AE

⁷⁴⁷ -MK

Zeynî'de⁷⁴⁸ Hâcî Halîfe'ye hıdmet eyledi. Şoñra ba'z-ı 'Acem begleri ile bilâd-ı 'Acem'e gidüp tokuz yüz otuz iki târîhinde fevt oldu. Merhûm muhakkık u müdakkık idi. Kuvvet-i fikri ile müşkil mes'eleleri hall iderdi. Şağîr oğlunuñ adı 'Abdu'llâh idi. 'İlme meşgûl olup zekâ vü fitnat şâhibi idi ve takrîri dahı hasen idi. Rivâyet olunur şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider ki "Eger bu 'Abdu'llâh sağ olaydı 'ilmde şân-ı 'azîm şâhibi olurdu." diyü rivâyet ider.⁷⁴⁹

Monlâ Hayâlî Çelebi

'Âlim ü fâzıl u kâmil Mevlâ Şems Aḥmed bin Mūsâ eş-şehîr bi-Hayâlî Çelebi'dür. 'Âlim ü 'âmil, taḳî vü naḳî, zâhid ü müteverri' idi. Babası kâdî olmağı ile yanında ba'z-ı 'ulûmı taḥşîl eyledi şoñra Hızır Beg hıdmetine yitişüp -Burûsa'da Sulṭân Medresesi'nde mu'îdi idi- şoñra ba'z-ı medârise müderris olup ba' dehu Filibe Medresesi'nde yevmî otuz akçe ile müderris oldu.⁷⁵⁰ Ol zamânda Monlâ İbn el-Hâcî Hasan kâdî idi. Gelibolı'da Maḥmûd Paşa, Sulṭân Meḥemmed'den Burûsa'daki Murâdiyye Medresesi'ni dilek eyledi, alıvirdi. Monlâ Hayâlî ḥased eyleyüp Maḥmûd Paşa'ya bir mektûb yazdı, bu iki beyti bile⁷⁵¹ yazdı. 'Arabiyye:

أعجوبة في آخر الأيام [MK 52a]

تبديك صحة طفرة النظام

وفساد آراء الحكيم لأنها

في الآن قطع مسافة الأعوام⁷⁵²

Maḥmûd Paşa mektûbı okıdı "Ol şahş ol mertebeye müsteḥakḍur, Monlâ Hayâlî anı bilmez." didi. Şoñra Tâcü'd-dîn ki Ḥaṭîb-zâde dimekle meşhûrdur, İznîk Medresesi'nde müderris iken fevt olduḡda Maḥmûd Paşa [AE 42a] mevtini Sulṭân

⁷⁴⁸ tarîḳ-i Zeynî'de: Zeynî tarîḳinde AE

⁷⁴⁹ diyü rivâyet ider. -MK

⁷⁵⁰ ba' dehu // oldu. - AE

⁷⁵¹ - MK

⁷⁵² "Son günlerde bir acayiplik, ne tuhaf şeyler oluyor. Sana Nazam'ın tafra teorisinin doğruluḡunu ve filozofların görüşlerinin bozuk olduḡunu gösteriyor. Zira şu son zamanlarda yılların mesafesi anlık vakitte katediliyor."

Meḥemmed'e 'arz idüp tamām bī-ḥuzūr oldu. Eyitdi: "Yirine tāze ve fāzıl, şuğle iḳdām ider bir kimesne gör." didi. Maḥmūd Paşa'nun ḳalbine Ḥayālī Çelebi geldi lākin ol meclisde söylemedi. Şoñra bir meclisde daḥı Ḥayālī'yi 'arz eyledükde Sultān Meḥemmed "Ḥayālī didüğün *Şerḥ-i 'Aḳā'id*'e ḥāşiye yazup anda senün adun añan degül midür?" didi. Maḥmūd Paşa "Oldur." didi. Sultān Meḥemmed "Ol müsteḥaḳdur." diyüp İzniḳ Medresesi'ni Ḥayālī Çelebi'ye yüz otuz aḳçe ile virdi. Şoñra İstanbul'a geldükde ḥacca niyyet eyledügi ecilden medreseyi ḳabül eylemedi. Maḥmūd Paşa ibrām eyledükde "Sen vezāretün, Sultān Meḥemmed saltanatın virse ben bu seferi terk eylemezem." didi. Vezīr bu ḥālī 'arz eyledükde Sultān Meḥemmed "İbrām eylemedün mi?" didi. Maḥmūd Paşa "İbrām⁷⁵³ eyledüm tā ḥattā⁷⁵⁴ vezāretün daḥı virseñ dönmezem." didi, te'eddüben saltanatı añmadı. Sultān Meḥemmed maḥzūn oldu "Ḥacdan gelince mu'īdi medresede ders disün kendü yirine." diyü emr eyledi. Çünkim ḥacc-ı şerīfe varup geldi,⁷⁵⁵ yine müderris oldu. Ḥikmet-i Ḥudā⁷⁵⁶ çok yıl yaşamadı, fevt oldu. Öldügi vaḳt otuz üç yaşında idi.⁷⁵⁷ 'İlmden ve 'ibādātdan bir sâ'at ayrılmazdı ve günde ve gicede bir kerre yimek yirdi ve az yirdi ve ḡāyet de naḥīf idi ḥattā baş barmaḡı ile şalāt [MK 52b] barmaḡını ḥalka iderdi. Bileginden ḳarucasına çıkınca ol ḥalkaya şıḡardı, çāḳ şu mertebede naḥīf idi.

Monlā Ġıyāşe'd-ḏīn rivāyet ider ki "İki yıl İzniḳ'de dersine müdāvet eyledüm, bir kerre laṭīfe eyledüğini ve güldüğünü görmedüm." didi. Dā'imü's-şamt idi, mübāḥaşe-i 'ilmiyye olmayınca söylemez idi. Bir gün bir cāmi'de Ḥ'āce-zāde ile cem' olup baḡş eyledi, Ḥ'āce-zāde'ye ḡalebe eyledi. Evine geldükde ḥāzırından ba'zı "Bugün Ḥ'āce-zāde'ye ḡalebe eyledünüz mi?" didükde "Belī,⁷⁵⁸ Baḡīl Şāliḥ oḡlının başına urmaḳdan ḥālī olmadum." didi. Meger Ḥ'āce-zāde'nün dedesi Baḡīl Şāliḥ dimek ile ma'rūf idi. Rāvī eydür: "Ḥayālī'nün güldüğünü ancak bu zamānda

⁷⁵³ - AE

⁷⁵⁴ tā ḥattā - AE

⁷⁵⁵ Çünkim // varup geldi: ḥacdan geldi AE

⁷⁵⁶ Ḥikmet-i Ḥudā - AE

⁷⁵⁷ Öldügi // idi. - AE

⁷⁵⁸ eyledünüz // belī: eyledün didi, Ḥayālī eyitdi AE

gördüm.” didi. [AE 42b] Rivāyet olunur ki “Ḥayālī⁷⁵⁹ ölince Ḥāce-zāde ḥavfından döşekde yatmadı.” dir. Ve daḥı Zeynü’-d-dīn-i Ḥāfī ḥulefāsından Merzifonī Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥīm, Monlā Ḥayālī’ye kelime-i zikri telkīn eyledi. Edrine’de Yeñi Cāmi’ de Ḥayālī’nün kendü ḥaṭṭı ile *Telviḥ* kitābının zahrında mektūbdur.

Monlā⁷⁶⁰ Ḥayālī muşannefātından *Şerḥ-i ‘Aḳā’id Ḥāşiyesi* vardır daḥı *Ḥāşiy-i Tecrid* evā’iline ḥāşiyesi vardır ve daḥı üstādı Hızır Beg’ün *Naẓm-ı ‘Aḳā’id*’ine şerḥi vardır, maḳbūldür. Şāhib-i kitāb “Kendü ḥaṭṭı ile *Telviḥ* kitābını gördüm ve kenārında sözlerini daḥı gördüm.” dir ve “Kendü ḥaṭṭı ile *Tefsīr-i Kāḏī*’yi daḥı gördüm, kenārında ḥaṭṭı ile⁷⁶¹ taşarrufātın daḥı gördüm.” diyü rivāyet ider.

Monlā Muşliḥu’-d-dīn Muştafā el-Ḳaştālānī

‘Ālim ü fāzıl Muşliḥu’-d-dīn Muştafā el-Ḳaştālānī,⁷⁶² Monlā Kestellī demek ile meşhūrdur. ‘Ulemā-yı Rūm’da okıyup soñra Sultān Medresesi’nde Burūsa’da Hızır Beg ḥıdmetine [MK 53a] irişdi. Ol zamānda Ḥāce-zāde ile Monlā⁷⁶³ Ḥayālī mu‘īdleri idi. Soñra Mudurni⁷⁶⁴ Medresesi’ne müderris olup soñra Dimetoka Medresesi’ne müderris olup Sultān Meḥemmed Şemāniyye’yi binā eyledükde birisini Monlā Kestellī’ye viridi. Merḥūm şugldan ve dersden fütūr gelmezdi. “Sekiz medreseyi baña virseler her gün birinde müte‘addid dersler dirdüm.” diyü da‘vā iderdi.

İstanbul ve Edrine ve Burūsa’dan her birine üçer def’a kâḏī oldı soñra Sultān Meḥemmed saltanatı evāḥirinde kâḏī-‘asker eyledi. Ol zamāna dek kâḏī-‘asker bir olurdu. Ol zamānda vezīr Ḳaramanī Meḥemmed Paşa idi. Monlā Kestellī’den korkardı zīrā müdārāt bilmezdi, her mertebede kelime-i ḥaḳḳı söylerdi. Vezīr, Sultān Meḥemmed’e ‘arz eyledi ki “Vüzerā dördür, kâḏī-‘askerden iki olup biri Rūmili’ne ve biri Anaṭolı’ya olsa meşāliḥ-i Müslimīn itmāmında eshel olup Dīvān-ı ‘Ālī’ye zeyn olurdu.” didükde Sultān Meḥemmed meyl eyledi. Monlā Kestellī’yi Rūmili

⁷⁵⁹ Ḥayālī’nün // Ḥayālī - MK

⁷⁶⁰ - AE

⁷⁶¹ ḥaṭṭı ile - AE

⁷⁶² ‘ālim // el-Ḳaştālānī - MK

⁷⁶³ - AE

⁷⁶⁴ - AE

ķāđĩ-‘ askeri ve Ĥācĩ-zāde Ĥasan ođlını⁷⁶⁵ Anağolı ķāđĩ-‘ askeri [AE 43a] eyledi. Ĥācĩ Ĥasan-zāde ol tāriħde Ĥstanbul ķāđisi idi. Monlā Kestellĩ ķabul eylemeyup Ĥācĩ Ĥasan-zāde ile müşārekete rızā virmedi. Vezĩr telyĩn-i ĥātır iĥun bir ādem gönderdi, müfĩd olmadı. Vezĩr “Ben bi-nefsihi varayum.” didükde Kestellĩ’nün eĥibbāsi “Vezĩr gelür, seni irzā ider ammā şoñra şerrinden emĩn olımazsın.” didiler, hem öyle oldu. Vezĩr Meĥammed Paşa-yı Ĥaramanĩ, Kestellĩ’ye bi-nefsihi geldi, naşihat eyledi ve ĥātırın tatyĩb eyledi. Kestellĩ müşārekete rāzĩ [MK 53b] oldu. Rivāvet olunur ki Ĥācĩ Ĥasan-zāde řalāķa yemĩn eyledi ki “Monlā Kestellĩ pādişāh yanında Meĥammed Paşa ĥaķķında her ne söylese Meĥammed Paşa’ya ĥaber vire.” Az zamān geĥdi Sultān Meĥammed fevt olup Sultān Bāyezĩd pādişāh olduķda Monlā Kestellĩ’yi ma‘ zul eyleyup günde yüz aķķe ‘ulufe eyledi, yerine Ĥalĩl Paşa oğlı Ĥbrāħĩm’i naşb eyledi. Maĥallinde⁷⁶⁶ gelse gerekdür.

Şāħib-i kitābuñ vālidı ĥikāyet ider ki “Muşannifek fevt olduķda ‘ulemā-yı şehr götüri defnine ĥāzır olup -Ol zamānda Kestellĩ Ĥstanbul ķāđisi idi. El-ān Sultān Selĩm Cāmi‘ i yeri anuñ evi idi.- mezārdan döndükde Monlā⁷⁶⁷ Kestellĩ, Mağnisa-zāde ile Ĥāđĩ-zāde’ye ‘Bu gice bizde yatalum, ırte inşā’allāh Monlā Muşannifek’uñ mezārına bile gelelüm.’ didükde Ĥāđĩ-zāde’nün evi yakın idi, Monlā Kestellĩ’ye ‘Ben eve varayın da geleyüm.’ didi, vardı ve geldi. Monlā Kestellĩ’nün evinde cem‘ oldılar. Gice meclise bir ĥoķķa getürdi iĥinde ma‘ cun var. Merĥum ĥaşış yimek ile tōhmetli idi.” Şāħib-i kitābuñ vālidı eydür: “Ĥāđĩ-zāde didi ki ‘Ol gice taĥķiķ eyledüm ki ĥaşış eklıne müdāvim idi.’ Merĥum ĥoķķayı evvelā kendü aldı, ĥoķ ekl eyledi.” Daĥı Ĥāđĩ-zāde eydür: “Baña teklĩf eyledi, ben daĥı kızbi iĥtiyār eyledüm, didüm ki ‘Ben muķaddemce eve varduđımuñ ĥikmeti bu idi. Ben evde ĥoķ yidüm buyuruñ.’ didi.” Mağnisa-zāde’ye ibrām eyledi, ol sehlce ekl eyledi. Bir zamāndan şoñra Kestellĩ’nün otı yitişdi [AE 43b] daĥı lübb-i ma‘ ārife başılayup gāħ ‘ulüm-ı ĥikemiyyeden [MK 54a] ol ķadar daķā’iķ naķl eyledi⁷⁶⁸ ki ‘ömrümde işitmedüm idi. Ke-zālık ‘ulüm-ı

⁷⁶⁵ Ĥasan oğlını - MK

⁷⁶⁶ - AE

⁷⁶⁷ - AE

⁷⁶⁸ naķl eyledi: işitdüm AE

şer‘iyyede böyle haḳā’iḳ u daḳā’iḳ baş eyledi. Ve gāh tevārīḥden ve gāh ḳaṣā’id-i ‘Arabiyye’den ve bi’l-cümle zamāne ḳulaḡına degmemiş haḳā’iḳ u daḳā’iḳ baş eyledi. Ḳāḏī-zāde eydür: “Kestellī’nün her ‘ulūmda tebahḥurını müşāhede eyledüğümde ol ḥoḳḳaya işāret idüp ‘Bu ḥoḳḳa içindeki benümle ma‘lūmātum ortasında ḥā’il oldı.’ Ḳāḏī-zāde eydür: ‘Ben de didüm ‘Şimdi ḥālūñ ve faẓlūñ ḳābil-i ta‘bīr degül yā evvel ḥālūñ ne idi?’ didüm.” didi.

Monlā Luṭfī-i Tokatī’den ḥikāyet olunur. Monlā Luṭfī⁷⁶⁹ didi ki “Ben Sinān Paşa talebesinden idüm, Sinān Paşa vezīr idi. Ol vaḳt ‘ādeti ta‘ṭīl gicelerinde eṭ‘ime-i nefīse bişürürdi, ‘ulemāyı da‘vet iderdi. İttifāḳ bir gice Monlā Kestellī ile Ḥ‘āce-zāde ve Ḥaṭīb-zāde cem‘ olup⁷⁷⁰ müşāḥabete meşḡul oldılar. Benüm de bir müşāḥibüm var idi, anuñla müşāḥabet iderdük. Gizlüce ben ol müşāḥibüme eytdüm ki ‘Bir zamānda ben ḥaste oldum, ḳan dūrıldüm ḥattā gömlegüm ḳızıl⁷⁷¹ ḳana boyandı.’ didüm. Benüm müşāḥibüm istiḡrāb idüp güldi. ‘Ulemā mütenebbih olup ‘Niçün güldüñ?’ didiler. Ol müşāḥibüm⁷⁷² didi ki ‘Monlā Luṭfī işte şöyle şöyle⁷⁷³ dir, aña güldüm.’ didükde ‘ulemā daḡı⁷⁷⁴ güldiler. Hemān Monlā Kestellī eyitdi: ‘Niçün gülersüz, buña fülān marāz dirler. İbn Sīnā kitāb-ı *Ḳānūn*’da fülān yirde yazar.’ didi. Ḥ‘āce-zāde eyitdi:⁷⁷⁵ ‘*Ḳānūn*’ı tamām müṭāla‘a eyledüñüz mi?’ didükde ‘Ne‘am’ didi. ‘Belki İbn Sīnā’nun cemī‘-i teşānīfī daḡı⁷⁷⁶ ḥattā kitāb-ı *Şifā*’yı bi-temāmihi müṭāla‘a eyledüm.’ didi. Andañ şoñra yine Kestellī eyitdi: ‘*Şifā*’yı yedi kerre bi-temāmihi müṭāla‘a eyledüm. Yedincisi yeñi dānişmend yeñi [MK 54b] medresede derse nice müṭāla‘a iderse öyle müṭāla‘a eyledüm.’ didi. Ḥāzır olanlar ihātasından ta‘accüb eyledi. Ḥ‘āce-zāde, Monlā Kestellī’yi añduḳda Monlā Luṭfī ile zıkr iderdi. “‘Ulūm-ı keşīreye ihātası vardur, müşkil ḥalline ḳādirdür diyü şehādet [AE 44a] iderdi. İllā bu ḳadar dirdi ki beşeriyyet muḳtezāsınca ḥaṭā eylese dönmezdi.’ dirdi.

⁷⁶⁹ Monlā Luṭfī - MK

⁷⁷⁰ Ḥ‘āce-zāde // olup: Ḥ‘āce-zāde ile cem‘ oldı. Ḥaṭīb-zāde bile AE

⁷⁷¹ ḳara AE

⁷⁷² ol müşāḥibüm: Monlā Luṭfī eydür: “Ben müşāḥibüm AE

⁷⁷³ - MK

⁷⁷⁴ - AE

⁷⁷⁵ - MK

⁷⁷⁶ - MK

Ve yine H̄âce-zāde dirdi ki ‘Monlā Kestellī benüm haqqumda H̄âce-zāde fülân mes’elede haṭā eyledi ve işitdüm ki haṭāsından rücū‘ eylememiş.’ dirdi.” diyü hikāyet ider.

Rivāyet olunur ki Monlā Kestellī uzun boylu, arık tenli, şaru şakallu, ezraḳu’l-‘ayn recül idi. İstanbul’da bir cāmi‘ binā eyledi. Ve *Şerḥ-i ‘Aḳā’id’e* daḥı hāşiye yazdı. Ve bir risāle yazdı ki anda yedi su’ālī var idi *Mevāḳıf’a* ve şerhine. Ve daḥı Şadrü’ş-şerī‘ a’nuñ *Tavzīḥ’de* vaż‘ eyledügi *Muḳaddimāt-ı Erba‘a*’ya bir risāle yazdı. Evvelā Monlā ‘Alī el-‘Arabī yazmış idi şoñra Kestellī yazup ba‘zı yirinde redd eyledi. Monlā Kestellī’nün derse ve kazāya iştiḡālī keşretinden tašnīfe meşḡul olmadı. Toḳuz yüz bir senesinde fevt olup Ebī Eyyüb-ı Enşārī civārında defn olındı.

Monlā Meḥemmed Muḥyi’d-dīn eş-şehīr bi-İbn el-Ḥaṭīb

Monlā Meḥemmed, Ḥaṭīb-zāde demek ile meşhūrdur. Tāze iken vālidī Tācū’d-dīn’den oḳıdı -Yuḳaruda mezkūrdur- ba‘dehu⁷⁷⁷ Monlā Tūsī’den ve Hızır Beg’den oḳıdı. Şoñra İznīḳ’de Kūçek Medrese’ye müderris oldı şoñra Şemāniyye’ye müderris [MK 55a] oldı. Şemāniyye’ye evvel müderris olanlaruñ birisidür. Şoñra Sultān Meḥemmed⁷⁷⁸ bir ḥuşuşdan ötüri ma‘zül eyledükde Monlā Gürānī, Sultān Meḥemmed’e naşīḥat eyledi, medresesini yine virdi şoñra kendüye ḥ̄âce eyledi. Şoñra H̄âce-zāde ile baḥş eylemek da‘vāsını eyledi. Sultān Meḥemmed eyitdi: “Ḥ̄âce-zāde ile sen baḥşe ḳādir misin?” didi. Ḥaṭīb-zāde “Ḳādirem, ḥuşuşan ki pādīşāḥ ḳatında bu ḳadar ḥayyiz ü i‘tibārum var.” didi. Bu sözden ötüri Sultān Meḥemmed mu‘allimlikden ‘azl eyledi daḥı müderris eyledi, çok zamān ders virdi. Merḥūm ṭalīḳu’l-lisān olmaḡı ile muḥāvereye ḳavī, mübāḥaşede faşīḥ idi. Anuñçün zamānında çok ‘ulemāyı ḳahr eyledi.

Şāḥib-i kitābuñ üstādı Muḥyi’d-dīn-i Fenārī hikāyet ider ki “Ben Ḥaṭīb-zāde’den ḳarındaşum Şāḥ Efendi [AE 44b] ile oḳurdum. Ol zamānda Ḥaṭīb-zāde yevmī yüz aḳçe ile müteḳā‘id idi. Tehniyet-i ‘iyd içün Sultān Bāyezīd’e gitdi, bize

⁷⁷⁷ - AE

⁷⁷⁸ Sultān Meḥemmed - AE

bile⁷⁷⁹ ısmarladı ki bile varup Sultân Bâyezîd'e bizi⁷⁸⁰ terbiyet eyleye. Ol zamânda Efdal-zâde yevmî toksan akçe vazîfe ile müftî idi. Haṭîb-zâde teḳaddüm eyledi. Dîvâna vardılar, vüzerâ oturmuşlar idi. Efdal-zâde bunlara selâm virdükde⁷⁸¹ Haṭîb-zâde eli arkası ile Efdal-zâde'nün göğsine urdı “İlmüñ ‘ırzını yıkduñ, bunlara selâm virdüñ. Sen maḥdûmsın, bunlar ḥuddâmdur. Ḥuşûşan sen bir şerîf kimesnesin.’ didi. Şoñra pâdişâha dâhil oldu, biz daḥı bile girdük. Sultân Bâyezîd yedi adım istikbâl eyledükden şoñra selâm virdi, egilmedi. Muşâfaha [MK 55b] eyledi, elin öpmeydi ve bizi terbiyet eyledi ve biz de Sultân Bâyezîd'ün elin öpdük. Bize ‘Şuḡl eyleñ.’ didi. Şoñra Haṭîb-zâde selâmlayup⁷⁸² biz daḥı bile selâmladuk, döndük. Haṭîb-zâde'ye didük ki ‘Bu sultân-ı Rûm'dur, lâıyık olan egilüp elin öpmek degül midür?’ didük. Bize ‘Siz bilmezünüñ aña faḥr yitmez mi ki Haṭîb-zâde gibi bir ‘âlim ayağına gele, ol bu ḳadara râzîdür.’ didi.” Bu zıkr olınan Muḥyi'd-dîn-i Fenârî'nün rivâyetidür Haṭîb-zâde'nün vüzerâyâ ve selâṭîne tekebbürî ḥuşûşında.

Şoñra Sultân Bâyezîd, Haṭîb-zâde'yi Monlâ ‘Alî el-‘Arabî ile cem‘ eyledi. Sâ'ir ‘ulemâ daḥı bile mâ-beynlerinde baḥş cârî oldu. ‘Âḳıbet-i⁷⁸³ baḥş ol kelâma yitişdi ki Sultân Bâyezîd, Haṭîb-zâde'ye inkâr-ı küllî ile münker olup tamâm küdürret ‘ârîz oldu. Haṭîb-zâde bu ḥâle vâḳıf oldu daḥı rû'yet ü kelâm baḥşinde bir risâle yazdı. Baḥş-i kelâmda da‘vâ eylediği nesneyi taḥḳıḳ eyledi ve dîbâcesini Sultân Bâyezîd nāmına resm eyledi. Vezîr İbrâhîm Paşa risâleyi⁷⁸⁴ eli ile Sultân Bâyezîd'e irsâl-i risâle eyledi. Sultân Bâyezîd'e İbrâhîm Paşa risâleyi⁷⁸⁵ ‘arz eyledükde Sultân Bâyezîd eyitdi: “Ol kelâmı lisânı ile zıkr eyledi, iktifâ eylemedi daḥı evrâḳa daḥı⁷⁸⁶ yazdı. Var risâlesini şuratına çal ve di ki elbette benüm memleketümden çıksun gitsün.” Vezîr müteḥayyir olup bu kelâmı [AE 45a] Haṭîb-zâde'den ketm eyledi

⁷⁷⁹ - MK

⁷⁸⁰ - MK

⁷⁸¹ virdi daḥı AE

⁷⁸² selâm virdi AE

⁷⁸³ - AE

⁷⁸⁴ - MK

⁷⁸⁵ Sultân Bâyezîd'e irsâl-i // risâleyi - AE

⁷⁸⁶ -MK

ammā⁷⁸⁷ Hâṭib-zāde pâdişâhdan câ'ize recâ idüp ve te'hîrinde müte'ellim olup⁷⁸⁸ vezîre eyitdi: "Pâdişâhdan izn alıvir. Ben bu memleketden giderem, Mekke-i Mükerreme'de mücâvir oluram." didi. Vezîr cevâb virmeyüp⁷⁸⁹ sonra kendü [MK 56a] mālından pâdişâh nâmına on biñ aqçe gönderdi, pâdişâh emr itdüğünü unutturdu. Bunun birle Hâṭib-zāde câ'izenün te'hîrini ve kılletini vezîrden bilürdi. Anuñçün vezîr ile beynlerinde vahşet-i 'azîme vâki' olmuşdı.⁷⁹⁰ Şoñra Celâlü'd-dîn-i Devvânî Rûm'daki düstlarından Monlâ Münşî'ye⁷⁹¹ mektûb gönderdükde kenârında "Es-selâm 'Alî el-Mevlâ Hâṭib-zāde ve 'Alî el-Mevlâ H'âce-zāde" didi. Hâṭib-zāde işitdi, mektûbı getürüp vezîr-i mezbûre gönderdi. "Vezîr H'âce-zāde'nün benden fażîletin da'vâ ider lâkin ben bilâd-ı 'Acem'de andan fâzıl olduğuma Celâlü'd-dîn'ün mektûbı⁷⁹² delâlet ider zîrâ beni muqaddem yazmış." didi. Mektûb vezîre varup gördükde vezîr⁷⁹³ eyitdi: Bu su'âl devridür, zıkrde taqdim fażla taqdimi müstelzim degüldür. Şöyle añlaram ki Hâṭib-zāde bu mes'eleyi bilmez." didi. Az zamân geçmedi Hâṭib-zāde vefât eyledi sene toköz yüz birde.

Merhûmun muşannefâtından *Hâşiye-i Tecrid* Seyyid Şerîf'e hâşiyesi vardır.⁷⁹⁴ Ve evâ'il-i Şadrü's-şerî'a'ya hâşiyesi vardır. Sultân Bâyezîd emri ile yazdı, bir mâni' zuhûr eylemek ile itmâm eylemedi. Mâni' bu ki merhûm Hâṭib-zāde'nün bir yigit oğlu var idi, ziyâde fâzıl idi ve Hâzret-i Eyyûb-ı Enşârî Medresesi'nde⁷⁹⁵ müderris idi. Ekser-i nâs babasından tercîh iderdi. Ba'zı kulları katl eylediler, ol bi-huzûrluk ile hâşiye nâ-tamâm qaldı. Ve Seyyid Şerîf'ün *Muhtaşar Şerh-i Hâşiyesi*'nün evâ'iline dahı⁷⁹⁶ hâşiyesi vardır ve rü'yet bahşinde bir risâlesi [MK 56b] vardır ve *Şerh-i Mevâkıf* evâ'iline hâşiyesi vardır ve *Muqaddimât-ı Erba'a*'ya hâşiyesi vardır ve *Fezâ'il-i Cihâd*'da bir risâlesi vardır.

⁷⁸⁷ ammâ: bunun birle AE

⁷⁸⁸ - AE

⁷⁸⁹ cevâb virmeyüp: mütehayyir oldu AE

⁷⁹⁰ vâki' olmuşdı. der-kenâr AE

⁷⁹¹ Rûm'daki // Münşî'ye: Rûm'da ba'zı düstlarına ki Monlâ Münşî idi AE

⁷⁹² fâzıl // mektûbı: fâzılum Celâlü'd-dîn'ün mektûbı aña AE

⁷⁹³ - MK

⁷⁹⁴ muşannefâtından // vardır: muşannefâtındandır hâşiye-i *Hâşiye-i Tecrid* es-Seyyid Şerîf AE

⁷⁹⁵ Hâzret-i // Medresesi'nde: Eyyûb Medresesi'nde AE

⁷⁹⁶ - AE

Monlā ‘Alī el-‘Arabī

Aşlı nevāhī-i Haleb’den idi, Rûm’a geldi. Burûsa’da Sultân Bâyezîd⁷⁹⁷ [AE 45b] Medresesi’nde Monlâ Gûrânî müderris iken Monlâ Gûrânî’den okıdı. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider Monlâ Gûrânî vâlidine “Sen benüm yanumda Mübârek Şâh Mantıķī yanında Seyyid Şerîf⁷⁹⁸ nice ise sen de öylesin.” didi ve kışşasını naql eyledi. Vâlidî hikâyeti budur ki “Seyyid Şerîf *Şerh-i Meţâlî*’i on altı kerre okıyup muşannifinden okımağ murâd eyledi. Şârih Herât’da idi, Herât’a vardı. Şerhini şârihden okımağ murâd idindi⁷⁹⁹ ammâ⁸⁰⁰ şârih pîr idi. ‘Ömri yüz yigirmi yaşına varup kaşları gözlerini örtmişdi. Eli ile kaşını kaldırdı Seyyid’e bağıdı, gördü ki yigittür. Seyyid’e⁸⁰¹ eyitdi: ‘Sen yigitsin, ben pîr-i za‘îfüm, saña derse kâdir degülüm. Eger *Şerh-i Meţâlî*’i benden işitmek isterseñ Mübârek Şâh’a var, ol benden işitdügi gibi seni okıdur.’ didi.” Ol zamânda Mübârek Şâh Mışır’da müderris idi, şârih Kûţbü’l-dîn’ün kulu idi. Küçükden terbiyet eyleyüp kendü bildüklerini cemî‘ an aña bildürdi. Seyyid Şerîf dağı şârihün mektûbı ile Mışır’a vardı. Mektûbı Mübârek Şâh’a viridi, okıdı ve öpdî “N’ola?” didi. “İllâ bu kadar var ki saña müstaķil ders yokdur ve kırâ’at dağı yokdur. Mücerred semâ‘ ile iktifâ iderseñ hoş.” didi. Seyyid Şerîf dağı⁸⁰² râzî oldı.

İttifâķ şerhi ekâbir-i Mışır’dan birinün oğı ibtidâ eyledi. Seyyid Şerîf anuñla derse bile hâzır oldı. Mübârek Şâh’uñ evi [MK 57a] medreseye muttaşıl idi ve hem medreseye bir penceresi var idi. Bir gice Mübârek Şâh medrese şahnında devr iderken ol kâri’ olan şahşuñ hücrelerinden âvâz gelür. Dinlese görse Seyyid Şerîf turmayup söylenür “Şârih şöyle dir, ben dağı şöyle direm.” diyü kelimât-ı laţife naql ider. Mübârek Şâh ‘acebe kalup şevķinden rakş ider. Andan sonra Seyyid Şerîf okımağ ve söylemege ve her ne dilerse işlemege izn virür dağı Seyyid Şerîf *Hâşiyeye-i Meţâlî*’i tesvîd ider. Ol maķâmda Monlâ Gûrânî [AE 46a] bu hikâyeti söyler dağı

⁷⁹⁷ Bâyezîd: Bâyezîd bin Murâd Ğâzî AE

⁷⁹⁸ - AE

⁷⁹⁹ Şerhini // idindi.- MK

⁸⁰⁰ - AE

⁸⁰¹ - MK

⁸⁰² - AE

Monlā ‘Arab’a eydür: “Mübârek Şâh’uñ Seyyid ile iftiḥârı ve ʔarabından benüm senüñle iftiḥârum ve ʔarabum ziyâdedür.” didi, diyü⁸⁰³ şâhib-i kitâbuñ vâlidî ḥikâyet ider.

Monlā ‘Arab soñra Hızır Beg ḥıdmetine vâsıl olup çok ‘ulûm taḥşîl eyledi. Soñra Edrine’de Dârü’l-Ḥadiş Medresesi’nde mu‘îd oldu. *Şerḥ-i ‘Aḳā’id Ḥāşiyesi*’ni anda taşnîf eyledi. Soñra Burûsa’da Sultân Murâd Medresesi’ne müderris oldu. Soñra ʔâ’ife-i Ḥalvetî rü’esâsından Şeyḥ ‘Alâ’ü’d-dîn-i Ḥalvetî Burûsa’ya geldi. Bir gün Monlā ‘Arab’uñ evine vardı, daḳḳ-ı bâb eyledi. Monlā çıktı, şeyḥ selâm virdi, kitâb-ḥânesine girdiler. Monlā ʔa‘âm getürdi, yidiler, bir miḳdâr taşavvufdan söyleşdiler. Monlā tamâm mertebe şeyḥe meyl eyledi. Dersden artuḳ şeyḥ şoḥbetini iḥtiyâr eyleyüp şeyḥüñ⁸⁰⁴ yanında ʔarîḳ-i taşavvufî tekmîl eyledi ḥattâ irşâda icâzet virdi.

Şeyḥ ‘Alâ’ü’d-dîn’uñ cezbese kuvvetinden ḥalk üzerine cem‘ oldu. Sultân Meḥammed’e ḥavf düşdi daḥı Şeyḥ ‘Alâ’ü’d-dîn’i nefy-i beled eylediler. Monlā ‘Arab mücâdele idüp [MK 57b] şeyḥüñ ḥusemâsına cevâb virmek istedükde Monlā ‘Arab’ı bile nefy-i beled eylediler, Monlā ‘Arab Mağnisa’ya vardı. Ol zamânda Mağnisa⁸⁰⁵ begi Sultân Muşṭafâ bin⁸⁰⁶ Sultân Meḥammed idi. Monlā ‘Arab ile muşâḥabet itdükde Monlā ‘Arab’a ziyâde maḥabbet eyleyüp babasına şefâ‘at eyleyüp Sultân Meḥammed daḥı oḒı ḥâṭırı içün⁸⁰⁷ Monlā ‘Arab’a Mağnisa’da bir medrese virdi. Orada kemâl-i mertebede ‘ilm ü taşavvufa meşḒül oldu, ‘ilm ile ‘amel riyâsetini cem‘ eyledi.

Daḥı⁸⁰⁸ ḥikâyet olunur ki Monlā ‘Arab orada eyyâm-ı şayfda bir ʔaḒda sâkin olurdu. Bir gün eṭrâfında olan⁸⁰⁹ ḳarye imâmlarından birisinüñ bir ḳâllesi vâḳi‘ olup⁸¹⁰ arayarak ʔaḒda Monlā ‘Alî yanına varduḒda Monlā ‘Alî imâma eyitdi: “Sende

⁸⁰³ iftiḥârı // diyü: benüm senüñle iftiḥârum ziyâdedür.” didi, diyü cevâb MK

⁸⁰⁴ iḥtiyâr // şeyḥüñ: iḥtiyâr eyledi AE

⁸⁰⁵ - AE

⁸⁰⁶ Sultân Muşṭafâ bin: Muşṭafâ İbn AE

⁸⁰⁷ Sultân // içün: babası AE

⁸⁰⁸ - MK

⁸⁰⁹ eṭrâfında olan - AE

⁸¹⁰ ḳarye // olup: ḳarye imâmlarından bir ḳâllesi MK

necâset koçar.” didi. İmâm-ı dâlle⁸¹¹ kaftânını yokladı, hîç eşer bulmadı, tekrâr ikdâm eyledi. Otururken koynından Simavnoğlu Şeyh Bedrû’d-dîn’ün *Vâridât*’ı düşdi. Monlâ ‘Arab bağıdı, [AE 46b] gördi. İcmâ‘a muhâlif nesne buldı, eyitdi: “Ol bed-râyiha bu risâlenün râyihası imiş.” didi, ihrāk ile emr eyledi. İmâm muhâlefet eyledi, râzî olmadı. Monlâ ‘Arab eyitdi: “İmâm bunu yakmak üzerüne lâzımdur, bundan saña hayr gelmez.” didi. Bunlar bu sözde iken ırakdan bir od belürdi. İmâm bağıdı, eyitdi: “Bu od benüm evime yakın aňlaram.” didi. Yine bir dağı diğkat ile nazar eyledi “Yanan ev benüm evümdür.” didi. Ol risâleyi⁸¹² ihrâka muhâlefete nedâmet ile evinden cânibe sa‘y eyledi.

Ve dağı rivâyet olunur ki Monlâ ‘Arab’uñ ba‘z-ı ebnâsinuñ veledi marîz olup hattâ mevte karîb oldı. Babası yanına⁸¹³ ya‘nî Monlâ ‘Arab’a vardı. Monlâ ‘Arab erba‘inde idi. Babasından haste oğı üzerine du‘â eylemek tazarru‘ eyleyüp gâyet ibrâm eyledi. Monlâ ‘Arab⁸¹⁴ halvetinden [MK 58a] çıktı, marîz üzerine vardı. Bir sâ‘at murâkabeye vardı dağı du‘â eyledi, du‘âsı maqbûl oldı. Fi’l-hâl marîz döşeginden kalkdı, Monlâ ‘Arab eline yapışdı. Taşra çıkardı gûyâ ki hîç haste olmamış idi. Monlâ ‘Arab’dan sonra dağı ol veled mu‘ammer oldı.

Şoñra Monlâ ‘Arab Şemâniyye’ye müderris oldı. Her cum‘a câmi‘de oturup müridleri ile meclis-i zıkr iderdi. Çok zamânda ba‘z-ı hâl galebe idüp nefsinde gâ‘ib olurdu. Anuñçün Cum‘airtesi ders dimezdi, düşünbe gün ders dirdi. Sultân Mehemmed seksen aqçe ‘ulûfe eyledi. Sultân Bâyezîd cülûs eyledükde elli aqçe eyledi. Bu ba‘z-ı vüzerânuñ rağmından idi. Hattâ kabûlde tereddüt eyleyüp kabûl eyle diyü naşîhat eylediler, kabûl eyledi. Şoñra yine seksen aqçe eyledi şoñra yüz aqçe ile İstanbul müftisi oldı. Tokuz yüz bir târîhinde müftî iken fevt oldı.

Merhûm ‘ulûm-ı ‘akliyye vü şer‘iyyede mâhir idi. *Telviḥ* bi-temâmihi⁸¹⁵ hıfzında idi. Günde iki kâğıd *Telviḥ*’den⁸¹⁶ ders virürdi. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî eydür:

⁸¹¹ İmâm-ı dâlle - AE

⁸¹² Ol risâleyi - AE

⁸¹³ babasına MK

⁸¹⁴ Monlâ ‘Arab - AE

⁸¹⁵ bi-temâmihi - AE

⁸¹⁶ “*Telviḥ*’den” kelimesi AE’de “virürdi” kelimesinden sonra gelmektedir.

“Ben Monlā ‘Arab hıdmetinde idüm. Kitāb-ı *Teṭvīḥ*’i rükn-i evvelinden āhirine varınca Monlā ‘Arab’dan okıdum.” dir. Ve müşkil olan maḥalde [AE 47a] ṭālibleri imtiḥān idüp ḥall ideni istiḥsān iderdi.

Merḥūm uzun boylu, etlü ve cānlu, ḳavī-mizāc idi. Kış günlerinde baş açık otururdu. Zıkr-i ḳalbīsi vardı, işidilürdi. Gāhī ders dirken zıkr-i ḳalbī ders şavtına ḡalebe idüp ḳalb şavtı sākit olunca şabr iderdi şoñra derse şurū‘ iderdi. Her gice cāriyeleri ile cimā‘ idüp evde ḡusl iderdi. Ve her gice yüzer [MK 58b] rek‘at namāz ḳılup sehl uyurdu yine teheccüde ḳalkardı ba‘dehu⁸¹⁷ şabāḥa degin müṭāla‘a iderdi. Toksan tokuz veledi zāhir⁸¹⁸ oldu, beş ve altı ancak şoñına ḳaldı. Keşret-i cimā‘dan ḥammāma girmeden ḥicāb iderdi. Marīz oldu, dört vezīr göregeldi bile ṭabīb getürdiler.⁸¹⁹ Ḥammāma gir diyü ibrām eylediler, rāzī olmadı. Güçle vüzerā Monlā ‘Arab’ı bir serīr üzerine oturtıldılar. Her bir tarafını bir vezīr tutdı daḡı cebr ile ḥammāma ḳoydılar.

Muḳaddimāt-ı Erba‘a ki *Tavzīḥ* kitābında Şadrü’ş-şerī‘a yazmışdur, aña ḥāşiyesi vardur. Şāḥib-i kitāb eydür:⁸²⁰ “Vālidüm ḥāşiyeyi mezbūreyi Monlā ‘Arab’dan okıdı, ba‘zı yirini çizdi, taḡyīr eyledi. Mevzi‘-i taḡyīre Monlā ‘Arab⁸²¹ emri ile taḡyīr olındı.” diyü rivāyet ider.⁸²² *Muḳaddimāt-ı Erba‘a*’ya evvelā Monlā ‘Arab yazdı şoñra Monlā Kestellī yazdı andan şoñra Monlā Ḥasan-i Samsunī yazdı şoñra Ḥaṭīb-zāde yazdı bunlardan şoñra Ḥācī Ḥasan-zāde yazdı.⁸²³

Monlā ‘Abdu’l-kerīm

‘Ālim ü fāzıl idi. Monlā ‘Abdu’l-Kerīm ve Vezīr⁸²⁴ Maḥmūd Paşa ve Monlā Ayās bu üçü Sultān Murād merḥūmuñ ümerāsından Meḥemmed Aḡa’nuñ ḳulları idi. Küçükden bunları Rūm’a getürdi. Monlā ‘Abdu’l-kerīm ile Maḥmūd Paşa birbirine ḥacmen ve ḳāmeten uyardı. Monlā Ayās bunlardan büyük, ikisi ḳadar var idi. Gāhī

⁸¹⁷ - AE

⁸¹⁸ - AE

⁸¹⁹ geldi AE

⁸²⁰ - AE

⁸²¹ - AE

⁸²² diyü // ider - MK

⁸²³ - AE

⁸²⁴ “Vezīr” kelimesi AE’de “Paşa” kelimesinden sonra gelmektedir.

bir laṭīfe iderdi ki “At üzerinde iken ikiñüz kadar idüm, şimdi fazlda ve ‘ilmde dahı öyleyüm.”⁸²⁵ dirdi.

Meḥemmed Ağa bunlara mu‘allim naşb eyleyüp okıtdı. Ba‘dehu⁸²⁶ Maḥmūd Paşa’yı Sultān [AE 47b] Murād’a gönderdi oğlu Sultān Meḥemmed⁸²⁷ içün. Çünkim Maḥmūd Paşa,⁸²⁸ [MK 59a] Sultān Meḥemmed ile büyürdi, pādīşāh olduğda vezīr eyledi. Monlā ‘Abdu’l-kerīm ‘ulūmı Monlā ‘Alī-i Ṭūsī’den okıdı. Ba‘dehu⁸²⁹ Meḥemmed Şāh-ı Fenārī şāgirdlerinden ‘Acem Sinān’dan okıdı. Taḥşīl-i ‘ulūm itdükden soñra⁸³⁰ ba‘z-ı medreselere müderris olarak Sultān Meḥemmed İstanbul’ı feth eyledükde ihdāş eyledügi sekiz medreseden birine müderris oldu soñra kādī-‘asker oldu. Ba‘dehu⁸³¹ Sultān Meḥemmed ‘azl eyleyüp soñra müftī eyledi. Sultān Bāyezīd zamānında fevt oldu. Merḥūmuñ evā’il-i *Te/vīh*’e hāşiyesi vardır.

Rivāyet olunur ki Monlā Vildān⁸³² bir gün Maḥmūd Paşa’ya eyitdi: “Ben seni ziyāde severem, ‘acebdür ki sen Monlā ‘Abdu’l-kerīm’i benden artuk seversin.” didi. Maḥmūd Paşa eyitdi: “Gerçek dirsın.” didi. Monlā Vildān eyitdi: “Monlā ‘Abdu’l-kerīm elüñ alur da seni cennete mi şoḳar?” didi. Maḥmūd Paşa eyitdi: “Umaram ki ide.” didi. Monlā Vildān eyitdi: “Bu sözi neden didüñ?” didi.⁸³³ Maḥmūd Paşa eyitdi: “Aşlı budur ki ben Sultān Meḥemmed’ün ḳapucı-başısı iken⁸³⁴ şürb-i ḥamra mübtelā idüm. Bir gice çokça göverdüm idi. ‘Ale’s-seher Monlā ‘Abdu’l-kerīm geldi. Tīzye⁸³⁵ odamı taḥhīr eyledüm, evānī-i ḥamrdan ve buḥūr ile rāyiḥa-i ḥamrı izāle eyledüm ki ḥāricden kimesne gelse bilmezdi.⁸³⁶ Monlā ‘Abdu’l-kerīm ile bir miḳdār

⁸²⁵ ikisi // öyleyüm.”: belki ikisi kadar idi. Laṭīfe iderdi “Ben ikiñüz kadar idüm at üzerinde, şimdi fazlda ikiñüz kadarum.” AE

⁸²⁶ - AE

⁸²⁷ - AE

⁸²⁸ - AE

⁸²⁹ ve AE

⁸³⁰ itdükden soñra: eyledi AE

⁸³¹ - AE

⁸³² Vildān: Vildān merḥūmun AE

⁸³³ Monlā // didi. - MK

⁸³⁴ iken: idüm ve AE

⁸³⁵ - AE

⁸³⁶ bilmezdi: bilmez oldu. AE

muşāḥabet eyledüm. Çünkim⁸³⁷ Monlā ‘Abdu’l-kerīm kalkdı, kapuya vardı da tırdı, eyitdi: ‘Saña bir söz söyleyüm, lâıyık mıdur ki sen ehl-i ‘ilm olasın ve pâdişāh yanında bu kadar merteben ola ve ‘an-ḳarīb vezīr olmak daḥı muḳarrer ola daḥı ḥamr gibi bir murdārı bātınına dökesin.’ didükde ḥicābumdan derledüm. Şovuk gün idi, der ḳaftānumdan taşra çıkdı, orada tevbe eyledüm. Monlā ‘Abdul’l-kerīm benüm tevbeme sebep oldu. Maḥabbet ideyin mi itmeyeyin mi didükde⁸³⁸ Monlā Vildān eyitdi: ‘Min şamīmī’l-ḳalbi [MK 59b] maḥabbet vācib oldu.’ didi.” Bu ḥikāyet Maḥmūd Paşa meclisinde [AE 48a] zıkr olunup ol meclisde ḥāzır olandan rivāyet olunur.

Monlā Ḥasan es-Samsunī⁸³⁹

‘Ālim ü fāzıl ve kāmīl Ḥasan bin ‘Abdu’ş-şamed’dür. ‘Ulemā-yı Rūm’dan oıdı. Şoñra Monlā Ḥüsrev ḥıdmetine varup ba‘z-ı ‘ulūm-ı ‘aḳliyye ve ‘ulūm-ı naḳliyyeyi Monlā Ḥüsrev’den tekml̄ eyledi.⁸⁴⁰ Ba‘z-ı medārisde müderris oldu şoñra Şemāniyye’den birine müderris oldu şoñra Sultān Meḥammed’e mu‘allim oldu şoñra ḳādī-‘asker oldu şoñra yine Şemāniyye’ye müderris oldu şoñra İstanbul ḳādīsı oldu. Marziyyü’s-sīret, ḳazāsında maḥmūdū’l-ḥaşlet idi. İslāmı ḳavī, müsenn-i sūnnet-i Nebvī idi. Ḥasen ḥattı var idi ve ḥattı ile çok kitāb yazmış idi. Ḥattā Sultān Meḥammed’e ḥattı ile *Cevherī Lüḡatı*’nı yazdı, diyü rivāyet olunur. *Muḳaddimāt-ı Erba‘a*’ya ḥāşiyesi vardur ve Seyyid Şerīf’uñ *Muḥtaşar Şerḥ-i Ḥāşiyesi*’ne şerḥi vardur. Sene sekiz yüz toḳsan birde fevt oldu.

Monlā Meḥammed bin Muştafā bin el-Ḥacī Ḥasan

‘Ulemā-yı ‘aşrından oıdı şoñra Monlā Yegān ḥıdmetine vardı. Şoñra Dimetoḳa Medresesi’ne müderris oldu şoñra Malḳara Medresesi’nde müderris oldu şoñra Gelibolı ḳādīsı oldu. Şoñra Vezīr Maḥmūd Paşa, Sultān Meḥammed ḳatında medḥ eyledi daḥı⁸⁴¹ Burūsa’da babası Sultān Murād’uñ medresesini alıvırdı. Şoñra

⁸³⁷ - AE

⁸³⁸ Monlā // didükde, der-kenār MK

⁸³⁹ Samsunī: Sinobī MK

⁸⁴⁰ varup // eyledi. : vardı, cemī‘ ‘ulūmı andan taḥşıl eyledi şoñra Monlā Ḥüsrev ḥıdmetine vardı. AE

⁸⁴¹ ḳatında // daḥı: terbiye eyleyüp MK

Burūsa kâdîsi oldu sonra Şemāniyye'den birine müderris oldu sonra İstanbul kâdîsi oldu sonra Sultān Mehemmed fevt olduğu yıl Anadolu kâdî-askeri oldu. Ol yıl sene sekiz yüz seksen altı idi.⁸⁴² Kaçan⁸⁴³ Sultān Mehemmed fevt olup Sultān Bāyezîd pâdişāh olduğda yirinde⁸⁴⁴ ibkâ eyledi. Şonra Rūmili'ne kâdî-asker oldu, ölince [MK 60a] kâdî-asker idi. Toğuz yüz on bir târihinde fevt oldu, toğsan yaşından mütecāviz idi. Uzun boylu, kaba şakallu, vecih âdem idi. Meşāyih u fuḡarāyı sever idi. 'İlmden bir deñiz idi, 'ilmi ve 'ulemāyı severdi. 'Ulūm-ı 'aḳliyye vü şer'iyeyi ve fūrū [AE 48b] ve uşūli cāmi' idi. *Tefsîr-i Kâdî*'den *Sûre-i En'âm'a*⁸⁴⁵ hâşiyesi vardır ve *Muḳaddimât-ı Erba'a*'ya hâşiyesi vardır ve *Tavzîḥ*'de *Muḳaddimât-ı Erba'a*'ya hâşiyesi vardır. 'Allāme-i Devvānî ile Fāzıl Mîr Şadr'ın mā-beyninde muḥākeme için bir risālesi vardır ve şarfdan *Mizānū't-Taşrîf* adlı bir kitāb te'lif eyledi.

Monlā 'Alî Kuşcı

'Alā'ü'd-dîn 'Alî bin Muḥammed el-Kuşcı'dur. Babası Muḥammed Emîr Uluğ Beg, melik-i⁸⁴⁶ Māverāü'n-nehr'ün huddāmından idi. وكان حافظ البازي ya'nî toğan beslerdi. Dillerinde kuşcı diyü toğan besleyene dirlerdi. Monlā 'Alî Kuşcı⁸⁴⁷ Semerkand 'ulemāsında okıdı ve daḡı Kâdî-zāde-i Rūmî'den okıdı. 'Ulūm-ı riyażiyyeyi Kâdî-zāde'den okıdı ve Emîr Uluğ Beg'den okıdı. Zîrā Emîr Uluğ Beg⁸⁴⁸ 'ulūm-ı riyażiyyeye mā'il idi. Şonra Uluğ Beg'den gizlü Kirmān vilāyetine vardı, 'ulemāsından okıdı ve *Şerḥ-i Tecrid*'i anda müsevvede eyledi. Ve nice yıl Uluğ Beg'den gâ'ib oldu. Uluğ Beg bunun kande olduğunu bilmedi. Şonra Semerkand'a gelüp Uluğ Beg'e buluşdı. Taḡşîl-i 'ilm için ğaybetine i'tizār eyledükde emîr⁸⁴⁹ kabûl eyledi, eyitdi: “Baña ḳanı armağanuñ?” didi. Monlā 'Alî eyitdi: “Bir risāle yazdum, anda işkāl-i [MK 60b] kamerî ḥall eyledüm ki ḥallinde ḳudemā müteḥayyir

⁸⁴² Ol // idi. - MK

⁸⁴³ - AE

⁸⁴⁴ bunda AE

⁸⁴⁵ *Tefsîr-i* // En'âm'a: Sûre-i En'âm'a Kâdî'ye AE [Kâdî Beyzâvî'nin Sûre-i En'âm Tefsîr'ine hâşiyeyazmıştır.]

⁸⁴⁶ - AE

⁸⁴⁷ - AE

⁸⁴⁸ Zîrā // Beg: Emîr AE

⁸⁴⁹ emîr: Emîr Uluğ MK

olmuşlar idi.” didi. Uluğ Beg “Getür göreyüm, ne yirde haṭā eyledün.” didi. Getürdi, ayağ üzere okıdı, Uluğ Beg ‘acebe kaldı. Şoñra Uluğ Beg raşad yapıdı, Semerkand’da buña māl-ı ‘azīm şarf eyledi. Evvelā Ğıyāsü’-d-dīn Cemşid ki bu fennün mähirlerinden idi, ol mübāşeret eyledi. Evā’il-i emrde fevt oldı şoñra Qāḍī-zāde-i Rūmī’ye ısmarladı. Ol mübāşeret eyledi, tamām olmadın ol daḥı fevt oldı. Şoñra Monlā ‘Alī Kuşcı’ya ısmarladı, bu itmām eyledi. Raşaddan ḥāşıl olanı yazdılar. *Zic-i Cedid-i Uluğ Beg* demek ile ma‘rūfdur. Ziclerün aḥsenidür ve şıḥḥate qarībdür.

Çünkü⁸⁵⁰ Emīr Uluğ fevt oldı ba‘z-ı evlādı yirine geçdi, Monlā ‘Alī’nün qadrini bilmediler daḥı monlāya [AE 49a] nefret geldi, ḥacca ızın alup Tebriz’e geldi. Ol zamān emīr-i Tebriz⁸⁵¹ Uzun Ḥasan idi, monlāya küllī ikrām eyledi. Uzun Ḥasan, Sultān Meḥammed ile olan⁸⁵² mā-beynini ıslāḥ için ‘Alī Kuşcı’yı Sultān Meḥammed’e gönderdi. ‘Alī Kuşcı, Sultān Meḥammed’e geldükde Sultān Meḥammed daḥı küllī ta‘zīm ü tekrīm eyledi ve “Benüm taḥt-ı ḥükümetümde sākin ol.” didi. Monlā ‘Alī Kuşcı imtişāl-i emr itdi lākin⁸⁵³ emr-i risāleti yirine iledüp pādīşāhuñ ḥaberini Uzun Ḥasan’a işāl ideyin şoñra *sem‘an ve tā‘aten*⁸⁵⁴ didi. Vaḳtā ki ḥıdmet-i risāleti edā eyledi ise Sultān Meḥammed birkaç ādem gönderdi. Her konaḳda biñ aḳçe ḥarc iderek ‘izzet ü ḥaşmet ile İstanbul’a gelüp Sultān Meḥammed’e buluşdukda ‘ilm-i ḥesābda olan [MK 61a] risālesini Sultān Meḥammed’e ithāf için virdi ki *Muḥammediyye* diyü ad virmiş idi. “‘İlm-i ḥesābda andan enfa‘ bir risāle bulunmaz.” dirler. Şoñra Sultān Meḥammed, Sultān Ḥasan muḥārebisine gitdukde Monlā ‘Alī Kuşcı bile gitdi. Yolda ‘ilm-i hey’etden Sultān Meḥammed nāmına bir risāle taḥrīr eyleyüp adını *Risāle-i Fetḥiyye* ḳodı⁸⁵⁵ zīrā ‘Irāḳ-ı ‘Acem’ün fetḥinde te’līf olmışdur diyü.

⁸⁵⁰ - AE

⁸⁵¹ Ol // Tebriz: Emīri AE

⁸⁵² - MK

⁸⁵³ imtişāl-i // lākin: imtişal eyledi AE

⁸⁵⁴ “Duyduk ve itaat ettik.”

⁸⁵⁵ - AE

Kaçan⁸⁵⁶ Sultân Mehemmed İstanbul'a geldükde Ayaşofıyya Medresesi'ni iki yüz akçe ile virdi. Ve evlâdından ve tevâbi'inden her birine hâline göre bir manşib virdi. "Kendü ile bile iki yüz nefer kimesne gelmiş idi." diyü rivâyet olunur. İstanbul'a evvel geldüğü zamânda 'ulemâ-yı Rûm⁸⁵⁷ karşı çıktılar. Ol zamânda Hâce-zâde İstanbul kâdîsi idi. Gemiye bindüklerinde Monlâ 'Alî Kuşcı baħr-ı Hürmüz'de gördüğü cezr u medden haber virdükde Hâce-zâde[ye] sebep-i cezr u meddi beyân eyledi. Şoñra 'Alî Kuşcı, Seyyid Şerîf'ün 'Allâme-i Taftâzânî ile Emîr Timur yanında eyledükleri mübâhaseyi zıkr eyledi daħı 'Allâme-i Taftâzânî tarafını terciħ eyledi. Hâce-zâde eyitdi: "Ben daħı⁸⁵⁸ evvelâ böyle zann eyledüm lâkin şoñra tahkîk eyledüm ki haħk Seyyid Şerîf tarafındadır hattâ kitâbumuñ kenârına yazdum." didi. Gemiden çıkdıklarında hâdiminüñ [AE 49b] birisini gönderüp ol kitâbı getürdüp Monlâ 'Alî Kuşcı'ya virdi. Monlâ 'Alî Kuşcı, Hâce-zâde'nüñ kitâbını⁸⁵⁹ mütâla'a eyleyüp istihsân eyledi. Kaçan⁸⁶⁰ Monlâ 'Alî Kuşcı, Sultân Mehemmed'e buluşduķda Sultân Mehemmed,⁸⁶¹ Hâce-zâde'yi 'Alî Kuşcı'ya⁸⁶² sorup "Nice bulduñ?" didi. Monlâ 'Alî Kuşcı eyitdi:⁸⁶³ "Acem'de ve Rûm'da nazîri yokdur." didi. Sultân [MK 61b] Mehemmed eyitdi: "Acem'de ve Rûm'da degül 'Arab'da daħı⁸⁶⁴ nazîri yokdur." didi.

Rivâyet olunur ki Monlâ 'Alî Kuşcı kaçan Rûm'a teveccüh eyledükde diyâr-ı 'Acem'de Monlâ 'Alî-i Tûsî'ye mülâķi olup⁸⁶⁵ "Çande gidersin?" didi. 'Alî Kuşcı "Diyâr-ı Rûm'a giderem." didi. Monlâ Tûsî, 'Alî Kuşcı'ya eyitdi: "Rûm'da⁸⁶⁶ Hâce-zâde dirler bir kûse vardur, anuñla müdârâtdan gâfil olma şaķın. Her şaķşuñ ma'lûmı

⁸⁵⁶ - AE

⁸⁵⁷ - AE

⁸⁵⁸ - AE

⁸⁵⁹ Gemiden // kitâbını: hâdimlerinüñ birisine kitâbını getürdüp gemiden çıkdıklarında kitâbını Hâce-zâde'ye virüp Hâce-zâde AE

⁸⁶⁰ - AE

⁸⁶¹ Sultân Mehemmed - AE

⁸⁶² 'Alî Kuşcı'ya - MK

⁸⁶³ Monlâ // eyitdi: 'Alî Kuşcı AE

⁸⁶⁴ didi. // daħı: didükde Sultân Mehemmed 'Acem'de Rûm'da degül 'Arab'da da AE

⁸⁶⁵ Monlâ // olup: Monlâ 'Alî-i Tûsî bilâd-ı 'Acem'e gitdükde diyâr-ı 'Acem'de Monlâ 'Alî Kuşcı'ya mülâķi olup Monlâ 'Alî Kuşcı'ya AE

⁸⁶⁶ eyitdi. Rûm'da - AE

anuñ yanında mechûl gibidür.” didi. ‘Alî Kuşcı anuñ vaşıyyeti ile ‘amel eyledi, kızını Hâce-zâde’nüñ oğluna virdi. Hâce-zâde dağı kızını ‘Alî Kuşcı’nuñ kızınıñ oğluna virdi ki Monlâ Kutbü’d-dîn’dür.

‘Alî Kuşcı’nuñ muşannefâtından *Şerh-i Tecrîd*’dür ve dağı *Muhammediyye* ve *Fethiyye* risâleleridür. Ve dağı şarfda ‘*Unkûdu’z-Zevâhir* adlu bir kitâb dağı te’lîf eylemişdür. Mebâhişü’l-Hamd’de bir risâlesi vardır ki Seyyid Şerîf’ün *Hâşiye-i Meţâli*’inde hamd bahşindeki kelimâtını tahkîk eylemişdür. Ve dağı bir cildde de yigirmi metn cem‘ eyleyüp adına⁸⁶⁷ *Maḥbûbü’l-Hamâ’il* diyü ad virmişdür ki kendüden ayırmazdı. Anda olan ‘ulûmı hıfz eylemişdür.⁸⁶⁸ Rivâyet olunur İstanbul’da fevt olup Hâzret-i Ebî Eyyûb-ı Enşârî harîminde medfûndur.

Monlâ Muşannifek Şeyḥ ‘Alî bin Muhammed bin Mes‘ûd bin Maḥmûd bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin ‘Ömer eş-Şâhrûdî el-Biştâmî el-

Herevî er-Râzî el-‘Ömerî

Muşannifek dimek ile meşhûrdur. Küçükden taşnife meşgûl olduğıçün Muşannifek didiler. Kâf lûgat-ı ‘Acem’de taşgîr içün gelür. İmâm Faḥr-ı Râzî evlâdındandır. Ba‘z-ı taşnîfînde [MK 62a] nisbeti İmâm Faḥr-ı Râzî’ye ulaştırur. Dirler ki “İmâm Faḥr-ı⁸⁶⁹ Râzî’nüñ Muhammed adlu [AE 50a] bir oğlı vardı. İmâm Râzî severdi ve ekşer muşannefâtı anuñçün idi. Yigitligi zamânında fevt oldu. Andan sonra bir oğlı dağı oldu, anuñ da adını Muhammed kodı.⁸⁷⁰ ‘İlmde babası mertebesine vardı. Hikmet-i Hudâ⁸⁷¹ ol dağı fevt oldu. Anuñ bir oğlı kaldı,⁸⁷² adı Maḥmûd idi. Maḥmûd dağı kâmil fi’l-‘ilm oldu. Herât’dan Mekke niyyetine çıkdı, Biştâm’a geldi. Biştâm ehli, ‘ulemâ muḥibbi idi. Huşûşan evlâd-ı Faḥr-ı Râzî’yi ziyâde severlerdi. Ol cihetden⁸⁷³ Maḥmûd Biştâm’da ikâmet eyledi, ‘âkıbet anda fevt oldu.⁸⁷⁴ Bunuñ da bir veledi kaldı, adı Mes‘ûd idi. Taḥşîl-i ‘ilmde sa‘y eyledi lâkin babası mertebesine

⁸⁶⁷ - MK

⁸⁶⁸ eylemiş diyü AE

⁸⁶⁹ - AE

⁸⁷⁰ virdi AE

⁸⁷¹ Hikmet-i Hudâ - AE

⁸⁷² Anuñ // kaldı: bir oğlan terk eyledi AE

⁸⁷³ Ol cihetden - AE

⁸⁷⁴ ‘âkıbet // oldu. - AE

irişmedi, va‘z mertebesi ile kanā‘at eyledi. Bunun da bir veledi kaldı, adı Muhammed. Ol diyāruñ ehline muḳtedī olıcaḳ ‘ilm taḥṣīl eyledi. Bu da bir veled terk eyledi, adı Mecdü’ d-dīn Muhammed. Ol da ‘ilmde⁸⁷⁵ muḳtedā-yı nās oldı. Bu benüm vālidümdür.” dir. Bu rivāyet Monlā Muşannifek’üñ rivāyetidür.

İmām Faḥr’üñ nisbeti Ḥazret-i⁸⁷⁶ ‘Ömer bin Ḥaṭṭāb’a ve Ḥazret-i⁸⁷⁷ Ebī Bekr-i Şiddīk’a *raḍiya’llāhü te‘ālā anhumā*’ya muttaşıldır. Zīrā İmām Faḥr muşannefātında ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb evlādından idüğini taşriḥ ider ammā ehl-i tārīḥ “Ebī Bekr-i Şiddīk evlādından.” diyü taşriḥ ider.

Mesfūr Monlā Muşannifek sekiz yüz üç tārīḥinde Şāhrūd nām karyede toğdı.⁸⁷⁸ Şāhrūd, Bişām’a qarīb bir ḳaryedür. Bişām, Ḥorāsān şehrlerinden bir şehrdür.⁸⁷⁹ Ba‘dehu Monlā Muşannifek sekiz yüz [MK 62b] on altı tārīḥinde ḳarındaşı ile Herāt’a taḥṣīl-i ‘ilm içün gitdi.⁸⁸⁰ Ve *Şerḥ-i İrşād*’ı sekiz yüz yigirmi üç tārīḥinde taşnīf eyledi ve *Şerḥ-i Mişbāḥ*’ı sekiz yüz yigirmi beş tārīḥinde yazdı ve⁸⁸¹ *Şerḥ-i Edeb Bahş*’ni sekiz yüz yigirmi altı tārīḥinde Ḥazret-i Resūlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*⁸⁸² işāreti ile taşnīf eyledi ve *Şerḥ-i Lübbāb*’ı sekiz yüz yigirmi sekiz tārīḥinde yazdı⁸⁸³ ve *Şerḥ-i Muṭavvel*’ı sekiz yüz otuz iki⁸⁸⁴ tārīḥinde yazdı⁸⁸⁵ ve Taftāzānī’nüñ⁸⁸⁶ *Şerḥ-i Miftāḥ* şerḥini sekiz yüz otuz dört tārīḥinde yazdı⁸⁸⁷ ve *Ḥāşiye-i Telvīḥ*’i sekiz yüz otuz beş tārīḥinde yazdı⁸⁸⁸ ve *Şerḥ-i Bürde*’yi sekiz yüz otuz beş⁸⁸⁹ tārīḥinde yazdı⁸⁹⁰ ve İbn Sīnā’nuñ *Ḳaşıde-i Rūḥiyye Şerḥi*’ni sekiz yüz

⁸⁷⁵ “‘ilmde” kelimesi AE’de “oldı” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁸⁷⁶ - AE

⁸⁷⁷ - AE

⁸⁷⁸ Mesfūr // toğdı: sene sekiz yüz üçde toğdı. AE

⁸⁷⁹ “Şāhrūd, Bişām’a qarīb bir ḳaryedür. Bişām, Ḥorāsān şehrlerinden bir şehrdür.” Bu ifade AE’de “Bu rivāyet Monlā Muşannifek’üñ rivāyetidür.” ifadesinden sonra “Şāhrūd Bişāma Ḥorāsān şehrlerinden bir şehrdür.” şeklinde gelmektedir.

⁸⁸⁰ Ba‘dehu // gitdi: Ve ḳarındaşı ile Herāt’a taḥṣīl-i ‘ilm içün sene sekiz yüz on altıda gitdi. AE

⁸⁸¹ yazdı ve - AE

⁸⁸² şalla’llāhu //sellem - AE

⁸⁸³ - AE

⁸⁸⁴ sekiz // iki: sekiz yüz yigirmi toḳuz MK

⁸⁸⁵ - AE

⁸⁸⁶ - MK

⁸⁸⁷ - AE

⁸⁸⁸ - AE

⁸⁸⁹ altı MK

otuz tokuz⁸⁹¹ târîhinde yazdı⁸⁹² ve dahı⁸⁹³ sekiz yüz otuz tokuz târîhinde Herât'a göçdi. Herât'da *Vikāye*'yi ve *Hidāye*'yi sekiz yüz otuz tokuz târîhinde şerh eyledi ve *Ḥadā'ıku'l-İmān li-Ehli'l-İrfān*'ı sekiz yüz otuz tokuz târîhinde te'lif eyledi. Şoñra memālik-i [AE 50b] Rūm'a göçdi sene sekiz yüz kırk sekizde⁸⁹⁴ ve *Meşābih*'i sekiz yüz elli târîhinde şerh eyledi. Ḥazret-i Resūl-ıllāh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* işāreti ile ve Seyyid Şerīf'ün *Şerḥ-i Miftāḥ*'ını sekiz yüz elli⁸⁹⁵ târîhinde şerh eyledi ve *Hāşīye-i Meṭālī*'i sekiz yüz elli⁸⁹⁶ târîhinde taşnif eyledi ve Faḥr-ü'l-İslām Pezdevi *Uşul*'inün ba'z-ı şerhini sekiz yüz elli⁸⁹⁷ târîhinde şerh eyledi⁸⁹⁸ ve *Keşşāf*'ı sekiz yüz elli altı târîhinde şerh eyledi ve dahı⁸⁹⁹ kitāblardan lisān-ı Fārsi üzere *Envār-ı Aḥdāḳ*'ı ve *Ḥadā'ıku'l-İmān*'ı ve *Tuḥfetü's-Selāṭin*'i sekiz yüz altmış bir⁹⁰⁰ târîhinde te'lif eyledi ve *Tuḥfe-i Maḥmūdiyye* adlu [MK 63a] bir kitāb lisān-ı Fārsi'de -Maḥmūd Paşa için vüzerāya naşihati müstemildür.- sekiz yüz altmış bir târîhinde te'lif eyledi. Bu araya gelince aḥvāl-i ki zikr olınmışdur, *Tuḥfe-i Maḥmūdiyye*'de zikr eyledi. Ve kebīr-i sinninden ötürü artuḳ kitāb te'lifinden ferāgate 'azm eyledi. Ḥuşuşan lisān-ı Fārsi'deki *Tuḥfe-i Maḥmūdiyye*'de zikr itdüğü üzere ol târîhde sinni elli sekiz⁹⁰¹ idi. Bu zikr olınandan ğayrı teşānifi vardır lākin bilinmez ki târîh-i mezbūrdan şoñra naḳz-ı 'ahde 'azimet eyledi⁹⁰² yoksa ḳable mi te'lif eyledi. Zīrā bu te'lifātında târîh zikr eylememiş idi. Meşelā *Tefsīr-i Fārsi* gibi bu lisāndan te'lifine “Emr-i Sultān Meḥammed ile oldı.” diyü i'tizār eyledi. Ve lisān-ı mezbūrda *Şemsiyye Şerḥi* vardır ve dahı Şadrü's-şerī'a'ya ḥāşīyesi vardır ve *Şerḥ-i Aḳā'id*'e ḥāşīyesi vardır ve bunlardan ğayrı nice te'lifātı⁹⁰³ dahı vardır.

⁸⁹⁰ - AE

⁸⁹¹ sekiz MK

⁸⁹² - AE

⁸⁹³ - AE

⁸⁹⁴ sekiz // sekizde: sekiz yüz kırk iki târîhinde Rūm'a göçdi. MK

⁸⁹⁵ elli bir MK

⁸⁹⁶ elli iki MK

⁸⁹⁷ elli üç MK

⁸⁹⁸ - AE

⁸⁹⁹ - AE

⁹⁰⁰ altmış bir: altmış MK

⁹⁰¹ elli beş AE

⁹⁰² naḳz-ı // eyledi: mı te'lif eyledi MK

⁹⁰³ nice te'lifātı -AE

Monlā Muşannifek ‘ulūm-ı edebiyeyi Celālū’d-dīn Yūsuf el-Evbiḥī ki Taftāzānī şāgirdlerindendür andan okıdı.⁹⁰⁴ Ve daḥı mezbūr Yūsuf’uñ şāgirdlerinden Aḥmed bin Muḥammed bin Maḥmūd el-İmānī el-Herevī’den⁹⁰⁵ okıdı ki mezbūr Celālū’d-dīn Yūsuf şāgirdi idi. Ve daḥı fıkḥ-ı Şāfi‘ī, ‘Abdu’l-‘aziz bin Aḥmed el-Ebherī’den okıdı ve fıkḥ-ı Ḥanefiyye’yi İmām Faşīhu’d-dīn Muḥammed bin Muḥammed ‘Alā’dan okıdı. Ba‘dehu⁹⁰⁶ bilād-ı Rūm’a gelüp Konya’da müderris oldı. Şoñra şağırılık ‘arız olup Kōstantīniyye’ye geldi. Maḥmūd Paşa, Sultān Meḥammed’e ‘arz eyledi. Seksen akçe vazīfe ile⁹⁰⁷ oturaḥ eylediler. İstanbul’da [AE 51a] sekiz yüz yetmiş beş tārīhinde [MK 63b] fevt olup Ebī Eyyūb-ı Enşārī mezārı yanında defn eylediler.

Şağır olmasına sebep⁹⁰⁸ Monlā Muşannifek’de mervīdür ki “Bilād-ı ‘Acem’de ba‘z-ı meşāyiḥe mülākī oldum. Beynümüzde mübāḥaṣe cārī oldı, ḳavllerinde bunları taḡlīt eyledüm. Baḥşde⁹⁰⁹ ḳaçan baḥş tamām olduḳda baña ‘Sen edebsüzlik eyledüñ, cezāñ budur ki şağır olup oḡulsuz ḳalursın.’ didi. وإنك تجازي بالصمم وبأن لا يبقى بعدك عقب. şağır oldum ve iki kızum vardur. Fe-emmā kız ‘aḳab olmaz.” didi. Ve merḥūm Muşannifek tārīḳat-ı Zeyniyye’de şeyḫ idi ve irşād ile mücāz idi ve ‘ilm ile ‘amel riḳāsetini cem‘ idüp şīme-i ‘azīme şāḥibi idi. ‘Abā giyerdi, başında tācı vardı.

İttifāḳ bir vaḳt⁹¹⁰ Monlā Muşannifek, Vezīr Maḥmūd Paşa meclisine ḥāzır olduḳda Ḥasan Çelebi daḥı ḥāzır olmış idi.⁹¹¹ Eşnā-yı kelāmda Ḥasan Çelebi,⁹¹² Maḥmūd Paşa yanında Monlā⁹¹³ Muşannifek’uñ te’līfātını zıkr eyleyüp “Ben nice mevzi’de redd itmiş iken yine Muşannifek’i benüm üzerüme tafşıl eyledüñ.” didi. Zīrā⁹¹⁴ Ḥasan Çelebi daḥı Muşannifek’i görmemiş idi. Ḥāzır olan Muşannifek’i degül

⁹⁰⁴ Andan okıdı. -AE

⁹⁰⁵ Aḥmed // el-Herevī’den: Aḥmed bin Maḥmūd bin Meḥammed el-İmānī’den MK

⁹⁰⁶ - AE

⁹⁰⁷ vazīfe ile - AE

⁹⁰⁸ Şağır // sebep - AE

⁹⁰⁹ - MK

⁹¹⁰ İttifāḳ // vaḳt - AE

⁹¹¹ olmış idi: oldı. AE

⁹¹² Eşnā-yı // Çelebi - AE

⁹¹³ - MK

⁹¹⁴ - AE

fehm idüp söyledi. Maḥmūd Paşa eyitdi: “Monlā Muşannifek’i gördüğünüz var mı?” didükde Ḥasan Çelebi “Yok.” didi. Maḥmūd Paşa “İşte Muşannifek budur.” diyü işâret eyledükde Ḥasan Çelebi hacîl oldu. Vezîr eyitdi: “Ḥicâb çekme şağırdur, sözün işitmez.” didi. Ve Muşannifek serî’ü’l-kitâbet idi, te’lîfâtından günde bir cüz’ yazardı. Ve daḥı talebesine kitâbet ile ders virürdi. Mevâzî’ -ı müşkileyi yazarlardı, ol daḥı ḥallini varaḳa yazardı.⁹¹⁵ *Raḥmetu’llâhi te’âlâ ‘aleyh.*

Monlā Sirācū’d-dîn Muḥammed bin ‘Ömer el-Ḥalebî

Merḥûm nevāḥî-i Ḥaleb’den idi. Timur⁹¹⁶ bilād-ı Ḥaleb’i ğâret itdükde monlā-yı mezkûrî⁹¹⁷ Māverāü’n-nehr’e degin⁹¹⁸ bile [MK 64a] aldı, gitdi. Orada ‘ulemāsından okıdı soñra Rûm’a geldi. Sultân Murād Ḥân⁹¹⁹ zamânında Sultân Murād buña ta’zîm eyleyüp oğlu Sultân Meḥemmed’e bunı ḥ’âce eyledi soñra Edrine’deki medresesini virdi. Şimdi ol medrese⁹²⁰ Çelebi demek ile meşhûrdur. Merḥûm serî’u’l-kitâbet idi. Ba’z-ı [AE 51b] eḳâribinden istimâ’ olındı ki “Benüm yanumda olan ekşer kitâblarum ceddüm ḥaṭṭı iledür, diyü rivāyet iderdi.” dirlerdi. Merḥûmuñ *Mutavassıf’a* ḥāşiyesi vardur ve daḥı Seyyid Şerîf’ün *Şerḥ-i Tavālî’*ine ḥāşiyesi vardur. Evā’il-i saltānat-ı Sultân Meḥemmed’de yine ol medresede fevt oldu.

Monlā Muḥyi’d-dîn Dervîş Meḥemmed bin Hızır Şāh

Merḥûm Burûsa’da Sultân müderrisi idi. Şāḥib-i kitābuñ vālidî rivāyet ider ki “Zühdi ve taḳvāsı ḳābil-i ta’bîr degüldür.” ‘Abā giyüp başına şemle şarardı ve piyāde yürürdi. Sultân Meḥemmed-i merḥûm, Uzun Ḥasan muḥārebesei ḳaşdına Burûsa’ya gelüp giderken⁹²¹ Dervîş Meḥemmed ḥımāra binüp ḳarşuladı. Yol kenārında ḥımār üstinde ḳaçan Sultân Meḥemmed geldükde Sultân Meḥemmed’e “Es-selāmü ‘aleyküm” didi daḥı döndi, gitdi. Sultân Meḥemmed Ḥân ḳaba āvāzlu idi. “Şu bize selām viren Dervîş Meḥemmed degül midür?” didükde Vezîr Maḥmūd

⁹¹⁵ Ol // yazardı. - MK

⁹¹⁶ Timur: Timur-ı pür-zür MK

⁹¹⁷ monlā-yı mezkûrî - AE

⁹¹⁸ - AE

⁹¹⁹ - AE

⁹²⁰ ol medrese - AE

⁹²¹ - AE

Paşa “Belî odur.” diyüp Sultân Mehemmed, Maḥmūd Paşa’ya “Yitiş ardından bize du‘ â eylesün di.” didi.

Müstecâbü‘ d-da‘vet olmak ile meşhûr idi. Yılda bir kerre yevm-i ‘âşûrâda başını tırâş iderdi. Halk kapusunda cem‘ olup saçından alup ḥaste için saçından ister,⁹²² devâ vü şifâ olurdu. Ba‘z-ı nâs dersde [MK 64b] iken gelüp ḥaste için saçından isterlerdi, başını açardı, tutıvirürdi saçından alurlardı. Bir gün talebesinden birinüñ kitâbı sirkat olındukda götüri medresede olanı cem‘ idüp nazâr eyledükde dânişmend sūhtelerinüñ birine “Sendedür vir.” didi, ḥâzirün istib‘âd eyledi. Zîrâ ol kimesneyi şalâḥ ile fehmi iderlerdi. Ol sūhte inkâr eyledükde⁹²³ ḥücesini aradılar, kitâb bulundu “Artuḡ eyleme.” diyüp⁹²⁴ tevbe virdi. Merḥûm şaḫîlû’l-lisân idi, tecvîde ri‘âyet idemezdi. Anuñçün kaṭ‘an imâmet eylemezdi. Merḥûm ṭamdan düşüp fevt olmışdur.⁹²⁵ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*⁹²⁶

Monlâ Ayās

Monlâ Āyāşluḡ’dan okıdı. [AE 52a] Ḥ‘âce-zâde ile şerîk idi. Şoñra Sultâniyye’de müderris olan Hızır Beg’den daḡı okıdı. Sultân Mehemmed şaḡîr iken ḥ‘âcesi olup şoñra cezbe-i İlâhiyye yitişüp Şeyḡ Tâcü’d-dîn ḡidmetine vâşıl oldu ki Şeyḡ ‘Abdu’l-laṭîf el-Ḳudsî ḡulefâsından idi. Tarîkat-ı şüfiyyeyi yanında tekmîl eyledi, irşâda icâzet virdi. Şoñra Burûsa’da sâkin olup ḡalkdan münkaṭı‘ olup evḡâtını ‘ilme ve ‘ibâdete şarf eyledi tâ fevt olunca. Taşḡîḡ-i kütüb ve taḡşiye-i kütüb ile meşhûr idi. Ḥattâ muḡtaşarât ve muṭavvelâtı⁹²⁷ taşḡîḡ-i kütüb-i meşhûreden taḡşiye vü taşḡîḡ iderdi. Yanında bir kitâbdan üç nüşḡa bulundu ki her birini min-evvel ilâ-âḡiri taşḡîḡ ü taḡşiye eylemiş.

Şāḡib-i kitâb eydür: “Eşrâfdan bir kimesne ki şeyḡ-i ‘ârif-i bi’llâh idi. Ḥikâyet ider ki ‘Şeyḡüm ile ḡacc eyledüm, şeyḡüm didi ki ‘Ey oḡul! Ḳuṭb-ı zamân ‘Arafât’da imâmuñ şaḡ yanında ṭurur dirler, baḡa bolay ki göresüz.’ didi. Ben daḡı baḡdum,

⁹²² saçından ister - MK

⁹²³ Ol // eyledükde: inkâr eyledi AE

⁹²⁴ eyleme.” diyüp: “Tevbe eyle.” diyü AE

⁹²⁵ düşüp // olmışdur: düşdi daḡı fevt oldu. AE

⁹²⁶ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* -AE

⁹²⁷ taşḡîḡ-i // muṭavvelâtı -MK

gördüm Monlâ Ayâs turur. Ol senede⁹²⁸ Burûsa'da idi. [MK 65a] Hâcdan dönüp Burûsa'ya geldük. Burûsa halkı bizi karşıladı, birisi baña şordı ki “‘Arafât'da kutbı gördün mi?’ didi. Ben dağı ‘Gördüm, şehriñüzde sâkin olan Monlâ Ayâs’dur.’ didüm. Ol gice haste oldum, mevt mertebesine vardum. Yine Allâhu Te‘âlâ beni hâlâş eyledi. İrtesi şeyhüm ile Monlâ Ayâs’a varduk, baña bakdı ‘Bu kimdür?’ didi. Şeyhüm⁹²⁹ ‘Benüm evlâdumdandır.’ didi, eyitdi: ‘Ol benüm sırrımı şâyî‘ eyledi. Ben tazarru‘ eyledüm ki Allâhu Te‘âlâ rûhını kabz eyleye. Rûh-ı Hâzret-i Muḥammed Muştafâ *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*⁹³⁰ şefî‘ oldı. Bildüm ki şahîh⁹³¹ evlâd-ı resûlden imiş.’ didi.”

Monlâ H̱āce H̱ayrū’d-dīn

Sultān Meḥammed ki ẖācesi idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra Hızır Beg İbn Celālū’d-dīn ẖıdmetine vardı soñra ba‘z-ı medārise müderris olup soñra Sultān Meḥammed ẖācesi olup İstanbul’da bir cāmî‘ ve bir medrese binā eyledi. ‘Ālim ü fāzıl, lezīzū’ş-şoḥbet, zarīfū’t-tab‘ idi. Şāhib-i kitāb eydür: “Vālidüm didi ki⁹³² ‘Monlâ H̱ayrū’d-dīn vālidümünden [AE 52b] okıdı. Yanumuzda *Şerḥ-i Mevākıf* kitabı vardı ba‘zısı ceddüm ḥaṭṭı ile ve ba‘zısı gayrı ḥaṭṭ ile.’ Vālidüm didi ki ‘Bu eczāyı vālidüm içün yazdı vālidümünden okıduğı zamānda.’ didi. Ḥaṭṭı laṭīf ü şahîh idi.” Sultān Meḥammed’ün āḥir-i saltanatında fevt oldı.

Monlâ Ḥamīdū’d-dīn İbn Efḍalū’d-dīn el-H̱useynī

Ḥalīmū’n-nefs idi, belāya şābir idi, huşū‘ u hużū‘ üzere idi. Vālidinden okıdı. Ol dağı ‘ālim ü ‘ābid ve şabūr u şālīh idi. Soñra ‘ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra [MK 65b] Monlâ Yegān ẖıdmetine vāşıl oldı soñra Orḥān Ġāzī oğlu Sultān Murād’ün Burûsa’daki medresesine müderris oldı. Sultān Meḥammed’ün evā’il-i saltanatında ma‘zûl oldı. İstanbul’a geldükde bir gün yolda Sultān Meḥammed’e rāst gelüp atından inüp turdukda Sultān Meḥammed gelüp selām virüp “Sen Efḍal-zāde degül

⁹²⁸ Ol senede: ḥālā ki Monlâ Ayâs ol sene MK

⁹²⁹ ile // şeyhüm - MK

⁹³⁰ H̱azret-i // sellem: Muḥammed AE

⁹³¹ - AE

⁹³² vālidüm didi ki - MK

misin?” diyüp ol daḥı “Ne‘am.” diyüp eyitdi:⁹³³ “İrte dīvāna ḥāzır ol.” didi. Monlā Efdal-zāde şabāḥ⁹³⁴ dīvāna ḥāzır olup vüzerā ‘arza⁹³⁵ girdükde “Efdal-zāde geldi mi?” diyüp “Belī pādişāhum geldi.” didüklerinde⁹³⁶ “Babam Sultān Murād’uñ medresesini virdüm elli aqçe ile.”⁹³⁷ didi ve “İmāreti matbaḥından kifāyet kadar ta‘ām daḥı virdüm.” didi. El öpmege girdükde “Şuḡl eyle ben seni gözlerüm.” didi.

Keşret-i şuḡlden şakalı dökildi. Ba‘zılar cüzām töhmetini eylediler. Ol medresede *Hidāye Şerḥi* Şeyḥ Ekmelü’d-dīn’uñ ba‘z-ı i‘tirāzātına cevāb virdi. Şoñra Sultān Meḥemmed Şemāniyye’den birini virdi. Kaçan⁹³⁸ Sultān Meḥemmed ḡazāya gitdükde İstanbul’da tāt-ün-ı ‘azīm vāḳi‘ olmaḡı ile ba‘zı kūrāya çıkup her gün köyden İstanbul’a derse müdāvemmet idüp günde dört kitābdan diḡḡat ü ihtimām ile ders virürdi. Kaçan⁹³⁹ Sultān Meḥemmed ḡazādan geldükde karşılayup yanaşduḡda Sultān Meḥemmed eyitdi: “Monlā işitdüm her gün⁹⁴⁰ köyden şehre derse müdāvemmet idüp dört kitābdan ders virmişsün, inşā‘allāh [AE 53a] sen eyledüñ⁹⁴¹ bize ḡaldı.” diyüp ‘ulemādan her birine bir esīr virüp Monlā Efdal-zāde’ye iki esīr virdi şoñra İstanbul ḡazāsını virdi. Sultān Bāyezīd devrinde İstanbul’a [MK 66a] müftī oldı. Müftī iken toḡuz yüz sekiz tārīḡinde fevt oldı. Recül-i şabūr idi, ḡazab itmezdi.

Şāḥib-i kitābuñ vālidı ḡikāyet ider ki “Bir vaḡt⁹⁴² meclis-i ḡazāsına ḥāzır oldum. Bir er ile bir ‘avrat da‘vāya geldi. Ere ḡükm eyledükde ‘avrat itāle-i lisān eyledi. Monlā-yı mesfūr şabr eyleyüp eyitdi:⁹⁴³ ‘Nefsüne elem virme, ḡükmü’llāḡ bozulmaz. Eger bu itāle ile⁹⁴⁴ beni ḡazaba getürmek umarsañ umma.’ didi.”

⁹³³ imdi AE

⁹³⁴ - AE

⁹³⁵ dīvāna AE

⁹³⁶ “Belī // didüklerinde: eyitdiler “Geldi.” didiler imdi AE

⁹³⁷ - AE

⁹³⁸ - AE

⁹³⁹ - AE

⁹⁴⁰ karşılayup // gün: ḡarşuladı ve yanaşdı “İşitdüm AE

⁹⁴¹ itdün MK

⁹⁴² bir vaḡt - AE

⁹⁴³ Monlā-yı // eyitdi: şabr eyledi ancak AE

⁹⁴⁴ eger // ile: didi AE

Şāhib-i kitābuñ üstādı Muḥyi'd-dīn-i Fenārī rivāyet ider ki “Ben Efḍal-zāde-i merḥūmdan⁹⁴⁵ çok okıdum. ‘Ulūm-ı şer‘iyye⁹⁴⁶ vü ‘aḳliyyeden bir mes‘ele bulmadum ki onı hıfz itmiş olmaya.” didi. “Götürü ‘ulūmuñ kitābları zāyi‘ olsa yine tekrār⁹⁴⁷ hıfzından yazmağa ḳādirdür.” dirdi. İşfahānī’nün *Şerḥ-i Tavāli*‘ine ḥāşiyesi vardır ve Seyyid Şerīf’ūñ *Muḥtaşar Şerḥ-i Hāşīye*’sine ḥāşiyesi vardır. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*⁹⁴⁸

Monlā Sinān Paşa

Sinānū’d-dīn Yūsuf bin Mevlā Hızır Beg İbn Celālū’d-dīn’dür. ‘Ālim ü fāzıl idi, ṭabī‘atı⁹⁴⁹ ḡāyet zekā ve fıṭnat üzere idi. Ḥiddet-i zihninden ötürü ṭab‘ına şehādet-i ĩrādī ḡalebe idüp taḥḳīḳ-i mesā‘ile çok mültefīt olmazdı. Anuñçün vālidı levīm iderdi. Rivāyet olunur ki “Bir vakt⁹⁵⁰ babası ile bir tepside et yirken babası evḥām meylinden ötürü⁹⁵¹ buña levīm eyledükde vehmün şu mertebededür ki ‘Bu tepsi bakır mıdır şekk idersin.’ didi, Sinān Paşa eyitdi: ‘Şekk nice mümkün degüldür⁹⁵² zirā ḥavāss-ı eḡālīt ü evānīdür.’ didükde vālidı ḡazaba gelüp tepsiyi başına ḳaldı.”

Babası fevt olduḳda yigirmi yaşına varup Sulṭān Meḥemmed Edrine’de bir medrese virdi soñra Edrine’de Dārū’l-Ḥadīş Medresesi’ni [MK 66b] virdi soñra kendü nefsine mu‘allim eyleyüp müşāḥabetine mā‘il oldı. Müşāḥabetinden ayrılmazdı. ‘Alī Ḳuşcı geldükde Sulṭān Meḥemmed, Sinān Paşa’yı ‘Alī Ḳuşcı’dan [AE 53b] ‘ulūm-ı riyāziyye okımağa taḥrīk eyledi. Sinān Paşa daḫı şāḡirdi Monlā Luṭfī’yi ‘Alī Ḳuşcı’ya gönderdi. Monlā Luṭfī, ‘Alī Ḳuşcı’dan okıyup gelüp Sinān Paşa’ya ḥaber virürdi. Bu üslūb üzere ‘ulūm-ı riyāziyyeyi tekṡil eyledi. Ve daḫı Sulṭān Meḥemmed emri ile Ḳāḍī-zāde-i Rūmī’nün *Çaḡmīnī Şerḥi*’ne ḥāşīye yazdı. Soñra Sulṭān Meḥemmed Sinān Paşa’yı vezīr eyleyüp ziyāde taḳarrüb buldı.

⁹⁴⁵ Efḍal-zāde-i merḥūmdan: Efḍalū’d-dīn’den AE

⁹⁴⁶ ‘Ulūm-ı şer‘iyye: şer‘iyyeden AE

⁹⁴⁷ hıfz // tekrār, der-kenār MK

⁹⁴⁸ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.* -MK

⁹⁴⁹ - AE

⁹⁵⁰ bir vakt -AE

⁹⁵¹ - MK

⁹⁵² şekk // degüldür: pes mümkündür.

Bir gün Sultân Mehemmed kitâb-ı hazînesine emîn olmak için bir kimesne taleb idüp Sinân Paşa, Monlâ Luţfî'yi zıkr eyledi. Sultân Mehemmed, Monlâ Luţfî'yi kitâb-ı hazînesine emîn eyleyüp emâne vâsıtası ile leţâ'if-i kütübe vâkıf olup ğarâ'ib-i 'ulûma muţtali' oldu. Şoñra Sinân Paşa ile Sultân Mehemmed mâ-beyninde bir kışşa vâkı' olup 'azl eyledi ve habs eyledi. 'Ulemâ Divân-ı 'Âlî'ye cem' olup "Elbette habsden ıtlâk eyle⁹⁵³ yoksa kitâblarımızı yakup memleketüñi terk iderüz." didiler. Sultân Mehemmed dağı habsden⁹⁵⁴ çıkardı, bunlara teslîm eyledi. Sâkin olduklarından şoñra Seferihîşâr kazâsını medresesiyle virüp İstanbul'dan çıkardı. İznîk'e varduğda ardınca tabîb gönderüp "İlâc eyle." didi "Aklı muhtell olmuştur." didi.⁹⁵⁵ Tabîb şerbet virüp her gün elli dâne 'aşâ ile darb iderdi. İbn Hüsâmü'd-dîn işidüp Sultân Mehemmed'e mektûb gönderüp "Yâ bu zulmi def' eyle yâhûd memleketüñden çıkup giderem." didi. Bu sebep ile⁹⁵⁶ zulm-i mezbûrdan [MK 67a] kurtulup Seferihîşâr'a vardı. Anda ikâmet eyledi, hüzn ü melâli ile tûrdı.

Kaçan Sultân Mehemmed fevt olup⁹⁵⁷ Sultân Bâyezîd pâdişâh olduğda Edrine'de Dârü'l-Hadîş Medresesi'ni virüp günde yüz akçe 'ulûfe ta'yîn eyledi. Bu medresede *Şerh-i Mevâkıf*'uñ cevâhir bahşine hâşiye⁹⁵⁸ yazdı. Seyyid Şerîf üzerine çok i'tirâz ve su'âl irâd eyledi. Hattâ bir satırda iki üç yirde su'âl iderdi. Ba'z-ı aşhâbı naşîhat eyledi "Su'âli intihâb eyle, Seyyid Şerîf refî'ü's-şândur."⁹⁵⁹ didiler. Talebesine su'âlleri müţâlâ'a itdürüp cevâb [AE 54a] virdüğini kabûl eyledi.⁹⁶⁰

Türki'de *Münâcât* nâmında⁹⁶¹ laţîf inşâlu bir kitâbı vardır ve *Menâkıb-ı Evliyâ*'da dağı bir Türki kitâbı vardır. Sekiz yüz toksan bir târihinde Edrine'de fevt oldu. Şuyını ısıdıcağ odun bulunmadı zîrâ sehâda müfriţ [ü] müsrif idi. Meşâyîhe

⁹⁵³ eyle: eyle didiler AE

⁹⁵⁴ Sultân // habsden - AE

⁹⁵⁵ ardınca // olmuştur." didi. - AE

⁹⁵⁶ Bu // ile - AE

⁹⁵⁷ Kaçan // olup: Sultân Mehemmed fevt oldu AE

⁹⁵⁸ bahşine hâşiye - MK

⁹⁵⁹ refî'ü's-şân: refî'ü's-şâh MK

⁹⁶⁰ müţâlâ'a // eyledi: müţâlâ'a eylen." didi, talebesi cevâb virdüğünü iskât eyledi. AE

⁹⁶¹ "Münâcât nâmında" ibaresi AE'de "vardur" kelimesinden sonra "Münâcât'da" şeklinde gelmektedir.

muḥibb ü mülâzım olup onlardan istimdâd üzere idi. Huşûşan Şeyḥ İbn Vefâ'ya ziyâde muḥibb⁹⁶² idi.

Hikâyet olunur ki Şeyḥ Vefâ ḥazretleri Ḥanefiyyü'l-mezheb iken namâzda besmeleyi cehrle okurdu.⁹⁶³ Ol 'aşrda⁹⁶⁴ Monlâ Gürânî İstanbul müftisi olup cemî' İstanbul 'ulemâsını bir câmi'de cem' eyledi⁹⁶⁵ tâ ki Şeyḥ İbn Vefâ'yı ihzâr idüp hilâf-ı mezheb ile 'amelden men' ideler. 'Ulemâ⁹⁶⁶ cem' olup Sinân Paşa'ya muntazır oldılar. Sinân Paşa geldükde “Bu cem' iyyetüñ aşlı nedür?” diyü su'âl eyledi. Monlâ Gürânî daḥı⁹⁶⁷ sebebini beyân eyledi. Sinân Paşa eyitdi: [MK 67b] “Şeyḥ⁹⁶⁸ İbn Vefâ ḥâzır olup ben bu mes'elede böyle ictihâd eyledüm, benüm ictihâdum buña mü'eddî oldı didükde cevâb ḥâzır⁹⁶⁹ idüñ.” didi. Monlâ Gürânî eyitdi: “İbn Vefâ müctehid midür ki böyle dir?” didi. Sinân Paşa “Ne'am müctehiddür, tefsîr-i Kitâb'ı buṭun-ı seb' ası ile bilür ve altı süneni hıfz idüp şerâ'it-i ictihâdı kavâ'id u aşlı ile 'ârifdür.”⁹⁷⁰ didi. Monlâ Gürânî eyitdi: “Bunuñ ḥaqqında sen böyle şehâdet ider misin?” Sinân Paşa “Ne'am.” didi.⁹⁷¹ Ḥâzırine eyitdi: “Bir kimesnenüñ Sinân Paşa gibi şâhidi olıcak aña ta'arruz eylemek lâıyık degüldür, kalkuñ gidelüm.” diyü tağıldılar. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

Monlâ Ya'küb Paşa

'Âlim u fâzıl Ya'küb Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlü'd-dîn'dür. 'Âlim ü şâlih, muḥakḳık ü mütedeyyin, aḥlâk-ı ḥamîde şâhibi idi. Burûsa'da Sultâniyye müderrisi idi şoñra Şemâniyye'den birine müderris oldı. Şoñra Burûsa kâdîsi olup anda⁹⁷² kâdî iken sekiz yüz toḳsan bir târiḥinde fevt oldı. Şadrü's-şerî'a'ya ḥâşiyesi vardur.

⁹⁶² mülâzım AE

⁹⁶³ Şeyḥ // okurdu: Şeyḥ İbn Vefâ besmeleyi cehrle okurdu. Namâzda Ḥanefiyyü'l-mezheb idi. AE

⁹⁶⁴ Ol 'aşrda - AE

⁹⁶⁵ Monlâ // cem' eyledi: Monlâ Gürânî İstanbul 'ulemâsını cem' eyledi bir câmi'de. Kendü İstanbul'da müftî idi. AE

⁹⁶⁶ - AE

⁹⁶⁷ - AE

⁹⁶⁸ - AE

⁹⁶⁹ eylen AE

⁹⁷⁰ “'ârifdür” kelimesi AE'de “ictihâdı” kelimesinden sonra gelmektedir.

⁹⁷¹ Sinân // didi: didi “Ne'am.” didi. AE

⁹⁷² - AE

Şāhib-i kitāb eydür: “Ben merhūmuñ bir *Şerh-i Mevākıf*’ın gördüm. Kenārında kelimāt-ı laṭıfe ve es’ile-i keşīre vardur. [AE 54b] Ḥasan Çelebi’nün ekşer havāşisi andan me’hūzdur.” didi.

Monlā Aḥmed Paşa İbn Hızır Beg bin Celālū’d-dīn

‘Ālim ü fāzıl ve selīmū’n-nefs idi, muḥıbb-i fuḳarā vü mesākīn idi. Sultān Meḥemmed Şemāniyye’yi binā eyledükde birisini buña virdi. O tārīḥde daḥı yigirmi yaşına vāşıl olmamış idi. Kırk akçe vazīfe ile⁹⁷³ Sinān Paşa vezāretten ‘azl olındukda bunı daḥı tedrisden ‘azl eyleyüp Üsküb ḳazāsı ile medresesi virildi. Sultān Bāyezīd taḥta cülūs eyledükde Edrine’de Çifte Medrese’nün birisini virdi [MK 68a] şoñra yine Şemāniyye’den birisini virdi. Şoñra yüz akçe ile⁹⁷⁴ Burūsa fetvāsını virüp yevmī yüz akçe ‘ulūfe ve⁹⁷⁵ Burūsa’ya ḳarīb bir ḳarye daḥı virdi.⁹⁷⁶ Nice müddet anda geḳinüp ḥattā sinni⁹⁷⁷ ṭoḳsandan mütecāviz oldu. ‘Āḳıbet⁹⁷⁸ ṭoḳuz yüz yigirmi yedi tārīḥinde fevt oldu. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*⁹⁷⁹

Monlā Şalāḥu’d-dīn

Ba‘z-ı medārisde müderris idi. Şoñra Sultān Meḥemmed oḒlı Sultān Bāyezīd’e mu‘allim eyledi. Bundan⁹⁸⁰ *Şerh-i ‘Aḳā’id* okıdı, anuñçün *Şerh-i ‘Aḳā’id’e* ḥāşīye yazdı. Ve daḥı *Hidāyetü’l-Ḥikmet Şerhi*’ni okıdı, aña daḥı ḥāşīye yazdı. Ġāyetde şāliḥ ve aḥlāḳ-ı ḥamīde ve ef’āl-i pesendīde şāḥibi idi. Şoñra Burūsa’da Sultān Medresesi’ne müderris oldu. Anda müderris iken fevt olmışdur. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*⁹⁸¹

⁹⁷³ Kırk // ile - MK

⁹⁷⁴ yine // ile - MK

⁹⁷⁵ virüp AE

⁹⁷⁶ virdi: ta‘yīn eyledi. MK

⁹⁷⁷ - AE

⁹⁷⁸ - AE

⁹⁷⁹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.* -AE

⁹⁸⁰ bundan: Sultān Meḥemmed ḥāḳesi Monlā Ḥayrū’d-dīn MK

⁹⁸¹ müderris // ‘aleyh: anda fevt oldu. *Raḥimehu’llāh.* AE

Monlā ‘Abdu’l-kādir

Livā-yı Hamīd’de kaşaba-i Isparta’dan idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Monlā ‘Alī-i Tūsī hıdmetine yitişdi. Rivāyet olunur ki Hayālī ile şerīk olmuş idi. Ba‘z-ı medreselere müderris⁹⁸² olup soñra Sultān Mehemmed’e mu‘allim olup yanında muḳarrib oldu. Hattā vezīri Maḥmūd Paşa ḥased eyledi. Ba‘z-ı eyyāmda Sultān Mehemmed muşāḥabete da‘vet eyleyüp mizācında fütūr olmaḳ ile ta‘allül eyledi. Ba‘z-ı aşḥābı eyitdi: “Fülān bāğçede zurefā cem‘iyyeti var. Hātırınıuz tefrīḥi içün varalum, kelām-ı feraḥ-encāmlarından hātır-ı deryā-meḳātırıñuza tefrīḥ ḥāşıl ola.” didiler. Terḡīblerine mā’il ve da‘vet-i Sultān ḥā’il olmayup varduḳda Maḥmūd Paşa bu ḥālī [AE 55a] Sultān Mehemmed’e i‘lām u ifşā idüp “Pādişāhum! Monlā ‘Abdu’l-kādir pādişāh [MK 68b] muşāḥabetinden firār idüp ḥadā’iḳden zurefā şoḥbetini ihtiyār eyledi.” didüḳde Sultān Mehemmed tecessüs ve vāḳi‘-i ḥālī tefāḥḥus eyledüḳde vāḳıf olup Monlā ‘Abdu’l-kādir’i ‘azl idüp manşıbdan dūr ve muşāḥabetden mehcūr eyledüḳde Monlā ‘Abdu’l-kādir daḥı vaṭanına rücū‘ idüp ḥüzn ü melāl ve sū’-i ḥāl ile çok zamān geçmedi, marīz olup dār-ı ‘uḳbāya riḥlet eyledi.⁹⁸³

Rivāyet olunur ki Sultān Mehemmed ile Uzun Ḥasan muḥārebesine bile varup ba‘de’l-ḥarb dönüp⁹⁸⁴ Konya’ya geldüḳde ‘ulemāsı istiḳbāl eylediler. Monlā ‘Abdu’l-kādir, Sultān Mehemmed⁹⁸⁵ yanında idi. Sultān Mehemmed eyitdi: “Monlā⁹⁸⁶ seni sefer zebūn eyledi göre şu ‘ulemānuñ kuvvet-i mizāclarına.” didüḳde hemān Monlā ‘Abdu’l-kādir bu beyti⁹⁸⁷ inşād eyledi. Beyt:

أسب تازي اكر ضعيف بود

همجنان از طويلهء خربه⁹⁸⁸

⁹⁸² medreselere müderris: menāşıbdā AE

⁹⁸³ dār-ı // eyledi: ilā Raḥmeti’llāh’a vāşıl oldu. AE

⁹⁸⁴ Uzun // dönüp: ba‘zı mülūk-ı ‘Acem muḥārebesine bile varup meşelā Uzun Ḥasan muḥārebesi gibi AE

⁹⁸⁵ Sultān Mehemmed - AE

⁹⁸⁶ Sultān // Monlā - AE

⁹⁸⁷ bu beyti: bir beyt-i Fārsī AE

⁹⁸⁸ Beyt: Esb-i // ḥar bih -AE

Ma‘ nāsı ‘ Arabî at her ne kadar zebûn ise himâr bölüğinden yigrekdür, dimek idi. Sultân Mehemmed Hân bu beyti istihsân eyledi.

Rivâyet olunur ki bir gün monlâ-yı mezkûr,⁹⁸⁹ Sultân Mehemmed yanında öginüp “Eger Seyyid ve Sa‘ dü’ d-dîn sağ olalar idi, önümce gâşiyedârum olalar⁹⁹⁰ idi.” diyü söyledükde Sultân Mehemmed’e gâzab müstevlî olup Hâce-zâde ile bahş emr eyledi. Çünkim⁹⁹¹ Hâce-zâde ile pâdişâh yanında cem‘ oldılar, Hâce-zâde, Monlâ ‘ Abdu’l-kâdir’i ilzâm ve eylediği ikdâmdan içcâm eyledi.

Monlâ ‘ Alâ’ü’ d-dîn ‘ Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü’ d-dîn el-Fenârî

‘ Âlim ü fâzıl, muhakkık u müdakkık, ‘ ulûm-ı şer‘ iyyeye⁹⁹² iştigâle hâriş idi. Yigitligi zamânında diyâr-ı ‘ Acem’de Herât’a vardı, ‘ ulemâsından okıdı. Şoñra Semerkand’a ve Buḥârâ’ya [MK 69a] vardı, ‘ ulemâsından okıdı. ‘ Ulûmda mâhir olup medrese virdiler. Şoñra ḥubb-ı vaṭan ğalebe idüp evâ’il-i saltanat-ı Sultân Mehemmed’de bilâd-ı Rûm’a müteveccih olup geldükde⁹⁹³ Monlâ Gürânî geldüğü haberini Sultân Mehemmed’e bildürüp Sultân Mehemmed Burûsa’da Manastır Medresesi’ni yevmî elli akçe ‘ ulûfe ile virdi. Şoñra yine Burûsa’da vâlidî [AE 55b] medresesini altmış akçe ile virüp şoñra Burûsa kazâsını virüp şoñra kâdî-‘ asker eyledi. On yıl kâdî-‘ asker olup zamânında kadr-i ‘ ulemâ, himmet-i ‘ aliyyesiyle mişl-i hüma evc-i semâda ve ḥadâ’ik-i ‘ ulûm, neşv ü nemâda. Bi’l-cümle eyyâmı tevâriḥ-i eyyâm idi. Şoñra ma‘ zûl olup günde elli akçe vazîfe⁹⁹⁴ ve yılda on biñ akçe ta‘ yîn olındı. Ve kebîr oğlına elli akçe vazîfe ve şaġîr oğlına kırk akçe ‘ ulûfe ta‘ yîn olunup evlâdına İnegöl kazâsı zamîme olındı. Sultân Bâyezîd Hân⁹⁹⁵ taht-ı sa‘ âdet-bahta cülûs eyledükde Rûmili kâdî-‘ askeri eyledi. Sekiz yıl kâdî-‘ asker oldı şoñra ‘ azl eyleyüp günde yetmiş akçe ve yılda on biñ akçe ta‘ yîn eyledi.

⁹⁸⁹ monlâ-yı mezkûr - AE

⁹⁹⁰ olurlar AE

⁹⁹¹ Çünkim - AE

⁹⁹² Şer‘ iyyeye - AE

⁹⁹³ bilâd-ı Rûm’a gelüp AE

⁹⁹⁴ vazîfe: vazîfe ile AE

⁹⁹⁵ - AE

Merhûm cum‘a ve şûlaşâdan⁹⁹⁶ ğayrı eyyâmında ders virürdi. Şuğle ziyâde harîş idi. Burûsa’nuñ üsti yanında tağda bir mekânı var idi. Fuşûl-i erba‘a’dan üçini tağda ve birisini şehrde geçürürdi. Bir iki def‘a qar yağardı, yine şehre inmezdi şuğlden ötüri. Bu iştiğâl ile ancak *Kâfiye*’yi şerh eyledi ve ‘ilm-i hesâbdan kısım-ı tecnîsi şerh⁹⁹⁷ eyledi. Ve bi‘l-cümle cemî‘-i ‘ulûmda mâhir idi. Ehl-i⁹⁹⁸ edeb ü vaqâr ve şâhib-i ihtiyâr idi. Ba‘z-ı meşâyih hıdmetine vâsıl olup ve hâlvetine [MK 69b] girüp tarîkat-ı şûfiyyede zevk-i ‘azîme vâsıl oldu. Ol şeyh şâhib-i kerâ‘im-i ahlâk ve meşhûr-ı âfâk Şeyh Hâcî Halîfe idi.

Şâhib-i kitâbuñ vâlidî, Monlâ ‘Alî’nün enşârından rivâyet ider “Bir gün Monlâ ‘Alî ba‘de’l-‘azl kıllet-i mâlını söyledükde yanında olanlar⁹⁹⁹ eyitdiler ‘Bu kadar menâşib-ı ‘âliyye ve merâtib-i sâmiyye¹⁰⁰⁰ vâsıl olduñuz yâ kanı ol tahşîl eyledüğünüz mâl kandedür?’ didiler, eyitdi: “İ‘tibâr-ı sultân şâhibini sekrân ider ve ğurûr-ı câh cünûn-ı bî-iştibâhdur. Mâl ü menâl çok ve lâkin hıfz ider kimesne yok. Anuñçün faqr u fâka müstevlî ve ‘acz u iflâs müsta‘lî oldu.’ diyüp hâzırından birisi i‘âdet-i mâkâl ve tekrîr-i su‘âl idüp ‘Mâziye te‘essüf, [AE 56a] müstağbele ta‘arruf iktizâ iderdi. Tekrâr câh u mâle vâsıl olduñuz, mâ-fât niçün hâsıl oldu?’ didükde ‘Manşib sekri müsta‘kıbdür. Manşib ‘avdet itdi, sekri bile ‘avdet eyledi. Çünkü yokdur i‘tibâr-ı ‘â‘ide yâ şimdi te‘essüfden ne fâ‘ide.’ diyü cevâb virdi.”

Şâhib-i kitâb hâlınden rivâyet ider: “Monlâ ‘Alî yanında on yıl ders okıdum. Ekşer hâli şamt u sükût üzere idi illâ meger ki pâdişâh ile muşâhabetin zıkr olınsa ol vaqt nikât-ı ğarîbe rivâyet ve letâyif-i ‘acîbe hikâyet iderdi. Bir gün pâdişâh muğârenetinde a‘zam-ı lezâ‘izinden su‘âl ve her ne ise keşf-i hâl murâd eyledüm. ‘İle’l-ân hiç bir aḥad bundan su‘âl ve¹⁰⁰¹ istiḥbâr u mâ-fî’l-bâl eylemedi. Bu emr-i ğarîb ve hâl-i dil-firîbdür.’ Hikâyeti budur ki ‘Eyyâm-ı şitâda Sultân Meḥemmed

⁹⁹⁶ Şûlaşâ: salı AE

⁹⁹⁷ kısım-ı // şerh: bir risâle taḥrîr MK

⁹⁹⁸ idi. Ehl-i - MK

⁹⁹⁹ yanında olanlar: yanından AE

¹⁰⁰⁰ merâtib-i sâmiyye: medâric-i ğâliyye AE

¹⁰⁰¹ her // su‘âl ve - AE

ile¹⁰⁰² sefer idüp konağda otak kurulınca oturmak için¹⁰⁰³ bir seccâde döşerlerdi. [MK 70a] Çizmesini bir gulâm çekerken bir gulâma dahı tayanur idi, her zamânda ‘âdeti bu idi. Bir menzilde dahı¹⁰⁰⁴ tayanacağı gulâm bulunmayup Sultân Mehemmed baña tayandı. Şoḥbet-i selâṭinde bundan lezîz nesneye vâsıl olmadum.’ didi.” diyü rivâyet eyledi.

Ve bundan mâ-‘adâ yine ḥālinden¹⁰⁰⁵ rivâyet ider ki “Monlâ ‘Alî’den *Muṭavvel* kırâ’atine şurū‘ eyledük. Günde bir saṭr veyâ iki saṭr okurduk lâkin baḥş-i ders kuşlukdan ikindüye degin mümtedd olurdu. Altı aya degin bu ḥâl üzere okıduk. Bir gün eyitdi: ‘Bu zamâna degin okıduḡuñuz kırâ’at-i kitâbdur, şimden şoñra kırâ’at-i fenn eyleñ.’ didi. Ba‘dehu günde iki kâğıd okıtdı, altı ayda kitâbı itmâm eyledük.¹⁰⁰⁶ Fenn-i bedî‘e geldüğümüzde her şan‘at için bir nice beyt-i Fârsî okurdu. Bir gün eyitdük¹⁰⁰⁷ ‘Ekşer hıfzıñuz Fârsî¹⁰⁰⁸ ebyâtından ancak.’ didük, eyitdi: ‘Bilâd-ı ‘Acem’de ‘âdet-i talebe budur ki ikindüden şoñra cem‘ olurlar dahı aḥşama degin şî‘r müzâkere iderler. Şimdi okıduḡum ol zamânda kalbümde kalandur.’ didi ve didi ki ‘Diyâr-ı ‘Acem’den Rûm’a riḥlet itdüğüm zamânda yolda ḥâtırumda olan ḡazeliyyâtı şaydum on biñ ḡazel var imiş.’ didi.” diyü rivâyet eyledi.

Ve dahı şâḥib-i kitâbuñ ḥâli rivâyet ider “Monlâ ‘Alî’ñüñ [AE 56b] inşâfındandır ki bir gün dersde *Televîḥ*’e i‘tirâz eyledi. Ben dahı ‘Bu söz hiç keferete yaramaz hücremde fıkır idüp.’¹⁰⁰⁹ diyü cevâb virdüm. Bir zamân¹⁰¹⁰ baş aşğa eyledi, ḡazab itdi,¹⁰¹¹ añladum. Ders âḥirine degin söylemedi. Kalkduḡumuzda baña otur diyü işâret eyledi. Ben oturdum, şürekâm gitdi. Baña eyitdi: ‘Ben senüñ [MK 70b] üstâduñ degül miyem?’ didi. Ben dahı ‘Olan oldu.’ diyü cevâb virdüm. Didi ki ‘Yâ

¹⁰⁰² ile: ile bile AE

¹⁰⁰³ “oturmağ için” kelimesi AE’de “oturmağa” şeklinde “döşerlerdi” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁰⁰⁴ - MK

¹⁰⁰⁵ diyü // ḥālinden - MK

¹⁰⁰⁶ didi. // eyledük - AE

¹⁰⁰⁷ - AE

¹⁰⁰⁸ - AE

¹⁰⁰⁹ hücremde // idüp - MK

¹⁰¹⁰ Bir zamân: didüm dahı AE

¹⁰¹¹ - AE

benümçün böyle eyledün imdi bu¹⁰¹² iki emrden birini ihtiyâr eyle. Yâ müdderris-i âhere var yâhûd dersüme hâzır olma.’ Ben eyitdüm¹⁰¹³ ‘Dersine hâzır olayum ammâ bir dahı böyle söz¹⁰¹⁴ söylemeyüm.’ didüm. Bu sözi söyledümde¹⁰¹⁵ yemîn-i bi’llâh eyledi ki ‘Bu sözi saña hışm u gâzab idüp söylemezem. Mütâla‘ aña zâhir olanı takrîr eyle dahı hâtıruña gelenün fetî ile şetm eyle.¹⁰¹⁶ Va’llâhü’l-‘azîm hâtırum mükedder¹⁰¹⁷ olmaz.’ didi.” diyü rivâyet ider.

Ve dahı Monlâ ‘Alî’nün leṭâ’ifinden şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider ki “Sultân Bâyezîd şiddet-i ḥarda eyyâm-ı Ramazân’da İstanbul’uñ tağlarından bir tağa çıkup Monlâ ‘Alî bile idi. İkinci namâzını Sultân Bâyezîd ile bile kılup¹⁰¹⁸ ḥattâ aḥşamı dahı bile kılup iftârı bile eyledi. Kaçan¹⁰¹⁹ güneş gurûb vaktine geldükde monlâya za‘f müstevlî olup güneşe bakup şiddet-i ḥardan güneşde ḥarekete kâdir degül gibi didi.”

Ve yine şâhib-i kitâb ḥälinden¹⁰²⁰ rivâyet ider ki “Üç faşlı Burûsa üstindeki tağda olan mekânında geçürüp birkaç def‘a qar yağmayınca inmezdi. Ḥattâ¹⁰²¹ bir gün derse girdük, kendü üstine ve kitâbları üstine qar yağmış. Eṣnâ-yı dersde kitâb görmek lâzım gelüp kitâbı eline alup üstindeki qarı gördükde eyitdi: ‘Ne ‘aceb¹⁰²² beñzer ol maḥbûbe ki ebyazü’l-levn, ebredü’t-tab‘ola.’ didi.”

Ve dahı evâḥir-i ‘ömrinde eyitdi:¹⁰²³ “Üç nesneye ḥâcet diledüm, ikisinün kabûlluğında şübhem kalmadı. Ḥaḫḫ Te‘âlâ’dan recâ iderem ki üçüncisini de kabûl eyleye.¹⁰²⁴ Birisi bu ki evümde fevt olanuñ ben evveli olam. İkincisi bu ki marazum [MK 71a] mümtedd olmaya. Üçüncisi îmân ile ḥatm olam.” didi. Fi’l-ḥaḫîka

¹⁰¹² Yâ // bu: benümçün AE

¹⁰¹³ var // eyitdüm: varın ve yâhûd AE

¹⁰¹⁴ bir // söz -AE

¹⁰¹⁵ Bu // söyledümde -MK

¹⁰¹⁶ gelenün // eyle: geleni maḥḥice su’âl eyle. MK

¹⁰¹⁷ müttekedir AE

¹⁰¹⁸ - AE

¹⁰¹⁹ - MK

¹⁰²⁰ Ve yine // ḥälinden: diyü rivâyet ider ve ḥälinden dahı AE

¹⁰²¹ - AE

¹⁰²² eyitdi: “Ne ‘aceb: ta‘accüb AE

¹⁰²³ evâḥir-i // eyitdi: didi ki AE

¹⁰²⁴ ikisinün // eyleye. - AE

evinde¹⁰²⁵ evvel fevt olan kendüsi idi ve öyle namâzında haste [AE 57a] oldu, ikindü ezânında fevt oldu. Râvî eydür: “Bu ikisinin de du‘âsı maqbûl olduğundan üçüncü du‘âsı dağı maqbûl olduğu fehm olunur.” Merhûm toköz yüz üç târihinde evinde¹⁰²⁶ fevt oldu. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.¹⁰²⁷

Monlā Ḥasan Çelebi bin Meḥemmed¹⁰²⁸ Şāh el-Fenārī

‘Ālim ü fāzıl idi, eyyāmını ‘ilm ile ‘ibādete taḫsīm eylemiş idi. Ḥasen libâslar giyerdi. Ata binmezdi tevāzu‘ından ötürü. Fuḫarâ vü mesākîni severdi. Meşāyih-i şūfiyye ile muşāḥabet iderdi. Edrine’de Ḥalebiye Medresesi’nde müderris idi. ‘Ammisi Monlā ‘Alī el-Fenārī ḳādī-‘asker idi.

Sultān Meḥemmed zamânında bir gün ‘ammissine “Baña bir gün¹⁰²⁹ pâdişāhdan icâzet alıvir. Mısr’a varup¹⁰³⁰ *Muḡni’l-Lebīb* okuram. Ġâyet iyü *Muḡni’l-Lebīb* bilür bir maḡribi var imiş, andan okıyayum.” didi. ‘Ammisi dağı Sultān Meḥemmed’e ‘arz itdükde “Dimāḡı muhtell olmuş gibi.” diyüp rencişle icâzet virmişler. Mısr’a varıcaḡ ol imâm-ı ‘Arabiyye ḫıdmetine yitdi ve *Muḡni’l-Lebīb*’i okıyup yazup taşḫih itdi. Üstâdı zaḫr-ı kitâbına icâzet-nâme yazdı. Ve İbn Ḥacer telâmizesinden *Şaḫîḫ-i Buḫārī* okıyup naḡl-i ḫadişe mücâz oldu. Şoñra ḫacca varup ba‘de’t-tekmîlü’l-menâsik mu‘âvedet rāhına sâlik olup girü diyâr-ı Rûm’a geldi ve ol yazduḡı *Muḡni’l-Lebīb*’i pâdişāh ḫazretlerine ihdâ itdi. Muḡaddemâ *Telviḫ* ḫaşıyesini Sultān Bâyezîd ismine yazduḡından nev‘an inḫirâf-ı ḫatırları var iken Mısr’a gitmesi ilâve esbâb-ı renciş olmuş idi. İhdâ itdüḡi kitâba nazar idicek [MK 71b] inḫirâf-ı ḫatır-ı ‘atırları zâ’il olup İznîḡ Medresesi’ni virdi¹⁰³² şoñra Şemâniyye’den birini virdi.

¹⁰²⁵ “evinde” kelimesi AE’de “olan” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁰²⁶ - AE

¹⁰²⁷ *Te‘âlâ* AE

¹⁰²⁸ - MK

¹⁰²⁹ bir gün - AE

¹⁰³⁰ Mısr’a varup: Mısr’da AE

¹⁰³¹ itdi // *Şaḫîḫ*, der-kenâr MK

¹⁰³² ‘Ammisi dağı Sultān Meḥemmed’e ‘arz itdükde dimāḡı muhtell olmuş gibi diyüp rencişle icâzet virmişler. Mısr’a varıcaḡ ol imâm-ı ‘Arabiyye ḫıdmetine yitdi ve *Muḡni’l-Lebīb*’i okıyup yazup taşḫih itdi. Üstâdı zaḫr-ı kitâbına icâzet-nâme yazdı. Ve İbn Ḥacer telâmizesinden *Şaḫîḫ-i Buḫārī* okıyup naḡl-i ḫadişe mücâz oldu. Şoñra ḫacca varup ba‘dehü tekmîlü’l-menâsik mu‘âvedet rāhına sâlik olup girü diyâr-ı Rûm’a geldi ve ol yazduḡı *Muḡni’l-Lebīb*’i pâdişāh ḫazretlerine ihdâ itdi.

Medrese hücrelerinde sâkin olurdu. Evkât-ı hamsede câmi'e mülâzemet iderdi. Başında tâc ve şemle, arkasında 'abâ idi. Kâdî-zâde'yi ziyâde severdi. Ekşeriyyâ dersden sonra Kâdî-zâde Medresesi'ne varup ziyâret iderdi. Şoñra Sultân Bâyezîd Hân günde seksen akçe vazîfe ile mütekkâ'id eyledi.¹⁰³³ Burûsa'da ölince sâkin oldu. *Muṭavvel'e* ve *Şerḥ-i Mevâkıf'a* ve *Telvîḥ'e* hâşiyeleri vardır, maḳbûl-i ḥalkḫdur.

Şâhib-i kitâbuñ üstâdı Seyyid Çelebi ki mu'îdi idi. Ba'z-ı aḫvâl-i şerîfesinden rivâyet ider ki¹⁰³⁴ “Bir gün şabâḥ beni da'vet eyledi.¹⁰³⁵ Hücresi kapısına geldüm, ağlar gördüm, müteḥayyir oldum. İçerü girdüm, selâm virdüm ‘Bükâ’ñuza sebeb nedür?’ didüm, eyitdi: “Gice şülûs-i âḫirde ḥâtıruma geldi ki üç aydan berü baña bir zarar-ı dünyevî vâḳî' olmamış. Şikâtden işitdüm ki ‘Dünyâda zarar olmayıcaḫ zarar âḫirete müteveccih olur.’ diyü. Biz bu sözde iken bir ḫulı geldi maḫzûn. Sebeb-i ḫüzninden şordukda cevâb virdi ki ‘Ḳatıra bin daḫı fülân maşlahata var didüñüz idi. Ben daḫı ḫatıra binüp giderken¹⁰³⁶ yolda ḫatır düşdi, helâk oldu.’ didi. Hemân Mevlânâ şükr eyleyüp ‘Elḫamdüli'llâḫ baña daḫı¹⁰³⁷ dünyevî zarar yitişdi.’ diyüp ol ḫula¹⁰³⁸ bu beşâretten ötüri ‘Sen li'llâḫ mâlumdan âzâd ol.’ didi.”

Ve yine şâhib-i kitâbuñ üstâdı ḫikâyet ider ki “Merḫûm Ḥasan Çelebi eydür di ki¹⁰³⁹ ‘Ḥâce-zâde'ñüñ benden fazlına mu'terifüm lâkin Ḥâce-zâde bir baḫşden bir

Muḫaddemâ *Telvîḥ* hâşiyesini Sultân Bâyezîd ismine yazduḡından nev'an inḫirâf-ı ḫâtırları var iken Mısr'a gitmesi ilâve esbâb-ı renciş olmuş idi. İhdâ itdüḡi kitâba nâzar idicek [MK 71b] inḫirâf-ı ḫâtırları zâ'il olup İznîḫ Medresesi'ni virdi: İcâzet alıvirdi. Sultân Meḫammed eyitdi: “Anuñ dimâḡı muḫtell olmuş.” didi zîrâ sevmezdi *Telvîḥ Hâşiyesi*'ni Sultân Bâyezîd nâmına didüḡiçün. Sultân Meḫammed ḫayâtıda iken Ḥasan Çelebi Mısr'a dâḫil olup *Muḡni'l-Lebîb* kitâbını kendü yazdı ve ol maḡribiden itḫân-ı tām ile kitâbı itmâm eyledi. Ol maḡribî zâḫir-i kitâbında icâzet-nâme yazdı ve daḫı İbn Ḥacer şâgirdlerinden *Şaḫîḥ-i Buḫârî* okıdı. Rivâyet-i ḫadîşde icâzet taḫşîl eyledi şoñra ḫacc eyledi, Rûm'a geldi. Ol *Muḡni'l-Lebîb*'i Sultân Meḫammed gönderdi. Gördükde ḫâtırının Ḥasan Çelebi olan küdüreti gitdi, buna İznîḫ Medresesi'ni virdi. AE

¹⁰³³ idi. Kâdî-zâde'yi ziyâde severdi. Ekşeriyyâ dersden sonra Kâdî-zâde Medresesi'ne varup ziyâret iderdi. Şoñra Sultân Bâyezîd Hân günde seksen akçe vazîfe ile mütekkâ'id eyledi: Dersden sonra Kâdî-zâde Medresesi'ne varup dersden sonra Kâdî-zâde'yi ziyâret iderdi, irta Kâdî-zâde onı ziyâret iderdi. Sultân Bâyezîd günde seksen akçe eyledi. AE

¹⁰³⁴ şâhib-i // ider ki: aḫvâl-i şerîfesinden rivâyet ider şâhib-i [AE 57b] kitâbuñ üstâdı Seyyid Çelebi ki mu'îdi idi AE

¹⁰³⁵ eyledi: eyledi, geldüm AE

¹⁰³⁶ Ben // giderken - AE

¹⁰³⁷ Mevlânâ // daḫı: şükr elḫamdüli'llâḫ baña AE

¹⁰³⁸ diyüp // ḫula: ḫulına AE

¹⁰³⁹ Ve yine // eydür ki: Bunıñ inşâfından şâhib-i kitâbuñ zıkr olan üstâdı ḫikâyet ider ki merḫûm Ḥasan Çelebi AE

baḥṣe mürür idemez taḥḳīḳ ü itḳānı olmayınca ammā ben [MK 72a] mürür iderem. Mebhāṣı fehm itdügümden şoñra itḳānum daḥı olmasa ve ‘alā külli ḥāl benden efḍaldur.’ didi.”

Monlā Muşliḥu’d-dīn Muştafa bin Monlā Hüsām

‘Ulūm-ı edebiyeye ve ‘ulūm-ı şer‘iyyeye ‘ālim idi. Uşūlî ve fūrū‘ı ve ḥadīşî ve tefāsîrî ve tarīkat-ı şūfiyyeyi severdi ve onlar ile ḥalvete dāḥil olurdu. Evvelā¹⁰⁴⁰ ‘ulemā-yı ‘aşrından okıdı. Şoñra ba‘z-ı medārise müderris olup şoñra Burūsa’da Çelebi Sulṭān Meḥemmed¹⁰⁴¹ Medresesi’ne müderris oldu. Ba‘dehu Burūsa’ya müftî olup müftî iken fevt oldu. *Teḥvīḥ*’e ḥāşiyesi vardır ve daḥı Şadrü’ş-Şerī‘a’ya ḥāşiyesi vardır. ‘İlm-i inşāda ziyāde kuvveti var idi. Şuver-ı mekātibi cem‘ olınuş mecmū‘a-i maṭbū‘a olmuştur.¹⁰⁴² Uzun boylu, çok şaḳallu¹⁰⁴³ idi.

Monlā Muḥyi’d-dīn

Aḥaveyn demek ile meşhūrdur. ‘Ulemā-yı Rūm’dan okıyup şoñra ba‘z-ı medārise müderris olup şoñra Şemāniyye’dan birine müderris oldu. *Şerḥ-i Tecrīd Ḥāşiyesi*’ne ḥāşiyesi vardır ve aḥkām-ı zındīḳ’da [AE 58a] risālesi vardır ve rub‘-ı dā’ireye risālesi vardır. Tōkuz yüz tārīḥinde fevt oldu.

Monlā Kāsım

Ḳāḍī-zāde demek ile meşhūrdur. Babası Ḳaştamonı’da ḳāḍī idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrında okıyup şoñra Hızır Beg ḥıdmetine yitişdi. Yanında ‘ulūm-ı keşîre taḥşîl eyleyüp şoñra Tire’de¹⁰⁴⁴ müderris olup ba‘dehu¹⁰⁴⁵ Sulṭān Meḥemmed Şemāniyye’yi binā idüp birisini virdi. Şāḥib-i kitābuñ vālidî “*Şerḥ-i Mevāḳıf*”ı a‘rāzdan cevāhire degin Monlā Kāsım’dan okıdum.” diyü rivāyet [MK 72b] ider. Şoñra Burūsa’ya ḳāḍī olup ḳazāsından marziyyü’s-siret, maḥmūdū’t-tarīḳa idi. Ḥattā eyyāmı bilād-ı İslām’da tevārīḥ-i eyyām idi. Şoñra yine Şemāniyye’dan birine müderris oldu. Sulṭān

¹⁰⁴⁰ -AE

¹⁰⁴¹ Çelebi // Meḥemmed: Sulṭān Meḥemmed bin Sulṭān Bāyezīd AE

¹⁰⁴² Şuver-ı // olmuştur. - AE

¹⁰⁴³ Uzun // şaḳallu: şaḳalı çok idi. Uzun boylu AE

¹⁰⁴⁴ Tire: Burūsa’da MK

¹⁰⁴⁵ - AE

Bāyezīd Hān¹⁰⁴⁶ tahta cülūs eyledükde Burūsa kazāsını girü virdi, kabûl eylemedi. ‘Ākıbet ibrām itdüklerinde¹⁰⁴⁷ kerhen kabûl eyledi. Burūsa’da kâdî iken sekiz yüz toksan toktuz Ramazān’ınıñ üçüncü günü fevt oldu.¹⁰⁴⁸

Monlā Muḥyi’ d-dīn

Mağnisa-zāde demekle meşhûrdur. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Monlā Hüsrev hıdmetine yitişüp Ayaşofıyya’da müderris iken -Hattā İbn Mağnisa’nuñ hücreşi tabaka-i ‘ulyāda idi, şabāḥa degin çerāğı yanardı. Sulṭān Meḥemmed dārü’s-sa‘ādesinden görürdi, kim idüğini bilmezdi.- bir gün Sulṭān Meḥemmed, Monlā Hüsrev’e talebesinüñ efāzılını şordı. Monlā Hüsrev “İbn Mağnisa.” didi. “Andan soñra kim?” didükde yine “İbn Mağnisa.” didi.¹⁰⁴⁹ Sulṭān Meḥemmed “İki midür?” didükde Monlā Hüsrev¹⁰⁵⁰ “Yok vāḥid ke-elf meşābesinde¹⁰⁵¹ birdür, biñe mu‘ādildür.” didi. Sulṭān Meḥemmed “Fülān hücrede mi sākındür?” didi.¹⁰⁵² Monlā Hüsrev “Ne‘am oldur.” didi. Ol vaqt¹⁰⁵³ Maḥmūd Paşa İstanbul’daki medresesini binā eylemiş idi. Sulṭān Meḥemmed Mağnisa’ya virdi.

Ol sene¹⁰⁵⁴ dersine üstādı Monlā Hüsrev ve Ḥaṭīb-zāde ve sā’ir ‘ulemā-yı beled¹⁰⁵⁵ ḥāzırūn olup İbn Mağnisa bunlar maḥzarında ders virdi. Ders tamām olduḡda Monlā Hüsrev eyitdi: “Ben Rūm’da iki ders gördüm. Birisi Meḥemmed Şāh-ı Fenārī’nüñ evvel dersine ḥāzır oldum. İkincisi bu ders¹⁰⁵⁶ ki el-ān ḥāzır olduḡ.” didi. [AE 58b] Ḥaṭīb-zāde [MK 73a] eyitdi: “Bu şehādete naḡar idüñ ki müderris-i evvel Meḥemmed Şāh-ı Fenārī ola, kārī’si Faḥrū’d-dīn-i ‘Acemī ola. Bu ders müderrisi İbn Mağnisa ola, kārī’si fülān ola. O kande bu kande.” didi. Soñra Sulṭān Meḥemmed Semāniyye’den birini virdi soñra İstanbul kâdîsi oldu soñra kâdî-‘asker oldu.

¹⁰⁴⁶ - AE

¹⁰⁴⁷ ‘Ākıbet // itdüklerinde: daḡı ikrāḥ eyledi AE

¹⁰⁴⁸ - AE

¹⁰⁴⁹ Andan // didi - AE

¹⁰⁵⁰ Monlā Hüsrev - MK

¹⁰⁵¹ - AE

¹⁰⁵² fülān // didi: oldur “Didüğün fülān medresedeki hücrede mi sākındür.” didükde MK

¹⁰⁵³ Ol vaqt - AE

¹⁰⁵⁴ - MK

¹⁰⁵⁵ ‘ulemā-yı beled: ‘ulemā bile MK

¹⁰⁵⁶ bu ders: budur MK

İttifâk Sultân Mehemmed Rûmili tarafına seferi düşdi. İbn Mağnisa gönderdi, gidüp İstanbul'a dönicek zamânda Sultân Mehemmed bir 'Arabî beytten su'âl eyledi. İbn Mağnisa "Hâtırımda yokdur,¹⁰⁵⁷ evde fikr ideyüm dağı cevâb vireyüm." didi. Sultân Mehemmed "Bir beytde fikre mi muhtâcsın?" didükde İbn Mağnisa sâkit oldu. Ol zamânda Monlâ¹⁰⁵⁸ Sirâcü'd-dîn nişancı idi. Sultân Mehemmed da'vet eyleyüp ol beyti¹⁰⁵⁹ su'âl eyledükde "Bu beyt fülân şâ'irüdü ve fülân kaşîdedendür ve evveli budur ve âhiri budur."¹⁰⁶⁰ diyü tahkîk eyledükde Sultân Mehemmed İbn Mağnisa'ya "'İlmde ve ma'rifetde ve şî'rde¹⁰⁶¹ âlim işte böyle olur." didi. Ba'dehu Sultân Mehemmed konağa varduğı¹⁰⁶² gibi İbn Mağnisa'yı kâdî-askerlikden 'azl eyleyüp Semâniyye'den birini virdi dağı derse muhtâcdur diyü.¹⁰⁶³ Haylî zamân geçdi sonra vezîr eyledi. Şöñra vezâretten dağı¹⁰⁶⁴ 'azl eyleyüp günde iki yüz akçe 'ulûfe eyledi. Şöñra Sultân Bâyezîd kâdî-asker eyledi. Kâdî-askerliği hâlinde fevt oldu.

Şâhib-i kitâbuñ 'ammisi Monlâ Kâsım'dan rivâyet olunur ki "Kâdî-asker iken okurduğ bir Ramazân gicesi 'Benüm mizâcumda fütür var. Siz ta'âmı ekl idüñ, ben bir mikdâristirâhat ideyüm.' didi, yatdı. Biz ta'âmı ekl idince hıdmet-kârı geldi 'Monlâ müteğayyirdür.' didi. Varduk, hâlet-i [MK 73b] nez'inde bulduk. Süre-i Yâsîn'i kırâ'at eyledük, süre ile teslîm-i ruh eyledi." didi.

Taşnîfi mesmû' degüldür zirâ riyâset cânibine mâ'il idi. Şâhib-i kitâb "Ben bir risâlesini [AE 59a] gördüm. 'Ulûm-ı 'aqliyyeye müte'allik zekâ vü fiṭnatı andan naql¹⁰⁶⁵ olunur." didi. Ve dağı "Ol risâleyi¹⁰⁶⁶ vâlidüm okıyup fâzıldur diyü şehâdet eyledi." didi.

¹⁰⁵⁷ hâtırımda yokdur - AE

¹⁰⁵⁸ Monlâ - AE

¹⁰⁵⁹ ol beyti: bu beytten AE

¹⁰⁶⁰ - MK

¹⁰⁶¹ tetebbu' da AE

¹⁰⁶² Ba'dehu // varduğı: Sultân konuğı AE

¹⁰⁶³ - AE

¹⁰⁶⁴ - AE

¹⁰⁶⁵ Ma'lûm MK

¹⁰⁶⁶ ol risâleyi - AE

Monlā Hüsāmü’-d-dīn Hüseyn bin Hasan bin Hāmid et-Tebrizī el-müştehir bi-

Ümmüveled

Mevlānā¹⁰⁶⁷ Fahrü’-d-dīn-i ‘Acemī’nün ümmüveledini tezevvüc itdüğinden ötüri Ümmüveled diyü mülakkaab oldı. ‘Ālim ü ‘āmil, taķī vü naķī idi. Nefsine meşgūl, ḥalā’iķden münkaṭı‘ idi. Evķātını ‘ilme ve ‘ibādetle şarf idüp çok kitābı mütāla‘a ve taşhīḥ eylemiş idi. Ba‘z-ı medārise müderris olup şoñra Sultān Meḥammed Hān medāris-i Semāniyye’nün birini virdi. Şalāḥ-ı nefsinden ötüri Sultān Meḥammed severdi.¹⁰⁶⁸

Şāḥib-i kitāba Ümmüveled’ün ba‘z-ı evlādı ḥikāyet idüp “Ba‘z-ı zamānda Sultān Meḥammed, Ebī Eyyūb-ı Enşārī ziyāretine giderken evümüz öñine uğrayup vālid şerbet çıkarup eli ile Sultān Meḥammed’e virüp içüp selām virüp gidüp iḥsān-ı ‘azīm eylerdi.” diyü rivāyet eyledi.

Ve daḥı¹⁰⁶⁹ rivāyet olunur ki “Sultān Meḥammed İstanbul’dan ğazā niyyetine çıkup cemī‘-i¹⁰⁷⁰ ‘ulemā bile ṭabl-ḥāne ise dögilür. ‘Ulemā müşāya‘a rusūmın edā idüp rikāb-ı sa‘ādet-intisāb-ı mülāzemeti ile behre-yāb olmuşlar idi. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾¹⁰⁷¹ āyet-i kerīmesine müte‘allik müşāḥabet idüp mü‘minīne īmānla emrūñ nüktesin beyāna taşaddī itmişler idi. Pādişāḥ ḥazretleri ‘Mevlānā Ümmüveled sen ne dirsın?’ diyü ḥiṭāb buyurmuşlar. [MK 74a] Mevlānā daḥı eyitmiş ki ‘Bu su’ālūñ cevābını mehterān şāḥı elinden sīne-kūb olan ṭabllar erfa‘-ı şavtla cevāb viriyorlar.’ Pādişāḥ ḥazretleri daḥı ‘Ne vechle cevāb virürler?’ didükde eyitmiş ‘Dum dum didüklerinde cevāb-ı şāfī ḥāşıl olur. Zīrā āminū kelimesinin ma‘nāsı *ve hüve ‘ale’l-īmān* dimekdür.’ didi. Kelāmı qarīn-i taḥsīn ve maķbūl-i şāḥ-ı ğüzīn olmuş.”¹⁰⁷²

¹⁰⁶⁷ - AE

¹⁰⁶⁸ Şalāḥ // severdi: Sultān Meḥammed Hān severdi selāmet-i fiṭrat ve şalāḥ-ı nefsinden ötüri. AE

¹⁰⁶⁹ ve daḥı - AE

¹⁰⁷⁰ - AE

¹⁰⁷¹ Kur’ān-ı Kerīm, Nisā Sûresi, 4/136, “*Ey iman edenler! İman edin Allah’a, O’nun elçisine.*”

¹⁰⁷² ‘Ulemā müşāya‘a rusūmın edā idüp rikāb-ı sa‘ādet-intisāb-ı mülāzemeti ile behre-yāb olmuşlar idi. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ āyet-i kerīmesine müte‘allik müşāḥabet idüp mü‘minīne īmānla emrūñ nüktesin beyāna taşaddī itmişler idi. Pādişāḥ ḥazretleri “Mevlānā Ümmüveled sen ne dirsın?” diyü ḥiṭāb buyurmuşlar. Mevlānā daḥı eyitmiş ki “Bu su’ālūñ cevābını mehterān şāḥı elinden sīne-kūb olan ṭabllar erfa‘ şavtla cevāb viriyorlar.” Pādişāḥ ḥazretleri daḥı “Ne vechle cevāb virürler?” didükde

Bu fazl ile umūr-ı dünyāda ğafleti var idi. Hattā Şemāniyye’de kendü medresesini bulmazdı bir delīl olmayınca. Şāhib-i kitābuñ vālidī hikāyet ider ki “Bir gün Şemāniyye Medresesi’nden birisinde¹⁰⁷³ Monlā ‘Alā’ü’d-dīn-i ‘Arabī’den ders okurduk. İttifāk Monlā ‘Alā’ü’d-dīn¹⁰⁷⁴ eşnā-yı dersde ayak [AE 59b] üzere kalkdı. Baḳduk, gördük, gelen¹⁰⁷⁵ Monlā Ümmüveled’dür. Ders-hāneye girdi, gördi ki kendü medresesi degül, döndi gitdi.¹⁰⁷⁶ Monlā ‘Alī-i ‘Arabī¹⁰⁷⁷ tebessüm eyleyüp ‘Bir delīl bulmamışdur.’ didi.” diyü hikāyet ider.

Ve dahı rivāyet olunur ki bir gün el öpmege Sultān Meḥemmed’e varup Sultān Meḥemmed’üñ elinüñ ayasını öpdi, mu‘tād yirini öpmedi. Zīrā mu‘tād elinüñ arkasını öpmek idi dahı Sultān Meḥemmed “Monlā hilāf-ı mu‘tād¹⁰⁷⁸ aya öpmek ile işāret neyedür?”¹⁰⁷⁹ didi. Monlā Ümmüveled eyitdi: “Ayaşofıyya’yı diledüm.” didi. Lüġat-ı Yünānī’de Ayaşofıyya hāliyen medrese olan yirüñ adıdur ve Türkī’de aya el ayasına dirler. Sultān Meḥemmed bu laṭīfeyi istiḥsān idüp Ayaşofıyya Medresesi’ni virdi. Merḥūmuñ¹⁰⁸⁰ kitābı ziyāde çok idi. Ma‘āşından ziyādeyi kitāba virüp müṭāla‘a iderdi.

Monlā Mu‘arrif-zāde-i Balıkesrī

Vilāyetinde ‘ulemāsından okıyup¹⁰⁸¹ şoñra [MK 74b] Hızır Beg ḥıdmetine vāşıl oldu. Şoñra ba‘z-ı medreselere müderris olup şoñra Sultān Bāyezīd’e ḥāce olup

eyitmiş “Dum dum didüklerinde cevāb-ı şāfī ḥāşıl olur. Zīrā āminū kelimesinüñ ma‘nāsı *ve hüve ‘ale’l-īmān* dimekdür.” didi. Kelāmı qarīn-i taḥşīn ve maḳbūl-i şāh-ı güzīn olmuş: Ardınca ba‘z-ı ‘ulemāya su‘āl idüp didi ki “Ḥikmet nedür ki Allāhu Te‘ālā mü’mīne īmān ile emr eyleye, diye ki ﴿

﴿ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾ diye Sultān Meḥemmed Hān Ümmüveled için “Yā Monlā! ‘Acemī ḥikmeti beyān eyle.” didükde Ümmüveled “Ṭavul benden cevāb virür fehm eyleñ.” diyicek Sultān Meḥemmed “Aşlı nedür?” diyüp Ümmüveled “Ṭavul dum dum dir. Allāhu Te‘ālā’nuñ āmenū ḳavlinde de *dūmū‘ale’l-īmān* dimekdür, didi. Sultān Meḥemmed ‘acebe gelüp istiḥsān eyledi.

¹⁰⁷³ “Şemāniyye Medresesi’nden birisinde” cümlesi AE’de “okurduk” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁰⁷⁴ - AE

¹⁰⁷⁵ - AE

¹⁰⁷⁶ dahı AE

¹⁰⁷⁷ ‘Alī ‘Arabī: ‘Alā’ü’d-dīn

¹⁰⁷⁸ hilāf-ı mu‘tād - AE

¹⁰⁷⁹ ile // neyedür: neye işāretdür MK

¹⁰⁸⁰ - AE

¹⁰⁸¹ ‘ulemāsından okıyup: okıdı MK

yanında tamām maqbūl¹⁰⁸² oldu ve maḥabbet-i ‘aẓīme ile maḥabbet eyledi. Rivāyet olunur ki “Eger bunuñla benüm muṣāḥabetüm olmayaydı i‘tikādum ṣaḥīḥ olmazdı.” didi. Āḥir-i ‘ömrinde a‘mā oldu, yine muṣāḥabetini terk eylemedi tā fevt olunca. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.¹⁰⁸³

Monlā Muḥyi’d-dīn

Yaraluca Muḥyi’d-dīn demekle meṣhūrdur. Bu laḳabuñ aslı budur ki yigitligi zamānında aḳrānı ile muḥārebeden ḥālī olmazdı. Ba‘z-ı ‘ulemādan okıyup soñra ba‘z-ı medreselere müderris olup soñra Edrine ve Burūsa’ya ḳāḍī oldu lākin sīret-i ḥasenesi olmamak ile Sultān Bāyezīd Ḥān¹⁰⁸⁴ ‘azl eyledi soñra Edrine ḳazāsını virdi soñra andan da ‘azl eyleyüp yevmī iki yüz aḳçe ‘ulūfe eyledi. *Şerḥ-i ‘Aḳā’id*’e ḥāşiyesi vardur.

Monlā Bahā’ü’d-dīn İbn Şeyḫ Luṭfu’llāh

Şeyḫ Ḥācī Bayram Sultān¹⁰⁸⁵ ḥulefāsındandır. ‘Ālim ü fāzıl, [AE 60a] ṣedīdü’z-zekā ve ḳaviyü’t-tab‘ idi. Evḳātını ‘ilm ile ‘amele taḳsīm eylemiş idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Ḥāce-zāde ḥıdmetine yitişüp mu‘īdi oldu. Soñra Balıkesrī’ye müderris oldu soñra Burūsa’da Yıldırım Bāyezīd Ḥān Medresesi’ne müderris oldu. Soñra Sultān Meḥammed Ḥān medāris-i Şemāniyye’nüñ birisini virdi soñra yine Burūsa Medresesi’ni virüp yirini İbn Maḡnisa’ya virdi ḳāḍī-‘ askerlikden ‘azl eyledügi zamānda.¹⁰⁸⁶ Soñra medreseden ferāḡat idüp ve nāsdan ‘uzlet eyleyüp¹⁰⁸⁷ Balıkesrī’de mütemekkin oldu. Soñra Sultān Bāyezīd Edrine’deki medresesini binā eyleyüp Monlā¹⁰⁸⁸ Bahā’ü’d-dīn’e virdi. Fevt olunca anda¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸² maqbūl: ḳabūl AE

¹⁰⁸³ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh. Raḥimehu’llāh. AE*

¹⁰⁸⁴ Sultān // Ḥān - AE

¹⁰⁸⁵ - AE

¹⁰⁸⁶ Ḳāḍī-‘ askerlikden // zamānda: andan MK

¹⁰⁸⁷ ‘uzlet eyleyüp: ‘azl idüp AE

¹⁰⁸⁸ - AE

¹⁰⁸⁹ - AE

müderriş oldu. [MK 75a] Sekiz yüz toḳsan beş târîhinde fevt oldu. Ba‘ zılar fevtine bu târîhi dimişlerdür, diyü rivāyet ider.¹⁰⁹⁰ **Târîḥ:**

فقدنا بهاء الدين فاضل عصره

¹⁰⁹¹ فقلنا لتاريخ ترحم له ربي

Rivāyet olunur ki Edrine’de bir meczûb bir gün Monlā Bahā’ü’-d-dîn’e “Monlā¹⁰⁹² göç yakındur, tedārük eyle.” didi. Evine geldükde vaşiyyetini eyleyüp¹⁰⁹³ yedi gün ḥaste olup intikāl eyledi. Şāhib-i kitāb eydür: “Babam, merḥūmdan oḳımışdur. Fazlına ve selāmet-i ‘aḳlına ve ḳuvvet-i zekāsına şehādet iderdi. Küçük iken Hācī Bayram Sulṭān¹⁰⁹⁴ tēcını giydi, fevt olunca terk eylemedi.” diyü rivāyet ider.

Monlā Sirācü’-d-dîn

‘Ulemā-yı ‘aşrından oḳıdı şoñra H̄‘āce-zāde ḥıdmetine vāşıl oldu. Şoñra ba‘ zı medreselere müderriş olup şoñra¹⁰⁹⁵ Sulṭān Meḥemmed Şemāniyye’den birini virdi. Bu müderriş iken birisini daḥı Monlā Kestellī’ye virdi. Sirācü’-d-dîn sābıḳan Monlā Kestellī’den oḳımış idi. Sirācü’-d-dîn derse girdükde bir ādem ḳordı ki Monlā Kestellī’nün medreseden çıḳduḡını ḥaber vire. Sirācü’-d-dîn dersde iken ol ādem Kestellī’nün çıḳduḡını ḥaber virdükde dersini ḳoyup Monlā Kestellī’nün [AE 60b] üzengüsine gelüp Monlā Kestellī men‘ iderdi şoñra selām virüp gelüp dersini dirdi. Monlā Kestellī ol medreseden gidince Sirācü’-d-dîn bu ḥıdmetden ferāḡat eylemedi ve Monlā Kestellī’nün men‘ i ile ḳanā‘ at eylemedi.

‘Ālim ü fāzıl idi, ḳaṣā’id-i ‘Arabiyye’de māhir ve nazm-ı ‘Arabiyye’de aḳrānı üzerine fazlı zāhir idi. H̄‘āce-zāde “Sirācü’-d-dîn’ün müṭāla‘a eyledüḡi ḳalbinden ḡā’ib degüldür ve ḡarā’ib-i ‘ulūma muṭṭalı‘ idi.” diyü şehādet iderdi. [MK 75b]

¹⁰⁹⁰ diyü // ider - MK

¹⁰⁹¹ “Asrının bilgesi Bahaüddîn’i kaybettik. Tarihine ‘Rabbim ona merhamet buyur.’ dedik.”

¹⁰⁹² - MK

¹⁰⁹³ geldükde // eyleyüp: evine geldi, vaşiyyetini zıkr eyledi. AE

¹⁰⁹⁴ - AE

¹⁰⁹⁵ - MK

Şāhib-i kitābuñ vālidī H̱āce-zāde'den hikāyet ider ki “Düşümde gördüm, elüm kesildi. Çok zamān geçmedi, Sirācū'd-dīn'ūñ fevti haberi geldi. Bunuñ mevti rū'yāmuñ ta' bīri vāqī' oldı.” didi, diyü rivāyet ider.

Monlā Meḥemmed Muḥyi'd-dīn el-meṣhūr bi-İbn Küpelü

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı, zamānında faẓl ile meṣhūr oldı. Şoñra ba'z-ı menāşıba vāşıl olup şoñra Sultān Meḥemmed¹⁰⁹⁶ kādī-‘asker eyledi.¹⁰⁹⁷ Bilād-ı Karaman fethinden şoñra ‘azl eyledi ki sekiz yüz yetmiş iki tārīhinde idi. Ol zamānda Vezīr Maḥmūd Paşa daḥı ma'zūl oldı. İki kız karındaşı var idi. Birisini Fāẓıl Sinān Paşa tezevvüc eyledi. Andan bir oḡlı oldı ki adı Meḥemmed Çelebi'dür. İstanbul'da Maḥmūd Paşa Medresesi'ne müderris oldı şoñra ba'z-ı şehrlere kādī olup ba' dehu manşıbdan tekā'üd¹⁰⁹⁸ eyleyüp daḥı yigit iken fevt oldı. Ve bir kız karındaşını daḥı Kemāl Paşa oḡlı Süleymān Çelebi tezevvüc eyledi. Andan bir oḡlı oldı. Adı Aḥmed Paşa'dur ki āfākda Kemāl Paşa-zāde dimekle meṣhūrdur.

Monlā Meḥemmed Muḥyi'd-dīn bin Beglik eş-şehīr¹⁰⁹⁹ bi-Monlā Vildān

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı şoñra Gelibolı'ya kādī oldı. Maḥmūd Paşa, Sultān Meḥemmed'e medḥ eyleyüp Sultān Meḥemmed İstanbul'a da'vet eyledi. Ol zamānda geldi ki ol zamānda¹¹⁰⁰ kādī-‘asker ḥaste olup ‘arẓa kādīr olmamak ile kādī-‘askere nā'ib itdiler. ‘Arz-ı kaẓā ile meclis-i refī' -i Sultānī'ye duḥūl şerefiyle müstes' id olduğda ḥüsn-i sīret ve kuvvet-i başireti pādişāh-ı daḥīka-şinās nazarında zāhir olıcaḥ Burūsa'da [MK 76a] vālidleri Sultān Murād Ḥān Medresesi'ni viridi şoñra Burūsa'ya kādī eyledi¹¹⁰¹ ba' dehu kādī-‘asker eyledi şoñra ‘azl itdiler. Sultān Bāyezīd ‘aşrında Anadolı kādī-‘askeri olup müteveffā oldı.¹¹⁰² Kaẓāsında sīret-i ḥasene üzerine idi. Fikr-i şāḳıb ve re'y-i şā'ib ile ḥaḳḳı bātıldan fark iderdi.

¹⁰⁹⁶ - AE

¹⁰⁹⁷ eyledi: eyledi şoñra AE

¹⁰⁹⁸ tebā'üd AE

¹⁰⁹⁹ el-meṣhūr MK

¹¹⁰⁰ ol zamānda - MK

¹¹⁰¹ - AE

¹¹⁰² kādī-‘askere nā'ib itdiler. ‘Arz-ı kaẓā ile meclis-i refī' -i Sultāniyye duḥūl şerefiyle müstes' id olduğda ḥüsn-i sīret ve kuvvet-i başireti pādişāh-ı daḥīka-şinās nazarında zāhir olıcaḥ Burūsa'da

Hikāyet olunur ki Sultān Meḥammed Ḥān ‘ahdinde Monlā Vildān kâdî-‘asker iken Edrine’de nâ’ibü’ş-şer‘ olan efendi, Dāvūd Paşa’yı henüz manşib taşarruf idüp vezîr olmamış iken fışkıdan men‘ içün muḥzır göndermiş. İmtinā‘ idicek nâ’ib ḡazab idüp bi’z-zāt varmış. Dāvūd Paşa daḥı nâ’ibi dögüp başın yarmış. Bu ḥādiṣe Sultān Meḥammed Ḥān ḥazretlerine ma‘rūz olıcaḡ “Taḥḳîr-i şer‘ idenüñ ḡatli vâcibdür.” diyü siyâsetine fermân-ı cihân-muṭâ‘ ları müte‘allik olmuş. Vüzerâ her çend ki şefâ‘ at itmişler, mümkün olmamış. Monlā Vildān’dan iltimās itmişler ki bu ḥuşûşa bir çâre ide ki nâ’ire-i ḡazab-ı pâdişāhî sükun bula. Ol daḥı taleb-i ‘afv idicek kelâmı sem‘-i rızâ ile mesmû‘ olmayup “Elbette siyâset olunmaḡ gerekdür.” diyü buyurdılar. Mevlânâ daḥı eyitdi ki “Nâ’ib meclis-i ḡazâdan kuvvet-i ḡazabiyye taḥrîki ile ḡalḳup ‘ırz-ı ḡazâya mürâ‘ at itmemekle mesned-i ḡazâdan sâḳıt olmuşdur. Mazrûb olduḡı ḥinde kâdî degüldür ki taḥḳîr-i şer‘ lâzım gele ve ḥill-i ḡatline fetvâ virile. Eger mücerred siyâset içün ḡatl buyurılırsa emr pâdişāhuñdur.” didi. Pâdişāh ḥazretleri daḥı bu [MK 76b] mertebeden şoñra sükût eylediler. Âḥir vüzerâ Dāvūd Paşa’yı pâye-i serîr-i a‘lâya şükr-i ḥalâşı edâsı içün dest-bûs itmege getürdükde Sultān Meḥammed bir büyük çubuk ḥâzır eylemiş idi. Kendü eli ile muḥkem ḡarb eyledi. Ḥattâ dört ay şāhib-firâş olup ‘ilâc ile güçle ḥalâş oldu. Şoñra ol ḡul Sultān Bāyezîd Ḥān devrinde vezîr olıcaḡ merḥûm Sultān Meḥammed Ḥān Ğāzî’ye du‘âlar iderdi ki “Beni ol ḡarbı ile irşād eyledi.”¹¹⁰³

vâlidleri Sultān Murād Ḥān Medresesi’ni virdi şoñra Burûsa’ya kâdî eyledi ba‘dehu kâdî-‘asker eyledi şoñra ‘azl itdiler. Sultān Bāyezîd ‘aşırında Anaṭolî kâdî-‘askeri olup müteveffâ oldı: Monlā Vildān’ı nâ’ib idüp ḡazâya ve menâşib ‘arzında Sultān [AE 61a] Meḥammed edeb ü zekâ ve kuvvet-i başîretinden ḥazḡ idüp Burûsa’da babası Sultān Meḥammed Medresesi’ni virdi şoñra Burûsa’ya kâdî ba‘dehu kâdî-‘asker eyledi şoñra ‘azl eyledi şoñra Sultān Meḥammed fevt olup Sultān Bāyezîd kâdî-‘asker eyledi şoñra fevt oldu. AE

¹¹⁰³ Hikāyet olunur ki Sultān Meḥammed Ḥān ‘ahdinde Monlā Vildān kâdî-‘asker iken Edrine’de nâ’ibü’ş-şer‘ olan Efendi Dāvūd Paşa’yı henüz manşib taşarruf idüp vezîr olmamış iken fışkıdan men‘ içün muḥzır göndermiş. İmtinā‘ idicek nâ’ib ḡazab idüp bi’z-zāt varmış. Dāvūd Paşa daḥı nâ’ibi dögüp başın yarmış. Bu ḥādiṣe Sultān Meḥammed Ḥān ḥazretlerine ma‘rūz olıcaḡ “Taḥḳîr-i şer‘ idenüñ ḡatli vâcibdür.” diyü siyâsetine fermân-ı cihân-muṭâ‘ ları müte‘allik olmuş. Vüzerâ her çend ki şefâ‘ at itmişler, mümkün olmamış. Monlā Vildān’dan iltimās itmişler ki bu ḥuşûşa bir çâre ide ki nâ’ire-i ḡazab-ı pâdişāhî sükun bula. Ol daḥı taleb-i ‘afv idicek kelâmı sem‘-i rızâ ile mesmû‘ olmayup “Elbette siyâset olunmaḡ gerekdür.” diyü buyurdılar. Mevlânâ daḥı eyitdi ki “Nâ’ib meclis-i ḡazâdan kuvvet-i ḡazabiyye taḥrîki ile ḡalḳup ‘ırz-ı ḡazâya mürâ‘ at itmemekle mesned-i ḡazâdan sâḳıt olmuşdur. Mazrûb olduḡı ḥinde kâdî degüldür ki taḥḳîr-i şer‘ lâzım gele ve ḥill-i ḡatline fetvâ virile.

Monlā Aḥmed Paşa bin Veliyyü'd-dīn el-Ḥüseynī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup taḥşil-i faẓl¹¹⁰⁴ eyledi. Şoñra Burūsa’da Murādiyye müderrisi oldı şoñra Edrine’de kâdî oldı şoñra Sultān Meḥemmed Ḥān¹¹⁰⁵ kâdî-‘asker eyledi şoñra kendüsine¹¹⁰⁶ ḥ‘āce eyledi. Lezizü’ş-şoḥbet idi. Tabi‘atı¹¹⁰⁷ cānib-i şî‘re mā’ıl olmağıla¹¹⁰⁸ [AE 61b] Türki şî‘ri ekşer idi. Şî‘rinde feşāḥati belāğatine gālib idi. Sultān Meḥemmed Ḥān¹¹⁰⁹ meyl-i ‘aẓīm ile meyl eyleyüp vezir eyledi şoñra bir kışşadan öturi ma‘zül eyledi şoñra ba‘z-ı bilāda emir eyledi.¹¹¹⁰ Tire ve Engüri¹¹¹¹ ve Burūsa gibi. ‘Āķıbet¹¹¹² Burūsa’da emir iken toķuz yüz iki tārīhinde fevt olup Burūsa’da defn olındı. Maḥrūse-i mezbūrede binā itdūgi medrese civārında medfundur.¹¹¹³ Qabri üstinde bir qubbe vardur. Vefātına Eflātūn-zāde tārīḥ diyüp qubbesi qapusında naķş olınmışdur, ol tārīḥ budur. Tārīḥ.¹¹¹⁴

Eger mücerred siyāset için katl buyurılırsa emr pādīşāhuñdur.” didi. Pādīşāh ḥazretleri daḥı bu [MK 76b] mertebeden şoñra sūkūt eylediler. Āḥir vüzerā Dāvūd Paşa’yı pāye-i serir-i a‘lāya şükr-i ḥalāşı edāsı için dest-būs itmege getürdükde Sultān Meḥemmed bir büyük çubuk ḥazır eylemiş idi. Kendü eli ile muḥkem dārb eyledi. Ḥattā dört ay şāḥib-firāş olup ‘ilāc ile güçle ḥalāş oldı. Şoñra ol qul Sultān Bāyezīd Ḥān devrinde vezir olıcaķ merḥūm Sultān Meḥemmed Ḥān Ġāzī’ye du‘ālar iderdi ki “Beni ol dārbı ile irşād eyledi.”: Kâdî-‘asker iken pādīşāh qullarından birisi Edrine’de ba‘zı fesād eyledi. Edrine’de maḥkeme nā’ibi ba‘z-ı ḥıdmet-kār göndermek ile men‘ eyledi, memnū‘ eylemedi. Nā’ib ḡazaba geldi, bi-nefsihi atına bindi, men‘ini kaşd eyledi, nā’ibi dārb-ı şedid ile dārb eyledi. Sultān Meḥemmed bu ḥādişeyi istimā‘ eyleyiceķ ol qulnuñ katlini emr eyledi. Nā’ib şer‘i taḥķir eyledügi ecilden vüzerā şefā‘at eylediler, qabul eylemedi. Monlā Vildān’a mürāca‘at eylediler. Bir ḥuşuşını ıslāḥ eyle diyü tazarru‘ eylediler. ‘Arz eyledi, Sultān Meḥemmed kelāmını redd eyledi. Monlā Vildān “Nā’ib ḡazab ile meclis-i kaẓādan qalmaq ile mertebe-i kaẓādan düşer, dögildügi zamānda kâdî degüldi. Kâdî’yi dögmüş olamaz taḥķir-i şer‘ itmiş olamaz.” didi daḥı Sultān Meḥemmed yine sākit oldı. İstanbul’a vüzerā ol qulı şükr ‘afvından öturi elin öpdürmege ilettiler. Sultān Meḥemmed bir büyük kütük ḥazır eyledi daḥı kendü eli ile muḥkem dārb eyledi. Ḥattā dört ay şāḥib-firāş olup ‘ilāc ile güçle ḥalāş oldı. Şoñra ol qul Sultān Bāyezīd’e vezir oldı. Adına Dāvūd Paşa dirlerdi. Dā’imā Sultān Meḥemmed’e du‘ā iderdi “Benüm rüşdüm anuñ dārbından oldı.” dirdi. AE

¹¹⁰⁴ “faẓl” kelimesi AE’de “okıdı” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹¹⁰⁵ - AE

¹¹⁰⁶ - AE

¹¹⁰⁷ - AE

¹¹⁰⁸ idi MK

¹¹⁰⁹ - AE

¹¹¹⁰ eyledi: eyledi şoñra MK

¹¹¹¹ Engüri: Anqara AE

¹¹¹² - AE

¹¹¹³ Maḥrūse-i // medfundur: medresesi vardur ve AE

¹¹¹⁴ vefātına // tārīḥ: vefātı tārīḥi, qapusında yazılmışdur. Tārīḥ Burūsa nā’ibi Eflātūn-zāde Meḥemmed’üñdür, bu beytlerdür AE

هذه مشكوة أنوار لمن

عده الرحمن من ممدوحه

فر من أدناس تلك الدار اذ

كان مشتاقا الى سبوحه

[MK 77a] قال روح القدس في تاريخه

ان في الجنات مأوى روحه¹¹¹⁵

Merḥūm şerîfî'n-neseb, 'ālî-himmet idi. Evlâdı ḳalmadı zîrâ tezevvüc eylememiş idi. Ḥattâ ba'z-ı nâs maḥbûb-dûstluḳ töhmetin iderlerdi. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî, üstâdı Ḥ'âce-zâde'den rivâyet ider "Edrine'de at seyrine bile gitmişler.¹¹¹⁶ Eşnâ-yı müşâhabetde Ḥ'âce-zâde'ye 'Lezzet-i cimâ' ı vaşf ile çok kimesneye şordum, vaşf idemediler lâkin sen 'âlim ü fâzılsın, vaşfına ḳâdirsin.' didi. Ben daḥı¹¹¹⁷ didüm ki 'İdrâk olunur lâkin ḳâbil-i ta'bir u tavşîf'¹¹¹⁸ degüldür.' didüm, inkâr eyledi. Ben de 'Gel imdi sen lezzet-i 'aseli beyân eyle.' didüm, eyitdi: 'Zevḳsüz idrâk olunmaz.' didi. Ben daḥı 'Bu da öyledür.' didüm. Buradan fehm eyledüm ki 'innî imiş, didi.'" diyü rivâyet ider.¹¹¹⁹ 'Arabî şî'ri daḥı¹¹²⁰ vardır. Hızır Beg İbn Celâlî'd-dîn'üñ müstezâdına nazîre dimişdür.¹¹²¹

يا رامى قلبي بسهام اللحظات

هيهات نجاتي

¹¹¹⁵ "Bu, Rahmân'ın övülecek saydığı kişinin ışıḳ saçan bir kandilidir. / Teşbih ettiḡi yüce zâta hasret çekerken, bu dünyanın pisliklerinden kurtuldu. / Cebrail onun gidiş tarihi için 'Cennetlerde ruhunun sığınaḡı vardır.' didi."

¹¹¹⁶ bile gitmişler: etrâfını tolaşmakda AE

¹¹¹⁷ - AE

¹¹¹⁸ -i ta'bir u tavşîf - MK

¹¹¹⁹ didi // ider - MK

¹¹²⁰ - AE

¹¹²¹ nazîre dimişdür: nazîresi vardır AE

ما زلت فداء لك روحي وحياتي

من قبل مماتي¹¹²²

Ve ba‘z-ı mektûbınuñ ‘unvânında bu beyti getürmişdür ki şeref-i nesebine delâlet ider. Beyt:

سلام كأنفاسي إذا كنت ناطقا

بمدح رسول الله جدي وسيدي¹¹²³

Monlâ İbrâhîm Paşa İbn Halîl Paşa¹¹²⁴ İbn İbrâhîm İbn Halîl

Sâbıkda zıkr olındı ki [AE 62a] cedd-i a‘lâsı¹¹²⁵ Devlet-i ‘Osmâniyye’de evvel kâdî-‘asker olmışdur ammâ babası Halîl Paşa, Sultân Murâd’a vezîr oldı. Sultân Mehemmed cülûs eyledükde İstanbul fethinden soñra Halîl Paşa’yı bir huşûşdan ötüri habs idüp cemî‘-i mâlın aldı ve habsde fevt oldı. Ol târîhde merhûm¹¹²⁶ İbrâhîm Paşa Edrine kâdîsi idi. İbrâhîm Paşa’yı dahı kazâdan ‘azl eyleyüp ‘ulûfe ta‘yîn eylemedi. İbrâhîm Paşa beyne’n-nâs hor ve haķîr olup dânişmend olmaķ istedi. [MK 77b] Sultân Mehemmed havfından kimesne qabûl eylemedi. Ve bi’l-cümle aḥvâlî müteḡayyir olup ḥattâ Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd mütevellîsi oldı. Monlâ Kirmâstî Burûsa kâdîsi idi. Teftîş idüp muḥâsebesinde küllî münâkaşa ve elem virdi ve itâle-i lisân eyledi ve ‘arz idüp tevliyetden de ma‘zûl eyledi. Soñra rûzgâr-ı bed-kirdâr u nâ-hemvâr bunı Burûsa’ya muḥtesib eyledi ki andan kötü¹¹²⁷ bir manşib yok idi. Ḥattâ atını kendüsi eyerlerdi.

Bir gün melûl u maḥzûn ve maḥrûm u maḡbûn bu ḥâlinden müte’essir ve ‘âkıbet-i emrinde mütefekkir olup küllîsini terk idüp Şeyḥ¹¹²⁸ ‘Ârif-i bi’llâh Şeyḥ Ḥacî Ḥalîfe ḥıdmetine varup müridleri silkine münselik olup faķr ilbâsına girdi.

¹¹²² Yâ râmî // memâti - MK “Ey nazar oklarını kalbime fırlatan! Kurtuluş çok uzak. / Canım ve ruhum hâlâ fedadır sana ölümünden önce.”

¹¹²³ “Nefesim gibi huzurdur dedem ve efendim olan Allah’ın elçisini övmek için söylediğim sözler.”

¹¹²⁴ - MK

¹¹²⁵ cedd-i a‘lâsı: a‘lâsı ceddî: AE

¹¹²⁶ - MK

¹¹²⁷ ednâ AE

¹¹²⁸ - MK

Ba‘z-ı a‘dāsı pādīšāha “İbrāhīm Paşa mecnūn oldu, Burūsa tīmār-hānesi’nde ‘ilāc olunur.” demiş. Bu eşnāda şeyh Burūsa yaylağına mürīdleri ile¹¹²⁹ çıkup -Şeyhūn bir atı var idi. Ormanda yitmesün diyü boğazına ceres takılmış idi.- şeyh ba‘z-ı hūddāmına “Bu atı İbrāhīm’e işāl idin. Binsün, benüm yanuma gelsün, ceres çıkarmasun.”¹¹³⁰ didi. Mürīdleri dağı atı İbrāhīm Paşa’ya alup gidüp¹¹³¹ orman içinde bindi. Arkasında libās-ı fakr şeyh nidā eyledi ki “Yā İbrāhīm! Atdan benüm yanuma gelmeyince inme.” didi.¹¹³² İbrāhīm Paşa “N’ola sultānum.” diyüp şeyh yanına gelince inmedi.¹¹³³ Şeyh altına koyun postı bıraktı “Otur.” diyü emr¹¹³⁴ eyledi. Oturdu, eyitdi: “Yā şeyh! Ol beni imtiḥān [AE 62b] itdügün ceresün şadāsı maşrıka ve mağribe yitişse gerekdür.” didi.¹¹³⁵ Şeyh “Ben dağı böyle umaram.” didi. Ve dağı şeyh¹¹³⁶ eyitdi: “İrte var, İstanbul’a git, andan¹¹³⁷ Amāsiyye’de Şeh-zāde Sultān Bāyezīd’den gāfil olma.” didi. İbrāhīm Paşa¹¹³⁸ şeyhūn elin öpdı, [MK 78a] vedā‘ eyledi. Şeyh dağı ḥayr u bereket ile¹¹³⁹ du‘ā eyledi.

Rāvī, İbrāhīm Paşa’dan rivāyet ider¹¹⁴⁰ ki “İstanbul’a geldüm, yolda Sultān Meḥemmed’e dört ḥıdmet-kār ile gezerken rāst geldüm. Böyle gezmek ‘ādeti idi. Atumdan indüm, yoluñ bir tarafında ṭurdum. Selāmladum, baña bağıdı ‘Sen Ḥalīl Paşa oğlu degül misin?’ didi. Ben de ‘Belī.’ didüm, eyitdi: ‘Elḥamdüli’llāh cününüñ zā’ıl olmuş, irte dīvāna ḥāzır ol.’ didi, gitdi. İrte dīvāna vardum. Pādīşāh ḥazretleri vüzerāya¹¹⁴¹ ‘Ḥalīl Paşa oğlu geldi mi?’ demiş,¹¹⁴² ‘Ne‘am.’ demişler. ‘İmdi şoruñ ne maḳūle maşıb ister?’ demiş. Baña şordılar, ben de ‘Amāsiyye kazāsını isterem.’ didüm şeyhüm vaşıyyetini ri‘āyeten. Tekrār su‘āl eylediler, yine Amāsiyye kazāsını

¹¹²⁹ - MK

¹¹³⁰ çıkarsun MK

¹¹³¹ Mürīdleri // gidüp: dek diyüp rāvī eydür. İbrāhīm Paşa AE

¹¹³² didi - MK

¹¹³³ yanına gelince inmedi: yanında indi. AE

¹¹³⁴ emr - MK

¹¹³⁵ - MK

¹¹³⁶ - MK

¹¹³⁷ git andan: var AE

¹¹³⁸ İbrāhīm Paşa - AE

¹¹³⁹ şeyh // ile: şeyh ḥayr ile bereket ile AE

¹¹⁴⁰ olunur AE

¹¹⁴¹ pādīşāh // vüzerāya: vüzerāya tuyurmuş AE

¹¹⁴² - AE

didüm. ‘Arz eyledüklerinde ‘El-ân bildüm ki cünûndan kurtulmamış dahı büyük manşıb isterse virürdüm.’ diyüp¹¹⁴³ Amâsiyye kazâsını virmiş.¹¹⁴⁴

Amâsiyye’ye geldüğümde bir vâkı‘a gördüm. Sulţân Bâyezîd bir fîle binmiş ve beni ardına bile almış. Sulţân Bâyezîd’e buluşduğumda ‘Monlâ bu manşıbı sen benümçün kabûl eyledüñ. İnşâ’allah¹¹⁴⁵ baña salţanat müyesser olursa bile göreyüz.’ didi.” Çok zamân geçmedi, Sulţân Meĥammed fevt olup Sulţân Bâyezîd Hân¹¹⁴⁶ cülûs eyledükde Amâsiyye’ye emr gönderdi ki “İbrâhîm Paşa ehl ü ‘ıyâli ve ecmâl u eşķâlî ile bile gelsün.” diyü. İstanbul’a geldükde Sulţân Bâyezîd, Monlâ Kestellî’yi Rûmili kâdî-‘askerliginden ‘azl idüp İbrâhîm Paşa’ya virdi. Kâdî-‘asker olıcak kendüyi teftiş idüp tevliyetden ‘azl itdüren Monlâ [MK 78b] Kirmâstî İstanbul’da idi. Gerçi mübârek-bâde geldi ammâ ihânet ü ĥakâret ide diyü ĥavfından müteĥayyir idi. Ammâ İbrâhîm Paşa yüzinden ĥareket idüp şol mertebe¹¹⁴⁷ ikrâm eyledi ki Monlâ Kirmâstî itdügine nâdim olup [AE 63a] ĥavfı ĥayâya mübeddel oldu. Şoñra Sulţân Bâyezîd vezîr-i a‘zam eyledi ba‘dehu vezîr-i a‘zam iken fevt oldu. Kazâ vü vezâretde sîret-i ĥasene ve tarîkat-ı müstaĥsene üzere idi. İstanbul’da yevmî altı yüz fuķarâ ta‘âmından intifâ‘ iderlerdi. Fevt olduğda sekiz biñ aķçeden mâ-‘adâ aķçesi bulunmadı.

Monlâ Muşliĥu’d-dîn Muştafâ bin Evĥadü’d-dîn el-Yârĥişârî

‘Âlim, ‘âlî-ĥimmet, kebîrî’l-kadr, ‘azîmü’l-ĥürmet idi. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu¹¹⁴⁸ Ĥâce-zâde ĥıdmetine vâşıl oldu. Şoñra¹¹⁴⁹ İstanbul’da Murâd Paşa Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Edrine’de Eski Medrese’ye ve şoñra Şemâniyye’den birine müderris olup şoñra İstanbul kâdîsi oldu. Sulţân Bâyezîd zamânında on yıl muttaşıl kâdî oldu ve kâdî iken fevt oldu.

¹¹⁴³ - AE

¹¹⁴⁴ virdüm diyü AE

¹¹⁴⁵ - AE

¹¹⁴⁶ - AE

¹¹⁴⁷ Gerçi mübârek-bâde geldi ammâ ihânet ve ĥakâret ide diyü ĥavfından müteĥayyir idi. Ammâ İbrâhîm Paşa luĥf yüzinden ĥareket idüp şol mertebe: ĥavfından mübârek-bâde geldi, ihânet ve ĥakâret idicek diyü ĥavfı vardı. AE

¹¹⁴⁸ - AE

¹¹⁴⁹ - AE

Rivāyet olunur ki vüzerā “İstanbul kâdîlığını kabûl eyle.” diyü ibrām eylediler, kabûl eylemedi. Şoñra¹¹⁵⁰ Sultān Bāyezîd’e ‘arz eylediler ki “İstanbul¹¹⁵¹ kazâsını kabûl eylemedi.” diyü. Sultān Bāyezîd Hân¹¹⁵² “Ben aña mektûb yazayın.” diyü bir mektûb yazdı ki “Ben bilürem ki sen kazâya müsteḥâksın ve bunu daḥı bilürem ki kazâyı senden ğayrısına virürsem Allāhu Te‘âlâ’ya ‘âşî oluram. Senden tazarru‘um¹¹⁵³ budur ki sen¹¹⁵⁴ kazâyı kabûl eylesün.” didi. Mektûb vâşıl olduğda bi’z-żarûrî¹¹⁵⁵ kazâyı kabûl eyleyüp kazâya¹¹⁵⁶ mübâşeret eyledi.

Merḥûm her ‘ulûmda mâhir idi ve ‘ulemâ-yı ‘aşrı [MK 79a] fazlına şehâdet iderdi lâkin taşnîfe meşğûl olmadı. Şāḥib-i kitâb eydür: ¹¹⁵⁷ “Vebâdan firâr ḥaḳḳında bir risâlesini gördüm, fazlına delâlet ider.” didi. Kazâsından iḳdām üzere olup zulme ziyâde ḥavf üzere idi. Toḳuz yüz on bir¹¹⁵⁸ târiḥinde İstanbul’da fevt olup mescidi yanında defn olındı.

Monlâ Yūsuf bin Ḥüseyn el-Kirmâstî

‘Âlim ü fâzıl Monlâ Kirmâstî’dür.¹¹⁵⁹ Evâ’îl-i ḥâlinde¹¹⁶⁰ ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıdu ba‘dehu¹¹⁶¹ Ḥ̃âce-zâde’den taḥşîl-i ‘ulûm eyleyüp ba‘z-ı [AE 63b] medârise müderris olup Şemâniyye’ye vâşıl oldu. Şoñra Burûsa’ya daḥı şoñra¹¹⁶² İstanbul’a kâdî oldu. Kazâsında marziyyü’s-siret ve maḥmûdü’t-tariḳa idi. Ḥaḳḳ üzere Tañrı’nuñ bir kılıcı def‘i¹¹⁶³ bâṭıl yirine kılıcı idi. Rivāyet olunur ki bir gün küçük dülbend ile mescide varup çıḳduḳda bir maşlahatdan ötüri İbrāhîm Paşa bunu taleb eyleyicek dülbendini tebdîl eylemedi. Mescidden vezîri tercîḥ lâzım gelmesün diyü

¹¹⁵⁰ - AE

¹¹⁵¹ - MK

¹¹⁵² - AE

¹¹⁵³ recâm MK

¹¹⁵⁴ - MK

¹¹⁵⁵ - AE

¹¹⁵⁶ - MK

¹¹⁵⁷ - AE

¹¹⁵⁸ sekiz MK

¹¹⁵⁹ Monlâ Yūsuf // Monlâ Kirmâstî’dir: Monlâ Yūsuf ‘âlim ü fâzıl Yūsuf bin Ḥüseyn el-Kirmâstî AE

¹¹⁶⁰ Evâ’îl-i ḥâlinde - AE

¹¹⁶¹ cümleden AE

¹¹⁶² daḥı şoñra: ba‘dehu MK

¹¹⁶³ Ḥaḳḳ // def‘i: Tañrı’nuñ bir kılıcı ve ḥaḳḳ AE

ol hey'et ile vardı.¹¹⁶⁴ Vezîr gördükde su'âl eyledi, monlâ¹¹⁶⁵ cevâb virüp “Rabbim hıdmetine bu hey'et ile hâzır oldum. Vezîrden ötürü hey'et tağyîrine nefsum ruḥşat virmedi.” didi. Vezîr kabûl eyleyüp Sultân Bâyezîd'e bu hâli hikâyet ve şalâhını rivâyet eyledi ve Sultân Bâyezîd çok in'âm¹¹⁶⁶ u iḥsân eyledi. Muṣannefâtı çokdur. *Muṭavvel*'e ḥâşiyesi ve *Viḳāye*'ye şerḥi vardır ve uşûl-i fikhda bir metni vardır adı *Vecîz*'dür. Ve 'ilm-i me'ânide bir kitâbı vardır. Tokuz yüz târiḫinde fevt olup [MK 79b] Sultân Meḥammed Câmî'î kurbında olan mektebi yanında medfûndur.

Monlâ Eşref-zâde

H̱âce-zâde'den okıdı. H̱âce-zâde bunun hakkında fazîlet-i tâmm ile şehâdet iderdi. Şoñra Monlâ Ṭûsî'den okıyup mu'îdi oldu. Fezâ'ili meşhûr olup Monlâ Ṭûsî'nün ba'z-ı talebesi bahşlerini Monlâ¹¹⁶⁷ Ṭûsî'ye 'arz idüp cevâbına¹¹⁶⁸ kanâ'at itmezlerdi. Tekrâr¹¹⁶⁹ Eşref-zâde'ye 'arz iderlerdi, müşkilleri ḥall olurdu. Rivâyet olunur ki aşlâ bir mes'elede şübhesi yok idi. Nâdire-i dehr ve vaḥîd-i 'aşr idi. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî Eşref-zâde'den okıyup¹¹⁷⁰ rivâyet eyler ki vâlidüm¹¹⁷¹ “Baña emr iderdi ki her 'ilmde bir metni ma'nâsın ḥıfz eyle.” dirdi. “Hem öyle eyledüm. Kaçan okıyup mertebe-i istiḥrâca vâşıl olduğumda cemî'-i maḥfûzum def'aten baña ma'lûm oldu.” didi. Rivâyet ider ki “Eger Eşref-zâde taşnîf¹¹⁷² iştiḡâline müdâvemet eyleyeydi ḳudemānuñ zikri unudılurdu.” dir lâkin tarîḳ-i taşavvufa mâ'il [AE 64a] olup zümre-i şūfiyyeye mülḥaḳ olup şoñra seyyâḥ olup tâ'ife-i Ḳalenderiyye'nün re'îsi oldu. Tâ'ife-i mezbûre bunu cebren ve ḳahren aḥz eylediler. Onlar ile bilâdî deverân eyledi, ölince onlarla geçindi.

¹¹⁶⁴ ol // vardı - AE

¹¹⁶⁵ - AE

¹¹⁶⁶ - AE

¹¹⁶⁷ - MK

¹¹⁶⁸ - AE

¹¹⁶⁹ “Tekrâr” kelimesi AE'de “Eşref-zâde” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹¹⁷⁰ - AE

¹¹⁷¹ - MK

¹¹⁷² - AE

Monlā ‘Abdu’llāh el-Amāsī

‘Ālim ü fāzıl idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup Amāsiyye’de müderris olup soñra Merzifon’da müderris oldu. Soñra Amāsiyye’de Sultān Bāyezīd Medresesi’ne müderris olup ol medresede fevt oldu. ‘Ulūm-ı edebiyyeyi ve uşul ü furū‘ı ve ḥadīş ü tefsīri ‘ālim idi. Talebesi metn-i Sekkāki okırdı, şerḥe mürāca‘at eylemezdi. [MK 80a] ‘İlm-i belāğat naşb-i ‘aynı idi. Çok kimesne müntefi‘ oldu. Evkātıni ‘ilme ve ‘ibādeti şarf iderdi, aḥvāl-i dünyāya iltifātı yok idi.

Monlā Ḥacı Baba eṭ-Ṭosyavī

‘Ulūm-ı edebiyye ve ‘ulūm-ı şer‘iyyede māhir ve derse meşgūl idi. Talebeden çok kimesne müntefi‘ olup talebe beyninde taşnīfi şāyi‘ idi. Naḥvde *Kāfiye* i‘rābı ve *Mişbāḥ* i‘rābı ve *Ḳavā‘id-i İ‘rāb Şerḥi* ve *‘Avāmil Şerḥi* vardır.

Monlā Veliyyü’d-dīn el-Ḳaramanī

Şā‘ir Nizāmī’nün babası idi. Kendü vilāyetinde okıyup ‘ulūm-ı nāfi‘adan çok mertebeye vāşıl oldu. Va‘z u tezķir için ba‘z-ı eyyāmda ve mecma‘-ı ḥavāşş u ‘avāmda oturup naşīḥat iderdi. Eşnā-yı va‘zda ba‘z-ı ḥāl ‘ārız olup minberden düşerdi. “Veledi tāze iken fevt olmağı ile¹¹⁷³ ḥaylī maḥzūn olup veledi ba‘z-ı ebyāt inşād eylemiş idi.¹¹⁷⁴ Eşnā-yı va‘zında zıkr idüp ağlardı, ḥāzırlar bile ağlaşurlardı.” Şāḥib-i kitābuñ üstādı ‘Alā’ü’d-dīn ki Yetīm demek ile meşhūrdur, ol rivāyet ider. ‘Allāme-i Taftāzānī’nün *Şemsiyye* dībācesi şerḥine ḥāşiyesi vardır. Velelinün eş‘arı Rūm’da meşhūrdur. Ḥattā Sultān Meḥammed İstanbul’a da‘vet eyledi, yolda fevt oldu.

Monlā ‘Alā’ü’d-dīn

Fenārī’ye mensūbdur ammā evlād-ı Fenārī’den¹¹⁷⁵ degüldür. Merḥūm [AE 64b] ‘ālim ü fāzıl idi. Monlā Ṭūsī’den okıyup soñra ba‘z-ı medārise müderris olup soñra Semāniyye’ye vāşıl olup soñra Burūsa’ya ḳādī oldu. Soñra Anadolı’ya ḳādī-‘asker [MK 80b] olup soñra ma‘zūl olup tekā’üd ṭarīķi ile seksen akçe ta‘yīn olındı. Sultān

¹¹⁷³ tāze // ile: fevt olup AE

¹¹⁷⁴ - AE

¹¹⁷⁵ evlād-ı Fenārī’den: tevālūd ṭarīķi AE

Bāyezīd devrinde fevt olmuşdur. Seyyid Şerīf'ün *Şerh-i Miftāh*'ına hāşiyesi vardır ve 'Arabī inşāda yed-i tūlāsı var idi.

Monlā Qara Sinān

'Ulemā-yı 'aşrından okıdı soñra ba'z-ı medārise müderris oldı. 'Ulūm-ı 'Arabiyye ve fūnūn-ı edebiyyede mahāreti var idi. *Merāh*'a şerhi ve *Şāfiyye*'ye dañı şerhi vardır. Çağmīnī'nün *Mūlahhaş*'ına¹¹⁷⁶ şerhi vardır ve Şadrü's-Şerī'a'ya hāşiyesi¹¹⁷⁷ vardır.

Monlā Muşlihu'd-dīn Muştafā bin Zekerıyyā bin Aytoğmış el-Qaramanī

'Ulemā-yı 'aşrından okıdı soñra Mışır'a vardı, 'ulemāsından okıdı soñra Rūm'a geldi. *Dev*'a hāşıye yazdı ve Ebü'l-Leyş muqaddimesine şerh yazdı, *Tavzīh* diyü ad virdi.

Monlā Muşlihu'd-dīn

Monlā 'Abdu'l-kerīm'ün kayını idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı, beynlerinde fezā'ili meşhūr oldı. Ba'z-ı medārise müderris olup¹¹⁷⁸ Burūsa Murādiyyesi'nde müderris iken fevt oldı.

Monlā Qaraca Aḥmed Şemsü'd-dīn

Qaraca Aḥmed dimekle meşhūrdur. Ba'z-ı medreselere müderris olup soñra Burūsa'da Yıldırım Hān¹¹⁷⁹ Medresesi'ne müderris olup ol medresede sekiz yüz elli dört tārīhinde¹¹⁸⁰ fevt oldı. Cemī'-i evkātını 'ilme ve şugle şarf itmiş idi lākin iştiğālī keşir, taşşili qalil idi zīrā kü[n]d-ṭab' idi. Bunuñ birle cidd u cehd ile merātib-i 'āliyye vāşıl oldı. Hüsām-ı Kātī'ye hāşıye yazdı ve *Kūçek Hāşıye*'ye hāşıye yazdı. *Şemsiyye Şerhi* Sa'dü'd-dīn'e hāşıye yazdı ve *Şerh-i 'Aḳā'id*'e hāşıye yazdı.

¹¹⁷⁶ *Mūlahhaş*'ına: hey'etde olan muhtaşarına MK

¹¹⁷⁷ şerhi MK

¹¹⁷⁸ - AE

¹¹⁷⁹ - AE

¹¹⁸⁰ sekiz // tārīhinde - MK

Monlā Şemsü'd-dīn el-meşhūr [MK 81a] bi-Dinķoz

Bilād-ı Rūm'da ba'z-ı medreseye müderris oldu şoñra Burūsa'da Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderris [AE 65a] oldu. Ol medresede iken fevt olmışdur. Anuñ teşānīfindendür.¹¹⁸¹ *Merāḥ*'a şerḥi vardır ve Mes'ūd-ı Rūmī'nūñ *Ādāb-ı Baḥş Şerḥi*'ne ḥāşiyesi¹¹⁸² vardır ve şarfda *Maḳşūd*'a şerḥi vardır.

Monlā Taşkun Şūfī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı şoñra Monlā Hüsrev yanına varup ‘ulūm-ı ‘aḳliyyeyi andan tekml̄ idüp şoñra ṭarīḳ-i taşavvufa sālīk olup Burūsa'da tavaṭṭun eyledi. El-ān Burūsa'daki maḥallesine Taşkun Şūfī Maḥallesi dirler. Va'z u tezkīre meşḡul olup nās bundan müntefi' olup ziyāde maḥabbet eylediler. Bu ḥālde iken Sultān Bāyezīd devrinde fevt oldu. *Raḥimehu 'llāh*.¹¹⁸³

Monlā Muşliḥu'd-dīn eş-şehīr bi-Baḡl el-Aḥmer

Kızıl Kātır demek ile meşhūrdur.¹¹⁸⁴ ‘Ālim ü ‘āmil, muḥibb-i ‘ilm, fāzıl idi.¹¹⁸⁵ Kütüb-i mu'tebereden günde on kitābdan ders virürdi. Şāḥib-i kitābuñ ‘ammisi rivāyet ider “İki yıl yanında okıdum, bir gün ḥavfumdan ders terk eylemedüm.” dir. “Ve yanında fūnūn-ı edebiyeden ve ‘ulūm-ı ‘aḳliyyeden bir nesne naḳl olunmazdı illā o mes'eleyi bi-‘ibāretihi naḳl iderdi. Ḥattā ihtilāf-ı nūsaḥı¹¹⁸⁶ bile beyān iderdi.” diyü rivāyet ider. Bir gün talebesinden birisi bir ḥuşūşda ‘inād eyledügi ecilden ḡaḏab idüp “*Maḳşūd* dan *Keşşāf* a varınca bir mes'ele yokdur ki ol benüm ḥāṭırumda olmaya. Bu senūñ didüḡūñ bir yirde yokdur.” didi. Rāvi-i mezbūr eydür: “Monlā Muşliḥu'd-dīn bir ḳavlinde şādīḳ idüginde şekk yokdur.” dir.

Burūsa'da Manastır'da müderris olup Sultān Meḥemmed Edrine'de Yeñi Medrese'yi virdükde Şemāniyye'den bir medrese maḥlūl olup Sultān Meḥemmed “Ben maḥlūl olan Şemāniyye [MK 81b] Medresesi'ni Monlā Muşliḥu'd-dīn'e

¹¹⁸¹ Anuñ teşānīfindendür. - MK

¹¹⁸² *Ādāb-ı* // ḥāşiyeye: ādāb baḥşine risālesi MK

¹¹⁸³ - MK

¹¹⁸⁴ “Kızıl // meşhūrdur: ya'ni Kızıl Kātır. AE

¹¹⁸⁵ ‘Ālim // idi: ‘Ālim ü fāzıl ve ‘āmil, muḥibb idi. MK

¹¹⁸⁶ ihtilāf-ı nūsaḥı: ihtilāfātını MK

virdüm.” diyicek vezîr dahı “Dün aña Edrine’de medrese virdüñüz.” diyüp Sultân Mehemmed “Nesne lâzım gelmez, ol buña müsteħaḳdur.” didi. Sultân Bâyezîd cülûs [AE 65b] eyledükde Manastır Medresesi’ni virüp şoñra Edrine’de ikinci medreseyi virüp andan¹¹⁸⁷ müderris iken fevt oldu.

Merḥûm ḳalîlü’l-liḥye, kızıl beñizli, büyük âdem idi. Degme bir at götürmezdi. Derse müdâvemeti kemâlinde idi.¹¹⁸⁸ Talebesinden birisi derse ḥâzır olmasa ḥücre sine varup ḥaste ise ḥâtırun şorup sağ ise “Niçün derse ḥâzır olmaduñ?” diyü tevbiḥ iderdi.¹¹⁸⁹ Şâhib-i kitâb ‘ammisinden rivâyet ider ki “Ḳaşṭamonı’dan Edrine’ye tayum geldi, ziyâfet itmek istedik. Monlâdan bir ders güninde ziyâfet izn taleb eyledüm ğazaba gelüp ‘Neden ki ziyâfeti¹¹⁹⁰ derse mâni’ ‘add idüp dersi ziyâfete mâni’ ‘add itmeyesün. Tayuñdan utanuram yoḥsa seni redd iderem.’ diyü izn virmedi.” diyü rivâyet ider.

Monlâ Şemsü’ d-dîn

Aydın vilâyetinden idi. ‘Ulemâ-yı Rûm’dan okıyup şoñra bilâd-ı ‘Acem’e varup¹¹⁹¹ ‘ulemâsından okıyup şoñra ‘Arabistân’a¹¹⁹² varup ‘ulemâsından okıyup ‘ilm-i belâğatda mâhir olup ve ‘ilm-i edvâr ve fenn-i mûsikârda fâ’iḳ-ı aḳrân nâdire-i zamân oldu. Bilâdına gelüp Sultân Mehemmed yanında vâsıta-i nağam ile ni‘ama vâşıl oldu. Ba‘dehu Sultân Mehemmed yanında sū’-i edebi zâhir olmak ile yanında¹¹⁹³ olan taḳarrübi teneffüre mübeddel¹¹⁹⁴ ve ḥuzûrı fütûre muḥavvel oldu. Burûsa’ya gelüp nâsdan ‘uzlet idüp vaḳt-i zarûretde taşra¹¹⁹⁵ çıkup nağamât ehli yanında cem’ olup bir şan‘at ‘arzına birḳaç¹¹⁹⁶ aḳçe alup bunuñ ile birḳaç aḳçe cem’ idüp ol döñince yine taşra çıkmazdı. Yetîme nâm kızı ile muşâḥib idi. Âḥır-i [MK 82a] ‘ömrinde dimâğı muḥtell oldu. Muşâḥabet-i sultândan dūr ve i‘tibâr u iltifâtdan

¹¹⁸⁷ - AE

¹¹⁸⁸ Derse // idi. - AE

¹¹⁸⁹ niçün // tevbiḥ: tevbiḥ u taḳrî‘ iderdi. “Niçün derse ḥâzır olmaduñ?” diyü AE

¹¹⁹⁰ ders // ziyâfeti -MK

¹¹⁹¹ ‘Acem’e varup: ‘Acem’de AE

¹¹⁹² bilâd-ı ‘Arab’a AE

¹¹⁹³ - MK

¹¹⁹⁴ teneffüre mübeddel: sū’-i edeb vâḳi‘ olmak teğarrübe mübeddel AE

¹¹⁹⁵ - AE

¹¹⁹⁶ bir AE

mehcür olmak ile melûl u maḥzûn, âḥir-i kâr mecnûn oldu. Bir kimesne bir hediye getürse zehri var diyü yimezdi. Kaşâ'id-i 'Arabiyye vü Fârsiyye vü Türkiyye nazm idüp ekâbiri medḥ iderdi. Her kaşîde ki uslûbı medḥ idi, taşḥîfi hiev u ḳadḥ idi. Ve 'ilm-i [AE 66a] edvârda taşnîfi vardur ki ehli beyninde dâ'ir ile'l-ân meşhûr, elsine-i nâsda sâ'irdür.

Monlâ Melîḥî

Vilâyet-i Aydın'dandur. 'Ulemâsından okıyup 'ulûmda mâhir oldu. Ba' dehu¹¹⁹⁷ bilâd-ı 'Acem'e varup 'ulemâsından okıdı, Mevlânâ¹¹⁹⁸ 'Abdu'r-raḥmân-ı Câmî ile şerîk oldu.¹¹⁹⁹ Soñra Rûm'a gelüp evvel-i feth zamânında İstanbul'da tavattun eyledi. Soñra şûrb-i ḥamra mübtelâ olup bekri oldu, ölince bu ḥâl üzere göçdi.

Şâḥib-i kitâbuñ vâlidî rivâyet ider ki “*Şiḥâḥ-ı Cevherî* Monlâ Melîḥî'nün ḥıfzında idi.” dir. “Kaçan bir lügatde şübhemüz olsa Monlâ Melîḥî'ye şorarduk. Ol kelimeye müte'allik nesne ḥıfzından taḳrîr iderdi.” diyü rivâyet ider.

Şuleḥâdan birisi rivâyet ider ki “‘Acem'de Monlâ 'Abdu'r-raḥmân-ı Câmî'yi ziyâret eyledüm. Ben Rûm'a müteveccih idüm. Monlâ Câmî baña¹²⁰⁰ bir risâle virüp eyitdi kim 'Rûm'da benüm¹²⁰¹ bir şerîküm vardur, şimdi İstanbul'da işitdüm. Bu risâlemi aña işâl eyle.’ didi. Çünkim¹²⁰² İstanbul'a geldüm, ben bunu Monlâ Câmî ile şerîk ü muşâḥib olduğundan¹²⁰³ 'ulemâ vü şuleḥâdan zann iderdüm meger meyḥâmede yatur ḳalkar imiş. Hele buldum, Monlâ Câmî'nün selâmını işâl eyledüm, risâleyi virdüm [MK 82b] ve ferâḡladı ‘Ḳader beni fücûre onı şalâḥa sevḳ eyledi¹²⁰⁴ ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾ risâleyi ḳabûl eyleyüp ‘Ben bu televvüs ü tedennüs ile bu risâle-i laṭîfe-i nazîfeye nazâr eylemek münâsib degül.’ diyü risâleyi yine baña virdi. Ben selâm virdüm, döndüm, ol zâr u zâr ağlayu ḳaldı.”

¹¹⁹⁷ - AE

¹¹⁹⁸ - AE

¹¹⁹⁹ - AE

¹²⁰⁰ - AE

¹²⁰¹ virüp // benüm: virdi ben AE

¹²⁰² didi. Çünkim - AE

¹²⁰³ şerîk // olduğundan: muşâḥabetde AE

¹²⁰⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Ahzab Sûresi, 33/38, “Allah'ın emri kesin kaderdir.”

Rivāyet olunur ki Sultān Meḥemmed istimā‘ eyledi ki “Monlā Melīḥī şürb-i ḥamr idüp bezzāzlar çārsūsında şarāb şaçar.” didiler. Mey-ḥānecilere “Monlā Melīḥī’ye ḥamr virmeñ.” diyü muḥkem tenbīh u tehdīd ve ḳatıl ile va‘īd eyleyüp kendüye on beş aḳçe vazīfe¹²⁰⁵ ta‘yīn eyledi. Bir zamān şalāḥ-ı nefis¹²⁰⁶ üzere olup bir gün yine ser-ḥoş görüp Sultān Meḥemmed’e ḥaber virdüklerinde getürdüp¹²⁰⁷ ḳoḳladılar. Ağzından rāyiḥa-yı ḥamr bulunmayıcak Sultān Meḥemmed “Toğrı söyle bu sekr saña nedendür?” didükde cevāb virdi ki “Ḥamr ile ḥuḳne eyledüm.” didi.¹²⁰⁸ Sultān [AE 66b] Meḥemmed gülüp koyıvirdi. Monlā Melīḥī eyitdi: “‘Acebdür bu ḥalḳ benümçün ḥalḳ üzerine ḥamr şaçar dirler imiş. Ben ḥamr bulsam ḳatresini zāyi‘ mi iderdüm?” didi. Çok zamān geçmedi fevt oldı.

Monlā Sirāc

İstanbul’da Sultān Meḥemmed Ḥān¹²⁰⁹ Cāmi‘i’nde ḥaṭīb idi. Aşlı¹²¹⁰ bilād-ı ‘Acem’den olup ümerāsı yanında maḳbūl idi. Kaçan¹²¹¹ bilād-ı ‘Acem’de fitne vāḳi‘ olduğda terk şüretinde Rūm’a çıkup¹²¹² Burūsa’ya geldi. Ol zamānda Burūsa’da Monlā ‘Alī el-Fenārī ḳādī idi. Bilād-ı ‘Acem’de āşinālıḡları olmaḡı ile Monlā Sirāc meclisine geldükde Monlā ‘Alī bilüp ta‘zīm eyleyüp meclisinde cümleñüñ üstine oturdu.¹²¹³ Ḥalḳ müteḥayyir olup bir Türk’e ne ‘aceb ri‘āyet eyledi didiler. Şoñra Monlā ‘Alī, Monlā [MK 83a] Sirāc’ı Sultān Meḥemmed’e gönderüp aḫvālını i‘lām eyledi. İstanbul’a geldükde Sultān Meḥemmed Cāmi‘i’nüñ bināsı tamām olup bir münāsib ḥaṭīb istediler. Sultān Meḥemmed, Monlā Sirāc’ı getürdi, diñledi. Ğāyet begenüp cāmi‘ine ḥaṭīb eyledi, günde elli aḳçe vazīfe ta‘yīn eyledi.

¹²⁰⁵ - AE

¹²⁰⁶ - AE

¹²⁰⁷ ḥaber //getürdüp - AE

¹²⁰⁸ -MK

¹²⁰⁹ - AE

¹²¹⁰ - AE

¹²¹¹ - AE

¹²¹² geldi AE

¹²¹³ meclisinde // oturdu: meclisini ḳaldurdu. AE

Huṭbe okurken şadr-ı huṭbesinde الحمد لله الذي وصف الحامدين بالحامد، إني حامد على نعمائه¹²¹⁴ didüğine¹²¹⁵ Haṭīb-zāde buña i‘ tirāz eyledi.¹²¹⁶ صواب وصفى الحامدون بالمحامد¹²¹⁶ ’dür didi. Şāḥib-i kitāb eydür: “Merḥūm Monlā¹²¹⁷ vālid babasınıñ kelāmını oğlu kelāmından terciḥ eyledi. Söz haṭībūndür, İbn Haṭīb’uñ degüldür.” didi. Ya‘nī إني¹²¹⁸ cümle-i istināfiyyedür ve taqḍīr-i kelām kaçan Allāhu Te‘ālā ḥāmidleri meḥāmid ile şıfatlayıcak ben daḥı Allāhu¹²¹⁹ Te‘ālā’nuñ ni‘metleri üzerine Allāhu Te‘ālā’ya ḥamd iderem.” didi. “Bu bir nüktedür, mu‘terizūñ kelāmı bundan ḥālīdür.” didi. Merḥūm Monlā Sirāc edīb u lebīb, belāḡat u feşāḡat şāḥibi idi. Huşūşan ‘ilm-i belāḡatda ve ḥüsn-i elḥānda bī-naẓīr idi.

Monlā Kuṭbü’l-dīn el-Ḥekīm el-‘Acemī

Merḥūm ba‘z-ı mülūk-ı ‘Acem’e vezīr olup soñra bilād-ı Rūm’a riḡlet eyleyüp Sultān Meḥemmed ḥıdmetine¹²²⁰ [AE 67a] yitişüp Sultān Meḥemmed ḡāyet ikrām eyledi. Her günde beş yüz akçe vazīfe ve ayda yigirmi biñ akçe ta‘yīn eyledi, sā’ir iḡsānından ḡayrı.¹²²¹ Sultān Meḥemmed zamānında ḥuzūr ve refāhiyet ile geçindi. ‘İlm-i tıbbda ḡāyet de māḥir idi, sebep-i taḡarrübi bu idi.

Monlā Ḥekīm Şükru’llāh eş-Şirvānī

Vaṭanında taḡşīl-i ‘ulūm eyleyüp ba‘dehu Rūm’a geldi.¹²²² Sultān Meḥemmed ḥıdmetine yitişdi. Tabīb idi lākin ‘ilm-i ḡadīş ü tefsīrde ve ‘ulūm-ı ‘Arabīyye’de kāmīl idi. Ḥacc niyyetine Mısr’a varup ‘ulemā-yı [MK 83b] Mısr’dan ḡadīş okıdı Şeyḡ Şeḡāvī gibi ve ḡayrı gibi. Ve daḥı Rūm’da Monlā Gürānī’dan daḥı ḡadīş

¹²¹⁴ “Hamd edenleri hamda layık sıfatlarla niteleyen Allāh’a hamd olsun.”

¹²¹⁵ - AE

¹²¹⁶ “Doğrusu hamd edenlerin hamda layık sıfatlarla nitelediği Allāh’a hamd olsun.”

¹²¹⁷ - MK

¹²¹⁸ “Ben hamd ederim.”

¹²¹⁹ Tengri MK

¹²²⁰ - MK

¹²²¹ sā’ir // ḡayrı. - MK

¹²²² vaṭanında // geldi: vaṭanından Rūm’a geldi. AE

istimā' eyledi. Her birisi buna icāzet virdi ve her biri bunuñ hakkında 'ilm ü şalāh ile şehādet eyledi. Sultān Meḥemmed zamānında fevt oldı. *Raḥimehu'llāhu te'ālā*.¹²²³

Monlā Ḥ'āce 'Aṭā'u'llāh el-Ḥekīm el-'Acemī¹²²⁴

Aşlı Kirmān zemīndendür.¹²²⁵ Bilād-ı 'Acem'de 'ulemāsından okıdı. Sultān Meḥemmed zamānında Rūm'a geldi, Sultān Bāyezīd zamānında fevt oldı. 'Ulūm-ı 'aqliyye ve fūnūn-ı şer'iyyede 'ālim olduğundan mā-'adā 'ilm-i tıbbda ve 'ulūm-ı ri'yāziyyede ve zīc ü taqvimde māhir idi. Şāhib-i kitāb eydür.¹²²⁶ 'Ulūm-ı ri'yāziyyede çok risālesini gördüm *Hall-i Uşṭurlāb* gibi ve *Rub'-ı Muceyyeb* ve *Muḳanṭarāt* gibi. Ve evzān ma' rifetinde bir risāle-i laṭīfesini daḥı¹²²⁷ gördüm. Ve ba'z-ı üstādlarumdan istimā' eyledüm, didiler ki "Hiç bir 'ulūm görmedük ki bunuñ ol 'ulūmda mahāreti olmaya." diyü rivāyet ider.

Monlā Ḥekīm Ya'kūb

'Ulūm-ı tıbbda tamām mahāreti olduğu ecilden Sultān Meḥemmed yanında muḳarrib oldı. Yahūdī idi,¹²²⁸ Yahūdī iken Sultān Meḥemmed Dīvān-ı 'Ālī'de defter ḥāfızı eyledi soñra Müslimān olıcaḳ vezīr eyledi. Vaḳtā ki Ḳaramanī Meḥemmed Paşa vezīr olduğda buña [AE 67b] ḥased eyledi. İttifāḳ Sultān Meḥemmed marīz olup Sultān Meḥemmed yanında Ḥekīm Lārī'yi medḥ eyledi. Sultān Meḥemmed, Ḥekīm Lārī'yi getürdi. Lārī Ḥekīm, Monlā¹²²⁹ Ya'kūb'uñ itdügi 'ilācdā taḥṭi'e eyledi ve 'ilācını taḡyīr eyledi.¹²³⁰ Sultān Meḥemmed'e za'f ḡalebe idüp tekrār¹²³¹ Ḥekīm Ya'kūb'ı da'vet eyledi. Ḥekīm Ya'kūb gelüp¹²³² Sultān Meḥemmed'i gördügi gibi

¹²²³ *Raḥimehu'llāhu te'ālā*. - MK

¹²²⁴ -MK

¹²²⁵ aşlı // zemīndendür. - AE

¹²²⁶ - AE

¹²²⁷ - AE

¹²²⁸ Yahūdī idi -MK

¹²²⁹ - AE

¹²³⁰ 'ilācdā // eyledi: mu'āleceyi taḥṭi'e ve taḡyīr eyledi. MK

¹²³¹ - AE

¹²³² - AE

bildi ki ‘ilâcdan kalmış, artuk ‘ilâc eylemedi¹²³³ [MK 84a] ve Lārî’yi tahtı’ e dağı eylemedi zîrâ olmuş olıcağ. Çok zamân geçmedi Sultân Mehemmed fevt oldu.

Ve Hekîm Ya‘kûb’un cümle-i aḥbârından birisi budur kim “Ol zamânda aḳ tenlü bir âdem var idi, bedeni kâpkara oldu. Ol zamân ṭabībleri bu marîzi ta‘yîne kâdir olmadılar, kânde kaldı ki ‘ilâca kâdir olalar. Hekîm Ya‘kûb’a varup ḥâlini ḥikâyet ve marâzından şikâyet eyledi. Hekîm Ya‘kûb ‘Bu marâz kitâblarda yokdur, fe-ammâ buña behâk-i şâmil dirler.’ didi. ‘İlâc eyledi, ḥalâş olup yine beyzâ oldu.”

Ve dağı rivâyet olunur ki “Bir kimesne marîz oldu. Ağzından kan aḳardı ve cemî‘ yidüğini ve içdüğünü kay’ iderdi. Eṭibbâ buña ‘ilâcda ‘âciz kaldılar. Ol dağı Hekîm Ya‘kûb’a geldi, ḥâlini ‘arz eyledi. Hekîm Ya‘kûb ‘Bir miḳdâr şabr eyle.’ didi, evine girdi. Ṭa‘âm çıkardı, içinde keçi eti var idi. ‘Ekl eyle.’ diyü ibrâm eyledi ve bi’l-cümle güçle yidürdi, hemân istifrâğ eyledi. Yidüğü ṭa‘âm ile iki üç miḳdârı iri kene çıkdı ve ḳurâd kene çıkdı. Hekîm ol marîza eyitdi:¹²³⁴ ‘Ḳalk imdi bu marâzdan ḥalâş olduñ.’ didi. Şâgirdleri ‘acebe ḳalup bu ‘ilâcuñ sırrını şordılar. Cevâb virdi ki ‘Ağzından aḳan ḳandan bildüm ki mi‘desinde ḳurâd vardur. Ṭa‘âmı ḥazm idemeyüp kay’ eyledüğü anuñçündür. Ḳurâd ise kelb etini sever. Ṭa‘âmda vâḳi‘ olan keçi eti didüğüm kelb eti¹²³⁵ idi. Laḥm-i kelb [AE 68a] mi‘desine varduğı gibi ḳurâd cem‘ oldu şoñra virdüğüm şerbet istifrâğ itdürdi. [MK 84b] Ṭa‘âm ile ḳurâd bile çıḳup ḥalâş oldu.’ didi. Ve bu bir ‘ilâcdur ki ḥâliyâ olan eṭibbânun birisinin ḥâtırına da gelmez meger ki selefde geçen ḥazıklar ola.”

Ve Hekîm Ya‘kûb’un¹²³⁶ cümle-i aḥbârından birisi dağı¹²³⁷ budur ki “Civârında bir ḥâtûn ṭamdan düşdi. Dil ağız virmedi, ne teneffüsü var ve ne ḥod nabzının ḥareketi var. İllâ bu ḳadar var ki ḥarâreti münḳaṭı‘ olmadı. Bunun emrinde eṭibbâ müteḥayyir oldılar. Hekîm Ya‘kûb’a mürâca‘at eyledüklerinde baḳdı, gördi, bir igne getürtdi. Ḳarnına şoḳınca gözün açdı ve ḳalkdı, gūyâ ki ḥiç nesne olmadı. Eṭibbâ bu ‘ilâcuñ sebebinden su’âl eylediler. Cevâb virdi ki ‘Bu ḥâtûn yüklü idi. Ḳaçan ki

¹²³³ söylemedi AE

¹²³⁴ Hekîm // eyitdi - AE

¹²³⁵ eti // eti: var keçi eti kelb etinden AE

¹²³⁶ Hekîm Ya‘kûb’un - AE

¹²³⁷ - AE

şamdan düşdi, karnında¹²³⁸ veled eli ile yürek şamarını¹²³⁹ tutdı. Anuñçün bu hātūna ğaşy ‘arız oldı. Kaçan ki igneyi hātūnuñ karnına şoğdum, veledün eline igne batduğı gibi elini çekdi ve bu ğaşy dahı zā’il oldı.’ diyü cevāb virdi.” Bu mertebe ne kadar hazākat iktizā ider ma‘lumdur.

Monlā Hekīm Lārī

‘Acemī idi, Rūm’a gelüp Sultān Mehemmed hıdmetine vāşıl oldı. Merhūm tıbdā māhır idi illā bu kadar var ki Vezīr Karamanī Mehemmed Paşa’ya¹²⁴⁰ mutāba‘at ve hevāsına mutāva‘at ile merhūm Sultān Mehemmed’ün ‘ilācında haṭa eyledi ki Hekīm Ya‘kūb kışşasında mezkūrdur. Şāhib-i kitāb eydür: Ben bu kışşayı Seyyid İbrāhīm-i Amāsī’dan istimā‘ eyledüm ki Ebī Eyyūb-ı Enşārī mezārı civārında mutavaṭṭın idi.

Monlā Hekīm-i ‘Arab

‘İlm-i tıbbī ‘Arab’da tekmīl eyledi şoñra Rūm’a gelüp Üsküb’de sākin Emīr ‘İsā Beg bin İshāq Beg hıdmetine vāşıl oldı. ‘İsā Beg kemāl [MK 85a] i‘zāz u ikrām eyledi, bunūñ sebebi ile çok mālā vāşıl oldı. ‘İsā Beg kemāl-i¹²⁴¹ ‘ilm-i tıbdā [AE 68b] şadāsı Sultān Mehemmed’e vāşıl olup Sultān Mehemmed bunı da‘vet eyleyüp ikrām eyledi. Kenef-i himāyetinde vūs‘at ile ‘ayş eyledi. Merhūm ‘ilm-i tıbdā hāzık ve kerīmü’n-nefs idi. Fuḡarāyı rā‘ī, tatyīb-i hāṭır-ı mesākīne sâ‘ī idi.

Monlā Altuncı-zāde

‘Ālim u zāhid idi. İbn Zehebī ya‘nī Altuncıoğlu demekle meşhūrdur. Tıbbī sebebi ile Sultān Mehemmed hıdmetine vāşıl olup tıbb u şalāhı sebebi ile¹²⁴² ikrām u zühd u vera‘ı bā‘iş-i ihtirām oldı. Şeyh, nūrānī, kelimāt-ı rūḥ-efzāsı rūḥānī idi. Yaş ot bilmekde ğāyet de māhır idi. Her ne ot ki gösterür adı,¹²⁴³ ismi ve resmi ile haber virürdi ve menāfi‘ini ve zārr u nāfi‘ini bilürdi. Rivāyet olunur ki Hāzret-i Risālet’i

¹²³⁸ kadından olan MK

¹²³⁹ yürek şamarını: yüregi AE

¹²⁴⁰ Paşa’nuñ re’yine AE

¹²⁴¹ ‘İsā // kemāl-i - AE

¹²⁴² sebebi ile: bādī-i MK

¹²⁴³ gösterür adı: gösterürlerdi AE

her ayda düşünde görürdi.¹²⁴⁴ Şāhib-i kitābuñ ba‘z-ı üstādı rivāyet ider ki “Bevl mecrāsında ya‘nī sidügi yolında et bitmiş. Eṭibbāya ‘arz eyledüm ‘Ḥāşā zekerini kaṭ‘ eyle, ‘ilâcı budur.’ didiler. Altuncı-zāde’ye vardum, ḥālümü ḥikāyet ve bu marazdan şikāyet idüp derdüme devā ve marazıma şifā taleb idüp eṭibbānuñ cevāb-ı nā-şavābını rivāyet eyledüğümde tebessüm eyledi. Hemān¹²⁴⁵ bir pāre ḳalay getürdüp küçük ve büyük igneler düzdi. İncelikde ve yoğunlukda birbirinden mütefāvit idi. Sidük yolına evvelā ince igneyi¹²⁴⁶ şoñra yoğuncasını ve¹²⁴⁷ daḥı yoğunun şoḳdı. Bir gün ve bir gice geçmeden sidük yolu açıldı. Ve baña emr eyledi ki ‘Bir yıla degin daḥı ḳalaydan¹²⁴⁸ yoğunca igne şoḳmaḳdan ḥālī olmayasun.’ didi.” diyü rivāyet eyledi.¹²⁴⁹ Ve bi’l-cümle nevādir-i eyyāmdan idi. *Raḥimehu’llāhu te‘ālā*.¹²⁵⁰

¹²⁴⁴ Rivāyet // görürdi. - MK

¹²⁴⁵ - AE

¹²⁴⁶ ince igneyi: inceyi MK

¹²⁴⁷ şoñra MK

¹²⁴⁸ “ḳalaydan” kelimesi AE’de “yoğunca” kelimesinden sonra “ḳalayı” şeklinde gelmektedir.

¹²⁴⁹ didi // eyledi. - MK

¹²⁵⁰ *Raḥimehu’llāhu te‘ālā*. - MK

[MK 85b] Şeyh Akşemsü'd-dîn¹²⁵²

Akşemsü'd-dîn demek ile meşhûrdur. Şeyh Şihâbü'd-dîn-i [AE 69a] Suhreverdi hazretleri neslindendir. Şâm-ı şerîfde toğmuşdur.¹²⁵³ Şabî iken babası ile Rûm'a gelüp 'ilme meşgûl oldu. Tekmîl-i 'ulûm-ı nâfi'a¹²⁵⁴ eyleyüp hattâ 'Osmâncık'da müderris oldu lâkin tarîkat-ı şüfiyyeye mâ'il idi. Ba'z-ı şulehâ bunu Şeyh Hâcî Bayram hizmetine sevķ iderdi illâ bu kadar var ki bunuñ Hâcî Bayram'a nev'î inkârı var idi. Zîrâ Hâcî Bayram nâsdan su'âl idüp havâ'ic-i fuķarâ vü medyûn'ın için esvâķda devr iderdi.¹²⁵⁵

Ol zamânda Şâm'da¹²⁵⁶ Şeyh Zeynü'd-dîn-i Hâfî'nüñ şadâsını işitdi. Tedrîsi terk eyledi, aña müteveccih oldu. Haleb'e varduķda düşünde gördi ki boynında bir zencîr var bir ucı Hâcî Bayram elinde. Bi'z-zarûre yine dönüp¹²⁵⁷ 'Osmâncık'a gelüp Hâcî Bayram tarafına müteveccih oldu. Geldi, gördi ki müridleri ile ekin biçerler. Şeyh Hâcî Bayram buña çokluķ¹²⁵⁸ mültefit olmadı. Akşemsü'd-dîn daķı¹²⁵⁹ müridleri ile ekin¹²⁶⁰ biçmege meşgûl oldu. Çünkü ta'âm zamânı oldu,¹²⁶¹ fâriğ oldılar, ta'âm geldi. Hâcî Bayram Sultân,¹²⁶² fuķarâya tevzi' eyledi. Bir miķdârını daķı köpeklere virdi, kaç'an Akşemsü'd-dîn'e iltifât itmedi.¹²⁶³ Akşemsü'd-dîn daķı hemân gelüp¹²⁶⁴ köpekler ile bile yimege meşgûl olduķda şeyh çağırdı "Yâ köse! Baña yakın gel, ķalbümi alduñ." didi. Ba'dehu Hâcî Bayram Sultân¹²⁶⁵ yanında tarîkat-ı şüfiyyeyi

¹²⁵¹ Ve min // zemânihi: Merhûm // meşâyihindendir AE

¹²⁵² Şeyh Akşemsü'd-dîn: Şeyh Akşemsü'd-dîn Şeyh Şemsü'd-dîn Mehemmed bin Hamza AE

¹²⁵³ Şâm-ı // toğmuşdur: Şâm'da toğdı. AE

¹²⁵⁴ 'ulûm-ı nâfi'a - AE

¹²⁵⁵ iderdi: iderdi, dirdi. AE

¹²⁵⁶ - AE

¹²⁵⁷ - AE

¹²⁵⁸ - AE

¹²⁵⁹ - AE

¹²⁶⁰ - AE

¹²⁶¹ Çünkü // oldu. - AE

¹²⁶² Hâcî // Sultân - AE

¹²⁶³ Akşemsü'd-dîn'e // itmedi: Şeyh Şemsü'd-dîn'e mültefit olmadı. AE

¹²⁶⁴ hemân gelüp - AE

¹²⁶⁵ Ba'dehu // Sultân: Hâcî Bayram AE

tekmîl eyleyüp kerâmât-ı ‘aliyye ve maķâmât-ı seniyyeye vâşıl oldu. Cümle-i menâķıbındandır. Nitekim şabîb-i ebdân olduğı gibi şabîb-i ervâķ-ı insân olmış idi. Ve dahı yaş otlar her ne maraża devâ ve ne maķûle dâ’ye řifâ ise [MK 86a] “Ben fûlân maraża şifâyum.” diyü Akşemsü’ d-dîn’e nidâ ve sem‘ine vâşıl olıcaķ řadâ iderlerdi.

Ve cümle-i aķbârındandır. Vezîr Ħalîl Paşa oğlı Süleymân Ćelebi, Sultân Murâd Ħân¹²⁶⁶ zamânında ķādî-‘ asker idi. Babasınıñ vezâreti zamânında Edrine’de marîz oldu. Vezîr-i mezbûr,¹²⁶⁷ oğlına du‘â ve marâzına řifâ vü devâ olsun diyü Akşemsü’ d-dîn’i da‘vet eyledi.¹²⁶⁸ Şeyhüñ ĥulefâsından [AE 69b] ‘Abdu’r-raĥmân bin Mışrî eydür: “Ben şeyh ile bile vardum. Marîz üzerine dâĥil olduķda pâdişahuñ eţibbâsı¹²⁶⁹ marîzüñ ĥavâlîsinde eţibbâ-yı sultân otururlar, ‘ilâc içün edviye iĥzâr eylemişler. Şeyh eţibbâya ‘Bu ne marâzdur ki bu ‘ilâcı idersüz?’ didi. Eţibbâ ‘Bu fûlân marâzdur.’ didiler, şeyh eyitdi: ‘Buña sersâm ‘ilâcı gerekdür.’ diyicek eţibbâ inkâr idüp marîzüñ yanından gitdiler. Hemân şeyh eline devât u ķalem alup esâmî-i edviye yazup ve yanına cem‘ itdürüp ‘ilâc eyledükde fi’l-ĥâl nef‘i müşâhede olındı. Ħâlbuki şeyh ĥâl-i marâzdan istifsâr ve ‘âlâmetinden istiĥbâr eylememiş idi.” İbn Mışrî eydür: “Vaķtâ ki marîz yanından taşra çıķduķ, eyitdi: ‘Eger ben sâkit olaydum ‘ilâc-ı mezbûr ile eţibbâ marîzi elemnâķ belki helâķ itmeleri muķarrer idi.’ didi.” diyü rivâyet eyledi.

Ħikâyet olunur ki kaçan¹²⁷⁰ Sultân Meĥemmed İstanbul’u feth murâd eyledükde Şeyh Akşemsü’ d-dîn’i¹²⁷¹ cihâda da‘vet eyledi ve Şeyh Akbıyık’ı dahı da‘vet idüp bu ikisine Aĥmed Paşa İbn Veliyyü’ d-dîn’i feth-i mezbûre du‘â¹²⁷² eylesünler diyü gönderdi. Akbıyık meczûb idi, andan nesne [MK 86b] ĥâşıl olmadı ammâ Şeyh Akşemsü’ d-dîn eyitdi: “İnşâ’ allâĥ İstanbul ķal‘asına Müslimânlar ķuşluk

¹²⁶⁶ - AE

¹²⁶⁷ Vezîr-i mezbûr: vezîr AE

¹²⁶⁸ “Akşemsü’ d-dîn’i da‘vet eyledi.” cümlesi AE’de “Vezîr-i mezbûr” terķibinden sonra gelmektedir.

¹²⁶⁹ pâdişahuñ eţibbâsı - MK

¹²⁷⁰ Ħikâyet // kaçan - AE

¹²⁷¹ Şeyh Akşemsü’ d-dîn’i: şeyhi AE

¹²⁷² teveccüh MK

vaķtinde fūlān mevzi‘den dāhīl olurlar.” Ve Aĥmed Paŗa‘ya eyitdi: “Sen ol ĥīnde Sultān Meĥammed‘ūñ yanında olursın.” didi.

ŗāĥib-i kitāb eydür: “ŗeyĥ Akŗemsü‘d-dīn‘ūñ ba‘z-ı evlādı baña ĥikāyet eyledi ki ‘ŗeyĥūñ didügi vaķt gelüp ĥal‘a feth olunmadı. Pādiŗāĥ tarafından bize ĥavf-ı ‘azīm ĥāşıl oldu. řeyĥūñ ĥādırına vardum, bir ĥıdmet-kār ĥapuda тұrur. Beni iķerü ĥomadı. Zīrā řeyĥ ‘İķerü kimesne ĥoma.’ diyü ıŗmarlamıŗ. Ćādıruñ etegini ĥaldurdum, gördüm. řeyĥ secdede topraĥa yüzün urmıŗ, baŗı açık tazarru‘ idüp [AE 70a] baŗını ĥaldurmadı. Ba‘dehu¹²⁷³ ayak üzere ĥalkup ‘Elĥamdulī‘llāhi te‘ālā İstanbul‘uñ fethini bize iĥsān eyledi.’ didi. Baĥdum idi, ĥāzīler¹²⁷⁴ dāhīl-i ĥiŗār¹²⁷⁵ olmuŗlar gördüm.’ diyü rivāyet eyledi.” diyü ĥikāyet ider. Ķaŗan¹²⁷⁶ Sultān Meĥammed ĥiŗāra¹²⁷⁷ dāhīl olduĥda baĥdı, yanında Aĥmed Paŗa‘yı gördi, eyitdi: “Bu feth řeyĥūñ ĥaberi üzere¹²⁷⁸ ĥayr du‘āsı şemeresidür. Ben fethden mesrūr degülüm, hemān sürürüm zamānumda bu maķūle kimesne bulunduĥındandır.” didi.

Bir günden şoñra Sultān Meĥammed, řeyĥūñ ĥādırına geldi. “Saña bir ĥācete geldüm.” didi. řeyĥ eyitdi: “Buyuruñ.” Sultān Meĥammed eyitdi:¹²⁷⁹ “İsterem ki birķaĥ gün¹²⁸⁰ senūñ yanında ĥalvete girem.” didi. řeyĥ redd eyledi. Sultān Meĥammed tekrār ibrām eyledükde¹²⁸¹ řeyĥ “Lā.” didi, cidden bu sözini ĥabūl eylemedi. Sultān Meĥammed ĥāzaba gelüp¹²⁸² “Bir Türk yanına gelür, bir söz ile ĥalvete girer. Sen benüm bu sözümü bu ĥadar tazarru‘dan şoñra yine redd eyledüñ.” didi. řeyĥ eyitdi: “Seni bundan redd itdüĥimūñ sebebi budur ki¹²⁸³ ĥalvete [MK 87a] dāhīl olursañ lezzetini müşāhede idersin daĥı saltanat sevdāsı gidüp umūr-ı saltanat ve aĥvāl-i re‘āyā ve memleket muĥtell olup Allāhu Te‘ālā’nun ĥāzabına mazĥar

¹²⁷³ ĥattā AE

¹²⁷⁴ ĥuzāt AE

¹²⁷⁵ ĥiŗn AE

¹²⁷⁶ - AE

¹²⁷⁷ ĥiŗna AE

¹²⁷⁸ ĥaberi üzere - MK

¹²⁷⁹ - AE

¹²⁸⁰ “birķaĥ gün” kelimesi AE’de “yanında” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹²⁸¹ Sultān // eyledükde: ibrām eyledi AE

¹²⁸² Sultān // gelüp: Sultān ĥāzab idüp AE

¹²⁸³ Seni // budur ki - AE

oluruz.” didi. “Huşuşan halvetden ğaraż taḥşîl-i ‘adâletdür. Şöyle eyle, şöyle eyle.” diyü ba‘zı naşîhat eyledi. Şoñra Sultân Meḥemmed¹²⁸⁴ iki biñ altun gönderdi, kabûl eylemedi.

Sultân Meḥemmed, şeyḫ yanından girdükde Aḥmed Paşa’ya eyitdi: “Girdüğüm zamânda¹²⁸⁵ şeyḫ baña kalkmadı.” diyü te’essür ü te’essüf izhâr eyledi daḥı¹²⁸⁶ Aḥmed Paşa eyitdi: “Şeyḫ sizde ğurûr müşâhede eyledi bu feth sebebi ile. Zîrâ bu maḳûle feth, selâṭîn-i mâzîyeden bir ferde naşîb olmamışdur. Şeyḫ sizi terbiyet idüp ğurûruñuzu def‘ murâd idindi.” didi. Bu günden şoñra Sultân Meḥemmed şâliş-i âḫirde gice ile ḥaber gönderdi,¹²⁸⁷ şeyḫi da‘vet eyledi. Şeyḫ gice ile vaḳt-i mezbûrda varup [AE 70b] ümerâ her biri gelüp şeyḫüñ elin öpdiler. Şeyḫ eydür: “Karañluk idi, bilmedüm bir şahş geldi. Rûḥum bildi ki Sultân Meḥemmed’dür. Muḥkem tutdum, bunı koçdum, ditredi, düşmege yakın oldu. Şalıvirdüm hattâ ḳalbinde olan kudûret mündefi‘ olunca.” didi. Şoñra Sultân Meḥemmed eyitdi: “Ḳalbümden şeyḫe bir incinmek var idi. Ol vaḳt ki beni koçdı, ol ‘adâvet ez‘âf-ı maḥabbete mübeddel oldu.” didi. Şoñra şeyḫ ile çâdıra girdiler, şabâḫa degin muşâḫabet itdiler.¹²⁸⁸ Şabâḫ namâzını şeyḫüñ ardında ḳılup şoñra evrâd okınup Sultân Meḥemmed diz üstinde şeyḫ karşıusunda oturup evrâdı istimâ‘ eyledi. Vird tamâm olduğdan şoñra şeyḫden Ebî Eyyûb-ı Enşârî’nüñ ḳabr-i şerîfini ta‘yîn murâd idindi.

Kütüb-i tevâriḫde [MK 87b] görmiş idi ki ḳabri sūr-ı Ḳoştantiniyye’ye ḳarîb yirdedür. Şoñra şeyḫ eyitdi: “Ben şu mevzi’de nûr müşâhede iderem, Ebî Eyyûb-ı Enşârî’nüñ ḳabri burada ola.” didi. Ol maḥalle geldi, bir zamân teveccüh eyledi, eyitdi: “Rûḥ-ı şerîfi ile buluşdum, baña feth mübârek olsun.” didi ve “Allâhu Te‘âlâ sa‘yuñuzu meşkûr ve dâr-ı âḫiretünñuzi ma‘mûr eylesün ki beni zulmet-i küfrden ḥalâş ve ḳabrümi mezâr-ı nâs eyledünñüz.” didi. Sultân Meḥemmed’e bu ḥaberi viricek Sultân Meḥemmed ol maḥalle gelüp şeyḫe “Ḳavlünñüzde şâdıḳ ve kelime-i

¹²⁸⁴ Sultân Meḥemmed - AE

¹²⁸⁵ zamânda girdükde AE

¹²⁸⁶ - MK

¹²⁸⁷ ḥaber gönderdi - AE

¹²⁸⁸ Şabâḫa // itdiler: Şabâḫa degin şeyḫle muşâḫabet idüp AE

ḥaḳḳı nāṭıksıñuz lâkin ¹²⁸⁹﴿لِيُطْمِئِنَّ قُلُوبِي﴾ mes’elesı üzerine bir ‘alāmet-i ‘aynīye ittılā‘ murād iderem.” didi. Şeyḥ bir sâ‘at daḥı teveccüh eyleyüp daḥı ¹²⁹⁰eyitdi: “Şu mevzi‘i ḳazuñ, iki arşun ḳadar bir mermer çıḳsa gerekdür. Üstinde ḥaṭṭ-ı ‘İbrānî vardur ki tefsiri budur.” diyü taḳrîr eyledi. İki arşun ḳazdılar, bir mermer çıḳdı. Üstinde ḥaṭṭ-ı ‘İbrānî okıdılar, ma‘nâsı şeyḥüñ taḳrîr itdüğü üzere. Sultân Meḥemmed müteḥayyir oldı, ḥâl ğalebe eyledi ḥattâ düşmek mertebesine vardı. [AE 71a] Şoñra ol maḥalle bir ḳubbe ve bir cāmi‘ ve hücerāt yapmağa emr eyledi. İltimās eyledi ki şeyḥ müridleri ile anda sâkin ola. Şeyḥ ḳabûl eylemedi ba‘dehu ¹²⁹¹Şeyḥ Sultân Meḥemmed’den vaṭanına gitmege izn istedi. Sultân Meḥemmed şeyḥüñ ¹²⁹²ḳalbini taṭyîb içün izn virdi. Üsküdâr’a geḳdükde büyük oğlına eyitdi: “Deñizi geḳdügüm gibi ḳalbüm nûrla ṭoldı. İstanbul ilhāmâtı ifsād eylemiş idi küfr zulmetinden.” didi.

Bir sâ‘at gitdükden şoñra bilād-ı Rûm aḥlâfından bir recül bir nefis ata binmiş geldi, şeyḥe ne iltifât ve ne selām virdi geḳdi. Çok gitmedi yine döndi geldi, [MK 88a] atından indi, şeyḥe eyitdi: “Bu atı saña bağışladum.” didi. Şeyḥ oğlına işâret eyledi. Atından indi, ol recül ile atlarını istibdâl eylediler. Şoñra şeyḥüñ oğlu bu emrden su’âl eyledi. Şeyḥ eyitdi: “Bir kerîm kimesnenüñ bir ḳulı olsa, dâ‘imü’d-dehr ¹²⁹³anuñ didüğü yirde olsa, ol ḳul ol kerîmden bir gün bir ḥaḳîr nesne istese ol ḳuldan men‘ ider mi?” Şeyḥüñ oğlu “Yok.” didi. Şeyḥ eyitdi: “Ben otuz yıldur Allāhu ¹²⁹⁴Te‘âlâ emrinden çıḳmadum. Şimdi bu şahşuñ atını diledüm, Allāhu Te‘âlâ ben ḥaḳîr ḳulınuñ dileğünü virdi.” didi. Şoñra merḥûm Akşemsü’d-dîn ḳaşabası Göynük’e vardı, bir zamân anda oturdı. ‘Āḳıbet ¹²⁹⁵anda fevt olup ḳaşaba-i mezbûrede defn olındı.

¹²⁸⁹ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 2/260, “*Kalbin tatmin olması için.*”

¹²⁹⁰ - MK

¹²⁹¹ - AE

¹²⁹² - AE

¹²⁹³ dâ‘imü’d-dehr - AE

¹²⁹⁴ Ḥaḳḳ MK

¹²⁹⁵ ve AE

Taşavvufdan *Risāle-i Nūr*'ı taṣnīf eyledi, maṭā' in-i şūfiyyeyi def' de bir risāle daḥı taṣnīf eyledi¹²⁹⁶ ve tıbdan bir risāle daḥı¹²⁹⁷ taṣnīf eyledi ki anda cemī' -i ' ilācāt-ı nāfi' ayı¹²⁹⁸ cem' eyledi. Huşūşan ' ilm-i tıbda mücerreb idi.

Merhūm Akşemsü'd-dīn'ün bir şağīr oğlu var idi. Adı Nūrü'l-hüdā idi,¹²⁹⁹ meczūb idi. Şeyhün zamānında bir beg var idi. Adına Kuṭṭāroğlu dirlerdi, köse idi, hiç şakalı yok idi. İstanbul'a Sultān Meḥemmed'e giderken şeyhe mülākī oldu. Ol maḥallde şeyhün meczūb oğlu babası yanına gelmiş idi.¹³⁰⁰ İbn Kuṭṭār'ı gördi, güldi [AE 71b] “Bu ' avrat nedür?” didi. Şeyh gāzab idicek Emīr İbn Kuṭṭār tazarru' idüp “Men' eylemen.” didi.¹³⁰¹ Emīr, meczūba “Gel imdi du' ā eyle, şakalum bitsün.” didi. Meczūb ağzından vāfir tükürük çıkardı, emīrün yüzine eli ile sürdi. İstanbul'a varınca emīrün şakalı zāhir oldu. Sultān Meḥemmed'e [MK 88b] mülākī olduğda vüzerāya “İbn Kuṭṭār'a şoruñ bu şakalı nerden taḥşīl eyledi.” didi. İbn Kuṭṭār¹³⁰² mā-cerāyı hikāyet eyledükde Sultān Meḥemmed ta'accüb eyleyüp ol meczūb-ı şağīre çok ' akār vakf eyledi. El-ān daḥı şeyhün evlādı elindedür dirler.

Şāhib-i kitāb ben şeyhün ba' z-ı evlādından istimā' eyledüm ki “Bir gün şeyhün on iki oğlu var idi. Bir evde cem' eyledi, öñlerine ta' ām kodı, oturdılar, bunlara nazar eyledi daḥı *elḥamdüli'llāh* didi. Biz zānn eyledük ki Allāhu Te' ālā bu kadar evlād virdüğine şükr eyleye. Hemān meczūb şağīr Nūrü'l-hüdā ‘Ben niçün şükr eyledüğünñüzi bilürüm.’ didi. Şeyh eyitdi:¹³⁰³ ‘Di imdi nedür?’ Meczūb¹³⁰⁴ eyitdi: ‘Allāhu Te' ālā baña şu kadar veled virdi, yine aşlā birisine maḥabbet virmedi diyü şükr eyledün.’ didi. Şeyh eyitdi: ‘Aḥsente ey benüm oğlum! Gerçek söylersin.’ didi.”

*Raḥmetu'llāhi 'aleyhi raḥmeten vāsi'aten.*¹³⁰⁵

¹²⁹⁶ Maṭā' in-i // eyledi: Ve bir risāle daḥı taṣnīf eyledi, Maṭā' in-i şūfiyyeyi def' eyledi. AE

¹²⁹⁷ - AE

¹²⁹⁸ nāfi' ayı: nāfi' ayı anda AE

¹²⁹⁹ - MK

¹³⁰⁰ Ol // idi: meczūb şeyh yanına geldi. AE

¹³⁰¹ men' // didi: men' eyledi bu kez MK

¹³⁰² İbn Kuṭṭār - AE

¹³⁰³ - AE

¹³⁰⁴ - AE

¹³⁰⁵ *Raḥmetu'llāhi // vāsi'aten.* - MK “Allāh'ın rahmeti daima onların üzerine olsun.”

Şeyh ‘Abdu’r-raḥīm

İbn Mıṣrī demek ile meşhûrdur. Karaḥiṣār’da toğup Şeyh Akşemsü’-d-dīn hıdmetine yitişüp yanında ma‘ārif-i İlâhiyye taḥşil eyledi. *Vaḥdet-nâme* adlu kitâbı ululuğına şâhiddür. Şoñra vaṭanına rücū‘ idüp anda fevt oldı ve anda defn olındı.

Şeyh İbrâhīm bin Hüseynī eş-Şarrâf es-Sivâsī mevliden, el-Ḳayşerī meskenen

‘Ulûmı Ḳonya’da Monlâ Kara Ya‘kûb’dan okıdı şoñra Ḳayşeriyye’de Hunad Hâtûn Medresesi’nde müderris oldı. İşitdi ki medrese Haneḫi’ye meşrûṭ, kendüsi Şâfi‘î olmağı ile¹³⁰⁶ ferâgat eyledi. Maḥabbetu’llâh ğalebe eyleyüp ve cezbe-i İlâhiyye ile meczûb olup Erdebil meşâyihine gitmek kaşd eyledi. Şoñra [MK 89a] Akşemsü’-d-dīn’ün [AE 72a] evşâfını işitdi, aña teveccüh eyledi. Ol zamânda şeyḫ Begbâzârı’nda irşâda meşğûl idi. Bir ḫımâr üzerine şeyḫe vâşıl oldı. Gördi ki nâs etrâfına cem‘ olmışlar, emrâz-ı bedeniyreden su’âl iderler. Çünki¹³⁰⁷ ḫalk tağıldılar, Şeyḫ Akşemsü’-d-dīn ta‘accüb eyledi ki “Cemi‘¹³⁰⁸ bir emrâz-ı rûḫâniden su’âl ider yok.” didi. Ben daḫı ilerü vardum “Kimsin?” didi, eyitdüm “Ḳayşeriyye’de müderris idüm. Ḳalbüme bir büyük hemm ‘arız oldı, anuñ devâsına geldüm.” didüm, eyitdi: “Baña armağanuñ var mı?” didi. Hicâb eyledüm¹³⁰⁹ zîrâ faḫîr idüm, hediyyeye ḳudretüm yok idi. Şeyḫ bu ḫâli fehm eyleyüp eyitdi: “Ba‘z-ı vâkı‘ adan ve ḫâlden hiç nesneñ var mı?” didi, eyitdüm “Ḳalbüm ḳarasından ğayrı nesnem yokdur.” didüm. Baña “Ḥalvet eyle, ol giceyi iḫyâ eyle.” diyü¹³¹⁰ emr eyledi. Ol gicede dört yüz vâkı‘ a gördüm. Şabâh oldı, hep ḳalem ile vâkı‘ alarumuñ evveline¹³¹¹ işâret eyledüm. Huşûşan evvel nisyânım ğâlib idi, şalâtta kırâ’atüm unudurdum. Bildüm ki bu ḫıfz şeyḫüñ berekâtındandır, ḫalvete ve iḫyâya müdâvemet eyledüm.

Şeyḫüñ aşḫâbı ḫalvetde riyâzât ile me’mûr idi. Şeyḫ baña bir çanak aş, bir pâre etmek ve bir bardak şı gönderdi daḫı¹³¹² bunuñ üzerine bir müddet geçdi, ḳalbüme

¹³⁰⁶ Haneḫi’ye // ile: Haneḫi’ye meşrûṭdur, kendüsi Şâfi‘î idi. AE

¹³⁰⁷ - AE

¹³⁰⁸ Şeyḫ ta‘accüb hiç AE

¹³⁰⁹ eyledüm: eyledüm didi AE

¹³¹⁰ - AE

¹³¹¹ - MK

¹³¹² - AE

geldi ki ben daḥı ḥayvāniyyetden urtılmadum diyü.¹³¹³ Ol gice a‘ā mı terk eyledüm lākin ol gice¹³¹⁴ vāı‘ aya ādir olmadum. Şeyḥ ḥazreti bu ḥālūmden mütenebbih olup ‘iāb itdi ve eyitdi: “Ḥod-re’ylik itmek sālİK işi degüldür. Bu gūne ‘ameller tesvīlāt-ı nef sāniyyeden ma‘dūd ve ḥod-re’ylik [MK 89b] iden sālİK yüzine bāb-ı vuşul mesdūddur. abībūn seni gözlemez mi, senūn meşrebūn bunı ve anlarūn meşrebi anı iktizā ider?” didi. Pes ol gün ol gönderdükleri a‘āmuñ a‘fın gönderüp a‘fımı izāle eylediler. Seksen yedinci gice, Berā’at gicesi idi. Gönlüm bir şaḥan çer b pilāvı tenhāca yimek özledi. Her çend ki bu ḥāıra def‘ine gūşış itdüm, müyesser olmadı. Hemān-laḥza şeyḥden ādem gelüp da‘vetlerin iḥbār itdi. Ḥuzūr-ı şerīflerine varıcak elūme bir şaḥan çer b pilāvı virüp “Şemsü’d-dīn bunda degüldür, ḥicāb itme murāduñca yi.” didi. Ben daḥı dāneden bir dāne omayup ārzūmı def‘ itdüm ve ol gice ḥalvetden ḥurūca destūr virdi.

Tennūr ile mücāhede Şeyḥ İbrāḥīm iḥdāşıdır. Sebebi oğulları Luṭfu’llāḥ Çelebi’den menul üzere bu ki şeyḥleri ḥayātından irşāda icāzet virüp ayşeriyye’de irşāda meşgūl iken bir abz-ı ‘azīm ‘ārız olup def‘i müyesser olmayıcak şeyḥe mülāat aşdı ile müsāferet eyledi. -araman oḡlınıñ feterātı eyyāmı olmaḡın şeyḥ olduḡı maḥalle ki İskilib urbında Evlūk nām aryedür.- Toat yolında olaşup ḥilāl-ı arīde rü’yāda şeyḥi görüp tennūr üzere oturup ‘ara itmege işāretleri vāı‘ olmış. Bīdār olıcak öyle idüp ‘ara-ı keşir ile abz, başta mübeddel olmuş. Şeyḥe mülāı olıcak vāı‘asın ḥikāyet idüp şeyḥ daḥı taşvīb itmişler. Mürīdlerinden vāı‘ olan abzı bu vechle def‘ iderlerdi. İstiḡrāı ḡālīb idi ḥattā [MK 90a] ekşer-i āvānda oḡlın anımayup “Kimdür?” diyü su’āl itmek vāı‘ olur idi. *Gūlzār* nām kitāb anlarūn te’līfidür. Sekiz yüz seksen yedi tārīḥi ḥarīfinde Pencşenbe gicesi dārū’l-beāya riḥlet etmişlerdür, abri ayşeriyye’dedür.¹³¹⁵

¹³¹³ - AE

¹³¹⁴ lākin // gice - MK

¹³¹⁵ Ḥazreti bu ḥālūmden mütenebbih olup ‘iāb itdi ve eyitdi: “Ḥod-re’ylik itmek sālİK işi degüldür. Bu gūne ‘ameller tesvīlāt-ı nef sāniyyeden ma‘dūd ve ḥod-re’ylik [MK 89b] iden sālİK yüzine bāb-ı vuşul mesdūddur. abībūn seni gözlemez mi, senūn meşrebūn bunı ve anlarūn meşrebi anı iktizā ider?” didi. Pes ol gün ol gönderdükleri a‘āmuñ a‘fın gönderüp a‘fımı izāle eylediler. Seksen yedinci gice, Berā’at gicesi idi. Gönlüm bir şaḥan çer b pilāvı tenhāca yimek özledi. Her çend ki bu ḥāıra def‘ine gūşış itdüm, müyesser olmadı. Hemān laḥza şeyḥden ādem gelüp da‘vetlerin iḥbār itdi.

Şeyh H̱amza

Şeyh Şāmī demek ile meşhūr¹³¹⁶ u ma‘rūfdur. Şeyh Akşemsü’-d-dīn aşhābının ekābirindendir. Akşemsü’-d-dīn’den¹³¹⁷ sonra irşāda meşgūl oldu.

Şeyh Muşlihu’-d-dīn

‘Atţār-zāde demek ile meşhūrdur. Bu dağı¹³¹⁸ Şeyh Akşemsü’-d-dīn aşhābından idi. Kendüden sonra irşāda meşgūl oldu. İskilib’de medfūndur.

Şeyh Sa‘du’llāh İbn Akşemsü’-d-dīn

Akşemsü’-d-dīn oğlıdur, evlādının kebīridür.¹³¹⁹ ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup Monlā ‘Alī-i Tūsī hıdmetine yitişdi. Talebesi beyninde zī-şān ve müşārūn-ileyh bi’l-benān oldu, monlāsı ziyāde medh iderdi. Şonra babası tarīkine sālīk ve ‘alā’ik-i

Huzūr-ı şerīflerine varıcağ elüme bir şaḥan çerb pilāvı virüp “Şemsü’-d-dīn bunda degüldür, ḥicāb itme murāduñca yi.” didi. Ben dağı dāneden bir dāne kıomayup ārzūmı def itdüm ve ol gice ḥalvetden ḥurūca destūr virdi. Tennūr ile mücāhede Şeyh İbrāhīm ihdāşıdur. Sebebi oğulları Luṭfu’llāh Çelebi’den menkūl üzere bu ki şeyḥleri ḥayātından irşāda icāzet virüp Kayşeriyye’de irşāda meşgūl iken bir kıabz-ı ‘azīm ‘arız olup def müyesser olmayıcağ şeyḥe mülākāt kıaşdı ile müsāferet eyledi. - Karaman oğlının feterātı eyyāmı olmağın şeyḥ olduğı maḥalle ki İskilib kıurbında Evlūk nām kıaryedür.- Tokat yolında tolaşıp ḥilāl-ı tarīkde rü’yāda şeyḥi görüp tennūr üzere oturup ‘arāk itmege işāretleri vākı‘ olmuş. Bīdār olıcağ öyle idüp ‘arāk-ı keşir ile kıabz, başta mübeddel olmuş. Şeyḥe mülākī olıcağ vākı‘asın ḥikāyet idüp şeyḥ dağı taşvīb itmişler. Mürīdlerinden vākı‘ olan kıabzı bu vechle def iderlerdi. İstiğrākı gālib idi ḥattā [MK 90a] ekşer-i āvānda oğlın tanımayup “Kimdür?” diyü su’āl itmek vākı‘ olur idi. *Gülzār* nām kitāb anların te’līfidür. Sekiz yüz seksen yedi tārīḥi ḥarīfnde Pencşenbe gicesi dārü’l-beḳāya rihlet etmişlerdür, kabri Kayşeriyye’dedür: ma’lūm idindi. Üzerüme bir ḥādīm kıodı. Ḥādīm baña “Niçün ta’addī idersin? Tabībün senün ḥālünı senden yeg bilür.” didi. Ḥalvet gicelerinden seksen yedinci gice geçdi, meger ol gice leyle-i Berā’at idi. Nefsüm yerlüce ve yağluca bir pirine şurbası ārzū eyledi. Şeyḥ yatsu vaktinde beni da’vet eyleyüp ol ta’āmı baña virdi. “İstedüğün kıadar ekl eyle, Şemsü’-d-dīn yanında yok.” didi. Çanağda olanı cümle ekl eyledüm. Baña “Ḥalvetden çıkı diyü emr eyledi.” diyü Şeyḥ İbrāhīm [AE 72b] rivāyet ider. Şeyḥ İbrāhīm ‘ādetinden idi; Mürīdlerine gündüz hıdmet, gice ihyā ile emr iderdi. Tarīkden birisine feth olunca şonra ḥalvet ile emr iderdi. Şeyḥ İbrāhīm için irşāda Kayşeriyye’de irşāda meşgūl iken kıabz-ı ‘azīm ‘arız oldu dağı Şeyḥ Akşemsü’-d-dīn ḥazretleri ḥayātında idi, şeyḥe teveccüh eyledi. Tarīkde vākı‘a gördi, şeyḥi buña “Tennūr üzerine oturduñ.” diyü emr eyledi, emrine imtişāl eyledi. Kızgūn tennūr üzerine oturup muḥkem derledi, kıabz başta tebdīl oldu. Şonra vākı‘ olanı Şeyḥe ḥikāyet eyledi, şeyḥ istiḥsān eyledi ve kıabz zamānında ‘amel ile emr eyledi. Ve Şeyḥ İbrāhīm mürīdlerine kıabz oldukları zamānında tennūr üzerine oturuñ dirdi. Senek ile şü virürdi, derlerler idi, kıabzları başta tebdīl olurdu. Anuñçün nāmına Şeyḥ İbrāhīm Tennūrī dirler. Rivāyet olunur ki Şeyḥ İbrāhīm’e istiğrāk galebe idüp bir ḥālete vardı ki ḥattā oğı da bilmezdi “Bu kimdür?” dirdi. Eṭvār-ı sülükde *Gülzār* adlu bir kitāb te’līf eyledi ve Kayşeriyye’de güz faşında sekiz yüz seksen yedi tārīḥinde fevt oldu. Kıabri Kayşeriyye’dedür. AE

¹³¹⁶ - AE

¹³¹⁷ Şeyḥden MK

¹³¹⁸ Bu dağı - AE

¹³¹⁹ Akşemsü’-d-dīn // kebīridür: Şeyḥün evlādının kebīridür. MK

dünyeviyyeden mücerred olup ‘ilm ile taq̣vā¹³²⁰ beynini cem‘ eyledi. Babası yirine oturdu, orada fevt oldu. [AE 73a]

Şeyh Fazlu’llāh İbn Akşemsü’d-dīn

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup taḥṣīl-i ‘ulūm eyledi ṣoñra ṭarīḳ-i taṣavvufa¹³²¹ sālīk olup babasının ḫalīfesi Şeyh Şāmī terbiyet eyledi. Yanında merātīb-i ‘aliyye ve maḳāmāt-ı seniyyeye vāṣıl oldu. Rivāyet olunur ki vālidi ḥammāma girdi ve çıkdı, Şeyh Şāmī bile idi. Şeyh Şāmī daḫı ḥammāmdan çıkdı Şeyh Akşemsü’d-dīn¹³²² veledine işāret eyledi ki adı Fazlu’llāh idi, ṣaḡīr idi. Şeyh Fazlu’llāh’a Şeyh Şāmī iḫūn “Şeyḫūn¹³²³ arḳasına kürkini ört.” didi. Ba‘dehu¹³²⁴ zamānuñ [MK 90b] şeyḫi olacağına işāret eyledi.

Şeyh Emru’llāh İbn Akşemsü’d-dīn

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ṣoñra Ḥayālī Çelebi¹³²⁵ ḫıdmetine vardı. Babası fevt olduḫda üzerinden olan¹³²⁶ evḳāfını aldılar. Kurtarmak iḫūn¹³²⁷ Sulṭān Meḥammed ḳapusına geldi. Vezīr Ḳaramanī Meḥammed Paṣa Burūsa’da Emīr Sulṭān tevliyetini virdi.¹³²⁸ Vaḳflarından ‘ivaṣ ṣoñra Burūsa’da Murādiyye¹³²⁹ mütevellīsi oldu, bir zamānda anda ṭurdu. Niḳrīs marāzına mübtelā oldu, ayaḡı ile bir eli muḥtall olup bir nice zamān muḳ‘ad oldu. Tekā‘ūd ṭarīḳi ile yevmī elli aḳçe vaṣīfe ta‘yīn eylediler. Merḫūm aḡlardı “Bu belā baña vālīdimūñ vaṣiyyetini terkden yitişdi.” dirdi. Zīrā babaları “Manşīb-ı ḳazā vü tevliyet ḳabūl¹³³⁰ eyleme.” diyü vaṣiyyet eylemiş idi. Merḫūm ṭoḳuz yüz on ṭoḳuz tārīḫinde fevt oldu.

¹³²⁰ ‘ilm // taq̣vā: ‘ulūm ile taq̣vāsı MK

¹³²¹ ṭarīḳ-i taṣavvufa: ṭarīḳü’ş-ṣūfiyye AE

¹³²² Şeyh Şāmī // Akşemsü’d-dīn: Şeyh ḥammāmdan çıkup Şeyh AE

¹³²³ Şeyh Fazlu’llāh’a // şeyḫūn: Şeyh Şāmī iḫūn şeyḫinūn MK

¹³²⁴ - AE

¹³²⁵ Ḥayālī Çelebi: Monlā Ḥayālī MK

¹³²⁶ üzerinden olan - AE

¹³²⁷ “Kurtarmak iḫūn” kelimesi AE’de “geldi” kelimesinden sonra yer almaktadır.

¹³²⁸ - AE

¹³²⁹ Murādiyye: Murādiyye müderris AE

¹³³⁰ iḫtiyār AE

Şeyh Hamdu'llāh İbn Akşemsü'd-dīn

Hamdī Çelebi demek ile meşhūr, evlāduñ şağīridür. ‘Ālim ü şālīh ve zāhid ü hāzī‘ ve hālīm ü mütevāzī‘ idi. Türkī nazmda māhir ve nice āsarı zāhir olmuştur. Nazm-ı kışsa-i *Leylā vü Mecnūn* ve nazm-ı kışsa-i ¹³³¹ *Yūsuf [u] Züleyha* ve nazm-ı *Mevlid-i fahrü'r-Rusul nebiyyinā el-hādī ilā akvemi's-sebīl*.¹³³² Her biri maqbūl u mer‘ī ve eṣmān-ı ğālibe ile müşteridür. *Raḥmetu'llāhi ‘aleyh*.

Şeyh Muşlihu'd-dīn

İbn Vefā demek ile ma‘rūfdur. Ba‘z-ı kitābları zahrına kendüsi yazmış ki Muştafā bin Aḥmed eş-Şadrü'd-dīn el-Ḳonevī el-med‘uv bi-Vefā. Taşavvufi Debbāğlar [AE 73b] İmāmı Şeyh Muşlihu'd-dīn'den aḥz idüp soñra anuñ emri ile Şeyh ‘Abdu'l-laṭīf-i Ḳudsī ḥıdmetine vāşıl olup ṭarīkatı anuñ yanında tekmīl eyleyüp irşāda icāzet virdi. Zāhir u bāṭın [MK 91a] ‘ulūm¹³³³ beynini cem‘ eylemiş idi. ‘Ulūm-ı zāhirenūñ küllisinde māhir idi. Bir yire nazar eylese taşarrufāt-ı fā’ikası zuhūr iderdi ve ‘ilm-i fıkhdā daḥī ‘ālim idi. ‘Ale'l-ḥuşuş ‘ilm-i vefkde mahāretleri ziyāde idi. Vefk bereketinde¹³³⁴ taşarrufāt-ı ‘aẓīme zāhir olurdu. Ve ‘ilm-i mūsikīde kemāl-i ma‘rifeti var idi ve şi‘r u inşāda belīğ idi.

Cum‘a günü ḥuṭbe-i belīğa okurdu. Nāsdan münkaṭı‘ idi, ḥalk ile şoḥbeti ‘uzlete tebdīl idüp taşraya vaḳt-i mu‘ayyende çıkardı. Ekābir, ḳapusunda müzāḥame iderdi yine vaḳti olmayınca çıkmazdı. Erbāb-ı dünyāya i‘tibarı yoğ idi, fuḳarāyı tercīḥ iderdi. Bir kerre¹³³⁵ Sulṭān Meḥemmed buluşmak murād idindi, rızā virmedi. Sulṭān Bāyezīd buluşmak murād eyledi, buña¹³³⁶ daḥī icāzet virmedi. Fevt olduğda Sulṭān Bāyezīd cenāzesine ḥāzır olup yüzini açmağa emr eyledi bakmak içün. “Meşrū‘ degüldür.” didiler. İbrām eyledi, açdurdu, baḳdı. Zāhirinde beşere-i şerīfesinden müşāhede-i celāl olurdu lākin ‘inde’ş-şoḥbetde luṭf u cemāl üzere idi. Kelimātı ḥikmet-āmīz ve muşāḥabeti ‘ākıbet-engīz idi.

¹³³¹ - MK

¹³³² “Allāh Resūlü en doğru yola hidayet eder.”

¹³³³ “‘ulūm” kelimesi AE’de “virdi” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹³³⁴ ‘ilm-i fıkhdā // bereketinde: ‘ilm-i vefke daḥī ‘ārif idi bereketinde AE

¹³³⁵ bir kerre - AE

¹³³⁶ anlara MK

Bu cümledendür ki bir gün İbn ‘Arabî’nün Fir‘avn hakkında “Zâhir ü muṭahhar fevt oldu dimiş.” didiler. Cevâb virdi “N’olaydı benümçün de ol aşl iki recül şehâdet ideydi.” didi. Ve bir gün Manşûr’uñ ene’l-Ḥaḳḳ didüğinden su’âl eylediler. Cevâb virüp “Yâ ne disün? Kendü nefsiñe ene’l-bâtıl dimedi, anuñçün ene’l- Ḥaḳḳ didi.” diyü cevâb virdi.

Merḥûm Ḥanefiyyü’l- mezheb idi illâ bu kadar var ki namâzda besmeleyi¹³³⁷ cehrle okurdu ve namâzdaistirâhat [MK 91b] için otururdu. ‘Ulemâ-yı Ḥanefî bunu inkâr idüp “Ḥalt-ı mezhebün aşı yokdur.” diyü su’âl için cem‘ oldılar. Sinân Paşa [AE 74a] cevâb virüp “İbn Vefâ’nuñ ictihâdı aña vâşıl oldu, anuñçün öyle ider.” didükde “Andan ictihâd mümkün midür?” didiler.¹³³⁸ Sinân Paşa “Ne‘am, mümkündür. Ben şahidüm ki şerâ’it-i ictihâd anda mevcûddur.” didi. Sözüni kabûl eyleyüp i‘tirâz eylemediler.

Sultân Bâyezîd kızını ümerâsından birine nikâh eylemek murâd idindi ve nikâh şeyḥ yanında olsun diyü teberrûken emr eyleyüp kırk bin akçe gönderdi. Şeyḥ Vefâ¹³³⁹ kabûl eylemeyüp “Şeyḥ Muḥyi’d-dîn-i Kocavî faḳîr ve nefsi mübârekdür, bunu aña îşâl idüñ.” didi. Şeyḥ Muḥyi’d-dîn’e iledüp nikâhı öñinde ‘aḳd eylediler.

Şeyḥ Muḥyi’d-dîn-i Kocavî’ye eyitdiler¹³⁴⁰ “Faşl-ı behârdaki enhâr u ezhârûñ cûş u ḥurûşı zamânı ve naẓar-ı ‘ibret âvânıdır.” Ba‘ż-ı etbâ‘ı iltimâs eylediler ki “Şaḥrâya çıkup¹³⁴¹ ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ fermân-ı şerîfi üzere seyr idelüm.” didüklerinde¹³⁴² eyitdi: “Şabr idüñ, bu gice bir loḳma-i zâ‘ide ‘ani’l-mu‘tâd¹³⁴³ ekl ideyüm ki şihhi¹³⁴⁴ şaḥrâda¹³⁴⁵ karâra kâdir olam.” didi. ‘İbâdetden za‘f-ı bedeni bu mertebeye varmış idi.

¹³³⁷ Bi-smi’llâhi’r-raḥmani’r-raḥîm AE

¹³³⁸ - AE

¹³³⁹ - AE

¹³⁴⁰ Şeyḥ // eyitdiler: Bir vâkt MK

¹³⁴¹ Kur’ân-ı Kerîm, Rum Sûresi, 30/50, “Öyleyse Allah’ın rahmetinin eserlerine bak. Ölümünden sonra arzı (yeryüzünü) nasıl diriltiyor.”

¹³⁴² Ba‘żı etbâ‘ı iltimâs eylediler ki “Şaḥrâya çıkup ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ fermân-ı şerîfi üzere seyr idelüm.” didüklerinde: İltimâsımız budur ki şaḥn-ı dâre ﴿فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ AE

¹³⁴³ ‘anü’l-mu‘tâd - MK

Cümle-i menâkıbındandır “Şeyh Muşlihu’d-dîn-i Kocavî İstanbul’a geldükde Şeyh İbn Vefâ¹³⁴⁶ ba‘ z-ı müridlerini gönderdi ki ziyâret ideler. Vardılar, Şeyh¹³⁴⁷ Muşlihu’d-dîn’ün elini öpdiler. ‘Âdeti bu idi ki bir kimesne elini öpse elini yurdi. Cümle varanlardan Şeyh Veliyyü’d-dîn bile idi. Şeyh Muşlihu’d-dîn’ün elin öpdükde Şeyh Muşlihu’d-dîn elini yumadı. Şeyh Veliyyü’d-dîn¹³⁴⁸ eydür: ‘Bu cihetden baña bir ğurûr-ı ‘azîm hâşıl oldu. Şeyh Vefâ’ya geldük kıssayı hikâyet eyleyüp [MK 92a] elini öpdüm, yumadı.’ didüm.¹³⁴⁹ Şeyh Vefâ bundan¹³⁵⁰ behcet ü sürûr ve bu sebebdan enâniyyet ü ğurûr müşâhede eyledi daħı¹³⁵¹ eyitdi: ‘Şeyh Muşlihu’d-dîn senün takbîlinden elini nice yusun ki elini kaṭ lâzım gelmiş.’ didi. Şeyh Veliyyü’d-dîn eydür: ‘Taşavvuf kâpusı baña bu kelimedan fetḥ oldu.’ didi.”

Cümle-i menâkıbındandır “Şehre bir zûr-bâz geldi, bu kadar şu kadar ağır kaldurur.” didiler. [AE 74b] Şeyh Vefâ hâzretleri¹³⁵² “Âb-dest ibriği daħı ağırcaður, hünere bunu kaldurmağdur.” diyü cevâb didiler.¹³⁵³ Menâkıb-ı keşîresi vardır, taṭvîli imlâl ve tafşîli ihlâl virür. Deñizden hacca giderken kâfir aldı, Rodos’da habs olındı. Şoñra Karamanî İbrâhîm Beg şatun aldı ba‘ dehu İstanbul’a gelüp¹³⁵⁴ tavaṭṭun eyledi. Zâviyesi ve câmi‘i vardır ve kendüsi anda medfûndur. Sekiz yüz toḡsan altı târiḡinde fevt oldu. Târiḡ-i vefâtı “*İlâ rahmeti Rabbihi (896)*”dür.¹³⁵⁵

Şeyh Hâcî Hâlîfe

Adı ‘Abdu’llâh’dur, Hâcî Hâlîfe demek ile meşhûrdur, aslı Kaşamonî’dür. Evvelâ ‘ulûm-ı zâhireyi tekmiâl eyledi ba‘ dehu¹³⁵⁶ Yaḡşî Faḡîh oḡlı Şeyh Tâcû’d-dîn

¹³⁴⁴ - AE

¹³⁴⁵ şaḡn-ı dârda AE

¹³⁴⁶ İbn Vefâ - MK

¹³⁴⁷ - AE

¹³⁴⁸ bile // Veliyyü’d-dîn - AE

¹³⁴⁹ eyleyüp // didüm: eyledüm lâkin ben elini öpdüm, Şeyh Muşlihu’d-dîn-i Kocavî yumadı.” didüm.

AE

¹³⁵⁰ benden AE

¹³⁵¹ eyledi daħı: eyleyüp MK

¹³⁵² Vefâ hâzretleri - AE

¹³⁵³ cevâb didiler: cevâb-ı bâ-şavâb virdi. AE

¹³⁵⁴ ba‘ dehu //gelüp: şoñra İstanbul’da AE

¹³⁵⁵ Rabbihi”dür: Rabbihi” vâḡi’ olmışdur. MK

¹³⁵⁶ - AE

hıdmetinde taşavvufi tekmi̇l eyledi, merâtib-i ‘âliyeye vâsıl olup irşâda izn viridi. ‘Ulûmı cāmî‘, mütehaşşî‘ ü mütevâzî‘ idi ve ta‘bîr-i vâkıa‘da kâmil ve bi‘l-cümle cemî‘-i ‘ulûma şâmil idi. Merci‘-i ‘ulemâ ve mürebbî-i fuḡarâ vü şulehâ idi ve saḡâvetde nihâyetde ve fütüvvetde ḡâyetde idi. Bedeni cesîm ve ḡulḡı ‘azîm ve aḡzı bessâm ve yüzi celâl ü cemâl beyninde ḡassâm idi.¹³⁵⁷

Kendüden ḡikâyet olunur ki [MK 92b] Ḥ’âce-zâde oḡlı Şeyḡ Meḡemmed baña geldi didi ki “Düşümde gördüm ki bir Frenk oḡlı maḡbûs idi bir ḡal‘ada yigirmi yedi yıl.” Şeyḡ eydür: “Ḥesâb eyledüm süneni mezbûr Şeyḡ Meḡemmed’ün ba‘de’l-bülûḡ yigirmi yedi yıl olmış.”

Cümle-i aḡvâлиндendür ki Mevlânâ-yı fâzıl ‘Alâ’ü’d-dîn-i Fenârî ḡâḡî-‘askerlikden ma‘zûl olduḡı zamânda şeyḡ yanında ḡarîḡ-i taşavvufa sülûk murâd idindi. Şeyḡ eydür: “Nihâyet bidâyet’e tâbî‘dür, buña sâlik olan cemî‘-i ‘alâ’iḡini ḡaḡ‘eylemek gerekdür ibtidâda tâ ki sülûk-i nihâyetde anuñ üzerine ola.” didi “Lâkin¹³⁵⁸ i‘tidâl üzere sülûkde câ’izdür ve mürîde lâzım degüldür ki şeyḡinde kerâmet u velâyet i‘tiḡâd eylemek. Belki ḡarîḡ-i Ḥaḡḡ’a sâlik ve minhâc-ı şerî‘at üzere cârî i‘tiḡâd eylemek kâfîdür.” didi. Ve “Resûlu’llâḡ ṡalla’llâḡu ‘aleyhi ve sellem bir şey’e naḡar eylese ancaḡ ol cânibe boynını döndürmezdi, [AE 75a] belki külliyyeti ile naḡar iderdi. Bunda işâret vardur ki lâyıḡ budur ki ḡâlib, maḡlûbına külliyyeti ile teveccüh eylemek gerek ki maḡlûb aña ḡâsıl ola.” didi.

Rivâyet olunur ki monlâ-yı mezbûr, şeyḡden riyâzete izn ḡaleb eyledi. Şeyḡ eyitdi: “Ben riyâzetüm zamânında altı ay ḡayvânât ekl eylemedüm ve şu içmedüm lâkin baña nef bundan ḡâsıl olmadı. Belki şeyḡün emrine imtişâlden müntefî‘ oldum.” didi. Ve daḡı kelâm-ı şerîfindendür ki mürîdlerinden birisi eyitdi: “Ba‘z-ı vaḡt olur ki kelime-i şehâdet telaffuzına ḡâdir olmazum. Ḥâḡıruma gelür ki bir kimesne pâdişâḡ ḡuzûrında dâ’imâ pâdişâḡum senden büyük [MK 93a] pâdişâḡ yokdur dise ve dâ’imâ böyle söyleyeyorsa sū’-i edeb olmaz mı?¹³⁵⁹ baña şu ḡâḡıra

¹³⁵⁷ Bedeni // ḡassâm idi: Celâl u cemâl beyninde ḡassâm idi ve aḡzı bessâm ve yüzi celâl u cemâl AE

¹³⁵⁸ ibtidâda // lâkin: Sülûk-i nihâyetde anuñ üzerine ola MK

¹³⁵⁹ olmaz mı: olur gibi AE

olur.” didi, şeyh eyitdi: “Bu ma‘nā-yı ihsāndur, bu bir ma‘nādur.¹³⁶⁰ Bir kimesne buña vāşıl olsa aña huzūr-ı Hakk mülâhazası kifāyet ider.” didi. Yine ol recül eyitdi: “Gāh olur ki zıkr ma‘nāsını mülâhaza eylemege kâdir olmazum, belki du‘āya dağı kâdir olmazum.” idi.¹³⁶¹ Dağı Hācī Halīfe, şeyhi Şeyh Tācū’d-dīn’dan rivāyet ider ki¹³⁶² “Şeyh Tācū’d-dīn didi ki ‘Ben bir yıl Allāhu Te‘ālā’ya du‘āya kâdir olmadum.’ didi. Şeyh Hācī Halīfe eyitdi: ‘Ol vaqt lisāna kelāl gelür, aña mülâhaza-i huzūr-ı Hakk kâfidür.’ didi. Yine ol recül eyitdi: ‘Ol zamānda a‘zām da ditrer.’ didi, şeyh eyitdi: ‘Ol ibtidā-yı huzūrdur¹³⁶³ eger şayhaya kâdir olsañ dağı ziyāde olur.’ didi.”

Hikāyet olunur ki Kādī-zāde-i fāzıl ol vaqt Burūsa kādīsı idi. Bir gün şeyh-i mezbūr yanına geldi. Mezheb-i Cebriyye ile mezheb-i ehl-i haktan şeyhe¹³⁶⁴ su‘āl eyledi. Şeyh eyitdi: “Cebr iki kısmdur; birisi cebr-i muhakkiğ ve birisi cebr-i muhalliddür ammā cebr-i muhakkiğ budur ki ‘abd, cemī‘-i emrini Allāhu Te‘ālā’ya tefvīz idüp ihtiyārını iskāğ eylemekdür evāmirine imtişāl, nevāhīsinden¹³⁶⁵ ictinābdan soñra ammā cebr-i muhallid, emrini hevāsına tefvīz idüp shevātına tābi‘ olup o evāmirde ve nevāhīde [AE 75b] irādetini iskāğ ider ve temessük idinür ki benüm ihtiyārum ve kudretüm yokdur. Kātib-i ezel zühhāda künc-i mescid mesken, baña harābāt tağdır böyle yazmış, nem var benüm irāde.” diyü cevāb virür. Şeyh eyitdi: “Bu küfrdür.” didi.

Ve dağı şeyh rivāyet ider “Resūl’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* bir gün [MK 93b] aşhābı üzerine çıkdı, mübārek elinde iki kitāb gösterdi. ‘Şağ elümdeki kitāb cānib-i Hakk’dandur, bunda ehl-i cennet esāmīsı vardır. Şol elümdeki kitāb dağı cānib-i Hakk’dandur, bunda ehl-i nār esāmīsı vardır. İcmālen götüri ehl-i cennet ve ehl-i nār bunda mektūbdur.’ didi. Aşhāb-ı kirām¹³⁶⁶ eyitdiler ‘Yā Resūl’llāh! Çünkü ehl-i cennet kimlerdür ve ehl-i cehennem kimlerdür, ezel-i āzālde¹³⁶⁷ mektūb olıcağ

¹³⁶⁰ Bu // ma‘nādur. - MK

¹³⁶¹ dağı // idi. - MK

¹³⁶² rivāyet // ki: rivāyet ki AE

¹³⁶³ huzūra MK

¹³⁶⁴ - MK

¹³⁶⁵ menāhīsinden AE

¹³⁶⁶ Aşhāb-ı kirām: Aşhāb AE

¹³⁶⁷ ezel-i āzālde: ezalde AE

her kiři kitābete i‘timād ider. Ehl-i cennet ise ehl-i cennet olması muḳarrerdir ve hem-çünān ehl-i nār ise¹³⁶⁸ daḡı böyledür. Bu taḳdīrce ‘ilmūñ fā’idesi olmaz, ‘ameli terk iderüz.’ didiler daḡı Resūlu’llāh¹³⁶⁹ *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu ki ‘‘Ameli terk eylemeñ¹³⁷⁰ اعملوا فكل ميسر لما خلق له

Şeyḡ eydür: “Nebī ‘aleyhi’s-selām buyurdu ki ‘Ehl-i cennet için ‘alāmet vardur, ke-zālik ehl-i nār için ‘alāmet vardur. Her kim ki anda ‘alāmeti bulına, ol ‘alāmet şāhibindendir.’ İmdi her müslime lāzımdur ki ehl-i cennet ‘alāmetini taḡşīle sa‘y eyleye. Nitekim aşḡāb-ı Resūlu’llāh *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* ehl-i cennet ‘amelinde ictihād u sa‘y eylediler, kitāblarına i‘timād idüp terk eylemediler. İmdi sen de ehl-i taḡkīḡ mertebesine bāliḡ olduñ ise Resūlu’llāh *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’ün¹³⁷¹ şerī‘atine ittibā‘ eyle.¹³⁷² Senünçün dimek cā’izdür ki ‘Benümçün ḡudret ve ihtiyār yoḡdur, belki cemī‘i Allāhu Te‘ālā cānibindendir.’ İmdi ḡudrete ḡavāle sa‘y u ‘amelden şoñradur. Bilmez misin ki selef, ittibā‘-ı şerī‘atde ve a‘māl-i şāḡḡa taḡammülinde ne mertebede idiler¹³⁷³ ve daḡı riyāzāt, sa‘yda da ne mertebe¹³⁷⁴ iḡdām eylediler. Onlaruñ ḡālleri öyle olıcaḡ biz niçün ictihād eylemeyüz?’ didi.”

Şeyḡ bu kelāmı [MK 94a] taḡrīr eyleyicek Monlā Ḳāḡī-zāde, şeyḡe “Gerçek söyledüñüz. Ben faḡīr [AE 76a] ve Sinān Paşa ve Monlā Ḥasan es-Samsunī bu mes’eleden çok baḡş eyledük. Monlā Samsunī eydür: ‘Emr-i Resūl’e mutāba‘atdan ḡayrı mecāl u necāt yoḡdur.’ didi.” diyü rivāyet eyledi. Şeyḡ-i mezbūr¹³⁷⁵ sekiz yüz ṡoḡsan dōrt Cemāziye’l-āḡir’esinüñ selḡinde fevt olup şeyḡi türbesi yanında defn olındı. *Raḡmetu’llāhi ‘aleyh*.¹³⁷⁶

¹³⁶⁸ nār ise: cehennem AE

¹³⁶⁹ daḡı Resūlu’llāh: Ḥāzret-i Risālet MK

¹³⁷⁰ “Siz amellerinize devam edin. Herkes için uğrunda yaratıldığı amel kolay kılınmıştır.”

¹³⁷¹ Resūlu’llāh // sellem’ün: Resūlu’llāh’uñ AE

¹³⁷² ittibā‘ eyle: ittibā‘ itmek ile: AE

¹³⁷³ taḡammülinde // idiler: ictihād eylediler AE

¹³⁷⁴ ne mertebe - AE

¹³⁷⁵ - AE

¹³⁷⁶ ‘aleyh: Raḡimehu’llāhu te‘ālā. AE

Şeyh Sinānū'd-dīn el-Ferevī¹³⁷⁷

Şeyh Tācū'd-dīn hulefāsından idi, gāyetde ehl-i vera¹³⁷⁷ idi. Şāhib-i kitāb, vālidinden istimā¹³⁷⁸ eyledi ki Şeyh Sinān Burūsa'ya geldi, Hācī Ḥalīfe Zāviyesi'nde kōndı. Hācī Ḥalīfe mürīdlerine eyitdi: “Vechen mine'l-vücūh ādāb-ı tarīkātā hīç muḥālefet eylemeñ.” diyü ısmarladı. Şeyh Sinān'ın zūhd ü vera¹³⁷⁹ndan utanurdu. Ve daḥı hikāyet eyledi ki “Hācī Ḥalīfe'nün mürīdlerinden birisi bir tācirūn kızını tezevvüc eyledi. Ol tācir güyegüsine bir şūf giydürdi. Mürīd,¹³⁷⁸ kayın atasından ḥicābından şūfı giydi ve Hācī Ḥalīfe'nün yanına ol şūf ile ḥāzır oldukda -Şeyh Sinān daḥı ol maḥalde Hācī Ḥalīfe yanında idi.- ol mürīdün şūf ile geldüğine gāzab idüp¹³⁷⁹ Hācī Ḥalīfe eyitdi: ‘Mürīdinün aḡniyā libāsını giymege rızā virürsin, men¹³⁸⁰ eylemezsin, muşāmaḥa idersin.’ didi. Şeyh Hācī Ḥalīfe¹³⁸⁰ i¹³⁸⁰ tizār eyledi ‘Mürīd kayın atasından istiḥyā idüp giydi.’ didi. İ¹³⁸⁰ tizār fā'ide eylemedi, gāzabı sākin olmadı ḥattā dervīş şūfı çıkarmayınca.” diyü rivāyet eyledi. Şāhib-i kitābuñ ḥālī eydür: “Şeyh Sinān, Hācī Ḥalīfe Zāviyesi'ne geldükde ben şaḡīr idüm. Hācī Ḥalīfe beni ve iḥvānumı meclisine duḥūlden¹³⁸¹ men¹³⁸² eyledi, eyitdi: ‘Şeyh [MK 94b] Sinān'ın nefesi mü'eşşirdür. Cā'iz ki sū'-i edeb idesüz daḥı ḥāṭırı mükedder ola, andan soñra size ḥayr ḥāşıl olmaz.’ didi.”

Şeyh Muşliḥū'd-dīn el-Ḳocavī

‘Ārif-i bi'llāh, zāhid-i müteverri¹³⁸² idi. Aşḥābından birisi¹³⁸² rivāyet ider ki “Şeyh anuñla degirmene bir yük buḡday göndermiş. Degirmende nevbetçilere şeyḥe ri¹³⁸³āyeten şeyḥūñ¹³⁸³ buḡdayını taḳdīm idüp nevbet virüp ögüdüp şeyḥe getürdükde şeyḥ ‘Tiz geldin, aşlı nedür?’ [AE 76b] didi. Ben daḥı vāḳi¹³⁸⁴-i ḥālī¹³⁸⁴ ḥaber virdüm.

¹³⁷⁷ - MK

¹³⁷⁸ - AE

¹³⁷⁹ oldukda // idüp: olup Hācī Ḥalīfe'nün Şeyh Sinān yanında vāḳi¹³⁸⁰ olup mürīdinün şūf giydüğine gāzaba gelüp AE

¹³⁸⁰ Hācī Ḥalīfe - AE

¹³⁸¹ ḥuzūrdan AE

¹³⁸² Aşḥābından birisi: ba¹³⁸³ zı aşḥābı kendüden AE

¹³⁸³ - MK

¹³⁸⁴ vāḳi¹³⁸⁴ ḥālī: vāḳi¹³⁸⁴ i AE

Hemân havlunuñ bir tarafında bir kuyı kazdı. Ol unı götürüp¹³⁸⁵ kuyıya koydı, defn eyledi. Sebebinden su'âl eyledüm, eyitdi: 'Bu unuñ ne âdeme ve ne kelbe ekli ca'izdür zîrâ aşhâb-ı hûkûkuñ hâkları ta'alluk eylemişdür.' didi."

Rivâyet olunur ki oğlunuñ zevcesi tarafından gelen kimesneye bir tepsi kuru üzüm getirüp düğün¹³⁸⁶ eyledi. Ve şeyhüñ ba'z-ı evlâdı¹³⁸⁷ rivâyet ider ki "Şeyhün¹³⁸⁸ hâṭunı ḥammâmda iken şeyh evlâdına 'abâ kesdürdi. Hâṭunı ḥammâmdan geldükde "Abâ erkege yaraşur, dişiye bez yaraşur.' didi. Şeyh eyitdi: 'Ben¹³⁸⁹ bu 'abâyı kızıımı ere virdüğüm zamâna te'hîr iderem.' didi." diyü rivâyet eyledi.¹³⁹⁰

Ve Şeyh Muşliḥu'd-dîn'ün oğlu Monlâ Muḥyi'd-dîn ki Müfessir Şeyh-zâde dimek ile meşhûr u ma'rûfdur,¹³⁹¹ ol rivâyet ider ki "Merḥûm babam şeyh ile ḥacca gitdük, ben on beş yaşında idüm. Şâm'a varduk, babam Câmî'-i Benî Ümeyye'de mu'tekif oldı. Gice ṭul-i leyâlde uyanık olup ri'yâzet-i 'azîme eyledi. Bir gün baña 'Bit ğalebe eyleyüp ḥâtırumı müşevveş eyledi.' didi. Gömlegini çıkartdum, bit ile şöyle memlû olmuş ki arıtılmağa katl ile¹³⁹² kâdir olmadum daḥı hemân elüm ile yire dökdüm. Andan şoñra Mekke'ye [MK 95a] varduk, beni ba'z-ı aşhâba ışmarladı ve bir miqdâr ḥarc içün aḳçe virdi daḥı kendüsi¹³⁹³ iki ay miqdârı ğâ'ib oldı, bilmedük ki kânde idi. Şoñra ḥâzır oldı, bâdî-i nazarda bilemedüm zîrâ cebhesinde behcet-i nûr gûyâ ki cennetde ḥûr ile hem-nişîn¹³⁹⁴ olmuş, şöyle mesrûr-ḥâtır ve bu evşâf-ı cemîle ile zâhir oldı." Ve daḥı ḥikâyet eyledi ki "Vüzerâ ziyâret eyledüklerinde zulmleri ile tevbîḥ u takrî' eyledükde şeyhün elün öpüp inâbet u i'tizâr¹³⁹⁵ ile tevdî' iderler." idi. Sekiz yüz toḳsan altı târiḥinde İstanbul'da fevt olup kabri mescidi yanındadır.

¹³⁸⁵ Ol // götürüp: bu unı götürdi AE

¹³⁸⁶ ziyâfet MK

¹³⁸⁷ Ve // evlâdı: ve daḥı ol ba'zı AE

¹³⁸⁸ - MK

¹³⁸⁹ - MK

¹³⁹⁰ diyü // eyledi. - MK

¹³⁹¹ meşhûr // ma'rûfdur: ma'rûf u meşhûrdur. AE

¹³⁹² katl ile - MK

¹³⁹³ kendüsi ile MK

¹³⁹⁴ ḥûr // hem-nişîn: qarîn-i ḥûr AE

¹³⁹⁵ inâbet // i'tizâr: i'tizâr u inâbet AE

Şeyh Muşlihu'd-dîn [AE 77a] el-İpşalavî

Merhûm 'âlim ü fâzıl ve zâhid u müteverri' idi. Nâsdan münkaṭı' u mütebettıl ve cānib-i āhirete müşteğil ü mütevekkil, irşād-ı t̄alib̄n ve ıslāh-ı sālīk̄n ile muḳayyed idi. İpşala'da fevt oldu ve anda defn olındı.

Şeyh Muhyi'd-dîn el-Ḳocavî

'Ulûm-ı zâhireye müşteğil olup soñra taşavvufa sülûk eyleyüp Şeyh Pîrî Ḥalîfe el-Ḥamîdî yanında mürebbâ ve ḳalbi anuñ irşādı ile muşaffâ oldu. Maḳām-ı irşāda vâşıl olup irşāda icāzet virüp İstanbul'da tavaṭṭun eyledi. İstanbul'da¹³⁹⁶ zāviyesi ve mescidi vardır. Fevt olduḳda¹³⁹⁷ mescidi yanında defn olındı.

Şeyh Süleymân Ḥalîfe

'Ulûm-ı zâhirede kâmil idi. Soñra Şeyh Tâcü'd-dîn¹³⁹⁸ hıdmetine vâşıl olup yanında mertebe-i irşāda nâ'il¹³⁹⁹ oldu ve irşāda icāzet virdi. Zeyrek Cāmi'i'ne ḳarīb yirde tavaṭṭun eyledi, orada mescidi vardır. Ehl ü evlâddan [MK 95b] münkaṭı' ve nefsine müşteğil, münkaṭı'¹⁴⁰⁰ ila'llāh idi. İrşāda meşğûl olmadı. “Niçün irşād itmezsüñüz?” diyü su'al eyledüklerinde cevâb virürdi ki “Şeyhüm baña icāzet virdügi zamānda ādāb-ı irşāddan su'al eyledüm, şeyh eyitdi: 'Ḳaçan bir t̄alib-i Ḥaḳḳ görseñ ki feyzi saña münḥaşırdur, onı irşād eyle.' didi. 'Ol zamāndan berü burada otururam dañı bir t̄alib-i Ḥaḳḳ görmedüm.' didi.”

Şeyh 'Abdu'llāh el-İlāhî

Mevlidi Simav ḳaşabasından idi. Anadolı'da evvelâ 'ilme meşğûl oldu ba' dehu İstanbul'a gelüp¹⁴⁰¹ Zeyrek Medresesi'nde sâkin oldu. Monlâ 'Alî-i T̄usî bilād-ı 'Acem'e gitdügi zamānda bu da vilāyet-i 'Acem'e gitdi. Monlâ T̄usî'ye Kirmān şehrinde vâşıl olup yanında 'ulûm-ı zâhireye meşğûl oldu. Soñra dā' iye-i terk galebe idüp kitāblarını cem' eyledi ve ḳaşd eyledi ki iḥrāk bi'n-nār eyleye. Ba' dehu bir fıkr

¹³⁹⁶ - MK

¹³⁹⁷ Fevt olduḳda: Fevt oldu ve AE

¹³⁹⁸ Tâcü'd-dîn: Tâcü'd-dîn el-mezkûr AE

¹³⁹⁹ vâşıl AE

¹⁴⁰⁰ - MK

¹⁴⁰¹ Ba' dehu // gelüp: İstanbul'da AE

dağı eyledi ki kitâblarını şuya gark eyleye. Bu tereddüde iken yanına bir fakîr [AE 77b] geldi, hâtırasını ol fakîre ‘arz eyledi. Ol fakîr eyitdi: “Cümlesinden ahrâ vü elyâk bu kitâbları şatmağdur, cümlesini şat illâ bu kitâbı şatma.” didi. Ol kitâbda meşâyih risâlesi var idi ve “Şemenini taşadduk eyle.” didi. Şoñra Semerkand’a vardı, Şeyh ‘Ârif-i bi’llâh Hâce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerkandî hıdmetine vâsıl olup yanında tarîkatı tahşil eyledi. İşâreti ile Buğârâ’ya varup Hâce Bahâ’ü’d-dîn-i Nakş-bendî âsitânesinde¹⁴⁰² i’ tikâf eyleyüp rûhından mürebbâ oldı. Hattâ gâhî kabri yarılup Hâce Bahâ’ü’d-dîn mütemeşsil olup vâkı‘asını ta’bîr iderdi. Şoñra yine Semerkand’a gelüp Hâce ‘Ubeydu’llâh yanında bir müddet dağı тұrup işâret-i şerîfesi [MK 96a] ile Rûm’a gitdi. Ba’dehu¹⁴⁰³ Herât’a gelüp Mevlânâ¹⁴⁰⁴ ‘Abdu’r-rahmân-ı Câmî ile ve dağı nice¹⁴⁰⁵ meşâyih-i Horâsân ile muşâhabet eyledi. Şoñra vaţan-ı aşlısı olan Simav’a gelüp anda¹⁴⁰⁶ sâkin oldı.

Şit u şadâsı etrâfa münteşir ve kerâmâtı beyne’n-nâs müştehir olup ‘ulemâ vü tullâb müctemi‘în ‘ale’l-bâb olup enfâs-ı şerîfesi ile meţâliblerine vâsıl ve me’âriblerine¹⁴⁰⁷ mâ’il oldılar. Ahbâr-ı meserret-âşârı İstanbul’a vâsıl olup ‘ulemâsı ve ekâbiri İstanbul’a gelmesini taleb ve teşrîfine râğıb oldılar ammâ şeyh iltifât eylemeyüp Sultân Mehemmed intikâl eyledükde vaţanında zuhûr-ı fitneden firâr idüp gelüp İstanbul’da Zeyrek Câmî’i kurbında karar eyledi. İzdihâm-ı ekâbir ü a’yân dâ’imâ meclisini mel’ân eyledükleri ecilden zîk-i hâl virüp ol mekândan ‘azm-i irtihâl eyledükde ümerânun dîni ile muqayyed ve ‘ibâdeti ile me’nûsı ya’nî Emîr Ahmed Beg el-Evrenosî -Şeyhün cân u dilden muhiblerinden ve hâlişu’l-hublarından idi.- şeyhden Rûmili’ndeki makâmını teşrîfe recâ ve rişlet-i şerîfleri ol cânibe olmak ilticâ eyledi. Şeyh kelâmını kabûl eyleyüp Vardar Yeñicesi’ne varup anda tavaţtun

¹⁴⁰² âsitânesinde: mezâr-ı şerîfleri yanında AE

¹⁴⁰³ - AE

¹⁴⁰⁴ - AE

¹⁴⁰⁵ - AE

¹⁴⁰⁶ vaţan-ı // anda: Simav’a, vaţanına geldi. AE

¹⁴⁰⁷ âdâblarına MK

eyleyüp üzerine tūllāb cem‘ olup anda tārīḳ-i Ḥaḳḳ’a feth-i bāb itdiler. ‘Āḳıbeti anda sekiz yüz toḳsan altı tārīḥinde fevt olup cāmi‘ i ḳurbında defn olındı.¹⁴⁰⁸

Merḥūm meclisinde tamām ḥuzūr üzere idi. Kaçan ehl-i meclisden birine fütūr ‘ārız olup bī-ḥuzūr olsa ve ba‘zısına daḡı bir ḥāṭıra ḥāzıra¹⁴⁰⁹ olsa bir kelām-ı messerret-encām-ı ‘āḳıbet-fercām ile def‘ iderdi. Mütevāzı‘ idi, [MK 96b] ḥulḳ-ı ‘aẓıme şāḥibi idi. Şaḡīr u kebīr, ḡanī vü faḳīr gelse yanında bir idi, ḳalkardı. Bir vaḳt¹⁴¹⁰ yanında Şeyḡ, İbn Vefā’nuñ nāsdan münḳatı‘ olup müvāḳḳaten çıkup ve ekābir ü aşḡara ‘adem-i iltifātından ḡaber virdiler, eyitdi: “Merḥūm cānib-i ḥuzūr ihtiyār eylemiş, ḡusn-i ḥulḳı inḳıṭā‘ ‘ani’l-ḡalḳa tebdīl eylemiş.” didi.

Cümle-i menāḳıbindandır. Şeyḡ Muşliḡu’d-dīn et-Ṭavīl ya‘nī Uzun Muşliḡu’d-dīn ki Şeyḡ İlāḥī’nūñ cümle-i¹⁴¹¹ eḡıbbāsındandır, ḡikāyet ider ki “Ben sā’ir ṭālibīn ile Zeyrek Cāmi‘i’nde şeyḡ ḥuzūrında idüm.¹⁴¹² Şeyḡūñ yanında Celālū’d-dīn-i Rūmī evlādından ‘Ābid Çelebi ḡāzır idi. Merḡūm¹⁴¹³ ‘Ābid Çelebi evvel ḳāḡī iken¹⁴¹⁴ ḳazāyı terk idüp Şeyḡ İlāḥī ḡıdmetine mülāzemet üzere olmuş idi. Şeyḡ sırren ‘Ābid Çelebi’ye bir söz söyledi, ‘Ābid Çelebi daḡı bir cānibe naẓar eyleyüp daḡı tebessüm eyledi. Muşliḡu’d-dīn-i Ṭavīl eydür: ‘Bu ḡālden ta‘accüb eyledüm daḡı ‘Ābid Çelebi’ye sırrından su’āl eyledüm. ‘Ābid Çelebi eyitdi: ‘Şeyḡ baña didi ki ‘Nūrū’d-dīn Ḥalīfe’ye naẓar eyle.’ didi.”¹⁴¹⁵ -Nūrū’d-dīn Ḥalīfe tārīḳat-ı Ḥalveti’ten bir recül-i şāliḡ idi ki Zeyrek Cāmi‘i’nde imām idi.- Emr-i şeyḡ ile naẓar eyledüm, bir rāhib şeklinde gördüm daḡı tebessüm eyledüm.’ didi.” Muşliḡu’d-dīn, ‘Ābid Çelebi cevābından ıztırāba düşdi. “Şeyḡ, imāmuñ ḡālini nice keşf eyledi. İmām ḡod bir recül-i şāliḡ idi,¹⁴¹⁶ ehl-i tārīḳatdan idi.” didi ve “Bu kelāmı ‘Ābid

¹⁴⁰⁸ tūllāb cem‘ olup anda tārīḳ-i Ḥaḳḳ’a feth-i bāb itdiler. ‘Āḳıbeti anda sekiz yüz toḳsan altı tārīḥinde fevt olup cāmi‘ i ḳurbında defn olındı: cem‘ olup [AE 78a] tūllab andan intifā‘ itdiler. Tārīḳ-i Ḥaḳḳ’a feth-i bāb anda fevt oldu. Sene sekiz yüz toḳsan altıda anda defn olındı. Cāmi‘i Vardar’da mezāri daḡı ordadır. AE

¹⁴⁰⁹ - MK

¹⁴¹⁰ Bir vaḳt - AE

¹⁴¹¹ - MK

¹⁴¹² ṭālibīn // idüm: ṭālibleri ile şeyḡ ḥuzūrında idüm. Zeyrek Cāmi‘i’nde idi. AE

¹⁴¹³ - AE

¹⁴¹⁴ evvel // iken: ḳāḡī idi AE

¹⁴¹⁵ - MK

¹⁴¹⁶ - MK

Çelebi'ye taḥṣīṣüñ vechi ne ola?" didi. "Şeyhüñ 'âdetinden degül idi." diyü¹⁴¹⁷ bi'l-cümle hâtırâ galebe idüp [AE 78b] Şeyh İlähî ḥazretine¹⁴¹⁸ söyledi. Şeyh cevâb virdi ki 'İmâm-ı [MK 97a] mezbûruñ ol şekilde inkişâfı baña inkâr şüretidür, dînî ve 'ilmî şüreti degüldür. Bu kelâmı 'Âbid Çelebi'ye taḥṣīṣüñ vechi budur ki meşârib-i nâs muhtelifdür. Meşelâ şıbyân-ı 'avâm darb ile ta' lîm olunur ve şıbyân-ı ekâbir luṭf ile ta' lîm olunur. Eger ben anuñla mülâṭafa eylemeyeydüm, beni ve ṭarîķümü terk iderdi.' didi."

Ve daḥı cümle-i menâkıbındandır ki Şeyh İlähî eḥibbâsından bir qarı bir gün şeyhe geldi, eyitdi: "Yâ şeyh!¹⁴¹⁹ Bir ġarîb vâķı' a gördüm. Meşelâ düşümde đıfda' ya' nî¹⁴²⁰ kurbâğa olmuşum." didi. Şeyh eyitdi: "Nesne degül,¹⁴²¹ bundan saña zarar yokdur." didi. Qarıya ḡanâ' at gelmeyüp ve yirinden ḡalküp gitmedi. Şeyh buña iltifât idüp eyitdi:¹⁴²² "Şöyle añlaram ki ziyâfete niyyet eyledüñ daḥı yine ferâġat eyledüñ." didi. Qarı, şeyhe "Gerçek söylersüz, ben şeyhüñ eḥibbâsını ziyâfete niyyet eyledüm idi lâkin yirüm ṭar olmaġın ferâġat eyledüm." didi. Qarıya bu ta' bîrden ḡanâ' at gelüp gitdi. Ba' z-ı mürîdleri şeyhe bu ta' bîrden su'âl eyledüklerinde¹⁴²³ şeyh eyitdi: "Ta' bîr-i vâķı' a ġâh olur ki lafzdan aḡz olunur. Kelime-i đıfda', đıf ile da' dan mürekkebdür. Đıf emrdür ziyâfetden ve da' daḥı veda'¹⁴²⁴ yeda' dan emrdür, terk eyle dimekdür."

Ve daḥı 'Âbid Çelebi'den rivâyet olunur ki "Bir zamân şeyhüñ yanında ṭurdum, baña nef' i olmadı. Niyyet eyledüm ki Şeyh Muḥyi'd-dîn-i İskilibî ḥıdmetine varam. Bir gün câmi' de bu hâtırâ ile namâz ḡılurdum, şeyh üsti yanumda namâz ḡılurdı. Ba' de's-şalât şeyhe mülâķî oldum. Baña eydür: 'Ben¹⁴²⁵ seni namâz ḡılurken

¹⁴¹⁷ - AE

¹⁴¹⁸ İlähî ḥazretine: İlähî'ye AE

¹⁴¹⁹ - AE

¹⁴²⁰ đıfda' ya' nî - MK

¹⁴²¹ yokdur AE

¹⁴²² - AE

¹⁴²³ Ba' zı // eyledüklerinde: bu ta' bîrden şeyhe su'âl eyledük AE

¹⁴²⁴ - MK

¹⁴²⁵ - MK

gördüm lâkin Şeyh Muhyi'd-dîn-i İskilibî şüretinde¹⁴²⁶ gördüm.' dedi. Ben dahı i' tizâr eyledüm, elin öpdüm, hıdmetine mülâzemet üzere oldum." dedi.¹⁴²⁷ [MK 97b]

Fî-Beyân-ı Tarîkat-ı Nakş-bendiyye¹⁴²⁸

Hâce Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bendî

Sen bil ki tarîk-i¹⁴²⁹ Nakş-bendiyye, Şeyh 'Ârif-i bi'llâh Hâce Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bendî hazretlerine¹⁴³⁰ [AE 79a] yitişür. Menâkıbından menâfi' ini ve sâmi' ine nâfi' ini bir miqdâr zıkr idelüm.

Nakş-bendî tarîkinün aşı Hâce Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bendî'dür. İsm-i şerîfi Muhammed bin Muhammed el-Buhârî'dür. Nisbeti tarîkinde Seyyid Emîr-i Külâliye'dür. Andan zıkr telkîn idüp ve Şeyh 'Abdu'l-hâlık-ı Gucdüvânî rûhâniyyetinden mürebbâ oldı. Tarîkatından su'âl olındı "Mektebe midür yohsa mevrûse midür?" diyü. Cevâb virdiler ki¹⁴³¹ "Ben cezebât-ı Hâk'dan bir cezbe ile müşerref oldum ki ins u cinnün 'ilmine muvâzî olur." dedi.

Ve dahı bâtın-ı¹⁴³² ma'nâ-yı tarîkatden su'âl olındukda eyitdi: "Keşretde halvetdür ve dahı bâtını Hâk'a ve zâhiri halka tevcihdür. Allâhu Te'âlâ bu kavli ile buña işâret ider. ¹⁴³³ ﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُهُمْ تِجَارَةً وَلَا بَيْعَ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ Ve zıkrü'llâhî âşikâre ya' nî şavtla itmezdi, ihfâ ile zıkr iderdi. İ'tizâr idüp dirdi ki "Abdu'l-hâlık-ı Gucdüvânî vâkı'ada baña emr eyledi ki "Azîmet ile 'amel eyle.' dedi. Anuñçün 'alâniyeten zikri terk eyledüm." dedi.

Ve dahı Şeyh Bahâ'ü'd-dîn'ün kulu ve câriyesi yoğ idi. "Niçün memlûk istihdâm eylemezsünüz?" diyü su'âl olındukda cevâb virüp dirdi ki "Kul efendi

¹⁴²⁶ şeklinde AE

¹⁴²⁷ - AE

¹⁴²⁸ Fî-Beyân-ı // Nakşibendiyye: a' lem AE

¹⁴²⁹ tarîkat AE

¹⁴³⁰ Nakş-bendî hazretlerine: Nakş-bendî'ye AE

¹⁴³¹ cevâb virdiler ki: ve'l-cevâb eyitdi AE

¹⁴³² - AE

¹⁴³³ Kur'ân-ı Kerîm, Nur Sûresi, 24/37 "O adamlar ki ne ticaret ne de alışveriş onları Allâh'ın zikrinden alıkoymaz."

olmağa lâıyk degüldür.” Ve silsilelerinüñ nereye müntehî olduğından su’âl olındukda cevâb virürdi ki “Bir aḥad, silsile ile bir şeye vâşıl olmaz.” Vaşıyyeti bu idi ki “Nefsüñ mekrini ve keydini bilmek gerek ve töhmet eylememek gerek. Bu [MK 98a] tarîke vâşıl olan mekâ’id-i nefsi bilmek ile vâşıl olur.” dirdi.

Ve dağı dirdi ki “Allāhu Te’ālā’nuñ ¹⁴³⁴﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ﴾ kavlinde işâret vardur. Lâıyk budur ki mü’min vücūd-ı ṭabî’ini her *ṭarfetü’l-‘ayn*’da¹⁴³⁵ fânî eyleye dağı ma’būd-ı ḥaḳîḳîsini işbât eyleye.” Ve dağı dirdi ki “Nefy-i vücūd maṭlûba yitişdüren yollarınıñ yaqınıdur lâkin nefy-i vücūd [AE 79b] ihtiyârı terk ile ve işledügi ‘amelde ḳuşûrını görmek ile ḥâşıl olur.” dirdi. Ve dağı “Mâ-sivâu’llāha ta‘alluḳ naẓar-ı sâlike ‘azîm perde ve zarar dur.” dirdi.

Ve dağı dirdi ki “Bizim tarîḳatımız şoḥbetdedür ve cem‘iyyetdedür aşḫâbuñ ba‘zı ba‘zını nefy itmek şartı ile. Ve ḥalvetde şöhret vardur, şöhret ise âfetdür.” dirdi. Ve dağı dirdi ki “Bizim tarîḳatımız ‘urve-i vüṣṣâdudur. Zîrâ Resûlu’llāh *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’e mütâba‘ate mebnîdür ve âṣâr-ı şaḫâbe *radîya’llāhü ‘anhum* âdâbına muvâfaḳata mebnîdür. Ve talebe lâzımdur ki evvelâ aḫvâlini bile. Kaçan ehl-i tarîḳatdan birisi ile muşâḫabet eylese eger ḥâlinde ziyâde bulursa aña mülâzemet eyleye.” Resûlu’llāh *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’ün¹⁴³⁶ ḳavli delîli ile ¹⁴³⁷أصبّت فالزم Merḫûm yedi yüz toḳsan bir Rebi‘ü’l-evvel’inüñ üçüncü işneyn gicesinde fevt oldu. *Raḫmetu’llāhi ‘aleyh*.

Ḥâce Muḫammed Pârsâ

Bu tarîḳat meşâyiḫinden birisi Ḥâce Muḫammed Pârsâ ḫazretleridür. Ḥâce Bahâ’ü’d-dîn-i Naḳş-bendî aşḫâbındandır. Bir gün müridleri maḫzarında Ḥâce Bahâ’ü’d-dîn, Ḥâce Muḫammed’e eyitdi: “Şol emânet ki bu tarîḳat meşâyiḫinden bendedür ve cemî‘ ben bu tarîḳde kesb eyledüğüm her ne ḳadar var ise saña teslîm

¹⁴³⁴ Kur’ân-ı Kerîm, Nisa Sûresi, 4/136, “Ey iman ederler! Allāh’a iman edin.”

¹⁴³⁵ “Göz açıp kapama.”

¹⁴³⁶ “Allah’ın selamı onun üzerine olsun.”

¹⁴³⁷ Resûlu’llāh // felzem -MK “Doğrusunu bulursan sebat et.”

eyledüm.” dedi. [MK 98b] Ḥāce Muḥammed daḥı¹⁴³⁸ “Ḳabūl eyledüm.” dedi. Ve daḥı Ḥāce Bahā’ü’-d-dīn, Ḥāce Muḥammed ḡaybetinde “Āḥir ḥayātında benüm zuhūrumdan maḳşūd Ḥāce Muḥammed’ün vüçüdüdur.” dedi ve “Ben Ḥāce Muḥammed’i cezbe ve sülūk ṭarīḳi ile terbiyet eyledüm.” dedi. “Eger Ḥāce Muḥammed de cezbe ve sülūk ṭarīḳine meşḡul olursa ‘ālem münevver olur.” dedi ve Ḥāce Muḥammed’e şeyḫi, şıfat-ı Berḥ’i hibe eyledi, kışşası meşhūrdur. Bir vakt daḥı Bereket-i Nefs’i hibe eyledi. Ve Resūlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’ün İn¹⁴³⁹ *من عباد الله من لو أقسم على الله لأبره* kavline maḡhar oldu. Ve şeyḫi buña zıkr-i ḥafīyi telkīn eyledi ve ādāb-ı ṭarīḳatı ṭaliblere ta‘allüme¹⁴⁴⁰ izn virdi.

Sekiz yüz yigirmi iki Muḥarrem’inün yigirmisinde ḥacca teveccüh eyledi. Nesef ṭarīḳinden Şaḡānyān’a¹⁴⁴¹ ve Tirmiz’e ve Belḥ’e ve Herāt’a vardı. Anlarda olan¹⁴⁴² mezārāt-ı müteberrikenin her birisini ziyāret eyledi. Ol bilāduñ ‘ulemāsı ve meşāyiḫi nihāyet-i mertebe ta‘zīm ü tekrīm eylediler, müşāhedesini ve ḥıdmetini ḡanīmet bildiler. Ḥacda iken marīz oldu, ṭavāf-ı vedā‘a yürimek ile ḳādir olmadı, arḳa ile eyledi. Ḥaste iken Medīne’ye gelüp ṭavāf ve ziyāret-i Ravza-i Muṭahhara’dan soñra fevt oldu. Sene-i mezbūrenün yigirmi dördünci Zī’l-ḥicce günü namāzını çok kimesne ḳıldı. Cümleden Monlā Şemsü’-d-dīn-i Fenārī’dür. Ḥazret-i¹⁴⁴³ ‘Abbās ḳabri civārında medfūndur. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyhi [raḥmeten] vāsi‘aten*.¹⁴⁴⁴

Ḥāce ‘Ubeydu’llāh-ı Semerḳandī

Bu ṭarīḳat meşāyiḫinden birisi Ḥāce ‘Ubeydu’llāh-ı Semerḳandī’dür. Şāş vilāyetinde Taşkend şehrinde ṭoḡdı. Ba‘z-ı evlādından ḥikāyet olındı ki [MK 99a] ol Ḥāce Muḥammed Ḳāsım bin Ḥāce ‘Abdu’l-hādī İbn Ḥāce Muḥammed ‘Abdu’llāh bin Ḥāce ‘Ubeydu’llāh’dur.

¹⁴³⁸ -AE

¹⁴³⁹ Hadis-i Şerif “Allah’ın kullarından öyleleri vardır ki, Allah adına yemin etse Allah onu bu yemininde temize çıkarır.” Tirmizî, Menâkıb 54/3854.

¹⁴⁴⁰ ta‘līm AE

¹⁴⁴¹ Nesef // Şaḡānyān’a: Ṭarīḳ-i rāhda MK

¹⁴⁴² Anlarda olan -AE

¹⁴⁴³ -AE

¹⁴⁴⁴ *Raḥmetu’llāhi // vāsi‘aten*. -AE

H̱āce Muḥammed Ḵāsım rivāyet ider ki silsile-i nesebi ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb’a çıkar diyü ve H̱āce ‘Ubeydu’llāh’dan rivāyet ider ki¹⁴⁴⁵ “Allāhu Subḥānehu ve Te‘ālā’dan bir kerreden ğayrı ğaflet eylemedüm. Ol daḥı ben¹⁴⁴⁶ on beş yaşında idüm, Taşkend’de ḥ̱āceye giderdüm. Balçıklı gün idi ve hem Taşkend nefsinde daḥı balçıklıdır. Pāpūşuma balçık bulaşmış, ol balçığuñ izālesine meşğul oldum idi. Ol anda ğāfil oldum.” didi.

Ve rivāyet eyledi ki “Ceddüm ṭarīḳ-i taṣavvufı Monlā Ya‘ḳūb Çerḥī’den aḥz eyledi. Zikri, ceddüme ol telḳin eyledi.”¹⁴⁴⁷ Ve ceddümden naḳl olındı ki “Yigirmi yaşumda ceddüme taḥşīl-i ‘ilm ārzūsı düşüp Semerḳand’da Uluĝ Beg Medresesi¹⁴⁴⁸ müderrisi olan Nizāmü’d-dīn-i Ḥāmūşī ḥıdmetine varup ḥālet-i dersde yitişüp bir köşede şāmit ü sākıt¹⁴⁴⁹ oturdum.” dir. Dersden sonra baña naḳar eyledi¹⁴⁵⁰ “Niçün dersde şāmit olduñ?” didi. Benüm cevābumdan öñdin yine kendü cevāb virdi ki “Şamt ikidür; biri¹⁴⁵¹ ‘ālem-i beşeriyyetden müterakḳı olanlaruñ şamtıdır, bu şamt şāhibine mübārekdür. Bir daḥı [AE 80b] ‘ālem-i beşeriyyetde sākın olanlaruñ şamtıdır, bu şamt şāhibine mekrdür.” H̱āce ‘Ubeydu’llāh eydür: “Ben monlānuñ kelāmından fazlını bildüm.” didi.

Ve daḥı H̱āce ‘Ubeydu’llāh’dan menḳüldür ki “Pādişāh yanında ḥalḳuñ Nizāmü’d-dīn’e ḳulūbı müteveccih idüĝi söylendükde salṭanatından ḥavf idüp āḥır yire gitmek emr eyledi. Ve ben daḥı monlāyı Semerḳand’dan Taşkend’e iletdüm, kendü evüme ḳondurdum, kemā-yenbaĝı ḥıdmet [MK 99b] eyledüm. Vaḳt-i şalātda āb-dest¹⁴⁵² şuyını iḥzār idüp şabāḥ namāzını bile ḳılup çifte giderdüm. Öyle namāzını yine gelür bile ḳılurdum. Yine çifte varup ikindüyi gelüp¹⁴⁵³ bile ḳılurdum. Benüm ‘ādetüm bir müddet böyle idi. Bir gün geldükde monlāyı¹⁴⁵⁴ müteĝayyir ü¹⁴⁵⁵

¹⁴⁴⁵ Silsile-i // rivāyet ider ki -MK

¹⁴⁴⁶ -MK

¹⁴⁴⁷ - MK

¹⁴⁴⁸ - AE

¹⁴⁴⁹ sākıt: sākıt bir köşede AE

¹⁴⁵⁰ eyledi: eyledi, baña AE

¹⁴⁵¹ yine kendü cevāb virdi ki “Şamt ikidür; biri: cevāb virdi “Şamt ikidür AE

¹⁴⁵² - MK

¹⁴⁵³ - AE

¹⁴⁵⁴ geldükde monlāyı - AE

mütekeddir buldum ‘Acabā beni ğammāz mı eylediler ola? Ben ğod ğıdmetümde
ķuşūr eylemedüm.’ diyü fikrde iken monlā baña nazar eyledi daĥı murāķabeye vardı.
Şöyle mużtarib oldum ki rūĥum ķıkayazdı. Ve daĥı monlānuñ ‘ādeti bu idi ki bir
aĥada nazar-ı ğażab ile nazar eylese ĥalāş olmazdı. Hemān ceddüm Ħavendtehūr
mezārına ‘azīmet¹⁴⁵⁶ eyledüm. Ķubbenüñ ķapusını açmaĥa eglenmeyüp
penceresinden iķerü düşdüm. Bu töĥmetden berā’atımı ceddüme ‘arz eyleyüp
teveccüh eyledüm. Baña orada ğaybet vāķi’ oldı. Benüm üzerümden sıķleti alup
Mevlānā-yı mezbūr üzerine tarĥ eylediler. Vaktā ki ğaybetden ifāķat buldum,
nefsümi ĥıffet üzerine buldum. Mevlānā-yı mezbūra vardum ki beni gördükde ‘Yā
‘Ubeydu’llāh! Bu ķolaydur.’ didi şoñra fevt oldı. Techīz ü tekfīnin görüp¹⁴⁵⁷ defn
eyledüm.” didi.

Ve daĥı Ħāce ‘Ubeydu’llāh’dan naķl olındı ki “Ħüsāmü’d-dīn-i Şāşī ki
Seyyid Emīr-i Külāl evlādındandır ve Seyyid Ħamza aşĥābından olup şāĥib-i
istiĝrāķ idi, Buĥārā’ya ķāđī naşb olındı.” Ħāce ‘Ubeydu’llāh eydür: “Maĥkemesine
ĥāzır olup bir yirde oturdum ki ben anı görürdüm, ol beni görmez idi. Te’emmül
eyledüm, meşālīĥ-i nāsa meşĝül iken ĥıç anda bir fütūr görmedüm.” didi. Ve Ħāce
‘Ubeydu’llāh [MK 100a] eydür: “Ħüsāmü’d-dīn [AE 81a] dir ki ‘Bu tarīķüñ aĥsen
libāsı ‘ulemā şüretinde ifāde ve istifādeye meşĝül olmaķdur.’ didi.”

Ve Ħāce ‘Ubeydu’llāh zamānında pādīşāĥ-ı Semerķand, Sultān Aĥmed idi.
Ķarındaşı Sultān Maĥmūd, Sultān Aĥmed¹⁴⁵⁸ üzerine ĥurūc eyledi. Ħāce
‘Ubeydu’llāh, Sultān Maĥmūd’a mektüb gönderüp “İtme.” diyü naşīĥat eyledi.
Ķabül eylemedi, geldi, Semerķand’ı muĥāşara eyledi. Ħāce ‘Ubeydu’llāh ĥücesine
girüp def -i ‘adūya meşĝül oldı. Sultān Aĥmed ‘askeri ile Semerķand ķapusından
ķıkķduķda ķapulardan yeller¹⁴⁵⁹ ķıkup ‘adūnuñ cem‘ini tefrīķ idüp ekşerini ihlāk
eyleyüp Sultān Maĥmūd münhezim olup ķaçup ümerā-yı Terākime’den Mīr Beyrek
adlu beg ki Sultān Maĥmūd’a mu‘āvenet iķün ĥāzır olmış idi, esīr olup Sultān

¹⁴⁵⁵ müteĝayyir u: müteĝayyiren AE

¹⁴⁵⁶ ķaşd AE

¹⁴⁵⁷ techīz // görüp: techīz eyledüm AE

¹⁴⁵⁸ Sultān Aĥmed - MK

¹⁴⁵⁹ seyiller MK

Ahmed yanında götürdiler. Sultân Ahmed ki ol h̄inde H̄âce ‘Ubeydu’llâh yanında otururdu, eyitdi: “Ben bir Türkman eriyüm. Şöyle ki Rüstem-i Zâl sağ olsa beni atumdan indirmege¹⁴⁶⁰ kâdir olmazdı ammâ¹⁴⁶¹ beni bu şeyh esîr eyledi.” diyü H̄âce ‘Ubeydu’llâh’a işâret eyledi. Ve dahı¹⁴⁶² Mîr Şerîf-i Mu‘ammâyî’den nakl¹⁴⁶³ olunur ki Mîr Şerîf¹⁴⁶⁴ şâlih kimesne idi, Burûsa’da sâkin olurdu.¹⁴⁶⁵ Mîr Şerîf eydür: “Mîr Beyrek-i¹⁴⁶⁶ Türkmanî, H̄âce ‘Ubeydu’llâh huzûrında Sultân Ahmed öninde¹⁴⁶⁷ bu sözi söyledüğü zamânda kapuda тұururdum, kulağum ile işitdüm.” diyü hikâyet¹⁴⁶⁸ eyledi.

Ve dahı Muhammed Kâsım’dan hikâyet olunur ki Muhammed Kâsım¹⁴⁶⁹ eydür: “Ceddüm H̄âce ‘Ubeydu’llâh bir pencşenbe günü öyleden şöıra atını getürüp bindi ve ba‘z-ı aşhâbı buña tâbi‘ oldu. Şhrden çıkdıkdâ aşhâbına ‘Burada тұurñ.’ didi. Kendüsi Deşt-i ‘Abbâs nâm şahrâya gidüp Şeyh Mevlâyî nâm dervîş ardınca gitdi.” Mezkûr¹⁴⁷⁰ Mevlâyî eydür: “Şeyh, Deşt-i ‘Abbâs’a [MK 100b] vardıkdâ gâ’ib oldu. Şöıra yirine geldükde bu hâlden su’âl olıcak ‘Rûm pâdişâhı Sultân Mehemmed Hân bu gün küffâr ile kıtâl ider. Benden istimdâd eyledi, anuñ mu‘âvenetine [AE 81b] vardum, bi-hamdi’llâh küffâra galebe eyledi.’ diyü cevâb virdi.”

H̄âce Muhammed Kâsım eydür: “Babam H̄âce ‘Abdu’l-hādî Rûm’a gelüp Sultân Bâyezîd’e buluşdukdâ babama babası H̄âce ‘Ubeydu’llâh’uñ giydüğü libâsını ve hey’etini ve feresini şorup ‘Ağ atı var mıdur?’ diyü¹⁴⁷¹ su’âl eyledükde babam eydür: ‘Vardı.’ didüm de Sultân Bâyezîd eyitdi: ‘Babam merhûm Sultân Mehemmed Hân eydür: ‘Öyleden şöıra küffâr ile muhârebe iderdüm, küffârdan galebe tevehhüm

¹⁴⁶⁰ ayırmağa MK

¹⁴⁶¹ - AE

¹⁴⁶² Ve dahı: Bu rivâyet MK

¹⁴⁶³ rivâyet AE

¹⁴⁶⁴ Mîr Şerîf - MK

¹⁴⁶⁵ idi AE

¹⁴⁶⁶ - AE

¹⁴⁶⁷ Ahmed öninde: Ahmed’e AE

¹⁴⁶⁸ rivâyet AE

¹⁴⁶⁹ Mehemmed Kâsım - MK

¹⁴⁷⁰ - AE

¹⁴⁷¹ var mıdur diyü: var mıydı AE

eyledüm. Hâzret-i Hâce ‘Ubeydu’llâh’a teveccüh ü istimdâd eyledüm, hemân¹⁴⁷² şu hey’etlü bir şeyh-i nûrânî hâzır oldu. Baña ‘Korkma.’ didi, ben dahı ‘Nice havf eylemeyin ki kâfir ‘askeri çokdur.’ didüm dahı¹⁴⁷³ şeyh yeñini kaldırdı ‘Bağ.’ didi. Bağıdım, bir sahrâ gördüm ki içinde bî-hadd ‘asâkir-i¹⁴⁷⁴ İslâm var. Şeyh eyitdi:¹⁴⁷⁵ ‘İşte bunlar ehl-i İslâm’dur,¹⁴⁷⁶ yardıma geldiler.’ didi dahı baña ‘Sen şu tarafa himâye eyle ve üç kerre tablı çaldur¹⁴⁷⁷ ve ‘askere emr eyle, bir uğurdan hamle eylesünler.’ didi. Hem öyle eyledüm ve şeyhi gördüm ki bir nice def a küffâra hamle eyledi, münhezim oldılar. Vüzerâ benüm Hâce ‘Ubeydu’llâh ile vâkı‘ olan¹⁴⁷⁸ kelâmumı hayretümden kendü kendüm ile söyler şanurlar idi zîrâ onlar Hâce ‘Ubeydu’llâh’ı görmezler idi. Babam Sultân Mehemmed’ün haber virdüğü hey’et bu senün didüğüñ hey’etdür.’ didi.” Ve şeyhü’l-Harem Şeyh ‘Abdu’l-mu‘tî’den naql olunur ki “Şeyh ‘Abdu’l-mu‘tî’ye ‘Sen Hâce ‘Ubeydu’llâh ile buluşduñ mu?’ didiler. Şeyh ‘Abdu’l-mu‘tî eyitdi: ‘Ne‘am, buluşdum. Hâce [MK 101a] ‘Ubeydu’llâh hac farz olalı her yıl hac iderdi, hacda buluşurdum.’ didi.”

Huşuşan Hâce ‘Ubeydu’llâh hod Semerķand’da muķim idi. Ve dahı Hâce ‘Ubeydu’llâh’uñ ṯariķatı Ehl-i sünnet ü cemâ‘at mezhebi üzerine i‘tikâddur dahı ahķâm-ı şerī‘ate inķiyâddur ve sünnet-i Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem’e*¹⁴⁷⁹ ittibâ‘dur ve devâm-ı ‘übüdiyyetdür ki Cenâb-ı Rabbü’l-‘izzet mülâhazasıdur mâsivâya şu‘ûrsuz. Ve dahı eyitdi ki “Tevhīd, ķalbi māsivāu’llâhdan ķalâş eylemekdür ve vahdet, [AE 82a] ķalbi māsivāu’llâha ‘ilmden ķalâş olmasıdur ve ittihād, Hāķķ Sübhānehu ve Te‘ālā’nuñ vücūdında istiğrāķdur ve sa‘âdet, sālīķuñ nefsinde ķalâş olmasıdur müşāhede-i celle ve ‘alā’da ve şekāvet, nefse iltifāt ve Hāķ’dan inķitā‘dur ve vaşl nedür, ‘abd nūr-ı Hāķķ müşāhedesinde nefsinī¹⁴⁸⁰

¹⁴⁷² dahı AE

¹⁴⁷³ didüm dahı - AE

¹⁴⁷⁴ bî-hadd ‘asâkir-i: nice ‘asker-i MK

¹⁴⁷⁵ Şeyh eyitdi - AE

¹⁴⁷⁶ İslâm’a AE

¹⁴⁷⁷ himâye // çaldur: hamle eyle didi ve üç kerre tablını çaldı MK

¹⁴⁷⁸ vâkı‘ olan - AE

¹⁴⁷⁹ şalla’llâhu // sellem’e - AE

¹⁴⁸⁰ müşāhedesinde nefsinī: müşāhedesini nefsinde MK

unutmağdur ve faşl¹⁴⁸¹ nedür, mäsivâu'llāhu te'ālādan sırrı kaç' dur ve sekr nedür, kalbe hāl galebe idüp ol hâlde sırrı vâcib olanı sırra kâdir olmamağdur.” didi, diyü rivâyet olındı. Merhûm Semerğand'da sekiz yüz toksan beş târihinde fevt olup kabri Semerğand'ıñ taşrasındadır. *Nevverallāhu merğadehu ve fī-a'le'l-cināni erğadehu.*¹⁴⁸²

Şeyh 'Abdu'r-raḥmān bin Aḥmed el-Cāmī

Ṭā'ife-i Nakş-bendī'nün¹⁴⁸³ birisi dağı Şeyh 'Abdu'r-raḥmān bin Aḥmed el-Cāmī'dür.¹⁴⁸⁴ Ḥorāsān kaçabātından Cām adlu kaçabada toğıdı. Evvelā 'ilm-i şerīfe meşğul olup efâzıl-ı dehrden oldı. 'İlmden soñra meşāyih-i şūfiyyeye muşāhib olup kelime-i tevḥīdi buña¹⁴⁸⁵ Şeyh Sa'dü'd-dīn-i Kāşğarī telkīn eyledi. Ve dağı Ḥ'āce 'Ubeydu'llāh-ı Semerğandī ile muḳārin oldı. Ḥ'āce 'Ubeydu'llāh'a etemm-i intisāb ile müntesib oldı. Ḥattā teşānīfīnün ekşerinde Ḥ'āce 'Ubeydu'llāh'ıñ evşāfını zıkr ider [MK 101b] ve dağı aña maḥabbetini zıkr iderdi.

Ve müşārün-ileyh Monlā Cāmī ḥazretleri¹⁴⁸⁶ 'ilm ü faẓl ile meşhūr olup¹⁴⁸⁷ fuẓalā, zıkr-i cemīli ile raṭbü'l-lisān ve şuleḫā, enfās-ı ṭayyibesiyile münevverü'l-cenān ve şīt-i faẓl ile ḳurā' vü büldān, mel'ān ve eṭrāf u eknāfda olan selāṭīn-i zamān, mülākātına nigerān üzere olup ḥattā sulṭān-ı selāṭīn-i cihān es-Sulṭān Bāyezīd Ḥān, Mevlānā Cāmī'i Rūm'a da'vet idüp küllī hedāyā vü tuḫaf irsāl idüp Monlā Cāmī dağı¹⁴⁸⁸ cānib-i Rūm'a 'azm idüp esbāb-ı seferi düzüp Rūm kaçdına Ḥorāsān'dan sefer idüp Hemedān'a geldükde vilāyet-i Rūm'da ṭā'ün çok olur diyü i'tizār idüp Sulṭān Bāyezīd'e mektüb gönderdi.

¹⁴⁸¹ faẓl: AE

¹⁴⁸² *Nevverallāhu // erğadehu.* - MK “Allāh onun kabrini nurlandırın ve cennet bahçelerine koysun.”

¹⁴⁸³ Nakş-bendī: [MK nüshasında müstensih kaynaklı bir yanlış yapılarak “Ḥalvetiyye” yazılmıştır.] - AE

¹⁴⁸⁴ ṭā'ife-i // el-Cāmī'dür: Şeyh 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī 'Abdu'r-raḥmān bin Aḥmed el-Cāmī AE

¹⁴⁸⁵ baña AE

¹⁴⁸⁶ müşārün-ileyh // ḥazretleri - AE

¹⁴⁸⁷ - MK

¹⁴⁸⁸ Monlā // dağı - AE

Ve Āl-i Fenārī'den Muḥyi'd-dīn Çelebi babası Monlā 'Alī¹⁴⁸⁹ Fenārī'den rivāyet ider ki Sultān Meḥammed'ün kādī-'askeri idi. "Bir gün Sultān Meḥammed, Monlā 'Alī [AE 82b] Fenārī'ye eyitdi: 'Ḥaḳīḳat 'ilminden ve 'ilm-i ḥaḳīḳiden baḥş idenler mütekellemün tā'ifesi ve şūfīyyūn tā'ifesi ve ḥukemā tā'ifesidür. İmdi lâzımdur ki bu üç tā'ife ortasında muḥākeme ola. Ya'nı bu üç tā'ifenün delillerini bir 'ālim-i fāzıl kimesne görüp ḥaḳḳ ḳanḳısınuñdur, ḥükm eyleye. Bu aşl bir 'ālim-i fāzıl dünyāda olan 'ulemādan kāmīl bir kimesne var mıdır ki benüm bu murāduma vāşıl ve 'alīl¹⁴⁹⁰ şadruma şifā ḥāşıl eyleye.' didükde Monlā 'Alī el-Fenārī eyitdi: 'Bu temyīze ḳādir 'ālim, ender-i nādirdür. Meger ki Monlā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ki 'ālemi 'ilmle nāmı imlā idüp beyne'l-'ulemā mümtāz monlādur, ol ḳādirdür.' didükde Sultān Meḥammed bir resūl ile tuḥaf-ı maḳbūle gönderüp muḥākeme-i mezbūreyi iltimās ve envār-ı fezā'ilinden iḳtibās eyledi. لدی الوصول اول مسئول قرین حسن. olup ol ḥuşuşda bir risāle imlā¹⁴⁹¹ ve cānib-i sultāna [MK 102a] ihdā eyledi. 'Altı mes'eledür, birisi mes'ele-i vücūddur. Eger bu maḳbūl olursa bāḳīsın daḥı işāl ideyin.' didi. Bu¹⁴⁹² risāle-i mezbūre Rūm'a Sultān Meḥammed fevt olduğdan soñra vāşıl oldı. Babam yanında ol risāle ṭururdu, el-ān bende daḥı var, añlaram." didi. Bu rivāyet Muḥyi'd-dīn-i Fenārī'nün babasından rivāyetidür.

Monlā Cāmī'nün teşānīfī çoḳdur. Cümleden, Fārsī bir dīvānı vardur ve Fārsī inşā'ıyyātı vardur ve *Kāfiye*'ye şerḥi vardur ve evā'il-i Ḳur'ān-ı 'Aẓīme tefsīri vardur ve Fārsī *Şevāhidü'n-Nübüvve* ve *Nefehātü'l-Üns* ve *Silsiletü'z-Zeheb* adlu kitābları vardur.¹⁴⁹³ Ṭavā'if-i Rāfiziyye'ye ta'n eylemişdür. Ve daḥı muşannefātı çoḳdur. *Risāle-i Mu'ammā* ve *Arūz* ve *Kāfiye* gibi küllī muşannefātı beyne'n-nās maḳbūldür.

¹⁴⁸⁹ -MK

¹⁴⁹⁰ ḡalīl AE

¹⁴⁹¹ ile AE

¹⁴⁹² - MK

¹⁴⁹³ Nübüvve // vardur: *Nübüvve* adlu kitābı vardur ve *Nefehātü'l-Üns* adlı kitābı vardur ve *Silsiletü'z-Zeheb* adlu kitābı vardur. AE

¹⁴⁹⁴ اخلافهم Ḥorāsān'a teveccüh eyledükde Monlā Cāmī'nüñ oğlu, cesed-i laṭīfīni
 ḳabrinden ḳaldurup āḫer yirde defn eyledi. Ṭā'ife-i mezbūre teftiṣ eylediler,
 bulamadılar [AE 83a] daḫı ḳabrinde bulunan¹⁴⁹⁵ ağacları iḥrāk eylediler.
*Raḫmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁴⁹⁶

Ṭarīḳat-ı Ḥalvetiyye meşāyihinden Şeyḥ ‘Alā’ü’d-dīn-i Ḥalvetī, Seyyid Yahyā ḥulefāsındandır, cezbe-i ‘aẓīme şāhibidür. Bir kimesneye nazar eylese ve yāḥūd kulağına söylese meczûb iderdi. Kaçan¹⁴⁹⁷ Şeyḥ ‘Alā’ü’d-dīn Burûsa’ya geldükde Monlā ‘Alī-i ‘Arabī Kapluca’da müderris idi. Semā‘ını ve vecdini gāyet¹⁴⁹⁸ inkār eyledi. İttifāk bir yire cem‘ oldılar. ‘Alā’ü’d-dīn, Şeyḥ¹⁴⁹⁹ Monlā ‘Arab’uñ kulağına söylediği gibi Monlā ‘Arab yüzi üstine düşdi, ğaşy oldu. İfākāt bulduğı gibi şeyḥden el aldı, bī‘at eyleyüp **[MK 104a]** inkārı terk eyledi ve bile ḥalvete girdi ve yanında ṭarīḳ-i taşavvufi taḥşīl eyledi. Şeyḥ-i mezbûr,¹⁵⁰⁰ Sultān Meḥemmed Ḥān zamānında İstanbul’a geldi. Ekābir ü a‘yān ve sâ’ir nās şeyḥüñ üzerine cem‘ olduğundan Sultān Meḥemmed saltanat müzāḥamesinden ḥavf idüp şeyḥe “Şimden soñra āḥer yire gitsün.” diyü emr eyledi. Karaman’a vardukda Lārende’de fevt oldu. El-ān kabri Lārende’dedür.

Rūṣenī demek ile meşhûrdur.¹⁵⁰¹ Tâzeliginde ‘ilm-i zâhir talebesinden idi. Sûhte iken Burûsa’da şugl üzere idi ve hem melâhî vü hicvde meşğûl idi. Şoñra ‘ilm tahşîli¹⁵⁰² içün bilâd-ı ‘Acem’e gidüp Karaman’da büyük karındaşı ‘Alâ’ü’ d-dîn-i

419

Halvetî'ye buluşup evvelâ elinde tevbe eyledi. Şoñra Şîrvân'a varup 'Ârif-i bi'llâh Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'ye mülâkî olup yanında riyâzâta ve mücâhedâta meşğûl olup ahvâli mütebeddil ve¹⁵⁰³ 'ışk-ı mecâzîsi 'ışk-ı haqîkîye mübeddil olup gâh Berda'a'da ve gâh Gence'de ve gâh Qaraağac'da sâkin olurdu. Tebrîz vâlisi Uzun Hasan buña¹⁵⁰⁴ 'azîm maḥabbet eyledi. Hâtûnı Selçuk Hâtûn ki Sulṭân Ya'kûb vâlidesidür, ol daḥı 'azîm maḥabbet eyledi. Kızı ki Tebrîz begi Cihânşâh Mîrzâ'nuñ¹⁵⁰⁵ zevcesidür, anuñ zâviyesinde oturtdu. [MK 104b] Bir müddet anda sâkin oldı ve ekâbir ü a'yân merci'i oldı. Baba Ni'metu'llâh-ı Nakş-bendî'den rivâyet olunur ki "Şeyḥ Dede 'Ömer'üñ ḥasteligini görevardum, marâz-ı mevtinde idi. [AE 83b] Zâviye-i mezbûreyi qabûl eyledüğine nedâmet üzere buldum. Qabûlden ḥâşıl olan riyâsete nâdim idi." diyü rivâyet eyledi. Sekiz yüz toḳsan iki târiḥinde fevt olmuştur.

Şeyḥ Ḥabîb 'Ömerî el-Qaramanî

Babası tarafından 'Ömerî, vâlidesi¹⁵⁰⁶ tarafından Bekrî idi. Qaraman'da Nigde'ye qarîb Ortaköy'dendür. Evvel-i 'ömrinde 'ilme meşğûl olup *Şerḥ-i Aḳâ'id* okıduğı zamânda Seyyid Yahyâ ḥıdmetine yitişdi. Evvelâ müridlerinden bir cemâ' ate vâşıl olup onlara eyitdi: "Şeyḥüñüz baña bir günde Tengri'yi göstermege qâdir midür?" didi. Onlaruñ içinde¹⁵⁰⁷ el-Hâcî Ḥamza ki el-ân livâ-yı Kânkırı'da Qurşunlu qazâsına muttaşıl Meylân qazâsında Qaracalar nâm qaryede medfûndur, mezkûr¹⁵⁰⁸ Hâcî Ḥamza, Şeyḥ Ḥabîb'e bir ṭabance şöyle çaldı ki Şeyḥ Ḥabîb yüzünüñ üzerine yıkıldı, gâşy oldı. Seyyid Yahyâ ḥazretleri¹⁵⁰⁹ bu kıssaya vâkıf olup Şeyḥ Ḥabîb'i yanına da'vet eyleyüp "Aceb olmaz, ṭâ'ife-i şüfiyyede gayret gâlib olur ammâ ol didüğüñ nesne sen zann eyledüğüñ gibidür." didi, bir mevzi'de "Otur." diyü emr eyledi. Şeyḥ Ḥabîb oturup düşde gördüğünü Seyyid Yahyâ'ya söylerdi. Şeyḥ

¹⁵⁰³ olup AE

¹⁵⁰⁴ baña AE

¹⁵⁰⁵ Cihânşâh Mîrzâ'nuñ: Cihânşâh'nuñ AE

¹⁵⁰⁶ anası AE

¹⁵⁰⁷ Onlaruñ içinde: daḥı içlerinden AE

¹⁵⁰⁸ - AE

¹⁵⁰⁹ - AE

Habîb'den menkûldur ki “Şeyh emr eyledüğü mevzi’de oturdum. Tecelliyât-ı [MK 105a] Hakk bir biri ardınca geldi, her birinde kânî oldum.” didi. On iki yıl Seyyid Yahyâ hıdmetinde olup ba’dehu¹⁵¹⁰ Seyyid Yahyâ icâzeti ile bilâd-ı Rûm’a geldi. Bir zamân Engüri’de sâkin olup Şeyh Hâcî Bayram ziyâretine mülâzemet eyledi. Ve dahı Akşemsü’-d-dîn ile ve Şeyh İbrâhîm ile ve dahı Emîr-i Nakş-bendî ile ve Şeyh ‘Abdu’l-mu’î ile -Zeyniyye’dendür.- bunlar ile muşâhib oldu ve havâtıra yakîn idi. Bir aḥad yaturken ve ṭayanurken anı¹⁵¹¹ görmemiş idi. Tokuz yüz iki târiḥinde fevt oldu. Qabri el-ân Amâsiyye’de Meḥammed Paşa merḥûm Câmî’i’nün cânib-i şarkisindedür.

Şeyh Mes’ûd

Evvelâ müderris idi şoñra ṭarîḳ-i taşavvufa râğıb olup Şeyh ‘Alâ’ü’-d-dîn hıdmetine yitişdi. Ṭarîḳ-i taşavvufı anuñ¹⁵¹² yanında [AE 84a] taḥşîl idüp irşâd ile icâzet virdi dahı Edrine’de tavaṭṭun eyledi. Mürîdleri terbiyesine meşğûl olup berekâtı zâhir ve kerâmâtı meşhûr oldu. Mürîdleri yanında maḳâmât-ı ‘aliyyeye ve kerâmât-ı seniyyeye vâşıl oldu. Cezbe-i ‘aẓîme şâhibi idi. ‘İbâdâta müdâvim ve âdâb-ı şerî’ at hıfzında kâ’im idi. Sultân Meḥammed’ün evâḥir-i salṭanatında fevt oldu.

Şeyh Meḥammed el-Cemâlî

Çelebi Hâlîfe dimek ile meşhûrdur. Şeyh Cemâlî’-d-dîn-i Aḳsarâyî neslindendür. Evvelâ ‘ilme meşğûl oldu. *Muhtaşar* okurken ṭarîḳ-i taşavvufa maḥabbet eyleyüp sâlik oldu. Evvelâ Şeyh ‘Alâ’ü’-d-dîn-i Ḥalvetî hulefâsından Karaman’da Şeyh¹⁵¹³ ‘Abdu’llâh yanında ḥalvet [MK 105b] idüp -Ol eṣnâda Şeyh ‘Alâ’ü’-d-dîn Karaman’a geldi.- Şeyh ‘Alâ’ü’-d-dîn’e vardı. Gördi ki siyâh giymiş ve siyâh ata binmiş, şeyhe maḥabbet izhâr eyledi. Şeyh eyitdi: “İsterseñ bu cübbeyi saña vireyin.”¹⁵¹⁴ didi. Şeyh Meḥammed eyitdi. “Cübbe vü ḥırkayı istiḥkâḳ ile giymek gerek, benüm buña istiḥkâḳum yokdur.” didi, eglenmedi. Şeyh ‘Alâ’ü’-d-dîn ol

¹⁵¹⁰ olup ba’dehu -AE

¹⁵¹¹ kimesne AE

¹⁵¹² - AE

¹⁵¹³ - AE

¹⁵¹⁴ vireyüm. AE

vilâyetde fevt oldu ba‘dehu Şeyh ‘Abdu’llâh dahı fevt oldu. Şoñra Şeyh Mehemmed Tokat’a gelüp Şeyh İbn Tâhir yanında halvet eyledi.

İbn Tâhir müridlerine riyâzet-i kavîyye ile emr iderdi hattâ ba‘zısı şabr idemeyüp şeyh redd iderdi. Hele yalñuz Şeyh Mehemmed kaldı, kavî riyâzete meşgûl idi. Bir gün şeyhine Şeyh Mehemmed içün “Kavî riyâzete meşgûldür.” didiler. Şeyh İbn Tâhir eyitdi: “Ko ölsün.” didi. İbn Tâhir, tâ‘ife-i Terâkime’den idi ve ümmî idi lâkin bātınında kuvvet-i ‘azîmesi var idi. Ol eyyâmda Şeyh Mehemmed keşf-i hâl vâkı‘ olup şeyhe hikâyet eyledükde ba‘dehu lutf ile mu‘âmele eyledi. İbn Tâhir fevt olduğdan şoñra Şeyh Mehemmed Erzincân’a vardı. Monlâ Pîrî ile muķarin olup Şîrvân’a Seyyid Yahyâ hıdmetine ‘azm eyledi. Erzincân’dan iki gün öte vardukda Seyyid Yahyâ’nun vefâtını işitdi. Yine Erzincân’a gelüp Monlâ Pîrî hıdmetine mülâzemet eyledi. Ol bunı irşâd-ı fakır¹⁵¹⁵ içün Rûm’a gönderdi. [AE 84b]

Rivâyet olunur ki Sultân Mehemmed’ün vezîri Mehemmed Paşa el-Ķaramanî, Sultân Mehemmed’ün oğlu Cem Sultân’a mâ‘il olup âher¹⁵¹⁶ oğlu Sultân Bâyezîd’i Sultân Mehemmed’e¹⁵¹⁷ dâ‘imâ zemm iderdi. Sultân Bâyezîd, Ķelebi Ķalîfe’ye tazarru‘ eyleyüp Ķelebi Ķalîfe de teveccüh eyledi. Götürî Ķaraman evliyâsını Cem Sultân tarafında gördi, [MK 106a] Şeyh Ķelebi Ķalîfe bunlara kaşd eyledi, Ķelebi Ķalîfe’ye od ile atdılar. Kendüye toķınmadı, kızına toķındı şoñra kızı marîz olup fevt oldu. Sultân Bâyezîd yine ibrâm u tazarru‘ eyledi. Ķelebi Ķalîfe yine teveccüh eyleyüp ‘âlem-i ma‘nâda evliyâ-yı Ķaraman ile buluşup Ķelebi Ķalîfe’ye “Murâduñ nedür bu cümleye muķâbeleden?” didiler. Ķelebi Ķalîfe eyitdi: “Bu vezîr Mehemmed Paşa el-Ķaramanî, evķâf-ı Müslimîn’i ibtâl idüp beytü’l-mâle ilķâķ¹⁵¹⁸ eyledi.” diycek cümlesi Mehemmed Paşa’ya mu‘âvenet eylemekden ferâĶat eylediler. Ancaķ Şeyh Vefâ Ķazretleri¹⁵¹⁹ ķalup Şeyh Vefâ, vezîr-i mezbûruñ¹⁵²⁰ Ķavlısında bir dâ‘ire çizüp Ķelebi Ķalîfe eydür: “Dâ‘ire gördüm, biñ dürlü belâ ile

¹⁵¹⁵ - MK

¹⁵¹⁶ büyük MK

¹⁵¹⁷ Sultân Mehemmed’e: pâdişâha AE

¹⁵¹⁸ mâle ilķâķ: mâlı zâyî MK

¹⁵¹⁹ - AE

¹⁵²⁰ vezîr-i mezbûruñ: vezîrûñ AE

dâ'ireye dâhil oldum. İnşâ'allâh otuz üç günden sonra eşeri zâhir olur, anlaram.” didi.

Ve Çelebi Halîfe'nün ba'z-ı akırabâsı kendüden rivâyet ider. Çelebi Halîfe eyitdi: “Bu eşnâda baña ğayret-i ‘azîme hâşıl oldu, meşğûl oldum. Ol müddetde Mehemmed adlu kimesnelere nikbet ‘arîz oldu.” Râvî eydür: “Benüm ismüm Mehemmed idi, ol zamânda ben şabî idüm. İttifâk bir ağaca çıkdum idi, talı kırıldı, düşdüm, başum yarıldı.” diyü rivâyet eyledi ve “Hem ol zamânda ben Amâsiyye’de idüm. Şaydum, kırk Mehemmed adlu kimesneye nikbet yitişdi.” diyü rivâyet eyledi.

Rivâyet olunur ki şeyh didügi üzere otuz üç gün tamâm olduğda Sultân Mehemmed’ün vefâtı haberi gelüp Sultân Bâyezîd İstanbul’a teveccüh eyledüğinden beş gün sonra Mehemmed Paşa-yı Karamanî’nün katli haberi geldi. Rivâyet olunur ki Şeyh İbn Vefâ, Mehemmed Paşa’ya şad-ender-şad bir [MK 106b] vefk konmuş idi, vezîr onı başında götürürdi. Sultân Mehemmed fevt olduğda hayretinden [AE 85a] ve havfindan muhkem derledi. Ol terden vefkuñ ba'z-ı hâneleri yuyılup Şeyh Vefâ’ya işlâh için gönderüp vefk vezîre vâşıl olmazsınız vezîr katl olındı. Zâhir Çelebi Halîfe’nün resm-i dâ'ire diyü gördügi vefk şüretidür, diyü rivâyet olındı.

Sultân Bâyezîd tahta cülûs eyledükde Çelebi Halîfe’yi kırk dervişi ile hacc-ı şerîfe gönderdi ki arâzî-i muqaddesede Rûm’dan tâ’ûnuñ def’i için du’â eyleye. Şeyhe bir kîse akçe virdi ve her bir dervişe dahı üçer biñ akçe virdi. Giderken şeyh yolda fevt oldu. Ve şeyh hacca teveccüh eyledükden sonra nice yıl İstanbul’da tâ’ûn kalîl oldu, belki hîç olmadı demek de vardır.

Şeyh Yûsuf eş-şehîr bi-Şeyh Sinân

İstanbul’a karîb bir kıyede sâkin idi, şimdi yine kıyeye-i Şeyh Sinân dirler. Muşâhibinden mesmû‘ olınan budur ki “Şeyh Sinân ‘âlim u zâhid ve irşâd-ı tâlibîne sâ’î, ‘âbid idi. Terbiyesi ile çok kimesne kâmil ve murâdât-ı uhreviyyeye vâşıl oldu. Mütevâzî‘ ve nâsdan münkaţı‘ idi.” diyü rivâyet olunur. Ol kıyede fevt olup anda defn olındı.

Seyyid Yahyâ İbn es-Seyyid Bahâ'ü'd-dîn-i Şîrvânî¹⁵²¹

Ṭarîḳat¹⁵²² Ḥalvetiyye'nün ulularından Seyyid Yahyâ İbn es-Seyyid Bahâ'ü'd-dîn-i Şîrvânî, Şîrvân kaşabalarından Şemâhî'de toğup¹⁵²³ babası ğanî idi. Kendüsi şâhib-i cemâl¹⁵²⁴ u kemâl idi. Şavlecân ile ya' nî çevġân ile oynardı. Bir gün Şeyḫ Pîr-zâde İbnü'l-Ḥâcî 'İzzü'd-dîn-i Ḥalvetî ki Şeyḫ Şadrü'd-dîn-i Ḥalvetî'nün mürîdi ve hem kızını tezviç eylemiş idi. Mezbûr¹⁵²⁵ Pîr-zâde Seyyid'ün cemâl u kemâline nazar eyleyüp ṭarîḳ-i şûfiyye sülûkine du'â eyledi. Ol gice [MK 102b] Seyyid Yahyâ bir vâkı'a gördi. Ahvâli müteġayyir olup Şeyḫ Şadrü'd-dîn hıdmetine mülâzemet eyledi. Vâlidî bunı kerîh gördü ki maḥbûb iken şûfîler ḥalvetine girdi diyü. Ve Şeyḫ Şadrü'd-dîn'e daḥı inkâr eyledi izn virdüġi için. Ve oġlı Seyyid Yahyâ'ya çok naşîḥat eyledi [AE 85b] ferâġat eyle diyü, kâr etmedi. Ḥattâ Şeyḫ Şadrü'd-dîn'i katle kaşd eylediler.

İttifâḳ ba'z-ı leyâlîde Seyyid Yahyâ şalât-ı 'işâya ḥâzır olmadı. Kış olmaġın tennûr şafasına meşġûl oldu, ayaklarına veca' 'arız oldu. Birinci gün bu ḥâl üzere ḳalup bir gün Şeyḫ Seyyid Yahyâ'nuñ evine penceresinden dâḥil olup Seyyid Yahyâ'nuñ eline yapışdı “Ḳalk ey oġul.” didi. Seyyid Yahyâ ḳalkdı ve ayaġınuñ veca' ı daḥı gitdi, şaḥîḥ oldu. Cârîye Şadrü'd-dîn'ün pencereden girüp Seyyid'ün eline yapışduġını göricek babasına ḥaber virdi. Seyyid'ün¹⁵²⁶ babasınuñ inkârı daḥı ziyâde oldu. Oġlı, Seyyid Yahyâ'ya “Şeyḫün pencereden niçün girdi daḥı ḳapudan girmedî? Sen i'tikâd idersin şeyḫün müteşerri' ola.” didi. Seyyid Yahyâ eyitdi: “Ey baba! Şevkden ḥavf eyle.” didi. “Şevk nedür?” didi, Seyyid Yahyâ eyitdi: “Şevk senün şeyḫe inkârundur.” didi.¹⁵²⁷ Böyle diyicek Seyyid'ün babasınuñ Şeyḫ¹⁵²⁸ Şadrü'd-

¹⁵²¹ [Tercüme-i hâli verilen bu ismin, MK nüshası ile AE nüshasında farklı biyografilerin ardından gelmesi söz konusudur. Bu bölüm AE nüshası esas alınarak oluşturulduġu için [MK 106b] akabinde [MK 102b] sayfa numarası yer almaktadır. Bu biyografi MK nüshasında Şeyh Abdurrahman Câmî'den sonra gelmekte ve isimlerin dizilimi bu biyografi dışında aynı sıralama içerisinde yer almaktadır.]

¹⁵²² Ṭâ'ife MK

¹⁵²³ vücûda gelmişdür MK

¹⁵²⁴ - MK

¹⁵²⁵ - AE

¹⁵²⁶ - AE

¹⁵²⁷ “Ey baba // didi: “Şu senün şeyḫe inkârıñ nedendür?” didi. MK

¹⁵²⁸ Pîr AE

dīn'e inkārı zā'il olup hıdmetine mülâzemet eyledi. Rivāyet olunur ki Şeyh Şadrü'd-dīn, Seyyid Bahā'ü'd-dīn'e emr eyledi ki oğlunuñ başmağına hıdmet eyleye. Seyyid Yahyā bundan müte'essir oldu tā Şeyh Şadrü'd-dīn babasınıñ başmağına hıdmet eyle diyü. Seyyid Yahyā'ya emr idince bu te'essürden halâş olmadı.

Kaçan¹⁵²⁹ Şeyh Şadrü'd-dīn [MK 103a] fevt oldu, Seyyid Yahyā ile Pīr-zāde beyninde hilāf vāki' oldu. Zīrā Pīr-zāde, Seyyid Yahyā'dan muḳaddem idi ammā nāsuñ teveccühi Seyyid Yahyā'ya çok¹⁵³⁰ idi. Bu ihtilāfdan Seyyid Yahyā, Şemāhī'den Şirvān vilāyetinden Bakü şehrine intikāl eyleyüp orada tavaṭṭun eyledi. Üzerine on biñ kadar ādem cem' olup eṭrāf-ı 'āleme hulefāsını gönderdi. Eṭrāfa ḫalīfe göndermek Seyyid Yahyā'dan ḫalmışdur. “Nāsa ādāb ta' līmi içün hulefayı çoğaltmak vardır ammā irşād maḳāmına ḫā'im olan mürşid şeyḫinden soñra bir olur, artuḳ olmaz.” dirdi.

Hikāyet olunur ki āḫir-i 'ömrinde altı [AE 86a] ay kadar ta'ām yemedi. Bir gün gönli ta'ām istedi, oğlı ta'ām ihzār eyledi. Bir loḳmayı eline aldı, yine ma'ārif-i İlāhiyye taḳrīrine meşḡul olup onı daḫı yemeyüp¹⁵³¹ ḳodı. “Niçün yemedün?” didiler, eyitdi¹⁵³² “Loḳmān Ḥekīm¹⁵³³ ba'z-ı tiryākāt rāyiḫası ile ḡıdalanurmuş, ben daḫı bu loḳma rāyiḫası ile ḡıdalansam 'aceb degüldür.” didi.

Ve rivāyet olunur Seyyid Yahyā ḫazretleri¹⁵³⁴ dirdi ki “Baña ṭul-i 'ömr du'āsını iden, Sultān Ḥalīl'e ṭul-i 'ömr du'āsını eylesün ki benüm 'ömrüm anuñ müddet-i ḫayātındadır.” didi, hem didügi gibi oldu. Sultān Ḥalīl fevt olduḳdan soñra Seyyid Yahyā toḳuz ay sağ oldu. Merḫūm Seyyid Yahyā Bakü'de sekiz yüz altmış sekiz¹⁵³⁵ tāriḫinde fevt oldu. *Raḫmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁵³⁶

Şüret-i silsile-nāme-i Seyyid Yahyā-yı Şirvānī merḫūm el-Ḥacī [MK 103b] Ḥamza Şirvān'dan getürdügi silsiledür ki naḳl olındı, el-ān Ḳaracalar'da medfūndur.

¹⁵²⁹ - AE

¹⁵³⁰ - MK

¹⁵³¹ onı // yemeyüp: yine yemedi AE

¹⁵³² - MK

¹⁵³³ “Ḥekīm” kelimesi AE'de “Lokman” kelimesinden önce gelmektedir.

¹⁵³⁴ - AE

¹⁵³⁵ sekiz: toḳuz AE [H. 868 ya da 869 yılında fevt olmuştur.]

¹⁵³⁶ *Raḫmetu'llāhi 'aleyh: Ḳaddesa'llāhu sırrahu.* MK

Seyyid Yahyâ ez-Pîr Şadrü'd-dîn-i Halvetî ez-Hâcî 'İzzü'd-dîn ez-Âhî Mirem ez-Pîr 'Ömer-i Halvetî ez-Âhî Muhammed ez-Şeyh İbrâhîm Zâhid ez-Seyyid Cemâlû'd-dîn ez-Şeyh Şihâbü'd-dîn et-Tebrizî ez-Şeyh Rûknü'd-dîn Muhammed Nühâs ez-Şeyh Kutbü'd-dîn-i Ebherî ez-İbn Necîb Suhreverdi ez-Vahiyü'd-dîn Kâdî 'Ömer el-Bekrî ez-Muhammed Bekrî ez-Şeyh Muhammed Deynûrî ez-Şeyh Mımşâd Deynûrî ez-Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî ez-Seriyy-i Sağaî ez-Ma' rûf-ı Kerhî ez-Dâvûd-ı Tâ'î ez-Habîb-i 'Acemî ez-Hasan-ı Başrî ez-Emîre'l-mü'minîn. 'Alî bin Ebî Tâlib *kerrama'llâhu vechehu*¹⁵³⁷ ez-ğazret-i server-i enbiyâ Muhammed Muştafa *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* teslimâ'ya vâşıl olur.¹⁵³⁸

¹⁵³⁷ "Allah yüzünü ak etsin."

¹⁵³⁸ Şûret-i // olur -AE

ET-ṬABAḲATÜ'Ş-ŞÂMİNETÜ
Fİ-DEVLETİ ES-SULTÂN BÂYEZİD HÂN İBN MEHEMMED HÂN SULTÂN
BÂYEZİD HÂN

Sekiz yüz seksen altı târîhinde taht-ı sa' âdet-bahta cülûs eyledi.

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ¹⁵³⁹

Monlâ Muhyi'd-dîn Muhammed bin İbrâhîm bin Hasan en-Niksârî

Evvelâ Hüsâmü'd-dîn-i [MK 107a] Toḳatî'den okıdı soñra Yûsuf Bâlî İbn Monlâ Meḥammed Şâh-ı Fenârî'den okıdı soñra Monlâ¹⁵⁴⁰ Yegân'dan okıyup soñra Kaşamonı'da İsmâ'îl Beg Medresesi'ne müderris oldu. İsmâ'îl Beg ol medreseyi Monlâ Muhyi'd-dîn için yapup üç yüz mücelled kitâb vakf eyledi. Ehâdişden ve tefsîrden ve şer'ıyyâtdan ve 'aqliyyâtdan ol medresede ders virürdi ve çok kimesne müstefîd ü müntefî' oldu.

Monlâ Muhyi'd-dîn 'ulûm-ı şer'ıyye ve 'ulûm-ı 'aqliyyeye kâdir idi ve 'ulûm-ı riyâziyyeyi Monlâ Fetḥu'llâh-ı Şîrvânî'den ki Kâdî-zâde-i Rûmî şâgirdlerindendir, andan taḥşîl eyledi. Ve ḥâfız-ı *Kur'ân-ı 'Azîm* idi ve 'ilm-i kırâ'ate daḥı kâdir idi ve 'ilm-i tefsîrde cümleden artuḳ mâhir idi. Her cum'a günü va'z iderdi. Sultân Bâyezîd Hân¹⁵⁴¹ cülûs eyledükde va'z u tefsîrde mahâreti yanında zıkr olındukda günde elli akçe vazîfe ta'yîn eyledi. Va'z u tefsîr için gâh Ayaşofıyya'da ve gâh Sultân Bâyezîd Câmî'inde va'z u tefsîr iderdi. Tefsîrine gâhî Sultân [AE 86b] Bâyezîd Ayaşofıyya'da ḥâzır olurdu.

Tefsîr-i *Kur'ân-ı 'Azîm*'i Ayaşofıyya'da ḥatm eyleyüp Müslimânlara eyitdi: “Ben Allâh'dan tazarru' eyledüm idi ki baña tefsîr-i *Kur'ân-ı 'Azîm*'i ḥatm idince

¹⁵³⁹ et-ṭabaḳatü'ş-şâminetü fî-devleti es-Sultân Bâyezîd Hân İbn Meḥammed Hân Sultân Bâyezîd Hân sekiz yüz seksen altı târîhinde taht-ı sa' âdet-bahta cülûs eyledi. Ve min-‘ulemâ’i fî-zemânihî: et-ṭabaḳatü'ş-şâminetü fî-‘ulemâ’i zamânî es-Sultân Bâyezîd Hân bin es-Sultân Meḥammed Hân Sultân Bâyezîd tahta cülûs eyledi. AE

¹⁵⁴⁰ - AE

¹⁵⁴¹ - AE

mühlet vire. Ol mühlet tamām oldu, recā iderem ki benüm de hātüm ola.” diyü du‘ā eyledi, nās āmin didiler. Evine gelüp mariż oldu, intikāl eyledi.

Şāhib-i kitāb eydür: “Merhūm Muhyi’ d-dīn-i Niksārī babamuñ hem tayısı hem üstādı idi. Ve vālidüm hikāyet ider ki ‘Merhūm ma‘ den-i şalāh u takvā ve mekārīm-i ahlākda āyet-i kübrā idi ve ‘ayş-ı kalīle rāzī vü kānī¹⁵⁴² idi.’ Sūre-i Duḥān’ı tefsīr idüp Sultān Bāyezīd’e ihdā eyledükde ‘ulemā-yı ‘aşrı begendi ve ben daḥı ḥattı ile gördüm, bildüm ki ‘ilm-i tefsīrde [MK 107b] yed-i tūlāsı vardur. Ve *Tefsīr-i Kādī* kenārına mevāzī¹⁵⁴³ -ı müşkile ḥalline müte‘allik çok taḥrīri vardur ve Şadrü’ş-şerī‘ a’ya daḥı ḥāşiyesi vardur, beyne’l-‘ulemā maḥbūldür.” Merhūm İstanbul’da toḫuz yüz bir tāriḥinde fevt olup¹⁵⁴³ Şeyḥ Vefā mezārı yanında medfūndur.

Monlā Aḥī Yūsuf bin Cüneyd et-Toḫatī

Evvelā Seyyid Aḥmed Ḳırımı’den okıdı -Merzifon’da Seyyid Aḥmed ol zamānda müderris idi.- soñra Sultān Bāyezīd ḥācesı Monlā Şalāḥu’ d-dīn’den¹⁵⁴⁴ okıdı¹⁵⁴⁵ soñra Monlā Hüsrev ḥıdmetine vāşıl oldu soñra Burūsa’da Monlā Hüsrev Medresesi’ne müderris oldu soñra Edrine’de Taşlık Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu İstanbul’da Ḳalender-ḥāne Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldu. Günde elli aḳçe vazīfe-i mu‘ayyenesi var idi soñra onar¹⁵⁴⁶ aḳçe teraḳkī olup seksene vāşıl oldu. ‘Āḳıbet Şemāniyye’de müderris iken¹⁵⁴⁷ fevt oldu. İstanbul’da evi ḳurbında bir mescid binā eyledi. Kendüsi ‘ilme meşḡul ve tilāvete mülāzım idi. Kitābı çok idi, ‘ulemāya vaḳf eyledi. Şadrü’ş-şerī‘ a’ya ḥāşiyesi vardur, meşḡur u mütedāvildür. Ve elfāz-ı küfr mesā’ilini müştamil bir risāle taşnīf [AE 87a] eyledi, adı *Hediyyetü’l-Mehdiyyin*’dür.

¹⁵⁴² vü kānī‘ - MK

¹⁵⁴³ - AE

¹⁵⁴⁴ Musliḥu’ d-dīn MK

¹⁵⁴⁵ - MK

¹⁵⁴⁶ otuz AE

¹⁵⁴⁷ ‘Āḳıbet // iken: Şemāniyye’de AE

Monlā Ḥaṭīb Kāsım bin Ya‘kūb el-Amāsiyyevī

Amāsiyyeli¹⁵⁴⁸ Ḥaṭīb demekle meşhūrdur. Evvelā Seyyid Aḥmed Kırımı‘den okıdı soñra Amāsiyye‘de müderris oldı. Sultān Bāyezīd Amāsiyye‘ye emīr olduğda mu‘allimi oldı. Pādişāh olduğda Burūsa‘da Murādiyye Medresesi‘ni virdi. Soñra Sultān Aḥmed Amāsiyye‘ye beg olduğda aña mu‘allim olup¹⁵⁴⁹ Amāsiyye‘de fevt [MK 108a] oldı. Merḥūm aḥlāk-ı ḥamīde şāhibi idi, şūfiyyūn tā‘ifesine muḥibb idi.

Monlā Sinānū‘d-dīn Yūsuf

Sultān Murād vūzerāsı kullarından idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Monlā ‘Alī Kūşcı ḥıdmetine vāşıl oldı soñra Şemāniyye‘den birine müderris oldı. Günde elli akçe vazīfe ta‘yīn olındı soñra on akçe ba‘dehu yigirmi akçe ziyāde olup ‘ulūfesi seksene vāşıl oldı.¹⁵⁵⁰ ‘Ākıbet¹⁵⁵¹ Şemāniyye‘de fevt oldı. Mütāla‘a eylediği kitābuñ kenārını taḥşīye idüp mevāzı‘-ı müşkileyi ḥall iderdi. Ḥuşuşan bir *Tefsīr-i Kādī*‘si vardı. Mevāzı‘-ı müşkilesinüñ cümlesini ḥall idüp kitābı kenārına taḥrīr eyledi. Monlā ‘Alī¹⁵⁵² Kūşcı‘nuñ ‘ilm-i hey‘etden *Fethiyye Risālesi*‘ne şerḥ yazdı, beyne‘l-‘ulemā maḥbūldür. Ve bi‘l-cümle cemī‘-i evḳātını ‘ilme ve ‘ibādeti şarf¹⁵⁵³ idenlerdendür.

Monlā Yūsuf eş-şehīr bi-Şā‘ir Sinān

Merḥūm ‘ālim ü fāzıl; uşūl ile fūrū‘, ma‘kūl ile meşrū‘ beynini cem‘ eylemiş idi. Evvelā ‘ilmi Monlā Ḥüsrev‘den aḥz eyledi. Ve taşnīfātından Şadrü‘ş-şerī‘a‘ya ḥāşiyesi vardur, ‘inde‘t-tullāb maḥbūldür.

Monlā Şücā‘ eş-şehīr bi-Uşlī¹⁵⁵⁴

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra ba‘z-ı medreseye müderris ba‘dehu Şemāniyye‘den birine daḥı müderris olup Şemāniyye‘de iken¹⁵⁵⁵ fevt oldı. Merḥūm

¹⁵⁴⁸ - AE

¹⁵⁴⁹ virdi AE

¹⁵⁵⁰ soñra // oldı: soñra on akçe daḥı ziyāde olındı vāşıl oldı. AE

¹⁵⁵¹ yine AE

¹⁵⁵² - MK

¹⁵⁵³ yazdı // şarf - MK

¹⁵⁵⁴ Uşūlī MK

ķaviyyü'n-nefs, selîmü't-tab' idi. 'Ulûm-ı şer' iyye vü 'aķliyyede kâmil idi ammâ taşnîfi mesmû' degüldür.

Monlâ Şücâ' el-Gulâm

Monlâ İlyâs 'ulemâdan¹⁵⁵⁶ birisinüñ kulu idi. Küçükden terbiye ve ta' lîm-i [AE 87b] 'ulûm eyleyüp kâmil oldu. Müstaķîmü't-tab', selîmü'n-nefs idi lâkin 'inâdı eclinden medhûl idi. Ba' z-ı medreselere müderris olarak şoñra Şemâniyye'den birine müderris oldu. Şemâniyye'de müderris iken¹⁵⁵⁷ fevt oldu. Ders ü ifâdeden hâlî degül idi illâ taşnîfe meşgûl degül idi.

Monlâ 'Alî el-Yegânî [MK 108b]

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup şoñra Burûsa'da Sulţân Medresesi'ne ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris oldu. Seksen aķçe vazîfe-i mu'ayyenesi var idi. Ba' dehu Burûsa'ya müftî oldu. Merhûm selîmü'l-'aķl ve ķaviyyü'l-ķariha ve şedîdü'z-zekâ idi. Derse ziyâde ihtimâmı var idi ve çok kimesne müntefi' oldu. İllâ taşnîf ile muķayyed degül idi. Toķuz yüz toķuz târihinde fevt oldu. وحيد مات مرحوما¹⁵⁵⁸ târih vâķi' olmuşdur.

Monlâ Luţfî et-Toķatî

Evvelâ Sinân Paşa'dan taķşîl-i 'ilm eyledi ba' dehu Monlâ 'Alî Kuşcı Rûm'a geldükde Sinân Paşa, Monlâ Luţfî'yi 'Alî Kuşcı'ya gönderüp vâsıtası ile 'ulûm-ı riyażiyyeyi Sinân Paşa'ya ta' lîm¹⁵⁵⁹ eyledi. Kâçan Sinân Paşa¹⁵⁶⁰ vezîr olduķda Sulţân Meĥammed yanında Monlâ Luţfî'yi terbiye eyleyüp¹⁵⁶¹ kitâb ĥazînesine emîn naşb eyledi. Monlâ Luţfî ol vâşıta ile ģarâ'ib nüshaya muţtali' oldu.

¹⁵⁵⁵ - MK

¹⁵⁵⁶ ģılmânından MK

¹⁵⁵⁷ Şemâniyye'de // iken: ve Şemâniyye'de AE

¹⁵⁵⁸ "Biricik öldü, merhum ve mesud olarak."

¹⁵⁵⁹ Paşa'ya ta' lîm: Paşa ta' allûm AE

¹⁵⁶⁰ Sinân Paşa - AE

¹⁵⁶¹ Monlâ // eyleyüp: terbiye eyledi daĥı AE

Sultân Mehemmed, Sinân Paşa'yı bir huşûşdan ötüri 'azl idüp Seferihîşâr'a nefy-i beled itdükde Monlâ Luţfî dahı bile gitdi.¹⁵⁶² Sultân Bâyezîd cülûs eyledükde Monlâ Luţfî'ye Burûsa'da Murâdiyye Medresesi'ni virdi şoñra yevmî kırk akçe vazîfe ile Edrine'de Dârü'l-Hadîş'i virüp şoñra Şemâniyye'den birini virdi şoñra yevmî altmış akçe ile Burûsa'da Murâdiyye Medresesi'ni virdi.

Merhûm tavîlü'l-lisân ve kavîyyü'l-cenân idi. Lisânından halef degül, belki selef dahı sâlim degül idi. Keşret-i 'ilm ü 'irfânından maşûd-ı akrân oldu. 'Ulemâ-yı 'izâmdan ba'zısına itâle-i lisânından ötüri küfr ü zendekeya nisbet eyleyüp teftîş eylediler. Efđal-zâde ibâhat-ı demine hükmdede tevaşşuf eyledi [AE 88a] ammâ Haţîb-zâde hükmd eyledi dahı katl eylediler. Müverrih târihinde¹⁵⁶³ ولقد مت شهيدا didi.

Rivâyet olunur ki Haţîb-zâde katline hükmd idüp [MK 109a] evine geldükde “Henüz kitâbumı Monlâ Luţfî elinden kırtardum.” didi. Zîrâ Monlâ Luţfî kitâbını tezyîfe iltizâm eyledüğünü işitmiş idi, aña binâen bu sözi söyledi idi. Şâhib-i kitâb eydür: “Merhûmuñ katline hâzır olanlardan istimâ' eyledüm ki¹⁵⁶⁴ ‘Hîn-i katilde merhûm kelime-i şehâdeti tekrâr idüp nisbet olınan nesneden kendüsi ve ‘aķîdesini tenzîh iderdi. Hattâ başı yire düşdükde kelime-i şehâdeti tekellüm eyledi.’ diyü rivâyet olındı.”

Şâhib-i kitâbuñ ‘ammisi rivâyet ider ki “Ben Monlâ Luţfî'den okurdum. Kaçan¹⁵⁶⁵ hadîş-i Buĥârî rivâyet iderdi, hîn-i taķrîrde gözinüñ yaşı kitâbı yaş iderdi. Bir gün hikâyet eyledi ki ‘Ĥazret-i ‘Alî *kerreme'llâhü vechehu*¹⁵⁶⁶ ba'z-ı ġazâda ok ile mecrûh olup demreni bedeninde kıaldı, iĥrâcında ceza' iderdi. Cerrâh şabr idüp namâza meşġûl olduķda iĥrâc iderdi, kaç' an kendüsi tuymazdı.’ Bu hikâyeti Monlâ Luţfî söyledi dahı ağlayurak ‘Aşl-ı şalât İmâm¹⁵⁶⁷ ‘Alî'nüñ şalâtıdır, bizüm şalâtumuz hemân kıyâm u inĥinâdur, bunda fâ'ide yokdur.’ didi.” ‘Ammüm didi ki “Ben bu kelimâtı işitdüm, kaçan şürekâ-yı ders şehâdet eyledüklerinde ‘Şalât ancak

¹⁵⁶² 'azl // gitdi: nefy-i beled eyledükde Seferihîşâr'a dek Monlâ Luţfî dahı bile geldi. AE

¹⁵⁶³ “Şehid olarak öldün.”

¹⁵⁶⁴ eyledüm ki rivâyet eyledi ki AE

¹⁵⁶⁵ - AE

¹⁵⁶⁶ *kerreme'llâhü vechehu*: rağiyya'llâhu anha AE

¹⁵⁶⁷ - AE

kıyām u inhinādur, i‘tibār yokdur.’ didi, diyü şehâdet eylediler.” diyü rivāyet eyledi.¹⁵⁶⁸ Rivāyet olunur ki Şeyh Muhyi’d-dīn-i Kocavī, Monlā Luṭfī’nün ḳatlini işitdükde eyitdi: “Ben Allāh için şehâdet iderem ki Monlā Luṭfī bu isnāddan berīdür.” didi.

Merḥūm libās ile muḳayyed degül idi. Ve yalınuz atına binüp derse geldükde atını medrese ḳapusunda ḳapu¹⁵⁶⁹ ḥalkasına bağlardı, öñine ‘alefini eliyle ḳordı. Kendüsi tā ikindüye degin ders dirdi soñra atına binüp Şeyh Vefā Zāviyesi’ne varurdu. Orada aḥşama degin *Şaḥīḥ-i Buḥārī* rivāyet [AE 88b] iderdi tā ezān-ı mağribe degin soñra evine giderdi, her gün ‘ādeti bu idi.

Nevādir-i ‘acībesindendür Monlā Luṭfī Burūsa’da müderris iken dānişmendleriyle Burūsa ṭağında [MK 109b] bir çeşme kenārında şöḥbetde idi. Nā-gāh bir piyāde şahş geldi, elinde ḥayvān yemi var ve boynında bir torbası var. Geldi, çeşmeden şu içdi ve arḳası üzerine yatdı. Monlā bir miḳdār te’emmül eyledi daḥı eyitdi: “Bu recül ḳaşaba-i İnegöl’dendür, ṭavarın yitürmüşdür.” didi. Bir miḳdār daḥı te’emmül eyledi, eyitdi: “Adı daḥı Sevindük’dür.” didi. Bir miḳdār daḥı te’emmül eyledi, eyitdi: “Torbasında bir etmek ile üç şoğanı vardır.” didi. Aşḥābı ta‘accüb eyledi, şahş getürdüler. Monlā her ne didi ise öyle¹⁵⁷⁰ çıktı. Bundan ziyāde ta‘accüb eylediler, fi’l-vāḳi‘ emr-i ‘acībdür. Şāḥib-i kitāb eydür: “Eger şikātdan işitmesem ṭaşdīḳ eylemezdim.” didi.

Ve cümle-i nevādirindendür. Sultān Meḥemmed Şemāniyye müderrislerine *Kütüb-i Sitte*’yi lügatden cem‘ eylemek emr eyledi *Şihāḥ* ve *Tekmil*’e ve *Ḳāmūs* ve ḡayrı gibi. Ol zamānda Uşlı Şücā‘, Monlā Luṭfī ile ḥammāmda cem‘ oldılar. Uşlı, Rūmca büyük eşek dimekdür. Monlā Luṭfī¹⁵⁷¹ ḥammāmda Şücā‘ a “Lügat ile ḥālūñ nedür?” didi. Monlā Şücā‘ eyitdi: “Her saṭrda ‘alāmet-i şekk vaz‘ eyledüm.” didi.

¹⁵⁶⁸ ‘Ammüm // eyledi. - MK

¹⁵⁶⁹ - MK

¹⁵⁷⁰ eyle MK

¹⁵⁷¹ ile // Luṭfī - MK

Monlā Luṭfī eyitdi: “Ente eşekk.” didi.¹⁵⁷² Lafz-ı eşek Türki’de himāra dirler ve bunun emşāli, ‘acā’ibi ve leṭā’ifi çokdur.¹⁵⁷³ القطرة تنبيء عن الغدير و العسكر عن الامير

Taşnīfātından *Hāṣiye-i Şerḥ-i*¹⁵⁷⁴ *Meṭālī* ve *Hāṣiye-i Şerḥ-i Miftāḥ*-ı es-Seyyidü’ş-Şerīf ve *Seb*’-i *Şidād* adlı bir risālesi vardır. Baḥş-i vaz’da Seyyid’e yedi su’ālī var. Hiç taḥrīri olmasa bu risāle nihāyet-i fazlına şāhid-i ‘adldür. Bu su’āllere Monlā ‘İzārī cevāb virdi, ḥaḳḳ budur ki def’ idemedi. Ḥaḳḳ ḥaḳdur ve müttebi‘ olmağa eḥaḳdur. Bir risālesi daḥı¹⁵⁷⁵ vardır. Aḳsām-ı ‘ulūmı [AE 89a] beyān eylemişdür, yüz ‘ilme dek çıkarmışdur ve zamāne ḳulağı işitmedügi ‘acā’ib vardır.

Monlā Ḳāsım eş-şehīr bi-‘İzārī

Hüsrev [MK 110a] ü *Şirīn* nāzmının şāhibi¹⁵⁷⁶ şā’ir Şeyḥī’nün kız ḳarındaşı oğlıdır. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra Monlā ‘Abdu’l-kerīm ḥıdmetine vāşıl olup ba’de zemānin Amāsiyye medreselerinden birine müderris olup ba’dehu Ebī Eyyūb-ı Enşārī Medresesi’ne müderris oldı soñra yevmī otuz aḳçe ile¹⁵⁷⁷ Ḳalender-ḥāne Medresesi’ne müderris olup ba’dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldı ba’dehu Şemāniyye’den birine müderris olup toḳuz yüz bir senesinde anda¹⁵⁷⁸ fevt oldı. Merḥūm fikr-i şā’ib ve zıhn-i şāḳıb şāhibi idi. İki üç saṭırdan ziyāde ders dimezdi. Cemī’-i ḳavā’id-i şarf u naḥv ve mantıḳ u me‘āniyi icrā iderdi. Şāhib-i kitābuñ ‘ammisi eydür: “İki yıl ders okıdum, taḳrīr-i dersi bir ṭarīḳ ile edā iderdi ki ḥavāṭıra gelen şübehāt zā’il olurdı. Ba’z-ı talebe fehm eylemeyüp īrād-ı şübhe eyledükde tevbiḥ u taḳrī’ idüp ‘Bizüm taḳrīrimüzde sen ḥāzır degüldün gibi.’ dirdi. Ve eyyām-ı şayfda ve ta’ṭilde talebesiyle şohbet iderdi ve eyyām-ı şitāda evinde şohbet iderdi. Ta’ām ḥāzır olunca mübāḥaṣe-i ‘ilmiyye idüp ba’de’ta’ām leṭā’ife meşḡul olurlardı.” Ve ba’z-ı talebesinden istimā’ olunur ki “Dersde ḥall olmayan

¹⁵⁷² - MK

¹⁵⁷³ el-ḳaṭra // ‘ani’l-emīr - MK “Katre sel üzerinden asker emir üzerinden tertib olunur.”

¹⁵⁷⁴ - MK

¹⁵⁷⁵ - AE

¹⁵⁷⁶ nāzmının şāhibi -MK

¹⁵⁷⁷ soñra // ile: otuz aḳçe vazīfe ile soñra AE

¹⁵⁷⁸ olup // anda: iken AE

müşkilâtı hîn-i mübâhâşede hall olurdu.” diyü¹⁵⁷⁹ rivâyet eyledi. *Şerh-i Mevâkıf*’uñ ilâhiyyâtına hâşiyesi vardır. Monlâ Luţfî’nüñ *Seb’-i Şidâd* risâlesine cevâbı vardır ve lisân-ı Fârsî’de ve Türki’de laţîf eş’ârı vardır. *Raḥimehu’llâh*.¹⁵⁸⁰

Monlâ Kâsım Çelebi İbn Aḥmed bin Meḥemmed el-Cemâlî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba’dehu Monlâ ‘Alî Kuşçı hıdmetine vâsıl oldu. Ba’de zemânin Şemâniyye’den birine müderris olup soñra İstanbul’a kâdî olup kâdî iken [MK 110b] fevt [AE 89b] oldu. Kemâl-i iştiğâl ile ‘ilme meşgûl olup kuvvet-i ḥâfızası ziyâde idi. Kütüb-i muṭavveli hıfz eylemiş idi illâ taşnîf ile muḳayyed degül idi. *Raḥimehu’llâh*.¹⁵⁸¹

Monlâ Müftî ‘Alî Çelebi bin Aḥmed bin Meḥemmed el-Cemâlî

Evvelâ¹⁵⁸² Monlâ Ḥamza-i Karamanî’den okıyup Kudûrî¹⁵⁸³ ve *Manzûme-i Nesefî* yanında hıfz eyledi soñra İstanbul’a gelüp Monlâ Hüsrev’den okıdı. Monlâ Hüsrev bunu Muşliḥu’d-dîn İbn Hüsâm’a gönderdi. Vechi bu idi ki “Ben fetvâya meşgûlüm, Monlâ Muşliḥu’d-dîn senüñ taḥşîlün iḳdâmı ve ta’lîmine ihtimâmı benden ziyâdedür.” didi. Monlâ Muşliḥu’d-dîn ol vaḳt¹⁵⁸⁴ Burûsa’da Sultâniyye¹⁵⁸⁵ Medresesi’nde müderris idi.¹⁵⁸⁶ Monlâ Muşliḥu’d-dîn yanında ‘ulûm-ı ‘aḳliyye vü şer’iyyeyi okıdı soñra mu’îdi oldu kızını tezvîc eyledi. Ba’de zemânin Sultân Meḥemmed Edrine’de Taşlık Medresesi’ni otuz aḳçe vazîfe ile virdi ve beş biñ aḳçe ve ba’z-ı libâs dahı virdi zirâ fakrını işidürdi.

Meḥemmed Paşa-yı Karamanî ki Sultân Meḥemmed’e vezîr oldu. Sinân Paşa’yı sevmezdi ve ‘Alî Çelebi’nüñ Sinân Paşa ile keşret-i muşâḥabeti olduğıçün buña da ğaraż eyleyüp medresesini tebdîl idüp vazîfesinden yevmî beş aḳçesini kesdi. Yine Monlâ ‘Alî Çelebi, Sinân Paşa’dan münḳatı‘ olmadı zirâ çok iḥsânını

¹⁵⁷⁹ diyü: diyü haber virdi diyü AE

¹⁵⁸⁰ *Raḥimehu’llâh*. - MK

¹⁵⁸¹ *Raḥimehu’llâh*. - MK

¹⁵⁸² - AE

¹⁵⁸³ [Kudûrî’nin *el-Muhtasar* adlı eseri ifade edilmektedir.]

¹⁵⁸⁴ ol vaḳt -AE

¹⁵⁸⁵ Sultân AE

¹⁵⁸⁶ idi: idi çün MK

görmüş idi. Vazîfesi kesildüğüne râzî oldu, düstdan kesilmedi. Mevlânâ-yı mezbûr bu hâlden ziyâde munkabız ve bî-huzûr olup tedrisi dahı terk idüp Şeyh Vefâ hazretlerinin hıdmetine vâsıl oldu.

Ba‘dehu Sultân Mehemmed fevt olup Mehemmed Paşa ki katl olındı, Sultân Bâyezîd cülûs eyledükde Monlâ ‘Alî Çelebi’yi vâkı‘asında görüp vezîrleri ile [MK 111a] da‘vet eyledi, varmadı. Şoñra cebr eyleyüp Amâsiyye’ye müftî eyledi, otuz akçe vazîfe eyledi, gönderdi. Şoñra Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ni viridi. Yine medreseden ferâgat [AE 90a] idüp Amâsiyye’de ‘ammisi oğlu Şeyh Muhyî’-d-dîn Cemâlî’yi ziyâret için Amâsiyye’ye vardı. Şoñra Sultân Bâyezîd İznîk Medresesi’ni yevmî elli akçe ile viridi şoñra Burûsa’da Sultân Medresesi’ni viridi ba‘dehu¹⁵⁸⁷ Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de binâ eyledüğü medreseyi viridi ve emr-i fetvâyı buña tefvîz eyledi. Şoñra Şemâniyye’den birini viridi, haylî zamân Şemâniyye’de ders viridi. Şoñra hacc niyyetine Mısr’a varup Mekketu’llâh’da fetret vâkı‘ olmak ile ol¹⁵⁸⁸ yıl tevaḳḳuf eyleyüp Mısr’da ṭurdu. Ol eşnâda İstanbul müftîsi Efḍal-zâde¹⁵⁸⁹ fevt olduğda Sultân Bâyezîd Şemâniyye müderrisleri¹⁵⁹⁰ fetvâ virsünler diyü emr eyleyüp Monlâ ‘Alî Çelebi İstanbul’a geldükde fetvâ virüp yevmî yüz akçe vazîfe ta‘yîn eyleyüp şoñra Sultân Bâyezîd İstanbul’da binâ itdüğü medreseyi ‘Alî Çelebi’ye viridi,¹⁵⁹¹ elli akçe dahı medrese için ta‘yîn idüp vazîfesi yüz elli oldu.

Monlâ Seyyidî el-Ḥamîdî vazîfesi yüz elli olduğına Müftî ‘Alî Çelebi’ye ḥased idüp ba‘z-ı fetvâlarını cem‘ eyleyüp Dîvân-ı ‘Âlî’ye gönderdi. Vüzerâ bu fetvâları yine Müftî ‘Alî Çelebi’ye gönderdiler. Cümlesine cevâb yazdı ve bu eşnâda Müftî ‘Alî Çelebi eyitdi: “Ben ‘arefeden geldükde baña cezbe-i ‘azîme ḥâşıl oldu ki benümle Rabbü’l-‘izzet mâ-beyninde ḳaṭ‘an ḥicâb ḳalmadı. Ol anda Monlâ Seyyidî’yi Ḥaḳḳ’a tefvîz eyledüm.” didi. Fi’l-ḥaḳîḳa bir hafta geçmedin Monlâ Seyyidî bir gicide fevt oldu.

¹⁵⁸⁷ - AE

¹⁵⁸⁸ - AE

¹⁵⁸⁹ Fazlî-zâde MK

¹⁵⁹⁰ medreseleri AE

¹⁵⁹¹ -MK

Merhûm ‘Alî Çelebi¹⁵⁹² evkâtı cemâ‘at ile kılup ve zamânını ‘ibâdete ve tilâvete ve derse ve fetvâya şarf [MK 111b] iderdi. Ve mütevâzı‘ ve lisân-ı tâhir ve envâr-ı ‘ibâdet beşeresinde zâhir idi. Evinde oturduğu yirden şuver-ı fetâvâyı zenbîl ile¹⁵⁹³ aşhâbından alup ve yine zenbîl ile virürdi küttâb ve sâ’ir vesâ’it fuکارadan akçe almasunlar diyü.

Menkûldür ki¹⁵⁹⁴ Sultân Selîm Hân¹⁵⁹⁵ hazîne [AE 90b] oğlanlarından bir kabâhatleri sebebi ile¹⁵⁹⁶ yüz elli kimesnenün katline emr eyleyüp Müftî ‘Alî Çelebi tıydukdâ Dîvân-ı ‘Âlî’ye varup -Ol zamânda müftîler bir ‘azîm hâdiş¹⁵⁹⁷ olmayınca dîvâna varmazlardı.- ehl-i dîvân mütehayyir oldu. Müftî ‘Alî Çelebi vüzerâya selâm virüp şadr-ı meclise oturdılar. Sebeb-i teşrîfinden¹⁵⁹⁸ su’âl eyledüklerinde “Pâdişâh ile müşâhabetüm vardır, ‘arz eyleñ.” didi, vüzerâ ‘arz eylediler. Duğûle icâzet oldukdâ tenhâca pâdişâh Sultân Selîm’e¹⁵⁹⁹ buluşdukdâ selâm virdi ve oturdu ve eyitdi: “Erbâb-ı fetâvânun¹⁶⁰⁰ vazîfesi pâdişâhun âhîretini hıfz eylemekdür. İşitdüm ki yüz elli neferün katl olinmasına emr eylemişsüz.¹⁶⁰¹ Onlarn şer‘an katlleri câ’iz degüldür, ‘afv eyle.” didi. Merhûm Sultân Selîm Hân¹⁶⁰² gâzûb idi. “Monlâ! Senün emr-i saltanata karışmak vazîfeñ degüldür, karışma.” didükde Müftî ‘Alî Çelebi eyitdi: “Yok ben senün âhîretün emrine ta‘arruz iderem, ol benüm vazîfemdür.” didi.¹⁶⁰³ “Eger ‘afv idersen necât senün, eger afv eylemezsen üzeriñde ‘azâb-ı ‘azîm vardır.” didi. Ol anda Sultân Selîm’ün gâzabı geçüp cümlesini¹⁶⁰⁴ ‘afv eyledi. Şoñra bir mîkdâr dahı müşâhabet eylediler, kalkıcak zamânda müftî¹⁶⁰⁵ eyitdi:

¹⁵⁹² ‘Alî Çelebi -AE

¹⁵⁹³ “zenbîl ile” kelimesi AE’de “yirden” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁵⁹⁴ menkûldür ki -AE

¹⁵⁹⁵ - AE

¹⁵⁹⁶ bir // ile -AE

¹⁵⁹⁷ ‘azîm hâdiş: hâdiş-i ‘azîm AE

¹⁵⁹⁸ Sebeb-i teşrîfinden: sebebdan AE

¹⁵⁹⁹ pâdişâh // Selîm’e: pâdişâha MK

¹⁶⁰⁰ fetvâ AE

¹⁶⁰¹ katl // eylemişsüz: katline emr eylemişsün. AE

¹⁶⁰² - AE

¹⁶⁰³ - MK

¹⁶⁰⁴ küllisini AE

¹⁶⁰⁵ - AE

“Pādişāhum¹⁶⁰⁶ bu kelimāt āhiretiñe müte‘allik kelimāt idi ammā dünyāya ve¹⁶⁰⁷ mürüvvete müte‘allik bir sözüm dağı¹⁶⁰⁸ var, icāzet olursa söyleyeyüm.” didükde Sultān Selīm “Söyle.” diyüp müftī eyitdi: [MK 112a] “Çünkü bunları ‘afv eyledün ‘arz-ı salṭanata lāyık budur ki¹⁶⁰⁹ manşıblarını dağı muḳarrer eyle.” Sultān Selīm eyitdi: “Manşıbları muḳarrer olsun lākin ḫidmetlerinde ḳuşūrlarından ötüri ta‘zīr iderem.” didi. Müftī¹⁶¹⁰ ‘Alī Çelebi eyitdi: “Ta‘zīr, re‘y-i sultāna müfevviḫdür.” didi. Sultān Selīm ile muşāfāt üzere ayrıldılar.

Buña müşābih bir kışşası dağı¹⁶¹¹ kaçan Sultān Selīm Edrine’ye gider oldu,¹⁶¹² Müftī ‘Alī Çelebi gönderdi. Çıkup yolda maḥbūs u muḳayyed dört yüz ādem görüp sebeb-i ḳaydlarından su‘āl eyledi. Eyitdiler “Bunlar pādişāhuñ emrine muḫālefet eyleyüp yasağını tutmadılar.” didiler. Hemān [AE 91a] ‘Alī Çelebi at üstinde pādişāha buluşup muḳayyedler için “Bunlaruñ ḳatli cā‘iz degüldür, şer‘an ıtlāk eyle.” didükde yine Sultān Selīm ḡazaba gelüp¹⁶¹³ “Yā monlā! Nizām-ı ‘ālem için ‘ālemuñ şülüṣānunu ḳatlı yok mudur şer‘an?” didi.¹⁶¹⁴ Monlā ‘Alī Çelebi “Vardur lākin ol vaḳt meşrū‘dur ki bir fesād-ı ‘azīme mü‘eddī ola, bu öyle degüldür.” diyüp Sultān Selīm “Bundan büyük fesād olur mı ki ra‘iyyet pādişāhuñ emrini tutmaya.” didükde ‘Alī Çelebi eyitdi: “Bunlar¹⁶¹⁵ emr-i pādişāha muḫālefet eylememişlerdür. Pādişāh kimesne ḫarīr almasun diyü yasaḳ idüp yine ḫarīr üzerine ümenā naşb eylemek zımnen¹⁶¹⁶ ḫarīre izndür.” didi dağı¹⁶¹⁷ Sultān Selīm eyitdi: “Umūr-ı salṭanat senüñ vazīfeñ degüldür.” didi ‘Alī Çelebi eyitdi: “Bu umūr-ı āhiretdendür, buña ta‘arruḫ benüm vazīfemdür.” didi ve selām virmeyüp Sultān Selīm’den ayrıldı. Sultān Selīm’e ḡazab-ı ‘azīme ḫāşıl oldu. Nice zamān at üstinde şöyle ṭurdı, öninde

¹⁶⁰⁶ - AE

¹⁶⁰⁷ dünyā’ya ve -AE

¹⁶⁰⁸ bir // dağı: sözümde AE

¹⁶⁰⁹ Müftī // budur ki: ‘arz-ı salṭanata lāyık olan budur ki bunları ‘afv eyledün AE

¹⁶¹⁰ -AE

¹⁶¹¹ Buña // dağı -AE

¹⁶¹² idi MK

¹⁶¹³ yine // gelüp: hemen ḡazaba geldi AE

¹⁶¹⁴ - AE

¹⁶¹⁵ onlar AE

¹⁶¹⁶ “zımnen” kelimesi AE’de “izndür” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁶¹⁷ -MK

ve ardında olanlar dağı at üstinde¹⁶¹⁸ şöyle mütehayyir kaldılar. Hemân Sultân Selîm ol menzile varduğda cümlesini ıtlâk eyledi. [MK 112b] Edrine'ye varduğda emr gönderüp “Bildüm ki sen cemî' -i aqvâlünde şâdık ve kelime-i Hakk'ı nâtlık imişşün, imdi Rûmili ve Anağolı'nuñ iki kâdî' -i askerligini saña virdüm.” didi.¹⁶¹⁹ Müftî ' Alî Çelebi dağı mektûb gönderüp Sultân Selîm'e du' â vü i' tizâr eyledi ki “Ben Allâhu Te' âlâ ile¹⁶²⁰ ahd eyledüm ki benden hikmet lafzı şâdır olmaya diyü.”¹⁶²¹ didi, Sultân Selîm dađı¹⁶²² ziyâde maĥabbet eyledi. Dînini şiyânet içün devlet-i dünyâyâ meyl eylemedüğünü bildi. Beş yüz filori gönderdi, kabûl eyledi. Şoñra taĥt-ı sa' âdet-baĥta¹⁶²³ Sultân Süleymân Hân cülûs eyledükde vazîfesine elli akçe¹⁶²⁴ dağı ziyâde idüp vazîfesi¹⁶²⁵ yevmi iki yüz oldu.

Marîz olduğda şâhib-i kitâbuñ vâlidî ' iyâdete varup sırran ba' zı söz söyledükde vâlid bükâ' eyleyüp ba' dehu sebep-i bükâ' dan su' âl olunduğda “Merĥûm, kendü mevtini ĥaber virüp vaĥt-i işrâkda Ĥazret-i Mûsâ 'aleyhimü's-şalâvâtu ve's-selâmuñ¹⁶²⁶ rûĥ-ı şerîfi [AE 91b] gelüp ‘Şimden şoñra gelün, diyâr-ı âĥireti teşrîf eyleñ.’ didi. Ol idi sebep-i bükâ' diyü ĥaber virdi.” diyü rivâyet olındı. Merĥûm toĥuz yüz otuz iki târiĥinde vefât eyledi ve bir kitâb taşnîf eyleyüp anda muĥtârât mesâ' ili cem' eyleyüp adını *Muĥtârât* ĥodı.¹⁶²⁷ *Raĥmetu'llâhi te' âlâ 'aleyh.*¹⁶²⁸

Monlâ ' Abdu'r-raĥmân İbn ' Alî bin Mü'eyyed el-Amâsiyyevî

Merĥûm ' ulûm-ı ' aĥliyyede emed-i aĥşâyâ ve ' ulûm-ı naĥliyyede ĥâyet-i kuşvâyâ yitişüp ' ilm-i ' Arabiyye'de şeyĥ ve ĥadiş ü tefsîrde ferîd ve ' ilm-i belâğatda vaĥîd idi. Ve dağı mehîb ve ' aĥîmü's-şân ve üç lisânda nazmı, fazlına ĥavî-i burĥân

¹⁶¹⁸ şöyle // üstinde, der-kenâr MK

¹⁶¹⁹ - AE

¹⁶²⁰ Allâhu // ile -AE

¹⁶²¹ - MK

¹⁶²² - AE

¹⁶²³ taĥt-ı // baĥte: taĥta AE

¹⁶²⁴ - AE

¹⁶²⁵ - MK

¹⁶²⁶ “Allah'ın selamı ve duası onun üzerine olsun.”

¹⁶²⁷ didi AE

¹⁶²⁸ *Raĥmetu'llâhi* // 'aleyh: *Raĥimehu'llâh.* AE

idi. Ve kefi, nehr-i sâ'il ve bâbı, ni' me'l-meâb-ı mecma'ü'l-mesâ'il idi. Huşûşan envâ'ı hüsni-hattı kâtib [MK 113a] ve 'ulemâ içinde mertebesi a'le'l-merâtib idi. Ba'z-ı 'ulemânun risâlesi medhinde nazmındandır. 'Arabiyye:

هاتيك رسالة على وفق السؤل

من أمعن فيها يتلقى بقبول

يستعظم من الفها ثم يقول

يا خير رسالة ويا خير رسول¹⁶²⁹

'Aynı ile bu risâleye Hâcî Hasan-zâde dağı imzâ eyledi. Ol zamânda ikisi kâdî-askerler idi. İmzâ-yı mezbûr:

رسالة لنكات الفنون جامعة

ومثلها لدليل لفضل صاحبها¹⁶³⁰

İki imzâ mâ-beyninde olan fark keşîrdür. Şol kimesne yanındaki fı'l-cümle 'ilm ü nazmdan habîrdür. Merhûm Amâsiyye'de sekiz yüz altmış Şafer'inde toğdı. Ni' met-i vesî'a ve devlet-i fesîhada taşşîl-i fezâ'il üzere olup yigit olduğda Sultân Bâyezîd ile muşâhib oldı. Sultân Bâyezîd Hân¹⁶³¹ ol zamânda Amâsiyye'de beg idi. Ba'z-ı müfsid bunı Sultân Mehemmed'e geçüp katline emr gönderdi.¹⁶³² Sultân Bâyezîd'e emr gelmedin hâli buña haber virüp esbâb-ı seferini düzüp ve on biñ akçe harçlık virüp bir gice çıkardı. Mü'eyyed-zâde Haleb'e vardı, ol zamânda Haleb Çerâkise elinde idi. Çünkim Haleb'e sekiz yüz seksen bir târihinde¹⁶³³ dâhil olup Haleb'de çok тұrmadı. Hele ba'z-ı 'ulemâsından *Mufaşşal* okıdı dağı okımağ murâdı idi lâkin kendüye ifâde [AE 92a] ider kimesne bulunmadı. Ba'z-ı tüccâr-ı 'Acem buña naşîhat eylediler. "Çünki maqşûduñ taşşîl-i 'ilmdür, hemân Şîrâz'da Monlâ

¹⁶²⁹ "İşte arzulara cevap veren bir risale. Onu dikkatle inceleyen bu özelliği görür. / Müellifin büyüklüğü karşısında 'Bu ne güzel bir risâle ve bu ne güzel bir elçi!' der."

¹⁶³⁰ "Bir risale ki ilimlerin inceliklerini taşır. Bunun gibisi yazarının meziyetine açık delildir."

¹⁶³¹ Bâyezîd Hân: Selîm AE

¹⁶³² katline // gönderdi: bunı katl emr eyledi. AE

¹⁶³³ sekiz // târihinde -MK

Celālū'd-dīn-i Devvānī hıdmetine 'azm eyle.” didiler. Naşihatleri ile¹⁶³⁴ mütenaşşih olup Celālū'd-dīn hıdmetine vāşıl olup okıdı. Bir zamān¹⁶³⁵ 'ilm-i ḥadīs ü tefsīr ve 'ilm-i 'Arabiyye'yi anda taḥşīl eyledi. Şāhib-i kitāb eydür: ¹⁶³⁶ “Ben Celālū'd-dīn'ün [MK 113b] Mü'eyyed-zāde¹⁶³⁷ ḥaḳḳında icāzet-nāmesini gördüm. Fazīlet-i tāmme ile şehādet eyleyüp zıkr olınan 'ulūmda icāzet virmiş. Mü'eyyed-zāde, Celālū'd-dīn'ün yanında yedi yıl yatmış okımış.”

Sultān Bāyezīd Hān¹⁶³⁸ cülūs eyledükde diyār-ı 'Acem'den Amāsiyye'ye sekiz yüz seksen sekiz Ramazān'ında dāhil olmuş. Kırk gün ṭurduḳdan şoñra İstanbul'a gelüp mevālī-i Rūm ile muşāḥabet ü mübāḥaşe ider. Ziyāde istiḥsān idüp Ḥaṭīb-zāde bunı vezīre gönderüp ḥaḳḳında faẓl ile şehādet ider. Sultān Bāyezīd'e 'arz eyledükde İstanbul'da Kālender-hāne Medresesi'ni virüp şoñra¹⁶³⁹ sekiz yüz ṭoḳsan bir Rebi'ü'l-evvel'inün on yedisinde Monlā Muşliḥu'd-dīn-i Kaşālānī'nün kızını tezvīc eyledi. Ol günde Sultān Bāyezīd buña Şemāniyye'den birini virdi. Şemāniyye'de sekiz yıl ṭurup andan sekiz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz tāriḥinde¹⁶⁴⁰ Edrine kazāsını virdi şoñra ṭoḳuz yüz yedi Rebi'ü'l-evvel'inde¹⁶⁴¹ Anaṭolı kāḍī-'askeri eyledi şoñra ṭoḳuz yüz on bir tāriḥinde Hācī Ḥasan-zāde fevt olup bunı yirine Rūmili kāḍī-'askeri eyledi şoñra bir ḥādīşeden ötüri evi ğāret olunup daḥı¹⁶⁴² ṭoḳuz yüz on yedi Receb'inde kāḍī-'askerlikden 'azl olındı. Günde yüz elli aḳçe tekā'üd vazīfesini eyledi, ḳabūl eylemedi. Çok geçmedi, Sultān Selīm Hān¹⁶⁴³ cülūs eyleyüp yüz elli aḳçe vazīfe eyledi ve hem Karaferye kazāsını vazīfesine zamm eyledi. Şoñra ṭoḳuz yüz on ṭoḳuz

¹⁶³⁴ - AE

¹⁶³⁵ “Bir zamān” kelimesi AE'de “olup” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁶³⁶ - AE

¹⁶³⁷ Mü'eyyed AE

¹⁶³⁸ - AE

¹⁶³⁹ - AE

¹⁶⁴⁰ sekiz // tāriḥinde -MK [AE nüshasında bu tarih “Sekiz yüz doksan bir” tarihinde belirtilmiş olmakla birlikte İstanbul kadılığı görevinin sekiz yüz doksan bir yılında olması ve bu görevdeki sekiz yıllık geçirilen süre göz önünde bulundurulduğunda bu tarihin müstensih tarafından yanlış kaydedildiği görülmektedir. Aynı zamanda Muharrem Tan (*age*, s. 236) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 470) bu tarih “Sekiz yüz doksan dokuz” olarak yer almaktadır. Dolayısıyla metinde yer alan yanlış bilgi tashih kılınmıştır.]

¹⁶⁴¹ “ṭoḳuz yüz yedi Rebi'ü'l-evvel'inde” ifadesi AE'de “eyledi” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁶⁴² - MK

¹⁶⁴³ - AE

Receb’inde yine Rûmili’ne kâdî-‘ asker eyleyüp [AE 92b] Sultân Selîm ile ‘Acem seferine bile gidüp Şâh İsmâ‘îl-i Erdebîlî Muḥârebese’nde bile ḥâzır oldu. Seferden dönüp Çoban Köprisi’ne geldükde kâdî-‘ askerlikden toḡuz yüz yigirmi Şa‘bân’ında¹⁶⁴⁴ ma‘zûl oldu [MK 114a] zîrâ ‘aqlına ihtilâl gelmiş idi. Günde iki yüz aḡçe vazîfe ta‘yîn olındı. Ma‘zûlen İstanbul’a gelüp toḡuz yüz yigirmi iki Şa‘bân’ında fevt oldu. Müverriḡ târiḡinde:

نفسی الفداء لحبر حل حين قضى

في روضة وهو في الجنات محبور

مقامه في العلى الفردوس يسكنه

أنيسه في الثرى الولدان والهور

قل للذي بيتغي تاريخ رحلته

نجل المؤيد مرحوم ومبرور

وأبق من بعده ذرية نجبا

يزداد قي قبره منهم له نور¹⁶⁴⁵

Ebî Eyyûb-ı Enşârî yanında defn olındı. Monlâ-yı mezbûruñ kelimât-ı keşîresi ve leṭâ’if-i ‘acîbesi vardır lâkin küllîsi müsevvede ḡalmışdur. Umûr-ı ḡazâyâ iştiḡâlî tebyîzâta mâni‘ oldu. Bir risâlesi vardır, ‘ilm-i kelâmda mevâzî‘-ı müşkileyi îrâd eylemişdür, Sultân Korkud’a gönderdi. Huṭbesinde bir ḡaşıde-i belîḡa¹⁶⁴⁶ inşâd eyleyüp medḡ eyledi. Ve bir risâlesi daḡı vardır şübhe-i ‘âmmе ḡallinde. Ve *Kürre-i*

¹⁶⁴⁴ toḡuz // Şa‘bân’ında -MK

¹⁶⁴⁵ O âlime can feda ki vefat ettiḡinde, Cennet bahçelerinde nimetlere boḡulmuştur. / Makamı Firdevs-i Âlâ olsun. Bolluk içinde yârânı vildan ve huriler olsun. / Onun ölüm tarihini sorana de ki Müeyyedzâde merhûm ve makbûldür. / Allah’ım onun ardından öyle bir necip soy bırak ki onlar vesilesiyle kabrinde nur artsın.

Müverriḡ // nûru -MK

¹⁶⁴⁶ - AE

Mudaḥrece Risālesi dahı vardır. Anda dahı¹⁶⁴⁷ ġarāʾib-i kütübi cemʿ eyledi ki içinde ebnā-yı zamān semʿ ine toḡınmaduḡ kitāb vardır, müṭālaʿ ası ḡande ḡaldı.

Monlā Muṣliḡuʾd-dīn eṣ-ṣehīr bi-Birgi-zāde

Ḳāḍī oġlı idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrından oḡıdı. Monlā Ḳāsım ki Ḳāḍī-zāde demek ile meṣḡurdur, anuñ ḡıdmetine yitiṣdı ṣoñra muʿīdi oldu ṣoñra baʿz-ı medreseye müderris olup ṣoñra Sulṭān Bāyezīd Amāsiyyeʾde oġlı Ṣeh-zāde Sulṭān Aḡmedʾe ḡāce eyledi ṣoñra Ṣemāniyyeʾden birine [AE 93a] müderris oldu ṣoñra Edrine ḡāḍisi oldu. Ḳazāsında sīret-i ḡasene ve ṭarīḡat-ı müstaḡsene¹⁶⁴⁸ üzere idi. ḡaylī zamān Edrineʾde ḡāḍī oldu. Sulṭān Selīm cülüs eyledükde Edrineʾden ʿazl olunup ġünde yüz otuz aḡce vaṣīfe taʿyīn olındı. Ṣoñra Edrineʾde toḡuz yüz on toḡuz tāriḡinde fevt oldu. Merḡūm ceriyyüʾl-cenān, ṭalīḡuʾl-lisān, faṣīḡuʾl-beyān idi. *Raḡimeḡuʾllāḡu teʿālā*.¹⁶⁴⁹

Monlā Muḡyiʾd-dīn Muḡammed bin el-Mevlā ḡasan es-Samsunī

Evvelā¹⁶⁵⁰ vālidinden oḡıdı [MK 114b] ve¹⁶⁵¹ Monlā ʿAlāʾüʾd-dīn-i ʿArabīʾden oḡıdı. Ṣoñra Burūsaʾda Monlā ḡüsrev Medresesiʾne müderris olup ṣoñra İstanbulʾda Maḡmūd Paṣa Medresesiʾne müderris oldu ṣoñra İzniḡʾde Orḡān Ġāzī Medresesiʾne müderris olup baʿdeḡu Edrineʾde Çifte Medreseʾye müderris olup ṣoñra Ṣemāniyyeʾden birine müderris oldu ṣoñra seksen aḡce vaṣīfe ile teḡāʿüd iḡtiyār¹⁶⁵² eyledi ṣoñra Sulṭān Selīm ḡān¹⁶⁵³ Edrineʾye ḡāḍī eyledi. Edrineʾde ḡāḍī iken toḡuz yüz on toḡuz tāriḡinde fevt oldu. Merḡūmuñ ʿilme kemāl-i¹⁶⁵⁴ iṣṡāḡalı var idi. Gice ve ġündüz ḡall-i müṣḡilātdan ḡālī olmazdı. Zehārif-i dünyāya māʾil degül idi, ġanī ile

¹⁶⁴⁷ - AE

¹⁶⁴⁸ marziyye AE

¹⁶⁴⁹ ʿaleyh AE

¹⁶⁵⁰ - AE

¹⁶⁵¹ ṣoñra MK

¹⁶⁵² - AE

¹⁶⁵³ - AE

¹⁶⁵⁴ - AE

faķır yanında bir idi. *Şerh-i Miftāh*-ı Seyyid'e ve *Hāşīye-i Şerh-i Tecrid*-i Seyyid'e hāşīyesi vardır ve *Telvīh*'e dağı hāşīyesi vardır.¹⁶⁵⁵

Monlā Seyyidī el-Ĥamīdī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup şoñra Monlā ‘Alā’ü’-d-dīn-i Fenārī hıdmetine yitişdi şoñra Sivas’da müderris oldı ba‘dehu Burūsa’da Sultān Murād Medresesi’ne müderris oldı şoñra İznik’de Orĥān Ġāzī Medresesi’ne ba‘dehu Burūsa’da Sultāniyye¹⁶⁵⁶ Medresesi’ne ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldı şoñra tekā‘üd tarīķiyle seksen akçe vazīfe eylediler [AE 93b] şoñra İstanbul’a kādī oldı. Kādī iken tokuz yüz on üç tārīhinde fevt oldı. ‘İlme kemāl-i iştiġāl üzere idi. Nās, ‘ilmde akrānı üzerine tefzīl iderlerdi. Merĥūm kara idi ve kaba şakallı,¹⁶⁵⁷ büyük ādem idi ve mehābet ü vakār şāhibi idi. Seyyid Şerīf’ün *Şerh-i Miftāh*’ına ve *Şerh-i Mevāķıf*’ına dağı su’ālleri vardır ve ‘Arabi¹⁶⁵⁸ nazmı vardır lākin za‘īfdür.

Monlā Seyyidī el-Ĥaramanī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı şoñra Monlā ‘Alī el-‘Arabi hıdmetine yitişüp mu‘īdi [MK 115a] oldı şoñra Toķat’da müderris oldı şoñra İstanbul’da Ķalender-hāne’ye müderris olup ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldı şoñra Burūsa’da Sultān Bāyezīd Medresesi’ne müderris oldı şoñra İstanbul’a kādī oldı ba‘dehu Anaķolı kādī-‘askeri oldı şoñra Rūmili kādī-‘askeri oldı. Sultān Selīm’ün evā’il-i saltanatında ma‘zūl olup yüz yigirmi akçe vazīfe ile Şemāniyye Medresesi virildi. Şemāniyye’de müderris iken tokuz yüz yigirmi üç tārīhinde fevt olup İstanbul’da binā eyledüġi mekteb yanında defn olındı. Merĥūm, ‘ilme meşġūl ve fazlı beyne’l-‘ulemā maķbūl idi ve şīme-i ‘azīme ve vech-i ĥasen şāhibi idi. Bir risāle yazdı, Monlā Seyyidī el-Ĥamīdī’nün *İşķālāt*’ına cevābı mutazammındur.

¹⁶⁵⁵ ve *Telvīh*’e // vardır. -MK

¹⁶⁵⁶ Sultān MK

¹⁶⁵⁷ kara // şakallı: siyah çerde ve MK

¹⁶⁵⁸ ġazel MK

Monlā Nūrū'd-dīn el-Ḳaraşuyī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı şoñra Ḥaṭīb-zāde hıdmetine yitişüp andan okıdı şoñra Monlā Ḥ’āce-zāde’den okıdı şoñra Sinān Paşa hıdmetine vāşıl oldı, ayrılmağı. Ḥattā Sinān Paşa nefy-i beled olduğda bile gitdi, kışşası zıkr olınmışdur. Ba‘dehu ba‘z-ı medārise müderris olup şoñra Burūsa’da Sultān Bāyezīd Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu Üsküb Medresesi’ne [AE 94a] şoñra Edrine’de Dārū’l-Ḥadīş’e ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldı şoñra seksen akçe ile müteķā’id oldı ba‘dehu Sultān Selīm İstanbul kaçāsını virdi ba‘dehu Anaṭolı kādī-‘askeri eyledi ba‘dehu Rūmili kādī-‘askeri eyledi şoñra Sultān Selīm bir kışşadan öturi ma‘zül eyleyüp yüz yigirmi akçe ile Şemāniyye’den birini virdi şoñra yine İstanbul kādīlığını virdi ba‘dehu ‘azl eyledi, yevmī yüz yigirmi akçe vazīfe eyledi. Toķuz yüz yigirmi¹⁶⁵⁹ [MK 115b] sekiz tārīhinde fevt olup İstanbul’da mescidi yanında defn olındı. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl ve muḥaddiş ü faķīh idi. Muşırr ‘ale’l-Ḥaķķ, ehl-i bāṭıla mużırr-ı muṭlaķ idi ve¹⁶⁶⁰ سيف الله في الدين idi. Bir risāle taşnīf eyledi, Monlā Seyyidī el-Ḥamīdī’nün su’āllerine cevāb virdi ve miftāḥü’l-fıķh taşnīf eyledi, muḥṭarāt mesā’ili derc idüp *Murtażā* diyü ad virdi.

Monlā Muḥyi’d-dīn Muḥammed bin Muḥammed el-Ḳocavī

Vālidı ‘aşrında meşhūr-ı ‘ulemādan ma‘dūd idi. Babası¹⁶⁶¹ Merzifon’da müderris iken¹⁶⁶² Monlā Muḥyi’d-dīn ol zamānda babasından okıdı şoñra Monlā Bahā’ü’d-dīn’den okıdı ba‘dehu Amāsiyye’de müderris olan Monlā ‘Abdī’den okıdı ve ba‘dehu Meḥemmed Şāh-ı Fenārī oğlı Ḥasan Çelebi’den okıdı şoñra Malķara’da müderris oldı ba‘dehu İstanbul’da İbrāhīm Paşa Medresesi’ne müderris oldı -Evvel müderrisi bu idi.- ba‘dehu İznik’de Orḥān Ġāzī Medresesi’ne müderris oldı¹⁶⁶³ şoñra Edrine’de Dārū’l-Ḥadīş Medresesi’ne müderris oldı. İstanbul’da Muşṭafā Paşa Medresesi’ni binā idüp buña virdi -Evvel müderrisi bu idi.- şoñra Şemāniyye’den

¹⁶⁵⁹ akçe // eyledi. Toķuz yüz yigirmi -MK

¹⁶⁶⁰ “Din üzerinde Allah’ın kılıcı”

¹⁶⁶¹ - AE

¹⁶⁶² oldı idi AE

¹⁶⁶³ - AE

birine müderris oldu sonra Sultân Bâyezîd seksen akçe vazîfe eyledi tekâ'üd tarîki ile.¹⁶⁶⁴ [AE 94b] Kaçan Sultân Selîm pâdişâh olduğda İstanbul kazâsını virdi ba' dehu Anadolu kâdî-askerliğini virdi sonra kâdî-askerliğini terk idüp¹⁶⁶⁵ Sultân Selîm yüz yigirmi akçe vazîfe ile Şemâniyye'den birini virdi. Ba' de zemânin tedrisi dahı terk idüp bir zamân evinde tûrdı ba' dehu Sultân Selîm Mısr kâdîliğini virdi. Bir yıl Mısr'da tûrdı sonra hacc idüp İstanbul'a geldi. Yüz otuz akçe tekâ'üd vazîfesi ta'yîn olındı.¹⁶⁶⁶ Tokuz yüz otuz bir [MK 116a] târîhinde fevt oldu. Merhûm 'âlim ü fâzıl ve¹⁶⁶⁷ 'ulûmuñ cemî'sinde mâhir idi. Şâhibü'l-beyân ve faşîhu'l-lisân, vâsi' u't-tahrîr ve kâmilü't-tahrîr idi. 'Arabî inşâda mâhir idi. Pîrligini ba' z-ı resâ'ilinde vaşf idüp 'Arabiyye:

نزل الثلوج على هامتي

حتى تقوس بها قامتي¹⁶⁶⁸

Ehline hafî degüldür ki bunda isti'âre-i hasene ve terşîh-i belîğ ve selâset-i elfâz vardur.

Monlâ Bâlî el-Aydî

Evvelâ 'ulemâ-yı 'aşrından okıyup sonra Sinân Paşa hıdmetine vâşıl oldu. Ba' dehu ba' z-ı medârise müderris olarak İstanbul'da Vezîr 'Alî Paşa Medresesi'ne müderris oldu sonra Edrine'de Çifte Medrese'ye müderris olup ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris oldu sonra seksen akçe vazîfe ile mütekâ'id oldu ba' dehu Burûsa'ya kâdî oldu ba' dehu ma'zûl olup seksen akçe vazîfe ile Şemâniyye'den birine müderris oldu ba' dehu yigirmi akçe dahı¹⁶⁶⁹ terakķi olup vazîfesi yüz oldu, tekrâr Burûsa'ya kâdî oldu, yine ma'zûl olup yüz akçe ile yine Şemâniyye'den birine müderris oldu.¹⁶⁷⁰ Müderris iken fevt oldu. Târîh-i vefâtı tokuz

¹⁶⁶⁴ "tekâ'üd tarîki ile" ifadesi MK'de "Bâyezîd" kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁶⁶⁵ - AE

¹⁶⁶⁶ eyledi AE

¹⁶⁶⁷ idi AE

¹⁶⁶⁸ "Başıma öyle kar yağdı ki ağırlığından belim büküldü."

¹⁶⁶⁹ - MK

¹⁶⁷⁰ olup vazîfesi // oldu: olunup yüz akçe ile MK

yüz yigirmi tokuz senesinde vâkı¹⁶⁷¹ olup İstanbul'da mescidi yanında defn olındı. Merhûm cemî¹⁶⁷²-i evkâtını 'ilme şarf iderdi. Hattâ atından düşüp ayağı ufandı, arkası üzerine yatup yine dersi terk eylemedi. Dersi [AE 95a] yatduğu yirde, evinde virürdi.¹⁶⁷² Cemî¹⁶⁷³-i ulûmda eli var idi ve hâll-i müşkilâta kâdir idi. Hıfzı kavî ve kitâbı çok [idi],¹⁶⁷³ küllîsini 'ulemâya vakf eyledi. Merhûmuñ bir risâlesi vardur, Monlâ¹⁶⁷⁴ Seyyidî el-Ĥamîdî'nün *İşkâlât*'ına cevâbı mutazammındur.

Monlâ 'Abdu'r-raĥîm bin el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn el-'Arabî

Vâlidî Bâbek Çelebi dimek¹⁶⁷⁵ ile laķab virdi ve bu laķab ile meşhûrdur. Evvelâ vâlidinden okıyup ba' dehu¹⁶⁷⁶ Ĥatîb-zâde'den okıdı. Şoñra [MK 116b] ba' z-ı medârise müderris olup şoñra Şemâniyye'den birine müderris oldı şoñra İstanbul kâdîsî oldı ba' dehu yine Şemâniyye'den birine müderris oldı. Şoñra¹⁶⁷⁷ yüz akçe vazîfe ile müderris iken tokuz yüz yigirmi üç târîhinde fevt oldı. Uşul ü furû' ve ma' kûl ü menkûlî 'âlim idi. İllâ kuvvet-i zihninden her zamânda 'ilme meşgûl olmazdı. Bunuñ birle ĥüsnü'l-muĥâveret, ĥaviyyü'l-münâzarat idi ve talîķu'l-lisân ve ceriyyü'l-cenân kimesne idi. *Raĥimehu'llâh.*¹⁶⁷⁸

Monlâ Şalâhu'd-dîn Mûsâ Çelebi İbn el-Mevlâ el-fâzıl Ĥamîdü'd-dîn İbn Efđalü'd-dîn el-Ĥüseynî

'Âlim ü 'âmil¹⁶⁷⁹ ü zâhid ve ehl-i vera' idi. Evkâtını 'ilme ve 'ibâdete şarf eylemiş idi. Evvelâ Vezîr Maĥmûd Paşa Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris olup şoñra altmış akçe vazîfe¹⁶⁸⁰ ile müteķâ'id oldı. Nâsdan infişâl ve muşâhibden i'tizâl, evinde 'ibâdete meşgûl idi. Zâ'irîn ile dünyâ kelimâtı eylemez idi. Ve mücerred idi, ehli ü 'ıyâli yok idi. Kendüye maĥşûş bir

¹⁶⁷¹ Târîĥ-i // olup: sene tokuz yüz yigirmi tokuzda AE

¹⁶⁷² dirdi AE

¹⁶⁷³ ĥıfzı // çok [idi.]: 'Arabî ve Fârsî kitâbı çok idi MK

¹⁶⁷⁴ - AE

¹⁶⁷⁵ - AE

¹⁶⁷⁶ meşhûrdur // ba' dehu: meşhûr oldı. Vâlidinden okıdı ve AE

¹⁶⁷⁷ - AE

¹⁶⁷⁸ - MK

¹⁶⁷⁹ u 'âmil -MK

¹⁶⁸⁰ - AE

karıdan ğayrı kimesne hıdmet eylemezdi. Ve vuzū'da vesvesesi var idi. Āb-destini gören kimesne kışda şiddetde ayağına yigirmi қоға şu dökdüğünü rivāyet eyledi. Hem sebeb-i mevti dahı ol vesvesesi olmuşdur.¹⁶⁸¹ Zīrā kaftānını āb-dest şuyına ısladup kurutmak için oda yakın varıcağ eteginün bir tarafı yanmış, tuymamış soñra [AE 95b] karnına gelicek odı söndürmege kâdir olamayup yanmış. Karı da hâzır olmamağla kimse hâlâş itmedüğü ecilden¹⁶⁸² ol oddan helāk olmuş, böyle rivāyet olındı.¹⁶⁸³ Ve ba'z-ı şikâtdan mervîdür ki "Maḥmūd Paşa Medresesi'nde ders okıdurken ezân okınup mü'ezzin Allāhu ekber didükde monlā-yı mezbūr 'Te'ālā ve Teḳaddes.'¹⁶⁸⁴ [MK 117a] didi dahı eyitdi: 'Bu lafzı ben evvelā melā'ikeden işitdüm.' didi dahı der-‘aḳab nedāmet eyledi bu sırrı ifşā eyledüğüne. Te'essüf ellerini dizlerine urup "Vā-esefā." didi."¹⁶⁸⁵

Monlā Muḥyi'd-dīn el-'Acemī

Monlā Gürānī şāgirdlerinden idi. Ba'z-ı medārise müderris olup soñra Şemāniyye'den birine müderris oldu ba' dehu Edrine'ye kâdī olup hālet-i kazāda fevt oldu. Merḥūm müteşerri' u müteverri' ve mutaşallib fi'd-dīn idi. Hüsni ḥatt¹⁶⁸⁶ yazardı. Seyyid Şerīf'ün *Ferā'iz Şerḥi*'ne hāşiyesi vardır. Şadrü's-şerī'a'nuñ *Bāb-ı Şehīd*'de yazduğına risālesi vardır ve bundan ğayrı talīkāt ü resā'ili vardır. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁶⁸⁷

Monlā Sinānū'd-dīn Yūsuf el-'Acemī

Diyār-ı 'Acem'de Berda'a karīb Gence kaşabasındandır. Evvelā¹⁶⁸⁸ bilādı 'ulemāsından okıyup ba' dehu Rūm'a geldi. Burūsa'da Monlā Hüsrev Medresesi'nde müderris olup soñra İznik Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Burūsa'da Sultān Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu Amāsiyye'de Sultān Bāyezīd Medresesi'ne

¹⁶⁸¹ dahı // olmuşdur: bu idi. AE

¹⁶⁸² olmamağla // ecilden: olmamış dahı AE

¹⁶⁸³ böyle // olındı -MK

¹⁶⁸⁴ "Allah yücedir ve kutsaldır."

¹⁶⁸⁵ nedāmet // didi: te'essüf eyleyüp bu sırrı ifşā eyledüğüne nedāmet ellerini dizlerine urdı MK

¹⁶⁸⁶ "hüsni" kelimesi AE'de "yazdı" kelimesinden önce gelmektedir.

¹⁶⁸⁷ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* - MK

¹⁶⁸⁸ kendü AE

müderriş oldu.¹⁶⁸⁹ Dahı emr-i fetvâ aña tefvîz olındı ve bunda¹⁶⁹⁰ müderriş iken fevt oldu. Merhûm şâlih ü taķî idi. Evķâtını ‘ilme ve ‘ibâdete şarf idüp ifâde vü taşnîfe meşgûl idi. Seyyid Şerîf’ün *Şerh-i Mevâķıfı*’na hâşiyesi vardır ve *Hâşiyeye-i Tecrîd*’ine dahı hâşiyesi vardır. Hâtîb-zâde hâşiyesini redd içün yazmışdır. [AE 96a] Ve dahı ‘ilm-i hey’etde ve âdâb-ı bahşde dahı risâleleri¹⁶⁹¹ vardır.

Monlâ Seyyid İbrâhîm

Fâzıl u kâmil ve hasîb ü nesîbdür. Seyyid İbrâhîm’ün vâlidî, sadât-ı ‘Acem’den idi. Riķlet eyleyüp Rûm’da Amâsiyye’ye ķarîb Yeñice nâm ķaryede¹⁶⁹² tavaţţun eyledi. [MK 117b] Ammâ evliyâ-yı kibârdan ve kerâmât-ı seniyye şâhibi idi. Havâriķ-i ‘âdâtdan çok nesne menķûldür, tafşîli itnâba mü’eddi olmasun diyü terk olındı.

Hele o cümleden birisi budur ki Seyyid İbrâhîm’ün vâlidî evâķir-i ‘ömrinde¹⁶⁹³ a‘ mâ olup bir gün veledi Seyyid İbrâhîm bunuñ yanında başını açdı. Vâlidî¹⁶⁹⁴ oğlına “Yâ veledî! Başın açma, şovuk geçer.” didi. Seyyid İbrâhîm bu söze ‘acebe ķalup eyitdi:¹⁶⁹⁵ “Yâ ebî! Benüm başum açuķ olduķını¹⁶⁹⁶ neden bildüñ, sen ĥod a‘ mâsın?” didi. Vâlidî eyitdi: “Ben Allâh’a tazarru‘ eyledüm ki senüñ yüzüñi baña göstermekden beni men‘ eylemeye. Du‘âm maķbûl oldu, yüzüñe baķduğumda¹⁶⁹⁷ başuñı açık gördüm.” didi.

Ve birisi dahı budur ki Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de beg iken vâlid-i ‘azîze müdâvemet ü mülâzemet idüp du‘âsından istimdâd idüp ‘azîze baba didi.¹⁶⁹⁸ Bu ‘azîz dahı Sultân Bâyezîd’e “Çok av u şikâre meşgûl ve ĥariş olma.” diyü vaşiiyet eyledi.¹⁶⁹⁹ Şeh-zâde bir zamân şikârı terk idüp ba‘ dehu yine şikâre çıķup avcılar bir

¹⁶⁸⁹ Ba‘ dehu // oldu. -MK

¹⁶⁹⁰ anda MK

¹⁶⁹¹ hey’etde // risâleleri: hey’et bahşinde bir risâlesi MK

¹⁶⁹² “Yeñice” // ķaryede: Gence ķaryede mevzi’ de AE

¹⁶⁹³ a‘ mârında AE

¹⁶⁹⁴ dahı AE

¹⁶⁹⁵ Seyyid // eyitdi: dahı Seyyid İbrâhîm’ün bu söz ‘acebe gelüp AE

¹⁶⁹⁶ açuķ olduķını: açduğın

¹⁶⁹⁷ baķdum MK

¹⁶⁹⁸ ‘azîze // didi: baba dirdi AE

¹⁶⁹⁹ meşgûl // eyledi: ĥariş olma diyü vaşiiyet u nasihat idüp AE

ālāy āhūyı süre süre Sulṭān Bāyezīd¹⁷⁰⁰ üzerine iledüp oḡ¹⁷⁰¹ yirine geldükde Sulṭān Bāyezīd āhū ālāyına oḡ atmadı, āhū ālāyı geçüp gitdi.¹⁷⁰² Sulṭān Bāyezīd'e su'āl itdiler “Niçün oḡ atmaduñuz?”¹⁷⁰³ diyü. Cevāb virüp eyitdi: “Babamı gördüm, bir āhūya binmiş. Baña tehdīd eyledi ‘Saña¹⁷⁰⁴ şikār eyleme didüm, niçün sözümi tutmaduñ?’ didi, diyü tevbiḥ eyledi. Anuñçün oḡ atmağa kâdir olmadum.” diyü ḥavf u ḥaşyet ile avdan ferāgat idüp [MK 118a] sarāyına müteveccih oldı.¹⁷⁰⁵ Seyyid İbrāhīm'ün vālidi şu makūle şāḥib-i kerāmāt idi.

Monlā Seyyid İbrāhīm daḥı mezbūr babası yanında ‘iffet¹⁷⁰⁶ [AE 96b] ü şalāḥ ile neşv ü nemā bulup ba‘ dehu taḥşīl-i ‘ilm içün Burūsa’ya gelüp şāḥib-i kitābuñ ana cānibinden cedit olan Seyyid¹⁷⁰⁷ Şeyḥ Sinānū’d-dīn’den okıyup Şeyḥ Sinān meşāyih ṭarīḳine sülūk idicek Seyyid İbrāhīm Burūsa’da Cāmi‘-i Kebīr’de i‘tikāfda ḳaldı. Ba‘ dehu Şeyḥ Sinān, Seyyid İbrāhīm’i yoḡlayup ve Seyyid’e¹⁷⁰⁸ tezkiye-i nefsine iştiḡālden vaşiiyet eyleyüp Seyyid İbrāhīm bir vāḳı‘a gördi. Vāḳı‘asında bir aḡ ḳuş olmuş, yeşil ḳanatları ve kıızıl minḳārları var. Kendüyi gördi ki ‘arş u kürsī ve semāvāt-ı seb‘ada ṭayerān ider. Ve daḥı¹⁷⁰⁹ gördi ki yirden bir ağac bitmiş, köki yirde ṭalı ve budaḡı gökde ve bir ṭalı uzanmış, maşrıḳdan maḡribe yitmiş. Kendüyi o ṭal üzerinde gördi. Seyyid İbrāhīm eydür: “Şeyḥ Sinān geldükde bu vāḳı‘amı ḥikāyet eyledüm. Şeyḥ ta‘bīr eylemedi, baña ‘Daḥı¹⁷¹⁰ meşḡul ol.’ didi.” Birḳaç günden soñra Seyyid İbrāhīm bir vāḳı‘a daḥı gördi kim bir deñiz eşegi üzerine binmiş, yuları yirde sürinür¹⁷¹¹ ve eşek üzerinde ṭulum ile şarāb ve ardında bir güzel oḡlan ve elinde bir ṭanbūr çalar görüp¹⁷¹² bu vāḳı‘adan nefsine ıztırāb gelüp küllī maḡzūn olup Şeyḥ

¹⁷⁰⁰ - AE

¹⁷⁰¹ ataḡ AE

¹⁷⁰² Sulṭān // atmadı. āhū ālāyı geçüp gitdi. -AE

¹⁷⁰³ oḡ atmaduñuz: itmedüñüz AE

¹⁷⁰⁴ ki MK

¹⁷⁰⁵ tevbiḥ // oldı: cevāb virüp ve ḥavf u ḥaşyet ile avdan ferāgat idüp evden ṭaraḫa müteveccih oldı.

AE

¹⁷⁰⁶ ḳanā‘ at MK

¹⁷⁰⁷ - AE

¹⁷⁰⁸ Seyyid İbrāhīm AE

¹⁷⁰⁹ - AE

¹⁷¹⁰ “daḥı” kelimesi AE’de “didi” kelimesinden önce gelmektedir.

¹⁷¹¹ bağlanmış AE

¹⁷¹² - MK

Sinān yine geldükde Seyyid İbrāhīm bu vāqı‘ayı ve bu vāqı‘adan hüznini şeyhe hikāyet ü rivāyet eyledükde şeyh “Seyyid İbrāhīm [MK 118b] maḥzūn olma ki bu vāqı‘a ki evvelki vāqı‘andan aḥsendür.¹⁷¹³ Zīrā ḥamr cezbe şüretidür ve ḡulām rūḥ şüretidür, ṭanbūr ‘ālem-i ḡudse cezbenüñ şüretidür. İllā bu kadar var ki ḥimāruñ yuları elüñde olmayıcak sen ašlā bir aḥada iktidār idemezsin. Var hemān ‘ilme meşḡul ol.” didi ve şeyh gitdi, hem şeyh didügi gibi oldu.

Seyyid İbrāhīm daḥı ‘ilme meşḡul olup¹⁷¹⁴ Monlā Ḥasan es-Samsunī ḥıdmetine yitişdi. Bunı ehliyyetinden ötüri tedriśe ta‘yīn [AE 97a] eyledi. Tedriśi kabūl eylemeyüp Ḥ‘āce-zāde İstanbul ḳazāsından soñra İznik müderrisi olduḳda Seyyid İbrāhīm, Ḥ‘āce-zāde ḥıdmetine varup çok zamān Ḥ‘āce-zāde ḥıdmetinde oldu. Soñra Vezīr Meḥammed Paşa-yı Ḳaramanī bunı¹⁷¹⁵ oḒlına ḥ‘āce eyledi. Çok zamān Seyyid İbrāhīm, Meḥammed Paşa oḒlına ta‘līm eyledi. Soñra Sultān Meḥammed ḥayātında Sultān Bāyezīd oḒlı Sultān Ḳorḳud’a mu‘allim eylediler soñra Merzifon Medresesi’ne müderris oldu soñra Ḳaraḥiṣār-ı Şāḥib Medresesi’ne müderris olup soñra İstanbul’da Muṣṭafā Paşa Medresesi’ne müderris olup soñra Amāsiyye’de Sultān Bāyezīd Medresesi’ne müderris olup hem müftī oldu seksen aḳçe vazīfe ile. Soñra tedriś ü fetvāyı terk eyleyüp Sultān Bāyezīd evāḥir-i ‘ömrinde yüz aḳçe tekā‘ūd vazīfesi eyledi. Sultān Selīm Ḥān¹⁷¹⁶ cülūs eyledükde Ebī Eyyüb-ı Enşārī Medresesi’nün¹⁷¹⁷ mezār-ı şerīfī yanında bir ev alıvirdi, ölince ol evde sākin oldu. Toḳuz otuz beş tāriḥinde fevt oldu.¹⁷¹⁸ Ol evi Monlā Seyyid İbrāhīm, Ebī Eyyüb-ı Enşārī [MK 119a] Medresesi’ne müderris olana vaḳf eyledi, el-ān vaḳfdur. Ve merḥūmuñ sinn-i şerīfī toḳsandan mütecāviz idi.¹⁷¹⁹

¹⁷¹³ yine geldükde Seyyid İbrāhīm bu vāqı‘ayı ve bu vāqı‘adan hüznini şeyhe hikāyet ü rivāyet eyledükde şeyh “Seyyid İbrāhīm maḥzūn olma ki bu vāqı‘a ki evvelki vāqı‘andan aḥsendür.”: geldükde bu vāqı‘adan hüznini şeyhe hikāyet eyledi. Şeyh, Seyyid’e eyitdi: [MK 118b] “Maḥzūn olma ki bu vāqı‘an evvelkiden aḥsendür.” MK

¹⁷¹⁴ ve Şeyh // olup: beni Şeyh ḳodı gitdi, hem Şeyh didügi ol Seyyid İbrāhīm daḥı ‘ilme meşḡul oldu.

AE

¹⁷¹⁵ - AE

¹⁷¹⁶ - AE

¹⁷¹⁷ Enşārī Medresesi’nün: Enşārī’nün AE

¹⁷¹⁸ Ölince // oldu. -MK

¹⁷¹⁹ Ve merḥūmuñ // idi.: merḥūmuñ toḳsana ‘ömri ḳarīb oldu. AE

‘Ömri tecerrüd üzere geçüp vâlidî merhûm bunı evlendürmek isteyüp¹⁷²⁰ şulehâdan bir şâlihüñ kızını Seyyid İbrâhîm’e nikâh eylemek murâd idindi. Seyyid İbrâhîm dahı vâlidî hâtırı içün rızâ¹⁷²¹ gösterdi. Şoñra vâlidî Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’i vâkı’asında görüp Hâzret-i Risâlet-penâhî *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki¹⁷²² “Allâhu Te‘âlâ saña Seyyid İbrâhîm gibi bir veled virdi dahı¹⁷²³ ol veledde kanâ‘at eylemedüñ dahı Seyyid İbrâhîm’e veled mi taleb idersin?” didi. Bundan şoñra¹⁷²⁴ vâlidî bunı evlendirmekden ferâğat eyledi.

Seyyid İbrâhîm nâsdan münkaṭı‘ olup evkâtını ‘ilme ve ‘ibâdet’e şarf iderdi ve zâhid-i vera‘ idi. [AE 97b] Yanında hâcer ile zehebüñ farkı yok idi. Dâ’imâ dizi üzere otururdu, yanı üzere oturduğunu kimesne görmüş degül idi. Bir hıdmeti kendü memlûkine dahı emr ṭarîkı ile söylemezdi. Meşelâ şu lâzım olsa şu kabı boş olsa¹⁷²⁵ “Şu getirüñ.” dimezdi. Yâ¹⁷²⁶ hemân şöyle dirdi ki “Zâhir bu kabı düzen şu içün düzmişdür.” diyüp kabı boş yirine kordı. Hıdmet-kâr dahı şu lâzım olduğunu fehm idüp şu kabını taldururdu.

Kendüleri¹⁷²⁷ ṭavîlü’l-kâme ve keşîrû’l-liḥye ve ḥüsnü’ş-şebîh idi. Şeref-i siyâdet ve envâr-ı ‘ibâdet yüzinde müşâhed idi. [MK 119b] Ri‘âyetde yanında sağîr ile kebîr bir idi. Ve dahı keşîrû’ş-şadâkat ve müdâvimü’l-evkât bi’l-cemâ‘at idi. Ve ḥüsn-i ḥaṭṭ yazardı, ekşer yanında olan¹⁷²⁸ kütüb-i mütedâvile kendü ḥaṭṭı ile idi. Âḥir-i ‘ömrinde a‘mâ oldı şoñra ‘ilâc ile bir gözi sağaldı, âḥir-i ‘ömrine dek ol gözi ile geçindi. Şâhib-i kitâb eydür: “İhtizâra qarîb zamânda yanında hâzır oldum. İki gözini bile açdı, eyitdi: ‘Allâhu Te‘âlâ kerîmdür. Allâhu Te‘âlâ’nuñ luṭf u kereminden müşâhede eyledüğüm nesne vaşfa şığar degüldür.’ didi ba‘dehu¹⁷²⁹

¹⁷²⁰ taleb idüp AE

¹⁷²¹ Seyyid // rızâ: vâlidî hâtırı içün cevâz AE

¹⁷²² görüp // buyurdılar ki: gördi vâlidine Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi AE

¹⁷²³ - MK

¹⁷²⁴ Bundan şoñra: dahı AE

¹⁷²⁵ olmaya MK

¹⁷²⁶ - MK

¹⁷²⁷ Ve dahı AE

¹⁷²⁸ ekşer // olan -AE

¹⁷²⁹ - AE

kendü nefesine meşgûl oldu. Ben du‘â eyledüm, gıtdüm. Ol gıce fevt oldu.” dıdı. Ve Ebî Eyyüb-ı Enşârî Câmî‘i kurbında defn olındı.

Ve talebeden ba‘zı merhûm Seyyid İbrâhîm’e hayâtında itâle-i lisân idüp ğıybetin iderdi. Ol nemmâm olan¹⁷³⁰ ħabîşü’n-nefs kimesne idi. Seyyid İbrâhîm’e ħaber virdüklerinde bir iki def‘a sükût eyledi.¹⁷³¹ Bir gün yine ol ħabîşü’n itâlesini Seyyid İbrâhîm’e ħaber virdüklerinde eyitdi: “Dili söyler mi dahı?” dıdı. Bı-kudreti’llâh ol ħabîşü’n dili tıttılup¹⁷³² mu‘tekalü’l-lisân oldu ħattâ ölince ħalâş olmadı. *Raħimehu’llâh.*¹⁷³³

Monlâ ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî el-Amâsiyyevî

Amâsiyye’ye qarîb Çorum nâm kaşabadan idi. Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de [AE 98a] şeh-zâde iken Monlâ ‘Alî imâmı idi. Şoñra Sultân Bâyezîd¹⁷³⁴ babası Sultân Meħmed’e şefâ‘at-nâme gönderüp Monlâ ‘Alî’ye Gümüş¹⁷³⁵ Medresesi’ni alıvırdı. Ba‘dehu¹⁷³⁶ Sultân Bâyezîd cülûs [MK 120a] eyledükde Monlâ ‘Alî’ye Engüri kâdîlığını virdi ve Engüri’de Aķ Medrese’yi bile zamm eyledi şoñra Burûsa kâdîlığını virdi ba‘dehu Mışr Sultânı Kayıtbay’a gönderüp mâ-beynlerini ıřlâħ eyledi. İstanbul’a geldükde Anaķolı kâdî-‘askerliğini virdi ba‘dehu toķuz yüz yedi târiħinde Anaķolı’dan ‘azl eyleyüp yüz aķçe tekâ‘üd vazîfesi eyledi ba‘dehu Sultân Bâyezîd oğlı Sultân Korkud’a gönderdi mâ-beynlerini ıřlâħ içün. Şoñra¹⁷³⁷ İstanbul’a geldükde iki gözi bile¹⁷³⁸ a‘mâ oldu. Ba‘zılar eydür: “Sultân Korkud bed-du‘â eyledi.” dir.¹⁷³⁹ “Zîrâ gönderdügi ħaberi şaħîħ Sultân Bâyezîd’e naķl eylemedügi ecilden.” diyü.¹⁷⁴⁰ ‘Aķıbet¹⁷⁴¹ toķuz yüz yigirmi yedi târiħinde fevt oldu. Merhûm

¹⁷³⁰ Ol // olan -AE

¹⁷³¹ bir // eyledi: mirâren ħaberdan şoñra Seyyid İbrâhîm sükût iderdi. AE

¹⁷³² tolaşur olup AE

¹⁷³³ - MK

¹⁷³⁴ Amâsiyye’de // Bâyezîd - MK

¹⁷³⁵ Gümüş-ħâne MK

¹⁷³⁶ - AE

¹⁷³⁷ Ba‘dehu AE

¹⁷³⁸ - MK

¹⁷³⁹ - AE

¹⁷⁴⁰ - MK

¹⁷⁴¹ - AE

ṭālīku'l-lisān ve ceriyyü'l-cenān idi. Ḥayrāta ṭālib ve meberrāta rāḡīb idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁴²

Monlā Bedrū'd-dīn Maḥmūd bin eş-Şeyḥ Muḥammed

Sultān Bāyezīd Ḥān imāmı idi ba' dehu¹⁷⁴³ Sultān Bāyezīd ḥ'ācesi Mu'arrif-zāde terbiyeti ile Burūsa kādīlığı virildi,¹⁷⁴⁴ on yıldan ziyāde Burūsa kādīsı oldu sonra¹⁷⁴⁵ Sultān Bāyezīd Anadolı kādī-askerliğini viridi. Toḡuz yüz on bir tārīhinde¹⁷⁴⁶ 'azl eyleyüp yüz akçe vazīfe eyledi, çok zamān geçmedi fevt oldu. Merḥūm ahlāk-ı ḥamīde şāḥibi idi ve¹⁷⁴⁷ muḥibb-i 'ulemā vü şuleḥā idi. Türki bir nazmı vardır, adı *Maḥmūdiyye*'dür. *Muḥammediyye*'ye nazīre dimişdür ammā çokluk mer'î degüldür. *Raḥimehu'llāh.*¹⁷⁴⁸

Monlā 'Ālim Ḥalīl

Monlā Ḥalīlī demek ile meşhūrdur. [MK 120b] Evvelā¹⁷⁴⁹ ba'z-ı medārise müderris olup ba' dehu¹⁷⁵⁰ Şemāniyye'den birine müderris oldu sonra¹⁷⁵¹ Sultān Bāyezīd Edrine'deki medresesini viridi ba' dehu İstanbul [AE 98b] kazāsını viridi sonra Anadolı kādī-askerliğini viridi ba' dehu Rūmili kādī-askerliğini viridi. Rūmili kādī-askeri iken Sultān Selīm Ḥān saltanatının evvelinde fevt oldu.¹⁷⁵² Merḥūm kerīmü'n-nefs, muḥibb-i ḥayrāt idi illā bu kadar var ki ekşer aḥvālinde ḡaflet üzere idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁵³

Monlā Pīr Meḥammed Cemālī eş-şehīr bi-Zeyrek

Evvelā 'ulemā-yı 'aşrından okıdı sonra ba'z-ı şehrlere kādī oldu Filibe ve Şofya ve Ġalaṭa gibi sonra Sultān Meḥammed mütevellīsı oldu ba' dehu Sultān

¹⁷⁴² *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁷⁴³ - AE

¹⁷⁴⁴ Burūsa // virildi: imām oldu sonra AE

¹⁷⁴⁵ - AE

¹⁷⁴⁶ Toḡuz // tārīhinde: sene toḡuz yüz on birde sonra AE

¹⁷⁴⁷ idi. Ve -MK

¹⁷⁴⁸ *Raḥimehu'llāh.* -MK

¹⁷⁴⁹ Evvelā -AE

¹⁷⁵⁰ olup ba' dehu: oldu ve AE

¹⁷⁵¹ Ba' dehu AE

¹⁷⁵² Sultān // oldu: fevt oldu. Sultān Selīm saltanatı evvelinde idi. AE

¹⁷⁵³ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

Bāyezīd evāhîrinde defterdâr oldu. Sultân Selīm bunu vezîr eyledi, Pîrî Paşa diyü laḳab virdi. Sultân Süleymân cülûsında vezîr-i a‘zam idi. Ba‘dehu vezâretten ma‘zûl olup ve Dimetoka’ya ḳarîb yirde tekâ‘üd eyleyüp ‘ömrini ‘ibâdet ile ve şalâh u ‘iffet ile ḥatm eyledi. Tedbîr-i umûrda fâ‘îḳ, her vech ile medḥ ü şenâya lâîḳ kimesne idi. Zamânı tevâriḥ-i eyyâmdan idi. Toḳuz yüz kırḳ târiḥi ḥudûdından fevt olup Silivri’de binâ eylediği câmi‘ yanında defn olındı. Ve bir câmi‘i ile bir¹⁷⁵⁴ medresesi İstanbul’da daḥı vardır ve bir medrese ile bir müsâfir-ḥânesi daḥı¹⁷⁵⁵ vardır ve İstanbul’da bir şûfiler tekkesi daḥı¹⁷⁵⁶ vardır ve bunlardan ğayrı ḥayrâtı çokdur. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*¹⁷⁵⁷

Monlâ Rûknü’l-dîn İbn Mevlâ el-Fâzıl Pîr Meḥammed eş-şehîr bi-Zeyrek

Monlâ [MK 121a] Zeyrek fevt olduğda Rûknü’l-dîn şaġîr ḳalup evvelâ¹⁷⁵⁸ Sinân Paşa’dan oḳıdı ba‘dehu ba‘zı Ḥ‘âce-zâde’den ve Ḥaṭîb-zâde’den oḳıdı soḡra¹⁷⁵⁹ Sultân Meḥammed Burûsa’da Vâ‘iziyye Medresesi’ni virdi. Vâ‘iziyye’de ders virüp Sultân müderrisi Dervîş Meḥammed bin Monlâ Hızır Şâh’dan oḳıdı. Vâ‘iziyye Medresesi’nde bir hücre taḥliye eylemiş idi, ba‘z-ı evḳâtda ol hücrede sâkin olurdu. Soḡra Sultân Meḥammed Kûtâhiyye’de Germiyânoġlı [AE 99a] Medresesi’ni virdi ba‘dehu İnegöl Medresesi’ne müderris olup soḡra Burûsa’da Sultân Bāyezīd Medresesi’ne müderris olup soḡra İznîḳ Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa Sultâniyyesi’ne müderris oldu ba‘dehu fetvâ ile Amâsiyye’de Sultân Bāyezīd Medresesi’ne müderris oldu ve ba‘dehu¹⁷⁶⁰ soḡra yine Sultâniyye müderrisi oldu ba‘dehu Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ne müderris oldu soḡra Edrine ḳâḍîsi ba‘dehu İstanbul ḳâḍîsi olup¹⁷⁶¹ ve ba‘dehu Anatoḻı ḳâḍî-‘askeri olup soḡra Rûmili ḳâḍî-‘askeri oldu soḡra Sultân Selīm Ḥân, Mısr sultânı Ğavri’ye resûl gönderdi. Geldükde yine manşibında muḳarrer ḳıldı. Bir zamân Rûmili ḳâḍî-‘askeri olup

¹⁷⁵⁴ - MK

¹⁷⁵⁵ - AE

¹⁷⁵⁶ “daḥı” kelimesi AE’de “İstanbul’da” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁷⁵⁷ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* -MK

¹⁷⁵⁸ - AE

¹⁷⁵⁹ ba‘dehu // oḳıdı soḡra: ve Ḥ‘âce-zâde’den oḳıdı. AE

¹⁷⁶⁰ Ve ba‘dehu -MK

¹⁷⁶¹ Soḡra // olup -AE, der-kenâr MK

ba' dehu to'kuz y'üz yigirmi d'ört t'arihinde ma' z'ül oldı. Evvelâ y'üz a'kçe vaz'ife idüp
ba' dehu otuz a'kçe dahı¹⁷⁶² zamm idüp y'üz otuz a'kçe¹⁷⁶³ oldı. Şoñra¹⁷⁶⁴ to'kuz y'üz otuz
to'kuz t'arihinde fevt oldı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁶⁵

Monlā 'Ālem Yūsuf eş-şehīr bi-Ḳāḍī-i Bağdād

Merḥūm bilād-ı 'Acem'de Şīrāz'dan idi. Nice müdded Bağdād'da ḳāḍī oldı
ba' dehu Erdebīloğlu Şāh İsmā'īl fitnesi zuhūr eyledükde Mardin'e g'öçdi. Bir zamān
Mardin'de¹⁷⁶⁶ t'urup ba' dehu Rūm'a geldi. Sultān Bāyezīd Burūsa'da Sultāniyye
Medresesi'ni virdi ba' dehu Şemāniyye'den birini virdi. [MK 121b] Sultān Selīm
saltanatı evā'ilinde civār-ı raḥmete riḥlet eyledi. Merḥūm şerīf¹⁷⁶⁷ ü 'ālim ve şālih ü
müteşerri' ve vaḳār u heybet şāhibi idi. İmām-ı hümām Ḥazreti 'Alī bin Ebī Ṭālib
kerrama'llāhu vecchehu'nuñ¹⁷⁶⁸ *Nehc-i Belāḡat* adlu kitābını şerḥ eyleyüp ve ḳavā'id-
i tecrīdi cāmi' bir şerḥ te'līf eyledi ve muḳaddemāt-ı tefsīri cāmi' bir kitāb taşnīf
eyledi ve bundan ḡayrı te'līfātı çok idi. Evlādı şaḡīr olmaḳ ile zāyi' oldı.
*Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁶⁹

Monlā İdris bin Ḥüsāmü'd-dīn el-Bitlisī

Merḥūm ümerā-yı 'Acem'de nişāncı idi. Erdebīloğlu fitnesinde bilād-ı [AE
99b] Rūm'a riḥlet eyledi. Sultān Bāyezīd kemāl-i ikrām ile ri'āyet eyledi. Aylık ve
yıllık ta'yīn eyleyüp kenef-i ḥimāyet-i Sultān Bāyezīd'de āsūde-ḥāl ve müreffehü'l-
bāl geçinüp Sultān Bāyezīd *Tevārīḡ-i Āl-i 'Osmān*'ı Fārsī inşā emr eyleyüp inşā
eyledi ki beyne'l-münşe'āt fā'ik, her mertebe medḥ ü şenāya lāyık idi.
Müte'ahḥirinüñ inşāsı anuñ rub'ına degül, topuḡına çıḳmadı. Ve 'Arabī vü Fārsī
risāleleri çokdur.¹⁷⁷⁰ Ve meṭālib-i müteferriḳada resā'ili vardır ki ḥaddi ḥaşrı yokdur.

¹⁷⁶² - MK

¹⁷⁶³ - AE

¹⁷⁶⁴ ve AE

¹⁷⁶⁵ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁷⁶⁶ - AE

¹⁷⁶⁷ - MK

¹⁷⁶⁸ *kerrama'llāhu vecchehu*'nuñ - AE

¹⁷⁶⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* - MK

¹⁷⁷⁰ risāleleri çokdur: ḳaşā'idi vardır. AE

Ve bi'l-cümle müfredât-ı 'aşrdan ve nevâdir-i dehrden idi. Sulţân Süleymân'ıñ evâ'il-i saltanatında intikâl eyledi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.

Monlâ Ya'kûb İbn Seyyidî 'Alî

Evvelâ 'ulemâ-yı 'aşrından okıdı soñra Burûsa'da Ḥamza Beg Medresesi'ne müderris oldı ba'dehu Tire'de İbn Melek Medresesi'ne müderris olup soñra Burûsa'da Yıldırım Medresesi'ne müderris ba'dehu Burûsa'da Sulţāniyye Medresesi'ne müderris olup soñra Burûsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Edrine'ye kâdî-'asker oldı¹⁷⁷¹ soñra Sulţân Bāyezîd Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Şemāniyye'den birine müderris oldı [MK 122a] seksen akçe vazîfe ile. Medreseden ma'zûl olup yüz akçe vazîfe ile mütekâ'id oldı. Toğuz yüz otuz bir târiḥinde sefer-i ḥacdan mu'āvedet itdükde müteveffâ oldı.¹⁷⁷² Merḥûm *Şir'atü'l-İslâm*'ı şerḥ eyledi, beyne'l-'ulemâ ve's-şuleḥâ maḳbûldür. Sulţân Bāyezîd Ḥân merḥûma¹⁷⁷³ Şāriḥ-i *Şir'at* diyü laḳab virmiş idi. Ve naḥvde *Dîbâce-i Mişbâḥ Şerḥi*'ne ḥāşiyesi vardır, beyne't-tullâb maḳbûldür. Ve Şeyḫ Sa'dî-i Şirāzî'nün *Gülistân*'ına 'Arabî şerḥi vardı.

Monlâ 'Âlim Nürü'd-dîn

Leys¹⁷⁷⁴ Çelebi demek ile meşhûrdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup soñra Ḥâce-zâde ḥıdmetine vâşıl oldı soñra ba'z-ı menâşıbdı olup soñra beytü'l-mâl emîni oldı. [AE 100a] Defe'ât ile Sulţân Meḥemmed zamânında defterdâr oldı.¹⁷⁷⁵ Soñra Burûsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris olup Sulţân Bāyezîd zamânında yine beytü'l-mâl emîni oldı soñra ma'zûl olup Burûsa'da tavaṭṭun eyledi ve Burûsa'da bir

¹⁷⁷¹ Yıldırım Medresesi'ne müderris ba'dehu Burûsa'da Sulţāniyye Medresesi'ne müderris olup soñra Burûsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Edrine'ye kâdî-'asker oldı: Murādiyye Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Edrine'de Sulţân Bāyezîd Medresesi'ne müderris olup soñra Edrine'ye kâdî oldı MK

¹⁷⁷² sefer-i // oldı: seferden gelürken fevt oldı. AE

¹⁷⁷³ Ḥân merḥûma -AE

¹⁷⁷⁴ Leysî MK

¹⁷⁷⁵ defterdâr oldı. -AE

zāviye binā eyledi. Toğuz yüz on üç târîhinde fevt olup zāviyesinde defn olındı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁷⁶

Monlā İlyās 'Ālim Şücā'

Nevāhî-i Kaştamoni'dandur. Evvelā 'ulemā-yı 'aşrından okıyup soñra Hâce-zāde hıdmetine vâşıl oldı hattâ mu'îdi oldı. Soñra ba'z-ı medārise müderris olup soñra İznik Medresesi'ne müderris oldı ba'dehu Edrine'de Çifte'ye müderris olup soñra Şemāniyye'den birine müderris oldı¹⁷⁷⁷ soñra pîr olup altmış akçe vazîfe ile tekā'üd ihtiyār¹⁷⁷⁸ eyledi. "Toğsandan tecāvüz eyledi." diyü rivāyet olunur. Toğuz yüz yigirmi toğuz târîhinde fevt oldı. Merḥûm kerîmü'n-nefs idi. Ḥalvet ü¹⁷⁷⁹ 'uzlet ihtiyār eyleyüp kendü nefsi ıslâhına meşgûl idi. Ve bir oğlu var idi Sinānū'd-dîn Yûsuf nāmında.¹⁷⁸⁰ Fazl ile meşhûr idi. [MK 122b] Tāze iken fevt oldı.

Monlā Şücā' ü'd-dîn İlyās-ı Rûmî

Edrine'ye karîb Dimetoğa kaşabasından idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı soñra¹⁷⁸¹ Monlā Meḥemmed bin Eşref Monlā Tûsî mu'îdi iken andan okıdı. Bunı, ḥall-i dekā'ikde Monlā Tûsî'den terciḥ iderdi. Monlā Tûsî, ma'lûmâtta bundan terciḥ iderdi. Soñra ba'z-ı müderrisinden okıyup ba'dehu Sinān Paşa hıdmetine vâşıl oldı soñra Dimetoğa'ya ve ba'dehu Filibe medreselerine müderris oldı soñra Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne müderris oldı soñra Edrine'de Çifte'nün birine müderris oldı ba'dehu Şemāniyye'den birine müderris olup ba'dehu Edrine'ye kâdî oldı ba'dehu seksen akçe vazîfe ile tekā'üd oldı soñra¹⁷⁸² yüz akçe ile Şemāniyye'den birine müderris oldı ba'dehu yüz akçe ile Edrine'de Sulṭān Bāyezîd Medresesi'ne [AE 100b] müderris olup soñra vazîfesi ile müteḳā'id oldı. Toğuz yüz yigirmi toğuz târîhinde fevt olup sinni toğsandan mütecāviz idi.

¹⁷⁷⁶ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁷⁷⁷ Ba'dehu // oldı. -MK

¹⁷⁷⁸ - AE

¹⁷⁷⁹ Toğsandan // ḥalvet ü: Sinni toğsanından mütecāviz idi. MK

¹⁷⁸⁰ - AE

¹⁷⁸¹ Ve AE

¹⁷⁸² oldı. Soñra: eyledi. Ba'dehu AE

Merhûm ‘âlim ü şâlih idi.¹⁷⁸³ Evkâtını ‘ilme ve ‘ibâdete şarf eylemiş, muhibb-i¹⁷⁸⁴ meşâyih idi. İki oğlını terk eyledi. Kebîrinüñ adı Ebû Hâmid, şağîrinüñ adı Luţfu’llâh idi. İkisi dahı fazl ile meşhûr idi lâkin tâze iken intikâl eylediler. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi’aten.*¹⁷⁸⁵ Seyyid Şerîf’üñ *Hâşiye-i Şerḥ-i Tecrîd’ine* ve *Hâşiye-i*¹⁷⁸⁶ *Şerḥ-i Meṭâli’ine* ve *Hâşiye-i Şerḥ-i Şemsiyye’sine* ve *Hâşiye-i Şerḥ-i* ‘*Aḍud’ına* -bu dört hâşiyeye-¹⁷⁸⁷ hâşiyeleri vardır. Ekşer iştiğâli ‘ulûm-ı ‘akliyye idi, sâ’irine ol mertebe meşgûl degûl idi. Ve Seyyid Şerîf’i Sa’dü’d-dîn üzerine tafzîl iderdi ve bir gün Sa’dü’d-dîn hakkında “Baḥrdür lâkin mükedderdür.” didi. Ve Hâce-zâde’ye şenâ-yı [MK 123a] keşîre ile şenâ iderdi lâkin “Vâlidemüñ rızâsını terk idüp varup Hâce-zâde’den okıyamadum.¹⁷⁸⁸ Zîrâ vâlidüm Anadolı’ya seferüme rızâ virmezdi.” Bir gün vâlidüm monlâ ile Hâce-zâde’yi ziyârete varduk. Vâlidümi koçdı ve öpdı ve yirine oturtdı. Kendü vâlidimüñ önine oturtdı ve beni dahı babam ile bile oturtdı ve eyitdi: “Sizüñ ile âḥir şoḥbetümdür bu şoḥbet, mevtüm yakın geldi.” didi, hem didügi gibi oldu. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi’aten.*¹⁷⁸⁹

Monlâ Tâcü’d-dîn İbrâhîm bin el-Üstâd

Zîrâ babası üstâd-ı debbâğ idi. Vilâyet-i Rûm’da çînî saḥtiyânî evvel-be-evvel bu¹⁷⁹⁰ boyadı dirler. Hem şâlih ve kâsib-i helâl idi. Oğlı Tâcü’d-dîn’i taḥşîl-i ‘ilme terğîb iderdi. Monlâ¹⁷⁹¹ İbrâhîm dahı evvelâ ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıdı soñra Sinân Paşa hıdmetine vâşıl oldu soñra Engüri’de¹⁷⁹² Aḳ Medrese’ye müderris oldu soñra Sultân ‘Abdu’llâh’a mu’allim oldu. Üstâdı Sinân Paşa’ya sâbîkü’z-zıkr zillet vâki’ olduğda Monlâ İbrâhîm’i dahı ta’lîmden ‘azl idüp on beş aḳçe vazîfe ile Çubuk kazâsını virdiler. Sultân [AE 101a] Bâyezîd pâdişâh olduğda otuz aḳçe ile

¹⁷⁸³ - MK

¹⁷⁸⁴ - MK

¹⁷⁸⁵ *Raḥmetu’llâhi // vâsi’aten: Raḥmetu’llâhi te’âlâ.* MK

¹⁷⁸⁶ - MK

¹⁷⁸⁷ dört hâşiyeye: dördine MK

¹⁷⁸⁸ okıdı MK

¹⁷⁸⁹ *Raḥmetu’llâhi // vâsi’aten: Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* AE

¹⁷⁹⁰ - MK

¹⁷⁹¹ - AE

¹⁷⁹² Anḳara’da MK

Amāsiyye'de¹⁷⁹³ Hüseyn Ağa Medresesi'ni virdi. Kendü 'ıffet ü şalâh ve zekâ vü fıtınat üzere idi¹⁷⁹⁴ ve çok 'ulûmda eli var idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁹⁵

Monlā İbn el-Mu'îd

'Ulemā-yı 'aşrından okıyup sonra¹⁷⁹⁶ ba'z-ı medārise müderris olup sonra Üsküb Medresesi'ne müderris iken fevt oldu. 'Ālim ü fāzıl idi,¹⁷⁹⁷ 'ilme ziyāde iştigāli var idi, zü-fünün idi. Haṭīb-zāde'nün *Hāşiye-i Şerḥ-i Tecrīd* ini telhîş eyledi. Ve daḥı nice¹⁷⁹⁸ resā'ili vardur. [MK 123b] *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁷⁹⁹

Monlā İbn el-'İbrî

Evvelā 'ulemā-yı 'aşrından okıyup sonra Haṭīb-zāde hıdmetine vāşıl olup sonra ba'z-ı medārise müderris oldu. Amāsiyye'de Hüseyn Ağa Medresesi'nde müderris iken fevt oldu. Merḥûm medrese¹⁸⁰⁰ hıcerâtında sâkin olurdu. Leylen ve nehâren 'ilme meşğûl idi. Müderris-i müfîd, muşannif-i mecîd idi lâkin taşnîfâtı müsevvedede kaldı. İstanbul'a geldi yine Amāsiyye'ye giderken yolda fevt oldu. "Bir tãmdan düşdi, fevt oldu." diyü rivāyet olunur. Merḥûm tefsîr müṭâla'a iderdi, aḥşam oldu. Tãmdan inmek üzerine iken tãyandı, arḳası üzerine düşdi. Kitâb da açılıp gögsi üzerine bile düşdi. Gördiler bakduğı Süre-i Yāsîn imiş. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁸⁰¹

Monlā Şemsü'd-dîn Ahmed el-Yegānî

Eyyühüm dimek ile mülakḳab idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup sonra nice şehre kâdî oldu sonra Amāsiyye'ye kâdî oldu sonra Sultân Bāyezîd Burûsa kazâsını virdi¹⁸⁰²

¹⁷⁹³ - MK

¹⁷⁹⁴ Kendü // idi: 'İffet ü şalâh üzere idi ve zekâ vü fıtınat üzere idi AE

¹⁷⁹⁵ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁷⁹⁶ - AE

¹⁷⁹⁷ - MK

¹⁷⁹⁸ - AE

¹⁷⁹⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁸⁰⁰ - AE

¹⁸⁰¹ yolda fevt oldu "Bir tãmdan düşdi, fevt oldu." diyü rivāyet olunur. Merḥûm tefsîr müṭâla'a iderdi, aḥşam oldu. Tãmdan inmek üzerine iken tãyandı, arḳası üzerine düşdi. Kitâb da açılıp gögsi üzerine bile düşdi. Gördiler bakduğı Süre-i Yāsîn imiş. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* Tefsîr müṭâla'a iderken hengām-ı ğurûbda bāmdan inmek istedikde zahrı üzere düşüp tefsîri şadrı üzere meftûh buldılar. Meger mevzû' nazarı tefsîri Süre-i Yāsîn imiş. MK

¹⁸⁰² Burûsa // virdi: Burûsa'ya kâdî oldu. MK

şoñra ma‘zûl oldu ba‘dehu yine Burûsa’ya kâdî oldu şoñra Sultân Selîm Burûsa’dan ma‘zûl eyleyüp Gelibolı kazâsını virdi şoñra kazâyı terk idüp elli akçe tekâ‘üd vazîfesini eylediler, ol hâlde fevt oldu. Merhûm kavîyyü’l-kalb, kelimât-ı latîf ve pîrlik ihtîşâmı ile muhteşem harîf idi lâkin ‘ilmi za‘îf idi. Ve hayrâtı severdi, [AE 101b] bir câmi‘ ve bir medrese binâ eyledi.¹⁸⁰³ Ve ayağında maraz ‘arız olup tâ ölince muḳ‘ad ḳaldı.

Monlâ ‘Abdu’r-raḥmân İbn Muḥammed bin ‘Ömer el-Çelebi

Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıyup şoñra Monlâ Sinân Paşa ḥıdmetine vâşıl olup akrânı mâ-beyninde faẓl u zekâ ile meşhûr oldu. Ḥattâ Sultân Meḥammed Ḥân’a muşâḥib olup maḳbûl-i ḥazret olduḡı beyne’n-nâs şöḥret buldı lâkin [MK 124a] şoñra ṭâlî‘inde nuḥûset ü nikbet ṭarî olup pâdişâh yanında bir zillet vâḳi‘ olup ol zillet bâ‘is-i zillet olup¹⁸⁰⁴ cenâbından dūr ve muşâḥabetinden mehcûr eyleyüp eyitdi “Eger üstâdum oḡlı olmayaydı helâk iderdüm.” didi. Anuñçün manşıb-ı kazâ ihtiyâr eyledi. Âḥir-i ‘ömrine deḡin mübtelâ-yı bi’l-kazâ oldu. Merhûm ṭab‘-ı vekḳâd ve zihn-i naḳḳâd şâḥibi idi. Lezîzû’s-şoḥbet, kavîyyü’l-himmet, kazâsında maḥmûdü’s-sîret idi. *Şerḥ-i Meṭâlî‘ Ḥâşiyesi*’ne ta‘lîḳâtı vardır. *Ḥâşîye-i Meṭâlî‘*’ün mebâḥiş-i ḥamdinde tamâm diḳḳat ü itḳânı olmaḳ ile meşhûrdur. Kütâhiyye’de kâdî iken fevt oldu. Ḳabri pür-nûr, cennetde ḳarîn-i ḥûr ola. Âmîn.

Monlâ ‘Abdu’l-vehhâb İbn Mevlâ ‘Abdu’l-kerîm

‘Ulemâ-yı ‘aşrından -Monlâ ‘İzârî¹⁸⁰⁵ ve Monlâ Luṭfî-i Toḳatî ve Monlâ Ḥaṭîb-zâde ve Monlâ Kestellî gibi fuẓalâdan-¹⁸⁰⁶ okıdı şoñra İstanbul’da Ḳalender-ḥâne Medresesi’ne müderris oldu şoñra nice ḳaşabaya kâdî oldu ba‘dehu Sultân Selîm zamânında defterdâr oldu şoñra yine ba‘z-ı bilâda kâdî oldu. Merhûm Sultân Süleymân’ın evâ’il-i salṭanatında vefât eyledi. Merhûm kavîyyü’l-cenân, ṭalîḳu’l-

¹⁸⁰³ lâkin // eyledi. -MK

¹⁸⁰⁴ pâdişâh // olup -MK

¹⁸⁰⁵ ‘İzârî: ‘İzârî gibi AE

¹⁸⁰⁶ bunlardan AE

lisân, şâhib-i nuṭṭ u beyân idi ve şeklinde şâhib-i¹⁸⁰⁷ ihtişâm ve muşâhabetinde intizâm var idi. ‘Ulûm-ı ‘aqliyye vü şer‘iyyede kâmil ve sâ’ir ‘ulûmda şâmil idi.

Monlâ Yūsuf el-Ḥamīdī

Şeyḥ Sinân demek ile meşhûrdur. Evvelâ ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Kâdî-zâde’ye mu‘îd oldu [AE 102a] sonra Ḥâce-zâde ḥıdmetine vâşıl oldu ba‘dehu ba‘z-ı medârise müderris olup ba‘dehu¹⁸⁰⁸ Burûsa’da Aḥmed Paşa İbn Veliyyü’d-dîn Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu ma‘zûl [MK 124b] olup vatanında fevt oldu. Merḥûm ‘ilme¹⁸⁰⁹ ziyâde meşgûl idi. Zekî degûl idi ammâ ṭab‘ı müstaḳîm ve zevkî selîm idi. Ve ‘alâ’îk-i dünyeviyyeden mücerred ve tezvîc ü veleden berî idi. Seyyid Şerîf’ün *Şerḥ-i Miftâḥ*’ına ḥâşiyesi vardır, ‘inde’l-ahâlî maḳbûldür. Şâhib-i kitâb eydür: “Vâlidüm ziyâde tevķîr ü ta’zîm iderdi zîrâ ba‘z-ı medârisde cem‘ olmuşlar.” imiş. Ve “Taftâzânî’nün *Şerḥ-i ‘Aḳâ’id*’ine daḥı ḥâşiyesini¹⁸¹⁰ istimâ‘ eyledüm lâkin muṭṭali‘ olmadum.” diyü yazmışdır. Merḥûm tokuz yüz on iki¹⁸¹¹ târîḥinde fevt oldu. *Raḥimehu’llâh.*¹⁸¹²

Monlâ Ca‘fer bin Tâcî Beg

Sultân Bâyezîd Ḥân¹⁸¹³ Amâsiyye’de beg iken babası müdebbir-i umûr-ı saltanat ve mütemmim-i meşâliḥ-i ra‘iyyet bir şâhib-i başîret olmak ile maḳbûl-i ḥazret idi. Kendüsi ‘ilme rağbet eyleyüp Monlâ Ḥacî Ḥasan-zâde’den ve Monlâ Kestellî’den ve Ḥâce-zâde’den ve Ḥaṭîb-zâde’den okıdı. Beyne’n-nâs fażlı ile ma‘rûf ve ‘ilm ile mevşûf idi. Sultân Bâyezîd İstanbul’da Maḥmûd Paşa Medresesi’ni virüp anda ders didi. Feżâ’ili¹⁸¹⁴ meşhûr olmak ile fużalâ ḥıdmetine ṭâlib ve istifâdeye râğîb olup sonra Sultân Bâyezîd nişâncı idüp ümerâ¹⁸¹⁵ ṭarîḳine

¹⁸⁰⁷ - MK

¹⁸⁰⁸ - MK

¹⁸⁰⁹ “‘ilme” kelimesi MK’de “merḥûm” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁸¹⁰ şerḥini MK

¹⁸¹¹ iki: yedi MK

¹⁸¹² - MK

¹⁸¹³ - AE

¹⁸¹⁴ fażlı MK

¹⁸¹⁵ emr MK

gitdi. Ve kuşūrda¹⁸¹⁶ devlet-i mevfūr ve ʿizzet-i mekşūr ile sürūr u huzūrda iken ʿayn-ı zemān ʿişābet idüp dāri nehb ü gāret ve kendüye ʿazl ile haķāret olındı. Bir hādişeden ötüri evāhir-i saltanat-ı Sultān Bāyezīd'de ʿazl olunup yüz akçe tekāʿūd vazīfesi olındı ammā kabūl eylemeyüp kaçan [MK 125a] Sultān Selīm pādīşāh olduğda baʿz-ı şehrlere kādī idüp tekrār nişāncı eyledi soñra [AE 102b] Anadolı kādī-ʿaskerligini viridi¹⁸¹⁷ baʿdehu bir huşūşdan ötüri qatl eyledi. Merhūmuñ Türki'de bir nazmı vardır ki ehli yanında maķbūldür ve inşası merʿi vü maķbūldür. Allāhu Teʿālā ruhını şād ve kayd-ı dūzahdan āzād eyleye.¹⁸¹⁸

Monlā Saʿdī İbn Tācī

Merhūm Caʿfer Çelebi'nüñ karındaşıdır. ʿUlemā-yı ʿaşrından -Monlā Kāsım'dan ki Kādī-zāde demek¹⁸¹⁹ ile meşhūrdur ve Monlā Mehemmed bin el-Hācī Hasan'dan- okıyup yanlarında tamām merʿi vü maķbūl ve beyne'l-aķrān fā'ik ve her tedrişe lāyık olup evvelā Burūsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris olup soñra İstanbul'da Vezīr ʿAlī Paşa Medresesi'ne müderris oldı ve baʿdehu Şemāniyye'den birine müderris oldı soñra hacc eyleyüp geldükde yevmī seksen akçe tekāʿūd vazīfesi olındı. ʿĀķıbet¹⁸²⁰ tokuz yüz yigirmi iki tārīhinde fevt oldı. Merhūm ʿālim ü fāzıl idi,¹⁸²¹ huşūşan ʿulūm-ı¹⁸²² ʿArabiyye ve fūnūn-ı edebiyyede efḍal idi. Ve kerīmü'n-nefs, ḥamīdü'l-ḥiṣāl ve maķbūlü'l-fiʿāl ve şādıķu'l-aķvāl idi. Lisān-ı ʿArab'da kaşā'idi vardır ki gören fuşāḥā ʿArab kaşā'idinden zānn iderdi ve ʿArabī münşe'atı vardır ki belāğatda gāyetde ve faşāḥatde nihāyetdedür. Seyyid Şerīf'ün *Miftāḥ Şerḥi*'ne ve Şadrü's-şerīʿa'nuñ *Bāb-ı Şehīd*ine ḥāşiyesi vardır ve *Aķā'id-i Nesefiyye*yi ʿArabī nazm-ı belīg ile nazm eyledi. Ve resā'il ü fevā'idden tuḥafi çokdur.

¹⁸¹⁶ - MK

¹⁸¹⁷ kādī-ʿaskerligini viridi: kādī-ʿaskeri eyledi AE

¹⁸¹⁸ olsun MK

¹⁸¹⁹ - AE

¹⁸²⁰ - AE

¹⁸²¹ - MK

¹⁸²² ʿilm-i AE

Monlā Kūṭbū'd-dīn Meḥammed bin Qāḍī-zāde er-Rūmī

Anasınuñ babası olan cediti 'Alī bin Muḥammed el-Ḳuṣcī'dan okıdı ba' dehu¹⁸²³ H'āce-zāde'den okıdı daḡı kızını tezevvüc eyledi. [MK 125b] Yanlarında fezā'il-i 'aẓıme taḡşıl eyledi. Şalāḡ u 'ıffet ve şıdk u diyānet şāhibi idi.¹⁸²⁴ Mütevāzı' ü edīb ve müteḡaṣṣı' ü lebīb idi. Burūsa'da Manastır Medresesi'ne müderris olup 'ilme kemāl-i iştigāl ile meşğül oldu.¹⁸²⁵ [AE 103a] Tālibinden çok kimesne yanında kemāle yitişdi. Resā'il ü fevā'id den muşannefātı çok idi lākin itmāmı müyesser olmadı. Zīrā tāze iken medrese-i mezbūrda¹⁸²⁶ fevt oldu. *Raḡmetu'llāhi 'aleyh*.¹⁸²⁷

Monlā Maḡmūd bin Meḥammed bin Qāḍī-zāde er-Rūmī

Beyne'n-nās Mīrim Çelebi dimekle ma' rūfdür. 'Ulemā-yı 'aşrıdan okıdı¹⁸²⁸ H'āce-zāde ve Sinān Paşa gibi.¹⁸²⁹ Şoñra Gelibolı Medresesi'ne müderris oldu¹⁸³⁰ ba' dehu Edrine'de 'Alī Beg Medresesi'ne müderris olup ve ba' dehu Sultān Bāyezīd Hān kendüsine h'āce eyleyüp¹⁸³¹ 'ulūm-ı riyāziyyeyi ta'lim eyledi. Zīrā 'ulūm-ı riyāziyyede mişli yok idi. Şoñra merḡum¹⁸³² Sultān Selīm Hān Anaṡolı'ya qāḍī-'asker eyledi ba' dehu 'azl eyleyüp günde yüz aḡçe 'ulūfe eyledi şoñra ḡacc-ı şerīfe vardı. Ba' de'l-ḡacc dönüp¹⁸³³ Edrine'ye geldükde toḡuz yüz otuz bir¹⁸³⁴ tārīḡinde Edrine'de raḡmet-i Raḡmān'a vāşıl oldu.

Merḡum her 'ulūmuñ eger menḡul ve eger ma'ḡul uşūline vuşul ile beyne'l-'ulemā ma' ruf u maḡbül idi. 'Ulūm-ı 'Arabiyye ve 'ulūm-ı tevārīḡ ve muḡāzarāt ve ḡavā'id ve ḡaşā'id-i 'Arabiyye vü Fārsiyye'de yed-i ṡulāsı var idi. Merḡum Sultān Bāyezīd emri¹⁸³⁵ ile *Zīc-i Uluḡ Beg'e* şerḡ yazdı. Merḡum 'Alī bin Muḥammed el-

¹⁸²³ ve AE

¹⁸²⁴ - MK

¹⁸²⁵ ile meşğül oldu: üzere idi MK

¹⁸²⁶ tāze // mezbūrda: medrese-i mezbūrede daḡı tāze iken AE

¹⁸²⁷ *Raḡmetu'llāhi 'aleyh: Raḡimehu'llāh*. AE

¹⁸²⁸ - MK

¹⁸²⁹ gibi: gibi fuṡalādan okıdı MK

¹⁸³⁰ müderris oldu: ve AE

¹⁸³¹ eyledi daḡı AE

¹⁸³² - MK

¹⁸³³ Ba' de'l-// dönüp -AE

¹⁸³⁴ Toḡuz // bir: sene tis'a mi'e ve iḡda ve şelāşin AE

¹⁸³⁵ - MK

Ğuşcı'nuñ hey'etde *Fethiyye* nām kitābına dağı şerh yazdı¹⁸³⁶ ve semt-i kıble ma'rifetinde bir risālesi dağı vardır ve cemī' -i teşānīfi 'ulemādan fuḥūl yanında mer'ī vü maḳbūldür. Allāhu Te'ālā rahmeti ile dil-şād, tamu¹⁸³⁷ odından āzād eyleye.

Monlā Ğıyāsü'd-dīn Paşa Çelebi

Paşa Çelebi demekle ma'rūf u meşhūrdur. 'Aşırında [MK 126a] vāki' olan 'ulemādan -Ḥayālī Çelebi gibi ve Ḥ'āce-zāde gibi- taḥşīl-i 'ulūm eyleyüp ba' dehu meşāyih-i şūfiyye ḥıdmetine yitişüp şoñra İstanbul'da Monlā Ğürānī Medresesi'ne müderris oldı ba' dehu Begbāzārı Medresesi'ne müderris oldı. Bundan şoñra Engüri'de Seyfī Medresesi'ne müderris oldı [AE 103b] şoñra Amāsiyye'de Ḥüseyn Ağa Medresesi'ne müderris olup¹⁸³⁸ ba' dehu Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne müderris olup şoñra Burūsa'da Sultān Medresesi'ne¹⁸³⁹ müderris oldı şoñra Şemāniyye'den birine müderris olup ba' dehu Ebī Eyyūb-ı Enşārī Medresesi'ne müderris olup şoñra Amāsiyye'de fetvā ile Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderris oldı şoñra medreseyi¹⁸⁴⁰ terk idüp yetmiş aḳçe teḳā'ūd vazīfesi oldı ba' dehu Ğuds-i Şerīf Medresesi'ni taleb eyledi. Ğable's-sefer toḳuz yüz yigirmi sekiz tārīḥinde¹⁸⁴¹ vefāt eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.¹⁸⁴² Her fenden su'āl-i keşīr yazmışdır ve resā'ili lā-yu'add ve lā-yuḥşādur lākin müdevven kitābı zuhūr eylemedi.

Monlā Şeyḥ el-Muẓafferü'd-dīn 'Alī eş-Şīrāzī

'Ulemā-yı Şīrāz'dan -Mīr Şadrü'd-dīn gibi ve Celālü'd-dīn gibi- fuẓalādan¹⁸⁴³ taḥşīl-i 'ilm eyleyüp Monlā Celāl'ıñ kızını aldı. Cemī' -i 'ulūmda māhir idi¹⁸⁴⁴ ve kemāl-i iştihārı ile meşhūr oldı. Ḥattā Şīrāz'da bir medrese binā olup bānisi ehl-i 'aşırnuñ efḍaline şart eyledi. Ol medresede Monlā Celālü'd-dīn-i Devvānī müderris olup nice müddet marīz oldı. Marazında zıkr olınan Şeyḥ Muẓafferü'd-dīn'i

¹⁸³⁶ Merḥūm // yazdı. -MK

¹⁸³⁷ ṭābık AE

¹⁸³⁸ - AE

¹⁸³⁹ şoñra Burūsa'da Sultān Medresesi'ne: ba' dehu Ebī Eyyūb-ı Enşārī AE

¹⁸⁴⁰ - AE

¹⁸⁴¹ toḳuz // tārīḥinde: Sene tis'a ve şemān ve 'işrīn ve tis'a mi'ede AE

¹⁸⁴² *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*. - MK

¹⁸⁴³ gibi fuẓalādan: Devvānī AE

¹⁸⁴⁴ - MK

makāmına¹⁸⁴⁵ iķāmet eyledi. Vaķtā ki Mīr Şadrü'd-dīn ve Monlā Celāl rahmet-i Zū'l-celāl'e vāşıl oldu, bilād-ı 'Acem'de fitne zuhūr eylemekle bilād-ı Rūm'a irtihāl eyledi. Ol tārīhde Mü'eyyed-zāde [MK 126b] ķāđī-'asker idi. Monlā Celālū'd-dīn, Mü'eyyed-zāde ile bile oķurlar idi. Ol sebebden Mü'eyyed-zāde¹⁸⁴⁶ buña 'azīm ikrām idüp Sulţān Bāyezīd'e 'arz eyledi. Muştafā Paşa Medresesi virildi şoñra Şemāniyye'den birine müderris olup nice müddet anda ders didi. Gözleri 'alīl olup dersden ķalduķda Sulţān Selīm Hān yevmī altmış aķçe vazīfe ta'yīn eyledi. Burūsa'da tavaţţun idüp toķuz yüz yigirmi iki tārīhinde anda vefāt eyledi. Merhūm Şāfi'ıyyū'l-mezheb idi. 'İlm-i hesābda ve hendese [AE 104a] ve hey'etde ve 'ilm-i kelām ve 'ilm-i mantıķda 'ulūmuñ küllīsinde 'ālim idi.¹⁸⁴⁷ Ve hendesede¹⁸⁴⁸ *Öķlides* nām kitābı Mīr Şadr'dan kırā'at eyleyüp kenārına hāşīye yazdı müşkilātını hāl için ki nāzır olan fenn-i hendesede mahāretini bilür. Faķrı ğınā üzerine, bāķīyi fenā üzerine tercīh idüp mālını fuķarāya bezl iderdi. Rūhı şād ve nār-ı cehennemden āzād ola.

Monlā Hekīm Maħmūd Şāh el-Ķazvīnī

Merhūm Celālū'd-dīn-i Devvānī şāġirdlerinden idi. 'İlm-i tıbdā māhir idi zīrā eţibbā evlādından idi. Diyār-ı 'Acem'den riħlet idüp gelüp Mekke-i Mūkerreme'de mücāvır oldu.¹⁸⁴⁹ Mü'eyyed-zāde, Sulţān Bāyezīd yanında zıkr idüp 'ilm ü faẓl u tıbb ile medħ eyledükde Sulţān Bāyezīd da'vet eyleyüp Mekke'den İstanbul'a getürdüp günde yüz yigirmi aķçe vazīfe ta'yīn eyledi. Tabābet için Sulţān Selīm cülūs eyledükde muķarrib-i hāzret¹⁸⁵⁰ idinüp yanında mertebe-i 'aliyyeye vāşıl olup merhūm Sulţān Selīm'ün¹⁸⁵¹ eyyām-ı salţanatında vefāt eyledi. Muşannefātı çok idi. Mü'ellefāt-ı aħseni *Ķur'ān-ı 'Azīm*'i, Sūre-i Fetħ'den āħirine varınca tefsīr eyledüġi kitāb-ı *Rabţı's-Süver* [MK 127a] ve *'l-Āyāt* ı vardır.¹⁸⁵² Ve daħı H'āce-zāde'nün

¹⁸⁴⁵ ķā'im-makām MK

¹⁸⁴⁶ ķāđī-'asker // sebebden Mü'eyyed-zāde -AE

¹⁸⁴⁷ “‘Ulūmuñ küllīsinde 'ālim idi.” cümlesi AE'de “mezheb idi” ifadesinden sonra gelmektedir.

¹⁸⁴⁸ Ve hendesede -MK

¹⁸⁴⁹ Diyār-ı // Mūkerreme'de.: Mekke'de AE

¹⁸⁵⁰ - MK

¹⁸⁵¹ - AE

¹⁸⁵² - AE

Tehāfüt'ine şerh yazup ve Monlā Celālū'd-dīn-i Devvānī'nūn 'Aḍud Şerhi'ne hāşiye yazdı. *İsāgūci*'ye ve *Kāfiye*'ye ve tıbdan *Mūcez*'e şerh yazmışdur ve lisān-ı Fārsī ile *Hayāt-ı Hayevān*'ı terceme eylemişdür ve resā'il ü kütübdan çokluk āsarı vardır. *Nevvera'llāhu merḳadehu ve bi-'ale'l-cināni erḳadehu*.

Monlā Seyyid Maḥmūd

Babası merḥūm Sultān Bāyezīd'ūn mu'allimi idi. Kendüsi yetīm ḳalup¹⁸⁵³ ba'z-ı şulehā terbiye eyleyüp zamānı 'ulemāsından -Monlā Luṭfī gibi¹⁸⁵⁴ ve Birgi-zāde gibi- 'ulūm taḥşīl eyledi. Ba'dehu taşavvuf meslegine sālīk olup ḥattā Sultān Bāyezīd naḳībū'l-eşrāf eyledi,¹⁸⁵⁵ vefāt idince naḳīb oldu. Merḥūm mütevāzī' ü müteḥaşşī'¹⁸⁵⁶ ü müteşerri' kimesne idi. Lezīzū's-şoḥbet, ḥüsnü't-ṭarīḳat, laṭīfū'l-[AE 104b] muḥāvere, lezīzū'l-muḥāzara¹⁸⁵⁷ kimesne idi. Şi'rde māhir olup Türki ḳaşā'idi çokdur. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.¹⁸⁵⁸

Monlā Ṭabl-bāz Muḥyi'd-dīn

Evvelā 'ulemā-yı 'aşrından okıyup ba'dehu ba'z-ı medārise müderris olup soñra Burūsa'da Sultān Bāyezīd Ḥān Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu Edrine'de Çifte Medrese'ye müderris olup soñra Şemāniyye'den birine müderris olup ol medresede¹⁸⁵⁹ iken vefāt eyledi. Merḥūm şīme-i 'aẓīme şāhibi olup evḳātını 'ilm ü 'ibādete şarf iderdi. Metn-i *Ṭavāli*'e şerh yazmışdur.

Monlā İbrāhīm bin İbrāhīm Ḥaṭīb

Ḥaṭīb-zāde demek ile meşhūrdur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı ve ḳarındaşı Ḥaṭīb-zāde'den daḥī¹⁸⁶⁰ taḥşīl eyledi. Ba'z-ı medārise müderris olup soñra İznīḳ Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Burūsa'da Sultān Medresesi'ne [MK 127b] müderris oldu ba'dehu Şemāniyye'den birine müderris oldu soñra Burūsa'da

¹⁸⁵³ Kendüsi // ḳalup: yetīm ḳaldı AE

¹⁸⁵⁴ - MK

¹⁸⁵⁵ - MK

¹⁸⁵⁶ mütevāzī' ü müteḥaşşī': müteverri' ü müteḥazzi' AE

¹⁸⁵⁷ lezīzū'l-muḥāzara: şāhibū'l-muḥāzara MK

¹⁸⁵⁸ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*. -MK

¹⁸⁵⁹ ol medresede: müderris AE

¹⁸⁶⁰ - AE

Murâdiyye Medresesi'ne müderris olup ol medresede¹⁸⁶¹ iken toköz yüz yigirmi târîhinde vefât eyledi. Merhûm edîb ü lebîb ve nesîb ü necîb kimesne idi. Mizâcında za' f olmağıla taşnîfe meşğûl olmadı.

Monlâ Yahyâ Fakîh

İbn Bahşî demek ile meşhûrdur.¹⁸⁶² 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup soñra Karesi vilâyetinde Tuzla Medresesi'ne müderris oldu soñra taşavvuf meslegine sâlik olup mertebe-i irşâda vâsıl olup nâsdan münkaṭı' va' z u nasîhate meşğûl oldu. Ve bi'l-cümle 'ilm ü 'ameli cem' idüp bilâ-mütâla'a *Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî* dersini dirdi. Ve *Şîr'atü'l-İslâm*'a şerhi vardır ve Şadrü's-şerî'a'ya daḥı şerhi vardır. *Ravvaha'llâhu rûḥahu ve nevverâ ḍarîḥahu.*¹⁸⁶³

Monlâ Kemâlû'd-dîn İsmâ'îl İbn Süleymân el-Karamanî

'Ulûm-ı nâfi' ayı 'ulemâ-yı aşrından taḥşîl eyledükden soñra Monlâ [AE 105a] 'Abdu'l-kerîm ḥıdmetine vâsıl oldu. Evâ'il-i Sultân Bâyezîd'de Kayşeriyye'de Medrese-i 'Abbâsiyye'ye müderris olup ba'dehu Konya'da Medrese-i Ni'âliyye'ye müderris oldu ba'dehu Karaman-ı Şâhib'e kâdî oldu ba'dehu Kaşamonı'ya ba'dehu Tırabozın'a ve ba'dehu Kayşeriyye'ye kâdî olup Kayşeriyye'de Medrese-i Pervâne'yi aña zamm eyledi ba'dehu Konya'ya kâdî oldu soñra bi'l-küllîye kazâdan¹⁸⁶⁴ ferâgat eyledi.

Muşannefâtı çokdur. Şadrü's-şerî'a'ya ḥaşıyesi vardır ve 'ilm-i 'arûzda risâlesi vardır. Simavnoğlu'nun *Câmi'ü'l-Fuṣûleyn*'de e'imme-i Hânefiyye'ye eylediği i' tirâzâta cevâbı vardır, 'aded-i i' tirâzât üç yüz seksen beşdür.¹⁸⁶⁵ Ve daḥı *Kaşıde-i Bürde*'ye nazîresi ve taḥmîsi daḥı vardır ve *Mecma'u'l-Baḥreyn*'e şerḥ yazmışdur. [MK 128a] Ve ḥilâfiyyât-ı e'immeye bir kitâb yazup anda e'imme-i Hânefiyye tarafından Şâfi'î'ye cevâbı vardır. Bu ikisin Sultân Selîm'e ihdâ eyleyüp yanında maḳbûl oldu. Ve daḥı *Ferâ'iz*'e şerḥ yazup ḳable'l-itmâm Kuds-i Şerîf'e

¹⁸⁶¹ ol medresede: müderris AE

¹⁸⁶² "İbn // meşhûrdur. -AE

¹⁸⁶³ *Ravvaha'llâhu // ḍarîḥahu.* - MK

¹⁸⁶⁴ - AE

¹⁸⁶⁵ Seksen beşdür: seksendür. MK

gitdi. uds-i erif'den geldükde sonra¹⁸⁶⁶ beşinci ayda ecel yitişdi. Tokuz yüz yigirmi dört târihinde vefât eyledi, seksen yaşına varmış idi. Ve bunlardan ğayrı *Kitâb-ı Şavm'a* ve dahı¹⁸⁶⁷ *Velâ'ye* ve *fî-Zevâ'e* ve *'Uşr fî-'Uşr*'na risâleler yazmışdur. Şâhib-i kitâb “Ben sinn-i şebâbda iken gördüm, üzerinde simâ-yı şalâh vardır.” didi.

Monlâ İsmâ'îl-i aramanî

'Aşrı 'ulemâsından Monlâ Hayâlî ve Monlâ Hüsrev gibi fuzalâdan okıdı¹⁸⁶⁸ sonra ba'z-ı medârise müderris olup terakķî ile Edrine'de Çifte Medrese'ye müderris oldu. Ol târihte Edrine kâdîsi Monlâ 'Abdu'r-rahmân İbn Mü'eyyed el-Amâsî idi. Mâ-beynlerinde bir mes'elede ihtilâf vâķi' oldu. Monlâ İsmâ'îl hilâfına ısrâr eyledi lâkin kendü nefesine ızrâr eyledi. Zîrâ Mü'eyyed-zâde kâdî-'asker oldu dahı¹⁸⁶⁹ Monlâ İsmâ'îl'i tadrîsden [AE 105b] 'azl eyledi dahı altmış akçe tekâ'üd vazîfesini eyledi. Monlâ İsmâ'îl¹⁸⁷⁰ dahı tadrîsden 'azl ve halkdan 'uzlet idüp menâsıb-ı uhreviyyeye menâsıb-ı 'ibâdete mülâzemet eyledi. Teşânîfi çokdur. *Hâşîye-i Keşşâf* ve *Hâşîye-i Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî* ve Şadrü's-şerî'a'ya ve *Şerh-i 'Akâ'id*ün Hayâlî'sine dahı hâşîyesi vardır ve *Şerh-i Mevâkıf*-ı Seyyid Şerîf'e dahı hâşîyesi vardır ve dahı bunlar gibi teşânîfi çokdur. *Nevvera'llâhu merķadehu ve fî-a'le'l-cinâni erķadehu*.

Monlâ [MK 128b] 'Abdu'l-evvel bin Hüseyn eş-şehîr bi-Ümmüveled-zâde

Evvelâ¹⁸⁷¹ vâlidinden okıdı sonra Monlâ Hüsrev'den¹⁸⁷² okıdı ve kızını aldı. Sultân Mehemmed zamânında Silivri'ye kâdî oldu. Şâhib-i kitâbuñ vâlidî hikâyet ider ki “Mezbûr Ümmüveled-zâde Silivri kâdîsi iken ben Muhammed Monlâ¹⁸⁷³ 'Alî el-'Arabî'den okurdum. Merhûm, manşıb-ı kazâda dâ'im olup çok şehrlere kâdî oldu. Şonra ma'tûh olup mu'tekâlü'l-lisân oldu ve nâsdan 'uzlet eyleyüp İstanbul'da

¹⁸⁶⁶ geldükde sonra: geldi ve AE

¹⁸⁶⁷ - MK

¹⁸⁶⁸ Monlâ // okıdı: okıdı Monlâ Hayâlî Çelebi ve Monlâ Hüsrev gibi AE

¹⁸⁶⁹ - MK

¹⁸⁷⁰ Kemâl AE

¹⁸⁷¹ - AE

¹⁸⁷² sonra // Hüsrev'den: ve Monlâ Hüsrev'den dahı AE

¹⁸⁷³ - AE

beytine mülâzemet eyledi. Sinni yüze qarīb idi, ‘ateh ü i’ tiḳâlde intikâl eyledi.” Çok ‘ulûmda yedi vardur, ale’l-ḥuşûş fikh u ḥadîṣ ü kırâ’atde tamâm rûsûhı var idi. Hâtırında çok kaşâ’id-i ‘Arabiyye vardur ve *Keşşâf*’uñ ekşeri hâtırındadır, diyü rivâyet olunur. Dâ’imâ huṣû‘ u huşû‘ üzere olup tekellüfâtıdan ‘ârî ve ḥıdmet-i Ḥazret-i¹⁸⁷⁴ Bârî’de cüst ü cârî idi. Allâhu Te‘âlâ rahmetini ziyâde ve rif‘at u derecesini fevḳa’l-‘âde eyleye.

Monlâ Aḥmed Mâşî

Monlâ Şemsü’-d-dîn ki Mâşî demek ile meşhûrdur. ‘Aşrında olan ‘ulemâdan okıyup ba‘dehu ba‘z-ı medârise müderris olarak İstanbul’da Ḳalender-ḥâne’ye müderris oldu şoñra Edrine’de Dârü’l-Ḥadîṣ’e müderris oldu ba‘dehu Amâsiyye’de Sulṭân Bâyezîd Medresesi’ne fetvâ ile müderris olup anda müderris iken vefât eyledi. Merḥûm şâḥib-i lisân [AE 106a] ve muḥâverede mâhir ve nâdirü’l-aḳrân ḥüsn-i edâya ḳâdir idi.¹⁸⁷⁵ Allâhu Te‘âlâ düzaḥdan âzâd eyleye.¹⁸⁷⁶

Monlâ Muḥyi’-d-dîn Meḥammed el-Ḳaramanî

Hevâî-zâde demek ile meşhûr idi. ‘Aşrında olan ‘ulemâdan [MK 129a] okıyup ba‘z-ı medârise müderris olarak Edrine’de Çifte Medrese’ye müderris oldu. Ba‘dehu yevmî elli aḳçe ile teḳâ‘üd¹⁸⁷⁷ olup İstanbul’da evinde oturup taşnîfe meşḡul idi. Lâkin ba‘de vefâtihi çoḳluḳ taşnîfâtı¹⁸⁷⁸ zâhir olmadı. Sulṭân Selîm’üñ evâ’il-i salṭanatında dâr-ı fenâdan beḳâya riḥlet eyledi. *Raḥimehu ’llâh*.¹⁸⁷⁹

Monlâ ‘Alî el-mülaḳḳab bi-Yetîm

Yetîm ile laḳabuñ vechi budur ki merḥûm Sulṭân Murâd zamânında ‘azîm tâ‘ûn vâḳi‘ olup cemî‘-i aḳrabası fevt olup hemân ‘ammetesi ḳalup ol terbiyet eylemiş tâ sinn-i bülûḡa varınca. Ba‘de’l-bülûḡ Tire’ye varup ‘ilm ü kitâbeti Tire’de taḥşîl eyleyüp Burûsa’ya gelüp ba‘z-ı müderrisinden okıdı. Sulṭân Meḥammed Ḥân

¹⁸⁷⁴ - AE

¹⁸⁷⁵ - AE

¹⁸⁷⁶ Allâhu // eyleye -MK

¹⁸⁷⁷ ile teḳâ‘üd: müteḳâ‘id AE

¹⁸⁷⁸ çoḳluḳ taşnîfâtı -AE

¹⁸⁷⁹ - MK

medâris-i Şemâniyye'yi binâ eyledükde talebe ile anda sâkin olup iştiğâlde şu'ûbet¹⁸⁸⁰ müşâhede eylemegin talebeden çok kimesne şugl için eṭrâfa tağıldukda bu da Tire'ye gelüp -Ol zamânda Kâḍî-zâde Tire'de müderris idi.- Kâḍî-zâde'den tamâm tahşîl idüp Sultân Meḥemmed, Kâḍî-zâde'yi Şemâniyye'ye getürdükde bile gelüp Burûsa'ya kâḍî olduğda Burûsa'ya¹⁸⁸¹ bile varup Kâḍî-zâde bunı "Manşıb al." diyü İstanbul'a göndermek istedikde gitmeyüp "Ben manşıb almamak üzere 'ahdüm vardır." diyüp hemân Burûsa'da bir küçüçük evi var idi. Muttasıl ders diyüp günde naḥv u şarf ve ḥadiṣ ü tefsîrden yigirmi ders diyüp kimesneden ücret taleb eylemeyüp ve hediye kabûl itmeyüp vazîfe kabûl eylemeyüp 'ilm ü 'ibâdetden ğayrı bir kaydı daḥı yok idi. Şâhib-i kitâb eydür: "Ben merḥûmdan şarf u naḥv okıdum. Bir kerre¹⁸⁸² işitdüm ki 'Bâliğ [MK 129b] olandan ilâ haze'l-ân bir vaḳt namâz¹⁸⁸³ fevt itmedüm [AE 106b] ve ḥarâma mübâşeret eylemedüm.' didi." Toksan yaşında bir dişi düşmedi. Ḥuṭûṭ-ı daḳîkayı gözlüksüz okurdu ve ḥüsn-i ḥatṭı var idi. Ebter kitâbları alup tekmi̇l eylemek ile çok kitâba mâlik idi. Şâhib-i kitâb eydür: "Ben merḥûmdan işitdüm 'Sultân Murâd Ḥân'ı gördüm dir.' idi." *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*¹⁸⁸⁴

Monlâ Şeyḥ

Şeyḥ¹⁸⁸⁵ demek ile meşhûrdur. İstanbul'da Ebî Eyyûb-ı Enşârî 'aleyhi'r-rahme¹⁸⁸⁶ Medresesi'nde müderris idi. Anda müderris iken tokuz yüz sekiz¹⁸⁸⁷ târiḥinde vefât eyledi. 'Âlim ü fâzıl ve fâşıl-ı beyne'l-ḥaḳḳ ve'l-bâṭıl idi. Nazm u neşri ğâyet-i feşâhatde ve nihâyet-i belâgatde idi.

¹⁸⁸⁰ za' f AE

¹⁸⁸¹ - MK

¹⁸⁸² bir kerre: ve AE

¹⁸⁸³ - AE

¹⁸⁸⁴ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.* -MK

¹⁸⁸⁵ - AE

¹⁸⁸⁶ 'aleyhi'r-rahme: raḥimehü'l-Bârî MK

¹⁸⁸⁷ tokuz // sekiz: sekiz yüz seksen MK

Monlā Zāmīrī

İsmi ğayr-ı ma'lūmdür, Zāmīrī demekle ma'rūfdür. Sultān Bāyezīd kullarındandır. Merhūm Sultān Bāyezīd mezbūri¹⁸⁸⁸ severdi. Ba'z-ı medārisi virdi ba'dehu Şemāniyye'ye müderris oldu. Şālih ü ḥalīm ve ṭab'-ı selīm ḥuzū' u ḥuşū' üzere idi ammā faẓl ile ğayr-ı meşhūr idi. Sultān Bāyezīd Şemāniyye'den birini virdükde “Mü'eyyed-zāde derse kādır degüldür.”, didükde Sultān Bāyezīd “Mutavassıṭ dersini disün, umaram mutavassıṭ dersine kādır ola.” didi. Sultān Bāyezīd fevt olduğda Sultān Selīm cülūs eyledi. Mezbūri Şemāniyye'den 'azl eyleyüp yetmiş akçe tekā'üd vazīfesini eyledi. Mütekā'id iken vefāt eyledi.

Monlā 'Ömer el-Kaşṭamoni

Monlā 'Ömer¹⁸⁸⁹ 'ālim ü 'āmil kimesne idi ve 'ilm-i kıṛā'atde māhir olmağı ile¹⁸⁹⁰ ṭālibīne 'ilm-i kıṛā'at ta'līm iderdi. Muḥibb-i ḥayrāt, ṭālib-i meberrāt, marziyyü's-sīret, maḥmūdū't-ṭarīkat kimesne idi.

Monlā 'Alā'ü'd-dīn el-Kaşṭamoni

Mezbūr Monlā 'Ömer'den [MK 130a] 'ilm-i kıṛā'atı bi't-tamām taḥşīl eylemiş idi. Müslimānlara ders-i kıṛā'at ifāde iderdi. Şālih ü 'ābid, mülāzim ü mu'ābid, ḥayr-ṭaleb¹⁸⁹¹ kimesne idi.

Monlā İbn 'Ömer

Monlā 'Ömer-i mezbūr oğlıdur. Babası şāgirdi Monlā 'Alā'ü'd-dīn-i mezbūrdan okıdı. 'İlm-i kıṛā'atı andan [AE 107a] taḥşīl eyledi ve çok kimesneye kıṛā'at-i seb'ayı ta'līm eyledi. Şeyḥ Aḳşemsü'd-dīn ḥazretleri meclisi ile müşerref olup şeyḥ bunu gördükde 'ilm ü 'ibādet ile ḥayr du'ā eyledi. Rivāyet olunur ki günlerde bir gün şeyḥ Aḳşemsü'd-dīn'ün mezār-ı şerīfini ziyārete vardukda türbe kapusını kilidli bulup çağırdı ki “Yā şeyḥ! Ben senün mezār-ı şerīfini ziyārete gelüp

¹⁸⁸⁸ - AE

¹⁸⁸⁹ Monlā 'Ömer - AE

¹⁸⁹⁰ olmağı ile: idi AE

¹⁸⁹¹ ḥayr-ṭaleb: ḥayra dāl AE

ziyâretüñden mahrûm olmak muhaşşal¹⁸⁹² baña ‘ârdur.” didügi sâ‘atde kapunuñ kilidi düşüp hemân kapu açıldı. İçerü girüp ziyâret eyledi ve çok tilâvet-i *Kur’ân-ı ‘Azîm* eyledi. Şoñra vedâ‘ idüp kapusını kilidleyüp vaţanına gitdi. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh.*¹⁸⁹³

Monlâ Hüsâm Dellâk-zâde

Monlâ Hüsâm ki¹⁸⁹⁴ Dellâk-zâde demek ile meşhûrdur. ‘Âlim ü fâzıl u kâmil idi. İstanbul’da Sultân Meĥemmed Câmî‘i’nün ĥatîbi idi.¹⁸⁹⁵ Merĥûm Sultân Bâyezîd zamânında ĥitâbet ĥıdmetinde vefât eyledi. Merĥûm selîmü’n-nefs ve kerîmü’t-tab‘, ‘ilm-i kırâ’atda mâhir, ĥüsn-i şavt¹⁸⁹⁶ ve elĥân-ı laţîfeye kâdir, akrânı mâ-beyninde nâdir idi. Ĥavâşş u ‘avâm yanında maĥbûl ve sîreti ma‘kûl kimesne¹⁸⁹⁷ idi. *Raĥmetu’llâhi [‘aleyhi] raĥmeten vâsi‘aten.*¹⁸⁹⁸

Monlâ Muĥyi’d-dîn el-Ĥekîm

Kocaili’nden idi. Kendü ‘aşrında olan ‘ulemâdan okıyup şoñra ‘ilm-i tıbbâ râġıb olmak ile ta‘lîm-i ‘ilm-i tıbb eyleyüp ‘ilm-i tıbbda mâhir ve ĥazâkatda akrânı nâdir oldı. Şoñra Sultân Bâyezîd [MK 130b] etıbbâya re’îs eyledi ve mu‘âlecesinden râzî olup çok ikrâm eyledi. Fî’l-ĥaĥîka kendüsi daĥı ‘âlim ü dîn-[perver]¹⁸⁹⁹ ve fuĥarâ vü mesâkîne ri‘âyet ü ĥürmet iderdi. Sultân Selîm Ĥân’uñ salţanatı zamânında âĥirete intikâl ve¹⁹⁰⁰ «إِزْجَعِي إِلَى رَبِّكَ» emrine imtisâl eyledi.

Monlâ Ĥekîm Ĥacî Ĥalîfe

Evvel-i ‘ömrinde ‘ilme meşġûl¹⁹⁰¹ olup şoñra ‘ilm-i tıbbâ râġıb olup taĥşîl-i ‘ilm-i tıbb eyledi. Sultân Bâyezîd Ĥân re’îs-i etıbbâ eyledi [AE 107b] zîrâ ‘ilâcından ĥazız iderdi. Rivâyet olunur ki bir gün Sultân Bâyezîd Ĥân marâz-ı şedîd ile marîz

¹⁸⁹² - MK

¹⁸⁹³ *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh.* -MK

¹⁸⁹⁴ ki: -ı mezbûr MK

¹⁸⁹⁵ Meĥemmed // idi: Meĥemmed Câmî‘i’nde ĥatîb eyledi. AE

¹⁸⁹⁶ şûret AE

¹⁸⁹⁷ - MK

¹⁸⁹⁸ *Raĥmetu’llâhi // vâsi‘aten.* -MK

¹⁸⁹⁹ dîn-[perver] -MK

¹⁹⁰⁰ Kur’ân-ı Kerîm, Fecri Sûresi, 89/28, “*Rabbîn’e dön.*”

¹⁹⁰¹ ‘ilme meşġûl: ‘ilm ü uşûl AE

olup eṭibbā ‘ilâcından ‘âciz ü kâşır oldılar. Mezbûr Hekîm Hâcî Halîfe’yi da‘vet eyledükde gelüp¹⁹⁰² bir serçe yumurdasından bir mercimek kadarca virdükde fi’l-hâl veca‘ı sâkin olduğda feraḥından¹⁹⁰³ cebren ṭabīb-i mezbûruñ elini öpdî. Mesfûr¹⁹⁰⁴ toḳuz yüz on üç târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi ve aḥdeme’l-ḡilmâne fi’l-cenneti ileyhi.*¹⁹⁰⁵

VE MİN-MEŞĀYİHİ Fİ-ZEMĀNİHİ

Eş-Şeyḥ Muḥyi’d-dīn el-İskilîbî

Şeyḥ Yavşî demekle meşhûrdur.¹⁹⁰⁶ Evvelâ talebe-i ‘ilmden idi. Ḥattâ Monlâ ‘Alî Kuşcı ḥıdmetine vâşıl olup vefât eyledükde taşavvuf meslegine sülûk idüp Şeyḥ Muşliḥu’d-dīn-i Kocavî yanında taşavvufa meşḡûl oldı. Ba‘dehu Şeyḥ İbrâhîm Tennûrî el-Ḳayşerî¹⁹⁰⁷ ḥıdmetine vâşıl olup ṭarîḳ-i taşavvufî anuñ yanında tekmîl eyleyüp irşâda icâzet virdi. Monlâ-yı¹⁹⁰⁸ mezbûr ‘ilm ü ‘amel riyâsetini cem‘ eyledi.

Sultân Bâyezîd Amâsiyye’de iken şeyḥ-i mezbûruñ ḥacc-ı şerîfe gitmesini murâd idinüp şeyḥ ile Amâsiyye’de cem‘ olup şeyḥ “Ben ḥacc-ı şerîfden gelince pâdişâh olursın.” demiş. Hem öyle olmuş, ḥacdan geldükde pâdişâh bulmuşdur. Sultân [MK 131a] Bâyezîd ziyâde maḥabbet eyleyüp ḥattâ Pâdişâh Şeyḥi diyü meşhûr olmuşdur. İstanbul’da şeyḥ-i mezbûr için bir ‘azîm zâviye yapmışdur, Sultân Selîm Câmî’i ḳurbındadır şimdi. Bahâ’ü’d-dīn-zâde Zâviyesi¹⁹⁰⁹ demek ile ma’rûfdur. Ekâbir ve ḳâḏî-‘askerler ziyâretine gelüp ba‘z-ı zamânda pâdişâh muşâḥabetine da‘vet idüp ol cihetden ‘azîm riyâset taḥşîl eylemişdür ammâ bu riyâset ḳalbine duḡûl eylememişdür. Şâḥib-i kitâb eydür “Merḥûm vâlidî bir mes’ele-i daḳîḳada

¹⁹⁰² - MK

¹⁹⁰³ “ferâḥından” kelimesi AE’de “mezbûruñ” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁹⁰⁴ - AE

¹⁹⁰⁵ “Allâh ona rahmet eylesin ve Cennet’te ḡılmanları onun hizmetkârı eylesin.”

¹⁹⁰⁶ Şeyḥ // meşhûrdur. - AE

¹⁹⁰⁷ Tennûrî el-Ḳayşerî: Ḳayşerî MK

¹⁹⁰⁸ - MK

¹⁹⁰⁹ Bahâ’ü’d-dīn-zâde Zâviyesi: Bahâ’ü’d-dīn-zâdeler Evi MK

imtiḥān idüp feth itdükde nihāyet taḥsīn ile istiḥsān eyleyüp¹⁹¹⁰ ‘Bu mes’ele yi senden gayrı feth eylemiş kimesne görmedüm.’ didi.”

Merḥūmuñ cümle-i kerāmātından birisi budur ki eḥibbāsından birinūñ¹⁹¹¹ bir tāze yigitden bir cerīme şadır [AE 108a] olmuş ki ‘uḳūbet-i ‘azīmeye müsteḥakk olmuş. Vālidi, şeyḥ-i mezbūrdan istiḡāşe idüp ziyāde¹⁹¹² taleb tazarru‘ idüp vūzerādan taḥlīş itmesini recā eyledükde şeyḥ “Ben onlardan recā eylemezem, onlardan daḡı kebīr olan zāta teveccüh iderem.” diyüp irtesi ol yigidi ‘uḳūbet için Dīvān-ı ‘Ālī’ye iḥzār eyledüklerinde vūzerānuñ lisānına bu yigitūñ iylügi sevḳ olunup iylüğüne ve bu töhmetden berā’atına şehādet eylediler, ol yigiti şalıvirdiler. Vūzerā beynlerinde olan ‘uḳūbet, ‘afva mübeddel olduğına ta‘accüb eylediler “Bu ‘afv maḡallī¹⁹¹³ degüldür illā şeyḥūñ berekātındandır¹⁹¹⁴ ve cümle-i kerāmātındandır.”

Ve eş-Şeyḥ ‘Ārif-i bi’llāh eş-Şeyḥ ‘Abdu’r-raḡīm el-Mü’eyyedī rivāyet ider bu Şeyḥ ‘Abdu’r-raḡīm eydür.¹⁹¹⁵ Mevzū’-ı kışsa olan Şeyḥ Muḡyī’d-dīn’ūñ ḡulefāsından idi. Şeyḥ ‘Abdu’r-raḡīm eydür: “Ḳarındaşum ‘Abdu’r-raḡmān, Sulṭān Selīm saltanatında Rūmili ḡāḡī-‘askerliginden ma‘zūl idi. Bir gün ḡarındaşımı ziyārete [MK 131b] vardum, müşevveşü’l-ḡāṭır buldum daḡı şeyḡe bile ziyārete varduğumuzda şeyḥ birāderüme naşīḡat eyledi. Andan¹⁹¹⁶ şeyḥ emr eyledi, bir döşek döşediler ve yaşıdıklar ḡodılar daḡı şeyḥ ‘Otur.’ didi. Nitekim şeyḥ bu vaz‘ı birāderüm ḡāḡī-‘asker iken şeyḡe geldükde böyle¹⁹¹⁷ iderdi. Şeyḥ emr eyledügi gibi birāderüm ferrāşı üzere oturdı daḡı şeyḥ ‘Manşıbuñ Allāḡ mübārek eylesün.’ didi. Ba‘dehu on beş gün miḡdārı zamān geḡdi ve geḡmedi, Edrine’den pādīşāhuñ emri geldi. Birāderümü Edrine’ye da‘vet eyleyüp Edrine’ye varduḡda ḡiḡ recāsı yok iken yine Rūmili’ne ḡāḡī-‘asker eyledi.” Merḡūm şeyḥ ṭoḡuz yüz yigirmi tāriḡinde İskilib’de vefāt eyledi. *Nevverallāhu meḡca‘ahu ve fī-a‘le’l-ferādīsi aḡca‘ahu.*

¹⁹¹⁰ feth // eyleyüp: nihāyet istiḥsān ile istiḥsān eyleyüp AE

¹⁹¹¹ - MK

¹⁹¹² istiḡāşe // ziyāde: istiḡāşe-i meded MK

¹⁹¹³ ‘afv maḡallī: bu mertebede AE

¹⁹¹⁴ kerāmātındandır MK

¹⁹¹⁵ - AE

¹⁹¹⁶ - AE

¹⁹¹⁷ - MK

eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn es-Sirozî

Şeyh Muhyi'd-dîn-i İskilibî hulefâsındandır. Merhûmdan sonra zâviyesinde bu irşâd eyledi. [AE 108b] Merhûm 'âbid ü zâhid ve 'âlim ü mürşid, tab'-ı selîm ve hulk-ı 'azîm şâhibi idi. Nâsdan çok kimesne enfâs-ı şerîfesinden müntefi' ve naşîhat-ı kerîmesinden mütemetti' olmuşlar idi. Tokuz yüz yigirmi altı târihinde ¹⁹¹⁸ ﴿ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ﴾ da' vetine icâbet ve emr-i Hakk'a itâ' at eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*¹⁹¹⁹

eş-Şeyh Seyyid Velâyet

Şaḥîhü'n-neseb Seyyid¹⁹²⁰ idi, es-Seyyid Velâyet İbn es-Seyyid Aḥmed İbn es-Seyyid İshâk İbn es-Seyyid 'Alâmü'd-dîn¹⁹²¹ İbn es-Seyyid Ḥalîl İbn es-Seyyid Cihân-gîr İbn es-Seyyid Muḥammed İbn es-Seyyid Ḥayâtü'd-dîn İbn es-Seyyid Rızâ İbn es-Seyyid Ḥalîl İbn es-Seyyid Mûsâ İbn es-Seyyid Yaḥyâ İbn es-Seyyid Süleymân İbn es-Seyyid Faḍl İbn [MK 132a] es-Seyyid Muḥammed İbn es-Seyyid Ḥüseyn¹⁹²² İbn es-Seyyid el-İmâm Muḥammed el-Bâkır İbn el-İmâm Zeyne'l-'âbidîn el-İmâm 'Alî İbn el-İmâm Ḥazret-i¹⁹²³ Ḥüseyn eş-Şehîd İbn el-İmâm 'Alî el-Murtażâ İbn Ebî Tâlib *kerrama'llāhu vecchehu.*

Müşârün-ileyh Seyyid Velâyet¹⁹²⁴ sekiz yüz elli beş¹⁹²⁵ târihinde Anadolı'da Kirmâstî kaşabasında dünyâya geldi. Ba'dehu İstanbul'da 'Âşık Paşa-yı merhûm evlâdından Şeyh Aḥmed'ün kızını sekiz yüz yetmiş dört¹⁹²⁶ târihinde tezevvüc eyledi. Ve Şeyh Aḥmed yanında tarîk-i taşavvufi tekmi'l eyledükde Şeyh Aḥmed irşâda izz virdi. -Bu Şeyh Aḥmed, Şeyh 'Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsî hulefâsındandır. Şeyh 'Abdu'l-

¹⁹¹⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Fecr Sûresi, 89/28, "Rabbîn'e dön."

¹⁹¹⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

¹⁹²⁰ - AE

¹⁹²¹ Ḡulâm MK

¹⁹²² İbn // Ḥüseyn: İbn es-Seyyid Muḥammed İbn es-Seyyid Muḥammed İbn es-Seyyid Ḥüseyn AE

¹⁹²³ - AE

¹⁹²⁴ *Kerrama'llāhu* // Velâyet: Veled AE

¹⁹²⁵ Bu tarih, İslâm Ansiklopedisi'nde Haşim Şahin, "Seyyid Velâyet", *DİA*, C. XXXVII, s. 75. Muharrem Tan (*age*, s. 262) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 550) "Sekiz yüz elli beş" olarak yer almaktadır. AE nüshasında "Sekiz yüz altmış" ve MK nüshasında ise "Sekiz yüz altmış beş" geçmektedir. Dolayısıyla metinde yer alan yanlış bilgiler tashih kılınmıştır.

¹⁹²⁶ tokuz MK [MK nüshasında müstensih tarafından tarih yanlış yazılmıştır. Muharem Tan (*age*, s. 262), Muhammet Hekimoğlu (*age*, s. 550) ve AE nüshasında geçen "Sekiz yüz yetmiş dört" tarihi esas alınmıştır.]

laṭīf el-Ḳudsi, Şeyh Zeynü'd-dīn-i Ḥāfī ḫulefāsındandır. *Ḳaddesa'llāhu Te'ālā*¹⁹²⁷ *esrārahum*.¹⁹²⁸ - Şoñra Şeyh Seyyid Velāyet sekiz yüz seksen târiḫinde ḥacc-ı şerīfe niyyet idüp eş-Şeyh Vefā ile¹⁹²⁹ Mısr'a dāḫil olduḡda Şeyh es-Seyyid Vefā İbn Seyyid Ebī Bekr ile Mısr'da cem' olup muşāḥabetlerinden şoñra Şeyh Seyyid Vefā, Seyyid Velāyet'e irşāda icāzet virüp kelime-i tevḫīdi telḳin eyledi. Mekke-i Mükerrreme'ye¹⁹³⁰ dāḫil olduḡda Şeyh Seyyid Velāyet'e Şeyh 'Abdu'l-mu'ti e'imme vü meşāyih maḥzarlarında esmā-yı ḫusnā kırā'atı ile¹⁹³¹ icāzet virdükde cemī'si Şeyh Seyyid [AE 109a] Velāyet'e bereket ile du'ā eylediler. *Teḳabbela'llāhu bi ḳabūlin ḫasenin*.¹⁹³²

Ve Şeyh Seyyid Velāyet sefer-i ḥacc-ı şerīfde iken İstanbul'da vālidesi vefāt eyledi. Ve eş-Şeyh Aḫmed'ün vālidesi daḫı İstanbul'da sekiz yüz seksen altı Muḥarrem'inün yigirmi ikinci güninde vefāt eyledi, evinün bir güşesinde defn olındı. El-ān ḳabri ziyāret-gāhdur. Sultān Meḫemmed'ün vefātından kırk iki gün evvel vefāt eyledi ba'dehu Sultān Meḫemmed vefāt eyledi. *Raḫmetu'llāhi ve berekātuḫu 'aleyhima*.¹⁹³³

Ve Seyyid Velāyet ḫadīsi merḫūm Monlā Gürānī'den aḫz eyleyüp üç def'a ḥacc¹⁹³⁴ eyledi. Āḫir ḥaccı Sultān Selīm Ḥān serīr-i saltanatınun ikinci senesinde vāḳi' oldı. Ba'de'l-ḥaccü's-şāliş¹⁹³⁵ İstanbul'da [MK 132b] marīz olup kırk gün şāḫib-firāş olup istiskā marazından toḡuz yüz yigirmi toḡuz Muḥarremü'l-muḫteremenün evāsıtında marazuñ kırk birinci¹⁹³⁶ güninde vefāt idüp Mevlānā 'Alā'ü'd-dīn 'Alī el-Cemālī el-Müftī¹⁹³⁷ namāzını kıldı. Cenāzesinde 'ulemā vü şuleḫā, kibār u e'izze-i aḫyār cem' olup belki meşḫūdetün bi'l-melā'ik idi,¹⁹³⁸ diyü

¹⁹²⁷ - AE

¹⁹²⁸ "Allah onların sırlarını mukaddes kılsın."

¹⁹²⁹ eş-Şeyh // ile -MK

¹⁹³⁰ Mekke-i Mükerrreme'ye: Ka'be-i Şerīfe'ye AE

¹⁹³¹ ile: ile Seyyid Velāyet'e AE

¹⁹³² *Teḳabbela'llāhu // ḫasenin*. - MK "Allah onun iyiliklerini kabul etsin."

¹⁹³³ Ve Şeyh // 'aleyhūma. - MK

¹⁹³⁴ - AE

¹⁹³⁵ Ba'de'l // -şāliş -AE

¹⁹³⁶ yedinci AE

¹⁹³⁷ Mevlānā // el-Müftī: Mevlānā Müftī 'Alī el-Cemāl MK

¹⁹³⁸ *meşḫūdetün // idi*: sürüş-ı melā'ik ḫāzır oldılar MK

meşhūr olmışdır. Vaşıyyeti mūcibince kendü evi kırbında defn olınmışdır.¹⁹³⁹ Ve sinn-i şerîfî yetmiş üçe vâşıl olduğda¹⁹⁴⁰ rahmet-i Raḥmān'a¹⁹⁴¹ rūḥı ṭayerān eyledi. Ve kendüden şoñra zevcesi Rābi'atü'l-evvel Ḥadīcetü'l-evlād¹⁹⁴² Rābi'a binti eş-Şeyḥ Aḥmed el-mezkūr vefāt eyledi, yine merḥūm yanında medfūndur. Ve ba' deḥā Şeyḥ Seyyid Dervīş Meḥemmed İbnü's-Şeyḥ Seyyid Velāyet ki zāviyesinde kâ'im-makām idi, toḳuz yüz kırk iki Şafer ğurresinde vefāt eyleyüp vālidî yanında medfūn oldu.

Rivāyet olunur ki merḥūm Sultān Bāyezīd oğlu Sultān Selīm Ḥān'ı İstanbul'a da'vet eyledi ki 'asker-i İslām'a serdār eyleye. Sultān Selīm Ḥān babası Sultān Bāyezīd'den saltanatı kendüye teslīm olınmak¹⁹⁴³ murād idinüp diyü mā-beyninde Sultān Selīm Ḥān¹⁹⁴⁴ [AE 109b] meşāyih-i şūfiyyeden saltanat ḥuşuşında istid'ā ḥimmet eyledükde her birisi saltanat ile tebşīr idüp Şeyḥ Seyyid Velāyet'i ṭaleb eyledükde varmadı. İllā ibrām ile Sultān Selīm, Şeyḥ Seyyid Velāyet'e varup aḥvāl-i saltanatından su'āl eyledükde şeyḥ “An-ḳarīb pādīşāḥ olursuñ lākin 'ömründe imtidād yokdur.” didi. Hem şeyḥ didügi gibi olup ancaḳ sekiz yıl pādīşāḥ oldu.

Şāḥib-i kitāb [MK 133a] eydür: “Ben şeyḥden şöyle işitdüm ‘Vaḳtā ki Şeyḥ Aḥmed ile ḥacc eyledüm, baña didi ki “Ey oḡul! Baḳa bolay ki ḳutb-ı zamān kimdür, bileydüñ ola mı? Zīrā ḳutb-ı zamān ‘Arafāt'da imāmuñ saġ ṭarafında olması muḳarrerdür.’ didi.¹⁹⁴⁵ Ben daḥı naḳar eyledüm, gördüm, Mevlānā Ayās ṭurur. Ḥālen ki Mevlānā Ayās¹⁹⁴⁶ ol sene ḥaccında Burūsa'da idi. Vaḳtā ki ḥacc-ı şerīfden dönüp Burūsa'ya geldükde şuleḥādan bir kimesne baña¹⁹⁴⁷ su'āl eyledi ki ‘Bu sene ḥacc-ı şerīfde ‘Arafāt'da imāmuñ saġ ṭarafında kim idi?’ diyü.¹⁹⁴⁸ Ben cevāb virdüm ki ‘Monlā Ayās idi.’ didüm. Bu cevābı virdiğüm gice baña bir veca' 'ārız oldu ki mevte

¹⁹³⁹ Vaşıyyeti // olınmışdır: Kendü evi kırbında bir yire defn olınmışdır vaşıyyeti mūcibince. AE

¹⁹⁴⁰ oldu daḥı AE

¹⁹⁴¹ - AE

¹⁹⁴² Rābi'atü'l // evlād - MK

¹⁹⁴³ eylemek AE

¹⁹⁴⁴ diyü // Ḥān -MK

¹⁹⁴⁵ - AE

¹⁹⁴⁶ ṭurur //Ayās -AE

¹⁹⁴⁷ ki AE

¹⁹⁴⁸ - MK

ķarīb oldum. Ol řabāh Şeyh ‘Aḥmed, Monlā Ayās’uñ ziyāretine gitdükde ben daḥı Şeyh Aḥmed yanınca bile vardum. Meclisine oturduķda Monlā Ayās baña naẓar-ı ğaẓab ile bir naẓar eyledi ki ke-ennehu hiç beni görmiş olmaya. Baña eyitdi: ‘Sen benüm sırrımı keşf eyledüñ. Bu gice üç def’a kaçd ile saña bed-du‘ā eyledüm ki Allāhu Te‘ālā rūḥını ķabẓ idüp helāk olasın. Her kaçd eyledükce Resūlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’uñ rūḥ-ı şerīfi ḥā’il oldı. Şaḥīḥ bildüm ki sen şaḥīḥü’n-neseb seyyid¹⁹⁴⁹ imişsün.’ didükde¹⁹⁵⁰ Şeyh Aḥmed benüm tarafumdan Monlā Ayās’a i’tizār eyledi. Monlā Ayās daḥı benüm yanumda¹⁹⁵¹ Şeyh Aḥmed’uñ i’tizārını ķabūl eyledi. Mā-selefdən¹⁹⁵² ‘afv eyledükde ben daḥı Monlā Ayās’uñ enāmīl-i kerīmesini taķbīl eyledüm. Benden rāẓī olup baña ḥayr ile du‘ā [AE 110a] eyledi.’ didi.” Şāḥib-i kitābuñ naķli tamām oldı.¹⁹⁵³

Ve bu daḥı rivāyet-i şāḥib-i kitābdur ki rivāyet ider. “Şeyh Velāyet’uñ cümle-i [MK 133b] aḥvālindendür ki marāẓ-ı mevtinden muķaddem marāẓ-ı şedīd ile marīẓ oldı.¹⁹⁵⁴ Şeyh Velāyet,¹⁹⁵⁵ şāḥib-i kitābuñ vālidi ‘iyādete varduķda şāḥib-i kitāb daḥı bile varup vālidi marāẓından su’āl eyledükde Şeyh Seyyid¹⁹⁵⁶ Velāyet eyitdi: ‘Elḥamdüli’llāh el-ān marāẓum ḥafīf oldı. Ve daḥı bu şabāḥ vaķt-i işrāķda ‘Azrā’il ‘aleyhi’s-selām, Cemālī-zāde Müftī ‘Alī Çelebi şüretinde üzerüme dāḥil olduķda ķabẓ-ı rūḥ için geldi zann eyledüm daḥı murāķabeye vardum. Melekü’l-mevt eyitdi¹⁹⁵⁷ ‘Ben ķabẓ-ı rūḥ için gelmedüm, bil ki ziyārete geldüm.’ diyü cevāb virüp daḥı baña selām virdi ve gitdi.’ didi.”¹⁹⁵⁸ Bundan soñra iki yıl miķdārı saĝ oldı. Bunlaruñ ḥayātında¹⁹⁵⁹ Şeyh Sünbül Sinān marīẓ oldı daḥı Şeyh Velāyet’e “Sünbül Sinān vefāt eyledi.” diyü¹⁹⁶⁰ aḥbār eyledüklerinde Şeyh Seyyid¹⁹⁶¹ Velāyet eyitdi:

¹⁹⁴⁹ - MK

¹⁹⁵⁰ ayıdup AE

¹⁹⁵¹ ḥaķķumda AE

¹⁹⁵² eyledi. Mā-selefdən: eyleyüp MK

¹⁹⁵³ Şāḥib-i // oldı. - MK

¹⁹⁵⁴ “marīẓ oldı” ifadesi AE’de “aḥvālindendür ki” kelimesinden sonra gelmektedir.

¹⁹⁵⁵ Şeyh Velāyet - MK

¹⁹⁵⁶ Şeyh Seyyid - AE

¹⁹⁵⁷ - AE

¹⁹⁵⁸ - AE

¹⁹⁵⁹ bunlaruñ ḥayātında: bunuñ ḥuyūtında AE

¹⁹⁶⁰ - AE

“Sünbül Sinân fevt olmadı ammâ benden sonra fevt olsa gerekdür. İnşâ’allâhu te‘âlâ benüm namâzumı kılacaktır.” didi. Hem Şeyh Seyyid¹⁹⁶² Velâyet haber virdüğü üzere olup Şeyh Velâyet vefât eyledükde namâzını Sünbül Sinân kılıvirdi. *Raḥimehu’llâhu te‘âlâ ‘aleyh*.¹⁹⁶³

Ve dahı Şeyh Velâyet’ün cümle-i ahvâлиндendür ki vezîr-i merhûm Pîrî Paşa İstanbul’da bir zâviye binâ eyledi ve ol zâviyede merhûm Cemâl Halîfe sâkin ü câlis idi. Pîrî Paşa rebi‘ü’l-evvelde *Mevlûd-ı Nebî*” istimâ‘ için bir gice zâviye-i mezbûreye hâzır olup ‘ulemâ vü meşâyihden çokluk kimesneler hâzır oldu. Hattâ Seyyid Velâyet dahı¹⁹⁶⁴ hâzır olup Şeyh Cemâl Halîfe Zâviyesi’ndeki câmi‘ün taşra tabağasında¹⁹⁶⁵ otururdu. Şâhib-i [MK 134a] kitâb “Ben dahı yanında idüm.” dir.¹⁹⁶⁶ Seyyid Velâyet murâkabeye varup bir zamândan sonra başın kaldırdı. [AE 110b] “Bu zâviye Şeyh Cemâl Halîfe’den sonra medrese olur ve medreselik üzere dâ’im olur, artuk zâviye olmaz. Bi-tarîkı’l-keşf kaç‘an ‘âlim oldum.” didi. Hem didüğü gibi oldu, el-ân medresedür. Merhûm-ı mezbûrûn kerâmâtı hâriķü’l-‘âdâtı ve eslâf-ı keşîretü’l-berekâtınuñ siyâdâtı beyyinât kabîlinden olup zikr-i itnâb mümil ve terk-i icâz muḥil olmamağın terk olındı.

eş-Şeyh Bolılı Çelebi Muḥyi’ d-dîn

Ṭarîkat-ı şūfiyyeyi Şeyh Hâcî Halîfe’den aḥz eyleyüp vefâtından sonra maḳâmına kâ’im oldu. Kendüsi dahı bir recül-i şâlih idi ve cezbe vü istiğrâķ şâhibi idi. Evveliyât-ı ahvâlinde müderris olup sonra ṭarîkat-ı fuķarâyı ihtiyâr eyledi hattâ mertebe-i irşâda vâşıl oldu. ‘Âķıbet¹⁹⁶⁷ tokuz yüz târiḥinde rahmet-i Rahmân’a vâşıl oldu.

¹⁹⁶¹ - AE

¹⁹⁶² - AE

¹⁹⁶³ *Raḥimehu’llâhu // ‘aleyh: Raḥmetu’llâhi ‘aleyh raḥmeten*. AE

¹⁹⁶⁴ - AE

¹⁹⁶⁵ taşra tabağasında: taşrasında AE

¹⁹⁶⁶ - AE

¹⁹⁶⁷ dahı AE

eş-Şeyh Şücā'ü'd-dīn İlyās eş-şehīr bi's-Şeyh Niyāzī

Monlā Niyāzī-i mezbūr,¹⁹⁶⁸ Monlā Vildān'ıñ qarındaşıdır. Merhūm 'ālim ü şālīh kimesne idi. Evvelā manşīb-ı kazāya vāşıl olup ba' dehu terk eyledi. Dağı Şeyh Hācī Halīfe hıdmetine vāşıl olup tarikat-ı taşavvufı andan tahşil eyledi¹⁹⁶⁹ ve irşād ile icāzet dağı virdi. Merhūm 'ālim ü 'ārif, müdaqqıq ü muhaqqıq idi ve 'ilm ü 'ibādet meşgūl idi. Burūsa'da toqız yüz on dört tārīhinde vefāt eyledi.

Eş-Şeyh Şafıyyü'd-dīn Muştafā

Aşlı Kānķırı'dan idi. Ve taşavvufı [MK 134b] eş-Şeyh Hācī Halīfe'den ağız eyleyüp anuñ yanında tekml idüp Şeyh Bolılı Çelebi mezbūr Şeyh Şafıyyü'd-dīn'e irşāda ızın virdi ve kendü maķāmına ikāmet eyledi. 'Ālim ü 'ābid ve zāhid ü mürşid idi. Burūsa'da toqız yüz on toqız tārīhinde fevt olup Hācī Halīfe yanında defn olındı.

eş-Şeyh Rüstem Halīfe

Aşlı qaşaba-i Göynük'den idi. Kerāmāt-ı seniyye şāhibi idi lākin nāsdan aḥvālını setr eylerdi. Anuñçün şıbyāna ta' līm idüp bilā-zarūret kimesne ile kelimāt-ı [AE 111a] dünyeviyye eylemezdi.¹⁹⁷⁰ Evvel kesb ü ticāret semtine sālīk idi soñra tevekkül ihtiyār eyleyüp fāriğ oldı. Kesb ü kārı yok iken ġanıye ve faķīre in'āmı 'āmm idi. Bir kimesne bir hediyye getürse ız'āfı ile mükāfāt iderdi. Merhūm Hācī Halīfe hıdmetine müntesib idi lākin meşreb-i şerīfinden Üveysī olmaķ fehm olunurdı.

Muḥiblerinden ba' zı ḥikāyet ider ki “Benüm gözüm ağardı bir müddet gitmedi. Rüstem Halīfe baña ḥikāyet eyledi ki ‘Zamān-ı sābıķda gözüm ağrıdı idi, ḥiç baña 'ilāc fā'ide eylemedi. Bir gün bir¹⁹⁷¹ yigit gördüm baña eyitdi: ‘Ey oğul! Şalātuñ sünnet-i mü'ekkede sünen-i āḥirinüñ iki rek'atında¹⁹⁷² mu'avvizeteyni oķımağa müdāvemet eyle.’¹⁹⁷³ didi. Ben dağı müdāvemet eyledüm, Allāhu Te'ālā gözüme şifā

¹⁹⁶⁸ Monlā // mezbūr -AE

¹⁹⁶⁹ - AE

¹⁹⁷⁰ etmezlerdi. MK

¹⁹⁷¹ - AE

¹⁹⁷² sünen-i // rek'atında: sünen-i āḥir rek'atlarında MK

¹⁹⁷³ oķımağa // eyle: okı AE

virdi.’ Ol muhibbi¹⁹⁷⁴ şeyhe eyitdi: ‘Ol yigit kim?’ didükde¹⁹⁷⁵ şeyh eyitdi: ‘Bir meşhūr kimesnedür.’ Ben dahı bildüm ki ol yigit Hızır ‘aleyhi’s-selāmdur.”

Ve yine ba‘zılar hikāyet ider ki Teke vilāyetinden Kızılbaş talī‘ ası hurūc idüp Anadolu vilāyetinde ‘azīm fesādlar idicek Burūsa’ya [MK 135a] gelür diyü ziyāde ürki olup ehl-i iktidār firāra başladılar. ‘Ākıbet şeyh buyurdılar ki “Bu tā’ife Burūsa’ya dāhil olmazlar ve ehline zarar degmez, yirlü yirinde tursunlar.” didi. Hem şeyh didügi gibi oldu. Toğuz yüz on yedisinde Burūsa’da vefāt idüp anda defn olındı.¹⁹⁷⁶ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*

eş-Şeyh ‘Alī Dede

Mezbūr¹⁹⁷⁷ Şeyh ‘Alī Dede, Şeyh ‘Ārif-i bi’llāh İbn Ebu’l-Vefā’nuñ ḥalīfesi idi, kendüden soñra yirine kā’im-makām¹⁹⁷⁸ oldu. Merḥūm za‘īf kimesne idi. Bir mücid¹⁹⁷⁹ ve mücerred ‘ani’l-ehli ve’l-‘iyāl idi. Mübārekü’n-nefs, ma‘kūlü’s-sīre, ḥüsnu’s-şoḥbet, makbūlü’t-tarīkat idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*

eş-Şeyh ‘Alā’ü’d-dīn el-Esved

Şeyh Kara ‘Alī demekle meşhūrdur.¹⁹⁸⁰ Taşavvufi Şeyh Hācī Ḥalīfe’den ahz idüp ol terbiyet [AE 111b] eylemiş idi. Şāhib-i kitāb eydür: “Ben Şeyh Kara ‘Alī’den işitdüm,¹⁹⁸¹ didi ki ‘Ben merḥūm Hācī Ḥalīfe hıdmetinde idüm. Merḥūm makām-ı irşāda vāşıl olduğdan soñra vefāt idince hiç münfekk olmadum.’ didi ve ‘Şeyh yanında şu mertebe riyāzāta iştiğāl eyledüm ki bedenümde olan et üç def’a eridi.

¹⁹⁷⁴ Ol muhibbi: Evvel ba‘zı AE

¹⁹⁷⁵ kim didükde: kimdür MK

¹⁹⁷⁶ Ve yine ba‘zılar hikāyet ider ki Teke vilāyetinden Kızılbaş talī‘ ası hurūc idüp Anadolu vilāyetinde ‘azīm fesādlar idicek Burūsa’ya gelür diyü ziyāde ürki olup ehl-i iktidār firāra başladılar. ‘Ākıbet şeyh buyurdılar ki “Bu tā’ife Burūsa’ya dāhil olmazlar ve ehline zarar degmez, yirlü yirinde tursunlar.” didi. Hem şeyh didügi gibi oldu. Toğuz yüz on yedisinde Burūsa’da vefāt idüp anda defn olındı: Ve ben dahı ol yigit didügi gibi mu‘avvizeteyne müdāvemeyt eyledüm, şifā buldum. Ve ke-zālik ol ba‘zı hikāyet ider ki Burūsa’da fetret vāki‘ oldu. Ba‘zı ḥāricinden ehl toğuz yüz on yedi tārīhinde Burūsa kaçmağa kaşd eylediler hattā şeyhden tazarru‘ eylediler ki ḥayr du‘ā eyleye. Şeyh eyitdi: “Bu tā’ife Burūsa’ya dāhil olmazlar ve ehline zarar degmez, yirlü yirinde tursunlar.” didi. Hem şeyh didügi gibi oldu. Ol senede Burūsa’da fevt olup defn olındı. AE

¹⁹⁷⁷ - AE

¹⁹⁷⁸ kā’im-makām: kā’im AE

¹⁹⁷⁹ - MK

¹⁹⁸⁰ demekle meşhūrdur. -AE

¹⁹⁸¹ Şeyh // işitdüm: Hācī ‘Alī’den işitdüm ki AE

Merhûm Allâh emrine gitdükden sonra Kocalu Şeyh Muhyi'd-dîn hizmetine vâsıl oldum. Yanında tıfl-ı ebced-h'ân kadar kadrüm yok idi rûhı rahmet-i Raḥmân'a tayerân idince.' didi." Ve bi'l-cümle Şeyh Kâra 'Alî bu iki ulu şeyhden mücâz ü me'zûn olduğdan¹⁹⁸² sonra nâsdan münkaṭı' olup ¹⁹⁸³ توجّه إلى الله وتوكل على الله eyledi. Tokuz yüz yigirmi tokuz târîhinde murğ-ı rûhı âşiyân-ı kudse tayerân eyledi. 'Aleyhi rahmetü'r-Raḥmân.¹⁹⁸⁴

eş-Şeyh Seyyid 'Alî [MK 135b] İbn Meymûn el-Mağribî el-Endelüsî

Kendü diyârında Şeyh İbn 'Arefe ve Şeyh Debbâs yanında mürebbâ oldu sonra Mısr'a vardı ve hacc eyledükden sonra Şâm'a gelüp haylî kimesne terbiyet eyleyüp ba' dehu Burûsa'da tavaṭṭun eyledi. 'Âkıbet¹⁹⁸⁵ Burûsa'da tokuz yüz on yedi târîhinde Hakk rahmetine vâsıl oldu. Merhûm maḳâmât-ı 'aliyye ve kerâmât-ı seniyye şâhibi, memâlik-i takvâya mâlik ve ebrâr meslegine sâlik idi. Rivâyet olunur ki "Sulṭân Bâyezîd Hân¹⁹⁸⁶ baña gelse ben anuñla sünnet ile mu'âmele iderdüm." demiş. Ne kendüye gelene kalkardı ve ne kimesne kendüye kalkduğına rızâ virürdi¹⁹⁸⁷ ammâ ehl-i 'ilm gelse altına döşerdi. Ve gâzûb kimesne idi, eger müridlerinden birisinden bir münker görse ḍarbü'l-'aşâ idüp ¹⁹⁸⁸ العصا لمن عصا dirdi. Hattâ ḍarbından kesr-i 'azm-i mürid vâkı' oldu. Vazîfe vü hedâyâ qabûl eylemezdi, ma'a-hâzâ kendü¹⁹⁸⁹ müridlerinden yigirmi nefis kendü ta'âmı ile geçinürdi. Ve bi'l-cümle merhûm naḳīb-i aşhâb-ı menâkıb ve necîb-i erbâb-ı menâşıb ve maṭlab-ı aḥbâb-ı mü'eddeb kimesne idi. Kerâmâtı ḥadden [AE 112a] bîrûn ve 'addan efzûn idi. Tafşîl-i taṭvîl kitâba mü'eddî olmaḳ ile terk olındı.

¹⁹⁸² olduğdan: *ḥaşru yevme yub'aşûne ma'e'l-evliyâü'l-mükerremûn* AE

¹⁹⁸³ "Allah'a yöneldi ve O'na tevekkül etti."

¹⁹⁸⁴ 'Aleyhi // Raḥmân -MK "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun."

¹⁹⁸⁵ - AE

¹⁹⁸⁶ Sulṭân // Hân: eger Bâyezîd bin 'Oşmân AE

¹⁹⁸⁷ Kalkduğına // virürdi: kalkardı AE

¹⁹⁸⁸ "Asa isyan edenedir."

¹⁹⁸⁹ Ma'a-hâzâ kendü: Ve yine günde AE

eş-Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî

Evvel müderris idi şoñra tadrîsi terk idüp¹⁹⁹⁰ mezkûr Şeyh Mağribî yanına varup tekmîl-i tarîk ve bihâr-ı haqîkatden bir bahrdur dimege haqîk oldu. Ve ‘âlim ü fâzıl, fâsıl-ı beyne’l-hakḳ ve’l-bâtıl ve ahlâk-ı ‘azîmeye mâlik ve ebrâr meslegine sâlik idi. Hâzret-i İmâm [MK 136a] Şâfi‘î mezhebi üzere iftâ iderdi. Toḳuz yüz yigirmi iki târiḥinde murḡ-ı rûḥı âşiyân-ı ḳudse tayerân eyledi.¹⁹⁹¹

eş-Şeyh Muḥammed bin el-‘Irâḳ

Şeyh Muḥammed ki İbn ‘Irâḳ demek ile ma‘rûf idi. Çerâkise begleri evlâdından idi ve sipâhî ve şâhibü’l-mâlû’l-‘azîm idi. Cemî‘ini terk idüp Seyyid ‘Alî bin Meymûn el-Mağribî ḥıdmetine yitişüp yanında riyâzâta meşḡûl oldu. Hattâ eyyâm-ı ḥârrede yigirmi gün şu içmeyüp şusuzluḡdan bayıldı, mevt mertebesine vardı. Ahvâlini şeyḥi Şeyh Seyyid ‘Alî’ye ḥaber virdiler, yine şuyı içmege izn vermeyüp “Başına şu döküñ.” didi. Hem öyle eylediler, za‘f u dehşet ile ḳalkdı. Birḳaç¹⁹⁹² günden şoñra tarîk-i taşavvufdan bu ḳadar kesr-i nefis ile fetḥ müyesser¹⁹⁹³ olup ümniyye-i seniyye vâşıl ve uhrevî murâdı ḥâşıl oldu. Merḥûm ‘âlim ü zâhid ve fî-sebîli’llâh nefis-i emmâresi¹⁹⁹⁴ ile mücâhid idi. Ve şeyḥi fevt olduḡdan şoñra Medîne-i Münevvere’ye geḳüp anda mücâvir olup müddet-i ‘ömrini anda geḳürdi. ‘Âḳıbet¹⁹⁹⁵ anda vefât idüp anda defn olındı.

eş-Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân

Şûfî-zâde demek ile meşḥûr idi. Merḥûm¹⁹⁹⁶ evvelâ tâlib-i ‘ilm-i şerîf olup Efdal-zâde oḡlı Mûsâ Çelebi’den Şemâniyye’de müderris iken¹⁹⁹⁷ okıyup şoñra tarîk-i ‘ilmi terk idüp¹⁹⁹⁸ Seyyid ‘Alî İbn Meymûn el-Mağribî ḥıdmetine yitişdi, az zamânda tarîk-i taşavvufi tekmîl eyledi. Rivâyet olunur ki bir gün şeyḥine nefsinden

¹⁹⁹⁰ - AE

¹⁹⁹¹ - AE

¹⁹⁹² Ve ḳaç AE

¹⁹⁹³ - AE

¹⁹⁹⁴ nefis-i emmâresi: nefis-i emmâre-i bi’s-sû’i AE

¹⁹⁹⁵ Medîne-i // ‘Âḳıbet: müddet-i ‘ömrinde Medînetü’r-Resûl’de mücâvir olup AE

¹⁹⁹⁶ Merḥûm: Merḥûm idi

¹⁹⁹⁷ Çelebi’den // iken: Çelebi Şemâniyye’de müderris iken andan MK

¹⁹⁹⁸ - AE

şikâyet idüp “Çok nefis ıslâh oldu illâ benüm nefis-i emmâre-i bi’s-sû’um ıslâh olmadı [AE 112b] gitdi.” didükde şeyhi eyitdi: “Senün nefsün nefis-i emmâre-i bi’l-hayrdur.” didi. Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân [MK 136b] eyitdi: “Benüm nefsum emmâre-i bi’s-sû’dur.” didükde şeyhi “Kum yâ ‘Abda’r-raḥmân!”¹⁹⁹⁹ didükde Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân taşraya gitdi daḥı şeyhi ḥâzır olanlara eyitdi: “Ben ‘Abdu’r-raḥmân ile iftiḥâr iderem ki kendü nefisine ḥüsn-i zann itmekden ḥalâş oldu. Zîrâ ki nefisine ḥüsn-i zann ehl-i tarîkat yanında ‘azîm mekrdür.” didi. Kaçan²⁰⁰⁰ şeyh Şâm diyârına gitdükde Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân’a ḥilâfet virdi daḥı Burûsa’ya gönderdi. Merḥûm avâmm-ı nâs²⁰⁰¹ libâsı ile idi lâkin²⁰⁰² vech-i kerîminden âşâr-ı ḥayr leme‘ân iderdi. Evâ’il-i ittişâlinde bir gün şeyhi meclisine ḥâzır oldu. Tarîkatları ḥavâtırdan iştikâya mebnî idi. Ḥavâtır söyleşdiler, tâ müridden ḥavâtır mündefi‘ olunca söyleşdiler. Ba‘dehu Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân şeyhine eyitdi: “Bir ḥâtırum vardır ve söylemek murâdumdur lâkin şeytân beni men‘ ider tekellümden. Zîrâ meclisde bir müderris vardır ki ben andan okıdum. Nefsüm baña dir ki ‘Sen bu ḥâtırayı söylerseñ müderris saña sû’-i zann ider.’ dir, didükde şeyhi eyitdi: ‘Müderris vehm-i maḥzûdur zîrâ ‘âkıl olan iki gözünün ortasında ne kâdî naşb ider ve ne müderris ve ne müftî ve ne sultân naşb ider, naşb eylemez illâ Allâhu Te‘âlâ celle ve ‘alâ naşb ider.’ didi.” Bi-‘aynihi kelâmı budur.²⁰⁰³ Merḥûm toḳuz yüz on toḳuz târîḥinde vefât eyledi.

es-Şeyh İsmâ‘îl es-Şirvânî

Şeyh İsmâ‘îl-i Şirvânî ‘aşrı ‘ulemâsından kıra‘at eyledi ki birisi ‘Allâme Celâlü’d-dîn-i Devvânî’dür. Şoñra Şeyh ‘Ârif-i bi’llâh Ḥâce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerkandî ḥıdmetine mürebbâ olup aşḥâbının kümmelinden²⁰⁰⁴ oldu. Ḥâce

¹⁹⁹⁹ “Kalk ey Abdurrahmân.”

²⁰⁰⁰ - AE

²⁰⁰¹ - AE

²⁰⁰² lâkin: lâkin ḥayr-ı AE

²⁰⁰³ Evâ’il-i ittişâlinde bir gün şeyhi meclisine ḥâzır oldu. Tarîkatları ḥavâtırdan iştikâya mebnî idi. Ḥavâtır söyleşdiler, tâ müridden ḥavâtır mündefi‘ olunca söyleşdiler. Ba‘dehu Şeyh ‘Abdu’r-raḥmân şeyhine eyitdi: “Bir ḥâtırum vardır ve söylemek murâdumdur lâkin şeytân beni men‘ ider tekellümden. Zîrâ meclisde bir müderris vardır ki ben andan okıdum. Nefsüm baña dir ki ‘Sen bu ḥâtırayı söylerseñ müderris saña sû’-i zann ider.’ dir, didükde şeyhi eyitdi: ‘Müderris vehm-i maḥzûdur zîrâ ‘âkıl olan iki gözünün ortasında ne kâdî naşb ider ve ne müderris ve ne müftî ve ne sultân naşb ider, naşb eylemez illâ Allâhu Te‘âlâ celle ve ‘alâ naşb ider.’ didi.” Bi-‘aynihi kelâmı budur. - MK

²⁰⁰⁴ aşḥâbının kümmelinden: aşḥâbından AE

‘Ubeydu’llāh intikāl eyledükden soñra Mekketu’llāh’a irtihāl ve anda ‘ibādeti iştigāl eyledi. ‘Ākıbet Mekke-i Mükerrime’de²⁰⁰⁵ toköz yüz kırk târihinde āhirete intikāl eyledi. Merhūm Sultān Bāyezīd ‘aşırında Rūm’ı ziyāret eyledi. Mu‘ammer [AE 113a] ve tavīlū’l-kāme ve mehīb kimesne idi. Ahvāl-i nās ile muḳayyed degül idi hemān kendü nefsiñe müşteğil idi. Şağır ü kebīr ve ğanī vü faḳīr yanında cümle bir idi. Ve ‘ulūm-ı zāhirede faẓl-ı ‘aẓīm şāhibi idi. Mekke’de *Buḫārī* ile *Tefsīr-i Kāḏī Beyzāwī* dersini ifāde iderdi. *Nevverallāhu merḳadehu ve bi-a‘le’l-cināni erḳadehu*.

eş-Şeyḫ Baba Ni‘metu’llāh

Mezkūr²⁰⁰⁶ Baba Ni‘metu’llāh, ‘ārif-i bi’llāh idi. Fuḳarāyı aḡniyādan ve faḳr-ı ğınādan terciḥ iderdi. Ticāret-i ma‘ārif-i İlāhiyye içün seyāhatde ve esrār-ı Rabbāniyye baḫrında sibāhatde idi. Kütüb-ı tefāsīre mürāca‘at itmedin bir tefsīr yazdı. [MK 137a] İçinde ḥaḳā’ik ü daḳā’ikden ‘aḳl idrākinde ḳāşır ve ḥalline ḳādir kimesne nādır olur nesneler yazmışdur. ‘İbāretinde feşāḥat ve ta‘bīrinde belāḡat iledür ve daḫı *Gülşen-i Rāz* kitābını şerḥ eyledi ki ehli yanında tamām maḳbūldur. Akşehir’de mutavattın olup ‘ākıbet anda vefāt itmişdür²⁰⁰⁷ ve anda defn olındı.²⁰⁰⁸ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁰⁰⁹

eş-Şeyḫ Muḫammed el-Bedaḫşī

Şeyḫ Muḫammed Bedaḫşī, Monlā Otrārīoğlu demek ile meşhūr u²⁰¹⁰ ma‘rūf şeyḫ ile muşāḥib oldı. Ve şeyḫi gibi ‘alā’ik-ı dünyeviyyeden ‘arī ve lezzātından berī idi. Soñra Şām’da tavattın eyledi. Sultān Selīm diyār-ı ‘Arab’ı feth eyleyüp diyār-ı ‘Arab’ı²⁰¹¹ vilāyet-i Rūm’a zamm eyleyüp ‘arz-ı Çerākise’yi kesr eyledügi zamānda iki def’a şeyḫ-i mezbūr ḥānesine vardı.²⁰¹² Evvelki def’ada mā-beynlerinde tekellüm cārī olmayup hemān şamt u edeb üzere bir miḳdār oturup müteferriḳ oldılar. İkinci

²⁰⁰⁵ ‘Ākıbet // Mükerrime’de: Ve Mekke’de AE

²⁰⁰⁶ - AE

²⁰⁰⁷ ‘ākıbet // itmişdür: ve anda vefāt eyledi AE

²⁰⁰⁸ Ve anda // olındı. -MK

²⁰⁰⁹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -AE

²⁰¹⁰ meşhūr u -AE

²⁰¹¹ eyleyüp // ‘Arab’ı: ve MK

²⁰¹² iki // vardı: şeyḫ-i mezbūr evine gitdi iki def’a AE

def'ada Şeyh Muhammed Bedaḥşī eyitdi: “Pādişāhum ikimüz daḥı Allāhu Te‘ālā ḥazretlerinün bir²⁰¹³ kemter ḫuliyuz lâkin senün ḫahruñ ṣaḫīldür a‘bā-yı nāsdan, benüm ḫahrum a‘bā-yı nāsdan ḥafīfdür. Ben cehd iderem ki nāsuñ metā‘ları zāyi‘ olmaya.” didi. Şeyh-i mezbūruñ şamt ihtiyār eyledüğinden ötüri merḥūm Sultān Selīm Ḥān’dan su‘āl olındukda buyurdılar ki “Zāhir ü bātını mükemmel bir ‘azīz olmağın kendülerden evvel tekellüme te‘eddüb eyledüm.” Ammā şeyḫün ba‘z-ı aşḫābı “Ne ḥoş Sultān-ı Rūm ile kelimāt itmedünüz.” diyü şeyḫden su‘āl itdükde eyitmiş ki “Bir pādişāhdur ma‘lūm idinmedük nesne ḫomadı, ben aña ne diyeyüm ma‘lūmı olmaya.”²⁰¹⁴ Bundan soñra didi ki “Ol vaḫt ki Sultān Hüseyñ [MK 137b] Bayḫara’nuñ oğlı Bedī‘ü’z-zamān diyār-ı Rūm’a geldi. Beni ziyāret içün geldükde ben ḫaṭ‘an tekellüm²⁰¹⁵ eylemedüm, ol daḥı te‘eddüben tekellüm eylemedi.”

Ve daḥı Ḥ‘āce Muhammed Ḳāsım’dan ki Ḥ‘āce ‘Ubeydu’llāh-ı Semerḫandī²⁰¹⁶ neslindendür, ḥikāyet olunur ki eydür: “Ben merḥūm ceddüm²⁰¹⁷ Ḥ‘āce ‘Ubeydu’llāh-ı Semerḫandī aşḫābından olan Monlā İsmā‘īl-i Şirvānī ḫıdmetine vardum,²⁰¹⁸ baña müṭālā‘a-i kütübe rağbet virdi. Ben daḥı ‘Vaḫtün müsā‘adesi yoḫdur.’ diyü i‘tizār eyledüm soñra Şeyh Muhammed Bedaḥşī ḫıdmetine vardum. Baña didi ki ‘Sen ke-ennahu Monlā²⁰¹⁹ İsmā‘īl’e varmışsın gibi.’ didi.²⁰²⁰ Ben daḥı ‘Ne‘am.’ didüm, eyitdi: ‘Saña müṭālā‘a-i kütübe rağbet mi virdi?’²⁰²¹ Ben yine²⁰²² ‘Ne‘am.’ didüm daḥı²⁰²³

²⁰¹³ - MK

²⁰¹⁴ Şeyh-i mezbūruñ şamt ihtiyār eyledüğinden ötüri merḥūm Sultān Selīm Ḥān’dan su‘āl olındukda buyurdılar ki “Zāhir ü bātını mükemmel bir ‘azīz olmağın kendülerden evvel tekellüme te‘eddüb eyledüm.” ammā şeyḫün ba‘z-ı aşḫābı “Ne ḥoş Sultān-ı Rūm ile kelimāt itmedünüz.” diyü şeyḫden su‘āl itdükde eyitmiş ki “Bir pādişāhdur ma‘lūm idinmedük nesne ḫomadı, ben aña ne diyeyüm ma‘lūmı olmaya.” Merḥūm Sultān Selīm Ḥān İbn Sultān Bāyezīd Ḥān’dan [AE 113b] su‘āl olındı. Şeyh-i mezbūruñ şamt ihtiyār eyledüğinden didi ki “Feth-i kelām lāyık budur ki ‘ālī cānibinden ola. Ben de ise ‘ulüvv yoḫdur ve ol daḥı te‘eddüb idüp şamt ihtiyār eyledi. Tenezzül için AE

²⁰¹⁵ nuṭḫ AE

²⁰¹⁶ Semerḫandī: Semerḫandī aşḫābından olan AE

²⁰¹⁷ eydür: // ceddüm: Ḥ‘āce Ḳāsım eydür ki ben merḥūm-ı mezbūr AE

²⁰¹⁸ gitdüm AE

²⁰¹⁹ - AE

²⁰²⁰ - MK

²⁰²¹ Eyitdi // virdi.”: “Müṭālā‘a-i kütübe saña rağbet virdi gibi.” didi AE

²⁰²² daḥı AE

²⁰²³ - MK

baña eyitdi: ‘Sen anuñ sözine iltifât eyleme.’ didi ve²⁰²⁴ ‘Ben ‘Amme’den Sûre-i ve’l-‘Âdiyât varınca Qur’ân okıdum ve illâ kaç‘an benüm ‘ilmde Monlâ İsmâ‘îl-i Şîrvânî’ye ihtiyâcum yokdur.’ didi ve bundan sonra eyitdi: ‘Monlâ İsmâ‘îl-i Şîrvânî hakkında ‘aceb nesnelere vâkıf oluram. Mağâmını gâh a‘lâ-yı ‘illiyinde ve gâh²⁰²⁵ esfel-i sâfilinde görürem.’ didi.” Hâce Muhammed Kâsım eyitdi: “Şöñra Monlâ İsmâ‘îl-i Şîrvânî’ye vardum. Baña didi ki ‘Ke-ennahu sen Muhammed Bedaḥşî yanında idüñ.’ Ben daḥı ‘Ne‘am.’ didüm ve daḥı eyitdi²⁰²⁶ ki ‘Seni müṭâla‘adan men‘ mi itdi?’²⁰²⁷ Ben yine²⁰²⁸ ‘Ne‘am.’ didüm de didi ki ‘Senüñçün müṭâla‘ada nef‘-i ‘azîm vardır. Senüñ cedd-i a‘lâñ olan Hâce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerḳandî, evâḥîr-i ‘ömrinde gice bile *Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî*’ye müṭâla‘a iderdi.’ didi. Bundan sonra didi ki [AE 114a] ‘Benüm Şeyḥ Muhammed Bedaḥşî ile bir ‘acîb ḥâlüm vardır. Kaçan anuñla muşâḥabet dilesen ben nefsümi aña a‘lâ-yı ‘illiyinde gösterürem ve kaçan terk-i şoḥbet dilesen ben nefsümi aña esfel-i sâfilinde gösterürem.’ didi.” [MK 138a] Merḥûm Şeyḥ Muhammed Bedaḥşî tokuz yüz yigirmi iki târîḥinde Şâm’da fevt oldu.²⁰²⁹

eş-Şeyḥ es-Seyyid Aḥmed el-Buḥârî el-Hüseynî

Evvelâ Hâce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerḳandî ile şoḥbet eyledi sonra emri ile Şeyḥ İlâhî ile şoḥbet eyledi.²⁰³⁰ Vaḳtâ ki Şeyḥ İlâhî Rûm’a müteveccih oldu, Seyyid Aḥmed-i Buḥârî ehl ü ‘ıyâlini Buḥârâ’da ḳodı daḥı Şeyḥ İlâhî ile bilâd-ı Rûm’a geldi. Merḥûm Şeyḥ İlâhî-i mezbûr, Seyyid Aḥmed’e nihâyet mertebe ta‘zîm ü tevḳîr idüp elbette²⁰³¹ sağ yanında aña yir ta‘yîn eylemiş idi. Meclisinde²⁰³² ‘ulemâ vü fuṣalâdan bir ferd Seyyid Aḥmed-i Buḥârî üzerine taḳdîm olunmaz idi ve Şeyḥ İlâhî anı imâmete ta‘yîn eylemiş idi.

²⁰²⁴ didi ve -MK

²⁰²⁵ Mağâmını // ‘illiyinde: Gâh a‘lâ-yı ‘illiyinde mağâmını görürem ve gâh mağâmını AE

²⁰²⁶ baña didi AE

²⁰²⁷ mi itdi: eyledi didi AE

²⁰²⁸ daḥı AE

²⁰²⁹ fevt oldu -AE

²⁰³⁰ emri // eyledi: onların emri ile Şeyḥ İlâhî şoḥbetine vâsıl oldu. MK

²⁰³¹ - MK

²⁰³² idi. Meclisinde: ve AE

Huṣṣan Şeyh İlähî'den menkûldur ki Şeyh İlähî-i²⁰³³ merhûm “Şeyh²⁰³⁴ Seyyid Aḥmed-i Buḥârî altı yıl şalât-ı fecri, vuzû’-ı ‘işâ ile kıldı.” didi. Zîrâ şabâḥ namâzını yatsu âb-desti ile kılıcaḳ altı yılda nevm olmayup seher dâ’im lâzım gelür. Ve daḥı ol müddetde nevmden su’âl olınduḳda Seyyid Aḥmed-i Buḥârî buyurdılar ki “Ba’de’l-işrâḳ ḥazret-i şeyḥüñ katırın ve merkebin sürüp öyle vaḳtine dek taḡdan odun götürürdüm. Zuhrdan muḳaddem taḡ içinde tavarları otlamaḡa şaluvirdüğüm sâ’atde bir ağaca istinâd idüp bir laḡza ḥ’âb eyler idüm ve öyle vaḳtine dek kesdüğüm ḥaṭabı getirüp öyle namâzına imâmet itdükden sonra çift zamânında çift sürer idüm ve ḥaşâd mevsiminde oraḳ çekerdüm ve sâ’ir evḳâtde arḳamla çalu getirüp ḥazret-i şeyḥüñ bāḡ u bāḡçesi dîvârına bend eylerdüm, girü şalât-ı ‘aşra imâmet idüp ḥıdmetlerinde muḳîm idüm.”²⁰³⁵

Ve sonra Seyyid Aḥmed, Şeyh İlähî izni ile niyyet-i Ḥicâz ve mücâzdan [MK 138b] ḥaḳîḳate²⁰³⁶ mücâz olup şeyḥ buña bir ḥimâr-ı rāḥle ve on aḳçe ḥarc-ı rāḥ virüp daḥı zâd ü zevâde içün²⁰³⁷ sofradan bir etmek alup i’râb içinde rûḥ-ı rāḥ ile sefere müteveccih oldu. Yanında bu mezkûrdan mâ-‘adâ bir *Muşḥaf-ı Şerîf* ile bir *Meşnevi* kitâbı var idi. Giderken yolda *Muşḥaf-ı Şerîf* sirḳa olunup ve *Meşnevi* kitâbını ba’zı kimesne ibrâmı ile iki yüz aḳçeye bey’ eyledi. Ḥacc evveline²⁰³⁸ [AE 114b] bundan ḡayrı ḥarcılığı yok idi. Ve bir aḥaddan yolda māl ḳabûl eylemedi illâ bir altun ki Ḥ’âce Baḡâ’ü’d-dîn’e nezr olunmuş idi, anuñ ibrâmı ile ḳabûl eyledi. Ve ma’ a-zâlik si’at-i ḥâl ve bezl-i māl üzere ḥacc eyleyüp Ḳuds-i Şerîf’de bir zamân sâkin oldu ve

²⁰³³ Şeyh İlähî-i -MK

²⁰³⁴ - AE

²⁰³⁵ Zîrâ şabâḥ namâzını yatsu âb-desti ile kılıcaḳ altı yılda nevm olmayup seher dâ’im lâzım gelür. Ve daḥı ol müddetde nevmden su’âl olınduḳda Seyyid Aḥmed-i Buḥârî buyurdılar ki “Ba’de’l-işrâḳ ḥazret-i şeyḥüñ katırın ve merkebin sürüp öyle vaḳtine dek taḡdan odun götürürdüm. Zuhrdan muḳaddem taḡ içinde tavarları otlamaḡa şaluvirdüğüm sâ’atde bir ağaca istinâd idüp bir laḡza ḥ’âb eyler idüm ve öyle vaḳtine dek kesdüğüm ḥaṭabı getirüp öyle namâzına imâmet itdükden sonra çift zamânında çift sürer idüm ve ḥaşâd mevsiminden oraḳ çekerdüm ve sâ’ir evḳâtde arḳamla çalu getirüp ḥazret-i şeyḥüñ bāḡ u bāḡçesi dîvârına bend eylerdüm, girü şalât-ı ‘aşra imâmet idüp ḥıdmetlerinde muḳîm idüm: diyü rivâyet olunur. Ve daḥı ol müddetde nevmden su’âl olınduḳda Seyyid Aḥmed-i Buḥârî didi ki “Ben şeyḥüñ katırını ile eşegini her şabâḥ taḡdan şeyḥüñ maṭbaḡına odun çekerdüm. Her şabâḥ katır ile taḡa maḡtaba iledüp ota şalurdum. Ben daḥı bir ağaca ṭayanup bir miḳdârcık nâ’im olurdum.” diyü cevâb virdi. AE

²⁰³⁶ - AE

²⁰³⁷ ḥarc-ı // içün: daḥı zâd u AE

²⁰³⁸ yolına MK

bir yıla karîb Mekke-i Mükerrema'de sâkin olup her gün yedi kerre Ka'be-i Şerîf'i²⁰³⁹ tavâf idüp ve Meyleyn mâ-beyninde yedi kerre sa'y eylemeye kendüye nezr eylemiş idi.²⁰⁴⁰ Ve her gice dahı Ka'be-i Mükerrema'yi tavâf idüp gâh oturup ve gâh kâ'im olup²⁰⁴¹ gice ile nâ'im olmazdı, huşûşan bünyesi dahı za'îf idi. Bundan sonra Şeyh İlâhî, Seyyid Aḥmed-i Buḥârî'ye mektûb gönderüp yanına da'vet eyledi. Emrine imtişâl idüp Şeyh İlâhî ḥıdmetine gelüp muşâḥabeti ile müşerref oldu.

Ve dahı ḥikâyet olunur ki Seyyid Aḥmed ḥazretleri²⁰⁴² didi ki “Benüm nefşümde Kōstantîniyye meşâyiḥini ziyâret eylemek dâ'iyyesi zuhûr eyleyüp şeyḥden icâzet taleb eyledüğümde²⁰⁴³ baña icâzet virdi ve didi ki ‘Ol şehriñ aḥvâlini tettebbu' eyle ki nâs beni o şehre da'vet eyler.’ didi. Ben dahı İstanbul'a geldüm, Şeyh İbn Vefâ Zâviyesi'ne nâzil oldum. Şalât-ı 'aşr için mescide dâhil olduğumda Şeyh İbn Vefâ ḥazretleri²⁰⁴⁴ mihrâbda olan şavma'a kapusından çıkup dahı şalât-ı 'aşrda [MK 139a] ḥâzırine imâmet eyledi. Şalâtdan fâriğ olduğda orada iştiğâl eylediler. Ben dahı ırâqdan²⁰⁴⁵ edeb üzere muḳâbeleda oturdum, murâkabeye vardum. Her gâh ki başum ḳaldurup Şeyh Vefâ'ya baḳdum hemân onlar²⁰⁴⁶ dahı başın ḳaldurup baña baḳardı. Vird-i kırâ'at olındukdan²⁰⁴⁷ sonra ḳalkdum, şeyḥe müteveccih olduğumda şeyḥ dahı ayağ üzere ḳalkup beni istikbâl ve mu'ânaḳa eyleyüp beni takbîl eyledi. Şeyḥün ḥuzûrında edeb üzere bir miḳdâr sükût ile²⁰⁴⁸ oturdum. Ba' dehu şeyḥ müridlerine²⁰⁴⁹ ‘Bu kimesne bizüm konuğumuzdur, buña ikrâm [AE 115a] eyleñ.’ didi ve ḥalvetine dâhil oldu. Ben ol gice anda ḳaldum. Vâḳı'anda gördüm ki şeyḥün câmi'inün zâviyesinde bir çerâğ yanur lâkin şu'lesi za'îf ve benüm elümde²⁰⁵⁰ dahı bir mûm-ı şem'a²⁰⁵¹ var ki bu çerâğdan ol²⁰⁵² mûmı

²⁰³⁹ Mükerrema'yi AE

²⁰⁴⁰ sa'y // idi: tavâf eylemek nezr eyledi. AE

²⁰⁴¹ ve gâh // olup -MK

²⁰⁴² Seyyid // ḥazretleri -AE

²⁰⁴³ taleb eyledüğümde: eyledükde AE

²⁰⁴⁴ - AE

²⁰⁴⁵ uzakdan AE

²⁰⁴⁶ ol AE

²⁰⁴⁷ kırâ'at olındukdan: kırâ'atden AE

²⁰⁴⁸ üzere MK

²⁰⁴⁹ Ba' dehu // müridlerine: hemân şeyḥ AE

²⁰⁵⁰ yedümde AE

yağmak isterem. Yanına varup mûmı yağmağa elüm sunduğum gibi söndi. Girü yirüme gelüp oturdum, gördüm ki girü çerâğ kemâ-kân yanar. Ve'l-hâşıl üç def'a böyle kaçd itdüm, şüret-i mezbûre sunûh idi. Bu hâl üzere bîdâr oldum. Âhir şohbetleri şerîfine fâ'iz olup icâzetleri ile gitdüm ve hesâb itdüm, gördüm ki üç gün anda tırmışam. Ve Şeyh İlâhî hazretlerine işâret-i şerîfeleri mûcibi üzere i' lām-ı ahvâle mutaẓammın mektûb yazup iç illerüñ ahvâlini i' lām eyledüm. Ol mektûb, hazret-i şeyhüñ müddet-i medîd Simav'da iķâmetlerine bâ' iş oldu.”²⁰⁵³

Vaktâ ki Şeyh İlâhî vefât idüp İstanbul'da Şeyh Seyyid Ahmed-i Buḥârî'nüñ²⁰⁵⁴ hilâfetinüñ âşârı zuhûr eyledi ve nâs hıdmetine rağbet [MK 139b] eyledi. Ehl-i menâşıbdan çok kimesneler hıdmetini²⁰⁵⁵ âhirete münâsib gördiler. Tâlibîn çok²⁰⁵⁶ olduğda İstanbul'da bir mescid ve tâlibîn²⁰⁵⁷ süknasıçün hücerât binâ eyledi ve ma'âşları için evķâf vakf eyledi. Ve âdâb-ı meclisi bu idi kim gâyetde heybet ve nihâyetde vakâr üzere karar idüp nâs etrâfında halka-veş oturlardı ve edeb-i 'aẓîm üzere oturlardı ki ke-ennihu başlarında kuş konmuşdur. Ve dahı havâtıra ziyâde müşerref idi. Hâtıra şâhibi kelâmından cevâbını fehm iderdi, tekrâr 'arza ihtiyâc kalmazdı. Ve meclisinde dünyevî kelimât söylenmezdi. Ve tariķatı 'aẓîmet ile 'amel ve terk-i bida' u tûl-i emel ve sünnet-i Resûle ittibâ' ve terk-i şüret ve nâsdan inķitâ' ve zıkr-i hafî üzere devâm ve 'uzlet 'ani'l-enâm ve kıllet-i kelâm u

²⁰⁵¹ -MK

²⁰⁵² bu AE

²⁰⁵³ Yanına varup mûmı yağmağa elüm sunduğum gibi söndi. Girü yirüme gelüp oturdum, gördüm ki girü çerâğ kemâ-kân yanar. Ve'l-hâşıl üç def'a böyle kaçd itdüm, şüret-i mezbûre sunûh idi. Bu hâl üzere bîdâr oldum. Âhir şohbetleri şerîfine fâ'iz olup icâzetleri ile gitdüm ve hesâb itdüm, gördüm ki üç gün anda tırmışam. Ve Şeyh İlâhî hazretlerine işâret-i şerîfeleri mûcibi üzere i' lām-ı ahvâle mutaẓammın mektûb yazup iç illerin ahvâlini i' lām eyledüm. Ol mektûb, hazret-i şeyhüñ müddet-i medîd Simav'da iķâmetlerine bâ' iş oldu.” Üç kerre kaçd eyledüm, her merrede çerâğ gözümdeñ gâ'ib oldu sonra uyandum vâkı' a-i mezbûrdan dahı şeyh ile muşâhabet eyledüm dahı icâzet ile gitdüm sonra nazar eyledüm müddet-i iķâmeti üç gün oldu sonra Şeyh İlâhî'ye mektûb yazdum, İstanbul'a da' vet ve gelmelerüne rağbet eyledüm ve şeyhüñ maķâmında sâkin olması yazdum. Bu sebep oldu şeyhüñ bir müddet Simav'da oturmasına.” AE

²⁰⁵⁴ Şeyh // Buḥârî'nüñ: Şeyh'üñ AE

²⁰⁵⁵ Ehl-i // hıdmetini: menâşıbdan hıdmetini âhirete AE

²⁰⁵⁶ - AE

²⁰⁵⁷ - MK

ta‘âm ve ihyâ-yı leyâlî ve şavm-ı eyyâm idi. Ve toköz yüz yigirmi iki târihinde vefât eyleyüp mescidi yanında defn olındı. Qabri ziyâret-gâhdur ve isticâbet-i du‘âdur.²⁰⁵⁸

Merhûm yirine şeyh olan Maḥmûd Çelebi’den rivâyet olunur ki “Şeyhi ben [AE 115b] gusl eyledüm ve muḥiblerinden birisi şu dökdi. Ḥayâdan derledüm, muḥiblerinden birisi dest-mâl ile ‘araḫumı sildi. Vaḫt-i guslde gözini açdı, üç kerre baña nazâr eyledi ḫayât nazârı gibi. Ve ḫabrine ḫonıldıḫda kendüsi ²⁰⁵⁹بنفسه من غير إعانة”
kıbleye müteveccih olup ḫuffâz gördükde hemân şayha eylediler ve Peygâmbere *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’e²⁰⁶⁰ şalât getürdiler.” *Raḫmetu’llâhi ‘aleyh*.²⁰⁶¹

eş-Şeyh Muşliḫü’d-dîn eṭ-Ṭavîl

Merhûm aşılda Baḫırküresi’nden idi. Evvelâ ‘ilm-i şerîfe meşḡul ve faẓl ile meşhûr olup ḫalbinde taṣavvufa maḫabbet [MK 140a] zâhir olmak ile meşâyih-i ‘aşrı deverân idüp âḫir Şeyh İlâhî yanında ḫarâr idüp ḫıdmetine müdâvemet eyledi. Vefât idince merhûm yanında ṭarîḫat-ı şūfiyyeyi tekmiḻ ve ḡâyetine varınca taḫşîl eyledi. Zâhirinde âşâr-ı²⁰⁶² heybet-i celâl görünürdi lâkin ‘inde’ş-şoḫbet luṭf u cemâl üzere idi. Şâḫib-i kitâb eydür: “Ben şabî iken gördüm. Baña bir heybet-i ‘azîme ile görindi ki ‘âlem-i şeyḫûḫatunda daḫı ol heybeti ḫalbümünden zâ’il olmadı.” dir.

Merhûm²⁰⁶³ Sultân Bâyezîd’e bir risâle yazdı ve gönderdi. Ve bu²⁰⁶⁴ risâlesinde ‘arş u kürsî aḫvâlinden ba‘zı nesne yazdı ve âḫer-i risâlesinde “Ba‘z-ı nevâḫîde zûlm vâḫi‘ olduğda ol nevâḫînüñ şuleḫâsı Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’i vâḫi‘alarında maḫzûnen görürler. Şimdi Küre-i Nühâs şuleḫâsı daḫı Ḥazret-i Resûlu’llâh *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’i²⁰⁶⁵ maḫzûn görmişler. Tetebbu‘ eyledük, meger bir zûlm-ı ‘azîm vâḫi‘ olmuş işte şöyle böyle.” diyü tavşîf eyledi. Merhûm Sultân Bâyezîd Ḥân, ol zûlmi ‘ale’l-fevr def‘ eyledi.

²⁰⁵⁸ -MK

²⁰⁵⁹ “Başka yardım olmaksızın”

²⁰⁶⁰ Peygâmbere // sellem’e: Nebiyyi ‘aleyh AE

²⁰⁶¹ *Raḫmetu’llâhi ‘aleyh*. -AE

²⁰⁶² eşer-i MK

²⁰⁶³ - AE

²⁰⁶⁴ - MK

²⁰⁶⁵ Resûlu’llâh // sellem’i: Resûlu’llâh’ı AE

Ve ba‘z-ı ‘ulemādan rivāyet olunur ki “Bir gün şeyh-i mezbūr hıdmetine vardum. ‘Ben tarīk-i ‘ilmden ferāğat eylemek isterem.’ didükde baña ‘Tarīk-i ‘ilmden aḥsen bir tarīk daḥı var mıdır?’ diyüp ve ‘Germiyānī Sinān Çelebi’yi bilürünüz var mıdır?’ didükde²⁰⁶⁶ [AE 116a] ‘Ben bilürem.’ didüm. ‘Nicedür?’ diyüp ben daḥı ‘Ḳuḍātdan bir ehl-i fażl kimesnedür.’²⁰⁶⁷ didüm, şeyh eyitdi: ‘İşte ol Sinān Çelebi, tarīk-i taşavvufi tekmīl eylemişdür. Sizden [MK 140b] birünüz anuñ ḥālını bilmez ve himmet-i ‘āliyesi olan kimesne tarīk-i taşavvufi tekmīl ider gerek ḳāḍı olunur gerek müderris.’²⁰⁶⁸ Ve daḥı cümle-i aḥvālindendür ki Burūsa’da merḥūm Şeyḥ Tācū’d-dīn ḳabrine ḳarīb yirde bir ḥaşır döşedi ve her şabāḥ bir Sūre-i Yāsīn okıyup kırk gün tamām olduḳda kendüleri daḥı²⁰⁶⁹ vefāt eyledi ve ol mevzi’de defn olındı.

eş-Şeyḥ ‘Ābid Çelebi

Monlā²⁰⁷⁰ Celālū’d-dīn-i Rūmī neslindendür. Merḥūm evvelā²⁰⁷¹ ḳāḍı idi. Ḳazāyı terk eylemek dileyüp daḥı zevcesi ile müşāvere eyledi. Zīrā zevcesi²⁰⁷² ekābir kızlarından idi, ḳānn eyledi ki zevcesi²⁰⁷³ rızā virmeye. İrtesi gördi ki zevcesi ‘abālar giyüp zerrīn ḳabāsını ḥiç²⁰⁷⁴ idüp libās-ı deniyye²⁰⁷⁵ giydi ve zevcine “Ben bu ḥāle senden artuḳ raḡbetüm vardır.” didi. Hemān ol daḥı²⁰⁷⁶ ḳazāyı terk idüp Şeyḥ İlähī hıdmetine mülāzemet eyleyüp anuñ yanında tarīk-i taşavvufi tekmīl eyledi. İstanbul’da evi yanında bir mescid ü ḥücerāt binā idüp vefāt idince anda ‘ibādete iştiḡāl ve āḥirete intikāl eyledi. Allāhu Te‘ālā merḳadını nūr ve celīsini ḥür eyleye.

²⁰⁶⁶ didükde bir kimesne AE

²⁰⁶⁷ fażl kimesnedür: fażldur MK

²⁰⁶⁸ olunur // müderris: olsun gerek müderris olsun didi MK

²⁰⁶⁹ kendüleri daḥı -AE

²⁰⁷⁰ - AE

²⁰⁷¹ - AE

²⁰⁷² Zīrā zevcesi - AE

²⁰⁷³ - AE

²⁰⁷⁴ ‘abālar // ḥiç: ‘abāyı zerrīn ḳabādan terciḥ AE

²⁰⁷⁵ dīniyye MK

²⁰⁷⁶ Hemān // daḥı: Ve AE

eş-Şeyh Luṭfu’l-lāh el-Üskübî

Merhûm ‘aşrının efâzılından idi. Maḥabbet-i şūfiyye²⁰⁷⁷ taḥşîl idüp şūfiyyeden çok kimesne ile muşâḥabet eyledi. Ol vaḳt²⁰⁷⁸ İstanbul’da Şeyh İlāhî ḥazretleri²⁰⁷⁹ Zeyrek Cāmi‘i’nde idi, anuñ aḥvālını istimā‘ idüp aña müteveccih oldı. Merhûm ḥikāyet ider ki “Tālib-i ‘ilm [MK 141a] şeklinde Zeyrek Cāmi‘i’ne vardum. Mescidüñ bir gūşesinde oturdum ve ḳalbüme Şeyh İlāhî’yi imtiḥān eylemek ḥalecān eyledi. Şeyḥ ṭarafına müteveccih oldum. Ḳıble ṭarafından baña bir el görindi, ben eli görürem lâkin şāḥibini görmezem. Bu ḥālet beni cezb [AE 116b] eyledi, üç şaffa degin ilerü vardum. Şalāt-ı zührda iḳāmet olunduḳda şeyḥ çıḳdı, namāzı edā eyledi. Ba‘de’l-ferāḡ şeyḥüñ elin öpmege ilerü vardum. Gördüm ki evvel gördüğüm eldür, öpdüm. Daḡı şeyḥ baña ‘Sen şedīdü’l-imtiḥānsın ya‘nî sen ādemi pek imtiḥān idersin, bir imtiḥān yitmez mi idi?’ didi. Ben daḡı i‘tizār eyledüm ve ḥıdmetinde olmaḡı ṭaleb eyledüm. Baña ‘Ḥıdmet güçdür.’ didi. İbrām eyledüm, eyitdi: ‘Seni daḡı²⁰⁸⁰ imtiḥān iderem.’ didi. Ben daḡı ‘Ḥıdmet emr eyle.’ didüm. Şeyḥ eyitdi: ‘Şu cerreyi gördüñ mi? Bu cerre şūfîlere şu getürmek içündür. Bu cerre ile şūfîlere şu getürmege ḳādir misin?’ didi. Ben daḡı ‘Ḳādirem.’ didüm. Hemān cerreyi götürdüm ve libāsumı çıḳardum. Zāviyeye cerre ile tamām şu getürdüm. Şeyḥ benüm şıdḳumı bildi ve beni taḳbîl ü terbiyet eyledi. Ḥattā himmeti ile merātib-i ‘āliyye vāşıl oldum.” didi. Merhûm ‘ālim ü ‘ābid ü zāhid, ‘ibādete ve ‘ilme meşḡul idi. Üsküb ṭaḡlarından bir ṭaḡda sākin idi. Ol²⁰⁸¹ ṭaḡda bir şavma‘ası var idi, eṭrāfında keferer koyun güderler idi. Ekşeri şeyḥüñ riyāzetini görüp imāna geldiler. Merhûm bu ḥālî üzere vefāt eyledi. Ḳabri Üsküb’dedür. Allāhu Te‘ālā raḥmetini ziyāde eyleye. [MK 141b]

²⁰⁷⁷ Maḥabbet-i şūfiyye: Ḥubbe-i şūfiyyeyi: MK

²⁰⁷⁸ Ol vaḳt -AE

²⁰⁷⁹ - AE

²⁰⁸⁰ - AE

²⁰⁸¹ - AE

eş-Şeyh Bedrî'd-dîn el-müştehir bi-Bedrî'd-dîn Baba

Merhûm Şeyh İlâhî aşhâbından idi. Şeyh âhirete intikâl²⁰⁸² eyledükde Edrine'de tavaṭṭun idüp tekâ'üd ihtiyâr eyleyüp beytine mülâzim ve ervâh-ı kudsiyye ile iştiğâle 'âzim oldu. Kendüsi daḥı biḥâr-ı haḳîkatden bir baḥr ve semâ-yı tarîkatde bir bedr idi. Allâhu Te'âlâ andan râzî olup onı irzâ eyleye.

eş-Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn Ḥalîfe

Merhûm evvellerinde²⁰⁸³ sipâhî idi sonra Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn Abdâl ḥazretleri yanına varup tarîkat-ı Ḥalvetiyye'yi onlardan taḥşîl ve murâdı ḥâsıl ve mütemmenâsına vâsıl olup ba' dehu²⁰⁸⁴ [AE 117a] Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn Abdâl ḥulefâsından Şeyh²⁰⁸⁵ Sinânü'd-dîn-i Ḥalvetî ḥidmetine vâsıl oldu. Silsilede daḥı intisâbı Şeyh Sinân'adur. Merhûm İstanbul'da bir zâviye binâ idüp müridlerini terbiyete meşgûl oldu. Ve merhûm şâhib-i ḥâl ve cezbe-i 'azîme şâhibi idi. Kerâmâtından rivâyet olunur ki şikâtdan birisi ṭâlib-i iksîr olup mâl-ı 'azîm itlâf eyleyüp yüz biñ akçe deyne girdi. Bunuñ aḥvâli Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn'e ma'lûm olup aḥvâlini su'âl eyledükde²⁰⁸⁶ deynini ḥaber virdi. Şeyh eyitdi: “Ey oğul! Deyni iksîr içün taḥşîl idersin. Aşl iksîri²⁰⁸⁷ deyn içün taḥşîl gerek idi. Ve iksîr şan'at ile taḥşîl olunmaz, işte iksîr budur.” didi. Hemân avucı ile bir avuc toprağı aldı daḥı bir miqdâr tutdı ve yire ḳodı. Ḥâliş bir altun olmuş ki nazîri yok. Ba' dehu²⁰⁸⁸ ḳuyumcılara nidâ itdürüp altını bey' eyledi ve deyn-i mezbûrı bunuñla edâ eyledi. Bunuñ kerâmâtı lâ-yu'add ve lâ-yuḥşâdur.

eş-Şeyh Süleymân Ḥalîfe

Sultân [MK 142a] Meḥammed Ḥân ḳullarından idi. Şoñra buña cezbe-i İlâhiyye yitişüp Şeyh²⁰⁸⁹ Mes'ûd Ḥalîfe ḥidmetine yitişüp yanında tekmîl-i tarîḳ

²⁰⁸² Allâhu Te'âlâ AE

²⁰⁸³ - AE

²⁰⁸⁴ ve murâdı // ba' dehu: idüp murâdına vâsıl oldu. MK

²⁰⁸⁵ - AE

²⁰⁸⁶ aḥvâli Şeyh // eyledükde: ḥâli şeyhe ma'lûm olup bunuñ ḥâlinden su'âl eyleyüp AE

²⁰⁸⁷ aşl iksîri -MK

²⁰⁸⁸ hemân AE

²⁰⁸⁹ - MK

eyledi. İstanbul'da bir zāviye binā eyleyüp müridlerini terbiyete meşğul oldı. Merhūm cezbe-i 'azīme şāhibi idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi ve raḥmeten vāsi'aten*.²⁰⁹⁰

eş-Şeyh Sevindük

Koğacı Dede demek ile ma'rūf u meşhūr idi ve cezbe-i 'azīme şāhibi idi.²⁰⁹¹ Rivāyet olunur ki bir gün İstanbul kādīsı Monlā Kirmāstī ile Ḥamīdū'd-dīn İbn Efḍalū'd-dīn yanında cem' olup -Ḥamīdū'd-dīn²⁰⁹² ol vakt müftī idi.- Monlā Kirmāstī şūfīlerden müftīye şekvā eyledi ki “Şūfīler şaff şaff olurlar, rakş ile zikru'llāh iderler. Bu ḥod şer'-i şerīfe muḥālīfdür.” didükde Müftī Efḍal-zāde eyitdi: “Re'īsleri işte budur.” diyü Koğacı [AE 117b] Dede'ye işāret eyledi, eyitdi: “Bunı ıslāh idersen küllīsī şālīḥ olur.” didi. Monlā Kirmāstī şeyhi kaldurup kendü evine götürüp müridleri ile ta'ām ihzār eyledi, ba'de't-ta'ām²⁰⁹³ zikru'llāh oldı. Monlā Kirmāstī “Edeb ü vaḳār ile zikru'llāh eyleñ.” diyü tenbīh idüp zikru'llāh iderken Şeyh Koğacı Dede,²⁰⁹⁴ Kirmāstī'nün kulağına bir kerre nice haykırdı ise hemān Monlā Kirmāstī kalkdı, deverāna başladı.²⁰⁹⁵ Dūlbendi başından düşdi ve ridāsı boynından düşdi. Şölüs-i nehāra varınca deverāndan sākin olmadı. Şol mertebe²⁰⁹⁶ ki muḳtarib oldı, şeyh eyitdi: “Ey monlā! nedür ıztırābuñ? Sen ḥod bunı münkir idüñ, şimdi sen mi idersin?” didi. Monlā Kirmāstī eyitdi: ²⁰⁹⁷استغفر الله تبت ورجعت didi. Merhūm Koğacı Dede İstanbul'da [MK 142b] vefāt eyleyüp yine anda²⁰⁹⁸ defn olındı.

²⁰⁹⁰ *Raḥmetu'llāhi // vāsi'aten*. -MK

²⁰⁹¹ - AE

²⁰⁹² ile Ḥamīdū'd-dīn İbn // Ḥamīdū'd-dīn: Mevlānā Efḍal-zāde Ḥamīdū'd-dīn ile cem' oldı ki MK

²⁰⁹³ Ba'de't-ta'ām: Ba'de' dehu AE

²⁰⁹⁴ Koğacı Dede: Monlā AE

²⁰⁹⁵ kalkdı // başladı: hemān kalkdı. AE

²⁰⁹⁶ Şol mertebe - AE

²⁰⁹⁷ “Allah'tan af ve mağrifet dilerim. Tövbe ettim ve döndüm.”

²⁰⁹⁸ eyleyüp // anda: eyledi ve İstanbul'da AE

eş-Şeyh İmām-zāde

Ṭarīkat-ı Ḥalvetiyye'dendür. Şeyh İmām-zāde merhūm Aydın vilāyetinde sākin idi. 'Ālim ü fāzıl ve 'ārif-i bi'llāh idi,²⁰⁹⁹ riyāzāt-ı 'azīme şāhibi idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²¹⁰⁰

eş-Şeyh Şalāhu'd-dīn el-İznikī

Merhūm 'ālim ü fāzıl ve ahlāk-ı ḥamīde şāhibi idi ve vera'-ı tām ile maḳbūlü's-sīret mürīdleri terbiye iderdi.

eş-Şeyh Bāyezīd Ḥalīfe

Merhūm Edrine'de mutavaṭṭın idi. 'Ulūm-ı zāhire vü bāṭınede kāmīl ü mükemmīl oldı. Ve ṭalīḳu'l-lisān ve vāzīḳu'l-beyān,²¹⁰¹ 'ābid ü zāhid ve fī-sebīli'llāh mücāhid idi. Ṭarīkat-ı şūfiyyeyi Çelebi Ḥalīfe yanında taḥşīl ü tekmīl eyledi. 'Āḳıbet²¹⁰² Edrine'de vefāt idüp anda medfūn oldı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²¹⁰³

eş-Şeyh Sūnbül Sinān

Evvel-i 'ömrinde 'ilme meşgūl olup fazlı beyne'l-'ulemā maḳbūl idi. Ḥattā Efdāl-zāde ḥıdmetine yitişdi şoñra taşavvuf maḥabbeti ğalebe idüp Çelebi Ḥalīfe ḥıdmetine yitişüp anuñ yanında riyāzāt u mücāhedāta meşgūl oldı. Ḥattā şeyhi buña irşād ile icāzet virdi. Ba' dehu Mısr'a varup²¹⁰⁴ bir zamān Mısr'da mürīdleri terbiye eyledi. [AE 118a] Şoñra İstanbul'a gelüp Vezīr Muştafā Paşa Zāviyesi'ne şeyh olup ṭalībini irşād eyledi ve cem'-i keşīri ikmāl eyleyüp irşād ile icāzet virdi. Tefsīre 'ālim idi, nāsa va' z u tezkīr ve naḳl-i ḥadīş ü tefsīr iderdi. *Raḥimehu'llāh.*²¹⁰⁵

²⁰⁹⁹ - AE

²¹⁰⁰ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* - AE

²¹⁰¹ ve vāzīḳu'l-beyān - AE

²¹⁰² - AE

²¹⁰³ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

²¹⁰⁴ Ba' dehu // varup -AE

²¹⁰⁵ -MK

eş-Şeyh Cemālū'd-dīn İshāk el-Ḳaramanī

Cemāl Ḥalīfe demek ile ma' rūfdur. Evvelā²¹⁰⁶ 'ilm-i şerīfe meşğul olup faẓl ile beyne'l-enām maḳbūl oldu. Evvelā Ḳāḍī-zāde'den okıdı ba' dehu Muşliḥu'd-dīn Ḳaştālānī [MK 143a] ḥıdmetine vāşıl oldu. Ḥüsn-i ḥaṭṭ yazardı.²¹⁰⁷ Ḥattā merḥūm Sultān Meḥemmed'e bir *Kāfiye* yazdı daḥı virdügi ücret-i kitābet ile ḥacc eyledi.

Ḥikāyet ider ki “Ḥacc yoldaşlarından birinde bir *Muşḥaf-ı Şerīf* var idi Arğun'un kātib ḥaṭṭı ile. Bu *Muşḥaf-ı Şerīf*ı aldum, Monlā Ḳaştālānī'ye getürdüm. Ol zamānda Ḳoştanīniyye'de ḳāḍī idi. Naẓar eyledi daḥı ‘Bunuñ şāḥibi muḳābelesinde ne taleb ider?’ didi. Ben daḥı ‘Altı biñ aḳçe taleb ider.’ didüm. Monlā ‘Çoḳdur.’ didi ve *Muşḥaf-ı Şerīf*i baña virdi. Ol maḥalde²¹⁰⁸ vilāyet-i Ḳaraman'dan birkaç atlu gelüp birisini monlā on biñ aḳçeye iştirā' eyledi. Gördüm, ben daḥı ‘Monlā Ḳaştālānī gibi mi oluram?’ Arğun'un kātib²¹⁰⁹ ḥaṭṭı ile *Muşḥaf-ı Şerīf*ı altı biñ aḳçeye çoḳ görüp bir atı on biñ aḳçeye çoḳ görmedi aldı. Monlānuñ bu vaşfı benüm ṭarīḳ-i ‘ilmden münḳaṭı' olup şūfiyye ṭarīḳine sülūkūme sebep oldu.” didi. Şoñra Şeyḥ Ḥabīb-i Ḳaramanī ḥazretleri ḥıdmetine yitişüp yanında riyāzāt u mücāhedāta meşğul olup ḥattā irşād ile icāzet virdi. Bir zamān Ḳaraman'da oturup şoñra İstanbul'a geldükde Vezīr Pīr Paşa buña bir zāviye binā eyledi. Āḫir-i ‘ömrine degin anda müridler terbiye eyledi.

Ḥadīş ü tefsīrde māḥir, cezbe-i ‘azīme şāḥibi idi. Nāsa naḳl-i ḥadīş ü tefsīr ve va' z u tezḳir iderdi. Gāḥi va' zda vecd ü ḥāl ğalebe [AE 118b] idüp bükā'-yı şedīd ve şayḥā ile şavt-ı medīd idüp gāḥ kendüsini minberden aşağı atardı. Herkes ki kelimāt-ı şerīfesini istimā' iderdi, vecd [MK 143b] ü ḥāl ğalebe idüp semā' iderdi. Ḥattā bir kāfir şavtını işidüp gelüp öninde İslām'a geldi.

Bir kimesne marīz iken ‘iyādetine vardı ve vaşiiyyet taleb eyledi, eyitdi²¹¹⁰ “Şūfī ṭarīḳine şaḳın sālīk olma zīrā şūfiyyede ehl ḳalmadı. Tevhīd ile ilḥādūñ mā-beynini temyīz eylemek şa' bdur. Gāḥ olur fark olmaz daḥı müşkil olur. Sen hemān

²¹⁰⁶ - AE

²¹⁰⁷ Ḥüsn-i // yazardı: Ḥüsnü'l-ḥaṭṭ idi. AE

²¹⁰⁸ Ol maḥalde -AE

²¹⁰⁹ - AE

²¹¹⁰ eyledi eyitdi: itdi MK

tarîkûnden şaşma.²¹¹¹ Kaçan şūfîlik maḥabbeti galebe iderse meşāyihden zāhir şer‘ de şābit-kaḍem olan meşāyiḥe şūfî ol. Eger şer‘ a muḥālîf vaz‘ına muṭṭali‘ olursañ ihtirāz eyle. Mebnā-yı tarîkat, aḥkām-ı şer‘ iyyeye ri‘āyetdür.” diyü vaşiiyet eyleyüp iki günden soñra āhirete intikāl eyledi. Sene toḳuz yüz otuz üç.²¹¹²

eş-Şeyḥ Dāvūd

Mudurnı kaşabasındandır. Şeyḥ Ḥabîb Çelebi Ḥalîfe²¹¹³ ile ve Şeyḥ Seyyid Yahyā ḥazretleri ile muşāhib olmuştur. Rivāyet olunur ki Aḥmer²¹¹⁴ Aḥmed ki Kızıl Aḥmed demek ile ma‘rūfdur, mektûb gönderüp şeyḥden ehl-i sülûk yanında ma‘rūf olan devā’ir-i ḥamsden su‘āl eyledükde şeyḥ bir kitāb-ı kebîr te’lîf idüp anda devā’ir-i sülûkden devā’ir-i seb‘a beyān idüp adına *Gülşen-i Tevḥîd* diyüp ‘Arabiyye ve Türkiyye ile manzûmdur. Ehl-i sülûk tamām i‘tibār iderler.

Ve şeyḥ-i mezbûruñ²¹¹⁵ cümle-i kerāmâtındandır râvî rivāyet ider ki “Dilümde lüknet-i i‘tikāl²¹¹⁶ var idi. Vâlidem beni şeyḥe iletirdi ve du‘ā taleb eyledi. Şeyḥ du‘ā idüp ağız yarını ağzuma kodı. Eve geldüm vâlidemi gördüm hemān ‘Ey ana! Ben söyledüm.’ didüm. Evvel kelime ki dilüme cârî oldu ‘Ana ben söyledüm.’ dir.” [MK 144a]

Râvî-i mezkûr şeyḥüñ ba‘z-ı aşḥâbından rivāyet ider ki “Ben ṭalib-i ‘ilm idüm. Birkaç ṭalib-i ‘ilm ile vilāyet-i Karaman’a gitdük, bir şahrāya düşdük. [AE 119a] Bize ‘atş galebe eyledi, helāk mertebesine varduk. Bir cānibde bir cemā‘at gördük, yoldan şabduk. Şu ârzūsına yakın geldükde içlerinden birisi ilerü geldi, elinde şu kabı var,²¹¹⁷ beline baḡlu. Ol²¹¹⁸ şahş ki ilerü geldi -Şāhib-i cezbe idi, cehren zikru’llāh iderdi.- hemān şu kabını hevāya atdı, yire düşdi, ufaḡdı. Hemān²¹¹⁹ ‘atşum zā’il oldu ve ağzumdan şu aḡdı.” didi ve “Benüm bunlara lâḥik olduğumuñ vechi

²¹¹¹ şaşma: şaşma diyü AE

²¹¹² toḳuz // üç: tis‘a mi’e ve şelaşe ve selaşîn AE

²¹¹³ Çelebi Ḥalîfe -AE

²¹¹⁴ Emîr AE

²¹¹⁵ Ve // mezbûruñ -AE

²¹¹⁶ i‘tikād MK

²¹¹⁷ var: var er AE

²¹¹⁸ - AE

²¹¹⁹ ufaḡdı hemān: ufatmadan ol maḥall MK

budur.” didi. Bu cemā‘atūn re‘îsleri Şeyh Dāvūd idi ve bu şahş-ı meczûbuñ²¹²⁰ adı Süleymân Dede idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²¹²¹

eş-Şeyh Kâsım Çelebi

Taşavvufi Çelebi Halîfe yanında tahşîl eyledi ve bu Kâsım Çelebi’ye Çelebi Halîfe irşâda icâzet verdi. İstanbul’a geldükde Vezîr ‘Alî Paşa Zâviyesi’ne şeyh olup çok kimesneyi tarîk-i Hakk’a delâlet eyledi. Merhûm Sultân Süleymân’uñ evâhîr-i saltanatında âhirete irtihâl ve dâr-ı fenâdan beḳâyâ intikâl eyledi. Tamâm edeb ü vaḳâr ile leyl ü nehâr bi’s-sırri ve’l-cihâr zîkr-i isti‘fâr üzere idi. *Ḳaddesa’llāhu rûḥahu ve nevvera ḍarîḥahu.*²¹²²

eş-Şeyh Ramazân

Şeyh Hâcî Bayram hazretlerinin tarîkatına müntesib idi. Irşâdda bir cebel-i şâmiḥ ve baḥr-ı zâḥir idi. Yanında çok kimesne irşâda yitişmişdür. Edrine’de mutavaṭṭın idi. Sultân Bâyezîd merhûmuñ eyyâm-ı saltanatında vefât eyledi. Taḳî vü naḳî, mütevâzî‘, müteḥaşşî‘, mücâbü’d-da‘vet idi. [MK 144b] Merhûm Sultân Bâyezîd zamânında ḥabs-ı maṭar vâḳi‘ olup defa‘ât ile istiskâyâ çıkdılar, müfîd olmadı. Merhûm Şeyh Ramazân Halîfe’ye ilticâ ve du‘âsından istimdâd u recâ eylediler. Muşallâya çıkup ve minbere şu‘ûd ve vücûd-ı vâcibü’l-vücûd ve Rabbü’l-vedûddan recâ-yı maṭar-ı ḥayât-i eşer içün du‘â eyledi. Henüz minberden inmeden maṭar kifâyet kadar yağdı. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²¹²³

eş-Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihîşârî

Şeyh [AE 119b] Hâcî Bayram hazretleri tarîkatına müntesibdür. Şâhib-i edeb ü vaḳâr üzere süm‘a vü riyâdan ‘ârî, âdâb-ı şerî‘ati ve ḥudûd-ı tarîkatı râ‘î idi. Va‘z u tezḳîr ve naḳl-i ḥadîs ü tefsîr ve va‘zı ḳulûbe ‘azîm te’sîr iderdi.

Merhûm Sultân Bâyezîd İstanbul’da câmi‘ini binâ eyleyüp evvel cum‘ada Sultân Bâyezîd ve Şeyh Baba Yûsuf câmi‘e ḥâzır olup şeyh minbere şu‘ûd eyleyüp

²¹²⁰ bu // meczûbuñ: şahş-ı maḥdûmuñ MK

²¹²¹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.* -MK

²¹²² “Allah ruhunu huzura kavruştursun ve kabrini nurlandırın.”

²¹²³ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

şevk ü zevk ile şöyle va‘z u naşîhat eyledi ki taşrada müstemi‘ olan naşârâdan üç kimesne gelüp şeyhün öninde îmana geldiler. Sultân Bâyezîd tamâm mesrûr olup çok ihsân idüp ve vüzerâsına dağı ihsân ile emr eyledi. Şoñra Sultân Bâyezîd şeyh-i mezbûra maḥabbet eyledi ḥattâ baba oğul oldılar.

Ve dağı Sultân Bâyezîd, şeyh-i mezbûra²¹²⁴ “Ḥacca gitdügün zamânda gelesün.” diyü vaşiiyet eyledi. Şoñra şeyh Seferihîşâr’a vaṭanına gitdi. Bir müddetden şoñra şeyhe işâret oldı ki Ḥacer-i Esved yanında bir kitâb te’lîf ü nazm eyleye. Şeyhün te’lîf-i kitâba ḳudreti²¹²⁵ yok idi, ba‘de’l-işâret ḳudret geldi. Şoñra İstanbul’a gelüp Sultân Bâyezîd’e buluşduḳda²¹²⁶ Sultân Bâyezîd bir miḳdâr altun [MK 145a] virdi ve vaşiiyet eyledi ki “Bu altun ḥelâlden ḥâşıldur. Bunı Resûlu’llâh *ṣalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’ün Ravza-i Muṭahharası’nda²¹²⁷ şadâḳat ḳandîline va‘z eyle ve şöyle di ki ‘Yâ Resûla’llâh! Ümmetinün râ’îsi ve cenâb-ı ni‘amü’l-me’âbuñ dâ’îsi Bâyezîd bu altunı gönderdi ki türbe-i şerîfüñ ḳandîli zeytine şarf olına ve recâ ider ki şadaḳası maḳbûl-i ḥazret ola.’ diyü.”²¹²⁸ Şeyh vaşiiyet-i mezbûreye imtişâl ve menâzilden meraḥla intikâl ü irtihâl ile ḥacc-ı şerîfe varup vaşiiyet olanı yirine koyup Mekke-i Mûkerreme’de²¹²⁹ bir yıl mücâvir olup me’mûr olduğı kitâb-ı manzûmı Ḥacer-i Esved yanında tekmîl ve ma‘ârif-i İlâhiyye’den çok nesne taḥşîl eyleyüp [AE 120a] yine ol kitâbda derc eyledi. Şoñra Medîne-i Münevvere’ye²¹³⁰ geldi, şal giydi. Emr eyledi, elini ardına baḡladılar dağı ḳubbe-i²¹³¹ Ravza-i Muṭahhara öninde yüzini yirlere sürüp bükâ’-yı şedîd ile bükâ’ idüp Ḥazret-i Risâlet’den şefâ‘at taleb eyledi.

Ḥâric-i Ḳubbe-i Şerîfe’de bir ‘aşâ-yı kebîre var idi. Ḥazret-i Risâlet’den şeyhe şöyle işâret oldı ki ol ‘aşâyı üç şakḳ idüp bir şakḳı es-Seyyid Buḥârî ki Emîr Sultân’dur, Burûsa’da anuñ mezâr-ı şerîfine ve bir şakḳı Anḳara’da Ḥacî Bayram

²¹²⁴ maḥabbet // mezbûra -MK

²¹²⁵ Şeyhün // ḳudreti: ḳable nazm ile münâsebeti AE

²¹²⁶ dâğıl olup AE

²¹²⁷ ‘aleyhi // Muṭahharası’nda: *te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem*’ün türbe-i şerîfesinde AE

²¹²⁸ - MK

²¹²⁹ Mekke-i Mûkerreme’de: Mekke’de AE

²¹³⁰ Medîne-i Münevvere’ye: Medîne’ye AE

²¹³¹ - MK

ḥazretlerinüñ mezâr-ı şerîfine ve bir şakḳı daḡı bir mezâr-ı şerîfe ḳoya²¹³² ki râvî adını unutmuşdur, ol mezâra ḳoya. Bu işâret ile ‘amele iḳdâm eyledükde ḥademe-i Ravza-i Muṭahhara mâni‘ oldılar. Re’îsleri geldükde emr eyledi: “Teslîm eyleñ, ḥazretten işâret böyledür.” didi.²¹³³ ‘Aşâyı şeyḡ alup vaṭanına gelüp me’mûr [MK 145b] olduḡı üzere ‘âmil oldı. Kendüsi daḡı Sulṭân Selîm Ḥân’uñ evâ’il-i salṭanatında vefât idüp Ebî Eyyûb-ı Enşârî ‘aleyḡi’r-raḡmetü’l-Bârî²¹³⁴ civârında medfûndur. *Raḡmetu’llâhi te‘âlâ ‘aleyh.*²¹³⁵

²¹³² - MK

²¹³³ - MK

²¹³⁴ ‘aleyḡi’r-raḡmetü’l-Bârî -AE

²¹³⁵ *Raḡmetu’llâhi //‘aleyh: Raḡiya’llâhu ‘anhu ve ‘an mücāvirihi. AE*

EṬ-ṬABAḲATÜ'T-TÂSİ' A
Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN SELİM HÂN İBN SULTÂN BÂYEZİD HÂN
Cülûs-ı şerîfleri çoğuz yüz on sekiz Şafer'inün on sekizinde vâkı' olmışdur.

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ²¹³⁶

Monlâ Aḥmed İbn Kemâl Paşa

‘Âlim ü fâzıl Monlâ Şemsü'd-dîn Aḥmed bin Süleymân bin Kemâl Paşa-zâde'dür. Ceddi Devlet-i ‘Osmâniyye ümerâsından idi. Kendüsi ‘izz ü nâz ile büyüdi. Hubb-ı kemâl galebe idüp tâzelikde ‘ilm-i şerîfe meşğûl olup sonra ‘askere mülḥaḳ olup Hâlîl Paşa oğlu İbrâhîm Paşa ki Sultân Bâyezîd'ün vezîri idi ve Evrenosoğlu Aḥmed Beg ‘azîmü’ş-şân beg idi, üzerine bir sancaḳ begi daḫı geçmez idi. Mevlânâ Kemâl Paşa-zâde ḥikâyet iderler ki “Bir seferde bunlar ile bile idüm. Bir vaḳt vezîr-i mezbûr yanında mezkûr Aḥmed Beg²¹³⁷ [AE 120b] oturur idi. ‘Ulemâdan bir kimesne gelüp mezkûr²¹³⁸ Aḥmed Beg'ün üzerine oturdı, kimesne ḳaldurmadı. Ta‘accüb eyledüm, şordum ki ‘Aḥmed Beg'ün üstine geçüp oturan kimdür? Ne ḥayşiiyyetle Beg'e taşaddur ider ve vazîfesi nedür?’ Eyitdiler²¹³⁹ ‘Otuz aḳçe vazîfe²¹⁴⁰ ile Filibe Medresesi'nde müderrisdür.’ didiler.²¹⁴¹ Ben didüm ki ‘Otuz aḳçe vazîfe-i tadrîs ile böyle bir ‘âzîmü’ş-şân begün üstine nice geçer?’²¹⁴² diyü su’âl eyledüm, yoldaşum baña eyitdi: ‘Bunlar ‘ulemâdur ve²¹⁴³ ‘ulemâ-yı mu‘azzezler ve mu‘azẓamlardur.’ didi. Merḥûm eydür: ‘Ben daḫı tefekkür eyledüm ki ben bu ṭarîḳde

²¹³⁶ eṭ-ṭabaḳatü't-tâsî' a fî-devleti's-Sultân Selîm Hân İbn Sultân Bâyezîd Hân Cülûs-ı şerîfleri çoğuz yüz on sekiz Şafer'inün on sekizinde vâkı' olmışdur. Ve min-‘ulemâ’i fî-zemânihi: eṭ-ṭabaḳatü't-tâsî' at fî-‘ulemâ’i devleti's-Sultân Selîm Hân Ḥazret-i Sultân Selîm Hân ḥazretleri cülûs-ı şerîfleri Şafer'ün on sekizinde ki çoğuz yüz on sekizinde vâkı' dür. AE

²¹³⁷ Mevlânâ Kemâl Paşa-zâde ḥikâyet iderler ki “Bir seferde bunlar ile bile idüm. Bir vaḳt vezîr-i mezbûr yanında mezkûr Aḥmed Beg: Seferde Vezîr-i mezbûruñ öninde Mevlânâ-yı mezbûr yanında Aḥmed Beg el-Mezbûr AE

²¹³⁸ Emîr AE

²¹³⁹ ne ḥayşiiyyetle // Eyitdiler: diyü su’âl ve vazîfesi nedür diyü şordum.” AE

²¹⁴⁰ - AE

²¹⁴¹ - MK

²¹⁴² böyle // geçer: üzerine nice geçer AE

²¹⁴³ ‘ulemâdur ve -AE

ne kadar [MK 146a] tek-â-pû itsem²¹⁴⁴ Emîr Ahmed mertebesine vâşıl olmak yokdur. Yâ ben sipâh tarîkînde neylerem? ‘ İlme²¹⁴⁵ meşğûl olsam bu müderris mertebesine vâşıl oluram.’ didüm ve seferden dönüşde ‘ ilme meşğûl oldum.

Müderris-i mezbûre yevmî kırk akçe²¹⁴⁶ ile Edrine’de Dârü’l-Hadîş virilmiş, *Hâşiye-i Şerh-i Meţâlî’i* andan okıdum. Mebânî-i ‘ ulûmı hûd mukaddemâ okımış idüm sonra Monlâ Kaştalânî hıdmetine vâşıl oldum ve Monlâ Haţîb-zâde ve Monlâ Mü’eyyed-zâde hıdmetine yitişüp taşşîl-i ‘ ilm eyledüm.” diyü rivâyet eyledi. Şoñra Edrine’de ‘ Alî Beg Medresesi’ne ve Halebiyye Medresesi’ne ve Üsküb Medresesi’ne şoñra Şemâniyye’den birine şoñra Edrine’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne [müderris oldı.] şoñra Edrine’ye kâdî oldı şoñra Anaţolî’ya kâdî-‘ asker olup şoñra ma‘ zûl olup yevmî yüz akçe vazîfe ile Edrine’de Dârü’l-Hadîş Medresesi’ne müderris oldı²¹⁴⁷ şoñra yine Edrine’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup şoñra müftî oldı. Müftî ‘ Alî el-Cemâlî fevt olduğdan şoñra müftî olup nice zamân emr-i fetvâda istiklâl bulup ‘ âkıbet²¹⁴⁸ müftî iken vefât eyledi.

Merhûm cemî’-i evkâtını ‘ ilme şarf iden ‘ ulemâdan idi. Leyl ü nehâr ‘ ilme meşğûl olup cemî’-i hâtırına geleni evrâkına yazardı. ‘ Aded-i resâ’ili yüze qarîbdür ve sâ’ir teşânîfden tefsîri vardur, tamâma qarîbdür. Qable’t-tamâm ‘ ömri tamâm oldı. Ve fıkhdâ metn ü şerh vardur, *İşlâh u İzâh* diyü ad virmişdür. Uşûlde [AE 121a] dahı metn ü şerhi vardur, adı *Tagyîr ü Tenkîh*’dür. ‘ İlm-i kelâmda dahı metn ü şerhi vardur, *Tecvîd ü Tecrîd* diyü ad virmişdür. [MK 146b] Me‘ânîde bir kitâbı vardur, metn ü şerhdür ve *Şerh-i Miftâh*’a dahı²¹⁴⁹ hâşiyesi vardur. Ferâ’izde dahı metn ü şerhi vardur ve Hâce-zâde *Tehâfûl*’ine hâşiyesi vardur. Nâs mâ-beyninde şâyi‘ olan budur ammâ müsevvedede kalan bundan ziyâdedür dirler.

İnşâda yed-i tûlâsı vardur ve Fûrs ü nazmı ke-zâlik ve Fârsîde *Gülistân* üslûbı üzerine *Nigâristân* adlu bir kitâbı vardur ve *Lûgat-ı Fârisî*’si vardur ve inşâ üzerine

²¹⁴⁴ tefekkür // itsem: dahı tefekkür itdüm ki AE

²¹⁴⁵ diyüp AE

²¹⁴⁶ - AE

²¹⁴⁷ müderris oldı -AE

²¹⁴⁸ olduğdan // ‘ âkıbet: olduğda AE

²¹⁴⁹ - AE

Tevārīḥ-i Āl-i ‘Osmān te’līf eylemişdür. Ve bi’l-cümle merḥūm ḥalef idi ammā selefi unutturdı idi. Nevādir-i dehrden idi. Māder-i dehr böyle bir ferzend-i ercümend ü hünermendi bir daḥı dünyāya getüremez. Allāhu Te‘ālā rahmetini ziyāde ve rif‘at u derecesini fevka’l-‘āde eyleye.²¹⁵⁰

Monlā ‘Abdu’l-ḥalīm İbn ‘Alī

Kaştamonı’da dünyāya geldi. ‘Ulemāsından okıdı sonra Monlā ‘Alī el-‘Arabī ḥıdmetine vāşıl oldu. Monlā ‘Alī vefāt eyledükde Monlā ‘Abdu’l-ḥalīm bilād-ı ‘Arab’a gidüp ‘ulemāsından okıdı. Ḥacc-ı şerīfe vardı sonra diyār-ı ‘Acem’e gitdi, ‘ulemāsından okıdı sonra ṭā’ife-i şūfiyyeye lāḥik oldu. Şeyḥ Maḥdūmī ḥıdmetinde terbiyet olındı. Ba‘dehu Rūm’a gelüp yine²¹⁵¹ Kaştamonı’da sākin oldu. Sultān Selīm serīr-i saltanatına cülūsundan muḥaddem bunu taleb eyledi ve kendüye imām eyledi ve muşāḥibi oldu. Zīrā ma‘ārif-i İlāhiyye’si var idi, lezīzū’ş-şoḥbet idi. Cülüsdan sonra Sultān Selīm kendüye mu‘allim eyleyüp iki yüz akçe vazīfe eyledi ve çok karye bağışladı. Sultān [MK 147a] Selīm Mısr’ı fetḥ itdükden sonra Şām’a geldükde toḳuz yüz yigirmi iki tārīḥinde Şām’da vefāt eyledi.²¹⁵² Merḥūm ma‘ārif-i cezīle ve aḥlāk-ı ḥamīde şāḥibi idi.

Monlā Meḥemmed Şāh

Mevlānā Muḥyi’d-dīn Şemsü’d-dīn-i²¹⁵³ Fenārī oḡlı Yūsuf²¹⁵⁴ [AE 121b] Bālī oḡlı Meḥemmed Şāh’dur. Merḥūm Sultān Meḥemmed zamānında dünyāya gelüp -Ol tārīḥde vālidī kādī-‘asker idi.- toḡduḡı gibi Sultān Meḥemmed yevmī otuz akçe vazīfe eyledi. Vālidī vefāt eyledükde Sultān Bāyezīd Ḥān vazīfesini yevmī elli akçe eyleyüp vālidī yanında ve ba‘dehu ‘izz ü cāḥda iken yine ‘ilme müşteḡil olup akrānına fā’ik ve menāşīb-ı ‘āliyye lāyık oldu.

²¹⁵⁰ eyleye: eyleye āmin AE

²¹⁵¹ Ba‘dehu // yine: Rūm’a geldi AE

²¹⁵² Sultān Selīm // eyledi: Şām’da vefāt eyledi Sultān Selīm Mısr’dan Şām’a geldiği zamānda sene toḳuz yüz yigirmi ikide. AE

²¹⁵³ - MK

²¹⁵⁴ - AE

Evvelâ vâlidinden kırâ'at eyleyüp vâlidî vefât eyledükde Haṭîb-zâde'den okıyup soñra Mu'arrif-zâde'den okıdı. Soñra Sultân Bâyezîd Hân Burûsa'da Manastır Medresesi'ni yevmî elli akçe ile virüp ba'dehu Şemâniyye'den birini virdi soñra²¹⁵⁵ Sultân Selîm Hân Burûsa kazâsını virüp ba'dehu İstanbul kâdîlığını virüp soñra diyâr-ı 'Arab'a kâdî-'asker eyledi soñra Edrine kâdîlığını virüp ba'de zemânin Anadolı kâdî-'askerliğini virdi ba'dehu Rûmili'ne kâdî-'asker eyleyüp kâdî-'asker iken toköz yüz yigirmi toköz târihinde vefât idüp Burûsa'da ceddi Şemsü'd-dîn-i Fenârî yanında medfûndur.

Merhûm tab'-ı zekî ve vech-i behî ve kerem-i vefî şâhibi idi. 'Aşeret-i ḥasene ve vakâr-ı 'azîm üzere idi. *Şerh-i Mevâkıf*-ı Seyyid Şerîf'e ḥâşiyesi vardır.²¹⁵⁶ Ve 'ilm-i ferâ'izde yine Seyyid Şerîf'e daḥı²¹⁵⁷ ḥâşiyesi vardır. Anda nice daḳâ'ik irâd idüp mevâzı'-ı müşkileyi ḥall eylemişdür. Ve evâ'il-i [MK 147b] Şadrü's-şerî'a'ya daḥı ḥâşiyesi vardır.²¹⁵⁸ Merhûm ḥadâset-i sinninde vefât eyledi. Eger mu'ammer olaydı çok âşârı zuhûr bulmak muḳarrer idi, diyü rivâyet olunur. *Nevverallâhu meḍca'ahu ve fî-a'lâ ferâdisi'l-cinân aḍca'ahu*.

Monlâ Meḥemmed bin Yûsuf Bâlî İbn el-Mevlâ Şemsü'd-dîn el-Fenârî

Merhûm sinn-i şebâbda vâlidî merhûm Yûsuf Bâlî'den okıyup vâlidî vefât eyledükden soñra Merhûm Haṭîb-zâde'den okıdı ba'dehu Monlâ Efḍal-zâde'den okıdı soñra İstanbul'da Vezîr 'Alî Paşa Medresesi'ne müderris olup ba'dehu Burûsa'da Sultân Meḥemmed [AE 122a] Medresesi'ne müderris oldu soñra Şemâniyye'den birine müderris olup ba'dehu Edrine kâdîsî olup ba'de zemânin İstanbul'a kâdî oldu soñra Anadolı'ya ve ba'dehu Rûmili'ne kâdî-'asker olup on beş yıl muttaşılan kâdî-'asker oldu soñra ma'zûl olup yevmî yüz elli akçe teḳâ'üd vazîfesi oldu soñra elli daḥı ziyâde olup vazîfesi yevmî iki yüz oldu soñra İstanbul

²¹⁵⁵ ba'de zemânin AE

²¹⁵⁶ - AE

²¹⁵⁷ daḥı -MK [Seyyid Şerîf'in *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eseridir.]

²¹⁵⁸ - AE

müftîsi olup ²¹⁵⁹ ثم ترك الفتوى، وعين له كل يوم مائتا درهم ya' nî sonra ²¹⁶⁰ fetvâyı dağı terk idüp yevmî iki yüz akçe vazîfe ile tekâ'üd ihtiyâr eyledi. ²¹⁶¹

Merhûm ba' de't-tekâ'üd tefsîr okıyup taşnîfe şürû' eyledi ²¹⁶² lâkin tekmi'l müyesser olmadı. Toğuz yüz elli dört târîhinde rûh-ı kudsî civâr-ı rahmet-i Rahmân'a tayerân eyledi. ²¹⁶³ Merhûm Ebî Eyyûb-ı Enşârî mezâr-ı şerîfî kurbında defn olındı. Merhûm 'âlim ü fâzıl ve fâşıl-ı ²¹⁶⁴ beyne'l-hakğ ve'l-bâtil idi. Hukûk-ı 'ibâddan ziyâde tenezzüh [MK 148a] ü ihtirâzı vesvese mertebesine yitişmiş ²¹⁶⁵ idi. Ve ceriyyü'l-cenân, talîku'l-lisân ve mehâbete şân ve şagîr ü kebîr yanında yeksân idi ve fetvâda ve takvâda âyet-i kübrâ idi. Şadrü's-şerî'a'ya ba'z-ı resâ'ili vardır ve *Hidâye*'ye müte'allik ba'z-ı kelimâtı vardır ve *Şerh-i Miftâh-ı* Seyyid Şerîf'e dağı hâşiyesi vardır. *Rahmetu'llâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten*. ²¹⁶⁶

Monlâ Muhyî'd-dîn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Cemâlî

Merhûm evvelâ Monlâ Hüsâm-zâde'den okıdı sonra vâlidinden okıdı ba' dehu Mü'eyyed-zâde'den okıdı sonra İstanbul'da Murâd Paşa Medresesi'ne müderris olup sonra Semâniyye'den birine müderris oldu sonra Edrine'ye kâdî olup sâniyen yine Semâniyye'ye müderris olup ba' dehu ²¹⁶⁷ seksen akçe vazîfesi olup ba' dehu tekâ'üd ihtiyâr eyleyüp ²¹⁶⁸ yüz akçe tekâ'üd vazîfesi olup toğuz yüz elli yedi târîhinde vefât eyledi. Merhûm kendü nefesine meşğûl olup umûr-ı nâsa müte'arrız olmamış idi. [AE 122b] Ve muhibb-i meşâyih, şâdîku'l-kavl idi.

Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemmed İbn el-Hacî Hasan

'Ulemâ-yı 'aşrından ve vâlidinden okıdı sonra İstanbul'da Vezîr Dâvûd Paşa Medresesi'ne müderris olup sonra Edrine'de Çifte Medresesi'ne müderris oldu sonra

²¹⁵⁹ - MK

²¹⁶⁰ ya' nî sonra: ba' dehu MK

²¹⁶¹ ile // eyledi: ta' yin olındı. AE

²¹⁶² "eylemiş" kelimesi tashih kılınarak "eyledi" olarak yazıldı.

²¹⁶³ olındı. AE

²¹⁶⁴ ve fâşıl-ı - MK

²¹⁶⁵ vesvese // yitişmiş: var MK

²¹⁶⁶ *Rahmetu'llâhi // vâsi'aten: Rahmetu'llâhi 'aleyh*. MK

²¹⁶⁷ - AE

²¹⁶⁸ ba' dehu // eyleyüp: sonra tekâ'üd idüp yevmî AE

Şemāniyye'den birine müderris olup ba' dehu Burūsa'da yevmī seksen akçe ile Murādiyye Medresesi'ne müderris olup ba' dehu²¹⁶⁹ def'a-i şāniyede yine Şemāniyye'den birine müderris olup sonra seksen akçe vazife ile tekā'üd olındı. [MK 148b] Ol hâlde iken²¹⁷⁰ toköz yüz otuz toköz târihinde vefât eyledi.

Merhûmuñ cemî'-i 'ulûmda müşâreketi vardur. Cemî'-i evkâtını 'ilme şarf eyleyen 'ulemâdan idi. Ve merhûmuñ iştiğâlde ba'z-ı hâli var idi ki söylense kimesne inanmaya. Bunuñ birle şî'r u inşâ ve tevârih ve menâkıb-ı selef ve nevâdir-i halef zabtında²¹⁷¹ mahâreti vardur. Merhûmuñ fikhda *Ḳudûrî'* ye şerhi vardur ve *Şulâsiyyât-ı* Buḥârî'ye şerhi vardur. Ve fikhda bir kitâb te'lîf eyledi ki mesâ'il-i *Viḳāye* ve ziyâde müstemildür lâkin beyâza çıkmayup müsevvedede qalmışdur. Ve daḥı havâşî vü resâ'ilden fevka'l-hadd ve lâ-yu'add âşârı vardur lâkin ba' de vefâtihi zâyi' olmuşdur. Merhûm aḥvâl-i nâsa müte'arrız olmayup hemân kendü nefsine meşgûl idi ve 'ilme keşret-i iştiğâlinde kendü nefsini tedârükünde takşîr iderdi. Bu cümle ile meclis-ârâ ve lezîzû's-şoḥbet idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyhi raḥmeten vâsî'aten*.²¹⁷²

Monlâ Ḥüsâmü'd-dîn Ḥüseyn bin 'Abdu'r-raḥmân

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup sonra Efḍal-zâde ḥıdmetine vâşıl olup sonra Monlâ 'Abdu'r-raḥmân bin Mü'eyyed ḥıdmetine vâşıl olup sonra Ḥ'âce-zâde ḥıdmetine vâşıl oldu sonra Kütâhiyye'de Vâcid Medresesi'ne müderris olup sonra Burūsa'da Qapluca Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu Burūsa'da Sulṭân Bâyezîd Ḥân²¹⁷³ Medresesi'ne müderris olup sonra Amâsiyye'de Sulṭân Bâyezîd [AE 123a] Ḥân Medresesi'ne müderris oldu sonra Şemāniyye'den birine müderris oldu sonra Edrine'ye kâḏî olup sonra Burūsa'da kâḏî oldu sonra Şemāniyye'den birine yine²¹⁷⁴

²¹⁶⁹ - AE

²¹⁷⁰ sonra // iken: seksen akçe vazife ta'yîn olındı ve bu hâlde AE

²¹⁷¹ ve nevâdir-i // zabtında: zabtında ve nevâdir AE

²¹⁷² *Raḥmetu'llâhi // vâsî'aten: Raḥmetu'llâhi 'aleyh*. MK

²¹⁷³ Burūsa'da Qapluca // Ḥân: Burūsa'da Sulṭân Bâyezîd Ḥân Medresesi'ne müderris olup sonra Burūsa'da Sulṭân Meḥemmed AE

²¹⁷⁴ - AE

müderris olup seksen akçe vazîfe ta‘yîn olındı. Anda²¹⁷⁵ müderris [MK 149a] iken to‘kuz yüz yigirmi altı târîhinde vefât eyledi.

Merhûmuñ nâs ile hüsni mu‘âşeret-i var idi. ‘İlme keşret-i iştigâl ile mertebe-i fa‘zlı u kemâle bâliğ olup edeb ü va‘kâr ile ma‘rûf idi. Seyyid Şerîf’uñ *Hâşiye-i Tecrid* hâşiyesinüñ evâ’iline hâşiyesi vardır. *Vikāye Şerhi* Şadrü’ş-şerî‘a’nuñ ba‘zı mevâzı‘ına kelimâtı vardır ve istihlâf-ı ha‘tibde risālesi vardır ve zıkr-i cehrīde da‘hı risālesi vardır. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā Muşliḥu’d-dīn bin Ḥalīl

Şāhib-i kitābuñ vālididür. Sekiz yüz elli yedi târîhinde Taşköpri kaşabasında to‘ğdı ki ol yıl İstanbul’uñ fethi yılı idi. Merhûm hâlet-i şağırinde vālidinden okıyup soñra tayısı Monlā Muhammed-i Niksārī’dan okıdı soñra Sultān Medresesi müderrisi Hızır Şāh oğlu Monlā Dervīş Meḥemmed’dan okıdı soñra Şemāniyye müderrisi Monlā Bahā’ü’d-dīn’dan okıyup soñra Magnisa-zāde’dan okıyup soñra Monlā ‘Alā’ü’d-dīn ‘Alī el-‘Arabī’dan okıdı soñra sultānū’l-‘ulemā ve burhānū’l-fuzalā Mevlānā²¹⁷⁷ Ḥāce-zāde ḥıdmetine vāşıl olup yanında taḥşīl-i fe‘zā’il ile fā’ik-ı akrān ve müşārün-ileyh bi’l-benān oldı.

Soñra Burūsa’da Arslaniyye Medresesi’ne müderris olup soñra Anḳara’da Aḳ Medrese’ye müderris olup soñra yine Anḳara’da Seyfī Medresesi’ne müderris oldı soñra Üsküb’de İshākiyye Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu Sultān Bāyezīd Ḥān,²¹⁷⁸ oğlu Sultān Selīm Ḥān’a Ḥāce eyleyüp çok tırmadı. Zīrā Sultān [MK 149b] Selīm muttaşıl sefer üzere olmağın ta‘allümden [AE 123b] müstağnī olup soñra Sultān Bāyezīd Amāsiyye’de merhûm Ḥüseyn Ağa Medresesi’ni virüp soñra Burūsa’da Sultān Medresesi’ni virdi. Ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup soñra Sultān Selīm Ḥān emri ile Haleb’e kādī oldı. Lākin vālidı ka‘zāya rızā²¹⁷⁹ vermeyüp terk-i ka‘zā ile vaşiiyyet

²¹⁷⁵ Birinde AE

²¹⁷⁶ - MK

²¹⁷⁷ - AE

²¹⁷⁸ - MK

²¹⁷⁹ ka‘zāya rızā: ka‘zā AE

eylemiş idi. Sultân Selîm'ün emrine imtişâl idüp²¹⁸⁰ muhâlefet idemedi sonra 'afv taleb idüp Şemâniyye Medresesi'nden eski medresesini virdi sonra Burûsa'da Sultâniyye Medresesi'ni virdi, yevmî yetmiş akçe vazîfe eyledi. Hüsâm Çelebi'[ye] medresesini virdi.²¹⁸¹ Hüsâm Çelebi vefât eyledükde Mevlânâ-yı mezbûr medrese-i mezbûreye i'âde olunup yevmî²¹⁸² seksen akçe vazîfe ta'yîn olındı sonra on dahı ziyâde olunup vazîfesi tokısan oldu. Bu medresede müderris iken tokuz yüz otuz beş²¹⁸³ târihinde vefât eyledi.

Merhûm şâlih ü zâhid ve ehl-i vakâr ve kendü nefesine müşteğil olup mâ-lâ-ya'nîden firâr iderdi. Bâtını ve zâhiri tâhir ve 'ömrinde kizb ü dürûğ şâdir olmuş degül idi. 'Ulûm-ı nakliyye vü 'akliyyede mâhir idi lâkin 'akliyyâta çokluk mültefît degül idi. Ve elfâzı şâhîh ve takrîri faşîh idi.²¹⁸⁴ *Kâdî Beyzâvî Tefsîri*'nün ba'z-ı maḥalline ve *Vikâye Şerḥi* Şadrü's-şerî'a'nun ba'z-ı maḥalline resâ'ili vardır. Ve *Şerḥ-i Miftâḥ*'un ba'z-ı yirine ḥâşiyesi ve 'ilm-i ferâ'ize müte'allik risâlesi ve ḥadîs-i ibtidâya risâlesi vardır. Ve dahı bundan mâ-'adâ havâşî vü resâ'ili çok idi. Müsevvedede kaldı, taḳallübât-ı zamân-ı bî-emândan tebyîze kâdir olmadı.

Monlâ Kâsım bin Ḥalîl [MK 150a]

Fâzıl u kâmil Kıvâmü'd-dîn Kâsım bin Ḥalîl ki şâhib-i kitâbuñ 'ammişidür. Merhûm ḥâlet-i şâğirinde vâlidî Monlâ²¹⁸⁵ Ḥalîl'den okıyup sonra karındaşı Muşliḥu'd-dîn'den okıyup ba'dehu tayısı Monlâ Muḥammed-i Niksârî'den sonra Ḥ'âce-zâde merhûm oğlu Şeyḥ Muḥammed'den okıdı. Şeyḥ Muḥammed Burûsa'da Çendik müderrisi idi.²¹⁸⁶ Ba'dehu Bağl-ı Aḥmer ya'nî Kızıl Kâtır demek ile [AE 124a] mülakḳab Manastır müderrisi Monlâ Muşliḥu'd-dîn'den okıdı.

Bağl-ı Aḥmer Edrine'de Çifte Medresesi'ne müderris olduğı zamânda Monlâ Kâsım'ı Edrine'ye bile aldı, gitdi. Yanında şuğl eyleyüp fezâ'il-i keşîre taḥşîl eyledi.

²¹⁸⁰ - AE

²¹⁸¹ Hüsâm // virdi: Ba'dehu MK

²¹⁸² - AE

²¹⁸³ beş: altı AE

²¹⁸⁴ - AE

²¹⁸⁵ - AE

²¹⁸⁶ Şeyḥ Muḥammed // idi. -MK

Kaçan Bağl-ı Ahmer âhirete intikâl eyledi, Monlâ Kâsım Mü'eyyed-zâde'den okıyup ba' dehu Monlâ 'İzârî'den okıdı -İkisi ol târihde Şemâniyye'de müderrisler idi.- ba' dehu Haṭīb-zâde hıdmetine vâsıl olup Seyyid Şerîf'ün Hâşiye-i Keşşâf'a hâşiyesini Haṭīb-zâde, Monlâ Kâsım'a okıtdı. Nice mevzû'da redd idüp hâşiyesini tağyîr itdürdi. Ba' dehu Mağnisa-zâde Rûmili'ne kâdî-asker iken anuñ hıdmetine varup²¹⁸⁷ Mağnisa-zâde vefât eyledükde Monlâ Kâsım Burûsa'da Esediyye müderrisi oldu. Ba' dehu yine Burûsa'da Monlâ Hüsrev müderrisi olup soñra²¹⁸⁸ İnegöl'de İshâkiyye müderrisi iken toköz yüz on toköz²¹⁸⁹ târihinde vefât eyledi.

Merhûm ceriyyü'l-cenân, talîku'l-lisân, vecâhet ü vaḳâr şâhibi idi. Merhûm çok kitâb yazmış idi lâkin baḫrda zâyî' oldu ve ba' zısı daḫı ba' de vefâtihi zâyî' oldu, dirler. Vücûd-ı zihniyye bir a'lâ risâlesi vardır ve daḫı [MK 150b] *Muṭavvel-i Taftâzânî*'ye su'âlleri vardır. Merhûm hüsn-i haṭṭa mâlik idi. Haṭṭa merhûm mağfûrun-leh es-Sultân Bâyezîd Hân merhûma ba' z-ı resâ'il²¹⁹⁰ yazdurup²¹⁹¹ nice in'âm eylemişdür. Kendü haṭṭı ile olan kütübüñ ekşeri deryâya ğarḳ oldu, diyü rivâyet olunur. *Nevverallâhu merḳadehu.*²¹⁹²

Monlâ 'Abdu'l-vâsi' İbn Hızır

Dimetoḳa'da toğdı. Vâlidî ümerâdan idi lâkin²¹⁹³ kendüsi 'ilme meşğûl olup Monlâ Şücâ'ü'd-dîn²¹⁹⁴ Dimetoḳa'da müderris iken andan²¹⁹⁵ okıdı ba' dehu Toḳatlı Monlâ Luṭfî'den okıdı soñra Monlâ 'İzârî'den okıyup ba' dehu Efḍal-zâde hıdmetine vâsıl oldu soñra bilâd-ı 'Acem'e gidüp Ḥorâsân'a varup Herât'da Monlâ Sa' dü'd-dîn-i Taftâzânî'nün oğlu oğlından Seyyid Şerîf'ün Hâşiye-i [AE 124b] Şerḫ-i 'Aḍud'ını ve ğayrıyı okıdı. Soñra âḫir-i saltanat-ı merhûm Sultân Bâyezîd bilâd-ı Rûm'a

²¹⁸⁷ - AE

²¹⁸⁸ - AE

²¹⁸⁹ toköz // toköz: sekiz yüz toḳsan yedi MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 291); Muhammet Hekimoğlu (*age*, s. 616) ve AE nüshasında “Dokuz yüz on dokuz” olarak yer almaktadır.]

²¹⁹⁰ risâle MK

²¹⁹¹ Yazdurup: yazdurup Hân - AE

²¹⁹² Kendü // *merḳadehu* -MK “Allah kabrini nurlandırın.”

²¹⁹³ - MK

²¹⁹⁴ Şücâ' MK

²¹⁹⁵ - AE

gelüp²¹⁹⁶ Sultân Selîm Hân²¹⁹⁷ cülûs eyledükde mezbûr Monlâ Vâsi'e²¹⁹⁸ Edrine'de merhûm 'Alî Beg Medresesi'ni virüp ba' dehu Taşlık Medresesi'ni virdi ba' dehu İstanbul'da Maḥmûd Paşa Medresesi'ni virüp soñra Edrine'de Çifte Medresesi'ni virüp ba' dehu Şemâniyye'den birini virüp ḳable'd-duḥûl yine Edrine'de merhûm Sultân Bâyezîd Medresesi'ni virdi ba' dehu Burûsa ḳazâsını virdi.

Merhûm Sultân Süleymân Hân 'aleyhi'r-rahmetu ve'r-rıdvân'²¹⁹⁹ serîr-i saltanatına su'ûd ile şu'ûd müyesser olduğda İstanbul ḳâdîlığını virdi. İki günden soñra Anaṭolî ḳâdî-askeri eyleyüp ba' dehu Rûmîlî ḳâdî-askeri eyledi ba' dehu 'azl eyleyüp günde yüz akçe tekâ'ûd vazîfesini eyledi. Soñra cemî'-i mālını vüçûh-ı ḥayrâta şarf eyledi. Bir medrese ve iki mekteb binâ eyleyüp cemî'-i talebesini tefrîḳ eyledi. Pâdişâh her birisine manşiba liyâḳatları zamânında manşib emr²²⁰⁰ eyledi ve Edrine'de cemî'-i kitâblarını 'ulemâya vakf eyledi. Yanında [MK 151a] bir câriyesi var idi. Bir şâlih kimesneye tezvîc idüp soñra māl u manşib ve câhı 'ibâdât-ı İlâh'a tebdîl eyleyüp Ka'be-i Şerîf'de dîvâne oldu. Ba'de'l-ḥacc²²⁰¹ 'âḥîr-i 'ömrine degin mücâvir olup ṭoḳuz yüz kırk beş târîḥinde vefât eyledi.

Monlâ 'Abdu'l-'azîz İbn es-Seyyid Yûsuf bin Hüseyn eş-şehîr bi-'Âbid Çelebi

Şâhib-i kitâbuñ ṭayısıdur. Evvelâ Muḥyi'd-dîn Muḥammed-i Samsunî'den okıyup ba' dehu Ḳâdî-zâde-i Rûmî'nün oḒlı oḒlı Ḳuṭbü'd-dîn'den okıdı ba' dehu Şadrü's-şerî'a Ḥâşiyesi'ni Monlâ Aḥî'den okıdı ba' dehu Monlâ 'Alî bin Yûsuf el-Fenârî'den okıyup soñra Sultân Bâyezîd ḥâce-zâdesi Mu'arrif-zâde'den okıdı ba' dehu Gelibolî'da müderris olup soñra ba' z-ı vilâyete ḳâdî olup Kefe'de ḳâdî iken ṭoḳuz yüz otuz bir târîḥinde vefât eyledi.²²⁰² Merhûm zekiyü't-tab' ve kerîmü'n-nefs,

²¹⁹⁶ âḥîr-i // gelüp: bilâd-ı Rûm'a gelüp âḥîr-i saltanat-ı merhûm Sultân Bâyezîd'de ve AE

²¹⁹⁷ - AE

²¹⁹⁸ mezbûr // Vâsi'e: Monlâ 'Abdu'l-vâsi' AE

²¹⁹⁹ 'aleyhi'r // rıdvân -MK "Allah'ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun."

²²⁰⁰ - AE

²²⁰¹ dîvâne // ḥacc -AE

²²⁰² Evvelâ Muḥyi'd-dîn Muḥammed-i Samsunî'den okıyup ba' dehu Ḳâdî-zâde-i Rûmî'nün oḒlı oḒlı Ḳuṭbü'd-dîn'den okıdı ba' dehu Şadrü's-şerî'a Ḥâşiyesi'ni Monlâ Aḥî'den okıdı ba' dehu Monlâ 'Alî bin Yûsuf el-Fenârî'den okıyup soñra Sultân Bâyezîd ḥâce-zâdesi Mu'arrif-zâde'den okıdı ba' dehu Gelibolî'da müderris olup soñra ba' z-ı vilâyete ḳâdî olup Kefe'de ḳâdî iken ṭoḳuz yüz otuz bir târîḥinde vefât eyledi: Muḥyi'd-dîn Meḥammed-i Samsunî'den Burûsa'da Hüsreviyye müderrisi iken

şāhib-i muḥāvere idi. Muşāḥabet-i yārān ile muḳayyed idi. Çokluk şuğl ile muḳayyed olmaduğı ecilden taşnife meşğul olmadı.

Monlā ‘Abdu’r-raḥmān İbn es-Seyyid Yūsuf bin Ḥüseyn el-Ḥüseynī

Bu daḥı²²⁰³ şāhib-i kitābuñ tayısıdur. Tāzeliginde Muḥyi’ d-dīn Muḥammed es-Samsunī’den oḳıdı ba’ dehu Ḳāḍī-zāde-i Rūmī torunı Ḳuṭbū’ d-dīn’den oḳıdı ba’ dehu Fāzıl ‘Alī Fenārī’den oḳıdı ba’ dehu ‘Alī Yegānī’den oḳıdı. Bunların yanında ğāyet maḳbūl idi. Ba’ dehu Bolı Medresesi’ne müderris olup ba’ dehu Burūsa’da Çendik Medresesi’ne müderris oldu. Şoñra ferāğ ğālib olup ḥalkdan Ḥālīk’a²²⁰⁴ inḳıṭā‘ ile tedrisi [MK 151b] terk idüp on beş aḳçeden ziyāde vazīfe ḳabūl eylemedi. Burūsa’da ḥalkdan münḳaṭı‘ olup ‘ibādet meşğul oldu. Avān-ı şabāsında cezbe lāḥik olup nice aylar bilā-zād velā-rāhile tağlarda gezerdi. Yatduğı yirde sibā‘ ḥıfz u ḥırāset idüp cibālde sedd-i cū‘ idicek nesne bulurdu ve ağaclar budagında etmek bulurdu. Ba’ de- zālīk ḥalk ile muḥtelīṭ olup iḥtilāṭ ile cezbe mā-beynini cem‘ iderdi. Daḥı bundan kerāmāt-ı ‘aẓīme naḳl olunur.

Merḥūm rivāyet ider ki “Edrine’de marīz idüm, yalnız bir odada sākin idüm. Gāh gāh bir dīvār yarılıp bir kimesne baña ta‘ām u şarāb iḥzār iderdi. Bunun kim idüğünü bilmedüm, su’āl eyledüm ‘Şehrden taşra çık, müsāfirīn ile sefer eyle, beni bulursuñ.’ didi. Birkaç günden şoñra ba’ z-i²²⁰⁵ ehl-i ḳarye ile taşra-i nevāḥīye çıkıdım. Ba’ zı kimesne ‘Fülān ḳaryenün hevāsı laṭīfdür, anda varalum.’ diyüp²²⁰⁶ ve ‘Anda bir recül-i ‘ālim vardur, Ḳara Mu‘allim dirler, hem onu ziyāret idelüm.’ didi. Ben daḥı zānn eyledüm ki ol dīvārı yarup baña ta‘ām getüren ‘ālimdür. Ol ḳaryeye müteveccih [AE 125b] oldum. Varduḳda mülāḳī oldum, gördüm ki ol dīvārı yarup gelen kimesnedür. Beni gördi, tebessüm eyledi. Ol gün şalāt-ı ‘aşra degin muşāḥabet

oḳıyup ba’ dehu Ḳāḍī-zāde-i Rūmī’nün oğlu oḳıdı Ḳuṭbū’ d-dīn’den Manastır müderrisi iken oḳıdı ba’ dehu *Şadrü’ş-şerī‘a* muḥaşşisi Monlā Aḥī’den oḳıdı, Monlā Aḥī Şemāniyye’de müderris iken ba’ dehu ‘Alī bin Yūsuf el-Fenārī’den oḳıyup ba’ dehu Sulṭān Bāyezīd ḥāce-zādeden oḳıdı ba’ de zemān Gelibolı’da müderris olup ba’ dehu ba’ zı vilāyete ḳāḍī Kefe’de ḳāḍī [AE 125a] iken ṭoḳuz yüz otuz bir tāriḥinde AE

²²⁰³ bu daḥı -AE

²²⁰⁴ ḥalkdan Ḥālīk’a: Ḥālīk’dan ḥalka MK

²²⁰⁵ yabān AE

²²⁰⁶ - MK

eyledük. Baña ‘Gel şu mürtefi’ yirde şalât-ı ‘aşrı edâ idelüm, gâyetde hevâsı²²⁰⁷ laîf maķâmudur.’ didi. Ol mürtefi’ maķâma çıķduķda ‘Bu maķâm nicedür?’ didi. Ben daķı ‘Maķâm laîf ancak.’ didüm, eyitdi:²²⁰⁸ ‘Biz buradan [MK 152a] Ka’betu’llâh’a nażar iderüz, sen daķı nażar eyle.’ didi. Ben daķı nażar eyledüm, Ka’be-i Şerrefehu’llâh’ı muķâbeledede gördüm. Şalât-ı ‘aşrı edâ idinceye dek Ka’betu’llâh gözümüzden gâ’ib olmadı.” diyü rivâyet²²⁰⁹ eyledi.

Ve hikâyet ider²²¹⁰ ki “Şâm’da Merhûm Monlâ ‘Abdu’r-raĥmân’ı vefâtından soñra vâķı’ada gördüm ki ‘Burûsa’da Emîr Sultân ‘İmâreti’nde bir dervîş vardır. Beni ziyâret eylemek ister, aña delîl ol.’ didi. Fi’l-vâķı’ ‘imâretde bir müsâfir buldum ‘Ne dilersin?’ diyü su’âl eyledüm. ‘Monlâ ‘Abdu’r-raĥmân ki ķabrini ziyâret eylemek isterem.’ didi. Delîl oldum, ķabri üzerinde bile oturdum. Baña şu ĥâlet ‘ârız oldu ki dervîş beni istemez. Hemân taşra çıķdum, iķerü ķulaķ urdum. Monlâ ‘Abdu’r-raĥmân müsâfir dervîş ile kelimât eyler. Monlâ ‘Abdu’r-raĥmân’uñ ĥayâtında âvâzını bilürem hemân ol âvâzdur. Kelimât tamâm olduķda ķabr üzerine girdüm. Bir ferd yok, ne müsâfir var ve ne ĥayrı. İşte meşâyîĥ ile ĥâli budur.”

Merhûmuñ²²¹¹ ‘ilmde ĥâli budur ki cemi’-i ‘ulûmda fâ’iķ, ‘ulemâda mişli ve ‘adîli yok dimege lâyiķ kimesne idi. İllâ bu ķadar var ki tab’ı, ‘ulûm-ı ‘aķliyyeye ziyâde düşmiş idi. Ve tamâm zühd ü vera’ üzere idi. Muĥaşşıl merhûm ‘ilm ile ‘ibâdeti câmi’ ve envâr-ı ‘ibâdet vechinde lâmi’ idi.²²¹² Toķuz yüz elli dört²²¹³ târiĥinde vefât idüp Burûsa’da vâlidî ķabrinde defn olındı.

Monlâ Pîr Ahmed Monlâ Kâğî-zâde

Merhûm vâlidesini tezvîc eyleyüp bundan okıdı, Kâđî-zâde ölince ayrılmadı. Ba’dehu [MK 152b] Tire’de İbn Melek Medresesi’ne müderris olup ba’dehu İstanbul’da el-Ĥâcî Ĥasan Medresesi’ne müderris olup soñra Edrine’de [AE 126a]

²²⁰⁷ tûsı AE

²²⁰⁸ - AE

²²⁰⁹ diyü rivâyet: sirâyet AE

²²¹⁰ olunurdu AE

²²¹¹ - AE

²²¹² Muĥaşşıl // idi. -AE

²²¹³ Dört: yedi AE

Halebiyye Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu Dārü'l-Ḥadīṣ'e müderris olup sonra Şemāniyye'den birine müderris olup müddet-i keşîre Şemāniyye'de müderris olmak ile vazîfesi seksene dek terakķî buldı ve Şemāniyye'de müderris iken²²¹⁴ toķuz yüz otuz iki târihinde vefât eyledi. Merhûm şâlih ü 'âbid ve mu'tekif-i me'âbid olup a'rec olmak ile harekete kâdir degül idi. Muttasıl evķâtını 'ilm ü 'ibâdete ve zühd ü tâ'ate şarf iderdi.²²¹⁵ Çok muhâl hall eylemiş idi lâkin ba'de vefâtıhi zâhir olmadı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin el-Ḥaṭīb Kāsım

Amāsiyye'de toĝdı. Vâlidı Monlā Kāsım'dan okıyup ba'dehu Monlā Aḥaveyn'den okıdı ba'dehu Sinān Paşa'dan okıyup sonra Amāsiyye'de müderris olup²²¹⁶ ba'dehu Burûsa'da Çendik Medresesi'nde müderris olup sonra yine²²¹⁷ Burûsa'da Veliyyü'd-dīn Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu İstanbul'da Muştafa Paşa Medresesi'ne müderris oldu sonra Sultān Bāyezīd oĝlı Sultān Aḥmed'e h'âce oldu. Sultān Aḥmed vefâtından sonra Burûsa'da Sultān Meḥammed Medresesi'ne²²¹⁸ müderris olup ba'dehu Edrine'de Çifte Medresesi'ne müderris oldu ve ba'dehu Amāsiyye'de Sultān Bāyezīd Medresesi'ne ba'dehu Ayaşofıyya Medresesi'ne müderris oldu. Merhûm Sultān Süleymān medrese²²¹⁹ binâ eyledükde evvelā monlā-yı mezbûra virdi ba'dehu Şemāniyye'den birine müderris oldu ba'dehu Edrine'de Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderris oldu ve ba'dehu [MK 153a] yevmî seksen akçe vazîfe²²²⁰ ile Şemāniyye'den birine müderris oldu. Ol medresede müderris iken²²²¹ toķuz yüz kırķ târihinde vefât eyledi.

²²¹⁴ müderris iken -AE

²²¹⁵ şarf iderdi: müşteĝil idi. AE

²²¹⁶ müderris olup -AE

²²¹⁷ sonra yine: ba'dehu AE

²²¹⁸ h'âce // Medresesi'ne: mu'allim oldu. Ve ba'de vefâtıhi Sultān Meḥammed yine medrese-i mezbûreye AE

²²¹⁹ medrese: medrese -i mezbûreyi AE

²²²⁰ - AE

²²²¹ Ol // iken: Ve bu medresede AE

Merhûm ‘âlim ü fâzıl ve²²²² şûfiyye tâ’ifesiñ zıyâde muhibbi idi. Maĥmûdü’s-sîret ve marziyyü’t-tarıķa kimesne²²²³ idi. Ve cemî‘-i evķâtını ‘ilm ü ‘ibâdete şarf idüp ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’ye ittılâ‘-ı ‘azîmi var idi. Meşelâ vefķ gibi ve iksîr gibi cıfr ü mûsikî ve sâ’ir ‘ulûm-ı riyyâziyyede tamâm mâhir idi. Huşûşan ‘ilm-i kırâ’at [AE 126b] ve ĥadîş ü tefsîr ve tevâriĥde yed-i tûlâsı var idi ve muĥâzarât u tevâriĥ ve iş‘âr-ı ‘Arabiyye’de ihâtası var idi ve kaşâ‘id-i ‘Arabiyye ve Türkiyye’de âşarı var idi ve naķl-i ĥadîş ü tefsîr ve va‘z u tezķirde mâhir idi. Mütâla‘adan ve dersden melâl u kelâl gelmezdi. Nice muşannefâtı vardır. Evvelâ muĥâzaratda *Ravzatü’l-Aĥyâr* nâm kitâbı vardır²²²⁴ ve Şadrü’ş-Şerî‘a evveline ve Seyyid Şerîf’ün *Ferâ’iz Şerĥi*’ne ĥâşiyesi vardır ve resâ’il ü ta’lîķâtı çokdur. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh*.²²²⁵

Monlâ Zeynü’d-dîn İbn Muĥammed bin Muĥammed Şâh el-Fenârî

‘Ammisi oĥlı Monlâ ‘Alî-i Fenârî’den oķıdı ba‘dehu Sultân Bâyezîd ĥ’âcesi Mu‘arrif-zâde ĥıdmetine vâşıl oldu ba‘dehu Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd Ĥân²²²⁶ evķâfına mütevellî olup ba‘dehu Orĥân Ėâzî²²²⁷ mütevellîsi oldu soñra Amâsiyye’de Sultân Bâyezîd mütevellîsi oldu soñra Tire’ye ķâđî oldu ve ba‘dehu Şâm ķâđisi oldu soñra Haleb’e ķâđî olup Haleb’de ķâđî iken toķuz yüz yigirmi altı [MK 153b] Rebî‘ü’l-evvel’i ĥurresinde vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü fâzıl idi. Tab‘-ı naķķâd ve zıhn-i vaķķâd²²²⁸ şâĥibi idi. Ėaviyyü’l-cenân ve talîķu’l-lisân, şâĥib-i mürüvvet ve ferzend-i fütüvvet idi. Ve ķazâsında maĥmûdü’s-sîret ve marziyyü’t-tarıķa idi. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh*.

Monlâ Dâvûd İbn Kemâl el-Ėocavî

Kendü vilâyeti ‘ulemâsından oķıyup soñra Monlâ Luţfî-i Toķatî ĥıdmetine vâşıl oldu ba‘dehu el-Ĥâcî Ĥasan-zâde ĥıdmetine vâşıl olup soñra Mü’eyyed-zâde

²²²² idi AE

²²²³ - AE

²²²⁴ Evvelâ // vardır: *Ravz-ı Aĥyâr* gibi muĥâzarâtta AE

²²²⁵ *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh*: *Raĥimehu’llâh*. AE

²²²⁶ - AE

²²²⁷ - AE

²²²⁸ Tab‘-ı // vaķķâd: Tab‘-ı vaķķâd ve zıhn-i naķķâd AE

Monlā ‘Abdu’r-raḥmān ḥıdmetine vāşıl oldu şoñra Burūsa’da Kāsım Paşa Medresesi’ne müderris oldu şoñra yine²²²⁹ Burūsa’da Kapluca’ya müderris olup ba‘dehu Tırabozın’da Hātūniyye’ye müderris oldu, evvel müderrisi budur. Ve ba‘dehu Edrine’de Çifte’ye müderris oldu şoñra Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Burūsa’ya kādī oldu ba‘dehu ma‘zūl olup seksen akçe tekā‘ūd vazīfesini eylediler ba‘dehu yine Burūsa’ya kādī oldu şoñra tekā‘ūd ihtiyār eyleyüp yevmī yüz akçe vazīfe eylediler.²²³⁰ Mütekā‘id [AE 127a] iken tokuz yüz kırk sekiz tārīhinde vefāt eyledi. ‘Aql-ı naḳḳād ve zihn-i vaḳḳād²²³¹ şāhibi idi. Çok ‘ulūmda müşāreketi var idi. İhtilāl-i mizācından taşnife meşgūl olmamış idi. *Nevverallāhu kabrehu.*²²³²

Monlā Bedrū’d-dīn Maḥmūd

Şaru Bedrū’d-dīn demek ile meşhūrdur. Zamānı ‘ulemāsından okıdı ki Monlā ‘İzārī gibi ve Monlā Luṭfī gibi ba‘dehu Mu‘arrif-zāde ḥıdmetine vāşıl olup ba‘dehu Balıkesrī’de müderris oldu²²³³ şoñra İstanbul’da Kalendar-hāne Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Muştafā Paşa Medresesi’ne müderris oldu şoñra [MK 154a] Edrine’de Dārü’l-Ḥadīş Medresesi’ne müderris olup şoñra Şemāniyye’den birine müderris oldu ba‘dehu Ayaşofıyya Medresesi’ne müderris oldu²²³⁴ seksen akçe vazīfe olındı ba‘dehu ma‘zūl olup yüz akçe tekā‘ūd vazīfesi olındı. Mütekā‘id iken²²³⁵ tokuz yüz kırk altı tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūmuñ çok ‘ulūmda müşāreketi vardır ammā ‘ulūm-ı ‘aqliyyeye nisbeti ziyādece idi. Kütübden ba‘z-ı mevāzı‘a ta‘līkātı vardır lākin müdevven degüldür. Ve tarīḳ-i taşavvufa ziyāde maḥabbeti var idi.

Monlā Nūrū’d-dīn Ḥamza

Üçbaş demek ile meşhūr u ma‘rūfdur.²²³⁶ Zemānı ‘ulemāsından okıyup ba‘dehu Mu‘arrif-zāde ḥıdmetine vāşıl oldu. Evvelā Mağnisa Medresesi’ne, şāniyen İznik

²²²⁹ - AE

²²³⁰ Ba‘dehu yine // eylediler. -AE

²²³¹ ‘Aql-ı // vaḳḳād: ‘Aql-ı vaḳḳād ve zihn-i naḳḳād AE

²²³² *Nevverallāhu kabrehu* -MK “Allah kabrini nurlandırısın.”

²²³³ - AE

²²³⁴ şoñra Şemāniyye’den // oldu, der-kenār AE

²²³⁵ Mütekā‘id iken -AE

²²³⁶ meşhūr u ma‘rūfdur: meşhūrdur. MK

Medresesi'ne, şālisen Ebī Eyyūb-ı Enşārī Medresesi'ne, rābi'an Şemāniyye'den birine, hāmisen Amāsiyye'de Merhūm Sultān Bāyezīd Medresesi'ne²²³⁷ müderris olup ba' dehu Amāsiyye'ye²²³⁸ müftī oldu ba' dehu ma' zül olup yetmiş akçe oturak 'ulūfesi aldı. Merhūm ol hālde iken²²³⁹ tokuz yüz kırk iki tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm faḫīh idi, halk ile çokluk ihtilāṭı yok idi. Māl cem'ine hāriş idi. Rivāyet olunur ki behāsız²²⁴⁰ kapama giyerdi. Üsti eskidügi zamānda anuñ üzerine bir daḡı kapladurdu, ol eskise bir daḡı yediye varınca ve ata binmez idi. Āḡir-i 'ömrinde²²⁴¹ İstanbul'da Edrine Qapusı'na qarīb yirde bir mescid ile nice²²⁴² mülāzım odaları yaptı ve odalara vazīfe ta'yīn eyledi ve bunlar içün nice evḳāf daḡı eyledi. Hikāyet [MK 154b] olunur ki İbrāhīm Paşa bir gün merhūma²²⁴³ su'āl eyledi ki "Monlā seni dünyāya [AE 127b] maḡabbeti var dirler, gerçek mi?" didükde monlā "Gerçekdür." didi. Tekrār "Çünkü dünyāya maḡabbetüñ vardır, ne hoş çok māl harc eyledüñ." didükde cevāb virüp "Ne'am, dünyāya keşret-i maḡabbetümden bunda kımayup āḡirete bile alup gitmek isterem." didi. *Raḡmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Muḡyi'd-dīn Muḡammed bin Muḡammed el-Berda'ī

Evlād-ı 'ulemādan idi. Babasından okıyup soñra Şīrāz'a ve Herāt'a varup 'ulemāsından okıyup 'ulūm-ı keşīre taḡşīlinden soñra Rūm'a geldi. Burūsa'da Aḡmed Paşa Medresesi'ne müderris oldu ki Veliyyü'd-dīn Medresesi dirler. Soñra Filibe Medresesi'ne müderris oldu soñra Sultān Selīm sarāy ḡācesi eyledi ba' dehu Edrine'de Çifte Medresesi'ne müderris oldu. Ol²²⁴⁴ medresede müderris iken tokuz yüz yigirmi yedi tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm laṭīfū'l-muḡāveret, lezīzū's-şoḡbet

²²³⁷ rābi'an // Medresesi'ne, der-kenār AE

²²³⁸ ba' dehu Amāsiyye'ye: Amāsiyye'de AE

²²³⁹ ol // iken: bu hālde AE

²²⁴⁰ boḡaşı MK

²²⁴¹ Āḡir-i 'ömrinde: 'Ömri āḡirinde MK

²²⁴² - AE

²²⁴³ - AE

²²⁴⁴ Bu AE

idi. Cemî-i ‘ulūmda mahāret ile meşhūr idi. Muḥāzarātda ve inşā-yı Türkî vü ‘Arabî vü Fārsî’de ḥaylî rūsūhı var idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²²⁴⁵

Monlā Seyyidî bin Maḥmūd

Mücellid-zāde demek ile ma‘rūf u meşhūr²²⁴⁶ idi. Aşlı Kocaili’nden idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ‘ulūmdan çok nesne²²⁴⁷ taḥşil eyledi soñra Burūsa’da ‘İsā Beg Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu tedrisden ferāğat idüp taşavvufa meşgūl oldı, on beş akçe tekā‘ūd vazīfesini eylediler. Şeyḥ ‘Ārif -i bi’llāh Seyyid Buḥārî ḥıdmetine vāşıl oldı, yanında ṭarīkat-ı şūfiyyeyi taḥşil eyledi. Merḥūm mühezzibü’l-aḥlāk idi, ‘iffet [MK 155a] ü şalāḥ ve zühd ü felāḥ üzere idi.²²⁴⁸ Çārsūdan levāzım-i beytini iştirā’ idüp kendü götürürdi. Ve a‘lā ḥaṭṭ yazardı. Kendü ḥaṭṭı ile kitābı çokdur, mevāzı‘-ı müşkilātı ḥall eylemişdür. Merḥūm Sulṭān Süleymān’uñ evā’il-i salṭanatında vefāt eyledi.

Monlā Muḥyi’d-dīn Meḥammed bin Ya‘kūb eş-şehīr [AE 128a] bi-Ece-zāde

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Ḥaṭīb-zāde ḥıdmetine vāşıl oldı ba‘dehu İzniḳ Medresesi’ne müderris olup soñra çok şehre kādî oldı. Sulṭān Selīm Ḥān serir-i salṭanatda cülūs eyledükde Selānik kādîlığını virüp soñra Burūsa kādîlığını viridi soñra ma‘zūl eyleyüp ḥālet-i ‘azlinde²²⁴⁹ toḳuz yüz yigirmi üç²²⁵⁰ tārīḥinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl, zekiyyü’t-ṭab‘, mübārekü’n-nefs kimesne idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*

Monlā Muḥyi’d-dīn Muḥammed eş-şehīr bi-Şeyḥ [Şāzelî] Paşa

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Amāsiyye’de Meydān Medresesi’nde müderris oldı ba‘dehu Burūsa’da Veliyyü’d-dīn Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu

²²⁴⁵ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.* -MK

²²⁴⁶ u meşhūr -AE

²²⁴⁷ - AE

²²⁴⁸ - AE

²²⁴⁹ ḥālet-i ‘azlinde -AE

²²⁵⁰ toḳuz // üç: toḳuz yüz on yedi MK [Bu tarih, Muḥarrem Tan (*age*, s. 297) ve Muḥammed Hekimoğlu’nda (*age*, s. 638) “Dokuz yüz yirmi üç veya dokuz yüz yirmi dört” olarak yer almaktadır.] [AE nüshasında ise bu tarih, “Dokuz yüz yirmi üç” olarak belirtilmiştir.]

Kaşamoni'da Atabeg Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu²²⁵¹ Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne müderris oldu. Anda müderris iken²²⁵² toköz yüz on toköz târîhinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl, mütevâzî' ü mütehaşşî' idi. Evkâtını 'ilm ü 'ibâdete müşteğil idi.²²⁵³ Ahvâl-i nâsa ve 'âdete kaţ'an mültefit degül idi. Cemî'-i 'ulûmda mahâreti maqbûl ve taşnîfi menkûl degül idi.

Monlâ Sinânü'd-dîn Yûsuf bin 'Alî el-Yegânî

'Ulemâ-yı 'aşrından ba' dehu babasından okıyup soñra Burûsa'da İnebeg Medresesi'ne ba' dehu İnegöl Medresesi'ne müderris oldu soñra Burûsa'da [MK 155b] Yıldırım Hân Medresesi'ne müderris olup²²⁵⁴ ba' dehu İznîk Medresesi'ne müderris oldu soñra Amâsiyye kâdîsi olup soñra Sultân Selîm Hân²²⁵⁵ beytü'l-mâl defteri emîni eyleyüp soñra Şâm kâdîsi eyledi ba' dehu Burûsa'da Murâdiyye'ye ve ba' dehu Şemâniyye medreselerinden birine müderris eyleyüp²²⁵⁶ yetmiş akçe vazîfe ta'yîn eyledi ve ba' dehu 'azl eyleyüp seksen akçe tekâ'üd vazîfesini eyledi. Müteka'id iken toköz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. Merhûm ma' lûmât-ı keşîre şâhibi idi ve muhibb-i meşâyih idi. Elbette Ramazân'ın 'aşr-ı âhîrinde meşâyih ile [AE 128b] i'tikâf iderdi. Seyyid Şerîf'ün *Şerh-i Mevâkıf*'ına hâşiyesi vardır ve dahı çok risâlesi vardır.

Monlâ Pîr Ahmed İbn el-Mevlâ Nürü'd-dîn Hamza

Leyş-zâde demek ile meşhûrdur. Evvelâ²²⁵⁷ 'ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi'ne soñra²²⁵⁸ Vezîr Muştâfâ Paşa'nun İstanbul'daki medresesine müderris oldu soñra Üsküb'e kâdî oldu ba' dehu Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne ve Dârü'l-Hadîş Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris oldu ba' dehu Mısr'a kâdî oldu, ma' zül oldu. Yine kâdî

²²⁵¹ oldu ba' dehu: soñra MK

²²⁵² müderris iken -AE

²²⁵³ - AE

²²⁵⁴ müderris olup -MK

²²⁵⁵ - AE

²²⁵⁶ - MK

²²⁵⁷ - AE

²²⁵⁸ - AE

oldı, yine²²⁵⁹ ma' zül olup yüz akçe tekâ'üd vazîfesi oldu. Ol hâlde iken²²⁶⁰ toğuz yüz elli iki târîhinde vefât eyledi. Merhûm fıkhdâ mâhir idi. Mâlî çok ve kitâbları çok idi²²⁶¹ lâkin taşnîf ile muqayyed degül idi. *Raḥimehu'llāh.*²²⁶²

Monlâ Paşa Çelebi el-Yegânî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Monlâ Mü‘eyyed-zâde ḥıdmetine vâşıl oldu şoñra²²⁶³ Kapluca Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Halebiyye’ye [MK 156a] müderris oldu şoñra Dârü’l-Ḥadîs’e müderris olup anda²²⁶⁴ müderris iken toğuz yüz otuz toğuz²²⁶⁵ târîhinde vefât eyledi. Merhûm ḥalîm ü kerîm ü saḥî idi. ‘İlme meşğûl olup²²⁶⁶ çok ‘ulûmda müşâreketi var idi. Ve daḥı *Şerḥ-i Miftâḥ*’a ḥâşiyesi var idi. Muḥtellü’l-mizâc olduğıçün teşânîfî çok degül idi. Ve nazm u eş‘ârda daḥı mâhir idi.²²⁶⁷ *Raḥmetu'llāhi ‘aleyh.*²²⁶⁸

Monlâ Paşa Çelebi İbn el-Mevlâ Zeyrek

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa’da Manastır Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldu. Anda müderris iken²²⁶⁹ toğuz yüz on sekiz târîhinde vefât eyledi. Zekiyyü’t-ṭab‘, şâhib-i muḥâvere idi. Zamânında ziyâde şöhreti var idi.

Monlâ Muḥyi’d-dîn Meḥemmed bin el-Mevlâ Zeyrek

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup taḥşîl-i ‘ilm eyledi ve ba‘z-ı diyâra kâḍî oldu. Kazâsında sîret-i ḥasene üzere idi. Toğuz yüz yigirmi altı târîhinde [AE 129a] vefât eyledi. *Raḥimehu'llāh.*²²⁷⁰

²²⁵⁹ ma' zül // yine -MK

²²⁶⁰ Ol // iken: bu hâlde AE

²²⁶¹ - AE

²²⁶² - MK

²²⁶³ oldu şoñra: ba‘dehu AE

²²⁶⁴ - AE

²²⁶⁵ sekiz AE

²²⁶⁶ - AE

²²⁶⁷ eş‘ârda // idi: eş‘âr iderdi. AE

²²⁶⁸ *Raḥmetu'llāhi ‘aleyh.* -MK

²²⁶⁹ müderris iken -AE

²²⁷⁰ -MK

Monlā ‘Abdu’l-‘azîz

Monlā Ümmüveled’üñ torunu idi. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup soñra Mü’eyyed-zâde hıdmetine vâşıl olup tahşîl-i ‘ulûm eyledükden soñra İstanbul’da Dāvūd Paşa Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa’da Manastır Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Dârü’l-Ḥadîş Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu ba‘z-ı²²⁷¹ kaşâbâta kâdî olup ve ba‘dehu Tırabozın Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Haleb’e kâdî olup ba‘dehu Mağnisa’ya müftî ve müderris olup soñra tadrîsi terk idüp yetmiş akçe vazîfe eylediler. Ol hâlde iken²²⁷² tokuz [MK 156b] yüz elli târîhinde vefât eyledi. Âhîr-i ‘ömrinde ayakları ‘alîl oldı. Merhûm edîb ü lebîb, kerem ü mürüvvet şâhibi idi. Cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi ammâ ‘Arabiyye’ye nisbeti ziyâde idi. Kaşâ‘id-i ‘Arabiyye nazm iderdi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²²⁷³

Monlā Muḥyi’d-dîn Şeyḥ Muşliḥu’d-dîn el-Ḳocavî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup soñra Monlā Efḍalü’d-dîn hıdmetine vâşıl oldı ba‘dehu İstanbul’da Ḥ’âce Ḥayrû’d-dîn Medresesi’ne müderris olup Şeyḥ Muḥyi’d-dîn-i Ḳocavî’nüñ kızını tezvîc eyledi ba‘dehu dâ‘iyyeyi terk ğâlib olup ‘uzlet u ferâğat ihtiyâr eyledi. On beş akçe oturaḳ ‘ulûfesi eylediler. İstikşâr idüp “Baña on akçe kifâyet ider.” didi. Evḳâtını ‘ilm ü ‘ibâdete şarf iderdi. Merhûm marziyyü’s-sîret, maḥmûdü’t-tarîḳat idi, ehl-i şalâḥa muḥibb idi. Nâs hıdmetine tâlib ü râğıb iken hıdmetini kendü iderdi. Sûḳdan lâzım olanı iştirâ’ eyleyüp kendüsi getürürdi. Ve kendü mescidinde ḥadîş ü tefsîr naḳl idüp nâs cem‘ olup istimâ’ eyleyüp enfâs-ı şerîfesinden müstemidd olurlardı.

Tefsîr-i Ḳâdî’ye ḥâşiyesi vardur, ḥalk içinde *Şeyḥ-zâde Ḥâşiyesi* demek ile meşhûrdur, ḥafîf cild ile sekiz [AE 129b] mücellled olur. *Vikâye*’ye ve *Sirâciyye*’ye şerḥleri vardur ve daḥı Sekkâkî’ye²²⁷⁴ ve *Ḳaşıde-i Bürde*’ye daḥı şerḥi vardur. Tokuz yüz elli târîhinde vefât eyledi.²²⁷⁵ Merhûm rivâyet ider ki “Âyât-ı *Ḳur’ân*’dan bir

²²⁷¹ - AE

²²⁷² Ol // iken: bu hâlde AE

²²⁷³ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* -MK

²²⁷⁴ Sekkâkî’nin *el-Miftâḥ* adlı eseri.

²²⁷⁵ vefât eyledi: öldi. AE

āyetüñ ma‘nāsında istiškāl eylesem hemān Cenāb-ı Rabbü’l-‘İzzete teveccüh iderem. Ol [MK 157a] maḥall²²⁷⁶ şadrum şöyle vāsi‘ olurdu kim çāk dünyā kadar. Ve iki ay toğardı ve bir nūr daḥı peydā olur kim ol²²⁷⁷ nūr baña levḥ-i maḥfūza delīl olur daḥı şübhe eyledüğüm²²⁷⁸ āyetüñ ma‘nāsı ma‘lūmum olurdu.”²²⁷⁹ diyü rivāyet iderdi. Ve daḥı rivāyet olunur ki “Kaçan ben ‘azīmet ile ‘āmil oluram, hemān nevm ‘arız olduğça kendümi cennetde rākid buluram ammā ruḥṣat ile ‘āmil olsam bu ḥāleti bulmazdum.” dirdi, diyü rivāyet olunur. Şāḥib-i kitāb eydür: “Baña ‘azīm maḥabbeti vardı.” Cümleden bir daḥı budur “Mā-bihi’l-iftihārüm ḥattā manşib-ı każāyı bunun rızası ile ihtiyār eyledüm.” didi.

Ve²²⁸⁰ daḥı hikāyet olunur ki “Benüm düstlarumdan birisi kādī oldı soñra każāyı terk eyledi soñra yine kādī oldı. Bu bir recül-i şālih ve şadūk idi.”²²⁸¹ Ben bunun şāniyen każāya rızāsından su’āl eyledüm, cevāb virüp ‘Kādī iken Ḥazret-i Risālet *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*²²⁸² ile münāsebetüm var idi, her hafta görürdüm. Soñra każāyı terk eyledüm ki ziyāde münāsebet taḥṣīl eyleyüm, kaṭ‘an vāqı‘amda görmez oldum. Ba‘dehu yine kādī oldum, girü evvelki gibi görür oldum. Ḥattā didüm ki ‘Yā Resūla’llāh! Ben każāyı terk eyledüm saña yakınlıgum ziyāde olsun diyü ammā umduğum gibi olmadum.’ didi daḥı Resūla’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu ki ‘Kādī olduğın vaḳt hem nefsüñi ve hem ümmetümi ıslāḥ idersin. Terk eyledüğün vaḳt ancak nefsüñi ıslāḥ idersin. İmdi ıslāḥda ziyāde ol, taḳarrübde de ziyāde olasın. Himmetüñ ümmetüme bile olsun, ancak nefsüne olmasun.’ diyü buyurdu. Rāvī-i hikāyet Şeyḫ Muḥyi’d-dīn eydür. [MK 157b] Ol benüm şadīḳum olan şāḥib-i kıṣṣa [AE 130a] gerçek sözlü idi. ‘Ben daḥı saña każā ile vaşıyyet eyledüm. Kādī ol daḥı hem nefsüñi ve hem ğayrıyı ıslāḥ eyle.’ diyü vaşıyyet eyledi.” diyü rivāyet ider. Ke-ennetu şāḥib-i kitāb Taşköpri-zāde-i merḥūm Aḥmed Çelebi każāya rızāya ‘illet²²⁸³

²²⁷⁶ Ol maḥall: ve hemān AE

²²⁷⁷ - AE

²²⁷⁸ şübhe eyledüğüm -AE

²²⁷⁹ ma‘lūmum olurdu: baña ma‘lūm oldı. AE

²²⁸⁰ didi. Ve -AE

²²⁸¹ ve şadūk idi: idi şadūk AE

²²⁸² şalla’llāhu // sellem -AE

²²⁸³ ‘ādet MK

beyân ider. Fi'l-ḥaḳīḳa zamân-ı ḳazâsında ḳulûb-ı nâs her birisi fer' ve kendüsi dahı ke-ennehu ḳâdî-i şer' idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh raḥmeten vâsi'aten*.²²⁸⁴

Monlâ 'Abdu'r-raḥîm el-'Abbâsî

Mısr'da toĝdı. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup 'ulûm-ı edebiyyeyi ve 'ilm-i ḥadîş ü tefsîri taḥşîl ü tekmi'l eyledi. Mısr'dan Sulṭân Bâyezîd devrinde İstanbul'a geldi. Sulṭân Ğavri tarafından bir âdem bile geldi. Ol târiḳde ḳâdî-'asker Mü'eyyed-zâde-i merḥûm idi. Monlâ-yı mezbûrî²²⁸⁵ ḥayr-maḳdem²²⁸⁶ diyüp ziyâret eyledi. *Buḥârî*'ye şerḫi var idi. Sulṭân Bâyezîd'e ithâf eyledi, muḳâbelesinde 'azîm iḥsân eyledi. Sulṭân Bâyezîd İstanbul'da yapduĝı medreseyi Dârü'l-Ḥadîş olmaḳ üzere monlâya virdi lâkin yine cānib-i Mısr'a müteveccih olmaĝın ḳabûl eylemedi. Mısr'da Sulṭân Ğavri'nün devleti münḳarız olduĝda yine İstanbul'a geldi, elli aḳçe oturaḳ vazîfesi eylediler. Ölince²²⁸⁷ İstanbul'da ikâmet eyledi. Toḳuz yüz altmış üç târiḳinde vefât eyledi, sinni mi'eye vâsıl idi.

Merḥûm 'ulûm-ı edebiyye ve 'ilm-i ḥadîş ü tefsîrde mâhir idi. Huşûşan 'ilm-i ḥadîşde yed-i tûlâ ve sened-i 'âlî şâḫibi idi. Ve tevâriḳ ü muḥâzarât ve ḳaşâ'id ve münşe'ât-ı 'Arabiyye ve inşâ-yı belîĝ ve ḥaṭṭ-ı melîḫi var idi. Merḥûmuñ nazmındandır:

ما لي أرى أحبابنا في الناس

صاروا كمثل حبابنا في الكاس

صور تروك عند أول نظرة

كاللؤلؤ المتناسق الأجناس

²²⁸⁴ *raḥmeten vâsi'aten*. - MK

²²⁸⁵ - AE

²²⁸⁶ ḥayr-maḳdem: ḥayr-ı muḳaddem MK

²²⁸⁷ “Ölince” kelimesi AE'de “eyledi” kelimesinden sonra gelmektedir.

واذا أعدت الطرف فيهم لم تجد

شيئا وصار رخاؤهم للياس²²⁸⁸

Ve daḥı pīrligi zamānında didügidür.

أرعشني الدهر أي رعش

[AE 130b] والدهر ذو قوة وذو بطش

قد كنت أمشي ثم أعي

فاليوم أعبى ولا أمش²²⁸⁹

Ve daḥı laṭīfū'l-muḥāveret ve ḥulvū'l-muḥāzarat idi. Ve merḥūmun²²⁹⁰ *Şevāhid-i Telhīş*'e şerḥi [MK 158a] var idi, adı *Mu'āhedū't-Tanşīş* idi. Allāhu Te'ālā rūḥını pūr-nūr ve celīsini gilmān u ḥūr eyleye. Āmīn.²²⁹¹

Monlā Baḥşī el-Amāsiyyevī

Amāsiyye'ye qarīb Ḥaḳāla nām ḳaryedendür. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı ba' dehu diyār-ı 'Arab'a gidüp 'ulemā-yı 'Arab'dan²²⁹² okıdı ba' dehu ṭarīḳ-i şūfiyyeye sālīk olup maḳāmāt-ı celīleye 'urūc eyledi. Merḥūm ḥāzī' u ḥāşī' ve müteverri' ü müteşerri' kimesne idi. Alçaḳ libāslar giyerdi ve ders dirdi lâkin ekşer evḳātını va'z u tezḳīre şarf iderdi. Ve tefsīrde yed-i ṭulāsı var idi ve tefāsīrūn ekşeri ḥātır-ı şerīfide idi. Ve ke-zālik fīḳhda²²⁹³ ve sâ'ir 'ulūmda daḥı fā'ik-ı aḳrân ve müşārūn-ileyh bi'l-benān idi. Ve gāḥī “Ben levḥ-i maḥfūzda böyle gördüm.” dirdi ve

²²⁸⁸ “Ne oluyor! Halk içindeki dostlarımızı görüyorum. Kadehteki köpük gibi olmuşlar. / İlk bakışta nadide inciler gibi hayran olur insan. Yeniden baktığımda, ikballeri ye'se dönmüştür.”

²²⁸⁹ “Kaderim beni çok ürperti. Zaten kader güçlü ve ihtisamlıdır. / (Zira) Önce yürür, sonra düşünürdüm. Şimdi ise önce düşünüyorum, sonra yürüyorum.” Mālī arā aḥbābanā fi'n-nāsi / Şārū ke-mişli ḥubābinā fi'l-ke'si / Şuvarun terūḳuke 'inde evveli naẓratın / Ke'l-lū'lū'i'l-mütenāsiḳa'l-ecnās / Ve iza a'adte't-tarfe fīhim lem tecid / Şey'en ve şāra raḥā'uhum li'l-ye's -Ve daḥı pīrligi zamānında didügidür.- Er 'aşeni'd-dehru eyye ra's / Ve'd-dehru zūḳuvvetin ve zū [AE 130b] baṭş / Ḳad küntü emşi şümme a'yi / Fe'l-yevme a'yi velā emşī -MK

²²⁹⁰ daḥı AE

²²⁹¹ - MK

²²⁹² gidüp // 'Arab'dan: gitti 'ulemāsından AE

²²⁹³ fīḳhda: fīḳhda daḥı AE

kelâmında haṭâ eylemezdi, hem didügi gibi olurdu. Şâhib-i kitâb eydür²²⁹⁴ “Ben bir risâlesini gördüm anda Ḥazret-i Risâlet *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’i²²⁹⁵ düşünde gördüklerini yazmış ammâ ziyâde çok idi.” diyü rivâyet eyledi. Vefâtı toḡuz yüz otuz târiḡinde vâḡi^c oldu.²²⁹⁶ Allâhu Te‘âlâ merḡadını nûr ve celîsini ḡur eyleye.

Monlâ Meḡammed bin ‘Ömer bin Ḥamza

Ceddi Sa‘dü’d-dîn-i Taftâzânî şâgirdlerinden idi. Aşlı²²⁹⁷ Mâverâü’n-nehr’den idi. Rihlet idüp Anṭâḡiyye’de tavaṭṭun idüp bu Meḡammed anda toḡdı. Şıḡarında *Kur’ân-ı ‘Azîm* ve *Kenz* ve *Şâtîbî*’yi hıfz eyledi. Ve ‘ammileri Şeyḡ Ḥasan ile Şeyḡ Aḡmed²²⁹⁸ idi ve fâzıllardan idi, bunlardan ‘ilm-i ‘Arabîyye ve ‘ilm-i kırâ’at ve ‘ilm-i uşûli taḡşîl eyledi. Daḡı Ḥasankeyf’e ve Âmid’e ve ba‘dehu Tebrîz’e vardı, [MK 158b] ‘ulemâdan çok ‘ilm²²⁹⁹ aḡz eyledi. Ve Monlâ Mürîd’den okıyup bir niçe yıl anda taḡşîl-i ‘ilm eyledi.

Yine Anṭâḡiyye’ye ve Ḥaleb’e geldi, iḡâmet eyledi. Va‘z u ders u fetvâya meşḡûl oldu. Faḡîleti beyne’l-‘ulemâ²³⁰⁰ *وسط السماء* [AE 131a] *كالشمس في* idi. Ba‘dehu Ḳuds-i Şerîf’de mücâvir oldu ve ba‘dehu ḡacc eyledi. Mısr’a geldi, Suyûṭî’den ḡadîs²³⁰¹ istimâ‘ eyledi, Suyûṭî icâzet virdi. Ders u va‘z u fetvâya meşḡûl olup ehl-i Mısr yanlarında ziyâde merḡûb idi. Ḥattâ Sultân Ḳayıtbay buña tâlib olup mülâḡat eyledi daḡı va‘z eyledi, ḡaylî ‘izzet ü ikrâm eyledi. Fıḡhdan *Nihâye* adlu bir kitâb te’lîf eyleyüp ithâf eyledi, Sultân Ḳayıtbay çok iḡsân eyledi. Rûm’a²³⁰² ḡitmeḡe ızın virmedi. Ḥattâ Ḳayıtbay vefât idince Mısr’da ṭurdu. Sultân Ḳayıtbay toḡuz yüz üç târiḡinde vefât eyledi.

²²⁹⁴ - AE

²²⁹⁵ Ḥazret-i // sellem’i: Ḥazret-i Risâlet’i AE

²²⁹⁶ târiḡinde // oldu: târiḡindedür. AE

²²⁹⁷ ve AE

²²⁹⁸ - MK

²²⁹⁹ ‘Ulemâdan // ‘ilm: ‘Ulemâsından AE

²³⁰⁰ “Semanın ortasında Güneş gibi”

²³⁰¹ - AE

²³⁰² eyleyüp // Rûm’a: eyledi ithâf, Sultân çokluḡ iḡsân eyledi ḡattâ Rûm AE

Ba‘dehu baħırdan Burūsa’ya geldi. Anda daħı va‘z u tezkır ve naql-i ħadīs ü tefsır eyleyüp ehli ziyāde maħabbet eyledi. Ba‘dehu İstanbul’a geldi, ħalk tamām ri‘āyet eyledi. Sultān Bāyezīd va‘zını diñledi, tamām ħazz eyleyüp meyl eyledi. Dā’imā cā’ize göndermekden ħālī olmazdı. Sultān Bāyezīd nāmına bir kitāb te’līf eyleyüp nāmı *Tehzībū’ş-Şemā’il fī-Sıreti Nebiyyinā ‘aleyhi’s-selām* idi. Ve taşavvufdan çok kitāb te’līf eyledi. Ve Sultān Bāyezīd ile buluşup Moton seferine gidüp fethinde bile bulundu. Ķal‘aya evvel dāħil olanuñ ikincisi veyā üçüncüsü idi. Ba‘dehu yine İstanbul’a geldi, va‘z ve ²³⁰³ونهى عن المنكر [MK 159a] أمر بالمعروف meşgūl oldu.

Ekşer melāħideye ve raķş iden şūfılere ta’n u teşnī‘i çok iderdi. Şoñra ehli ile Ħaleb’e geldi. Ħaleb Beglerbegi Ħayr Beg çok ri‘āyet eyledi. Ħattā cemī‘-i ħavā’icini gördi ve bundan okıdı. Ammā bunuñ mālından kendü ekl eylemezdi. Sekiz yıl Ħaleb’de va‘z u tezkıre ve melāħide ve revāfıza redde meşgūl oldu. Cümleden tā’ife-i Erdebīliyye çok redd iderdi ve tā’ife-i mezbūre daħı bunu kaçan sevmezlerdi. Ħattā mecāmi‘de şaħabī ile bile la’n eylerlerdi, diyü rivāyet olunur. Ba‘dehu²³⁰⁴ Sultān [AE 131b] Selīm zamānında yine Rūm’a geldi. Sultān Selīm’i Ķızılbaş’a cihāda taħrīk eyledi ve ħazā ħuşuşında bir kitāb te’līf eyledi ve Ķızılbaş seferine bile gitdi.

Her gün va‘z idüp va‘zında cihāduñ şevābını, ħuşuşan bu tā’ife ile kıtālūñ²³⁰⁵ şevābını söylerdi. Ħattā Ķaldıran’da berü cānibe²³⁰⁶ hezīmet ihtimālī olduķda Sultān Selīm “Du‘ā eyle.” diyü emr eyledi. Du‘ā eyledi, elin yüzine sürdi, bi‘ināyeti’llāh düşmene hezīmet vāķi‘ oldu, diyü rivāyet olunur. Ba‘dehu Rūmili’ne vardı, va‘z u naşīħate meşgūl olup çok kimesneyi ıslāħ eyledi. Ve Sarāy’da ve Üsküb’de cāmi‘ler ve mescidler binā eyledi. Ve on yıl kadar Rūmili’nde sākın olup tefsır naql eyledi ve öñinde küffārdan çok kimesne īmāna geldi. Ve toķuz yüz otuz iki tārīħinde Sultān

²³⁰³ “İyiliği emretmek kötülükten men etmek.”

²³⁰⁴ eylerlerdi // Ba‘dehu: iderlerdi, diyü rivāyet olunsun. Ba‘dehu yine AE

²³⁰⁵ - AE

²³⁰⁶ berü cānibe: bu cānibe bir AE

Süleymân ile Engürüs'e bile²³⁰⁷ ğazâ eyledi. Vaqt-i kıtâlde du'â eyledi, fetḥ-i mübîn zâhir oldu. Ba' dehu Burûsa'ya geldi, Çamluca'ya karîb yirde [MK 159b] bir câmi'-i kebîr binâsına mübâşeret eyleyüp kable'l-itmâm toköz yüz otuz sekiz târîhinde intikâl eyledi. Sinni yetmiş mütecâviz idi. Câmi'î hareminde defn olındı. Evlâdı şulben yüze yitişür.

Fünûn-ı 'adîdeden kütüb ü resâ'ili çokdur, huşûşan 'ilm-i kîmyâda ve hem kîmyâya vâşıl oldu.²³⁰⁸ Ve me'kelinde ve meşâribinde ve melâbisinde nezâhet ü nezâfet ve ihtiyât-ı tamm üzere idi. Ve nafaqası ticâretinden idi ve ekşer evkâtı meşâlih-i nâsa maşrûf idi. Va'z u ders ü iftâ ile muḳayyed idi. Kütüb-i eḥâdîşde mektûb olan eḥâdîş cemî'an ḥâtırında idi ve bilâ-mütâla'a velâ-kitâb tefsîr iderdi. Ve 'âdeti cum'a gün ḥaṭîb imâmetinde her ne sûre okursa onı tefsîr iderdi. Ḥuṭbeyi ve dîbâceyi belîğa ile ve her tâ'ife 'ulemâdan 'avâmdan ḥazṣ-ı tamm alurlardı. Dâ'imâ emânet-i bida' u ḍalâl ve iḥyâ-yı sünnet-i Resûl²³⁰⁹ iderdi. Bundan ğayrı bir ferde müyesser olmamışdur. Allâhu Te'âlâ rûhını [AE 132a] şâd ve 'azâb-ı düzaḥdan âzâd eyleye.

Monlâ Ḥayrû'd-dîn Ḥızır el-ma'rûf bi-'Aṭûfî

'Ulemâ-yı 'aşrından okıdı ba' dehu²³¹⁰ Monlâ Baḥşî'den ḥadîş ü tefsîr okıdı ve me'ânîyi Amâsiyyelü Monlâ 'Abdî'den okıdı ve 'ulûm-ı 'aḳliyyeyi merḥûm Kâḍî-zâde-i Rûmî'nün torunı Monlâ Muḥammed'den okıdı ve 'ilm-i uşûlî Ḥâce-zâde'den ve 'ulûm-ı şer'îyyeyi Efḍal-zâde'den okıdı soñra iḳerüde Sultân Bâyezîd'ün ḳulı ḥâce-i oldu. Soñra ṭarîḳ-i va'zı ihtiyâr eyledi, elli aḳçe vazîfe oldu soñra ziyâde oldu, seksene çıḳdı. Merḥûm İstanbul'un câmi'lerinde va'z [MK 160a] u tefsîr iderdi. Ve bi'l-cümle 'ulûm-ı edebîyyede ve 'ilm-i me'ânî vü beyânda ve tefsîrde tamâm mahâret üzere idi. Ve *Keşşâf*'a ḥâşiyesi ve *Meşâriḳ*'a şerḥi ve tıbdan daḥı kitâbı vardur ve 'ilm-i kelâma müte'allıḳ resâ'ili vardur. Toköz yüz kırḳ sekiz târîhinde vefât eyledi. Allâhu Te'âlâ rahmetini ziyâde ve rif'at derecesini fevḳa'l-'âde eyleye.

²³⁰⁷ - AE

²³⁰⁸ idi. AE

²³⁰⁹ Resûlu'llâh AE

²³¹⁰ Ve AE

Monlā ‘Abdu’l-ḥamīd bin el-Eşref

Kaşatamoni’da toğdı ve ‘ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra taşavvufa rağbet eyleyüp tã’ife-i Nakşibendiyye’den Muşliḥu’d-dīn-i Tavīl’e muḵārin oldı ve ba‘de vefātihı tarīkat-ı va‘z ihtiyār idüp yevmī otuz aḳçe vazīfe oldı. İstanbul’da va‘z iderdi, tefsīrde yed-i tūlāsı var idi, taḳrīrāt-ı belīga ve ta‘bīrāt-ı faşīḥaya ḳādir idi. Kendü evinde ders dirdi, zāhid [ü] mu‘tezil idi²³¹¹ ve tavīlü’ş-şamt²³¹² ve keşīrū’l-fıkr idi. Toḳuz yüz kırk sekiz tārīḥinde vefāt eyledi. Allāhu Te‘āla merḳadını nūr ve enīsini ḥūr eyleye. Āmīn.²³¹³

Monlā ‘İsā Ḥalīfe

Nevāḥī-i Kaşatamoni’dan idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı ba‘dehu Efḍal-zāde ḥıdmetine vāşıl oldı ba‘dehu taşavvuf semtine sālīk oldı. Va‘z tarīḳini ihtiyār eyleyüp yevmī otuz aḳçe vazīfe oldı. Cemī‘-i ‘ulūmda nās ile müşāreketi var idi lākin ḥadīş ü tefsīr ve va‘z u tezḳırde yed-i tūlāsı var idi. Va‘zında²³¹⁴ maḳāma münāsib [AE 132b] Fārsī beytler inşād iderdi. Sultān Meḥemmed Cāmi‘i’ne ḥaṭīb oldı soñra terk eyledi daḥı vā‘iz oldı. Vā‘iz iken vefāt eyledi. *Raḥimehu’llāh.*²³¹⁵

Monlā Şu‘ayb [MK 160b]

Turābī dimek ile ma‘rūfdur.²³¹⁶ ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra Monlā Kirmāstī ḥıdmetine vāşıl oldı ba‘dehu fāzıl Ḥüsām-zāde ḥıdmetine vāşıl oldı²³¹⁷ ve ba‘dehu Monlā ‘Alī el-‘Arabī ḥıdmetine vāşıl oldı soñra Sultān Bāyezīd Sarāyı’nda oğlanlar ḥācesi olup ba‘dehu Filibe Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Ḥalebiyye Medresesi’ne müderris oldı soñra kırk beş aḳçe vā‘iz ‘ulūfesi oldı. Vā‘iz iken vefāt eyledi. Merḥūm şālīḥ ve muḥibb-i fuḳarā idi, vecd ü ḥāl şāḥibi idi. Gāḥī laṭīfe-güylük iderdi, ḥāzırını güldürürdi gāḥī aḡlardı, ḥāzırını aḡladurdu. Keşīrū’l-eḳl ve keşīrū’ş-şabr ‘ale’l-cū idi. Toḳsan yaşına varmış idi. Ḳuvvet-i cismāniyyesi şöyle imiş ki at

²³¹¹ - MK

²³¹² tavīlü’l-ḳamet MK

²³¹³ - MK

²³¹⁴ - AE

²³¹⁵ - MK

²³¹⁶ meşhūrdur. AE

²³¹⁷ Ba‘dehu // oldı. - AE

na[‘] lını b ker ve a armış. şimdi dağı bir  dem  n eline yapuşsa hem n ufatdı²³¹⁸
şanurdı. *Ra imehu’Il h*.²³¹⁹

Monl  şey  Mu yi’d-d n el-Am siyyevi²³²⁰

Mer  m   lim   f z l, mu addiş   m fessir idi. H lefa-y  Erdeb liyye’den idi. Y ldırım B yez d H n²³²¹ devrinde mezk r olan meş yi den şey    Abdu’r-ra m n-  Erzinc n  ki meş yi -i Erdeb liyye’den şey  şafiiyy ’d-d n’den m c zdur. Mer  m şey  Mu yi’d-d n dađı²³²² mezb r şey    Abdu’r-ra m n h lefasındandır, ker m t-   aliyye ş hibidir. Ev ’il-  S lt n S leyman’da mer  m bir  az ya varmış. Yine Am siyye sip h lerinden birisi yevm-  h rbde şey  Mu yi’d-d n’i ric l ile  az da g r r. Seferden d nd kde gel r, şey  n elin  per “S lt num  az  k tlu olsun.” dir.²³²³ Bu şa ş h d şey -i mezb ra eşedd-i ink rla m nkir olanlardan idi. şey  bu a ş ret-i ink rda g rin r. Sip hiye “Sen ebleh²³²⁴ kimesne imişs n. Sen n did   n [MK 161a] mek n buraya iki aylık yoldur. Ben h d bundan²³²⁵ bir g n   ’ib olmadum, sen ya lış g rmişs n.” did kde sip hi “Ben g rd   mi bil rd m kim²³²⁶ kimd r.” didi. Bunun [AE 133a] emşali ker m tı l -yu  add ve l -yuşs dur.

Bu  abd-i m tercim ki  br him bin Ahmed el-Am si el-K  di bi-Am siyye’d r. şey -i mezb r ba a cedd-i f sidd r ki ebb-i  md r. V lid m hik yet ider “şey -i mezb ru  ş  ar iki o lı Muştafa ve   Abdu’l-fetta  ve kızı o lı ben h  ir ikişer yaşında    m z bile bir yirde iken şey -i mezb r    m z  n dağı a zına r k n  kodu da ben h  irden m -  ad s  kab l eylemey p taşra bira up ben h  ir şu gibi yutmışam. şey -i mezb r ‘ nş ’all h bu a   ilm naş b olur amm  bunlar ma r mdur.’

²³¹⁸ ufandı MK

²³¹⁹ - MK

²³²⁰ [Muharem Tan (*age*, s. 305) ve Muhammet Hekimo lu’nda (*age*, s. 662) bu başlık bulunmakta ancak i erikler uyuramaktadır. Mec i (*age*, s. 458)’de ise kendinden  nce ve sonra yer alan isimlerden hareketle b yle bir biyografiye rastlanmamıştır. Bu isim hakkında malumatlar, m tercimin kendi tasarrufuyla şekillenmiş ve m tercim tarafından ailesine y nelik birtakım bilgiler ilave olunmuştur.]

²³²¹ - AE

²³²² - AE

²³²³ diy  AE

²³²⁴  yle MK

²³²⁵ onda AE

²³²⁶ bil rd m kim: bil rem ki MK

dimiş.” Fi’l-ḥaḳīḳa²³²⁷ şeyḥüñ kerāmâtı ‘iyân oldu ki ol ikisi cāhil ü ‘āmī oldu, ben ḥaḳīrūñ ‘alā-ḳadri’t-tāḳati ‘ilm ile nāmı oldu.

Ve cümle-i kerāmâtındandır. Şeyḥüñ dört oğlu var idi. Kebīri Şeyḥ ‘Alī ve vasaṭı Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥīm ve ednāsı Nūḥ Çelebi ve Mimi Çelebi. ‘Alī; şeyḥ ü vā‘iz, muḥaddis ü müfessir oldu. ‘Abdu’r-raḥīm; müfessir, muḥaddis, ‘ābid ü şāliḥ oldu. Nūḥ Çelebi, kırk yıl nāsdan münḳaṭı‘, murtāzdur, ehl-i ‘ilm ve ehl-i fazldur. Ve Mimi Çelebi, evā’ilinde gerçi hevā üzere idi, evāḥirinde zühd ü taḳvāda cümleye galebe eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh ve ‘aleyhim ecma‘in.*

Monlā Toḳatī

İsmi ma‘lūm olmamağın taṣriḥ olmadı. Amāsiyye’de müderris oldu²³²⁸ ve Toḳatlı Çelebi demek ile ma‘rūf idi. Sulṭān Süleymān’uñ evā’il-i saltanatında vefāt eyledi. [MK 161b] ‘Ālim ü fāzıl²³²⁹ ve nāsdan münḳaṭı‘ idi. İnḳitā‘ı bir mertebede idi ki celse-i ḥafīfe-i muṣāḥabetden elem çekerdi vaḥşet ü istiḥyāsından. Ve bi’l-cümle ‘ālim-i Rabbānī idi.

Monlā Muṣliḥu’d-dīn Mūsā İbn Mūsā el-Amāsiyyevī

Merḥūm Sulṭān Bāyezīd Cāmi‘i’nde ḥāfız-ı kütüb idi. Evvelā²³³⁰ ‘ulemā-yı ‘aşırdan okıdı şoñra bilād-ı ‘Acem’e gitdi, ‘ulemāsından okıdı ba‘dehu bilād-ı ‘Arab’a gitdi, ‘ulemāsından okıdı şoñra ḥacc eyledi. Rūm’a geldi, Efḍal-zāde ḥıdmetine vāşıl oldu ba‘dehu taṣavvufa mā’il ve ḥaṭṭ-ı ‘aẓıme nā’il²³³¹ oldu ba‘dehu Amāsiyye’de tekā’üd idüp ders [AE 133b] ü iftāya meşgūl oldu ve şıbyāna daḥı ta‘līm iderdi. Berekātu’llāhdan arzda bir bereket idi. Selīmü’t-tab‘, ḥalīmü’n-nefs, müteḍeyyin ü müteverri‘, marziyyü’s-siret, şaḥīḥü’l-‘aḳīde ‘ulūmdan ḥazẓ-ı vāfirı var idi. Ḥuşuşan ḥadıṣ ü tefsīrde, uşūlde ve fūrū’da ḥod cebel-i ‘aẓīm idi. Fıḳḥ naşb-ı ‘aynī mertebesinde idi. Fūrū’dan bir mes’ele mevcūd ola daḥı bunuñ ḥatırında bi’l-

²³²⁷ Fi’l-ḥaḳīḳa -AE

²³²⁸ olmadı // oldu: Amāsiyye’de müderris idi AE

²³²⁹ ‘Ālim ü fāzıl: fāzıl idi AE

²³³⁰ - AE

²³³¹ mā’il MK

fi‘l mevcūd olmamak ender-i nādir²³³² idi ve fıkhuñ böyle müstaḥzırı daḥı ender-i nādir²³³³ idi. Fıkhdan bir metn te‘līf eyledi. Mütūn-ı meṣḥūreden anda on metn cem‘ eyledi ve zevā‘id ü mükerrerātını ḥazf idüp tertībinde ṭarīḳ-i ḥasen ihtiyār eyleyüp “*Maḥzenü’l-Fıḳḥ*” diyü ad virdi ve ‘ibārātına şerḥ yazdı, otuz cüz’ vardur. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyhi raḥmeten vāsi’aten*.²³³⁴

Monlā Mu‘īd-zāde el-Amāsiyyevī

İsmi ḡayr-ı ma‘lūmdur. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl ve müteverri‘ ü müteşerri‘ kimesne idi ve ‘ulūmda [MK 162a] nās ile müşāreketi var idi. Şūfiyye meslegine sālİK olup nāsdan münḳaṭı‘, müstecābü’d-da‘vet kimesne idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā ‘Abdu’llāh Ḥāce

Köpricek nām²³³⁵ ḳaşabada sākin olup ṭālibīne ders dirdi. Ol ‘aşrda andan oḳımamış kimesne yok idi. Nāsdan münḳaṭı‘ olup²³³⁶ hemān ‘ibādet ve ifādeye meşḡul idi. Maḳbūlü’s-sīret, maḥmūdū’t-ṭarīḳat, mücābü’d-da‘vet idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²³³⁷

Monlā Dedecik-zāde

Merḥūm ḳırā‘at-i ‘aşereye ḳādir idi ve ḳaşaba-i Lādik’dan idi. Nāsa ḳırā‘at-i ‘aşere ta‘līm idirdi. Şāliḥ ü ‘ābid ü zāhid²³³⁸ ve nāsdan münḳaṭı‘ ve ‘ayşdan ḳalīle ḳāni‘ ve ‘ibādātını sā‘ir umūrına māni‘ idirdi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²³³⁹

Monlā İbn el-Ḳaffāl

Ya‘nī Kilitcioğlu dirlerdi.²³⁴⁰ Sinob’da sākin idi. ‘Ālim ü ‘ābid, nāsa ḳırā‘at-i seb‘ayı ta‘līm idirdi. Mübārekü’n-nefs ve marziyyü’s-sīret kimesne idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²³⁴¹

²³³² ender-i nādir: andan nādir MK

²³³³ ender-i nādir: andan ziyāde MK

²³³⁴ *Raḥmetu’llāhi // vāsi’aten: Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. MK

²³³⁵ - AE

²³³⁶ ṭālibīne // olup -AE

²³³⁷ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh*. AE

²³³⁸ ü zāhid -MK

²³³⁹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -MK

Monlā Şādık Halīfe el-Māgnisavī

‘İlm-i kıṛā’atda māhir, şālih ü ‘ābid ü zāhid kimesne idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²³⁴²

Monlā Meḥemmed İbn el-Ḥācī Ḥasan

‘Ulemā-yı ‘aşırından okıdı, taḥşīl-i [AE 134a] ‘ulūm eyledi daḥı İstanbul’da Vezīr Maḥmūd Paşa Medresesi’ne müderris oldı. Zekiyyü’t-tab‘ ve ‘ulūm-ı ‘aqliyyede itṭilā‘ı var idi lākin zīnete mā’il ve refāhiyyet-i ‘ayş ṭariḳ-i tadrīse ḥā’il olup kaḏāya rızā gösterüp ba‘zı yirlere kaḏı oldı. Sulṭān Selīm ‘Acem’den gelürken bu Kütāhiyye kaḏısi iken ba‘zı fāhire²³⁴³ libās ile Sulṭān Selīm’i selāmlayup Sulṭān Selīm gördi ki giydügi libās [MK 162b] faḳr ilbāsı degül, ümerā libāsı²³⁴⁴ hemān buña beglük virür. Ḥattā beg iken vefāt eyledi. Merḥūm saḥī ve ḥulḳ-ı ḥasen şāḥibi idi. Ve tevārīḥ ü muḥāzarāt u inşāda māhir idi.

Monlā Meḥemmed Paşa

Sulṭān Bāyezīd ḥācesı Mu‘arrif-zāde’nün torunı idi. ‘Ulemā-yı ‘aşırından okıyup taḥşīl-i ‘ulūm eyledükden soñra İstanbul’da Kālender-ḥāne Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris oldı daḥı Sulṭān Selīm devrinde nişāncı oldı ba‘dehu vezīr olup vezāreti ḥālinde vefāt eyledi. Merḥūm ṭab‘-ı vaḳḳād ve zihn-i naḳḳād şāḥibi idi. Ve ḥüsn-i tedbīre kādir olmaḳ ile merḥūm Sulṭān Selīm vezīr eyledi daḥı tāze iken vezāretde vefāt eyledi.

Monlā ‘İsā Paşa

‘Ulemā-yı ‘aşırından okıyup taḥşīl-i ‘ilm eyledi ba‘dehu İstanbul’da Dāvūd Paşa Medresesi’ne ve ba‘dehu Edrine’de Çifte’ye müderris oldı ba‘dehu nişāncı oldı ba‘dehu nice vilāyete beg olduğdan soñra Şām Beylerbegi’si oldı. Şām’da iken²³⁴⁵ vefāt eyledi. Merḥūm ‘ulūm-ı şettāya ‘ālim idi. Zamān-ı emāretinde mütāla‘asını

²³⁴⁰ - AE

²³⁴¹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

²³⁴² *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

²³⁴³ - MK

²³⁴⁴ faḳr // libāsı: libāsıdır ümerāsı AE

²³⁴⁵ Şām’da iken: ve AE

terk eylemezdi. ‘Akl-ı selīm ve ṭab‘-ı müstaḳīm şāhibi idi ve ‘aḳlı vāfir umūrında müdaḳḳıḳ ü müdebbir idi. Bir kimesne eger bir ḥile vü ḥud‘a iderdi, her ne maḳūle muḥīl ve muḥādi‘ ise ḥilesi zāhir olurdu.

Monlā Nihānī

İsmi Nihānī olduğuçün ma‘lūm olmadı. Ekābirden [AE 134b] birinüñ mu‘taḳı idi. Ḥālet-i şaḡirinde mebanī-i ‘ulūmı tekmiḷ idüp efāzıl-ı ‘ulemā ḥıdmetine vāşıl oldu.²³⁴⁶ Monlā Meḥemmed İbn el-Ḥācī Ḥasan ḥıdmetine vāşıl oldu. Evvelā²³⁴⁷ monlā-yı mezbūruñ İstanbul’da binā [MK 163a] eyledüğü medreseye müderris oldu ba‘dehu İshāḳiyye-i Üsküb’e²³⁴⁸ ba‘dehu İstanbul’da Muştafā Paşa binā eyledüğü medreseye müderris oldu ba‘dehu tedrisi terk idüp Ḥicāz’a müteveccih oldu, ḥacc eyledi. Mekke-i Mükerreme’de²³⁴⁹ toḳuz yüz yigirmi altı tāriḥinde vefāt eyledi. Ba‘z-ı aşḫābından rivāyet olındı ki kaçan ki Mekketu’llāh’da marīz ve şāhib-firāş ve cümle gizlū rāzı²³⁵⁰ fāş oldu, kaçan ki manşīb hevāsına ‘ömrini şarf idüp ebvāb-ı uhreviyyeden bir fetḥ-i bāb naşīb olmayup kış güninde esen bād-ı şabā gibi cümle hebā olduğına nādım ve şihḥat bulursa evḳātını لديه ما خلقی şarfa ‘āzım oldu. Lākin²³⁵¹ ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ Merḥūm ‘ālim ü fāzıl, fāşıl-ı beyne’l-ḥaḳḳ ve’l-bāṭıl idi. Cemī‘-i ‘ulūmda müşāreketi var idi. Fārsī ve ‘Arabī ve Türki nāzm u neşrde toḳ eşeri var idi.

Monlā Ḥaydar

Merḥūm Ḥayālī Çelebi’nün ḳarındaşı oḡlıdur, vālidesi daḡı Āl-i Fenārī’dendür. Meḥemmed bin²³⁵² Meḥemmed Şāh’uñ kızıdır. Merḥūm ‘ulemā-yı ‘aşırından oḳıyup ba‘dehu Monlā Seyyidī Muḥammed el-Ḳocavī Edrine’de Dārü’l-Ḥadīş’de iken ḥıdmetine vāşıl oldu ve mu‘idi olup *Muṭavvel*’i bi’t-tamām oḳurdu. Ve Monlā Ḥaydar ḥaḳḳında “Benden *Şahīḥ-i Buḥārī*’yi oḳıdı.” diyü ḥikāyet iderdi, diyü rivāyet

²³⁴⁶ ‘ulemā // oldu: ‘ulemādan MK

²³⁴⁷ oldu. Evvelā: olup AE

²³⁴⁸ İshāḳiyye-i Üsküb’e: İshāḳiyye’ye soñra Üsküb’e MK

²³⁴⁹ Mekke-i Mükerreme’de: Mekke’de AE

²³⁵⁰ evzār AE

²³⁵¹ Kur’ân-ı Kerīm, En’ām Sûresi, 6/28, “Geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan şeylere döneceklerdir.”

²³⁵² Meḥemmed bin -AE

olunur.²³⁵³ Ba‘dehu Mışır’a vardı, ‘ulemâsından ħadîŝ ü tefsîr ve uşûl u fûrû‘ okıdı ba‘dehu Rûm’a geldükde Burûsa’da Sultân Meĥemmed tevliyeti virildi ve ba‘dehu Burûsa’da²³⁵⁴ Orĥân Gâzî²³⁵⁵ tevliyeti virilüp evâĥir-i saltanat-ı Sultân Selîm’de vefât eyledi. Merĥûm cemîlû’ŝ-şûret ve maĥmûdü’t-tariĥat ve [MK 163b] lezîzû’ŝ-şohbet ve nâŝirû’l-ma‘rife idi.²³⁵⁶ Ve ‘Arabî nazm u neşrde mâhir ve mişli nâdir ve ser-ĥalemden ĥaŝâ’idi-i ‘Arabiyye inŝâdına ĥâdir idi. Merĥadı nûr, celîsi [AE 135a] ĥûr ola. Âmin.²³⁵⁷ جاعل الظلمات والنور بحرمة افضل من في القبور

Monlâ Hızır Şâh İbn el-fâzıl Monlâ Meĥemmed bin el-Hâcî Ĥasan

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup taĥŝîl-i ‘ilm eyledi ba‘dehu Müftî ‘Alî Çelebi²³⁵⁸ el-Cemâlî’ye mu‘îd oldı ba‘dehu vâlidî el-Hâcî Ĥasan-zâde²³⁵⁹ Medresesi’ne müderris oldı. Ĥazâ semtine müteveccih olup ĥaŝabât-ı Rûmili’nde çok yire ĥâdî olup ĥazâda iken²³⁶⁰ vefât eyledi. Merĥûm selîmü’n-nefs idi. Cîrânı ef’âl u aĥvâlinden ĥa‘an²³⁶¹ müte’ezzi olmamış idi. *Raĥimehu’llâh.*²³⁶²

Monlâ Maĥmûd İbn Kemâl

Tabîb-i ĥazîĥ idi. Aĥîcân demek ile mûlaĥĥab, Aĥî Çelebi demek ile meşhûrdur. Babası Kemâlû’d-dîn²³⁶³ ĥaŝaba-i Tebrîz’den idi. Bilâd-ı Rûm’a gelüp tabîb-i ĥazîĥ oldı. Ĥaŝamonı pâdişâhı olan İsmâ‘îl Beg’e müntesib idi. Ĥaçan İsmâ‘îl Beg vilâyetini Sultân Meĥemmed’e temlîk eyleyüp kendüsi Rûmili tarafına müteveccih olduĥda Mevlânâ Maĥmûd daĥı İstanbul’da Maĥmûd Paşa Çârsûsı’nda bir tabîb dükkânı açdı. Ĥazâĥatından ĥalĥ müteveccih olup çok mâl cem‘ eyledi. Bir ev şatun alup anda sâkin oldı ve anda vefât eyledi.

²³⁵³ diyü // olunur. -MK

²³⁵⁴ - MK

²³⁵⁵ - AE

²³⁵⁶ - AE

²³⁵⁷ *Câ‘il* // *fî’l-ĥubûr* - MK “Aydınlık ve karanlıĥı kılana, kabirlerin içinde en faziletli olanın ĥürmetine.”

²³⁵⁸ - MK

²³⁵⁹ el-Hâcî Ĥasan-zâde: el-Hâcî Ĥasan AE

²³⁶⁰ - AE

²³⁶¹ - MK

²³⁶² - MK

²³⁶³ Kemâl MK

Sultân Mehemmed hekîm-başı itmek istedi. Kabûl eylemeyüp “Hürriken kendümi ‘abd mı ideyin?” diyü cevâb virdi. Ba‘de vefâtihî veledi, Hekîm Sultân²³⁶⁴ Kutbü’-d-dîn’e ve Hekîm İbn el-Müzehheb’e hıdmet eyleyüp ‘ilm-i tıbbî bi-kemâlihî tahşîl ü tekmîl eyledi. Hattâ Sultân Mehemmed Hân²³⁶⁵ İstanbul’da binâ eylediği Dârü’s-Şifâsı’na re’îs eyledi ba‘dehu Sultân [MK 164a] Bâyezîd sarây hekîmlerine ilhâk eyledi ba‘dehu matbah emîni eyledi ve hıdmetinden şâkir oldı.

Mizâcına muvâfık etî‘me ihzâr iderdi, bu münâsebet ile müşâhib dahı oldı. Bunun üzerine nice zamân dâ’im olup ‘izz ü câh ta‘bîr olınandan ziyâde ve hadem ü haşem ve mâl u menâl fevka’l-‘âde idi. Şoñra vüzerâ hased idüp ba‘zı ‘azlini icâb ider nesne isnâd eyleyüp ma‘zûl itdürdükden şoñra pâdişâhuñ [AE 135b] mizâcına za‘f ‘ârız olmak ile yine matbah emîni eylediler. Şoñra hekîm-başı oldı ve bunun üzerine dâ’im olup devlet ü ‘izzet ve şavlet ü haşmet ile haylî zamân geçinüp Sultân Selîm serîr-i saltanatına cülûs eyledükde ma‘zûl idüp bir müddet ma‘zûl turup şoñra yine hekîm-başı eyleyüp kendüye müşâhib idinüp meyl-i ‘azîm eyledi. Şoñra Sultân Süleymân pâdişâh oldukda yine²³⁶⁶ ma‘zûl eyledi ve ba‘dehu yine hekîm-başı eyledi. Şoñra toköz yüz otuz târihinde sefer-i Hicâz ile mucâz olup ba‘de’l-hacc Mısr’da vefât idüp Hazret-i İmâm Şâfi‘î kabri yanında defn olındı. Vaqt-i vefâtında sinni toközsan altı idi. Ve mizâcî ziyâde kuvvet üzere idi ve bir dişî düşmemiş idi. Allâhu Te‘âlâ rahmetini ziyâde ve kabrini nûr ile ziyâde eyleye.²³⁶⁷

Monlâ Maḥmūd Bedrî’-d-dîn eṭ-Ṭabīb

Hüdhüd dimekle mülakḥkabdur. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıdı ba‘dehu²³⁶⁸ Monlâ Mu‘arrif-zâde hıdmetine vâşıl oldı. ‘İlm-i tıbbî meylî tab‘ında gâlib olup Hekîm Muḥyi’-d-dîn’den okıyup ba‘dehu dârü’s-saltanat [MK 164b] hükemâsından oldı.

²³⁶⁴ - AE

²³⁶⁵ - MK

²³⁶⁶ - MK

²³⁶⁷ - AE

²³⁶⁸ - AE

Merhûm ‘âlim ü şâlih, marziyyü’s-sîret ve maḥmûdü’t-ṭarîkat idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi’aten.*²³⁶⁹

VE MÎN-MEŞÂYİḤİ FÎ-ZEMÂNİHÎ²³⁷⁰

Şeyḥ Naşûḥ eṭ-Tosyavî²³⁷¹

Bir recül-i ‘âlim ü şâlih, ḥâfız-ı *Kur’ân-ı ‘Azîm* idi.²³⁷² Haṭṭı ḥüsn ve şî‘ri daḥı aḥsen idi. Zeynî ṭarîḳına sülûk idüp Şeyḥ Tâcü’d-dîn-i Ḳaramanî ḥıdmetine vâsıl oldu ḥattâ yanında mertebe-i irşâda yitişüp Şeyḥ Şafıyyü’d-dîn vefât eyledükde zâviyesinde kâ’im-maḳâmı olup²³⁷³ irşâd eyledi. Toḳuz yüz yigirmi dört târiḥinde vefât itmişdür. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²³⁷⁴

eş-Şeyḥ Meḥemmed

Aḥî Şürâ dimekle ma‘rûfdur. ‘Ârif-i bi’llâh ve şıfâtu’llâh²³⁷⁵ ve şâḥib-i istiḡrâḳ idi. Ṭarîḳ-i taşavvufî Aḳşemsü’d-dîn oḡlı Şeyḥ Fazlu’llâh yanında tekmîl eyledi. Ğanî vü faḳîr, emîr ü vezîr cümlesi yanında bir idi. Ba‘zı kimesne ba‘zı gicede meclisine ḥâzır olurdu ki evvel ḥuzûrı idi, şeyḥ emri ile çerâḡı söyündürürlerdi. Hemân çerâḡ ki söyündi, muttaşıl [AE 136a] zıḳru’llâha iştiḡâlde iken ba‘zı leme‘ât-ı envâr zâhir olurdu. Bir zamândan soñra birḳok daḥı zâhir olurdu. Her biri bir şûretde eṭvâr-ı ‘acîbe ve elvân-ı ğarîbe ile ki ‘aḳllar çâk olurdu. Ṭâlibüñ evvel geldüğünde bu kadar nesneler gösterürdi, müdâvemetde neler görse gerekdür. Bir gün aşḥâbına eyitdi:²³⁷⁶ “Yaḳında baña insilâḥ ḥâsıl olsa gerekdür. Üç günden soñra beni yoklayasuz. Eger bedenümde²³⁷⁷ intifâḥ görürseñüz beni ziyâce örtesüz ve illâ baña degmeyesüz, ḳoya gidesüz.” didi. Ol zamânda yanında olanlar ḥaber virdiler ki “Üç

²³⁶⁹ *Raḥmetu’llâhi // vâsi’aten.* - AE

²³⁷⁰ Ve min // zemânihi: Sultân Selîm-i ‘Atîḳ zamânında olan meşâyihdür AE

²³⁷¹ Ṭarsusî MK

²³⁷² - AE

²³⁷³ - AE

²³⁷⁴ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* -MK

²³⁷⁵ - MK

²³⁷⁶ - AE

²³⁷⁷ -MK

günden sonra [MK 165a] gördük, intifâh üzere bulduk.”²³⁷⁸ Şeyh-i mezbûrûn kerâmâtına müte‘allik ahvâli çokdur. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*.²³⁷⁹

eş-Şeyh Muḥyi’d-dîn Meḥemmed

Ebû Şâme demek ile ma‘rûfdur. Kaşamoni’ya qarîb bir tağda tavattun eyledi. Bir zâviye yapup nâsdan münkaṭı‘ olup sâlikînün terbiyetine meşgûl oldu.²³⁸⁰ ‘Âbid ü zâhid ve müteverri‘ idi, işrâf-ı havâtırı çok idi.²³⁸¹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*.

eş-Şeyh ‘Abdu’r-raḥîm

Hâcî Çelebi demek ile meşhûrdur. Evvelâ Sinân Paşa’dan taḥşîl-i ‘ilm eyledi ba‘dehu Ḥ’âce-zâde’dan²³⁸² okıdı. Yanlarında maqbûl olup terbiyetlerine muḳârin oldu. Şâhib-i kitâb vâlidinden rivâyet ider ki “Ḥ’âce-zâde, merḥûm şeyh-i mezbûrî ve Ğıyâşü’d-dîn ki Paşa Çelebi demek ile meşhûrdur, bu ikisini daḥı faẓl ile zıkr iderdi ve bunlara faẓl ile eylediği şehâdeti talebesinden âḥer ḥaḳḳında eylememişdür.” didi. Ba‘dehu mezbûr Hâcî Çelebi²³⁸³ taşavvuf ṭarîḳine sâlik olup Şeyh ‘Ârif-i bi’llâh Şeyh Muḥyi’d-dîn-i İskilibî ki Şeyh Yavşı demek ile mûlaḳḳabdur, anuñ ḥıdmetine vâşıl ve yanında derecât-ı ‘aliyyeye nâ’il oldu. Şeyh Muşliḥu’d-dîn-i Sirozî vefât eyledükde şeyhinün zâviyesine irşâd içün oturdı. Mürîdlerinden çok kimesneyi terbiyet eyledi ve bi’l-cümle ‘ilm ile ‘amel faẓîletini cem‘ eyledi. Zekiyyü’t-tab‘ idi. ‘Arabiyyede ve ‘ulûm-ı ‘aḳliyyede ve ‘ulûm-ı ḥikemiyyede mâhir idi. Ve ḥüsn-i ḥaṭṭ ile ma‘rûf ve bi’l-cümle [AE 136b] ma‘ârif-i şûfiyyede âyet-i kübrâ idi. Tokuz yüz kırk dört târiḥinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*. [MK 165b]

²³⁷⁸ ziyâce örtesüz ve illâ baña degmeyesüz, kıya gidesüz.” didi. Ol zamânda yanında olanlar ḥaber virdiler ki “Üç günden sonra gördük, intifâh üzere bulduk.”: beni ḥayât eylesesüz ve illâ tükeli degmeyesüz, gidesüz.” didi. Ol zamânda yanında ḥâzır olan ḥaber virür ki “Ḥiss u ḥareket u ‘alâmet yok yaturdı, üç günden sonra intifâh AE

²³⁷⁹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*: *Raḥimehu’llâh*. AE

²³⁸⁰ meşgûl oldu. -AE

²³⁸¹ - AE

²³⁸² Ba‘dehu Ḥ’âce-zâde’dan: Ve Ḥ’âce-zâde’dan daḥı AE

²³⁸³ mezbûr // Çelebi - AE

eş-Şeyh Muhyi'd-dīn Muḥammed bin el-Mevlā Bahā'ü'd-dīn

Bahā'ü'd-dīn-zāde demekle meşhûrdur. Merhûm tâzeliginde talebe-i 'ilmden idi. Evvelâ vâlidinden okıdı ba' dehu Ḥaṭīb-zāde'den ve ba' dehu Monlā²³⁸⁴ Muşliḥu'd-dīn-i Kaştalānī'den ve ba' dehu²³⁸⁵ Sultān Bāyezīd ḥācesī Mu'arriḫ-zāde'den okıdı. Taḥşīl-i 'ilm eyleyüp ba' dehu ṭarīḫ-i taşavvufa sâlik, Şeyh Muhyi'd-dīn-i İskilibî ki Şeyh Yavşī demek ile ma'rûf, anuñ²³⁸⁶ ḥıdmetine vâşıl olup yanında ma'arīf-i şūfiyyeyi tekmiḫ eyledükde irşād ile işāret²³⁸⁷ eyledi. Bir zamān vaṭanı olan Balıkesrī'de sâkin olup ba' dehu İstanbul'a geldi. Şeyhüñ zâviyesinde Şeyh 'Abdu'r-raḥīm el-Mü'eyyed'i şeyḫ eyledi. Vefāt eyledükde Bahā'ü'd-dīn-zāde şeyḫ olup ṭalibinden çok kimesne terbiyet eyledi.

Merhûm 'âlim ü fâzıl ü zâhid ve şâhib-i vera' idi. Ve ḥudûd-ı şer' iyyede mülâzım ve âdâb-ı ṭarīkatı mürâ'î idi. Ve bi'l-cümle 'ulûm-ı 'aqliyye vü naqliyyede mâhir ve ḥadîş ü tefsîre bilâ-reviyyet kâdir idi.

İmâm-ı A'zam'ın *Fıkh-ı Ekber*'ine şerḫi vardır, 'ilm-i kelâm ile 'ilm-i taşavvuf ṭarīḫini beyân²³⁸⁸ eylemişdür. Ve daḫı taşavvufdan çok risâlesi vardır. Ve Müftî 'Alî el-Cemālî marīḫ olup kütüb-i fetvāya kâdir olmayup “Kendü maḳâmına fetvāya bir kimesne ikâmet eyle.” didiler. Mezbûr Şeyh Bahā'ü'd-dīn-zāde'yi faḳâhetine ve vera' u taḳvâsına i'tikâd u i'timâdı olmağın yirine ikâmet eyledi.

Şâhib-i kitâb eydür: “Benüm ile şeyḫ-i mezbûr ortasında bir ḥadîse-i ğaribe vâқи' oldı. Ben Şemâniyye'den birinde müderris idüm. Vâқи'amda gördüm, Ḥazret-i Resûlullah *şalla'llāhu aleyhi ve sellem* Medīne-i Münevvere'den [MK 166a] baña bir tâc hediye göndermiş. Bu vâқи'ayı şülüş-i âḫirde gördüm. Ol zamānda *Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî*'ye müṭâlâ'a iderdüm. Uyandum, kalkdum yine müṭâlâ'aya şürû' eyledüm. Şabâḥ oldı, şalât-i fecri edâ eyledüm. Otururdum, bir kimesne geldi, eyitdi: [AE 137a] ‘Şeyh Bahā'ü'd-dīn-zāde size selâm eyledi ve ‘Bu gice gördüğü vâқи'a

²³⁸⁴ - AE

²³⁸⁵ ve ba' dehu: ba' dehu pâdişâh AE

²³⁸⁶ Şeyh Muhyi'd-dīn// anuñ: olup Şeyh Yavşī ḥazretleri MK

²³⁸⁷ ile işāret - MK

²³⁸⁸ ṭarīḫini beyân: ṭarīkatini siyâk AE

mübârek vâkı‘ adur, inşâ‘allâhu te‘âlâ²³⁸⁹ ‘an-ķarīb İstanbul ķāđisi olurlar.’ didi.” diyü söyledi. Ben ĥod mezkûr²³⁹⁰ vâkı‘ ayı gördükden şoñra bu selâm getüren kimesneden ģayrı baña bir ferd gelmedi idi.²³⁹¹ Ben de bildüm ki bu selâm getüren kimesne şeyĥden gelüp²³⁹² bu şeyĥ-i mezbûruñ keşf ü kerâmâtındandır. Birķaķ ģünden şoñra mezbûr şeyĥe vardum, bu vâkı‘ ayı zikr eyledüm. ‘Ne‘am, bunuñ ta‘biri budur.’ didi. Ben daĥı ‘Ķazâyı taleb eylemezüm.’ didüm, eyitdi: ‘Gerçek sen taleb eylemezsin, saña ṭalib olurlar²³⁹³ ammâ şaķın redd eyleme.’ didi. Benüm ģazâyı ķabûl eyledüğüm esbâbuñ birisi daĥı budur.” didi.

Hem merĥûm, Vezir İbrâĥim Paşa zamânında ba‘z-ı kelimât-ı ĥaķķı ketm eylemeyüp söyledükde merĥûm vezir ĥaylî mükedder oldu. Ĥattâ şeyĥden ĥavf eylediler ki şeyĥe vezirüñ bir zararı yitişe diyü. Ba‘z-ı eĥibbâsı bi-tariki‘n-naşihat bu maķûle zarar ihtimâli olan maĥalde “Kelime-i ĥaķdan sükût evlâ degül mi ola?”²³⁹⁴ didiler. Merĥûm şeyĥ eşedd inkârla²³⁹⁵ inkâr idüp maĥallinde “Kelime-i ĥaķķı söylerem, sükût ihtimâli yokdur. Nihâyet baña ķâdir oldukları üç emrdür. Eşeddi ķatldür ve ba‘dehu ĥabsdür, şâlişi [MK 166b] nefy-i ‘ani’l-beleddür.²³⁹⁶ فمرحبا بها ķatl ise şehâdetdür, ĥabs ise ‘uzlet u ĥalvetdür, bu ikisi kendü tarikümüzdür. Şâlişi nefydür, bu daĥı²³⁹⁷ hicretdür. Hicret ĥod Ĥazret-i Risâlet şalla‘llâhu ‘aleyhi ve sellem’e²³⁹⁸ vâkı‘ oldu. Bunda nice meşûbât-ı ‘uzmâ vardır.” diyü cevâb virdi.

Ve bi’l-cümle seyf-i ĥaķķ, fî-sebîli’llâh mücâhid-i muṭlaķ idi. Toķuz yüz elli bir târiĥinde ĥacca gitdi. Geldükde Ķayşeriyye’de vefât eyleyüp şeyĥinüñ şeyĥi Ĥazret-i Şeyĥ İbrâĥim el-Ķayşeri el-Tennûri yanında defn olındı.

²³⁸⁹ - AE

²³⁹⁰ mezbûr AE

²³⁹¹ - MK

²³⁹² bu // gelüp -AE

²³⁹³ ṭalib olurlar: bilâ-taleb virilür AE

²³⁹⁴ - AE

²³⁹⁵ eşedd inkârla: eşedd ile MK

²³⁹⁶ “O’ndan gelene razı olarak.”

²³⁹⁷ Şâlişi // daĥı: nefy ise MK

²³⁹⁸ Hicret // sellem’e: Ĥazret-i Risâlet’e AE

eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn

Merhûm Hâce-zâde Muşlihu'd-dîn demek ile ma'rûfdur. Evvelâ²³⁹⁹ ba'z-ı 'ulûmı okıyup sonra Şeyh Hâcî Halîfe hıdmetine vâsıl olup 'ilm-i taşavvufî yanında tekmîl eyleyüp irşâd ile icâzet virüp Şeyh Şafıyyü'd-dîn [AE 137b] vaşıyyet eyleyüp vefâtından sonra şeyh zâviyesine oturup şeyh ve²⁴⁰⁰ kâ'im-makâm-ı şeyh oldu. Ba'dehu Şeyh Naşûh'dan ötüri²⁴⁰¹ zâviyesini terk eyledi ve nâsdan münka'tı olup kendü nefesine meşgûl oldu. Merhûm huşû' u huşû' üzere edîb ü mehib ve vakûr u şabûr 'azîz idi. Vecd ü istiğrâk âsârı yüzinde müşâhed idi. Şönce Kuds-i Şerîf'e rihlet eyleyüp Kuds'de to'kuz yüz otuz²⁴⁰² târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁴⁰³

eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn Muştafâ

Mu'allim-zâde demek ile meşhûrdur. 'Ulûm-ı zâhirede mâhir ve hâfız-ı Kur'ân,²⁴⁰⁴ seb'aya belki 'aşereye kâdir idi. Ba'dehu taşavvufa râğib olup ve Şeyh Hâcî Halîfe ile ve Şeyh İbnü'l-Vefâ ile müşâhabet eyleyüp Şeyh Naşûh buña irşâd ile icâzet viridi ve [MK 167a] kâ'im-makâm eyledi. Merhûm edîb ü lebîb ve vakûr u şabûr, bâtını ve zâhiri tâhir ve mücâhede ve riyâzetde mâhir bir 'azîz idi. Kırk yıl terâvîhî hatm-i şerîf ile kılup to'kuz yüz kırk târîhinde vefât eyleyüp rahmet-i Rahmân'a ve hûr u gılmâna mülâkî oldu.

eş-Şeyh Nebî Halîfe

Şeyh Hâcî Halîfe hıdmetine vâsıl olup anuñ yanında tarîk-i taşavvufî tekmîl eyleyüp Şeyh vefât eyledükden sonra evine mülâzemet eyleyüp kendü nefsinüñ ıslâhına meşgûl oldu. 'Âbid ü zâhid, naķî vü taķî²⁴⁰⁵ idi. Şâhib-i kitâb eydür: "Ben çok müşâhabet eyledüm, edebe muhâlif bir vaşfını görmedüm. 'Adûsı dahî olsa zıkr-

²³⁹⁹ - AE

²⁴⁰⁰ tekmîl // şeyh ve: irşâd ile icâzet virüp vefâtından sonra şeyhi zâviyesinde oturup MK

²⁴⁰¹ ötüri: okıdı AE

²⁴⁰² to'kuz yüz otuz: to'kuz yüz otuz beş MK [Bu tarih, Muharrem Tan (*age*, s. 314) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 686) "Dokuz yüz otuz senesi civarında" şeklinde yer almaktadır.]

²⁴⁰³ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

²⁴⁰⁴ hâfız-ı Kur'ân: hâfız ve kıra'ata kâdir AE

²⁴⁰⁵ naķî vü taķî: taķî vü naķî AE

i bi'l-hayr iderdi. Meclisinde yaramazlık ile kimesne zıkr olunduğına rāzī degül idi.” Burūsa’da toköz yüz kırk târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

eş-Şeyh Muḥyi’d-dīn el-Esved

Ya‘nī Kāra Muḥyi’d-dīn’dür. Taşavvufi Şeyh²⁴⁰⁶ Hācī Ḥalīfe merḥūmdan aḥz eyledi ve anuñla muşāḥabet eyledi. ‘Ārif ü ‘ābid ü zāhid kimesne idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁴⁰⁷

eş-Şeyh Luṭfu’llāh

Taşavvufi bu daḥı Şeyh Hācī Ḥalīfe ḥazretlerinden aḥz [AE 138a] eyledi. ‘Ābid ü zāhid ve naḳī vü taḳī²⁴⁰⁸ idi. Burūsa’da imām idi. ‘Ākıbet²⁴⁰⁹ Burūsa’da vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyhi raḥmeten vāsi’aten*.²⁴¹⁰

eş-Şeyh Emīr ‘Alī İbn Emīr Ḥasan

Merḥūm Seyyid Celālū’d-dīn-i Kurlānī²⁴¹¹ evlādından idi ki şāḥibü’l-*Kifāye* şāriḥu’l-*Hidāye*’dür. Babası Burūsa’da medfūn olan Seyyid Muḥammed-i²⁴¹² Buḥārī ki Emīr Sultān demek ile ma‘rūfdur, anuñ terbiyeti ile ḥāşıl olmışdur. Ve Şeyh Emīr ‘Alī daḥı ‘ulemā-yı ‘aşrından oḳıdı ‘Alā’ü’d-dīn-i Fenārī gibi Monlā Meḥemmed bin el-Hācī Ḥasan gibi. [MK 167b] Ba‘dehu Burūsa’da Ḥamza Beg Medresesi’ne müderris oldı yevmī yigirmi aḳçe ile ba‘dehu yevmī²⁴¹³ otuz aḳçe vazīfe ile teḳā’üd olup şūfiyye tarīḳine sülūk eyledi ba‘dehu Ṭosyevī Şeyh Naşūḥ bunı irşād içün ta‘yīn eyledi. Şeyh Tācü’d-dīn Zāviyesi’nde olurdı ve anda toköz yüz kırk târîhinde raḥmet-i Ḥaḳḳ’a vāşıl ve murādāt-ı uhreviyyesi ḥāşıl²⁴¹⁴ oldı. Merḥūm zāhir ü bāṭını müzeyyen ü mücellā, āyīne-i ḳalbi ma‘ārif-i İlāhiyye ile muḥallā²⁴¹⁵ idi. Ve şīme-i

²⁴⁰⁶ - MK

²⁴⁰⁷ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -MK

²⁴⁰⁸ naḳī vü taḳī: taḳī vü naḳī AE

²⁴⁰⁹ Ve hem AE

²⁴¹⁰ *Raḥmetu’llāhi // vāsi’aten: Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. MK

²⁴¹¹ - MK

²⁴¹² - MK

²⁴¹³ - MK

²⁴¹⁴ ve murādāt-ı // ḥāşıl -MK

²⁴¹⁵ ve mücellā // muḥallā: ve müḥallā ḳalbi ma‘ārif-i İlāhiyye ile mücellā AE

hasene ve kelimât-ı dürrer-bârî mergûbe ve müstahsene şâhibi²⁴¹⁶ idi. Muhibb-i fuḳarâ vü şulehâ ve fi's-şabâh ve'l-mesâ mülâzım-i cemâ'at idi. Allâhu Te'âlâ rûh-ı revânını şâd ve 'azâb-ı dûzaḥdan âzâd ide.

eş-Şeyh Monlâ Hızır Beg

Merhûm Hızır Beg oğlu Aḥmed Paşa'nuñ oğlıdur. Babası yanında terbiyet ve taḥşîl-i faẓîlet eyledükden sonra Burûsa'da otuz akçe ile Murâdiyye müderrisi olup efâzıl-ı talebe yanında faẓîlet-i 'ilmiyye taḥşîl eylediler. Şöñra ṭarîḳ-i taşavvufa sülûk idüp İstanbul'da medfûn olan Şeyh Aḥmed-i Buḥârî ḥıdmetine vâşıl oldu. Ṭarîḳ-i taşavvufi andan taḥşîl ve tehẓib-i aḥlâkı tekmiñ eyledi. Edeb ü vaḳâr ve heybet ü sükûn şâhibi idi. Hudûd-ı şer'î dâ'î²⁴¹⁷ ve âdâb-ı ṭarîḳatı râ'î idi. Toḳuz yüz yigirmi üç târîḫinde vefât eyledi. Ana firdevs cennet içre²⁴¹⁸ mekân ola, ḥür celîs²⁴¹⁹ bel ğılmân.

eş-Şeyh Maḥmûd İbn 'Alî en-Nakḳâş

Lâmi'î Çelebi maḥlaşı ile ma' rûf, 'ilm-i zâhiri ve 'ilm-i bâtını [AE 138 b] ile mevşûfdur. Babası 'Alî-i Nakḳâş²⁴²⁰ Burûsa'dan idi. Emîr Timur geldükde mezbûr 'Alî'yi oğlu Maḥmûd ile bile Mâverâü'n-nehr'e ilette. Anda nakḳâşlık öğrenüp diyâr-ı Rûm'a geldükde nakḳâşlık²⁴²¹ ihdâsı bundan ḳaldı. [MK 168a] Ve bir büyük oğlu daḥı var idi, 'Oşmân nâmında. Ol²⁴²² beglik semtine sâlik olup ḥattâ Dîvân-ı 'Âlî'de ḥâfız-ı defter oldu ya'nî defter emîni oldu. Ammâ Lâmi'î Çelebi²⁴²³ şaġiresinde 'ilm taḥşîline meşġûl olup 'ulemâ ḥıdmetine vâşıl oldu Monlâ Aḥaveyn gibi Monlâ Meḥemmed bin el-Ḥacî Ḥasan gibi. Bunlaruñ yanında taḥşîl-i feẓâ'il eyledi. Ba' dehu²⁴²⁴ ṭarîḳat-ı şüfiyyeye sülûk idüp Şeyh Seyyid Aḥmed-i Buḥârî ḥazretlerinüñ yanında ṭarîḳat-ı şüfiyyeyi tekmiñ eyleyüp kerâmât-ı seniyye ve 'avârif-i ḳudsiyyeye

²⁴¹⁶ - MK

²⁴¹⁷ - AE

²⁴¹⁸ - MK

²⁴¹⁹ celîs: li-celîs MK

²⁴²⁰ Babası // Nakḳâş: Ceddi 'Alî AE

²⁴²¹ öğrenüp // nakḳâşlık: öğrendi. Diyâr-ı Rûm'da nakḳâş-eyer AE

²⁴²² Ve bir // ol: Ammâ oğlu 'Oşmân AE

²⁴²³ - AE

²⁴²⁴ eyledi. Ba' dehu: eyleyüp AE

vâsıl olup otuz beş akçe tekâ'üd vazîfesi eylediler. Burûsa'da sâkin olup 'ilme ve 'ibâdete meşgûl²⁴²⁵ oldu. Merhûm Türkî nazm u inşâya mâ'il idi. Nazm u neşrde ve inşâda kütüb-i keşîresi vardır ki her biri bir dürr-i yek-dânedür ki harrât-ı zamân el urmamışdur ve mişkab-ı lisân anda dil yor[ma]mışdur.²⁴²⁶ Merhûm tokuz yüz otuz sekiz târîhinde irci'î nidâsını gûş idüp²⁴²⁷ âşiyâne-i cinâna tayērâna cûş u hurûş eyledi. Kıbrinde nûr lâmi'î, âhîretde hûr u gılmân câmi'î ola. Âmin.²⁴²⁸

eş-Şeyh Seyyidî Halîfe el-Amâsiyyevî

Sâbıku'z-zıkr olan Hâzret-i Şeyh Hâbib 'Ömerî ve Karamanî hulefâsındandır. Ve hem Amâsiyye'de merhûm Şeyh Hâbib Zâviyesi'nde otururdu, anda vefât eyledi. Merhûm 'âbid ü zâhid ve takî vü naķî, gündüz şâ'im ve gice kâ'im idi. Mevtine hâzır olanlardan mervîdür ki kable'l-vefât maķâmını cennetde gördi daķı cânı talebiydi ki²⁴²⁹ maķâmına tîz vâsıl ola. Ol kadar nâliş-i hâzîn eyledi ki hâzîrîn müte'essif²⁴³⁰ oldılar. Allâhu Te'âlâ maķşûdına vâsıl eyleyüp didârı ile ziyâfet eyleye.

eş-Şeyh 'Abdu'l-laţîf

Şeyh Muşlihu'd-dîn, [MK 168b] İbnü'l-Vefâ tarîķinden idi. Şeyh 'Alî Dede, Şeyh²⁴³¹ Vefâ Zâviyesi'nde vefât eyledükden sonra Şeyh 'Abdu'l-laţîf, Vefâ'ya şeyh oldu. Merhûm meczûb idi. Şaķîr ü kebîr ve ğanî vü faķîr [AE 139a] yanında bir idi. Gâhî ğalebe-i cezbe eyledükde şayha-i 'azîme ile şayha idüp muţtarib olurdu. *Raķmetu'llâhi 'aleyh.*²⁴³²

²⁴²⁵ müşteĝil AE

²⁴²⁶ ki harrât-ı // yor(ma)mışdur. -MK

²⁴²⁷ - AE

²⁴²⁸ - MK

²⁴²⁹ cânı talebiydi ki: cây-i talebiden ki AE

²⁴³⁰ nâliş-i // müte'essif: enîn-i hâzîn idi ki hâzîrîn müte'essif ü müte'essir AE

²⁴³¹ 'Alî // Şeyh: İbn MK

²⁴³² *Raķmetu'llâhi 'aleyh: Raķimehu'llâhu te'âlâ.* AE

eş-Şeyh Hâcî Ramazân

Kaşamonı'da mutavattın idi. Sultân Süleymân'ın evâ'il-i saltanatında vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü 'âmil, taķî vü naķî, kâ'im bi'l-leyl ve şâ'im bi'n-nehâr, münkaṭı' an 'ani'l-halkı ila 'llâhi'l-ğaffâr idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

eş-Şeyh Sinân

Sûhte Sinân demekle meşhûr ve İstanbul'da mutavattın idi. Merhûm 'âlim ü 'âbid ve şâlih ü zâhid idi. Halkdan münkaṭı' olup tekmi'l-i nefis ve terbiyet-i mürîdine müşteğil idi. Merhûm Sultân Selîm Hân'ın evâhir-i saltanatında intikâl eyledi. Allâhu Te'âlâ mekânını kuşûr²⁴³³ ve celîsini hûr eyleye.

ET-ṬABAḲATÜ'L-‘ÂŞİRE Fİ-DEVLETİ'S-SULTÂN SÜLEYMÂN HÂN İBN
SELİM HÂN

Cülûs-ı sa‘âdet-me’nûsları toḳuz yüz yigirmi altı Şevvâl’inde vâkı‘ olmuştur.

VE MİN-‘ULEMÂ’İ Fİ-ZEMÂNİHİ²⁴³⁴

Monlâ Ḥayrû’d-dîn

Kaştamonı’dandur. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup Monlâ Âhî Yûsuf ḥıdmetine vâşıl olup ba‘dehu Monlâ Muşliḥu’d-dîn el-Berkî ḥıdmetine yitişdi ba‘dehu Sultân Süleymân’a mu‘allim olup yanında maḳbûl olmağıyla²⁴³⁵ câh-ı refî‘ şâḥibi oldu. Şöyle ki bâb-ı ni‘amü’l-me’âbı, müzdeḥim-i ‘ulemâ vü fuḫalâ²⁴³⁶ oldu. Ânen ḳalbinde ḥuzû‘ u ḥuşû‘ muḳarrer idinmiş idi, [MK 169a] aña taḡyîr gelmedi. Fuḳarâ vü mesâkîne ziyâde ri‘âyet iderdi ve kendüsi fuḫalâdan çok kimesne terbiyet eyledi. Zamânında her birisi merâtib-i ‘aliyye ve medâric-i seniyyeye vâşıl oldu. Tamâm ‘izz ü câh ve ferr ü ker şâḥibi iken toḳuz yüz elli²⁴³⁷ târiḥinde vefât eyleyüp Ebî Eyyûb-ı Enşârî ḥazretlerinin civâr-ı şerîflerinde defn olındı. *Ni‘me’l-câru ‘aleyhi raḥmetü meliki’l-ḡaffâr*.²⁴³⁸

Monlâ ‘Abdu’l-ḳâdir

Ḳâdirî Çelebi demek ile meşhûrdur. Ḥamîd ilinden²⁴³⁹ idi. Evvelâ Monlâ Seyyidî el-Ḥamîdî’den okıdı ba‘dehu Monlâ Zeyrek oḒlı Rûknü’d-dîn’den okıdı ve mu‘îdi oldu. Ba‘dehu İstanbul’da Muḥyi’d-dîn bin el-Ḥacî [AE 139b] Ḥasan Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu İstanbul’da Dāvūd Paşa Medresesi’ne ve

²⁴³⁴ fî-devleti’s-Sultân Süleymân Hân İbn Selîm Hân Cülûs-ı sa‘âdet-me’nûsları toḳuz yüz yigirmi altı Şevvâl’inde vâkı‘ olmuştur. Ve min-‘ulemâ’i fî-zemânihi: ya’nî onuncı ṭabaḳa Sultân-ı a’zâm ve Ḥâḳân-ı mu‘azzam menbâ’ü’l-luṭf ve’l-kerem Sultân Süleymân devletini beyân ider. Merḥûm Sultân Selîm vefât eyledükde Sultân Süleymân sene toḳuz yüz yigirmi altı Şevvâl’inde taḥt-ı sa‘âdet-baḥta cülûs buyurdılar. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından AE

²⁴³⁵ ba‘dehu Monlâ // olmağıyla: yanında maḳbûl olup AE

²⁴³⁶ efâzıl MK

²⁴³⁷ toḳuz yüz elli: toḳuz yüz otuz sekiz MK

²⁴³⁸ *Ni‘me’l-câr // Ḡaffâr* – MK “Ne güzel komşu. Melikü’l-Gaffar olanın rahmeti onun üzerine olsun.”

²⁴³⁹ Ḥamîd ilinden: Ḥamîdî AE

ba‘dehu²⁴⁴⁰ Burūsa’da Sulṭāniyye Medresesi’ne ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldu. Ba‘de zemānin İstanbul’a kâdî olup sonra Anadolu’ya kâdî-‘asker olup ḥaylî zamān тұrup ba‘dehu ma‘zûl olup yüz elli akçe tekā‘üd vazîfesini eylediler. Ba‘dehu İstanbul’a müftî oldu ba‘dehu aqlına ihtilāl gelmek ile ‘azl olunup yevmî iki yüz akçe tekā‘üd vazîfesini eylediler. Burūsa’da sākin olup anda mescid ü medrese binā eyleyüp ‘ākıbet²⁴⁴¹ Burūsa’da tokuz yüz elli tokuz²⁴⁴² târihinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘āmil ü fāzıl ve şāhib-i zekā vü fīṭnat ve laṭifü’l-muḥāvere idi ve ‘afv u keremden mahzūz kimesne idi. Ba‘z-ı maḥalle ta‘līkāt u resā’ili vardır. Sū’-i mizācından ızhār eylemedi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā Sa‘du’llāh İbn ‘İsā

Velādeti vilāyet-i Kaşamonı’da vāki‘ olup vālidī [MK 169b] ile İstanbul’a geldi. Ṭālib-i ‘ilm ü ma‘rifet idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Monlā Muḥammed-i Samsunî ḥıdmetine yitişdi. Ba‘dehu İbrāhīm Paşa²⁴⁴³ Medresesi’ne sonra Edrine’de Taşlık Medresesi’ne ve ba‘dehu İstanbul’da Maḥmūd Paşa Medresesi’ne ve ba‘de zālīk Burūsa Sulṭāniyyesi’ne sonra Şemāniyye’den birine müderris oldu. Bundan sonra İstanbul kâdîsi oldu ba‘dehu ma‘zûl olup yine Şemāniyye’den birine müderris²⁴⁴⁴ olup yüz akçe vazîfe eylediler. Ba‘dehu İstanbul’a müftî olup çok zamān fetvāda oldu. Ba‘dehu tokuz yüz kırk beş târihinde vefāt eyledi.

Merḥūm tedrisinde fā’ik-ı akrān ve kazāsında sîret-i ḥasene ve ḥayrāt ü iḥsān şāhibi idi. Ve da‘vāsında muḥtedî ile’ş-şavāb ve maḥbûlü’l-cevāb idi. Bir aḥadî şerr ile²⁴⁴⁵ zikr eylemezdi illā bi’l-ḥayr ve maḥbûlü’l-keḷām. Beyne’l-enām şāḥiḥu’l-‘ākide, ḥüsnü’t-ṭarīkat idi.²⁴⁴⁶ Ve cemî‘-i evkātını iştigāl-i ‘ilme şarf idenlerden idi. Ve ġarā’ib-i kütübe mālīk ve kütübde ġarā’ibe muṭṭali‘ olmuş idi. Nazar ider,

²⁴⁴⁰ Muḥyi’d-dīn // ba‘dehu: Dāvūd Paşa Medresesi’ne ba‘dehu İstanbul’da Muḥyi’d-dīn İbn el-Ḥacī Ḥasan Medresesi’nde müderris oldu sonra MK

²⁴⁴¹ - AE

²⁴⁴² tokuz // tokuz: tokuz yüz otuz tokuz MK

²⁴⁴³ - AE

²⁴⁴⁴ oldu // müderris -AE

²⁴⁴⁵ şerr ile - AE

²⁴⁴⁶ - AE

fevâ'idini hıfz iderdi. Kaviyyü'l- hıfz idi ve menâkıb-ı ekâbir ve tevârih-i keşîreyi hıfz eylemiş [idi.]²⁴⁴⁷ Resâ'il ü ta' lîkâtı bî-hadd ve lâ-yu' addür. [AE 140a] Ve *Kâdî Beyzâvî Hâşiyesi* vardır ki ekâbir-i 'ulemâ yanında maqbûl ü mergûbdur. Ve İstanbul'da evine karîb yirde Dârü'l-kurrâ binâ eylemişdür. Allâhu Te'âlâ kabrini pür-nûr ve celîsini ğilmân u hûr eyleye. Âmin.²⁴⁴⁸

Monlâ Muhyi'd-dîn

Çivi-zâde demek ile meşhûrdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıdı sonra Tâcî-zâde Sa'dî Çelebi hizmetine vâsıl oldu ba'dehu Kâra Bâlî hizmetine vâsıl olup mu'îdi oldu ba'dehu Edrine'de Beglerbegi Medresesi'ne müderris olup sonra Burûsa'da Ahmed Paşa İbn Veliyyü'd-dîn Medresesi'ne müderris [MK 170a] oldu ba'dehu yine²⁴⁴⁹ Burûsa'da Ferhâdiyye Medresesi'ne müderris olup ba'dehu²⁴⁵⁰ Edrine'den berü Çorlu Medresesi'ne ba'dehu İstanbul'da Maḥmûd Paşa Medresesi'ne ba'dehu Edrine'de Çifte Medrese'ye sonra Semâniyye'den birine müderris olup maḥrûse-i Mısr'a kâdî oldu sonra Anadolu kâdî-'askeri oldu.²⁴⁵¹ Bundan sonra İstanbul'a müftî olup sonra tekâ'üd eyleyüp günde iki yüz akçe vazîfe eylediler sonra yine Anadolu kâdî-'askeri oldu ve ba'dehu yine müftî olup ba'dehu yine tekâ'üd olunup iki yüz akçe vazîfe eylediler ba'dehu Rûmili'ne kâdî-'asker oldu. Ol hâlde iken²⁴⁵² toḡuz yüz elli dört²⁴⁵³ târihinde şalât-ı 'işâdan sonra bir marâz 'arîz oldu, nişfü'l-leyl olmadın vefât eyledi. Merḥûm marziyyü's-sîret ve maḥmûdüt-t-tarîkat, 'azîmü's-şân, kaviyyü'l-burhân idi. Cemî'-i 'ulûmda mahâreti var idi ammâ fikh u ḥadîs ve tefsîr ü uşûlde cümleden eşher ü akvâ idi. Ve tâ'ate mülâzım kavvâl bi'l-haḡḡ idi, levme-i lâ'im²⁴⁵⁴ mâni' olmazdı. Ve bi'l-cümle Allâh kılıcı ve ḡayr u şevâb kılıcı idi. Ba'z-ı kütûbe ta' lîkâtı vardır ammâ ġayr-ı meşhûrdur. Allâhu Te'âlâ rahmetini ziyâde eyleye.

²⁴⁴⁷ Kaviyyü'l- hıfz // eylemiş [idi.] -MK

²⁴⁴⁸ - MK

²⁴⁴⁹ - AE

²⁴⁵⁰ müderris // ba'dehu: sonra MK

²⁴⁵¹ - MK

²⁴⁵² Ol // iken -AE

²⁴⁵³ toḡuz yüz elli dört: toḡuz yüz kırk yedi MK

²⁴⁵⁴ "levme-i lâ'im" ifadesi AE'de "olmazdı" kelimesinden sonra gelmektedir.

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin Kuṭbū'd-dīn Muḥammed

Merḥūm²⁴⁵⁵ evvelā Şeyḥ Muẓaffer-i 'Acemī'den okıdı ba' dehu Kocavī Seyyidī Çelebi'den okıdı ba' dehu Ya'kūb bin Seyyidī'den okıdı soñra Fāzıl Mü'eyyed-zāde'den okıdı ba' dehu Burūsa'da Veliyyū'd-dīn Medresesi'ne [AE 140b] müderris oldı soñra İstanbul'da Monlā²⁴⁵⁶ Meḥemmed bin el-Ḥācī Ḥasan Medresesi'ne ba' dehu Burūsa'da Yıldırım Bāyezīd Ḥān Medresesi'ne soñra İstanbul'da Vezīr 'Alī Paşa [MK 170b] Medresesi'ne ba' dehu İznik Medresesi'ne müderris oldı soñra²⁴⁵⁷ Edrine'de Dārū'l-Ḥadīş Medresesi'ne ba' dehu Burūsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris oldı ve ba' de zālik Ḥaleb kādīsı oldı ve ba' dehu Edrine'ye kādī olup soñra İstanbul kādīsı oldı²⁴⁵⁸ soñra Anadolı kādī-'askeri oldı. Bir zamān tūrdı soñra ma'zūl olup yevmī yüz akçe vazīfe²⁴⁵⁹ ile Şemāniyye'den birine müderris oldı. Çok eğlenmedi, tedrīsı terk idüp²⁴⁶⁰ hacc-ı şerīfe gitdi. Haccdan İstanbul'a geldükde yüz elli akçe vazīfe eylediler. Bir zamān bu ḥāl üzere geçinürken vaṭana tokuz yüz elli yedi tārīhinde rücū' eyledi.²⁴⁶¹ Merḥūm 'ālim ü 'āmil, ḥudūd-ı dīn u şer' i ri'āyetde kāmil idi. Nāsdan mu'tezil, kendü işlāḥ-ı nefsine müşteḡil idi. Bir aḥadı şerr ile²⁴⁶² zıkr eylemezdi illā bi'l-ḥayr. Ve bi'l-cümle maẓanne-i velāyet idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Ḥāfız Muḥammed bin Aḥmed bin 'Ādil Paşa

Merḥūm aşlı 'Acem'de Berda'a vilāyetindendür. 'Ālem-i şabāvetde²⁴⁶³ Tebrīz'de Monlā Mürīd'den okıyup taḥşīl-i 'ulūm eyleyüp fā'ik-ı akırān ve müşārün-ileyh bi'l-benān oldı. 'Acem'de Şāh İsmā'īl fetreti zuḥūr eyledükde 'Acem diyārını terk idüp Rūm'a gelüp Monlā 'Abdu'r-raḥmān bin Mü'eyyed ḥıdmetine gelüp ba' z-ı

²⁴⁵⁵ - MK

²⁴⁵⁶ - AE

²⁴⁵⁷ müderris oldı soñra: ba' dehu AE

²⁴⁵⁸ Edrine'ye // oldı: Edrine'de ve ba' de zālik İstanbul'a kādī oldı bundan AE

²⁴⁵⁹ - AE

²⁴⁶⁰ tedrīsı // idüp: terk eyledi AE

²⁴⁶¹ tokuz // eyledi: tokuz yüz elli tārīhinde vefāt eyledi. MK

²⁴⁶² şerr ile -AE

²⁴⁶³ şabāda AE

maḥallerde mevlānā-yı²⁴⁶⁴ mezbūr ile bahş eyledükde faẓl ile ziyāde mu‘teḳid olup merḥūm Sultān Bāyezīd’e terbiyet idüp Anḳara’da bir medrese şadaḳa olınup anda ‘ilme meşḡul oldu. Kendüsi daḡı ḡüsn-i ḡaṭṭ yazardı ve kitābetde sür‘ati ol mertebede idi ki bir ayda bir *Şadrü’ş-şerī’a* yazardı, ol²⁴⁶⁵ daḡı ḡüsn-i ḡaṭṭ ile idi. Ba‘dehu Merzifon’da Sultān [MK 171a] Meḡemmed ‘Atīḳ Medresesi’ne müderris olup Seyyid Şerīf’ün *Şerḡ-i Miftāḡ*’ına müşteḡil olup²⁴⁶⁶ bir miḳdār ḡāşīye daḡı yazdı ve *Şerḡ-i Miftāḡ*’un kısımlı şālīşını on beş günde yazdı ḡüsn-i ḡaṭṭ ile. ḡavāşīyesine *Şerḡ-i Miftāḡ*’dan intihāb eyledüḡi fevā’iddeden kenārına çok fevā’id yazup beş ayda cemī‘ kitāb kenārını fevā’id ile taḡşīyesini [AE 141a] tamām eyledi. Daḡı İstanbul’a geldi, ḡāşīyesini Mü‘eyyed-zāde’ye ‘arz eyledi. Mü‘eyyed-zāde ḡüsn-i ḡabūl ile ḡabūl eyledi. Ba‘dehu İstanbul’da ‘Alī Paşa Medresesi’ne müderris olup anda daḡı Seyyid Şerīf’ün *Şerḡ-i Mevāḳıf*’ının bir miḳdār yirine ḡāşīye yazdı soḡra İznīḳ Medresesi’ne müderris olup anda *Heyūlā Risālesi*’ni yazdı, ḡaylī maḡbūl risāledür. Soḡra Şemāniyye’den birine müderris olup *Tecrīd*’e şerḡ yazdı, *Muḡḡakemāt-ı Tegrīdiyye* diyü ad virdi. Kitāb-ı mezbūre müte‘allīḳ daḡıḳ ü celī ve cennī vü ḡafī bir nesne terk eylemedi, ol kitābda aḡa ta‘arruẓ eyledi. Ba‘dehu Ayaşofīyya Medresesi’ne müderris olup anda bir kitāb te’līf eyleyüp *Medīnetü’l-‘İlm* diyü ad virdi²⁴⁶⁷ ve sekiz kısmda sekiz muşannife i‘tirāzlar eyledi Şāḡībū’l-*Hidāye* gibi ve şāḡībū’l-*Keşşāf* gibi²⁴⁶⁸ ve Ḳāḡī Beyzāvī gibi²⁴⁶⁹ ve ‘Allāme-i Taftāzānī ve Şerīf Cürcānī gibi daḡı bunuḡ emşālī gibi.²⁴⁷⁰ Soḡra medreseyi terk eyleyüp yetmiş akçe teḡā‘ūd vazīfesini eylediler. Ve *Nuḡtatü’l-‘İlm* adlu ve *Me‘āriku’l-Ketā’ib* adlu ve *Seb‘a-i Seyyāre* adlu risāleleri vardır. Daḡı [MK 171b] bunlardan mā-‘adā resā’il ü te’līfātı çokdur. Ekşeri beyāza çıḡmadı, müsevvedede ḡaldı, diyü rivāyet olınur. Ve bi’l-cümle gice ve gündüz elem çekdi lākin bunuḡ ḡalemi kitābetden ve lisānı müzākereden ve ṭab‘ı müṭāla‘adan elem çekmedi.

²⁴⁶⁴ gelüp // Mevlānā-yı: vāşıl oldu. Monlā-yı MK

²⁴⁶⁵ daḡı // Ol -AE

²⁴⁶⁶ müşteḡil olup: iştiḡāl idüpMK

²⁴⁶⁷ bir // virdi: *Medīnetü’l-‘İlm* ad virdi. Bir kitāb te’līf eyledi AE

²⁴⁶⁸ - MK

²⁴⁶⁹ - MK

²⁴⁷⁰ - MK

‘İlmden ğayrı nesneye iştigālî yok idi. Hādīşde ve tefsīrde māhir idi ve ‘ilm-i tevārīh ü muhāzarātda ve menākīb-ı selefde ve ‘Arabī vü Türkī vü Fārsī eş‘ārda māhir idi.

Monlā Şeyh Muḥammed

Mevliden Tūnusi’dür ve şöhretine Mağūş dirler. Merḥūm Sultān Süleymān Hān²⁴⁷¹ zamānında İstanbul’a dāhil olup yevmī kırk akçe vazīfe ta’yīn olup Vezīr Meḥammed Paşa Medresesi’ne sākin oldu. Şāhib-i kitāb eydür: “Buḥārī ḥadīşini andan okıdum ve *Şifā*-yı Kādī ‘İyāz’ı²⁴⁷² dahı bir miqdār okıdum ve nice fūnūndan bahş [AE 141b] eyledüm. ‘İlm-i cedelden ve ‘ilm-i me‘ānī ve ‘ilm-i kelāmdan cemī‘ iştidūğümü ve okıduğümü rivāyete icāzet virdi.” Merḥūm²⁴⁷³ kırā’at-i seb‘aya belki ‘aşereye hıfzından²⁴⁷⁴ kādīr idi ve *Telḥīş-i Şerḥ-i Muṭavvel* ve İsfahānī²⁴⁷⁵ ve *Şerḥ-i Mevākıf* maḥfūzı idi. Merḥūm sāhilden olmaḵ ile şiddet-i şitāya şabr idemeyüp Mısr’a icāzet aldı. Varup Mısr’a tavaṭṭun idüp ‘ākıbet anda vefāt eyledi.²⁴⁷⁶

[Monlā ‘Abdu’l-fettāh bin Aḥmed bin ‘Ādil Paşa]²⁴⁷⁷

Monlā Şeyh Muḥyi’d-dīn İskilibī idi. ‘Ālim ü fāzıl Mü’eyyed-zāde ḥıdmetinde olup sonra Burūsa’da Monlā Yegān Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu İstanbul’da Aḥmed Paşa Medresesi’ne müderris oldu²⁴⁷⁸ ve anda müderris iken toḵuz yüz yigirmi

²⁴⁷¹ - AE

²⁴⁷² Medresesi’ne // ‘İyāz’ı: Medrese ‘imāretinde sākin olup şāhib-i kitāb eyidüp “Buḥārī ḥadīş evvelinden ve *Şifā*-yı Kādī ‘İyāz’dan AE

²⁴⁷³ cemī‘ // Merḥūm: baña icāzet virdi, cemī‘ iştidūğı ve okıduğı rivāyet icāzet virdi. Merḥūm bir cebel idi. AE

²⁴⁷⁴ -MK der-kenār AE

²⁴⁷⁵ [İsfahānī’nin *Şerḥ-i Tavāli*’ adlı eseri ifade olunmaktadır.]

²⁴⁷⁶ Varup // eyledi: Mısr’da vefāt eyledi. Mısr’da defn olındı. AE

²⁴⁷⁷ Bu biyografi müstakil bir başlık altında bulunmayıp önceki biyografinin devamında yer almaktadır. Bu kısımda “Monlā ‘Abdu’l-fettāh bin Aḥmed bin ‘Ādil Paşa” başlığı metin tamiri yapılarak oluşturulmuştur.

²⁴⁷⁸ Ba‘dehu İstanbul’da Aḥmed Paşa Medresesi’ne müderris oldu. - AE [Bu isme yönelik yandaki ifade AE nüshasında olmayıp MK nüshasında ise yanlış yazılmıştır. Abdulfettāh Efendi’nin Bursa’da bulunan Veliyyüddīn-zāde Ahmed Paşa Medresesi’nden sonra İstanbul’da bulunan Vezir İbrahim Paşa Medresesi’nde müderrislik yaptığı kaynaklarda belirtilmektedir. Bk. M. Hekimoğlu (*age*, s. 712); M. Tan (*age*, s. 327-328)]

dört²⁴⁷⁹ târîhinde vefât eyledi. Merhûmuñ cemi²⁴⁸⁰-i ‘ulûmda müşâreketinden mâ-‘adâ hüsni-î hâtda dahı mahâreti var idi.

Monlâ [MK 172a] ‘Alâ’ü’-d-dîn el-Işfahânî

Merhûm mevâlî-i ‘Acem ‘utekâsından idi. Şağîr iken mevlâsı²⁴⁸¹ terbiye idüp cemi²⁴⁸²-i ‘ulûmı ta‘lîm itmiş idi. Ba‘dehu Rûm’a gelüp ba‘z-ı vilâyete kâdî olduğdan sonra Filibe Medresesi’ne ba‘dehu Kâpluca Medresesi’ne müderris olup sonra²⁴⁸² Gekbûze Medresesi’ne müderris oldu.²⁴⁸³ Anda müderris iken toköz yüz otuz dört²⁴⁸⁴ târîhinde vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü fâzıl, ‘ulûm-ı ma‘ûle ve men‘ûlede mâhir ve hüsni-î muhâveresi idi ve hüsni-î hattı yazardı.

Monlâ Muşlihu’-d-dîn

Çâk Muşlihu’-d-dîn demek ile ma‘rûf. Vilâyet-i Menteşe’den idi. Kırk yaşına varınca cüllâhlık şan‘atını işlerdi. Kırk yaşından sonra ‘ilme meşgûl olup²⁴⁸⁵ ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıdı ba‘dehu Tire’de müderris olup Tire’de Şeyh Mehemmed el-Cemâlî’ye ve Şeyh Emîr-i Buḥārî’ye muşâhib oldu ba‘dehu tedrisden ferâğat idüp yevmî otuz akçe teḳâ‘üd ‘ulûfesini eylediler. Merhûm evkâtını ‘ibâdete ve tezkîr ü tedrise tevzi²⁴⁸⁶ eylemiş idi. Toköz yüz kırk üç târîhinde²⁴⁸⁶ Tire’de fevt oldu. Gice az uyurdu. Şalâtda iken hâl galebe iderdi, nâzır olanlara ma‘lûm olurdu.

²⁴⁷⁹ iki AE [Bu tarih, Muharrem Tan (*age*, s. 328) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 712) “Dokuz yüz yirmi üç veya dokuz yüz yirmi dört” şeklinde yer almakta olup MK nüshasında ise doğrudan “Dokuz yüz yirmi dört” tarihi yer almaktadır.]

²⁴⁸⁰ hâtda // idi: hatt yazardı. AE

²⁴⁸¹ İdi // mevlâsı: Şağîr iken AE

²⁴⁸² ba‘dehu // sonra: müderris olup ba‘dehu AE

²⁴⁸³ - AE

²⁴⁸⁴ toköz // dört: toköz yüz otuz üç AE [Bu tarih, Muharrem Tan (*age*, s. 328) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 714) “Dokuz yüz otuz üç veya dokuz yüz otuz dört” şeklinde yer almaktadır.]

²⁴⁸⁵ ‘ilme // olup: tahşîl-i ‘ilme meşgûl AE

²⁴⁸⁶ Tire’de müderris olup Tire’de Şeyh Mehemmed el-Cemâlî’ye ve Şeyh Emîr-i Buḥārî’ye muşâhib oldu ba‘dehu tedrisden ferâğat idüp yevmî otuz akçe teḳâ‘üd ‘ulûfesini eylediler. Merhûm evkâtını ‘ibâdete ve tezkîr ü tedrise tevzi²⁴⁸⁶ eylemiş idi. Toköz yüz kırk üç târîhinde - AE [Bu tarih Muharrem Tan’da (*age*, s. 328) “Dokuz yüz otuz bir”, Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 714) “Dokuz yüz otuz dört” olarak yer almakta olup AE nüshasında yer almamaktadır. MK nüshasında ise “Dokuz yüz kırk üç” tarihi yer almaktadır.]

Monlā Şāh Kāsım İbnü’ş-Şeyh el-Maḥdūmī

Tebriz’de mutavattın idi. Merḥūm Sultān Selīm Tebriz’e vāşıl²⁴⁸⁷ olduğda alup Rūm’a getirüp günde elli akçe vazīfe eyledi. Merḥūm ḥulvü’l-muḥāzara, laṭīfū’l-muḥāvere idi. ‘Ulūm-ı zāhire ve ‘ulūm-ı bāṭineden ḥabīr [MK 172b] idi. *Tevārīḥ-i Āl-i ‘Osmān* inşā eyledi. Tamām itmedin ʔokuz yüz kırk tārīḥinde vefāt eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁴⁸⁸

Monlā Zāhīrū’d-dīn el-Erdebīlī

Ḳāḍī-zāde [AE 142a] dimek ile meşhūrdur. Merḥūm Sultān Selīm Ḥān²⁴⁸⁹ Tebriz’e dāḥil olduğda Rūm’a bile getirüp yevmī seksen akçe vazīfe eyledi. Ba’dehu Ḥā’in Aḥmed Paşa ile Mısr’da²⁴⁹⁰ ʔokuz yüz otuz tārīḥinde bile²⁴⁹¹ katl olındı. Merḥūm şāḥib-i muḥāvere ve heybet ü vaḳār şāḥibi idi. Ḥüsn-i ḥaṭṭ[a] mālīk²⁴⁹² idi. *Tevārīḥ-i İbn Ḥallikān*’ı Fārsī terceme eyledi.

Monlā Muḥyi’d-dīn Muḥammed el-Ḳaramanī²⁴⁹³

Evvelā²⁴⁹⁴ bilād-ı ‘Acem ‘ulemāsından okıdı sonra bilād-ı Rūm’a gelüp *Şir’a* şāriḥi Seyyidī ‘Alī-zāde Monlā²⁴⁹⁵ Ya’ḳub’dan okıyup medresesinde mu’īd oldı sonra²⁴⁹⁶ ba’z-ı medārise müderris olup ba’dehu İznīk Medresesi’ne müderris oldı. Anda müderris iken ʔokuz yüz kırk iki²⁴⁹⁷ tārīḥinde vefāt eyledi. Gice ve gündüz ‘ilme meşḡul idi. ‘İlm-i tefsīr ü ḥadīṣ ü uşūlde māḥir idi. *Keşşāf’a* ve Ḳāḍī Beyzāvi’ye²⁴⁹⁸ ve *Telvīḥ’e* ve *Hidāye’ye* ḥāşiyeleri vardur ve ‘Allāme Devvānī’nün

²⁴⁸⁷ Selīm // vāşıl: Süleymān Ḥān Tebriz’e dāḥil MK

²⁴⁸⁸ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -AE

²⁴⁸⁹ - AE

²⁴⁹⁰ - MK

²⁴⁹¹ - AE

²⁴⁹² şāḥibi AE

²⁴⁹³ [Bu isim Muharrem Tan (*age*, s. 330) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 716) “Muhammed el-Karabaḡi” şeklinde geçmektedir.]

²⁴⁹⁴ - AE

²⁴⁹⁵ - AE

²⁴⁹⁶ - AE

²⁴⁹⁷ ʔokuz // iki: ʔokuz yüz otuz sekiz MK [Bu tarih Muharrem Tan, (*age*, s. 330); Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 714) “Dokuz yüz kırk iki” olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁴⁹⁸ Ḳāḍī Beyzāvi’ye: Ḳāḍī’ye AE

İşbāt-ı Vācib Risālesi'ne şerh yazmışdır ve Şadrü's-şerī'a'ya hāşiyesi vardır ve muhāzarātdan bir kitāb te'līf eyleyüp *Cālibü's-Sürūr* diyü ad vermişdir. Her taşnīfını 'ulemā-yı 'aşrı kabūl eyleyüp üzerlerine hatları ile kabūl yazmışlardır. Selīmü't-ṭab', ḥalīmü'n-nefs, edīb ü lebīb idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁴⁹⁹

Monlā İbnü's-Şeyḥ Şebüsterī

Bu künyet ile meşhurdur. İsmi ma'lūm [MK 173a] degüldür. Bilād-ı 'Acem'den idi. Yine mevālī-i 'Acem'den okıyup 'ulūm-ı 'Arabīyye'de ve 'ulūm-ı 'aqliyye'de mähir idi. Şoñra diyār-ı Rūm'a geldükde merḥūm Sulṭān Selīm Ḥān²⁵⁰⁰ yevmī otuz akçe vazīfe eyledi. Merḥūm Sulṭān Süleymān'ın evā'il-i saltānatında vefāt eyledi. Merḥūm Fārsī altmış beyt bir kaşīde inşād eyledi ki her birinün mısrā'-i evveli Sulṭān Süleymān'ın cülūsı tārīḫi ve mısrā'-ı şānisi tārīḫ-i fetḫ-i ḳal'a-i Rodos'dur. Ve Seyyid Şerīf'ün *Hāşīye-i Tecrīd*'ine ve *Hāşīye-i Meṭālī*'ine hāşiyesi vardır ve Fārsī bir mu'ammā risāle te'līf eyledi ki emşile ḳavā'idleri külliyyen Sulṭān Selīm ismi üzeredür ve “*Kāfiye*'ye şerḫi vardır.” [AE 142b] dirler. Merḥūm şābb-ı cemīl-şüret, maḳbūl-siret, kerīmü'l-aḥlāk, lezīzü's-şoḥbet idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁵⁰¹

Monlā Şerīf-i 'Acemī

Şerīf-i 'Acemī demek ile ma'rūfdur, ismi ma'lūm degüldür. Evvelā²⁵⁰² bilād-ı 'Acem'de 'ulemāsından okıdı şoñra Rūm'a gelüp²⁵⁰³ Tācī-zāde Sa'dī Çelebi'den okıdı ba'dehu²⁵⁰⁴ ba'z-ı medārise müderris olarak İstanbul'da Dāvūd Paşa Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu İznik Medresesi'ne müderris oldu. Anda müderris iken toḳuz yüz otuz tārīḫinde²⁵⁰⁵ vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim u fāzıl idi,²⁵⁰⁶ edīb ü lebīb ve vaḳūr u şabūr, şīme-i ḥasene şāḫibi idi. Cemī'-i 'ulūmda iştirāki var

²⁴⁹⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

²⁵⁰⁰ -AE

²⁵⁰¹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

²⁵⁰² - AE

²⁵⁰³ Şoñra //gelüp: Rūm'a geldi AE

²⁵⁰⁴ - AE

²⁵⁰⁵ toḳuz // tārīḫinde - MK

²⁵⁰⁶ u fāzıl idi: ve fazīlet şāḫibi MK

idi, huşušan ‘ilm-i belāğatda ve tefsīrde māhir idi. Evvel Şāfi‘ī mezheb²⁵⁰⁷ idi şoñra taḥannūf eyledi. *Raḥimehu ‘llāh*.²⁵⁰⁸

Monlā Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi

Gelibolı’da toğdı [MK 173b] ve ‘ulemāsından okıdı. Şoñra Karamanī Monlā Seyyidī ḥıdmetine vāşıl oldu ba‘dehu²⁵⁰⁹ Toğat’da Ḥātūniyye Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu İstanbul’da Dāvūd Paşa Medresesi’ne ve ba‘dehu İzniğ Medresesi’ne ve bundan şoñra Edrine’de Çifte’nün birine müderris oldu ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldu daḥı²⁵¹⁰ şoñra Burūsa’ya kādī oldu ba‘dehu ma‘zūl olup şāniyen Şemāniyye’den birine yevmī seksen akçe vazīfe²⁵¹¹ ile müderris oldu ba‘dehu tedrīsī terk eyleyüp yüz akçe vazīfe ile mütekā‘id iken toğuz yüz kırk iki²⁵¹² tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl, selīmü’l-fıtrat, naḳḳıyyü’l-fikret idi. Ehl-i dünyādan ‘izz ü cāh aşḥābına tezellül eylemezdi ve ehl ü evlāddan mücerred idi. *Raḥimehu ‘llāh*.²⁵¹³

Monlā Pīr Muhammed Şāh el-Cemālī

Vālidī sāyesinde ‘ulūmı taḥşīl eyledi şoñra Aḥmed bin Kemāl Paşa’dan okıdı²⁵¹⁴ şoñra Müftī ‘Alī Çelebi el-Cemālī’den okıyup mu‘īdi oldu şoñra İstanbul’da Vezīr Muştafā Paşa Medresesi’ne müderris oldu şoñra Şemāniyye’den birine müderris oldu ba‘dehu Edrine’de kādī olup kādī iken toğuz yüz kırk bir tārīhinde²⁵¹⁵ Edrine’de vefāt eyledi. Merḥūm ‘ālī-himmet, kerīmü’n-nefs, şāḥib-i [AE 143a] edeb ü vaḳār idi. ‘Ulūm-ı mütedāvileden ḥattı olduğundan mā‘adā ‘ulūm-ı riyażiyyeden daḥı behresi var idi.

²⁵⁰⁷ Evvel // mezheb: Şāfi‘īyü’l-mezheb AE

²⁵⁰⁸ - MK

²⁵⁰⁹ Monlā // Ba‘dehu: Seyyidī ḥıdmetine vāşıl olup AE

²⁵¹⁰ - MK

²⁵¹¹ - MK

²⁵¹² yedi MK [Bu tarih Muharrem Tan (age, s. 331); Muhammet Hekimoğlu’nda (age, s. 722) “Dokuz yüz kırk iki” olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁵¹³ - MK

²⁵¹⁴ Şoñra Aḥmed bin Kemāl Paşa’dan okıdı -MK

²⁵¹⁵ toğuz yüz kırk bir tārīhinde -MK

Monlā ‘Abdu’l-laṭīf

Vilāyet-i Kaşṭamoni’dan idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra²⁵¹⁶ Monlā Muşliḥu’d-dīn-i Yārḥişārī ḥıdmetine vāşıl olup soñra Anaṭolı kâdī-‘askeri Şeyḥ Maḥmūd ḥıdmetine²⁵¹⁷ vāşıl oldu ba‘dehu Dimetoğa [MK 174a] Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Edrine’de ‘Alī Beg Medresesi’ne soñra İstanbul’da İbrāhīm Paşa Medresesi’ne ba‘dehu Kālender-ḥāne Medresesi’ne müderris oldu soñra²⁵¹⁸ Maḥmūd Paşa Medresesi’ne müderris olup²⁵¹⁹ ba‘dehu Edrine’de Çifte’nün²⁵²⁰ birine müderris oldu ba‘dehu Mağnisa Medresesi’ne soñra Şemāniyye’den birine altmış akçe²⁵²¹ ile müderris olup ba‘dehu yetmiş akçe²⁵²² ile Edrine’de Sulṭān Bāyezīd Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Edrine’ye kâdī olup soñra kaṣāyı terk idüp seksen akçe ile müteḳā’ id²⁵²³ iken ṭoḳuz yüz otuz sekiz veyā ṭoḳuz²⁵²⁴ tāriḥinde vefāt eyledi. Merḥūmuñ cemī‘-i ‘ulūmda müşāreketi var idi. ‘Ābid ü zāhid, ṭā‘ata ve evrāda iştiḡālī ve evḳāt-ı şalāt mesācide mülāzemeti var idi. Mücābü’d-da‘vet, şaḥīḥü’l-‘aḳīde, maḳbūlü’ṭ-ṭariḳat idi. *Raḥimehu’llāh.*²⁵²⁵

Monlā Naḳīzī Bāyezīd

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı soñra Efḍal-zāde ḥıdmetine yitişüp ba‘z-ı medārise müderris olup soñra Kaşṭamoni’da Atabeg Medresesi’ne müderris oldu soñra Edrine’de Halebiyye’ye müderris ba‘dehu Çifte Medresesi’ne ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Amāsiyye’ye müftī oldu soñra fetvāyı²⁵²⁶ terk idüp İstanbul’a gelüp çok eglenmeyüp ṭoḳuz yüz kırk iki veyā üç²⁵²⁷

²⁵¹⁶ -AE

²⁵¹⁷ vāşıl // ḥıdmetine -MK

²⁵¹⁸ oldu soñra: olup ba‘dehu AE

²⁵¹⁹ müderris olup -MK

²⁵²⁰ Çifte’nün: Çifte Medresesi’nün AE

²⁵²¹ - AE

²⁵²² - AE

²⁵²³ teḳā’üd MK

²⁵²⁴ ṭoḳuz // ṭoḳuz: ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz MK

²⁵²⁵ - MK

²⁵²⁶ Halebiyye’ye müderris ba‘dehu Çifte Medresesi’ne ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Amāsiyye’ye müftī oldu soñra fetvāyı: Halebiyye’de müderris olup ba‘dehu Çifte Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Amāsiyye’ye müftī olup ba‘dehu tedrisi AE

²⁵²⁷ ṭoḳuz // üç: ṭoḳuz yüz kırk üç MK

tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm ‘ālim ü şālih, kerīmü ’t-ṭab‘, müteḥaşşī‘ ü mütevāzī‘ idi. *Raḥmetu ’llāhi ‘aleyh.*²⁵²⁸

Monlā Ya‘kūb

Ece Ḥalīfe dimek ile ma‘rūfdur. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup [AE 143b] şoñra Monlā ‘Alī el-Fenārī ḥıdmetine vāşıl oldı ba‘dehu Akşehir Medresesi’ne şoñra Ağrus Medresesi’ne ve ba‘dehu Mağnisa’da Ḥātūniyye [MK 174b] Medresesi’ne müderris oldı. Ḥātūniyye’nün²⁵²⁹ evvel müderrisi bu idi. Anda toköz yüz yigirmi sekiz veyā toköz²⁵³⁰ tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm²⁵³¹ ‘ālim ü fāzıl, zekā vü fıtnat şāhibi idi. Ṭarīkat-ı şūfiyyeye mensūb²⁵³² idi. Ve cemī‘-i ‘ulūmda müşāreketi var idi, ḥuşuşan fıkhdā mahāreti ziyāde idi. *Raḥmetu ’llāhi ‘aleyh.*²⁵³³

Monlā Muḥyi’ d-dīn

Mi‘mār-zāde²⁵³⁴ dimekle ma‘rūfdur. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı şoñra Monlā el-Ḥacī Ḥasan-zāde ḥıdmetine vāşıl oldı ba‘dehu Üsküb Medresesi’ne müderris olup şoñra İstanbul’da Maḥmūd Paşa Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu Burūsa’da Manastır Medresesi’ne müderris olup²⁵³⁵ ba‘dehu Edrine’de Çifte’den birine şoñra İstanbul’da Şemāniyye’den birine müderris oldı ba‘dehu Haleb’e kādī olup şoñra²⁵³⁶ ma‘zūl olup seksen akçe ile Şemāniyye’den birine şāniyen²⁵³⁷ müderris olup tekrār Haleb’e kādī oldı. Anda kādī iken toköz yüz otuz dört tārīhinde vefāt eyledi.²⁵³⁸ Merhūm ṭab‘-ı naḳḳād ve zıhn-i vaḳḳād şāhibi idi, şāhīḥü’l-‘aḳīde ve marziyyü’s-sīret idi.

²⁵²⁸ *Raḥmetu ’llāhi ‘aleyh.* -MK

²⁵²⁹ - AE

²⁵³⁰ toköz // toköz: müderris iken toköz yüz yigirmi toköz MK

²⁵³¹ - AE

²⁵³² müntesib AE

²⁵³³ *Raḥmetu ’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu ’llāh.* AE

²⁵³⁴ Zāde AE

²⁵³⁵ müderris olup -MK

²⁵³⁶ Haleb’e // şoñra - AE

²⁵³⁷ - MK

²⁵³⁸ kādī // eyledi.: sene toköz yüz otuz dörtde vefāt AE

Monlā Aḥmed

Kireçci-zāde demekle ma' rûfdur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı ba' dehu Mü'eyyed-zāde ḥıdmetine vâsıl oldı soñra²⁵³⁹ Alaşehir Medresesi'ne ba' dehu Burūsa'da Bāyezīd Ḥān Medresesi'ne müderris olup²⁵⁴⁰ ba' dehu Edrine'de Çifte Medresesi'nün birine müderris olup ba' dehu İzniķ Medresesi'ne soñra Burūsa Sultāniyyesi'ne müderris olduķdan soñra²⁵⁴¹ Şām'a kādī oldı ba' dehu Şemāniyye'den birine müderris olup anda iken tokuz yüz otuz [MK 175a] altı tārīhinde vefāt eyledi.²⁵⁴² Merḥūm 'ālim ü fāzıl, müdaķķıķ ü muḥaķķıķ idi. Cemī'-i 'ulūmda müşāreketi var idi. Ve marziyyü't-tarīķat ve şāḥiḥü'l-'aķide idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā 'Alī

Çerçin demekle meşhūr idi. 'Ulemā-yı 'aşrından -Monlā Luṭfī ve Monlā 'İzārī ve Mü'eyyed-zāde gibi fuḫalādan-²⁵⁴³ okıdı ba' dehu Mu'arrif-zāde ḥıdmetine [AE 144a] yitişüp soñra Burūsa'da Monlā Yegān Medresesi'ne ba' dehu İstanbul'da el-Ḥacī Ḥasan-zāde Medresesi'ne müderris oldı ba' dehu Filibe Medresesi'ne ba' dehu İstanbul'da Muştafā Paşa Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Tırabozın Medresesi'ne müderris olup ba' dehu²⁵⁴⁴ Burūsa'da Sultāniyye Medresesi'ne ba' dehu Şemāniyye'den²⁵⁴⁵ birine müderris oldı. Anda müderris iken²⁵⁴⁶ tokuz yüz otuz üç tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim ü fāzıl, aḥlāk-ı ḥamīde şāḥibi idi. Lezīzū'l-muḥāvere ve ķerīmü't-ṭab',²⁵⁴⁷ saḥiyyü'n-nefs idi. Cemī'-i 'ulūmda müşāreketi var idi, ḥuşūşan 'ulūm-ı 'aķliyyede.

²⁵³⁹ oldı soñra: olup ba' dehu AE

²⁵⁴⁰ müderris olup -MK

²⁵⁴¹ olduķdan soñra: olup AE

²⁵⁴² olup // eyledi: oldı sene tokuz yüz otuz altı AE

²⁵⁴³ Monlā Luṭfī // fuḫalādan: Monlā Luṭfī gibi ve daḥı Monlā 'İzārī gibi ve Mü'eyyed-zāde gibi bunlardan AE

²⁵⁴⁴ müderris // ba' dehu: soñra MK

²⁵⁴⁵ Şemāniyye medreselerinden AE

²⁵⁴⁶ müderris iken -AE

²⁵⁴⁷ idi // -ṭab': lezīzū'l-muḥāvere idi ve ķerīmü't-ṭab' idi AE

Monlā Seyyidī

Menteşe'den idi, ed-Dübb demekle mülakkaab idi. 'Ulemā-yı 'aşrından -Monlā 'İzārī gibi ve Monlā Luṭfī gibi- okıdı,²⁵⁴⁸ Mu'arrif-zāde hıdmetine vāşıl oldu. Şoñra Kütāhiyye Medresesi'ne ba'dehu Burūsa'da Bāyezīd Hān²⁵⁴⁹ Medresesi'ne ve ba'dehu Çorlı Medresesi'ne müderris olup Çorlı'da toköz yüz otuz üç²⁵⁵⁰ târihinde vefāt eyledi. Merhūm kerīmü'n-nefs ve²⁵⁵¹ ahlāk-ı hamīde şāhibi idi. Ve lezizü's-şoḥbet, ṭayyibü'l-muḥāvere idi. 'Ālim ü fāzıl, huşūşan 'ulūm-ı 'akliyyede māhir idi.

*Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁵⁵²

Monlā Ḥaydar

Qara Ḥaydar demekle ma'rūf idi. 'Ulemā-yı [MK 175b] 'aşrından okıyup ba'dehu Efḍal-zāde hıdmetine vāşıl oldu ve²⁵⁵³ ba'z-ı medārise müderris olup Karaḥişār-ı Şāhib Medresesi'ne²⁵⁵⁴ müderris oldu ba'dehu Burūsa'da Manastır Medresesi'ne şoñra Edrine'de Dārü'l-Ḥadīş Medresesi'ne ve Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu Haleb'e kādī oldu. Sīret-i ḥasene üzere olmamağın 'azl olunup daḥı²⁵⁵⁵ yevmī otuz akçe tekā'üd vazīfesi eylediler. Ba'dehu beytine mülāzim [olup] evi yanında İstanbul'da²⁵⁵⁶ bir mescid binā eyledi ve mescidine evkāf ta'yīn²⁵⁵⁷ eyledi. Merhūm, talebe beyninde 'ilm ü fazl ile meşhūrdur illā bu kadar [AE 144b] var ki umūr-ı dünyā iştiğālī 'ilme iştiğālinden ziyāde idi.

*Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁵⁵⁸

²⁵⁴⁸ ve Monlā 'İzārī // okıdı: okıyup ba'dehu MK

²⁵⁴⁹ Paşa MK

²⁵⁵⁰ olup // üç: oldu. Anda müderris iken toköz yüz otuz dört MK

²⁵⁵¹ idi AE

²⁵⁵² *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -MK

²⁵⁵³ şoñra MK

²⁵⁵⁴ Şāhib Medresesi'ne: Şāhib'iye MK

²⁵⁵⁵ - MK

²⁵⁵⁶ Ba'dehu // İstanbul'da: Şoñra İstanbul'a gelüp evi yanında MK

²⁵⁵⁷ Ve mescidine // ta'yīn: Bu hālde iken mescidine evkāf AE

²⁵⁵⁸ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh. Raḥimehu'llāh. AE*

Monlā ‘Ubeydu’llāh İbn Ya‘kūb el-Fenārī

Ḥattā²⁵⁵⁹ ana cānibinden Monlā Fenārī’ye yitişür idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıdı ba‘dehu Monlā²⁵⁶⁰ Muşlihu’d-dīn-i Yārhişārī hıdmetine yitişüp soñra Kādī-‘asker Şeyh Maḥmūd hıdmetine yitişdi ba‘dehu²⁵⁶¹ ba‘z-ı vilāyete kādī olarak soñra Haleb’e kādī oldı. Anda toköz yüz otuz altı²⁵⁶² tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm cemī‘-i ‘ulūmda müşārik idi ve ‘ilm-i kırā’atda dahı māhir idi.²⁵⁶³ Kaviyyü’l-ḥıfz idi, altı ayda *Kur’ān-ı ‘Azīm*’ı hıfz eyledi. Kerem ü şehāda gāyetine ve bezl-i isrāfda nihāyetine irişüp isrāf eyledi²⁵⁶⁴ ve tebzīri, kâbil-i takrīr degül idi. On biñ mücellid kütübe mālİK idi, diyü rivāyet olındı. *Kaşide-i Bürde*’ye bir şerḥ yazmış ki aḥsen-i şurūhı imiş. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁵⁶⁵

Monlā Hüsāmü’d-dīn Hüseyn eş-şehīr bi-Gedik Hüsām

Kaşamonı vilāyetinden idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından [MK 176a] okıyup aḳrānına fā’ik ve merātīb-i ‘āliyye lāyık oldı ba‘dehu Monlā²⁵⁶⁶ Yārhişārī hıdmetine vāşıl olup soñra Hācī Ḥasan-zāde²⁵⁶⁷ hıdmetine yitişdi ba‘dehu Kütāhiyye’de müderris olup soñra Burūsa’da Kāsım Paşa Medresesi’ne ve ba‘dehu Kapluca Medresesi’ne ve ba‘dehu Manastır Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu²⁵⁶⁸ Tırabozın’da müftī olup anda müftī iken toköz yüz otuz dört²⁵⁶⁹ tārīhinde vefāt eyledi. Merhūm ‘ālim ü fāzıl ve muḥaḳḳıḳ u müdaḳḳıḳ idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁵⁷⁰

²⁵⁵⁹ Ya‘nī MK

²⁵⁶⁰ - AE

²⁵⁶¹ yitişdi. Ba‘dehu: yitişüp AE

²⁵⁶² toköz // altı: kādī iken toköz yüz altı MK

²⁵⁶³ - MK

²⁵⁶⁴ - AE

²⁵⁶⁵ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -MK

²⁵⁶⁶ oldı // Monlā: Muşlihu’d-dīn AE

²⁵⁶⁷ soñra // Ḥasan-zāde: ba‘dehu Hācī Ḥasan AE

²⁵⁶⁸ oldı ba‘dehu: olup ve AE

²⁵⁶⁹ müftī // dört: müderris iken toköz yüz otuz üç AE [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 338); Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 734) “Dokuz yüz otuz üç veya dokuz yüz otuz dört” olarak belirtilmekte olup MK nüshasında “Dokuz yüz otuz dört” AE nüshasında ise “Dokuz yüz otuz üç” olarak yer almaktadır.]

²⁵⁷⁰ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*: *Raḥimehu’llāh*. AE

Monlā Muḥyi'd-dīn

Qırtaşoğlu demek ile ma'rūf u meşhurdur. Aşlı²⁵⁷¹ bilād-ı 'Acem'den idi. Ba' dehu²⁵⁷² bilād-ı Rūm'a gelüp ba'z-ı vilāyete kādī olup oğlu Mevlānā Mü'eyyed-zāde'den okıyup ve Hācī Ḥasan-zāde hıdmetine yitişüp ba'z-ı medārise müderris olarak Üsküb'de İshākiyye Medresesi'ne müderris olup²⁵⁷³ ba' dehu İstanbul'da Vezīr Maḥmūd Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Anda müderris iken²⁵⁷⁴ tokuz yüz otuz beş tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim ü 'āmil ve 'ibādetde kāmil idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁵⁷⁵

Monlā Sinānū'd-dīn [AE 145a] Yūsuf İbn Aḥī

Aydın'dan idi.²⁵⁷⁶ Aḥī-zāde demek ile meşhurdur. 'Ulemā-yı 'aşrıdan okıyup ba' dehu Birgi-zāde hıdmetine yitişdi şoñra²⁵⁷⁷ diyār-ı 'Acem'e gidüp 'Acem'de Monlā Celālū'd-dīn-i Devvānī'den²⁵⁷⁸ okıyup ve diyār-ı 'Acem'de müderris olup anda evlendi ba' dehu Rūm'a gelüp ba'z-ı medārise müderris olup şoñra²⁵⁷⁹ İstanbul'da Murād Paşa Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu Üsküb'de İshākiyye Medresesi'ne müderris olup ba' dehu²⁵⁸⁰ Edrine'de [MK 176b] Halebiyye Medresesi'ne müderris olup²⁵⁸¹ ba' dehu Tırabozın'da hem müftī ve hem müderris oldu ba' dehu ma'zūl olup kırk akçe tekā'ūd vazīfesi olup ol hālde tokuz yüz otuz beş veyā altı tārīhinde²⁵⁸² vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim ü fāzıl idi.²⁵⁸³ Cemī'-i 'ulūmda müşāreketi olup şāfi²⁵⁸⁴ dil idi, qalbindeki dilinde idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

²⁵⁷¹ - AE

²⁵⁷² - AE

²⁵⁷³ müderris olup - MK

²⁵⁷⁴ müderris iken - AE

²⁵⁷⁵ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* - MK

²⁵⁷⁶ Aydın'dan idi: Aydın ilinden MK

²⁵⁷⁷ yitişdi şoñra: yitişüp ba' dehu AE

²⁵⁷⁸ Monlā // Devvānī'den: Celālū'd-dīn'den AE

²⁵⁷⁹ - AE

²⁵⁸⁰ müderris // ba' dehu: şoñra MK

²⁵⁸¹ müderris olup -MK

²⁵⁸² tokuz // tārīhinde -MK

²⁵⁸³ - MK

²⁵⁸⁴ şāhib-i MK

Monlā Celālū'd-dīn el-Ḳādī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Ḥacī Ḥasan-zāde hıdmetine yitişüp ba‘dehu İstanbul’da el-Ḥacī Ḥasan-zāde Medresesi’ne müderris olup ve²⁵⁸⁵ nice vilāyete kādī olup ba‘dehu tekā‘ūd ihtiyār eylemegın yevmī otuz beş akçe tekā‘ūd vazīfesi olup evkātını tā²⁵⁸⁶ ölince ‘ilm ü ‘ibādete şarf eyleyüp tokuz yüz otuz beş târîhinde vefât eyledi. Merhūm ‘ālim ü fāzıl, taḳī vü naḳī, zāhir ü bâtını tāhir ve ḥüsn-i haṭṭa kādır, şıme-i ‘azīm şāhibi idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā Muḥammed bin ‘Abdu’r-raḥmān bin Muḥammed bin ‘Ömer el-Ḥalebī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra Birgi-zāde Mevlānā²⁵⁸⁷ Muşliḥu’d-dīn hıdmetine vāşıl oldu ba‘dehu Müftī Şemsü’d-dīn Aḥmed Paşa İbn el-Mevlā Hızır Beg hıdmetine yitişdi ba‘dehu Dimetoka Medresesi’ne²⁵⁸⁸ müderris olup soñra ba‘z-ı vilāyete kādī olup Kefe kādīsı iken vefât eyledi. Merhūm faẓl u zekā ve tedḳīk ü taḥḳīk şāhibi idi. Aḳrānı mā-beyninde faẓl ile ma‘rūf u meşhūr idi. Tecerrüdi ihtiyār idüp ve kütüb-i kebīreye²⁵⁸⁹ mālīk idi. Leyl ü nehār ḥalkdan münḳaṭı‘ olup müṭāla‘a-i kütübe meşgūl idi. Ḥalīmü’n-nefs, şabūr u vaḳūr kimesne idi ve hem²⁵⁹⁰ [AE 145b] ehl-i ḳanā‘at idi. İstanbul’da bir mu‘allim-ḥāne binā eyleyüp cemī‘an kitāblarını [MK 177a] Şemāniyye Medresesi’ne vaḳf eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁵⁹¹

Monlā Keṭḥudā-zāde el-Germiyānī

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup soñra diyār-ı ‘Acem’e varup²⁵⁹² Monlā Celāl-i Devvānī hıdmetine irişüp Monlā²⁵⁹³ Celāl’ün işbāt-ı vācibde bir risālesini Monlā ‘İzārī’ye getürüp Monlā ‘İzārī anuñla ibtihāc u iftiḥār idüp ol risāleyi ders eyledi. Ḥaṭīb-zāde buña ḥased eyledi, ḳırā‘at idenleri men‘ eyledi ammā memnū‘ olmadılar ve Monlā ‘İzārī’yi daḥı men‘ eyledi, memnū‘ olmadı. “Ben bu risāleden

²⁵⁸⁵ ba‘dehu // olup ve: medresesinde müderris oldu soñra MK

²⁵⁸⁶ - AE

²⁵⁸⁷ - MK

²⁵⁸⁸ Dimetoka Medresesi’ne: Dimetoka’ya MK

²⁵⁸⁹ keşireye AE

²⁵⁹⁰ Ve hem -AE

²⁵⁹¹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*. -MK

²⁵⁹² soñra // varup: Monlā ‘İzārī gibi ba‘dehu AE

²⁵⁹³ - MK

müstefidīn²⁵⁹⁴ nice okıtmayayum?” diyü cevâb virdi. Şoñra²⁵⁹⁵ Kethudâ-zâde Kütâhiyye’de müderris oldı ba’dehu kâdî olup nice zamân kazâda oldı ammâ sîret-i hasene üzere idi. Ba’dehu kazâyı terk idüp hacc eyledi. Ba’de’l-hacc²⁵⁹⁶ çok zamân geçmeyüp toköz yüz kırk târîhinde vefât eyledi. Merhûm fazîlet ve hüsn-i sîret ile ma’rûf idi. *Raḥmetu’llâhi ‘âleyh.*²⁵⁹⁷

Monlâ Bedrû’d-dîn Maḥmûd

Monlâ²⁵⁹⁸ Celâlû’d-dîn-i Devvânî evlâdından idi. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba’dehu ba’z-ı medârise müderris olup şoñra İstanbul’da Vezîr Muştafâ Paşa Medresesi’ne müderris olup ba’dehu Edrine’de Çifte’den birine ve ba’dehu Şemâniyye’den birine müderris oldı. Anda²⁵⁹⁹ müderris iken vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü şâlih, nefsi ḥalîm, ḥulkı kerîm idi. Ahvâl-i nâsa mütê’arrız degül idi, kendü nefesine meşgûl idi. Âḥir-i ‘ömrinde gözleri ma’lûl oldı. *Raḥmetu’llâhi ‘âleyh.*²⁶⁰⁰

Monlâ Bedrû’d-dîn Maḥmûd bin ‘Abdu’llâh

‘Ulemâ-yı [MK 177b] ‘aşrından okıyup -Toḡatlı Monlâ Luṭfî gibi ve Monlâ Şücâ’-ı Rûmî gibi- şoñra Monlâ Mü’eyyed-zâde ḥıdmetine vâşıl olup ba’dehu Burûsa’da Çendik Medresesi’ne ba’dehu Yıldırım Bâyezîd Ḥân²⁶⁰¹ Medresesi’ne müderris oldı. Kendüsi Vezîr ‘Alî Paşa ‘utekâsından idi. Ba’dehu Vezîr²⁶⁰² ‘Alî Paşa Medresesi’ne müderris oldı şoñra Edrine’de Çifte Medrese’den birine müderris olup ba’dehu Şemâniyye’den [AE 146a] birine müderris oldı şoñra Haleb’e kâdî olup ba’dehu Edrine’ye kâdî oldı. Anda²⁶⁰³ kâdî iken toköz yüz otuz yedi târîhinde vefât eyledi. Merhûm cerî vü kavî ve talîḳu’l-lisân idi ve cemî’-i ‘ulûmda müşâreketi var

²⁵⁹⁴ - MK

²⁵⁹⁵ - AE

²⁵⁹⁶ Ba’de’l-hacc -AE

²⁵⁹⁷ *Raḥmetu’llâhi ‘âleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

²⁵⁹⁸ - AE

²⁵⁹⁹ oldı. Anda: olup AE

²⁶⁰⁰ *Raḥmetu’llâhi ‘âleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

²⁶⁰¹ - AE

²⁶⁰² idi // Vezîr: olmaḡı ile ba’dehu MK

²⁶⁰³ oldı. Anda: olup AE

idi ve şālîh kimesne idi. Edrine’de bir mescid binā eyledi. Allāhu Te‘ālā rahmetini ziyāde ve derecesini fevka’l-‘āde eyleye.

Monlā İshāk el-Üskübî

Üsküb şehrinden idi. ‘Aşrı ‘ulemāsından okıdı ba‘dehu Monlā Qara Bālî hıdmetine yitişüp²⁶⁰⁴ ba‘dehu Edrine’de İbrāhīm Paşa Medresesi’ne müderris oldı ba‘dehu Üsküb Medresesi’ne ve ba‘dehu Burūsa’da Kapluca Medresesi’ne soñra İznîk Medresesi’ne soñra Edrine’de Dārü’l-Ḥadîş Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Şām kâdîsi oldı. Kâdî iken Şām’da toköz yüz kırk üç târîhinde vefât eyledi.²⁶⁰⁵ Merḥūm faşîhu’l-lisân, şaḥîḥu’l-beyân, kavîyyü’l-cenân, ḥüsnü’s-sîret, şaḥîḥü’l-‘aḳîde idi. ‘İlm-i muḥāzarâtıda bî-naẓîr ve üslûb-ı şî‘r u inşâdan tamām ḥabîr idi.²⁶⁰⁶ Ehl ü evlâddan berî ve zeḥârif-i dünyâ-yı denîden ‘arî idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*.²⁶⁰⁷

Monlā Ebü’s-Su‘ūd

Bedrü’l-dînoğlı demekle meşhûrdur. Burūsa’da toğdı. Babası vefât eyledükden soñra²⁶⁰⁸ vâlikesini Monlā Seyyidî el-Ḥamîdî tezevvüc eyledi. Mebānî-i ‘ilmi üvegi babası yanında taḥşîl idüp ve ba‘z-ı ‘ulemâ-yı ‘aşrıdan okıyup [MK 178a] soñra²⁶⁰⁹ Monlā Rüknu’d-dîn hıdmetine vâşıl oldı ba‘dehu ba‘z-ı şehrlere kâdî oldı soñra toköz yüz kırk beş²⁶¹⁰ târîhinde vefât eyledi. Merḥūm kuvvetü’t-ṭab‘ ve sedâd-ı

²⁶⁰⁴ - MK

²⁶⁰⁵ müderris oldı ba‘dehu Üsküb Medresesi’ne ve ba‘dehu Burūsa’da Kapluca Medresesi’ne soñra İznîk Medresesi’ne soñra Edrine’de Dārü’l-Ḥadîş Medresesi’ne müderris olup ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris olup ba‘dehu Şām kâdîsi oldı. Kâdî iken Şām’da toköz yüz kırk üç târîhinde vefât eyledi: soñra İznîk Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Dārü’l-Ḥadîş Medresesi’ne müderris olduḡdan soñra Edrine’de kâdî oldı. MK

²⁶⁰⁶ - AE

²⁶⁰⁷ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh*. AE

²⁶⁰⁸ eyledükden soñra: eyledükde AE

²⁶⁰⁹ - AE

²⁶¹⁰ toköz // beş: toköz yüz otuz toköz MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 341) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 744) “Dokuz yüz kırk beş” olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

re'y²⁶¹¹ şāhibi idi. Mevāzı'-ı müşkileden çok nesne feth idüp meṭālib-i 'āliyede 'ayn-ı taḥkīķe vāşıl olmuş idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁶¹²

Monlā Deli Birāder

İsmi ğayr-ı ma'lūmdur lākin Deli Birāder demekle meşhūrdur. 'Ulemā-yı 'aşrından -Muḥyi'd-dīn-i 'Acemī'den- okıyup şoñra şūfiyye meslegine sālİK olup anda da qārār eylemedi. Ba'dehu [AE 146b] Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne müderris oldu şoñra Seferiḥişār Medresesi'ne ba'dehu Akşehr Medresesi'ne şoñra Amāsiyye'de Hüseyn Ağa Medresesi'ne müderris oldu şoñra medreseyi terk idüp yevmī otuz akçe teḳā'ūd vaḳīfesi olup İstanbul'a qārīb yirde leb-i deryāda ḥücre ve cāmi' ve ḥammām binā idüp ḥammāmı cāmi'e vaḳf eyledi. Evḳāt-ı ḥamseyi cāmi'inde²⁶¹³ kııurdu. Şoñra Mekke-i Mükerreme'ye göçüp²⁶¹⁴ anda vefāt idince mücāvır oldu. Merḥūm güşāde-ṭab' idi ve yārān ile bī-tekellūf lezīzū's-şoḥbet idi, anuñçün Deli²⁶¹⁵ Birāder dirlerdi. Ve inşā vü eş'ār-ı Türki'de mahāreti var idi. Mütelevvinü't-ṭab' olmak ile beyne'n-nās vaḳār taḥşīl idemedi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Ca'fer el-Burūsavī

Nihālī demek ile meşhūrdur. 'Ulemā-yı aşrından okıdı ba'dehu²⁶¹⁶ İstanbul'da Muşṭafā Paşa Medresesi'ne müderris oldu şoñra Ğalaṭa'ya ḳādī oldu şoñra 'uzlet ihtiyār idüp otuz akçe teḳā'ūd 'ulūfesini eylediler. [MK 178b] Ol ḥālde iken ṭoḳuz yüz elli tāriḥinde vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim ü fāzıl, lezīzū's-şoḥbet, sebūk-rūḥ ve zeynū'l-mecālīs idi. Ve Türki eş'arı daḥı²⁶¹⁷ maḳbūldur.

²⁶¹¹ - MK

²⁶¹² *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh.* AE

²⁶¹³ mescidinde AE

²⁶¹⁴ Mekke-i // göçüp: Mekke'ye göçdi AE

²⁶¹⁵ Dīvāne AE

²⁶¹⁶ okıdı ba'dehu: okıyup tā AE

²⁶¹⁷ Türki // daḥı: eş'arı AE

Monlā Işık Kāsım

Kaşaba-i²⁶¹⁸ İznik'den idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba' dehu²⁶¹⁹ Monlā 'Abdu'l-kerīm hıdmetine vāşıl oldu sonra²⁶²⁰ Balat ve İnegöl medreselerine ve Edrine'de Taşlık Medresesi'ne müderris olup sonra otuz akçe tekā'üd vazîfesi eylediler. Ol hâlde iken tokuz yüz kırk beş târihinde²⁶²¹ vefât eyledi. Merhûm zekiyyü't-tab', laîfî'l-muḥāveret, ḥüsnü'l-muḥāzarat idi. Eyyām u leyālîde zikru'llāha meşgûl idi. Ve ehl ü 'iyâlden mücerred, 'ömri mâ'iyeye qarîb idi. *Raḥimehu'llāh.*²⁶²²

Monlā Faḥrû'd-dîn İbn İsrâfîl

'Ulemā-yı 'aşrından Tâcî-zâde ve Nişancı'dan okıyup ba'z-ı medârise müderris olarak Burûsa'da Manastır Medresesi'ne ve Sultân [AE 147a] Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Şâm'a kâdî olup ba' dehu ma'zûl oldu, seksen akçe vazîfe eylediler ba' dehu yine Şâm'a kâdî oldu ba' dehu²⁶²³ hacc eyledi sonra²⁶²⁴ kazâ-yı Şâm'dan ma'zûl olup Burûsa'da Murâdiyye Medresesi seksen akçe vazîfe ile²⁶²⁵ şadaka olındı. Ba' dehu dimâğî muhtell olup ol hâlde tokuz yüz kırk üç târihinde²⁶²⁶ vefât eyledi. Merhûm zekâ vü fiṭnat ile ma'rûf, talîku'l-lisân, kavîyyü'l-cenân idi. Cemî'-i 'ulûmda müşâreketi var idi.

Monlā Şemsü'd-dîn Aḥmed bin 'Abdu'llāh

Muḳaddemâ zikr olınan es-Seyyid İbrâhîm el-Amâsiyyevî 'utekâsından idi. Monlâsından²⁶²⁷ okıdı sonra Amâsiyye etrâfında müderris olup ba' dehu Amâsiyye'de Hüseyn Ağa Medresesi'ne sonra Ebî Eyyûb-ı Enşârî 'aleyhi'r-raḥmetü'l-Bârî Medresesi'ne müderris oldu ba' dehu Şâm'a kâdî olup anda kâdî iken tokuz yüz [MK

²⁶¹⁸ - AE

²⁶¹⁹ hattâ AE

²⁶²⁰ oldu sonra: olup AE

²⁶²¹ tokuz // târihinde - MK

²⁶²² - MK

²⁶²³ ba' dehu ma'zûl // ba' dehu - MK

²⁶²⁴ Ve AE

²⁶²⁵ "seksen akçe vazîfe ile" ifadesi AE'de "seksen akçe vazîfe oldu" biçiminde "olındı" kelimesinden sonra gelmektedir.

²⁶²⁶ tokuz // târihinde - MK

²⁶²⁷ Mevlâsından AE

179a] kırk iki târihinde vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü şâlih ve takî vü naķî, maķbûlü’s-sîret, maķmûdü’t-tarîķa, edîb ü lebîb, şîme-i ‘azîme şâhibi idi.

Monlâ Hüsâm Hasan Çelebi el-Karâşuyî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Monlâ ‘Alî el-‘Arabî oğlu Monlâ ‘Abdu’r-raķîm hıdmetine vâşıl oldu şoñra²⁶²⁸ ba‘z-ı medârise müderris olarak Üsküb Medresesi’ne müderris oldu şoñra Burûsa’da Yıldırım Bâyezîd Hân²⁶²⁹ Medresesi’ne müderris olup²⁶³⁰ ba‘dehu Tırabozın Medresesi’ne şoñra Şemâniyye’den birine müderris olup ve ba‘dehu Burûsa’ya ve Edrine’ye ve İstanbul’a bilâd-ı şelâse ķadî olup ba‘dehu yüz akçe ile Şemâniyye’den birine müderris olup müderris iken²⁶³¹ tokuz yüz elli yedi târihinde vefât eyledi. Merhûm kerîmü’n-nefs ģalîm u şabûr, lezîzî’s-sohbet, ģüsnu’l-muĥâveret idi ve cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi. *Raĥimehu’llâh.*²⁶³²

Monlâ Emîr Hasan er-Rûmî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup taĥşîl-i ‘ilm eyledükden şoñra İstanbul’da merhûm ‘Atîķ²⁶³³ İbrâhîm Paşa Medresesi’ne ba‘dehu Dâvûd Paşa Medresesi’ne müderris olup²⁶³⁴ [AE 147b] Edrine’de Dârü’l-Ĥadîş Medresesi’ne müderris olup anda müderris iken vefât eyledi. Merhûm ģalîmü’n-nefs ve ‘ilme²⁶³⁵ müşteĝil idi. Cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi. Seyyid Şerîf’ün *Ferâ’iz Şerĥi*’ne ģaşıyesi vardır ve ‘ilm-i âdâbda Mes‘ûd-ı Rûmî’ye ģaşıyesi vardır. *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁶³⁶

Monlâ Meĥammed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü’d-dîn el-Yegânî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup Müftî ‘Alî Çelebi el-Cemâlî’nün mu‘îdi olup ba‘dehu İstanbul’da Murâd Paşa Medresesi’ne ve ba‘dehu Dâvûd Paşa Medresesi’ne

²⁶²⁸ - AE

²⁶²⁹ - AE

²⁶³⁰ - MK

²⁶³¹ ve ba‘dehu Burûsa’ya // iken - MK

²⁶³² - MK

²⁶³³ - MK

²⁶³⁴ müderris olup: şoñra MK

²⁶³⁵ müderris olup // ‘ilme - AE

²⁶³⁶ *Raĥmetu’llâhi ‘aleyh.* - MK

şoñra Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne²⁶³⁷ ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris olup anda müderris iken²⁶³⁸ toköz yüz kırk bir târihinde vefât eyledi. Merhûm muhaqqık ü müdaqqık idi²⁶³⁹ ve cemi‘-i ‘ulûmda müşâreketi [MK 179b] var idi ve hîç bir aḥadı yaramazlıkla zıkr itmez idi. *Raḥimehu ‘llâh.*²⁶⁴⁰

Monlâ Süleymân er-Rûmî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Anḳara’da ba‘z-ı medârise müderris olup şoñra İstanbul’da Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne müderris olup ve Toḳat Medresesi’ne müderris olup²⁶⁴¹ ba‘dehu Edrine’de Çifte Medresesi’ne müderris olup anda vefât eyledi.²⁶⁴² Pâdişâh düğüninde ‘ulemâ cem‘iyyetinde imtiḥânda iken füc’eten²⁶⁴³ yıkılıp çadıra iletdiler. Toköz yüz otuz yedi târihinde vefât eyledi. Merhûm ehl-i ‘ilm idi, kimesneye ta‘arruzı yok idi, kendü nefsine meşğûl idi²⁶⁴⁴ ve her aḥadı ḥayr ile yâd iderdi. *Raḥimehu ‘llâh.*²⁶⁴⁵

Monlâ Kuṭbü’-d-dîn el-Merzifonî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Müftî ‘Alî Çelebi²⁶⁴⁶ el-Cemâlî ḥıdmetine vâşıl oldu şoñra²⁶⁴⁷ ba‘z-ı medreselere müderris olarak İzniḳ Medresesi’ne müderris oldu ba‘dehu Vezîr Dāvūd Paşa’nuñ İstanbul’daki medresesine müderris olup²⁶⁴⁸ şoñra Tırabozın Medresesi’ne müderris oldu.²⁶⁴⁹ Anda müderris iken toköz yüz otuz beş târihinde vefât eyledi. Merhûm aḥlâḳ-ı ḥamîde ve mürüvvet-i medîḥa şâḥibi idi.

²⁶³⁷ Müftî ‘Alî Çelebi el-Cemâlî’nün mu‘îdi olup ba‘dehu İstanbul’da Murâd Paşa Medresesi’ne ve ba‘dehu Dāvūd Paşa Medresesi’ne şoñra Vezîr ‘Alî Paşa Medresesi’ne: ba‘dehu Müftî ‘Alî el-Cemâlî’nün mu‘îdi oldu şoñra İstanbul’da Murâd Paşa Medresesi’ne MK

²⁶³⁸ Anda // iken: Çifte’de AE

²⁶³⁹ - MK

²⁶⁴⁰ - MK

²⁶⁴¹ müderris olup // olup - MK

²⁶⁴² anda // eyledi. -MK

²⁶⁴³ cem‘iyyetinde // füc’eten: cemi‘inde imtiḥândan mağsiyyen AE

²⁶⁴⁴ Kimesneye // idi. - MK

²⁶⁴⁵ - MK

²⁶⁴⁶ - MK

²⁶⁴⁷ oldu. Şoñra - AE

²⁶⁴⁸ müderris olup - MK

²⁶⁴⁹ müderris oldu: olup AE

Cemî²⁶⁵⁰-i ‘ulûmda müşâreketi var idi, ‘Arabiyye ile fıkıh nisbeti ziyâde idi. Şadrü’ş-şerî‘a’ya²⁶⁵¹ ve Seyyid’üñ *Şerh-i Miftâh*’ına ba‘zı ta‘lîkâtı vardır. *Raḥimehu’llâh*.²⁶⁵¹

Monlâ Pîr Aḥmed

‘Ulemâ-yı ‘aşrından [AE 148a] okıyup soñra Müftî Aḥmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg ḥıdmetine vâşıl oldu ba‘dehu İstanbul’da Re’îsü’l-kurrâ’ın Medresesi’ne soñra Kaştamonı’da Atabeg Ġâzî²⁶⁵² Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa’da Manastır ve Murâdiyye medreselerine²⁶⁵³ müderris oldu ba‘dehu Haleb’e kâdî olup ba‘dehu ma‘zûl olup²⁶⁵⁴ seksen akçe ile müteḳâ‘id iken toḳuz yüz elli târîḥinde vefât eyledi. Merḥûm mu‘allim-i²⁶⁵⁵ ḥalîm, kerîmü’n-nefs, şabûr u vaḳûr, şaḥîḥü’l-‘aḳîde, her aḥade ḥayr şanardı. [MK 180a] Cemî²⁶⁵⁶-i ‘ulûmda müşâreketi ve ba‘zı maḥallere ta‘lîkâtı var idi. *Raḥimehu’llâh*.²⁶⁵⁷

Monlâ Muḥammed eş-Şeyḥ Maḥmûd el-Muḡlavî

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup soñra Karamanî Monlâ Kara Seyyidî ḥıdmetine vâşıl oldu ba‘dehu Kütâhiyye’de müderris olup soñra Burûsa’da Ferḥâdiyye Medresesi’ne müderris olup²⁶⁵⁸ ba‘dehu Kütâhiyye yanında Vezîr Kâsım Paşa Medresesi’ne müderris olup müderris iken toḳuz yüz kırk târîḥinde²⁶⁵⁹ vefât eyledi. Merḥûm kerîmü’n-nefs, ḥalîmü’ṭ-ṭab‘ idi. Ve şûfiyyüne²⁶⁶⁰ ḥuşûşan ṭarîḳat-ı Vefâiyye’ye kemâl-i maḥabbeti var idi. ‘İlme kemâl-i iştiḡâl ile meşḡûl olup kütüb-i keşîreye ve leṭâ’ifine muṭṭalî‘ idi. Ve tevâriḥi ve menâkıb-ı ‘ulemâyı ve şuleḥâyı tamâm ḥıfz eyleyüp şürûḥdan ve ḥavâşiden çok taşnîfâtı vardır. *Tehzîb-i Kâfiye* şerḥi ve Monlâ-zâde’nüñ *Hidâyetü’l-Ḥikme*’ine şerḥi vardır. Ḥ’âce-zâde’nüñ

²⁶⁵⁰ [Şadrü’ş-şerî‘a’nın *el-Vikâye* adlı eseri ifade olunmaktadır.]

²⁶⁵¹ - MK

²⁶⁵² Kâdî MK

²⁶⁵³ Burûsa’da // medreselerine: Burûsa’da Manastır Medresesi’ne ba‘dehu Burûsa’da Murâdiyye Medresesi’ne AE

²⁶⁵⁴ ba‘dehu ma‘zûl olup: ‘azl olunup MK

²⁶⁵⁵ - AE

²⁶⁵⁶ - AE

²⁶⁵⁷ - MK

²⁶⁵⁸ müderris olup -MK

²⁶⁵⁹ olup // târîḥinde: oldu. Anda iken MK

²⁶⁶⁰ idi // şûfiyyüne: ve şûfîlere AE

hâşiyesi var idi, *Hidāyetü'l-Hikmet Şerh*'ne aña teznîb eyledi -Ya' nî itmâm eyledi. Nitekim zeneb-i hayvânun tamâmı olduğu gibi²⁶⁶¹ teznîbün ma' nâsı budur.- ve Seyyid Şerîf'ün *Hâşîye-i Tecrid*'ine hâşiyesi vardur ve Sûretü'd-Đuḥâ'yı tefsîr idüp *Tenvîrü'd-Đuḥâ fî-Tefsîri ve 'd-Đuḥâ* diyü tesmiye eyledi. Ve nice resâ'il ü ta' lîkâtı vardur, bu kadar beyân kâfidür.

Monlâ Şemsü'd-dîn Ahmed bin el-Mevlâ Hamza el-Ğâdî eş-şehîr bi-' Arab Çelebi

' Aşrı ' ulemâsından okıyup ba' dehu Mısr Kâhire'ye varup ' ulemâsından okıdı. Tefsîri ve fıkḥı ve uşûl-i fıkḥı ve tamâm *Muṭavvel*'i ve *Mufaşşal*'i okıdı. Mısr'da fazîleti tamâm şöhret [MK 180b] buldı ve şuyûḥından icâzet kitâbeti virdiler.²⁶⁶² Şâhib-i kitâb “Gördüm ve okıdum.” didi. Ve Mısr'da hey'et ü hendese ve sâ'ir ' ulûm-ı ğarîbe daḥı taḥşîl eyledi ba' dehu²⁶⁶³ Rûm'a geldi. Merḥûm Kâsım Paşa, Ebî Eyyûb-ı Enşârî'ye karîb yirde binâ eyledügi medreseyi virdi.²⁶⁶⁴ Müddet-i ' ömri anda mürûr eyledi. Merḥûm ' âlim ü ' âbid ve şâlih ü müttakî, kerîmü'n-nefs, şâhîḥü'l- ' aḳîde, vaḳûr u şabûr [idi] ve her ferde ḥayrı degerdi ve bundan çok kimesne müntefi' oldı. Ekser iştiğâli *Tefsîr-i Ğâdî* ile fıkḥa idi. Toḳuz yüz elli târîḥinde vefât eyledi.²⁶⁶⁵

Olsun celîsi ḥûr ile ğilmân bi's-şafâ

Olsun şefî' i câlis-i rıdvân Muştafa²⁶⁶⁶ / *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.²⁶⁶⁷

²⁶⁶¹ olduğu gibi -MK

²⁶⁶² ' Aşrı ' ulemâsından okıyup ba' dehu Mısr Kâhire'ye varup ' ulemâsından okıdı. Tefsîri ve fıkḥı ve uşûl-i fıkḥı ve tamâm *Muṭavvel*'i ve *Mufaşşal*'i okıdı. Mısr'da fazîleti tamâm şöhret buldı ve şuyûḥından icâzet kitâbeti virdiler: İbn el-Mevlâ Efḍal-zâde Şemâniyye'den birinde müderris iken [ḥıdmetine girmiştir. Ba' dehu] Mısr Kâhire'ye [varup] Sultân Bâyezîd zamânında ' ulemâsından ḥadıṣ-i *Kütüb-i Sitte*'yi [AE 148b] okıdı, icâzet-i tamme virdiler. Ve tefsîri ve fıkḥı ve uşûl-i fıkḥı ve tamâm *Muṭavvel*'i okıdı ve okıtdı ve *Mufaşşal*'ı daḥı okıtdı, Mısr'da fazîleti tamâm şöhret buldı. Ve şuyûḥından icâzet kitâbeti [aldı] ve bu kitâbda buña tamâm fazîlet u şalâḥ ile şehâdetlerini AE

²⁶⁶³ - AE

²⁶⁶⁴ medreseyi virdi: medresede müderris olup AE

²⁶⁶⁵ Toḳuz // eyledi. -MK

²⁶⁶⁶ Toḳuz // Muştafa -MK

²⁶⁶⁷ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*. -AE

Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed

‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ba‘z-ı medārise müderris oldı ba‘dehu Kālender-ḥāne’ye müderris olup²⁶⁶⁸ soñra Ebī Eyyüb-ı Enşārī Medresesi’ne²⁶⁶⁹ ba‘dehu Şemāniyye’den birine müderris oldı. Anda müderris iken²⁶⁷⁰ toḳuz yüz elli tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl, selīmü’t-ṭab‘ idi.²⁶⁷¹ Her aḥadı ḥayr ile yād iderdi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā Muḥyi’d-dīn Muḥammed bin ‘Abdu’l-evvel eş-şehīr bi-Şaçlu Emīr

Vālidı medīne-i Tebriz’de Ḥanefī kādīsı idi. Evvelā²⁶⁷² vālidinden okıdı. Merḥūm rivāyet ider ki “Monlā Celālū’d-dīn-i Devvānī ḥazretlerini gördüm lākin şaḡir idüm. Fe-emmā ‘azīmet-i celālde fevḳa’l-‘āde idi. ‘Ulemā-yı Tebriz miyānında ‘izzet u i’tibārı ziyāde idi.” diyü rivāyet ider.²⁶⁷³ Merḥūm Şaçlu Emīr vālidı ḥayātında Rūm’a gelüp Mevlānā²⁶⁷⁴ Mü’eyyed-zāde’nün vālidı ile maḥabbet-i²⁶⁷⁵ sābıqası olmaḡın bir medrese²⁶⁷⁶ ‘arz eyledi. Lākin manşib-ı kazāyı ihtiyār idüp nice bilāda kādī olduḡdan soñra [AE 149a] Sulṭān Süleymān Ḥān²⁶⁷⁷ *eskenehu’llāhu fī-lā gurefī’l-cinār*²⁶⁷⁸ Gekbüze’de²⁶⁷⁹ Vezīr Muştāfā Paşa [MK 181a] Medresesi’ni şadaḳa idüp ba‘dehu Maḡnisa Medresesi’ni ba‘dehu Şemāniyye’den birini virdi ba‘dehu Haleb kazāsını soñra Şām kazāsını ve ba‘dehu İstanbul kazāsını virdi ba‘dehu ‘azl eyleyüp yevmī yüz aḳçe teḳā’üd vazīfesi eyledi.²⁶⁸⁰ Ma’zül iken toḳuz yüz altmış üç tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘ālim ü fāzıl ve ‘ulūm-ı ‘Arabiyye ve ‘ulūm-ı şer‘ iyyede, ḥuşūşan şinā‘at-ı inşāda mahāret-i tāmmesi var idi. Üç lisānda²⁶⁸¹

²⁶⁶⁸ müderris olup -MK

²⁶⁶⁹ Enşārī Medresesi’ne: Enşārī’ye MK

²⁶⁷⁰ Şemāniyye’den // iken: Şemāniyye müderris olup Şemāniyye’de AE

²⁶⁷¹ - AE

²⁶⁷² - AE

²⁶⁷³ Tebriz // ider: Tebriz’den ‘azīz meclis-i şerīflerinde sükūn u vaḳār [üzere idi.] ‘İzzet u i’tibārı bī-ḥadd u bī-ḳarār idi.” diyü rivāyet [olmur.] AE

²⁶⁷⁴ - AE

²⁶⁷⁵ - AE

²⁶⁷⁶ bir medrese: Burūsa’da MK

²⁶⁷⁷ - AE

²⁶⁷⁸ “Allah onu cennette en yüksek mertebeye yerleştirsın.”

²⁶⁷⁹ *eskenehu’llāhu* // Gekbüze’de - MK

²⁶⁸⁰ - AE

²⁶⁸¹ Üç lisānda: Bu MK

bî-naẓîr münşe'âtı vardır ve kütübden²⁶⁸² ba'z-ı mevâzî'a daḥı ta'lîkâtı vardır. Kerîmü'n-nefs idi ve her kişiyi ḥayr ile yâd iderdi. Envâ'-ı ḥuṭûṭı taḥşîl²⁶⁸³ ü tekmîl eylemiş idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*²⁶⁸⁴

Monlâ Muḥyi'd-dîn Muḥammed bin 'Abdu'l-kâdir eş-şehîr bi-Ma'lûl

'Ulemâ-yı 'aşrından -Muḥyi'd-dîn-i Fenârî ve İbn Kemâl Paşa ve Hüsâm Çelebi ve el-Mevlâ Bedrû'd-dîn²⁶⁸⁵ gibi fuẓalâdan-²⁶⁸⁶ okıdı ba' dehu Sultân Süleymân Hâcei Monlâ²⁶⁸⁷ Ḥayrû'd-dîn ḥıdmetine vardı sonra Burûsa'da Kâsım Paşa Medresesi'ne ba' dehu İstanbul'da Efḍal-zâde Medresesi'ne sonra Vezîr Meḥammed Paşa Medresesi'ne ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris oldı ba' dehu Mısr'a kâdî oldı sonra ma'zûl olup yine Şemâniyye'den birine müderris oldı. Yevmî ṭoksan akçe vazîfe ta'yîn olunup def'a-i sāniyede Mısr'a kâdî olduğdan sonra Anadolı kâdî-askeri olup dîvân-ı hümâyûn ḥıdmetine ayağında veca' olmak ile kâdir olmaduğı ecilden 'azl olunup yüz elli akçe teḳâ'üd vazîfesi oldı. Ol hâlde iken²⁶⁸⁸ ṭokuz yüz altmış üç târiḥinde rûḥ-ı pür-fütûḥı [MK 181b] âşiyâne-i²⁶⁸⁹ cinâna ṭayerân eyledi. Merḥûm 'âlim ü fâzıl, fâşıl-ı beyne'l-ḥaḳḳ ve'l-bâṭıl idi. Aşl²⁶⁹⁰ Kumlâ'dan idi. Kumlâ'da bir mu'allim-ḥâne ve İstanbul'da bir Dârü'l-kurrâ binâ eyledi. Dârü'l-kurrâ'sı yanında medfûndur. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*²⁶⁹¹

Monlâ Muḥyi'd-dîn

Merḥabâ Çelebi demekle ma'rûfdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıdı ki Zeyrek-zâde Rûknü'd-dîn gibi ve Mîrim [AE 149b] Çelebi gibi. Ba' dehu mu'allim-i Sultân Süleymân Hâce Ḥayrû'd-dîn ḥıdmetine vâşıl oldı²⁶⁹² ba' dehu Burûsa'da Çendik Medresesi'ne sonra Karaḥişâr-ı Şâhib Medresesi'ne ve ba' dehu İstanbul'da 'Alî Paşa

²⁶⁸² kendünün MK

²⁶⁸³ taḥşîn AE

²⁶⁸⁴ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.* -MK

²⁶⁸⁵ ve el-Mevlâ Bedrû'd-dîn -MK

²⁶⁸⁶ - AE

²⁶⁸⁷ - AE

²⁶⁸⁸ Ol // iken: bu hâlde AE

²⁶⁸⁹ âsitâne-i AE

²⁶⁹⁰ - AE

²⁶⁹¹ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.* -MK

²⁶⁹² - AE

Medresesi'ne sonra Edrine'de Çifte'den birine müderris oldu²⁶⁹³ ve ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris olduğdan sonra beyne'l-hâşş ve'l-â'm meşhûr olan Dımışku's-Şâm kâdîsi oldu ve ba' dehu Burûsa'ya kâdî olup sonra²⁶⁹⁴ Edrine'ye kâdî oldu. Edrine'de kâdî iken toköz yüz elli târihinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl ve müdaqqık-i kâmil,²⁶⁹⁵ zekâ-yı 'âzîm şâhibi, selîmü't-tab', halîmü'n-nefs idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁶⁹⁶

Monlā Muḥyi'd-dīn Pīr Muḥammed İbn Monlā 'Alī el-Fenārī

'Ulemā-yı 'aşrından okıdı sonra diyār-ı 'Acem'e gidüp 'ulemā-yı Buḥārā ve Semerḳand'dan okıyup taḫşīl-i 'ulūmdan sonra yine²⁶⁹⁷ Rûm'a gelüp merhûm Sulṭān Selīm eb-i Sulṭān Süleymān²⁶⁹⁸ buña İstanbul'da Vezīr Muştafa Paşa Medresesi'ni virüp ba' dehu Edrine'de Çifte'den birine müderris oldu sonra²⁶⁹⁹ Şemâniyye'den birine müderris olup yine ma' zûl olup şâniyen yine müderris olduğda²⁷⁰⁰ gözleri ma' lûl olup ikâmet-i hıdmet-i tedrîsden 'aczi olmağın 'azl olunup tekâ'üd vazîfesi altmış akçe eylediler. Ol hâlde iken²⁷⁰¹ toköz yüz elli dört târihinde [MK 182a] vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü 'âbid, ahlâk-ı hamîde şâhibi idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā 'Alā'ü'd-dīn 'Alī bin Şālîḥ

'Ulemā-yı 'aşrından okıyup sonra²⁷⁰² Monlā 'Abdu'l-vâsi' hıdmetine vâşıl olup mu'îdi oldu ba' dehu Edrine'de Sirâciyye Medresesi'ne ba' dehu Burûsa'da Ferhâdiyye Medresesi'ne sonra Kapluca Medresesi'ne ba' dehu Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne ba' dehu Çifte'den birine müderris oldu²⁷⁰³ sonra Şemâniyye'den birine müderris olup ba' dehu Edrine'de Sulṭān Bâyezîd Medresesi'ne müderris oldu sonra

²⁶⁹³ müderris oldu -AE

²⁶⁹⁴ olup sonra: oldu ve ba' dehu AE

²⁶⁹⁵ ve AE

²⁶⁹⁶ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: 'aleyhi Raḥmetu'llāhi mevfûren ve deḫale Dârü's-selâmi maḡfûran* "Allah'ın rahmeti pek çok üzerine olsun. Daru's-selam'a günahlardan arınmış olarak girsin." AE

²⁶⁹⁷ - AE

²⁶⁹⁸ Sulṭān Selīm // Süleymān: Sulṭān Süleymān Ḥān MK

²⁶⁹⁹ müderris // Şonra: duḡûl idüp ve ba' dehu AE

²⁷⁰⁰ yine ma' zûl // olduğda -MK

²⁷⁰¹ Ol // iken: bu hâlde AE

²⁷⁰² - AE

²⁷⁰³ Çifte'den // oldu: Çifte'ye dâhil olup AE

Burūsa'ya kâdî olup Burūsa'da²⁷⁰⁴ kâdî iken toktuz y z elli t r hinde vef t eyledi. Merh m   lim   f z l ve cemi -i   l mda [AE 150a] m   areketi var idi. Ve in  ada da ı m  hir idi,²⁷⁰⁵ *Kel le ve Dimne*'yi T rki'ye terceme eyledi. In  ası lat f ve ed s  zar fd r ve h sn-i hatt a da ı k dir[dir.] Ve bi'l-c mle a b r-ı     t dan m teb dir “In  ada bunu  gibi k tt b n dird r.”²⁷⁰⁶ *Ce ala'll    sa yehu me    ran ve ed  alehu f  dari'l-ker meti ma    ran.*²⁷⁰⁷

Monl  S lih 

  ara S lih  demekle ma       r.   lem -y      r ndan ok yup     ra²⁷⁰⁸ mu  allim-i S lt n S leyman  lan H   e Hayr 'd-d n h   metine v   l oldu andan     ra²⁷⁰⁹ evvel    ekmece Medresesi'ne,    niyen Bur sa'da   apluca Medresesi'ne,      en Gekb  ze Mu  tafa Pa  a Medresesi'ne, r bi an Ma  nisa'da S lt  niyye Medresesi'ne, h  misen   em niyye'den birine m    ris olup anda m    ris iken²⁷¹⁰ toktuz y z kır  d rt t r hinde vef t eyledi. Merh m   lim   f z l, ismi m  sem  s na m    b   , z  hiri ve b   n        idi. *Ra  metu'll  hi   aleyh.*²⁷¹¹

Monl  Eb 'l-Ley 

  lem -y      r ndan ok yup     ra²⁷¹² Monl  Z m r 'ye mu    d oldu ba  dehu K t  hiyye'de [MK 182b] m    ris olup     ra   stanbul'da el-H    H san-z  de Medresesi'ne m    ris olup²⁷¹³ ba  dehu Ma  m  d Pa  a Medresesi'ne m    ris oldu  dan²⁷¹⁴     ra Eb  Eyy b-  En   r  Medresesi'ne m    ris oldu ba  dehu²⁷¹⁵   em niyye'den birine m    ris olup     ra H aleb'e k     oldu ba  dehu     'a k    

²⁷⁰⁴ anda MK

²⁷⁰⁵ - AE

²⁷⁰⁶ n       r: ender-i n   r olmak  ur. AE

²⁷⁰⁷ “Allah gayretini kabul eylesin ve keramet yurduna affolunmu   olarak als n.”

²⁷⁰⁸ - AE

²⁷⁰⁹ Old  //     ra: olup ba  dehu AE

²⁷¹⁰ anda // iken:   em niyye'de AE

²⁷¹¹ *Ra  metu'll  hi   aleyh: Ra  imehu'll  h.* AE

²⁷¹² - AE

²⁷¹³ m    ris olup - MK

²⁷¹⁴ m    ris oldu  dan - MK

²⁷¹⁵ m    ris // ba  dehu: ve ba  dehu AE

olup²⁷¹⁶ kâdî iken toğuz yüz kırđ dört târihinde Şâm'da vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü nâşih ü²⁷¹⁷ şâlih, keşirü'l-hayr, hüsnü'l-'aķide, edib ü vaķur kimesne idi. Allâhu Te'âlâ merķadını nûr ve celîsini hûr 'ale'l-ķusûr ide.

Monlâ Faħrû'd-dîn İbn Muħammed İbn Ya'ķûb

'Ulemâ-yı 'aşrından -Monlâ²⁷¹⁸ Taşķöprü-zâde ve Monlâ Şücâ' gibi fużalâdan-oķıdı²⁷¹⁹ ba' dehu Seyyidî Çelebi'ye mu'îd oldu soñra İzniķ'de müderris olup ve ba' dehu İstanbul'da Efđal-zâde Medresesi'ne soñra Dâvûd Paşa Medresesi'ne ve bunlardan²⁷²⁰ soñra Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne ve ba' dehu Çifte'ye dâhil olup soñra Semâniyye'den birine müderris oldu. Semâniyye'de²⁷²¹ toğuz yüz kırđ altı târihinde rahmet-i Raħmân'a dârü'n-na'im-i cinâna²⁷²² dâhil oldu. Merhûm fâzıl ve zekiyyü't-tab' idi ve ħalîmü'n-nefs, [AE 150b] edib ü lebîb ve vaķur u şabûr idi. 'Unfuvân-ı şebâbda, dâr-ı na'imü'l-me'âba dâhil oldu.

Monlâ Muşliħu'd-dîn Muştafa

Nâmi Maşdar demek ile şöħret-i tâmmı vardır. 'Ulemâ-yı 'aşrından oķıyup ve ba' z-ı medârise müderris olarak²⁷²³ Mağnisa'da Sultâniyye Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Semâniyye'den birine müderris oldu ba' dehu Haleb'e kâdî olup soñra Ka'betu'llâh'a kâdî oldu. Ka'be'den ma' zül olup İstanbul'a ķarîb yirde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü şâlih, şaħiħü'l-'aķide, muħibb-i [MK 183a] ħayr idi. Ba' z-ı evķâtında tarîķat-ı şûfiyyeye ħıdmet idüp ħattâ Şeyħ 'Ârif-i bi'llâh Seyyidî 'Alî bin Meymûn el-Mağribî ħıdmetine vuşûli menķûldur.

²⁷¹⁶ olup: olup anda MK

²⁷¹⁷ nâşih ü - AE

²⁷¹⁸ - MK

²⁷¹⁹ fużalâdan oķıdı - AE

²⁷²⁰ ve bunlardan - MK

²⁷²¹ Semâniyye'de: Anda iken MK

²⁷²² dârü'n-// cinâna: na'im ü cinâna AE

²⁷²³ olup AE

Monlā Şeyh Muḥammed Çelebi

Bāmī Muḥammed Çelebi demekle ma' rûfdur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıdı ki Monlā Muḥyi'd-dîn-i Fenārī gibi²⁷²⁴ ba' dehu Kāra Bālī hıdmetine vāşıl oldı şoñra Burūsa'da Hüsreviyye Medresesi'ne²⁷²⁵ müderris olup İstanbul'da Muştafā Paşa Medresesi'ne²⁷²⁶ şoñra Tırabozın Medresesi'ne²⁷²⁷ ba' dehu Ebī Eyyüb-ı Enşārī Medresesi'ne şoñra Şemāniyye'den birine müderris oldı. Anda müderris iken²⁷²⁸ toḡuz yüz elli bir tārīhinde vefāt eyledi. Merḡūm 'ālim ü fāzıl, maḡmūdū't-ṭarīkat ve marziyyū's-sīret idi.

Monlā Sinānū'd-dīn Yūsuf

Köprücük-zāde demek ile ma' rûfdur. 'Ulemā-yı 'aşrından -Monlā Kāra Seyyidī ve Monlā Meḡemmed-i Samsunī gibi fuḡalādan- okıdı²⁷²⁹ ba' dehu Kefe'de tavaṭṭun idüp fetvā virdi, nās bundan müntefi' oldılar. Ba' dehu Kaştamonı'da Atabeg Medresesi'ne ve ba' z-ı medārise daḡı müderris olup şoñra²⁷³⁰ Şemāniyye'ye dāḡil oldı ba' dehu Burūsa'da Murādiyye Medresesi'ne şoñra İstanbul'da Ayaşofıyya Medresesi'ne müderris oldı. Bundan şoñra Amāsiyye'ye müftī ve Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderris olup ba' dehu yetmiş akçe ile müteḡā' id olup ba' dehu yine²⁷³¹ Amāsiyye'ye müftī olup anda iken²⁷³² toḡuz yüz elli iki²⁷³³ tārīhinde raḡmet-i Raḡmān'a ve dār-ı cināna vāşıl oldı. Merḡūm 'ālim ü fāzıl, müdaḡḡıḡ ü muḡaḡḡıḡ, 'ulūm-ı 'Arabiyye'de māhir ve 'ulūm-ı şer' iyyede mişli nādir [AE 151a] idi.

İlhāk: Bu 'abd-ı za' īf-i nāsī [MK 183b] efḡaru'n-nās İbrāḡīm bin Aḡmed el-Amāsī ki bu terceme ile muḡayyeddür, 'unfuvān-ı şebābda Amāsiyye'de merḡūm

²⁷²⁴ ki Monlā // gibi -MK

²⁷²⁵ Hüsreviyye Medresesi'ne: Hüsreviyye'ye AE

²⁷²⁶ İstanbul'da // Medresesi'ne: ba' dehu Burūsa'da Sultān Medresesi'ne MK

²⁷²⁷ Medresesi'ne: Medresesi'ne müderris MK

²⁷²⁸ Anda // iken: Şemāniyye'de AE

²⁷²⁹ Monlā Kāra // okıdı: okıdı Monlā Kāra Seyyidī ve Monlā Meḡemmed-i Samsunī gibi AE

²⁷³⁰ - AE

²⁷³¹ olup // yine: oldı şoñra MK

²⁷³² anda iken: Amāsiyye'de AE

²⁷³³ İki: bir AE [Bu tarih Muharrem Tan (age, s. 349), Muhammet Hekimoḡlu'nda (age, s. 772) "Dokuz yüz elli bir veya dokuz yüz elli iki" olarak yer almakta olup MK nüshasında "Dokuz yüz elli iki" AE nüshasında "Dokuz yüz elli bir" olarak belirtilmiştir.]

Köprücük-zâde'ye dânişmend olup Seyyid Şerîf'ün kısm-ı şâliş şerhinden 'ilm-i beyânı merhûmdan okıdum. Bi't-tamâm merhûm tenâfur-ı hürûf bahşinde bu kelimâtı fakîre kırâ'at eyledi. لنا بقرة وفي رقبتها قبرة وقبرة رقبة بقرتنا خير من قبرة رقبة بقرتكم ya'ni "Bizüm bir şığırumuz vardır ve bu yanında²⁷³⁴ alaca ipi vardır. Bizüm şığırumuzuñ bu yanındaki alaca ip, sizüñ sığıruñuzuñ bu yanındaki alaca ipden eyüdü." diyü ta'birden soñra işde bu Türkî'de "Hâ Şüfî Şa'ban hâ Şa'ban Şüfî" diyü edâ eyledi. Çün²⁷³⁵ Sekkâkî ve Seyyid Şerîf bi-'ibâretihi merhûmuñ hâtırında idi, satır satır kırâ'at iderdi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā 'Alī İbnü's-Şeyḥ Hâcî Çelebi

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup beyne'n-nâs fazlı meşhûr olup ba' dehu Dimetoka Medresesi'ne soñra İstanbul'da Hâcî Hasan-zâde Medresesi'ne ba' dehu Dâvûd Paşa Medresesi'ne soñra Edrine'de Halebiyye Medresesi'ne ba' dehu Ebî Eyyûb-ı Enşârî Medresesi'ne soñra Şemâniyye'ye vâşıl oldu ve Şemâniyye'de müderris iken tokuz yüz kırk dört târîhinde vefât eyledi.²⁷³⁶ Merhûm²⁷³⁷ 'âlim ü fâzıl, tab'-ı nakḥâd ve zihn-i vakḥâd şâhibi idi. 'Ulûm-ı 'Arabiyye'ye nisbeti cümleden ziyâde idi. 'Arabî münşe'âtı ve kaşâ'idi vardır ve ba'z-ı mevâzî'a ta'liḳâtı var idi. Sinn-i şebâbda vefât itmekle zâhir olmadı.

Monlā Muḥammed Beg

Merhûm Sultân Bâyezîd Hân²⁷³⁸ kullarından idi. Tarîḳ-i emâreti terk idüp beyt-i²⁷³⁹ 'ilm 'imâretine meşğûl olup 'ulemâ-yı 'aşrından -Muẓafferü'd-dîn-i 'Acemî'den [MK 184a] ve Monlā Muḥyi'd-dîn-i Fenârî'den ve Monlā Pîr Aḥmed Çelebi'den okıyup ba' dehu Kemâl Paşa-zâde'ye mu'îd oldu. Soñra İstanbul'da Murâd Paşa Medresesi'ne ve ba'z-ı medârise müderris olarak Edrine'de Çifte'ye müderris iken dimâğı muḥtall olup terk-i [AE 151b] tedrîs eyledi. Ba' dehu yine şaḥîḥ olup Mısr'a

²⁷³⁴ ve // yanında - AE

²⁷³⁵ ya'ni AE

²⁷³⁶ vefât eyledi: vâşıl-ı raḥmet-i Raḥmân'a oldu. MK

²⁷³⁷ - AE

²⁷³⁸ - AE

²⁷³⁹ - MK

müteveccih olıcağ Freng esîr eyledi,²⁷⁴⁰ ba‘z-ı ehibbâsı şatun aldılar. İstanbul’a geldükde Burûsa’da Sultân Medresesi’ne ba‘dehu Edrine’de Sultân Bâyezîd Medresesi’ne müderris olup²⁷⁴¹ sonra Şâm’a kâdî oldı ba‘dehu ma‘zûl olup İstanbul’a geldükde mizâcî ziyâde muhtell olup bu hâlde Mısr kâdîlığı virilüp eyyâm-ı şitâda sefer idüp Kütâhiyye’ye varduğda toğuz yüz elli târihinde vefât eyledi. Merhûm edîb ü lebîb, ‘ilme ve ehline muhibb idi ve tarîkat-ı şûfiyyeye mâ’il idi. ‘Ulûmuñ²⁷⁴² cemî‘inde mâhir idi²⁷⁴³ ve ‘ulûm-ı ‘akliyyede ve ‘ulûm-ı riya’ziyyede mişli nâdir idi. Ve kütüb-i keşîreye mâlik idi, ekşerini mütlâ‘a eylemiş idi. Ve ba‘z-ı kütübe ta‘lîkâtı vardır. *Ravvaha’llâhu rûhahu ve nevvera’darîhahu*.

Monlâ Manastırlı Çelebi

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Monlâ Karamanî Seyyidî hıdmetine vâşıl oldı ba‘dehu Manastır’a müderris olup ba‘dehu yine andan ‘azl olunup²⁷⁴⁴ sonra tedrîsi terk idüp ‘ilme ve ‘ibâdete meşğûl oldı²⁷⁴⁵ sonra Edrine’de Halebiyye Medresesi’ni teklîf eylediler, kabûl eylemedi, yigirmi akçe vazîfe eylediler. Ol hâlde iken²⁷⁴⁶ toğuz yüz kırk toğuz²⁷⁴⁷ târihinde vefât eyledi. Merhûm²⁷⁴⁸ şâlih ve diyânete ve ‘ilm ü ‘ibâdete müştegîl, ‘âlim ü ‘âmil, yirde olan bereketu’llâhdan bir bereket idi. *Rahmetu’llâhi ‘aleyh*.

Monlâ İbrâhîm Halebi el-Hanefî

İstanbul’da Sultân Mehemmed [MK 184b] Câmî‘i’nde haţîb idi. Aşlı²⁷⁴⁹ Haleb’den idi. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Mısr’a varup ‘ulemâsından hadîş ü tefsîr ve uşûl ü fîrû‘ okıyup sonra bilâd-ı Rûm’a gelüp İstanbul’da tavaţţun

²⁷⁴⁰ Ba‘dehu // eyledi. -MK

²⁷⁴¹ müderris olup -MK

²⁷⁴² - AE

²⁷⁴³ - MK

²⁷⁴⁴ ba‘dehu yine andan ‘azl olunup - MK, “andan ‘azl olunup” der-kenâr AE

²⁷⁴⁵ - AE

²⁷⁴⁶ Ol // iken: bu hâlde AE

²⁷⁴⁷ kırk toğuz: elli MK [Bu tarih Muhammet Hekimoğlu’nda (age, s. 776) “Dokuz yüz kırk dokuz veya dokuz yüz elli” olarak yer almakta olup AE nüshasında “Dokuz yüz kırk dokuz” MK nüshasında “Dokuz yüz elli” olarak belirtilmiştir.]

²⁷⁴⁸ - AE

²⁷⁴⁹ - AE

eyledi. Ba‘zı cevâmi‘e imâm olup ba‘dehu Sultân Mehemmed Câmî‘i’ne hem imâm ve hem haţib oldu. Merhûm Sa‘dî Çelebi binâ eylediği Dârü’l-kurrâ’ya müderris oldu. Ol hâlde iken²⁷⁵⁰ to uz y z elli altı t ri inde vef t eyledi. ‘ mri to sandan tec v z eylemi  idi. ‘Ul m-ı mu‘tebereye ‘ lim idi, hu   an ‘ilm-i fık da ve u  lde yed-i t l sı var idi. Ta   v  na   [AE 152a] ve z hid   m teverri‘, halk dan m n  atı‘ olup²⁷⁵¹ y  evinde veya mescidde bulunurdu. Yolda mescide giderken kademi kudd mına m teveccih idi. Bir a adı z kr eylemezdi ill  bi’l-hayr. D ny da ev  t  ‘ilm   ‘ib det  ve ta n f   kit bete ma r f idi. Ve beyne’n-n s istic bet-i du‘  ile ma r f idi. Hayl  mu annef t  vardur amm  e heri fık da *M lte a’l-Eb ur*’dur. Ve *M nyetu’l-Mu all *’ye  er   vardur, adı * gunyetu’l-M temelli*’d r,²⁷⁵² ma b l  er d r. Mes  il-i  al tdan bir nesne yokdur ki anda mer  m olmaya. *Ra metu’ll hi ‘aleyhi v si’aten ve ‘al  esl f hi ile’t-t si’ati*.²⁷⁵³

Monl  Mu yi’d-d n Mu ammed el-H sey n 

Seyrek Mu yi’d-d n demek ile ma r fdur. An ara nev  isinden idi. ‘Ulem -yı ‘  rından okıdı ki Germiy n  Monl  Sin n gibi²⁷⁵⁴ ve Kocalu Monl  Seyyid  Mu ammed ve Birgi-z de Mu li u’d-d n gibi ba‘dehu Ayd nlu Monl  B l ’ye mu‘ d oldu  onra An ara Medresesi’ne ve Merzifon Medresesi’ne ve To at Medresesi’ne m derris oldu ba‘dehu Sult n S leym n o    eh-z de Sult n Mehemmed’e h  ce olup ol h lde iken²⁷⁵⁵ to uz y z kır  yedi [MK 185a] t ri inde vef t eyledi. Merh m ‘ lim   f z l ve z k  ve mustak m ’     idi. ‘ lm-i ‘Arabiyye ve u  l-i fık  u d n ve ‘ lm-i tefs re k dir kimesne idi. Ve fu ar  v  mes k ne mu ibb ve vez  if-i ‘ib detde tam m m cid idi. *Ra metu’ll hi ‘aleyh*.²⁷⁵⁶

²⁷⁵⁰ Ol // iken: bu h lde AE

²⁷⁵¹ - AE

²⁷⁵² * gunyetu’l-M temelli*’d r: *el-M temelli*’d r MK

²⁷⁵³ Ra metu’ll hi // ile’t-t si’ati: Ra metu’ll hi ‘aleyh. MK “Allah’ın rahmeti to  a onun ve ondan sonrakilerin  zerine olsun.”

²⁷⁵⁴ Sin n gibi: Seyyid  MK

²⁷⁵⁵ ol // iken -AE

²⁷⁵⁶ *Ra metu’ll hi ‘aleyh*. -MK

Monlā Muḥyi'd-dīn el-Ḳocavī

Ḳara Muḥyi'd-dīn demek ile ma' rûfdur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Ḥamīdū'd-dīn İbn Efḍalū'd-dīn hıdmetine vâsıl oldu ba' dehu ba' z-ı medārise müderris olup sonra²⁷⁵⁷ merḥūm Sultān Süleymān Ḥān²⁷⁵⁸ oğlu Sultān Muṣṭafā'ya mu' allim olup mu' allim iken tokuz yüz kırk beş târîhinde vefât eyledi. Merḥūm 'ālim ü fāzıl, şāḥīḥu'l-'aḳīde ve müstakīmü't-ṭarīkat idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁷⁵⁹

Monlā Hızır Ḥayrū'd-dīn

Ṭanagöz-zāde demek ile ma' rûfdur. Ḳaşaba-i Merzifon'dan idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup aḳrānı mā-beyninde faẓl ile meşhūr idi. Şonra²⁷⁶⁰ ba' z-ı medārise müderris olarak mezbūr Sultān Muṣṭafā'ya mu' allim olup mu' allim [AE 152b] iken ke'l-evvel²⁷⁶¹ tokuz yüz elli üç târîhinde vefât eyledi. Merḥūm ḥalīmü'n-nefs ve kerīmü't-ṭab' ve taḥşīl-i 'ulūmda müctehid idi. Ba' z-ı mevāzi' a ta' līḳatı var idi.²⁷⁶² Şāḥīb-i kitāb “Gördüm, ḥaylī hoşca.” diyü rivāyet ider.²⁷⁶³ Ve *Şerḥ-i Şemsiyye*’nün taṣdīḳātına ḥāşiyesi vardur.

Monlā Hidāyetu'llāh

Yār 'Alī-i 'Acemī oğludur. 'Ulemā-yı 'aşrından -şāḥīb-i kitābuñ vālidī ve Monlā Pīr Aḥmed Çelebi ve Monlā Muḥyi'd-dīn-i Fenārī ve Kemāl Paşa-zāde gibi fuẓalādan- okıdı²⁷⁶⁴ ba' dehu İstanbul'da Efḍal-zāde Medresesi'ne ve Ḳalender-ḥāne Medresesi'ne ve Burūsa'da [MK 185b] Yıldırım Bāyezīd Ḥān²⁷⁶⁵ Medresesi'ne ve Edrine'de Çifte'ye ve ba' dehu Şemāniyye'den birine müderris oldu ba' dehu Mekke-i Mükerrreme'ye ḳāḍī²⁷⁶⁶ oldu. Şonra gözi ma' lūl olup ḳazāyı terk idüp Mısr'a²⁷⁶⁷ gelüp

²⁷⁵⁷ - AE

²⁷⁵⁸ - AE

²⁷⁵⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh.* AE

²⁷⁶⁰ idi. Şonra: olup ve AE

²⁷⁶¹ ke'l-evvel -MK

²⁷⁶² var idi - AE

²⁷⁶³ diyü // ider - AE

²⁷⁶⁴ şāḥīb-i // okıdı: okıdı şāḥīb-i kitābuñ vālidī ve Monlā Pīr Aḥmed Çelebi ve Monlā Muḥyi'd-dīn-i Fenārī ve Kemāl Paşa-zāde gibi AE

²⁷⁶⁵ - AE

²⁷⁶⁶ Mükerrreme'ye ḳāḍī: Şerefu'llāh ḳāḍisi AE

²⁷⁶⁷ ba' dehu AE

toğuz yüz kırk sekiz târîhinde Mısr'da vefât eyledi. Merhûm cemî'-i 'ulûmda müşârik idi. Ve edîb ü lebîb ve mütevâzî' u mütehaşşî' idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

Monlâ Muḥyi'd-dîn Muḥammed bin Ḥüsâmü'd-dîn

Ebnâ-yı Rûm'dan idi ve ebnâ-yı Rûm'dan olan Vezîr Meḥmed Paşa'nun kullarından idi. Sulṭân Meḥmed ol vezîri bir ḥuşûşdan ötüri²⁷⁶⁸ katl eylemiş idi. Mezbûr Ḥüsâmü'd-dîn, 'ulemâ-yı 'aşrından okıyup hattâ nice vilâyete kâdî olup vefât idüp veledi Muḥyi'd-dîn-i mezbûrı terk eyledi. Mezbûr Muḥyi'd-dîn dahı 'ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba'dehu Burûsa'da 'İsâ Beg Medresesi'ne ve Vâcidiyye Medresesi'ne ba'dehu Tire'ye sonra Amâsiyye'de Ḥüseyn Ağa Medresesi'ne müderris oldı ba'dehu Çorlı Medresesi'ne ve ba'dehu Burûsa'da Manastır Medresesi'ne ve²⁷⁶⁹ Mağnisa Medresesi'ne ba'dehu²⁷⁷⁰ Şemâniyye'den birine sonra²⁷⁷¹ Edrine'de Sulṭân Bâyezîd Medresesi'ne müderris oldı ba'dehu Şâm'a kâdî olup sonra Burûsa'ya kâdî oldı ba'dehu ma'zûl olup Burûsa Murâdiyyesi'ne²⁷⁷² seksen akçe ile müderris oldı sonra Ayaşofıyya Medresesi'ne ba'dehu tekrâr Şemâniyye'den birine müderris oldı sonra yine Burûsa'ya kâdî olup ba'dehu Edrine'ye sonra²⁷⁷³ İstanbul'a kâdî oldı. Ol hâlde iken²⁷⁷⁴ toğuz yüz altmış beş târîhinde vefât eyledi. Merhûm; fâzıl, 'ilm-i kelâma ittîlâ'-ı tammı olup ve 'ilm-i fıkhdâ mahâret-i tammesi var idi. [MK 186a] Ve nazm ile ve tevârîḥ ve 'ilm-i muḥâzarât ile ünsi var idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

Monlâ Muḥyi'd-dîn²⁷⁷⁵

Ehlîce dimek ile meşhûrdur. Aydın vilâyetinden idi.²⁷⁷⁶ 'Ulemâ-yı 'aşrından okıdı -Pîr Aḥmed Çelebi ve Ḥüsâm Çelebi gibi ve Muḥammed Şâh İbn el-Mevlâ

²⁷⁶⁸ "bir ḥuşûşdan ötüri" ifadesi AE'de "idi" kelimesinden sonra gelmektedir.

²⁷⁶⁹ ve ba'dehu // Medresesi'ne ve: sonra MK

²⁷⁷⁰ ve AE

²⁷⁷¹ ve ba'dehu Burûsa'ya kâdî oldı ve ba'dehu AE

²⁷⁷² Murâdiyyesi'ne ve ba'dehu tekrâr Şemâniyye'den birine müderris olup ve ba'dehu yine Burûsa'ya [AE 153a] kâdî oldı ba'dehu ma'zûl olup Burûsa Murâdiyyesi'ne AE

²⁷⁷³ ba'de-zâlik AE

²⁷⁷⁴ Ol hâlde: kâdî AE

²⁷⁷⁵ [Monlâ Muhyiddîn başlığı AE'de varken MK nüshasında doğrudan "Ehlîce dimek ile meşhûrdur." şeklinde geçmektedir. MK nüshasında başlık yer almamaktadır.]

Fâzıl Mehemmed İbn el-Hâcî Hasan gibi- ve²⁷⁷⁷ mu'idi oldu. Ba' dehu İstanbul'da Vardar'da ve İstanbul'da Pîrî Paşa Medresesi'ne ve Burûsa'da Manastır Medresesi'ne ve Sultân Medresesi'ne²⁷⁷⁸ müderris oldu. Haylî zamân yatup âhîr müderris iken toköz yüz elli bir²⁷⁷⁹ târîhinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl, şahîhu'l-'aķide ve marziyyü't-tarîkat idi. Gâh hadîs ü tefsîre ve ahyânen va'z u tezkîre müşteğil, muhibb-i fuķarâ ve tarîkat-ı şûfiyyeye mâ'il idi.²⁷⁸⁰ *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi raḥmeten vāsī'aten.*²⁷⁸¹

Monlâ 'Abdu'l-kâdir

Monlâ 'Abdî demek ile ma'rûfdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup soñra²⁷⁸² Hüsâm Çelebi hıdmetine vâşıl oldu ba' dehu Burûsa'da Hüsreviyye'ye müderris olup soñra Ferhâdiyye'ye ba' dehu Karamîşâr-ı Şâhib Medresesi'ne soñra Burûsa'da Sultâniyye Medresesi'ne²⁷⁸³ ve ba' dehu Mağnisa Sultâniyyesi'ne müderris oldu ba' dehu Burûsa'da Murâdiyye Medresesi'ne müderris olup soñra Mekke-i Mükerrreme'ye kâdî oldu ba' dehu Mısr'a kâdî olup anda²⁷⁸⁴ kâdî iken toköz yüz elli dört târîhinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl ve vakûr u şabûr, şahîhu'l-'aķide, hüsnu't-tarîkat idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁷⁸⁵

Monlâ Hüsâmü'd-dîn Hüseyn Çelebi İbn Hasan Çelebi

[Hasan Çelebi] ki muḳaddemâ mezkûrdur.²⁷⁸⁶ [AE 153b] 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup soñra mu'allim-i Sultân Süleymân, H'âce Hayrû'd-dîn hıdmetine vâşıl oldu ba' dehu ba'z-ı medârise müderris olarak Gekbûze'de Muştafâ Paşa Medresesi'ne ba' dehu Mağnisa Medresesi'ne ve ba' dehu Şemâniyye'den birine müderris oldu.

²⁷⁷⁶ Aydın // idi: Aydınî'dür. AE

²⁷⁷⁷ Pîr Ahmed // gibi ve: Monlâ Muhammed bin el-Hâcî Hasan MK

²⁷⁷⁸ İstanbul'da Vardar'da // Medresesi'ne: Vardar'da Pîrî Paşa Medresesi'ne MK

²⁷⁷⁹ iki MK

²⁷⁸⁰ - AE

²⁷⁸¹ *Raḥmetu'llāhi // vāsī'aten: Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* MK

²⁷⁸² - AE

²⁷⁸³ Burûsa'da // Medresesi'ne: Burûsa Sultâniyyesi'ne AE

²⁷⁸⁴ - AE

²⁷⁸⁵ *te'âlâ* AE

²⁷⁸⁶ [Hasan Çelebi] ki // mezkûrdur. -MK

Anda müderris iken²⁷⁸⁷  okuz y z kır  yedi²⁷⁸⁸ t r hinde vef t eyledi. [MK 186b]
Mer umu  cemi -i  ul mda m   reketinden m -  ad   ul m-ı  a liyyeye nisbet-i
t mmesi vardur. *Ra metu'll hi  aleyh.*²⁷⁸⁹

Monl  Kem l

 Ulem -yı  a rından okıyup ba dehu Monl  H s m  elebi h dmetine v  ıl
olup mu idi oldu  onra ba  -ı med rise m derris olarak  zni  d hiline d hil olup
ba dehu  em niyye'den birine  onra Bur sa'da Mur diyye'ye m derris oldu²⁷⁹⁰
ba dehu d r 's-sel m Ba d d'a k d i oldu. Anda²⁷⁹¹ k d i iken  okuz y z elli yedi²⁷⁹²
t r hinde vef t eyledi. Mer um   lim   f z l,²⁷⁹³ sel m ' - ab , h l m 'n-nefs, va  r u
 ab r idi. *Ra metu'll hi  aleyh.*

Monl  Em r H san  elebi  bn es-Seyyid  Al   elebi

 Ulem -yı  a rından -Monl  Gedik H s m ve Monl  A cı-z de H san  elebi
ve Monl  Mi m r-z de gibi fu al dan- okıdı²⁷⁹⁴ ba dehu Monl   Abdu'l-k dir ki
K dir   elebi demek ile ma r fdur, anu  h dmetine v  ıl oldu²⁷⁹⁵  onra ba  -ı
med rise m derris olarak  stanbul'da D v d Pa a Medresesi'ne m derris olup²⁷⁹⁶
ba dehu Vez r Mu ta a Pa a Medresesi'ne  onra  em niyye'den birine m derris oldu
ba dehu Aya ofıyya Medresesi'ne  onra yevm i altm   a  e vaz ife ile²⁷⁹⁷ yine
 em niyye'den birine m derris olup anda iken²⁷⁹⁸  okuz y z elli yedi t r hinde vef t

²⁷⁸⁷ Anda // iken:  em niyye'den AE

²⁷⁸⁸  okuz y z kır  yedi:  okuz y z elli be  MK [Bu tarih Muhammet Hekimo lu'nda (*age*, s. 786)
“Dokuz y z kır  yedi” olarak yer almakta olup MK n shasında yanlı  yazılmı tır.]

²⁷⁸⁹ *Ra metu'll hi  aleyh: Ra imehu'll h.* AE

²⁷⁹⁰ birine // oldu: birine m derris ba dehu Bur sa Mur diyyesi'ne ve AE

²⁷⁹¹ - AE

²⁷⁹² iki AE [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 354) ve Muhammet Hekimo lu'nda (*age*, s. 776) “Dokuz
y z elli yedi” olarak yer almakta olup AE n shasına yanlı  yazılmı tır.]

²⁷⁹³   f z l -AE

²⁷⁹⁴  Ulem -yı // okıdı:  Ulem -yı  a rından okıyup Monl  Gedik H s m ve Monl  A cı-z de H san
 elebi ve Monl  Mi m r-z de gibi AE

²⁷⁹⁵ anu  // oldu -AE

²⁷⁹⁶ m derris olup -MK

²⁷⁹⁷ yevm i // ile -MK

²⁷⁹⁸ anda iken -AE

eyledi. Merhûm²⁷⁹⁹ lezîzü's-şoḥbet, şaḥîḥü'l-akīde, kerîmü'n-nefs, ehl-i mürüvvet, şâhib-i fütüvvet idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.

Monlâ Muḥyi'd-dîn Muḥammed İbn Vezîr Muştafâ Paşa²⁸⁰⁰

Ulemâ-yı aşrından okıyup ba'dehu²⁸⁰¹ İstanbul'da babası [MK 187a] medresesine müderris olup sonra Burûsa'da Sulṭāniyye Medresesi'ne müderris oldu. Anda²⁸⁰² müderris iken toḳuz yüz kırk târîḥinde vefât eyledi. Merhûm âlim ü fâzıl ve edîb ü lebîb, cemî'-i ulûmda müşâreketi var idi. Âlem-i şebâbda vefât eyledi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.²⁸⁰³

Monlâ Muḥyi'd-dîn Meḥammed bin Monlâ Ḥayrû'd-dîn

Babası Monlâ Ḥayrû'd-dîn,²⁸⁰⁴ Sulṭân [AE 154a] Süleymân ḥâcesidür. Ulemâ-yı aşrından okıyup İstanbul'da Muştafâ Paşa Medresesi'nde müderris iken âlem-i şebâbda toḳuz yüz kırk üç târîḥinde vefât eyledi. Merhûm selîmü't-ṭab', kerîmü'n-nefs, kendü nefesine meşḡûl idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.

Monlâ Feraḥ

Ḳaramanî'dür. Ulemâ-yı aşrından okıyup ba'dehu Ḥâce Ḥayrû'd-dîn ḥıdmetine vâşıl oldu sonra ba'z-ı medârise müderris olarak İstanbul'da Ḳalenderḥâne Medresesi'ne ba'dehu Çorlı Medresesi'ne ve ba'dehu Edrine'de Çifte'ye duḥûlden sonra Şemâniyye'den birine müderris oldu. Anda müderris iken²⁸⁰⁵ toḳuz yüz altmış üç târîḥinde vefât eyledi. Merhûm zarîfü'n-nefs, lezîzü's-şoḥbet, ḥüsnü'l-muḥâzarat idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh*.

²⁷⁹⁹ - AE

²⁸⁰⁰ [Bu isim MK nüshasında Monlâ Hayrüddîn'den sonra yer almaktadır.]

²⁸⁰¹ - MK

²⁸⁰² Burûsa'da // Anda: Burûsa Sulṭāniyyesi'nde AE

²⁸⁰³ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh*. AE

²⁸⁰⁴ Babası // Ḥayrû'd-dîn: ki AE

²⁸⁰⁵ Anda // iken: bunda AE

Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed el-Germiyānī

Şaru Şemsü'd-dīn²⁸⁰⁶ demek ile ma' rûfdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu H'âce Hayrū'd-dīn hıdmetine vâşıl oldu şoñra Burûsa'da Çendik Medresesi'ne ba' dehu İstanbul'da Efdaliyye Medresesi'ne ve ba' dehu Muştafâ Paşa Medresesi'ne ve ba' de-zâlik Maḥmūd Paşa Medresesi'ne ve ba' dehu Burûsa'da Sultân Medresesi'ne ve ba' de-zâlik²⁸⁰⁷ Şemâniyye'den birine müderris oldu. Ve ba' dehu²⁸⁰⁸ İstanbul'da Sultân Medresesi'ne ibtidâ bunlar müderris olup anda müderris iken²⁸⁰⁹ toḡuz yüz elli yedi târiḡinde vefât eyledi. Merḡum 'âlim ü fâzıl ve muḡaḡḡık ü müdaḡḡık, evḡâtını ifâde vü istifâdeye şarf iderdi. *Raḡmetu'llâhi 'aleyh.*²⁸¹⁰

Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed el-Burûsavî

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Müftî 'Alî el-Cemâlî hıdmetine vâşıl oldu ba' dehu²⁸¹¹ 'İsâ Beg Medresesi'ne ve ba' dehu İnegöl Medresesi'ne müderris olup anda²⁸¹² iken toḡuz yüz [MK 187b] yigirmi yedi²⁸¹³ târiḡinde vefât eyledi. Merḡum²⁸¹⁴ evḡâtını 'ilm ü 'ibâdete şarf idüp fâ'ik-ı aḡrân ve nâdir-i zamân olanlardan idi. Çok kitâba ta' lîḡâtı var idi lâkin ba' de vefâtihi zâyî' oldu. *Raḡmetu'llâhi 'aleyh.*

Monlā 'Abdu'r-raḡmân İbn Yûnus el-İmâm

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu²⁸¹⁵ Kocalu Seyyidî Muḡyi'd-dīn hıdmetine vâşıl oldu şoñra²⁸¹⁶ ba' z-ı medârise [AE 154b] müderris olup toḡuz yüz elli

²⁸⁰⁶ Şems AE

²⁸⁰⁷ ve ba' dehu Muştafâ // ba' de-zâlik: şoñra Burûsa'da Sultân Medresesi'ne ba' dehu Maḥmūd Paşa Medresesi'ne şoñra MK

²⁸⁰⁸ ba' de'l-küll AE

²⁸⁰⁹ anda // iken -AE

²⁸¹⁰ *Raḡmetu'llâhi 'aleyh. Raḡimehu'llâh. AE*

²⁸¹¹ -MK

²⁸¹² olup anda -AE

²⁸¹³ yigirmi yedi: elli iki MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 355) ve Muhammet Hekimoḡlu'nda (*age*, s. 792) "Sultan Süleyman devri başlarında" şeklde yer almaktadır.]

²⁸¹⁴ - AE

²⁸¹⁵ - AE

²⁸¹⁶ ve AE

iki²⁸¹⁷ târîhinde vefât eyledi. Merhûm²⁸¹⁸ ‘âlim ü zekî, kavîyyü’l-fıtnat ve ceyyidü’l-
kariha, ‘ilm-i kelâma nisbet-i tâmmesi var idi. Mevâzî’-ı müşkileyi hall eylemiş
idi.²⁸¹⁹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*

Monlâ ‘Abdu’l-kerîm

Rûmili’nde Vize’den idi. Ba’z-ı ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıyup sonra Müftî
Kemâl Paşa-zâde hıdmetine vâsıl oldu sonra²⁸²⁰ ba’z-ı medârise müderris olup gidene
dek²⁸²¹ Amâsiyye’de Hüseyin Ağa Medresesi’ne müderris olduğdan sonra Monlâ
Ebü’s-su’ud kırk akçe medreseye merhûm ‘Abdu’l-kerîm-zâde ve Kâdî-zâde ve
Vizelü ‘Abdu’l-kerîm ve Kara ‘Abdu’l-kerîm merhûmuñ kuvvet-i fazîleti kitâbda
dâhile idhâl idüp imtiḥân eyleyüp merhûmü’l-Kerîm şümme ibnü’l-Kerîm şümme
Kâdî-zâde şümme ‘Abdu’r-raḥmân didügi meşhûrdur. Ol târîhde Kâdî-zâde’ye
Kablucâ’yı, ‘Abdu’l-kerîm Yıldırım’ı İbn ‘Abdu’l-kerîm’(e) Kalendar-hâneyi ve
Kara ‘Abdu’r-raḥmân’a daḥı ber-mercûh kırk şahın kır(d)ıgı virildi.²⁸²² Ba’dehu Çorlu
Medresesi’ne müderris olup sonra Mağnisa’ya müderris oldu. Anda müderris iken
toḳuz yüz altmış bir târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁸²³

Monlâ Şemsü’l-dîn Ahmed

Bolu’dan idi. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba’dehu Kâdî’-asker Kâdirî Efendi
hıdmetine vâsıl olup ba’dehu ba’z-ı medârise müderris olup İstanbul’da Dâvûd Paşa
Medresesi’ne ve ba’dehu Muştafâ Paşa Medresesi’ne ve ba’dehu Edrine’de Çifte’ye
ve ba’dehu Şemâniyye’den birine ve ba’dehu Edrine Sultân Bâyezîd’ine müderris
olup ba’dehu Şâm’a kâdî olup yine ma’zûl olup seksen akçe tekâ’üd vazîfesini

²⁸¹⁷ toḳuz // iki: toḳuz yüz kırk sekiz MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 356) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 792) “Dokuz yüz elli iki” olarak yer almakta olup MK nüshasındaki tarih yanlış yazılmıştır.]

²⁸¹⁸ - AE

²⁸¹⁹ Mevâzî’-ı / idi. -MK

²⁸²⁰ oldu. Şöñra: olup ve AE

²⁸²¹ gidene dek: ve ba’dehu AE

²⁸²² olduğdan sonra // virildi. - MK

²⁸²³ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* - AE

eylediler. Mütেকā' id²⁸²⁴ iken tokuz yüz altmış beş târihinde vefât eyledi. Merhûm²⁸²⁵ tayyibü'n-nefs, kerîmü'l-ahlâk [MK 188a] idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Sa' dī Çelebi

Akşehir'den Şeyh Tācū'd-dīn Aḥmed oğludur. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba' dehu şāriḥ-i *Şir'at* Seyyidī 'Alī-zāde ḥıdmetine ba' dehu Monlā²⁸²⁶ Muḥyi'd-dīn-i Fenārī ḥıdmetine soñra Ḥ'āce Ḥayrū'd-dīn ḥıdmetine vuşulden soñra Dimetoka Medresesi'ne müderris oldı²⁸²⁷ [AE 155a] ba' dehu İstanbul'da Vezīr İbrāhīm Paşa Medresesi'ne müderris olup ba' dehu Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed'e ḥ'āce olup vefât eyledükde Semāniyye'den birine müderris olup²⁸²⁸ soñra Amāsiyye müftī ve Sulṭān Bāyezīd Medresesi'ne müderris oldı ba' dehu Burūsa'da Murādiyye Medresesi'ne müderris olup anda müderris iken²⁸²⁹ tokuz yüz elli yedi târihinde vefât eyledi. Merhûm 'ālim-i muḥakḳık, 'ıffet ü şalāḥ ve diyānet şāhibi idi. Şāḥihü'l-'aḳide ve müstaḳimü't-tarıḳat kimesne²⁸³⁰ idi. Tarīkat-ı şūfiyyeden ḥazẓ-ı vāfirı var idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁸³¹

Monlā Ḥayrū'd-dīn Hızır

Şaru Hızır demekle ma'rūfdur. Anḳara'da toğdı.²⁸³² 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Tācī-zāde Monlā Sa' dī ḥıdmetine vāşıl oldı soñra²⁸³³ ba' z-ı medārise müderris olarak İstanbul'da Ḥacī Ḥasan-zāde Medresesi'ne ve ba' dehu Üsküb

²⁸²⁴ vāşıl olup ba' dehu ba' zı medārise müderris olup İstanbul'da Dāvūd Paşa Medresesi'ne ve ba' dehu Muştafā Paşa Medresesi'ne ve ba' dehu Edrine'de Çifte'ye ve ba' dehu Semāniyye'den birine ve ba' dehu Edrine Sulṭān Bāyezīd'ine müderris olup ba' dehu Şām'a ḳāḏī olup yine ma' zül olup seksen akçe teḳā' üd vazīfesini eylediler. *Mütেকā' id*: vāşıl oldı soñra medārise müderris olarak İstanbul'da Dāvūd Paşa Medresesi'ne müderris oldı ba' dehu Edrine'de Çifte'ye soñra Semāniyye'den birine ba' dehu Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Medresesi'ne müderris soñra Şām-ı şerife ḳāḏī oldı ba' dehu ma' zül olup seksen akçe teḳā' üd vazīfesini eylediler. Ol ḥâlde MK

²⁸²⁵ - AE

²⁸²⁶ - AE

²⁸²⁷ müderris oldı -AE

²⁸²⁸ müderris olup // olup - MK

²⁸²⁹ müderris iken - AE

²⁸³⁰ - MK

²⁸³¹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh.* AE

²⁸³² Anḳara'da toğdı. -MK

²⁸³³ ve AE

Medresesi'ne ba' dehu Çorlı Medresesi'ne müderris oldu. Anda²⁸³⁴ müderris iken
toğuz yüz kırk toğuz târihinde vefât eyledi. Merhûm fâzıl u kâmil, mütevâzî',
lezîzî's-şoğbet, hüsnü'l-muḥâveret idi. Üç lisânda nazma kâdir idi. *Raḥmetu'llâhi*
'aleyh.²⁸³⁵

Monlâ 'Abdu'llâh İbnü's-Şeyḥ Kemâl

Boyâbâd'dan idi, Şeyḥ-zâde demek ile ma'rûf idi. Babası, Zeyniler şeyḥi Şeyḥ
Tâcû'd-dîn ḥulefâsından idi. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıdı -Seyyid Muḥammed el-
Kocavî ve Muḥammed bin Ḥasan es-Samsunî gibi- soñra²⁸³⁶ ba' z-ı medârise
müderris [MK 188b] olup ba' dehu 'uzlet ihtiyâr idüp on beş akçe vazîfe ta'yîn
eylediler. Meşâyih ile mu'âşeret eyleyüp ehl-i dünyâdan münkaṭı' olup toğuz yüz elli
yedi târihinde vefât eyledi. Merhûmuñ çok²⁸³⁷ 'ulûmda müşâreketi var idi. 'Ulûm-ı
'akliyye vü nakliyyede mâhir ve tefsîrde ḥod²⁸³⁸ yed-i tûlâsı var idi. *Raḥmetu'llâhi*
'aleyh.²⁸³⁹

Monlâ Ḥasan el-Karamanî

Begşehrî idi.²⁸⁴⁰ 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Monlâ Seyyidî el-Ḥamîdî
ḥıdmetine vâşıl oldu soñra Burûsa'da müderris olup ba' dehu Ğalaṭa ve Selânîk ve
Trâblus gibi ba' z-ı şehrlere kâdî oldu ba' dehu tekâ'üd ihtiyâr eylemegin kırk akçe
tekâ'üd vazîfesi²⁸⁴¹ eylediler. [AE 155b] İstanbul'da toğuz yüz altmış Şafer'inde
vefât eyledi.²⁸⁴² 'Âlim ü fâzıl ve tefsîr ü ḥadîs ve 'ilm-i 'Arabiyye ve 'ilm-i uşûlde
mâhir idi. Ve ḥadem ü ḥaşem ve vakûr u muḥteşem kimesne idi. *Raḥmetu'llâhi*
'aleyh.²⁸⁴³

²⁸³⁴ müderris // Anda -AE

²⁸³⁵ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

²⁸³⁶ - AE

²⁸³⁷ Merhûmuñ çok - AE

²⁸³⁸ - MK

²⁸³⁹ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

²⁸⁴⁰ Begşehrî idi: Yeñişehr'dendür. MK

²⁸⁴¹ ba' dehu Ğalaṭa // vazîfesi: ve ba' zı kaşabâta kâdî olup -Ğalaṭa ve Selânîk ve Trâblus gibi- ba' dehu
tekâ'üd vazîfesi kırk akçe AE

²⁸⁴² İstanbul'da // eyledi: Ol hâlde iken toğuz yüz altmış târihinde vefât eyledi. Merhûm MK

²⁸⁴³ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

Monlā Muḥyi'd-dīn

Ḥakīm-zāde demek²⁸⁴⁴ ile meşhūr idi. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup aḳrānı mā-beyninde fazīlet ile meşhūr idi. Ba'z-ı vilāyete ḳāḏī olup ḳazāsında maḥmūdū's-sīret idi. Ba'dehu Medīne-i Münevvere'de ḳāḏī iken toḳuz yüz elli tāriḥinde vefāt eyledi. 'Ālim ü fāzıl idi²⁸⁴⁵ ve ṭayyibü'l-aḥlāk ve ḥüsnü's-sīret idi. İstanbul'da bir medrese binā eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*²⁸⁴⁶

Monlā 'Abdu'l-ḥay İbn 'Abdu'l-kerīm İbn 'Alī İbn el-Mü'eyyed

'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba'dehu Amāsiyye'de müderris olup soñra İstanbul'da Muştafā Paşa Medresesi'ne müderris oldu ba'dehu ba'z-ı vilāyete ḳāḏī olup soñra taşavvufa rāḡıb olup bir zamān tekā'üd [MK 189a] ihtiyār eyledi ve ba'dehu cebren yine ḳāḏī olmaḡa ilzām olunup Āmid'e daḡı ḳāḏī olup ba'dehu Amāsiyye'ye ḳāḏī oldu soñra ḳazāyı terk idüp evinde 'ibādete mülāzım iken vefāt eyledi. Merḥūm kerīmü't-ṭab', saḡıyyü'n-nefs, muḥıbb-i ehl-i ḡayr idi. 'Arabiyye ve tefsīr ü ḥadīṣ ü fıkḥda tamām rüsūḡı var idi. Ve kendüsi ve vālidı Monlā 'Abdu'l-kerīm daḡı ḥüsn-i ḡaṭṭ yazarlardı.²⁸⁴⁷ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Sinānū'd-dīn Yūsuf

Aşlı Ḳaresi'dendür. 'Ulemāsından okıyup taşavvuf cānibine rāḡıb oldu. Ṭarīḳat-i²⁸⁴⁸ şūfiyyeyi taḡşīl idüp naḳl-i ḥadīṣ ü tefsīr ve va'z u tezḳire meşḡul oldu. Edrine'de ve İstanbul'da va'z idüp çok kimesne enfās-ı müteberrikesinden behremend ü sūd-mend olmışdur. 'İlm-i 'Arabiyye'de ve ḥadīṣ ü tefsīrde mahāret-i tāmmesi vardır. 'Ābid ü şāliḡ, şīme-i 'azāime şāḡibi idi. Cebninden envār tele'lü'

²⁸⁴⁴ Ḥakīm-zāde demek: Ḥakīm-zādelik AE

²⁸⁴⁵ 'Ālim // idi: Merḥūm' ālim ü fāzıl MK

²⁸⁴⁶ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḡimehu'llāh. AE*

²⁸⁴⁷ Ve kendüsi // yazarlardı: ve ḥüsn-i ḡaṭṭ yazardı kendüsi ve vālidı 'Abdu'l-kerīm AE

²⁸⁴⁸ oldu. Ṭarīḳat-i: olup AE

iderdi. İstanbul'da toğuz yüz altmış beş²⁸⁴⁹ târihinde vefât eyledi. Nitekim hakkında bu beyt-i hûb vâki' olmuştur.²⁸⁵⁰ Beyt:

Vâ' iz ü nâşih ola Monlâ Sinân

Aña menzil ola firdevs-i cinân

Monlâ Bedrû'd-dîn Maĥmûd el-Aydinî

'Ulemâ-yı 'aşrından [AE 156a] okıyup sonra nâsdan münkaṭı' olup 'ilm-i şerîfe meşğûl oldu ba' dehu naḳl-i ḥadîş ü²⁸⁵¹ tefsîr için medrese virildi. Tefsîrde ve ḥadîşde ve fûrû' da ve uşûlde mahâret-i tâmmesi var idi. Mütâla'a ve ifâdeden hâlî olmazdı. İstanbul'da Vezîr Şûfî Meĥammed Paşa'nun Dârü'l-Ḥadîş Medresesi'nde müderris iken toğuz yüz elli altı²⁸⁵² [MK 189b] târihinde vefât eyledi. Merĥûmun²⁸⁵³ 'ilm ü fazlı taĥmîn olınandan ziyâde idi. Dersine hâzır olanlar dâ'ire-i kesbden dâ'ire-i keşfe kadem basmışdır, diyü rivâyet olunur.²⁸⁵⁴ *Raĥmetu'llâhi 'aleyh raĥmeten vâsi' aten.*²⁸⁵⁵

Monlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Amâsiyyevî²⁸⁵⁶

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba'z-ı medârise müderris olup ba' dehu teĥâ'üd ihtiyâr²⁸⁵⁷ idüp Dârü'l-Ḥadîş'den naḳl-i ḥadîş ü tefsîr iderken toğuz yüz elli sekiz târihinde vefât eyledi. Merĥûm 'ilm ü 'ibâdete ve tedrîs ü ifâdeye müşteĝil, nâsdan mu'riz u münkaṭı' idi. Enfâs-ı şerîfesinden çok kimesne müntefi' idi. *Raĥmetu'llâhi 'aleyh.*

²⁸⁴⁹ toğuz // beş: toğuz yüz altmış sekiz MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 359) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 802) "Dokuz yüz altmış beş" olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁸⁵⁰ Nitekim // olmuştur. -AE

²⁸⁵¹ ḥadîş ü -MK

²⁸⁵² toğuz // altı: toğuz yüz elli sekiz MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 359) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 802) "Dokuz yüz elli altı" olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁸⁵³ - AE

²⁸⁵⁴ ider. MK

²⁸⁵⁵ *Raĥmetu'llâhi // vâsi' aten. Raĥmetu'llâhi 'aleyh.* MK

²⁸⁵⁶ [Bu isim hem Muharrem Tan (*age*, s. 359) hem de Hekimoğlu'nda (*age*, s. 804) Aydinî şeklinde yer almaktadır.]

²⁸⁵⁷ - AE

Monlā Şemsü'd-dīn Muḥammed bin 'Ömer bin Emru'llāh İbn Akşemsü'd-dīn

'Ulemā-yı 'aşrından -İsrāfīl-zāde gibi ve Taşköprü-zāde gibi ve Muḥyi'd-dīn-i Fenārī gibi ve Kādī-'asker Kādīrī Çelebi gibi fuḫalādan- okıdı²⁸⁵⁸ ba' dehu ba' z-ı medārise müderris olarak Burūsa'da Haṇçerlü'ye müderris oldu sonra Şeh-zāde Sultān Selīm'e ḥāce oldu ba' dehu tokuz yüz elli tokuz²⁸⁵⁹ tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm 'ālim ü fāzıl ve zekī idi ve cemī'-i 'ulūmda müşareketi var idi. Ba' z-ı mevāzı'-ı müşkileye ta'likātı vardır. Laṭīfū't-tab' ve lezīzū's-şoḥbet, maḥmūdū't-tārīkat idi. Sinn-i şebābda vefāt eyledi. Eger zamān-ı şeyḫūhiyyete yitişse idi çok āşarı zuḥūr eylemek me'mūl idi.²⁸⁶⁰ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Ḥayrū'd-dīn

Aşlı Kaştamonı vilāyetindendir. Şāhib-i kitāb tayısıdır. 'Ulemā-yı 'aşrından - Monlā 'Abdu'r-raḥmān ve Monlā 'Abdu'l-laṭīf ve Monlā Meḥemmed Şāh bin el-Ḥacī Ḥasan [MK 190a] ve şāhib-i kitābuñ vālidı ve Müftī Sa'dī Çelebi gibi fuḫalādan- okıdı sonra²⁸⁶¹ ba' z-ı medārise müderris olup ba' dehu şeh-zādelerden [AE 156b] birine ḥāce oldu. Ol ḥālde iken²⁸⁶² tokuz yüz elli üç tārīhinde vefāt eyledi. Merḥūm 'ilm ve ehline muḥibb, kerīmu'l-aḥlāk, tāhirū'l-lisān idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*

Monlā Baḫşī

Aşlı Küre-i Nūḥās'dandır. 'Ulemā-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Boyābādī Monlā Şücā'dan okıdı sonra²⁸⁶³ ba' z-ı medārise müderris olup ba' dehu Şeh-zāde

²⁸⁵⁸ İsrāfīl-zāde // okıdı: okıdı İsrāfīl-zāde gibi ve Taşköprü-zāde ve Muḥyi'd-dīn-i Fenārī gibi ve Kādī-'asker Kādīrī Çelebi gibi AE

²⁸⁵⁹ Ba' dehu // tokuz: Ol ḥālde iken tokuz yüz elli sekiz MK [Bu tarih Muharrem Tan (age, s. 359) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (age, s. 804) "Dokuz yüz elli dokuz" olarak yer almakta olup MK nüshasında "Dokuz yüz elli sekiz" olarak yazılmıştır.]

²⁸⁶⁰ me'mūl idi: recā olunurdu. AE

²⁸⁶¹ 'Ulemā-yı 'aşrından -Monlā 'Abdu'r-raḥmān ve Monlā 'Abdu'l-laṭīf ve Monlā Meḥemmed Şāh bin el-Ḥacī Ḥasan ve şāhib-i kitābuñ vālidı ve Müftī Sa'di Çelebi gibi fuḫalādan- okıdı sonra: Monlā 'Abdu'r-raḥmān'dan okıyup 'ulemā-yı 'aşrından okıdı. Monlā 'Abdu'l-laṭīf'den ve Monlā Meḥemmed Şāh İbn el-Ḥacī Ḥasan'dan ve şāhib-i kitābuñ vālidinden ve Müftī Sa'di Çelebi'den okıyup ve AE

²⁸⁶² Ol // iken -AE

²⁸⁶³ Şonra: Ve AE

Sultân Selîm'e h'âce oldu. Ol hâlde iken²⁸⁶⁴ toköz yüz elli bir târihinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü şâlih, mustakîmü't-tab', ceyyidü'l-karîha idi.²⁸⁶⁵ Cemî'-i 'ulûmda müşâreketi var idi, ehl-i şalâh idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*²⁸⁶⁶

Monlâ Ca'fer el-Menteşevî

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Kâdirî Çelebi hıdmetine vâsıl olup²⁸⁶⁷ ba' dehu ba' z-ı medârise müderris olarak Şeh-zâde Sultân Bâyezîd'e h'âce oldu ba' dehu hacca giderken toköz yüz altmış dört²⁸⁶⁸ târihinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl ve vaḳûr u şabûr, muḥibb-i ehl-i ḥayr ve kendü nefsine meşḡul idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*

Monlâ Dervîş Meḥemmed

Monlâ Sinân Paşa'nuñ kıızı oğlıdur. 'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu Kemâl²⁸⁶⁹ Paşa-zâde-i merhûm hıdmetine vâsıl oldu soñra ba' z-ı medârise müderris olarak Edrine'de Çifte'ye dâhil olup anda müderris iken²⁸⁷⁰ toköz yüz altmış iki târihinde vefât eyledi. Merhûm ḥalîmü'n-nefs, müstakîmü't-tab', ḥayra ve ehline muḥibb idi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*²⁸⁷¹

Monlâ Muşliḥu'd-dîn Muştafâ bin Monlâ Seyyidî el-Menteşevî [MK 190b]

'Ulemâ-yı 'aşrından okıyup ba' dehu²⁸⁷² Kemâl Paşa-zâde hıdmetine yitişdi soñra ba' z-ı medârise²⁸⁷³ müderris olarak Edrine'de Çifte'ye müderris iken toköz yüz altmış dört târihinde vefât eyledi. Merhûm 'âlim ü fâzıl,²⁸⁷⁴ müstakîmü't-tab',

²⁸⁶⁴ Ol // iken: ba' dehu AE

²⁸⁶⁵ - AE

²⁸⁶⁶ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.* -MK

²⁸⁶⁷ ba' dehu // olup -MK

²⁸⁶⁸ toköz // dört: toköz yüz elli dört MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 360) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 806) "Dokuz yüz altmış dört" olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁸⁶⁹ Paşa'nuñ // Kemâl - MK

²⁸⁷⁰ müderris iken - AE

²⁸⁷¹ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

²⁸⁷² - AE

²⁸⁷³ Soñra // medârise: ve ba' zı medreselere AE

²⁸⁷⁴ 'âlim ü fâzıl - AE

mütâla‘a-i kütübe mülâzım, cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁸⁷⁵

Monlâ Sa‘du’llâh

Şeyḥ Şâzelîoğlu demek ile ma‘rûfdur. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu²⁸⁷⁶ şâhib-i kitâbuñ vâlidî ḥıdmetine yitişüp mu‘îdi oldı soñra ba‘z-ı medârise müderris olup İstanbul’da Hâcî Ḥasan-zâde Medresesi’ne müderris²⁸⁷⁷ iken toḳuz yüz elli bir târiḥinde vefât eyledi. Merḥûm ‘âlim ve ceyyidü’l-karîḥa [AE 157a] idi. Ehl-i ḥayra ve ehl-i şalâḥa muḥibb idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*

Monlâ ‘Abdu’l-kerîm İbn ‘Abdu’l-vehhâb

‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu Müftî Sa‘dî Çelebi ḥıdmetine vâşıl oldı. - Ol zamânda Sa‘dî Çelebi İstanbul kâdîsi idi soñra müftî oldı.- Merḥûm Monlâ ‘Abdu’l-kerîm, anuñ ḥıdmetinde olup ‘ulûma iştiḡâli ve taḥşîl-i ‘ilm ü ma‘ârif zıyâde ihtimâm[ı] var idi. Ve cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi ve ‘ulûm-ı ‘Arabiyye vü ‘aḳliyye ve ‘ilm-i tefsîrde mahâreti²⁸⁷⁸ var idi. ‘Âlem-i şebâbda iken toḳuz yüz kırk altı târiḥinde vefât eyledi. Sağ olaydı şân-ı ‘azîme şâhibi olurdu, diyü rivâyet olunur.²⁸⁷⁹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*

Monlâ Mîr ‘Alîm el-Buḥârî

Buḥârâ’da ve Semerḳand’da ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıdı. Taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp ba‘dehu bilâd-ı Rûm’a gelüp merḥûm Sultân Süleymân Ḥân²⁸⁸⁰ Mısr ḥavâlîsinden otuz aḳçe ‘ulûfe²⁸⁸¹ eyleyüp bir zamân Mısr’da [MK 191a] sâkin oldı. Soñra İstanbul’a geldükde toḳuz yüz elli târiḥinde vefât eyledi. Merḥûm ‘âlim ü fâzıl ve

²⁸⁷⁵ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh. AE*

²⁸⁷⁶ - AE

²⁸⁷⁷ Medresesi’ne müderris: Medresesinde -AE

²⁸⁷⁸ -Ol zamânda Sa‘dî Çelebi İstanbul kâdîsi idi soñra müftî oldı.- Merḥûm Monlâ ‘Abdu’l-kerîm, anuñ ḥıdmetinde olup ‘ulûma iştiḡâli ve taḥşîl-i ‘ilm ü ma‘ârif zıyâde ihtimâm[ı] var idi. Ve cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi var idi ve ‘ulûm-ı ‘Arabiyye vü ‘aḳliyye ve ‘ilm-i tefsîrde mahâreti: İstanbul kâdîsi idi evvelâ soñra müftî oldı. ‘Âlim ü fâzıl idi, ‘ulûma iştiḡâli var idi. Ve ‘ulûm-ı edebiyye vü ‘aḳliyye ve ‘ilm-i tefsîrde mahâreti var idi ve cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi AE

²⁸⁷⁹ eyledi. MK

²⁸⁸⁰ - AE

²⁸⁸¹ - AE

edib ü lebîb idi. Ve ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye’de ve ‘akliyye vü şer‘iyyede ve hadîş ü tefsîrde hatt-ı vâfiri var idi ve hüsn-i hatt yazardı. ‘İlm-i belâğatda *Fevâ’id-i Gıyâsiyye*’ye bir makbûl şerhi vardır. *Rahmetu’llâhi ‘aleyh*.

Monlâ Hüsâmü’ d-dîn Hasan eṭ-Ṭâliş²⁸⁸² el-‘Acemî

Vilâdeti Tebrîz’ dendir. ‘Ulemâ-yı Tebrîz’den okıdı. Şâhib-i kitâb eydür.²⁸⁸³ “Ben Monlâ Hüsâm’dan şöyle istimâ‘ eyledüm, didi ki ‘Ben ‘Allâme Celâlü’ d-dîn-i Devvânî’yi gördüm ve Ğıyâşü’ d-dîn Manşûr bin Şadrü’ d-dîn el-Hüseynî’yi ve Mîr Hasan el-Yezdî’yi gördüm.’ dir.” Ve hikâyet ider ki “Ğıyâşü’ d-dîn Manşûr, ‘Allâme-i Devvânî ile Tebrîz pâdişâhı²⁸⁸⁴ öninde ve meclisde cem‘ oldılar. Ğıyâşü’ d-dîn, Devvânî ile bir miqdâr bahş eylemek murâd eyledi ki akrânı mâ-beyninde bunuñ ile mübâhât eyleye. Emîr-i Tebrîz, ‘Allâme’ye ‘Ğıyâşü’ d-dîn bahşünüñ²⁸⁸⁵ ile müşerref olmak ister.’ didükde ‘Allâme tenezzül eylemeyüp ‘Aşhâb ile söyleşsünler, biz istimâ‘²⁸⁸⁶ ile müşerref olalum.’ diyü cevâb virdi.” Monlâ Hüsâmü’ d-dîn sözi tamâm oldu çünkim.²⁸⁸⁷ Monlâ Hüsâm, Sultân Bâyezîd zamânında Rûm’a gelüp [AE 157b] Şeyh Muẓafferü’ d-dîn-i Şîrâzî’den ve şârih-i *Şir‘at* Seyyidî ‘Alî-zâde’den okıyup soñra²⁸⁸⁸ Monlâ İdrîs ile Hicâz’a gitdi. Sultân Bâyezîd Hân’uñ²⁸⁸⁹ âhir-i saltanatında Mekke-i Mükerrime’de²⁸⁹⁰ toköz yüz elli beş târihine varınca mücâvir oldu. Ba‘ dehu İstanbul’a gelüp²⁸⁹¹ on beş akçe vazîfe eylediler soñra yigirmi akçe ile müderris iken toköz yüz altmış dört târihinde [MK 191b] vefât eyledi. Merhûm ‘âlim ü fâzıl, Şâfi‘iyyü’ l-mezheb idi. ‘İlm-i tefsîr ü hadîşde²⁸⁹² ve eḥadîş ü tevâriḥ ve menâkıb-ı

²⁸⁸² Hasan eṭ-Ṭâliş: et-Tâşkendi MK

²⁸⁸³ - AE

²⁸⁸⁴ şâh MK

²⁸⁸⁵ muḥibbünüñ sizüñ MK

²⁸⁸⁶ biz istimâ‘ : istimâ‘ ı AE

²⁸⁸⁷ Monlâ // çünkim: tamâm oldu. AE

²⁸⁸⁸ - AE

²⁸⁸⁹ Bâyezîd Hân’uñ: Bâyezîd’üñ AE

²⁸⁹⁰ Mekke-i Mükerrime’de: Mekke’de AE

²⁸⁹¹ - MK

²⁸⁹² tefsîr ü hadîşde: hadîş ü tefsîrde AE

‘ulemāda çok hıfzı var idi. *Kaşıde-i Bürde*’ye şerhi vardır ve ādāb-ı bahşde bir risālesi vardır ve daḥı çok risāleleri²⁸⁹³ vardır. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

Monlā Şerîf Mehdî eş-Şîrâzî

Fikârî²⁸⁹⁴ dimekle meşhûrdur. Şîrâz’da Ġıyāsü’d-dîn Manşûr bin Şadrü’d-dîn²⁸⁹⁵ Hüseyinî’den okıdı. Anda ‘ulûm-ı ‘Arabiyye ve kelâm u mantık u hikmet, ittikân u ahkâm eyledi.²⁸⁹⁶ Bilād-ı Rûm’a gelüp İslâmbol’da Monlā²⁸⁹⁷ Muḥyi’d-dîn-i Fenârî’den okıdı ba‘dehu H̱āce Ḥayrû’d-dîn Medresesi’ne müderris oldı soñra²⁸⁹⁸ Dimetoka Medresesi’ne ve ba‘dehu Silivri’de İstanbul’da²⁸⁹⁹ Pîrî Paşa Medresesi’ne soñra Filibe Medresesi’ne müderris oldı. Anda müderris iken toḡuz yüz elli yedi²⁹⁰⁰ târiḥinde vefât eyledi. Merḥûm ‘ālim ü fâzıl ve edîb ü lebîb, leyl ü nehâr ‘ilme meşḡul idi. ‘İlm-i belāḡatda²⁹⁰¹ mâhir idi. *Keşşâf*’a ve Kâḍî Beyzâvî’ye ve *Şerḥ-i Telḥîş*’e ve *Hâşiye-i Tecrîd*’e ta’lîkâtı vardır. ‘Arabî inşâda mâhirdür²⁹⁰² ve Fârsî ve ‘Arabî nazımları vardır ki ehli yanında maḡbûldur. Ve ḥüsn-i ḥaṭṭ ve sür‘at-ı kitâbet ile mevşûfdur. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁹⁰³

Monlā Sa‘yî

İsmi ḡayr-ı ma‘lûm ve bu laḡab ile meşhûrdur. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup taḡşîl ve tekmiḡ-i ‘ulûm²⁹⁰⁴ eyleyüp ‘Arabî’de ve Fârsî’de ve ḥadîş ü tefsîrde mâhir oldı.²⁹⁰⁵ Ve üç lisānda nazmı ve resā’ili meşhûr u maḡbûldur. Merḥûm Sultân Süleymân’uñ evā’il-i saltanatında vefât eyledi. Merḥûm edîb ü lebîb, ḡalîm ü kerîm

²⁸⁹³ Vardur // risāleleri: ve çok risālesi AE

²⁸⁹⁴ - MK

²⁸⁹⁵ - MK

²⁸⁹⁶ idi soñra MK

²⁸⁹⁷ İslâmbol’da Monlā: İstanbul’da AE

²⁸⁹⁸ oldı. Soñra: olup ba‘dehu AE

²⁸⁹⁹ - MK

²⁹⁰⁰ soñra // yedi: ve ba‘dehu Filibe Medresesi’nde müderris iken toḡuz yüz elli altı veyâ yedi AE

²⁹⁰¹ belāḡatda: belāḡatda ḡuşuşan ‘Arabî inşâda MK

²⁹⁰² ‘Arabî // mâhirdür. -MK

²⁹⁰³ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḡimehu’llāh*. AE

²⁹⁰⁴ -i ‘ulûm - AE

²⁹⁰⁵ idi MK

idi ve Sarāy-ı ‘Âmirede oğlanlar ẖācesi idi. [MK 192a] Hayrātından çok kimesne [AE 158a] ifade iderdi.²⁹⁰⁶ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*

Monlā Kāsım

Sultān Meḥemmed H̱ān²⁹⁰⁷ kullarından idi. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup taḥṣıl-i ‘ulūm eyledi ba‘dehu Şeyḥ Vefā ḥazretleri²⁹⁰⁸ ḥıdmetine vāṣıl oldu. Sultān Bāyezīd H̱ān²⁹⁰⁹ yanında aḥvālī mezkūr olduğda sarāyda olan²⁹¹⁰ oğlanlara ẖāce eyledi. ‘İlm ü edeb ü şalāḥdan ötüri terbiyeti ile çok oğlan ḥāṣıl oldu. Merḥūm, Sultān Süleymān H̱ān²⁹¹¹ zamānında vefāt eyledi. Ḥüsn-i ḥaṭṭ ile sür‘at-ı kitābeti cem‘ eyledi. Sür‘ati bir mertebede ta‘bır olunur ki sāmī‘in muḥāl görür idi. Merḥūm²⁹¹² ṭavīlū’l-kāmet, cemīlū’ş-şūret, edīb ü lebīb ve vaḳūr u şabūr idi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²⁹¹³

Monlā Mükeḥḥal-zāde

Sürmelü-zāde demek ile ma‘rūfdur. ‘Ulemā-yı ‘aşrından okıyup ba‘z-ı diyāra kādī olup ba‘dehu Sultān Meḥemmed Cāmi‘i’ne ḥaṭīb oldu. Sultān Süleymān ḥazretlerinin²⁹¹⁴ evā’ilinde vefāt eyledi. Merḥūm ‘ulūm-ı ‘Arabiyye’de, ḥuṣūsan ‘ilm-i kıra’atde māhir ve ḥaṭīb ü faṣīḥ ü belīg idi. İnşā ile ḥuṭbe-i belīga iderdi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*

Monlā Muḥyi’d-dīn Muḥammed

‘Arcun-zāde dimekle²⁹¹⁵ ma‘rūfdur. Vālidī ‘ālim ü şālīḥ ve ‘ilm-i kıra’atde māhir, ṭarīḳat-ı şūfiyyeye mensūb²⁹¹⁶ idi. Oğlu daḥı vālidī zamānında ‘Arabiyye ve kıra’ati tekmiḥ eyledi. Ṭayyibū’l-elḥān idi. Evvelā²⁹¹⁷ Sultān Bāyezīd Cāmi‘i’nde

²⁹⁰⁶ Hayrātından // iderdi: Ḥuddāmından çok kimesneye ifade eyledi. AE

²⁹⁰⁷ - AE

²⁹⁰⁸ - AE

²⁹⁰⁹ - AE

²⁹¹⁰ - AE

²⁹¹¹ - AE

²⁹¹² - AE

²⁹¹³ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh. AE*

²⁹¹⁴ Süleymān ḥazretlerinin: Süleymān’uñ AE

²⁹¹⁵ ile AE

²⁹¹⁶ müntesib AE

²⁹¹⁷ Ve AE

ḥaṭīb olup ba‘dehu Ayaşofıyya’ya ḥaṭīb iken toḳuz yüz kırk sekiz²⁹¹⁸ târîhinde vefât eyledi. Merḥûm selîmü’n-nefs ve ahlâk-ı [MK 192b] ḥamîde şâhibi ve havâşş u ‘avâm yanında mu‘azzez ü mükerrem idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹¹⁹

Monlâ Pîr Meḥammed

‘İlm-i ‘Arabiyye ve ‘ilm-i kırâ’atde tamâm mahâreti var idi. Ḥüsnu’t-tilâvet mücevvîd idi. Sulṭân Bâyezîd’ün İstanbul’daki câmi‘inde ḥaṭīb ve Monlâ Gürânî’nün Dârü’l-kurrâ Medresesi’ne müderris idi. Toḳuz yüz kırk iki târîhinde vefât eyledi. *Raḥimehu’llâh.*²⁹²⁰

Monlâ Hekîm Sinân

Evâ’il-i ‘ömrinde ‘ulemâ-yı ‘aşrından okıyup ba‘dehu ‘ilm-i tıbbâ râğıb olup Hekîm Muḥyi’d-dîn’den taḥşîl eyledi sonra Edrine tîmâr-ḥânesinde ṭabîb oldu ba‘dehu İstanbul’da [AE 158b] tîmâr-ḥâneye ṭabîb oldu. Sulṭân Selîm Tırabozın’da şeh-zâde iken âña ṭabîb olup ba‘de’l-cülûs sarây hekîmi oldu sonra Sulṭân Süleymân Ḥân²⁹²¹ hekîm-başı eyledi. Re’îs-i eṭibbâ iken toḳuz yüz elli bir târîhinde vefât eyledi. Şâhib-i kitâb müddet-i ‘ömrinden su’âl eyledükde yüz veya²⁹²² yüz iki yaşıdan ḥaber virdi. Bu ḥâl ile kaṭ‘an ‘aqlı müteğayyir degül idi. Eli ditrerdi, sebebinden su’âl idüp “Za‘f-ı dimâğdandır.” diyü cevâb virüp “Ben ta‘accüb eyledüm ki zîrâ idrâki ve ‘aqlı kemâlde idi.” diyü rivâyet eyledi. Merḥûm kerîmü’n-nefs, ḥalîmü’t-ṭab‘, ebnâ-yı dünyâ aḥvâli ile muḳayyed degül idi. Mu‘âlecesinde ‘azîm ihtiyâtı var idi kuvvet-i şalâḥdan ötürü. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹²³

²⁹¹⁸ toḳuz // sekiz: toḳuz yüz kırk beş MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 363) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 818) “Dokuz yüz kırk sekiz” olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁹¹⁹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

²⁹²⁰ - MK

²⁹²¹ oldu // Ḥân: olup Sulṭân Süleymân AE

²⁹²² yüz veya -AE

²⁹²³ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

Monlā Ḥekīm ‘İsā eṭ-Ṭabīb

‘Aşrı ‘ulemâsından okıyup şoñra ‘ilm-i ṭibba rāğıb olup ‘ilm-i ṭıbb taḥşīlinde mähir oldı. Mu‘ālecesinde mübâreklik ile ma‘rûf idi. Edrine tımâr-hânesine ṭabīb ve İstanbul’da sarây ḥekîmi oldı. Anda ḥekîm iken²⁹²⁴ vefât eyledi. [MK 193a] Kerîmü’l-aḥlâk, ḥayr ile memlû idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹²⁵

Monlā ‘Oşmân eṭ-Ṭabīb

Aşlı diyâr-ı ‘Acem’den idi. Diyâr-ı Rûm’a geldükde Sultân Selîm sarây ḥekîmi eyledi. Mütedeyyin ve şâlih kimesne idi.

²⁹²⁴ anda // iken: bunda AE

²⁹²⁵ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

eş-Şeyh ‘Abdu’l-kerîm el-Ğâdirî

Müftî Şeyh demekle ma‘rûfdur. Kirmâstî kaşabasında toğdı. Burûsa’da ‘ilme meşgûl iken cum‘a günlerinde Emîr Sultân Câmî‘i’nde ‘aşr okurdu. Ba‘dehu Monlâ Kâra Bâlî’ye dânişmend olup sonra taşavvufa râğıb olup²⁹²⁷ Şeyh İmâm-zâde’ye muğârin olup ba‘dehu Kûçek Ayaşofıyya Zâviyesi’ne şeyh oldu. Kaviyyü’l-hıfz, fakîh idi. Fıkhdâ mâhir olduğüçün Sultân Süleymân günde yüz akçe vazîfe ile İstanbul’a müftî eyledi. Fetvâ virürdi ve va‘z iderdi, nefesi kulübde mü’essir idi. Ve çok kitâba mâlik idi. Erba‘în çıkarurdu, kavî riyaâziyyeti var idi. Yir altında bir kuyu kazup anda ‘ibâdet iderdi. Kesret-i riyaâzetden havâşşı mu‘attal [AE 159a] olurdu. Nevâdir-i aḥbâra ve ğarâ’ib-i mesâ’ile ittılâ‘ı var idi. Şağîr ü kebîr ve ğanî vü fakîr cümlesi yanında bir idi. Kerâmâtı çokdur, tafşîlî lâzım gele diyü terk olındı. Merḥûm toḡuz yüz elli bir²⁹²⁸ târiḥinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*.

eş-Şeyh Maḥmûd Çelebi

Monlâ Kırımı akrabası idi. ‘İlm-i şerîfe meşgûl idi ba‘dehu tarîkat-ı şüfiyyeye sülûk idüp Seyyid Aḥmed-i Buḡârî ḥıdmetine yitişüp tarîkat-ı [MK 193b] şüfiyyeyi taḥşîl ü tekmi̇l eyleyüp kızını tezvîc eyledi. Seyyid Aḥmed-i Buḡârî vefât eyledükde maḡâmına oturdu. Merḥûm ‘âlim ü ‘âbid ve edîb ü lebîb kimesne idi. Şâḥib-i kitâb eydür: “Ben vech-i kerîmine nazara kâdir olmaz idüm ki ḡayâsı baña mün‘akis olurdu. Ve gâḥî bir²⁹²⁹ meclis-i şerîfine ḡâzır olurdum, Kitâb-ı *Meşnevî* kırâ’at olınup tarîkat-ı şüfiyye üzerine te’vîl iderdi. Bir gün baña ‘Şüfîler tarîğine inkârıñ var mıdur?’ didi. Ben didüm ki ‘Bu tarîkat ve ehline kim münkir olur?’ didüm.” Baña Seyyid Buḡârî’yi ḡikâyet eyledi, eyitdi:²⁹³⁰ “Seyyid Buḡârî, Buḡârâ’da bir ‘âlimden

²⁹²⁶ ve min // zemânihi: ve meşâyih-i tarîkat-ı Sultân Süleymân zamânında AE

²⁹²⁷ olmağıyla MK

²⁹²⁸ toḡuz // bir: toḡuz yüz kırk altı MK [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 366) ve AE nüshasında “Dokuz yüz elli bir” Hekimoğlu’nda (*age*, s. 822) “Dokuz yüz elli senesi civarında” olarak yer almakta olup MK nüshasında yanlış yazılmıştır.]

²⁹²⁹ gâḥî bir: ben AE

²⁹³⁰ - AE

oğurdu sonra terk eyledi dağı Şeyh İlahî hizmetine yitişdi. Şeyh İlahî de ol ‘âlimden okıdı. Bir gün Seyyid Ahmed-i Buḥārî ile Şeyh İlahî ol ‘âlimi ziyârete vardılar. Ol ‘âlim, Seyyid Buḥārî’ye eyitdi²⁹³¹ ‘Niye meşğûlsin?’ didi. Seyyid Buḥārî eyitdi²⁹³² ‘İlme iştiğâli terk eyledüm.’ didi. İbrâm eyledükde Seyyid Buḥārî²⁹³³ ‘*Mirṣādü’l-İbād’a* meşğûlüm.’ didi. ‘Âlim eyitdi:²⁹³⁴ ‘Senüñ gibi kimesne ol ma‘ḳûle kitâba meşğûl olur mı? A‘ḳal-i ‘uḳalâ ḥukemâdur.’ Ol kitâb şâhibi ‘Ḥakîm muḥaḳḳaḳ kâfirdür.’ dir. Baña ve Şeyh İlahî’ye ğazab idüp bizi meclisinden ḳaldurdu.” didi. Seyyid Buḥārî ḥikâyeti tamâm oldı. Bu ḥikâyeti Maḥmûd Çelebi baña ḥikâyet eyledükde ben dağı didüm ki “Münkir inkârına mübtelâdur ammâ mu‘terif-i ğayr-ı sâlik olanuñ ḥâli, münkirin ḥâlinden aḳbeḡ degül mi?” didüm. Şeyh Maḥmûd Çelebi eyitdi²⁹³⁵ “Degüldür zîrâ mu‘terifüñ i‘tirâfı âḡir onı ṭarîḳ-i Ḥaḳḳ’a cezb ider.” didi.²⁹³⁶ Ve dağı [AE 159b] didüm ki “Kütüb-i taṣavvufda zâhir şer‘a muḡâlîf nesne vardur, buña inkâr câ’iz midür?” [MK 194a] didüm. Mezkûr Şeyh²⁹³⁷ Maḥmûd Çelebi cevâb virüp “Size inkâr lâzımdur ol ḥâl size ḥâşıl olıncaya dek ammâ ba‘de’l-ḡuṣûl şer‘a muvâfaḳatı zâhir olur.” Şâhib-i kitâbuñ ḥikâyeti tamâm oldı. Merḡûm Şeyh Maḥmûd ṭoḡuz yüz²⁹³⁸ târîḡinde vefât eyledi. *Raḡmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹³⁹

eş-Şeyh Pîrî Ḥalîfe el-Ḥamîdî

Seyyid Buḥārî yanında ṭarîḳatı taḡşîl idüp irşâd ile icâzet virdi dağı vaṭanında sâkin oldı. ‘Âbid ü zâhid, münḳaṭı‘ ‘ani’n-nâs ve müteveccih ila’llâh idi. Rivâyet olunur ki dâ’imü’l-istiğrâḳ idi. Cümle-i menâḳıbındandır. Bir kimesne bir mikdâr²⁹⁴⁰ ceviz hediye getürdi, şeyh²⁹⁴¹ ḳabûl eylemedi. ‘Adem-i ḳabûlden ḡâtır münkesir

²⁹³¹ - MK

²⁹³² Seyyid // eyitdi: Seyyid Ahmed-i Buḥārî AE

²⁹³³ eyledükde // Buḥārî: eyledi ben dağı AE

²⁹³⁴ didi ki AE

²⁹³⁵ - AE

²⁹³⁶ - MK

²⁹³⁷ mezkûr Şeyh -AE

²⁹³⁸ ṭoḡuz yüz: ṭoḡuz yüz otuz MK [Bu tarih, AE nüshasında “Dokuz yüz” olarak yer almakta olup Hekimoğlu’nda (age, s. 824) “Dokuz yüz küsur senesinde” Muharrem Tan’da (age, s. 366) “Dokuz yüz otuz sekiz” ve MK nüshasında “Dokuz yüz otuz” senesi olarak yer almaktadır.]

²⁹³⁹ *Raḡmetu’llâhi ‘aleyh: Raḡimehu’llâh. AE*

²⁹⁴⁰ bir mikdâr -AE

²⁹⁴¹ - AE

olacak şeyh “Sen bu cevizün ağacını zevceñe hibe²⁹⁴² eylemedün miydi?” diyüp ol şahşda hibesini i‘tirāf idicek şeyhün reddi ile mütesellî oldu. Merhûm tokuz yüz altmış iki târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.

eş-Şeyh Hâcî Halîfe el-Menteşevî

Merhûm evvel²⁹⁴³ talebe-i ‘ilmden idi sonra²⁹⁴⁴ terk idüp Şeyh Maḥmūd Çelebi hıdmetine yitişdi. Yanında tarîḳ-i taşavvufi tahşîl²⁹⁴⁵ idüp irşād mertebesine vardı ve irşād ile icāzet virdi. Merhûm nâsdan münkaṭı‘ olup²⁹⁴⁶ ‘ibādete ve ṯalibleri irşāda meşgûl idi.²⁹⁴⁷ Edīb ü vaḳûr, mübârekü’n-nefs, marziyyü’s-sîret ve gicelerde kâ’im ve ğayr-ı nâ’im idi ve kelimâtı, kılûbde mü’essir idi. Bir gün katırına binüp Üskûdâr’a geçüp sefere müteveccih oldu. Kimesne bilmezdi ki kânde gider. Ardınca iki şûfî bile gitdi. Mütevekkilen ‘ala’llāh, [MK 194b] bilā-zād ve lā-refîk ve zevcesine daḥı danışmadı. Ka‘betu’llāh ziyāretine Medīne-i Münevvere’ye varup Ka‘betu’llāh’a varmadın ba‘de ziyāreti’n-Nebî²⁹⁴⁸ ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي﴾²⁹⁴⁹ nidāsını gûş ve âşiyāne-i kudsa ṯayerāna cûş u hūrûş eyleyüp teslīm-i rûḥ idüp arāzî-i marziyyede nefsi²⁹⁴⁹ ﴿رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾²⁹⁵⁰ de karar eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh*.²⁹⁵⁰

eş-Şeyh Bekr Halîfe

Simav’dandur. Evvelā²⁹⁵¹ talebe-i ‘ilmden idi ba‘dehu²⁹⁵² taşavvufa raġbet eyleyüp Şeyh Hâcî Halîfe el-Menteşevî’ye muttaşıl [AE 160a] olup yanında kerāmât-ı ‘aliyye tahşîl eyledi ve bā‘de vefātihi irşād içün maḳāmına kâ’im oldu. Nâsdan münkaṭı‘²⁹⁵³, cenāb-ı Hâḳḳ’a müteveccih, vaḳûr u şabûr, ḥalīm ü kerīm, ḥayr-ı

²⁹⁴² hediye MK

²⁹⁴³ - AE

²⁹⁴⁴ - AE

²⁹⁴⁵ tekmîl AE

²⁹⁴⁶ - AE

²⁹⁴⁷ - AE

²⁹⁴⁸ Kur’ân-ı Kerīm, Fecr Sûresi, 89/27(28), “Ey Rabbine itaat edip huzura eren nefis! Dön.”

²⁹⁴⁹ Kur’ân-ı Kerīm, Fecr Sûresi, 89/ 28, “(Rabbine) Hem hoşnut edici, hem de hoşnut edilmiş olarak.”

²⁹⁵⁰ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh. AE*

²⁹⁵¹ - AE

²⁹⁵² - AE

²⁹⁵³ münkaṭı‘: münkaṭı‘ olup MK

keşir²⁹⁵⁴ ve ehl-i hayra muhibb idi. Ebnā-yı zamāndan²⁹⁵⁵ i' rāz üzere idi. Toğuz yüz elli tārīhinde vefāt eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.

eş-Şeyh Muşlihu'd-dīn

Gündüz Muşlihu'd-dīn demek ile meşhurdur.²⁹⁵⁶ Taḥşīl-i 'ilm üzere iken taşavvufa rāğīb olup ṭarīkat-ı Zeyniyye'den Tācū'd-dīn-i Kocavi'ye muttaşıl olup buña irşād ile icāzet virdi²⁹⁵⁷ ve ba'de vefātihi İstanbul'da maḳāmına ḳā'im oldı. Merḥūm nāsdan münḳaṭı' [olup] şavma'asından çıkmazdı illā vaḳt-i şalātda ve zāviyesinden çıkmazdı illā yevm-i cum'ada. 'İbādet ü şalāḥ ile ḥatm oldı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.²⁹⁵⁸

eş-Şeyh Muḥyi'd-dīn el-İzniḳī

Ṭarīḳ-i taşavvufi Şeyh Muḥyi'd-dīn-i İskilibī yanında taḥşīl idüp İstanbul'da Sulṭān Selīm Cāmi'i'nde imām oldı. Hāfız-ı *Ḳur'ān-ı 'Azīm* idi. Mübārekü'n-nefs, maḳbūlü's-siret, 'ābid ü zāhid, müteverri' ü müteşerri' kimesne [MK 195a] idi. Nice kerāmātına muṭṭalı' olmuş kimesneler vardur, diyü rivāyet olunur. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*.²⁹⁵⁹

eş-Şeyh İskender

Şeyh Muḥyi'd-dīn-i İskilibī yanında ṭarīḳ-i taşavvufi tekmīl eyledi ve irşādı ile icāzet virdi. Ümmī idi lākin taşavvuf zevḳi ile ma'ārif-i zevḳiyyeye ḳādir oldı ki 'uḳūl müteḥayyir olurdu. Ve mürīd terbiyetinde ḳuvvet-i 'aẓīmi var idi. Toğuz yüz kırık tārīhinde vefāt eyledi.²⁹⁶⁰ *Raḥimehu'llāh*.

²⁹⁵⁴ ḥayr-ı keşir - AE

²⁹⁵⁵ dünyādan AE

²⁹⁵⁶ demek // meşhurdur. - AE

²⁹⁵⁷ ṭarīkat-ı // virdi: Şeyh Zeynī Şeyh Tācū'd-dīn ḥıdmetine yitişdi. AE

²⁹⁵⁸ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh*. - AE

²⁹⁵⁹ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh*. AE

²⁹⁶⁰ Toğuz yüz kırık tārīhinde vefāt eyledi. -AE [Bu tarih Muharrem Tan (*age*, s. 368) ve Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 830) yer almamaktadır.]

eş-Şeyh Sinân-ı Erdebîlî

Ṭarîḳ-i taşavvufî Hâcî Çelebi yanında tekmîl eyledi. ‘Âbid-i mirtâz ve irşâd tâlibine meşgûl idi. Yüz yaşından geçmiş idi, Ayaşofıyya yanındaki zâviyede şeyh idi. Toğuz yüz [elli]²⁹⁶¹ bir târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹⁶²

eş-Şeyh Muhyi’-d-dîn Muḥammed

Çelebi Ḥalîfe yanında tekmîl eyledi ve irşâd ile icâzet virüp Rûmili’nde İştib’de tavaṭṭun eyledi. Recûl-i ‘âbid ü şâlih, müteverri’ an nâsdan münkaṭı’, riyâzât u mücâhedât ve terbiyet-i mürîde meşgûl idi. Toğuz yüz kırk iki târîhinde²⁹⁶³ vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹⁶⁴

eş-Şeyh Ramazân

Ṭarîḳ-i taşavvufî Şeyh Kâsım Çelebi yanında tekmîl eyledi [AE 160b] ve ba’de vefâtıhi yirine oturdı. Zâviyesi İstanbul’da ‘Alî Paşa Zâviyesi’nde idi. ‘Âbid ü zâhid ü mirtâz, ta’bîr-i rû’yâya kâdir, nâsdan münkaṭı’ ve nefsine müşteğil idi. Çok kimesne müntefi’ olmuşdur. Toğuz yüz kırk sekiz²⁹⁶⁵ târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹⁶⁶

eş-Şeyh Bâlî Ḥalîfe eş-Şofyevî

Mezbûr Şeyh Çelebi Ḥalîfe²⁹⁶⁷ hulefâsından idi. Merḥûm ‘âlim ü ‘âmil ve mürşid-i kâmil, muḥibb-i fuḳarâ vü mesâkin, ‘ibâdetu’llâha²⁹⁶⁸ ve terbiyet-i mürîdine meşgûl, ḥudûd-ı şerî’atı ri’âyetde ve âdâb-ı²⁹⁶⁹ ṭarîkatı gâyetde ḥimâyetde idi.

²⁹⁶¹ elli: kırk MK

²⁹⁶² *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* -AE

²⁹⁶³ [Bu tarih Muharremn Tan (*age*, s. 368) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 830) “Dokuz yüz kırk yılından sonra” şeklinde yer almaktadır.]

²⁹⁶⁴ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh. Raḥimehu’llâh.* AE

²⁹⁶⁵ [Bu tarih Muharremn Tan (*age*, s. 369) ve Muhammet Hekimoğlu’nda (*age*, s. 832) “Dokuz yüz küsür” şeklinde yer almaktadır.]

²⁹⁶⁶ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh. Raḥimehu’llâh.* AE

²⁹⁶⁷ Çelebi Ḥalîfe - AE

²⁹⁶⁸ ‘ibâdete meşgûl AE

²⁹⁶⁹ - AE

Şofya'da [MK 195b] toğuz yüz elli bir târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh.²⁹⁷⁰

eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn

Merkez Muşlihu'd-dîn demekle meşhûrdur.²⁹⁷¹ Evvelâ talebe-i 'ilmden olup Monlâ Hızır Beg'den okımış idi ba' dehu taşavvufa meşgûl olup Şeyh Sünbül Sinân yanında taşavvufi tekmi'l eyledi. Maḳbûlü's-semt-i şerî'atı ri'âyet ve tarîkatı hıfz u himâyetde idi. 'İlm-i tefsîre, huşûşan *Tefsîr-i Kâdî*²⁹⁷² *Beyzâvî*'ye çok mü'tâlâ'a eylemiş idi. Toğuz yüz elli toğuz târihinde vefât eyledi. Sinni toğsandan mütecâviz idi. *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh.²⁹⁷³

eş-Şeyh Sinân Halîfe

Şeyh Süleymân Halîfe²⁹⁷⁴ hulefâsından idi. Maḳâmına kâ'im olup²⁹⁷⁵ İstanbul'da zâviyesine şeyh oldu. Gerçi ümmî idi lâkin cezbe-i 'azîmesi var idi. Nâsdan münkaṭı' ve nefesine müşteğil idi. Toğuz yüz elli iki²⁹⁷⁶ senesinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh.²⁹⁷⁷

eş-Şeyh 'Alî Kâzvânî

Şeyh Seyyid 'Alî İbn Meymûnî el-Mağribî hıdmetine yitişüp bir zamân Hamâ nâhiyesinde bile seyr eyledi. Ol diyârda arslan çok idi, halkdan²⁹⁷⁸ ba'zına kaçd eyledi. Şeyhe şikâyet eyledüklerinde şeyh “Ezân okuñ.” didi. Ezân okıdılar, hîç hareket eylemedi, yine kaçd eyledi. Şeyhe tekrâr şikâyet itdüklerinde şeyh yine²⁹⁷⁹ “Ezân okuñ.” didi. Okıdılar, arslan yine rücû' eylemedi. Şeyhe gelüp hikâyet

²⁹⁷⁰ *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh. - AE

²⁹⁷¹ demekle meşhûrdur. - AE

²⁹⁷² *Tefsîr-i Kâdî* - AE

²⁹⁷³ *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh: *Raḥimehu'llāh*. AE

²⁹⁷⁴ - MK

²⁹⁷⁵ kâ'im olup - AE

²⁹⁷⁶ Toğuz yüz elli iki: Toğuz yüz elli toğuz AE [Muharremn Tan'da (*age*, s. 369-370) bu ismin biyografisinde herhangi bir tarih yer almamaktadır. Muhammet Hekimoğlu'nda (*age*, s. 834) ise “Dokuz yüz kırk kûsür” şeklinde yer alan bu tarih MK nüshasında “Dokuz yüz elli iki” AE nüshasında ise “Dokuz yüz elli dokuz” şeklinde yer almaktadır.]

²⁹⁷⁷ *Raḥmetu'llāhi* 'aleyh: *Raḥimehu'llāh*. AE

²⁹⁷⁸ - AE

²⁹⁷⁹ Yine // yine: şeyhe hikâyet eylediler şeyh tekrâr AE

eylediler ki “Arslan ašlā²⁹⁸⁰ rüçü^c eylemedi.” diyü. Şeyh kendüsi vardukda arslan yirinden nâ-bûd u nâ-peydâ oldu. Bilmediler ki şu oldu yire mi geçdi ve yâhûd yir mi yutdı. Şeyhine Kâzvânî’nün bu hâli hikâyet olındukda ziyâde ğazab eyledi. Zîrâ [AE 161a] izhâr-ı kerâmet yanlarından maķbûl degül idi.²⁹⁸¹ Hattâ [MK 196a] hayz-ı ricâldür diyü tesmiye iderler idi.²⁹⁸² Şeyhi, Kâzvânî^c’yi hıdmetinden redd eyledi ve “Yâ Kâzvânî ve yâ hâ’ib ve yâ hâsir! Tarîķümüzi ifsâd eyledün.” didi ve Kâzvânî dahı şeyhi hıdmetinden munfaşıl oldu. Şeyhi “Yâ²⁹⁸³ Kâzvânî! Nedâmet eyle.” didi. Kâzvânî şeyhine “Yâ şeyh! Sen nedâmet eyle.” didükde Şeyh Meymûnî-i Mağribî ziyâde ğazab eyledi. “La^c netu’llâh.” didi ve redd idüp kabûl eylemedi hattâ vefât eyledi. Ve ba^c de vefâtihi Şeyh Mağribî’nün²⁹⁸⁴ hulefâsına rüçü^c eyledükde “Şeyh seni redd eyledi.” diyü kabûl eylemediler. Ba^c dehu diyâr-ı ‘Arab’a gelüp Şeyh İbn ‘Arefe’den Şeyh Mağribî hulefâsına mektûb aldı. Mektûbda “Allâhu Te‘âlâ kapusından kimesne merdûd olmaz. Nihâyet bunı şeyh redd eylemiş ıslâh ve te’dîbden ötüri.” ‘Arefe-zâde’nün mektûbını Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî kabûl eyleyüp yanında terbiyet eyledi. Merâtib-i ‘âliyeye vâşıl olup ba^c dehu Rûm’a geldi soñra hacca gitti. Mekke-i Mûkerreme’de²⁹⁸⁵ mücâvir olup anda vefât eyledi ve anda defn olındı. Cezbe-i ‘azîme şâhibi ve ahvâl-i kulûbe ve havâtıra ıttılâ^c -ı tammı var idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹⁸⁶

eş-Şeyh Üveys

Çelebi Halîfe hulefâsından idi. Şâm’da tavattun eyledi.²⁹⁸⁷ Zühd ü takvâ ve vera^c şâhibi idi,²⁹⁸⁸ ‘âbid ü zâhid idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*²⁹⁸⁹

²⁹⁸⁰ şeyhe // ašlā: şeyhe hikâyet eylediler arslan AE

²⁹⁸¹ kerâmet // idi: kerâmât yanlarında büyük günâhdur. AE

²⁹⁸² idi. Şeyhi -AE

²⁹⁸³ Sen MK

²⁹⁸⁴ eyledi. “La^c netu’llâh” // Mağribî’nün: Kâzvânî şeyhinün vefâtından soñra MK

²⁹⁸⁵ Mekke-i Mûkerreme’de: Ka^c betu’llâh’a AE

²⁹⁸⁶ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: Raḥimehu’llâh.* AE

²⁹⁸⁷ [Şâm’da yerleştiği bilgisi Muharrem Tan’da (*age*, s. 370) varken Hekimoğlu’nda (*age*, s. 836) “Dımışk’ta yaşadı” şeklinde yer almaktadır.]

²⁹⁸⁸ - AE

²⁹⁸⁹ *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* - MK

Şeyh Dāvūd²⁹⁹⁰

Mezbūr Şeyh Üveys hulefâsından idi.²⁹⁹¹ Evvelâ talebe-i ‘ilmde iken ba‘dehu taşavvufa meşğul oldu. ‘Âbid ü zâhid idi lâkin “Mehdî’ye ben muşâhib oluram ve Mehdî benim cemâ‘atümden olur.” dirdi, sözi şaḥiḥ olmadı.

eş-Şeyh Baba Haydar-ı Semerkandî

Hâlet-i şîğârında H‘âce ‘Ubeydu’llâh-ı Semerkandî hıdmetinde olup ve ba‘de vefâtıhi ‘Abdu’llâh aşḥâbına muḳârin olup bir zamân Mekke’de mücâvir oldu²⁹⁹² ba‘dehu Rûm’a geldi, ziyâde maḥabbet eylediler. Sulṭân Süleymân [MK 196b] Hân²⁹⁹³ ḥâric-i İstanbul’da bir mescid binâ idüp kendü civâr-ı mescidde tavaṭṭun idüp evḳât-ı ḥamsede [AE 161b] cemâ‘ate müdâvim idi, anda vefât eyledi. Merḥûm ‘âbid ü zâhid ve nâsdan münḳaṭı‘, mirtâz idi. Ramazân’uñ ‘aşr-ı âḥirinde i‘tikâf idüp on günde iki dâne bâdemden ğayrı nesne yimedi diyü bile mu‘tekif olan bir şâlih kimesne ḥaber virdi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*

eş-Şeyh Şafıyyü’l-dîn

Amâsiyye’de mutavaṭṭın [olup] Saraçlar Şeyhi dirlerdi. Tarîḳ-i Ḥalvetî’den idi. ‘Âbid ü ‘ârif ve ‘ibâdet ü ‘uzlete râğıb, müteḥaşşî‘²⁹⁹⁴ vü mütevâzî‘ ve ta‘bîr-i rû‘yâda mâhir idi. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.*

eş-Şeyh Muḥyi’l-dîn

Amâsiyye ḳurbında Halka²⁹⁹⁵ nâm ḳaryeden idi. Evvelâ talebe-i ‘ilmiden idi ba‘dehu tarîḳ-i taşavvufa ihtiyâr idüp Şeyh Baḥşî Ḥalîfe hıdmetinde olup kızını

²⁹⁹⁰ [MK nüshasında Şeyh Davud şeklinde bir biyografi başlığı yer almamaktadır. “‘Âbid ü zâhid idi. Evvelâ talebe-i ilmde iken” şeklinde önceki biyografiden devam etmektedir.]

²⁹⁹¹ Şeyh Dāvūd // idi. -MK

²⁹⁹² ba‘de // oldu. -MK

²⁹⁹³ zâhir ya‘nî AE

²⁹⁹⁴ müte‘eddib AE

²⁹⁹⁵ Bu yerleşim yeri Hekimoğlu’nda (*age*, s. 838) “Kağla” ve Muharrem Tan’da (*age*, s. 371) “Tığla” olarak geçmektedir. Selçuklu öncesi yerleşim yerlerinden olan ve bugün Amasya sınırları içerisinde yer alan bu köyün bilinen ilk isimleri “Hakala, Hağala, Kağala, Kağla, Kaala, Kavala”dır.

tezevvüc eyledi. Vatanında halvet ü ‘uzlet ihtiyâr idüp evkâtını ‘ilme ve ‘amele şarf iderdi. Toğuz yüz elli târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²⁹⁹⁶

eş-Şeyh ‘Abdu’l-ğaffār

Aşlı vilāyet-i Mudurnı’dan idi. Vālidī Şeyḥ Meḥammed Şāh İbnü’ş-Şeyḥ Aḥmed, ṭarīḳ-i Zeyniyye üzere idi. Tāze iken vālidī vefât idüp kendü taḥşīl-i ‘ilm üzere idi. Monlā ‘Alī-i ‘Arabī’den ve Seyyid Muḥammed el-Ḳocavī’den ve Monlā Seyyidī Ḳaramanī’den okıdı. Hevā-yı nefse meşğul iken Edrine’de vāḳı’asında vālidī ḍarb-ı şedīd ile ḍarb eyledi.²⁹⁹⁷ Şabāḥan Edrine’de Şeyḥ Ramazān’a vardı, tevbe eyledi. Ḥalvet çekdi, riyāzete meşğul olup mücāhede-i ‘azīm eyledi. Kerāmāt-ı ‘aliyyeye ve maḳāmāt-ı seniyyeye vāşıl olup şeyḥi irşāda icāzet virdi. Soñra vatanına [MK 197a] varup ṭā’at u ‘ibādāta ve ḥadīş ü tefsīre ve va’z u tezkīre meşğul oldı. Üç lisānda nazm u neşr ve inşāya ḳādir idi. Toğuz yüz otuz dört târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*²⁹⁹⁸

eş-Şeyh İshāk

Evvel-i ‘ömrinde ṭabīb-i Naşrānī idi. ‘İlm-i ḥikmetde māhir idi. Monlā Luṭfī’den mantıḳ ve ‘ulūm-ı ḥikemiyye okıyup mübāḥaşe eyledi. ‘Ulūm-ı İslāmiyye’den daḥı bahş eylediler. Monlā Luṭfī bunu ilzām eyleyüp İslām’uñ ḥaḳīḳatine muḳırr olup Müslimān oldı.²⁹⁹⁹ ‘İlm-i tıbb [AE 162a] ve ḥikmeti terk idüp İmām-ı Ğazzālī ve İmām Fahrü’l-İslām Pezdevī teşānīfine müşteḡil olup kitāb u sünnet ile ‘amele müdāvemmet idüp³⁰⁰⁰ İmām-ı A’zam’uñ *Fıḳḥ-ı Ekber*’ini şerḥ eyledi. Resā’ili çoḳdur illā bu ḳadar var ki ṭarīḳat-ı şūfiyyeye münkir idi zīrā zevḳ eylememiş idi. Āḥir-i ‘ömrinde inkārından rücū’ı aşḫābından mervīdür. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*³⁰⁰¹

²⁹⁹⁶ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh. AE*

²⁹⁹⁷ - AE

²⁹⁹⁸ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh. AE*

²⁹⁹⁹ bunu // oldı: ilzām eyledi. Ḥaḳīḳat-ı İslām muḳarr olup İslām’a geldi. AE

³⁰⁰⁰ eyledi ve AE

³⁰⁰¹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh. AE*

eş-Şeyh Ahmed Çelebi

Ankara'dandır. Evvelâ talebe-i 'ilmden iken sonra tasavvufa meşgûl olup³⁰⁰² tarikat-ı Halvetiyye'ye mensûb idi. Vatanında tekâ'üd idüp va'z u tezkîr ve hadîs ü tefsîre meşgûl idi. Va'zı kulûbde mü'essir idi. Bir aḥad va'zını istimâ'e eylemedi illâ müncezib oldu. Toḳuz yüz elli bir târîhinde³⁰⁰³ vefât eyledi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*³⁰⁰⁴

eş-Şeyh 'Abdu'l-laṭîf İbn es-Seyyid Murtaẓâ

Vâlidî diyâr-ı 'Acem'den idi ve³⁰⁰⁵ şerîf-i şaḥîḥü'n-neseb idi. Ve ḥüsn-i ḥaṭṭ yazardı ve selâṭîne muşḥaflar yazardı. Ba'dehu bilâd-ı Rûm'a gelüp naḳîbü'l-eşrâf oldu,³⁰⁰⁶ vefât idüp oḡlı tâze ḳaldı. Taḥşîl-i 'ilme râḡıb olup ḥüsn-i ḥaṭṭ yazardı. 'İlm-i 'Arabiyye vü Fârsî'de [MK 197b] ve 'Arabî vü Fârsî inşâda mâhir idi. Ba'dehu tasavvufa râḡıb olup Şeyḥ Vefâ ḥıdmetinde oldu³⁰⁰⁷ ve ba'de vefâtihi Şeyḥ Yahyâ eṭ-Ṭuzlavî ḥıdmetinde ḥalvete dâḥîl oldu³⁰⁰⁸ ve ḳızını tezvîc idüp ve irşâd ile icâzet virdi ammâ irşâda mübâşeret eylemedi ve 'uzlet ü ḥalvet dâḥı ihtiyâr eylemedi, nâs ile ihtilâṭ ihtiyâr eyledi. Nevâdir-i 'Arabiyye, ma'ârif ü eş'ârda ṭab' bi'z-zarûret mâ'il olurdu. Toḳuz yüz elli beş târîhinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llâhi 'aleyh.*³⁰⁰⁹

eş-Şeyh 'Abdu'l-Mü'min

Seyyid 'Alî İbn Meymûn el-Maḡribî tarîḳinden idi. Aña muşāḥib ve ba'dehu aşḫâbına muşāḥib olup sonra³⁰¹⁰ Burûsa'da va'z u tezkîre meşgûl olup nâs iki fırḳâ olup ba'zı medḥ ve ba'zı zemm iderdi ammâ etḳiyâ-yı 'ulemâdan menḳûldür ki

³⁰⁰² talebe-i // olup: ṭâlib-i 'ilm sonra tasavvufa meşgûl AE

³⁰⁰³ [Bu tarih Muharremn Tan (*age*, s. 372) ve Muhammet Hekimoḡlu'nda (*age*, s. 842) "Dokuz yüz elli yılından/senesinden sonra" şeklinde yer almaktadır.]

³⁰⁰⁴ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

³⁰⁰⁵ idi ve -MK

³⁰⁰⁶ Rûm'a // oldu: Rûm'da naḳîbü'l-eşrâf idi. AE

³⁰⁰⁷ - AE

³⁰⁰⁸ - AE

³⁰⁰⁹ *Raḥmetu'llâhi 'aleyh: Raḥimehu'llâh.* AE

³⁰¹⁰ olup sonra -AE

“Tariḫatı şahīḥ ve sīreti ḥasen idügi,³⁰¹¹ ol zemm idenlerüñ ğaraż-ı fāsidi olduğı cihetdendür.” demişler.³⁰¹² *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*³⁰¹³

eş-Şeyḫ Şücā‘ü’ d-dīn İlyās

Tariḫ-i Ḥalveti’ dendür. Şaġir iken [AE 162b] Ḥalveti tariḫinde mücāhedede idi. İstanbul’da deryā içindeki ḳal‘ada üç yıl nāsdan münḳaṭı‘ oldı. Şeyḫi cenāb-ı Ḥaḳḳ’a tevekkül ü³⁰¹⁴ teveccüh eyledi ki kendü yirine ba‘de vefātihi kim ḳā’im-maḳām³⁰¹⁵ ola diyü.³⁰¹⁶ Şeyḫ Şücā‘a işāret olunup ol ḳā’im-maḳām ola diyü.³⁰¹⁷ Merḥūm gerçi ümmī idi illā bu ḳadar var ki aḥvāl-i tariḫatı ve merātib-i esmāyı uşulini ve fūrū‘ını bilüp ekşer ḥālinde cezbe ğalebe eyleyüp aḥvāli, ef‘āli ve³⁰¹⁸ aḳvāli mutṭarid degül idi. Anuñçün Delü Şücā‘ dirler idi. Ḳable vefātihi mevtine işāret olup aşḫābı ile vedā‘ eyledi ve liḳau’llāha tamām iştiyāḳ ‘arz eyledi. Toḳuz yüz elli altı tārīḫinde vefāt eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*³⁰¹⁹

eş-Şeyḫ Aḥmed İbnü’ş-Şeyḫ Merkez Muşliḫü’ d-dīn

Evvelā³⁰²⁰ [MK 198a] vālidinden ḥadīş ü tefsīr okıyup fā’iḳ olduḳdan soñra taşavvufa rāġıb olup ve taḥşīl eyleyüp naḳl-i ḥadīş ü tefsīr ve va‘ḳ u tezḳīre müşteġil,³⁰²¹ nāsdan münḳaṭı‘ oldılar.³⁰²² Ba‘ż-ı maḥalle risālesi vardır. Toḳuz yüz altmış üç³⁰²³ tārīḫinde vefāt eyledi. *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh.*³⁰²⁴

³⁰¹¹ ḥasen idügi: melīḥ MK

³⁰¹² cihetdendür.” demişler. -AE

³⁰¹³ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

³⁰¹⁴ tevekkül ve - AE

³⁰¹⁵ - AE

³⁰¹⁶ - MK

³⁰¹⁷ olunup // diyü: işāret-i ḳā’im-maḳāmlıġa ol emr olındı. MK

³⁰¹⁸ ef‘āli ve -MK

³⁰¹⁹ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

³⁰²⁰ - AE

³⁰²¹ meşġul AE

³⁰²² idi MK

³⁰²³ beş MK [Bu tarih Muharremn Tan (*age*, s. 373) ve Muhammet Hekimoġlu’nda (*age*, s. 846)

“Dokuz yüz almış üç” şeklinde yer almaktadır.]

³⁰²⁴ *Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Raḥimehu’llāh.* AE

eş-Şeyh Nürü'd-dîn Hamza el-Germiyânî

Şeyh³⁰²⁵ Muḥammed bin Bahā'ü'd-dîn fuḳarāsından idi. Evvelā talebe-i 'ilmden olup ba' dehu taṣavvufa rāğıb olmağı ile Şeyh³⁰²⁶ Sünbül Sinān hıdmetine yitişdi ba' dehu Şeyh³⁰²⁷ Muḥammed bin Bahā'ü'd-dîn hıdmetinde hüsni-i³⁰²⁸ kabûlde vâkı' oldu. Merhûm mütedeyyin, mütevâzî', müteḥaşşî'³⁰²⁹ idi. Tokuz yüz altmış beş târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*³⁰³⁰

eş-Şeyh Tâcü'd-dîn

Şaru Şeyh 'Üryān demek ile ma'rûfdur, 'ārif-i bi'llāh'dur. Maḳāmāt-ı 'aliyye ve kerāmāt-ı seniyye şāhibi idi. Ḥalā'ıkdan münḳaṭı' olup Mağnisa'da ḳarīb bir³⁰³¹ yirde 'ibādete ve tā'ate meşgûl idi. Çok kerāmâtı vardır. Cümleden, ba'zı seferde kış güninde yoldaşına tâze ḳayısı virdi. Ve bir dağı mescidinden bir kilim sirḳat olındı. Aşḫābı talebde iḳdām eylediler. Şeyh eyitdi: “Kilim fülān yirde, ḳar altında medfûndur.” didi. Vâkı'ā³⁰³² hem anda buldılar. Ba'z-ı ḳaleme şāhib-i arzı tutdı ki “Sen sirḳat eyledüñ.” diyü. Şeyh eyitdi: “Bunuñ sâriḳi fülān ḳaryeden [AE 163a] fülān Naşrānî'dür.” didi. Şeyhi imtiḥān içün Naşrānî'yi ihzār u su'āl eylediler. İḳrār eyledi ki “Ben sirḳat eyledüm ve bu arada ben defn eyledüm.” didi sonra şeyh önünde Müslimān oldu. Ve bir kerāmâtı³⁰³³ dağı ḡaybdan infāk iderdi. Her ne vâḳt³⁰³⁴ murād eylese seccādesi altından aḳçe çıkarırdı ḥattā seccādesi altında aḳçe var [MK 198b] zann eylediler. Şeyh taşra gitdükde seccādesi altını yokladılar, ḳaṭ'an bir aḳçe bulamadılar. Şeyh geldükde yine aḳçe istediler, seccāde altından virdi. Merhûm tokuz yüz altmış iki târihinde vefât eyledi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.*³⁰³⁵

³⁰²⁵ - AE

³⁰²⁶ olmağı // Şeyh: olup AE

³⁰²⁷ - AE

³⁰²⁸ şeref MK

³⁰²⁹ ḳavvālün bi'l-ḥaḳḳ AE

³⁰³⁰ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh.* -AE

³⁰³¹ ḳarīb bir: bir şerif MK

³⁰³² - AE

³⁰³³ - AE

³⁰³⁴ - AE

³⁰³⁵ *Raḥmetu'llāhi 'aleyh: Raḥimehu'llāh.* AE

eş-Şeyh Muhyi'd-dîn Muḥammed

Ḳalender-hâne imâmıdır. ‘Ulemâ-yı ‘aşrından okıyup tekmīl-i ‘ulûm-ı zâhire eyledükden sonra taşavvufa meşğûl olup Şeyh Ḥabîb-i Ḳaramanî hıdmetine vâsıl oldu ba‘dehu Şeyh³⁰³⁶ Vefâ hıdmetine ve Seyyid Aḥmed-i Buḥârî hıdmetine vâsıl olup her birinden nice menâfi‘ ve nice kerâmât vâsıl olup İstanbul’da Ḳalender-hâne Câmî‘i’ne imâm u ḥaṭîb³⁰³⁷ iken toḳuz yüz elli üç târîḫinde vefât eyledi. Merḥûm ‘ulûm-ı ‘Arabiyye ve ḥadîş ü tefsîr ve uşûl u fûrû‘ ve va‘z u tezkîre meşğûl idi. Vech-i mübarekinde nûr-ı şalâḥ müşâhede olunurdu. Şâhib-i kitâb eydür.³⁰³⁸ “Ben müderris iken Ḳalender-hâne’de merḥûm Şeyh Muhyi’d-dîn ile çok müşâḥabet iderdüm. Şaḥîḥü’l-‘aḳîde, ḥudûd-ı şerî‘ati tamâm ri‘âyet üzere idi. Ve sinninden su’âl eyledüm, toḳsan sekiz yaşından ḥaber virdi. Bu ḥaberdən³⁰³⁹ sonra yine on yıl mîqdârı sağ oldu.” *Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi raḥmeten vâsi‘aten.*³⁰⁴⁰

eş-Şeyh Muşliḥu’d-dîn Muştafâ

İstanbul’da mutavaṭṭın Seyyid Aḥmed-i Buḥârî ḥulefâsından idi ve İstanbul’da Zâtü’l-aḥcâr nâm zâviyede mutavaṭṭın idi. Ve şeyh-i nûrânî, ‘âbid ü zâhid ü şâliḥ ve ḥalkdan münḳatı‘ idi. Toḳuz yüz altmış târîḫi ḥudûdında vefât eyledi.³⁰⁴¹ *Raḥmetu’llâhi te‘âlâ ‘aleyhi raḥmeten vâsi‘aten.*³⁰⁴²

³⁰³⁶ oldu // Şeyh: ve Şeyh İbn AE

³⁰³⁷ ḥaṭîb -MK

³⁰³⁸ - AE

³⁰³⁹ Bu ḥaberdən -AE

³⁰⁴⁰ *Raḥmetu’llâhi // vâsi‘aten: Raḥmetu’llâhi ‘aleyh.* MK

³⁰⁴¹ altmış // eyledi: altmışa ḳarîb vefât AE

³⁰⁴² *Raḥmetu’llâhi // vâsi‘aten.* - AE

Ahṡāl-i şāḡib-i kitāb

Aḡmed İbn Muşṡafā³⁰⁴³ bin Ḥalāl ‘afā ‘anhümü’l-Kerĩmü’l-Celĩl Taşköpri-zāde dimekle ma‘rũfdur. Sādāt [MK 199a] öñinde ḡādim ve sādāt ḡıdmetine [AE 163b] kâ‘im ve lâzım olup anlaruñ zıkr-i cemĩllerine muttasıl olmağ için bunlaruñ dağı ahṡvālī zıkr olındı ki şāḡib-i kitābuñ vālidī Burūsa’da şāḡib-i kitāb Monlā Aḡmed’uñ vilādetinden muḡaddem Anḡara’ya sefer eyledũkde ol leyle-i seferde vāḡı‘asında bir pĩr-i vecĩḡ görũr, vālidine eydũr³⁰⁴⁴ ki “‘An-ḡarĩb senũñ bir oğluñ olur, anuñ³⁰⁴⁵ adını Aḡmed ḡoyasın.” dir. Bu ḡikāyeti vālidī vālidesine eydũr. Ṳoḡuz yüz bir tārĩḡinũñ on dördũnci şehr-i³⁰⁴⁶ Rebi‘ũ’l-evvel’inde vilādet müyesser olup “Adını Aḡmed ḡodum.” didi. Hem didũğı üzere vāḡı‘ olup sinni temyĩze vāşıl olduḡdan şoñra Anḡara’ya ḡoḡdũk. Anḡara’da ḡırā‘at-i Ḳur‘ān’a meşḡũl olup vālidũm baña ‘İşāmũ’d-dĩn diyũ laḡab virũp Ebũ’l-Ḥayr dimekle kũnyet eyledi. Benden iki yaş büyük ḡarındaşum Muḡammed’e vālidũm Niḡāmũ’d-dĩn ile laḡab virũp Ebũ Sa‘ĩd dimekle kũnyet eyledi. Ḳur‘ān’ı ḡatm eyledũğinde Burūsa’ya ḡoḡdũk. Lüḡat-ı ‘Arabiyye’den ba‘z-ı lũḡat ta‘lĩm eyledi dağı vālidũm beni Monlā ‘Alā’ũ’d-dĩn ki Yetĩm diyũ mũlaḡḡabdur, aña viridi, kendũsĩ İstanbul’a ḡitdi. Ve şarḡı mezbũrdan oḡıdum ve naḡvden dağı Şeyḡ ‘Abdu’l-ḡāḡir’uñ *Mi‘e*’sini ve İmām Muṡarrizĩ’nũñ *Mişbāḡ*’ını ve Ḥācibĩ’nũñ *Kāfiye*’sini bu cũmleyi ḡarındaşum ile şerĩḡ oḡıdum ve *Mutavassıṡ*’ı merḡũ‘āt baḡşine dek oḡıduḡ. İttifāḡ ‘ammũm Ḳıvāmũ’d-dĩn Ḳāsım Burūsa’da Monlā Ḥũsrev Medresesi’ne mũderris olup Burūsa’ya geldũkde *Mutavassıṡ*’ı merḡũ‘ātdan mecrũrāta deḡin ‘ammũmden oḡıduḡ. Ol eşnāda³⁰⁴⁷ ḡarındaşum marĩz olup baña “Te’ḡĩr eyle.” didi, ḡāṡırĩ için ḡuşũşĩ dersũmi terk eyledũm. Bu mā-beynde ‘ammũmden şarḡdan *Hārũniyye*’yi ve İbn Mālik’uñ *Elḡiyye*’sini oḡıdum ve ḡıfz [MK 199b] eyledũm. Bi-emri’llāḡ ḡarındaşum Ṳoḡuz yüz on dört tārĩḡinde³⁰⁴⁸ vefāt eyledi. Ba‘dehu *Ḍav*’ı bi’t-tamām ‘ammũmden oḡıdum ve

³⁰⁴³ İbn Muşṡafā - MK

³⁰⁴⁴ vālidine eydũr - AE

³⁰⁴⁵ - MK

³⁰⁴⁶ - MK

³⁰⁴⁷ Ol eşnāda: İttifāḡ AE

³⁰⁴⁸ Ṳoḡuz // tārĩḡinde -MK

yazdum ve taṣḥīḥ eyledüm ve mantıḳdan *İsāgüci* ile *Şerḥ-i Hüsam Kâtib*'i bir miḳdâr Kûṭbü'd-dîn'den okıdum. Babam Burûsa'ya geldi, Amâsiyye'de [AE 164a] Hüseyn Ağa Medresesi'ne müderris olmuş, Amâsiyye'ye varduḳ. Tamâm Kûṭbü'd-dîn'i *Kûçek Hâşiye* ile ve *Şerḥ-i 'Aḳā'id* i Ḥayālî ile ve Monlâ-zâde H'âce-zâde'si ile ve Mes'ûd-ı Rûmî ve İsfahânî'yi³⁰⁴⁹ *Muṭavvelî* bi't-tamâm Seyyid Şerîf hâşiyesi ile ve *Hâşiye-i Meṭālî*'i ittifâḳ ile okıduḳdan soñra vâlidüm “Ḥaḳḳ-ı übüvveti yirine ḳodum, şimden soñra iḳdâm sende ḳaldı.” didi, ayruḳ babamdan okımadum. Tayumdan *Hâşiye-i Tecrid* i okıdum ve Monlâ Muḥyi'd-dîn-i Fenârî'den Seyyid'ün *Şerḥ-i Miftâḥ* ını³⁰⁵⁰ okıdum ve Monlâ³⁰⁵¹ Kocavî Seyyidi Muḥammed'den *Şerḥ-i Mevâḳıf* ı okıdum ve Monlâ Bedrû'd-dîn Maḥmûd bin Muḥammed bin Ḳâḍî-zâde ki Mîrim Çelebi dirler, bundan ‘Alî Kuşcı’nuñ *Hey'et-i Fethiyye* 'sini³⁰⁵² okıdum. Ben okurken şerḥ yazdı ve Sulṭân Selîm ḥazretlerine³⁰⁵³ ithâf eyledi, Sulṭân Selîm Anaṭolı'ya³⁰⁵⁴ ḳâḍî-‘asker eyledi. Ve Monlâ Maḡuşî'den *Buḡarî* ve *Şifâ*-yı Ḳâḍî ‘İyâz’dan daḡı okıdum ve ‘ilm-i cedel ve ‘ilm-i ḥilâfdan daḡı okıdum ve çok baḡş eyledüm. Baña ḥadîş ü tefsîr ve sâ'ir ‘ulûm rivâyetine ḡaṭṭı ile icâzet-i tâm virdi. İcâzeti ol daḡı şeyḫi Şihâbü'd-dîn'den ki Aḡmed el-Bekkî-i Maḡribî'dür, ol daḡı Aḡmed bin Ḥacer el-‘Asḳalânî'den aldı. Ve rivâyet-i ḥadîş ü tefsîr ile vâlidüm daḡı³⁰⁵⁵ icâzet virdi. Ol daḡı vâlidinden, ol daḡı Monlâ Yegân'dan, ol daḡı Şemsü'd-dîn-i Fenârî'den, ol daḡı Cemâlû'd-dîn-i Aḳsarâyî'den mücâzdur ve bunlardan mâ-‘adâ şüyûḡdan mücâzum. Ba‘dehu ṭoḳuz yüz otuz bir târiḫinde Dimetoḳa Medresesi'ne müderris oldum³⁰⁵⁶ ve ṭoḳuz yüz otuz üçde İstanbul'da Ḥacî Ḥasan-zâde Medresesi'ne müderris [MK 200a] oldum. Ṭoḳuz yüz otuz beşde vâlidüm merḡûm vefât eyledi.³⁰⁵⁷ Ve ṭoḳuz yüz otuz altıda Üsküb'de İshâḳiyye Medresesi'ne müderris oldum ve ṭoḳuz yüz kırḳ iki de İstanbul'da Ḳalender-ḡâne Medresesi'ne

³⁰⁴⁹ Monlâ-zâde H'âce-zâde'si ile ve Mes'ûd-ı Rûmî ve İsfahânî'yi -MK

³⁰⁵⁰ Seyyid'ün // *Miftâḥ* ını: *Şerḥ-i Miftâḥ*-ı Seyyid'ün AE

³⁰⁵¹ - AE

³⁰⁵² ‘Alî // *Fethiyye* 'sini: hey'etden *Fethiyye* ‘Alî Kuşcı’nuñdur, onı AE

³⁰⁵³ - AE

³⁰⁵⁴ “Anaṭolı'ya” ifadesi AE'de “eyledi” kelimesinden sonra gelmektedir.

³⁰⁵⁵ - AE

³⁰⁵⁶ müderris oldum - AE

³⁰⁵⁷ Ṭoḳuz // eyledi. - MK

müderriş oldum³⁰⁵⁸ ve toğuz yüz kırđ dörtde Muştafa Paşa Medresesi'ne müderriş oldum ve toğuz yüz kırđ beşde Edrine'de Çifte Medresesi'ne müderriş oldum ve toğuz yüz kırđ altıda Şemāniyye'den birine müderriş oldum ve toğuz yüz elli birde³⁰⁵⁹ Edrine'de Sultān Bāyezīd Medresesi'ne müderriş oldum ve toğuz yüz elli ikide Burūsa'ya kādī oldum ve toğuz yüz elli dörtde yine³⁰⁶⁰ Şemāniyye'den [AE 164b] birine müderriş oldum ve toğuz yüz elli sekizde İstanbul'a kādī oldum ve toğuz yüz altmış birde gözüme remed 'arız olmak ile zarar yitişdi dahı gūşe-i humūlde tekā'ūd ihtiyār eyledüm ve bu kitābuñ taħrīrinden yevm-i sebtde ferāğat eyledüm ki şehir-i Ramazān'uñ āhiri idi³⁰⁶¹ ve toğuz yüz altmış beş tārīhinde idi, Koşantīniyye'de itmām oldu.³⁰⁶² الحمد لله اولاً و آخراً و باطناً و ظاهراً.

³⁰⁵⁸ müderriş oldum - AE

³⁰⁵⁹ Edrine'de // birde - AE

³⁰⁶⁰ - AE

³⁰⁶¹ - MK

³⁰⁶² tārīhinde // oldu: beşde Koşantīniyye'de AE

Ahṡāl-i şāhib-i terceme³⁰⁶³

Bu ‘abd-ı ḥaḳḳīr-i nāsī İbrāhīm bin Aḥmed Amasī ki bu kitābuñ tercemesi ile muḳayyeddür, ‘alā-vüs‘a’t-ṭāḳa itmām müyesser oldı. Ve bu tercemede inşā vü taşnī ile muḳayyed olmadum ki dinilmedük ve işidilmedük dünyāda bir nesne yokdur. Belki her lafzuñ ma‘nāsını terk ile edā itmek ile muḳayyed oldum. Bu ma‘lumdur ki ‘Arabī’nüñ bir ḥarfı, Türkī’nüñ iki ḥarfı ile edā olunmaz. Ehline ma‘lumdur, hele aşlından³⁰⁶⁴ ziyāde olmadı. Bu tekellüfden ğaraż ‘arz-ı ihtiyācdur. Zīrā bu mücrim-i nāsī keşirü’l-evzār ve’l-me‘āşidür. Bende yokdur māl ki şadaḳa-i cāriyeye sa’y eyleyüm ve bende yokdur ‘ilm-i nāfi [MK 200b] ki anı şefī eyleyüm ve bende yokdur veled-i³⁰⁶⁵ şālīḥ ki ben öldükden sonra baña du‘ā³⁰⁶⁶ ider diyü anuñla gönüm egleyüm, teḥī-destüm ve bī-hestüm. Āḥirü’l-emr bu tercemenüñ herkese ‘umüm u şumûlinden ḥayr du‘āya sebep olmak ile bu tercemeye iḳdām ve bu ümniyye ile itmām olındı. Allāhu Te‘ālā ḥazretlerinüñ raḥmeti ve Resûlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* ḥazretlerinüñ³⁰⁶⁷ şefā‘ati ol müslim ḳarındaşa ḳarīn olsun ki bu ben za‘īf u bī-kesi ḥayr du‘ādan ferāmüş eylemeyüp bari Allāhu Te‘ālā raḥmet eyleye diye. Ola ki bir sâ‘at-i mübârekede Allāhu Te‘ālā yanında ḳavli maḳbûl bir ḳavl lisânından şudür bulup raḥmet-i Ḥaḳḳ’a³⁰⁶⁸ mazḥar olmak müyesser ola. Āmin. *Yā mücîbe’s-sa’ilin bi-ḥürmeti Seyyidü’l-mürselin*³⁰⁶⁹ *ve âle’t-ṭayyibin eṭ-ṭahirin*. Ve bu ‘abd-i za‘īf mevliden Amāsiyye’denum. Bir miḳdār Amāsiyye’de ḥālüm olan ḳıdvetü’l-müfessirin Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥīm’dan okıdum ve bâ‘dehu ‘umdetü’l-fuzalā merḥûm Cüneyd-zāde ‘Abdu’r-raḥmân’dan okıdum ve ba‘dehu Meḥemmed Paşa Medresesi’nde Müftî-ḳulı³⁰⁷⁰ Mevlânâ Sinân’a ve ba‘dehu Hüseyn Ağa Medresesi’nde Mevlânâ Faḥrû’d-dîn’e [AE 165a] ve ba‘dehu Amāsiyye müftisi Köprücük-zāde merḥûma dānişmend olup ba‘dehu Burûsa’da Manastır

³⁰⁶³ Ahṡāl-i // terceme - AE

³⁰⁶⁴ ehlinden MK

³⁰⁶⁵ ‘amel-i AE

³⁰⁶⁶ fā’ide AE

³⁰⁶⁷ sellem ḥazretlerinüñ: sellem’ün AE

³⁰⁶⁸ raḥmet-i Ḥaḳḳ’a: raḥmete AE

³⁰⁶⁹ Seyyidü’l-mürselin: Muḥammedü’l-emîn AE

³⁰⁷⁰ Maḥşî-ḳulı AE

Medresesi'nde Niksârî Emîr Hâsan Efendi'ye ve ba'dehu Mu'allim-zâde Ahmed Çelebi'ye ve ba'dehu Üsküdâr'da merhûm Monlâ Muhammed bin 'Arab-zâde demekle ma'rûfdur, bi'l-âhire merhûmdan mülâzım olmak müyesser olup -Mısr kâdîsi olduğda bile kadirğa ile deryâdan gidüp yolda mevc-i bahırdan hâlâş müyesser olmayup ilâ-raḥmeti'llâha ğarîķ oldu.- ba'de'l-mülâzemet Amâsiyye ve Şonisa'da müderris olarak Amâsiyye kazâsı müyesser olup bu terceme Amâsiyye kazâsında tamâm olmak müyesser oldu. Temme'l-kitâb bi'avni'llâhi'l-Meliki'l-Vehhâb fî evâsıtı Rebî' i'l-âhire sene 1095.

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

- ‘A, ‘Ā, Ā, A
- ‘Abādān
- {Şeyh ‘Abdu’l-latif, Şeyh ‘Abdu’r-rahîm, Şeyh ‘Abdu’l-mu’tî} 275
- ‘Abdu’l-‘azîz bin Aḥmed el-Ebherî, 345
- ‘Abdu’llāh İbn ‘Arefe, 249
- ‘Abdu’l-laṭîf bin ‘Abdu’r-rahmān bin Aḥmed bin ‘Alî bin Ġānim el-Ḳudsî el-Enşārî, 273
- ‘Abdu’l-ḥālîḳ-ı Gucdüvânî, 410
- ‘Abdu’r-rahmān bin Mısrî, 389
- ‘Abdu’r-rahmān eş-Şüreysî, 274
- ‘Ābid Çelebi, 408, 409
- ‘Acem Sinān, 337
- ‘Alā’ü’d-dîn ‘Alî bin Muḥammed el-Ḳuşcı, 339
- ‘Alā’ü’d-dîn-i Esved, 231, 240, 247
- ‘Alā’ü’d-dîn-i Fenārî, 401, 541
- ‘Alā’ü’d-dîn-i Ḥalvetî, 419
- ‘Alî bin Ebî Ṭālib, 426, 455
- ‘Alî bin Muḥammed el-Ḳuşcı, 463
- ‘Alî bin Mūsā er-Rızâ, 274
- ‘Alî Çelebi, 434, 435, 436, 437
- ‘Alî el-Mevlâ Ḥ’āce-zāde, 332
- ‘Alî el-Mevlâ Ḥaṭîb-zāde, 332
- ‘Alî İbn Ebî Ṭālib, 274
- ‘Alî Ḳuşcı, 340, 341, 342, 350, 430, 612
- ‘Alî Yegānî, 512
- ‘Alî-i Nakḳāş, 542
- ‘Allāme Celālû’d-dîn-i Devvānî, 484, 593
- ‘Allāme-i Devvānî, 323, 339, 552, 593
- ‘Allāme Muḥyi’d-dîn Kāfiyeci, 240
- ‘Allāme Rāzî, 263
- ‘Allāme Suyûtî, 240, 272
- ‘Allāme Taftāzānî, 246, 257, 259, 300, 321, 341, 377, 549
- ‘Arefe-zāde, 604
- ‘Āşık Paşa, 229, 475
- Ābidînoğlu Emîr, 249
- Āḥî Mirem, 426
- Āḥî Muḥammed, 426
- Aḥmed-i Ġazzālî, 274
- Aḥmed bin Kemāl Paşa, 554
- Aḥmed bin Muḥammed bin Maḥmūd el-İmānî el-Herevî, 345
- Aḥmed bin Ḥacer el-‘Asḳalānî, 612
- Aḥmed el-Bekkî-i Mağribî, 612
- Aḥmed İbn Muşṭafâ bin Ḥalîl {Taşköprü-zāde}, 611
- Aḥmed Paşa, 390, 391
- Aḥmed Paşa İbn Veliyyü’d-dîn, 324, 389
- Aḥmedî, 247, 260, 303
- Aḥmer Aḥmed, 498
- Arğun, 497
- Arık Ḥayrû’d-dîn, 320
- Aḳşemsü’d-dîn, 388, 389, 392, 393, 394, 396, 421, 471, 536
- Aydınlı Monlâ Bālî, 578
- Aydınoğlu Emîr Meḥammed, 258

B

- Bağlı Aḥmer, 509, 510
- Baba İlyās, 233

Baḥlī Şālīḥ, 326

Barsbāy, 255

Bāyezīd-i Bistāmī, 264

Bedī'ü'z-zamān

(Sultān Hüseyin Baykara'nın oğlu), 486

Beyzāvī, 254, 263, 288

Birgi-zāde, 466, 560

Birgi-zāde Mevlānā Muşliḥu'd-dīn, 561

Birgi-zāde Muşliḥu'd-dīn, 578

Boyābādī Monlā Şücā', 590

Burhānū'd-dīn, 238, 239

Burhānū'd-dīn Ḥaydar, 271

Burhānū'd-dīn Ḥaydar el-Herevī, 307

Burhānū'd-dīn Enbāşī, 254

C

Ca'fer Çelebi, 462

Celālū'd-dīn, 323, 332, 440, 464

Celālū'd-dīn-i Devvānī, 323, 332, 465

Celālū'd-dīn Yūsuf el-Evbiḥī, 345

Celālū'd-dīn-i Rūmī, 408, 492

Cem Sultān, 422

Cemāl Ḥalīfe, 479, 497

Cemālū'd-dīn Meḥammed bin Meḥammed
el-İmām Faḥrū'd-dīn Meḥammed er-
Rāzī, 237

Cemālū'd-dīn-i Aḳsarāyī, 231, 240, 612

Cemālī-zāde Müftī 'Alī Çelebi, 478

Cengiz Ḥān, 309

Cihānşāh Mīrzā, 420

Cüneyd el-Baḡdādī, 274

Cüneyd-zāde 'Abdu'r-raḥmān, 614

Ç

Çelebi Ḥalīfe, 421, 422, 423, 496, 499, 602,
604

Çelebi Sultān Meḥammed, 262

D

Dāvūd Paşa, 290, 369

Dāvūd-ı Tā'ī, 426

Dāvūd-ı Ḳayserī, 230

Dervīş Meḥammed bin Monlā Ḥızır Şāh,
454

E

Ebü'l-Feth Muḥammed bin Muḥammed bin
Muḥammed bin Muḥammed bin el-
Cezerī eş-Şāfi'ī
{Ebu'l-Feth}, 254

Ebü Bekr Çelebi, 324

Ebü 'Alī er-Rūdbārī, 274

Ebü 'Alī Kātib, 274

Ebü 'Osmān-ı Maḡribī, 274

Ebü İshāḳ, 254

Ebü Tāhir Muḥammed bin Muḥammed bin
el-Ḥasan bin 'Alī eş-Tāhirī, 299

Ebü'l-Bekā İsmā'īl, 256

Ebü'l-Faẓl İshāḳ, 256

Ebü'l-feẓā'i'l-ve'l-kemālāt Monlā Şemsü'd-
dīn Muḥammed bin Ḥamza bin
Muḥammed el-Fenārī, 240

Efḍal-zāde, 320, 321, 331, 348, 349, 350,
431, 435, 483, 496, 507, 510, 527, 528,
530, 555, 558

el-Mevlā Aḥmed bin Muştafā İbn Ḥalīl
{Taşköprü-zāde}, 225

- el-Mevlâ Bedrû'd-dîn, 571
- el-Hâcî Hamza Şirvân, 425
- Emîr Aḥmed Beg el-Evrenosî, 407
- Emîr 'Îsâ Beg bin İshâk Beg, 386
- Emîr İbn Kuttâr, 393
- Emîr İsfendiyâr, 262, 280
- Emîr-i Nakş-bendî, 421
- Emîr Timur, 261, 278, 289, 341, 542
- Emîr Uluğ Beg, 339, 340
- es-Seyyid Buḥârî, 500
- es-Seyyid İbrâhîm el-Amâsiyyevî, 565
- es-Seyyid Muḥammed bin 'Alî el-Hüseynî
{Seyyid Buhârî}, 304
- eş-Şeyḥ Safiyyü'd-dîn
{Saraçlar Şeyhi}, 605
- eş-Şeyḥ Safiyyü'd-dîn Muştafâ, 480
- eş-Şeyḥ Şalâḥu'd-dîn el-İzniķî, 496
- eş-Şeyḥ Aḥmed Çelebi, 607
- eş-Şeyḥ Aḥmed İbnü's-Şeyḥ Merkez
Muşliḥu'd-dîn, 608
- eş-Şeyḥ Baba Ni'metu'llâh, 485
- eş-Şeyḥ Baba Ḥaydar-ı Semerkandî, 605
- eş-Şeyḥ Baba Yûsuf es-Seferiḥişârî, 499
- eş-Şeyḥ Bâlî Ḥalîfe eş-Şofyevî, 602
- eş-Şeyḥ Bâyezîd Ḥalîfe, 496
- eş-Şeyḥ Bedrû'd-dîn
{Bedrû'd-dîn Baba}, 494
- eş-Şeyḥ Bekr Ḥalîfe, 600
- eş-Şeyḥ Bolılı Çelebi Muḥyi'd-dîn, 479
- eş-Şeyḥ Cemâlû'd-dîn İshâk el-Karamanî
{Cemâl Halîfe}, 497
- eş-Şeyḥ Dâvûd, 498
- eş-Şeyḥ 'Abdu'l-gaffâr, 606
- eş-Şeyḥ 'Abdu'l-kerîm el-Kâdirî
{Muftî Şeyh}, 598
- eş-Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf, 543
- eş-Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf İbn es-Seyyid
Murtaẓâ, 607
- eş-Şeyḥ 'Abdu'l-Mü'min, 607
- eş-Şeyḥ 'Abdu'r-raḥîm
{Hâcî Çelebi}, 537
- eş-Şeyḥ 'Abdu'r-raḥmân
{Sûfî-zâde}, 483
- eş-Şeyḥ 'Âbid Çelebi, 492
- eş-Şeyḥ 'Alâ'ü'd-dîn el-Esved
{Şeyh Kara 'Alî}, 481
- eş-Şeyḥ 'Alâ'ü'd-dîn Ḥalîfe, 494
- eş-Şeyḥ 'Alî Kâzvânî, 603
- eş-Şeyḥ 'Ârif-i bi'llâh eş-Şeyḥ 'Abdu'r-
raḥîm el-Mü'eyyedî, 474
- eş-Şeyḥ Emîr 'Alî İbn Emîr Ḥasan, 541
- eş-Şeyḥ es-Seyyid Aḥmed el-Buḥârî el-
Hüseynî, 487
- eş-Şeyḥ 'Ulvân-ı Hamevî, 483
- eş-Şeyḥ İmâm-zâde, 496
- eş-Şeyḥ İskender, 601
- eş-Şeyḥ İsmâ'îl eş-Şirvânî, 484
- eş-Şeyḥ İshâk, 606
- eş-Şeyḥ Luṭfu'llâh, 541
- eş-Şeyḥ Luṭfu'llâh el-Üskübî, 493
- eş-Şeyḥ Maḥmûd Çelebi, 598
- eş-Şeyḥ Maḥmûd İbn 'Alî en-Nakḳâş
{Lâmi'î Çelebi}, 542
- eş-Şeyḥ Meḥemmed
{Ahî Şûrâ}, 536
- eş-Şeyḥ Monlâ Hızır Beg, 542
- eş-Şeyḥ Muşliḥu'd-dîn
{Gündüz Musliḥu'd-dîn}, 601

{Hâce-zâde Muslihu'd-dîn}, 540
 {Merkez Muslihu'd-dîn}, 603
 eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn es-Sirozî, 475
 eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn et-Tavîl, 491
 eş-Şeyh Muşlihu'd-dîn Muştâfâ, 610
 {Mu'allim-zâde}, 540
 eş-Şeyh Muḥammed bin el-İrâk
 {İbn 'Irak}, 483
 eş-Şeyh Muḥammed el-Bedaḥşî
 {Monlâ Otrârîoğlu}, 485
 eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn el-Esved
 {Kara Muḥyi'd-dîn}, 541
 Eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn el-İskilibî
 {Şeyh Yavsı}, 473
 eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn el-İzniķî, 601
 eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn Meḥemmed
 {Ebû Şâme}, 537
 eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn Muḥammed, 602
 (Kalender-hâne imamı), 610
 eş-Şeyh Muḥyi'd-dîn Muḥammed bin el-
 Mevlâ Bahâ'ü'd-dîn
 {Bahâ'e'd-dîn-zâde}, 538
 eş-Şeyh Nebî Ḥalîfe, 540
 eş-Şeyh Nûrî'd-dîn Ḥamza el-Germiyânî,
 609
 eş-Şeyh Ḥacî Ḥalîfe el-Menteşevî, 600
 eş-Şeyh Ḥacî Ramazân, 544
 eş-Şeyh Pîrî Ḥalîfe el-Ḥamîdî, 599
 eş-Şeyh Ramazân, 499
 eş-Şeyh Ramazân, 602
 eş-Şeyh Rüstem Ḥalîfe, 480
 eş-Şeyh Sevindük
 {Kogacı Dede}, 495

eş-Şeyh Seyyid 'Alî İbn Meymûn el-
 Mağribî el-Endelüsî, 482
 eş-Şeyh Seyyid Hüseyn Aḥlâtî, 261
 eş-Şeyh Seyyid Velâyet, 475
 eş-Şeyh Seyyidî Ḥalîfe el-Amâsiyyevî, 543
 eş-Şeyh Sinân
 {Sûhte Sinân}, 544
 eş-Şeyh Sinân Ḥalîfe, 603
 eş-Şeyh Sinân-ı Erdebîlî, 602
 eş-Şeyh Süleymân Ḥalîfe, 494
 eş-Şeyh Sünbül Sinân, 496
 eş-Şeyh Şücâ'ü'd-dîn İlyâs
 {Delü Şücâ'}, 608
 {Şeyh Niyâzî}, 480
 eş-Şeyh Tâcü'd-dîn
 {Saru Şeyh 'Üryan}, 609
 eş-Şeyh Kâsım Çelebi, 499
 eş-Şeyh Üveys, 604
 eş-Şeyh Vefâ, 476
 Evrenosoğlu Aḥmed Beg, 502

F

Fâzıl 'Alî Fenârî, 512
 Fâzıl Mîr Şadr, 339
 Fâzıl Mü'eyyed-zâde, 548
 Fâzıl Sinân Paşa, 368
 Fazlu'llâh şâgirdi Feyzu'llâh, 261
 Fazlu'llâh-ı Tebrizî, 258, 268
 Faḥrî'd-dîn-i 'Acemî, 250, 309, 362
 Faḥrî'l-İslâm Pezdevî, 344, 606
 Ferâmerz
 (Monlâ Hüsrev'in babası), 307
 Firûzâbâdî Muḥammed bin Ya'kûb, 248

Ğ, G

Ğavri

(Mısır Sultanı), 454, 523

Ğıyâşü'd-dîn

{Paşa Çelebi}, 537

Ğıyâşü'd-dîn Cemşid, 237, 340

Ğıyâşü'd-dîn Manşûr bin Şadrü'd-dîn el-Hüseynî, 593, 594

Germiyânî Monlâ Sinân, 578

Germiyânî Sinân Çelebi, 492

Geyiklü Baba, 233, 234

Ĥ, Ĥ, H

Ĥâce Bahâ'ü'd-dîn-i Nakş-bendî, 407, 410, 411, 412

Ĥâce Bahşâyış, 304

Ĥâce 'Abdu'l-hādî, 415

Ĥâce 'Abdu'llāh-ı Semerḳandî, 276

Ĥâce 'Alî-i Erdebilî, 264

Ĥâce 'Alî {Üveysî}, 264

Ĥâce 'Ubeydu'llāh, 407, 413, 414, 415, 416, 417, 484-85

Ĥâce 'Ubeydu'llāh-ı Semerḳandî, 407, 412, 417, 484, 486, 487, 605

Ĥâce Muḥammed Pārsā, 299, 411

Ĥâce Muḥammed Ḳāsim, 413, 415, 486, 487

Ĥâce Muḥammed Ḳāsim bin Ĥâce 'Abdu'l-hādî İbn Ĥâce Muḥammed 'Abdu'llāh bin Ĥâce 'Ubeydu'llāh, 412

Ĥâce Ḥayrū'd-dîn, 320, 321, 571, 573, 581, 583, 584, 586

Ĥâce Rüstem, 304

Ĥâce-zāde, 268, 295, 296, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 329, 330, 332, 341, 342, 347, 355, 360, 366, 367, 368, 371, 374, 375, 376, 401, 450, 454, 456, 457, 458, 461, 463, 464, 465, 503, 507, 509, 527, 537, 568

Ĥabīb-i 'Acemî, 426

Ĥacî Şafâ, 309

Ĥacî Bayram, 280, 302, 303, 311, 388, 500

Ĥacî 'İvaz Paşa, 247

Ĥacî Ḥalîfe, 325, 400, 402, 404, 481

Ĥacî Ḥamza, 420

Ĥacî Ḥasan-zāde, 328, 336, 439, 440, 559, 560, 561

Ĥacî Paşa

(İlm-i tıbdan Şifâ sahibi), 247, 260

Ĥacibî, 611

Ĥacî-zāde Ḥasan, 328

Ĥâ'in Aḥmed Paşa, 552

Ĥâfızü'd-dîn Bezzâzî, 284

Ẓâhir Berḳûḳ

(Mısır hakimi), 238

Ḥamîdü'd-dîn İbn Efdalü'd-dîn, 495, 579

Ḥazret-i 'Abbās, 412

Ḥazret-i 'Alî, 431

Ḥazret-i Ebî Bekr-i Şiddîḳ, 343

Ḥazret-i Ebû Bekr, 248

Ḥazret-i 'Ömer bin Ḥaṭṭâb, 343

Ḥazret-i Ḥızır, 264

Ḥazret-i İmâm Şâfi'î, 535

Ḥazret-i Muḥammed Muşṭafâ, 348

Ḥazret-i Mūsâ, 438

Ḥazret-i Resûlu'llāh, 343, 344, 491, 538

Hâzret-i Risâlet, 257, 270, 386, 451, 500,
 522, 525, 539
 Hâzret-i Seyyid Şerîf, 257
 Hasan bin ‘Abdu’s-samed
 {Monlâ Hasan es-Samsunî}, 338
 Hasan Çelebi, 324, 345, 346, 353, 360, 444,
 581
 Hasan eş-Şimşîr, 274
 Hañîb-zâde, 242, 318, 319, 323, 325, 329,
 330, 331, 332, 336, 362, 383, 431, 440,
 444, 446, 448, 454, 459, 461, 466, 505,
 510, 518, 538, 561
 Havendtehür, 414
 Hayâlî Çelebi, 325, 326, 397, 464, 533
 Hayr Beg
 (Haleb Beglerbegi), 526
 Hayrû’d-dîn
 (Sahib-i kitabın ceddi), 282
 Hayrû’d-dîn Paşa, 230
 Hekîm İbn el-Müzehheb, 535
 Hekîm Lârî, 384, 386
 Hekîm Muhyî’d-dîn, 535, 596
 Hekîm Sultân Kutbü’d-dîn, 535
 Hekîm Ya‘kûb, 384, 385, 386
 Hızır Beg, 291, 292, 293, 308, 314, 325,
 327, 330, 334, 347, 348, 361, 365, 542
 Hızır Beg İbn Celâlû’d-dîn, 348, 371
 Hızır ‘aleyhi’s-selâm, 481
 Hüsâm Çelebi, 509, 571, 580, 581
 Hüsâmü’d-dîn-i Şâşî
 (Seyyid Emîr Külâl evladından), 414
 Hüsâmü’d-dîn-i Tokatî, 427
 Hüsâm-ı Kâtî, 378
 Hasan-ı Başrî, 426

I

Işfahânî, 350, 550, 612

İ

İbn ‘Abdu’s-selâm, 252
 İbn ‘Arabî, 302, 399
 İbn Ebu'l-Vefâ, 481
 İbn Fenârî Yûsuf Bâlî, 309
 İbn Hümâm, 271
 İbn Kemâl Paşa, 571
 İbn Mağnisa, 362, 363, 366
 İbn Mâlik, 254, 611
 İbn Melek
 (Mecma' şârihi), 271
 İbn Mısrî, 389, 394
 İbn Necîb Suhreverdî, 426
 İbn Hacer, 238, 241, 285, 288, 359
 İbn Hâcib, 241
 İbn Sâ‘âtî, 295
 İbn Tâhir, 422
 İbn Vefâ, 352, 398, 399
 İbn Beşîr, 309
 İbn Sînâ, 329, 343
 İbrâhîm bin Aḥmed Amasî, 614
 İbrâhîm bin Aḥmed el-Amâsî, 226, 575
 İbrâhîm bin Aḥmed el-Amâsî el-Ḳâḍî bi-
 Amâsiyye, 529
 İbrâhîm Paşa, 331, 372, 373, 374, 375, 502,
 517
 İmâm Ca‘fer-i Sâdıḳ, 274
 İmâm Faşîhu’d-dîn Muḥammed bin
 Muḥammed ‘Alâ, 345
 İmâm Faḥr-ı Râzî, 342

İmām Muṭarrizī, 611

İmām Hüseyn, 274

İmām Rāzī, 241, 342

İmām Şāfi‘ī, 535

İmām Züfer, 283

İmām-ı Ġazzālī, 296, 606

İmām-ı A‘zam, 538, 606

İsmā‘īl Beg

Emîr-i Kastamonı, 297, 300, 309, 310,
427, 534

İsrâfîl-zâde, 590

Q, K

Qâdirî Çelebi, 545, 582, 591

Qâdî ‘İyâz, 550, 612

Qâdî-‘asker Şeyh Maḥmūd, 559

Qâdî-‘asker Qâdirî Çelebi, 590

Qâdî-zâde, 235, 236, 237, 301, 328, 329,
339, 360, 361, 402, 442, 461, 462, 470,
497, 513, 552, 585, 612

Qâdî-zâde-i Rûmî, 235, 236, 237, 300, 301,
339, 340, 350, 427, 511, 512, 527

Qara Bālî, 547, 563, 575, 598

Qara Mu‘allim, 512

Qara Ḥalîl (Cenderlü), 231, 232

Qaramanî İbrâhîm Beg, 400

Qaramanî Meḥemmed Paşa, 317, 327, 384

Qaramanî Monlâ Seyyidî, 554

Qaramanî Monlâ Qara Seyyidî, 568

Qayıtbay, 452, 525

Qayıtbay-ı Mıṣrî, 287

Qıvâmü’-d-dîn Qâsım, 611

Qıvâmü’-d-dîn Qâsım bin Ḥalîl

Monlâ Kâsım bin Halîl, 509

Qoğacı Dede, 495

Qocalu Monlâ Seyyidî Muḥammed, 578

Qocalu Seyyidî Muḥyi’-d-dîn, 584

Qocalu Şeyh Muḥyi’-d-dîn, 482

Qocavî Seyyidî Çelebi, 548

Qocavî Seyyidî Muḥammed, 612

Qudûrî, 299

Qutttâroĝlı, 393

Kâzvânî, 604

Kemâl Paşa-zâde, 368, 576, 579, 591

Kerkân Ebî ‘Alî, 274

Kirmânî, 288

Köpricik-zâde, 575, 576, 614

L

Lala Şâhîn, 230, 231

Lâmi‘î Çelebi, 542

Loḳmân Hekîm, 425

Luṭfu’llâh Çelebi, 395

M

Maĝnisa-zâde, 328, 362, 508, 510

Ma‘rûf-ı Kerhî, 274, 426

Manşûr, 399

Maḥmūd el-Işfahânî, 274

Maḥmūd Paşa, 269, 284, 285, 296, 312,
314, 316, 325, 326, 336, 337, 338, 344,
345, 346, 347, 354, 362, 368

Mecdü’-d-dîn-i Şîrâzî, 249

Mecdü’-d-dîn-i Qayserî, 232

Mehdî, 605

Meḥemmed Ağa, 336, 337

Meḥemmed bin Eflâṭun, 322

Meḥemmed bin el-Ḥacî Ḥasan, 293

- Meḥemmed bin Ferāmerz
 {Monlâ Hüsrev}, 307
- Meḥemmed bin Süleymân bin Sa‘d bin
 Mes‘ûd er-Rûmî el-Berda‘î
 {Monlâ Muhyi'd-din el-Kâfiyeci}, 271
- Meḥemmed Paşa el-Ḳaramanî, 422
- Meḥemmed Paşa-yı Ḳaramanî, 423, 434
- Meḥemmed Şâh-ı Fenârî, 268, 337, 362,
 427, 444
- Merzifonî Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥîm, 327
- Merzifonlî Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥîm, 310
- Mes‘ûd-ı Rûmî, 379, 566, 612
- Mevlâ Şems Aḥmed bin Mûsâ
 {Hayâlî Çelebi}, 325
- Mevlânâ Aḥmedî, 247, 260
- Mevlânâ Ayâs, 264, 477
- Mevlânâ Bedrî’-d-dîn Maḥmûd bin İsrâ’il
 bin ‘Abdu’l-‘azîz
 {Kâdî Simavnoğlu}, 261
- Mevlânâ Câmî, 417
- Mevlânâ ‘Abdu’l-laṭîf bin Melek, 258
- Mevlânâ ‘Abdu’l-vâcid İbn Muḥammed,
 258
- Mevlânâ ‘Abdu’r-raḥmân İbn ‘Alî İbn
 Aḥmed el-Biştâmî, 259
- Mevlânâ ‘Alâ’ü’-d-dîn ‘Alî el-Cemâlî el-
 Müftî, 476
- Mevlânâ ‘Alâ’ü’-d-dîn er-Rûmî, 259
- Mevlânâ ‘Alî İbn Meḥemmed el-Ḳuşcı, 237
- Mevlânâ ‘Alî-i Tûsî, 269
- Mevlânâ Faḥrî’-d-dîn, 614
- Mevlânâ Faḥrî’-d-dîn er-Rûmî, 259
- Mevlânâ Faḥrî’-d-dîn-i ‘Acemî, 268, 364
- Mevlânâ Fenârî, 258, 260
- Mevlânâ Fethu’llâh eş-Şirvânî, 300
- Mevlânâ Feyzu’llâh, 261
- Mevlânâ İlyâs
 {Müfred Şücâ’}, 301
- Mevlânâ İlyâs İbn Ḥamza er-Rûmî, 299
- Mevlânâ Kemâl Paşa-zâde, 502
- Mevlânâ Maḥmûd-ı Sindî, 276
- Mevlânâ Mecdü’-d-dîn, 291
- Mevlânâ Meḥemmed Şâh, 283
- Mevlânâ Muḥammed bin ‘Abdu’l-laṭîf İbn
 Melek, 258
- Mevlânâ Muḥammed bin Muḥammed bin
 Maḥmûd el-Ḥâfîzî el-Buḥârî, 299
- Mevlânâ Muḥammed İbn Beşîr, 283
- Mevlânâ Mü’eyyed-zâde, 560, 570
- Mevlânâ Ḥacî Paşa, 262
- Mevlânâ Ḥamza, 293
- Mevlânâ Ḥaydar bin Muḥammed bin el-
 Ḥ’âfî el-Herevî, 268
- Mevlânâ Ḥaydar el-Herevî, 268
- Mevlânâ Ḥaydar-ı ‘Acemî, 262
- Mevlânâ Hızır Beg İbn Celâlî’-d-dîn
 {Cerâb-ı ‘İlm}, 291
- Mevlânâ Hızır Şâh, 294
- Mevlânâ Sinân, 614
- Mevlânâ Şemsü’l-mille ve’-d-dîn İsmâ‘îl el-
 Gûrânî, 285
- Mevlânâ Şerefü’-d-dîn el-Ḳırımı
 {İbn Kemâl}, 284
- Mevlânâ Şeyḥ Ramażân, 260
- Mevlânâ Şükru’llâh, 293
- Mevlânâ Tâcü’-d-dîn İbrâhîm
 {İbn el-Hatîb}, 294

Mevlânâ Ḵara Ya'kûb İbn İdrīs bin
 'Abdu'llāh el-Nigdevī el-Ḥanefī, 270
 Mevlânâ Vâlid, 236
 Mevlanâ Ya'kûb el-Aşfar el-Ḳaramanī
 {Sarı Ya'kûb}, 269
 Mevlânâ Yegân, 283
 Mevlânâ Yegân Meḥemmed bin Ramazân
 {Monlâ Yegân}, 282
 Mevlânâ Yûsuf, 261
 Mevlânâ Yûsuf Bâlī, 283
 Mimi Çelebi, 530
 Mîr Şadrü'd-dîn, 464, 465
 Mîr Beyrek, 414
 Mîr Beyrek-i Türkmanī, 415
 Mîr Ḥasan el-Yezdī, 593
 Mîr Şerîf-i Mu'ammâyī, 415
 Mîrim Çelebi, 463, 612
 Monlâ Şâdık Ḥalīfe el-Mağnisâvī, 532
 Monlâ Şafer Şâh, 250
 Monlâ Şalâhu'd-dîn Mûsâ Çelebi İbn el-
 Mevlâ el-fâzıl Ḥamīdü'd-dîn İbn
 Efḍalü'd-dîn el-Ḥüseynī, 446
 Monlâ Şâlih
 {Kara Sâlih}, 573
 Monlâ Şalâhu'd-dîn, 353, 428
 Monlâ Ğıyâşü'd-dîn Paşa Çelebi
 {Paşa Çelebi}, 464
 Monlâ Ğıyâşü'd-dîn, 326
 Monlâ Altuncı-zâde
 {Altuncı-oglu}, 386
 Monlâ Aḥaveyn, 514, 542
 Monlâ Âḥī Yûsuf, 545
 Monlâ Âḥī Yûsuf bin Cüneyd et-Toḳatī, 428
 Monlâ Aḥmed

{Kireçci-zâde}, 557
 Monlâ Aḥmed İbn Kemâl Paşa, 502
 Monlâ Aḥmed Mâşī
 {Mâşī}, 469
 Monlâ Aḥmed Paşa bin Veliyyü'd-dîn el-
 Ḥüseynī, 370
 Monlâ Aḥmed Paşa İbn Hızır Beg bin
 Celâlü'd-dîn, 353
 Monlâ Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi, 554, 582
 Monlâ Âyâşluĝlı Çelebi, 295
 Monlâ Ayâs, 295, 336, 347, 348, 477, 478
 Monlâ Bahâ'ü'd-dîn, 324, 367, 444, 508
 Monlâ Bahâ'ü'd-dîn 'Ömer bin Monlâ
 Ḳuṭbü'd-dîn el-Ḥanefī, 252
 Monlâ Bahâ'ü'd-dîn İbn Şeyḫ Luṭfu'llāh,
 366
 Monlâ Bâlī el-Aydinī, 445
 Monlâ Baḥşâyiş, 300
 Monlâ Baḥşī
 (Küre-i Nühas'dan), 590
 Monlâ Baḥşī el-Amâsiyyevī, 524
 Monlâ Bâyezīd eş-Şüfī, 271
 Monlâ Bedrü'd-dîn Maḥmūd, 577
 {Saru Bedrü'd-dîn}, 516
 Monlâ Bedrü'd-dîn Maḥmūd bin
 'Abdu'llāh, 562
 Monlâ Bedrü'd-dîn Maḥmūd bin eş-Şeyḫ
 Muḥammed, 453
 Monlâ Bedrü'd-dîn Maḥmūd bin
 Muḥammed bin Kâḍī-zâde
 {Mîrim Çelebi}, 612
 Monlâ Bedrü'd-dîn Maḥmūd el-Aydinī, 589
 Monlâ Burhânü'd-dîn Aḥmed el-Kâḍī, 238
 Monlâ Ca'fer bin Tâcī Beg

{Ca'fer Çelebi}, 461
 Monlâ Ca' fer el-Burûsavî
 {Nihâli}, 564
 Monlâ Ca' fer el-Menteşevî, 591
 Monlâ Câmî, 381, 417, 418, 419
 Monlâ Celâlî'd-dîn el-Ğâdî, 561
 Monlâ Celâlî'd-dîn-i Devvânî, 439, 464,
 466, 560, 570
 Monlâ Celâl-i Devvânî, 561
 Monlâ Cemâlî'd-dîn Mehemmed bin
 Mehemmed el-Aksarâyî, 237
 Monlâ Dâvûd İbn Kemâl el-Ğocavî, 515
 Monlâ Dâvûd-ı Kayşerî, 230
 Monlâ Dedecik-zâde, 531
 Monlâ Deli Birâder, 564
 Monlâ Dervîş Mehemmed
 (Hızır Şâh oğlu), 508
 (Monlâ Sinân Paşa'nın kızının oğlu), 591
 Monlâ 'Abdî, 581
 (Amasya'da müderris), 444
 (Amasyalı), 527
 Monlâ 'Abdu'l-'azîz İbn es-Seyyid Yûsuf
 bin Hüseyn
 {Âbid Çelebi}, 511
 Monlâ 'Abdu'l-evvel bin Hüseyn
 {Ümmüveled-zâde}, 468
 Monlâ 'Abdu'l-fettâh bin Aḥmed bin 'Âdil
 Paşa
 {Monlâ Şeyh Muhyî'd-dîn İskilibî}, 550
 Monlâ 'Abdu'l-kerîm, 336, 337, 338, 378,
 433, 565, 585, 588, 592
 Monlâ 'Abdu'l-kerîm İbn 'Abdu'l-vehhâb,
 592
 Monlâ 'Abdu'llâh el-Amâsî, 377

Monlâ 'Abdu'llâh İbnü's-Şeyḥ Kemâl
 {Şeyh-zâde}, 587
 Monlâ 'Abdu'llâh Ḥ'âce, 531
 Monlâ 'Abdu'l-laṭîf, 555, 590
 Monlâ 'Abdu'l-ḥalîm İbn 'Alî, 504
 Monlâ 'Abdu'l-ḥamîd bin el-Eşref, 528
 Monlâ 'Abdu'l-ḥay İbn 'Abdu'l-kerîm İbn
 'Alî İbn el-Mü'eyyed, 588
 Monlâ 'Abdu'l-ḳâdir, 354, 355
 {Kâdirî Çelebi}, 545
 {Monlâ 'Abdî}, 581, 582
 Monlâ 'Abdu'l-vâsî' İbn Hızır, 510
 Monlâ 'Abdu'l-vehhâb İbn Mevlâ 'Abdu'l-
 kerîm, 460
 Monlâ 'Abdu'r-raḥîm
 (Monlâ 'Alî el-'Arabî oğlu), 566
 Monlâ 'Abdu'r-raḥîm bin el-Mevlâ
 'Alâ'ü'd-dîn el-'Arabî
 {Bâbek Çelebi}, 446
 Monlâ 'Abdu'r-raḥîm el-'Abbâsî, 523
 Monlâ 'Abdu'r-raḥmân bin Mü'eyyed, 507,
 548
 Monlâ 'Abdu'r-raḥmân İbn 'Alî bin
 Mü'eyyed el-Amâsiyyevî, 438
 Monlâ 'Abdu'r-raḥmân İbn es-Seyyid
 Yûsuf bin Hüseyn el-Hüseynî, 512
 Monlâ 'Abdu'r-raḥmân İbn Muḥammed bin
 'Ömer el-Çelebi, 460
 Monlâ 'Abdu'r-raḥmân İbn Mü'eyyed el-
 Amâsî, 468
 Monlâ 'Abdu'l-kerîm, 338
 Monlâ 'Alâ'ü'd-dîn, 377
 {Yetîm}, 611
 Monlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Şâlih, 572

- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn ‘Alī bin Yūsuf bin el-Mevlā Şemsü’d-dīn el-Fenārī, 355
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn ‘Alī el-Amāsiyyevī, 452, 589
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn ‘Alī el-‘Arabī, 508
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn el-Esved {Kara Hâce}, 231
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn el-Işfahānī, 551
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn el-Kaştamoni, 471
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn-i ‘Arabī, 365, 442
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn-i Fenārī, 443
- Monlā ‘Alā’ü’d-dīn-i Semerkandī, 285
- Monlā ‘Ālem Yūsuf {Kādī-i Bagdād}, 455
- Monlā ‘Alī, 257, 334, 339, 340, 356, 357, 358, 382, 452 {Çerçin}, 557 {Yetim}, 469
- Monlā ‘Alī bin Yūsuf el-Fenārī, 511
- Monlā ‘Alī Çelebi, 434, 435, 437
- Monlā ‘Alī el-‘Arabī, 302, 330, 331, 333, 443, 504, 528, 566
- Monlā ‘Alī el-Fenārī, 359, 382, 418, 556
- Monlā ‘Alī el-Mağribī, 292
- Monlā ‘Alī el-Çoçhişārī, 300
- Monlā ‘Alī el-Yegānī, 430
- Monlā ‘Alī et-Ṭūsī, 295
- Monlā ‘Alī İbnü’ş-Şeyh Hâcī Çelebi, 576
- Monlā ‘Alī İbn Yūsuf el-Mevlā Şemsü’d-dīn-i Fenārī, 257
- Monlā ‘Alī Kuşçı, 339, 340, 341, 429, 430, 434, 473
- Monlā ‘Alī-i ‘Arabī, 365, 419, 606
- Monlā ‘Alī-i Fenārī, 257, 515
- Monlā ‘Alī-i Ṭūsī, 337, 341, 354, 396, 406
- Monlā ‘Ālim Nürü’d-dīn {Leys Çelebi}, 456
- Monlā ‘Ālim Halīl {Monlā Halīlī}, 453
- Monlā ‘Arab, 334, 335, 336, 419
- Monlā Ebü’l-leys, 573
- Monlā Ebü’s-su‘ūd {Bedrü’d-dinoglu}, 563
- Monlā Edebālī, 227
- Monlā Efḍalü’d-dīn, 521
- Monlā Efḍal-zāde, 349, 505
- Monlā ‘İzārī, 317, 433, 460, 510, 516, 557, 558, 561
- Monlā ‘İsā Halīfe, 528
- Monlā ‘İsā Paşa, 532
- Monlā el-Hâcī Hasan-zāde, 556
- Monlā Emīr Hasan Çelebi İbn es-Seyyid ‘Alī Çelebi, 582
- Monlā Emīr Hasan er-Rūmī, 566
- Monlā ‘Oşmān eṭ-Ṭabīb, 597
- Monlā ‘Ömer el-Kaştamoni, 471
- Monlā Eşref-zāde, 376
- Monlā ‘Ubeydu’llāh İbn Ya‘kūb el-Fenārī, 559
- Monlā Fazlu’llāh, 271
- Monlā Faḥrū’d-dīn İbn İsrāfīl, 565
- Monlā Faḥrū’d-dīn İbn Muḥammed İbn Ya‘kūb, 574
- Monlā Fenārī, 238, 241, 242, 243, 246, 247, 249, 250, 259, 260, 283, 291, 300, 559
- Monlā Fetḥu’llāh-ı Şirvānī, 236, 427
- Monlā Gedik Hüsām, 582

Monlā Gūrānī, 286, 287, 288, 289, 290,
291, 293, 308, 330, 333, 352, 355, 383,
447, 476, 596

Monlā Hidāyetu'llāh, 579

Monlā Işıq Kāsim, 565

Monlā İbn el-İbrī, 459

Monlā İbn el-Mu'īd, 459

Monlā İbn el-Hācī Hasan, 325

Monlā İbn el-Ḳaffāl
{Kilitcioglu}, 531

Monlā İbn 'Ömer, 471

Monlā İbnü's-Şeyh Şebüsterī, 553

Monlā İbn Temcīd, 297

Monlā İbrāhīm bin İbrāhīm Ḥatīb
{Hatīb-zāde}, 466

Monlā İbrāhīm el-Ḥanefī, 252

Monlā İbrāhīm Halebi el-Ḥanefī, 577

Monlā İbrāhīm Paşa İbn Ḥalīl İbn İbrāhīm
İbn Ḥalīl, 372

Monlā İdrīs, 593

Monlā İdrīs bin Ḥüsāmü'd-dīn el-Bitlisī,
455

Monlā İlyās 'Ālim Şücā', 457

Monlā İlyās el-Ḥanefī, 301

Monlā İlyās İbn İbrāhīm es-Sinābī, 298

Monlā İsmā'īl-i Şirvānī, 486, 487

Monlā İsmā'īl-i Ḳaramanī, 468

Monlā İshāq el-Üskübī, 563

Monlā Kemāl, 582

Monlā Kemālū'd-dīn İsmā'īl İbn Süleymān
el-Ḳaramanī, 467

Monlā Kestellī, 292, 327, 328, 329, 330,
336, 367, 374, 460, 461

Monlā Kethudā-zāde el-Germiyānī, 561

Monlā Kirmāstī, 372, 374, 375, 495, 528

Monlā Luṭfī, 329, 350, 351, 430, 431, 432,
433, 434, 466, 510, 516, 557, 558, 562,
606

Monlā Luṭfī et-Toḳatī, 430

Monlā Luṭfī-i Toḳatī, 329, 460, 515

Monlā Maḡūşī, 612

Monlā Maḥmūd
{Koca Efendi}, 235

Monlā Maḥmūd Bedrū'd-dīn et-Ṭabīb
{Hüdhüd}, 535

Monlā Maḥmūd bin Meḥammed bin Ḳādī-
zāde er-Rūmī
{Mirim Çelebi}, 463

Monlā Maḥmūd İbn Kemāl
{Ahī Çelebi}, 534

Monlā Melīḥī, 381, 382

Monlā Meḥammed
{Hatīb Kāsım oğlu}, 310

Monlā Meḥammed bin el-Hācī Hasan, 462,
541, 542

Monlā Meḥammed bin 'Ömer bin Ḥamza,
525

Monlā Meḥammed bin Eşref, 457

Monlā Meḥammed bin Muşṭafā bin el-Hācī
Hasan, 338

Monlā Meḥammed bin Yūsuf Bālī İbn el-
Mevlā Şemsü'd-dīn el-Fenārī, 505

Monlā Meḥammed İbn el-Hācī Hasan, 532,
533

Monlā Meḥammed Muḥyi'd-dīn
{İbn el-Hatīb}, 330
{İbn Küpeli}, 368

Monlā Meḥammed Muḥyi'd-dīn bin Beglik

- {Monlâ Vildân}, 368
- Monlâ Mehemmed-i Niksârî, 301
- Monlâ Mehemmed Paşa, 532
- Monlâ Mehemmed Şâh, 504
- Monlâ Mehemmed Şâh bin el-Hâcî Hasan, 590
- Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Mehemmed İbn el-Hâcî Hasan, 506
- Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü'd-dîn el-Fenârî, 250
- Monlâ Mehemmed Şâh İbn el-Mevlâ Şemsü'd-dîn el-Yegânî, 566
- Monlâ Mehemmed-i İzniķî, 300
- Monlâ Mehemmed-i Samsunî, 575
- Monlâ Mî'c mâr-zâde, 582
- Monlâ Mîr 'Alîm el-Buĥârî, 592
- Monlâ Muşannifek, 328, 343, 345, 346
- Monlâ Muşannifek Şeyĥ 'Alî bin Muĥammed bin Mes'ûd bin Maĥmûd bin Muĥammed bin Muĥammed bin Muĥammed bin 'Ömer eş-Şâhrûdî el-Bişâmî el-Herevî er-Râzî el-'Ömerî {Monlâ Musannifek}, 342
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn, 378
- (Bagl el-Ahmer), 379
- {Birgi-zâde}, 442
- {Çâk Musliĥu'd-dîn}, 551
- {Hâce-zâde}, 292
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn bin Ĥalîl, 508
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn el-Berkî, 545
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ {Masdar}, 574
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ bin Evĥadü'd-dîn el-Yârĥişârî, 374
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ bin Ĥüsâm, 361
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ bin Seyyidî el-Menteşevî, 591
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ bin Zekeriyâ bin Aytoĝmış el-Ĥaramanî, 378
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Muştafâ el-Ĥaşalânî {Monlâ Kestellî}, 327
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn Mûsâ İbn Mûsâ el-Amâsiyyevî, 530
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn-i Ĥaşalânî, 440, 538
- Monlâ Muşliĥu'd-dîn-i Yârĥişârî, 555, 559
- Monlâ Mu'arrif-zâde-i Balıkesrî, 365
- Monlâ Mu'îd-zâde el-Amâsiyyevî, 531
- Monlâ Muĥammed şâhibü'l-Ĥâmûs Mecdü'd-dîn Ebü Tâhir Muĥammed bin Ya'ķûb bin Muĥammed eş-Şîrâzî el-Fîrûzâbâdî, 248
- Monlâ Muĥammed (Kâdî-zâde-i Rûmî'nin torunu), 527
- Monlâ Muĥammed bin 'Abdu'r-raĥmân bin Muĥammed bin 'Ömer el-Ĥalebî, 561
- Monlâ Muĥammed bin 'Arab-zâde, 615
- Monlâ Muĥammed eş-Şeyĥ Maĥmûd el-Muĝlavî, 568
- Monlâ Muĥammed İbn Ĥâdî Manyas {İbn Manyas}, 299
- Monlâ Muĥammed Ĥâfîzü'd-dîn Muĥammed bin Muĥammed el-Kerderî {İbn Bezzâzî}, 247
- Monlâ Mehemmed Zeyrek {Zeyrek}, 311
- Monlâ Muĥammed-i Niksârî, 236, 508, 509

Monlā Muḥammed-i Samsunī, 546

Monlā Muḥsin-i Kayaşeri, 232

Monlā Muḥyi'd-dīn

{Ahaveyn}, 361

{Çivi-zâde}, 547

{Ehlice}, 580

{Hakîm-zâde}, 588

{Kırtasıoğlu}, 560

{Magnisa-zâde}, 362

{Merhabâ Çelebi}, 571

{Mi'mâr-zâde}, 556

{Müfessir Şeyh-zâde}, 405

{Yaraluca Muhyi'ddīn}, 366

Monlā Muḥyi'd-dīn Dervīş Meḥammed bin

Hızır Şâh, 346

Monlā Muḥyi'd-dīn el-‘Acemī, 447

Monlā Muḥyi'd-dīn el-Kâfiyeci, 271

Monlā Muḥyi'd-dīn el-Mevlā ‘Alā’ü'd-dīn

‘Alī el-Cemālī, 506

Monlā Muḥyi'd-dīn el-Ḥekīm, 472

Monlā Muḥyi'd-dīn el-Ḳocavī

{Kara Muhyi'd-dīn}, 579

Monlā Muḥyi'd-dīn Meḥammed bin el-

Mevlā Zeyrek, 520

Monlā Muḥyi'd-dīn Meḥammed bin Monlā

Ḥayrū'd-dīn, 583

Monlā Muḥyi'd-dīn Meḥammed bin Ya‘kūb

{Ece-zâde}, 518

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed

{‘Arcun-zâde}, 595

{Şeyh Şâzelî Paşa}, 518

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

‘Abdu’l-evvel

{Saçlu Emîr}, 570

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

‘Abdu’l-ḳâdir

{Ma'lûl}, 571

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin el-

Mevlā Ḥasan es-Samsunī, 442

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin el-

Ḥaṭīb Ḳâsım, 514

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

İbrâhīm bin Ḥasan en-Niksârī, 427

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

Muḥammed el-Berda‘î, 517

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

Muḥammed el-Ḳocavī, 444

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

Ḥüsâmü'd-dīn, 580

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed bin

Ḳuṭbü'd-dīn Muḥammed, 548

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed el-Ḥüseynī

{Seyrek Muhyi'd-dīn}, 578

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed el-

Ḳaramanī, 552

Monlā Muḥyi'd-dīn Muḥammed İbn Vezîr

Muştafa Paşa, 583

Monlā Muḥyi'd-dīn Pîr Muḥammed İbn

Monlā ‘Alī el-Fenârī, 572

Monlā Muḥyi'd-dīn Şeyḥ Muşliḥu'd-dīn el-

Ḳocavī, 521

Monlā Muḥyi'd-dīn-i Fenârī, 575, 576, 579,

612

Monlā Mü'eyyed-zâde, 323, 503, 520, 562

Monlā Müftî ‘Alī Çelebi bin Aḥmed bin

Meḥammed el-Cemālī, 434

Monlā Mûkeḥḥal-zâde

{Sürmelü-zâde}, 595

- Monlā Münşî, 332
- Monlā Mürîd, 525, 548
- Monlā Naķîzî Bâyezîd, 555
- Monlā Necmü'd-dîn el-Ĥanefî, 252
- Monlā Nihânî, 533
- Monlā Nürü'd-dîn el-Ĥaraşuyî, 444
- Monlā Nürü'd-dîn Ĥamza
{Üçbaş}, 516
- Monlā Ĥû'âce 'Aţâ'u'llâh el-Ĥekîm, 384
- Monlā Ĥû'âce Ĥayrû'd-dîn, 348
- Monlā Ĥû'âce-zâde Muşliḥu'd-dîn Muştafâ
bin Yûsuf bin Şâlih el-Burûsavî
{Ĥâce-zâde}, 313
- Monlā Ĥacî Baba eţ-Ṭosyavî, 377
- Monlā Ĥacî Ĥasan-zâde, 461
- Monlā Ĥâfiz Muḥammed bin Aḥmed bin
'Âdil Paşa, 548
- Monlā Zâhîrû'd-dîn el-Erdebîlî
{Kâdî-zâde}, 552
- Monlā Ĥalîl el-Cenderî
{Cenderlü Kara Halil}, 231
- Monlā Ĥamîdü'd-dîn İbn Efdalü'd-dîn el-
Ĥüseynî
{Monlâ Efdal-zâde}, 348
- Monlā Zâmirî, 471, 573
- Monlā Ĥamza Şadrü'd-dîn, 242
- Monlā Ĥamza el-Ĥaramanî, 297
- Monlā Ĥamza
(Monlâ Fenârî'nin babası), 242
- Monlā Ĥamza-i Ĥaramanî, 434
- Monlā Ĥızır Beg İbn Celâl, 256
- Monlā Ĥasan Çelebi bin Şâh el-Fenârî, 359
- Monlā Ĥasan el-Ĥaramanî, 587
- Monlā Ĥasan es-Samsunî, 338, 403, 450
- Monlā Ĥasan Paşa İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-
dîn el-Esved, 249
- Monlā Ĥasan-i Samsunî, 336
- Monlā Ĥaţîb Ĥâsım bin Ya'ķûb el-
Amâsiyyevî
{Amâsiyyeli Ĥatîb}, 429
- Monlā Ĥaţîb-zâde, 460, 503
- Monlā Ĥaţţâb İbn Ebü'l Ĥâsım, 228
- Monlā Ĥayâlî, 292, 325, 327, 468
- Monlā Ĥaydar, 533
{Kara Haydar}, 558
- Monlā Ĥayrû'd-dîn
(Sahib-i kitabın dayısı), 590
(Sultân Süleymân'ın hocası), 545
- Monlā Ĥayrû'd-dîn Ĥalîl bin Ĥâsım İbn
Ĥacî Şafâ, 309
- Monlā Ĥayrû'd-dîn Ĥızır
{Sarı Hızır}, 586
- Monlā Ĥayrû'd-dîn Ĥızır el-Mağrûf 'Aţufî,
527
- Monlā Ĥekîm 'İsâ eţ-Ṭabîb, 597
- Monlā Ĥekîm Maḥmûd Şâh el-Ĥazvîni, 465
- Monlā Ĥekîm Ĥacî Ĥalîfe, 472
- Monlā Ĥekîm Sinân, 596
- Monlā Ĥekîm Şükru'llâh eş-Şîrvânî, 383
- Monlā Ĥekîm-i 'Arab, 386
- Monlā Ĥızır Ĥayrû'd-dîn
{Tanagöz-zâde}, 579
- Monlā Ĥızır Şâh İbn el-fâzıl Monlâ
Meḥemmed bin el-Ĥacî Ĥasan, 534
- Monlā Ĥüsâm Dellâk-zâde
{Dellak-zâde}, 472
- Monlā Ĥüsâm Ĥasan Çelebi el-Ĥaraşuyî,
566

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn et-Toḡatî

{Müderrişoglu}, 298

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn Ḥasan eṭ-Ṭaliş el-
‘Acemî, 593

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn Ḥüseyn bin ‘Abdu’r-
rahmân, 507

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn Ḥüseyn bin Ḥasan bin
Ḥâmid et-Tebrizî

{Ümmüveled}, 364

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn Ḥüseyn Çelebi İbn
Ḥasan Çelebi, 581

Monlā Ḥüsāmü'd-dîn Ḥüseyn eṣ-şehîr bi-
Gedik Ḥüsâm, 559

Monlā Ḥüsâm-zâde, 506

Monlā Ḥüsrev, 289, 306, 307, 308, 309,
312, 338, 362, 379, 428, 429, 434, 468,
510

Monlā Paşa Çelebi el-Yegânî, 520

Monlā Paşa Çelebi İbn el-Mevlâ Zeyrek,
520

Monlā Pîr Aḥmed, 568

Monlā Pîr Aḥmed İbn el-Mevlâ Nûrî'd-dîn
Ḥamza

{Leys-zâde}, 519

Monlā Pîr Aḥmed Monlā Ḳâdî-zâde, 513

Monlā Pîr Meḥammed, 596

{Zeyrek}, 453

Monlā Pîr Muḥammed Şâh el-Cemâlî, 554

Monlā Pîrî, 422

Monlā Rûknü'd-dîn İbn Mevlâ el-Fâzıl Pîr
Meḥammed

{Zeyrek}, 454

Monlā Sa‘ dü’d-dîn, 257

Monlā Sa‘ dî Çelebi, 586

Monlā Sa‘ dî İbn Tâcî, 462

Monlā Sa‘ du’llâh

{Şeyh Şâzelîoglu}, 592

Monlā Sa‘ du’llâh İbn ‘İsâ, 546

Monlā Sa‘ yî, 594

Monlā Seyyid Aḥmed ‘Abdu’llâh el-Ḳırımı,
284

Monlā Seyyid İbrâhîm, 448, 449, 450

Monlā Seyyid Maḥmûd, 466

Monlā Seyyid Şerîf, 238

Monlā Seyyidî

{ed-Dübb}, 558

Monlā Seyyidî bin Maḥmûd

{Mücellid-zâde}, 518

Monlā Seyyidî ‘Alî el-‘Acemî, 297

Monlā Seyyidî el-Ḥamîdî, 435, 443, 444,
545, 563, 587

Monlā Seyyidî el-Ḳaramanî, 443

Monlā Seyyidî Muḥammed el-Ḳocavî, 533

Monlā Seyyidî Ḳaramanî, 606

Monlā Sinân Paşa, 350, 460, 591

Monlā Sinânü'd-dîn Yûsuf
(Aslı Karesi'dendir), 588

{Köprücük-zâde}, 575

Monlā Sinânü'd-dîn Yûsuf bin ‘Alî el-
Yegânî, 519

Monlā Sinânü'd-dîn Yûsuf el-‘Acemî, 447

Monlā Sinânü'd-dîn Yûsuf İbn Aḥî
{Ahî-zâde}, 560

Monlā Sirâc, 382, 383

Monlā Sirâcü'd-dîn, 367

Monlā Sirâcü'd-dîn Muḥammed bin ‘Ömer
el-Halebî, 346

Monlā Süleymân Çelebi İbn Ḥalîl Paşa, 301

- Monlā Süleymān er-Rūmī, 567
- Monlā Şāh Kāsım İbnü's-Şeyh el-Maḥdūmī, 552
- Monlā Şāhidī, 261
- Monlā Şemsü'd-dīn, 380
{Dinkoz}, 379
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed, 570, 585
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed bin 'Abdu'llāh, 565
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed bin el-Mevlā Hamza el-Kāḍī, 569
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed el-Burūsavī, 584
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed el-Germiyānī
{Saru Şemsü'd-dīn}, 584
- Monlā Şemsü'd-dīn Aḥmed el-Yegānī
{Eyyühüm}, 459
- Monlā Şemsü'd-dīn Muḥammed bin 'Ömer bin Emru'llāh İbn Aḫşemsü'd-dīn, 590
- Monlā Şerīf Meḥdī eş-Şirāzī
{Fikârī}, 594
- Monlā Şerīf-i 'Acemī
{Şerif-i 'Acemî}, 553
- Monlā Şeyh
{Şeyh}, 470
- Monlā Şeyh el-Muẓafferü'd-dīn 'Alī eş-Şirāzī, 464
- Monlā Şeyh Muḥammed
{Magûş}, 550
- Monlā Şeyh Muḥammed Cezerī
{Ebü'l-Hayr}, 252
- Monlā Şeyh Muḥammed Çelebi
{Bâmi Muhammed Çelebi}, 575
- Monlā Şeyh Muḥyi'd-dīn el-Amāsiyyevī, 529
- Monlā Şeyh Şihābü'd-dīn, 249
- Monlā Şu'ayb
{Turâbî}, 528
- Monlā Şücā', 432, 574
{Uslı}, 429
- Monlā Şücā' el-Ğulām, 430
- Monlā Şücā'-ı Rūmī, 562
- Monlā Şücā'ü'd-dīn İlyās-ı Rūmī, 457
- Monlā Tācü'd-dīn el-Kürdī, 230
- Monlā Tācü'd-dīn İbrāhım bin el-Üstād, 458
- Monlā Tokatī
{Tokatlı Çelebi}, 530
- Monlā Ṭabl-bāz Muḥyi'd-dīn, 466
- Monlā Kāḍī-i Balat, 300
- Monlā Kāḍī-zāde-i Rūmī, 235
- Monlā Kara Sinān, 378
- Monlā Kara Ya'kūb, 394
- Monlā Karaca Aḥmed Şemsü'd-dīn
{Karaca Ahmed}, 378
- Monlā Kāsım,
(Sultân Mehemmed kullarından), 595
{'İzârî}, 433
{Kādî-zāde}, 361, 363, 442, 462
- Monlā Kāsım bin Ḥalīl, 509
- Monlā Kāsım Çelebi İbn Aḥmed bin Meḥammed el-Cemālī, 434
- Monlā Kaştalānī, 497, 503
- Monlā Kırımı, 284, 307, 598
- Monlā Kuṭbü'd-dīn el-İzniki, 251
- Monlā Kuṭbü'd-dīn el-Merzifonī, 567
- Monlā Kuṭbü'd-dīn el-Ḥekīm el-'Acemī, 383

Monlâ Kûṭbî'd-dîn Meḥemmed bin Kâdî-
zâde er-Rûmî, 463
Monlâ Tûsî, 294, 295, 296, 297, 317, 330,
341, 376, 377, 406, 457
Monlâ Ümmüveled, 365, 521
Monlâ Veliyyü'd-dîn el-Karamanî, 377
Monlâ Vildân, 337, 338, 369, 480
Monlâ Ya'kûb Paşa
Ya'kûb Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlü'd-
dîn, 352
Monlâ Ya'kûb
{Ece Halîfe}, 556
Monlâ Ya'kûb Çerhî, 413
Monlâ Ya'kûb İbn Seyyidî 'Alî
{Şârih-i Şir'at}, 456
Monlâ Yahyâ Faḳîh
{İbn Bahşî}, 467
Monlâ Yâr 'Alî eş-Şirâzî, 252
Monlâ Yârḫişârî, 559
Monlâ Yegân, 270, 282, 283, 286, 291, 294,
295, 309, 310, 338, 348, 612
Monlâ Yûsuf
{Şâ'ir Sinân}, 429
Monlâ Yûsuf Bâlî İbn Şemsü'd-dîn el-
Fenârî, 251
Monlâ Yûsuf bin Hüseyin el-Kirmâstî
{Monlâ Kirmâstî}, 375
Monlâ Yûsuf el-Hamîdî
{Şeyh Sinân}, 461
Monlâ Zeynü'd-dîn İbn Muḥammed bin
Muḥammed Şâh el-Fenârî, 515
Monlâ Zeyrek, 311, 312, 313, 314, 315,
317, 545
Monlâ-zâde, 568, 612

Muṣliḫü'd-dîn el-Yârḫişârî, 318
Muṣliḫü'd-dîn İbn Hüsâm, 434
Muṣliḫü'd-dîn-i Ṭavîl, 408, 528
Muṣṭafâ bin Aḫmed eş-Şadrü'd-dîn el-
Konevî el-med'uv bi-Vefâ, 398
Mu'allim-zâde Aḫmed Çelebi, 615
Mu'arrif-zâde, 453, 505, 511, 515, 516,
532, 538, 557, 558
Muẓafferü'd-dîn-i 'Acemî, 576
Muḥammed Bâkır, 274
Muḥammed Bedaḫşî, 487
Muḥammed Bekrî, 426
Muḥammed bin İbrâhîm el-Niksârî, 302
Muḥammed bin Muḥammed bin
Muḥammed bin 'Alî bin Yûsuf el-Cezerî
{Ebû'l-Hayr}, 252
Muḥammed bin Muḥammed bin
Muḥammed bin Muḥammed bin el-
Cezerî Ebû'l-Hayr, 254
Muḥammed bin Muḥammed el-Buḫârî
Hâce Bahâ'e'd-dîn Nakş-bendî, 410
Muḥammed bin Ḥasan es-Samsunî, 587
Muḥammed bin Ya'kûb, 249
Muḥammed Emîr Uluḡ Beg, 339
Muḥammed Monlâ 'Alî el-'Arabî, 468
Muḥammed Muṣṭafâ, 426
Muḥammed Şâh İbn el-Mevlâ Fâzıl
Meḥemmed İbn el-Hâcî Ḥasan, 580, 581
Muḥammed Kâsım, 415
Muḫyi'd-dîn Çelebi, 418
Muḫyi'd-dîn Kâfiyeci, 240
Muḫyi'd-dîn Meḥemmed el-Karamanî
{Hevâî-zâde}, 469
Muḫyi'd-dîn Muḥammed es-Samsunî, 512

Muhyi'd-din Muḥammed-i Samsunî, 511
 Muhyi'd-din-i 'Acemî, 564
 Muhyi'd-din-i Fenârî, 330, 331, 350, 418,
 571, 590, 594
 Muhyi'd-din-i Niksârî, 428
 Mübârek Şâh, 261, 333, 334
 Mübârek Şâh Mantıķî, 261, 262, 333
 Mü'eyyed bin 'Abdu'l-mü'min, 261
 Mü'eyyed-zâde, 323, 439, 440, 465, 468,
 471, 506, 521, 523, 549, 550, 557
 Mü'eyyed-zâde Monlâ 'Abdu'r-raḥmân,
 515-516
 Müftî Aḥmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg,
 568
 Müftî 'Alî Çelebi, 435, 436, 437, 438, 534
 Müftî 'Alî Çelebi el-Cemâlî, 554, 566
 Müftî 'Alî el-Cemâlî, 503, 538, 584
 Müftî Efḍal-zâde, 495
 Müftî Sa' dî Çelebi, 590, 592
 Müftî Şemsü'd-din Aḥmed Paşa İbn el-
 Mevlâ Hızır Beg, 561
 Mūsâ Kâzım, 274

N

Nâşır Ferec bin Berķûk, 255
 Necib-i Suhreverdî, 274
 Nessâc Ebî 'Alî, 274
 Niksârî Emîr Ḥasan Efendi, 615
 Niẓâmü'd-din-i Ḥâmûşî, 413
 Nişâncı, 565
 Nu' mănü'd-din el-Ḥ'ârezmî el-Mu'tezilî,
 257
 Nûḥ Çelebi, 530
 Nûrû'd-din el-Naṭanzî, 274

Nûrû'd-din Ḥalîfe, 408
 Nûrû'l-hüdâ
 (Akşemsü'd-din'ün sagîr oğlu), 393

O, 'O, 'Ö

Orḥân Ġâzî, 230, 231, 232, 234, 348, 515,
 534
 'Oşmân Ġâzî, 227, 228, 229, 232, 233
 'Ömer bin el-Ḥaṭṭâb, 343, 413
 'Ömer-i Suhreverdî, 274

P

Pîr Şadrü'd-din-i Ḥalvetî, 426
 Pîr Şadrü'd-din-i Şirvânî, 278
 Pîr Aḥmed Çelebi, 580
 Pîr 'Ömer-i Ḥalvetî, 426
 Pîr İlyâs, 278, 279
 Pîr Muḥammed Ḥân
 (Şîrâz padişahı), 253
 Pîrî Ḥalîfe, 303, 304
 Pîrî Paşa, 479
 Pîr-i Tâcû'l-Geylânî, 278
 Pîr-zâde, 424, 425

R

Resûlu'llâh, 270, 278, 279, 401, 402, 403,
 411, 412, 416, 451, 478, 491, 500, 522,
 614
 Rüstem-i Zâl, 415

Ş, S

Şaçlu Emîr, 570
 Şadrü'd-din-i Konevî, 265
 Sa' dü'd-din-i Taftâzânî, 268, 289, 510, 525

- Sa‘d-ı Taftāzānī, 268
- Sa‘dī Çelebi, 578, 592
- Sekkākī, 377, 521, 576
- Selçuk Hātūn
(Sultān Ya‘kūb’un vâlidesi), 420
- Seyyid Aḥmed-i Buḥārī, 487, 488, 489, 598, 599, 610
- Seyyid Aḥmed Kırımı, 307, 428, 429
- Seyyid Bahā’ü’-d-dīn, 425
- Seyyid Celālū’d-dīn-i Kurlānī, 541
- Seyyid Cemālū’d-dīn, 426
- Seyyid Çelebi
(Sâhib-i kitâbun üstâdı), 360
- Seyyid ‘Alī İbn Meymūn el-Mağribī, 483, 607
- Seyyid Emīr (Külāl), 410, 414
- Seyyid İbrāhīm, 448, 449, 450, 451, 452
- Seyyid İbrāhīm-i Amāsī, 386
- Seyyid Muḥammed el-Ḳocavī, 587, 606
- Seyyid Muḥammed-i Buḥārī
{Emīr Sultān}, 541
- Seyyid Ḥamza, 414
- Seyyid Şerīf, 236, 238, 242, 257, 258, 259, 261, 262, 263, 268, 296, 297, 298, 300, 311, 319, 320, 321, 322, 332, 333, 338, 341, 342, 344, 346, 350, 351, 378, 443, 447, 448, 458, 461, 462, 468, 505, 506, 508, 510, 515, 519, 549, 553, 566, 569, 576, 612
- Seyyid Şerīf Cürcānī, 257, 261
- Seyyid Ḳāsım-ı Envārī, 276
- Seyyid Velāyet, 475, 476, 479
- Seyyid Yaḥyā, 419, 420, 421, 422, 424, 425
- Seyyid Yaḥyā İbn es-Seyyid Bahā’ü’-d-dīn-i Şirvānī, 424
- Seyyid Yaḥyā-yı Şirvānī, 420, 425
- Seyyidī Çelebi, 574
- Seyyidī ‘Alī bin Meymūn el-Mağribī, 574
- Seyyidī ‘Alī-zāde
{Şârih-i Şir‘at}, 552, 586, 593
- Seriyy-i Saḳatī, 274, 426
- Simavnoğlu Şeyḥ Bedrū’d-dīn, 335
- Sinān Paşa, 319, 329, 350, 351, 352, 353, 399, 403, 430, 431, 434, 444, 445, 454, 457, 458, 463, 514, 537
- Sinānū’d-dīn Yūsuf bin Mevlā Hızır Beg İbn Celālū’d-dīn
{Monlâ Sinan Paşa}, 350
- Sirācū’d-dīn-i Urmevī, 230
- Sultān Aḥmed, 414, 415, 429, 514
(Padişah-ı Semerkand), 414
- Sultān Bāyezīd, 243, 260, 264, 265, 286, 288, 290, 291, 319, 322, 324, 328, 330, 331, 332, 335, 337, 339, 349, 351, 353, 358, 359, 363, 365, 366, 368, 369, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 384, 398, 399, 415, 417, 422, 423, 428, 429, 431, 435, 439, 440, 442, 445, 448, 449, 450, 452, 453, 455, 456, 459, 461, 462, 463, 465, 466, 467, 471, 472, 473, 477, 484, 491, 499, 500, 502, 508, 510, 511, 514, 515, 523, 526, 527, 532, 538, 549, 585, 591, 593, 596
- Sultān Bāyezīd Ḥān, 246, 248, 355, 360, 361, 362, 366, 374, 375, 417, 427, 439, 440, 453, 456, 461, 463, 472, 482, 491, 504, 505, 508, 510, 576, 593, 595

Sultân ‘Abdu’llâh, 458

Sultân ‘Alâ’ü’d-dîn Selçûkî, 261

Sultân Ferec bin Berkûk

(Melik-i Mısır), 261

Sultân Maḥmûd, 414

Sultân Meḥammed, 232, 242, 257, 262, 271, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 325, 326, 327, 328, 330, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 372, 373, 374, 377, 379, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 389, 390, 391, 392, 393, 397, 398, 407, 416, 418, 419, 421, 422, 423, 430, 431, 432, 434, 435, 439, 450, 452, 453, 454, 456, 468, 470, 476, 497, 504, 534, 535, 580

Sultân Meḥammed bin Murâd Hân, 268

Sultân Meḥammed Hân, 256, 269, 289, 294, 355, 364, 366, 369, 370, 382, 415, 419, 460, 469, 535, 595

Sultân Meḥammed-i Şeh-zâde, 286

Sultân Muştafâ, 579

Sultân Muştafâ bin Sultân Meḥammed, 334

Sultân Murâd, 232, 235, 239, 261, 268, 286, 294, 295, 296, 297, 300, 306, 314, 336, 338, 346, 348, 349, 372, 429, 469

Sultân Murâd Hân, 275, 284, 286, 294, 301, 346, 389, 470

Sultân Mü’eyyed, 241

Sultân Halîl, 425

Sultân Ḥasan, 340

Sultân Orḡân, 227, 230, 233

Sultân Hüseyn Baykara, 322

Sultân Selîm, 436, 437, 438, 441, 442, 443, 444, 445, 454, 455, 460, 462, 465, 467, 469, 471, 474, 477, 485, 504, 509, 517, 526, 532, 534, 535, 552, 553, 590, 591, 596, 597, 612

Sultân Selîm Hân, 436, 440, 442, 450, 453, 464, 463, 465, 472, 476, 477, 486, 501, 505, 508, 511, 518, 519, 544, 552, 553

Sultân Süleymân, 454, 456, 460, 499, 514, 518, 526, 527, 529, 530, 535, 544, 545, 553, 571, 573, 578, 581, 594, 595, 598

Sultân Süleymân Hân, 438, 511, 550, 570, 573, 595, 596, 605

Sultân Kayıtbay, 287, 288, 525

Sultân Korkud, 441, 450, 452

Süleymân Çelebi

(Kemâl Paşa oğlu), 368

(Vezîr Halîl Paşa oğlu), 389

Süleymân Dede, 499

Süleymân Şâh

(Yıldırım Bâyezîd oğlu), 260

Sünbül Sinân, 478, 479, 609

Ş

Şâ‘ir Nizâmî, 377

Şâ‘ir Şeyhî, 433

Şâh Efendi, 330

Şâh İsmâ‘îl, 441, 455, 548

Şâhrûh

(Emîr Timur oğlu), 289

Şâriḥ Kutbü’d-dîn, 333

- Şeh-zāde Sultān Aḥmed, 442
- Şemsü'd-dīn-i Fenārī, 231, 240, 242, 243, 246, 249, 264, 265, 271, 282, 412, 505, 612
- Şeyh Şadrü'd-dīn, 300, 424, 425
- Şeyh Şadrü'd-dīn-i Ḥalvetī, 424
- Şeyh Şadrü'd-dīn-i Konevī, 242, 274, 300
- Şeyh Şāfiyyü'd-dīn-i Erdebilī, 266
- Şeyh Şafiyyü'd-dīn, 529
- Şeyh Abdāl Murād, 234
- Şeyh Abdāl Mūsā, 234
- Şeyh Şalāḥu'd-dīn el-Bolevī, 280
- Şeyh Aḥī Evrān, 234
- Şeyh Aḥlātī, 262
- Şeyh Aḥmed, 475, 478, 525
- Şeyh Aḥmed bin el-Kātib Aḥī eş-Şeyh Meḥemmed {Aḥmed bin Hacer el-'Askalānī}, 302
- Şeyh Aḥmed-i Nāmıķī, 273
- Şeyh Aḥmed-i Buḥārī, 542
- Şeyh Aḳbıyık, 302, 389
- Şeyh Aḳşemsü'd-dīn, 388, 389, 390, 394, 396, 397, 471
- Şeyh Baba Neḥḥāsī el-Anḳaravī, 280
- Şeyh Bahā'ü'd-dīn, 410
- Şeyh Baḥşī Ḥalīfe, 605
- Şeyh Bedrü'd-dīn ed-Daḳīk, 280
- Şeyh Bedrü'd-dīn el-Aḥmer, 280
- Şeyh Celālü'd-dīn-i Belḥī, 273
- Şeyh Cezerī, 253, 254, 255, 256, 257
- Şeyh Cüneyd-i Bağdādī, 426
- Şeyh Çelebi Ḥalīfe, 422, 602
- Şeyh Dāvūd (Şeyh Üveys hulefasından), 605
- Şeyh Debbās, 482
- Şeyh Dede 'Ömer el-Aydinī {Rüşenī}, 419
- Şeyh Dūḡlu Baba, 234
- Şeyh 'Abdu'l-'azīz, 273, 275
- Şeyh 'Abdu'llāh el-İlāhī, 406
- Şeyh 'Abdu'l-laṭīf el-Maḳdisī, 273, 303
- Şeyh 'Abdu'l-laṭīf el-Ḳudsī, 245, 347, 475, 476
- Şeyh 'Abdu'l-laṭīf İbn Gānim el-Ḳudsī, 243
- Şeyh 'Abdu'l-laṭīf-i Ḳudsī, 398
- Şeyh 'Abdu'l-mu'ṭī, 275, 276, 416, 421, 476 {Şeyh-i Harem}, 275
- Şeyh 'Abdu'l-ḥālīk-ı Gucdüvānī, 410
- Şeyh 'Abdu'l-kāhir, 611
- Şeyh 'Abdu'r-raḥīm, 276, 310, 394, 474, 530, 614
- Şeyh 'Abdu'r-raḥīm el-Mü'eyyed, 538
- Şeyh 'Abdu'r-raḥīm İbn el-Emīr 'Azīz el-Merzifonī, 275
- Şeyh 'Abdu'r-raḥīm {İbn Mısrī}, 394
- Şeyh 'Abdu'r-raḥmān bin Aḥmed el-Cāmī, 417
- Şeyh 'Abdu'r-raḥmān Çelebi İbn el-Mevlā Ḥüsāmü'd-dīn {Gümüşlüoğlu}, 279
- Şeyh 'Abdu'r-raḥmān el-Erzincānī, 266
- Şeyh 'Abdu'r-raḥmān-ı Erzincānī, 529
- Şeyh 'Alā'ü'd-dīn Abdāl, 494
- Şeyh 'Alā'ü'd-dīn-i Ḥalvetī, 334, 419, 421
- Şeyh 'Alī, 530
- Şeyh 'Alī Dede, 481, 543

Şeyh ‘Âşık Paşa İbn Şeyh Muhlis Baba, 229
 Şeyh Ebü’l-Hayr, 257
 Şeyh Ebü’l-Vefâ, 289
 Şeyh Ebü’l-Vefâ-yı Bağdâdî, 233
 Şeyh Ebû Bekr Muhammed bin Muhammed
 {Zeyne'd-dîn el-Hâfi}, 277
 Şeyh Ebû İshâk-i Şîrâzî, 248
 Şeyh Ebû Tâhir, 299
 Şeyh Edebâlî, 232
 Şeyh Ekmel, 238, 240, 247, 261, 262
 Şeyh Ekmele'd-dîn, 349
 Şeyh ‘Ulvân [Elvân] Çelebi, 229
 Şeyh Emîr-i Buḥârî, 551
 Şeyh Emru’llâh İbn Akşemsü'd-dîn, 397
 Şeyh Endülîsî, 232
 Şeyh ‘Ömer Dede el-Burûsavî, 280
 Şeyh es-Seyyid Vefâ İbn Seyyid Ebî Bekr,
 476
 Şeyh ‘Ulvân-ı Hamevî, 604
 Şeyh Fazlu’llâh İbn Akşemsü'd-dîn, 397
 Şeyh İbn ‘Arefe, 482, 604
 Şeyh İbnü'l-Vefâ, 540
 Şeyh İbn Vefâ, 352, 400, 423, 489
 Şeyh İbrâhîm, 421, 426
 Şeyh İbrâhîm bin Hüseyin eş-Şarrâf, 394
 Şeyh İbrâhîm el-Ḳayşerî el-Tennûrî, 539
 Şeyh İbrâhîm Tennûrî el-Ḳayşerî, 473
 Şeyh İbrâhîm Zâhid, 426
 Şeyh İlâhî, 296, 408, 409, 487, 488, 489,
 490, 491, 492, 493, 494, 599
 Şeyh İmâm Şadrü’s-şerî‘a ‘Ubeydu’llâh bin
 Maḥmûd bin Muhammed el-Burḥânî, 299
 Şeyh İsmâ‘îl-i Cebertî, 248
 Şeyh İsmâ‘îl-i Şîrvânî, 484

Şeyh Luṭfu’llâh
 (Emîr İsfendiyâr neslinden), 280
 Şeyh Mağribî, 483, 604
 Şeyh Maḥdûmî, 504
 Şeyh Meḥemmed
 {İbn el-Kâtib}, 302
 Hâce-zâde oğlu, 324
 Şeyh Meḥemmed el-Cemâlî
 {Çelebi Halife}, 421, 551
 Şeyh Meḥemmed Erzincân, 422
 Şeyh Meḥemmed Şâh İbnü’s-Şeyh Aḥmed,
 606
 Şeyh Mes‘ûd Ḥalîfe, 494
 Şeyh Mevlâyî, 415
 Şeyh Meymûnî-i Mağribî, 604
 Şeyh Mımsâd Deynûrî, 426
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn
 {‘Attâr-zâde}, 396
 {Debbâglar İmâmı}, 303
 {İbn Vefâ}, 398
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn el-İpşalavî, 406
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn el-Ḳocavî, 404
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn et-Ṭavîl, 408, 491
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn İbnü'l-Vefâ, 543
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn Ḥalîfe el-Burûsavî, 280
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn-i Ḳocavî, 400, 473
 Şeyh Muşliḥu’d-dîn-i Sirozî, 537
 Şeyh Muẓaffer-i ‘Acemî, 548
 Şeyh Muẓafferü’d-dîn, 464
 Şeyh Muẓafferü’d-dîn el-Lârendevî, 280
 Şeyh Muẓafferü’d-dîn-i Şîrâzî, 593
 Şeyh Muhammed Bedaḥşî, 485, 486, 487
 Şeyh Muhammed bin Bahâ’ü’d-dîn, 609
 Şeyh Muhammed-i Cezerî, 255, 256

- Şeyh Muḥammed Deynūrī, 426
- Şeyh Muḥammed-i Küşterī, 239
- Şeyh Muḥliş Baba, 229
- Şeyh Muḥyi'd-dīn Cemālī, 435
- Şeyh Muḥyi'd-dīn el-Ḳocavī, 406
- Şeyh Muḥyi'd-dīn-i Ḳocavī, 399, 432, 521
- Şeyh Muḥyi'd-dīn-i ' Arabī, 230
- Şeyh Muḥyi'd-dīn-i İskilibī, 409, 410, 475, 537, 538, 601
{Şeyh Yavısı}, 537, 538
- Şeyh Naşūh, 540
- Şeyh Naşūh et-Ṭosyavī, 536
- Şeyh Nūrū'd-dīn ' Abdu'r-raḥmān-ı Mısrī, 277
- Şeyh H̄'āce ' Alī-i Erdebilī, 264
- Şeyh Ḥabīb, 420, 421
- Şeyh Ḥabīb Çelebi Ḥalīfe, 498
- Şeyh Ḥabīb ' Ömerī, 543
- Şeyh Ḥabīb ' Ömerī el-Ḳaramanī, 420
- Şeyh Ḥabīb-i Ḳaramanī, 497, 610
- Şeyh Ḥacī Bayram, 243, 280, 281, 366, 388, 421, 499
- Şeyh Ḥacī Bayram Sultān el-Anḳaravī, 266
- Şeyh Ḥacī Bektaş-ı Velī, 239
- Şeyh Ḥacī Ḥalīfe, 356, 400, 402, 404, 479, 480, 481, 540, 541, 600
- Şeyh Ḥamdu'llāh İbn Aḳşemsü'd-dīn
{Hamdī Çelebi}, 398
- Şeyh Ḥamīd
(Hacī Bayram oğlu), 243
- Şeyh Ḥamid bin Mūsā el-Ḳayserī, 264
- Şeyh Ḥamza
{Şeyh Şamī}, 396
- Şeyh Ḥasan
(Monlā Mehemmed bin 'Ömer bin Hamza'nın ammisi), 525
{Ahī Hasan}, 229
- Şeyh Ḥasan H̄'āce, 304
- Şeyh Ḥaydar, 266
- Şeyh Ziyā'ü'd-dīn, 252
- Şeyh Pīr İlyās el-Amāsī, 278
- Şeyh Pīrī Ḥalīfe el-Ḥamīdī, 303, 406
- Şeyh Pīr-zāde İbnü'l-Ḥacī ' İzzü'd-dīn-i Ḥalvetī, 424
- Şeyh Postin-pūş, 239
- Şeyh Ramazān, 606
- Şeyh Ramazān Ḥalīfe, 499
- Şeyh Rüknu'd-dīn Muḥammed Nühās, 426
- Şeyh Sa' dü'd-dīn-i Kāşğarī, 417
- Şeyh Sa' dī-i Şīrāzī, 456
- Şeyh Şehāvī, 383
- Şeyh Seyyid Aḥmed-i Buḥārī, 490, 542
- Şeyh Seyyid Dervīş Meḥemmed İbnü's-Şeyh Seyyid Velāyet, 477
- Şeyh Seyyid ' Alī, 483
- Şeyh Seyyid ' Alī İbn Meymūnī el-Mağribī, 603
- Şeyh Seyyid Vefā, 476
- Şeyh Seyyid Velāyet, 476, 477
- Şeyh Seyyid Yahyā, 424, 498
- Şeyh Sinānū'd-dīn, 449
- Şeyh Sinānū'd-dīn el-Ferevī, 404
- Şeyh Sirācū'd-dīn-i Bulḳinī, 248
- Şeyh Sirācū'd-dīn el-Mulaḳḳan, 248
- Şeyh Süleymān Ḥalīfe, 406, 603
- Şeyh Şihābü'd-dīn et-Tebrizī, 426
- Şeyh Şihābü'd-dīn-i Suhreverdī, 275
- Şeyh Şamī, 396, 397

Şeyh Şemsü'd-dîn Muḥammed bin 'Alî el-
Hüseynî

{Emîr Sultân}, 265

Şeyh Şemsü'd-dîn-i Tebrîzî, 274

Şeyh Şeyhî eş-Şâ'ir, 303

Şeyh Şihâbü'd-dîn İbn Hacer, 238

Şeyh Şücâ'ü'd-dîn el-Karamanî, 279

Şeyh Tâcü'd-dîn İbrâhîm bin Yahşî, 303

Şeyh Tâcü'd-dîn-i Karamanî, 536

Şeyh Tabduḡ Emre, 266

Şeyh Kara 'Alî, 481, 482

Şeyh Karaca Ahmed, 233

Şeyh Kâsım Çelebi, 602

Şeyh Koğacı Dede, 495

Şeyh Kuṭbü'd-dîn-i Ebherî, 426

Şeyh Kuṭbü'd-dîn-i İznîkî, 251

Şeyh Vâcid, 271

Şeyh Vefâ, 352, 399, 400, 422, 423, 428,
435, 489, 595, 607

Şeyh Velâyet, 478, 479

Şeyh Velî Şemsü'd-dîn, 317

Şeyh Veliyyü'd-dîn, 400

Şeyh Yahyâ eş-Ṭuzlavî, 607

Şeyh Yûnus Emre, 267

Şeyh Yûsuf

{Şeyh Sinân}, 423

Şeyh Zekerîyyâ, 279

Şeyh Zekerîyyâ el-Ḥalvetî, 279

Şeyh Zeyla'î, 261

Şeyh Zeyn-i Hâfî, 243

Şeyh Zeynü'd-dîn el-'Irâkî, 248

Şeyh Zeynü'd-dîn-i Hâfî, 273, 275, 277,
388, 476

şeyhü'l-İslâm Ebü'l-Fidâ İsmâ'îl bin Keşîr,
252

şeyhü'l-İslâm el-Bulḡînî, 252

şeyhü'l-Harem Şeyh 'Abdu'l-mu'ṭî, 416

T

Tâcü'd-dîn-i Kocavî, 601

Tâcî-zâde, 565

Tâcî-zâde Monlâ Sa'dî, 586

Tâcî-zâde Sa'dî Çelebi, 547, 553

Ṭaşköpri-zâde, 225, 522, 590, 611

Timur, 248, 251, 253, 255, 257, 260, 261,
289, 346

Timurleng, 253, 255, 257

Toḡatlı Monlâ Luṭfî, 510, 562

Ṭosyevî Şeyh Naşûh, 541

Ṭurgud Alp, 233

U

Uşlı Şücâ', 432

Uluḡ Beg, 235, 237, 339, 340

Uluḡ Beg bin Şâhruḡ bin Timurleng, 235

Uzun Ḥasan, 340, 346, 354, 420

V

Vaḡiyü'd-dîn Kâdî 'Ömer el-Bekrî, 426

Velî Şems

(Emîr Sultân halifelerinden), 313

Vezîr Şüfî Meḥemmed Paşa, 589

Vezîr 'Alî Paşa, 562

Vezîr İbrâhîm Paşa, 331, 539

Vezîr Maḥmūd Paşa, 269, 338, 345, 346,
347, 368
Vezîr Meḥemmed Paşa-yı Karamanî, 320,
328, 450
Vezîr Ḥalîl Paşa, 389
Vezîr Pîrî Paşa, 497
Vezîr Karamanî Meḥemmed Paşa, 386, 397

Y

Ya'kûb Paşa İbn Hızır Beg bin Celâlû'd-dîn
{Monla Ya'kub Paşa}, 352
Ya'kûb bin Seyyidî, 548
Yaḥşî Faḫîh, 400
Yetîme

(Monlâ Şemsü'd-dîn'in kızı), 380

Yıldırım Bâyezîd Ḥân, 235, 246, 255, 265,
515, 529
Yûsuf Bâlî İbn Şemsü'd-dîn-i Fenârî, 307
Yûsuf el-ʿAcemî, 274

Z

Zemaḥşerî, 288
Zeynü'd-dîn-i Ḥâfî, 249, 274, 275, 276,
278, 327
Zeyne'l-ʿÂbidîn, 274
Zeyrek-zâde Mevlânâ Rûknü'd-dîn, 301
Zeyrek-zâde Rûknü'd-dîn, 571

ESERLER DİZİNİ

‘A, Ā, A

‘*Acebü*’l-‘*Uccāb*, 299
‘*Āḳā*’id-i *Neseḫiyye*, 462
‘*Aḫud*, 510
‘*Aḫud Şerhi*, 466
‘*Avāmil Şerhi*, 377
‘*Avārifü*’l-*Ma’ārif*, 275
Ādāb-ı Baḫş Şerhi, 379
A’lāmü’l-*Hüdā*, 275

B

Bāb-ı Şehīd, 447, 462
Beyānü’l-*Hikme*, 230
Buḫārī, 248, 254, 268, 285, 288, 485, 523,
612

C

Cālibü’s-*Sürūr*, 553
Cāmi‘ü’l-*Fuṣūleyn*, 262, 467
Cevhere, 253, 254
Cevherī Lüḡati, 338

Ç

Çaḡmīnī, 236, 301, 378
Çaḡmīnī Şerhi, 301, 350

Ḍ, D

Ḍav, 300, 378, 611
Dibāce-i Mişbāḫ Şerhi, 456
Dürer, 309
Dürer-i Kāmine, 238

E

Elḫiyye
İbn Mâlik, 254, 611
Elḫiyye -i Şeyḫ ‘Irāḳī, 254
el-Lāmi‘u’l-*Mu’lemu*’l-‘*Ucāb el-Cāmi*’
Beyne’l-*Muḫkem ve*’l-‘*Ubāb*, 248
Envār-ı Aḫdāḳ, 344
Envārü’l-‘*Āşıkīn*, 302
Eşīrü’d-*dīn-i Ebherī Risālesi*, 242
Eşkal-i Te’sīs, 236
Eşkal-i Te’sīs Şerhi, 301

F

Faşlü’l-*Hiṭāb ve*’l-‘*Fuṣūlü*’s-*Sitte*, 299
Fātiḫa-i Şerīfe Tefsīri, 241
Fezā’il-*i Cihād*, 332
Ferā’iz *Şerhi*, 447, 515, 566
Ferā’iz-*i Sirāciyye*, 242, 268
Fetāvā-yı Bezzāziyye, 247
Fethiyye, 342, 464
Fethiyye Risālesi, 429
Fevā’id-*i Ġiyāsiyye*, 593
Fevā’iḫu *Miskiyye fi*’l-*Fevātiḫi*’l-
Mekkiyye, 259
Fıkh-ı Ekber, 298, 538, 606
fi-Zevāl, 468
Fuṣūş
İbn ‘Arabī’nin, 302
Şeyh Muḫyi’d-*dīn-i* ‘Arabī’nün, 230
Şeyh Sadrü’d-*dīn*’in, 300
Fuṣūl-i Bedā’i’ *fi-’İlmi*’ş-*Şerā*’i’, 241

Fuṣūlü'l-Bedā'i, 242

Ğ, G

Ğāyetü'l-Mehere fi'z-Ziyādeti 'ale'l-

'Aşere, 253

Gülistān, 456, 503

Gülşen-i Rāz, 485

Gülşen-i Tevhīd, 498

Gülzār, 395

H, H, H

Hāşiye-i Meṭālī, 283, 297, 333, 342, 344, 553, 612

Hāşiye-i Şerḥ-i 'Aḍud, 458

Hāşiye-i Şerḥ-i Meṭālī, 298, 458, 503

Hāşiye-i Şerḥ-i Mevākıf, 324

Hāşiye-i Şerḥ-i Miftāḥ, 433

Hāşiye-i Şerḥ-i Şemsiyye, 458

Hāşiye-i Şerḥ-i Tecrīd, 443, 458, 459

Hāşiye-i Tecrīd, 327, 332, 448, 553, 569, 594, 612

Hāşiye-i Tecrīd Hāşiyesi, 323

Hāşiye-i Tefsīr-i Kāḍī Beyzāvi, 468

Hāşiye-i Telvīḥ, 343

Hāşiye-i Keşşāf, 298, 468, 510

Hadā'ıku'l-İmān, 344

Hadā'ıku'l-İmān li-Ehli'l-'İrfān, 344

Hall-i Uşturlab, 384

Hārūniyye, 611

Hayāt-ı Hayevān, 466

Hışnū'l-Haşīn, 254

Hüsrev ü Şīrīn, 303

Hediyyetü'l-Mehdiyyīn, 428

Hey'et-i Fethiyye, 612

Heyülā Risālesi, 549

Hidāye, 270, 295, 344, 506, 541, 549, 552

Hidāye Şerḥi, 349

Hidāyetü'l-Ḥikmet, 568

Hidāyetü'l-Ḥikmet Şerḥi, 324, 353, 569

I

İşlāḥ u İzāḥ, 503

'İ, İ, i

'İnāye, 298

'İzzī, 316

İzāḥ, 238

İzāḥ-ı Me'āni, 268

İsāgüci, 466, 612

İşbāt-ı Vācib Risālesi, 553

İftitāḥ, 250

İskender-nāme, 260

İşkālāt, 443, 446

Q, K

Qaşıde-i Bürde, 467, 521, 559, 594

Qaşıde-i Rūḥiyye Şerḥi, 343

Kāḍī Beyzāvi Hāşiyesi, 547

Kāḍī Beyzāvi Tefsīri, 509

Kāḍīcık Hāşiyesi, 300

Qāmūs, 248

Qāmūs-ı Muḥīṭ, 248

Qānūn, 329

Qavā'id-i İ'rāb Şerḥi, 271, 377

Qavs-ı Kuzah Esbābı, 298

Qudūrī, 299, 434, 507

Qur'ān, 240, 248, 254, 288, 290, 305, 310, 487, 521, 540, 611

Ḳurʿān-ı ʿAzīm, 252, 255, 286, 288, 418,
427, 465, 472, 536, 559, 601
Kāfiye, 271, 356, 377, 418, 466, 497, 553,
611
Kelile ve Dimne, 573
Kelime-i Şehadet Şerhi, 271
Kenz, 525
Keşşāf, 297, 344, 379, 469, 527, 549, 552,
594
Keşşāf Hāşiyesi, 297
Kevser-i Cārī fī Riyāzi'l-Buḥārī, 288
Kifāye, 541
Kitāb-ı Şavm, 468
Kitāb-ı Kāfiye, 271
Kitāb-ı Şifā, 262, 329
Kitāb-ı Tavzīl, 318
Kitāb-ı Tehāfūt, 317
Kitābū n-Neşr fī'l-Ḳirāʾati'l-ʿAşr, 253
Kübrā, 253
Kürre-i Mudaḥrece Risālesi, 441, 442
Kütüb-i Sitte, 432
Küçek Hāşiyesi, 298, 299, 378, 612

L

Leṭāʾifü'l-İşārāt, 262
Leylā vü Mecnūn, 398
Lügat-ı Fārisī, 503
Lübb Şerhi, 285

M

Manzūme-i ʿÖmer-i Neseфі, 228
Manzūme-i Hidāye, 254
Manzūme-i Neseфі, 434
Maḥşul-i İmām Rāzī, 241

Maḥbūbū'l-Ḥamāʾil, 342
Maḥmūdiyye, 453
Maḥzenü'l-Fıkh, 531
Maḥşud, 262, 379
Meşābih, 253, 270, 344
Meşnevi, 488, 598
Mecmaʿ, 271, 295
Mecmaʿu'l-Baḥreyn, 258, 467
Medinetü'l-ʿİlm, 549
Meʿāriku'l-Ketāʾib, 549
Menār, 241, 258, 284
Menākıb-ı Evliyā, 351
Menākıb-ı İmām-ı Aʿzam, 247
Merāḥ, 250, 378, 379
Meserretü'l-Ḳulüb, 262
Meşārık, 248, 258, 527
Meṭālīʿ, 230
Mevlid, 398
Mevlūd-ı Nebi, 479
Mıṣbāḥ, 250, 377, 611
Miʿe, 298, 611
Miftāḥ, 254
Miftāḥ Şerhi, 462
Miftāḥü'l-Ġayb, 242, 265, 300
Minhāc, 254
Mirşādü'l-ʿİbād, 599
Mirḳātü'l-Vuşul, 309
Mizānū't-Taşrīf, 339
Muşḥaf-ı Şerif, 488, 497
Muʿāhedü't-Taşşīs, 524
Muğni'l-Lebib, 359
Mufaşşal, 439, 569
Muḥākemāt-ı Tecridiyye, 549
Muḥammediyye, 302, 340, 342, 353

Muhtaşar Hâşiyesi, 322

P

Muhtaşar Şerhi, 319, 321

Pezdevî, 241

Muhtaşar Şerh-i Hâşiyeye, 332, 338, 350

R

Muhtaşar-ı İbn Hâcib, 241

Muhtârât, 438

Rabṭi's-Süver ve'l-Āyât, 465

Murtazâ, 444

Râ 'iyye, 254, 255

Muḳaddimât-ı Erba'a, 330, 332, 336, 338, 339

Ravzatü'l-Aḥyâr, 515

Muḳaddime, 254

Ravzatü'l-Muttaḳîn, 258

Muḳaddime-i 'İlm-i Ḥadîs, 255

Risâle-i Fetḥiyye, 340

Muḳaddime-i Tecvîd, 255

Risâle-i Mu'ammâ, 418

Muḳanṭarât, 384

Risâle-i Nûr, 393

Muṭavvel, 307, 357, 360, 376, 533, 569, 612

Risâletü'n-Necât min-Şerri's-Şifât, 249

Muṭavvel Hâşiyesi, 309

Rub'-ı Muceyyeb, 384

Muṭavvel-i Taftâzânî, 510

Ş, Ş, S

Mûlahḥaş, 378

Şulâşıyyât-ı Buḥârî, 507

Münâcât, 351

Şadrü'ş-şerî'a, 332, 336, 344, 352, 361, 378, 428, 429, 447, 462, 467, 468, 505, 506, 508, 509, 515, 549, 553, 568

Mutavassıf, 346, 611

Şadrü'ş-şerî'a Hâşiyesi, 511

Mûcezz, 466

Şaḥîḥ-i Buḥârî, 359, 432, 533

N

Naẓm-ı 'Aḳâ'id, 327

Seb'a-i Seyyâre, 549

Nefehâtü'l-Üns, 418

Seb'-i Şidâd, 433, 434

Nehc-i Belâgat, 455

Şiḥâḥ, 432

Nigāristān, 503

Şiḥâḥ-ı Cevherî, 237, 381

Nihāye, 525

Silsiletü'z-Zeheb, 418

Niḳāye, 258

Sirāciyye, 521

Nuḳtatü'l-'İlm, 549

Şuḡrâ, 253

Nūniyye, 292

Sûre-i En'âm, 309, 339

Ö

Sûre-i Mücādile, 285

Öḳlides, 465

Ş

Şāfiyye, 378

Şakā'ik-i Nu'mân, 226

Şatıbî, 288
Şatıbiyye, 254
Şemsiyye, 377
Şemsiyye Şerhi, 344, 378
Şemsiyye Şerhi Hâşiyesi, 298
Şemsü'l-Âfâk fî-İlmi'l-Hurûf ve'l-Evfâk,
 259
Şerh-i Gurer, 309
Şerh-i Bürde, 343
Şerh-i Ca'berî, 288
Şerh-i 'Aḡud Hâşiyesi, 296, 297
Şerh-i 'Aḡâ'id, 285, 299, 326, 330, 353,
 366, 378, 420, 461, 468, 612
Şerh-i 'Aḡâ'id Hâşiyesi, 327, 334, 344
Şerh-i Edeb Bahsi, 343
Şerh-i Hidâyetü'l-Hikmet, 324
Şerh-i İrşâd, 343
Şerh-i Keşşâf, 268
Şerh-i Lübâb, 343
Şerh-i Meṭâli', 333
Şerh-i Meṭâli' Hâşiyesi, 460
Şerh-i Mevâkıf, 236, 242, 298, 301, 308,
 314, 321, 324, 332, 348, 351, 353, 360,
 361, 434, 443, 448, 519, 549, 550, 612
Şerh-i Mevâkıfı Seyyid Şerîf, 468, 505
Şerh-i Mişbâh, 343
Şerh-i Miftâh, 258, 300, 343, 344, 378, 443,
 461, 503, 506, 509, 520, 549, 568, 612
Şerh-i Mir 'atü'l-Uşûl, 309
Şerh-i Muṭavvel, 343
Şerh-i Hâşiye, 323
Şerh-i Hüsam Kâtib, 612
Şerh-i Şemsiyye, 579
Şerh-i Tecrîd, 339, 342

Şerh-i Tecrîd Hâşiyesi, 298, 361

Şerh-i Telhîs, 594

Şerh-i Tavâli'

İsfâhânî, 350

Seyyid Şerîf, 346

Şerhü'l-Mevâkıf, 297

Şevâhid-i Telhîs, 524

Şevâhidü'n-Nübüvve, 418

Şeyh-zâde Hâşiyesi, 521

Şifâ, 329

Hâcî Paşa, 247

Şifâ-yı Kâdî 'İyâz, 550, 612

Şir'at, 456, 586, 593

Şir'atü'l-İslâm, 456, 467

T, T

Ṭabaḡâtü'l-Ḳırâ'at, 253

Ṭayyibetü'n-Neşr, 255

Ṭayyibetü'n-Neşr fî'l-Ḳırâ'ati'l-'Aşr, 253

Ṭağyîr ü Tenḳîḥ, 503

Ṭahbîru't-Teysîr fî'l-Ḳırâ'ati'l-'Aşere, 253

Ṭârîḥ-i Şuğrâ, 253

Taḡrîb, 253

Ṭavâli', 263, 466

Ṭavâli' Şerhi, 324

Tavzîḥ, 330, 336, 339

Tecvîd ü Tecrîd, 503

Tefsîr-i Fârsî, 344

Tefsîr-i Şeyh, 249

Tefsîr-i Kâdî, 297, 327, 339, 428, 429, 521,
 569

Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî, 467, 468, 485, 487,
 538, 603

Tefsîr-i Kâdî Beyzâvî Hâşiyesi, 309

Tehāfūt, 296, 323, 324, 466, 503

Tehzīb-i Kāfiye, 568

Tehzībü’ş-Şemā’il fī Sīreti Nebiyyinā, 526

Tekmīl, 432

Telhiş-i Şerh-i Muṭavvel, 550

Telviḥ, 238, 269, 283, 285, 297, 301, 324,
327, 335, 337, 357, 359, 360, 361, 443,
552

Telviḥ Hāşiyesi, 309

Tenbīh

Ebû İshâk, 254

Tenbīhü’l-Ġāfilīn, 248

Tenvirü’d-Duḥā fī-Tefsīri ve’d-Duḥā, 569

Tercih, 238

Teshīl, 262

Tevāriḥ-i Âl-i ‘Osmân, 455, 504, 552

Tevāriḥ-i İbn Hallikân, 552

Tevāriḥ-i İskenderiyye, 247

Teysir, 271

Tuḥfe-i Maḥmūdiyye, 344

Tuḥfetü’s-Selâṭīn, 344

‘U, U

‘Ucāletu Leyleteyn, 293

‘Unḳūdu’z-Zevāhīr, 342

‘Unḳūdū’l-Cevāhīr, 262

‘Uşr fī-‘Uşr, 468

‘Uyūnū’t-Tefāsīr, 249

Unmūzec-i ‘İlm, 241

V

Veşâyâ-yı Kudsiyye, 275

Vaḥdet-nāme, 394

Vāridāt, 262, 335

Veciz, 376

Velā, 309, 468

Viḳāye, 231, 258, 344, 376, 507, 521

Viḳāye Şerhi, 298, 508, 509

Y

Yūsuf[u] Zülcıḥa, 398

Z

Zic-i Cedid-i Ulug Beg, 340

Zic-i Şāmil, 298

Zic-i Ulug Beg, 463

ÜLKE, ŞEHİR, KÖY, MAHALLE ADLARI DİZİNİ

‘A, A

‘Acem, 231, 233, 235, 236, 239, 255, 257,
258, 271, 295, 296, 297, 300, 309, 325,
332, 340, 341, 345, 355, 357, 380, 381,
382, 383, 384, 386, 406, 419, 440, 441,
447, 448, 455, 465, 504, 510, 530, 532,
548, 551, 552, 553, 560, 561, 572, 597,
607

‘Arab, 341, 386, 485, 504, 505, 524, 530,
604

‘Arabistān, 380

‘Arafāt, 347, 348, 477

Amāsiyye, 229, 266, 278, 279, 373, 374,
377, 421, 423, 429, 433, 435, 439, 441,
442, 444, 447, 448, 450, 452, 454, 459,
461, 464, 469, 473, 507, 508, 514, 515,
517, 518, 519, 524, 529, 530, 543, 555,
564, 565, 575, 580, 585, 586, 588, 605,
612, 614, 615

Anaṭolı, 327, 328, 339, 368, 377, 406, 438,
440, 443, 444, 445, 452, 453, 454, 458,
462, 463, 475, 481, 503, 505, 511, 546,
547, 548, 555, 571, 612

Anḳara, 500, 508, 549, 567, 578, 586, 607,
611

Anṭāḳiyye, 241, 525

Aḳḫişār, 233

Aḳsarāy, 238, 264

Aḳşehr, 485, 586

Āyāşluġ, 249

Aydın, 262, 282, 380, 381, 496, 560, 580

B

Baġdād, 277, 278, 455, 582

Başra, 253

Bakü, 425

Balaṭ, 294

Balıkesrî, 280, 281, 366, 516, 538

Baḳırküresi, 310, 491

Begbāzārı, 394

Belḥ, 412

Berda‘a, 420, 447, 548

Bidlis, 261

Bilecik, 232

Bisṭām, 342, 343

Boyābād, 587

Buḥārā, 265, 355, 407, 414, 487, 572, 592,
598

Burūsa, 229, 231, 233, 234, 235, 239, 240,
242, 243, 250, 251, 253, 255, 259, 264,
265, 270, 274, 275, 282, 283, 286, 287,
288, 292, 294, 295, 297, 299, 302, 303,
304, 307, 308, 309, 311, 313, 314, 315,
316, 317, 319, 322, 324, 325, 327, 333,
334, 338, 339, 346, 347, 348, 352, 353,
355, 356, 358, 360, 361, 362, 366, 368,
370, 372, 373, 375, 377, 378, 379, 380,
382, 397, 402, 404, 415, 419, 428, 429,
430, 431, 432, 434, 435, 442, 443, 444,
445, 447, 449, 452, 453, 454, 455, 456,
459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466,
469, 470, 477, 480, 481, 482, 484, 492,
500, 505, 507, 508, 509, 510, 511, 512,

513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520,
521, 526, 527, 534, 541, 542, 543, 546,
547, 548, 550, 554, 556, 557, 558, 559,
562, 563, 564, 565, 566, 568, 571, 572,
573, 575, 577, 579, 580, 581, 582, 583,
584, 586, 587, 590, 598, 607, 611, 612,
613, 614

C

Cām, 273, 471

Ç

Çaldıran, 526
Çamluca, 527
Çorum, 452
Çubuk, 458

D

Deşt-i ʿAbbās, 415
Dımışku’ş-Şām, 572
Dimetoka, 454, 457, 510
Dimyātī, 252

E

Eberkuş, 252
Edrine, 262, 269, 284, 296, 297, 299, 303,
307, 309, 314, 316, 317, 327, 334, 346,
350, 351, 353, 359, 366, 367, 369, 370,
371, 372, 374, 379, 380, 389, 421, 428,
431, 433, 434, 437, 438, 440, 442, 444,
445, 447, 453, 454, 456, 457, 463, 464,
466, 468, 469, 474, 494, 496, 499, 503,
505, 506, 507, 508, 509, 511, 512, 513,
514, 516, 517, 519, 520, 521, 528, 532,

533, 546, 547, 548, 554, 555, 556, 557,
558, 560, 562, 563, 565, 566, 567, 572,
574, 576, 577, 579, 580, 583, 585, 588,
591, 596, 597, 606, 613

Engürüs, 306, 527

Engüri, 266, 280, 281, 370, 421, 452, 458,
464

Erzincân, 238, 422

F

Fenâr, 240

Ferâsiha, 307

Filibi, 453

G

Ğalaṭa, 308, 453, 564, 587

Gekbûze, 271, 570, 581

Gelibolı, 302, 325, 338, 368, 460, 511, 554

Gence, 420, 447

Germiyân, 233, 260, 303

Göynük, 392, 480

Gümenek, 298

Gümüş, 279

Ḥ, Ḥ, Ḥ

Ḥaleb, 238, 262, 333, 346, 388, 439, 508,
515, 521, 525, 526, 548, 556, 558, 559,
562, 568, 570, 573, 574, 577

Ḥamā, 603

Ḥasankeyf, 525

Ḥaḳala, 524

Ḥicāz, 273, 286, 294, 488, 533, 535, 593

Ḥorāsān, 235, 253, 273, 277, 278, 322, 343,
407, 417, 419, 510

Hoy, 233
Hemedân, 417
Herât, 253, 333, 342, 343, 344, 355, 407,
412, 510, 517

I

Işfahân, 253
Isparta, 354

İ

İnegöl, 233, 355, 432, 510
İpşala, 406
İskenderiyye, 252
İskilib, 395, 396, 474
İslâmbol, 594
İsnevî, 252
İstanbul, 256, 284, 285, 290, 291, 295, 308,
309, 310, 314, 317, 318, 326, 327, 328,
330, 335, 337, 338, 339, 341, 342, 345,
348, 349, 351, 352, 358, 362, 363, 364,
368, 372, 373, 374, 375, 377, 381, 382,
389, 390, 392, 393, 400, 405, 406, 407,
419, 423, 428, 434, 435, 440, 441, 442,
443, 444, 445, 446, 450, 452, 453, 454,
459, 460, 461, 462, 464, 465, 468, 469,
470, 472, 473, 475, 476, 477, 479, 489,
490, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 499,
500, 505, 506, 508, 511, 513, 514, 516,
517, 519, 521, 523, 526, 527, 528, 532,
533, 534, 535, 538, 539, 542, 542, 544,
545, 546, 547, 548, 549, 550, 553, 554,
555, 556, 557, 558, 560, 561, 562, 564,
566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574,
575, 576, 577, 579, 580, 581, 582, 583,

584, 585, 586, 587, 588, 589, 592, 593,
594, 596, 597, 598, 601, 602, 603, 605,
608, 610, 611, 612, 613

İznik, 230, 232, 251, 262, 294, 317, 318,
319, 326, 330, 351, 442, 443, 444, 450,
565, 574, 582

K

Kâhire, 569
Karaağac, 420
Karacalar, 420, 425
Karaferiye, 440
Karaman, 228, 229, 237, 238, 368, 419,
420, 421, 422, 497, 498
Karaşişâr, 228, 394
Karesi, 304, 467, 588
Kaşamoni, 297, 300, 301, 309, 631, 380,
427, 457, 467, 504, 519, 528, 534, 537,
544, 545, 546, 555, 559, 568, 575, 590
Kayser, 306
Kayseriyye, 232, 264, 394, 395, 467, 539
Kırım, 284
Kırşehirî, 229
Kocaili, 472, 518
Konya, 261, 262, 273, 303, 345, 354, 394,
467
Kostantiniyye, 292, 345, 391, 489, 497, 613
Kuds-i Şerîf, 241, 273, 467, 468, 488, 525,
540
Kumla, 571
Kurşunlu, 420
Ka'be-i Şerîf, 489, 511
Ka'betu'llâh, 513, 574, 600
Kânkırı, 420, 480

Kāzrin, 248

Kefe, 511, 561, 575

Kestel, 314

Keş, 253, 255

Kete, 324

Kirmān, 339, 384, 406

Kirmāstī, 475, 598

Köprcek, 531

Küre, 310

Küre-i Nuḥās, 491, 590

Kütāhiyye, 303, 454, 460, 507, 532, 559,
562, 568, 573, 577

L

Lādik, 531

Lārende, 270, 285, 419

M

Mağrib, 259, 275

Manavgat, 303

Mardin, 455

Māverāü'n-nehr, 235, 253, 257, 258, 297,
339, 346, 525, 542

Medīne, 253, 412

Medīne-i Münevvere, 253, 483, 500, 538,
588, 600

Mekke, 255, 261, 276, 282, 290, 342, 465,
485, 605

Mekke-i Mükerreme, 253, 276, 332, 465,
476, 485, 489, 500, 533, 564, 579, 581,
593, 604

Menteşe, 294, 551, 558

Merzifon, 275, 284, 299, 377, 428, 444,
549, 579

Meylān, 420

Mısr, 230, 238, 240, 241, 252, 253, 254,
255, 259, 260, 261, 262, 270, 271, 275,
277, 285, 287, 294, 333, 359, 378, 383,
435, 445, 452, 454, 476, 482, 496, 504,
519, 523, 525, 534, 535, 547, 550, 552,
569, 571, 576, 577, 579, 580, 581, 592,
615

Moton, 526

Mudurnı, 259, 498, 606

Müderri Köyi, 295

N

Nigde, 270, 420

O

Ortaköy, 420

R

Rodos, 400

Rūm, 226, 231, 233, 238, 239, 240, 247,
248, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 260,
262, 265, 266, 268, 273, 275, 278, 284,
286, 291, 294, 295, 296, 297, 300, 307,
309, 327, 331, 333, 336, 338, 341, 344,
345, 346, 355, 357, 359, 361, 362, 377,
378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 386,
388, 392, 407, 415, 417, 418, 421, 422,
423, 430, 440, 447, 448, 455, 458, 465,
485, 486, 487, 504, 517, 525, 526, 530,
534, 542, 548, 551, 552, 553, 560, 569,
570, 572, 577, 580, 592, 593, 594, 597,
604, 605, 607

Rūmili, 327, 339, 355, 363, 374, 407, 438,
440, 441, 443, 444, 453, 454, 474, 505,
510, 511, 526, 534, 547, 585, 602

Ş, S

Şakarya, 266
Şofya, 453, 603
Şolfaşol, 266
Şonisa, 615
Sakız Aatası, 262
Seferişişār, 291, 351, 431, 500
Selānik, 518, 587
Semerkand, 235, 236, 253, 257, 276, 300,
339, 340, 355, 407, 413, 414, 416, 417,
572, 592
Sevādiyye, 279
Silivri, 454, 468, 594
Simav, 406, 407, 490
Sinob, 531
Sivas, 249, 443
Sultānōni, 235

Ş

Şāhrūd, 343
Şām, 227, 228, 232, 252, 253, 254, 255,
259, 264, 270, 273, 388, 405, 482, 484,
485, 487, 504, 513, 515, 519, 532, 557,
563, 565, 570, 573, 574, 577, 580, 585,
604
Şāş, 412
Şemāhi, 424, 425
Şīrāz, 253, 255, 257, 439, 455, 464, 517,
594
Şirvān, 278, 420, 422, 424, 425

Ṭ, T

Ṭağ, 266
Ṭırabozın, 467, 516, 560, 596
Ṭurğudili, 233
Taşkend, 412, 413
Tatar, 262, 265, 271
Tebri̇z, 261, 296, 340, 420, 525, 534, 548,
552, 570, 593
Teke, 481
Tire, 258, 262, 361, 370, 456, 469, 470,
513, 515, 551, 580
Tokat, 298, 395, 422, 443, 554
Tumnıpıñar, 303
Türkman, 239
Tūnusi, 550

Ü

Üsküb, 301, 353, 386, 493, 508, 519, 526,
560, 563, 612
Üsküdār, 308, 392, 600, 615

V

Vardar Yeñicesi, 407

Y

Yemen, 248
Yeñice, 448
Yeñişehr, 239
Yezd, 253

Z

Zağra, 262
Zebīd, 248
Zü'n-nūn-ābād, 230

DİNİ MEKÂNLAR VE BİNA OLUNAN YERLER DİZİNİ

‘A, A

‘Abdu’l-kerîm Medresesi, 296
‘Alî Beg Medresesi, 463, 503, 511, 555
‘Alî Paşa Medresesi, 549, 571, 572
‘Alî Paşa Zâviyesi, 602
‘Atîk İbrâhîm Paşa Medresesi, 566
Ağrus Medresesi, 295, 314, 556
Alaşehir Medresesi, 557
Aḥmed Paşa İbn Veliyyü’-d-dîn Medresesi,
461, 547
Aḥmed Paşa Medresesi, 517, 550
Arslaniyye, 315
Arslaniyye Medresesi, 314, 508
Atabeg Ġâzî Medresesi, 568
Atabeg Medresesi, 519, 555, 575
Aḳ Medrese, 452, 458, 508
Aḳşehir Medresesi, 556, 564
Ayaşofıyya, 311, 362, 365, 427, 596, 602
Ayaşofıyya Cāmi‘i, 308
Ayaşofıyya Medresesi, 308, 341, 365, 514,
516, 549, 575, 580, 582

B

Bahā ’ü’-d-dîn-zāde Zâviyesi, 473
Balaṭ Medresesi, 294
Bāyezîd Ḥān Medresesi, 557, 558
Bāyezîd Paşa Medresesi, 564
Bāyezîdiyye Zâviyesi, 264
Begbāzārı Medresesi, 464
Beglerbegi Medresesi, 547
Bīmāristān-ı Mısr, 262

Bolı Medresesi, 512
Burūsa Medresesi, 366
Burūsa Murādiyyesi, 378, 580
Burūsa Sulṭāniyyesi, 311, 454, 546, 557

C

Cāmi‘-i Benî Ümeyye, 405
Cāmi‘-i Kebîr, 264, 449

Ç

Çekmece Medresesi, 573
Çelebi Sulṭān Meḥemmed Medresesi, 361
Çendik, 324, 509
Çendik Medresesi, 512, 514, 562, 571, 584
Çifte, 457, 516, 532, 554, 555, 556, 562,
572, 574, 576, 579, 583, 585, 591
Çifte Medrese, 353, 433, 442, 445, 466,
468, 469, 506, 509, 511, 514, 517, 520,
532, 547, 555, 557, 562, 567, 613
Çile-ḥāne, 279
Çoban Köprisi, 441
Çorlı Medresesi, 547, 558, 580, 583, 585,
587

D

Dārü’l-Ḥadîṣ, 431, 444, 469, 503, 514, 520,
523, 533, 589
Dārü’l-Ḥadîṣ Medresesi, 334, 350, 351,
444, 503, 516, 519, 521, 548, 558, 563,
566, 589
Dārü’l-ḳurrā, 253, 547, 571, 578
Dārü’l-ḳurrā Medresesi, 596

Dārū's-sa'adet, 229

Dārū's-Şifā, 535

Dāvūd Paşa Medresesi, 506, 521, 532, 545,
553, 554, 566, 574, 576, 582, 585

Dimetoğa Medresesi, 327, 338, 561, 576,
586, 594, 612

E

Ebī Eyyüb-ı Enşārī Cāmi' i, 452

Ebī Eyyüb-ı Enşārī 'aleyhü'r-raḥmeti'l-Bārī
Medresesi, 470, 565

Ebī Eyyüb-ı Enşārī Medresesi, 433, 450,
464, 517, 570, 573, 575, 576

Efḍal-zāde Medresesi, 571, 574, 579

el-Ḥācī Ḥasan Medresesi, 513, 548

el-Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi, 557, 561,
573

Emīr Sulṭān Cāmi' i, 598

Emīr Sulṭān 'İmāreti, 513

Engüri Medresesi, 266

Esediyiye, 510

Eski Medrese, 374

F

Ferhādiyye, 581

Ferhādiyye Medresesi, 547, 568, 572

Filibi Medresesi, 325, 502, 517, 528, 551,
557, 594

G

Gekbūze Medresesi, 551

Gekbūze Muştafā Paşa Medresesi, 573

Gelibolı Medresesi, 463

Germiyānoğlu Medresesi, 454

H, Ħ

Ḥācī Ḥalīfe Zāviyesi, 404

Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi, 576, 586, 592,
612

Ḥalebiyye, 307, 520, 555

Ḥalebiyye Medresesi, 307, 457, 464, 503,
508, 514, 519, 528, 560, 572, 574, 576,
577

Ḥamza Beg Medresesi, 456, 541

Ḥazret-i Eyyüb-ı Enşārī Medresesi, 332

Ḥāce Ḥayrū'd-dīn Medresesi, 521, 594

Ḥātūniyye, 516, 556

Ḥātūniyye Medresesi, 554, 556

Ḥançerlü, 590

Ḥunad Ḥātūn Medresesi, 394

Ḥüsreviyye, 581

Ḥüsreviyye Medresesi, 575

İ, ĩ

İsā Beg Medresesi, 530, 596, 601

İbn Melek Medresesi, 466, 526

İbrāhīm Paşa Medresesi, 444, 546, 555, 563

İnebeg Medresesi, 519

İnegöl Medresesi, 454, 519, 584

İsmā'īl Beg Medresesi, 427

İşhākiyye, 510

İşhākiyye Medresesi, 301, 508, 560, 612

İşhākiyye-i Üsküb, 533

İzniç Medresesi, 230, 231, 294, 325, 326,
359, 435, 447, 454, 457, 466, 516, 517,
518, 519, 548, 549, 552, 553, 554, 557,
563, 567

İzniç Hişarı, 230

K, K

Ḳāḍī-zāde Medresesi, 360
Ḳalender-ḥāne, 443, 469, 570, 585, 610
Ḳalender-ḥāne Cāmi' i, 610
Ḳalender-ḥāne Medresesi, 428, 433, 440,
460, 516, 532, 555, 579, 583, 612
Ḳapluca, 413, 516
Ḳapluca Medresesi, 507, 520, 551, 559,
563, 572, 573
Ḳaraḥiṣār-ı Şāhib, 467
Ḳaraḥiṣār-ı Şāhib Medresesi, 450, 558, 571,
581
Ḳāsım Paşa Medresesi, 516, 559, 571
Ḳuds-i Şerīf Medresesi, 464
Ka' be, 276, 513, 574
Ka' be-i Mükerreme, 489
Ka' betu'llāh, 513, 574, 600
Kütāhiyye Medresesi, 258, 558
Kūçek Ayaşofıyya Zāviyesi, 598
Kūçek Medrese, 330

M

Mağnisa Medresesi, 516, 555, 570, 580, 581
Mağnisa Sultāniyyesi, 581
Malḳara Medresesi, 338
Manastır, 379, 509, 568, 577
Manastır Medresesi, 242, 355, 380, 463,
505, 520, 521, 556, 558, 559, 565, 580,
581, 614, 615
Maḥmūd Paşa Medresesi, 368, 442, 447,
461, 511, 546, 547, 555, 556, 573, 584
Medrese-i Şemāniyye, 295
Medrese-i ' Abbāsiyye, 467

Medrese-i Murabba' a, 236
Medrese-i Müselsele, 237
Medrese-i Ni' āliyye, 467
Medrese-i Pervāne, 467
Meḥemmed Paşa Medresesi, 614
Merzifon Medresesi, 450, 578
Meydān Medresesi, 518
Monlā Gürānī Medresesi, 464
Monlā Hüsrev Medresesi, 428, 442, 447,
611
Monlā Yegān Medresesi, 550, 557
Muṣṭafā Paşa Medresesi, 444, 450, 465,
514, 516, 557, 564, 575, 581, 583, 584,
585, 588, 613
Mudurnı Medresesi, 327
Muẓafferü'd-dīn Medresesi, 309
Muḥyi'd-dīn bin el-Ḥacī Ḥasan Medresesi,
545
Murād Paşa Medresesi, 374, 506, 560, 566,
576
Murādiyye, 370, 397, 519, 542, 582
Murādiyye Medresesi, 296, 325, 429, 431,
435, 454, 456, 462, 467, 507, 548, 565,
568, 575, 581, 586

O

Orḡān Ġāzī Medresesi, 442, 443, 444

P

Pīrī Paşa Medresesi, 581, 594

R

Ravza-i Muṭahhara, 412, 500, 501

Re'îsü'l-kurrâ'in Medresesi, 568

S, Ş

Saraçlar Mescidi, 279

Seferişişâr Medresesi, 564

Seyfî Medresesi, 464, 508

Simavna Kâl'ası, 261

Sirâciyye Medresesi, 572

Sultân Bâyezîd Câmî'i, 427, 530, 595

Sultân Bâyezîd Medresesi, 283, 377, 379,
443, 444, 447, 450, 454, 456, 457, 464,
469, 503, 511, 514, 517, 555, 558, 572,
575, 577, 580, 586, 613

Sultân Bâyezîd Hân Medresesi, 466, 507

Sultân Medresesi, 251, 309, 317, 319, 325,
327, 353, 430, 435, 447, 464, 466, 508,
577, 581, 584

Sultân Mehemmed Câmî'i, 376, 382, 472,
528, 578, 595

Sultân Mehemmed 'Atîk Medresesi, 549

Sultân Mehemmed Medresesi, 292, 317,
514

Sultân Mehemmed Hân Câmî'i, 382

Sultân Murâd Medresesi, 286, 311, 334, 443

Sultân Murâd Hân Medresesi, 368

Sultân Selîm Câmî'i, 328, 473, 601

Sultâniyye Medresesi, 250, 455, 456, 509,
546, 557, 573, 574, 581, 583

Şemâniyye, 295, 310, 311, 312, 318, 327,
330, 335, 338, 339, 349, 352, 353, 359,
361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 374,
375, 377, 379, 428, 429, 430, 431, 432,
433, 434, 435, 440, 442, 443, 444, 445,
446, 447, 453, 455, 456, 457, 462, 464,

465, 466, 470, 471, 483, 503, 505, 506,
507, 508, 509, 510, 511, 514, 516, 517,
519, 538, 546, 547, 548, 549, 554, 555,
556, 557, 562, 563, 566, 570, 571, 572,
573, 574, 575, 576, 579, 580, 581, 582,
583, 584, 585, 586, 613

Şemâniyye Medresesi, 365, 443, 509, 561

Ş

Şâh Melek Medresesi, 307

Şeyh Cemâl Hâlîfe Zâviyesi, 479

Şeyh İbn Vefâ Zâviyesi, 489

Şeyh Hâbib Zâviyesi, 543

Şeyh Tâcü'd-dîn Zâviyesi, 541

Şeyh Vefâ Zâviyesi, 432

Ş, T

Şaşköpri Medresesi, 310

Şaşlık Medresesi, 428, 434, 511, 546, 565

Şaşkun Şûfî Mağallesi, 379

Şırabozın Medresesi, 521, 557, 566, 567,
575

Toğat Medresesi, 567, 578

Tuzla Medresesi, 467

U

Uluğ Beg Medresesi, 413

Ü

Üsküb Medresesi, 444, 459, 503, 519, 520,
556, 563, 566, 586, 587

V

- Vācid Medresesi, 258, 507
Vā' iziyye Medresesi, 454
Veliyyü'd-dīn Medresesi, 514, 517, 518, 548
Vezīr Dāvūd Paşa Medresesi, 506
Vezīr 'Alī Paşa Medresesi, 445, 462, 505, 562, 567
Vezīr 'Alī Paşa Zāviyesi, 499
Vezīr İbrāhīm Paşa Medresesi, 586
Vezīr Maḥmūd Paşa Medresesi, 446, 532, 560
Vezīr Meḥmed Paşa Medresesi, 550, 571
Vezīr Muştafā Paşa Medresesi, 554, 562, 572, 582
Vezīr Muştafā Paşa Zāviyesi, 496

Vezīr Kāsım Paşa Medresesi, 568

Y

- Ya' kūb Paşa Zāviyesi, 279
Yeñi Cāmi, 269, 327
Yeñi Medrese, 379
Yıldırım Bāyezīd Hān Medresesi, 366, 548, 562, 566, 579
Yıldırım Medresesi, 456
Yıldırım Hān Medresesi, 519

Z, Z

- Zātü'l-aḥcār, 610
Zeyrek Cāmi'i, 295, 311, 406, 407, 408, 493
Zeyrek Medresesi, 406

KAYNAKÇA

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, (haz.), *İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, AKMB Yay., Ankara, 1999.

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, (tıpkıbasım), *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Anıl Matbaa Yay., Ankara, 1998.

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, *Bursalı İsmail Belîğ*, Gazi Üni. Yay., Ankara, 1985.

Açıkgöz, Namık, (haz.), *Riyâzü's-Şu'arâ, Riyâzî Mehmed Efendi, Kültür Bak. e-kitap*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>, (erişim tarihi: 15.09.2019)

Adıgüzel, Niyazi, *Edirneli Ahmed Bâdî'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne Eserinin Tezkire Kısmı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üni., SBE, Edirne, 2008.

Adıvar, Adnan, “Tarih ve Biyografi”, *Tarih Dergisi*, Sayı 3-4, 1952.

Adnan İnce, “*Tenkitli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri*”, I. Eski Türk Edebiyatı Kolloquumu, İlesam, Ankara 1992.

Ahmed Rif'at, *Devhatü'l-Meşâyih Ma'a Zeyl*, Çağrı Yay., İstanbul, 1978.

Akbayar, Nuri, (haz.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996.

Akbayar, Nuri, “Hâl Tercümesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, IV. Cilt, 1981, s. 33.

Aktepe, Münir, “Ebu'l-Hayr İsâmeddin Ahmed Efendi”, *MEB İA*, XII/I. Cilt, 1997, s. 42-43.

Altun, Kudret, (haz.), *Mucîb, Tezkire-i Mucîb*, AKMB Yay., Ankara, 1997.

Ârif, “*Devlet-i Osmâniye'nin Teessüs ve Takarrürü Devrinde İlim ve Ulemâ*”, Edebiyat Fakültesi Mecmuası, S. 2, İstanbul, 1332

Arslan, Mehmet (haz.), *Hadikatü'l-Vüzerâ ve Zeyilleri*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2013.

Arslan, Mehmet, (haz.), *Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*, Dilek Matbaası, Sivas, 1994.

Ateş, Ahmet, “Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267.

Avcı, Câsim, “Tabakât (İslâm Tarihi)”, *DİA*, XXXIX. Cilt, 2010, s. 297.

Avşar, Ziya “Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 75-111.

Aycibin, Zeynep, **Kâtip Çelebi - Fezleke - Tahlil ve Metin**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni., SBE, İstanbul, 2007.

Aydın Abdullah “Asude Bahar Ülkesine Yolculuk Olan Ölümün Şair Biyografilerinde İfade Edilmesi”, **Turkish Studies**, Volume 8/8, Summer 2013, s. 161-188.

Aydın, Hanefi, **Şehrî-zâde Mehmed Said, Gülşen-i Mülûk ve Gül-i Zîbâ Adlı Eserleri**, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Mimar Sinan Üni., Fen-Edb. Fak., İstanbul, 1986.

Aydın, Abdullah, “Asude Bahar Ülkesine Yolculuk Olan Ölümün Şair Biyografilerinde İfade Edilmesi”, **Turkish Studies**, Volume 8/8, Summer 2013, s. 161-188.

Aydiner, Mesut (haz.), **Mü'min-zâde Seyyid Ahmed Hasîb Efendi, Ravzatü'l-Küberâ**, TTK Yay., Ankara, 2003.

Balcı, Rüştü (çev), **Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zunûn**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015.

Baltacı, Cahit **XV-XVI Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri**, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Yay. İstanbul 2005.

Baştuğ, İbrahim, (haz.), **İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, C. IV**, AKMB Yay., Ankara, 2002.

Baykal, İsmail, **Enderunlu Sanatkârlar ve Hocaları, Enderun Mektebi Tarihi**, İstanbul Fethi Derneği, 1953.

Bergstrasser Gotthelf, **Metin Tenkidi ve Yazma Metinleri Yayınlama İlkeleri**, (hızl. Muhammed Hamdî el-Bekrî), (Çev. Eyyüp Tanrıverdi), Kitabevi Yay., İstanbul 2011.

Birişik, Abdülhamit, “Tabakât (Tefsir)”, **DİA**, XXXIX. Cilt, 2010, s. 290-291.

Bloch, Edgar, **Bibliothèque Nationale Catalogue Des Manuscrits Turcs**, Paris, 1933.

Bloch, Edgar, **Catalogue de la Collection de Manuscrits Orientaux, Arabes, Persans Et Turcs**, Paris, 1900.

Bloch, Edgar, **Catalogue des Manuscrits Arabes des Nouvelles Acquisitions (1884-1924)**, Paris, 1925.

Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342**.

Congresso Internazionale di Scienze Storiche, Roma, 1901.

Coşkun, Menderes, (haz.), **Manzum Bir Şairler Tezkiresi Silkü'l-Le'âlî-i Âl-i Osmân**, Bizim Büro Yay., Ankara, 2002.

Cunbur, Mûjgan (haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî, Menâkıb-ı Hünerverân*, Büyüyen Ay Yay., İstanbul, 2012.

Çapan, Pervin “18. yy. Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidî”, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Elazığ 1993.

Çavuşoğlu, Mehmet “Bir Divan Neşri Üzerine Notlar”, *Erdem*, C. I, S. 3, Eylül 1985, s.801-824

Çetin Nihat “*Anadolu Sahasında Yazılan İlk Dört Şuara Tezkiresinin Terkibi Üzerine Bir Araştırma*”, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Bitirme Tezi [Türkiye Ens. T. 281].

Derin, Fahri Ç., (haz.), *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Ricâl*, İstanbul Üni. Yay., İstanbul, 1978.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.

Dikmen, Hamit, *Edirneli Mecdî Efendi, Şakâyyık-ı Numâniye Çevirisi İndeksi*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara Üni., SBE, Ankara, 1980.

Donuk, Suat, (haz.), *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017.

Donuk, Suat, (haz.), *Türk Edebiyatında Vefeyâtnâme ve İsmail Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ı*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara, 2016.

Durmuş, İsmail “Tabakât (Arap Edebiyatı)”, *DİA*, XXXIX. Cilt, 2010, s. 288-289-290.

Durmuş, İsmail, “Tabakât”, *DİA*, XXXIX. Cilt, 2010, s. 288.

Durmuş, Mustafa “Ölümü Güzelleştiren Eda: Türkçe Şair Tezkireleri İle Şairnâmelerde Ölümüne Bakış Ve Ölümün İfade Biçimleri Üzerine”, *Millî Folklor*, Sayı: 94, 2012, s. 105-122

Efendioğlu, Mehmet, “Tabakât (Hadis)”, *DİA*, XXXIX. Cilt, 2010, s. 291-292.

Ekinci, Ramazan, (haz.), *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, Buhara Yay., İstanbul, 2013.

Ekinci, Ramazan, (haz.), *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2018.

Ekinci, Ramazan, (haz.), *Zeyl-i Şakâ'ik*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017.

Emecen, Feridun, “Osmanlı Kronikleri ve Biyografi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 1999, s. 85.

Erdem, Sadık, (haz.), *Ârif Hikmet, Tezkire-i Şu'arâ*, TTK Yay., Ankara, 2014.

Erdem, Sadık, (haz.), *Mehmed Sâlih Yümnî, Tezkire-i Şu‘arâ-yı Yümnî*, TTK Yay., Ankara, 2013.

Erdem, Sadık, (haz.), *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraîfâ’sı*, AKMB Yay., Ankara, 1994.

Erdem, Sadık, “Mehmed Sâlih Yümnî, Tezkire-i Şu‘arâ-yı Yümnî”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 55, 1988.

Ergun, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri, C. I-III*, İstanbul, 1936.

Furat, Ahmed Suphi, (haz.), *Eş-şekâ’iku’n-nu‘mâniyye fî ‘Ulemâ’i’d-devleti’l-‘Osmâniyye – Taşköprülü-zâde*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1985.

Galitekin, Ahmet Nezih, (haz.), *Hadîkatü’l-cevâmi‘*, İşaret Yay., İstanbul, 2001.

Genç, İlhan, (haz.), *Tezkire-i Şu‘arâ-yı Mevleviyye*, AKMB Yay., Ankara, 2005.

Gönül, Behcet, “İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakâ’ik Al-Nu‘mâniya Tercüme ve Zeyilleri”, *Türkiyat Mecmuası*, S. VII-VIII/2, 1945, s. 136-168.

Güzel, Bilal, (haz.), *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve Nuhbetü’l-Âsâr min Ferâidi’l-Eş‘âr*, Yayınlanmamış YL Tezi, Gazi Üni., SBE, Ankara, 2012.

Habîb, *Hat ve Hattâtîn*, Ebuzziya Matbaası, İstanbul, 1305.

Hekimoğlu, Muhammet, (çev.), “*Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi- Eş-Şakâ’iku’n-Nu‘mâniyye fî ‘Ulemâ’i’d-Devleti’l-‘Osmâniyye (Osmanlı Âlimleri)*” Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

Hızlı, Mefail-Yurtsever, Murat, (haz.), *Baldır-zâde Selisî Şeyh Mehmed, Ravza-i Evliyâ*, Arasta Yay., Bursa, 2000.

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*, Ankara Millî Kütüphane, 06 Hk 3260.

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*, Londra Millî Kütüphane, Or. 5966.

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*, Mısır Millî Kütüphanesi Tarihî Türkî 162 [Kahire Hidiv Kütüphanesi 8925].

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*, Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih 727.

İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Sâliha Hatun (Murad Mollâ Kütüphanesi) No. 158.

Înâl, İbnülemîn Mahmûd Kemâl, *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikişinasları*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1958.

Înâl, İbnülemîn Mahmûd Kemâl, *Son Hattatlar*, MEB Yay., İstanbul, 1970.

İnce, Adnan, (haz.), *Sâlim Efendi, Tezkiretü’ş-şu‘arâ*, AKMB Yay., Ankara, 2005.

- İpekten, Haluk, “Nev‘î-zâde Atâî”, *DİA*, IV. Cilt, 1991, s. 40-41.
- İpşirli, Mehmet, (haz.), *Nâimâ, Tarih*, TTK Yay., Ankara, 2007, C. 1, s. 55.
- İsen Mustafa vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara, 2011
- İsen, Mustafa (haz.), *Gelibolulu Âlî, Kühnü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısım*, AKMB Yay., Ankara, 2005.
- İsen, Mustafa “Divan Şairlerinin Meslekî Konumları”, *Millî Eğitim*, S.83 (Mart 1989), s. 35-41.
- İsen, Mustafa, (haz.), *Gelibolulu Âlî, Kühnü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısım*, AKMB Yay., Ankara, 2005.
- İsen, Mustafa, vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara, 2011.
- İsen, Mustafa, *Ötelerden Bir Ses – Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- İzgi, Cahit *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Kaplan, Mahmut “Güldeste-i Riyâz-ı İrfân’da Vefatlara Düşülen Notlar”, *Turkish Studies*, Volume 7/1, Winter 2012, s. 57-80.
- Kara, Mustafa-Atlansoy, Kadir, (haz.), *Mehmed Şemseddin, Bursa Dergâhları, Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, Uludağ Yay., Bursa, 1997.
- Karahan, Abdülkadir, “Nev‘î-zâde Atâî”, *İA*, IX. Cilt, 1997, s. 226-27.
- Karahan, Abdülkadir, “Tezkire”, *İA*, XI. Cilt, 1997, s. 226.
- Karataş, Mehmet, (haz.), *Nazmî-zâde Murtazâ, Gülşen-i Hulefâ*, TTK Yay., Ankara, 2014.
- Kartal, Ahmet, (haz.), *Muallim, Nâcî, Lügat-i Nâcî*, TDK Yay., Ankara, 2009.
- Kavakçı Yusuf Ziya, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Emel Matbaacılık, Ankara 1976.
- Kaya, Eyyüp Said, “Tabakât (Fıkıh)”, *DİA*, XXXIX. Cilt, 2010, s. 292-294.
- Kayabaşı, Bekir, *Kaf-zâde Fâizî’nin Zübdetü’l-Eş‘âr’ı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üni. SBE, Malatya, 1997.
- Kayacıoğlu, İsmail, *Şakā’iku’n-Nu‘mâniyye Zeyillerinden Vekāyi‘ü’l-fudalâ’daki Şair Biyografileri*, Yayımlanmamış YL Tezi, Gazi Üni., SBE, Ankara, 1998.
- Kazancıgil, Ratip, (haz.), *Abdurrahman Hibrî, Enîsü’l-Müsâmirîn*, Edirne Valiliği Yay., İstanbul, 1999.
- Kılıcı, Mehmet, *Enderunlu Âkîf’in Mir’ât-ı Şi‘r’i*, Yayımlanmamış YL Tezi, Çukurova Üni., SBE, Adana, 2001.

Kılıç, Filiz “*Klâsik Türk Edebiyatının Peşinden*” Grafiker Yayınları, Ankara 2013.

Kılıç, Atabey “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler”, *GÜ Kırşehir Eğitim Fak. Dergisi*, Nu: 1, Kırşehir 2004, s. 331-345.

Kılıç, Filiz “*XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şâir ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*”, Akçağ Yay. Ankara 1998

Kılıç, Filiz, (haz.), *Âşık Çelebi, Meşâ’irü’ş-şu‘arâ*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul, 2010.

Kılıç, Filiz, (haz.), Tezkire-i Şu‘arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî, *Kültür Bak. e-kitap*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78468/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html>, (erişim tarihi: 20.03.2020)

Kılıç, Filiz, “Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Tezkireler”, *TALİD*, S. 10, Güz 2007, s. 543.

Koç, Mustafa, (haz.), *Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin Efendi, Tuhfe-i Hattâfîn*, Klasik Yay., İstanbul, 2012.

Komisyon, “Biyografya” *Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, İstanbul, t.y., II. Cilt, s. 419.

Korkmaz, Zeynep “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, 1979, s. 67-78.

Kortantamer, Tunca “Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlıları”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üni. Fen-Edebiyat Fak. Yayını, İstanbul 1993, C. VII, s. 253-267.

Köprülü Fuad, “Âşık Çelebi”, *MEB İA*, Eskişehir 1997, I. Cilt, s. 695-701.

Kurnaz, Cemal, (haz.), *Muallim Nâcî, Osmanlı Şairleri*, Akçağ Yay., Ankara, 2000.

Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa, (tıpkıbasım), *Osmanlı Müellifleri I-III*, Bizim Büro Yay., Ankara, 2009.

Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa, (tıpkıbasım), *Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yay., Ankara, 2001.

Kut, Günay “Âşık Çelebi”, *DİA*, III. Cilt, 1991, s.549-550

Kutlu, Şemsettin, (haz.), *Fâik Reşâd, Eslâf*, Tercüman Yay., t.y.

Levend, Ağâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 2008.

Muallim Nâcî, *Esâmî*, İstanbul, 1308.

Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Mecelletü’n-nisâb*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 2000.

Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, *Devhatü’l-Meşâyih*, Çağrı Yay., İstanbul, 1978.

Necib Âsım, “Osmanlı Târîh-nüvîsleri ve Müverrihleri-Medhal”, **TOEM**, İstanbul, 1328, s. 41.

Oğuz, F. Sabiha Kutlar, vd., (haz.), **Mehmed Tevfik, Kâfile-i Şu‘arâ**, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul, 2012.

Okuyucu, Cihan-Kartal, Ahmet-Köksal, M. F., **Klâsik Dönem Osmanlı Nesri**, Kesit Yay., İstanbul, 2012.

Osman Horata, “*Klâsik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ ile İlgili Bazı Problemler*”, I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu, İlesam, Ankara 1992.

Öngören, Reşat, “Tabakât (Tasavvuf)”, **DİA**, XXXIX. Cilt, 2010, s. 295-296.

Öz, Mustafa, “Tabakât (Kelâm)”, **DİA**, XXXIX. Cilt, 2010, s. 294-295.

Öz, Yusuf, “Tezkire (Fars Edebiyatı)”, **DİA**, XLI. Cilt, 2011, s. 68-69.

Özcan, Abdülkadir (tıpkıbasım): **Mecdî Mehmed Efendi, Hadâ’iku’ş-Şakâ’ik**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

Özcan, Abdülkadir, (tıpkıbasım), **Fındıklılı İsmet Efendi, Tekmiletü’ş-şakâ’ik Fî Hakkı Ehli’l-hakâ’ik**, Çağrı Yay., İstanbul, 1989.

Özcan, Abdülkadir, (tıpkıbasım), **Nev’î-zâde Atâyî, Hadâ’iku’l-hakâ’ik Fî Tekmiletü’ş-şakâ’ik**, Çağrı Yay., İstanbul, 1989.

Özcan, Abdülkadir, (tıpkıbasım), **Şeyhî, Vekâyi’ü’l-fuzalâ**, Çağrı Yay., İstanbul, 1989.

Özcan, Abdülkadir, “eş-Şekâ’iku’n-Nu‘mâniyye”, **DİA**, XXXVIII. Cilt, 2010, s. 485.

Özcan, Abdülkadir, “I. Mahmûd”, **DİA**, XXVII. Cilt, 2003, s. 348.

Özcan, Abdülkadir, “İsmet Efendi, Fındıklılı”, **DİA**, XXIII. Cilt, 2001, s. 139-40.

Özcan, Abdülkadir, “Mehmed Mecdî”, **DİA**, XXVIII. Cilt, 2003, s. 228-29.

Özcan, Abdülkadir, “Şeyhî Mehmed Efendi”, **DİA**, XXXIX. Cilt, 2010, s. 82-83.

Özcan, Hidayet, (haz.), **İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri C. III**, AKMB Yay., Ankara, 2000.

Özgül, M. Kayahan, (haz.), **İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri C. II**, AKMB Yay., Ankara, 2000.

Özkul Osman, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş ve Gelişme Döneminde İlim ve Ulema’nın Önemi Hakkında Osmanlıca Bir Makale”, **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Yıl: 2018, s. 230.

Öztuna, Yılmaz, **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1990.

- Öztuna, Yılmaz, *Türk Bestecileri Ansiklopedisi*, Hayat Yay., İstanbul, 1967.
- Öztürk, Furkan, (haz.), *Tezkire-i Silâhdâr-zâde*, DBY Yay., İstanbul, 2016.
- Pakalın, Mehmed Zeki, *Sicill-i Osmânî Zeyli*, TTK Yay., Ankara, 2008.
- Parmaksızoğlu, İsmet, (haz.), *Kazasker Mehmed Hafid, Sefinetü'l-vüzerâ*, Şirket-i Mürettibiye Basımevi, İstanbul, 1952.
- Polat, Salahattin, *Metin Tenkidi*, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Yay., İstanbul 2010.
- Rado, Şevket, *Türk Hattatlar*, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul, 1984.
- Rescher, Oskar (Osman), *es-Saqaiq en-no'manijje*, Biblio Verlag, Osnabrück, 1978.
- Rescher, Oskar (Osman), *Taşköprü-zâde eş-Şaqa'ik en-No'manijje fortgesetzt von 'Ali Miniq unter dem Titel el-'iqd el-manzûm fî dikr afâdil er-Rûm*, Mit Zusaetsen, Verbesserungen und Anmerkungen nach dem Randdruck Cairo, Stuttgart, 1934.
- Rona, Mustafa, *50 Yıllık Türk Mûsikîsi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960.
- Serin, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Solmaz, Süleyman “Onaltıncı Yüzyıl Tezkirelerinde (Ahdi, Gelibolulu Âli, Kınalızâde, Beyânî) Şârin Dünyası” Akçağ Yay., Ankara 2012.
- Solmaz, Süleyman, (haz.), *Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ*, AKMB Yay., Ankara, 2005.
- Sözer, Vural, *Mûzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Atlas Yayınevi, İstanbul, 1964.
- Sungurhan, Aysun, (haz.), “Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ”, *Kültür Bak. e-kitap*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78466/kinalizade-hasan-celebi---tezkiretus-suara.html>, (erişim tarihi: 20.03.2020)
- Tan, Muharrem, (çev.), *Taşköprülüzâde- Osmanlı Bilginleri (eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî ulemâ'id-Devleti'l Osmâniyye)*, İz Yay. İstanbul 2007.
- Tansel, F. Abdullah Tansel, *İyi ve Doğru Yazma Usulleri III*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1978.
- Tanyeri, M. Ali *Divanlar Üstüne Eleştiriler*, Turkuaz Yay., İstanbul 2005.
- Tanyıldız, Ahmet “Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çevriyazı Sorunları”, *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 526-534.
- Taşköprizâde Ahmed İsameddin Efendi, *eş-Şakâi'ku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*, Dârü'l-kitâbü'l-Arabiyye, Beyrut 1975.
- Tayşi, Serkan, (haz.), *Cemâleddin Mahmud Hulvî, Lemezât-ı Hulvî ez-Leme'ât-ı Ulvî*, Tercüman Yay., İstanbul, 1980.

Tek, Abdürrezzak, *Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin'in Risâle-i Melâmiyye-i Bayrâmiyye Adlı Eserinin Metni ve Tahlili*, Yayınlanmamış YL Tezi, Uludağ Üni., SBE, Bursa, 2000.

Tilgen, Nurullah, *Eyüplü Hattatlar*, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1950.

Tolasa, Harun “ *Sehî, Lâtîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*”, Akçağ Yay. Ankara 2002.

Tolasa, Harun “*Şair Tezkirelerinde Örnek Verme İşlemi*” Ege Üniv. Sos. Bil. Fak. Derg. C. I, S.I, İzmir 1983;

Toparlı, Recep-Çöğenli, Sadi (haz.), *Karabağlı Müctehid-zâde Mehmed Aka, Riyâzü'l-âşıkîn*, Erzurum, 1992.

Tulum, Mertol “Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık 1983, s. 175-228.

Tulum, Mertol *Tarihî Metin Çalışmalarında Usûl (Menâkıbü'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme)*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.

Turan, Ahmet Nezihi (haz.), *Ahmed Resmî Efendi, Hamîletü'l-Küberâ*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2000.

Türer, Osman (haz.), *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat (Hedîyyetü'l-ihvân)*, İnsan Yay., İstanbul, 2006;

Uludağ, Süleyman - Kara, Mustafa (haz.), *Evliyâ Menkıbeleri*, Pinhan Yay., İstanbul, 2011

Uludağ, Süleyman, (çev.), *Ferîdüddin Attâr, Tezkiretü'l-evliyâ*, Kabalcı Yay., İstanbul, 2007.

Uzun, Mustafa, “Tezkire (Türk Edebiyatı)”, *DİA*, XLI. Cilt, 2012, s. 69-70.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiyye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Üçok, Coşkun, (çev.), *Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1992.

Ünver, İsmail “*Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevrisinde Karşılaşılan Yanlışlar*, I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu İlesam, Ankara 1992.

Ünver, İsmail “Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız”, *Türk Dili*, S. 500, s. 118-126.

Ünver, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46.

Yavuz, Yusuf Şevki, “ Taşköprü-zâde Ahmed Efendi”, **DİA**, İstanbul 2011, XL. Cilt, s. 151-152.

Yazar, İlyas “Şair Tezkirelerinde Ölüm Bağlamında Dil ve Üslup Üzerine Bir İnceleme”, **CBU Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, 2013, s. 457-466.

Yazar, Nihal (haz.), **Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî ve Türbenâme**, Mas Matbaacılık, Ankara, 1985.

Yazıcı, Mehmet Yunus, Seyyid Mustafa’nın Hakâiku’l-Beyân fi-Tercemeti Şakâ’iku’n-Nu‘mân Tercümesi ve Zamîme-i Şakâ’iku’n-Nu‘mân Adlı Şakâ’ik Zeyli” **Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi**, 6. Cilt, S.12. s-145-64.

Yekta, Rauf, **Esâtîz-i Elhân**, Pan Yay., İstanbul, 2000.

Yılmaz, Kâşif, (haz.), **Güftü ve Teşrifâtü’ş-Şu‘arâ’sı**, AKMB Yay., Ankara, 2001.

Yöntem, Ali Cânib, “Vekâyi‘ü’l-fuzalâ”, **Hayat Mecmuası**, III/75, Ankara, 1928, s. 2-3.

Yücel, Ayşe, **Lalî-zâde Abdülbâkî’nin Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayrâmiyyesi**, Yayınlanmamış YL Tezi, Gazi Üni., SBE, Ankara, 1988.

Yüksel, Hasan- Köksal, M. Fatih (haz.), **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşraflar, Ahmed Rıf‘at Devhatü’n-Nukabâ**, Sivas, 1998.

Zavotçu, Gencay, (haz.), **Rızâ Tezkiresi**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2009.

Zübeyiroğlu, Ruhsar, **Mehmed Tevfik, Mecmûatü’t-terâcîm**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni., SBE, , İstanbul, 1989.